ଧାତୁ ଦୁର୍ବଳତା—ସଂ. ବି. (ଧାତୁ+ଦୁର୍ବଳତା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Dhātu durbalatā ଶାରୀରିକ ବା ସ୍ନାୟବିକ ଦୁର୍ବଳତା—
(ଧାତୁ ଦୌର୍ବଲ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Nervous debility.

ଧାତୁ ଦ୍ରାବକ—ସଂ. ବି. (ଧାତୁ+ଦ୍ରୁ ଧାତୁ=ଦ୍ରବ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅକ)—
Dhātu drābaka ସୋହାଗା—Borax.
ଧାତୁବଣ୍ଟିକ } ଅନ୍ୟରୂପ ।
ଧାତୁମାରଣୀ }

ଧାତୁ ନରମ—ଦେ. ବି—ଶରୀରରେ ଶ୍ଳେଷ୍ମାଧିକ୍ୟ—
Dhātu narama Preponderance of phlegm in the system.
ଧାତ ନରମ ধাতনরম
(ଧାତୁ ଥଣ୍ଡା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାତୁ ପାତ୍ର—ସଂ. ବି. (ଧାତୁ+ପାତ୍ର; ମ. ପ. ଲୋ)—
Dhātu pātra ଧାତୁନିର୍ମିତ ପାତ୍ର—Metallic pot.

ଧାତୁ ପୁଷ୍ଟି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାତୁ+ପୁଷ୍ଟି)—ଶରୀରରେ
Dhātu pushṭi ବଳାଧାନ—Conservation of bodily strength; nutrition.

ଧାତୁପୁଷ୍ପୀ—ସଂ. ବି—ଧାଇ ୬ (ଦେଖ)
Dhātupushpī Dhāi 6 (See)
(ଧାତୁପୁଷ୍ପିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାତୁପୋଷକ—ସଂ. ବିଣ. (ଧାତୁ+ପୋଷକ)—
Dhātuposhaka ଶରୀରର ପୁଷ୍ଟିକର—Nutritious.
(ଧାତୁ ପୁଷ୍ଟିକର, ଧାତୁଭୃତ୍)—ଅନ୍ୟରୂପ
(ଧାତୁପୋଷଣ—ବି)

ଧାତୁ ପ୍ରତ୍ୟୟ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଧାତୁ+ପ୍ରତ୍ୟୟ)—
Dhātu pratyaya ୧ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଧାତୁ ଓ ତହିଁରେ କରାଯିବା ପ୍ରତ୍ୟୟ—1. A verb and its affix.
୨ । ପଦନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିବା ଧାତୁ ଓ ପ୍ରତ୍ୟୟ, ଶବ୍ଦର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି 2. Etymology of a word.

ଧାତୁ ବର୍ଦ୍ଧକ—ସଂ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାତୁ+ବର୍ଦ୍ଧକ)—
Dhātu barddhaka ବୀର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧିକାରକ; ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ—Increasing semen.

ଧାତୁବାଦ—ସଂ. ବି—୧ । ଛନ୍ଦ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ୬୪ କଳା ବା ବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଖଣିରୁ ବାହାରିଥିବା ମିଶ୍ରିତ
Dhātubāda ଧାତୁକୁ ସଫା କରାଯାଏ ଓ କୌଣସି ମିଶ୍ରିତ ଦ୍ରବ୍ୟରୁ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଧାତୁ ପୃଥକ କରାଯାଏ—1. Metallurgy.
୨ । ରସାୟନ ବିଦ୍ୟା;ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟା ପ୍ରଭାବରେ ନିକୃଷ୍ଟ ଧାତୁକୁ ସୁନା ବା ରୂପାରେ ପରିଣତ କରାଯାଇ ପାରେ—
2. Alchemy.

ଧାତୁବାଦୀ—ସଂ. ବି. ସୁଂ. (ଧାତୁ+ବଦ୍ ଧାତୁ+ଇନ୍)—
Dhātubādī ୧ । ଧାତୁ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଦର୍ଶୀ—
(ଧାତୁବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Metallurgist; minerologist.
ଧାତୁବିତ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ରସାୟନ ଶାସ୍ତ୍ରର ସହାୟତାରେ ନିକୃଷ୍ଟ
ଧାତୁବିଦ୍ } ଧାତୁକୁ ସୁନା ବା ରୂପାରେ ପରିଣତକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Alchemist; a person who can turn base metals into gold or silver by alchemy.

ଧାତୁ ବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧାତୁ+ବିଦ୍ୟା)—
Dhātu bidyā ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟାରୁ ଧାତୁ ବିଷୟରେ ନାନା ତଥ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରାଯାଏ—Metallurgy; alchemy.

ଧାତୁ ବୈରୀ—ସଂ. ବି. (ଧାତୁ+ବୈରିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଗନ୍ଧକ—
Dhātu bairī Sulpher.

ଧାତୁଭୃତ୍—ସଂ. ବି. (ଧାତୁ+ଭୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ବ୍ୟୁ)—
Dhātubhṛut ପର୍ବତ—Mountain.
ସଂ. ବିଣ—ଶରୀରସ୍ଥ ଧାତୁର ପୋଷକ—Nutritious.

ଧାତୁମୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଧାତୁ+ବିକାରାର୍ଥେ. ମୟ)—
Dhātumaya ୧ । ଧାତୁପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Metallic.
(ଧାତୁମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଧାତୁ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ—
2. Made of metal.
୩ । ଯହିଁରେ ଅନେକ ଧାତୁ ମିଳେ; ଧାତୁବହୁଳ—
3. Abounding in metals.

ଧାତୁ ମର୍ମ—ସଂ. ବି—ଧାତୁବାଦ (ଦେଖ)
Dhātu marma Dhātubāda (See)

ଧାତୁ ମଳ—ସଂ. ବି. (ଧାତୁ+ମଳ)—
Dhātu mala ୧ । ଧାତୁମୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଉପରେ ପଡ଼ିବା କଳଙ୍କ—
1. Rust on metals.
୨ । ଲୁହାମୁଡ଼; ମନ୍ଦୁର—2 Rust of iron.
୩ । (ବୈଦ୍ୟକ) କଫ, ପିତ୍ତ, ଝାଳ, ନଖ, କେଶ, ଲୋମ, ଶିଂଘାଣି, କାନମୁଡ଼ ଆଦି ଶରୀରର ମଳ (ହି. ଶ.)—
3. The excretions of the body.

ଧାତୁମାକ୍ଷିକ—ସଂ. ବି—୧ । ଧାତୁପରି ଆଭାଯୁକ୍ତ ପଦାର୍ଥବିଶେଷ—
Dhātumākshika 1. Pyrites.
୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ରୌପ୍ୟ ଓ ତାମ୍ରଆଦି ଧାତୁ ସଙ୍ଗେ ଗନ୍ଧକମିଶ୍ରିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଖଣିରୁ ଉଦ୍ଭବ ପଦାର୍ଥ—
2. Sulphides of different metals.

ଧାତୁମାରିଣୀ—ସଂ. ବି. (ଧାତୁ+ମୃ ଧାତୁ ଣିତ୍ ମାରି ଧାତୁ+ଇନ୍+
Dhātumārinī ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ସୋହାଗା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —Borax.

ଧାତୁରା—ଦେ. ବି. [ସଂ. ଧୂ ସ୍ତୁ(ସ୍ତୁ)ରା; ଧତ୍ତୂର]—ଧତୁରା (ଦେଖ)
Dhāturā Dhaturā (See)

ଧାତୁ ରାଗ—ସଂ. ବି. (ଧାତୁରୁ ଉଦ୍ଭବ ରାଗ; ମ. ପ. ଲୋ)—
Dhātu rāga ହିଙ୍ଗୁଳ, ଗେରୁଆଦି ରଙ୍ଗ—
Dyes produced from minerals; mineral dye.

ଧାତୁରାଜକ—ସଂ. ବି. (ଧାତୁ=ଦେହସ୍ଥ ରସାଦି+ରାଜନ୍=ପ୍ରଧାନ+
Dhāturājaka କ)—ଶୁକ୍ର; ବୀର୍ଯ୍ୟ—Semen; virile.

ଧାତୁରାଫୁଲିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଦୁଦୁରାଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା ଅଗପରି ଫନ୍ଦଥିବା
Dhāturāphuliā (କଂସା ବାସନ) —(bellmetal utensil)
Having the rim shaped like the rim of a Dhāturā flower.

ଧାତୁ ଶେଖର—ସଂ. ବି—୧ । କାସୀସ; ହିରାକସ—
Dhātu śekhara 1. Sulphate of iron.
୨ । ସୀସା ଧାତୁ—2. Lead.

ଧାତୁ ସଂଜ୍ଞା—ସଂ.ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି;ଧାତୁ+ସଂଜ୍ଞା)—ସୀସା ଧାତୁ (ହି. ଶ.) —
Dhātu saṁjñā Lead.

ଧାତୁ ସ୍ତମ୍ଭକ—ସଂ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାତୁ+ସ୍ତମ୍ଭକ)—
Dhātu stambhaka ଶୁକ୍ରୀୟ ସ୍ତମ୍ଭନକାରୀ (ଦ୍ରବ୍ୟ); ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ ବା ବ୍ୟବହାର କଲେ ସହଜରେ ଶୁକ୍ରୀୟ ସ୍ତମ୍ଭନ ହୁଏ ନାହିଁ—Restraining the flow of semen.

ଧାତୁହନ—ସଂ. ବି. (ଧାତୁ+ହନ୍ ଧାତୁ+ଅ)—ଗନ୍ଧକ (ହି. ଶ.)—
Dhātuhana Sulpher.

ଧାତୁପଲ—ସଂ. ବି. (ଧାତୁ=ଖଣିଜ ପଦାର୍ଥ+ଉପଲ=ପଥର)—ଖଡ଼ି -
Dhātūpala Chalk.

ଧାତୃପୁତ୍ର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାତୃ+ପୁତ୍ର)—
Dhātṛuputra ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପୁତ୍ର ସନତ୍କୁମାର—
Sanatkumāra; the son of Brahmā.

ଧାତୃପୁଷ୍ପିକା—ସଂ. ବି—ଧାଇ ୬ (ଦେଖ)
Dhātṛupushpikā Dhāī 6 (See)
(ଧାତୃପୁଷ୍ପୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାତ୍ୱର୍ଥ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାତୁ+ଅର୍ଥ)—
Dhātwartha ୧ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଧାତୁର ଅର୍ଥ—
1. The meaning of a verbal root.
୨ । କୌଣସି ଶବ୍ଦର ଧାତୁରୁ ଉଦ୍ଭବ ଅର୍ଥ; ମୌଳିକ ବା ପ୍ରଥମାର୍ଥ
2. The root; meaning of a word-the primary meaning of a word which follows from the root.

ଧାତ୍ର—ସଂ. ବି. (ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ୍ର)—ପାତ୍ର—
Dhātra A receptacle; a vessel.

ଧାତ୍ରିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧାତ୍ରୀ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଆମଳକୀ; ଅଁଳା—
Dhātrikā Emblic Myrabalan,

ଧାତ୍ରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା; ପାଳନ କରିବା+
Dhātrī କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ=ଧାତୃ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ମାତା—
1. Mother.
୨ । ଦୁର୍ଗା—2. Goddess Durgā.
୩ । ଉପମାତା; ଧାଇ—
3. Nurse; foster-mother.
୪ । ଯେ ଅନ୍ୟର ପିଲାକୁ ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରାଇ ପାଳେ—
4. Wet nurse.
୫ । ପୃଥିବୀ—5. The earth.
୬ । ପ୍ରସୂତି ଓ ସନ୍ତାନର ଯତ୍ନ କରିବା ସ୍ତ୍ରୀ ବୈଦ୍ୟ—
6. Midwife; obstetrix.
୭ । ଆମଳକୀ; ଅଁଳା—7. Emblic Myrabalan; Phyllanthus Emblica.
୮ । ଗଙ୍ଗାନଦୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—8. The Ganges.
୯ । ଭୂମି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—9. The soil; earth.
୧୦ । ସେନା; ଫଉଜ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—10. Army.
୧୧ । ଗାଈ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—11. Cow.
୧୨ । ଅର୍ଯ୍ୟା; ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
12. A kind of Sanscrit metre.
(ଯଥା—ଏଥିରେ ୧୬୫ ଗୁରୁ ଓ ୧୨୫ ଲଘୁ ମାତ୍ରା ଥାଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।)
୧୩ । ଗାୟତ୍ରୀ ସ୍ୱରୂପିଣୀ ଭଗବତୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
13. Durgā in the shape of Gāyatrī; Gāyatrī personified.

ଧାତ୍ରୀ ଚିକିତ୍ସା—ସଂ. ବି. (ଅଧିକରଣ ତତ୍ପୁରୁଷ)—
Dhātrī chikitsā ପ୍ରସୂତି ଓ ନବଜାତ ସନ୍ତାନର ଚିକିତ୍ସା—
Midwifery; obstetrics.

ଧାତ୍ରୀ ପତ୍ର—ସଂ. ବି. (ଧାତ୍ରୀ+ପତ୍ର)—୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଅଁଳାଗଛର
Dhātrī patra ପତ୍ର—1. The leaf of Embelic Myrabalan.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ତାଳୀସପତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
2. Tālīsa patra (See)

ଧାତ୍ରୀ ପୁତ୍ର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାତ୍ରୀ+ପୁତ୍ର)—୧ । ନଟ—
Dhātrī putra 1. A dancer.
୨ । ଉପମାତାର ପୁତ୍ର—2. Foster-brother.

ଧାତ୍ରୀ ଫଳ—ସଂ.ବି—ଅଁଳା ବୋଇ—The fruit or berry of
Dhātrī phala the Embelic Myrabalan,

ଧାତ୍ରୀ ବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବି. (ଅଧିକରଣ ତତ୍ପୁରୁଷ)—ଧାତ୍ରୀ ଚିକିତ୍ସା(ଦେଖ)—
Dhātrī bidyā Midwifery.

ଧାତ୍ରେୟିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଧାତ୍ରେୟୀ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dhātreyikā ଧାତ୍ରେୟୀ (ଦେଖ)—Dhātreyī (See)

ଧାତ୍ରେୟୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ —(ଧାତ୍ରୀ+ଏୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଧାଇ—
Dhātreyī 1. Midwife; nurse.
୨ । ଉପମାତାର କନ୍ୟା—
2. A foster-sister (Apte).

ଧାନ—ସଂ. ବି. (ଧା ଧାତୁ+ଅଧିକରଣେ. ଅନ)—୧ । ସ୍ଥାନ—
Dhāna 1. Place; habitation.
(ଧାନା, ଧାନିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆଧାର—
ଧାନ 2. Container; holder; receptacle.

ଧାନ ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାନ୍ୟ)—୧ । ଶସ୍ୟବିଶେଷ; ଭୂଷାବୃତ ତଣ୍ଡୁଳ; ଭାରତ ଆଦି ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଦେଶର କୃଷିଜାତ ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟ—1. Paddy; unhusked rice; Oryza Sativa.

[ଦ୍ର—ଧାନ ଭାରତବର୍ଷରେ ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟ ରୂପେ ଚଳିଆସୁଛି । ଭାରତବର୍ଷ, ବ୍ରହ୍ମଦେଶ, ଚୀନ, ଜାପାନ, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ, ଆମେରିକା, ଇଟାଲି, ସ୍ପେନ୍ ଆଦି ଦେଶର ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ଏହାର କୃଷି ହୁଏ । ଧାନ ଫସଲ ପାଇଁ ବର୍ଷା ବା ସେଚନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ଜଳ ବିଶେଷ ଦରକାର । ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟରେ ପାଣି ନ ପାଇଲେ ଧାନ ଗଛ ମରିଯାଏ । ଧାନରୁ ସେଇ ଚାଉଳ ବାହାରେ

ତାହା ସବୁ ଓ ମୋଟ ଏବଂ ଧଳା ଓ ନାଲି ଭେଦରେ ଦୁଇ ଦୁଇ ପ୍ରକାରର । ଧାନର ବର୍ଣ୍ଣ ସାଧାରଣତଃ ଈଷତ୍ ହଳଦିଆ, କିନ୍ତୁ କେତେକ ଧାନର ବର୍ଣ୍ଣ ନାଲିଆ, କଳା, ଗାଢ଼ ହଳଦିଆ ଓ ମାଟିଆ ହୁଏ । ଧାନ ଗଛର ମୂଳ ଅଂଶ ରୁଣ ବା ନଡ଼ା ହୁଏ । ବାଉଁଶ ଗଛ ମଧ୍ୟ ଧାନ ଜାତୀୟ ଗଛ । ବାଉଁଶ ଗଛରେ ବହୁ ବର୍ଷ ପରେ ଫୁଲ ଫୁଟି ସେଥିରୁ ଧାନ ପରି ଏକ ପ୍ରକାର ଶସ୍ୟ ବାହାରେ । ଧାନକୁ ଢିଙ୍କିରେ ବା ଉଦୂଖଳ ମୁଷଳରେ ବା କଳହାରା ଲୁଣ୍ଟି ଧାନରୁ ଚାଉଳ ବାହାର କରାଯାଏ । ସେ ଚାଉଳକୁ ସିଝ କରି ଅନ୍ନରୂପେ ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି; ଚାଉଳକୁ ପାଣି ଓ ଦୁଧରେ ସିଝାଇ ଖିରି କରି ଖାଆନ୍ତି ଓ ଚାଉଳକୁ ବାଟି ବା ଚୂନା କରି ତହିଁରେ ପିଠା ଇତ୍ୟାଦି କରି ଖାଆନ୍ତି । ଧାନକୁ ଖରାରେ ଶୁଖାଇ ଲୁଣ୍ଟିଲେ ତହିଁରୁ ଅରୁଆ ଚାଉଳ ହୁଏ । ଧାନକୁ ଈଷତ୍ ସିଝ କରି ଶୁଖାଇ ଲୁଣ୍ଟିଲେ ସେଥିରୁ ଉସୁନା ଚାଉଳ ହୁଏ । ଧାନକୁ ସିଝାଇ ଓ ସଢ଼ାଇ ସେଥିରୁ ଏକପ୍ରକାର ମଦ୍ୟ (ଅରକି) ଇତ୍ୟାଦି କରାଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଗରିବ ଲୋକମାନେ ମୋଟ ଧାନର ଚାଉଳର ଭାତ ଖାଆନ୍ତି ଓ ବଡ଼ଲୋକ-ମାନେ ସରୁ ଚାଉଳର ଭାତ ଖାଆନ୍ତି ।

ଏ ଦେଶରେ ୩ ପ୍ରକାର ଧାନ ଫସଲ ହୁଏ :— ବଅଳି ଶାରଦ, ଓ ଦାଲୁଆ । ଓଡ଼ିଶାର ବଉଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଧାନର ନାମ ଉଲ୍ଲ ଉଲ୍ଲ । ବଅଳି ବା ଆଶୁ—ଏହା ବର୍ଷାଦିନରେ ପାରେ । ଷାଠିକା, ବୋଦଡ଼ା, ପଟ୍ଟଆ କାହୁଁଅଇଲ୍ଲ, ପରଙ୍ଗା ଓ ନୂଆଗଡ଼, କାଳୁଲ୍ଲ ଆଦି ଧାନ ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।

ଶାରଦ— ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ ହୈମନ୍ତିକ ବା ଶାଳି କୁହାଯାଏ । ଉଚ୍ଚ ଜମିରେ ହେବା ଶାରଦ ଧାନକୁ ଲଘୁଧାନ ଓ ନୀଚ ଜମିରେ ହେବା ଧାନକୁ ମୋଟ ବା ବଡ଼ ଧାନ ବୋଲାଯାଏ । ଏହା ଶୀତଦିନରେ ପାରେ ।

ସରୁ ଶାରଦ ଧାନର ଉଲ୍ଲ ଉଲ୍ଲ ନାମ-ଦଅଣାଗୁଣ୍ଡି, ଗୋପାଳଭୋଗ, ବାସବତ୍ତା, ହଳଦୀଗୁଣ୍ଡୀ, ବହୁବାଙ୍କୀ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭୋଗ, ପଲ୍ଲଶଫୁଲ, ଗୁଆପେଣ୍ଡୀ, ବଉଳଫୁଲ, ନଡ଼ିଆଫୁଲ, ନାଲିଟୁଲୁଗୀ, ନରସିଂହଭୋଗ, ବରବୋଉ, ଭୁଲସୀଫୁଲ, ପିମ୍ପୁଡ଼ିବାସ, କଳାଜୀରା, ରାଇଶିରା, ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ା, କେଦାରଗୁଣ୍ଡି, ଓସାଗୁଣ୍ଡି, ସୁନାଖୁଲ ଓ ସୁବର୍ଣ୍ଣକେତକୀ, (ବାଲେଶ୍ୱରରେ) ଅଶିଣା, ଗଣ୍ଡୁଅଦୁଲେଇ ଇତ୍ୟାଦି ।

ମୋଟ ଶାରଦ ଧାନର ଉଲ୍ଲ ଉଲ୍ଲ ନାମ-କଜାରୁଆ, ବାଙ୍କୋଇ, ଶ୍ରେଷ୍ଠଚମ୍ପା, କୋଇଲି, କଦଳିଆ ଚମ୍ପା, ରଙ୍ଗେଇଶିଣା, ନଦିଆ, ପାଣିକଜଳ, ବୋଇତାଳ ପଖୁଆ, ସରଗଡ଼ା, ବଙ୍ଗୀ, ବଳଭଦ୍ର ପଖୁଆ, ଦାଢ଼ିପଞ୍ଜରା, ରାବଣା, ବଉଳା, ହୁଣ୍ଡା, ହରଶଙ୍କର, କୋଇଲିବାଇ, ବାଉଁଶମୂଳୀ, ହଳଦିଆମୁଣ୍ଡୁଗ, ଧଳାପଖିଆ, କଳପଖିଆ, ଲୁଲୁଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି, ସଅଁସ୍ତ ।

ଦା(ଉ)ଲୁଅ— ଏହା ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଜଳା ଭୂମି ବା ପାଟରେ ଆବାଦ ହୁଏ । ଏହା ପିଆ ଓ କାସୁଣ୍ଡା ଏହି ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।

ଉଲ୍ଲ ୩ ଶ୍ରେଣୀର ଧାନ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଏକ ଜାତୀୟ ଅସହପ୍ରସୂତ ଧାନ୍ୟ ଖେତରେ ଓ ପାଣିଜଳରେ ମନକୁ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏହାକୁ ବାଉଁଗା କୁହାଯାଏ । (ବାଉଁଗା ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ) ।]

୨ । ଏକ ରତ୍ତିର ଚତୁର୍ଥାଂଶ; ଏକ ଧାନ ଓଜନ —
2. Weight of one grain.

ଜ୍ୟୋତି କେତେ ଚିହ୍ନ କେତେକ ଧାନ
ଏହା ବହୁବା ହେଲ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ—ପ୍ରାଚୀ. ପରବେଶ୍ୱରୀ ।

୩ । ଅତି ଅଳ୍ପ ପରିମାଣ—
3. A little quantity.

୪ । ବାଉଁଶ ଗଛରେ ଜନ୍ମିବା ଧାନ ପରି ଶସ୍ୟ—
4. Paddy from bomboo trees.

ଧାନ ଅଗାଡ଼ି Dhāna agārdi **ଧାନକୀ ଖଖଡ଼ୀ** —ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଧାନର ଖୋସା ଉପରେ ଶସ୍ୟ ବା ଚାଉଳ ନ ଥାଏ—Empty grains of paddy. ଆଗଡ଼ା; ଚିଟା

ଧାନ ଅମଳ କରିବା Dhāna amala karibā **ଧାନମାଡ଼ା** **ଧାନଉପଜାନା** —ଦେ. କ୍ରି— କଟା ହୋଇଥିବା ଧାନ ହଳାଇ ବେଙ୍ଗଳା ପକାଇ, ବାଡ଼େଇ ବା ଗୋଡ଼ରେ ମଳି ଲୁଟାରୁ ଧାନକୁ ପୃଥକ୍ କରିବା—To thresh out paddy grains from paddy-sheaves.

ଧାନ ଉଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା Dhāna urdā(rde)ibā **ଧାନ ଉଡ଼ାନା** —ଦେ. କ୍ରି—ଅମଳ କରିବା ପରେ ଭୁସ୍ତ ସାହାଯ୍ୟରେ ଧାନରୁ ଟୁଷ, ଅଗାଡ଼ି ଧାନର ଧୂଳୋ ଉଡ଼ାନ ଓ ମଇଳା ଉଡ଼ାଇ ତାକୁ ସଫା କରିବା— To winnow paddy after threshing.

ଧାନ ଉଷୁଆଁ Dhāna ushuāñ **ଧାନ ସିଜାନ** **ଧାନ ଉବାଳନା** —ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାନ୍ୟ ଓ ଉଷ୍ଣ)—ଉଷୁନା ଚାଉଳ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ଧାନକୁ ଜଳରେ ବଷାଇ ଅର୍ଦ୍ଧସିଦ୍ଧ କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—The act of half boiling paddy.

ଧାନ ଉଷେଇଁବା Dhāna usheiñbā **ଧାନ ସିଦ୍ଧ କରା** **ଧାନ ଉବାଳନା, ଧାନ ଉଷିଳନା** —ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଧାନ୍ୟ+ଉଷ୍ଣ)—ଉଷୁନା ଚାଉଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ଧାନକୁ ଅଗ୍ନି ଓ ଜଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଅର୍ଦ୍ଧସିଦ୍ଧ କରିବା—To half-boil paddy for preparing parboiled rice.

ଧାନ ଓଲିଆ Dhāna oliā **ଧାନେର ପଁଡ଼ା** **ଧାନକୀ ମୋଡ଼ୀ** —ଦେ. ବି—ଧାନ ସଞ୍ଚୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ନିର୍ମିତ ଲୁଟାର ପିଣ୍ଡାକାର ଆଧାର—A ball-shaped packet made of straw tied round by straw ropes for storing paddy.
(ଧାନଗୁଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାନକ Dhānaka —ସଂ. ବି. (ଧା ଧାତୁ+ଅନ+କ)—୧ । ଧନିଆ— 1. Coriander.
(ଧାନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଏକ ରତ୍ତିର ଚତୁର୍ଥାଂଶ ଓଜନ— 2. A weight of $\frac{1}{4}$ rati.

ଧାନକଜଳ Dhānakajala —ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ ଜାତ) ବି—ଧାନ ସାହାର (ଦେଖ) Dhāna sāhāra (See)

ଧାନ କଟା Dhāna kaṭā **ଧାନକାଟା** **ଧାନକଟୀ** —ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାନ୍ୟ+କର୍ତ୍ତନ)—ପାଚିଲା ଧାନ ଗଛକୁ କାଟିବା କର୍ମ—The reaping of paddy plants.

ଧାନ କଣ୍ଠ ଝଡ଼ା Dhāna kaṇṭhā jhardā —ଦେ. ବି—ଧାନଦଳା ଗୋଲମାନ ଭଳାରେ ଅସି ପଡ଼ିବାବେଳେ ଓ ଗଦା ମସ୍ତ ହେବା

ଝଡୁଆଧାନ ସମୟରେ ଖଳାରେ ଯେଉଁ ଧାନ ବଳାରୁ ମଳକୁ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଥାଏ—The grains of paddy that fall from the bundles or sheaves on the threshing floor before they are stacked in a heap.

ଧାନ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଚିଲା ଧାନ ଗଛକୁ କାଟିବା—
Dhāna kāṭibā To reap the ripe paddy plants.
ଧାନକାଟା [ଦ୍ର—ଧାନ କାଟିବାର ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଗତି ପ୍ରଚଳିତ
धान काटना ଅଛି । ଧାନ ଗଛକୁ ଧାନକେଣ୍ଡାମାନ ଅଗ କାଟି ଦେଇ ପରେ ନଡ଼ା ବା ଚଣ ସକାଶେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ କାଟିବା ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଅଗକାଟ କରିବା କହନ୍ତି । ମୂଳକାଟ କରିବା ଗତିରେ ଧାନଗଛମାନ ମୂଳରୁ କଟା ଯାଇ ବିଲରେ ଜଡ଼ା ପଡ଼େ । ଜଡ଼ା ଶୁଖିବା ପରେ ତହିଁର ଅଗ କଟା ଯାଏ ଓ ମୂଳ ଅଂଶମାନ ନଡ଼ାରୂପେ ବିଡ଼ା ବନ୍ଧାଯାଏ ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାର କଟା ଧାନକୁ 'ଅଗ କଟା' ଧାନ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାର କଟା ଧାନକୁ 'ମୂଳ କାଟିଆ' ଧାନ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଧାନ କାଟିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଧାନ ଅମଳ ସମୟରେ ଦାଣ୍ଡ ଗଛ
Dhāna kāṭhiā ଅପେକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ବେଶୀ ଗୁଡ଼ରେ
धानपर रुपिया ताड़ना ଶାଉକଠାରୁ ଧାନ ପାଇବା ଚୁକ୍ତିରେ ଟଙ୍କାକୁ ଟଙ୍କା କରଜ ଦେବା—
1. Advancing money to a debtor to get paddy from him at the harvest time at a rate higher than the prevailing rate.
୨ । ଉପରୋକ୍ତ ଗତିରେ ଧାନ ଋଣ କରିବା—
2. Borrowing paddy on interest under the above condition.

ଧାନ କୁଟା—ଦେ.ବ—ଚାଉଳ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ଧାନ କୁଟିବା କର୍ମ-
Dhāna kuṭā The act of husking paddy.
ଧାନ ଭାନା धानकुट्टी

ଧାନ କୁଟାଳି(ଳୀ)—ଦେ. ବ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ - ଧାନ କୁଟିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Dhāna kuṭāli(lī) One who husks paddy.
ଧାନ ଭାନୁରୀ; ଧାନଭାନନିୟା धानकुट्टा

ଧାନ କୁଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନ କୁଟି ଚାଉଳ କରିବା—
Dhāna kuṭibā To husk paddy into rice.
ଧାନ ଭାନା; ଧାନ କାଁଡ଼ା धान कुटना

ଧାନ କେଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଶସ୍ୟଯୁକ୍ତ ଧାନର ଶାଖା—
Dhāna keṇḍā An ear of paddy.
ଧାନେର ଶୀଂସ धानका शीस

ଧାନକେରା—ଦେ. ବ—ଏକାଧିକ ଧାନକେଣ୍ଡାମାନଙ୍କ ଗୁଚ୍ଛ—
Dhānakerā A bunch of ears of paddy.
धानकि जुट्टी ପଢ଼ିବା ଧାନଦେର ସାଇଲ ଖାଇବ—ବୃଷ୍ଣ ଚ. ମହାଭାରତ ।

ଧାନ କୋଠୀ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଘରେ ଧାନ ସଞ୍ଚିତ ହୁଏ—
Dhāna koṭhi Granary
ଧାନେର ଗୋଳା ଭସାଇ ଗୋଶାଳା, ଗଳା, ମଞ୍ଚ; ଧାନ କୋଠୀ—
धानकी कोठी, धानवखाड़ी ଉଦାହରଣ. ମହାଭାରତ ।
(ଧାନଅମାର; ଧାନକଦାଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାନକ୍ଷେ(ଖେ)ତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧାନ୍ୟ+କ୍ଷେତ୍ର)—ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ
Dhānakshe(khe)ta ଧାନ୍ୟ ଗଛ କୃଷିଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦିତ ହୋଇ-
ଧାନେର କ୍ଷେତ ଅଛି—Paddy field.
धानकी खेती

ଧାନ ଖଣି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧାନ୍ୟ+ଖନି)—ଭୂଗର୍ଭରେ ଯେଉଁ ଗର୍ତ୍ତ
Dhāna khaṇi ଖୋଳା ଯାଇ ତହିଁରେ ଧାନ୍ୟ ସଞ୍ଚିତ ହୁଏ—
ଧାନେରଖନି Pits for storing paddy.
धान रखनेका गड्ढा

ଧାନଜମି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧାନ୍ୟ ଓ ଫା. ଜମିନ୍)—ଯେଉଁ ଜମିରେ ଧାନ
Dhāna jami ଫସଲ ଉତ୍ପାଦିତ କରାଯାଇପାରେ—Paddy
ଧାନଜମୀ land; land fit for growing paddy.
धानकर, धानखत

ଧାନ ଖଳା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଧାନ ଅମଳ କରାଯାଏ—
Dhāna khaḷā Threshing floor.
ଧାନେର ଖାମାର, धानका खलिहान

ଧାନ ଖାତା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧାନ୍ୟ+ଯେଉଁ ଖାତାରେ ଲେଖାପଢ଼ି କରି
Dhāna khātā ମହାଜନ ଖାତକଙ୍କୁ ଧାନ କରଜ ଦିଏ—
ଧାନଖାତା धानकि बही A loan register of paddy.

ଧାନ ଦାଦନ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନ ଋଣ ଦେବା—
Dhāna dādana debā To advance paddy loans.

ଧାନ ଦେଢ଼ି—ଦେ. ବ (ସଂ. ନାମ. ଧାନ୍ୟବର୍ଦ୍ଧନ; ସଂ. ଧାନ୍ୟ+ଅଧର୍ଦ୍ଧ୍ୟ)
Dhāna derḍhi ୧ । ଧନ ଋଣ ଦେଇ ବର୍ଷ ଶେଷରେ ଖାତକ
ଧାନ କର୍ଜା ଠାରୁ ମୂଳ ଧାନ ଓ ତାହାର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ସୁଧ ଆଦାୟ
धानका करजा କରିବା ଗତି—1. Usury in paddy.
୨ । ଧାନ କରଜ—2 Paddy lending.
(ଯଥା—ସାଧାରଣତଃ ଏ ଦେଶରେ ଆଜିକାଲି ଦେଢ଼ି ଗତିରେ ସୁଧ ଆଦାୟ ହୁଏ ନାହିଁ; 'ଧାନ ଦେଢ଼ି' କହିଲେ ଋଣରୂପେ ନିଆ ଯିବା ଧାନ ଉପରେ ½ ଅଂଶ (ସ୍ୱାଧା) ସୁଧ ସାଧାରଣତଃ ଆଦାୟ କରାଯାଏ । ମାତ୍ର ପୂର୍ବକାଳରେ ½ ସୁଧ ଆଦାୟର ଗତି ଥିବାରୁ 'ଧାନ ଦେଢ଼ି' ଶବ୍ଦ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚଳିଆସିଛି ।)

ଧାନ ଧର୍ମ—ଦେ. ବ (ଧାନ+ଭାବାର୍ଥକ ୨ୟ ସମ୍ବନ୍ଧର)—
Dhāna dharma ୧ । ଧାନ; ଧାନ୍ୟରୂପ ସମ୍ପତ୍ତି—
ଧାନ ଟାନ 1 Paddy etc; paddy considered
धान मन as wealth.
(ଧାନ ଧର୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧାନ ଆଦି ଶସ୍ୟ—
2. Paddy etc; paddy and other grains.
୩ । ଗୃହସ୍ଥର ସଞ୍ଚିତ ଧାନ୍ୟ—
3. Paddy stored by a house-holder for future use.
(ଯଥା—ଯାହା ଘରେ ଧାନ ଧର୍ମ ନାହିଁ ତାହା ଘରେ ଛଅଲୁ ବଳି ଦେବ ନାହିଁ ।)

ଧାନ ବଛା—ଦେ. ବ—ଧାନ ବିଲରେ ଉଠିଥିବା ଘାସ ଓ ଅନାବନା
Dhāna bachhā ଗଛକୁ ଉପାଡ଼ି ଦୂର କରିବା କ୍ରିୟା—
ଧାନନିଡ଼ାନ The act of weeding out grass
धानकामौला, धाननिकौनी etc from paddy fields.

ଧାନ ବାଛିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନକ୍ଷେତରୁ ଘାସ ଓ ଅଳାବନା ଗଛମାନ
Dhāna bāchhibā ଉପାଡ଼ିବା—To weed out grass
ଧାନ ନିଡ଼ାନ etc from amongst the paddy plants.
ଧାନ କମାନା

ଧାନ ବାଡ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନକେଣ୍ଡାରୁ ଧାନକୁ ପୃଥକ୍ କରିବା
Dhāna bārdeibā ସକାଶେ ଧାନକେଣ୍ଡାକୁ ପଟା ଉପରେ ପିଟିବା
ଧାନ ଝାଡ଼ା To beat the paddy stalks on a
ଧାନ ପାଟନା, ଧାନମ୍ଫାଟନା plank in order to separate
(ଧାନ ଝାଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) the corns from them

ଧାନ ବିଲ—ଦେ. ବି—୧ । ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଧାନ ଫସଲ କରାଯାଏ—
Dhāna bila 1. Paddy field.
ଧାନର ଖେତ ୨ । ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଧାନଗଛ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଛି—
ଧନହର, ଧାନକି ଖେତୀ 2 The field on which paddy
(ଧାନଖେତ, ଧାନକିଆର—ଅନ୍ୟରୂପ) plants are standing.

ଧାନ ବୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଧାନ୍ୟ + ବପନ)-ଧାନର ବିହନ ବିଲରେ
Dhāna bunibā ବପନ କରିବା—To sow paddy
ଧାନବୋନା, **ଧାନବୋନା**

ଧାନ ବେଉ(ହୁ)ଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନକ୍ଷେତରେ ଧାନଗଛ ସଙ୍ଗେ ବଢ଼ି
Dhāna beu(hu)rdibā ଥିବା ଘାସକୁ ମାରିବା ଓ ମାଟିକୁ
[ଧାନ ବେଉ(ହୁ)ଷଣ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ହାଲୁକା କରିବା ନିମନ୍ତେ
କିଆରୀରେ ପାଣି ଥିବାବେଳେ ତାକୁ ଗୋଡ଼ଙ୍ଗି
ଲଙ୍ଗଳ ପୂରାଇ ଚଷିବା । [ଏହି କ୍ରିୟାରେ ଧାନଗଛ
ସବୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇଯାଏ] —
(ଧାନ ବେଉଡ଼ା—ବି) To puddle the paddy field.
ଧାନକାଡ଼ାନ **ଧାନ ବିରାହନା**
(ଧାନ ବେଉଷଣ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାନ ବେଙ୍ଗ(ଙ୍ଗେ)ଲା—ଦେ. ବି.—ଧାନ ପାଚିବା ପରେ କିଆରୀରୁ କଟା
Dhāna beṅga (ṅge)lā ହୋଇ ଆସିଥିବା ଧାନଦଳାମାନ
ଧାନମାଡ଼ା ଖଳାରେ ମେରଣ୍ଡା ଚାରି ପାଖେ ବିସ୍ତୃତ କରି ତହିଁ
ଧାନଦୌନି ଉପରେ ବଳଦଙ୍କୁ ଚଳାଇ କେଣ୍ଡାରୁ ଧାନକୁ ପୃଥକ୍
ଧାନମଡ଼ାଇ କରିବାର ରୀତି—The mode of threshing
paddy by making bullocks tread on
the sheaves spread on a courtyard
by being driven round a central
post.

ଧାନ ବେଙ୍ଗୁଳିବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ଧାନକେଣ୍ଡାରୁ ଧାନକୁ ପୃଥକ୍ କରିବା
Dhāna beṅgulibā ପାଇଁ ବଳଦଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ବାନ୍ଧି
ଧାନବେଙ୍ଗୁଳା(ଲେ)ଇବା
ଧାନବେଙ୍ଗୁଳା ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ } ମକଚାଇବା—1. To have the paddy-grains threshed
ଧାନବେଙ୍ଗୁଳା(ଲେ)ଇବା
ଧାନମାଡ଼ା out from the stalks by having the
ଧାନଦୌନୀକରବାନା sheaves trodden by bullocks
୨ । ବଳଦଙ୍କ ଖୁରାରେ ଧାନଦଳାମାନ ମକଚା ହେବା ପାଇଁ
ବନ୍ଧନକୁ ଧାନଦଳାମାନଙ୍କୁ ମେରଣ୍ଡାର ଚାରିପାଖରେ
ବୃତ୍ତାକାରରେ ସଜାଡ଼ି ରଖିବା—2. To arrange
paddy sheaves round the central post in
a threshing floor to have them trodden
upon by bullocks tethered together and
driven round the post.

[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମେ ଖଳାରେ ମେରଣ୍ଡା ପୋତି ସେ ମେରଣ୍ଡାର ଚାରିପାଖେ ବୃତ୍ତାକାରରେ ଧାନଦଳାମାନଙ୍କ ବନ୍ଧନକୁ ଛିନ୍ନ କରି ଧାନକେଣ୍ଡାମାନଙ୍କୁ ବିଛାଇ ଦିଆଯାଏ । ତତ୍ପରେ ମେରରେ ଏକାଧିକ ଫାଶ ବା ଘାଗୁଡ଼ି ଲାଗିଥିବା ଖଣ୍ଡେ ଲମ୍ବ ଦଉଡ଼ି (ଦାଉଣୀ) ଲଗାଯାଇ ସେହି ଦାଉଣୀରେ ଏକାଧିକ ବଳଦ ବନ୍ଧାଯାଇ ବୃତ୍ତର ବ୍ୟାସାର୍ଦ୍ଧରୂପେ ଯୋଗୁ ହୁଅନ୍ତି । ବଳଦମାନେ ମେରଣ୍ଡାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଦାଉଣୀକୁ ବ୍ୟାସାର୍ଦ୍ଧ କରି ଘାଉରି ବୁଲି ତଳେ ବିଛାଇ ଦିଆଯାଇ ଥିବା ଧାନଦଳାକୁ ଖୁରାରେ ମକଚିଲେ ଧାନ ଶସ୍ୟଯାକ ଅଲଗା ହୋଇଯାଏ ଓ ନଡ଼ା ମକଚା ହୋଇ ଯାଇ ବା ଭୂଷାରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ତତ୍ପରୁ ଭୂଷାଯାକ ଝାଡ଼ିଦେଲେ ଛିଣ୍ଡାକୁଟା, ଅଗାଡ଼ି ଓ ଧୂସ ମିଶା ଯେଉଁ ଧାନ ତଳେ ରହିଯାଏ ତାକୁ ପବନ ସାହାଯ୍ୟରେ ବା କୁଲାରେ ବିଶ୍ୱ ଉଡ଼ାଇଲେ ବା କୁଲାରେ ପାଛୁଡ଼ିଲେ ସେଥିରୁ ଭୂଷାଗୁଣ୍ଡା, ଧୂସ, ଅଗାଡ଼ି ବାହାରିଯାଇ ନିର୍ମଳ ଧାନ ରହିଯାଏ ।]

ଧାନ ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନଗଛର କେଣ୍ଡା ବାହାରିଲେ ସିଧା ହୋଇ
Dhāna bhāṅgibā ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଧାନଗଛମାନ କେଣ୍ଡାର
ଧାନରେ ବାଉଁଶ ଦେବା
ଧାନରେ ବାଉଁଶ ଚଲା(ଲା)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଭାରରେ ଇତସ୍ତତଃ ଲଇଁ ପଡ଼ିବା ବିଷୟ
ଧାନେ ମଇ ଦେଓୟା ନିବାରଣ କରିବା ପାଇଁ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଧାନ
ଗଛମାନଙ୍କ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବ ବାଉଁଶ ଚଲାଇବା—
To draw a long bamboo over the
paddy plants when the ears have come
out, so as to make the stalks lie on the
field in a regular order.

[ଦ୍ର—ଏପରି କଲେ ଧାନଗଛମାନ ଗୋଟିଏ ଆଡ଼କୁ ଢଳି ପଡ଼େ ଓ ଧାନକଟାଳିମାନଙ୍କୁ ଧାନ କାଟିବାକୁ ସୁବିଧାଜନକ ହୁଏ । ଯେଉଁ ଧାନରେ ବାଉଁଶ ଦିଆ ଯାଇ ନ ଥାଏ ସେ ଧାନଗଛମାନ କେଣ୍ଡା ଧରି ଏଣେ ତେଣେ ଢଳିଥାଏ । ଏଥିଲାଗି ଧାନ କାଟିଲାବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଛର ମୂଳକୁ କଟାଳି ସୁବିଧା ଅନୁସାରେ ଆୟତ୍ତ କରି ପାରେ ନାହିଁ ଓ ଧାନ କାଟିବାକୁ ବହୁତ ସମୟ ଲାଗେ ।]

ଧାନ ମଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର) ବି (ଭୁଲ. ହି. ମଁଡ଼ାଇ=ବେଙ୍ଗଲା)—
Dhāna mardā ବଳଦଦ୍ୱାରା ଧାନକୁ ବେଙ୍ଗଲା ପକାଇବା—
Garnering of paddy sheaves by having
them trodden over by a number of
tethered bullocks.

ଧାନ ମରେଇ—ଦେ. ବି—ଧାନ ସଞ୍ଚୟ କରିବା ସକାଶେ ପାଲ ମଲାରେ
Dhāna marei ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆଧାରବିଶେଷ—A big recepta-
ଧାନ ମରେଇ, ଧାନେର ହମାର cle made of plaited straw for
ଧାନକା ଗୋଲ storing large quantities of paddy.
(ଧାନମଲେଇ, ଧାନମେଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା ଧାନ
ଗୋଠିର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ; ମରେଇର ଚାରିପାଖ ଓ ଶିଖରଦେଶ

ଭୂଟାଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତମରୂପେ ଛାଣି କରା ଯାଇଥାଏ । ଏଥିଲାଗି ବର୍ଷାପାଣି ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚରକୁ ପଶେ ନାହିଁ ।]

ଧାନ ମଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନଗଛରୁ ଧାନକୁ ପୃଥକ୍ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଧାନ କେଣ୍ଡାମାନ ଗୋଡ଼ରେ ମଳିବା—To tread and twist paddy sheaves or plants to separate the corn from the stalks.

Dhāna maḷibā
ଧାନମଳା
ଧାନମାଡ଼ନା, ଧାନରୌଁଦନା
(ଧାନ ମଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଧାନ ମଳା(ଲେ)ଇବା, ଧାନ ମଳାଣ(ଣେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ]

ଧାନ ମହାଜନି—ଦେ. ବି—ଧାନ ଋଣ ଦେଇ ଚାଷିଠାରୁ ମୂଳ ଓ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସୁଧ ଧାନ ଆଦାୟ କରିବା ସ୍ଥିତି—Investment of paddy in loan repayable in kind.

Dhāna mahājani
ଧାନେର ମହାଜନୀ
ଧାନକୀ ମହାଜନୀ

ଧାନ ମାଣିକା ଗୁରୁବାର—ଦେ ବି—ମାର୍ଗଶିର ମାସର ଗୁରୁବାରମାନ—The Thursdays of the month of Mārgaśira.

Dhāna māṇikā gurubāra

ଧାନ ମାପୁଣି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଧାନ୍ୟମାପ)—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଜମିଦାରଙ୍କର ବା ମହାଜନଙ୍କର ସମସ୍ତ କାରବାରୀ ଧାନ ମାପିବାପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ଥାଏ—1. A servant who isemployed to measure the paddy of his master.

Dhāna māpuṇi

୨ । ଧାନ ମାପିବା ଲୋକ ମାପିବାର ପାରିଶ୍ରମିକ ସ୍ୱରୂପ ଭରଣକେ ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଟ ପରିମାଣ ଧାନ ପାଏ—2. A quantity of paddy given at a fixed rate to a person who measures paddy.

[ଦ୍ର—ଧାନ ମହାଜନୀରେ ଧାନ ମାପିବାଲୋକ (ମାପୁଣି) ସାଧାରଣତଃ ଭରଣକେ ଏକଗୌଣି ମାପୁଣି ପାଏ ଓ ଧାନମହାଜନ ହିସାବ ଲେଖିବା କର୍ମଚାରୀ (କରଣ) ଭରଣକେ ଏକ ଗୌଣି କରଣି ପାଏ । ଚାଷିକମାନଙ୍କଠାରୁ ଏଭଳି ଧାନ ସୁଦ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକା ନିଆଯାଏ ।]

ଧାନ ମୁକୁଳ—ଦେ. ବି—କଟାଳ ହଳରୁ କାଟି ଖଳାରୁ ବୋହି ଆଣିଥିବା ଧାନଦଳାମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଟ ଅଂଶ ମୂଲସ୍ୱରୂପ କଟାଳ ପାଏ—The stipulated share given to a reaper out of the paddy sheaves harvested by him and brought to the threshing floor.

Dhāna mukuḷa
ଧାନକାବୋନ, ଧାନକୀ ମଜୁରୀ

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣ ମୁଲିଆ କଟାଳମାନେ ଯେଉଁ ଧାନ କାଟନ୍ତି ସେଥିପାଇଁ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେମାନେ ନଗଦ ପଇସା ବା ଚୁନା ଧାନ ନିର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଟ ରେଟ୍‌ରେ ମୂଲ ପାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅନେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେମାନେ ମୁକୁଳ ପାଆନ୍ତି । ଦଶଟି କିମ୍ବା ବାରଟି ହଳା କାଟିଥିବା କଟାଳ ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ହଳା ଅପରାର କଟା ମୂଲ ବା ମୁକୁଳ ପାଏ । ଯେଉଁସ୍ଥାନୀର କୋଠିଆ ବା ହଳିଆ ଆଠଟା ହଳାରେ ଗୋଟିଏ ହଳା ମୁକୁଳ ପାଏ ।]

ଧାନ ମୁକୁଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କଟାଳମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଖେତରୁ କଟା ହୋଇ ଖଳାକୁ ଅଣା ଯାଇଥିବା ଧାନଦଳାମାନଙ୍କରୁ କାଟିବାର ମୂଲ ସ୍ୱରୂପ ନିର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଟ ଅଂଶ କଟାଳକୁ ଦେଇ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ ମାଲିକ ରଖିବା—(the owner of paddy-sheaves) To pay a reaper's wages in kind out of the paddy sheaves reaped and brought to the threshing floor by the reapers and to keep the rest for himself.

Dhāna mukuḷā(le)ibā
ଧାନ ବୋନ ଚୁକାନା

ଧାନ ମେଣ୍ଟା—ଦେ. ବି—ଗୁଡ଼ିଏ ଧାନ କେଣ୍ଡାର ବୃନ୍ତମାନ ବେଣୀ ପରି ଏକତ୍ର ବୁଣା ଯାଇଥିବା ସୂତ୍ରସ୍ୟ ଥୋପା—A round bunch of paddy stalks made by weaving the stems into a long braid and then twining it round and round in a spiral shape.

Dhāna menṭā
ଧାନେର ଝାରା
ଧାନକୀ ଜୁଟୀ

ଧାନ ରୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନ ବିଆସ୍ତରେ ଧାନର ଚାରା ନେଇ ପୋତିବା—To transplant paddy.

Dhāna roibā
ଧାନ ରୋପ.
ଧାନ ରୋପନା

ଧାନ ଶିଷା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାନ୍ୟ ଶୀର୍ଷକ)—୧ । ଧାନ କେଣ୍ଡା—1. An ear of corn.

Dhāna śishā
ଧାନେର ଶୀଷ
ଧାନକା ଶୀସ

୨ । ଧାନ ଛଡ଼ା ହେବା ପରେ ଜମା ହୋଇଥିବା ଧାନର ସ୍ତୂପ—2. The heap of paddy after it is winnowed.

(ଧାନଗିଂଶା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାନ ହଳା—ଦେ.ବି—କଟା ଧାନଗଛମାନଙ୍କର ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ବଡ଼ା; କଳେଇ—Sheaves of paddy when cut and bound.

Dhāna haḷā
ଧାନେର ବୀଡ଼ା
ଧାନକୀ ଆଁଟୀ

ଧାନା—ସଂ. ବି. (ଜିଭ୍ୟ ବହୁବଚନ; ଧା ଧାତୁ=ପୋଷଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Dhānā

୧ । ଭଜା ଯବ; ଯଅ ଭଜା—1. Fried barley.

୨ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଯବ—2. Barley powder.

୩ । ଧନିଆ—3. Coriander.

୪ । (ଏକବଚନ) ଅଙ୍କୁର; ଗଜା—4. A sprout; shoot.

୫ । ଚୁଡ଼ା—5. Flattened parched rice.

୬ । ଖଇ—6. Fried paddy.

୭ । ଛତୁ; ସତ୍ତୁ—7. Corn flour.

୮ । ଅନ୍ନକଣ; ଦୁଦ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—8. Particles of food-grain.

୯ । ଅନ୍ନମାତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—9. Food grain; corn (in general).

୧୦ । ଧାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର —10. Paddy.

ଧାନା ଚୂର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାନା+ଚୂର୍ଣ୍ଣ)—ଛତୁଆ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Corn flour.

Dhānā chūrṇṇa

ଧାନିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧାନା+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ)—

Dhānikā

୧ । ସ୍ଥାନ; ଭଣ୍ଡାର—1. A store; a place.

୨ । ଆଧାର; ଦାନୀ—2. A receptacle.

(ଯଥା—ଅଙ୍ଗାର ଧାନିକା=ଉମ୍ବେଇ ।)

ଧାନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧା ଧାତୁ + ଅଧିକରଣେ ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Dhāni ୧ । ଧାନିକା (ଦେଖ) —1. Dhānikā (See)
(ଯଥା—ରାଜଧାନୀ = ରାଜାଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ।)
୨ । ପୀଲୁ ଗଛ (ହୁ ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)—
2. Pīlu tree (See)
୩ । ଧଣିଆ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Coriander.

ଧାନୁଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଧାନ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—
Dhānuā(ān) 1. Paddy-shaped.
ଧେନୋ (ଯଥା—ଧାନୁଆ କଣ୍ଠି, ଧାନୁଆ ଲଙ୍କାମରିଚ ।)
ଧାନାକାର, ଜଇ ୨ । ଧାନମିଶ୍ରିତ (ଚାଉଳ)—
2. (rice) Mixed up with grains of paddy.
ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବିଣ—ଯେ ବହୁତ ଧାନ ସଞ୍ଚୟ କରିଥାଏ
(a person) Who has stored up a large quantity of paddy.

ଧାନୁଆ କଣ୍ଠି—ଦେ. ବି—ଧାନ ଆକାରର ସୁନା ବା ରୂପା କଣ୍ଠି ଥିବା
Dhānuā kaṇṭhi ଗଳାର ମାଳା—A necklace consisting of paddy-shaped beads.
ଧାନୁଆମାଳ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧାନୁଆହାର }
ଧେନୋହାର **ଜଇକଣ୍ଠୀ**

ଧାନୁଆ ମଦ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାନ୍ୟ + ମଦ୍ୟ)—
Dhānuā mada ସିଦ୍ଧ ଧାନ୍ୟରୁ ଅରକ ତିଆରି କରିବା ପ୍ରଣାଳୀରେ
ଧାନୀ ମଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଦ—Rum or spirit brewed
ଧାନୀ ଶରାବ from unhusked paddy.

ଧାନୁଆ ଲଙ୍କା ମରିଚ—ଦେ. ବି—ଧାନ ପରି ଛୋଟ ଛୋଟ ଅଥଚ ଅତି
Dhānuā laṅkā maricha ତୀବ୍ର ରାଗ ଥିବା ଏକ ଜାତୀୟ
(ଧାନୁଆ ମରିଚ, ଧାନୁଆ ଲଙ୍କା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଲଙ୍କାମରିଚ—
ଧାନୀ ଲଙ୍କା, ଧାନ ଲଙ୍କା The small capsicum; Capsicum
ଲୀଂଗୀ ମିର୍ଚ୍ଚାଇ Minimum.
[ଦ୍ର—ଏହା ତିନି ପ୍ରକାର—୧. ଜଙ୍ଗଲି; ୨. ତୁଲଟ ଧାନୁଆ;
୩. ସୂର୍ଯ୍ୟ ପାଣି ମୁହଁ-ଏହାର ଫୁଲ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରି ଫୁଟେ ।]

ଧାନୁକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧନୁସ୍ + କ)—ଧନୁର୍ଦ୍ଧର—
Dhānuka Armed with a bow.
(ଧାନୁକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି—ଧନୁର୍ଦ୍ଧର; ଯୋଦ୍ଧା—
Bowman; archer.

ଧାନୁକୀ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଧାନୁକ)—ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରୀ—
Dhānukī Armed with a bow.
ଧାନୁକୀ **ଧାନକୀ**

ଧାନୁଷ୍କ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧନୁଷ୍କ + ଅ, କିମ୍ବା ଧନୁସ୍ + ପ୍ରହରଣାର୍ଥରେ କ)-
Dhānushka ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରୀ—Armed with a bow.
(ଧାନୁଷ୍କୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି—ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରୀ ଯୋଦ୍ଧା—
Archer; bowman.

ଧାନୁଷ୍କା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧାନୁଷ୍କ + ଆ) —ଅଚିରାମାର୍ଗ ଗଛ—
Dhānushkā Achiranthes Aspera (plant).

ଧାନୁଷ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ଧନୁସ୍ + ସ୍ୱରୂପାର୍ଥରେ ଯ; ସନ୍ଧ୍ୟାସ୍ଥ ଧନୁ ତିଆରି
Dhānushya ହୁଏ)—ବାଉଁଶ—Bamboo.

ଧାନେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଅତ୍ୟଳ୍ପରେ; ସାମାନ୍ୟରେ—
Dhāne A little; a bit.
ଧାନେ ଊଣା ଦୁଧେ ହେଲେ ସ୍ନେହ ଖେଳେ କ୍ଷଣକେ ବନସ୍ପେ ଗୁରୁବାର ।
ବନସ୍ପର୍ଣ୍ଣ, ରତ୍ନାକରବର୍ଣ୍ଣ ।

ଧାନେୟ—ସଂ. ବି. (ଧନ = ଶସ୍ୟାଦି + ଏୟ) —ଧନିଆ—
Dhāneya Coriander.
(ଧାନିୟ, ଧାନିୟକ, ଧାନେୟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାନ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ଧନ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଯ)—
Dhānya ୧ । ୪ ରତି ପରିମିତ ଓଜନ—
1. A standard weight of 4 Ratis.
୨ । ଧାନ ଗଛ—
2. Paddy plant; Oriza Sativa.
୩ । ଧାନ (ଶସ୍ୟ)—3 Paddy (grain).
୪ । ଧନିଆ—4. Coriander
୫ । ଧାନ ଜାତୀୟ ଶସ୍ୟ (ଯଥା—ଗହମ, ଯବ, ଗୋଧୂମ, ମସୁର ଆଦି)—4. Corn; grain; cereals; pulse.
[ଦ୍ର—ପାଚିବା ଋତୁ ଅନୁସାରେ ଶାଳି, ଷାଷ୍ଠିକ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଭେଦରେ ଧାନ୍ୟ ତ୍ରିବିଧ । ପୂର୍ବକାଳରେ ଧାନ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱୟ ଏକାର୍ଥବାଚକ ଥିଲା । ତହିଁର ଅର୍ଥ ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟ । ଅମରକୋଷ ଓ ମେଦିନୀରେ ଧାନ୍ୟ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଏକ ଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । କେହି କେହି ଶାସ୍ତ୍ରକାର ଧାନ୍ୟକୁ ପାଞ୍ଚ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିବାର ଦେଖାଯାଏ—
୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ବା କଙ୍ଗୁ ଧାନ୍ୟ—ଶୁଆଁ, ଚୀନା, କୋଦୁଆ ।
୨ । ଶାଳି ଧାନ୍ୟ—ଶାରଦ ବା ହୈମନ୍ତିକ ଧାନ ।
୩ । ଷାଷ୍ଠିକ ଧାନ୍ୟ—ଦାଲୁଆ ଧାନ ।
୪ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଧାନ୍ୟ—ବିଆଳ ଧାନ ।
୫ । ଶୂକ ଧାନ୍ୟ ବା ଶିମ୍ବୀ ଧାନ୍ୟ—ଯେଉଁ ଶସ୍ୟ ଛୁଇଁ (ଶୂକ ବା ଶିମ୍ବୀ) ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ, ଯଥା—ବୁଟ, ବିରି, ମୁଗ, ହରଡ଼, ମସୁର, ବରଗୁଡ଼ି ଆଦି ।
ଉପରୋକ୍ତ ଗଣନାରେ କେହି କେହି ଷାଷ୍ଠିକ ଧାନ୍ୟ (ଶ୍ୟ) ପରିବର୍ତ୍ତେ ଶିମ୍ବୀ ଧାନ୍ୟ ଓ ଷଷ୍ଠରେ ଶୂକ ଧାନ୍ୟ ଗଣନା କରି ଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଶସ୍ୟ ଶିମ୍ବୀ (ଛୁଇଁ) ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ ତାହାକୁ ଶିମ୍ବୀ ଧାନ୍ୟ (ଯଥା ମୁଗ, ବିରି, ହରଡ଼, ମସୁର, କୋଲଥ, ବରଗୁଡ଼ି) ଓ ଯେଉଁ ଶସ୍ୟ ଅଗରେ ଶୂକ (ଶିଂଘ ବା ଲିଣ) ଥାଏ ତାକୁ ଶୂକ ଧାନ୍ୟ (ଯଥା ବାଉଁଗା, ଗହମ, ଯବ) ରୂପେ ଗଣିଅଛନ୍ତି ।]

ଧାନ୍ୟକ—ସଂ. ବି. (ଧାନ୍ୟ + କ)—୧ । (ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ) ଧାନ୍ୟ; ଧାନ—
Dhānyaka 1. Paddy.
୨ । (ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ. କ)—ଧଣିଆ —2. Coriander.

ଧାନ୍ୟ କୋଷ୍ଠ—ସଂ. ବି. (ଧାନ୍ୟ + କୋଷ୍ଠ = ଶସ୍ୟାଗାର)—ଧାନକୋଠା;
Dhānya koshṭha ଅମାର—Granary; the house for storing paddy.
ଧାନ୍ୟକୋଷ୍ଠକ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧାନ୍ୟକୋଷ
ଧାନ୍ୟ କୋଷ

ଧାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+କ୍ଷେତ୍ର)—ଧାନ ବଇ—
Dhānya kshetra Paddy-field.

ଧାନ୍ୟ ଚମସ—ସଂ. ବି. (ଧାନ୍ୟ+ଚମସ=ପିଷ୍ଟକ ବିଶେଷ)—ଚପିଟକ; ଚୁଡ଼ା—Flattened parched rice.
Dhānya chamasa

ଧାନ୍ୟ ତୁଷୋଦ—ସଂ. ବି.—(ଧାନ୍ୟ+ତୁଷ+ଉଦ) କାଞ୍ଜି—
Dhānya tushoda Sour rice-water; fermented rice-water.
(ଧାନ୍ୟମୂଳ, ଧାନ୍ୟ ଯୂଷ, ଧାନ୍ୟଯୋଡ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାନ୍ୟତ୍ୱକ୍—ସଂ. ବି.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ତ୍ୱକ୍)—ତଷୁ—
Dhānya twak The husk of paddy.

ଧାନ୍ୟ ଧେନୁ—ସଂ. ବି.—(ଧାନ୍ୟ+ଧେନୁ)—ଦାନାର୍ଥ ଧାନ୍ୟନିର୍ମିତ ଧେନୁ—Paddy collected and made into the shape of a cow for gift to Brāhmaṇas
Dhānya dhenu

[ଦ୍ର—ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଓ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଧାନ୍ୟଧେନୁ ଦାନ କଲେ ବନ୍ଧୁ ସୌଭାଗ୍ୟ, ସୁଖ ଓ ପୁଣ୍ୟଲାଭ ହୁଏ । ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଧାନ୍ୟ ପଞ୍ଚକ—ସଂ. ବି.—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ବା କଙ୍ଗୁ, ଶାଳି, ଷଷ୍ଠିକ, ବ୍ରୀହି ଓ ଶୂକ ବା ଶିମ୍ବି ଏହି ପଞ୍ଚବିଧ ଶସ୍ୟ
Dhānya pañchaka 1. The 5 classes of grains like paddy or cereals.

[ଦ୍ର—'ଧାନ୍ୟ' ତଳେ ନୋଟ୍ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

୨ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ପଞ୍ଚଧାନ୍ୟ ଧନିଆ, ଶୁଣ୍ଠି, ନାଗରମୁଥା, ଭାଯ୍ୟମାଣା ଓ ବେଲଶୁଣ୍ଠରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆମାଶୟ, ଅତିସାର ଓ ଉଦରଶୂଳର ଔଷଧବିଶେଷ—
2 Name of a medicinal preparation for colic and dysentery.

ଧାନ୍ୟ ପାନକ—ସଂ. ବି (ମ. ପ. ଲୋ; ଧାନ୍ୟ ମିଶ୍ରିତ ପାନକ)—ଧନିଆକୁ ବାଟି ପାଣିରେ ଗୋଳାଇ ଚାଳୁ (ଧାନ୍ୟପ୍ରପାନକ, ଧାନ୍ୟପାନୀୟକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଛାଣି କେଇ ସେହି ପାଣିରେ ଲୁଣ, ଗୋଲମରିଚ, ଚିନି ଓ କର୍ପୂର ଆଦି ମିଶାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଏକପ୍ରକାର ପଣା—A drink made of coriander seeds bruised and seasoned with salt, sugar, black pepper and camphor after being filtered.
Dhānya pānaka

ଧାନ୍ୟ ବର୍ଗ—ସଂ.ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ବର୍ଗ)—ଧାନ୍ୟପଞ୍ଚକ ୧ (ଦେଖ)
Dhānya barga Dhānyapañchaka 1 (See)

[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକ ଓ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣାଦର୍ଶଗ୍ରନ୍ଥରେ ଧାନ୍ୟବର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ରୀହିଧାନ୍ୟ, ଶାଳିଧାନ୍ୟ, ଷଷ୍ଠିକଧାନ୍ୟ, ନୀବାର (ବାଲୁଙ୍ଗା), ବରକ (ବରଗଡ଼), ଶୂକଧାନ୍ୟ (ଯବ ଓ ଗୋଧୂମ), ଶିମ୍ବୀଧାନ୍ୟ (ମୁଗ, ମାଷ, ମସୁର, ହରଡ଼, ଚଣକ, ମଟର, ଖେସାରି, ଚିନା, ସେଣ୍ଟ, ସର୍ଷପ, ସୁଇ ସୋରିଷ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଧାନ୍ୟ (କାଙ୍ଗୁ, ଶୁଆଁ, କୋଦୁଅ, ଦେଧାନ) ଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି ।]

ଧାନ୍ୟ ବର୍ଦ୍ଧନ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ବର୍ଦ୍ଧନ)—ଦେଢ଼ି ବା ସୁଆଇ ଦେଇ ଧାନ ବଢ଼ାଇବା; ଧାନ ମହାଜନୀ—Investment of paddy in loans repayable in kind.
Dhānya barddhana

ଧାନ୍ୟ ବୀଜ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ବୀଜ)—୧ । ଧନିଆ—
Dhānya bīja 1. Coriander.

୨ । ଧାନର ବିହନ—
2. Paddy seeds; paddy stored for being used as seeds.

ଧାନ୍ୟ ବୀର—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ବୀର=ଅତି ଉତ୍ତମ)—ମୁଗଜାତୀୟ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଶସ୍ୟ; ବୀର—A kind of Phaseolus Mungo.
Dhānya bīra

ଧାନ୍ୟମାୟ—ସଂ. ବି (ଧାନ୍ୟ+ମା ଧାତୁ=ମାପିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—
Dhānyamāya ୧ । ଧାନ୍ୟ ବିକ୍ରୟୀ—1 Paddy-seller.

୨ । ଧାନ ମହାଜନ; ଧାନ ବେପାରୀ—
2. A dealer in paddy.

୩ । ଧାନ ମାପିବା ଲୋକ; ଧାନ ମାପୁଣି—
3. A person who measures paddy.

ଧାନ୍ୟରାଜ—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ରାଜନ୍)—ଯବ—
Dhānyarāja Barley.

ଧାନ୍ୟ ଶର୍କରା—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ଲୋ; ଧାନ୍ୟ+ଶର୍କରା)—(ବୈଦ୍ୟକ) ଅନ୍ତର୍ଦାହ ଶାନ୍ତ କରିବା ନିମିତ୍ତେ ପିଆଯିବା ଚିନି ମିଶା ଧନିଆ ବତୁରା ପାଣି—Water mixed with coriander seeds and sweetened with sugar (drunk to allay burning sensation inside the system).
Dhānya śarkarā

ଧାନ୍ୟ ଶୀର୍ଷକ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ଶୀର୍ଷକ=ଉପରଭାଗ ବା ମସ୍ତକ)—(ଧାନ୍ୟ ଶୀର୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଧାନର ଶିଂଷା ବା ଢେଣ୍ଡା—An ear of paddy.
Dhānya śīrshaka

ଧାନ୍ୟ ଶୁଣ୍ଠି—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ଲୋ; ଧାନ୍ୟ+ଶୁଣ୍ଠି)—(ବୈଦ୍ୟକ) ଏକ ତୋଳା ଧନିଆ ଓ ଦୁଇ ତୋଳା ଶୁଣ୍ଠିକୁ ଲୁଣ ଅଧ ସେର ପାଣିରେ ଜଳାଇ ସିଦ୍ଧ କରି ଅଧପାଏ ପାଣି ଥାଉଁଥାଉଁ ଓହ୍ଲାଇଲେ ସେହି କ୍ଷୁତ୍ତୃଷ୍ଣାସାରନାଶକ ପାନୀୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ (ହ୍ର. ଶ)—A decoction of coriander and dry ginger crushed and boiled, used as an antidote against dysentery and fever.
Dhānya śunthi

ଧାନ୍ୟ ଶୂକ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ+ଶୂକ)—ବାଲୁଙ୍ଗା ଧାନର ଶିଂଘ—(ଧାନ୍ୟଶୃଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) The awn or beard of wild paddy.
Dhānya śūka

ଧାନ୍ୟ ଶୈଳ—ସଂ. ବି—ପୁରାଣ ମତରେ ଉଚ୍ଚ ସ୍ତୂପାକାର ଧାନ, ଯାହା ଦାନ କଲେ ଦାତା ମରଣାନ୍ତେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଅପ୍ସରା ଓ ଗନ୍ଧର୍ବମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେବିତ ହୁଏ ଓ ଅନ୍ୟ ଜନ୍ମରେ
Dhānya śaila

ଗୁଳା ସ୍ତୁପ—A heap of paddy given away to a Brāhmaṇa which secures to the doner bliss after death and in the next birth.

ଧାନ୍ୟ ସାର—ସଂ. ବି. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ + ସାର)—
Dhānya sāra ୧ । ଅମଳ ହୋଇ ପରିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିବା ଧାନ—
1. Threshed, winnowed and cleansed paddy.
୨ । ଚାଉଳ—2. Rice.

ଧାନ୍ୟା—ସଂ. ବି—ଧନିଆ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dhānyā Coriander (Apte).

ଧାନ୍ୟାକ—ସଂ. ବି. (ଧନ୍ୟାକ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ. ଅ)—
Dhānyāka ୧ । ଧନିଆ—1. Coriander.
୨ । ଧନିଆ ଚାଉଳ—2. Coriander seeds.

ଧାନ୍ୟାକୃତ—ସଂ. ବି. (ଧାନ୍ୟ + ଆ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ୍ମ ତ; ଅଗ୍ନ୍ୟାହିତା—
Dhānyākṛuta ଦ୍ୱିବଚ୍ ବହୁବ୍ରୀହି; ଯେ ଧାନ୍ୟ ଚାଷ କରେ)—
ଚାଷକ—Cultivator; tiller.

ଧାନ୍ୟାଭ୍ରକ—ସଂ. ବି. (ଧାନ୍ୟ + ଅଭ୍ରକ)—
Dhānyābhraka ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ମତେ ଔଷଧ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ଧାନ ବଟୁରା ପାଇ ଶୋଧିତ ହୋଇଥିବା ଅଭ୍ର—
Mica which has been moistened in coriander water before it is reduced to medicinal oxide.

ଧାନ୍ୟାମ୍ଳ—ସଂ. ବି. (ଧାନ୍ୟ = ତଣ୍ଡୁଳ + ଅମ୍ଳ)—କାଞ୍ଜି—
Dhānyāmla Conjee; sour rice-water or gruel.
(ଧାନ୍ୟାମ୍ଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାନ୍ୟାରି—ସଂ. ବି. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ + ଅରି = ଶତ୍ରୁ)—
Dhānyāri ମୂଷିକ; ମୂଷା—Mouse.

ଧାନ୍ୟାସ୍ଥି—ସଂ. ବି—ତୁଷ—
Dhānyāsthi Husk; chaff.

ଧାନ୍ୟୋତ୍ତମ—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଧାନ୍ୟ + ଉତ୍ତମ)—
Dhānyottama ଶାଳି ଧାନ; ଶାରଦ ଧାନ—
Winter paddy.

ଧାପ୍‌ସା—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଝାପ୍‌ସା (ଦେଖ)
Dhāp-sā Jhāp-sā (See)
ଝାପସା ଧୁଁଧଳା

ଧାପ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦର୍ପ)—୧ । ପୀଡ଼ନ—
Dhāpa 1 Oppression.
ଧାପ, ଦାପ ୨ । (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—
ଧାପ, ଧାପ ସିଢ଼ିର ଗୋଟିଏ ପାହାଚ—
2. One step of a staircase.
୩ । ଦ୍ରୁତ ଗତି; ବେଗ—
3. Velocity; swift motion.
୪ । ଦଉଡ଼ିବା—4. Running.
୫ । କ୍ଷଣମାତ୍ର—5. A moment.
୬ । ଅତି ଅଳ୍ପ ମାତ୍ରା—
6. A minute quantity.
୭ । ଅତି ଅଳ୍ପ ପଥ ବା ଦୂରତ୍ୱ—
7. A small distance.
ସକ ଜରିଅଛନ୍ତି ଦୋଷେ ଧାପକୁ । ବ୍ରଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।
୮ । (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ) ଧାବନ; ଦଉଡ଼ି—
8. Running.
୯ । ଆକ୍ରମଣ—9. Attack; onslaught.

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଧାପେ (ଦେଖ)
Dhāpe (See)

ଧାପଟ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦର୍ପ)—
Dhāpaṭa ୧ । ପ୍ରତାପ—1. Might.
ଦାପଟ ୨ । ଦମ୍ଭ; ବଳ—2. Stregth.
ଘମ୍ପାଡ଼, ଦମ୍ଭ, ତେଜ ୩ । ବେଗ; ଦ୍ରୁତଗତି—
3. Velocity; speed.
୪ । (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ) ଛୁଟଣ; ଦଉଡ଼ି—4. Race.

ଧାପଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଚାପୁଡ଼ା—
Dhāparda A slap.

ଧାପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—
Dhāpardibā ଧପୁଡ଼ିବା; ଦଉଡ଼ିବା; ଛୁଟିବା—
(ଧାପୁଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To run; to gallop.
ଦୌଡ଼ା ଧପନା
(ଧାପଡ଼େଇବା—ଣିଜନ୍ତ)

ଧାପଡ଼ ଧାପଡ଼—ଦେ. ଅ—ଶବ୍ଦପୂର୍ବକ ଦୌଡ଼ିବା—
Dhāparda dhāparda Running with a thumping sound.
(ଧାପୁଡ଼(ଡ଼) ଧାପୁଡ଼ (ଡ଼)—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାପ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—୧ । ସାହସ ସହିତ ପଶିବା—
Dhāpa debā 1. To enter with courage.
ଦାବଦେଓଆ ଅସ୍ତ୍ରରେ ବଡ଼ ଦୁର୍ଗରେ
ଧାବାକରନା ଧାପଦିଅନ୍ତି ଭଳସ୍ତର । ଭାରତ. ଦ୍ରୋଣପର୍ବ ।
୨ । ଭୀତ ନ ହୋଇ ଦମ୍ଭ ସହକାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
2. To do a thing courageously and without fear.
୩ । ଆକ୍ରମଣ କରିବା—3. To attack.
୪ । ଦଉଡ଼ିବା—4. To run.

ଧାପ ଧଉଡ଼—ଦେ. ବି—୧ । ଦଉଡ଼ାଦଉଡ଼ି ଖେଳ—
Dhāpa dhaurda 1. A game at running,
(ଧାପ ଧାଉଁଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧାଦଉଡ଼ି—
ଦଉଡ଼ଧାପ ଦୌଡ଼ଧୁପ 2. Running about.

ଧାପେ—ଦେ. ବିଣ—ସାମାନ୍ୟ ପରିମିତ—
Dhāpe A minute quantity of.
ଏକଟୁକୁ (ଯଥା—ଔଷଧ ଖାଇବାକୁ ତାକୁ ଧାପେ ମଧୁ ଦିଅ ।)
ଥୋଡ଼ା, ଜରାସା ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଧସ୍‌ତନା; ଛୁଟି—
1. Quickly.

୨ । ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍—2. At once.

ଧାପେ ତା ଜାଣି ବେଳେ ଅତ ଛେଧ ହୋଇ ।

ବୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । କ୍ଷଣମାତ୍ରକେ—3. Instantly; in no time.

୪ । ଅତ୍ୟଳ୍ପ; ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ—

4. A bit; a little.

ତା ଜାଣି ଧାପେ ସାପେ ମୁଣ୍ଡ ଶୁଙ୍ଘାଇଲେ । ବୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ ଅନ ।

ଧାପେ ବାଟ—ଦେ. ବି—ଅତି ଅଳ୍ପ ପଥ ବା ଦୂରତ୍ୱ—

Dhāpe bāṭa A small distance.

ଖାନିକରାସ୍ତା

ଧାବ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଦଉଡ଼ିବା—1. To run; to gallop.

Dhāb (root) ୨ । ଧୋଇବା—2. To wash.

୩ । ଗତି କରିବା—3. To move; to glide.

୪ । ଆକ୍ରମଣ କରିବା—4. To assault: to attack.

୫ । ବହିବା—5. To flow.

୬ । ପଳେଇଯିବା 6. To flee away.

୭ । ଦୁଧ ଦେବା—7. To give milk.

୮ । ଘଷିବା—8. To rub with anything.

୯ । ସଫା କରିବା; ପାଲିସ କରିବା—

9. To brighten; to polish.

ଧାବକ—ସ. ବିଣ. (ଧାବ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —୧ । ଯେ ଦଉଡ଼େ—

Dhābaka 1. One who runs; running.

(ଧାବକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦ୍ରୁତଗାମୀ; ବେଗଗତିବିଶିଷ୍ଟ—

2. Moving quickly; fleet; swift-footed.

୩ । ଯେ ଧୁଏ; ସମ୍ମାର୍ଜନକାରୀ—3. Washing.

ସ. ବି—୧ । ଧୋବା; ରଜକ—1. Washerman.

୨ । ହରକରା; ସନ୍ଦେଶବାହକ; ଦ୍ରୁତଗାମୀ ବାର୍ତ୍ତାବହ—

2 A runner; a messnger; an express,

୩ । (ନାମ) ରତ୍ନାବଳୀ ରଚୟିତା କବି—

3. Name of a poet who composed Ratnāba|i.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ନାମ କାଳିଦାସଙ୍କ ମାଳବିକାଗ୍ନିମିତ୍ର, ବାକ୍ୟ-ପ୍ରକାଶ ଓ ସାହିତ୍ୟସାର ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ମିଳେ ।]

ଧାବନ—ସ. ବି. (ଧାବ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଦଉଡ଼ିବା—

Dhābana 1 Running; fleeing.

୨ । ବେଗଗତି—2. Swift motion.

୩ । ଧୌତ କରଣ; ଧୋଇବା; ଧୋଇକରି ସଫା କରିବା—

3. Act of washing: cleansing,

୪ । ଘୋଡ଼ାର ଦଉଡ଼ିବା—4. Galloping of a horse.

୫ । ବହିଯିବା—5. Flowing.

୬ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ହରକରା; ଶୀଘ୍ରଗାମୀ ଦୂତ (ହି. ଶ.)—

6. A runner; a running messenger.

୭ । ଘଷିବା—7. Rubbing with anything.

୮ । ଆକ୍ରମଣ କରିବା—8. Attackiug.

ଧାବମାନ—ସ. ବିଣ. ସଂ (ଧାବ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ) —

Dhābamāna ୧ । ଯେ ଦଉଡ଼ୁ ଅଛି—1. Running.

(ଧାବମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ଅଶ୍ୱାଦି ଚଢ଼ି ବେଗରେ ଗତି କରୁଛି—

2. Riding at a gallop.

ଧାବଲ୍ୟ—ସ.ବି. (ଧବଳ + ଭାବ. ଯ)—ଧବଳତା—

Dhābalya Whiteness.

ଧାବା—ଦେ. ବି. (ସ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଶତ୍ରୁ ଆଦିଙ୍କ ପଶ୍ଚାଦ୍ଧାବନ; ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇବା—1. Chase; pursuit.

ଧାଓଆ; ଧାବା ୨ । ଚଢ଼ଉ; ଶତ୍ରୁପ୍ରତି ଆକ୍ରମଣ—

ଧାବା 2. Invasion; attack,

ଧାବା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇବା—

Dhābā karibā To chase; to give a chase; to pursue.

(ଧାବାଦେବା, ଧାବାମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାଓଆକରା **ଧାବାକରନା**

ଧାବିତ—ସ.ବିଣ. ସଂ—୧ । (ଧାବ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ଦଉଡ଼ିଥିବା—

Dhābita 1. Running; having begun to run.

୨ । କୌଣସି ଦିଗକୁ ଦଉଡ଼ିଥିବା—

2. Running towards or against.

୩ । (+କର୍ମ. ତ) ଧୌତ; ପରିଷ୍କୃତ—

3. Washed; cleansed by washing.

ଧାବିବା—କ୍ରି. (ଯଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—ଦଉଡ଼ିବା—

Dhābibā To run.

ଧାବା ବାଳ ଫିଟି ଲେଖେ ପୃଷ୍ଠେ ଧାବନ୍ତେ

ଧାବନା କରିବ ତ ଲେଳେ ହେମ ଫଳକେ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଧାମ—ସ. ବି. (ଧା ଧାତୁ = ଧାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ମନ୍; ଧାମନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ବାସସ୍ଥାନ—1. Residence; dwelling place; abode.

୨ । ଗୃହ; ଘର—2. House; room.

୩ । ଠିକଣା—3. Address.

୪ । ସ୍ଥାନ—4. Place.

୫ । ଆସ୍ପଦ; ଆଧାର; ପାତ୍ର—

5 Receptacle; container.

୬ । ଦେହ; ଶରୀର—6 Body.

୭ । ସ୍ୱର୍ଗ—7. Abode of the Gods; heaven.

୮ । ଜନ୍ମ—8. Birth.

୯ । ପଦ—9. Position.

୧୦ । ପ୍ରଭାବ; ମହତ୍ତ୍ୱ; ପ୍ରତାପ—10. Might; power; glory; energy; influence.

୧୧ । ଜ୍ୟୋତିଃ; କାନ୍ତି—11. Lustre; radiance.

୧୨ । ରଶ୍ମି; କିରଣ—12. Ray of light.

୧୩ । ଆଲୋକ—13. Light.

୧୪ । ମର୍ଯ୍ୟାଦା—14. Dignity; majesty.

୧୫ । ଅହଂକାର—15. Pride.

୧୬ । ବୀରତ୍ୱ—16. Valour; courage; heroism.

୧୭ । ପଲ୍ଲୀ ଗ୍ରାମ—17. Hamlet; village.

୧୮ । ପରିଚୟ—18. Significance; indication.

୧୯ । ଏକ ପ୍ରକାର ବାଉଁଶ—
19. A kind of bamboo.
୨୦ । ସୈନ୍ୟ ଦଳ—20. A troop; host (Apte).
୨୧ । ସ୍ୱଭାବ—
21. Fashion; manner; mode (Apte).
୨୨ । ପରିବାରର ବ୍ୟକ୍ତି—
22. Member of a family (Apte)
୨୩ । ପାରିବାରିକ ବିଷୟ—
23. Family affairs; family property (Apte)
୨୪ । ଅବସ୍ଥା; ଗତି—24. State; condition (Apte).
୨୫ । ବିଧି; ନିୟମ—25. Rule; law. (Apte)
୨୬ । ଲଗାମ; ବାଗଡୋର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
26. Bridle; reins.
୨୭ । ଶୋଭା (ହି. ଶ)—27. Splendour.
୨୮ । ଦେବସ୍ଥାନ; ପୁଣ୍ୟ ସ୍ଥାନ; ପୀଠ (ହି. ଶ)—
28. A holy place; a shrine.

ଧାମହିଁ ନାମ ମାନେ ଶିବ,
ଜଳେ ଦ୍ୱାରକା ନାଣ ସିବ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

[ଦ୍ର—ଭାରତର ୪ ଦିଗରେ ୪ ଗୋଟି ଧାମ ବା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେବସ୍ଥାନ ଅଛି; ଯଥା—ଉତ୍ତରରେ ବଦ୍ରୀନାଥ (ବଦ୍ରିକା), ଦକ୍ଷିଣରେ ରାମନାଥ (ରାମେଶ୍ୱର), ପୂର୍ବରେ ଜଗନ୍ନାଥ (ପୁରୀ) ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ଦ୍ୱାରକାନାଥ (ଦ୍ୱାରକା) ।]

୨୯ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ.)—Bishṇu.
୩୦ । ବ୍ରହ୍ମା (ହି. ଶ.)—30. Brahma.
୩୧ । ଇଟାଦେବାଲ; ପାଚିର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
31. Compound wall.
୩୨ । ପରଲୋକ (ହି. ଶ.)—
32. Existence after death.
୩୩ । ବେଡ଼ି; ଶୃଙ୍ଖଳ—33. Fetter (Apte).

ଧାମକ—ସଂ. ବି. (ଧାମନ୍+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ ଗ୍ରେନ୍, ୧ ତୋଲାର
Dhāmaka ୧୨ ଭାଗର ଏକ ଭାଗ; ୧ ମାଷା ପରିମାଣ ବା ଓଜନ—
½ of a Tola (weight).

ଧାମଣ—ଦେ. ବି.—୧ । (ସଂ. ଧମ୍ମଣ ବା ଧନ୍ୱନ୍=ଧନୁ ବୃକ୍ଷ)—ବୃହତ୍
Dhāmaṇa ଆରଣ୍ୟଜାତ ବିଶେଷ; ଧନୁବୃକ୍ଷ; ଡାମଣ—
(ଧାମଣା, ଡାମଣୀ, ଡାମଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A wild tree
(ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଧାମନ, having very hard and
ରକ୍ତକୁସୁମ, ଧନୁର୍ବୃକ୍ଷ tenacious wood; Cordia
ମହାବଳ ।) Macleodie; Grewia
ଧାମନ, ଧାମନା Teliaefolia.
ଧାମନ, ଫାରସୀ, ଧାମନୀ [ଦ୍ର—ମଧ୍ୟଭାରତ, ଛତ୍ରିଶଗଡ଼ର ଓ
ଇ: ଥାଡ଼ା, ଥରସ ଓଡ଼ିଶାର ଜଙ୍ଗଲମାନଙ୍କରେ ଏହା ଜନ୍ମେ ।
ଏହାର କାଠ ଭାରି ଶକ୍ତ ଓ ଟେମ୍ପୁ ଆଦିରୁ ଏ କାଠରେ ଧନୁ
ଓ ବାହୁଙ୍ଗୀ କରାଯାଏ । ଏହାର ସାର ନାଡ଼ିଆ ଓ ଚିକ୍କଣ ।]

୨ । (ସଂ. ଧାମ=ଗୃହ; ଏହା ଘରେ ଚଳପ୍ରଚଳ ହେତୁ
ଥିବାରୁ) ଚେମେଣା; ଚମଣା ସାପ—2. A large
nonpoisonous snake; Zamenis
Mucasum.

ଧାମନିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଧମନୀ+ଇକ)—ଧମନୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Dhāmanika Arterial; pertaining to the
veins.

ଧାମନିଧି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧାମ=ତେଜ+ନିଧି=ଆଧାର)—ସୂର୍ଯ୍ୟ
Dhāmanidhi The sun.

ଧାମନୀ—ସଂ. ବି. (ଧମନୀ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଈ ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଧମନୀ; ନାଡ଼ୀ—
Dhāmanī Artery; pulse.
(ଧାମନିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧାମରା—ଦେ. ବି.—ଓଡ଼ିଶା ଉପକୂଳର ପ୍ରାଚୀନ ବନ୍ଦରବିଶେଷ—
Dhāmarā An ancient port on the sea-coast of
(ଧାମରାମୁହାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) Orissa, now in the district
of Bālasore.

ଧାମରି—ଦେ. ବି—ଧାମରା ମୁହାଣ ନିକଟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା ଦେବୀବିଶେଷ—
Dhāmarī Name of a Goddess.

ତେଜୋଧାମ ଯେହିଁ ଧାମରା ଦେବୀଙ୍କ ବକ୍ଷ-ପଦ୍ମରେ
ତାଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠିତ ଭୂମିରୁ ଅର୍ଜିଲେ ଭୂପ-ଭୂମରେ—ଗୁଣାକାଥ. ଲକ୍ଷ ।

ଧାମା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାମନ=ବାଉଁଶ; ଏହା ବାଉଁଶରେ ନିର୍ମିତ
Dhāmā ବିମ୍ବା ସଂ. ଧାମନ୍=ଆଧାର; ପାତ्र)—
ଧାମା ୧ । ଭମା; ଗୋରୁଙ୍କୁ ଭୁଣ୍ଡାଘାଣି ପେଇବା ସକାଶେ ବ୍ୟବହୃତ
ଧାମା ବାଉଁଶ ବା ବେତ ପାତ୍ରଆରେ ନିର୍ମିତ ଏକପ୍ରକାର ପାତ୍ର—
1. A scuttle or impervious basket of bomboo
or rattan for feeding cattle.
୨ । ବେତ ବା ବାଉଁଶ ପାତ୍ରଆରେ ନିର୍ମିତ ଶସ୍ୟାଧାର;
ଟୋକେଇ—2. A cane or bamboo basket
for grains.

ଧାମାର୍ଗବ—ସଂ. ବି—୧ । ଅପାମାର୍ଗ; ଅପମାରଙ୍ଗ—1. A herbarious
Dhāmārgaba plant; Achyranthus Aspera.
୨ । ମହାକାଳ (ଲତା) (ଦେଶ) (ଜରେଷ୍ଟ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
2. Mahākāla (creeper) (See)
୩ । ଗୋସାଉଳ; ବନ୍ୟ ଲତାବିଶେଷ—
(ଜରେଷ୍ଟ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—3. Name of a wild
creeper.
୪ । ରକ୍ତାପମାର୍ଗ; ଲାଲ ଅପାମାରଙ୍ଗ (ହି. ଶ)—
4. The red variety of Achyranthes
Aspera.

ଧାମିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—ଧାଇଁବା—
Dhāmibā To run.
ଧାଓଆ; ଧାବା ଧାମ୍ରି ଅତି ମହାବେଗେ
ଧାବନା ଭଣ୍ଡୀ ଚଳନ୍ତି ମୁକ୍ତ ବେଗେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଧାୟାଁ – ଦେ. ବି—ପଖୋଳ ମୃଦଙ୍ଗ ଅଦର ବାଆଁ ପାଖର ମୁହଁରେ ମଡ଼ା
Dhāyāñi ଯାଇଥିବା ଚମଡ଼ା ଓ ତହିଁର ଜନିତ ଶବ୍ଦ—
ବାୟାଁ The leather on the left hand face of
ବାୟାଁ a drum and the sound produced by striking it.

ଧାର – ସଂ. ବିଣ. (୧ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhāra ୧ । ଯେ ଧରେ; ଧାରଣକାରୀ—
1 Holding; supporting; containing.
[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୁଏ ।]
୨ । ଯେ ବୋହିଯାଏ; ପ୍ରବାହିତ—
2. Streaming; flowing (Apte).
୩ । ଗଭୀର; ଗମ୍ଭୀର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Deep.
ସଂ. ବି—୧ । (+କର୍ମ. ଅ) ଋଣ—1. Loan; debt.
୨ । ଶେଷ ସୀମା—
2. Limit; boundary; border.
୩ । ଅସ୍ତ୍ରାଦିର ତୀକ୍ଷ୍ଣାଂଶ; ଦାଢ଼—
3. Edge; sharp edge.
୪ । ତୀର—4. Bank.
୫ । ତୀକ୍ଷ୍ଣତା; ପ୍ରାଖର୍ଯ୍ୟ—
5. Kneeness; sharpness.
୬ । ଦ୍ରବ ବସ୍ତୁର ଅବିରଳ ଜଳାଦି ଧାର—
6. A continuous flow of a liquid.
୭ । ବୃଷ୍ଟି ଜଳ—7. Rain water.
୮ । ଏକ ପ୍ରକାର ପଥର—
8. A kind of stone.
୯ । ଗଭୀରତା—9. Depth.
୧୧ । ନଦୀ ବା ଖାଲର ଉଚ୍ଚ ତଟ; ଅତଡ଼ା—
11. Precipitous edge of a river or declivity.
୧୨ । ବରଫ—12. Snow; hail (Apte).
୧୩ । ବିଷ୍ଣୁର ଏକ ନାମ—
13. An epithet of Bishṇu.
୧୪ । ଗଭୀର ସ୍ଥାନ—14. A deep place.
୧୫ । ଜୋରରେ ପାଣି ବରଷିବା; ମୁଷଳଧାରରେ ବର୍ଷା (ହି.ଶ)-
15. Heavy downpour or shower.
୧୬ । ଜଳାଶୟାଦିରେ ଏକତ୍ର ହୋଇଥିବା ବର୍ଷା ଜଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—16. Rain water accumulated in a tank.
[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ତ୍ରିଦୋଷକାରକ, ଲଘୁ, ରସାତ୍ମକ, ବଳକାରକ, ତୃପ୍ତିକର, ପାଚକ ଓ ମୂର୍ଚ୍ଛା, ତନ୍ଦ୍ରା, ଦାହ, କ୍ଲାନ୍ତି ଓ ତୃଷା ନିବାରକ । ଶ୍ରାବଣ ଓ ଭାଦ୍ରବରେ ଏ ଜଳ ବିଶେଷ ଉପକାରୀ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୧୭ । ପ୍ରାନ୍ତ; ପ୍ରଦେଶ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
17. Province; part of a country.

ଧାର ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାରା) ୧ । ନଦୀ ସ୍ରୋତ—
ଧାର 1. Current of a river.
୨ । ଶରତ ଦିନେ ନଦୀର ପାଣି ବହି ଯାଉଥିବା ସ୍ଥାନ; ଶରତ ଦିନେ ନଦୀ ଜଳର ପ୍ରବାହିତ ସ୍ରୋତ—
2. A current of water of a river running in dry season.
୩ । ଉଧାର; ବିନା ସୁଧରେ ଟଙ୍କା ଆଦି କରଜ—
3. Loan of money or any article without interest.
୪ । ପିମ୍ପୁଡ଼ି, ଜନା, ମାଛ ଆଦିଙ୍କର ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ରୂପେ ଚାଲୁଥିବା ରେଖା (ଯଥା—ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଧାର, ଜନା ଧାର)—4. A continuous line of ants, fish etc following each other.
ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବି—ତାଳବାହୁଙ୍ଗାର ଉପର ଅଂଶରୁ କଢ଼ାଯିବା ଲଇ—The tenacious fibres from the inner rind of the stalks of palm branches.

ଧାରଉଧାର—ଦେ. ବି. (ସହଜର)—କରଜ ଦାମ; ଦେଣା; ଋଣଧନ ବା
Dhāraudhāra ଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ଋଣ—Loan; borrowing of
(ଧାରଉଧାର—ଅନ୍ୟରୂପ) money or articles.
ଧାରଉଧାର; ଧାରକରଜ ଏଠାରେ ଋଣ ଦେଣାଦେବା କଥା ସେ ।
ଧାରକର୍ଜ ଧାରଉଧାର କରିବ । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।
[ଦ୍ର— କରଜାରେ ଖାତକଙ୍କୁ ସୁଧ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ; ମାତ୍ର ଧାର ଉଧାରରେ ସୁଧ ନାହିଁ ।]

ଧାରକ—ସଂ. ବି. (ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । କଳସ—
Dhāraka 1. A pitcher.
୨ । କୌଣସିପ୍ରକାର ପାତ୍ର ବା ଆଧାର—
2. A vessel or receptacle of any kind(Ápte).
୩ । ଅଧମର୍ଣ୍ଣ; ଖାତକ—3. A debtor.
୪ । ମଧ୍ୟସ୍ଥ—4. An umpire (Ganguly).
୫ । ପତଳା ଝାଡ଼ାଇବା ବାନ୍ଧିବା ଔଷଧ—
5 Astringent medicine.

(ଧାରକା—ଣୀ) ସଂ. ବିଣ—୧ । ଧାରଣକର୍ତ୍ତା; ବହନକାରୀ—
1. Holding; bearing; possessing.
୨ । ଋଣଗ୍ରସ୍ତ; ଧାରୁଆ— 2. Indebted.
୩ । ଯେ ପୁରାଣ ପାଠକର ଭ୍ରମ ଦେଖାଏ—
3. Pointing out the mistakes of a reader of Purāṇas.
୪ । ଯେଉଁ ଔଷଧ ସେବନ କଲେ ମଳଦ୍ୱାରରେ ମଳଧାରଣର ଶକ୍ତି ହୁଏ—4. (a medicine) Checking loose motions; astringent.
୫ । ଯେ ବା ଯାହା ଅଟକାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Restraining.

ଧାରକରଜ—ଦେ. ବ. (ସମାର୍ଥକ ସହଚର; ସ. ଧାର, ଫା. କର୍ଜ)—
Dhārakaraja ଧାରଉଧାର (ଦେଖ)—
(ଧାରକରଜା—ଅନ୍ୟରୂପ) Dhāraudhāra (See)
ଧାରକରଜ [ଦ୍ର—ଧାର ନେଲେ ଖାତକ ମହାଜନଙ୍କୁ ସୁଧ ଦିଏ
ଧାରକର୍ଜ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ କରଜ ନେଲେ ସୁଧ ଦିଏ ।]

ଧାରକରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ଦାଢ଼ କରିବା; ପଜେଇବା—
Dhārakaribā 1. To sharpen or whet an
ଧାରକରା ଧାରଦେନା, ଧାରକରନା instrument.
୨ । ଋଣ କରିବା—2. To borrow.

ଧାରକା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧାରକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ସ୍ତ୍ରୀ ଯୋନି—
Dhārakā The vulva of a female (Apte).

ଧାରଞ୍ଜ—ଦେ. ବି.—(ବୈଦ୍ୟକ)—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Dhāraṅja Name of a tree.
[ଦ୍ର—ଏହା ଛେଲିର କ୍ୱାଥ ଓ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କଟୁ ଏବଂ ରୁକ୍ଷ । ଏହା କଫ, ବାତ ଓ ଆମବାତ ହରଣ କରେ । ଏହି ଛେଲିର ଚୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଚିକା ସନ୍ନିପାତରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ. କଳ୍ପଦ୍ରୁମ]

ଧାରଣ—ସ. ବି. (ଧୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଧରିବା; ଗ୍ରହଣ; ଅବଲମ୍ବନ—1. Act of holding or
Dhāraṇa supporting.
୨ । ରକ୍ଷଣ—2. Retention; retaining; keeping.
୩ । ପରିଧାନ; ପିନ୍ଧିବା—3 Wearing; putting on.
୪ । ରକ୍ଷା କରିବା—4. Preserving.
୫ । ବ୍ରତାଦି ପାଳନ—5. Observance of vows.
୬ । ସଂରକ୍ଷଣ; ସବରଣ; ସଂଯମନ—
6. Restraining; controlling.
୭ । ସହନ—7 Endurance; fortitude.
୮ । ଋଣଗ୍ରହଣ (ହି. ଶ.)—8. Borrowing.
୯ । ଧାରଣା (ଦେଖ)—9. Dhāraṇā (See)
୧୦ । (ନାମ) କଶ୍ୟପଋଷିଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର (ହି. ଶ.)—
10. Name of a son of sage Kaśyapa.

ଧାରଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (କୌଣସି ବସ୍ତୁ) ଅଙ୍ଗରେ ଧରିବା—
Dhāraṇa karibā 1. To hold.
ଧାରନ କରା ୨ । (ବସ୍ତ୍ରାଦି) ପିନ୍ଧିବା; ପରିଧାନ କରିବା—
ଧାରଣକରନା 2. To wear; to put on.
୩ । (ଭାର ଆଦି) ବହନ କରିବା—3. To carry.
୪ । (ଔଷଧାଦି) ସମ୍ଭାଳିବା—
4. To bear; to retain (any medicine).
୫ । (ପ୍ରସ୍ରାବ ଆଦିର ବେଗ) ଅଟକାଇବା ବା ସଂଯମ କରିବା—
5 To restrain; to control.
୬ । (ନାମ ବା ଦାୟିତ୍ୱ) ଗ୍ରହଣ କରିବା—
6. To take upon one' self; to undertake.
୭ । ଅବଲମ୍ବନ କରିବା—7. To have recourse to.

ଧାରଣା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୃ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତରେ ଧାର ଧାତୁ=ପୋଷଣ କରିବା
Dhāraṇā ଭାବ. ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—
1. Resolution.
୨ । ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—2. Conclusion.
୩ । ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ କରିବା; କୁମ୍ଭକ—3. The exercise of suspension of the breath for some time.
୪ । ସ୍ମରଣ ରଖିବା—4. Retention in memory; remembrance.
୫ । ଏକାଦିକ୍ରମେ ସ୍ଥିତି; ସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟ—5. Tenacity.
୬ । ବୁଦ୍ଧି—6. Intellect.
୭ । ନ୍ୟାୟ ପଥରେ ସ୍ଥିତି—
7. Continuance in rectitude and propriety.
୮ । ଅଭିନିବେଶ; ଚିତ୍ତର ଏକାଗ୍ରତା—8. Close attention; mental concentration; meditation.
୯ । ଅଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ରହ୍ମରେ ଅଭିନିବେଶ—
9. Concentrated devotion to God.
୧୦ । ଅଧ୍ୟବସାୟ—10. Perseverance.
୧୧ । ସଂସ୍କାର; ବିଶ୍ୱାସ—11 Belief; faith; notion; conception; impression.
୧୨ । ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ—12. Conviction (Apte).
୧୩ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ନିୟମ—
13 A settled rule (Apte).
୧୪ । ଅବରୋଧ—14. Retention.

ଧର୍ଣ୍ଣା ଦେ. ବି—୧ । ଠେକ—1. A support; a prop.

ଧରନ, ଧରନୋ, ଧରନା ୨ । ଭାଙ୍ଗରେ କବାଟ ବସିବା ଫାଙ୍କ ଉପରେ ଦିଆଯିବା ଲମ୍ବକାଠ (ଯାହା ଉପରେ ପଥର ବା ଇଟା କାମ ଘଢ଼ାଯାଏ)—2. A beam put horizontally across the opening of a door or window in a wall.
ଦନ୍ତ ଦୁଇଁ ସରସମ କେ ନୁହନ୍ତି ଭଣା
ଅଳପ ଟିକିଏ ଡାଳ ଦେଇଲେ ଧାରଣା । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।
୩ । ଦେବତାଙ୍କ ପାଖେ ମନୋବାଞ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଧାପଡ଼ିବା—3. To lie praying before a Deity till one gets one's wishes fulfilled.
୪ । ସାପ କାମୁଡ଼ିବା ସ୍ଥାନ ଉପରେ ଦେବତାଙ୍କ ନାମରେ ବନ୍ଧାଯିବା ସୂତା—4. A thread tied in the name of a Deity over the part of the body bitten by a serpent.
୫ । ସହାୟ; ଆଶ୍ରୟ—5. Help.
ସେ ବାଉରେ ବାହାକୁ ଯୁକିରେ ଧରଣା
ନ ପାଇ ବୁଲୁମାନେ ହୋଇଲେ ଦମନା । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।
୬ । ରେଖା; ଗାର—6. Line.
ଯା ପଠିରେ ପଡ଼ିଛି ସୁନାର ଧାରଣା
ଏ ବାହା ଧନୁ ସମ ଦିହ ଲୋହ ବଣା । କୃଷ୍ଣସିଂ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।
୭ । ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ଲମ୍ବ ବସ୍ତୁକୁ ସମାନ୍ତର ଭାବରେ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ରଖିବା ପାଇଁ ଛତ୍ରରେ ଆଡ଼ ଭାଗରେ ଦିଆଯିବା କାଠର ଦଣ୍ଡ ବା ଦଣ୍ଡମାନ; ଆଡ଼ଧାରଣା—

7. Cross-beam; a pole or poles which are placed breadthwise to keep two or more long things in proper position.

ପ୍ରାଦେ. (ପୁଷ୍ପ) ବ—ବର୍ଷାଦିନେ ପାଣି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା ନାଳ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ନଡ଼ିଆ, ତାଳ ବା ଖଜୁରିଗଛ ଉପରେ ଲୋକେ ଚାଲିଯିବେଲେ ଯେପରି ପଡ଼ି ନ ଯିବେ ଏଥିପାଇଁ ତା କଡ଼ରେ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ବାଉଁଶ (ଯାହାକୁ ଧରି ଲୋକେ ଉକ୍ତ ଗଛ ଉପରେ ଚାଲନ୍ତି)— A raised railing used by people for holding it while crossing a water channel on a log.

ଧାରଣାକରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା—
Dhāraṇākaribā 1. To resolve.
ଧାରନାକରା; ଧାରଣାକରନା
୨ । ସ୍ଥିର କରିବା—
2. To arrive at a definite conclusion.
୩ । ମନ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିତ କରିବା—
3. To have an impression.
୪ । ଚିତ୍ତର ଏକାଗ୍ରତା ସମ୍ପାଦନ କରିବା—4. To concentrate one's mind upon a thing.
୫ । କଳ୍ପନା କରିବା—5 To conceive.

ଧାରଣା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଅଧା ପଡ଼ିବା—1. To lie praying and prostrate before a Diety till one's wishes are fulfilled.
Dhāraṇā debā
ଧର୍ଣ୍ଣାଦେଓଆ; ଧରନାଦେନା
(ଧାରଣା ପଡ଼ିବା— ଅନ୍ୟରୂପ)
ସାଥକ୍ରାଣୀ ନିଶ୍ଚାପଷ୍ଠାଏ ପକାର କହିଲେ; ଅଛା ତେବେ ଧାରଣା ଦିଅ— ଫକୀରମୋହନ; ଗଳ୍ପସ୍ପଳ୍ପ ।
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ ଅଳ କରି ପଡ଼ି ରହିବା—
2. To picket.
୩ । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଲମ୍ବ କାଠ ଆଦିକୁ ଟେକି ରଖିବାପାଇଁ ତଳେ ଆଡ଼ ଭାଗରେ କାଠ ଦେବା—3. To place a prop crosswise below long things.

ଧାରଣାବାନ୍—ସଂ. ବିଣ.ସୁଂ(ଧାରଣା+ଅନ୍ତ ଅର୍ଥରେ ବତ;୧ମା.୧ବ) - ୧ । ମେଧାବୀ—1. Intelligent.
Dhāraṇābān
(ଧାରଣାବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ସ୍ମରଣଶକ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ—
2. Of retentive memory.

ଧାରଣାଶକ୍ତି—ସଂ.ବି—(ଷଷ୍ଠୀ ବା ରୂପକ; ଧାରଣା+ଶକ୍ତି) ୧ । ମେଧା—
Dhāraṇāśakti 1. Intelligence.
୨ । ସ୍ମରଣଶକ୍ତି—2. Retentive memory.
୩ । ସଙ୍ଗମକାଳରେ ବୀର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ଭାଳିବା ଶକ୍ତି—
3. Sexual retentive power; the power of retaining the semen during copulation.

ଧାରଣୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧାରଣ+ଇ)—୧ । ନାଡ଼ୀ—
Dhāraṇī 1. Artery; vein; blood vessel.
୨ । ଶ୍ରେଣୀ—2. Class.
୩ । ଯନ୍ତ୍ର; କବଚ; ମନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—3. A class of incantations (which are to be worn on the body to ward off evils).
ପ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଧାରଣୀ)—ଧାରଣକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—Holding; upholding.
(ଧାରେଣୀ— ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଦ୍ଧାରଣୀ ପାଳଣୀ ଧରଣୀ ସସାର,
ପ୍ରକୃତ କାରଣୀ ସଙ୍କରୁତେ ନିସ୍ତାର । ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଧାରଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—୧ । ଧୃତ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ; ଧାରଣଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to be held.
Dhāraṇīya
(ଧାରଣୀୟା— ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ପରିଧେୟ—2. Fit to be worn.

ଧାରତା—ଦେ. ବି—୧ । ଋଣିକ; ଦେଣଦାର; ଅଧମର୍ଣ୍ଣ—
Dhāratā 1. Debtor.
ଧେରୋ
୨ । ଋଣ—2. Debt.
ଧାରନେବାଲା
୩ । ଯାମିନ୍; ପ୍ରତିଭୂ—3. Surety.
(ଧାରୀ— ଅନ୍ୟରୂପ)
୪ । ବନ୍ଧକ—4. Mortgage.
ଦେ. ବିଣ—ଧାରୁଆ; ଋଣୀ—Indebted.

ଧାରତା ବନ୍ଧା—ଦେ. ବି—ସମ୍ପତ୍ତି ବନ୍ଧକ—Mortgage or pledge
Dhāratā bandhā of property.
ବନ୍ଧକ; ରେହନ; ଗିରବୀ ଦେ. ବିଣ—ଋଣରେ ଆବଦ୍ଧ; ଋଣୀ—
(ଧାରୀବନ୍ଧା— ଅନ୍ୟରୂପ) Indebted; bound by debt.
ଦେନଦାର; ଧେରୋ ଦେନଦାର

ଧାର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି— କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିନା ସୁଧରେ ଟଙ୍କା ବା
Dhāra debā ଅନ୍ୟ କିଛି ପଦାର୍ଥ ଋଣ ଦେବା—To lend
ଧାର ଦେଓୟା money or article without any
ଉଧାର ଦେନା interest.

ଧାର ଧାର—ଦେ. ବିଣ—ଏକାଧିକ ଧାର ବା ସ୍ରୋତବିଶିଷ୍ଟ—
Dhāra dhāra Consisting of many currents.
ବହୁ ଧାରେ ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଏକାଧିକ ଧାରରେ—
ଧାରୀ ଧାରୀ, ଧାରାଏଁ In currents.
ଜେଉଣ୍ଟେନ୍ ଗଲ ବହେ ବାହୁଁ ଅହା ଧାର ଧାରରେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଧାର ଧାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଋଣଦାୟରେ ଆବଦ୍ଧ
Dhāra dhāribā ହେବା; ଋଣଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—
ଧାର ଧାରା 1. To owe money to another.
ଧାରନା
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବିଷୟ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ରଖିବା—1. To have any connection with a person or a thing.
ସେ ପାଠ ଶାଠର ଧାର ଧାରେ ନାହିଁ—ବ୍ରହ୍ମଜାଲୁମାଳ. ନଅଝୁଣୀ ।

ଧାର ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଋଣ କରିବା—
Dhāra nebā To borrow.
ଧାର ଲଓୟା ଉଧାର ଲେନା

ଧାରମିକ—ଦେ (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ଧାର୍ମିକ (ଦେଖ)
Dhāramika Dhārmika (See)
ବହୁଲେ ପାଣ୍ଡୁ ଧାରମିକ ଶିରୋମଣି—ବ୍ରହ୍ମସଂହିତା. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

ଧାରସ—ପ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ଧାର୍ଯ୍ୟ)—ଧାର୍ଯ୍ୟ (ଦେଖ)
Dhāraja Dhārjya (See)
ଧାରଯ ଧାରଜ

ଧାରୟିତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଧାର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା ୧ବ)—ଧାରକ; ଧାରଣକର୍ତ୍ତା—Holding; sustaining; bearing.
Dhārayitā (ଧାରୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧାରୟିତ୍ରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧାରୟିତାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—ପୃଥିବୀ—The earth.
Dhārayitrī

ଧାରୟିଷ୍ଣୁ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍+ଶୀଳାର୍ଥରେ ଇଷ୍ଣୁ)—
Dhārayishṇu ୧ । ଯେ ଧାରଣ କରି ରହିଅଛି; ଧାରଣଶୀଳ—
1. Habituated to hold.
୨ । ଯେ ଧାରଣ କରି ପାରେ—
2. Capable of holding or sustaining.

ଧାରା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୃ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ଧାର୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dhārā ୧ । ଦ୍ରବ ବସ୍ତୁର କ୍ରମାଗତ ବା ଅବିରଳ ଝରଣ ବା ସ୍ରାବ—
1. Continuous flow of a liquid; a line of fluid falling down.
୨ । ପ୍ରବାହ; ଜଳସ୍ରୋତ—
2. Current; stream; torrent.
୩ । ବରଷାର ଅସରା; ପ୍ରବଳ ବର୍ଷା—
3. A shower; downpour; torrential shower.
୪ । ବୃଷ୍ଟି—4. Rain.
୫ । ରଥଚକ୍ର—5. Wheel of a car.
୬ । ରଥଚକ୍ରର ଚିହ୍ନ ବା ଦାଗ—
6. The mark or track left by a wheel.
୭ । ଝରଣା; ନିର୍ଝର; ପ୍ରସ୍ରବଣ—7. Spring.
୮ । ସମୂହ—8. Collection; plurality; multitude.
୯ । ଘୋଡ଼ାଙ୍କର ଗତି—9. The different motions of the horse; pace of a horse.
[ଦ୍ର—ଏହା ୫ ପ୍ରକାର ।—ଅସ୍ଖଳିତ—କଦମଗୁଲି; ଧୌରିତ—ଦୌଡ଼ିବା; ରେଚିତ—ଚକ୍କର ଦେବା; ବଳ୍ଗିତ—ଦୁଲକି ଚାଲିବା; ପ୍ଲୁତ—ଛଡ଼ାଛଡ଼ି, ଖୁର ଖୁର ଉଠାଇ ଦଉଡ଼ିବା ।]
୧୦ । ଯଶଃ—10. Fame.
୧୧ । ଅସ୍ତ୍ରର ଧାର—11. Sharp edge of a weapon.
୧୨ । ପ୍ରାଖର୍ଯ୍ୟ; ପ୍ରଖରତା—
12. Sharpness; keenness.
୧୩ । ଶୃଙ୍ଖଳା; କ୍ରମ—
13. Order of succession; system.
୧୪ । ଉତ୍କର୍ଷ—14. Excellence.
୧୫ । ଶ୍ରେଣୀ—15. Class; series.
୧୬ । ଭଙ୍ଗ; ଧାରଣ; ପ୍ରକାର—
16. Mode; fashion.
୧୭ । ସାଦୃଶ୍ୟ—17. Likeness.
୧୮ । ପଦ୍ଧତି; ବ୍ୟବସ୍ଥା; ନିୟମ—
18. Mode; code; prescribed rule.
୧୯ । ପ୍ରକୃତି; ସ୍ୱଭାବ—19. Nature; habit.
୨୦ । ବହୁକାଳ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା; ରୀତି—
20. Custom; usage.
୨୧ । ଚଳିଥିବା ନିୟମ—21. Practice.
୨୨ । ଆଇନର ବିଧାନମାନଙ୍କର ପରିଚ୍ଛେଦ ବା ଭାଗ; ବିଧି—
22. Section of law.
୨୩ । ଅଭ୍ୟାସ—23. Habit.
୨୪ । ଗଣିତ ଆଦିର ପ୍ରଣାଳୀ—
24. A mathematical rule or method.
୨୫ । ପରିଚ୍ଛେଦ; ଅନୁଚ୍ଛେଦ; ଅଧ୍ୟାୟ—
25. Chapter.
୨୬ । ପ୍ରକରଣ—26. Paragraph.
୨୭—ସେନାଦଳର ଅଗ୍ରଭାଗ—27. The front or advance guard of an army.
୨୮ । ଘଟ ଆଦିର ତଳେ କରାଯିବା ଛିଦ୍ର—28. A hole made at the bottom of a pot; a leak.
୨୯ । ଦକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନକାଳର ନଗରବିଶେଷ; ଧାରା ନଗରୀ—29. Name of an ancient town in southern India.
୩୦ । (+ଅଧିକରଣ. ଅ) ଭୋଜ ରାଜାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ—
30. The capital of Bhoja, the ancient king of Ujjayinī.
୩୧ । (+କରଣ. ଅ) କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ଧାର ବା ସୀମା—
31. Edge of anything; border; margin.
୩୨ । ରାତି—32. Night.
୩୩ । ହଳଦୀ—32. Turmeric.
୩୪ । ବାକ୍ୟ; କଥା—34. Speech.
୩୫ । ଜନପ୍ରବାଦ; ଜନଶ୍ରୁତି—35. Rumour; report.
୩୬ । କାନ ଅଗ—36. The tip of the ear (Apte).
୩୭ । ଛଡ଼ିଦେବାଲି; ପରିଛଡ଼—
37. A garden wall (Apte).
୩୮ । ବାଡ଼—38. Fence.
୩୯ । ରେଖା; ପଂକ୍ତି; ଧାଡ଼ି—39. Line; row.
୪୦ । ଗିରିଶୃଙ୍ଗ—40. Mountain peak.

ଧାରାକଦମ୍ବ—ସଂ. ବି (ଧାରା+କଦମ୍ବ)—କେଳି କଦମ୍ବ ୧ (ଦେଖ)
Dhārākadamba Kelikadamba 1 (See)

ଧାରାକ୍ରମେ—ଦେ.କ୍ରି.ବିଣ—ପୂର୍ବ ପ୍ରଚଳିତ ରୀତି ବା ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ—
Dhārākrame According to old usage or custom.
ଧାରାୟ; ଧାରାକ୍ରମ

ଧାରାଗୃହ—ସଂ. ବି (ଧାରା+ଗୃହ)—ଯେଉଁ ଘରେ ସ୍ନାନ କରିବା ସମୟରେ ଜଳଧାରା ପଡ଼ିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଅଛି—
Dhārāgṛuha Bath room; a bath-room with water jets; a room containing a shower bath.

ଧାରାଙ୍କୁର—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାରା+ଅଙ୍କୁର)—୧ । ରଣକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ସୈନ୍ୟ—1. The front part of an army taking the field; pioneer.
Dhārāṅkura
୨ । ଜଳକଣା—2. Water particles.

୩ । ବର୍ଷାର ଟୋପା—3. A drop of rain.
୪ । କରକା; ଲୁଆ ପଥର—4. Hail stone.
୫ । ସରଳ ଗଛର ଅଠା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. The gum of Pine tree.

ଧାରାଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧାରା=ଅସ୍ତ୍ରର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଅଗ୍ରଭାଗ+ଅଙ୍ଗ)—
Dhārāṅga ୧ । ଖଡ୍ଗ; ଖଣ୍ଡା—1. A sword
୨ । ପ୍ରାଚୀନ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—2. Name of an ancient holy place of India.

ଧାରାଟ—ସଂ.ବି.(ଧାରା=ବୃଷ୍ଟି+ଅଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)
Dhārāṭa ୧ । ଚାତକ ପକ୍ଷୀ—1. Swallow.
୨ । ମେଘ—2. Cloud.
୩ । ଘୋଡ଼ା—3. Horse.
୪ । ମତ୍ତହସ୍ତୀ—4. An excited elephant; a must elephant; an elephant in rut.

ଧାରାଦତ୍ତ କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଣ୍ଡାମ) କ୍ରି—ଦାନ କରିବା—
Dhārādatta karibā To make a gift of.
ସ୍ୱକା ତାହାକୁ ୨ ଏକର ଜମି ଧାରାଦତ୍ତ କରି ଅଛନ୍ତି ।
ଦୈ. ଅଶା—୧. ୫. ୨୮ ।

ଧାରାଧର—ସଂ. ବି. (ଧାରା+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhārādhara ୧ । ମେଘ—1. Cloud.
୨ । ଦାଢ଼ୁଆ ଅସ୍ତ୍ର—2. A sharp weapon.
୩ । ଖଡ୍ଗ—3. A sword.

ଧାରା ନଗରୀ—ସଂ. ବି. (ନାମ—ପ୍ରାଚୀନ ମାଳବ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ)—
Dhārā nagarī The capital of ancient Malaba Kingdom.
[ଦ୍—ଭୋଜରାଜା ଏଠାରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ପାତଞ୍ଜଳ ଯୋଗସୂତ୍ରର ବୃତ୍ତି ଓ ରାଜମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡ ନାମକ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଭୋଜରାଜା ଉଜ୍ଜୟିନୀଠାରୁ ଏଠାକୁ ରାଜଧାନୀ ଉଠାଇ ଆଣିଥିଲେ ।]

ଧାରା ନିପାତ—ସଂ. ବି. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାରା+ନିପାତ)—
Dhārā nipāta ମୁଷଳଧାରାରେ ବର୍ଷା; ଦୁମୁକାଣି; ଅବିରତ ଜଳଧାରାରେ ବର୍ଷା ହେବା—
ଧାରାପତନ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧାରାବର୍ଷ }
Raining in continuous showers; incessant raining; a down pour of rain; raining cats and dogs.

ଧାରାନୁଯାୟୀ—ଦେ. ବିଣ. (ଧାରା+ଅନୁଯାୟୀ)—
Dhārānujāyī ଧାରା ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରୀତି ଅନୁସାରେ କରାଯିବା
(ଧାରାନୁସାରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) (କର୍ମ)—(act) Done according to custom or practice.

ଧାରାପାତ—ସଂ. ବି. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାରା+ପାତ=ପତନ)—
Dhārāpāta ୧ । ଧାରା ନିପାତ (ଦେଖ)
1. Dhārā nipāta (See)
୨ । ଗଣିତ ସମସ୍ୟା ସାଧନ କରିବାର ସହଜ ପ୍ରଣାଳୀବିଶେଷ—
2. An easy method of working out a mathematical problem.

ଧାରାବତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ଧାରା+ବତ୍)—ଧାରାଳ (ଦେଖ)
Dhārābat Dhārāla (See)

ଧାରାବନି—ସଂ. ବି. (ଧାରା+ବନ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଇ)—
Dhārābani ପବନ—Wind.

ଧାରାବାହିକ—ସଂ. ବିଣ. ସଂ. (ଧାରା+ବହ୍ ଧାତୁ+ଇକ)—
Dhārābāhika ୧ । ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ—1. Incessant; continuous; serial.
(ଧାରାବାହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଧାରାବାହିକତା—ବି)
(ଧାରାବାହି—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଧାରାବାହିକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । କ୍ରମାଗତ—
2. Never-ending succession.
୩ । ରୀତିସଙ୍ଗତ—3. Customary.
୪ । ଅବିରଳ ଧାରାରେ ବହୁଥିବା—
4. Flowing continuously
୫ । ନିୟମିତରୂପେ ସମ୍ପାଦିତ—
5. Done systematically; systematic.

ଧାରାବିଷ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧାରା=ଦାତ+ବିଷ; ଯାହାର ଦାତ ବିଷ ସଦୃଶ ସାଂଘାତିକ)—
Dhārābisha
୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଖଡ୍ଗ—1. A sharp sword.
୨ । ବିଷାକ୍ତ ଛୋରା—2. A poisoned dagger.
୩ । ବକ୍ର ଖଡ୍ଗ—3. A crooked sword.

ଧାରାଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାରା+ଯନ୍ତ୍ର)—
Dhārājantra ୧ । ଜଳଯନ୍ତ୍ର; ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରରୁ ଜଳଧାରା ବିନିର୍ଗତ ହୁଏ—1. A jet of water; an artificial fountain of water.
୨ । ପିଚକାରୀ—2. A syringe.

ଧାରାଳ—ସଂ. ବିଣ. (ଧାରା+ଅଳ ଅର୍ଥରେ. ଳ)—
Dhārāla ୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ; ଦାଢ଼ୁଆ—1. Sharp-edged.
୨ । ପ୍ରଖର—2. Keen.
୩ । ଧାରାବାହିକ—
3. Continuous; systematic; incessant.
୪ । ରୀତିସଙ୍ଗତ—4. Confirming or following a custom or usage.

ଧାରା ଶ୍ରାବଣ—ସଂ. ବି. (ଧାରା=ବୃଷ୍ଟି ଅସରାରେ ପ୍ରଚୁର+ଶ୍ରାବଣ; ମ. ସ. ଲୋ. କର୍ମଧା)—
Dhārā śrābaṇa ଶ୍ରାବଣ ମାସ;(ଏହି ମାସରେ ଅବିରତ ଜଳଧାରାରେ ବୃଷ୍ଟି ହୁଏ)—The month of incessant raining in India; the month of Śrābaṇa.

ଧାରାଶ୍ରୁ—ସଂ. ବି. (ଧାର+ଅଶ୍ରୁ)—ଧାର ଧାର ହୋଇ ଗଡ଼ୁଥିବା ଲୋତକ ଧାର—A flood of tears; a continuous flow of tear.

ଧାରାସମ୍ପାତ—ସଂ. ବି. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାରା+ସମ୍ପାତ)—
Dhārā sampāta ଧାରା ନିପାତ (ଦେଖ)
Dhārā nipāta (See)

ଧାରାସାର—ସଂ. ବି. (ଧାରା+ଅସାର—ଧାରାନିପାତ (ଦେଖ)
Dhārāsāra Dhārānipāta (See)

ଧାରାସ୍ନୁହି—ସଂ. ବ—ତ୍ରିଧାରାସ୍ନୁହି; ତ୍ରିକଣ୍ଟା ସିଜୁ; ଲଙ୍କାସିଜୁ—
Dhārāsnuhī Eupliorbia Triucalli; a kind of cactus.

ଧାରାସ୍ରାବ—ସଂ. ବ. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧାରା+ସ୍ରାବ)— ୧ । ଅବିରତ ଧାରାରେ ବହିବା—1. Outflow of any liuid in continuous stream.
Dhārāsrāba
୨ । ଅବିରତ ଧାରାରେ ବର୍ଷା—
2. Continuous shower of rain.

ଧାରି—ଦେ. ବ. (ଗ୍ରାମ୍ୟ) (ସଂ. ଧାରା)—ଧାଡ଼ି (ଦେଶ)
Dhāri Dhārdi (See)
ଧାଡ଼ି ଧାରି ଧାରି କରି ଶ୍ରେଣୀ ଶ୍ରୌଣମାଳେ
ଧାରୀ, ପାଁତି ଉତ୍କଳସ୍ଥ ସେଉଁ ରମ୍ୟ ନଗର । ଉଦାହ. ଗୀତଲହରୀ ।

ଧାରିଣୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୃ ଧାତୁ+ଇନ୍+ଙ୍କୀ. ଈ)—ଧାରଣକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—
Dhāriṇī Holding; bearing.
(ଧାରୀ—ପୁଂ) (ଯଥା—କରଙ୍କଧାରିଣୀ; ଗର୍ଭଧାରିଣୀ ।)
[ଦ୍ର—ଏ ଅର୍ଥରେ 'ଧାରିଣୀ' ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
ସଂ. ବ—୧ । ଧରଣୀ; ପୃଥିବୀ—1. The earth.
୨ । ଶିମ୍ବଳଗଛ—2 The silk-cotton tree.
୩ । କାଳିଦାସ କୃତ 'ମାଳବିକାଗ୍ନିମିତ୍ର' ନାଟକର ରାଜା ଅଗ୍ନିମିତ୍ରଙ୍କ ପାଟରାଣୀ—3. The name of the heroine (queen) of Kālidāsa's drama of Mālabikāgnimitra.

ଧାରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଧୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ତ)—
Dhārita ୧ । ଧରାଯାଇଥିବା; ଧୃତ—1. Seized; held.
(ଧାରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବାହିତ—2. Carried; borne.
୩ । ସ୍ଥାପିତ—3. Placed.
୪ । ଗ୍ରାହିତ—4. Caused to be held.

ଧାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧୃ ଧାତୁ)—୧ । ଧାର କରିବା—
Dhāribā 1. To borrow.
ଧାରା ୨ । କାଳି କରି ବା ଉଧାର କରି ସାମଗ୍ରୀ ନେବା—
ଲେନା 2. To purchase a thing on credit.
୩ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଖରେ ଋଣଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—
3. To owe; to be in debt to.

ଧାରୀ—ସଂ. ବିଣ. (ଧୃ ଧାତୁ+ଇନ୍)—୧ । ଯେ ଧାରଣ କରେ; ଧାରଣକାରୀ—1. One who holds; holding.
Dhārī
(ଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
୨ । ଧାରାଳ; ଦାଢ଼ୁଆ—2. Sharp-edged.
୩ । ଋଣୀ—3. Indebted.
ସଂ. ବ—୧ । ପୀଲୁବୃକ୍ଷ—1. A kind of tree; pilu tree; Salvadora Persica.
[ଦ୍ର—ଏହାର କାଠ କୋମଳ ଓ ଈଷତ୍ ପୀତ; ଫଳ ପାଚିଲେ ନାଲି ହେବେ । ଏହା ସିନ୍ଧୁ ଓ ପଞ୍ଜାବରେ ଜନ୍ମେ ।]
୨ । ଦେଣଦାର; ଅଧମର୍ଣ୍ଣ—2. Debtor.

ଧାରୁ—ସଂ. ବିଣ. (ଧେ ଧାତୁ=ପାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ରୁ)—ପାନକାରୀ;
Dhāru ଯେ ପାନ କରେ—One who drinks.

ଧାରୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଧୃ ଧାତୁ)—ଋଣୀ; କଜଳଦାର—
Dhāruā 1. Indebted.
(ଧାରୁଆ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ କାଳିରେ ସାମଗ୍ରୀ ନିଏ—
ଧେରୋ 2. One who takes things on credit.
ଦେଣଦାର; ଧାରନେବାଲା ୩ । (ସଂ. ଧାର=ଦାଢ଼)—ଦାଢ଼ୁଆ—
3. Sharp-edged.

ଧାରେ ଧାରେ—ଦେ. ଅ—କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ସ୍ଥାନର ପ୍ରାନ୍ତଭାଗ ବାଟେ—
Dhāre dhāre Along the edge of.
ଧାରେ ଧାରେ **କିନାରେ କିନାରେ**

ଧାରୋଷ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ. (ଧାରା+ଉଷ୍ଣ; ଗାଈ ଦୁହିଁଲାବେଳେ ଗାଈ ଉଦରୁ ପତିତ ଦୁଗ୍ଧଧାରାର ଉଷ୍ଣତାତୁଲ୍ୟ ଉଷ୍ଣ)—
Dhāroshṇa ୧ । କବୋଷ୍ଣ; ଈଷଦୁଷ୍ଣ; ନାତିଉଷ୍ଣ—1. Slightly warm (as milk just when it is milked).
୨ । ସଦ୍ୟ ଗାଈଠାରୁ ଦୁହାଁ ହୋଇଥିବା (ଦୁଧ)—
2. Fresh; recently drawn (milk).

ଧାର୍ତ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର—ସଂ. ବ. (ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର+ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ ଅ)—
Dhārttarāshṭra ୧ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର—
1. The sons of Dhṛutarāshṭra.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ, ଦୁଃଶାସନଆଦି ୧୦୦ ପୁତ୍ର ଥିଲେ ।]
୨ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର-ନାମକ ନାଗଙ୍କର ପୁତ୍ର; କଦ୍ରୁ ପୁତ୍ର—
2. The sons of Kadru (a she-serpent)
୩ । ଗେଡ଼ୀହଂସ; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଚଞ୍ଚୁ ଓ ଚରଣଯୁକ୍ତ ହଂସ-ବିଶେଷ - 3. Black-footed goose; black-legged and black-billed gander.
ହଂସେ ଧାର୍ତ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଦ୍ରୁତୀରେ ଜୀବନତ । କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ. ବନପର୍ବ ।

ଧାର୍ମ୍ମ—ସଂ. ବିଣ. (ଧର୍ମ୍ମ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଅ)—ଧର୍ମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Dhārma Relating to justice or Dharma.

ଧାର୍ମ୍ମିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧର୍ମ୍ମ+ଆଚରଣାର୍ଥେ ଇକ)—
Dhārmika ୧ । ଧର୍ମ୍ମଶୀଳ; ଧର୍ମ୍ମିଷ୍ଠ; ସତ୍ୟବ୍ରତ—
(ଧାର୍ମ୍ମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Religious; pious; virtuous; righteous.
ଧାର୍ମ୍ମିକତା, ଧାର୍ମ୍ମିକତ୍ୱ, ଧାର୍ମ୍ମିକ୍ୟ } ବ ୨ । ଧର୍ମ୍ମର ଅନୁକୂଳ—
2. Equitable; resting on right.

ଧାର୍ମ୍ମିକପ୍ରବର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍; ଧାର୍ମ୍ମିକ+ପ୍ରବର)—
Dhārmikaprabara ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧର୍ମ୍ମଶୀଳ; ଧାର୍ମ୍ମିକବର; ଧାର୍ମ୍ମିକ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ—Very pious.

ଧାର୍ମ୍ମିଣ—ସଂ. ବ. (ଧର୍ମ୍ମିଣ+ସମୂହାର୍ଥରେ ଅ; ଅଥବା ଧର୍ମ୍ମ+ଇଣ)—
Dhārmiṇa ୧ । ଧାର୍ମ୍ମିକ ସମୂହ—
1. A number of pious men.
୨ । ଧାର୍ମ୍ମିକମାନଙ୍କର ସଭା ବା ମିଳନ—
2. An assemblage of pious men.

ଧାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ଧାରଣୀୟ; ଧାରଣଯୋଗ୍ୟ;
Dhārjya ବହନୀୟ—1, Fit to be held or borne.
(ଧାର୍ଯ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ଥିତିକାର୍ଯ୍ୟ; ଅବଧାରଣୀୟ—
.2. Fit to be fixed or settled.
୩ । ପିନ୍ଧିବା ଯୋଗ୍ୟ -3. Fit to be worn.
୪ । ମନରେ ରହିବା ଯୋଗ୍ୟ; ସ୍ମରଣୀୟ—
4. Fit to be borne in mind.
୫ । ସହିବା ଯୋଗ୍ୟ—5. Fit to be suffered.
ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଧା ଧାତୁ+ଯ; ଭାବବାଚକ)—୧ । ପୁରୋହିତ—
1. A priest.
୨ । ଲୁଗାପଟା; ବସ୍ତ୍ର—2. Clothes; garments.

ଧାର୍ଯ୍ୟ ଦେ. ବିଣ—୧ । ଚିରସ୍ଥାୟୀ—1. Permanent.
(ଯଥା—ଇଚ୍ଛେ ଏ ପୁଷ୍ପ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଉ ।)
୨ । ସ୍ଥିତିକୃତ; ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ—2. Fixed; settled.

ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା—
Dhārjya karibā 1. To resolve.
ଧାର୍ଯ୍ୟକରା ୨ । ସ୍ଥିର କରିବା—
ଠହରାନା 2. To settle; to fix or appoint.
୩ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରିବା—
3. To assess rent or tax.

ଧାର୍ଯ୍ୟ ଜମା—ଦେ. ବି (କଚରିଆ)—ଜମି ଉପରେ ଯେଉଁ ଖଜଣା
Dhārjya jamā ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଥାଏ—Settled rent.
ଧାର୍ଯ୍ୟ ଜମା, ସ୍ଥିର ଜମା

ଧାର୍ଯ୍ୟମାଣ—ସଂ. ବିଣ (ଧୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଧାର ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନ)—
Dhārjya māṇa ଯାହା ଧୃତ ବା ଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି; ଗୃହ୍ୟମାଣ—
That which has been held, fixed or accepted.

ଧାର୍ଷ୍ଟ(ର୍ଷ୍ଟ୍ୟ)—ସଂ. ବି (ଧୃଷ୍ଣୁ+ଭାବ. ଅ. ଯ)—୧ । ଧୃଷ୍ଟତା; ପ୍ରଗଲ୍ଭତା—
Dhārshṭa(rshṭya) 1. Arrogance; audacity.
(ଧୃଷ୍ଣୁ—ବିଣ) ୨ । ଔଦ୍ଧତ୍ୟ; ଅବାଧ୍ୟତା—
2. Insubordination; insolence.
୩ । ନିର୍ଲଜ୍ଜତା—3. Shamelessness.

ଧାସ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଧ୍ମା ଧାତୁ)—୧ । ଉତ୍ତାପ; ନିଆଁ ବା ଖରର ତେଜ—
Dhāsa 1. Heat; glare; blaze.
ଝାଁଜ (ଯଥା—ନିଆଁ ଧାସ ଖର କାଟୁଛି ।)
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରଭାବ—
2. (figurative) Power; influence.

ଧାସୁଆ ରୁପା—ଦେ. ବି—ନିକୃଷ୍ଟ ଧାତୁମିଶ୍ରିତ ରୂପା—
Dhāsuā rūpā Silver mixed with inferior metals.
ନିରସ ରୁପା ଟଳହା ରୁପା

ଧି (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଧାରଣ କରିବା—
Dhi (root) 1. To hold; to possess.
[ଦ୍ର—ଜଳଧି, ଅମ୍ବୁଧି, ବାରିଧି, ଲବଣାବ୍ଧି ଆଦି ଶବ୍ଦ ଏହି ଅର୍ଥରେ ଉକ୍ତ ଧାତୁରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ।]
୨ । ଖୁସି କରିବା; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—
2. To please; to satisfy.
୩ । ନିନ୍ଦା କରିବା—3. To blame.

ଧିଆଇବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ସଂ. ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ ଧ୍ୟାନ କରିବା)—
Dhiāibā ୧ । ଧ୍ୟାଇବା; ଧ୍ୟାନ କରିବା—
ଧିଆନ 1. To contemplate.
ଧୀଆନା ୨ । ସର୍ବଦା ଚିନ୍ତା କରିବା—2. To brood over.
୩ । ସ୍ମରଣ କରିବା; ମନେ ପକାଇବା—
3, To remember; to recall to mind; to recollect.
ଚନ୍ଦ୍ରମା, ପ୍ରଭାତେ ଭାବ ଧିଆଇବ—ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଧିଆନ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବି (ସଂ. ଧ୍ୟାନ)—୧ । ଧ୍ୟାନ; ମନନ—
Dhiāna 1. Contemplation.
ଧିଆନ, ଧେଆନ ୨ । ସର୍ବଦା ଚିନ୍ତା କରିବା; ସ୍ମରଣ—
ଧିଆନ 2. Harping upon; brooding over; remembering.
ଜହେ ମୋ ଅନ ନାହିଁ ଧିଆନ ତୋ ବନ୍ଧୁ ଅନ ଗୋସ—ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।
୩ । ଏକାଗ୍ର ମନୋନିବେଶ; ମନର ଏକାଗ୍ରତା—
3. Concentrated attention.
ଅଛ ଉହିଁରେ ଧିଆନ, ସିଦ୍ଧ କରି ନ ପାରଇ କର୍ମବନ୍ଧ ଆନ—
ଭଞ୍ଜ. କୋଶୀକୃଷ୍ଣାଭିଷ୍ଟବଦ୍ୱ ।
୪ । (ସଂ. ଧ୍ୟ=ବୁଦ୍ଧି+ଓ. ଆନ=ଅନ୍ୟ) ଅନ୍ୟ ବିଷୟରେ ବୁଦ୍ଧି ବା ମନ—4. Mind devoted to any other matter.
ଅଛ ଧିଆନରେ ବାଳା ନାହିଁ ଧିଆନରେ—ସଙ୍ଗୀତ ।

ଧିଆନୀ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସଂ. ଧ୍ୟାନୀ)—ଧ୍ୟାନୀ; ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ—
Dhiānī Engaged in meditation.
ଧେୟାନୀ, ଧିଆନୀ

ଧିକ୍—ସଂ. ଅ (ସଂ. ଧ୍ୟ ଧାତୁ ବିନା ଧକ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରହାର କରିବା+ଇକ)
Dhik ଛି ! ଦା ଧିକ୍ !—(interjection) Fie.
[ଦ୍ର—ନିନ୍ଦା, ଅବଜ୍ଞା, ଲଜ୍ଜା, ଭର୍ତ୍ସନା, ଘୃଣା, ଅନାଦର ଆଦି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି 'ଧିକ୍' ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁଠାରେ ୨ୟା ବିଭକ୍ତି ହୁଏ ଯଥା—ତାକୁ ଧିକ୍; ଦାସତ୍ୱକୁ ଧିକ୍ ।]

ଧିକ୍‌ତାନ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ମୃଦଙ୍ଗାଦି ବାଦ୍ୟ ଓ ନୃତ୍ୟର
Dhiktān ଶବ୍ଦ; ଧେଇତା ତାଧେଇ—
ଧିକତାନ Sound of drumming and dancing.
(ଧିକତାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧିକ୍‌ପାରୁଷ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ଧିକ୍+ପାରୁଷ୍ୟ)—ଭର୍ତ୍ସନା; ଗାଳିମନ୍ଦ—
Dhik-pārushya Abuse; reproach (Apte).
(ଧିଗ୍‌ଦଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧିକ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଧିକ୍)—୧ । ଧିକ୍ (ଦେଖ)
Dhika 1. Dhik (See)
(ଧିକ୍, ଧିକ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ତା ଦେଖି ସ୍ୱକାନ୍ତର ତୁଲେ ସହ ଭୋଜ;
ଧିକଧିକ ମନେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନେ ବୋଲେ ଧିକ ଧିକ ।
ଧିକ୍ କୃଷ୍ଣଦ୍ୱ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୨ । ନିନ୍ଦିତ; ଘୃଣିତ—2. Hateful.

ମାନୁଷ୍ୟକ ଶଶା ଜୀବନ; ତା ଜୀବନଟା ଧିକ । ଭଗ ।

୩ । ନ୍ୟୂନ; ଊଣା; ଅଳ୍ପ—3. Small; little.

ବଗ୍ରେ ଅଧିକ ଏହୁ, ବୁଧେ ତାକୁ ଧିକ କହୁ ।

ଉକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଧିକ ଜୀବନ—ଦେ. ବି.—ଘୃଣିତ ବା କଳଙ୍କିତ ଜୀବନ—
Dhika jibana Shameful life; life of shame.
ଧିକ୍‌ଜୀବନ; ଧିକ୍ ଜୀବନ
(ଧିକ ଜୀବନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧିକ ବଚନ—ଦେ. ବି.—୧ । ଧିକାର (ଦେଖ)
Dhika bachana 1. Dhikāra (See)
ଧିକ୍କାର; ଧିକ୍‌ବଚନ ୨ । ଭର୍ତ୍ସନା; ଗାଳିମନ୍ଦ—
2. Abuse; reproach.

ଧିକାର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧିକ୍କାର)—୧ । ଧିକ୍କାର; ନିନ୍ଦା—
Dhikāra 1. Blame.
ଧିକ୍କାର; ଧିରକାର ୨ । ଭର୍ତ୍ସନା—2. Rebuke.
୩ । ଘୃଣାଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟ—3. Contemptuous words.

ଧିକ ଧିକ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧିକ୍କାର)—ଧିକାର (ଦେଖ)
Dhiki dhiki Dhikāra (See)
ଧିକି ଧିକି ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଦିକ ଦିକ; ମୃଦୁଭାବରେ; ଅତି
ଟିମଟିମ; ଧୁକଧୁକ ଷ ଣ ଭାବରେ—In a flickering
(ଦିକ ଦିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) manner; very feebly.
(ଯଥା—ଦୀପଟି ଧିକ ଧିକ ଜଳୁଛି ।)

ଧିକ ମାକ—ଦେ. ବିଣ.—କହୁ କହୁ ବିରକ୍ତ; ବକବକାର—
Dhiki mākī Bothered after repeatedly saying a
ବକା ବକି thing; tired of speaking a thing
ବକବାଦ; ବକବକ repeatedly.
(ଧିକମାକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧିକ୍କାର—ସଂ. ବି. (ଧିକ୍+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଧିକ୍ ଶବ୍ଦ
Dhikkāra ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ତିରସ୍କାର; ଭର୍ତ୍ସନା ବାକ୍ୟ—
1. Abuse; censure; reproachful vilification.
୨ । ଅବଜ୍ଞା—2. Contempt.
୩ । ଅବଜ୍ଞା ପ୍ରଦର୍ଶନ—3. Contemptuous treatment.

ଧିକ୍କାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ଧିକ୍କୃ ଧାତୁ)—୧ । ଧିକ୍କାର ବଚନ
Dhikkāribā କହିବା—1. To vilify; to speak
ଧିକ୍କାର ଦେଓୟା ବା କରା ଧିକ୍କାରନା with contempt.
୨ । ଭୁଚ୍ଛ କରିବା—2. To humiliate.

ବଢ଼ି ତେଜରେ ଦେଲେ ଅଧିକ ଧିକ୍କାର ।

କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । ନିନ୍ଦା କରିବା—3. To treat with contempt; to censure.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବଳ ପଡ଼ିବା—4. To exceed.

ଅଧର ଶୁଭର ନ ଥାଇ ପାନ ବୋଳ,
ଧିକ୍କାରୁ ଆଇ ସବୁ ଚ୍ୟ ଲରେ ପ୍ରବାଳ । କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଧିକ୍କୃ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଧିକ୍କାର କରିବା; ଘୃଣା କରିବା—To despise;
Dhikkṛu (root) to cry down; to contemn.

ଧିକ୍କୃତ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ଧିକ୍+କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଭର୍ତ୍ସିତ—
Dhikkṛuta 1. Rebuked; abused; censured.
(ଧିକ୍କୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅବଜ୍ଞାତ—2. Treated with contempt; cried down.
ସଂ. ବି. (ଭାବ. ତ)—ଧିକ୍କାର (ଦେଖ)—Dhikkāra (See)

ଧିକ୍କୃତି—ସଂ. ବି. (ଧିକ୍+କୃତି)—ଧିକ୍କାର (ଦେଖ)—
Dhikkṛuti Dhikkāra (See)
(ଧିକ୍କୃତ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧିକ୍ଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଜଳାଇବା; ଜାଳିବା; ନିଆଁ ଲଗାଇବା—
Dhiksh (root) 1. To kindle.
୨ । ବଞ୍ଚିବା—2. To live.
୩ । ଅତ୍ୟାଚାରିତ ହେବା—
3. To be harassed or oppressed.
୪ । କ୍ଲାନ୍ତ ହେବା—4, To be weary.

ଧିଗ୍‌ବଣ—ସଂ. ବି—ମନୁସ୍ମୃତି ଅନୁସାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣପିତା ଓ ଅଯୋଗବୀ ମାତା-
Dhigbaṇa ଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ସଙ୍କରବିଶେଷ—Name of a mixed caste amongst the Hindus born of a Brahman father and a Ayogobī mother.

ଧିଙ୍ଗାସ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଧିକ୍ ଓ ଭାଷଣ)—୧ । ଭର୍ତ୍ସନା; ଧିକ୍କାର—
Dhiṅgāsa 1. Abuse; reproach.
(ଧିଙ୍ଗାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅପ୍ରୀତି—2. Displeasure.
ଧିକ୍କାର, ଫଟକାରା

ଧିଙ୍ଗାସ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଧିକ୍କାର) ଗାଳିଦେବା; ବକିବା—
Dhiṅgāsa karibā To rebuke.
(ଧିଙ୍ଗାସ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧିକ୍କାରକରା; ଧିକ୍କାରନା; ଫଟକାରନା

ଧିଙ୍ଗାସିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଧିକ୍କାର)—ଗାଳିଦେବା; ଭର୍ତ୍ସନା ବା ଧିକ୍କାର
Dhiṅgāsibā କରିବା—To abuse; to rebuke.
ଧିକ୍କାରକରା; ଧିକ୍କାରନା, ଫଟକାରନା

ଧିଙ୍ମୂର୍ଖ—ସଂ. ଅ (ଧିକ୍+ମୂର୍ଖ)—ହେ ମୂର୍ଖ, ତୋତେ ଧିକ୍!—
Dhiṅmūrkha Fie! you stupid person!

ଧିଟ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଧୃଷ୍ଟ)—୧ । ଦୁଷ୍ଟ—
Dhiṭa 1. Wicked.
ଧୀଟ ୨ । ଥୋବରା; ନିର୍ଲଜ—2. Shameless; impudent.
ଢୀଟ ୩ । ଜିଦିଖୋର; ଜିଦିଆ—3 Obstinate.
୪ । ଯେ ବାରଂବାର ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ବିରକ୍ତ କରେ—
4. Nagging; teasing; insistent.

ଧିଟପଣ—ଦେ. ବି.—୧ । ଧୃଷ୍ଟତା—
Dhiṭapaṇa 1. Shamelessness; wickedness.
ଧୀଟ ପନା ୨ । ଯେ ବାରଂବାର ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ବିରକ୍ତ କରେ—
ଢିଠାଇ 2. Teasing; nagging insistence.
(ଧିଟପଣିଆ (ଆଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧିଟୁଆ—ଦେ. ବିଶ.—ଧିଟ (ଦେଖ)
Dhiṭuā Dhiṭa (See)
(ଧିଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ.)

ଧିଟେଇ ଲାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବାରଂବାର କୌଣସି କଥା କହି ବା କରି
Dhiṭei lāgibā କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିରକ୍ତ କରିବା—
ବିରକ୍ତ କରା To pester or bother a person by
ଖିଝାନା; ଜୀଦ୍ କରନା repeatedly doing or saying a
ଧିଟ ହୋଇ ଲାଗିବା } ଅନ୍ୟରୂପ thing; to tease; to
ଧିଟେଇ ହୋଇ ଲାଗିବା nag.

ଧିଣ୍ଡା—ପ୍ରାଦେ.—(ଆଠମଲ୍ଲିକ)—ବି. ସୁଂ.—ଯୁବକ—
Dhiṇḍā Youth.
(ଧିଣ୍ଡୀ ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧିତ୍‌କାର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି.—(ସଂ. ଧିକ୍କାର)—ଧିକ୍କାର (ଦେଖ)
Dhitkāra Dhikkāra (See)
ଧିକ୍କାର ଦୁତକାର

ଧିତ୍‌କାରିବା—ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି.—ଧିକ୍କାରିବା (ଦେଖ)
Dhitkāribā Dhikkāribā (See)
ଧିକ୍କାର କରା ଧୁତକାରନା

ଧିନ୍‌ଧିନ୍—ଦେ. ବି.—ମୃଦଙ୍ଗର ଧ୍ୱନିବିଶେଷ—
Dhin dhin A particular sound of a drum.
ଧିନଧିନ ଧିନ୍ ଧିନ୍

ଧିନିତା—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ନୃତ୍ୟ ଓ ବାଦ୍ୟର ଅନୁକରଣ
Dhinitā ଓ ବୋଲ—An onomatopoic sound of
ଧିନ୍‌ଧିନ୍, ଧିନ୍‌ତା, ଧିନାଧିନା } ଅନ୍ୟରୂପ a metallic musical
ଧିନ୍ତାକ୍, ଧିନେଇ ଧିନେଇ instrument and
ଧିନତା; ଧିନଧିନ dancing.
ଧିନତା, ଧାବିନ, ତିନତା

ଧିମା—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. ଧୀର; ସଂ. ମଧ୍ୟମ; ଅଧମ)—୧ । ଅତି ଧୀର—
Dhimā 1. Very slow.
ଧୀମା ୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ହେଳାଯୁକ୍ତ ବା ଢିଲା; ଯେ ଅତି ଧୀରେ
ଧୀମା ଧୀରେ କାମ କରେ; ସୁସ୍ତୀ—2. Tardy; lazy.
୩ । ମନ୍ଦଗତିବିଶିଷ୍ଟ—3. Of a very slow motion.
୪ । କ୍ଷୀଣ; ନୀଚ (ସ୍ୱର)—4. Low (sound).

ଧିମା ଚାଲି—ଦେ. ବି.—ଅତି ଧୀର ଗତି—
Dhimā chāli Very slow pace.
ଧିମାଚାଲ

ଧିମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଅତି ବିଳମ୍ବରେ କରିବା;
Dhimā(me)ibā କାର୍ଯ୍ୟରେ ହେଳା କରିବା—To do a
ଧିମାଇ ଧୀମାଇ କାଜକରା; ଧୀମାଚାଲେ କାଜକରା thing very
ଧୀମାକରନା: ଧୀରେ ଧୀରେ କରନା slowly or tardily.

ଧିୟାବସୁ—ସଂ. ବି—ବୁଦ୍ଧିର ଅଧିଷ୍ଠାତା ଦେବତା—A Deity said
Dhiyābasu to preside over intelligence.

ଧିରତି—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଧୃତି)—ଧୃତି; ଧୈର୍ଯ୍ୟ—
Dhirati Patience.
ଧୈରଜ ଧନ୍ୟ ଏ ସୁନ୍ଦର ଦୂର ମୁରତି
ଧୀରଜ ଏବେ ସେ ଏହାଙ୍କ ମନ ଧିରତି । ଭାଗ. ରାସପଞ୍ଚାଧ୍ୟାୟ ।

ଧିରିଆଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର) (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହିନ୍ଦୀ ଧିରାନା
Dhiriāibā ସଂ. ଧର୍ଷଣ) କ୍ରି.—'ତତେ ଠିକ୍ କରି ଦେବି' ବୋଲି
(ଧିରେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କହି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଧମକାଇବା—
To threaten a person.

ଧିଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଶବ୍ଦ କରିବା—
Dhish (root) 1. To sound.
୨ । ପ୍ରଗଲ୍ଭ କରିବା—2. To blab; to talk.

ଧିଷଣ—ସଂ. ବି. (ଧିଷଣା=ବୁଦ୍ଧି+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଅ)—୧ । ସୁରଗୁରୁ;
Dhishaṇa ବୃହସ୍ପତି—1. Bṛuhaspati.
୨ । ବାସସ୍ଥାନ; ଆବାସ—2 Dwelling; residence.
୩ । ବ୍ରହ୍ମା (ହି. ଶ.)—3. Brahmā.
୪ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ.)—4. Bishṇu.

ଧିଷଣା—ସଂ. ବି. (ଧିଷ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରଗଲ୍ଭ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ.
Dhishaṇā ଅ)—୧ । ବୁଦ୍ଧି—
1. Intellect; understanding.
୨ । ପୃଥିବୀ—2 The earth.
୩ । ଜ୍ଞାନ—3. Wisdom.
୪ । କଂସା; ପାତ୍ର—4. Cup; bowl.
୫ । ସ୍ତବ; ପ୍ରଶଂସା—5. Praise; eulogy; hymn.
୬ । ବାକ୍ୟ; ବକ୍ତୃତା—6. Speech (Apte).
୭ । ବାକ୍‌ଶକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. The faculty of speech or articulation.
୮ । ସ୍ଥାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—8. Place.

ଧିଷଣାଧିପ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧିଷଣା+ଅଧିପ)—ବୃହସ୍ପତି—
Dhishaṇādhipa Bṛuhaspati.
(ଧିଷଣାଧୀଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧିଷ୍ଠ(ଷ୍ଠ)—ସଂ. ବି. (ଧିଷ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରଗଲ୍ଭ କରିବା+କର୍ମ ତ+ଥ)—
Dhishṭa(ṭha) ୧ । ସ୍ଥାନ—1. Place; site; seat.
ଧିଷ୍ଣ୍ୟ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଯଜ୍ଞଶାଳା—2. A place for the
ଧିଷ୍ଣ୍ୟ sacrificial fire.
୩ । ବାସସ୍ଥାନ; ଗୃହ—
3. House; room; abode; residence.
୪ । ବଳ—4. Power; strength.
୫ । ନକ୍ଷତ୍ର—5. Star; asterism (Apte).
୬ । ଅସୁରଗୁରୁ; ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ—
6. Śukrāchārjya, the preceptor of the demons.
୭ । ଶୁକ୍ରଗ୍ରହ—7. The planet Venus.
୮ । ଅଗ୍ନି—8. Fire.
୯ । ଉଲ୍କା—9 Meteor.
୧୦ । ଶକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—10. Power; might.
ସଂ. ବିଶ—ପ୍ରଶଂସାର୍ହ; ପ୍ରଶଂସାପାତ୍ର—
Worthy of high praise.

ଧୀ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା—
Dhī (root) 1. To fulfil; to accomplish.
୨ । ଶାନ୍ତ କରିବା—2. To propitiate.
୩ । ଅବଜ୍ଞା କରିବା—3. To disregard.
୪ । ଧାରଣ କରିବା; ଧରିବା—
4. To hold; to contain.

ଧୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ=ଚିନ୍ତା କରିବା+କରଣେ. କ୍ୱିପ୍)—
Dhī ୧ । ବୁଦ୍ଧି; ବୋଧଶକ୍ତି—
1. Intellect; understanding.
୨ । ଜ୍ଞାନ—2. Wisdom; knowledge.
୩ । ମନ; ମତି; ମନର ଗତି—3. Mind; propensity.
୪ । ଚିନ୍ତା—4. Thought.
୫ । ମାନସିକ ପ୍ରବେଶ—5. Insight.
୬ । ଧାରଣା—6. Idea; conception.
୭ । ଭକ୍ତି—7. Devotion.
୮ । ଯଜ୍ଞ—8. A sacrifice.
୯ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ 9. Intention; purpose.
୧୦ । ବିଜ୍ଞାନ—10. Science (Apte).
୧୧ । ପ୍ରାର୍ଥନା; ସ୍ତବ—11. Prayer (Apte).

ଧୀଗୁଣ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧୀ+ଗୁଣ)—ଧୀଶକ୍ତି; ବୁଦ୍ଧିଶକ୍ତି—
Dhīguṇa Intellectual qualities.
[ଦ୍ର—ଧୀ ବା ବୁଦ୍ଧିର ଗୁଣ ଅଷ୍ଟବିଧ; ଯଥା—ଶୁଶ୍ରୂଷା, ଶ୍ରବଣ, ଗ୍ରହଣ, ଧାରଣ, ଊହ ବା ତର୍କ, ଉପୋହ, ଅର୍ଥବିଜ୍ଞାନ ଓ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ।]

ଧୀତ—ସଂ. କ୍ତ. (ଧେ ଧାତୁ=ପାନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Dhīta ୧ । ପୀତ; ଯାହା ପାନ କରାଯାଇ ଅଛି; ଯାହାକୁ ଶୋଷା ଯାଇଅଛି—1. Drunk; sucked.
୨ । ଧ୍ୟାତ; ଯାହା ବିଷୟରେ ଧ୍ୟାନ ବା ଚିନ୍ତା କରାଯାଇ ଅଛି—
2. Reflected upon; thought about.
୩ । ଉପଶାନ୍ତ; ଶମିତ—3. Propitiated.
୪ । ଆରାଧିତ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
4. Worshipped; adored.
୫ । ଅନାଦୃତ—5. Slighted; disregarded.

ଧୀତି—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧେ ଧାତୁ=ପାନ କରିବା+ଭାବ. କ୍ତି)—
Dhīti ୧ । ପିପାସା; ଶୋଷ—1. Thirst.
୨ । ପାନ; ପିଇବା 2. Drinking.
୩ । ଭାବ; ଧାରଣା—3. Notion.
୪ । ଭକ୍ତି—4 Devotion.
୫ । ଅସମ୍ମାନ; ଅବଜ୍ଞା—5. Disrespect; disregard.
୬ । ଆରାଧନା—6. Worshipping; adoring.

ଧୀଦା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୀ+ଦା ଧାତୁ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dhīdā ୧ । କୁମାରୀ; କନ୍ୟା—1. Virgin; maid.
୨ । ଦୁହିତା; ଝିଅ—2. Daughter.
୩ । ବୁଦ୍ଧି; ଜ୍ଞାନ—3. Wisdom.

ଧୀନ୍ଦ୍ରିୟ—ସଂ. ବି: (ଧୀ+ଇନ୍ଦ୍ରିୟ)—୧ । ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ—
Dhīndriya 1. An organ of perception.
୨ । ଜ୍ଞାନ—2 Intellect.

ଧୀପତି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧୀ+ପତି)—ସୁରଗୁରୁ; ବୃହସ୍ପତି—
Dhīpati Bṛihaspati, the preceptor of the gods.
(ଧିଯାଂପତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୀବର—ସଂ. ବି. (ଧୀ ଧାତୁ=ଧାରଣା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ବର; ମାଛ ଧରିବା
Dhībara ଯାହାର ଜୀବିକା)—୧ । ମାଛ ଧରିବା ଓ ବିକ୍ରୟ କରିବା
(ଧୀବରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେଉଁ ମାଛର ବ୍ୟବସାୟୀ; କୈବର; ଜାଲିଆ;
(ଧୀବରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) କେଉଟ—1. Fisherman.
୨ । ଲୌହ—2. Iron.
୩ । ଦାସ; ସେବକ—3. Slave; servant.
୪ । କୃଷ୍ଣକାୟ ବ୍ୟକ୍ତି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. A man of a very dark complexion; a dark-skinned person.

ଧୀବରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୀବର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । କେଉଟୁଣୀ—
Dhīberī 1. Fishwoman.
୨ । ମାଛ ମାରିବା ଚେଣ୍ଟା—2. A harpoon for catching fish. (Apte)
୩ । ଶାଳୋଇ; ମାଛ ରଖିବା ଟୋକେଇ—3. Fisherman's basket; fish-basket. (Apte)

ଧୀବା—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଧୃ ଧାତୁ=କର୍ତ୍ତୃ. ବନ୍;=ଧୀବନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.)
Dhībā ଧୀବର; କେଉଟ—Fisherman.
(ଧୀବରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୀମନ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବି. (ଧୀ+ମନ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ପରାମର୍ଶଦାତା; ମନ୍ତ୍ରୀ—1. A
Dhīmantrī minister for counsel; consulting minister.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ରୀ ରାଜାଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଧୀମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଯେ କର୍ମ କରନ୍ତି ତାଙ୍କୁ କର୍ମମନ୍ତ୍ରୀ ବା କର୍ମସଚିବ ବୋଲି ଯାଏ—(Apte)]
୨ । ବିଜ୍ଞ ବା ଦୂରଦର୍ଶୀ ପରାମର୍ଶଦାତା—2. A wise or prudent advisor.

ଧୀମାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧୀ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ. ମତ୍; ଧୀମତ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା.
Dhīmān ୧ବ.)—୧ । ବୁଦ୍ଧିମାନ୍; ଅକଳବନ୍ତ—
(ଧୀମତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Intelligent.
୨ । ଜ୍ଞାନୀ—2. Wise.
୩ । ବିଦ୍ୱାନ୍—3. Learned (Apte).
ସଂ. ବି.—ବୃହସ୍ପତି—The preceptor of the Gods.

ଧୀର—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ଧୀରଂ)—ଧୀରେ (ଦେଖ)
Dhīr Dhīre (See)
(ଧୀର; ଧୀରକ (ବ)ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୀର ଧୀର—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ଧୀରଂ ଧୀରଂ)—
Dhīr dhīr ଧୀରେ ଧୀରେ (ଦେଖ)—Dhīre Dhīre (See)
(ଧୀର ଧୀର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବିଣ.—୧ । ମନ୍ଦଗତିବିଶିଷ୍ଟ—
1. Slow (motion).

ଧୀର୍ ଧୀର୍ ଗୁଣିବ, ସର ନୁହେଁ ଘୋଡ଼ା ଘାଇଁ । ଭଗ ।

୨ । ଅନୁଚ୍ଚ ସ୍ୱରଯୁକ୍ତ—2. Low (sound).
ଧୀର୍ ଧୀର୍ କଥା; କହୁ ଗୋଟିଏ ମନା—ଚର୍ଚ୍ଚ ।

ଧୀର—ସଂ. ବି. (ଧୀ+ରା ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhīra ୧ । ଜାଫ୍ରାନ୍; କୁଙ୍କୁମ—1. Saffron.
୨ । ସମୁଦ୍ର—2. The ocean.
୩ । ଋଷବ ନାମକ ଔଷଧ ଗୁଳ୍ମ—
3. A herb called Rishava.
୪ । ଚିଦାତ୍ମା—4. The thinking soul. (Apte)
୫ । ବଳିରାଜା—5. King Bali
୬ । ବୁଦ୍ଧଦେବ—6. The Buddha.

(ଧୀର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ.—୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ; ସହିଷ୍ଣୁ—1. Patient;
(ଧୀରତା, ଧୀରତ୍ୱ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ—ବି) forbearing.
୨ । ପଣ୍ଡିତ; ବିଦ୍ୱାନ୍—2. Learned.
୩ । ସାହସୀ—3. Brave; bold; courageous; daring.
୪ । ସମର୍ଥ—4. Able.
୫ । ବୁଦ୍ଧିମାନ୍—5. Wise; intelligent; sagacious.
୬ । ଅଧ୍ୟବସାୟୀ—6. Persevering; strong-minded.
୭ । ଗମ୍ଭୀର—7. Grave; sedate; sober; solemn.
୮ । ଅନୁଦ୍ଧତ; ଶାନ୍ତ—8. Mild; tranquil; serene.
୯ । ସ୍ଥିର; ଅଟଳ—9. Calm; steady; staunch; steadfast.
୧୦ । ବିଳମ୍ବିତ; ଅଦ୍ରୁତ—10. Slow; gentle.
(ଯଥା—ଧୀର ସମୀରଣ ।)
୧୧ । ମନୋହର—11. Nice; charming; pleasing.
୧୨ । ଅଳସୁଆ; ସୁସ୍ତ—12. Lazy; idle; dull.
୧୩ । ସାରବାନ୍—13. Worthy; meritorious.
୧୪ । ଅନୁଚ୍ଚ ସ୍ୱରଯୁକ୍ତ—14 Having a low sound.
୧୫ । ଦୂରଦୃଷ୍ଟିଯୁକ୍ତ; ଜ୍ଞାନୀ—15. Farseeing; prudent.
୧୬ । ପ୍ରଶାନ୍ତଚେତାଃ—16. Sedate; composed.
୧୭ । ତେଜସ୍ୱୀ; ଶକ୍ତିଶାଳୀ—
17. Strong; energetic. (Apte)
୧୮ । ଚତୁର—18. Clever. (Apte)
୧୯ । ଗମ୍ଭୀର, ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରଯୁକ୍ତ ଓ ଦୀର୍ଘକାଳବ୍ୟାପୀ (ଶବ୍ଦ)—
19. Deep, grave and loud(sound).
୨୦ । ସୁପରିଚାଳିତ; ସୁଆଚରଣ—20. Well-conducted; well behaved. (Apte)
୨୧ । ଏକଜିଦିଆ—21. Headstrong. (Apte)
୨୨ । ଅଟଳପ୍ରତିଜ୍ଞ—22. Resolute; of firm resolve or purpose (Apte).
୨୩ । ସ୍ଥାୟୀ; ଦୀର୍ଘକାଳସ୍ଥାୟୀ—
23. Lasting; durable (Apte).
୨୪ । ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ—24. Constant (Apte).
୨୫ । କାବ୍ୟାଦିର ନାୟକମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ—25. An epithet of a class of heroes in fiction or romance.

ଦେ. ବି—କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—
A title of Kshatriyas.

[ଦ୍ର—ଚଟକ ଜିଲ୍ଲାର ମଧୁପୁର ଓ ବଳରାମପୁର ରାଜବଂଶ ଏହି ଉପାଧିଧାରୀ ।]

ଧୀରଗତି—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଧୀର+ଗତି)—ଅଦ୍ରୁତ ଗତି—
Dhīragati Slow motion.
(ଧୀର ଗମନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—
ଧୀରଗମନଶୀଳ—Moving slowly.

ଧୀରଗାମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୀର+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଧୀରଗତି—Of slow motion.
Dhīragāmī
(ଧୀରଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୀରଚେତାଃ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୀର+ଚେତସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dhīracheteāḥ ୧ । ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ—1. Firm; resolute.
(ଧୀରଚେତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସାହସୀ—
2. Brave; courageous.
୩ । ପ୍ରଶାନ୍ତ; ଯେ ତୁରୁତୁରିଆ ନୁହେଁ—
3. Calm; not hasty.

ଧୀରତା—ସଂ. ବି. [ଧୀର+ଭାବ. ତା)—୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ—
Dhīratā 1. Patience: fortitude.
(ଧୀରତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସାହସ—2. Courage; boldness.
୩ । ଚିତ୍ତର ସ୍ଥିରତା ବା ଦୃଢ଼ତା—3. Steadiness; firmness; strength of mind.
୪ । ସହିଷ୍ଣୁତା—4. Forbearance.
୫ । ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ—5. Solemnity; gravity.
୬ । ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ—6 Learning; wisdom.
୭ । ଅନୌଦ୍ଧତ୍ୟ—7. Mildness; freedom from arrogance or haughtiness.
୮ । ସନ୍ତୋଷ—8. Contentment.

ଧୀରତି—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଧୃତି)—ଧୈର୍ଯ୍ୟ—
Dhīrati Patience.

ଧରି ଜୋହ୍ନର ଧୀରତି ମେ
ଲଜ ଦୂର କଲେ ଉପପତି ନିତ ଭତ ଦେବାରୁ ବିଭତ—
ଅରିମନ୍ଥ. ବିଦଗ୍ଧଚିନ୍ତାମଣି ।

ଧୀର ନାୟକ—ସଂ. ବି—କାବ୍ୟାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସାହସୀ ନାୟକବିଶେଷ—
Dhīra nāyaka A class of heroes of a romance who are noble and brave.

[ଦ୍ର—ଧୀର ନାୟକମାନେ ଧୀରପ୍ରଶାନ୍ତ ବା ଧୀରଶାନ୍ତ, ଧୀର-ଲଳିତ, ଧୀରୋଦାତ୍ତ ଏବଂ ଧୀରୋଦ୍ଧତ ଏହି କେତେକ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ ।]

ଧୀର ପ୍ରଶାନ୍ତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (କର୍ମଧାରୟ; ଧୀର+ପ୍ରଶାନ୍ତ)—
Dhīra praśānta ୧ । ବହୁବିଧ ସାମାନ୍ୟ ସୁଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ ନାୟକ; (ଧୀରଶାନ୍ତ— ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୟାଶୀଳ, ପୁଣ୍ୟବାନ୍, ସୁଶୀଳ ଓ ଗୁଣବାନ୍ ନାୟକ—1. (a hero or lover of a romance) Endowed with many ordinary good qualities e. g. piety, kindness and good character.
୨ । ସାହସୀ ଓ ପ୍ରଶାନ୍ତ (ନାୟକ)—2. (a hero of a romace) Who is brave and calm.

ଧୀରବନ୍ତ—ପ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବିଶ—ଧୀର (ଦେଖ)
Dhīrabanta Dhīra (See)
ସାଧୁ ବୋଲ ଧୀରବନ୍ତ ସଜ୍ଜନପ୍ରିୟ—ଶିବ. ସ୍ତୋତ୍ରଦ୍ୱ ।

ଧୀର ଲଳିତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଧୀର+ଲଳିତ)—୧ । ମୃଦୁପ୍ରକୃତି, ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଏବଂ ନିରନ୍ତର ନୃତ୍ୟଗୀତାଦିରେ ଆସକ୍ତ
Dhīra lalita (ନାୟକ); ପ୍ରଶାନ୍ତ ଅଥଚ ଆମୋଦପ୍ରିୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
1. (a hero of a romance) Of a mild and happy-go-lucky nature and fond of music and sports.
୨ । ପ୍ରଶାନ୍ତ ଓ ସାହସୀ ଅଥଚ କୌତୁକପ୍ରିୟ—
2. (a hero of a romance) Firm or brave but sportive or reckless.
୩ । ଉଦାରମନାଃ ଓ ପ୍ରସନ୍ନଚିତ୍ତ (ନାୟକ)—
3. Noble and cheerful (hero of a romance)

ଧୀରସ୍କନ୍ଧ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୀର+ସ୍କନ୍ଧ)—୧ । ମହିଷ—
Dhīraskandha 1. Buffalo.
୨ । ମସ୍ତିଷ୍କ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—2. Brain.

ଧୀରା—ସଂ. ବିଶ ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୀର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଧୀରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Dhīrā 1. Feminine of Dhīra (See)
୨ । ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟକୋପ ପ୍ରକାଶିକା (ନାୟିକା); ଯେଉଁ ନାୟିକା ନିଜର ନାୟକଠାରେ ଅନ୍ୟ ନାୟିକା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଆସକ୍ତିର ଚିହ୍ନ ଓ ଲକ୍ଷଣମାନ ଦେଖି ନିଜର କ୍ରୋଧକୁ ବାହାରେ ପ୍ରକାଶ କରେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ ସହକାରେ ଆପଣାର ଈର୍ଷାଯୁକ୍ତ ମନୋଭାବ ନାୟକ ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କରେ—
2. (a heroine of a romance) Who though jealous of her lover or husband suppresses all manifestations of her resentment in his presence; (a wife) jealous of her husband but suppressing the outward manifestation of her jealousy; (a wife) who is jealous of her husband but conceals her resentment.

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ଓ ଭାରତୀୟ କାବ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଆପଣା ନାୟକଙ୍କ ଦେହରେ ଅନ୍ୟ ନାୟିକାର ସଙ୍ଗମସୂଚକ ଚିହ୍ନ ଦେଖି କିମ୍ବା ନାୟକ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଆସକ୍ତ ହେବା ବିଷୟ ଜାଣି ବା ସନ୍ଦେହ କରି ଯେଉଁ ନାୟିକା ଈର୍ଷ୍ୟାପରବଶା ହୋଇ ନାୟକଙ୍କ ପ୍ରତି କୁପିତ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ନିଜର କୋପକୁ ପ୍ରକାଶ କରେ ନାହିଁ ଏପରି ନାୟିକାକୁ ଧୀରା ନାୟିକା ଓ ଯେଉଁ ନାୟିକା ବେଳେ ବେଳେ କୋପ ସମ୍ବରଣ କରେ ଓ କେଳେ ବେଳେ କୋପ ପ୍ରକାଶ କରେ ତାକୁ ଧୀରାଧୀରା ନାୟିକା ବୋଲାଯାଏ ।]

ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ) ଗୁଲୁଚ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
1. Gulūchi (See)
୨ । କାକୋଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
2. Kākoli (See)
୩ । ମହାଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ ଲତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
3. Mahājyotishmati (See)

ଧୀରସ୍ଥିର ଦେ. ବିଶ—୧ । ଧୀର; ସ୍ଥିର—1. Calm.
ଧୀରା ୨ । ଧୀରପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—2. Mild; gentle.
ଧୀରେ ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ. (ସଂ. ଧୀରଂ)—ଧୀରେ; ଆସ୍ତେ—
ଧୀରେ, ଧୀରେସେ Slowly; gently.

ଧୀରାଧୀରା—ସଂ. ବିଶ (ଧୀରା ଅଥଚ ଅଧୀରା)—ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ କୋପ-
Dhīrādhīrā ପ୍ରକାଶିକା (ନାୟିକା); ଯେଉଁ ନାୟିକାର ଅଭିମାନ ସମୟ ସମୟରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ଏବଂ ସମୟ ସମୟରେ ଅବ୍ୟକ୍ତ ହୁଏ—(a heroine of a romance) Whose resentment due to jealousy is at times expressed and at times suppressed before her lover.

ଧୀରେ ଧୀରେ ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ. (ସଂ. ଧୀରଂ ଧୀରଂ)--ଧୀରେ (ଦେଖ)
ଧୀରେସେ ଧୀରେସେ; ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ Dhīre (See)

ଧୀରାନ୍ତ—ପ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବିଶ—ଅତି ଧୀର; ନିଶ୍ଚଳ—
Dhīrānta Very slow; calm and quiet.
ମହିମା ନାମଟି ସେହି ମନଟି ହୋଇଛି
ବୁଦ୍ଧି ବିଚାରଣେ କରି ଧୀରନ୍ତ ରହିଛି । ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣ ଗୀତା ।

ଧୀରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ. (ସଂ. ଧୀରଂ)—
Dhīre ୧ । ଥିରଥିର; ଆସ୍ତେ; ଧୀର ଭାବରେ—
(ଧୀରେ ଧୀରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Slowly; gently.
ଧୀରେ ଧୀରେ ୨ । କ୍ରମଶଃ—2. Gradually.
ଧୀରେ, ଧୀରେସେ ୩ । ଅନୁଚ୍ଚସ୍ୱରରେ—3. In a low tone.
୪ । କୋମଳତା ସହକାରେ—4. Softly; lightly.

ଧୀରେ ସୁସ୍ଥେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—୧ । ଧୀରେ ଧୀରେ; ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ—
Dhīre susthe 1. Slowly; gently.
ଧୀରେ ସୁସ୍ଥେ ୨ । କ୍ରମଶଃ; କ୍ରମେ କ୍ରମେ—
ଧୀରେ ସୁସ୍ତେ 2. Gradually; by degrees.
୩ । ଅବସରକ୍ରମେ—3. At one's leisure

ଧୀରୋଦାତ୍ତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଧୀର+ଉଦାତ୍ତ=ଦୟାଳୁ)—
Dīrodātta ଆତ୍ମଶ୍ଳାଘାବର୍ଜିତ; ହର୍ଷ ବା ଶୋକଦ୍ୱାରା ଅନଭିଭୂତ; ବିନୟୀ ଓ ଅଙ୍ଗୀକାରପାଳନରତ (ନାୟକ); କାବ୍ୟ ନାଟକାଦି ବର୍ଣ୍ଣିତ ଯେଉଁ ନାୟକ ନିରଭିମାନ, ସାହସୀ ଓ ବଳବାନ୍, କ୍ଷମାଶୀଳ, ଦୟାଳୁ ଓ ଧୀର ଅଟନ୍ତି—
(a hero of a romance) Brave and noble minded

[ଦ୍ର—ବୀରରସପ୍ରଧାନ କାବ୍ୟ ବା ନାଟକର ଧୀରୋଦାତ୍ତ ନାୟକହିଁ ମୁଖ୍ୟ ନାୟକ ଅଟନ୍ତି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

ଧୀରୋଦ୍ଧତ—ସଂ. ବିଣ. (ଧୀର+ଉଦ୍ଧତ)—ମାୟାବୀ, ଉଦ୍ଧତ, ଚଞ୍ଚଳ,
Dhīroddhata ଓ ଅସ୍ଥିର୍ଯ୍ୟାଦିବିଶିଷ୍ଟ (ନାୟକ)—
(a hero of a romance) Of a violent temper, vain, proud and pretending; though brave but haughty.
(ଯଥା—ମହାଭାରତରେ ଭୀମ ଧୀରୋଦ୍ଧତ ନାୟକ ।)

ଧୀଲତି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁହିତା: ଝିଅ—
Dhīlati Daughter (Apte).

ଧୀଶକ୍ତି—ସଂ. ବ. (ରୂପକ ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧୀ+ଶକ୍ତି)—
Dhīśakti ୧ । ବୁଦ୍ଧି—1. Intelligence.
୨ । ବୁଦ୍ଧି ଶକ୍ତି—2. Intellectual faculty.

ଧୀସଖ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଧୀ+ସଖା)—୧ । ମନ୍ତ୍ରୀ; ଅମାତ୍ୟ—
Dhīsakha 1. Minister; counsellor.
(ଧୀ ସଖିବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପରାମର୍ଶଦାତା—
2. An adviser; a consultee.

ଧୁ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । କମ୍ପିବା; ଥରିବା—
Dhu (root) 1. To shake; to tremble.
(ଧୂ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତ୍ୟାଗ କରିବା—2. To abandon.
୩ । ଭର୍ତ୍ସନା କରିବା—3. To rebuke.

ଧୁଃ ସଂ. ଉ. (ଧୁ ଧାତୁ+ଭାବ. କ୍ୱିପ୍)—କମ୍ପନ; ଥରିବା—
Dhuḥ Shaking; trembling (Apte).

ଧୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁରୁ ଧୌତ)—
Dhuā ୧ । ଧୌତ କରଣ; ଧୋଇବା କର୍ମ—
ଧୋୟା **धव, धुलाइ** 1. Washing.
ଧୁଚନୀ; ଧୁଉନୀ ୨ । ଯେଉଁ ପାତ୍ରଆରେ ଧୁଆଧୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ—
धोआ 2. A basket used to wash things.
[ଦ୍ର—ଏ ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା:— ଚାଉଳଧୁଆ, ଆଇଁଷଧୁଆ ।]
ଧୁୟା ୩ । (ସଂ. ଧ୍ରୁବକ) ଗୀତର ଘୋଷା; ଧ୍ରୁବକ—
धुबका, धुआ 3. The refrain of a song; the burden of a song.
ଧୋଆ; ଧୋୟା ଦେ. ବିଣ—୧ । ଧୌତ—1. Washed.
धोया हुआ ୨ । ଯେଉଁ ଲୁଗା ବୁଣା ହେବା ପରେ ଥରେ ଧୁଆ (କୋର—ବିପରୀତ) ହୋଇ ସାରି ବିକ୍ରି ହୁଏ—
2. Bleached (cloth).
୩ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ଗୋଡ଼ଧୁଆ ପାଣି; ଚାଉଳଧୁଆ ପାଣି)—ଯେଉଁ ପାଣିରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଧୌତ ହୋଇଥାଏ—3. (the water) With which something is washed.
୪ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ଗୋଡ଼ଧୁଆ କଂସା; ମୁହଁଧୁଆ ଲୁଣ) ଯେଉଁ ପାତ୍ର କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ଅଙ୍ଗ ଧୋଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—
4. (pot or vessel) Which is used for the purpose of washing something.

ଧୁଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ; ଧୋଇବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—
Dhuāibā ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଧୋଇବା କ୍ରିୟା କରାଇବା—
ଧୋୟାନ **धुलाना** To cause to be washed.

ଧୁଆଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧାଇଁବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—
Dhuāiñbā ୧ । ଦଉଡ଼ାଇବା; ଧାବମାନ କରାଇବା—
(ଧୁଆଁଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To cause to run.
ଧୁଓନା; ଧୁୟାନ ତାହାର ପଛେ ପଛେ ରଥକୁ ଧୁଆଇଁ ।
धपाना କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
ଧୋୟାନ ୨ । (ଧୋଇବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ) ଧୌତ କରାଇବା—
धुलाना; धुलवाना 2. To cause to be washed.

ଧୁଆଁ—ଦେ. ବ—୧ । (ଧାବ୍ ଧାତୁ)—ଧାଇଁବା—
Dhuāñ 1. Running.
(ଧୁଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦ୍ରୁତଗତି—
ଧାଓଆ 2. Speed; quick motion
धावना; दौड़ना ସେହିରୂପେ ଭୂମିର କର୍ଣ୍ଣରଥ ଧୁଆଁ
ଦେଖି ହେଲେ କୋଧେ ଦ୍ରୁପଦସୁତେ ନିଆଁ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।
ଧୁଆଁ ୩ । (ସଂ. ଧୂମ) ଧୁଆଁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
धुआँ 3. Dhuāñ etc (See)

ଧୁଆଁ ଧୁଇଁ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—ଦୌଡ଼ାଦୌଡ଼ି; ଇତସ୍ତତଃ
Dhuāñ dhuiñ ଧାଇଁବା—Running about
ଧାବାଧାବୀ ସେଥି ବାଳକମାନେ ରହିଅଛି
दौड़धूप ଅତି ଅଭିଳେ ହୋଇ ଧଆଁ ଧୁଇଁ । ପ୍ରତାପ. ଶଙ୍ଖସେନା ।
ଦେ. କ—ଦୌଡ଼ିବା—Running.

ଧୁଆ ଖସାତେଲ—ଦେ. ବ—ରାଶି ବା ଖସାକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଧୋଇ
Dhuā khasātela ଶୁଖାଇ ଓ ପେଷି ତହିଁରୁ ଯେଉଁ ତେଲ
ଧୁଆତୀଳତେଲ ବାହାର କରାଯାଏ—Oil pressed from
धोयातिलतेल washed and cleansed sesame seeds.

ଧୁଆ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ—
Dhuā chingurdi A small shrimp or prawn.

ଧୁଆ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧ୍ରୁବକ+ଟ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପ୍ରଧାନ ଗାୟକ
Dhuā dharibā ଗୀତର ଅନ୍ୟ ପଦମାନ ଗାଇ ସାରିବା ପରେ
ଧୁୟା ଧରା ତାହାର ସହକାରୀମାନେ ଗୀତର ଘୋଷାକୁ ବାରଂବାର
धुबकादेना; धुआगाना ଗାଇବା—To repeat the refrain
(ଧୁଆଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) of a song.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବିଷୟକୁ ବାରଂବାର କହିବା—
2. (figurative) To repeat a thing several times; to say the same thing repeatedly.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କଥିତ ବିଷୟକୁ ସମର୍ଥନ କରିବା—3. (figurative) To support a person's proposal.

ଧୁଆ ଧୋଇ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଦେହାଦିକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ
Dhuā dhoi ଧୋଇବା କ୍ରିୟା—1. Thorough washing
ଧୁୟା ଧୁୟୀ ଧୁଲାଇ, ଧୁଆଧୋଇ of the body.
ଧୁଆପଖାଳ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଗାଧୋଇବା; ସ୍ନାନ—2. Bath;
ଧୋପଖାଳ } ablution.
୩ । ବହୁବାର ଧୋଇବା କର୍ମ—
3. Repeated washing.
୪ । ଘରର ତଳ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ବସ୍ତୁ ଧୋଇବା କର୍ମ—
4. Washing of the floor and of many other things.

ଧୁଆ ପଖାଳ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୌତ+ପ୍ରକ୍ଷାଳିତାନ୍ନ)—ଗରମ ଭାତ
Dhuā pakhāla ଥରେ ଧୁଆ ହେଲା ପରେ ତହିଁରେ ପୁଣି ପାଣି
ଧୁଆଭାତ ପୂରାଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ପଖାଳ ଭାତ—
ପନିୟାୟାମାତ Boiled rice kept in water after having once been washed while warm.

ଧୁଆ ପୋଛା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାବନ+ପ୍ରୋଞ୍ଛନ) —
Dhuā pochhā ଧୋଇବା ଓ ପୋଛିବା କର୍ମ; ଧୋ ପଖାଳ—
ଧୁଆପୁଁଛା Washing and scouring.
ଧୋନା ପୋଛନା
(ଧୁଆ ପଖାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୁଆ ମୁଗ—ଦେ. ବି—ପାଣିରେ ବହୁତ ହୋଇ ନରମ ହେଲା ପରେ
Dhuā muga ଛୋଟା ଛଡ଼ା ଯାଇଥିବା ମୁଗ—Split moong
ଧୁଆମୁଗ moistened for some time in
ଧୋୟା ମୁଗ water and then washed and freed from the chaff and become made soft.
[ଦ୍ର—ଏହା ସିଦ୍ଧ ନ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଏକପ୍ରକାର ସୁଖାଦ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଏ; ବ୍ରତଧାରୀମାନେ ଏହା ଖାଆନ୍ତି ।]

ଧୁଆ ମୁହଁ—ଦେ. ବି—ସକାଳୁ ଉଠି ଧୋଇଥିବା ମୁହଁ; ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ
Dhuā muhāṅ ପରେ ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ ମୁଖ—The face washed
ଧୋଆ ମୁଖ after rising from one's bed in the
ଧୋୟା ମୁହଁ morning.
(ଅଧୁଆ ମୁହଁ—ବିପରୀତ)

ଧୁଆ ମୂଳା ଅଧୁଆ ମୂଳା ସମାନ—ଦେ. (ନ୍ୟାୟ)—ଭଲ ଓ ମନ ମଧ୍ୟରେ
Dhuā mūlā adhuā mūlā samāna ପ୍ରଭେଦ ନ ରଖିବା—
ମୁଢ଼ି ମିଛିରି ଏକଦର To treat the good and the bad
ସବ ଧାନ ବାଇସ ପସେରି equally without discrimination.
ଟକାସେର ଭାଜୀ, ଟକାସେର ଖାଜା

ଧୁଆ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ; ଧୋଇବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ
Dhuā jibā ରୂପ)—ଧୌତ ହେବା—
ଧୁୟା ଯାଓୟା (passive voice of the verb to
ଧୁଲାଇ ହୋନା, ଧୋୟାଜାନା wash) To be washed.
(ଧଅ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦେ. ବିଶ.—୧ । ଯାହା ଧୁଆ ଯାଇଅଛି—
1. Already washed.
୨ । ଯାହାକୁ ଧୋଇବାର ସ୍ଥିର କରାଯାଇଛି—
2. That which has to be washed.

ଧୁଆ ଲୁଗା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୌତ)—
Dhuā lugā ୧ । ଯେଉଁ ଲୁଗା ପାଣିରେ ଧୌତ ହୋଇଥାଏ—
ଧୋୟା କାପଡ଼ 1. Washed cloth.
ଧୋୟା ହୁଆ କପଡ଼ା ୨ । ଯେଉଁ ଲୁଗା ଭୁଣା ହେବା ପରେ ପାଣିରେ ଧୁଆ ଯାଇ ସଫା ହୋଇ ବନ୍ଦି କରାଯାଏ—
2. Bleached cloth.

ଧୁଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) (ଭୁଲ. ବ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଧୟା) କ୍ରି—
Dhuibā ଧୋଇବା—To wash.

ଧୁକ୍‌ଧୁକ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) —୧ । ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡର କ୍ଷୀଣ ସ୍ପନ୍ଦନ;
Dhuk-dhuk କ୍ଷୀଣ ସ୍ପନ୍ଦନ—1. Feeble palpitation
ଧୁକ୍‌ନି, ଧୁକୁନି, ଧୁକଧୁକ୍ of the heart.
ଧୁକଧୁକ, ଧଡ଼କନ ୨ । କ୍ଷୀଣ ଭାବରେ ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ନେବା —
(ଧୁକୁଧୁକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Feeble breathing or panting.
[ଦ୍ର—ଧକ୍‌ଧକ୍'ଠାରୁ 'ଧୁକ୍‌ଧୁକ୍' କ୍ଷୀଣତର ।]

ଧୁକ୍‌ଧୁକ୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) —
Dhuk-dhuk hebā ୧ । ସନ୍ଦେହ ବା ଭୟରେ (ହୃଦୟ) ଅତି
(ଧୁକୁଧୁକୁ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କ୍ଷୀଣ ଭାବରେ ସ୍ପନ୍ଦିତ ହେବା;
ଧୁଁକା, ଧୁକଧୁକ କରା ଦୁରୁଦୁରୁ ହେବା—1. (the heart) To
ଧଡ଼କନା, ଧୁକଧୁକ କରନା throb very feebly through
(ଧୁକ୍‌ଟୁକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) fear or doubt.
୨ । ଅତି କ୍ଷୀଣ ଭାବରେ ନିଶ୍ୱାସ ନେବା ଓ ଛାଡ଼ିବା—
2. To breathe very feebly.
୩ । ପ୍ରାଣ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଅତି କ୍ଷୀଣ ଭାବରେ ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବା —3. To breathe very feebly before death.

ଧୁକ୍‌ଧୁକି—ଦେ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡ (ଯାହା ଧୁକ୍-
Dhuk-dhuki ଧୁକ୍ ହେଉଥାଏ); କଲିଜା—1. Heart.
(ଧୁକୁଧୁକି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କଣ୍ଠହାର ଆଦିର ମଝିରୁ ଓହୋଳିଥିବା
ଧୁକଧୁକୀ ଝୁଲ—2. A pendant or locket hang-
ଧୁକଧୁକୀ ing from the middle of a necklace.

ଧୁକ୍‌ପୁଚ୍—ଦେ. ବିଶ—୧ । ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ; ଅସ୍ଥିର (ମନ)—
Dhuk-puch 1. Anxious (heart).
(ଧୁକୁପୁଚ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସନ୍ଦେହାନ୍ଦୋଳିତ; ସନ୍ଦେହରେ ପଡ଼ି
ଧୁକଧୁକନୀ ଇତସ୍ତତଃ (ହୃଦୟ)—Dubious; hesitat-
ଧକପକ, ଧତପତ ing (heart).
ଦେ. ବି—୧ । ମନର ସନ୍ଦେହ—1. Doubt; hesitation.
୨ । ଉଦ୍‌ବେଗ—2. Anxiety.

ଧୁକା—ଦେ. ବି—ଧୋକା (ଦେଖ)
Dhukā Dhokā (See)
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. [ଭୁଲ. ହି. ଝୋଁକା; ସଂ. ଧୂକ=
ଶ୍ୱସନ (Apte)]—୧ । ପବନର ଝପଟା; ଝୁଙ୍କ—
1. Gust of wind.

୨ । ଝଡ଼—2. Tempest.

ଧୁକିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ଧୂ ଧାତୁ—କମ୍ପିତ ହେବା;
Dhukibā ଦୋହୋଲିବା)—ପବନ ବୋହିବା—To blow.
ପ୍ରାଦେ. (କଳାହାଣ୍ଡି) କ୍ରି—ବିଞ୍ଚିବା—To fan.

ଧୁକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) —
Dhakā(ke)ibā ୧ । ଧୁକ୍ ଧୁକ୍ ହେବା—
1. Dhuk-dhuk hebā.
୨ । ଧକାଇବା (ଦେଖ)—2. Dhakāibā (See)

ଧୁକୁଲ୍ ପଡ଼ିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) କ୍ରି. (ଶିଶୁ ବଚନ; ଖେଳ ବନ୍ଦ
Dhukul pardibā କରିବାର ସୂଚନାମୂଳକ ବାକ୍ୟ)—
(ଧୁକୁଲ ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଖେଳା ଯାଉଥିବା ଖେଳ ବନ୍ଦ ହେବା—
The stoppage of a game.

ଧୁଗାଡ଼ି—ଦେ. ବି—୧ । ଅଜୀର୍ଣ୍ଣବିକାର—1. Indigestion.
Dhugārdi ୨ । ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ହାଲୁଟି; ଧୂଆଁ ହାଲୁଟି—
ଅମ୍ଳଢେକୁର 2. Acid belching.
ଧୂଆଁ ଡକାର, ଅମ୍ଳଢୁକାର

ଧୁଙ୍ଗିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଧୂମ)—ଧୂଆଁ; ଧୂମ—
Dhuṅgiā Smoke.
(ଧୁଙ୍ଗିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରାଦେ. (କଳାହାଣ୍ଡି) ବି—ଧୂଆଁ ପତ୍ର—
Tobacco.

ଧୁଙ୍ଗିଆ ଢଙ୍କାର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଖାଇବା ହାଲୁଟି; ଆମ୍ଳ
Dhuṅgiā dhaṅkāra ହାଲୁଟି—Acid belching due
(ଧୁଙ୍ଗିଆ ଢଙ୍କାର—ଅନ୍ୟରୂପ) to indigestion.

ଧୁଡ଼ୁକା—ଦେ. ବିଣ—ଢିଲା; ଶ୍ଳଥ—
Dhurdukā Loose; slackened.
ଢିଲା ଢୀଲା, ଲଡ଼ଖଡ଼ାୟା ହୁଆ
(ଧଡ଼ୁକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୁଡ଼ୁକା ଜହ୍ନୀ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ତରଡ଼ା (ଦେଖ)
Dhurdukā jahnī Tarardā (See)

ଧୁଡ଼ୁକି—ଦେ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ)—ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Dhurduki A kind of musical instrument.
ଆନନ୍ଦଲହରୀ; ଗାବଗୁବାଗୁବ [ଦ୍—ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ନଳର ଗୋଟିଏ
ଗୁନ୍ନା ମୁନ୍ନା ମୁହଁରେ ବନ୍ଧାଥିବା ଚମଡ଼ାର ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ଛିଦ୍ର
(ଧୁଡ଼ୁକି—ଅନ୍ୟରୂପ) ହୋଇ ତହିଁରେ ଖଣ୍ଡିଏ ତନ୍ତୁମୟ ସୂତ୍ର ଲାଗି-
ଥାଏ ଓ ଉକ୍ତ ତନ୍ତୁର ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡ ସେ ଛିଦ୍ରରେ ଚମଡ଼ାରେ
ସଂଲଗ୍ନ ଥାଏ । ଉକ୍ତ ନଳକୁ ବାଆଁ କାଖରେ ଯାଇ ସୂତାର ମୁକୁଳା
ମୁଣ୍ଡକୁ ବାଁ ହାତରେ ଟାଣି ଧରି ଡାହାଣ ହାତର ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା ସେ
ସୂତାକୁ ବଜାଇଲେ ଟଙ୍ଗ୍‌ଟଙ୍ଗ୍ ବା ଧୁଡ଼ୁଧୁଡ଼ୁ ଶବ୍ଦ ହୁଏ ।
ଖେଳାମାନେ ଗୀତ ବୋଲି ଗୀତର ତାଳ ଅନୁସାରେ ଏହି ଯନ୍ତ୍ର
ବଜାନ୍ତି ।]
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଭଙ୍ଗା—1. Broken.
୨ । ଧୁଡ଼ୁକା; ଢିଲା; ଲଡ଼ଖଡ଼ିଆ—
2. Slackened; loose.

ଧୁଡ଼ୁକିଆ—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଖେଳା ଧୁଡ଼ୁକି ବଜାଏ—
Dhurdukiā The person who plays on the
ଗୁନ୍ନାମୁନ୍ନା ବାଜାନେବାଲା . Dhurduki.
ଧୁଡ଼ୁକି ବାଜଇ ରଙ୍ଗେ; ଧୁଡ଼ୁକି ବଜଡ଼ ସୁଖି ନ ପାରଲେ
ଯିବୁ ଧୁଡ଼ୁକିଆ ସଙ୍ଗେ । ଖେଳାଗୀତ ।

ଧୁଡ଼ୁକି କଉଡ଼ି—ଦେ. ବି—ଧୁଡ଼ୁକି ବଜାଇବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଧୁଡ଼ୁକି ବାଜା
Dhurduki kaurdi ଓ ଗୀତ ଶୁଣିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେବା
ପାରିତୋଷିକ—Money paid to the person
who plays on the Dhurduki.

ଧୁଡ଼ୁଧଡ଼ୁ—ଦେ. ଅ—୧ । ଧଡ଼ଧଡ଼ଠାରୁ କ୍ଷୀଣତର ଶବ୍ଦ—
Dhurdudhurdu 1. Sound less loud than
(ଧୁଡ଼ୁ ଧୁଡ଼ୁ, ଧଡ଼ଧଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) Dhardā dhardā.
ଧୁଡ଼ଧୁଡ଼ ୨ । ଚଞ୍ଚଳ ଓ ନିସ୍ତବ୍ଧଭାବରେ—
ଧଡ଼ଧଡ଼; ହଡ଼ହଡ଼ 2. Quickly and silently.
୩ । ଲୋଳିତ—3. Wrinkled; hanging loosely.
(ଯଥା—ସେ ବୁଢ଼ା ହୋଇ ଯିବାରୁ ତା ଚମ ଧୁଡ଼ୁ ଧୁଡ଼ୁ ହୋଇ-
ଗଲାଣି ।)

ଧୁଣ—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ; ଭୁଲ. ହି. ଧୁନ୍) ବି—ଧନୁ—
Dhuṇa Bow.

ଧୁଣେଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) କ୍ରି—ପ୍ରସବ କରିବା; ଜନ୍ମ କରିବା—
Dhuṇeibā To give birth to; to bring forth.

ଧୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ଢୁଣ୍ଢି=ଲମ୍ବୋଦର; ଗଣେଶ)—
Dhuṇḍā ୧ । ସ୍ଥୂଳକାୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(ଧଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Fat or corpulent (man).
ଭୁଡ଼େ; ଭୁଡ଼ୁଆ ୨ । ହୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
ଢୀଢ଼ାବାଲା; ଧୋଧବାଲା; ତୋଁଦ୍‌ବାଲା 2. Huṇḍā (See)

ଧୁଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—'ଧୁଣ୍ଡିବା'ର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Dhuṇḍā(ṇde)ibā Causative form of Dhuṇḍibā.
ଖୋଜକରାନ ଢୁଁଢ଼ାନା

ଧୁଣ୍ଡାଧୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବି—ଖୋଜାଖୋଜି; ବାରମ୍ବାର ଖୋଜିବା—
Dhuṇḍādhuṇḍi Repeated searching.
ଖୋଜାଖୋଜି ଢୁଁଢ଼ାଢୁଁଢ଼ି

ଧୁଣ୍ଡିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଢୁଣ୍ଢନ)—୧ । ଖୋଜିବା—
Dhuṇḍibā 1. To search; to seek.
ଖୁଁଜା; ଖୋଁଜା ୨ । ଅଣ୍ଡାଳିବା—2. To grope after a
ଢୁଁଢ଼ନା thing in the dark.
୩ । କୌଣସିବସ୍ତୁ ଖୋଜିବାପାଇଁ ଅନେକ ଆଡ଼ ବୁଲିବା—
3. To roam about in search of a thing.
୪ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟବିହୀନ ହୋଇ ନାନାଦିଗ ବୁଲିବା—
4. To roam aimlessly.

ଧୁତ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଧୂତ=ଭର୍ତ୍ସିତ; ପରିତ୍ୟକ୍ତ)—
Dhut (ବିରକ୍ତିପ୍ରକାଶକ ଅବ୍ୟୟ) ଧତ୍; ଦୂର; ଧିକ୍—
(interjection) Fie.
(ଧୁତ୍ତେରି, ଧୁତ୍ତେରିକା, ଧୁତ୍ତେରିକେ, ଧୁତ୍‌ଧୁତ୍, ଧୁତ୍‌ଧୁତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଫାଂ ଛି; ଦୂର

—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧିକ୍କାର)—ଧିକ୍କାର (ଦେଖ)
Dhut-kāra Dhikāra (See)
ଧିଂକାର ଦୁତକାର

ଧୁତ୍କାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧିକ୍କାର)—୧ । ଧିକ୍କାରିବା—
Dhutkāribā 1. To cry down.
ଧତକାରନା; ଦୁତକାରନା ୨ । ଅବମାନନା କରିବା—
ଧିକ୍କାର ଦେଓୟା 2. To humiliate; to insult.

— ସଂ. ବିଣ. (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । କମ୍ପିତ—
Dhuta 1. Shaken; trembling.
୨ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ; ବର୍ଜିତ—2. Abandoned; forsaken
୩ । ତିରସ୍କୃତ—3. Rebuked; abused.

ଧୁତି—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ; ଭୁଲ. ବ. ଧୁତୀ)
Dhuti ବି - ଧୋତି (ଦେଖ)—Dhoti (See)

- ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଧ୍ୱସ୍ତ)—୧ । ଧଡ଼ଡ଼ା; ଭଙ୍ଗାଭୁଟା—
Dhuturdā 1. Broken.
(ଧୁଡ଼ଡ଼ା, ଧୁଡ଼ରା, ଧୁଡ଼ୁର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ—
ଟୁଟାଫାଟା ଟୁଟାଫୁଟା 2. Worn out

ଧୁତୁରା—ଦେ. ବି—୧ । ଧତୁରା (ଦେଖ)
Dhuturā Dhaturā (See)
(ଧତରା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧୁତୂରା ଧୁତୁରା

ଧୁତୁରା ଫୁଲିଆ—ଦେ. ବି—ଦୁଦୁରାଫୁଲିଆ (ଦେଖ)
Dhuturā phuliā Dudurāphuliā (See)
(ଧୁତରାଫୁଲିଆ, ଧାତୁରାଫୁଲିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୁଧୁଲା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ପୁଂ. (ଭୁଲ. ହି. ଧୋଧକ୍ଲା)—
Dhudhlā ଧୁଣ୍ଡା; ମୋଟା; ସ୍ଥୂଳକାୟ—
(ଧୁଧଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) Fat; corpulent.

ଧୁଧୁ—ଦେ. ଅ—ଧୂଧୂ (ଦେଖ)
Dhu dhu Dhū dhū (See)
ଧୁଧୁ ଧୂଧୂ

ଧୁନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଧନୁ—
Dhun A bow.

ଧୁନ୍‌କି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)— ବି. (ସଂ. ଧନୁ); ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ
Dhun-ki ହି. ଶବ୍ଦ 'ଧୁନକ୍ଷ')— ଭୁଲା ଘଣିବାର ଧନୁ—Cotton-carding bow.

ଧୁନନ—ସଂ. ବି. (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+ଣିଚ୍=ଧୁନ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଆନ୍ଦୋଳନ; କମ୍ପାଇବା—
(ଧୁନନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Shaking.
୨ । ଚାଳନ—2. Moving.
୩ । ଶବ୍ଦ କରିବା—3. Sounding.

ଧୁନା - ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—(ସଂ. ଧୁନନ) ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ
Dhunā ଧୁନନା)-(ଭୁଲା) ଘଣିବା କର୍ମ—Carding of cotton.

ଧୁନାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲନା କର ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ
Dhunāibā ଧୁନ୍‌ବାନା)—ଭୁଲା ଘଣାଇବା—To cause cotton to be carded.

ଧୁନି—ସଂ. ବି. (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+ଣିଚ୍ଅର୍ଥେ. କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—ନଦୀ—
Dhuni River.
(ଧୁନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବି.—୧ । (ସଂ. ଧ୍ୱନି)—୧ । ଶବ୍ଦ—
ଧୁନୀ 1. Sound.
ଧୁନୀ ଶଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରସ୍ୱ ଧ୍ୱନିରେ ହୋଇଛି ପ୍ରଧାନ।
ଉଷ୍ଣ. କୋଷ୍ଟବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସ୍ତବସ୍ୱ।

୨ । ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ପଙ୍ଗତରେ ବସିବା ସମୟରେ ଦେବତା ବା ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ନାମ ଧରି କରିବା ଜେଜେକାର—
2. The simultaneous recital of the names of Deities and saints and famous doners or thanks-giving made by Baishnabas assembled at a feast before partaking of it.

ଧୁନୀ ୩ । (ସଂ. ଧୂମ) ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର କାଠମୁଣ୍ଡିଆରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ନିଜ ନିଜ ଆସନ ଆଗରେ ଜାଳିବା ଅଗ୍ନିରାଶି—
3. Heap of fire lighted by ascetics near their seats.

ଧୁନିଆଁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—(ସଂ. ଧୁନନ; ସଂ. ଧନୁ) —
Dhuniāñ ଯେ ଭୁଲା ଘଣେ—Cotton-carder.

ଧୁନି ଜାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । (ବୈଷ୍ଣବମାନେ) ନିଆଁ ଜାଳିବା—
Dhuni jāliba 1. To kindle a sacrificial fire.
ଧୁନୀଜ୍ୱାଳାନ ୨ । ଶୀତଦିନେ ନିଆଁ ପୋଇବା ପାଇଁ ନିଆଁ ଜାଳିବା-
ଧୁନୀଦେନା, ଧୂନୀଜଗାନା, 2. To kindle a fire to bask in it during cold.
ଧୁନୀଲଗାନା, ଧୂନୀଜମାନା
ଧୁନି ଜଳା(ଲେ)ଇବା, ଧୁନି ଲଗା(ଗେ)ଇବା, ଧୁନି ଜାଳିବା, ଧୁନି ଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଧୁନିନାଥ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୁନି+ନାଥ)—ସରିତ୍‌ପତି; ସମୁଦ୍ର—
Dhuni nātha Ocean.
(ଧୁନିନାଥ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୁନିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ଧୁନନ; ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ
Dhunibā ହିନ୍ଦୀ ଧୁନ୍‌ନା)—ଭୁଲା ଘଣିବା—To card or fleece cotton.

ଧୁନି ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ବୈରାଗୀ) ନିଜ ଆସନ ପାଖରେ
Dhuni lagā(ge)ibā ନିଆଁ ଜଳାଇବା—To set up or light a fire near the seat (said of an ascetic.)
ଧୁନୀଜାଗାନ
ଧୁନୀ ଜାଗନା
(ଧୁନି ତାପିବା, ଧୁନି ଥାପିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୁନ୍ଦଲା—ଦେ. ବି.—୧ । ସଂ. (ଚୁଂଚନ) କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ବହୁବାର
Dhundalā ଇତସ୍ତତଃ ଖୋଜିବା —1. Repeated search after a thing.
ଟଟୋଲନା
[ଧୁନ୍ଦୁଲା, ଧୁନ୍ଦ(ଦ୍ଧ)ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ଗୋଳମାଳ—
2. Dispute; trouble.

୩ । (ସଂ. ଧୂମ)—ଧୂଆଁ ଘୋଟିବାରୁ ଅନୁଭୂତ ଅନ୍ଧାର—
3. Darkness due to the overspreading of smoke.
୪ । ଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣ—4. The colour of smoke.
୫ । ଅନ୍ଧକାର ବା ରୋଗ ଯୋଗୁଁ ପଦାର୍ଥମାନ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖା ନ ଯିବା ଅବସ୍ଥା—5. Indistinctness of vision due to darkness, smoke or dimness of eyesight.

ଧୁଁଧଳା, ଧୁଁଧୁରି ବିଣ.—୧ । ଧଳା (ଦେଖ)—
1. Dhandalā (See)
୨ । ଧୂମ୍ରମୟ—2. Smoky; full of smoke.

ଧୁନ୍ଦାଧୁନ୍ଦି—ଦେ. ବି.—ଧୁଣ୍ଡା ଧୁଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Dhundā dhundi Dhuṇḍā dhuṇḍi (See)

ଧୁନ୍ଦାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଧଦାଳିବା (ଦେଖ)
Dhundālibā Dhandālibā (See)
(ଧୁନ୍ଧାଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୁନ୍ଦିଆ—ଦେ. ବି. ପୁଂ.—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମବିଶେଷ—
Dhundiā Name given to a male.
(ଧୁନ୍ଧିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—ଧୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
(ଧୁନେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) Dhuṇḍā (See)

ଧୁନ୍ଦିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଧୁଣ୍ଡିବା (ଦେଖ)
Dhundibā Dhuṇḍibā (See)
(ଧୁନ୍ଧିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୁନ୍ଦୁଳ(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘୁଙ୍ଗାଳିବା (ଦେଖ)
Dhunduḷa ḷe)ibā Ghuṅgālibā (See)
(ଧୁନ୍ଧୁଳା(ଲେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୁନ୍ଧୁ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ମଧୁ ଦୈତ୍ୟର ପୁତ୍ର; ଏକ ରାକ୍ଷସର ନାମ—
Dhundhu Name of a demon.
(ଧୁଂଧୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ହରିବଂଶରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ସଂସାରକୁ ନଷ୍ଟ କରିବା କାମନାରେ ଧୁନ୍ଧୁ ମରୁଭୂମି ଭିତରେ ବାଲିରେ ଲୁଚି ତପସ୍ୟା କଲା । ତାହାର ନିଶ୍ୱାସରେ ଭୂମି କମ୍ପୁଥାଏ ଓ ପର୍ବତମାନ ହଲି ଯାଉଥାଏ । ମହାରାଜ ବୃହଦଶ୍ୱ ନିଜ ପୁତ୍ର କୁବଳୟାଶ୍ୱଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟଭାର ଦେଇ ବାନପ୍ରସ୍ଥ କରିବା ସମୟରେ ଏ ଦୈତ୍ୟକୁ ମାରି ପକାଇବା ପାଇଁ ଉତଙ୍କ ନାମକ ଜଣେ ଋଷି ବୃହଦଶ୍ୱଙ୍କୁ କହିଲେ; କିନ୍ତୁ ବୃହଦଶ୍ୱ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିବାରୁ ସ୍ୱୟଂ ଅସ୍ତ୍ର ଧାରଣ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ସ୍ୱୀୟ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଏ ରାକ୍ଷସକୁ ମାରିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । କୁବଳୟାଶ୍ୱ ନିଜର ଶହେ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଘେନି ଏହା ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୨୨ ଜଣଙ୍କୁ ଓ ଶେଷରେ କୁବଳୟାଶ୍ୱଙ୍କୁ ଧୁନ୍ଧୁ ବଧ କଲା । ଧୁନ୍ଧୁ କୁବଳୟାଶ୍ୱଙ୍କୁ ବଧ କରିଥିଲେହେଁ କୁବଳୟାଶ୍ୱଙ୍କ ନାମ ଧୁନ୍ଧୁମାର ହେଲା । ହି. ଶ. ।]

ଧୁନ୍ଧୁମାର—ସଂ. ବି. (ଧୂମ=ଧୂଆଁ; ଦ୍ୱିତ୍ୱ+ରୁ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା +ଅ; ଉପପଦ)—
Dhundhumāra
୧ । ବୃହଦଶ୍ୱ ମହାରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ରାଜା କୁବଳୟାଶ୍ୱ—
1. Name of an ancient king; son of Bṛhadaśwa.
[ଯଥା—ଧୁନ୍ଧୁ ଭଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]
୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପ; ସାଧବଘର ବୋହୂ ପୋକ—
2. Cocculus (inshct) cochineal.
୩ । ଧୂମ; ଧୂଆଁ—3. Smoke.
୪ । କୋଳାହଳ; ଧୂମ୍ଧାମ—4. Ado.
୫ । ଗୋଳମାଳ; ବିଦ୍ରୋହ—
5. Tumult; rebellion.
୬ । ରନ୍ଧନ ଗୃହ ଆଦିରେ ଥିବା ଧୂମ ବା ଅଳନ୍ତୁ; ଝୁଲ—
6. Soot.
୭ । (ନାମ) ରାଜା ତ୍ରିଶଙ୍କୁଙ୍କ ପୁତ୍ର (ହି. ଶ.)—
7. Name of the son of king Triśaṅku.

ଧୁପ୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କୋମଳ ବସ୍ତୁ ଉପରେ କୋମଳ ବସ୍ତୁର ପତନଜନିତ ଅନୁଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—A low sound of two soft things striking against each other.
Dhup
(ଧୁପ୍‌ଧାପ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୁପଛାୟା—ଦେ. ବି. (ହି. ଧୁପ୍=ଖରା ଓ ସଂ. ଛାୟା=ଛାଇ)—ଏକ ପ୍ରକାର ରଙ୍ଗିନ୍ ଲୁଗା (ଯାହାର ଟାଣୀ ସୂତା ନାଲି ଓ ଭରଣୀ ନେଳ, କଳା ବା ବାଇଗଣୀ)—
Dhup-chhāyā
ଧୂପଛାଁହ A cloth with red woof and black violet or blue warp thread.
(ଧୁପଛାୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୁପ୍‌ସା ଧୁପ୍‌ସି—ଦେ. ବି—୧ । କ୍ରୋଧରେ ମାଡ଼ ମରାମରି ହେବାକୁ ପରସ୍ପର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବା—1. Coming close to each other for mutual beating or striking out of anger.
Dhup-sā dhup-si
ଧକ୍କାଧୁକ୍କୀ; ତ୍ୱଚାହଂଚ
୨ । କ୍ରୋଧବଶତଃ ଅନ୍ୟୋଽନ୍ୟରେ ମରାମରି ହେବା—
2. Mutual beating or striking out of anger; affray.
ଦେ. ବିଣ—କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଅନ୍ୟୋଽନ୍ୟରେ ମରାମରି ହେଉଥିବା—
Beating each other, being enraged.

ଧୁପା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ ବା ଧୂ ଧାତୁ)—୧ । ଆକ୍ରମଣ—
Dhupā 1. Onslaught; attack.
ଧାଓଆ ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମାରିବାକୁ ଉଛୁଙ୍କିବା—
ଧାବା 2. Setting upon a person with fury.
୩ । ଉଆଁ; ଲମ୍ଫ—
3. Jump; springing up.

ଧୁପା(ପେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧୂପିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—ଧାବମାନ କରାଇବା; ଦଉଡ଼ାଇବା—
Dhupā(pe)ibā
ଦୌଡ଼ାନ To cause to run.
ଧପାନା ପାଣ୍ଡବ ସିପାଇ ଧୁପାଇ ଥଲେ ଘୋଡ଼ା
ଦେଖି ସେ ବୁଜ ରଥୀ ଯୁଦ୍ଧଘୋଡ଼ା ଛଡ଼ା—କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ

ଧୁପିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧାବ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଧାଇଁବା—
Dhupibā 1. To run.
ଧାଓଆ ୨ । ଆକ୍ରମଣ କରିବା—2. To attack.
ଧାବନା ୩ । ମାରିବାକୁ ଧାଇଁବା—

3. To set on for striking a person.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—୧ । ମାରିବା—

1. To beat; to strike.

୨ । କୌଣସି ସମୁଚ୍ଚ ସ୍ଥାନକୁ (ହସ୍ତାଦି) ପ୍ରସାରିତ କରିବା—

2. To raise up the arms to a high place.

ଧରମବର୍ତ୍ତ କ ମୋର; ଧୂପ ଦେଇ ନକ କର
କେ ଇକୁ ଅଣିଲୁ କଳାଦିଜଗଜ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ କଣୋଦ୍ଭବଖ୍ୟ. ଧ-ଗୀତ ।

ଧୁବ୍ଲା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଧୋବଲା; ଧୋବ—
Dhub-lā White.

ଧୁବ – ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବିଣ—ଧୋବ; ଧଳା—
Dhuba White.

ଧୁବକୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୁ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Dhubakī ଧ୍ରୁପଦ; ଗୀତର ଘୋଷା—
(ଧୁବକା—ଅନ୍ୟରୂପ) The burden of a song.

ଧୁବନ—ସଂ. ବି. (ଧୁ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+ଭାବ. ଅନ)—୧ । କମ୍ପନ—
Dhubana 1. Trembling; shaking.

୨ । ଆକ୍ରମଣାର୍ଥ ଅସ୍ତ୍ରାଦିର ସଞ୍ଚାଳନ—

2. Brandishing of weapons for attack.

୩ । ଅଗ୍ନି—3. Fire.

ସଂ. ବିଣ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ପରିଚାଳକ—
Moving; brandishing.

ଧୁବିତ୍ର—ସଂ. ବିଣ. (ଧୁ ଧାତୁ+କରଣେ. ଇତ୍ର)—
Dhubitra ୧ । ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରାଇବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ
(ଧବିତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ମୃଗଚର୍ମନିର୍ମିତ ବ୍ୟଜନବିଶେଷ—

1. A leathern fan to kindle sacrificial fire.

୨ । ତାଳ ପତ୍ର ବିଞ୍ଚଣା—

2. A fan made of palm leaf.

ଧୁମ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. କ୍ରି—ଧୂମ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dhum (etc) Dhūm etc. (See)

ଧୁମ୍‌ତେଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) କ୍ରି—୧ । ଧୁମଧାମ୍ କରିବା—
Dhum-teibā 1. To create a row or hubbub.

୨ । କମ୍ପାଇବା—2. To shake.

(ଯଥା—ପିଲାଗୁଡ଼ାକ ଏଠାକୁ ଆସି ଏ ଥାନକୁ ଧୁମ୍‌ତେଇ ଦେଇ ଗଲେ ।)

ଧୁମ୍‌ସା—ଦେ. ବିଣ. ସଂ—ଧୂମ୍‌ସା (ଦେଖ)
Dhum-sā Dhūmsā (See)
(ଧୂମ୍‌ସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୁର—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୁଙ୍ଗ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କରଣ. କ୍ୟପ୍)—
Dhur ୧ । ରଥାଗ୍ରଭାଗ; ଶୁଗ୍ରମୁଣ୍ଡି—1. The front end of a cart where both the poles meet.

୨ । ଭାର; ବୋଝ—2. Weight; burden; load.

୩ । ଚିନ୍ତା—3 Thought

୪ । ଭାବନା; ଉଦ୍ବେଗ—4 Anxiety.

୫ । ସମ୍ମୁଖ ଭାଗ – 5. Front part

୬ । ଅକ୍ଷ ଦଣ୍ଡ; ଅଖ—6. Axle

୭ । ଶଗଡ଼ର ଯୁଆଳ—7. Yoke of a cart.

୮ । ଧନ; ସମ୍ପତ୍ତି – 8. Wealth; riches.

୯ । (ଶଗଡ଼) ଅଣିଚଲି—9. The pin at both ends of an axle for fastening the nave of the wheel.

୧୦ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ଦାୟିତ୍ୱ—10. Duty; responsibility.

୧୧ । କମ୍ପନ—11. Agitation; trembling.

୧୨ । ଅଗ୍ନିସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ—12. Spark of fire.

୧୩ । ଦୁଃଖ—13 Distress; affliction.

୧୪ । ଗଙ୍ଗା ନଦୀର ଏକ ନାମ—

14. A name of the Ganges.

୧୫ । ଖୁଣ୍ଟି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—15. Post; pillar.

୧୬ । ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

16. Prominent or upmost part.

୧୭ । ଅଙ୍ଗୁଳି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—17. Finger.

୧୮ । ଭାଗ; ଅଂଶ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

18. Part; portion.

ଧୁରୁପଙ୍ଗା—ଦେ. କ୍ରି—ଅତିରିକ୍ତ ପରିଶ୍ରମାଦି ଜନିତ ଖରଶ୍ୱାସ—
Dhur-paṅgā Hurried breathing due to excessive labour.
ଧୁରୁପଙ୍ଗା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧୁରୁ(ରୁ)ପୁଙ୍ଗା }

ଧୁରୁପଙ୍ଗା ଉଡ଼ିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅତିରିକ୍ତ ପରିଶ୍ରମାଦି ଯୋଗୁଁ ଖରଶ୍ୱାସ କହିବା ବା ଦେହମ୍
हाँफनी आना ହୋଇଯିବା—1. Being out of breath on accont of excessive labour.
ଧୁରୁପ(ପୁ)ଙ୍ଗା ଉଡ଼ିବା
ଧୁରୁପ(ପୁ)ଙ୍ଗା ନିକଲିବା
ଧୁରୁପ(ପୁ)ଙ୍ଗା ବାହାର ପଡ଼ିବା
ଧୁରୁପ(ପୁ)ଙ୍ଗା ବାହାରିଯିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
(ଯଥା—ମାଡ଼ରେ ତାର ଧୁରୁପଙ୍ଗା ଉଡ଼ିଗଲାଣି ।)
ଧୁରୁପ(ପୁ)ଙ୍ଗା ଉଠା(ଠେ)ଇବା
ଧୁରୁପ(ପୁ)ଙ୍ଗା ନିକାଲିବା
ଧୁରୁପ(ପୁ)ଙ୍ଗା ବାହାର କରିବା } କ୍ରିୟାବାଚକ ରୂପ

୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଳାନ୍ତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—

2. The state of being overtired.

ଧୁରମୁସ୍—ଦେ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ତଳେ ଓଜନଦାର କାଠ ବା ଲୁହା ପିଣ୍ଡ ଲାଗିଥିବା ମୁଷଳ—A rammer.
ହରମୁସ ଧୁରମୁଟ, ଦୁରମୁସ

ଧୁରା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୁଙ୍ଗ ଧାତୁ+ଅ)—ଧୁର (ଦେଖ)
Dhura Dhur (See)

ତା. ବିଣ. (ସଂ. ଦୂର) ୧ । ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ—1. Distant.

୨ । ବହୁ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ—

2. Situated at a great distance.

ତା. ବି. (ସଂ. ଦୂରତା)—ଦୂରତା—Distance.

ପ୍ରାଦେ. (ଫିଦିଭୂମ; ମେଦନୀପୁର) ବି—୧/୧୦ କାଠା (ଜମି ପରିମାଣ)
ଧୂର ଧୂଳ One tenth of a Kāthā of land.

ଧୁରନ୍ଧର—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୁରଂ=ଭାରକୁ+ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା
Dhurandhara +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଭାରବାହୀ—
(ଧୁରନ୍ଧରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Carrying a load.
(ଧୁରଂଧର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଯେ ଅନାୟାସରେ ଗୁରୁ ଭାର ବହନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ—2. Able to carry a heavy load easily.
୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷମତାଶୀଳ ବା ବଳିଷ୍ଠ—
3. Very strong or powerful.
୪ । ଆଗୁଆ; ଅଗ୍ରଣୀ—
4. Leading others, heading others.
୫ । ସମର୍ଥ; ଯୋଗ୍ୟ; କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ—5. Able.
୬ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରଧାନ—
6. Excellent; chief; principal.
୭ । କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ; ନିପୁଣ—7. Skilful; expert.
ସ. ବି—୧ । ମୁଖିଆ; ଦଳର ନେତା—
1. Leader; chief; head of a party.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ ବ୍ୟକ୍ତି—2 capable person; a man of business.
୩ । ଧଅ ଗଛ; ଧବ ବୃକ୍ଷ—3. A wild timber-tree.
୪ । ଭାରବାହୀ ପଶୁ—4. A beast of burden.
୫ । ଶିବ—5. Śiba.
୬ । ବାହନ—6. A beast which carries persons on its back.
୭ । (ନାମ) ପ୍ରହସ୍ତ ରାକ୍ଷସର ମନ୍ତ୍ରୀ ରାକ୍ଷସ (ରାମାୟଣ)—
7. Name of a demon mentioned in the Rāmāyaṇa.

ଧୁରା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୁଙ୍ ଧାତୁ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଧୁର୍ ୨ (ଦେଖ)
Dhurā Dhur 2 (See)

ଧୁରି—ଦେ. ବି—ଧୁରି (ଦେଖ)
Dhuri Dhuri (See)
ସ. ଅ—ଆଗରେ—In front.

ଧୁରିଣ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୁର+ବହନାର୍ଥରେ ଇନ)—
Dhuriṇa ଧୁରନ୍ଧର (ଦେଖ)
(ଧୁରିଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dhurandhara (See)

ଧୁରିୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୁର+ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥରେ ଇୟ)—
Dhuriya ଧୁରନ୍ଧର (ଦେଖ)
(ଧୁରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dhurandhara (See)
ସ. ବି—୧ । ଅନଡ୍ୱାହ; ବଡ଼ ଅଣ୍ଡିରା ବାଛୁରୀ; ଦାମୁଡ଼—
1 A young bullock.
୨ । ଷଣ୍ଢ—2. Bull.
୩ । ଧୁରନ୍ଧର ୧।୨।୪ (ଦେଖ)
3. Dhurandhara 1, 2 & 4 (See)

ଧୁରୁବ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସ. ଧ୍ରୁବ)—ଧ୍ରୁବ (ଦେଖ)
Dhuruba Dhruba (See)

ଧୁରୁହ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୁର+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhurbaha ଧୁରନ୍ଧର (ଦେଖ)
(ଧୁରୁହା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dhurandhara (See)
(ଧୁରୁହ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୁର୍ମ—ଦେ. ବି—ଧୂର୍ମ (ଦେଖ)
Dhurma Dhūrma (See)

ଧୁର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୁର+ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥରେ ଯ)—
Dhurjya ୧ । ଭାରବହନ କ୍ଷମ—
(ଧୁର୍ଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Able to bear a burden.
୨ । ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ—
2. Fit to be entrusted with important duties.
(ଧୁର୍ଯ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୩ । ଅଗ୍ରଗାମୀ; ମୁଖିଆ—3. Chief; foremost.
ବି—୧ । ଭାରବାହୀ ପଶୁ—1. A beast of burden.
୨ । ଗାଡ଼ିରେ ଲାଗିଥିବା ବଳଦ ବା ଘୋଡ଼ା—
2. Bullock or horse yoked to a carriage.
୩ । ଦାୟିତ୍ୱବହନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. One who carries a burden of responsibility.
୪ । ନେତା—4. Leader; head.
୫ । ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟଭାର ବହନ କରିଥିବା ମନ୍ତ୍ରୀ—
5. Minister charged with important duties.
୬ । ବିଷ୍ଣୁ—6. Bishṇu.
୭ । ଶ୍ରୀମୁଣ୍ଡୀ—7. The fore part of the pole or poles of a cart.

ଧୁଲଣ୍ଡୀ—ଦେ.ବି. (ସଂ. ଧୂଳି; ଲୋକେ ପରସ୍ପର ଧୂଳି ବା ଅବିର ମରାମର ହେବାରୁ)—ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନ ମାରବାଡ଼ୀ-
ଧୁଲଣ୍ଡୀ ମାନଙ୍କ ଅବିର ମରାମର ହେବା ଉତ୍ସବ—
A festival and merrymaking by mutual throwing of Abira amongst the Marwaris.

ଧୁଲା(ଲେ)ଇ—ଦେ.ବି. (ସଂ. ଧାବନ)—୧ । ପ୍ରକ୍ଷାଳନକ୍ରିୟା; ଧୋଇବା—
Dhulā(le)i 1. Washing.
ଧୁଲାଇ ୨ । ନୂଆ ଲୁଗାକୁ ଧୋଇ କରି ଧୋବ କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—
ଧୁଲାଇ 2. Bleaching of a new cloth.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଧୌତ ହୋଇଥିବା—1. Washed.
୨ । ସଫା ଧୋବ କରାଯାଇଥିବା (ନୂଆ ଲୁଗା)—
3. Bleached (cloth).

ଧୁସ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଅଳଂକୃତ କରିବା; ଭୂଷିତ କରିବା—
Dhus (root) To adorn.

ଧୁସ—ଦେ. ବି—ଧୂସ (ଦେଖ)
Dhusa Dhūsa (See)

ଧୁସା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦ୍ୱିଶାଟ)—ପଶମରେ ବୁଣା ମୋଟା ଶୀତବସ୍ତ୍ର;
Dhusā ଲୋହି—A thick and coarse woollen wrapper.
(ଧୁସ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୋସା ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ଦୁଃଶାସନ) ଦୁଃଶାସନର ଡାକନାମ—
ধুসা A name for calling Duhśāsana.

ଧୁସୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—କଳିଙ୍ଗରାଜ ଖାରବେଳଙ୍କର ରାଣୀଙ୍କ
Dhusī ନାମ—Name of the queen of Khārabela, an ancient king of Kalinga.

ଧୁସ୍କା—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ଚୂଟ ଓ ଅରୁଅଣ୍ଟୁଳ ବାଟି ଘୃତରେ
Dhuskā ଗୋଳାଇ ସେହି ପାଣିଆ ପିଠାକୁ ଦିଅ କରେଇରେ ପକାଇ ମାଲପୁଆ ପରି ଯେଉଁ ପିଠା ତୁଣାଯାଏ—
A kind of pastry-cake made of watered flour fried in ghee.

ଧୁସ୍ତର—ସଂ. ବ. (ଧୁସ୍ ଧାତୁ + ତ୍ୱପ୍ = ଧୁସ୍ = ସୁନ୍ଦର; କର୍ମମାତ୍ର +
Dhustara ତୁର ଧାତୁ = ହିଂସା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା
(ଧୁସ୍ତୁର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର ଅଥଚ ମାରାତ୍ମକ,—
ଧତୁରା (ଦେଖ)—Dhaturā (See)

ଧୂ (ଧାତୁ) ସଂ.—କମ୍ପିବା—
Dhū (root) To tremble; to shake.

ଧୂଅ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଧୋ; ଧୋଧୋ; ମାକଡ଼,
Dhūa ବଲୁଆ ଓ ପକ୍ଷୀଆଦିଙ୍କୁ ହୁରୁଡ଼ାଇବାର ଶବ୍ଦ—
ଧୂଅଧୂଅ, ଧୂଓ, ଧୂଓଧୂଓ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Interjection or halloo
ଧୋଧୋ uttered while scaring away monkeys, wild beasts and birds from fields etc
ଦୁରଜୋ; ହାରି
୨ । କୁକୁରଙ୍କୁ ଶୀକାର ପଛରେ ଲଗାଇବାର ଶବ୍ଦ—
2. Hallooing to dogs while chasing a game.

ଧୂଆଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧୂମ)— ୧ । ଧୂମ—1. Smoke.
Dhūāñ ୨ । ବାଷ୍ପ; ବାଷ୍ପ—2. Steam; vapour.
ধুআঁ ୩ । ଗୋମୋଷାଦିଙ୍କୁ ଓ ବନା ମସାରରେ ଶୋଇ ଥିବା
ধুআঁ ଲୋକଙ୍କୁ ମଶା ମାଛି ଆଦି ନ କାମୁଡ଼ିବା ପାଇଁ ଗୁହାଳରେ ଯେଉଁ ଜୁହୁଡ଼ି ଥିବା ନିଆଁଗଦା କରାଯାଏ—
3. Smoking-fire made to scare away mosquitoes from cattle and from a room where people sleep without mosquito curtains.
ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—୪ । ଧୂଆଁପତ୍ର—4. Tobacco

ଧୂଆଁକଳ—ଦେ. ବ.—୧ । ଯେଉଁ କଳ ବାଷ୍ପଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ ହୁଏ—
Dhūāñ kala 1. A machine propelled by steam.
ধুআঁকল ୨ । ବାଷ୍ପୀୟ ପୋତ—
ধুআঁকল 2 Steamer; steamship.
ଦେ. ବିଣ.—ବାଷ୍ପର ବେଗଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ (ଜାହାଜ)—
2. Propelled by steam.

ଧୂଆଁକସ—ଦେ. ବ.—୧ । ଘର ବା କଳ ବା କାରଖାନାରୁ ଧୂଆଁ
Dhūāñkasa ବାହାରିବାର ପଥ ବା ନଳ—1. Chimney; a
ধুআঁপথ tube set up for the escape of smoke from
ঘরাঁর ধুআঁসা a house or engine or workshop.
୨ । ଧୂଆଁ କଳ (ଦେଖ)—2. Dhūāñ kala (See)

ଧୂଆଁକାଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧୂମ + କାଳି)—ଅଳନ୍ତ—
Dhūāñ kāli Soot.
ধুআঁ কালি
ঝুল কালিখ

ଧୂଆଁ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ ଧୂମପାନ)—ଧୂମପାନ କରିବା; ପିକା
Dhūāñ khāibā ଆଦିର ଧୂଆଁ ପାଟିଦ୍ୱାରା ଗର୍ଭକୁ ନେବା—
ধুআঁ খাইবা ধূম্রপান করা To smoke cigar etc.
ধূম্রপান করা [ଦ୍ର—ଲୋକେ ଗଞ୍ଜାଇ, ଅଫିମ, ଧୂଆଁପତ୍ର ଆଦିରେ (ଧୂଆଁ ଟାଣିବା- ଅନ୍ୟରୂପ) ନିଆଁ ଲଗାଇ ତାହାର ଧୂଆଁକୁ ପେଟମଧ୍ୟକୁ ଟାଣି ସେବନ କରନ୍ତି ।]

ଧୂଆଁଖିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧୂମ + ଖାଦ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପିକାଆଦିଦ୍ୱାରା
Dhūāñ khiā ଧୂମପାନ—1. Smoking of cigar etc.
୨ । ଭୃତ୍ୟାଦି ଇତର ଲୋକଙ୍କୁ ପିକା ଖାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ସାମାନ୍ୟ ଧନ; ପିକାଖିଆ—2. A small gratuity given to servants for smoking.

ଧୂଆଁ ଗଦା—ଦେ. ବ.—ଗୋଡ଼ିକ ମଶା ଆଦିଙ୍କୁ ଉଡ଼ିବା ପାଇଁ ଗୋରୁ ବନ୍ଧା
Dhūāñ gadā ଯିବା ସ୍ଥାନରେ ଯେଉଁ ନିଆଁଗଦା ଜଳା ହୁଏ—
A heap of fire burnt to drive away mosquitoes from places where cows are tethered.

ଧୂଆଁ ଚାଷ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଧୂଆଁପତ୍ରର ଚାଷ—
Dhūāñ chāsha Cultivation of tobacco.

ଧୂଆଁଟିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଧୂମ)—୧ । ଧୂମମିଶ୍ରିତ ବିକୃତଗନ୍ଧ-
Dhūāñtiā ବିଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି)—1. Having a smoky
ধুয়াঁটিআ taste or smell.
ধুমলা, ধুআঁইন ୨ । ଧୂମବର୍ଣ୍ଣ—2. Smoke-coloured.
୩ । ଧୂଆଁପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Smoky.
୪ । ଧୂଆଁ ଲାଗିବାରୁ ମଳିନତା ପ୍ରାପ୍ତ—
4. Discoloured by smoke.

ଧୂଆଁ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ୧ । ଘରୁ ମଶାଙ୍କୁ ଉଡ଼ିବା ପାଇଁ ଘଷି,
Dhūāñ debā ଚଷ ଆଦି ଘରେ ଜମାଇ ତହିଁରେ ନିଆଁ ଲଗାଇବା-
ধুয়াঁ দেওয়া To fumigate a room for driving
ধুআদেনা away mosquitoes.

ଧୂଆଁଧାର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ନର୍ମଦା ନଦୀସ୍ଥ ଜଳପ୍ରପାତବିଶେଷ—
Dhūāñdhāra Name of a waterfall or rapid in the river Narmadā

ଧୂଆଁଧାରେ ସହିଁ ହୋଇ ଶତଧାର,
ଭେଦିବ ଅରବେ ରେବା ଦେଇ ଲମ୍ଫ । ରଘୁନାଥ. ଚରିତ୍ର ।

ଧୂଆଁ ପତ୍ର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧୂମ ଓ ପତ୍ର)—ତମାଖୁ; ଧୂଆଁ ପତ୍ର—
Dhūāñ patra Tobacco; Nicotina Tabacum; Nico-
ତାମାକ୍(କୁ) tina Rustica (Haines).
ତମାକ୍(କୁ) [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ଦେଶୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଓଡ଼ିଶାରେ ଜାତ, ମୋଉରୁରୁ (ବଡ଼ା ବଡ଼ା ବନ୍ଧା), ମୋଉହାସ୍ତ (ମେଣ୍ଢାସିଙ୍ଗ); ବାଲେଶ୍ୱର, ବଣ୍ଟୁପୁର, ବଡ଼ ଓ ବାଇଗଣୀ ଏପରି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାତୀୟ ଧୂଆଁପତ୍ର ମିଳେ ।]

ଧୂଆଁ ପଚା—ଦେ. ବି.—ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପଚାଇବା ପାଇଁ କଞ୍ଚା
Dhūāñ pachā କଦଳୀକୁ ହାଣ୍ଡିରେ ପୂରାଇ ତହିଁରେ ଧୂଆଁ
(ଧୂଆଁ ଫୁଙ୍କା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଲଗାଇବା ପ୍ରଣାଳୀ—The process
ଧୁଁକାହୁଆ of smoking or fumigating plantains
to make them ripe soon.

ଦେ. ବିଶ.—ଯେଉଁ କଦଳୀକୁ ଧୂଆଁ ପୂଙ୍କି ବା ଧୂଆଁ ଦେଇ
ପଚାଇବାକୁ ହୁଏ—(Plantains) Artificially
ripened by fumigating smoke through them.

ଧୂଆଁବାଣ—ଦେ. ବି—୧ । ଭୟ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଗୁଳି ବା ଛରରା
Dhūāñ bāṇa ବିଆ ନ ଯାଇ ବନ୍ଧୁକ ଫାଏର ହେବା—
1. Blank fire.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଭୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପାଇଁ ମିଥ୍ୟା ଧମକାଣ—
2. (figurative) False threats.

ଧୂଆଁରତିଆ—ପ୍ରା. ବିଶ—ଧୂଆଁଟିଆ (ଦେଖ)
Dhūāñratiā Dhūāñṭiā (See)

ଧୂଆଁ ହାକୁଟି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୂମ+ଉଦ୍ଗାର)—
Dhūāñ hākuṭi ଅମ୍ଳଉଦ୍ଗାର; ଅଜୀର୍ଣ୍ଣଜନିତ ହାକୁଟି—
ଅମ୍ଳଢେକୁର Acid or sour belching.
ଘ ଆଁରା

ଧୂଉ ଧୂଉ—ଦେ. ଅ—ଧୂଧୂ (ଦେଖ)
Dhū u dhū-u Dhūdhū (See)

ଧୂଉ ଧୂଉ ବହେ ଉପଳ ବାୟୁ—ନିଜକଲୋଚ. ନିର୍ଝରିଣୀ ।

ଧୂକ--ସଂ. ବି. (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ)—୧ । ବାୟୁ—
Dhūka 1. Air.
୨ । ସମୟ—2. Time.
୩ । ଠକ—3. A cheat; a rogue
ସଂ. ବିଶ—ଧୂର୍ତ୍ତ—Cunning; artful.

ଧୂକନା—ପ୍ରାଦେ. (କଳାହାଣ୍ଡି) ବି. (ତୁଳ. ହି. ଧୌଁକନା)—କମାରର
Dhūkanā ଭାତି—Blacksmith's bellows

ଧୂତ—ସଂ. ବିଶ. (ଧୂ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଧୁତ ୧. ୨. ୩. (ଦେଖ)
Dhūta Dhuta 1. 2. 3. (See)
(ଧୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୪ । ସାବ୍ୟସ୍ତ—4. Judged.
୫ । ଅବହେଳିତ—5. Slighted; disregarded.
୬ । ତ୍ୟକ୍ତ—6. Abandoned.
୭ । ସନ୍ଦିଗ୍ଧ—7. Suspected; apprehended;
thought of.

ଧୂତ ପାପ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂତ+ପାପ)—
Dhūta pāpa ୧ । ଯାହା ଦେହରୁ ପାପ ଦୂର ହୋଇଅଛି; ପାପ-
(ଧୂତକଲୁଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବର୍ଜିତ; ନିର୍ଦ୍ଧୂତକଲୁଷ—
ଧୂତପାପା } ସ୍ତ୍ରୀ 1. Free from sin; freed from the
ଧୂତକଲୁଷା } taint of sin.
୨ । ନିଷ୍ପାପ—2. Sinless.

ଧୂତ ହସ୍ତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂତ+ହସ୍ତ)—ଯେ ହାତକୁ
Dhūta hasta ହଲାଇ ଅଛି—Shaking the arms.
(ଧୂତହସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂତା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଭାର୍ଯ୍ୟା—
Dhūtā A wife.

ଧୂଧୂ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା; ଏମା ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Dhūdhū ୧ । ଧୁଧୁ; ଅଗ୍ନିଶିଖା କମ୍ପିତ ହୋଇ ପ୍ରଖରଭାବରେ
(ଧୁଉ ଧୁଉ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜଳିବା ପ୍ରକାର—
ଧୁ ଧୁ 1. The manner of a fire blazing fiercely.
ଧୂ ଧୂ ୨ । ଉଦୁଉଦିଆ (ଖରା); ଅତି ପ୍ରଚଣ୍ଡ (ଖରା); ଯେଉଁ
ଖରାରେ ପୃଥିବୀ ତାତି ଯିବାରୁ ଭୂପୃଷ୍ଠ ବା ବାଲୁକାର
ଉପରସ୍ଥ ବାୟୁ-ସ୍ତର କମ୍ପିତ ହେଲା ପରି ବୋଧହୁଏ—
2. Blazing (rays of the sun or moon)
when the layer of the (air over the
ground seems to dance).
(ଯଥା—ସେ ଧୂଧୂ ଖରାରେ କୋଶେ ବାଟ ଦଉଡ଼ିଲେ ।)
୩ । ହୁହୁ ଜଳିବା ନିଆଁର ଶବ୍ଦ—
3 The sound of blazing fire.
୪ । ନିଷ୍ପଟିଆ ଜନଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନରେ
ଜନ୍ମିବା ଭୟ—
3. Awe or unnamed fear produced in
the mind in a lonely wilderness.

ଧୂନକ—ସଂ. ବିଶ. (ଧୂ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଧୂନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯେ
Dhūnaka ଦୋହଲାଏ—Causing to shake.
ସଂ. ବି—ଧୂଣା—Resin used as incense.

ଧୂନନ—ସଂ. ବି—୧ । ପବନ—1. Wind.
Dhūnana ୨ । କମ୍ପନ—2. Shaking; agitation.

ଧୂନା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୂନକ)—୧ । ଧୂଣା—
Dhūnā 1. Resin.
ଧୁନା ୨ । ସର୍ଜରସ; ଶାଳରସ; ଏକପ୍ରକାର ଧୂଣା—
ଧୁନା 2. Mimosa Rubicantis.

ଧୂନିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ଧୂ ଧାତୁ)—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Dhūnibā To make a sound.
ଧୁନା ନିଭନ୍ତ ଜ୍ୱାଳାସ୍ତର ମନ ଧୂନଇ—ରଘୁନାଥ. ମେଘଦୂତ ।
ଧୁନନା

ଧୂନ୍ୟ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଶ (ସଂ. ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା)—୧ । କ୍ରୁଦ୍ଧ—
Dhūnya 1. Very angry.
୨ । କ୍ରୋଧରେ ଥରୁଥିବା—
2. Shaking with fear.

ବାହାର ଧୂନ୍ୟ ହୋଇଣ ଋଷ ସୈନ୍ୟ ଯାଇ ପୁଣି ଜନପୁର—
ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଧୂପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ସନ୍ତପ୍ତ କରିବା—
Dhūp (root) 1. To heat.
୨ । ଧୂପ ଦେବା—2. To perfume by burning
incense.
୩ । କିରଣ ଦେବା—3. To shine.
୪ । କହିବା—4. To speak.

୫ । ଧୂଆଁରେ ମଳିନ କରିବା—
5. To obscure with smoke; to eclipse.
୬ । ଧୂଆଁ ଦେବା—6. To fumigate.

ଧୂପ— ସଂ. ବି. (ଧୂପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଝୁଣା ଆଦି ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ିଲେ ତହିଁରୁ ଯେଉଁ ସୁଗନ୍ଧ ବାହାରେ—
Dhūpa
1. Frankincense; incense; smoke arising from scented resin etc thrown over fire; aromatic vapour or smoke.
୨ । ଦେବାର୍ଚ୍ଚନରେ ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ଅଗ୍ନିରେ ଝୁଣା ଆଦି ପକାଇବାରୁ ତହିଁରୁ ସୁଗନ୍ଧ ଧୂଆଁ ବାହାରିବା କ୍ରିୟା—
2. The act of offering or burning incense during worship.

[ଦ୍ର—ନିର୍ଯ୍ୟାସ ବା ଦ୍ରବ, ପତ୍ରଗ ବା ଚୂର୍ଣ୍ଣ, କାଷ୍ଠ ବା ଅଗୁରୁ ଆଦି, ଗନ୍ଧ ବା କସ୍ତୁରୀ ଆଦି ଓ କୃତ୍ରିମ ବା ବର୍ତ୍ତିକାଦି ଭେଦରେ ଧୂପ ୫ ପ୍ରକାର । କୃତ୍ରିମ ଧୂପ—ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ, ଷଡ଼ଙ୍ଗ, ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ, ଦଶାଙ୍ଗ, ଦ୍ୱାଦଶାଙ୍ଗ ଓ ଷୋଡ଼ଶାଙ୍ଗ ଦେବାର୍ଚ୍ଚନରେ ପ୍ରଶସ୍ତ । ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ ଧୂପ—ଚନ୍ଦନ, କୁଙ୍କୁମ, କର୍ପୂର, ଗୁଗ୍ଗୁଳ ଏବଂ ଅଗୁରୁ ଘୃତଯୁକ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଷଡ଼ଙ୍ଗଧୂପ—ଚନ୍ଦନ, ଉଶୀର, ଗୁଗ୍ଗୁଳ, ଅଗୁରୁ, ଶର୍କରା ଓ ମଧୁସହ ଘୃତ ମିଶ୍ରିତ ହୋଇଥାଏ । ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗଧୂପ—ପଞ୍ଚାଙ୍ଗଧୂପ ସଙ୍ଗେ ତେଜପତ୍ର, ସୁଗନ୍ଧବାଳା ଓ କୁଡ଼ମିଶି ଏହା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଦଶାଙ୍ଗଧୂପ—ମଧୁ, ମୁସ୍ତକ, ଘୃତ, ଗନ୍ଧକ, ଗୁଗ୍ଗୁଳ, ଅଗୁରୁ, ଶୈଳଜ, ସରଳ (ବଡ଼), ସିଲ୍ଲକ (ଶିଳାରସ) ଓ ଶ୍ୱେତ ସର୍ଷପର ମିଶ୍ରଣରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଷୋଡ଼ଶାଙ୍ଗ ଧୂପ—ମୁସ୍ତକ, ଦେବଦାରୁ, ଏଲା, ମୁରାମାଂସୀ ଏବଂ ଦ୍ୱାଦଶାଙ୍ଗ ଧୂପର ଉପକରଣ, ମାନ ଘୃତରେ ମିଶ୍ରିତ ହୋଇଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଲୋକେ ଝୁଣା, ଗୁଗ୍ଗୁଳ ଓ ଘିଅରେ ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ଧୂପ ଦିଅନ୍ତି । ଭୂତପ୍ରେତାଦି ଛଡ଼ାଇବା ନିମନ୍ତେ ହଳଦୀ, ଅଡ଼ୁଆବାଳ ଓ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ଧୂପଆଦିରେ ଧୂପ ଦିଆଯାଏ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର]

୩ । ଧୂଆଁ ଦେବା—3. Fumigation.
୪ । ତାପନ—4. Heating.
୫ । ସୁଗନ୍ଧ ଚୂର୍ଣ୍ଣ—5. A fragrant powder.

ଦେ. ବି—୧ । ଦେବପୂଜା; ଅର୍ଚ୍ଚନା; ଭୋଗ—
1. Worship of a Deity with offerings

[ଦ୍ର—ଧୂପ ଦେବାର୍ଚ୍ଚନର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ ଥିବାରୁ ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥଆଦି ଦେବତାଙ୍କର ପୂଜା ବା ଭୋଗକୁ ଧୂପ ବୋଲାଯାଏ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ୫ ଗୋଟି ଧୂପ ବା ଭୋଗ ହୁଏ; ଯଥା—ସକାଳ ଧୂପ, ଦ୍ୱପହର ଧୂପ, ଭୋଗମଣ୍ଡପ, ସନ୍ଧ୍ୟଧୂପ ଓ ବଡ଼ଶିଙ୍ଗାର ।

କେହି କେହି ଭୋଗମଣ୍ଡପ ଓ ବଡ଼ଶିଙ୍ଗାରକୁ 'ଧୂପ' ବୋଲି ଗଣନା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ 'ଧୂପ' ୩ ଗୋଟି । ଯେଉଁ ଭୋଗରେ ଷୋଡ଼ଶୋପଚାରେ ପୂଜା ହୁଏ ତାହା ଧୂପ ମଧ୍ୟରେ ଗଣ୍ୟ । ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କଠାରେ ଏପରି ଧୂପ ହେବାର ବିଧାନ ଅଛି ।

'ଧୂପ' ଲାଗୁଥିବା ବେଳେ ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ଚନ୍ଦନ ଅର୍ଗଳୀଠାରେ 'ଟେରା' ପଡ଼ିଥାଏ ଓ ଯାତ୍ରୀମାନେ ସେ ସମୟରେ ଦେବତାଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । 'ଧୂପ' ସରିବା ପରେ 'ଟେରା' ପିଟାଯାଏ ଓ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଦେବଦର୍ଶନର ସୁବିଧା ପାଆନ୍ତି ।]

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ; ଖରା—2. Sun's rays.
୩ । ସୌର ତାପ—3. Solar heat.
୪ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳର ଦ୍ୱପହରର ତାପ—
4. The midday heat of summer.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦୀପ୍ତ)—୧ । ଦୀପ୍ତ; ତେଜୋମୟ—
1. Shining.

ପ୍ରାଦେ. (କଳାହାଣ୍ଡି) ବି—ଝୁଣା—Resin.

ଧୂପ ଉଠିବା—ପ୍ରାଦେ.(ପୁରୀ) ବି--ପୁରୀର ବଡ଼ଦେଉଳ ଭିତରକୁ ସକାଳଧୂପ, ସନ୍ଧ୍ୟଧୂପ ଆଦିର ନୈବେଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ନିଆଯାଇ ବଢ଼ା ହେବା ପରେ ପୂଜାର ଆରମ୍ଭ—The act of beginning the worship and the offering of bhog after they are laid before Lord Jagannātha in the morning and evening Dhūpas.
Dhūpa uṭhibā

ଧୂପକ—ସଂ.ବିଣ. (ସଂ. ଧୂପ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଯେ ଧୂପଦିଏ—
Dhūpaka
1. (a person) Burning incense.
(ଧୂପିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଯେ ସୁବାସିତ କରେ—
(ଧୂପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
2. Perfuming.

ଧୂପ କାଠି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୂପ+କାଷ୍ଠ)—ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ମିଶ୍ରିତ ବର୍ତ୍ତିକା; ଉଦ୍‌ବତ୍ତି—Incense stick.
Dhūpa kāṭhi
(ଧୂପବତ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧୂପବାତୀ
ଧୂପକାଠୀ
[ଦ୍ର—ଏହା ଦେବାର୍ଚ୍ଚନାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ରାଜାମହାରାଜମାନେ ସୁଗନ୍ଧ ଧୂଆଁ ପାଇବା ପାଇଁ ଏହାର ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ଧୂପ କାର୍ଡ଼ୀ(ଢ଼ୀ)—ଦେ. ବି—ଧୂପକାଠି (ଦେଖ)
Dhūpa kārḍi(ṛḍhi) Dhūpakāṭhi (See)

କେ ହସି ଧୂପକାର୍ଡ଼ୀକ ଗଣ୍ଡିବ । ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଦରଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।

ଧୂପଖଣ୍ଡା—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ବକ୍ରଧାରବିଶିଷ୍ଟ ଭୁଲ୍ଲଷ୍ଟ ତରବାର—
Dhūpakhaṇḍā A kind of excellent sword having its edge curved or curled like curling smoke.

ପାଇକେ ଫରମାନ ଅଣ୍ଟରେ କରିଲେ
ସରଳ ଧୂପଖଣ୍ଡାମାନ ଝୁଲି ଉଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଅବ ।

ଧୂପ ଦାନି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୂପଧାନୀ)—ଯେଉଁ ପାତ୍ରରେ ଅଗ୍ନି ଆଦି ରଖି ଧୂପ ଦିଆଯାଏ—Incense pot; censer.
Dhūpa dāṇi
(ଧୂପଚ; ଧୂପାଚ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧୂନଚୀ; ଧୂପଚି **ଧୂପଦାନି**

ଧୂପଦୀପ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଧୂପ+ଦୀପ)—ଦେବତାଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଦେବା ସମୟରେ ଅର୍ପିତ ହେବା ଧୂପ ଓ ଦୀପ—
Dhūpa dīpa
ଧୂପଦୀପ
ଧୂପଦୀପ
Incense and lamp presented to a Deity during worship.

ଧୂପ ଦେବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ଜଳନ୍ତେ ଧୂପର ସରଞ୍ଜାମ ପକାଇ ଉଦ୍ଭିଦ
Dhūpa debā ସୁଗନ୍ଧ ଧୂପ ଦେବତାଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରିବା—
(ଧୂପଜଳା(ଲେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To burn incense
ଧୂପଦେଓୱା; ଧୂପଜଳାନ **धूपदेना** before a Deity.
୨ । ଝୁଣାଆଦିର ଧୂଆଁ ଦ୍ୱାରା ଗୃହକୁ ସୁବାସିତ କରିବା—
2. To fumigate a house with incense.

ଧୂପନ—ସଂ. ବି. (ଧୂପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଧୂପ ଦେବା—
Dhūpana 1. Burning incense.
୨ । ଧୂଆଁ ଦେବା—2. Fumigation.
୩ । (+କରଣ. ଅନ)—ଝୁଣା—3. Resin.

ଧୂପ ପାତ୍ର—ସଂ. ବି. (ଧୂପ+ପାତ୍ର)—ଧୂପଦାନୀ (ଦେଖ)
Dhūpa pātra Dhūpadānī (See)

ଧୂପ ବାସ—ସଂ. ବି. (ଧୂପ+ବାସ)—ସ୍ନାନ କରି ସାରି ସୁଗନ୍ଧିତ ଧୂଆଁ
Dhūpa bāsa ଦ୍ୱାରା ଶରୀରକୁ ସୁବାସିତ କରିବା କର୍ମ—
The act of fumigating the body with scented incense after bath

ଧୂପ ବୃକ୍ଷ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ.ଲୋ; ଧୂପ+ବୃକ୍ଷ)—ଦେବଦାରୁ ଗଛ; ସରଳ
Dhūpa bṛuksha ବୃକ୍ଷ—A species of pine.

ଧୂପ ମୁଦ୍ରା—ସଂ. ବି.—(ଧୂପ+ମୁଦ୍ରା)—ଦେବପୂଜା ସମୟରେ (ପୂଜକର)
Dhūpa mudrā ଦୁଇ ହାତର ଚାରି ଅଙ୍ଗୁଳିକୁ ଛନ୍ଦ କରି
ଦେବତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇବା ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—
A peculiar pose of the fingers of the hand during worship.

ଧୂପ ସରା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୂପ+ସରାବ)—ଯେଉଁ ସରାରେ କୋଇଲା
Dhūpa sarā ଜଳନ୍ତା ଅଙ୍ଗାର ରଖାଯାଇ ଧୂପ ଝୁଣା ପକାଯାଏ—
धूपसराव An earthen pan or dish in which
ଧୂପସରା incens is burnt.

ଧୂପାଗୁରୁ—ସଂ. ବି. (ଧୂପ+ଅଗୁରୁ)—ଧୂପାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର
Dhūpāguru ସୁଗନ୍ଧକାଷ୍ଠ—Agallochia.

ଧୂପାଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂପ+ଅଙ୍ଗ)—୧ । ଟାର୍ପିନ୍ ତୈଳ—
Dhūpānga 1. Terpentine oil.
୨ । ସରଳ ଗଛ—2. The pine tree.

ଧୂପାୟିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଧୂପ+ୟ=ଧୂପାୟ ନାମ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Dhūpāyita ୧ । ଧୂପର ଧୂମରେ ସୁଗନ୍ଧୀକୃତ; ଧୂପିତ—
1. Perfumed with incense.
[ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଆଲୁଲାୟିତ କେଶକୁ ଓ ଶରୀରକୁ ଧୂପର ଧୂଆଁରେ ସୁଗନ୍ଧିତ କରାଇବାର ବର୍ଣ୍ଣନା ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]
୨ । ଯହିଁରେ ଧୂପର ଧୂଆଁ ବାଜି ଥାଏ—2. Fumigated.
୩ । ତାପିତ—3. Heated.
୪ । ପଥଶ୍ରାନ୍ତ—4. Fatigued on account of a journey.

ଧୂପିକା—ସଂ. ବି. (ଧୂପ+ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କୁହୁଡ଼ି—
Dhūpikā Fog; mist.
(ଧୂପିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂପିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଧୂପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସନ୍ତାପିତ—
Dhūpita 1. Troubled.
୨ । ଧୂପର ଧୂମଦ୍ୱାରା ସୁଗନ୍ଧୀକୃତ; ଧୂପାୟିତ—
2. Perfumed with incense; fumigated.
୩ । ପଥଶ୍ରାନ୍ତ—3. Wearied with travelling.

ଧୂପି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଧୂପିବା; ବଢ଼ାଇଦେବା—
Dhūpi debā To extend (one's arms).
(ଧୂପିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଧରମ ବଡ଼ି କ ମୋର; ଧୂପି ଦେଇ ନିଜ କର
କୋଳକୁ ଅଣିଲୁ କଳା ହିଜଳିଜ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଧୂମ୍—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା)—୧ । କୋଳାହଳ;
Dhūm 1. Ado; row; noise; uproar.
ଧୂମ୍ ୨ । ସମାରୋହ; ଘଟା; ବାହ୍ୟାଡ଼ମ୍ବର—2. Pomp;
धूम grandeur; show; splendour.
୩ । ଜିଗର; ଜିଦ—3. Insisting on a thing.

ଧୂମ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଜିଗର କରିବା—
Dhūm karibā To insist on a thing.
ଧୂମ ଲାଗାନ **धूम मचाना** [ଧୂମ୍ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଧୂମ୍ କୁଟ୍—ଦେ. ବି.—୧ । ସମାରୋହ; ଘଟା; ଆଡ଼ମ୍ବର—
Dhūm kuṭ 1. Pomp; splendour; show; a noisy
ଧୂମଧାମ glaring pageantry.
धूमधाम ୨ । ଗୋଳମାଳ—2. Confusion; ado.
(ଧୂମଧାମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । କୋଳାହଳ—3. Noise.
୪ । ମାଡ଼ଗୋଳ—4. Affray; mutual assault.

ଧୂମ୍ ଧଡ଼କା—ଦେ. ବି.—୧ । ମହା ସମାରୋହ—
Dhūm dhardakā 1. Splendour; pomp.
ଧୂମଧଡ଼ାକ ୨ । ଜୁଲୁମ; ମାରଧର; ଧରପଗଡ଼; ଧରାଧର—
धूमधड़क्का 2. Oppression; highhandedness.
(ଧୂମ୍ଧଡ଼ାକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଉଦ୍ଧାତ; କଠୋର ବ୍ୟବହାର—
3. Rough usage.

ଧୂମ୍ଧାମ୍—ଦେ. ବି.—ଧୂମ୍କୁଟ୍ (ଦେଖ)
Dhūm-dhām Dhūm-kuṭ (See)
ଧୂମ୍ଧାମ **धूमधाम**

ଧୂମ୍ସା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଧୂମ୍)—କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ, କଦାକାର ଓ ସ୍ଥୂଳ-
Dhūm-sā କାୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) Disproportion-
ଧୂମ୍ସା ately fat and of a dark complexion.
धूमला (ଧୂମ୍ସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂମ—ସଂ.ବି.—(ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥରେ ମ)—୧ । ଧୂଆଁ—
Dhūma 1. Smoke.
୨ । ବାଷ୍ପ; ବାଷ୍ପ—2. Steam; vapour.
୩ । କୁହୁଡ଼ି—3. Mist; haze.
୪ । ଉଲ୍କା—4. Meteor.
୫ । ଉଲ୍କାପାତ—5. The fall of a meteor.
୬ । ମେଘ—6. Cloud.

୭ । ଅଗ୍ନିର୍ଣ୍ଣ ହାଲୁଟି; ଅଇର ହାଲୁଟ—
7. Acid belching due to indigestion.
୮ । ଘରଢଳ ଜମି—
8. The site of a proposed building.
୯ । କେତେକ ରୋଗରେ ରୋଗୀକୁ ସେବନ କରା ହେବା ଔଷଧବର୍ତ୍ତିକାର ଧୂଆଁ—9. Smoke from medicated wicks inhaled by a person suffering from certain diseases.
[ଦ୍ର—ସୁଶ୍ରୁତରେ ୫ ପ୍ରକାର ଧୂମର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ୧ । ପ୍ରାୟୋଗିକ—କେତେକ ମସଲା ଦିଆ ଯାଇଥିବା ବତ୍ତିର ଧୂଆଁ, ୨ । ସ୍ନେହନ—ମସଲା ଦିଆଯାଇ ଘିଅ ବା ତେଲରେ ବୁଡ଼ା ଯାଇଥିବା ବତ୍ତିର ଧୂଆଁ, ୩ । ବୈରେଚନ—ପିପଲୀ, ବିଡ଼ଙ୍ଗ, ଅପାମାର୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି ନସ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ବତ୍ତିର ଧୂଆଁ, ୪ । କାସଘ୍ନ—କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ, କଣ୍ଟକାରୀ, ବୃହତୀ ଆଦି ଦ୍ରବ୍ୟର ବତ୍ତିର ଧୂଆଁ, ୫ । ବାମନୀୟ—ରମଡ଼ା, ଶିଗ୍ରୁ, ଶୁଖିଲା ମାଛ ଓ କୃମି ଆଦିର ଧୂଆଁ—ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୧୦ । ଧୂମକେତୁ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର) –10. Comet.

ଝଡ଼; ତୁଫାନ ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରବଳ ବତାସ; ଝଡ଼, ତୋଫାନ—
आँधी; झक्कड़ 1. Tempest; tornado.
୨ । ମେଘ ନ ଥାଇ ଯେଉଁ ଝଞ୍ଝା ପବନ ବହେ ଓ ଯେଉଁ ପବନଦ୍ୱାରା ଧୂଳି ଭରି ଆକାଶ ଧୂମାବୃତ ହେଲା ପରି ଜଣାଯାଏ—2. A tempest without rain; violent wind; dust-storm.

ଧୂମ ୩ । ଧୂମ୍; ଗୋଳମାଲ—3. Noise.

ଧୂମ ଯାନ ବାହନରେ ଲଗିଅଛି ଧୂମ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଦରବାର ।

ଧୂମ ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ.ବ—ପ୍ରବଳ ବାଉଁଶ ବହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା—The beginning of a dust-storm; the signs of an approaching tornado.
Dhūma uṭhā(ṭhe)ibā
तुफान उठान
आँधी उठाना
(ଧୂମ ଆସିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂମ୍ରକୁଣ୍ଡଳୀ—ସଂ ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧୂମ + କୁଣ୍ଡଳୀ)—କୁଣ୍ଡଳାକାରରେ ଉଠୁଥିବା ଧୂଆଁ—A curl of smoke; curling smoke.
Dhūma kuṇḍalī

ଧୂମ କେତନ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ + କେତନ)—୧ । ଅଗ୍ନି—
Dhūma ketana 1. Fire.
୨ । ନକ୍ଷତ୍ର ଲଞ୍ଜା; ପୁଚ୍ଛଯୁକ୍ତ ତାରା—2. Comet.
୩ । କେତୁଗ୍ରହ—3. The descending node.
୪ । (ନାମ) କୃଶାଶ୍ୱଙ୍କ ପୁତ୍ର—
4. The name of the son of Kṛuśāśwa.

ଧୂମ୍ରକେତୁ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ + କେତୁ = ଧ୍ୱଜ)—
Dhūma ketu ୧ । ନକ୍ଷତ୍ରଗଞ୍ଜା; ଲଞ୍ଜାତାରା; ପୁଚ୍ଛଯୁକ୍ତ ତାରା—
1. Comet.
[ଦ୍ର—ଧୂମକେତୁ ଦେଖା ଗଲେ ଦେଶରେ ଅଶୁଭ ଉପଦ୍ରବ ଘଟିବାର ଆଶଙ୍କା କରାଯାଏ ।]

୨ । କେତୁଗ୍ରହ—
2. Ketu; the descending node.
୩ । ଶିବ; ମହାଦେବ—3. God Śiba.
୪ । ପୁଚ୍ଛରେ ଭଉଁର ଥିବା ଘୋଡ଼ା (ଏ ଘୋଡ଼ା ଅମଙ୍ଗଳ-ସୂଚକ)—4. A horse with a whorl on the tail.
୫ । (ନାମ) ରାବଣର ସେନାର ଏକ ରାକ୍ଷସ—
5. Name of a soldier of Rāvaṇa.
୬ । କୁଗ୍ରହ—6. Evil star; malignant planet.
୭ । ଅମଙ୍ଗଳସୂଚକ ଲକ୍ଷଣ—7. Bad omen.
୮ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୁଳାଙ୍ଗାର—8. (figuratvie) The dreg or unworthy scion of a family.
୯ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.

ସଂ.ବିଣ—୧ । ଧୂମକେତୁ ସ୍ୱରୂପ ଅମଙ୍ଗଳକର; ବିନାଶସୂଚକ—
1. Ominous; portending disaster (like a comet); destructive.
[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ଋଷି ଯୁକ୍ତ ଧୂମକେତୁ = ପର୍ଶୁରାମ ।]
୨ । ଧୂମକେତୁ ପରି ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—
2. Reddish like a comet.

ଧୂମ ଗର୍ଭ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ + ଗର୍ଭ)—ଯାହା ମଧ୍ୟରେ ଧୂଆଁ ଥାଏ—Filled with smoke; having smoke within.
Dhūma garbha
(ଧୂମଗର୍ଭକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂମ ଗ୍ରହ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଧୂମଯୁକ୍ତ ଗ୍ରହ)—ରାହୁ—
Dhūma graha Rāhu; the ascending node.

ଧୂମଜ—ସଂ. ବ—୧ । ମେଘ—
Dhūmaja 1. Cloud.
୨ । ମୁଥା (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The bulbuous root of creeping grass.

ଧୂମଜାଙ୍ଗଜ—ସଂ. ବ—ଜବକ୍ଷାର; ନିସାଦଳ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Dhūmajāṅgaja Sal ammoniac.

ଧୂମଦର୍ଶୀ—ସଂ. ବିଣ. (ଧୂମ + ଦୃଶ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଯାହାର ଆଖିକୁ ଝାପ୍‌ସା ଝାପ୍‌ସା ଦେଖାଯାଏ—Dim-sighted; (a person) to whom every thing looks as if enveloped in smoke.
Dhūmadarśī
(ଧୂମଦର୍ଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂମଧର—ସଂ. ବ. (ଧୂମ + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅଗ୍ନି—
Dhūmadhara Fire.

ଧୂମ ଧ୍ୱଜ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ + ଧ୍ୱଜ)—ଧୂମକେତନ (ଦେଖ)
Dhūma dhwaja Dhūmaketana (See)

ଧୂମପ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ଧୂମ + ପା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଧୂମପାୟୀ (ଦେଖ)—Dhūmapāyī (See)
Dhūmapa
(ଧୂମପା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂମ ପଥ—ସଂ. ବ—୧ । (ଧୂମ ଉପଲକ୍ଷିତ ପଥ; ମ.ପ. ଲୋ କର୍ମଧାରୟ)
Dhūma patha ପିତୃଯାନ; ଯେଉଁ କଳ୍ପିତ ପଥରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମା ପିତୃଲୋକକୁ ଯାଏ—
1. The way of the manes to their world.
୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଧୂମନିର୍ଗମନ ପଥ—
2. A chimney; airhole.
୩ । ଯଜ୍ଞ—3. A sacrifice.

ଧୂମ ପଟଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୂମ+ପଟଳ)—ଧୂମାବଳି (ଦେଖ)
Dhūma paṭala Dhūmābali (See)

ଧୂମ ପତ୍ର(ତ୍ରା)—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; ଧୂମପାନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ପତ୍ର)—
Dhūma patra(trā) ଧୂଆଁପତ୍ର; ତମାଖୁଗଛ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Tobacco plant.

ଧୂମ ପାନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୂମ+ପାନ)—୧ । ତମାଖୁ, ଗଞ୍ଜେଇ,
Dhūma pāna ଅଫିମଆଦି ନିଶା ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରି ତଦ୍ଜାତ ଧୂମକୁ ପାଟିବାଟେ ଉଦରକୁ ଟାଣିବା; ଧୂଆଁ ଖାଇବା—1 Smoking of tobacco, ganja, opium and other drugs.
୨ । ରୋଗବିଶେଷର ପ୍ରତୀକାରାର୍ଥ ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟର ଧୂଆଁ ପିଇବା—2. Smoking done for driving away certain diseases.

ଧୂମପାୟୀ—ସଂ. ତଣ. ପୁଂ. (ଧୂମ+ପା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dhūmapāyī ୧ । ଯେ ଧୂମପାନ କରେ; ଯେ ଧୂଆଁ ଖାଏ—
(ଧୂମପାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One who smokes.
୨ । ଯାହାର ଖୁବ୍ ପିଇବା ଖାଇବାର ଅଭ୍ୟାସ ଅଛି—
2. Addicted to smoking.
୩ । ଯେଉଁ ଋଷି କେବଳ ତପସ୍ୟା ନିମନ୍ତେ ଧୂଆଁ ପିଅନ୍ତି—
3. (a sage) Who inhales smoke or vapour only for doing penance.

ଧୂମ ପୋତ—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର) (ଧୂମ ଉତ୍ପାଦକ ପୋତ)—
Dhūma pota ଧୂଆଁକଳ ଜାହାଜ; ବାଷ୍ପୀୟପୋତ—
Steamer; steamship.

ଧୂମପ୍ରଭା—ସଂ. ବ—ସର୍ବଦା ଧୂଆଁରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନରକବିଶେଷ—
Dhūmaprabhā Name of a hell said to be filled up with smoke.

ଧୂମପ୍ରାଶ—ସଂ. ତଣ. ପୁଂ—ଧୂମପାୟୀ (ତପସ୍ୱୀ)—
Dhūmaprāsa (a hermit) Subsisting only on smoking for purposes of penance.

ଧୂମବାନ୍—ସଂ. ତଣ. ପୁଂ. (ଧୂମ+ବତ୍=ଧୂମବତ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—
Dhūmabān ୧ । ଧୂଆଁରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Full of smoke.
(ଧୂମବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯହିଁରୁ ଧୂଆଁ ଉଠୁଛି; ଧୂମ ଉତ୍ପାଦନ କରୁ—Emiting smoke.
୩ । ଯାହା ନ ଜଳି ଜୁଳୁଜୁଳୁଅଛି—
3. Smoking; smouldering.

ଧୂମ ମହିଷୀ—ସଂ. ବ. (ଧୂମ+ମହିଷୀ)—କୁଜ୍ଝଟିକା; କୁହୁଡ଼—
Dhūma mahishī Mist; fog.

ଧୂମ ଯୋନି—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ+ଯୋନି)—
Dhūma joni ଯାହା ମଧ୍ୟରେ ଧୂଆଁଥାଏ; ଧୂମଗର୍ଭ—
Filled with smoke; having smoke within.
ସଂ. ବ—୧ । ମେଘ—1. Cloud.
୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.
୩ । ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର—3. Firearms.
୪ । ମୁଥା—4. Bulbuous grass-root.

ଧୂମ ରଜଃ—ସଂ. ବ. (ଧୂମ+ରଜସ୍)—୧ । ଘରୁ ଉଠୁଥିବା ଧୂଆଁ—
Dhūma rajaḥ 1. The smoke rising up from a house.
୨ । ଅଳକ୍ତ—2. Soot.

ଧୂମଳ—ସଂ. ବ. (ଧୂମ+ଳ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhūmaḷa ୧ । ଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣ; ଧୂଆଁର ରଙ୍ଗ—
1. Smoky colour.
୨ । କୃଷ୍ଣଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣ; ବାଇଗଣିଆଁ ରଙ୍ଗ—
2. Purple or violet colour.
୩ । ଶିବ; ମହାଦେବ—3. Śiba; Mahādeba.
ସଂ. ବଣ—୧ । ଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଧୂଆଁଟିଆ; ନାସର ବର୍ଣ୍ଣ
(ଧୂମଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଶିଷ୍ଟ—1. Smoke-coloured; snuff coloured.
(ଧୂମଳତା—ବ)
୨ । କୃଷ୍ଣଲୋହିତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
2. Purple coloured; violet.

ଧୂମ(ମୁ)ସା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଧୂମ୍ରସା (ଦେଖ)
Dhūma(mu)sā Dhūm-sā (See)
(ଧୂମ୍ରସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂମ ସାର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୂମ+ସାର)—
Dhūma sāra ଘରୁ ଉଠୁଥିବା ଧୂଆଁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
The smoke rising up from a house.

ଧୂମା—ସଂ. ବଣ. (ଧୂମ+ସାଦୃଶ୍ୟ ଅର୍ଥରେ. ଆ)—
Dhūmā ୧ । ଧୂମବିଶିଷ୍ଟ—1. Smoky.
୨ । ଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ - 2. Smoke-coloured.
ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଧୂମ୍ରସା (ଦେଖ)
(ଧୂମ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Dhūm-sā (See)

ଧୂମାକାର—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ+ଆକାର)—
Dhūmākāra ୧ । ଯାହାର ଆକାର ଧୂଆଁ ପରି—
1. Smoke-shaped.
୨ । ଧୂମ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of smoke.

ଧୂମାକୁସ୍ତି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସାଜପୁର) ବ—ଦଉଡ଼ାଦଉଡ଼ି; ଦଉଡ଼ାଧାଉଡ଼ି—
Dhūmākusti Running about; racing.

ଧୂମାକ୍ଷ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ+ଅକ୍ଷି)—
Dhūmāksha ଧୂମ୍ରାକାର ନେତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ—
Having purple-coloured eyes.

ଧୂମାଗ୍ନି—ସଂ. ବି. (ମ. ତ. ଲୋ; ଧୂମ ଉତ୍ପାଦକ ଅଗ୍ନି)—
Dhūmāgni ୧ । ଧୂମୁଡ଼ୁଥିବା ନିଆଁ—
1. Smoking or smouldering fire.
୨ । ଘଷି ନିଆଁ—2. The fire made of burning cowdung cakes.

ଧୂମାଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ+ଅଙ୍ଗ)—
Dhūmāṅga ଶିଶୁ ଗଛ; ଶିଂଶପା ଗଛ—
The Śiśu tree; Dalbergia Sissoo.
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯାହାର ଦେହ ଧୂମ ବର୍ଣ୍ଣ—
Having a smoky complexion.

ଧୂମାଙ୍ଗଜ—ସଂ. ବି—ନିଶାଦଳ—Muriate of ammonia;
Dhūmāṅgaja sal-ammoniac.

ଧୂମାତ୍—ଦେ. ବି—୧ । ଧୂମ (ଦେଖ)
Dhūmāt 1. Dhūma (See)
୨ । ଖିନିଖରାପ ହେବା ଅବସ୍ଥା; ଧୂଳିସାତ୍ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
2 Devastated condition; devastation; being razed to the dust.
୩ । ଦେଶରେ ପ୍ରଜାମେଳ ହେତୁରୁ ଅରାଜକ ଅବସ୍ଥା—
3. Anarchical condition of a kingdom due to revolt.
୪ । ପ୍ରଜାମେଳ—4. Revolt; rebellion.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଖିନିଖରାପ ହୋଇଥିବା; ଭାଙ୍ଗି ଭୁଷ୍ଟ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିବା (ଦେଶ ବା ବସ୍ତୁ)—1. Ruined;
मटिआमेट devastated; laid waste.
୨ । ଅରାଜକ ଅବସ୍ଥା ଘୋଟିଥିବା (ଦେଶ)—1. (place) Where anarchy is raging

ଧୂମାତ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖିନିଖରାପ କରିବା; ଧୂଳିସାତ୍ କରିବା—
Dhūmāt karibā To lay waste; to ruin; to devastate.
ଧୂଳିଧାପଡ଼ା ଉଡ଼ାନ
मटिआमेट करना [ଧୂମାତ୍ ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଧୂମାଧୂମ୍—ଦେ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Dhūmādhūm ୧ । ଗୋଳମାଳ; ଗଣ୍ଡଗୋଳ; ଘୋଘା—
ଧୁମଧାମ 1. Confusion; row; uproar.
धूमधाम ୨ । ଅତି ବ୍ୟସ୍ତତା ଓ କ୍ଷିପ୍ରତା—
2. Great haste; hurry.

ଧୂମାଧୂମି—ଦେ. ବି—ପରସ୍ପର ମାଡ଼ପିଟ—Affray; mutual
Dhūmādhūmi assault; brawl.
ମାରାମାରି, ଧ୍ୱସ୍ତାଧ୍ୱସ୍ତି **त्वचाहंची**
ଦେ. ବିଣ—ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ମାଡ଼ପିଟ ଲଗାଇବା—
Assaulting each other; brawling.

ଧୂମାନ୍ତ—ବିଣ. (ସଂ. ଧୂମିତ)—୧ । ଧୂମାତ (ଦେଖ)
Dhūmānta 1. Dhūmāt (See)
मटिआमेट ଧୂମାନ୍ତ କରି ମୁଲକଯାକ; ଧନ କାଞ୍ଚନ ଲୁଟ ଅନେକ ।
ଚକ୍ରକାଥ. ସମ୍ବଲତରଙ୍ଗ ।
୨ । ଧୂମମୟ—2. Smoky; filled with smoke.

ଧୂମ୍ ବର୍ଣ୍ଣ ବିଶେ ନୋହେ ଧୟନ୍ତ ଶଙ୍କର । ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମନିରୂପଣ ଗୀତା ।
ଦେ. ବି—ଧୂମାତ୍ (ଦେଖ)—Dhūmāt (See)

ଧୂମାବତୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୂମ+ଅ=ଧୂମା+ବତ୍; ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Dhūmābatī ଦଶ ମହାବିଦ୍ୟାରୁ ଗୋଟିଏ; ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ୧୦ ଆକାରରୁ ଏକତମ—One of the 10 forms of Goddess Durgā in her darkish widowed form, worshipped according to the Tantras.

[ଦ୍ର—ତନ୍ତ୍ରରେ ଏହାଙ୍କ ଧ୍ୟାନରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି—ବିବର୍ଣ୍ଣା, ଚଞ୍ଚଳା, ଦୁଷ୍ଟା, ଦୀର୍ଘା, ମଳିନାମ୍ବରା, ବିମୁକ୍ତକୁନ୍ତଳା, ରୁକ୍ଷା, ବିଧବା, ବିରଳଦନ୍ତା, କାକଧ୍ୱଜରଥାରୂଢ଼ା, ବିଲମ୍ବିତପୟୋଧରା, ସର୍ପହସ୍ତା, ଅତିରୁକ୍ଷାକ୍ଷା, ଧୂତହସ୍ତବରାଭୟା, ଉଚ୍ଚନାସିକା, ଅତିକୁଟିଳା, କୁଟିଳେକ୍ଷଣା, କ୍ଷୁତ୍‌ପିପାସାର୍ଦ୍ଦିତା, ନିତ୍ୟଭୟଦା ଓ କଳହାସ୍ପଦା । ତନ୍ତ୍ରରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ପାର୍ବତୀ ଥରେ କ୍ଷୁଧାତୁରା ହୋଇ ମହାଦେବଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ମାଗିଲେ; ବିଲମ୍ବ ହେବାରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷୁଧାତୁରା ହୋଇ ସ୍ୱୟଂ ମହାଦେବଙ୍କୁ ଗିଳି ଦେଲେ ଓ ତତ୍‌ପରେ ଏହାଙ୍କ ଶରୀର ଧୂମ୍ରମୟ ହୋଇଗଲା । ଶେଷରେ ମହାଦେବ ପ୍ରକଟ ହୋଇ କହିଲେ 'ତୁମେ ମୋତେ ଗିଳି ଦେବାରୁ ବିଧବା ହୋଇଅଛ । ତୁମ୍ଭେ ଜଗତରେ ଏହି ବେଶରେ ପୂଜା ପାଇବ' । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଧୂମାବଳି(ଳୀ)—ସଂ. ବି. (ଧୂମ+ଆବଳି) —ଧୂଆଁ ସରୁ—
Dhūmābali lī) A wreath or cloud of smoke; a volume of smoke.

ଧୂମାଭ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ+ଆଭା)—
Dhūmābha ଧୂମ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ; ଧୂଆଁ ପରି ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Smoke-coloured.

ଧୂମାୟନ—ସଂ. ବି. (ଧୂମ ଶବ୍ଦରୁ ଧୂମାୟ ନାମ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Dhūmāyana ୧ । ଗରମି; ଉଷ୍ଣତା—1. Heat (Apte).
୨ । ଧୂଆଁ ଦେବା—2. Smoking (Apte).
୩ । ବାଷ୍ପ ଆଣି ଦେବା—3. Steaming (Apte).

ଧୂମାୟମାନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୂମାୟ ନାମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—
Dhūmāyamāna ୧ । ଯହିଁରୁ ଧୂଆଁ ବାହାରୁ ଅଛି; ଉତ୍ପୁଡ଼ୁ
(ଧୂମାୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଥିବା—1. Emitting smoke; smouldering.
୨ । ଯେ ଧୂଆଁ ଦେଉଅଛି—
2. Fumigating; smoking.
୩ । ଯାହା କୌଣସି ସ୍ଥାନ ବା ବସ୍ତୁକୁ ଧୂମଦ୍ୱାରା ବା ବାଷ୍ପଦ୍ୱାରା ଆବୃତ କରୁଅଛି ବା ଧୂମପୂର୍ଣ୍ଣ କରୁଅଛି—3. Covering or filling up with smoke or vapour.
୪ । ଅନ୍ଧକାରମୟ କରୁଥିବା—
4. Darkening; enveloping with darkness.
୫ । ଧୂମଦ୍ୱାରା ଆବୃତ—
5. Hazy; covered over with smoke.

ଧୂମାଳ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଧୂମଳ)—ବହୁତ ଧୂଳି ଉଡ଼ି ଆକାଶକୁ
Dhūmāla ଧୂଆଁ ପରି ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରିଥିବା ତୋଫାନ—
ଝଞ୍ଝଡ଼ Dust storm.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଧୂମାଳିଆ (ଦେଖ)
1. Dhūmāliā (See)

୨ । ଧୂମାତ୍ (ଦେଖ)—2. Dhūmāt (See)

ଧୂମାଳ ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. ବି—ଝଡ଼ ତୋଫାନ ସହ ମେଘ
Dhūmāla uṭhā(ṭhe)ibā ଉଠାଇବା—The rising of
ଝଞ୍ଝଡ଼ଉଠନା clouds with heavy puffs of wind.

ଧୂମାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଝଡ଼ତୋଫାନଯୁକ୍ତ—
Dhūmāliā 1. Tempestuous.
ଝଞ୍ଝଡ଼ଦାର ୨ । ଧୂମାତ୍ (ଦେଖ)—
2. Dhūmāt (See)

ଧୂମିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୂମ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dhūmikā ୧ । କୁଜ୍ଝଟିକା; କୁହୁଡ଼ି—
1. Fog; mist.

୨ । ଧୂଆଁ—2. Smoke.

୩ । ବାଷ୍ପ; ବାମ୍ପ—3. Vapour; steam.

ଧୂମିତ—ସଂ. ବିଣ (ଧୂମ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥରେ. ଇତ)—୧ । ଧୂମବିଶିଷ୍ଟ—
Dhūmita 1. Smoking.
(ଧୂମିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଧୂମାବୃତ—2. Obscured with smoke.

୩ । ଅନ୍ଧକାରାବୃତ—3. Darkened.

୪ । କୁହୁଡ଼ୁଥିବା—4 Smouldering; smoking.

୫ । ଅନ୍ତରରେ କ୍ରୋଧଦଗ୍ଧ—
5. Burning with unexpressed rage.

ସଂ. ବି—୧ । ଦୂଷିତ ମନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
1. A kind of corrupted esoteric formula.

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଅଗମ୍ୟ ଦିଗ୍‌ବିଶେଷ—
2. A region which the sun's rays do not reach.

୩ । ଯେଉଁ ଦିଗକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ଯାଆନ୍ତି—
3. The quarter towards which the sun turns first.

ଧୂମିନୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୂମିନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଧୂମୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Dhūminī Feminine of Dhūmī.

ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅଗ୍ନିଙ୍କର ସପ୍ତ ଜିହ୍ୱା ମଧ୍ୟରୁ ଏକଜମା—
Name of one of the 7 tongues of the Fire-god (Apte)

ଧୂମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧୂମ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଧୂମଯୁକ୍ତ;
Dhūmī ଧୂମବହୁଳ—1. Filled with smoke; full of
(ଧୂମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) smoke; smoky.

୨ । ଯହିଁରୁ ଧୂଆଁ ବାହାରୁଅଛି; କୁହୁଡ଼ୁଥିବା—
2. Smoking; smouldering.

ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧୂମୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Dhūmī.

ଧୂମୋତ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ (୫ମୀ ତତ୍; ଧୂମ+ଉତ୍ଥ)—ଧୂଆଁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
Dhūmottha Produced from smoke.

ସଂ. ବି—ନିସାଦଳ—Sal ammoniac.

ଧୂମୋଦ୍ଗାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧୂମ+ଉତ୍+ଗୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା
Dhūmodgārī ୧ବ)—ଯହିଁର ମୁହଁରୁ ଧୂଆଁ ବାହାରୁଥାଏ—
ଧୂମୋଦ୍ଗାରକ } ଅନ୍ୟରୂପ— Emitting or discharging
ଧୂମୋଦ୍ଗିରକ } smoke from the mouth.
ଧୂମୋଦ୍ଗାରିଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ଦୂରରୁ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ପର୍ବତର ଶୃଙ୍ଗ ଧୂମୋଦ୍ଗାର ସଦୃଶ
ଧୂମୋଦ୍ଗାରିକା } ଦେଖାଯାଉଛି । ମଧୁସୂଦନ. ପ୍ରବନ୍ଧମାଳା ।
ଧୂମୋଦ୍ଗିରିକା }

ଧୂମୋଦ୍ଗମ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୂମ+ଉଦ୍ଗମ)—କୌଣସି ପଦାର୍ଥରୁ
Dhūmodgama ଧୂଆଁ ଉଠିବା—The issuing of smoke (from a thing).

ଧୂମୋଦ୍ଗାର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୂମ+ଉଦ୍ଗାର)—
Dhūmodgāra ୧ । ଧୂମୋଦ୍ଗମ (ଦେଖ)
ଧୂମୋଦ୍ଗାରଣ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Dhūmodgama (See)
ଧୂମୋଦ୍ଗିରଣ }
୨ । ମୁଖବାଟେ ଧୂଆଁ ବାହାରୁଥିବା—
2. Emission of smoke from the mouth.

୩ । ଖଇରି ଢାଉଟି—
3. Acid belching (Apte).

ଧୂମୋର୍ଣ୍ଣା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ ପରି ଊର୍ଣ୍ଣା ଯାହାର=ଧୂମୋର୍ଣ୍ଣ
Dhūmorṇṇā +ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଯମପତ୍ନୀ—Name of the wife of Yama, the Hindu God of death.

ଧୂମ୍ୟା—ସଂ. ବି. (ଧୂମ+ସମୂହାର୍ଥରେ ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଧୂମସମୂହ—
Dhūmyā A volume of smoke; a cloud of smoke.
(ଭୁଲନାକର—ବାତ୍ୟା ଓ ବନ୍ୟା ।)

ଧୂମ୍ୟାଟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଧୂମ୍ୟା=ଧୂମରାଶି+ଅଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ
Dhūmyāṭa କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କଜଳପାଣ୍ଡୁଆ
ଅନ୍ୟ ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—କଳଙ୍ଗ, ତରେଇ; ଭୃଙ୍ଗପକ୍ଷୀ—The black
ଭୃଙ୍ଗ, ପିଙ୍ଗକ drongo; Dicrurus Ater.
(ଧୂମ୍ରାଟ—ଅନ୍ୟ ନାମ)

ଧୂମ୍ର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୂମ+ରା ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;
Dhūmra ଯାହା ଧୂଆଁର ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛି)—
(ଧୂମ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଧୂଆଁ ପରି କୃଷ୍ଣଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣ—
1. Smoke-coloured; deep purple; dark-red.

୨ । ପାଉଁଶିଆ; ପାଣ୍ଡୁର—2. Grey.

୩ । ବାଇଁଗଣୀ ରଙ୍ଗର (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—3. Violet.

୪ । ଅନ୍ଧକାରମୟ—4. Dark; obscure.

ସଂ. ବି—୧ । ଧୂଆଁର ବର୍ଣ୍ଣ—
1. The colour of smoke.

୨ । ବାଇଁଗଣୀ ରଙ୍ଗ—2. Violet colour.

୩ । କୃଷ୍ଣଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣ—
3. Dark-red colour; deep purple colour.

୪ । ଶିବ—4. Śiba.

୫ । ପାପ—5. Sin; vice (Apte).

୬ । ଦୁଷ୍ଟତା; ଖଳତା—

6. Wickedness (Apte).

ଧୂମ୍ରକ—ସଂ. ବି. (ଧୂମ୍ର+କ; ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଧୂଆଁ ପରି)—ଉଷ୍ଟ୍ର; ଓଟ—
Dhūmraka A camel.
(ଧୂମ୍ରଶୂକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂମ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧୂମ୍ର+ବର୍ଣ୍ଣ)—
Dhūmra barṇṇa ୧ । ଧୂଆଁର ବର୍ଣ୍ଣ; କୃଷ୍ଣଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣ—
1. Dark-red colour.

୨ । ଧୂପ—2. Incense (Apte).

(ଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—କୃଷ୍ଣ ଲୋହିତ—
Dark-red.

ଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣକ—ସଂ. ବି. (ଧୂମ୍ର+ବର୍ଣ୍ଣ+କ)—ଗୁମ୍ଫାରେ ବାସ କରୁଥିବା
Dhūmrabarṇṇaka ଏକପ୍ରକାର ଜନ୍ତୁ; କୋକଶିଆଳ—
A kind of animal living in caves; fox (Apte).

ଧୂମ୍ର ଲୋଚନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ୍ର+ଲୋଚନ)—ଯାହାର
Dhūmra lochana ଆଖି ଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—Grey-eyed
(ଧୂମ୍ରଲୋଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି—୧ । ପାରା—1. Pigeon.

୨ । କପୋତ—2. Dove

୩ । (ଲାଗ) ଶୁମ୍ଭାସୁରର ସେନାପତି—

3. Name of a general of Śumbha demon.

[ଦ୍ର—ସେ ଶୁମ୍ଭର ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ଦୁର୍ଗାଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିହତ ହୋଇ-ଥିଲା ।]

ଧୂମ୍ର ଲୋହିତ—ସଂ. ବିଣ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଧୂମ୍ର ମିଶ୍ରିତ ଲୋହିତ)—
Dhūmra lohita କୃଷ୍ଣଲୋହିତ; କଳା ମିଶା ଲାଲ; ଗାଢ଼ା ଲାଲ—Deep purple; dark-red.

ସଂ. ବି—ଶିବ; ମହାଦେବ—Śiba.

ଧୂମ୍ରା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୂମ୍ର+ଆ)—ଧୂମ୍ରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
hūmrā Feminine of Dhūmra.

ସଂ. ବି—ଏକପ୍ରକାର କାକୁଡ଼ି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
A kind of cucumber.

ଧୂମ୍ରାକ୍ଷ—ସଂ ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂମ୍ର+ଅକ୍ଷି)—ଯାହାର ଚକ୍ଷୁ ଧୂମ୍ର-
Dhūmrāksha ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଧୂମ୍ରଲୋଚନ—Having eyes
(ଧୂମ୍ରାକ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) of a smoky colour.

ସଂ. ବି—୧ । ରାବଣର ଜନୈକ ସେନାପତି—1. Name of a general of demon Rāvaṇa.

୨ । ଭାଗବତୋକ୍ତ ବିନ୍ଦୁ ବଂଶୀୟ ରାଜା ହେମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Name of a prince, son of king Hemachandra.

ଧୂମ୍ରିକା—ସଂ. ବି. (ଧୂମ୍ର+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଶିଶୁଗଛ; ଶିଂଶପାଗଛ—
Dhūmrikā Dalbergia Sissoo (tree).

ଧୂୟମାନ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ. (ଧୂ ଧାତୁ—କମ୍ପିତ ହେବା+କର୍ମ୍ମ. ମାନ)—
Dhūyamāna ୧ । କମ୍ପମାନ—1. Shivering; trembling; shaking.
(ଧୂୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଯାହାକୁ କେହି କମ୍ପିତ କରୁଅଛି—2. Shaken.

ଧୂର୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ବଧ କରିବା—
Dhūr (root) 1. To kill.

୨ । ହିଂସା କରିବା—2. To hurt.

୩ । ଗତି କରିବା; ଯିବା—

3. To go; to move (Apte).

ଧୂର—ସଂ. ବି—ଧୁର (ଦେଖ)
Dhūr Dhur (See)
(ଧୂରକର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ଅ—ଦୂର (ଦେଖ)—
Dūr (See)

ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦୂର) —ଦୂରତ୍ୱ—Distance.

ଦେ. ବିଣ—ଦୂରସ୍ଥ—Distant.

ଧୂରମୁସ୍—ଦେ. ବି—ଗୋଡ଼ି ପ୍ରଭୃତିକୁ ପିଟି ଦୃଢ଼ କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ
Dhūr-mus ଦଣ୍ଡ ବା ମୁଷଳବିଶିଷ୍ଟ ଭାରି ଲୌହ ବା କାଷ୍ଠପିଣ୍ଡ—
ହୁରମୁଷ ଦୁରମୁଟ Rammer.

ଧୂର—ସଂ. ବି.—ଧୁର (ଦେଖ)—
Dhūra Dhur (See)

ପ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ -ଧୁର (ଦେଖ)— Dhura (See)

ଧୂରତି—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଧୃତି) —ଧୃତି (ଦେଖ)
Dhūrati Dhṛuti (See)

ଏହି ତନ୍ତ୍ରେ ହରନ୍ତ ତତ୍ତ୍ୱ ଧୁରତି—ଭକ୍ତି. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

ଧୂରା—ସଂ. ବି.—ଧୁର (ଦେଖ)
Dhūrā Dhur (See)

ଧୂଳ ପ୍ରା. (ଇତର ଭାଷା) ବି. (ସଂ. ଧୂଳି) —
ଧୁରା ଧୂଳି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Dhūli etc (See)
(ଧୂର୍ତ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂରି—ପ୍ରା. (ଇତରଭାଷା) ବି (ସଂ ଧୂଳି) —ଧୂଳି (ଦେଖ)
Dhūri Dhūli (See)
ଧୂଳ ଧୁରି

ଧୂରୁତ—ପ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଧୂର୍ତ୍ତ)—ଧୂର୍ତ୍ତ (ଦେଖ)
Dhūruta Dhurtta (See)
ଧୁରୁତ

ଧୂରେ—ପ୍ରା. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ଦୂରଂ)—ଦୂରରେ—
Dhūre At a distance.
ଦୂରେ ଧୁରେ ଥାଇ ଭୃଙ୍ଗ ବଡ଼ତ ନଥାଇ ବାସ ପେଶି ପଡ଼ିଲା ତ ।
ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଦଲ୍ଲଥଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦି ।
ଦୁରମେ

ଧୂରେଇ ହେବା—ପ୍ରା. କ୍ରି—କେତେକ ଦୂରରେ ବା ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ
Dhūrei hebā ରହିବା—To remain at a distance.
ଅଲଗହୋନା, ଦୁରହୋନା (ଯଥା—ଶୂଦ୍ରମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କଠାରୁ ଧୁରେଇ ହୋଇ ଖାଇ ବସିଲେ ।)

ଧୂର୍ଗତ—ସଂ. ବିଣ—୧ । ଅଗ୍ରଗାମୀ; ପ୍ରଧାନ—
Dhūrgata 1. Foremost; chief.
୨ । ରଥର ଦଣ୍ଡା ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା—
2. Standing on the pole of a chariot.

ଧୂର୍ଜ୍ଜଟି—ସଂ. ବି. (ଧୁର୍=ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟର ଚିନ୍ତାରୂପ ଭାର ବା ବଡ଼ଜଟାର ଭାର+ଜଟ୍ ଧାତୁ=ବହନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ; ଧୂର୍ଜ୍ଜୀ ଧୂର୍ଜ୍ଜିଟ(ଟୀ) } ଅନ୍ୟରୂପ ବଡ଼ ଜଟା ଥିବା ଯୋଗୁଁ) —
Dhūrjjaṭi ଶିବ; ମହାଦେବ—Śiba.

ଧୂର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୂର୍ବ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Dhūrtta ୧ । ଶଠ; ପ୍ରତାରକ; ବଞ୍ଚକ; ଦଗାବାଜ—
(ଧୂର୍ତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Sly; fraudulent; crafty;
(ଧୂର୍ତ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) knavish; deceitful.
(ଧୂର୍ତ୍ତତା—ବ) ୨ । ଚତୁର-2. Shrewd; cunning.
୩ । କପଟାତ୍ମା—3. Hypocritical.
୪ । (+କର୍ମ.ତ) ଆହତ; ଅଘାତପ୍ରାପ୍ତ—4. Hurt; injured.
୫ । ଅନିଷ୍ଟକାରୀ—5 Injurious; mischievous.
୬ । ଲମ୍ପଟ 6. Licentious; lecherous.
୭ । ମାୟାବୀ—7. Illusive
ସଂ. ବି—୧ । ଦ୍ୟୂତକର; ଜୁଆରୀ—1. A gambler.
୨ । ଶଠ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A cheat; a rogue.
୩ । ବିଲୁଆ—3. Jackal.
ନଖିଣାଂ ନାପିତୋଧୂର୍ତ୍ତଃ, ପକ୍ଷିଣାଂ ଚୈବ ବାୟସଃ;
ଦଂଷ୍ଟ୍ରିଣାଂଚ ଶୃଗାଲସ୍ତୁ, ଶ୍ୱେତ ଭିକ୍ଷୁ ସ୍ତପସ୍ୱିନାଂ ।
ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଶ୍ଳୋକ ଅଛି ।
୪ । ଧାତୁରୀ; ଦୁଦୁରୀଗଛ – Thorn apple (plant).
୫ । ଲୁହାର କଳଙ୍କି—5. Rust of iron.
୬ । ଲୁହାଚୂନା; ଲୁହାଗୁଣ୍ଡ—6. Iron filings (Apte).
୭ । ବିଟ ଲବଣ—7. Foetid salt..
୮ । କଳା ଲୁଣ—8. Black salt.
୯ । ପ୍ରେମିକ; ନାଗର—
9. A lover; a gallant (Apte).

ଧୂର୍ତ୍ତକ—ସଂ. ବି. (ଧୂର୍ତ୍ତ+କ) —୧ । ଶୃଗାଳ; ବିଲୁଆ—
Dhūrttaka 1. A jackal.
୨ । ଜୁଆରୁ—2. A gambler.
୩ । ମହାଭାରତୋକ୍ତ କୌରବ୍ୟକୁଳର ନାଗବିଶେଷ—
3. Name of a mythological serpent.
ସଂ. ବିଣ—ଅତି ଧୂର୍ତ୍ତ—Very cunning; crafty.

ଧୂର୍ତ୍ତ କିତବ—ସଂ. ବି—ଜୁଆଖେଳାଳି—
Dhūrta kitaba A gamester; a gambler.

ଧୂର୍ତ୍ତତା—ସଂ. ବି. (ଧୂର୍ତ୍ତ+ଭାବ. ତା)—୧ । ପ୍ରତାରଣା; ଶଠତା—
Dhūrttatā 1. Fraud; knavery; deceit.
୨ । ଧୂର୍ତ୍ତପଣ—2. Deceitfulness.
୩ । ଚତୁରତା; ଚାଲାକୀ—
3. Shrewdness; cunning; craftiness.

ଧୂର୍ତ୍ତପଣ—ଦେ. ବ—ଧୂର୍ତ୍ତତା; ଶଠପଣିଆ; ଠକପଣ—
Dhūrttapaṇa Deceitfulness.
ଧୁର୍ତ୍ତପନା ଘୁରତପନା
[ଧୂର୍ତ୍ତପଣିଆ(ଆ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଧୂର୍ତ୍ତମାନୁଷା—ସଂ. ବ—ରାକ୍ଷ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)
Dhūrtta mānushā Rākshā (See)

ଧୂର୍ଦ୍ଧର—ସଂ. ବିଣ (ଧୁର୍=ଭାର+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଧୁରନ୍ଧର
Dhūrddhara (ଦେଖ)—Dhurandhara (See)
(ଧୂର୍ଧର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂର୍ବ୍ବ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ହିଂସା କରିବା; ବଧ କରିବା—
Dhūrbb (root) To kill; to hurt.
(ଧୂର୍ବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂର୍ବ୍ବହ—ସଂ. ବିଣ (ଧୂର୍+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଧୂର୍ଦ୍ଧର (ଦେଖ)
Dhūrbbaha Dhūrddhara (See)
(ଧୂର୍ବ୍ବହ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂର୍ବ୍ବୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୂର୍ବ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଅ+ଈ. ଇ)—
Dhūrbbī ଶଗଡ଼ର ଝୁରମୁଣ୍ଡି—
(ଧୂର୍ବୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) The front point of a cart (where the poles meet); the forepart of a carriage.

ଧୂର୍ମ୍ମ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧୂମ)—ଆଧୁନିକ ତନ୍ତ୍ର ବା ଶରୀରଭେଦସାଧକ ବା ଅଣାକାରଭଜନକାରୀମାନଙ୍କର ଶରୀରର ଓ ପ୍ରକୃତିର ପାଞ୍ଚ କଳା ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
Dhūrma One of the 5 elements of nature and body according to the modern Tantric devotees.
(ଅଣାକାର ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)

ଧୂଳକ—ସଂ. ବ—ବିଷ—
Dhūlaka Poison (Apte)

ଧୂଳା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୂଳ)—ଧୂଳି (ଦେଖ)
Dhūlā Dhūli (See)
ଧୂଳ, ଧୂଳୋ ଧୂଳ, ଧୂରା

ଧୂଳା ଉଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଅତିରିକ୍ତ ମାତ୍ରାରେ ସମ୍ପାଦିତ ହେବା—1. (anything) Being done in excessive proportion or quantity.
Dhūlā urdibā
ଧୂଳ ଧାପଡ଼ ଉଡ଼ା
ଧୂରା ଉଡ଼ାନା
(ଧୂଳା ଉଡ଼ାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ରଜା ଘର ଭଲଘର ଯୋଗୁଁ ଖିଆ ପିଆରେ ଧୂଳା ଉଡ଼ୁଛି; ସେଠାରେ ମାଡ଼ରେ ଧୂଳା ଉଡ଼ୁଛି ।)
୨ । ବିଧ୍ୱଂସନ; ବିଧ୍ୱସ୍ତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
2. Devastation.
୩ । ଧୂଳିସାତ୍ ହେବା; ଭୂମିସାତ୍ ହେବା—
3. Being reduced to dust; being razed to the ground.

[ଦ୍ର—କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ବିଶେଷ ଭାବେ ଅଘାତ କରି ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଦେବା ଭଳି ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଅଣୁ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଦଉଡ଼ିବା

ଦ୍ୱାରା ଧୂଳି ଉଡ଼ିବା ବା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ଲାଗିଲେ ସେମାନଙ୍କ ଇତସ୍ତତଃ ଯିବା ଆସିବା କରିବାରେ ଧୂଳି ଉଡ଼ିବା ଭାବରୁ 'ଧୂଳା ଉଡ଼ିବା' କଥା ଅସିଅଛି ।)

ଧୂଳା ଉଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅତିରିକ୍ତ ମାତ୍ରାରେ କରିବା—1. To do something excessively.

Dhūlā urdā(rde)ibā

ଧୂଳ ଧାପଡ଼ା ଉଡ଼ାନ

ଧୂରେ ଉଡ଼ାନା (ଯଥା - ସେ ମାତ୍ରରେ ଧୂଳା ଉଡ଼େଇଲା ।)

[ଧୂଳା ଉଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ଶିଳ୍ପଖଣ୍ଡିତ କରିବା; ଧ୍ୱଂସଧ୍ୱଂସନ କରିବା; ବିଧ୍ୱସ୍ତ କରିବା—

2 To devastate; to lay waste.

୩ । କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଭାଙ୍ଗି ଚୂର ଧୂଳିସାତ୍ କରିବା—

3. To raze to the ground; to reduce to dust.

ଧୂଳି(ଲୀ)—ସଂ. ବି. (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+ସଙ୍ଖ୍ୟାର୍ଥରେ ଳ; ଲୀ; ବାୟୁର ଈଷତ୍ ତାଡ଼ନାରେ ଯାହା କମ୍ପିତ ହୁଏ)—

Dhūli(lī)

୧ । ପରାଗ; ଫୁଲ ଆଦିର ରଜଃ—1. Pollen.

୨ । ମାଟି ବା ଧୂଳି ପରି ଅକିଞ୍ଚିତ୍କର ପଦାର୍ଥ—

2 Any insignificant thing (like dust).

୩ । ମାଟିର ଚୂର୍ଣ୍ଣ—3. Earth dust;powdered earth.

୪ । ଗୁଣ୍ଡା; ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଚୂନା—4. Powder.

୫ । ଧୂଳି ପରି ମୂଲ୍ୟହୀନ ବସ୍ତୁ—

5. Anything of no value like dust.

୬ । ଚରଣରେଣୁ; ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କ ପାଦ ତଳେ ଲାଗିଥିବା ଧୂଳି, ଯାହା ସନ୍ତାନ ବା ସେବକ ଆଦିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ମଙ୍ଗଳ କାମନାର୍ଥ ଦିଆଯାଏ—6. The dust from the feet of elders which is put on the head of children etc for the purpose of bringing them bliss.

ଦେ. ବିଣ—ଧୂଳି ଧୂସରିତ; ମଇଳା—

Soiled with dust; dusty.

ଧୂଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଧୂଳି)—

Dhūliā

ଧୂଳିଆ, ଧୂଳୋ

୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ; ଧୂଳି ପରି ଗୁଣ୍ଡା ହୋଇଥିବା—

1. Powdered.

ଧୂଳିଆ ମିଟିଆ, ଧୂଳସା (ଯଥା—ଧୂଳିଆ ଚାଉଳ ।)

୨ । ଧୂଳି ଧୂସରିତ; ଧୂଳି ବୋଳା ହୋଇଥିବା—

2. Rendered grey by being covered over with dust

(ଯଥା—ଧୂଳିଆ ବାବାଜୀ ।)

୩ । ଯେ ଧୂଳିରେ ବିଚରଣ କରେ—

3. Grovelling in the dust.

(ଯଥା—ଧୂଳିଆ ଜନା ।)

୪ । ମାଟିଆ ରଙ୍ଗର; ଧୂସର ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଖାକି ରଙ୍ଗର (ଯଥା—ଧୂଳିଆ ଜନା)—4. Grey; khaki

୫ । ଧୂଳିମୟ; ଧୂଳିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—5. Dusty; full of dust.

୬ । ଯେଉଁ ଋତୁ ବା ସମୟରେ ବର୍ଷା ଅଭାବରୁ ବାଟଘାଟରେ ଧୂଳି ଉଡ଼େ—6. (weather or time) In which the roads and lands become dusty; dry (season).

(ଯଥା—ଧୂଳିଆ ଗୁଣ୍ଡିଚା ।)

ଦେ. ବି—୧ । ଧୂଳିଆ ଘର (ଦେଖ)

1. Dhūliā ghara (See)

୨ । ଧୂଳିଆ ଘରେ ଲାଗିଥିବା କାଠର ରୁଅ ଓ କାଠର ପାରେଣୀ ବତା—2. Wooden rafters and thin ribs used in constructing the upper frame-work of a house.

ପ୍ରାଦେ. (ପୁଂ) ବି—ଧୂଳିଆ ଗୁମାସ୍ତା (ଦେଖ)

Dhūliā gumāstā (See)

ଧୂଳିଆ କଣ୍ଟା—ଦେ. ବି—ଲୌହ ନିର୍ମିତ କ୍ଷୁଦ୍, କ୍ଷୁଦ୍, କଣ୍ଟା—

Dhūliā kanṭā Small iron nails or pricks.

ଧୂଳିଆ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଯାହା ଆପଣାର ପ୍ରାପ୍ୟ ନୁହେଁ ତାହା ଆଦାୟ କରିବା—To realise some profit which is not one's own

Dhūliā karibā

(ଧୂଳିଆ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦାଓମାରା

ନକା ମାରନା

[ଦ୍ର—ଏକ ପଣ୍ଡାର ଯଜମାନ-ଯାତ୍ରୀ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଏକ ପଣ୍ଡାର ଗୁମାସ୍ତା ଦୂର ଦେଶରୁ ତୀର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସି ସେ ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଫୁସଲା ଫୁସଲି କରି ତାହାଙ୍କୁ ତାହାର ପାରମ୍ପରିକ ପଣ୍ଡା-ଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ କାଳେ ଆପଣା ପଣ୍ଡା ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚାଇବ, ଏହି ଭୟରେ ଯାତ୍ରୀର ପାରିବାରିକ ବା ପୈତୃକ ପଣ୍ଡା ଯାତ୍ରୀଠାରୁ ପାଇବା ଉକ୍ତ ଧୂଳିଆ ଗୁମାସ୍ତାକୁ ଲାଭରୁ କିଛି ଅଂଶ ଦିଏ । ଉକ୍ତ ଗୁମାସ୍ତାକୁ 'ଧୂଳିଆ' ଓ ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟକୁ 'ଧୂଳିଆ କରିବା' ବୋଲାଯାଏ । ଏଥିରୁ 'ଧୂଳିଆ କରିବା' ଏହି କ୍ରିୟାର ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ ପ୍ରୟୋଗ ଚଳିଅଛି ।]

ଧୂଳିଆ ଗୁଣ୍ଡିଚା—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଗୁଣ୍ଡିଚା ବା ରଥଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଧୂଳି ଉଡ଼ୁଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଷା ହେଉ ନ ଥାଏ—

Dhūliā gundichā

A season of the car festival (held in the month of Āshārdha) when there is no rain; dry car festival season.

ଧୂଳିଆ ଗୁଣ୍ଡିଚା କାଦିଆ ଗଛା
ତିଆ ବୋଲେ ଧାନ ହାଟକୁ ନେଇ । କୃଷିବଚନ ।

ଧୂଳିଆ ଗୁମାସ୍ତା—ପ୍ରାଦେ.(ପୁଂ) ବି—ଯେଉଁ ଯାତ୍ରୀ-ଗୁମାସ୍ତା ନିଜର ପଣ୍ଡା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ପଣ୍ଡାର ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଆଣି ଅନ୍ୟ ପଣ୍ଡା ତରଫରୁ ଉକ୍ତଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେବଦର୍ଶନାଦି କରାଏ ଓ ଯାତ୍ରୀ ତାହାର ପାରମ୍ପରିକ ପଣ୍ଡାକୁ ଦେବା ପାରିତୋଷିକରୁ ଭାଗ ନିଏ—A pilgrim-agent who accompanies pilgrims belonging to some other Panda to a sacred place and makes the necessary arrangements for their visit to the Deity and gets a share out of the perquisites given by them to their own Panda.

Dhūliā gumāstā

ଧୂଳିଆ ଘର—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଗୃହଘରର ଛତ ବା ଲଦନରେ ବାଉଁଶର
Dhūliā ghara ରୁଥ ଓ ପାରେଣୀ ବତା ପରିବର୍ତ୍ତରେ କାଠର
କାଠକୀ କୋରିବତ୍ତୀକା ଘର ରୁଥ ଓ ବତା ଲଗିଥାଏ—
A thatched house having its roof or frame planked with wooden rafters and ribs.

ଗୃହଟେଣ୍ଟା ଧୂଳିଆ ଘର ବନାଇ ପକାଇଲେଣି । ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

[ଦ୍ର—ଧୂଳିଆ ଘରର ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କ ଉପରେ କାଠର ରୁଥମାନ ପଡ଼େ ଓ କାଠ ରୁଥ ଉପରେ କାଠର ପାରେଣୀ ବତାମାନ ସାନ ସାନ ଲୁହାକଣ୍ଟା ବାଡ଼ିଆ ହୋଇ ଲଗାଯାଏ । ବାଉଁଶରେ ତିଆରି ଘରର ଛତ ଅପେକ୍ଷା ଧୂଳିଆ ଘରର ଛତ ସୁନ୍ଦର ଓ ବେଶ ମଜ୍‌ବୁତ୍ ଅଟେ ।]

ଧୂଳିଆ ଜନ୍ଦା—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ଚକଚକିଆ କଳା ବା ପାଉଁଶିଆ
Dhūliā jandā ଜନ୍ଦା—A kind of big black
ଡେମ୍ବେଁ ପୀଁ ପଡ଼େ or grey pismire living in dust.
ବିଷପୀପଡ଼ୀ ଚୀଟୀ

ଧୂଳିଧୂସର ଧୂଳିଅଜନ୍ଦା ଭୂଇଁ ଉଲେ ଉଲେ ଥାଏ
ବଅଁଳ ମାଇଁସ ଟିକିଏ ପାଇଲେ ଭୁଟ୍‌ବନ ଖାଏ ।
ଭକ୍ତିଲ କାହାଣୀ ।

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ସରୁ ଓ ଲମ୍ବା । ଏମାନଙ୍କ ଦଂଶନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ । ଏମାନେ ଧୂଳିରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି ।]

ଧୂଳିଆ ଧୂସର—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଧୂଳିଧୂସରିତ)—ଧୂଳିଧୂସର (ଦେଖ)
Dhūliā dhūsara Dhūlidhūsara (See)

ଧୂଳୋୟଧୂସର ଧୂଳିଆଧୂସର ଦିଗେ ନ୍ଦିହ ଧୂଳିଆ । ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣଗୀତା ।

ଧୂଳଧୂସର (ଧୂଳିଆଧୂସ(ସ୍ତ)ର ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂଳିଆ ନାଗ—ଦେ. ବି—ଏକଜାତୀୟ ନାଗସାପ—A kind of
Dhūliā nāga small cobra, 3 or 4 inches long,
ଶଙ୍ଖରାଜାଁ generally living in dusty places.

[ଦ୍ର—ଏ ୩।୪ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ । ଏହାର ବିଷ ଉତ୍କଟ । ଏହା ଧୂଳି ଘରରେ ଥାଏ ଓ ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ପାଣ୍ଡୁର ।]

ଧୂଳିଆ ବାଡ଼େଇବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ଧୂଳିଆ ଘରର ଛତର କାଠର ରୁଥ
Dhūliā bārdeibā ଉପରେ କାଠର ବତାକୁ ଲୁହାକଣ୍ଟାଦ୍ୱାରା
ଧୂଳିଆ ପିଟିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ସଂଲଗ୍ନ କରିବା—1. To drive nails
ଧୂଳିଆ ମାରିବା } into the wooden ribs to attach them to the wooden rafters of a Dhūliā ghara.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଧନୀ ହୋଇ ବ୍ୟୟସାପେକ୍ଷ ଧୂଳିଆଘର କରିବା—
2. (figurative) To be rich and be able to construct a costly house with wooden rafters and ribs instead of bamboo ones like ordinary poor people.

ଧୂଳିଆ ବାବାଜୀ—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ବାବାଜି ବା ବୈଷ୍ଣବ ଦେହରେ
Dhūliā bābāji ଭସ୍ମ ବା ଧୂଳି ବୋଳି ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି—
ଧୂରିଆ ବାବାଜୀ A mendicant who rubs dust or
(ଧୂଳିଆ ବରଷମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ashes on his body.

ଧୂଳିଆ ଯାତ୍ରୀ—ପ୍ରାଦେ. (ପୁଂ) ବି—ଯେଉଁ ଯାତ୍ରୀ ନିଜର ପରିଚାରକ
Dhūliā jātri ପଣ୍ଡା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ପଣ୍ଡା ବା ଅନ୍ୟ ପଣ୍ଡାର ଗୁମାସ୍ତା
ସଙ୍ଗେ ତୀର୍ଥକୁ ଆସି ଦେବଦର୍ଶନାଦି କରେ—
A pilgrim who visits a shrine by taking the help of a pilgrim-agent other than his family Pandā's servant.

ଧୂଳି ଉଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧୂଳି+ଉଡ୍ଡୟନ)—
Dhūli urdā(rde)ibā ୧ । ଧୂଳିମୟ ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିବାଦ୍ୱାରା
ଧୂଳାଉଡ଼ାନ ରାସ୍ତାର ଧୂଳିକୁ ପାଦ ବା ଖୁରର ଆଘାତଦ୍ୱାରା
ଧୂଳଉଡ଼ାନା ପବନରେ ସଞ୍ଚାଳିତ କରିବା—1. To raise the dust from a dusty road by the tread of the feet or hoofs.

ଧଳ ଛଡ଼ାଇଣ ଦାଣ୍ଡେ କରି ହୁଙ୍କାଇଡ଼
ଯାଇଛନ୍ତି ଗୋକୁଳେ ଗୋଠକୁ ବାହୁଡ଼ । ମଧୁସୂଦନ. ଭଜମାଳା ।

୨ । ଯେଉଁଆଡ଼ୁ ପବନ ବହୁଛି ସେହିଆଡ଼ୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି-ଆଡ଼କୁ ବା ଉପରକୁ ଧୂଳିକୁ ସଞ୍ଚାଳିତ କରିବା—
1. To cause dust to be blown towards a person by wind.

୩ । ଧୂଳା ଉଡ଼ାଇବା(ଦେଖ)—3. Dhūlā urdāibā (See)

୪ । (ପବନ ବା ବତାସ) ଭୂପୃଷ୍ଠରେ ଥିବା ଧୂଳିକୁ ଶୂନ୍ୟକୁ ସଞ୍ଚାଳିତ କରିବା—4. (the wind or tempest) To raise the dust off the ground.

ଧୂଳି ଉଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—୧ । ଧୂଳା ଉଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Dhūli urdibā 1. Dhūlā urdibā (See)
ଧୂଳାଉଡ଼ା ୨ । ଭୂପୃଷ୍ଠରୁ ଧୂଳିପଟଳ ପବନ ବା ମନୁଷ୍ୟର
ଧୂଳଉଡ଼ନା ପାଦ ବା ଅଶ୍ୱାଦିର ଖୁରଦ୍ୱାରା ସଞ୍ଚାଳିତ ହୋଇ ଶୂନ୍ୟରେ ଉଡ଼ିବା—2. The raising of dust from the surface of the earth by the wind or feet or hoofs of animals.

ଧୂଳି(ଲୀ) କଦମ୍ବ—ସଂ. ବି—କେଳି କଦମ୍ବ ୧ (ଦେଖ)
Dhūli(lī) kadamba Keli kadamba 1 (See)

ଧୂଳିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୂଳି+ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଯାହା ଆକାଶରେ
Dhūlikā ଧୂଳି ସଦୃଶ ଭାସେ)—ଭୂଲୁଣ୍ଠିକା; କୁହୁଡ଼—
Mist; fog.

ଧୂଳି କୁଟ୍ଟିମ—ସଂ. ବି. (ଧୂଳି+କୁଟ୍ଟିମ)—୧ । କର୍ଷିତ କ୍ଷେତ୍ର; ତଷା
Dhūli kuṭṭima ହୋଇ ଥିବା କ୍ଷେତ—1. A ploughed
(ଧୂଳି କେଦାର—ଅନ୍ୟରୂପ) field.

୨ । ମାଟିର ସ୍ତୂପ ବା ବାନ୍ଧ—
2. A mound or rampart of earth (Apte).

ଧୂଳି ଖେଳ—ଦେ. ବି.—୧ । ଧୂଳି ସାହାଯ୍ୟରେ ପିଲାମାନଙ୍କର
Dhūli khela ଖେଳିବା ନାନାପ୍ରକାର କ୍ରୀଡ଼ା—1. Child's
ଧୂଳୋ ଖେଳା play in which children raise sem-
ଧୂରିଆ ମିଟିଆ ଖେଳ blance of houses with dust.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅବାସ୍ତବ କଥା—
2. (figurative) Any unreal affair.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପିଲାଙ୍କ ଧୂଳିଖେଳ ପରି ଅସ୍ଥାୟୀ ବିଷୟ—
3. (figurative) Any unsubstantial or short-lived matter.

ଧୂଳି ଗୁଚ୍ଛକ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧୂଳି+ଗୁଚ୍ଛକ)—ଅବିର; ଫଗୁ—
Dhūli guchchhaka A red powder (made from the root of a wild ginger).

ଧୂଳି ଗୁଞ୍ଜା(ଞ୍ଜେ)ଇ—ଦେ. ବି.—ପିଲାମାନଙ୍କର ଧୂଳି ସାହାଯ୍ୟରେ ଖେଳିବା ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
Dhūli gunjā (ñje)i A kind of child's play done with the help of dust.

ଧୂଳି ଗୁଣ୍ଡୁରି—ଦେ. ବି.—ଏକଜାତୀୟ ପୋକ; ଗୁଣ୍ଡୁରପୋକ—
Dhūli gunduri A kind of worm boring into dust; sand-borer.
ଘୁର୍ଘୁରେ ପୋକା
ଗୁଡ଼ୁଡ଼ୁ [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଧୂଳିରେ ଗାତ କରି ରହନ୍ତି ।]

ଧୂଳି ଗୋଡ଼—ଦେ. ବି.—ଅନାବୃତ ପାଦ ଦ୍ୱାରା ଭୂଇଁରେ ଯିବା ଆସିବା ଯୋଗୁଁ ଧୂଳି ଲାଗିଥିବା ଗୋଡ଼—Feet soiled with dust on account of walking on dusty road with bear feet.
Dhūli gorda
ଧୂଳା ପା
ଘୁରିଅଯା ପାଆଁ

ଧୂଳି ଘର—ଦେ. ବି.—୧ । ପିଲାମାନଙ୍କର ଧୂଳି ସାହାଯ୍ୟରେ କରିବା ଖେଳଘର—1. A doll's house made by children with dust.
Dhūli ghara
ଧୂଳାଘର
ଧୂଳୀଘର
୨ । ପିଲାମାନଙ୍କ ଧୂଳି ଘର ପରି ଅବାସ୍ତବ ଓ ଅସ୍ଥାୟୀ ବିଷୟ—2 Any unreal or short-lived thing like children's doll-house.
୩ । ପିଲାଙ୍କ ଖେଳଘର ପରି ସଂସାରର ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ କ୍ରିୟା—
3. Worldly affairs compared to children's play-house.
(ଯଥା—ଦଇବ ମୋ ଧୂଳିଘର ଭାଙ୍ଗି ଦେଲା ।)

ଧୂଳି ଝାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଶିଶୁ ଅଦିଙ୍କ ଧୂଳିଧୂସରିତ ଦେହରୁ ବା ଧୂଳିଧୂସରିତ କୌଣସି ବସ୍ତୁରୁ ବସ୍ତ୍ରାଦି ସାହାଯ୍ୟରେ ଧୂଳି ଅପସାରିତ କରିବା—2. To dust; to remove dust from a dust-smeared body or thing by beating off the dust.
Dhūli jhārdiba
ଧୂଳ ଝାଡ଼ା
ଧୂଳ ଝାଡ଼ନା
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପଦରଜଃ ଶିଶୁଅଦିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଛିଞ୍ଚି ଦେବା—2. To sprinkle the dust of one's feet on the head of a youngster.

ଧୂଳି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଶିଶୁ, ବାଳକ, ସେବକ ଅଦିଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ କାମନାର୍ଥ ସେମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ (ଗୁରୁଜନ) ପଦଧୂଳି [ଧୂଳି ପକା(ଦେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ପକାଇବା; ଚରଣଧୂଳି ପ୍ରଦାନ କରିବା—1. To lay the dust of one's feet on the head of one's younger, wishing him bliss.
Dhūli deba

୨ । (ଆଖିରେ) ଧୂଳି ଦେବା; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଖି ଆଗରେ ଠକାଇବା—2. To throw dust in the eyes; to deceive a person in his very face.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବିକା ଉପାର୍ଜନ ପନ୍ଥାରେ ବାଧା ଦେବା; ଦାନାରେ ଧୂଳି ଦେବା—
3. (figurative) To put obstacles in the way of one's means of living.

ଧୂଳି ଧୂସର—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (୭ଯୀ ତତ୍ପୁ; ଧୂଳି+ଧୂସର)—ଧୂଳି ବୋଳି ହୋଇ ଥିବାରୁ ବିବର୍ଣ୍ଣ; ମାଟିଆ—Grey with dust; soiled with a layer of dust over the body.
ଧୁଳିଆ
ଧୁଳିଆ ମିଟିଆ, ଧୁରିସେ ଭରା
(ଧୂଳିଧୂସର, ଧୂଳି ଧୂସରା(ପୁଂ); ଧୂଳିଧୂସର, ଧୂଳିଧୂସରା (ସ୍ତ୍ରୀ)-ଦେଶଜ ରୂପ) (ଧୂଳି ଧୂସର—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂଳି ଧୂସରିତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (୭ଯୀ ତତ୍ପୁ; ଧୂଳି+ଧୂସରିତ)—ଧୂଳିରେ ଆବୃତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ପାଂଶୁବର୍ଣ୍ଣ—
Dhūli dhūsarita
(ଧୂଳିଧୂସରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Soiled with dust; smeared over with dust; dusty.

ଧୂଳି ଧ୍ୱଜ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂଳି+ଧ୍ୱଜ)—୧ । ପବନ—
Dhūli dhwaja 1. The wind.
୨ । ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ; ଝଡ଼ିଆ ଝଡ—2. Whirl-wind.

ଧୂଳି ପଟଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧୂଳି+ପଟଳ)—ଧୂଳି ଉଡ଼ି ମେଘ ପରି ଦେଖାଯିବା ଘନ ଧୂଳିରାଶି—
Dhūli patala A cloud of dust.

ଧୂଳି ପୁଷ୍ପିକା—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୂଳି+ପୁଷ୍ପିକା; ଏଥିର ଫୁଲ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଜଟାରେ ଧୂଳି ପରି ବହୁତ ପରାଗ ଥିବାରୁ)-କଅ ଗଛ; କେତକୀ ଗଛ—Screwpine; Pandanus Odoratissimus.
Dhūli batā

ଧୂଳି ବତା—ଦେ. ବି—ଛଣ୍ଟର ଛୁଆଣି ଘରେ ଓ ଧୂଳିଆଘରେ ରୁଅ ଉପରେ ଲଗାଯିବା ଦୁଇ ଅଙ୍ଗୁଳ ଓସାର ଓ ଅଧଅଙ୍ଗୁଳ ବହଳ କାଠର ସରୁଆ ବତା—Thin wooden ribs of a thatch-frame over which earthen tiles are laid instead of straw or of a Dhūliā house.
(ଧୂଳିଆବତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂଳିମୟ—ସଂ. ବିଶ. (ଧୂଳି+ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ ମୟ)—
Dhūlimaya ୧ । ଧୂଳିଦ୍ୱାରା ଆବୃତ—
1. Covered over with dust.
୨ । ଧୂଳିଆ; ଧୂଳିପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Dusty.

ଧୂଳି ମରିବା—ଦେ. ବି.—ସାମାନ୍ୟ ବର୍ଷାଦ୍ୱାରା ବା ପାଣି ଛିଞ୍ଚା ହେବା ଦ୍ୱାରା ଭୂପୃଷ୍ଠରେ ଉଡ଼ୁଥିବା ଧୂଳି ଆଉ ଉଡ଼ି ନ ପାରି ବସି ଯିବା—The settling of the dust over the surface of the ground by a light shower of rain or by the sprinkling of water over it.
Dhūli mariba

ଧୂଳି ମଳି—ଦେ. ବି. (ସହଚର; ସଂ. ଧୂଳି+ମଳ)—
Dhūli mali ୧ । ଧୂଳି ଓ ମଳ—1. Dust and dirt.
ଧୂଳା ମୟଳା ୨ । ଧୂଳି ପଡ଼ିବା ଯୋଗୁଁ ଜାତ ହେବା ମଇଳା—
ଧୁରିମଇଳା 2. Soil due to dust.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସାମାନ୍ୟମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ—
3. (figurative) The slightest doubt.
(ଯଥା—ତାଙ୍କ କଥାରେ ଧୂଳି ମଳି ନାହିଁ ।)

୪ । ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ଗୋଳମାଳ—
4. Any little confusion.
୫ । ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର କଳଙ୍କ—
5. A little blemish.
୬ । ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ମଇଳା—
6. A speck of dirt.

ଧୂଳି ମାଟି—ଦେ. ବି. (ସହରର; ସଂ. ଧୂଳି+ମୃତ୍ତିକା)—
Dhūli mātī ୧ । ଧୂଳି ଓ ମାଟି—1. Dust and earth.
ଧୁଳାମାଟି ୨ । ଧୂଳି ଓ ମାଟି ପରି ମୂଲ୍ୟହୀନ ବସ୍ତୁ—
ଧୁଳିଆ ମିଟିଆ 2. A thing of no value like dust and earth.
(ଯଥା—ସେ ତା ବାସର ସାଇତା ଧନକୁ ଧୂଳି ମାଟି ପରି ଉଡ଼ାଇ ଦଉଛି ।)

ଧୂଳିର—ଦେ. ବିଶ. (ଧୂଳି ଶବ୍ଦର ୬ଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି ବିଶେଷଣରୂପେ
Dhūlira ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ଧୂଳିରେ ନିର୍ମିତ—
ଧୂଳାର 1. Made of dust.
ଧୁଳକା ୨ । ଧୂଳି ପରି ଅତିତୁଚ୍ଛ—
2. Insignificant like dust.
ଧୂଳିର ଏ ମର କଳେବର—ମଧୁସୂଦନ. କବିତାବଳି ।
୩ । ଯାହା ଦିନେ ଧୂଳିସାତ୍ ହେବ—
3. Which will one day be reduced to dust.

ଧୂଳିରେ ମିଶିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧୂଳିସାତ୍ ହେବା—
Dhūlire misibā 1. To turn into dust.
ଧୂଳାର ମିଶେ ଯାଓଆ ୨ । ବିନଷ୍ଟ ହେବା—
ଧୁଳିରେ ମିଳିବା 2. To be destroyed.
(ଧୂଳିରେ ମିଶିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ମରିବା—3. To die.
[ଧୂଳିରେ ମିଶା(ଶେ)ଇବା—ସକର୍ମକରୂପ]

ଧୂଳି ସରସର—ଦେ. ବିଶ—ଧୂଳିଧୂସର (ଦେଖ)
Dhūli sarasara Dhūlidhūsara (See)

ଧୂଳିସାତ୍—ସଂ. ବିଶ. (ଧୂଳି+ପରିଣତାର୍ଥେ ସାତ୍; ତୁଳ. ଭସ୍ମସାତ୍)—
Dhūlisāt ୧ । ଧୂଳିରେ ପରିଣତ—
1. Reduced or turned into dust.
୨ । ଭାଙ୍ଗି ଯାଇ ଧୂଳି ସଙ୍ଗେ ମିଶିଯିବା (ଘରଆଦି)—
2. Razed to dust.

ଧୂଳିସାତ(ଥ)—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଶ. (ସଂ.—ଧୂଳିସାତ୍)—ଧୂଳିରେ
Dhūlisāta(tha) ପରିଣତ—Reduced to dust.
ସେ ସମସ୍ତେ ତୁମ୍ଭେ ଦେଖାଇ ଲମ୍ବହାତ
ମଥ ଭାଙ୍ଗି ତାର ବରିବ ଧୂଳିସାତ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଧୂଶ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ. ଶୋଭିତ କରିବା—
Dhūś (root) To adorn; to embellish.
(ଧୂସ୍; ଧୂଷ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୂସ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଭୂଶ୍; କୌଣସି କୋମଳ ବସ୍ତୁର
Dhūs ହଠାତ୍ ପତନ ଶବ୍ଦ—The sound of a soft
ଭୁସ ଧୁସ massy thing falling suddenly.

ଧୂସ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତୁଷ)—ଧାନ ଆଦି ଶସ୍ୟରୁ ବା ତୁଷ ଆଦିରୁ
Dhūsa ଉଡ଼ିବା ଧୂଳି ପରି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଂଶ—Small particles
ତୁଷ of grain-dust; particles of chaff or straw
ଧୁସ;ପଟପଟ coming out of grains or dry plants when handled; refuse or dust of corn.

ଧୂସର ସଂ. ବିଶ. (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+କର୍ତ୍ତୃ ସର)—
Dhūsara ୧ । ଈଷତ୍ ପାଣ୍ଡୁର; ପାଉଁଶିଆ ରଙ୍ଗ; ଧୂଳିଆ; ମାଟିଆ—
ଧୂସର } ସ୍ତ୍ରୀ 1. Greyish; dust-coloured; ashy;
ଧୂସରା } khaki-coloured.
୨ । ଧୂଳି ବୋଳା ହୋଇଥିବା—
2. Dusty; smeared with dust.
୩ । ମଳିନ; ମଳିଆ—3. Dirty; filthy.
ଦେ. ବିଶ.(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଅପମାନ ବା ଦୁଃଖଯୁକ୍ତ; ଚିନ୍ତିତ—
(figurative) Grieved; troubled.
ଧୂସର ହୋଇ ବଳଭଦ୍ର, ଧୂସର ହୋଇବା ମନ
ଧୋଇ ଚିନ୍ତା—କଳଙ୍କ ସମାଜ ମାଜ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଣୋଷ୍ଟକଳ୍ପ. ଧ ୩ ।
ସଂ. ବି—୧ । ପାଣ୍ଡୁରବର୍ଣ୍ଣ—1. Gray colour.
୨ । ପାଣ୍ଡୁର ବର୍ଣ୍ଣର କୌଣସି ବସ୍ତୁ—
2. Any thing of grey colour.
୩ । ଉଷ୍ଟ୍ର; ଓଟ—2 Camel.
୪ । ଗଧ—4. An ass.
୫ । କପୋତ—5. Dove.
୬ । ବଣିଆଁ—6. Goldsmith.
୭ । ତେଲି—7. Oilman.
[ଦ୍ର—ବଣିଆଁ ଓ ତେଲିଙ୍କ ଦେହ ପାଣ୍ଡୁର ବର୍ଣ୍ଣ ହେତୁ ତେଲିର ଦେହ ତେଲିଆ ହୋଇଥାଏ; ଧୂଳି ଲାଗି ତାର ଦେହ ପାଣ୍ଡୁର ହେତୁ । ପାଉଁଶ ଭଳି ବଣିଆମାନଙ୍କ ଦେହ ମଧ୍ୟ ଧୂସର ଦେଖାଯାଏ ।]

ଧୂସରଧୂମା—ଦେ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧୂସରଧୂମା (ଦେଖ)
Dhūsaradhūmā Dhūsar-dhumā (See)
(ଧୂସରଧୂମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଧୂସର(ରୁ)ଧୂମା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଧୂସରଧୂସା—ଦେ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧୂସରଧୂସା (ଦେଖ)
Dhūsaradhūsā Dhūsur-dhūsā (See)
(ଧୂସରଧୂସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂସରା—ଦେ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଧୂସର)—
Dhūsarā ୧ । ପାଂଶୁବର୍ଣ୍ଣ; ଧୂସରବର୍ଣ୍ଣ; ପାଉଁଶିଆ—
ଧୁସରା 1. Grey-coloured.
(ଧୂସର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧୂଳିଆ—2. Dusty.
ଧୂସରା } ସ୍ତ୍ରୀ ୩ । ମଳିଆ; ମଳିନ—3. Soiled.
ଧୂସରା } ଦେ. ବି—ଧୂସର ରଙ୍ଗର ଏକପ୍ରକାର ଧାନ—
A kind of greyish paddy.

ଧୂସରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧୂସର)—ଧୂସାଇବା (ଦେଖ)
Dhūsarā(re)ibā Dhūsāribā (See)

ଧୂସରା କେନ୍ଦୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୂସର ଓ ଇନ୍ଦୁକ)—
Dhūsarā kendu ମାକଡ଼ କେନ୍ଦୁ (ଦେଖ)
(ଧୂସରାକେନ୍ଦୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Mākaṛda kendu (See)

ଧୂସରା ଧୂସରି—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ପରସ୍ପର ଉପରକୁ ଧୂଳି ଫୋପଡ଼ା ଫୋପଡ଼ି ହୋଇ ଧୂଳିଧୂସରିତ ହେବା—Soiling each other by throwing dust.
Dhūsarā dhūsari
ଧୁଲି ଫେଁକାଫେଁକି
ଧୂଳୋ ଫେଲଫେଲି ହଓୟା

ଧୂସରୀ—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବି—ଏକପ୍ରକାର ଧାନ—
Dhūsarī A species of paddy.
ସଂ. ବିଣ—'ଧୂସରା'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Dhūsarā.
ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କିନ୍ନରୀବିଶେଷ (ହ୍ରୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Name of a Kinnarī.

ଧୂସରିତ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ଧୂସର + ଯୁକ୍ତାର୍ଥରେ ଇତ)—
Dhūsarita ୧ । ଧୂସରବର୍ଣ୍ଣ ରଞ୍ଜିତ—1. Made grey;
(ଧୂସରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) turned grey; turned dusty-white.
୨ । ଧାଣ୍ଡୁର—2. Greyish.
୩ । ଧୂଳିରେ ଆବୃତ—
3. Smeared with dust; dusty

ଧୂସରିମା—ସଂ. ବି. (ଧୂସର + ଭାବାର୍ଥରେ ଇମନ୍)—ଧାଣ୍ଡୁରତା—
Dhūsarimā Greyish tint; the state of being grey.

ଧୂସା—ଦେ. ବିଣ. ସୁଂ—ଭୁସା; ଅତି ସ୍ଥୂଳକାୟ—
Dhūsā Very corpulent.

ଧୁମସା ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ଦ୍ୱିଶାଠ) ଲୋହୁ; ମୋଟା ଶୀତବସ୍ତ୍ର;
ଘୁମସା ଉର୍ଣ୍ଣାବସ୍ତ୍ର—1. A coarse woollen wrapper.
(ଧୂସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁଃଶାସନର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକନାମ—
ଧୁସା 2. A name for calling Duhśāsan in
ଘୁସା contempt.
ପ୍ରାଦେ. (ରଡ଼ଳାଡ ଓ ଜୟପୁର) ବି—ବଡ଼ ମୂଷା—
Big mouse.

ଧୂସାଧୂସି—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଧୁପ୍‌ସା ଧୁପ୍‌ସି (ଦେଖ)
Dhūsādhūsi Dhup-sā dhup-si (See)

ଧୂସାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧୂସର; 'ଧୂସରିବା' କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—
Dhūsāribā ୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଧୂଳିରେ ଘୋଷାରିବା—
(ଧୂସରାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To drag a thing through
ଘସୋଟନା dust.
୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଧୂଳିଧୂସର କରିବା—
2. To cause a thing to become dusty.

ଧୂସୁମା—ଦେ. ବିଣ. ସୁଂ—ଧୁମ୍‌ସା (ଦେଖ)
Dhūsumā Dhūm-sā (See)
(ଧୂସୁମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂସୁରଧୂମା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଧୂସର)—୧ । ସ୍ଥୂଳକାୟ; ମୋଟା; ମେଧା
Dhūsur-dhumā (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Corpulent (person).
(ଧୂସୁରୁଧୂମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧୂଳିଧୂସରିତ ଓ ମୋଟା—
(ଧୂସୁରଧୂମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2 Smeared over with dust
ଧୁରଧୁସରା and fat.

ଧୂସୁରଧୂସା—ଦେ. ବିଣ. ସୁଂ. (ସଂ. ଧୂସର) —ଧୂଳିଧୂସରିତ; ଦେହଯାକ
Dhūsur-dhūsā ଧୂଳି ବୋଳା ହୋଇଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(ଧୂସୁରୁଧୂସା—ଅନ୍ୟରୂପ) Smeared over with dust.
(ଧୂସୁରୁଧୂସୀ —ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୂସୁରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧୂସରିତ)—ତଳେ ଘୁଷୁରି ଧୂଳିଧୂସରିତ
Dhūsuribā ହେବା; ଧୂଳିରେ ଘୁଷୁରିବା—To be soiled
(ଧୂସରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) with dust by grovelling in it.
ଘସିଟାନା

ଧୂସ୍ତର—ସଂ. ବି—ଧୁସ୍ତୁର (ଦେଖ)
Dhūstara Dhustara (See)

ଧୂସ୍ତୁର—ସଂ. ବି—ଧୁସ୍ତୁର (ଦେଖ)
Dhūstura Dhustara (See)
(ଧୂସ୍ତୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୃ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଧରିବା—To hold.
Dhṛu (root) [ଧୃ—ଏହାର ବିଭିନ୍ନ ଅର୍ଥ ଜନ୍ମେ 'ଧରିବା' କ୍ରିୟା ତଳେ ଅର୍ଥ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

ଧୃକ୍—ସଂ. ବିଣ. (ଅନ୍ୟ ପଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ; ଧୃ ଧାତୁ + କ୍ୱିପ୍)—
Dhṛuk ଯେ ଧରିଥାଏ; ଧାରଣକାରୀ—
Bearing; carrying; holding; assuming.
(ଯଥା—କାଳରୂପ ଧୃକ୍ ।)

ଧୃକ - ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଧୃକ୍)—ଧାରକ; ଧାରଣକାରୀ—
Dhṛuka Holding; one who holds anything.
ବଜ୍ର କବଚ ଧୃକ ଭଣ୍ଡଗଦା ଶାସ୍ତ୍ରକ କାର୍ମୁକ ଶବ୍ଦ ଶାସ୍ତ୍ରକ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶତକଳାସ ।

ଧୃତ୍ ସଂ. ବିଣ. (ଅନ୍ୟ ପଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ; ଧୃ ଧାତୁ + ଶତୃ)—
Dhṛut ଧୃକ୍ (ଦେଖ)
Dhṛuk (See)

ଧୃତ—ସଂ. ବିଣ. (ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ହାତରେ ଧରା ହୋଇ
Dhṛuta ଥିବା—1. Held; caught; seized by the
(ଧୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) hand.
୨ । ଗୃହୀତ—2. Taken; accepted.
୩ । ସ୍ଥାପିତ—3 Placed; deposited
୪ । ପିନ୍ଧା ଯାଇଥିବା; ପରିହିତ—4. Worn; put on.
୫ । ଆଲୋଚିତ; ବିବେଚିତ—
5. Considered; discussed.
୬ । ଗିରଫ୍ କରାଯାଇ ଥିବା – 6. Arrested.
୭ । ବାହିତ—7. Borne; carried.
୮ । ପାଳିତ; ଆଚରିତ—8. Maintained; observed.
୯ । ଅବରୁଦ୍ଧ—9. Beseiged.
୧୦ । ରକ୍ଷିତ —10. Preserved; kept.
୧୧ । ଅଭ୍ୟସ୍ତ—11. Practised; habituated.
୧୨ । ଓଜନ କରା ଯାଇ ଥିବା —12. Weighed.
୧୩ । ଅଧିକୃତ—13. Possessed.
୧୪ । ଅବଲମ୍ବିତ—14. Resorted to.

୧୫ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)— ସ୍ଥିତ—15. Situated.
୧୬ । ପତିତ (ହ. ଶ)—Fallen.
୧୭ । ନିଶ୍ଚିତ—17. Settled; ascertained.
ସଂ. ବି. (+ଭାବ. ତ)— ୧ । ଧାରଣ—
1. Containing; holding.
୨ । ଗ୍ରହଣ—2. Acceptance.
୩ । ତ୍ରୟୋଦଶ ମନୁଙ୍କର ଜନୈକ ପୁତ୍ର—
3. A son of the thirteenth Manu.
୪ । ଦ୍ରୁହ୍ୟ ବଂଶୀୟ ଧର୍ମଙ୍କ ପୁତ୍ର; ନୃପବିଶେଷ (ଭାଗବତ)—
4. The name of a king of ancient India.
୫ । ଏକପ୍ରକାର ଯୁଦ୍ଧ—
5. A mode of fighting (Apte)
ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ.—ଧାରଣକାରୀ—
One who puts on anything; wearing.
ରଘୁନାଥ ହେ, ଘନଶ୍ୟାମ ପୀତବାସ ଧୃତ ଦେ ।
ବଳରାମ. ବିଚିତ୍ରରାମାୟଣ ।

ଧୃତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧୃ ଧାତୁ -ଧରିବା; ଗିରଫ୍‌ଦାର୍ କରିବା।—
Dhṛuta karibā To catch; to seize; to arrest.
ଧରା ପକଡ଼ନା

ଧୃତ ଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବିଣ.ପୁଂ ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୃତ ହୋଇଅଛି ଦଣ୍ଡ ଯାହାଦ୍ୱାରା)-
Dhṛuta daṇḍa ୧ । ରାଜଦଣ୍ଡଧାରୀ —1 Holding a sceptre.
୨ । ଯଷ୍ଟିଧାରୀ—2. Holding a stick.
୩ । ଦଣ୍ଡଦାତା —3. Inflicting punishment.
୪ । ଦଣ୍ଡିତ—4. Punished; convicted.

ଧୃତ ଦୀଧିତି—ସଂ. ବି.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୃତ+ଦୀଧିତି)—ଅଗ୍ନି—
Dhṛuta dīdhiti Fire.

ଧୃତ ବର୍ମ୍ମା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୃତ+ବର୍ମ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dhṛuta barmā କବଚ ଦ୍ୱାରା ରକ୍ଷିତଦେହ; ବର୍ମ୍ମଧାରୀ—
(ଧୃତବର୍ମ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ) Armoured; mailed.
ସଂ. ବି.—ତ୍ରିଗର୍ତ୍ତଦେଶର ରାଜକୁମାର—
Name of a prince of ancient India.
[ଦ୍ର—ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଅଶ୍ୱମେଧ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ାକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଥିଲେ ତାକୁ ଏ ବାହ୍ନ ରଖିବାରୁ ଅର୍ଜୁନ ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ହ ଶ]

ଧୃତବ୍ରତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୃତ+ବ୍ରତ)—୧ । ବ୍ରତ
Dhṛuta brata ଧାରଣକାରୀ; ଗୃହୀତ ବ୍ରତ (ପୁରୁଷ)—
(ଧୃତବ୍ରତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One who has taken a religious vow.
୨ । ଅନୁରକ୍ତ—2. Attached; devoted (Apte).
୩ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିୟମର ଅନ୍ତର୍ଗତ—
3. Of a fixed law or order (Apte).
ସଂ. ବି—୧ । ଇନ୍ଦ୍ର—1. Indra (Apte).
୨ । ବରୁଣ—2. Baruṇa, The Hindu God of the ocean (Apte).
୩ । ଅଗ୍ନି—3. Fire (Apte).
୪ । (ନାମ) ପୁରୁବଂଶୀୟ ଜୟଦ୍ରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ବିଜୟଙ୍କ ପୌତ୍ର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Name of a king of ancient India.

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୃତ=ଗୃହୀତ+ରାଷ୍ଟ୍ର=ରାଜ୍ୟ)—
Dhṛutarāshṭra ୧ । କୁରୁ ବଂଶୀୟ ଜନ୍ମାନ୍ଧ ରାଜା; ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀ ଅମ୍ବିକାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ଔରସ ସନ୍ତାନ; ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ପିତା—1. Name of the king of the Kurus who was born blind.
[ଦ୍ର—ସତ୍ୟବତୀ ବା ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ପୁରୁବଂଶୀୟ ରାଜା ଶାନ୍ତନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟ ଅପୁତ୍ରକ ଅବସ୍ଥାରେ ମୃତ ହେବାରୁ ସତ୍ୟବତୀଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଦୁଇ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଅମ୍ବିକାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ସତ୍ୟବତୀଙ୍କର କାମାନ ପୁତ୍ର ବେଦବ୍ୟାସ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କୁ ନିୟୋଗ ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ଉତ୍ପାଦନ କଲେ ଓ ଅମ୍ବାଳିକାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ପାଣ୍ଡୁଙ୍କ ଉତ୍ପାଦନ କଲେ । ବେଦ-ବ୍ୟାସଙ୍କ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଶରୀର ଓ ଜଟାଜୁଟ ଦେଖି ସଙ୍ଗମ ସମୟରେ ଅମ୍ବିକା ଆଖି ବୁଜି ଦେବାରୁ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଜନ୍ମାନ୍ଧ ହେଲେ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ବଡ଼ ଭାଇ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା ଜନ୍ମାନ୍ଧ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ପାଣ୍ଡୁ ରାଜା ହେଲେ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଗାନ୍ଧାର ଦେଶର ରାଜକନ୍ୟା ଗାନ୍ଧାରୀଙ୍କୁ ବିବାହ କଲେ; ସ୍ୱାମୀ ଜନ୍ମାନ୍ଧ ଥିବାରୁ ଗାନ୍ଧାରୀ ଆମରଣ ଆଖିରେ ଅନ୍ଧପୋଟଳୀ ବାନ୍ଧିଲେ । ଗାନ୍ଧାରୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନାଦି ଶତପୁତ୍ର ଜାତ ହେଲେ । ପାଣ୍ଡୁଙ୍କ ଅନ୍ତେ ପାଣ୍ଡୁପୁତ୍ର ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଆଦି ରାଜ୍ୟ ପାଇବାରୁ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ସ୍ୱୀୟ ପିତା ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠତ୍ୱ ଦାବୀରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କଠାରୁ ରାଜ୍ୟ ଦାବି କଲେ ଓ ଏଥିରୁ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ରୂପ ତୁମୁଳ କାଣ୍ଡ ଘଟିଲା । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନାଦି ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ହେବାର ଜାଣି ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ମନରେ କୁହୁଳୁଥିବା ପ୍ରତିହିଂସା ଚରିତାର୍ଥ କରିବାକୁ ଭୀମଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲେ, କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କ ଅଭିସନ୍ଧି ଜାଣି ଥାଇ ଭୀମଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଲୌହ ମୂର୍ତ୍ତି ଗଢ଼ାଇ ଜନ୍ମାନ୍ଧ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚାଇଲେ । ଉକ୍ତ ଲୌହ ଭୀମକୁ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଏପରି ଦୃଢ଼ ରୂପେ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ଯେ ତାହା ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ତତ୍‌ପରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଗାନ୍ଧାରୀଙ୍କ ସହିତ ହିମାଳୟକୁ ଗଲେ ଓ କେତେକ ବର୍ଷ ପରେ ସେଠାରେ ପଞ୍ଚତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ।

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଶତପୁତ୍ରଙ୍କ ନାମ—
ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ, ଦୁର୍ମୁଖ, କର୍ଣ୍ଣ, ଦୁଃଶାସନ,
ଦୁଃଶହ, ଦୁଃସହ, ଯେ ଦୁର୍ଜୟ, ବିକର୍ଣ୍ଣ ।
ବିବିଂଶତି, ଜଳସନ୍ଧ, ସୁଲୋଚନ,
ଚିତ୍ର, ଅନୁଚିତ୍ର, ଯେ ଦୁର୍ବର୍ଦ୍ଧ, ଦୁଷ୍ଟର୍ଣ୍ଣ ।
ଚିତ୍ର, ଉପଚିତ୍ର, ସୁଚାରୁ, ଦୁର୍ମର୍ଦ୍ଦଣ,
ଚିତ୍ରାକ୍ଷ, ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦ, ଦୁଷ୍ପ୍ରଧର୍ଷଣ ।
ଚାରୁ, ସମ, ବିବସ୍ତୁ, ବିକଟ, ଦୁର୍ମଦ,
ଦୁଷ୍ପ୍ରଦର୍ଶ, ସୁଲାଭ, ନନ୍ଦ, ଉପନନ୍ଦ ।

ଉର୍ଣ୍ଣନାଭ, ସେନାପତି, ଲୁମ୍ବୋଦର,
ସ୍ୱଷେଣ, ବଳାକୀ, ସ୍ୱବର୍ମୀ, ମହୋଦର ।
ସୁକୁଣ୍ଡଳ, ଚିତ୍ରବର୍ମୀ, ଯେ ଚିତ୍ରବାହୁ,
ଭୀମବେଗ, ଚ ଭୀମବଳ, ଭୀମବାହୁ ।
ବଳବରଧନ, ଲୁଣ୍ଠାଶୀ, ଉଗ୍ରାୟୁଧ,
ବିରାଧ, ଦୃଢ଼ବର୍ମୀ, ଚନ୍ଦ୍ର ଜରାସନ୍ଧ ।
କନକାୟୁଃ, ଦୃଢ଼ଷେଣ, ଯେ ପଣ୍ଡିତକ,
ଉଗ୍ରଶ୍ରବା, ଉଗ୍ରସେନ, ସହସ୍ରବାକ ।
ଅପରାଜିତ, ସୋମକୀର୍ତ୍ତି, ସତ୍ୟସନ୍ଧ,
ସେନାନୀ, ବିଶାଳାକ୍ଷ, ପୁଣି ଦୃଢ଼ସନ୍ଦ ।
ଅନୁବର, ଦୁର୍ମୁଖ, ଚନ୍ଦ୍ର ଦୃଢ଼ହସ୍ତ
ବାତବେଗ, ସୁବର୍ଚ୍ଚା, କବଚୀ, ସୁହସ୍ତ ।
ନିଷଙ୍ଗୀ, ଯେ ଆଦିତ୍ୟକେତୁ, ଦଣ୍ଡଧର,
ବହ୍ୱାଶୀ, ପାଶୀ, ନାଗଦତ୍ତ, ଦୁରାଧର ।
ଅପ୍ରଯାୟୀ, ଉଗ୍ର, ଶ୍ରମରଥ, ଶାରବାହୁ,
ଅଲୋଲୁପ, ଅଭୟ, ପୁଣି ଦୀର୍ଘବାହୁ ।
ଦୀର୍ଘନେତ୍ର, ଦୃଢ଼ରଥ; ଯେ ଶ୍ରମଶର,
ଅନାଧୃଷ୍ୟ, ଶାରଦ, ଲୁଣ୍ଠଭେଦୀ, ଶାର ।
ଚତୁର୍ଗ୍ରୀବ, ଦୁଷ୍ପରାଜୟ, ଅଯୋବାହୁ,
ଦୃଢ଼ାୟୁଧ, ଦୁର୍ବିଲୋଚନ, ମହାବାହୁ ।
ଧନୁଗ୍ରହ, ଯେ ବ୍ୟଘ୍ରୋରୁ, କନକଧ୍ୱଜ,
ରୌଦ୍ରକର୍ମା ମିଶିଣ ଏ ଶତ ଅଗ୍ରଜ ।

କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।]

୨ । ନାଗବିଶେଷ—2. Name of a mythological serpent.

୩ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଚଞ୍ଚୁ ଓ ପଦବିଶିଷ୍ଟ ହଂସବିଶେଷ;ଗେଡ଼ୀ ହଂସ-
3. Gander with black legs and bill.

୪ । ଜନମେଜୟ ରାଜାଙ୍କର ଏକପୁତ୍ର—
4. Name of a son of king Janamejaya.

୫ । ଉତ୍ତମ ରାଜା—5. A good king (Apte).

୬ । ଉତ୍ତମ ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ସୁଶାସିତ ରାଜ୍ୟ—6. A country ruled by a good king (Apte).

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରୀ —ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ହଂସୀ—
Dhṛutarāshṭrī 1. Goose.

୨ । କଶ୍ୟପ ଋଷିଙ୍କର ଏକ ପତ୍ନୀ (ଯେ ହଂସ ଆଦିକୁ ଜନ୍ମ କରିଥିଲେ)—2. Name of one of the wives of sage Kaśyapa.

୩ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—3. The wife of Dhṛutarāshṭra.

ଧୃତ ଶଙ୍ଖ ଚକ୍ର—ସ. ବିଶ. ଟ୍ଟ (ଧୃତ ଓ ବହୁବ୍ରୀହି; ଶଙ୍ଖ ଓ ଚକ୍ର—ଶଙ୍ଖ-
Dhṛuta śaṅkha chakra ଚକ୍ର; ଧୃତ ହୋଇଅଛି ଶଙ୍ଖଚକ୍ର ଯାହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା)—ଶଙ୍ଖଚକ୍ରଧାରୀ (ବିଷ୍ଣୁ)—(Bishṇu) Holding the conch and the discus in his hands.

[ଦ୍ର—ଏହିପରି 'ଧୃତ' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ଧୃତଯଷ୍ଟି; ଧୃତାତପତ୍ର; ଧୃତବସ୍ତ୍ର ।]

ଧୃତାତ୍ମା—ସ.ବିଶ(ବହୁବ୍ରୀହି;ଧୃତ + ଆତ୍ମନ୍; ୧ମା.୧ବ) ୧ । ଆତ୍ମଜ୍ଞାନୀ—
Dhṛutātmā 1. Endowed with spiritual wisdom.

୨ । ସଂଯତଚିତ୍ତ—2. One who has subdued his passions.

୩ । ଧୀର; ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ —3. Patient.

ସ. ବି—୧ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମ —1. A name of Bishṇu.

୨ । ଧୀର ବ୍ୟକ୍ତି; ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶ)—
2. A calm and patient person.

ଧୃତି—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୃ ଧାତୁ + ଭାବ. କ্তি)—ଧାରଣ କରିବା—
Dhṛuti 1. Holding.

୨ । ଗ୍ରହଣ—2. Taking.

୩ । ପରିଧାନ—3. Wearing; putting on.

୪ । ଟେକି ଧରିବା—4. Supporting.

୫ । ପୋଷଣ—5. Maintaining.

୬ । ବହନ—6. Carrying.

୭ । ଅଧିକାର କରିବା—7. Possessing; having.

୮ । ଅଟକାଇ ରଖିବା —8. Restraining.

୯ । ଦୃଢ଼ ସଙ୍କଳ୍ପ— 9. Resolution

୧୦ । ସାହସ —10. Courage

୧୧ । ଆତ୍ମବଳ—11. Self-command

୧୨ । ଧାରଣା —12. Conviction; impression.

୧୩ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ—13. Patience; fortitude.

[ଦ୍ର—ଇଷ୍ଟ ବିୟୋଗରେ ମଧ୍ୟ ମନର ସ୍ଥିରତାକୁ ଧୃତି ବୋଲାଯାଏ ।]

୧୪ । ସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟ; ସ୍ଥିରତା—
14. Composure; constancy.

୧୫ । ଅଟଳତା; ଦୃଢ଼ତା—
15. Constancy; firmness.

୧୬ । ଇଚ୍ଛା—16 Desire; wish.

୧୭ । ସନ୍ତୋଷ; ଆନନ୍ଦ—
17. Contentment; satisfaction; delight; joy.

୧୮ । ସୁଖ—18. Happiness; pleasure.

୧୯ । ଉତ୍ସାହ —19. Encouragement.

୨୦ । ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରୀତି —20. Love for all; universal attachment.

୨୧ । ଯାଗ; ଯଜ୍ଞ —21. Vedic sacrifice.

୨୨ । (+କରଣେ. ଈ) (ସ୍ତ୍ରୀ) ଷୋଡ଼ଶ ମାତୃକା ମଧ୍ୟରୁ ତ୍ରୟୋଦଶ ମାତୃକା—22. Name of one of the 16 Mātṛukās or maternal Deities

୨୩ । ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ର ୨୦ ଯୋଗ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
23. One of the 20 astrological conjunctions.

୨୪ । ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅକ୍ଷରଯୁକ୍ତ ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
24. A Sanscrit metre of 18 sylables.

୨୫ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଷୋଳକଳା ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—
25. One of the digits or phases of the moon.

୨୬ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଦକ୍ଷଙ୍କର ଏକ କନ୍ୟା ଓ ଧର୍ମଙ୍କ ପତ୍ନୀ—
26. Name of a daughter of Daksha and wife of Dharma.

୨୮ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଶ୍ୱମେଧର ଏକ ଆହୁତିର ନାମ—
28. Name of one of the oblations offered in a horse-sacrifice.

୨୯ । (ପୁଂ) ଜୟଦ୍ରଥ ରାଜାଙ୍କ ପୌତ୍ର—
29. Name of a grandson of Jayadratha.

୩୦ । (ପୁଂ) ଏକ ବିଶ୍ୱଦେବଙ୍କ ନାମ—
30. Name of a Biswadeba Deity.

୩୧ । (ପୁଂ) ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ବଭ୍ରୁ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର—
31. Name of the son of king Babhru.

ଧୃତିମାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧୃତି + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ମତ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Dhṛutimān ୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ—1. Patient; forbearing.
(ଧୃତିମତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଧୀର—2. Calm.
୩ । ଅଟଳ; ଦୃଢ଼—3. Firm; steady; steadfast.
୪ । ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞ—4 Resolute.
୫ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—5. Content; satisfied.
୬ । ଆନନ୍ଦିତ; ସୁଖୀ—6. Pleased; happy.
ସଂ. ବି—୧ । ନୃପ ବିଶେଷ—1. Name of a king.
୨ । ଅଗ୍ନି ବିଶେଷ—
2. Name of a sacrificial fire.
୩ । ପୁରାଣୋକ୍ତ କୁଶ ଦ୍ୱୀପସ୍ଥ ବର୍ଷ ବା ଦେଶ ବିଶେଷ—
3. Name of a kingdom in the mythological Kuśa island.

ଧୃତି ହୋମ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧୃତି = ଧାରଣ + ହୋମ)—ବିବାହର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ହୋମବିଶେଷ—Name of a sacrifice performed in the course of the Hindu marriage rites.
Dhṛuti homa

ଧ୍ରୁପଦ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଧ୍ରୁବପଦ)—ଧ୍ରୁପଦ (ଦେଖ)
Dhṛupada Dhrupada (See)

ଧ୍ରୁପଙ୍ଗା (ଇତ୍ୟାଦି)— ଦେ. ବି—୧ । ଧୂରୁପଙ୍ଗା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dhṛupaṅgā (etc) 1. Dhur-paṅgā etc (See)
(ଧ୍ରୁପଙ୍ଗା— ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧୂଳା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
2. Dhūlā etc (See)

ଧୃଷ୍(ଧାତୁ)—ସଂ.— ୧ । ପ୍ରଗଲ୍ଭ ହେବା—
Dhṛush(root) 1. To be talkative.
୨ । ଦଳନ କରିବା—2. To oppress.
୩ । ଆକ୍ରମଣ କରିବା—3. To assail.

ଧୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Dhṛushṭa ୧ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ; ଧୀଠ —1. Shameless; immodest; impudent.
(ଧୃଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଧୃଷ୍ଟତା, ଧାର୍ଷ୍ଟ୍ୟ—ବି) ୨ । ଅବାଧ୍ୟ; ଉଦ୍ଧତ—
2. Insolent; arrogant.
୩ । ପ୍ରଗଲ୍ଭ—3. Bold; forward.
୪ । ଲମ୍ପଟ—4. Adulterous; guilty of adultery.
୫ । ଯେ ଅନୁଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ସ୍ୱବା ଦାମ୍ଭିକତା ବା ମୁହଁଉଭୁଡ଼ୁ ବାହାର କରେ—
5. Brazen-faced,
ସଂ. ବି—୧ । ନାୟକବିଶେଷ; ଯେଉଁ ନାୟକ ଅନ୍ୟ ନାୟିକା ପ୍ରତି ଆସକ୍ତିଜନିତ ଅପରାଧ କରି ସ୍ୱବା ଶଙ୍କାଯୁକ୍ତ ହୁଏ ଓ ଭିତରସ୍ଥିତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ହୁଏ ଏବଂ ମିଥ୍ୟା କହି ନିଜ ଦୋଷ ଗୋପନ କରେ—
1. An insolent and impudent lover who pays attention to more than one woman and assumes an air of innocence before each of them.
୨ । (ନାମ) ରେବତୀପତି କୁନ୍ତୀ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର—
2 Name of a son of king Kunti.
୩ । (ନାମ) ଭାଗବତେ କଥିତ ସପ୍ତମ ମନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
3. Name of a son of the 7th Manu.
୪ । ଅସ୍ତ୍ରର ସଂହାର (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. The withdrawal of the effects of a weapon.

ଧୃଷ୍ଟତା—ସଂ. ବି (ଧୃଷ୍ଟ + ଭାବାର୍ଥେ ତା)—୧ । ନିର୍ଲଜ୍ଜତା—
Dhṛushṭatā 1. Shamelessness; impudence.
ଧୃଷ୍ଟତ୍ୱ, ଧୃଷ୍ଟତା, ଧୃଷ୍ଟତ୍ୱ } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ଔଦ୍ଧତ୍ୟ; ଅବାଧ୍ୟତା—
2. Arrogance; insolence.
୩ । ପ୍ରଗଲ୍ଭତା—3. Forwardness.

ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୃଷ୍ଟ = ପ୍ରଗଲ୍ଭ + ଦ୍ୟୁମ୍ନ = ବାଳ)—
Dhṛushṭadyumna ଦ୍ରୁପଦ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କଭାଇ
Name of the son of king Drupada.

[ଦ୍ରୁ—ଏ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ଏ ଦ୍ରୋଣଙ୍କ ମସ୍ତକ ଛେଦନ କରିଥିବାରୁ ଦ୍ରୋଣପୁତ୍ର ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ଏହାଙ୍କୁ ବଧ କଲେ ।]

ଧୃଷ୍ଟ ନାୟକ—ସଂ. ବି—ଧୃଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Dhṛushṭa nāyaka Dṛushṭa (See)

ଧୃଷ୍ଟା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୃଷ୍ଟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଧୃଷ୍ଟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Dhṛushṭā Feminine of Dhṛushṭa.
୧ । ଅସତୀ (ସ୍ତ୍ରୀ))—1. Unchaste (woman).

୨ । ଧର୍ଷିତା; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ସତୀତ୍ୱ ନଷ୍ଟ କରାଯାଇ ଅଛି—
2. Violated (woman); ravished.

ଧୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବି. (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ + କ୍ତି)—
Dhṛushṭi ୧ । (ନାମ) ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ ଦୈତ୍ୟର ଏକ ପୁତ୍ର—
1 Name of a son of Hiraṇyāksha.
୨ । (ନାମ) ଦଶରଥ ରାଜାଙ୍କର ଏକ ମନ୍ତ୍ରୀ—
2. The name of a minister of King Daśaratha.
୩ । ଯଜ୍ଞପାତ୍ରବିଶେଷ—
3. A kind of sacrificial vessel.

ଧୃଷ୍ଣି - ସଂ. ବି. (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ = ପ୍ରଗଲ୍ଭ ହେବା + କରଣ. ନି)—
Dhṛushṇi ୧ । କିରଣ—1. Rays.
୨ । ଆଲୋକ—2. Light.

ଧୃଷ୍ଣୁ—ସଂ. ତ୍ରି. ସଂ. (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ + ଶୀଳାର୍ଥରେ. ନୁ)—
Dhṛushṇu ୧ । ଧୃଷ୍ଟ—1. Arrogant; insolent;
୨ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—2. Shameless.
୩ । ସହିଷ୍ଣୁ—3. Patient; enduring; forbearing.
ସଂ. ବି—୧ । (ନାମ) ବୈବସ୍ୱତ ମନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
1. Name of a son of Baibaswata Manu.
୨ । ସାବର୍ଣ୍ଣି ମନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
2. Name of a son of Sābarṇṇa Manu.
୩ । ଏକ ରୁଦ୍ରଙ୍କ ନାମ—
3. Name of one of the Rudra Deities.

ଧୃଷ୍ୟ—ସଂ ତ୍ରି. ସଂ. (ଧୃଷ୍ ଧାତୁ = ପ୍ରଗଲ୍ଭ ହେବା + କର୍ମ. ଯ)—
Dhṛushya ଧର୍ଷଣୀୟ; ଦଳନୀୟ—Assailable; conquerable; governable.
(ଧୃଷ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧେ (ଧାତୁ)—ସଂ—ପାନ କରିବା—
Dhe root) To drink.

ଧେଇ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟର ଧ୍ୱନିବିଶେଷ; ମୃଦଙ୍ଗ ଆଦିର ସ୍ୱେଚ୍ଛିତ ବା ଉଚ୍ଚାରଣ—
Dhei ଧେଇ, ଧେଇଆ, ଧେୟା ଧେଇଧେଇ 1. A word signifying measured sound of drums.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ତାଧେଇ; ଚଞ୍ଚଳ ପଦକ୍ଷେପ ପୂର୍ବକ ନୃତ୍ୟ; ଧାବନସହ ନୃତ୍ୟ—2. Brisk dance; brisk dancing to music; a word signifying a movement in dancing.
[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଧେଇ ଧେଇ ତାଳ ଆଦିର ଧ୍ୱନି ଓ ଥେଇ ଥେଇ ନୃତ୍ୟାଦି ସୂଚନା କରେ ।]
୩ । (ଉପହାସ ବା ବିଦ୍ରୂପ ସୂଚକ ଅବ୍ୟୟ) ଅହା !
3. (an interjection used in irony) Hallo !

ଧେଇଆ—ଦେ. ଅ—ଧେଇ (ଦେଖ)
Dheiā Dhei (See)
ଧେଇଆ ! ଯାହା କହୁଅଛ ସେଇଆ—ଭଗ ।

ଧେଇକି—ଦେ. ଅ—ଧେଇ (ଦେଖ)
Dheiki Dhei (See)
(ଧେଇକି ଧେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଧେଇକି ରେ ! ଭୁରୀ ବୁଢ଼ା ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଇକି ରେ—ଭଗ ।

ଧେଇତା—ଦେ. ଅ - ଧେଇ (ଦେଖ)
Dheitā Dhei (See)
ଧେଇତା ! ଯାହା କହୁଅଛ ସେଇତା—ଭଗ ।

ଧେଇତା ରଗଡ଼ ଥୋ—ଦେ. ଅ—ଧେଇ (ଦେଖ)
Dheitā ragarda tho Dhei (See)
(ଧେଇତ ରଗଡ଼ ଥୋ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧେଇ ତିନି କିଟି ଥୋ—ଦେ. ଅ—ଧେଇ (ଦେଖ)
Dhei tini kiṭi tho Dhei (See)

ଧେଇ ଧେଇ—ଦେ. ଅ - ୧ । ଧେଇ (ଦେଖ)
Dhei dhei 1. Dhei (See)
ତା ଧେଇ ଧେଇ ଧେଇକି ନାଟ, ମନା ପିନ୍ଧିଛନ୍ତି ଜେଲଆ ପାଟ ।
ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ପଦ ।
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଥେଇ ଥେଇ; ତାଣ୍ଡବ; ପଦକ୍ଷେପସହ କଳହ; ଯେଉଁ କଳହ ବେଳେ କଳହକାରୀ ପକ୍ଷମାନେ ନାଚି କୁଦି ହୁଅନ୍ତି—2. Violent dancing, quarrel accompanied with dancing; boisterous quarrelling.

ଧେଇ ଧେଇକା—ଦେ. ଅ—୧ । ଧେଇ (ଦେଖ)
Dhei dheikā 1. Dhei (See)
୨ । ଧେଇ ଧେଇ (ଦେଖ)—2. Dhei dhei (See)

ଧେଇ ଧେଇତା—ଦେ. ଅ—ଧେଇ (ଦେଖ)
Dhei dheitā Dhei (See)

ଧେଇ ଧେଇ ଧେଇକି ନାଟ—ଦେ. ବି. (ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ପଦ)—
Dhei dhei dheiki nāṭa ଗୁଲି ନ ଥିବା ପିଲାଙ୍କୁ ଧରି ନଚାଇବା ବେଳେ ବୋଲାଯିବା ପଦବିଶେଷ—
A sentence or formula lisped by an elder while holding a child up for making it dance.

ଧେଁକ୍ ଧେଁକ୍ ଥେଇ ଥେଇ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Dheñk dheñk thei thei ବାଦ୍ୟ ଧ୍ୱନିବିଶେଷ—
The sound of musical instruments.
ଧେଁକ୍ ଧେଁକ୍ ଥେଇ ଥେଇ ବୁଦ୍‌ବୁ ବାଜେ । ପାଟୀ. ରଚନାସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଧେଡ଼—ଦେ. ବି. ସଂ—୧ । ନୀଚ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—
Dherda 1. A low class of untouchables.
ଧେଡ଼ୀ } ସ୍ତ୍ରୀ
ଧେଡ଼ଅଣୀ
ଢେଡ଼; ଧେର
[ଦ୍ର—ଧେଡ଼ ନାମକ ଅନାର୍ଯ୍ୟଜାତିର ଲୋକେ ରାଜପୁତାନା, ପଞ୍ଜାବ ଓ ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶର ପଶ୍ଚିମ ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳରେ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଗ୍ରାମର ବାହାରେ ରହନ୍ତି ଓ ମୃତ ଗୋମେଷାଦିଙ୍କ ମାଂସ ଖାଆନ୍ତି । ରାଜପୁତାନାରେ ଏମାନେ ମୃତ ଗାଈବଳଦଙ୍କ ଚମଡ଼ା ଉଚ୍ଚାର ଚମାର (ମୋଚି)ଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି । ରାଜପୁତାନାର ଧେଡ଼ମାନେ ଶୂକର ମାଂସ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଦକ୍ଷିଣିଆ ଝାଡ଼ୁ ଜାତି—2. A low caste of sweepers hailing from S. India.

ଦେ. ବିଣ—ଅସ୍ଥି କଙ୍କାଳମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ ତଥା ଅପରିଷ୍କୃତ ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ; ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇବାରୁ ଯାହାର ଦେହ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଝାଡ଼ମାନ ବାହାର ପଡ଼ିଥାଏ ଏବଂ ଯାହାର ଲୁଗାପଟା ଅତି ମଇଳା—(a person) Reduced to skeleton as a result of forced fasting or starvation and very unclean.

ଧେଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ସଂ- ଭଣ୍ଡିସ=ଭେଣ୍ଡୀଘଳ; ଏହା ଭେଣ୍ଡୀପରି ବଳ-ବଳ ହୋଇଥିବାରୁ)—କାନପରି କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
Dherdi A kind of ear-ring.
ଢେଁଡ଼ୀ; ଧେଁଡ଼ି

ଢିଁଡ଼ୀ ପ୍ରାଦେ. (ଫିଦଭୂମ) ବି—କାନ; କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
A kind of flat ear-ornament.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—କନାଧଡ଼ି—
Borders of a torn old cloth.

ଧେଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଧଡ଼ିଆ, ଅତି ଶୀର୍ଣ୍ଣକାୟ—
Dherdiā Emaciated; reduced to skeleton.
(ଧେଡ଼ଙ୍ଗା, ଧେଡ଼େଙ୍ଗା —ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦୋବଲା ଦୁବଲା

ଧେଣ୍ଟ—ପ୍ରାଦେ. (କଳାହାଣ୍ଡି) ବି—ବେଣ୍ଟ—
Dhenta Handle.

ଧେଣ୍ଡୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବି. (ସଂ. ଭୁଣ୍ଡୁଭ)—ଧଣ୍ଡସାପ—
Dhendua A non-poisonous water-snake.

ଧେଣ୍ଡୁରି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଭଣ୍ଡିସ)—୧ । ଢମ୍ବା; ଢମ୍ବୁଁ; ଭଣ୍ଡିମ; ନାଗରି—1. Drum; tomtom.
Dhendurī
(ଧେଣ୍ଡରି, ମେଣ୍ଡେରି —ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଭଣ୍ଡିମ ବଜାଯାଇ ସର୍ବ-ସାଧାରଣରେ କରାଯିବା ଘୋଷଣା—
ଢେଁଟରା; ଢେଁଡ଼ରା; ଢେଁଡ଼ା
ଢଂଢ଼ୋରା; ଢିନ୍ଢୋରା; ଡାଣ୍ଡୀ 2. A proclamation by beat of drum.

ଧେଣ୍ଡୁରି ଦେବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ଭଣ୍ଡିମ ବଜାଇବା; ନାଗରି ପିଟିବା—
Dhendurī debā 1. To beat a drum.

ଧେଣ୍ଡୁରି ପିଟିବା
ଧେଣ୍ଡୁରି ବଜା(ଜେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଢେଁଟରା ବା ଢେଁଡ଼ାପେଟା
ଢଂଢ଼ାରା ପୀଟନା

୨ । ନାଗରି ପିଟି କୌଣସି ବିଷୟ ଘୋଷଣା କରିବା—
2. To proclaim anything by beat of drum.

ଧେଣ୍ଡୁରି ବଜାଇବା
ଧେଣ୍ଡୁରିପିଟା(ଟେ)ଇବା } ଣିଜନ୍ତରୂପ

୩ । ସର୍ବସାଧାରଣରେ କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରକଟ କରିବା—3. To proclaim a matter publicly, to publish any matter.

ଧେଣ୍ଡୁରି ପିଟା—ଦେ. ବି—୧ । ଭଣ୍ଡିମ ବାଦନ—
Dhendurī pitā 1. Beating of drum.
ଢେଁଟରାପିଟା ୨ । ଭଣ୍ଡିମବାଦନଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବିଷୟର ଘୋଷଣା—
ଢିଂଢ଼ାରା ପିଟନା 2. Proclamation by beat of drum.

୩ । ସର୍ବସାଧାରଣରେ କୌଣସି ବିଷୟର ପ୍ରକଟନ—
3. Publication of any matter.

ଧେଣ୍ଡୁରିଆ—ଦେ. ବି—ଯେ ଭଣ୍ଡିମ ବଜାଏ; ନାଗରିଆ—
Dhendurīā One who beats the drum; drummer.
ଢିଂଢ଼ୋରିଆ; ଢଂଢ଼ାରଚୀ

ଧେନ—ସଂ. ବି. (ଧେ ଧାତୁ=ପାନ କରିବା+ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥରେ ନ)—
Dhena ୧ । ସମୁଦ୍ର—1. The ocean.

୨ । ନଦ; ବଡ଼ ଅଗଭୀର ନଦୀ—
2. A large and shallow river.

ଧେନା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧେ ଧାତୁ+ନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ନଦୀ—
Dhenā 1. River.

୨ । ଭାରତୀ; ବଚନ—2. Words.

ଧେନିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧେ ଧାତୁ+ନ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Dhenikā ଧନିଆଁ; ଧଣିଆ—Coriander seed.

ଧେନୁ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧେ ଧାତୁ+ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥରେ କର୍ତ୍ତୃ. ନୁ)—
Dhenu ୧ । ସବତ୍ସା ଗୋ; ନବପ୍ରସୂତିକା ଗାଈ—
1. Lately calved cow.

୨ । ସବତ୍ସା ଦୁଗ୍ଧବତୀ ଗାଈ—
2. A milch cow with calf.

୩ । ଗାଈ—3. Cow.

୪ । ପୃଥିବୀ—4. The earth.

ଧେନୁକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଧେନୁ+କ)—୧ । ଅସୁରବିଶେଷ—
Dhenuka 1. Name of a demon.

[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହାକୁ ବିନାଶ କରିଥିଲେ (ପ୍ରକୃତିବାଦ) । ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ଓ 'ଅପ୍ତେ' କହନ୍ତି ବଳରାମ ଏହାର ସଂହାରକ ।]

୨ । ରତିମଣ୍ଡଳ କଳ୍ପିତ ଷୋଡ଼ଶ ରତିବନ୍ଧମଧ୍ୟରୁ ଦ୍ୱାଦଶବନ୍ଧ (ଯହିଁରେ ବୃଷ ଗାଈକୁ ସଂଭୋଗ କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଅନୁକରଣ କରାଯାଏ)—2. The 12th of the 16 postures in copulation (as described in the Indian books of sexual sience).

୩ । ତୀର୍ଥବିଶେଷ—3. Name of a sacred place of the Hindus.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ସ୍ନାନ କରି ତିଳ ନିର୍ମିତ ଧେନୁ ଦାନ କରିବାର ବିଧାନ ଅଛି—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଧେନୁକ ପାଳ—ଦେ. ବି—ବଳରାମ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇ—
Dhenuka pāla Balarāma.
ଧେନୁକ ଧେନୁକ ପାଳ ଭାଳାର୍ଥେ ବାଣି । ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବିଦଗ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ।

ଧେନୁକ ସୂଦନ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧେନୁକ+ସୂଦନ)—୧ । (ଧେନୁକ ନାମକ ଅସୁରର ବିନାଶକ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Dhenuka sūdana Śrīkṛushṇa, the destroyer of the demon Dhenuka.
(ଧେନୁକ ନିସୂଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ବଳରାମ—2. A name of Balarāma.

[ଦ୍ର—ଅପ୍ତେ ଓ ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ମତରେ ବଳରାମ ଏହି ଅସୁରକୁ ବିନାଶ କରିଥିଲେ; ପ୍ରକୃତିବାଦ ମତରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହାକୁ ବଧ କରିଥିଲେ ।]

ଧେନୁକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧେନୁ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ହସ୍ତିନୀ—
Dhenukā 1. A female elephant.
୨ । ଧେନୁ; ଗାଈ—2. A milch cow.
୩ । ପଶୁ ନାୟିକା (ପ୍ରଭୃତିବାଦ)—
3. A female leader of a herd of beasts.

ଧେନୁକାରି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧେନୁକ+ଅରି)—
Dhenukāri ଧେନୁକ ସୂଦନ (ଦେଖ)—
Dhenuka sūdana (See)

ଧେନୁ ଦୁଗ୍ଧ—ସଂ. ବି.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧେନୁ+ଦୁଗ୍ଧ)—୧ । ଗାଈଦୁଧ—
Dhenu dugdha 1 Cow's milk.
୨ । (ଧେନୁ ଦୁଗ୍ଧ ପରି ସ୍ୱାଦୁ ବୋଲି) ଚର୍ଭଟୀ; ଫୁଟୀକାଲୁଙ୍ଗ—
2 Melon.

ଧେନୁ ଦୁଗ୍ଧକର—ସଂ. ବିଶ.—ଯାହା ଖାଇଲେ ଗାଈଙ୍କଠାରେ ବେଶୀ ଦୁଧ
Dhenu dugdhakara ଜନ୍ମେ—That which produces much milk in cows, when eaten; lactative (medicine) for cows.
ସଂ. ବି.—ଗାଜର; ଗର୍ଜର—Carrot; Daucus Carota.

ଧେନୁ ମକ୍ଷିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମ. ପ. ସମା. କର୍ମଧା; ଧେନୁ+ମକ୍ଷିକା)—
Dhenu makshikā ଦଂଶ; ଡାଉଁଶ—Gadfly.

ଧେନୁମତୀ—ସଂ. ବି.—୧ । ଗୋମତୀ ନଦୀ—
Dhenumatī 1. The river Goomti.
୨ । ଦେବଦ୍ୟୁମ୍ନ ରାଜା ଦେବଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କ ପତ୍ନୀ—
2. Name of the queen of king Debadyumna.

ଧେନୁ ମୁଖ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧେନୁର ମୁଖ ପରି ମୁଖ ଯାହାର) ଗୋମୁଖ ନାମକ ବାଦ୍ୟ (ହି. ଶ.); ଏକପ୍ରକାର ତୁରୀ—
Dhenu mukha A kind of musical instrument; a sort of trumpet.

ଧେନୁ ମୂଲ୍ୟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧେନୁ+ମୂଲ୍ୟ)—ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାଦିରେ ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ଧେନୁ ଦାନ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଧେନୁର ଉପକଳ୍ପିତ ମୂଲ୍ୟ—Cash price given away to Brāhmaṇas in lieu of a cow enjoined to be given in the Śāstras.

ଧେନୁମୂଲ୍ୟୋପକଳ୍ପିତ—ସଂ. ବିଶ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧେନୁ ମୂଲ୍ୟ+ଉପକଳ୍ପିତ) ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଦେୟ ଗାଈ (ଧେନୁମୂଲ୍ୟୋପକଳ୍ପିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପରିବର୍ତ୍ତରେ ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ରୂପେ ସ୍ଥିରୀକୃତ (ଧନ)—(cash) Adjudged as the price of and given in lieu of a cow to be given away as religious gift.

ଧେନୁଷ୍ୟ—ସଂ.ବିଶ.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧେନୁ=ସବତ୍ସା ଗୋ+ଯ; ବିଧାନ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁଧାଳ ଗାଈକୁ ବନ୍ଧକ ଦେଇ ମହାଜନଠାରୁ
(ଧେନୁଷ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) କରଜ କରେ—(a person) Borrowing money by the piedge of a milch cow.

ଧେନୁଷ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧେନୁଷ୍ୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ମହାଜନ ବନ୍ଧକରେ
Dhenushyā ବନ୍ଧକ ସ୍ୱରୂପ ରଖାଯିବା ଗାଈ—A cow pledged to a creditor; the pledge of a cow.

ଧେୟ—ସଂ. ବିଶ. (ଧା ଧାତୁ=ରଖିବା, ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ମ. ଯ)—
Dheya ୧ । ଗ୍ରାହ୍ୟ; ଯାହା ଧାରଣ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ; ଧାର୍ଯ୍ୟ—
(ଧେୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Fit to be held or kept; fit to be accepted or taken.
୨ । ଜ୍ଞେୟ; ଜ୍ଞାନଗମ୍ୟ; ଜଣାଯିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2. Fit to be known.
୩ । ଡାକିବାର ଯୋଗ୍ୟ—3 Fit to be called.
୪ । ପୋଷ୍ୟ; ପୋଷଣୀୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Maintainable.
୫ । (ଧେ ଧାତୁ=ପିଇବା+କର୍ମ. ଯ) ପେୟ; ପିଇବାର ଯୋଗ୍ୟ (ହି. ଶ.)—5. Drinkable.
ସଂ. ଅ.—ସ୍ୱାର୍ଥରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ବିଶେଷ; (ଏହା ନାମ ଓ ଭାଗଶବ୍ଦ ପରେ ସ୍ୱାର୍ଥରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ; ଯଥା ନାମଧେୟ=ନାମ; ଭାଗଧେୟ=ଭାଗ)—A suffix added to the words Nāme and Bhāga to denote identity.
[ଦ୍ର—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ଭାଙ୍କ ଅଭିଧାନରେ ଧେୟ ଶବ୍ଦର ବିଶେଷଣ ରୂପେ ଚିନ୍ତିତ, ସୂଚିତ, ଧ୍ୟାତ, ଧ୍ୟାତା ଅର୍ଥମାନ ଦେଇ ତହିଁର ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ନାମଧେୟ=ନାମଧ୍ୟାତ; ଭାଗଧେୟ=ଭାଗ୍ୟବାନ୍, ଭାଗୀ ଅର୍ଥ ଲେଖିଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଏହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାମାଣିକ ଅଭିଧାନ ମାନ (ଯଥା ଆପ୍ଟେ, ପ୍ରଭୃତିବାଦ, ମଣିଅର୍ ଉଇଲିଅମ୍ସ, ହିନ୍ଦି ଶବ୍ଦସାଗର) ଏହା ଗ୍ରହଣ କରି ନାହାନ୍ତି । ନାମଧେୟ ଶବ୍ଦର ଏକାକୀ ପ୍ରୟୋଗ ହେଲେ ଏଥିର ଅର୍ଥ ନାମ; ଏହା ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସରେ ତତ୍ନାମଧେୟ, ତଂନାମଧେୟ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ନାମଧେୟ ବିଶେଷଣ ପଦ ନୁହେଁ; ଏହା ବିଶେଷ୍ୟ ।]

ଧେୟା—ଦେ. ଅ—ଧେଇ (ଦେଖ)
Dheyā Dhei (See)

ଧେୟାତା—ଦେ. ଅ—ଧେଇ (ଦେଖ)
Dheyātā Dhei (See)

ଧେୟାତାଧେୟା—ଦେ. ଅ—ଧେଇ (ଦେଖ)
Dheyātādheyā Dhei (See)

ଧୈନବ—ସଂ. ବିଶ—(ଧେନୁ+ଉତ୍ପନ୍ନାର୍ଥେ. ଅ)—ଗାଈଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
Dhainaba Produced or got from a cow.
(ଧୈନବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି—ବାଛୁରୀ—Calf.

ଧୈନୁକ—ସଂ.ବି (ଧେନୁକ+ସମୂହାର୍ଥରେ ଅ)—ଧେନୁସମୂହ;ଗାଈପଲ—
Dhainuka A herd of cows; kine; cattle.

ଧୈବତ—ସଂ. ବି (ଧୀମତ୍+ଅ; ବିଧାନ ଦ୍ୱାରା ଧେ ଧାତୁ+ଔବତ)—
Dhaibata ସାରିଗାମାପାଧାନି ବା ସପ୍ତସ୍ୱରର ଅନ୍ତର୍ଗତ ୬ଷ୍ଠ ସ୍ୱର; ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତର ସ୍ୱରଗ୍ରାମର ୬ଷ୍ଠ ସ୍ୱର; ଧା—

The 6th note of the Hindu musical gamut; 'Dha'.

[ଦ୍ର— ନାରଦଙ୍କ ମତରେ ଏହା ଅଷ୍ଟମ ସ୍ୱର, ମାତ୍ର ପାରସିକ ତାନ୍‌ସେନ୍‌ଙ୍କ ମତରେ ଏହା ଦ୍ୱେକର, ସ୍ୱର ଅଟେ । 'ରାଗ' ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ଧୈରଜ—ପ୍ରା. ବ (ସଂ. ଧୈର୍ଯ୍ୟ)—ଧୈର୍ଯ୍ୟ—
Dhairaja Patience.
ଧେରଜ; ଧୀରଜ

ଧୈରଜମାନ —ପ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ୍)—ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ—
Dhairajamāna Patient.
ଧେରଜମାନ; ଧୀରଜମାନ

ଧୈରି—ଦେ. ବି.— ଧଇରି (ଦେଖ)
Dhairi Dhairi (See)

ଧୈର୍ଯ୍ୟ —ସଂ.ବ (ଧୀର+ଭାବାର୍ଥରେ ଯ)—୧ । ଧୀରତା;ମନର ସ୍ଥିରତା—
Dhairjya 1. Patience.
୨ । ସହିଷ୍ଣୁତା—2. Fortitude; forbearance; endurance.
୩ । ଦୃଢ଼ତା; ସ୍ଥିରତା—3. Firmness;steadfastness.
ପ୍ରା. ବ—(ସଂ ସ୍ତ୍ରୀର)—ପ୍ରୌଢ଼ାବସ୍ଥା—Adult stage of life.
ବାଳ ଯୁବକ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧ, ତୋହର ନାହିଁ କରୁ ବଧ
ଭୂପତି. ପ୍ରେମସଞ୍ଚାମୃତ ।

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଚ୍ୟୁତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୬ମୀ ତତ୍; ଧୈର୍ଯ୍ୟ+ଚ୍ୟୁତ)—ଅଧୀର; ଅସମ୍ଭାଳ—One who has lost one's patience; impatient.
Dhairjya chyuta
(ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଚ୍ୟୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଚ୍ୟୁତି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୈର୍ଯ୍ୟ+ଚ୍ୟୁତି)—ମାନସିକ ଅସ୍ଥିରତା; ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ; ଅଧୀରତା—Loss of patience; impatience
Dhairjya chyuti
ଧୈରଜଧରା; ଧୀରଜଧରନା

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବା —ଦେ. କ୍ରି—ମନ ସମ୍ଭାଳ ରହିବା; ମନକୁ ସ୍ଥିର ବା ଦୃଢ଼ ରଖିବା; ଅଥୟ ନ ହେବା—To have patience;to bear a thing with equanimity.
Dhairjya dharibā

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧୈର୍ଯ୍ୟ+ଧାରଣ)—ସହିଷ୍ଣୁତା ଅବଲମ୍ବନ; ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବା; ସହିଷ୍ଣୁତା—Fortitude; forbearnce.
Dhairjya dhāraṇa

ଧୈର୍ଯ୍ୟବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ—ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ୍ (ଦେଖ)
Dhairjyabanta Dhairjyabān (See)
ଧେରଜମାନ ଧୀରଜମାନ

ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୈର୍ଯ୍ୟ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ସହିଷ୍ଣୁ; ଧୀର—
Dhairjyabān 1. Patient; forbearing.
(ଧୈର୍ଯ୍ୟବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ.)
(ଧୈର୍ଯ୍ୟବତ୍ୟ —ବ)
୨ । ଅବିଚଳିତ—
2. Firm; calm; steady.

ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧୈର୍ଯ୍ୟ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଶାଳିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ୍—1. Patient.
Dhairjyaśālī
(ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳତା—ବ)
୨ । ସହିଷ୍ଣୁ—2. Forbearing.

ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୈର୍ଯ୍ୟ+ଶୀଳ)—ସ୍ୱଭାବତଃ ଧୀର ବା ସହିଷ୍ଣୁ—Patient or forbearing by nature.
Dhairjyśīla
(ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳତା—ବ)

ଧୋ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଧୂଆ (ଦେଖ)
Dho 1. Dhūa (See)
ଧୋଓ, ଧୋଓ ଧୋଓ
ଧୋଃ, ଧୋଧୋ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧୋ ରେ ବାସ୍ତା (ଧା; ସେହି ବଅରରେ ଗହଳ ମାଣ୍ଡିଅ ସେହ ବଅରରେ ଶୋ—ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ଗୀତ ।
୨ । ମୃଦଙ୍ଗ ଆଦି ବାଦ୍ୟର ରୋକଟକୁ ସମାପ୍ତ କରିବାର ଶବ୍ଦ—
2. The sound representing the concluding beat or stroke in the striking of the Mṛudaṅga.

ଦେ. କ୍ରି—('ଧୋଇବା' କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞା; ଅନାଦରାର୍ଥକ ୨ୟ ପୁରୁଷ ଓ ୧ ବଚନ ରୂପ)—ଧୁଅ—
(Imperative singular form of the verb 'Dhoibā') Do wash.

ଧୋଇ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧାବ ଧାତୁ=ଧୋଇବା)—
Dhoi ୧ । ପ୍ରବଳ ନଈବଢ଼ି—
ବାନ 1. High flood; inundation.
ସୈଲାବ; ବୁଡ଼ୋବାଢ଼ ୨ । ଜଳବହୁଳତା ଯୋଗୁଁ ଶସ୍ୟ ଆଦିର ନଷ୍ଟ—
(ମରୁଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. The state of the crops etc. being washed away by flood; devastation of a country by flood.
୩ । ଅତିବୃଷ୍ଟିଜନିତ ଜଳବହୁଳତା; ଜଳ ପ୍ଲାବନ—
3. The state of a country being over flooded by excessive rain.
୪ । (ପୁଂ) (ଆଦରାର୍ଥକ)ଧୋବା ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—
4. Name for calling Dhobā.
ଧୋଇ ମଳକ; ସଙ୍ଗାଳ କରଇ ଝିଅ ଢଳକ – ଢ଼ଗ ।
୫ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
5. A name given to femeles.
ଦେ. ବିଣ—କୌଣସି ସ୍ଥାନ ବର୍ଷାଜଳ ଆଦିରେ ଧୁଆ ହେବା ପରେ ସେଠାରୁ ଗଡ଼ି ଆସୁଥିବା (ଜଳ)—(rain-water) Washed off from a place.
(ଯଥା— ଗାଆଁର ଧୋଇ ପାଣି ଏହି ବିଲକୁଡ଼େ ଯାଏ ।)

ଧୋଇଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ ଧାବ ଧାତୁ)—
Dhoiā ୧ । ପ୍ରଚୁର ଜଳହାରା ଶସ୍ୟାଦି ନଷ୍ଟ ହେବା (ଭୁଭାଗ);
ଧୋୟାଟ; ଧୋୟାଟେ ଯେଉଁ ଭୂଖଣ୍ଡ ବା ଅଞ୍ଚଳର ଶସ୍ୟାଦି ପ୍ରବଳ ବୃଷ୍ଟି
ପନମାର; ସୈଲାବୀ; ବହାର ବା ବନ୍ୟା ଜଳରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି—
(ମରୁଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. (country) Washed away or devastated by excessive flood or rain-fall.
୨ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ନଈ ବଢ଼ି ପାଣି ମାଡ଼େ—
2. (country) Subject to flood.
ଧୋଇଆ କଣେ; ମରୁଡ଼ିଆ ମାଣେ—କୃଷିବଚନ ।

୩ । (ଅନାଦରାର୍ଥକ) ଧୋବା ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—
3. Name for calling Dhobā

ଧୋଇ ଖୁସ୍‌କି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୌତ ଓ ଶୁଷ୍କ; ପା. ଖୁଶ୍ଟୀ) —
Dhoi khus-ki ଧୋଇ ମରୁଡ଼ (ଦେଖ)—
Dhoi marurdi (See)

ଧୋଇ ଧାଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି - ଧୂଆ ଧୋଇ କରିବା; ଉତ୍ତମରୂପେ
Dhoi dhāi debā ଧୌତ କରିବା—To wash thoroughly.
ଧୁୟେ ଦେଓୟା **धो धा देना**
[ଦ୍ର—୧୯୩୩ ମସିହା ନଈ ବଢ଼ି ଓଡ଼ିଶାର ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନରେ ଘାଇ ଭାଙ୍ଗି ଫସଲ ଓ ଘରଦ୍ୱାର ଧୋଇଧାଇ ଦେଲା ।]

ଧୋଇ ଧାଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧୂଆ ଧୋଇ ହେବା; ଆପଣା ଦେହକୁ
Dhoi dhāi hebā ଜଳଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତମରୂପେ ପରିଷ୍କାର କରିବା—
धो धा करना To cleanse oneself of dirt by a thorough washing.

ଧୋଇ ପାଣି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୌତ ଓ ପାନୀୟ)—କୌଣସି ସ୍ଥାନ
Dhoi pāṇi ବୃଷ୍ଟିଜଳ ଆଦିରେ ଧୂଆ ହେବା ପରେ ସେଠାରୁ
ଧୋୟାନୀ ଯେଉଁ ପାଣି ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଗଡ଼ିଯାଏ—
धोयापानी The rain water washed off from a place.

ଧୋଇ ପାଣି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—(କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ
Dhoi pāṇi debā ଦେବା ତ ଦୂରର କଥା, ସେହି ପଦାର୍ଥକୁ)
ଧୁଇୟେ ଜଳ ଦେଓୟା ଜଳରେ ଧୋଇ ସେହି ଜଳକୁ ଦେବା, ଅର୍ଥାତ୍
पोछन भिदेना ଆଦୌ କିଛି ନ ଦେବା (fig) Not to
(ଧୋଇ କରି ପାଣି ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) give any thing at all.
(ଯଥା—ତୁ ମୋଠାରୁ ଶହେ ଟଙ୍କା ନେବାକୁ ଆସିଛୁ । ମୁଁ ତୋତେ ଟଙ୍କା ଧୋଇ ପାଣି ଦେବି ।)

ଧୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ ଧାବ ଧାତୁ)—ଜଳଦ୍ୱାରା ଧୌତ କରିବା—
Dhoibā To wash with water.
ଧୋୟା; ଧୋଓୟା [ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା,
धोना ନେବା, ପକା(କେ)ଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ
[ଧୁଆଯି(ହେ)ବା—କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ) ହୁଏ; ଯଥା—ଧୋଇ ଦେବା;
(ଧୁଆଇବା—ଣିଜନ୍ତ) ଧୋଇ ପକାଇବା, ଧୋଇ ନେବା ଓ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ଧାଇବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ଧୋଇ ଧାଇ ଦେବା ।]

ଧୋଇ ମରୁଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ବିପରୀତାର୍ଥବୋଧକ ସହଚର)—
Dhoi marurdi ୧ । ଅତିବୃଷ୍ଟି ଓ ଅନାବୃଷ୍ଟି ; ଧୋଇ ଓ ମରୁଡ଼ି—
ଧୋୟାଟଖୁସ୍‌କି 1. Flood and draught; excessive
दहाररौदी; दहारखुस्की rain and draught.
ଧୋଇ ମରୁଡ଼ି ସହିବେ ନ ଥାଇ
ସେ ରୁନ୍ଦି ଚନ୍ଦି ବଣ୍ଟା ବୁଣେ ନେଇ । ପ୍ରାଚୀ. ପରଚେଗୀତା ।
୨ । ଅତିବୃଷ୍ଟି ଜନିତ ଫସଲର ହାନି ବା ଅନାବୃଷ୍ଟି ଜନିତ ଶସ୍ୟହାନି—2. Loss or damage of crops due to excessive rain or draught

ଧୋଇ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନଦୀବୃଦ୍ଧି ବା ବନ୍ୟାରେ ଭାସିଯିବା—
Dhoi jibā 1. To be carried away by flood.
ଧୁୟେଯାଓଆ ୨ । ନଦୀବୃଦ୍ଧି ବା ବନ୍ୟାରେ (ଶସ୍ୟ) ନଷ୍ଟ ହେବା—
दहजाना 2. (crops) To be damagod by flood-water.
(ଧୋଇରେ ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୋଇ ଶୁଖା(ଖେ)ଇ ଖାଇବା—ଦେ.କ୍ରି—କୌଣସି ବିଷୟ ବା ପଦାର୍ଥକୁ
Dhoi śukhā(khe)i khāibā କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ନ ବଢ଼ାଇ ବା
लड़ा बराकर खना ନ କମାଇ ତାହାର ବ୍ୟବହାର କରିବା; କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ଆସୁମାତ୍ର ଭୋଗ କରିବା—To enjoy the income only of a property without in any way touching the main body of it.

ଧୋଓରା—ଦେ. ବି—୧ । ଯେଉଁ ବାଟ ବା ଭୂମି ଉପରେ କୌଣସି ଗ୍ରାମର
Dho-orā ବର୍ଷା ପାଣି ବହିଯାଏ —1. A land over which
ଧୋଆନି flows the surplus rain water of a
गोड़हा village.
ଗାଁଆର ଧୋଓରା ପୋଖରୀ ଜଳ
ସ୍ୱକ୍ତ ଦେଉଥିବ ଆଗଲ କରି—ଭୃଷ୍ଟିବଚନ ।
୨ । ବର୍ଷା ପାଣିରେ ମାଟି ଆଦି ଯାହା ଧୋଇ ହୋଇଯାଏ—
2. Earth etc which is washed away by rain water.

ଦେ. ବିଣ—ଗ୍ରାମର ଧୋଇ (ପାଣି)—
(water) Washed off from a village; surplus (rain water).

ଧୋଓରେ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) —ବାୟାଚଢ଼େଇ ଓ ମାଙ୍କଡ଼
Dho-ore ଆଦିକୁ ହୁରୁଡ଼ାଇବା ଧ୍ୱନି—Sound made for scaring away monkeys and birds.
ଧୋଓରେ ବାୟା ଧୋ, ଯେଉଁ କଥାରେ ଗଡ଼ଲ ମାଣ୍ଡିଆ
ସେହି କଥାରେ ଗୋ । ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ଗୀତ ।

ଧୋଓରେ ବାୟା ଧୋ—ଦେ. (ଶିଶୁବଚନ)ଅ—ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ବିସ୍ତାରିତ
Dho-ore bāyā dho କୋଡ଼ରେ ନିଦ୍ରିତ କରାଇବା ପାଇଁ ମାତା
आरे निनिया आ ଆଦିଙ୍କର ଆବୃତ୍ତ ବଚନ —The burden of a lullaby strain repeated in the course of rocking an infant to sleep in the mother's lap.

ଧୋକଡ଼—ଦେ. ବିଣ. ସଂ (ସଂ. ଦୁଷ୍କର; ପ୍ରା. ଦୁକ୍କର; ଭୁଲ. ହି.
Dhokarda ଧୋକଡ଼—ଦୁଷ୍କର୍ଷିତ)—୧ । ଜରାଗ୍ରସ୍ତ; ଜୀର୍ଣ୍ଣ—
ଧୋକଡ଼ 1. Decrepit; worn out; exhausted.
डोकरा; डोकर ୨ । ମୋଟା (ଲୁଗା)—2. Coarse; rough.
୩ । ଛିଣ୍ଡା; ଲେଙ୍କେଡ଼ା—3. Torn; ragged.
୪ । ଶୀଣ୍ଡି—4. Shrivelled up.
୫ । ଢିଲା; ଶ୍ଳଥ—5 Loosened; slackened.
୬ । ଶ୍ଳଥଚର୍ମ—6. Having shrivelled skin.
୭ । ପଳିତ; ବଳିବଳିକା; ବଳିତ—7. Wrinkled.
୮ । ଅନ୍ତଃସାରଶୂନ୍ୟ—8 Emptied of its contents; unsubstantial; hollow.
ବହନ ଘଲେଣି ଉମା ଖାଇ; ଓଠଥ ପଡ଼ିଛି ଧୋକଡ଼ ହୋଇ । ଦଗ ।
୯ । ଭ୍ରାମ୍ୟମାଣ; ବାଉଲା—9. Loaferish; aimlessly wandering.
୧୦ । ଅତି ବୃଦ୍ଧ—10. Very old.

୧୧ । ବିଲମ୍ବିତ (ସ୍ତନ)—
11. Hanging (breasts of women).
୧୨ । ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ; ବଳିଷ୍ଠ (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଧୋକଡ଼)—
12. Stout and strong.
୧୩ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ; ନିଷ୍ପାପ—13. Sinless; innocent.
(ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପୁତ୍ର) ମାଙ୍କଡ଼ ମାଇଲେ ହୁଏ ଧୋକଡ଼ ।
ବଙ୍ଗଳା. ପ୍ରବଚନ ।

ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୌତକଟ)—ଲୁଗାର ଥଳି; ମୁଣ୍ଡି—
A cloth bag; wallet.

ଧୋକଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—ଧୋକଡ଼ (ଦେଖ)
Dhokarda Dhokarda (See)
ବହୁତ ଗଲଣି ଉମା ଖାଇ; ଓଲିଆ ପଡ଼ିଛି ଧୋକଡ଼ା ହୋଇ—ଦ୍ରଗ ।

ଧୋକଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଧୋକଡ଼ (ଦେଖ)
Dhokardia Dhokarda (See)

ଧୋକଡ଼ୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ସ୍ଥୂଳସ୍ତନା ବା ଲମ୍ବିତସ୍ତନା ସ୍ତ୍ରୀ;
Dhokardi ଲମ୍ବସ୍ତନୀ ସ୍ତ୍ରୀ—1. A woman with hanging
ଧୋକଡ଼ୀ breasts.
ଧୋକରୀ ୨ । ଲୁଗାର ଥଳି ବା ମୁଣ୍ଡି—
2. A wallet or bag made of cloth.

ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଧୋକଡ଼ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
1. Feminine of Dhokarda.
୨ । ବିଲମ୍ବିତ ପୟୋଧର (ସ୍ତ୍ରୀ)—2. (a woman) With wrinkled or hanging breasts.

ଧୋକା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦୁଃଖ; କିମ୍ବା ଧୁକ୍ଷ ଧାତୁ=କ୍ଲେଶନ; ଭୁଲ ସଂ.
Dhokā ଧୂର୍ତ୍ତତା)—୧ । ସନ୍ଦେହ—1. Doubt.
ଧୋକା; ଧୌକା ୨ । ଦୋଘାଇ; ବିଷମ ସମସ୍ୟା—
ଧାଖା 2. Dilemma.
୩ । ଶ୍ରୁତିର ଦକ; ଶ୍ରୁତି ଦକଦକ ହେବା—
3. Palpitation of the heart; state of nervousness or consternation.
୪ । ବିପଦର ଆଶଙ୍କା—
4. Apprehension of danger.
୫ । ଭବିଷ୍ୟତ ଭୟ-ଜନିତ ଚିନ୍ତା—
5. Anxiety due to fear.
ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କ ମନକୁ ଝିବଏ ବମିତିବା ଧୋକା ଭୁଇଁ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।
୬ । ମୋହ; ଭ୍ରାନ୍ତି; ଭ୍ରମ—
6. Error; illusion; delusion.
୭ । ଦହସତ୍; ଭୟ—7. Fear; fright.
୮ । ଭୁଲ୍ ବୁଝିବା—8. Misconception; misunderstanding.
୯ । ଦୁଃଖ—9. Sorrow; trouble.
୧୦ । କ୍ଷତି—10. Damage; injury.
୧୧ । ବିପଦ—11. Danger.
୧୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଧୂର୍ତ୍ତତା ଜନିତ ଅନ୍ୟର ଭ୍ରମ ବା ବିପଦ-
12. Error or danger resulting from the wicked conduct of another person.
ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି—ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ—
A kind of cake.
[ଦ୍ର—ବୁଟକୁ ବାଟି ସେଥିରେ ଲଙ୍କାମରିଚ ଓ ପିଆଜ ପକାଇ ତାହାକୁ ବଟା ପିଠା ପରି କରି ଦିଅ ବା ତେଲରେ ଶୁଣିବାକୁ ହୁଏ । ଏହା ଖାଲି ଖିଆଯାଏ ବା ତରକାରି ଆଦିରେ ମଧ୍ୟ ପଡ଼େ । ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ କ. ଧୌକା]

ଧୋକା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସନ୍ଦେହ କରିବା—
Dhokā karibā 1. To doubt.
ଧୌକା ଖାଓୟା ୨ । ଆଶଙ୍କା କରିବା; ଭୟ କରିବା—
ଧୋଖା ଖାନା 2. To fear; to apprehend.
୩ । ପରେଇ ବା ପରବାୟ କରିବା—3. To care for.
୪ । ଚିନ୍ତା କରିବା; ମନରେ ଦକଦକ ହେବା—
4. To be nervous about; to feel nervous.

ଧୋକା ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧୋକା କରିବା (ଦେଖ)
Dhokā khāibā 1. Dhokā karibā (See).
ଧୌକାୟ ପଡ଼ା ୨ । ଅନ୍ୟର କୌଶଳ ଦ୍ୱାରା ବିପଦଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—
ଧାଖେମେ ଗୋରନା 2. To be in danger as a result of another's manipulation.
୩ । ଭ୍ରମଗ୍ରସ୍ତ ହେବା; ଭ୍ରାନ୍ତ ହେବା—
3. To labour under a delusion.

ଧୋକା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସନ୍ଦେହାନ୍ୱିତ କରିବା—
Dhokā debā 1. To put in doubt.
[ଧୋକାରେ ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]
ଧୌକା ଦେଓୟା ୨ । ଭୀତି ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—2. To frighten; to unnerve.
ଧାଖା ଦେନା ୩ । ଅନ୍ୟକୁ ବିପନ୍ନ କରିବା; ବିପଦରେ ପକାଇବା—
3. To put a person in danger; to endanger a person.
୪ । ଚିନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ କରାଇବା—4. To put (a person) into a state of consternation.
୫ । ଦୁଃଖରେ ପକାଇବା; ଅନିଷ୍ଟ କରିବା—
5 To injure; to put to trouble.
୬ । ଭ୍ରମରେ ପକାଇବା—6. To delude a person.

ଧୋକାବାଜ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ହି. ଧୋଖେବାଜ୍)—୧ । ଯେ ଅନ୍ୟକୁ
Dhokābāj ଧୋକା ଦିଏ—1. One who puts another
ଧୌକାବାଜ; **ଧୋଖେବାଜ** to fear, declusion or doubt.
୨ । ପ୍ରବଞ୍ଚକ; ଧପ୍ପାବାଜ୍—2. Deceiving; illusive; fraudulent.

ଧୋକାବାଜି—ବୈଦେ. ବି (ହି. ଧୋଖେବାଜୀ)—ପ୍ରତାରଣା—
Dhokābāji Deceit; putting another to trouble;
ଧୌକାବାଜୀ; **ଧାଖେବାଜୀ** fraud.

ଧୋକା ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧୋକା କରିବା (ଦେଖ)
Dhokā rakhibā Dhokā karibā (See)

ଧୋକେଇବା —ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଧୂକ୍ଷ ଧାତୁ=କ୍ଲେଶ ଦେବା)—
Dhokeibā ୧ । ଧୋକା ଦେବା—1. To frighten.
(ଧୋକାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧୋକା କରିବା—
धोकान; धोखादेना 2. To be unnerved about.
धोंका; हाँफना ୩ । ଧକେଇବା; ଧଇଁ ସଇଁ ହେବା; ଧୁକ୍ ଧୁକ୍ ହେବା—3. To gasp or pant.

ଧୋଜା—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଧ୍ୱଜା)—ଧ୍ୱଜା; ପତାକା—
Dhojā Flag.
धजा; झंडा

ଧୋଜା ମୁଣୋହିଁ—ଦେ.ବି—ଧ୍ୱଜକ ଯେଉଁ ଭୋଗକୁ ମନ୍ଦିରାଭ୍ୟନ୍ତରରେ
Dhojā munohiñ ଠାକୁରଙ୍କ ଶ୍ରୀମୁଖରେ ଭୋଗ ନ ଲଗାଇ ମନ୍ଦିର-
ଧୋଜା ମୁଣୋହି, ଧୋଜା ମୁଣୋହି ଧ୍ୱଜା ମୁଣୋହି ଧୋଜା ମଣୋହିଁ } ଅନ୍ୟରୂପ ଶୃଙ୍ଗସ୍ଥ ଧ୍ୱଜାକୁ ଦେଖାଇ ଦେଉଥିବା ବାହାରେ ଭୋଗ ଲଗାଏ—
An offering offered to an idol in the sight of the flag, instead of being offered near the Deity.

ଧୋଜା ମୁଣ୍ଡେଇ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଧ୍ୱଜ ଓ ମଣ୍ଡପ)—ଯେଉଁ ଦେବ-
Dhojā mundei ମଣ୍ଡପର ଉପରେ ପତାକା ଉଡ଼ୁଥାଏ—
A pavillion over which flies a flag.

ଧୋଡ଼—ସଂ. ବି (ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଡ) —ଉଣ୍ଡୁଚ ବା
Dhorda ଧଣ୍ଡସାପ—Water-snake.

ଧୋଡ଼କା—ଦେ. ବି—୧ । ଢୁଗୁଳା—1. Loosened; shaky.
Dhordakā ୨ । ଶିଥିଳ; ଢିଥ—2. Slackened.
नन्नड़े, नड़बड़े ୩ । ଫମ୍ପା—3. Empty.
लुढ़कताहुआ, ढुनमुनिआ ୪ । ଧଡ଼ଧଡ଼ିଆ—4. Tottering.

ଧୋଡ଼କା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଧୋଡ଼କିବାର ସକର୍ମକରୂପ) —
Dhordakā(ke)ibā ଢୁଗୁଳା କରିଦେବା—To loosen; to
नड़ान; ढुलकाना slacken.

ଧୋଡ଼କିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶିଥିଳ ହେବା; ଲଡ଼ିବା—To become
Dhordakibā slack or loose.
नड़बड़हएआ; ढुरकना; ढुलकना

ଧୋଡ଼ା—ଦେ. ବି—ଢିପ ଜମି; ଉଚ୍ଚ ଭୂମି—High land.
Dhordā ଢିପୀ; **ढुह**

ଧୋତ୍—ଦେ. ଅ—ଧୁତ୍ (ଦେଖ)
Dhot Dhut (See)
(ଧୋତ୍ରେର, ଧୋତ୍ରେରକା; ଧୋତ୍ରେରକେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୋତଡ଼—ଦେ.ବିଣ (ସଂ.ଧୌତକଟ)—୧ । ଛିଣ୍ଡି ଚିଣ୍ଡି;ଧୋକଡ଼(ବସ୍ତ୍ର)--
Dhotarda 1. Worn out and torn
(ଧୋତଡ଼ା, ଧୋତଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) (cloth).
(ଧୋତଡ଼ୀ, ଧୋତଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଧୋକଡ଼ (ଦେଖ)
2. Dhokarda (See)

ଧୋତରା ଉଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ବି—୧ । ଲୌଣସି ଘଟଣାରେ କୌଣସି
Dhotarā urdijibā ବ୍ୟକ୍ତିର ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ଓ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ ହୋଇ
ପଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା—1. (a person) Being altogether ruined or done for.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ତି—
2 The state of being over-tired.

ଧୋତି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଧୌତି; ଭୁଲ. ସଂ. ଅଧୋବସ୍ତ୍ର; ଭୁଲ. ବଂ. ଧୁତି,
Dhoti ହି. ଧୋତି, ତେ. ଧୋତ୍ତ, ମ. ଧୋତର, ଧୋତ)—
धुति ୧ । ପିନ୍ଧା; ପରଧେୟ ବସ୍ତ୍ର; ପୁରୁଷଙ୍କ ପିନ୍ଧା ଲୁଗା—
धोति 1. A cloth for males' wear.
୨ । ଅଧୋବାସ; କଟିବସ୍ତ୍ର—2. A piece of cloth worn round the waist; waist cloth.

ଧୋତି ଚ(ଚା)ଦର—ଦେ. ବି (ସଂ. ଧୌତି+ଆ. ଚଦର)—ଅଧୋବାସ
Dhoti cha(chā)dara ଓ ଉତ୍ତରୀୟ; ପିନ୍ଧା ଓ ଦୋସଡ଼ା—
धुतिचादर A suit of cloth consisting of a wearing
धोतिचद्दर, धोतिचादर piece and a covering piece.

ଧୋ ପଖାଳ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଧୌତ ଓ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ)—ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳେ
Dho pakhāla ଓ ଭୋଗ ଉଠିଲା ପରେ ଦେବମନ୍ଦିରର ତଳ ବା
धुआधुई ଚଟାଣରେ ପାଣି ଢାଳି ଝାଡ଼ୁ ଲଗାଇ ପୋଛି କରି ସଫା
धुलाई उलाई, धुलाबट କରିବା କର୍ମ—Washing and cleansing the floor of a temple.

ଧୋ ପଖାଳିଆ—ଦେ. ବି—ଦେବତାଙ୍କ ନିଯୋଗ ବିଶେଷ—
Dho-pakhāliā A class of servants serving in temples.
[ଏମାନେ ମନ୍ଦିରର ତଳକୁ ପ୍ରତିଦିନ ଧୁଆଧୋଇ କରି ପରିଷ୍କୃତ କରନ୍ତି ।]

ଧୋ ପଖାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଧୌତ ଓ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ)—ଦେବମନ୍ଦିରର
Dho pakhālibā ଚଟାଣରେ ପାଣି ଢାଳି ଓ ଝାଡ଼ୁ ମାରି ତାକୁ
धोउन, धुयेफेला ସଫା କରିବା—To wash and cleanse
धोडालना the floor of a temple.

ଧୋବ୍‌ଛାୟା—ଦେ. ବି—ଧୂପ୍‌ଛାୟା (ଦେଖ)
Dhob-chhāyā Dhup-chhāyā (See)

ଧୋବ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଧବଳ ବିମ୍ବା ଧାବ୍ ଧାତୁ=ଧୋଇବା; ସଂ. ଧୂପ
Dhoba ଧାତୁ=ଧୂପ୍ତି)—୧ । ଶୁକ୍ଳ; ଧବଳ; ଧଳା—
धोप 1. White.
धवर, सफेद, धौला ୨ । କଚ୍ଚ ହୋଇ ପରିଷ୍କୃତ ଓ ଧଳା ହୋଇ-
ଥିବା (ଲୁଗା)—2. (cloth) Washed clean and white; bleached.

ଧୋପ ଦେ. ବି—୧ । ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ—1. White colour.
धोब, धोलाई ୨ । ଥରେ ଧୋବାଘରେ ପଡ଼ି ପରିଷ୍କୃତ ହେବା
ଅବସ୍ଥା—2. One washing; a wash (of a cloth).
(ଯଥା—ଏ ଲୁଗାଖଣ୍ଡକର ଖୁବ ଧୋବ ହେଲାଣି ।)

ଧୋବ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଧାବନ, ଧବଳ)—୧ । ଧଳାରଙ୍ଗ
Dhoba karibā କରିବା—1. To whiten.
धोप देओया ୨ । ଲୁଗା କାଚି ସଫା କରିବା—2. To wash
धोब करना, साफ करना a cloth and turn it white.

[ଦ୍ର—ଧୋବାମାନେ ଲୁଗାକୁ ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ କାଚ ସଫା କଲେ ତାକୁ ସଜଧୋବ ଓ ଉତ୍ତମରୂପେ କାଚ ସଫା କରି ଇସ୍ତ୍ରୀ କଲେ ତାକୁ ବାସିଧୋବ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଧୋବଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧୋବାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—୧ । ଧୋବା ଜାତୀୟା
Dhobaṇī ସ୍ତ୍ରୀ—1. A woman of the washerman caste.
ଧୋପାନୀ ୨ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୁଗା କାଚେ—
ଧୋବନ, ଧୋବିନ, ଧୋବଇନ 2. Washerwoman.
୩ । ଅପର୍ତ୍ତିଆଣୀ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
3. A name given to Aparttiāṇī females

ଧୋବ ଧାଉଳିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଧବଳବସନଧାରୀ)—୧ । ଯାହାର
Dhoba dhāuliā ଦେହଉମାମ୍ ଧଳା;ଯାହାର ଦେହଯାକ ଶୁକ୍ଳ—
ଧପଧପେ; ଧବଧବିୟା 1. White throughout.
ସଫେଦ୍‌ପୋଶ ୨ । ଯେ ଧୋବ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଥାଏ; ଶୁକ୍ଳବସ୍ତ୍ରପରିହିତ—
2. Wearing white cloth.
୩ । ଧବଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ —3. White.
ଧୋବଧାଉଳିଆ ପକ୍ଷୀ, ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର କହୁଥାଇଛନ୍ତି ସୀତା ବଡ଼ ଦୁଖୀ—ଭଗ ।
ଦେ. ବି—ଭଦ୍ରଲୋକ; ଶୁକ୍ଳପରିଚ୍ଛଦଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି;ଭଲଲୋକ—
A gentleman; a finely attired person.
ଧୋବଧାଉଳିଆ ଚେରି କରନ୍ତି
ରଙ୍କୁଣୀ ଦେଖିଲେ ମାରି ଗୋଡ଼ାନ୍ତି—ଭଗ ।

ଧୋବ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲୁଗାକୁ ସଫା କରିବା ନିମନ୍ତେ
Dhoba pakā(ke)ibā ଧୋବାକୁ ଦେବା—
ଧୋବିଦେନା To give (clothes) to the washerman to wash.

ଧୋବ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧବଳୀକୃତ ହେବା; ଶୁକ୍ଳ ହେବା—
Dhoba pardibā 1. To turn white.
ଧୋପପଡ଼ା ୨ । (ଲୁଗା) ସଫା ହେବାପାଇଁ ଧୋବାଘରେ ଦିଆଯିବା—
ଧୋବପଡ଼ନା 2. (a cloth) To be given to the washerman for being washed.

ଧୋବ ଫରଫର—ଦେ. ବିଣ—ଧଳାଚହଚହ;ଅତିଶୟ ଶୁକ୍ଳ; ଶୁଭ୍ରୋଜ୍ଜ୍ୱଳ-
Dhoba pharaphara Fleecy white; very white;
ଧପଧପେ; ଶାଦା ଧବଧବ glistening white; dazzlingly
ଉଜ୍ଜଲାଦ୍‌ପଦ୍‌ପ white.
[ଦ୍ର—ବର୍ଣ୍ଣବ୍ୟଞ୍ଜକ ବିଶେଷଣ ପରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା ସୂଚନାକରିବାପାଇଁ ଫରଫର ଆଦି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ରଙ୍ଗଟହଟହ, ହଳଦିଆଗରଗର, ଧଳାଚହଚହ, ନାଲିଟହଟହ, ନେଳସରସର, କାଳିଆଟରଟର ।]

ଧୋବ ଫିଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉତ୍ତମରୂପେ ଧବଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ହେବା;
Dhoba phiṭibā ଧବଳୀକୃତ ହେବା—
ଧୋପଧରା To become very white.
ସଫେଦ୍‌ଖୁଲନା (ଯଥା—ଧୋବା ଭଲକରି ନ କାଚିବାରୁ ମୋ ଲୁଗା [ଧୋବ ଫିଟା(ଟେ)ଇବା—ସଦର୍ଥକ ରୂପ] ଧୋବ ଫିଟିଲା ନାହିଁ ।)

ଧୋବଲା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଧବଳ)—ଧଳା; ଧୋବ—
Dhobalā White.
ଧଉଳା, ଧଳା **ଧୌଳା, ଧୌରା**

ଧୋବ ଲାଉ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଧବଳ ଓ ଅଲାବୁ)—ଏକପ୍ରକାର ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ
Dhoba lāu ଅଲାବୁଫଳ; ଧଳା ଲାଉ—
ସାଦାଲାଉ **ସଫେଦ୍ କଦ୍ଦୁ** White gourd.

ଧୋବଲି ଚଢ଼େଇ—ଦେ. ବି—କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
Dhobali chardhei A sand lark; a water-
ଧୋବୀନ thrush.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଲୁଲେଚରବର୍ଗର ପକ୍ଷୀ; ୩।୪ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ; ଏମାନଙ୍କ ଦେହଯାକ ଧଳା, ମାତ୍ର ବେକ ଭଲେ ଗୋଟିଏ କଳା ଡୋରି ଥାଏ । ଏମାନେ ନଦୀକୂଳ ବାଲିରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି ।]

ଧୋବଲି ଠକ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଧବ = ପ୍ରବଞ୍ଚକ)—ଯେଉଁ ଶୁଭ୍ର ପରିଚ୍ଛଦ-
Dhobali ṭhaka ଧାରୀ ବାହାରେ ଦେଖିବାକୁ ଭଦ୍ରଲୋକ ପରି ମାତ୍ର
ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରତାରକ ବା ଶଠ—A cheat appearing in fine dress (who makes people believe that he is a gentle man).

ଧୋବଲି ଶୁଖୁଆ—ଦେ. ବି (ଏଥିର ବର୍ଣ୍ଣ ଧୋବ ବା ଶୁକ୍ଳ ଥିବାରୁ)—
Dhobali śukhuā ଖରାରେ ଶୁଖାଯାଇ ରଖା ଯାଇଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର
ଛୋଟ ଛୋଟ ମାଛ;ପିଠା ଶୁଖୁଆ—Small fry (fish)
ଶୁଖାଁତୀ dried in the sun.

ଧୋବଲି(ଲେ)ଶ(ଶ୍ୱ)ର—ଗ୍ରା.ବି (ସଂ. ଧବଳେଶ୍ୱର)—ଧବଳେଶ୍ୱର (ଦେଖ)
Dhobali(le)śa(śwa)ra Dhabaleśwara (See)

ଧୋବ ସରସର—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବିଣ—ଧୋବ ଫରଫର—
Dhôba sarasara Very white.

ଧୋବା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଧାବକ; ଏ ଲୁଗା ଧୋଇବା ବା
Dhobā ସଫା କରୁଥିବାରୁ)—
ଧୋପା, ଧୋବୀ ୧ । ଲୁଗା ସଫା କରିବା ସେବକ ନୀଚ ଶୂଦ୍ର
ଧୋବୀ ଜାତିବିଶେଷ; ରଜକ—1. Washerman.
(ଧୋବଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ମଫସଲରେ ଧୋବାମାନେ ପ୍ରଥମେ ଖାରରେ ଲୁଗାକୁ ସିଝାଇ ତା ପରେ ତାହା କାଚି ସଫା କରନ୍ତି । ଲୁଗାକୁ ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ କାଚି ସଫା କଲେ ତାକୁ ସଜ ଧୋବ ଓ ଉତ୍ତମରୂପେ ସଫା କରି ଇସ୍ତ୍ରୀ ଆଦି କଲେ ତାକୁ ବାସିଧୋବ ବୋଲାଯାଏ । ଏବେ ଧୋବାମାନେ ଲୁଗା ବାସିଧୋବ କରିବା ପାଇଁ ଇସ୍ତ୍ରୀ, ଜଳ ଓ ସାବୁନ ଆଦି ବ୍ୟବହାର କଲେଣି । ଆଗେ ଧୋବାମାନେ ଲୁଗାକୁ କେବଳ ଧୋବ କରୁ ନ ଥିଲେ, ମାତ୍ର ରଙ୍ଗ (ରଞ୍ଜନ) (ବିଶେଷତଃ ନୀଳ ରଙ୍ଗ) କରୁଥିଲେ । ଏଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ରଜକ ବୋଲାଯାଏ । ପ୍ରାୟ ୨୦ ବର୍ଷ ତଳେ ମଫସଲରେ ଧୋବାମାନେ ଲୁଗାକୁ କାଚି ତାକୁ ନେଳ ରଙ୍ଗଦ୍ୱାରା ରଞ୍ଜିତ କରୁଥିଲେ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧୋବା ଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ଗ୍ରାମ ସେବା ପାଇଁ ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ଯାଗିର ପାଇ ଥାଆନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରତି ଗୃହସ୍ଥଙ୍କଠାରୁ ବାର୍ଷିକ 'ବର୍ତ୍ତନ'ର ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥାଏ । ଲୁଗା କାଚିବା ଛଡ଼ା ଗ୍ରାମର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ମରିଗଲେ ଶବଦାହ ପାଇଁ କାଠ ହାଣିବା ଓ ଶ୍ମଶାନରେ କାଠ ପହଞ୍ଚାଇବା ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ । ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କର ନିମିତ୍ତ ପକ୍ଷରେ ଏମାନେ କାଠ ଚିରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରେ ଲୁଗା କାଚିବା ଓ କାଠ ଚିରିବା

ଏ ଦୁଇଟି ଧୋବାଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ କର୍ମ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ-ଠାରେ ଏମାନେ ବୋଦା ହାଣନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣାଭ୍ୟରେ ଏମାନେ ସବାର ମଧ୍ୟ ବୁହନ୍ତି । ଧୋବାମାନେ ମଦ୍ୟପାନ କରନ୍ତି ବନ୍ତୁ ଗୋମାଂସ ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ଏମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ନୀଚ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଗଣ୍ୟ ।]

୨ । ଅପର୍ତ୍ତିଆଣୀ ପିଲାଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମବିଶେଷ —

2. Name given to Aparttiāṇī male children.

ଧୋବା ମଳକ; ସଙ୍ଗାଳ କରୁଛି ଏଥି ହିଳକ—ଚଗ ।

୩ । ଧ୍ରୁବଚରଣର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକ ନାମ —

3. A name for calling Dhṛubacharaṇa.

ଧୋବାଇ —ଦେ. ବ. (ଆଦରାର୍ଥକ)—୧ । ଧୋବା ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକନାମ—1. A name for calling a person

Dhobāi

ଧୋବେଇ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଧୋବି }

named Dhobā in fondness.

୨ । ଧ୍ରୁବଚରଣନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ —

2. A name for calling Dhṛubacharaṇa in fondness.

ଧୋବା ଖଟିବା—ଦେ. ବ—(ଧୋବା) କୌଣସି ପରିବାରର ଲୁଗା କାଚିବାରୂପ ସେବା କରିବା—The service of a washerman rendered to a family in regularly washing the clothes thereof.

Dhobā khaṭibā
ଧୋବା ଖାଟା
ধোবীকা খিদ্‌মদ্‌

ଧୋବା ଗଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଧୋବା ଯେଉଁ କାଠ ପଟା ବା କାଠ ଗଣ୍ଡା ଉପରେ ଲୁଗା କାଚେ—A plank or fat log of wood on which the washerman beats the clothes while washing them.

Dhobā gaṇḍi
ଧୋବାର ପାଟି
ধোবীকা পাট

ଧୋବା ଚୁଲି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବାଳକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଖେଳ—A sort of outdoor game amongst boys.

Dhobā chuli

ଧୋବା ତୁ(ତୋ)ଠ—ଦେ. ବ—ଜଳାଶୟର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଧୋବା ଲୁଗା କାଚେ ଓ ଶୁଖାଏ—The place near a pond or a river where the washerman washes and dries the clothes.

Dhobā tu(to)ṭha
ଧୋପାଘାଟ
ধোবীঘাট

(ଯଥା—ଗାଆଁ ପରମ୍ପରା ଧୋବାତୋଠରୁ ଜଣା—ଚଗ ।)

ଧୋବା ଭଣ୍ଡାରି—ଦେ. ବ. (ସହଚର)—ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ଦୁଇଜଣ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଗ୍ରାମସେବକ (ଧୋବାର କାର୍ଯ୍ୟ ଲୁଗା ସଫା କରିବା ଓ ଭଣ୍ଡାରିର କାର୍ଯ୍ୟ ଖୌର କରିବା)—The washerman and the barber; the two most indispensable village-servants in India.

Dhobā bhaṇḍāri
ଧୋପା ନାପିତ
ধোবী নাই(ড)

ଧୋବା ଭଣ୍ଡାରି ଅଟକ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରାମର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସାମାଜିକ ଅପରାଧରେ ଅପରାଧୀ ହେଲେ ତାହାର ସେବା ନ କରିବ ଆକାଶେ

Dhobā bhaṇḍāri aṭaka
ଧୋବା ନାପିତ ବନ୍ଦ
ধোবী নাই রোক; হুক্কা পানী বন্দ

ଧୋବା ଭଣ୍ଡାରି ବନ୍ଦ
ଧୋବା ଭଣ୍ଡାରି ବାସନ
ଧୋବା ଭଣ୍ଡାରି ରୋକ୍
ଧୋବା ଭଣ୍ଡାରି ନ ଖଟିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଗ୍ରାମସମାଜଦ୍ୱାରା ଧୋବା ଭଣ୍ଡାରିକୁ ଆଦେଶ ଦେବା; ଏକଘରିଆ ହେବା; ଜାତିରୁ ଅଟକ; ବାସନ—Excommunication of a person by a caste-guild or village community by depriving him of the services of the village washerman and the village barber.

ଧୋବା ଭଣ୍ଡାରି ଖଟିବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସମାଜରେ ବା ଜାତିରେ ଚଳିବା—(a person) Being within the pales of a village community.

Dhobā bhaṇḍāri khaṭibā
ଧୋପା ନାପିତ ଖାଟା
হুক্কা পানী চলনা

ଧୋବା ଭାଟି—ଦେ.ବ—ଧୋବା ଯେଉଁ ବଡ଼ ହାଣ୍ଡି ମଧ୍ୟରେ ଖାର-ପାଣିରେ ଲୁଗା ବତୁରାଇ ଓ ଅଉ ଗୋଟିଏ ସଛିଦ୍ର ହାଣ୍ଡି ବା ପଲମ ତା ଉପରେ ଘୋଡ଼ାଇ ଲୁଗାକୁ କାଚିବା ପୂର୍ବରୁ ସିଝା ।—A pot in which the washerman fumigates or steams the clothes before washing.

Dhobā bhāṭi
ଧୋବାର ଭାଟି
ধোবীকী ভট্টী

ଧୋବା ସଙ୍ଗାତ—ଦେ. ବ. (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ)—ଧୋବାବନ୍ଧୁ; ରଜକମିତ୍ର—(ironical) Washerman-friend.

Dhobā saṅgāta

ধোবীকা যার ଧୋବା ସଙ୍ଗାତ, ଭଣ୍ଡାରି ମିତ, ସଙ୍ଗି ଗୋ । ମିତ ଏ—ଚଗ ।

[ଦ୍ର—କେହି ଲୋକ ଧୋବା ସାଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗାତ ବସିଲେ ସେ ପ୍ରତିଦିନ ଧୋବା ସଙ୍ଗାତଠାରୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଭଲଭଲ ଧୋବ ଲୁଗା ଆଣି ପିନ୍ଧିପାରେ ଏବଂ ପିନ୍ଧିସାରି ଧୋବା ସଙ୍ଗାତଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ଲୁଗା ଫେରାଇ ଦେଲେ ସେ ତାକୁ ପୁଣି ସଫା କରି ବସ୍ତ୍ରସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଦିଏ । ଏ ଆଚରଣ ସର୍ବଥା ନିନ୍ଦ୍ୟ ।]

ଧୋବି —ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧବ)—୧ । ଧ (ଗଛ) (ଦେଖ)

Dhobi

1. Dha (tree) (See)

୨ । (ଆଦରାର୍ଥକ) ଧୋବା ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—

2. Name for calling 'Dhobā'.

ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତ୍ରର,ଭୁଲ.ଛ-ଧୋଣ୍ଡ) ବ—ଧୋବା—Washerman.

ଧୋବୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧୋବଣୀ ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଅନ୍ୟ ନାମ—A name by which a woman Dhobaṇī is called.

Dhobī

ଧୋୟୀ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ଜୟଦେବଙ୍କ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଜଣେ କବିଙ୍କ ନାମ—Name of a poet alluded to by Jayadeba in his Gītagobinda.

Dhoyī

[ଦ୍ର—ଏ ଜଣେ ରାଜା ଥିବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ । କାଳିଦାସଙ୍କ ମେଘଦୂତ ପରି ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ବାୟୁଦୂତ ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡ-କାବ୍ୟ ମିଳୁଅଛି । ଦ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଧୋର (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଅଗ୍ରସର ହେବା—

Dhor (root) 1. To advance.

୨ । ଦ୍ରୁତଗତି କରିବା; ଦଉଡ଼ିବା—

2. To run; to walk briskly; to trot.

୩ । ନିପୁଣ ହେବା—3. To be skilful (Apte).

ଧୋରଇ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଉତ୍ତରରାଢ଼ୀ) ବ—ମେଣ୍ଢା ଜଗୁଆଳ; ମେଷପାଳକ-
Dhorai Shepherd.

ଧୋରଣ—ସଂ. ବି. (ଧୋର୍ ଧାତୁ=ଦ୍ରୁତଗତି କରିବା+କରଣ. ଅନ)—
Dhoraṇa ୧ । ଘୋଡ଼ା ଘୋଡ଼ା ଆଦିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ ରଥାଦି ବାହନ—1 Vehicles drawn by animals.
୨ । ଦୋଳା—2. Litter.
୩ । ପାଲକି—3. Palanquin; sedan.
୪ । (+ଭାବ. ଅନ) ଅଶ୍ୱର ଗତି; ଅଶ୍ୱର ଧୋରିତକ ଗତି; ଦୁଲକି—4. Trotting motion of a horse; brisk pace of a horse.
୫ । ଦୌଡ଼ା; ଦ୍ରୁତଗତି—
5. Going quickly; running.

ଧୋରଣା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ତୀର୍ଣ୍ଣ)—
Dhoraṇā ଛିଣ୍ଡିତ; ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ; କନ୍ଥାରେ ପରିଣତ—
ଛେଁଡ଼ା Torn into shreds.
धज्जी (ଯଥା—ଏ ଲୁଗାଟା ଧୋରଣା ହୋଇଗଲାଣି ।)

ଧୋରଣି(ଣୀ)—ସଂ. ବି. (ଧୋର୍ ଧାତୁ=ଦ୍ରୁତଗତି କରିବା+ଭାବ.
Dhoraṇi(ṇī) ଅନି, ଈ)—୧ । ଜନଶ୍ରୁତି—1. Rumour (which runs apace).
୨ । ଶ୍ରେଣୀ; ପରମ୍ପରା—2. Succession; continuity; uninterrupted series.
୩ । ପରମ୍ପରାଗତ କଥା—3. Tradition (Apte).

ଧୋରିତ—ସଂ. ବି. (ଧୋର୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ)—
Dhorita ୧ । ଅଶ୍ୱର ଗତିବିଶେଷ; ଧୋରଣ; ଦୁଲକି—
(ଧୋରିତକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Trotting motion of a horse.
୨ । ବଧ—2. Killing; murder; slaughter.
୩ । ଗତି—3. Motion; going.
୪ । ଆଘାତ—4. Injuring; hurting; striking (Apte).

ଧୋଲା(ଲେ)ଇ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଧୁଲେଇ (ଦେଖ)
Dhola(le)i Dhulei (See)
धुलाई धुलाइ

ଧୌଡ଼—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୋର୍ ଧାତୁ)—
Dhaurda ଧଉଡ଼; ଦଉଡ଼; ଧାଉଡ଼; ଦ୍ରୁତଗତି—
ଦୌଡ଼ **दौड़** Running; race.

ଧୌଡ଼ ଧାପଡ଼—ଦେ. ବି. (ସହଚର)—ଧାଁ ଧପଡ଼; ଦଉଡ଼ା ଦଉଡ଼—
Dhaurda dhāparda Running about.
ଦୌଡ଼ା ଦୌଡ଼ି **दौड़ धापड़**
(ଧୌଡ଼ ଧପଡ଼, ଧୌଡ଼ ଧାପ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୌଡ଼ ମାରିବା—ଦେ. କ—ଦୌଡ଼ିଯିବା; ଏକବାରକ୍ ବା ହଠାତ୍
Dhaurda māribā ଦଉଡ଼ କରି ପଳାଇବା—To run
(ଧୌଡ଼ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) away suddenly; to run
ଦୌଡ଼ ମାରା **दौड़ पड़ना** continuously.

ଧୌଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. ('ଧୌଡ଼ ବା'ର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Dhaurdā(rde)ibā ଦଉଡ଼ାଇବା—To cause to run.
ଦୌଡ଼ାନ **दौड़ाना**

ଧୌଡ଼ା ଧୌଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଦଉଡ଼ା ଦଉଡ଼ି; ଇତସ୍ତତଃ ଦଉଡ଼ିବା—
Dhaurdā dhaurdi Running about.
ଦୌଡ଼ା ଦୌଡ଼ି **दौड़ा दौड़ि**

ଧୌଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧୋର୍ ଧାତୁ)—ଦଉଡ଼ିବା—
Dhaurdibā To run.
ଦୌଡ଼ା **दौड़ना**

ଧୌତ—ସଂ. ବିଣ. (ଧାବ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Dhauta ୧ । ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ; ଧୁଆ ହୋଇଥିବା—
1. Washed; cleaned by washing.
୨ । ମାର୍ଜିତ; ପରିଷ୍କୃତ—
2. Cleansed; purified; washed off.
୩ । ଶୁକ୍ଳୀକୃତ; ଧବଳୀକୃତ; ଶୁଭ୍ର—
3. Whitened; bleached.
୪ । ନିଷ୍ପାପ—4. Clean; sinless.
୫ । ଶୋଧିତ—5. Refined; rectified.
୬ । ଶାଣିତ—6. Whetted; sharpened.
୭ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ସ୍ନାତ—7. Bathed.
୮ । ପାଲିଶ କରି ଯାଇଥିବା—
8. Polished; brightened.
୯ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—9. Bright; shining.
୧୦ । ଶୁକ୍ଳ; ଧଳା—10. White.
ବ—୧ । ରଜତ; ରୂପା—1. Silver.
୨ । (+ଭାବ. ତ) ଧାବନ; ଧୋଇବା—2. Washing.
୩ । ସଫା କରିବା—3. Cleansing.

ଧୌତକଟ—ସଂ.ବି. (ଧୌତ+କଟ)—ମୋଟା କନାର ଥଳି; ଧୋକଡ଼ା—
Dhautakaṭa A bag of coarse cloth.

ଧୌତ କୌଷେୟ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଧୌତ=ମାର୍ଜିତ+
Dhauta kausheya କୌଷେୟ)—୧ । ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର—
(ଧୌତ କୋଷଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Silk cloth.
୨ । ଉନୋଣ୍ଣ; ସରୁ ପଶମ—2. Fine wool.

ଧୌତ ଖଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବ—ମିଶ୍ରି—
Dhauta khaṇḍī Sugarcandy (Apte).

ଧୌତ ଶିଳା—ସଂ. ବି. (ଧୌତ+ଶିଳା)—୧ । ସ୍ଫଟିକ—
Dhauta śilā 1. Crystal.
(ଧୌତ ଶିଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ଫଟିକ ମଣି—2. Quartz.

ଧୌତାତ୍ମା—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧୌତ+ଆତ୍ମନ୍)—
Dhautātmā ପବିତ୍ରାତ୍ମା; ନିଷ୍ପାପାତ୍ମା—Pure-souled.

ଧୌତି—ସଂ. ବି. (ଧାବ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତି)—୧ । ଧୋତି—
Dhauti 1. Cloth.

(ଧୌତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଯୋଗସାଧନାର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ; ଅଙ୍ଗୁଳି ଦ୍ୱାରା ମଳଦ୍ୱାରର ଅଭ୍ୟନ୍ତର ଶୋଧନ କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା-ବିଶେଷ—2. The practise of washing the rectum with the fingers after a motion of the bowels.

[ଦ୍ର—ମଳୋତ୍ସର୍ଗ ପରେ ଜଳଶୌଚ କରିବା ସମୟରେ ତର୍ଜନୀ ବା ମଧ୍ୟମାଙ୍ଗୁଳିକୁ ଶୌଚଜଳସିକ୍ତ କରି ଗୁହ୍ୟରନ୍ଧ୍ର-ବାଟେ ଭିତରକୁ ପୂରାଇ ଭିତରେ ଲାଗିଥିବା ମଳକଣାମାନ ପରିଷ୍କାର କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଧୌତି ବୋଲାଯାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଗୁହ୍ୟଦେଶ ପରିଷ୍କୃତ ହୁଏ ଓ ଅପାନବାୟୁ ଦୂଷିତ ହୋଇ ନ ପାରିବାରୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭଲ ରହେ । ଏହା ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ, ଅର୍ଶଃ ଓ କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧତା ଆଦି ରୋଗ ନାଶ କରେ ।]

୩ । ଶରୀରର ବାହାର ଓ ଭିତର ଶୁଦ୍ଧ କରିବାର ହଠଯୋଗର କ୍ରିୟାବିଶେଷ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. A mode of cleansing the inside and outside of one's body practised by persons exercising Haṭha-jōga.

[ଦ୍ର—ଘେରଣ୍ଡ ସଂହିତାରେ ଧୌତି ୪ପ୍ରକାର ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ-ଅଛି—ଅନ୍ତ୍ର ଧୌତି, ଦନ୍ତଧୌତି, ହୃଦ୍‌ଧୌତି ଓ ମୂଳଶୋଧନ । ଅନ୍ତ୍ରଧୌତି ମଧ୍ୟ ୪ପ୍ରକାର ଯଥା ବାତସାର, ବାରିସାର, ବହ୍ନିସାର ଓ ବହିଷ୍କୃତ । ବାତସାରରେ ମୁହଁକୁ କୁଆଥଣ୍ଡ ପରି ଗୋଜିଆ କରି ସେହି ଛିଦ୍ର ବାଟେ ପବନ ଟାଣି ନେଇ ପେଟରେ ପୂରାଇବ, ପୁଣି ତାହା ମୁହଁବାଟେ ଛାଡ଼ିବ । ବାରିସାରରେ ଗଳାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଣି ପିଇ ତାହା ଅଧୋମାର୍ଗ ବାଟେ ଛାଡ଼ିବ । ବହ୍ନିସାରରେ ଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ କରି ପେଟକୁ ଖଙ୍କା କରି ନାଭିକୁ ଶହେଥର ମେରୁଦଣ୍ଡରେ ଲଗାଇବ । ବହିଷ୍କୃତରେ ମୁହଁକୁ କୁଆଥଣ୍ଡ ପରି ଗୋଜିଆ କରି ସେହି ଛିଦ୍ର ବାଟେ ପବନ ଟାଣି ପେଟରେ ପବନ ଭରିତ କରି ପବନକୁ ପେଟରେ ୪ଦଣ୍ଡ ରଖି ଅଧୋମାର୍ଗରେ ତାହା ଛାଡ଼ିବ । ଏମାନ କରିବା ପରେ ନାଭି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଣିରେ ଠିଆ ହୋଇ ଅନ୍ତ୍ରକୁଣ୍ଡଳୀକୁ ବାହାର କରି ତହିଁମଧ୍ୟରୁ ମଳଯାକ ସଫା କରି ପୁଣି ତାହା ଉଦରରେ ପୂରାଇବ । ଦନ୍ତଧୌତି ମଧ୍ୟ ୪ପ୍ରକାର-ଦନ୍ତମୂଳ, ଜିହ୍ୱାମୂଳ, ରନ୍ଧ୍ର, କର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱାର ଓ କପାଳରନ୍ଧ୍ର । ଜିଭକୁ ଚୁମୁଟାଦ୍ୱାରା ଟାଣି ଜିହ୍ୱାମୂଳ ଶୁଦ୍ଧି କରାଯାଏ । ରନ୍ଧ୍ରଧୌତିରେ ନାକରେ ପାଣି ପିଇବା ଓ ମୁହଁବାଟେ ପାଣି କାଢ଼ିବ, ପୁଣି ମୁହଁବାଟେ ପାଣି ପିଇ ନାକବାଟେ କାଢ଼ିବ । ଜଳପାନ ଓ କ୍ଷାରଜଳଦ୍ୱାରା ହୃଦ୍‌ଧୌତି ଓ ମଳୋତ୍ସର୍ଗାନ୍ତେ ଶୌଚ କରିବା ବେଳେ ଅଙ୍ଗୁଳିଦ୍ୱାରା ଗୁହ୍ୟରନ୍ଧ୍ରର ଭିତର ସଫା କରିବ—ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୪ । ଯୋଗସାଧନର ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା; ଯଦ୍ୱାରା ୨ ଆଙ୍ଗୁଳି ଚୌଡ଼ା ଓ ୧୦ ହାତ ଲମ୍ବ କନାକୁ ପାଟି ବାଟେ ଗିଳି ପେଟକୁ ନେଇ, ତହିଁ ଉପରେ ପାଣି ପିଇ ଉକ୍ତ କନାକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ପାଟିବାଟେ କଢ଼ାଯାଏ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—

4. An exercise of jōga in which a long and narrow strip of cloth is swallowed up and gradually brought out.

୫ । ଯୋଗ କ୍ରିୟାରେ ଅନ୍ତ୍ରଶୋଧନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଲମ୍ବ ଓ ସରୁଆ କନା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. A strip of long and narrow cloth used in cleansing the stomach in Jōga exercise.

ଧୌମ—ସଂ. ବି. (ନାମ) (ଧୂମ=ଋଷିବିଶେଷ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଅ)—
Dhauma ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ପୁରୋହିତ; ଦେବଳଙ୍କ ସହୋଦର ଭ୍ରାତା—Name of the priest of the Pāṇḍabas.

ଧୌମ୍ୟ—ସଂ. ବି. ନାମ—୧ । ଧୌମ (ଦେଖ)
Dhaumya 1. Dhauma (See)

୨ । ବ୍ୟାଘ୍ରପଦ ନାମକ ଋଷିଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଶିବଭକ୍ତ, ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ-ସମ୍ପନ୍ନ, ଅଜର ଓ ଅମର ସତ୍ୟଯୁଗର ଏକ ଋଷି (ମହାଭାରତ)—2. Name of a sage of the Satya jūga.

୩ । ଆୟୋଦ ଋଷି; ଆରୁଣି, ଉପମନ୍ୟୁ ଓ ବେଦ ନାମକ ୩ ପୁତ୍ରଙ୍କ ପିତା—3. Name of a sage, father of Āruṇi.

୪ । ପଶ୍ଚିମଦିଗରେ ତାରାରୂପେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଏକ ଋଷି—4. Name of a sage who is said to have been transformed to a star appearing in the west.

ଧୌର—ସଂ. ବି—ଧ ଗଛ (ଦେଖ)
Dhaura Dha tree (See)

ଧୌରିତକ—ସଂ. ବି. (ଧୋରିତକ+ଅ)—ଧୋରିତ (ଦେଖ)
Dhauritaka Dhorita (See)

ଧୌରେୟ—ସଂ. ବି. (ଧୁର=ଭାର+ବହନାର୍ଥରେ ଏୟ)—
Dhaureya ୧ । ଭାରବାହୀ—1. Carrying a burden.

୨ । ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ—2. Advancing ahead.

୩ । ରଥ ଆଦି ଟାଣିବାବାଲା—3. Drawing a vehicle.

ସଂ. ବି—ଭାରବାହୀ ପଶୁ—A beast of burden.

ଧୌର୍ତ୍ତ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ଧୂର୍ତ୍ତ+ଭାବ. ଯ)—ଧୂର୍ତ୍ତତା—
Dhaurttya Wickedness; fraudulence.
(ଧୌର୍ତ୍ତ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧୌର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ଧୁର+ଭାବାର୍ଥରେ. ଯ)—ଧୋରିତ (ଦେଖ)—
Dhaurjya Dhorita (See)

ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଧୈର୍ଯ୍ୟର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ) ଧୈର୍ଯ୍ୟ—Patience.

ଧ୍ୱଂସ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ବିନଷ୍ଟ ହେବା—
Dhwaṁs (root) To be destroyed.

ଧ୍ୱଂସ—ସଂ. ବି. (ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ବିନାଶ—
Dhwaṁsa 1. Decay; destruction; demolition; annihilation.

୨ । ବଧ—2. Killing.

୩ । ହାନି; କ୍ଷୟ; ଅପଚୟ—3. Waste; loss.

୪ । ସର୍ବନାଶ—4. Ruin.

୫ । ଅଧଃପତନ—5. Fall; downfall.

୬ । ଗମନ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—6. Going.

ଧ୍ୱଂସକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯେ ଧ୍ୱଂସ କରେ;
Dhwamsaka ଧ୍ୱଂସକାରୀ—Destroying; destructive; ruinous.
(ଧ୍ୱଂସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧ୍ୱଂସକର—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଧ୍ୱଂସକ; ଧ୍ୱଂସକାରୀ—
Dhwamsakara Destructive.
(ଧ୍ୱଂସକାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଧ୍ୱଂସକରୀ, ଧ୍ୱଂସକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧ୍ୱଂସ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବିନାଶ କରିବା—
Dhwamsa karibā 1. To destroy; to annihilate.
ଧ୍ୱଂସକରା ୨ । ବଧ କରିବା—
ধ্বংসকরনা 2. To kill.

ଧ୍ୱଂସନ—ସଂ. ବି. (ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ଧ୍ୱଂସ (ଦେଖ)—
Dhwamsana Dhwamsa (See)

ଧ୍ୱଂସନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ଧ୍ୱଂସଯୋଗ୍ୟ—
Dhwamsaniya Deserving to be demolished; fit to be destroyed or ruined.
(ଧ୍ୱଂସନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧ୍ୱଂସ ପଥ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱଂସ+ପଥ)—ବିନାଶର ଉପାୟ;
Dhwamsa patha ସର୍ବନାଶର ପନ୍ଥା—
(ଧ୍ୱଂସମାର୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) The way to ruin.

ଧ୍ୱଂସ ମୁଖ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱଂସ+ମୁଖ)—ବିନାଶର ସୂତ୍ରପାତ—
Dhwamsa mukha The beginning of ruin.

ଧ୍ୱଂସାବଶେଷ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱଂସ+ଅବଶେଷ)—ଭଗ୍ନାବଶେଷ;
Dhwamsābaśesha ଭସ୍ମାବଶେଷ; ବିନଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥର ଯେଉଁ ଅଂଶ ନଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ରହି ଯାଇ ଥାଏ—The ruins; the remains; the ashes.

ଧ୍ୱଂସିତ—ସଂ. ବି. (ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ) ୧ । ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ—
Dhwamsita 1. Ruined.
୨ । ବିନାଶିତ—2. Destroyed.

ଧ୍ୱଂସିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ)—ବିନାଶ କରିବା—
Dhwamsibā To destroy.
ଧ୍ୱଂସା ତାଙ୍କ ଉପରେ ହିର ପଶେ,
ঢানা, ঢাহনা ସର୍ବ ଅଶୁଭ ଫଳ ଧ୍ୱଂସେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଧ୍ୱଂସୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—(ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dhwamsī ୧ । ଧ୍ୱଂସପ୍ରବଣ; ଯାହାର ଧ୍ୱଂସ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ; ନଶ୍ୱର;
(ଧ୍ୱଂସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) **ଅଚିରସ୍ଥାୟୀ**—1. Destructible.
୨ । ଧ୍ୱଂସକ; ବିନାଶକ—
2 Destroying; ruining.
ସଂ. ବି.—ପାର୍ବତ୍ୟ ପୀଲୁଗଛ (ହି. ଶ.)—A kind of Pīlu tree growing on mountains.

ଧ୍ୱଜ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଗମନ କରିବା—
Dhwaj (root) 1. To go.
୨ । ଦୁଲିବା; ଗତି କରିବା—2. To move.

ଧ୍ୱଜ—ସଂ. ବି (ଧ୍ୱଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ନିଶାଣ; ବୈଜୟନ୍ତୀ;
Dhwaja ପତାକା—1. Flag; standard; ensign; banner.
୨ । (ପର୍ବତର) ଶିଖର—2. Peak of a mountain).
୩ । ମେଢ୍ର; ଲିଙ୍ଗ; ଯୋନି; ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ—
3. The penis; the organ of generation of a male or female animal (Apte)
୪ । ଲକ୍ଷଣ; ବାହ୍ୟ ଚିହ୍ନ—4. External sign; mark symbol; token; emblem.
୫ । ଗର୍ବ—5. Pride.
୬ । ପତାକାର ଦଣ୍ଡ—6. Flag-staff.
୭ । ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗ—7. Bedpost; the beams of a bedstead.
୮ । ଶୁଣ୍ଡୀ—8. Wine-distiller; grog-dealer.
୯ । ପୂର୍ବଦିଗର ଗୃହ—9. An eastern house; a house situated to the east of any object (Apte).
୧୦ । ସେନାଚିହ୍ନବିଶେଷ; ସେନାଦଳର ପତାକା—
10. The ensign or flag of an army.
୧୧ । (ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ;ଯଥା—କୁଳଧ୍ୱଜ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ବିଖ୍ୟାତ ବ୍ୟକ୍ତି—11. A distinguished or eminent person; the honour or ornament (e. g. of a family) (Apte).
୧୨ । ଦେବତାଙ୍କର ଗୁଣ—
12. The attribute of a Deity (Apte)
୧୩ । ଟ୍ରେଡ୍‌ମାର୍କ; ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟନିର୍ମାତାଙ୍କର ବିଶିଷ୍ଟ ଚିହ୍ନ—
13. Trade mark (Apte).
୧୪ । ଶୌଣ୍ଡିକାଳୟର ବାହାରେ ଥିବା ବିଶିଷ୍ଟ ଚିହ୍ନ—
14. The sign of a tavern (Apte).
୧୫ । କପଟାଚାର—15. Hypocricy (Apte).
୧୬ । ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ପାଦତଳ ବା କରତଳରେ ଥିବା ଧ୍ୱଜାକାର ରେଖା—16. A line resembling a flag found on the soles and palms of great men.

ଧ୍ୱଜ ଚିହ୍ନ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱଜ+ଚିହ୍ନ)—ପତାକାଦେହରେ ଅଙ୍କିତ
Dhwaja chihna ଜାତି, ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବା ରାଜଶକ୍ତିଜ୍ଞାପକ ଲକ୍ଷଣ; ପତାକା ଚିହ୍ନ—An ensign; a mark appearing in a flag to denote a particular nation, sect or state.

ଧ୍ୱଜଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱଜ+ଦଣ୍ଡ)—ପତାକା ବାଉଁଶ; ନିଶାଣି
Dhwaja daṇḍa ଦଣ୍ଡା—Flagstaff; a post on which a flag is planted.

ଧ୍ୱଜ ଦ୍ରୁମ—ସଂ. ବି (ମ. ପ. ତତ୍; ଧ୍ୱଜବତ୍ ଦ୍ରୁମ)—ତାଳଗଛ—
Dhwaja druma The palm tree.

ଧ୍ୱଜ ପଟ—ସଂ.ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱଜ+ପଟ)—ଧ୍ୱଜଦଣ୍ଡର ମସ୍ତକରେ ଫଳଗ
Dhwaja pata ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ—Flag cloth; a piece of cloth
(ଧ୍ୱଜାଂଶୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ) attached to the top of a flag.

ଧ୍ୱଜ ବଜ୍ରାଙ୍କୁଶ—ସଂ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଧ୍ୱଜ + ବଜ୍ର + ଅଙ୍କୁଶ)—୧ । ଧ୍ୱଜ, ବଜ୍ର
Dhwaja bajrānkusa ଓ ଅଙ୍କୁଶ ଚିହ୍ନ; ରାଜଚିହ୍ନବିଶେଷ—
1. The three paraphernalia of royalty; three royal symbols viz flag, thunder and book.
୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ବା ବିଷ୍ଣୁଅଂଶୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଦତଳେ ଥିବା ଚିହ୍ନତ୍ରୟ
2. The three marks found on the soles of the feet of Bishṇu when He assumes earthly form.

ଧ୍ୱଜବାନ୍—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ (ଧ୍ୱଜ + ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dhwajabān ୧ । ପତାକାଦ୍ୱାରା ସୁଶୋଭିତ—
1. Adorned with flags.
୨ । ଚିହ୍ନଯୁକ୍ତ—2. Having a mark; marked.
୩ । ଦାଗୀ ବା ରାଜଦଣ୍ଡପ୍ରାପ୍ତ; ରାଜଦଣ୍ଡର ପ୍ରମାଣସ୍ୱରୂପ ଯାହାର ଦେହରେ ଦାଗ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ—
3. Branded as a convict.
ସଂ. ବ—୧ । ଶୁଣ୍ଡୀ—1. A distiller or seller of spirituous liquor.
୨ । ଦାଗୀ—2. A previous convict.
୩ । ପତାକାବାହକ—3. Standard-bearer.
୪ । ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିଜଦ୍ୱାରା ହତ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର କପାଳକୁ ଯେଉଁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାର୍ଥ ତୀର୍ଥକୁ ଯାଏ—
4. A Brāhmaṇa who carries with him the skull of the man murdered by him to centres of pilgrimage by way of penance.

ଧ୍ୱଜ ଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱଜ = ମେଢ୍ର + ଭଙ୍ଗ = ଶିଥିଳତା)—
Dhwaja bhanga ପୁରୁଷର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟର ଶିଥିଳତା ଓ ଶକ୍ତି-
(ଧ୍ୱଜଯାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ହୀନତା; ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନତା ରୋଗ; କ୍ଲୀବତା—
Impotency; inability to beget children.

ଧ୍ୱଜଯଷ୍ଟି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱଜ + ଯଷ୍ଟି)—ଧ୍ୱଜ ଦଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Dhwaja jāshṭi Dwaja daṇḍa (See)

ଧ୍ୱଜ ସ୍ତମ୍ଭ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱଜ + ସ୍ତମ୍ଭ)—ଧ୍ୱଜ ଦଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Dhwaja sthmbha Dhwaja daṇḍa (See)

ଧ୍ୱଜା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧ୍ୱଜ)—୧ । ପତାକା; ଝଣ୍ଡା—
Dhwajā 1. A flag.
ଧ୍ୱଜା ୨ । ଗର୍ବ—2. Pride.
ଧ୍ୱଜା ୩ । ମସ୍ତକର ଶିଖା; ଚୁଟୀ—
3. A tuft of hair on the head.

ଧ୍ୱଜାଧାରୀ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଧ୍ୱଜଧାରିନ୍)—୧ । ପତାକାବାହକ—
Dhwajādhāri 1. Flag-bearing; standard-bearing.
୨ । ଶିଖାଧାରୀ; ଯାହାର ଚୁଟ୍ଟ ଥାଏ—2. Having a long tuft of hair or pightail on the head.

ଧ୍ୱଜାରୋପଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱଜ + ଆରୋପଣ)— ଦେବାଳୟ-
Dhwajāropaṇa ଓ ତୀର୍ଥାଦିରେ ମନ୍ତ୍ରପୂତ ପତାକା ପୋତିବା—
The planting of a consecrated flag at a sacred place or over a temple.

ଧ୍ୱଜାହୃତ—ସଂ. ବିଣ.—ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିରେ ଗୃହୀତ—
Dhwajāhṛuta Seized in the battlefield.

ଧ୍ୱଜିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—କପଟ ଧାର୍ମିକ—A hypocrite who only
Dhwajika makes a pretence of religion (Apte).

ଧ୍ୱଜିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧ୍ୱଜ + ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) —ସେନା; ବାହିନୀ—
Dhwajinī An army.
ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧ୍ୱଜୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Dhwajī.

ଧ୍ୱଜୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧ୍ୱଜ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍)—୧ । ପତାକାବାହକ
Dhwajī 1. Standard bearing; bearing a flag.
(ଧ୍ୱଜିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କପଟୀ; ଭଣ୍ଡ—
2. Hypocritical; imposter.
୩ । ସୁରାପାତ୍ରର ଚିହ୍ନଧାରୀ—3. Bearing the mark of a liquor vessel.
୪ । (ସମାସରେ) ଅମୁକକୁ ଚିହ୍ନରୂପେ ଧାରଣ କରିଥିବା—
4. Having as a mark.
(ଯଥା—ଧର୍ମ ଧ୍ୱଜୀ ।)
ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । (ପତାକା ଥିବାରୁ) ରାଜା—1. King.
୨ । (ଶିଖର ଥିବାରୁ) ପର୍ବତ—2. Mountain.
୩ । (ପତାକା ଥିବାରୁ) ରଥ—3. Car; chariot.
୪ । (ଚୂଳ ଥିବାରୁ) ଶିଖୀ; ମୟୂର—4. Peacock.
୫ । (ଫଣା ଥିବାରୁ) ସର୍ପ—5. Serpent.
୬ । (ଶିଖା ଥିବାରୁ) ବ୍ରାହ୍ମଣ—
6. A Brāhmaṇa.
୭ । (ଶିଖା ଥିବ ' ଅଗ୍ନି—7. Fire.
୮ । (ମୁଣ୍ଡ ଓ ବେକରେ କେଶଗୁଚ୍ଛ ଥିବାରୁ) ଅଶ୍ୱ—
8. Horse.
୯ । ଶୁଣ୍ଡୀ—9. A distiller; a vintner.

ଧ୍ୱଜୀକରଣ—ସଂ. କ (ଧ୍ୱଜ + ଅଭୂତ ତଦ୍ଭାବେ ଚ୍ବି + କରଣ) —
Dhwajīkaraṇa ୧ । ପତାକା ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା; ପତାକା ଉଡ଼ାଇବା—1. Hoisting of a flag; raising of a standard.
୨ । କୌଣସି ବିଷୟକୁ ବାହାନା କରିବା—
2. Setting up as a pretext or claim; making anything a plea (Apte).

ଧ୍ୱଜୋତ୍ଥାନ—ସଂ. କ—ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୂଜା ଉତ୍ସବ—
Dhwajotthāna A festival in honour of Indra.

ଧ୍ୱନ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଶବ୍ଦ କରିବା—
Dhwan (root) 1. To make a sound.
(ଧ୍ୱଣ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗର୍ଜନ କରିବା—2. To roar; to thunder.

ଧ୍ୱନ—ସଂ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—ଧ୍ୱନି (ଦେଖ)
Dhwana Dhwani (See)

ଧ୍ୱନନ—ସଂ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ+ଅନ)—
Dhwanana ୧ । ଶବ୍ଦ କରିବା—1. Making a sound.
୨ । (ଅଲଙ୍କାର) ଶବ୍ଦଜନିତ ବ୍ୟାପାରବିଶେଷ; ବ୍ୟଞ୍ଜନା—
2. (rhetoric) That power of a word or sentence by virtue of which it conveys a sense different from its primary or secondary meaning; suggestive power of a word.
୩ । ଗୁଣ୍ଡ ଗୁଣ୍ଡ ଶବ୍ଦ କରିବା—
3. Buzzing; humming.
୪ । ଅର୍ଥାଦିର ସୂଚନ—4. Hinting; suggesting or implying (as a meaning).
୫ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ଉଚ୍ଚାରଣ—5. Indistinct utterance.

ଧ୍ୱନି—ସଂ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଉବ. ଇ)—
Dhwani ୧ । ଶବ୍ଦ—1. Sound; noise.
୨ । ରବ; ସ୍ୱର—2. Tone; note; tune.
୩ । କଣ୍ଠ ସ୍ୱର—3. Voice; cry.
୪ । ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରର ସ୍ୱର—
4. Musical note or sound; melody.
୫ । (ଅଲଙ୍କାର) ଲକ୍ଷ୍ୟାର୍ଥ, ଗୂଢ଼ାର୍ଥ; ବାକ୍ୟାର୍ଥ ଛଡ଼ା ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ—5. Implied meaning; a hint.
ଅଶ୍ଳେଷ ଧ୍ୱନି ଶ୍ଳେଷ ଛଳ ବକ୍ରୋକ୍ତି ରୂପକ ଲକ୍ଷଣା ।
ଉଦ୍ଧ. କୋଷ୍ଠକ୍ରୋଡ଼ାଶ୍ରୟଦ୍ୱୟ ।
୬ । ପ୍ରତିଧ୍ୱନି—6. An echo.
୭ । ଘଡ଼ଘଡ଼ି ରଡ଼ି; ବଜ୍ର ଧ୍ୱନି—7. Thunder clap; the roar of thunder.
୮ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କାବ୍ୟ—8. A literary work containing passages in which the implied or suggested sense is more striking than the expressed meaning.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ କାବ୍ୟରେ ବାକ୍ୟାବଳିର ପ୍ରକାଶିତ ଅର୍ଥ ଅପେକ୍ଷା ସୂଚିତ ଅର୍ଥ ବା ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ ପ୍ରଧାନ ଅଟେ ତାକୁ ଧ୍ୱନି ବୋଲାଯାଏ]
୯ । ଫମ୍ପା ଶବ୍ଦ ମାତ୍ର—9. A mere empty sound (Apte).
ଦେ. ବି—(ସଂ. ଧ୍ୱନି) ପଙ୍ଗତରେ ବସି ଖାଇବା ସମୟରେ ବୈଷ୍ଣବ ଓ ବାବାଜିମାନଙ୍କର ଏକତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା 'ଜୋଜୋକାର' ବା ହରିନାମ—A chorus of thanksgiving uttered by Baishnabas assembled at a feast, before partaking of the meal.
ଶୁନୀ

ଧ୍ୱନି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ)—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Dhwani karibā To raise a sound or note.
ଧ୍ୱନିକରା; ଧ୍ୱନିକରନା

ଧ୍ୱନି କାବ୍ୟ—ସଂ. ବି (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ. କର୍ମଧା; ଧ୍ୱନି+କାବ୍ୟ)—ଉତ୍କୃଷ୍ଟ
Dhwani kābya କାବ୍ୟବିଶେଷ; ଯେଉଁ କାବ୍ୟରେ ବାକ୍ୟାର୍ଥଠାରୁ ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ ବା ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ ଅଧିକତର ଚମତ୍କାରଜନକ—
A literary composition in which the implied meaning is more excellent or striking than the meaning appearing on the face of the words.

ଧ୍ୱନି ଗ୍ରହ—ସଂ. ବି (ଧ୍ୱନି+ଗ୍ରହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କାନ—
Dhwani graha 1. Ear.
୨ । (+ଭାବ. ଅ) ଶବ୍ଦଜ୍ଞାନ—2. Conception of sound.
୩ । ଶୁଣିବା—3. Hearing
୪ । ଭୁଷ; ବେଣୁ;ବଂଶୀ—4. Pipe;fife;flute (Apte).

ଧ୍ୱନିତ—ସଂ. ବିଣ (ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଶବ୍ଦିତ—
Dhwanita 1. Sounded.
୨ । ଧ୍ୱନିଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପନ୍ନ (ଅର୍ଥ)—2. Implied; hinted; suggested (meaning)
ସଂ. ବି—୧ । (+ଭାବ. ତ)—ଶବ୍ଦ—1 Sound.
୨ । ମେଘ ଗର୍ଜ୍ଜନ—2. The roar or thunder of a cloud (Apte).

ଧ୍ୱନି ନାଳା—ସଂ. ବି (ଧ୍ୱନି=ଶବ୍ଦ+ନାଳା=ନଳ)—୧ । ବୀଣା—
Dhwani nālā 1. Harp.
୨ । ବଂଶୀ—2. Flute.

ଧ୍ୱନିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ଧ୍ୱନି)—ଧ୍ୱନି କରିବା—
Dhwanibā To make a sound.
ଧ୍ୱନା; ଧ୍ୱନିକରନା ମେଘ ମନ୍ଦ, ଅବର ଧ୍ୱନିଘ ଅବାଶର—ମଧୁସୂଦନ ଛନ୍ଦମାଳା ।

ଧ୍ୱନି ବିକାର—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱନି+ବିକାର)—ଶୋକ, ରାଗ,
Dhwani bikāra ଭୟ ବା ଅତିରିକ୍ତ କଥନାଦି ଯୋଗୁଁ କଣ୍ଠସ୍ୱରର ବିକୃତି—Hoarseness or loss or change of voice caused by fear, anger, grief or straining.

ଧ୍ୱନିମନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ଧ୍ୱନିମତ୍)ଶବ୍ଦାୟମାନ; ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା—
Dhwanimanta Making a sound; ringing.
ବିଭାସର ପରସ୍ପରେ ଧ୍ୱନିମନ୍ତ; ବେଗେ ଯାଇ ଜଗର ପାଶେ ସ୍ଥିତ—
ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଧ୍ୱନି ଯମକ—ସଂ. ବି (ଅଲଙ୍କାର)—ଯମକବିଶେଷ—
Dhwani jamaka A sort of alliteration.
ଯଥା—ସରସ ରସ ରତ ରସର ସରସତ ସ୍ୱତ-ସ୍ୱତ ସ୍ୱକୀତ ଭୋଷେ
ସାର ସାର ସାରତ ଚୋର ସାର ସାତ ମାନ ମାନ ମାନସ ରସେରେ
ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଦରିଧଚନ୍ଦ୍ରାମଣି

ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱନି+ଅନୁକରଣ)—୧ । କୌଣସି
Dhwanyanukaraṇa ଧ୍ୱନି ବା ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣ—
(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାର—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Imitation of a sound.
୨ । ଧ୍ୱନି ଅନୁସାରେ ଶବ୍ଦର ଗଠନ—
2 Onomatopoesis.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ବା ବାକ୍ୟର ଧ୍ୱନିରୁ ତାହାର ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ବା ଧ୍ୱନିଅନୁସାରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଗଠିତ ତାହାକୁ ଏ ଅଭିଧାନରେ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ ବା ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ଶବ୍ଦ ବୋଲି ଲେଖା ଯାଇଅଛି ।]

ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଧ୍ୱନି + ଅନୁକାରିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dhwanyanukārī ୧ । ଯେ କୌଣସି ଧ୍ୱନି ବା ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣ
(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କରେ—1. Imitating a particular sound.

୨ । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ କୌଣସି ଧ୍ୱନିର ଅନୁକରଣରେ ଗଠିତ—
2. Onomatopoetic; (a word) formed so as to resemble the sound of the thing or matter implied thereby.

ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥ—ସଂ. ବି. (ଧ୍ୱନି + ଅର୍ଥ)—୧ । (ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ର) ପଦର ଗୂଢ଼ାର୍ଥ;
Dhwanyartha ବାକ୍ୟାର୍ଥ ଛଡ଼ା ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ—
1. (rhetoric) Implied meaning of a word or passage.

ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥକ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧ୍ୱନି + ଅର୍ଥ; କ ଆଗମ)—
Dhwanyarthaka ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ବା ବାକ୍ୟର ଧ୍ୱନିରୁ ତାହାର ଅର୍ଥ ଜଣାପଡ଼େ (ଯଥା—କଟକଟ, ମଟମଟ, କେଁକେଁ, ମେଁମେଁ ଇତ୍ୟାଦି)—Onomatopoetic (word or expression)

ଧ୍ୱନ୍ୟାତ୍ମକ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧ୍ୱନି + ଆତ୍ମନ୍ ; କ ଆଗମ)—
Dhwanyātmaka ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥକ (ଦେଖ)—
Dhwanyarthaka (See)

ଧ୍ୱସ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ—
Dhwasta 1. Ruined.
(ଧ୍ୱସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିନଷ୍ଟ—2 Destroyed.
୨ । ଅଧଃପତିତ—3. Fallen down.

ଧ୍ୱସ୍ତ ବିଧ୍ୱସ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ସହଚର)—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିନଷ୍ଟ—
Dhwasta bidhwasta Completely ruined or destroyed.

ଧ୍ୱସ୍ତା ଧ୍ୱସ୍ତି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧ୍ୱସ୍ତ)—୧ । ମରାମରି; ପରସ୍ପରର ପରସ୍ପର-
Dhwastā dhwasti ପ୍ରତି ବଳ ପ୍ରୟୋଗ—1. Mutual
ଧ୍ୱସ୍ତାଧ୍ୱସ୍ତି shuffling; affray; mutual onslaught.
ଧକ୍କାଧୁକ୍କୀ ୨ । ମାଡ଼ପିଟ; ଦଙ୍ଗାହେଙ୍ଗାମା—2. Affray; brawl.
ଦେ. ବିଣ—ମରାମରି କରୁଥିବା; ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିବା—Attacking each other.

ଧ୍ୱାଙ୍କ୍ଷ—ସଂ. ବି—ଧ୍ୱାଙ୍କ୍ଷ (ଦେଖ)
Dhwāṅksha Dhmāṅksha (See)

ଧ୍ୱାଙ୍କ୍ଷପୁଷ୍ଟ—ସଂ. ବି—ଧ୍ୱାଙ୍କ୍ଷପୁଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Dhwāṅksha pushṭa Dhmāṅksha pushṭa (See)

ଧ୍ୱାଙ୍କ୍ଷମାଚୀ—ସଂ. ବି—କାକଚିଞ୍ଚା (ଦେଖ)
Dhwāṅksha māchi Kākachiñchā (See)

ଧ୍ୱାନ—ସଂ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଧ୍ୱନି (ଦେଖ)
Dhwāna 1. Dhwani (See)

୨ । ଗୁଣ୍ ଗୁଣ୍ ଧ୍ୱନି—2. Buzzing; humming.

ଧ୍ୱାନ୍ତ—ସଂ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ -ତ; ନିପାତନ)—
Dhwānta ୧ । ଅନ୍ଧକାର—1. Darkness.
୨ । ପାପ ବା ଅଜ୍ଞାନରୂପ ଅନ୍ଧକାର—
2. Darkness of sin or ignorance.

ଧ୍ୱାନ୍ତ ନାଶକ—ସଂ. ବିଣ. (ରୂପପଦ; ଧ୍ୱାନ୍ତ + ନାଶକ)—
Dhwānta nāśaka ଯେ ଅନ୍ଧକାର ନାଶ କରେ—
(ଧ୍ୱାନ୍ତନାଶନ, ଧ୍ୱାନ୍ତନାଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Dissipating
(ଧ୍ୱାନ୍ତନାଶିକା, ଧ୍ୱାନ୍ତନାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) darkness.
ସଂ. ବି—ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

ଧ୍ୱାନ୍ତ ବିତ୍ତ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧ୍ୱାନ୍ତ + ବିତ୍ତ)—ଖଦ୍ୟୋତ;
Dhwānta bitta ଜୁଳୁଜୁଳିଆପୋକ—Firefly.

ଧ୍ୱାନ୍ତହର—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. (ଧ୍ୱାନ୍ତ + ହୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhwāntahara ଧ୍ୱାନ୍ତ ନାଶକ (ଦେଖ)
ଧ୍ୱାନ୍ତହାରୀ } ଅନ୍ୟରୂପ Dhwānta nāśaka (See)
ଧ୍ୱାନ୍ତହାରକ }
(ଧ୍ୱାନ୍ତହରା, ଧ୍ୱାନ୍ତହାରିଣୀ, ଧ୍ୱାନ୍ତହାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧ୍ୱାନ୍ତାରାତି—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଧ୍ୱାନ୍ତ + ଅରାତି)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Dhwāntārāti 1. The sun.
(ଧ୍ୱାନ୍ତଶାତ୍ରବ, ଧ୍ୱାନ୍ତାରି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଚନ୍ଦ୍ର—
2. The moon.
୩ । ଅଗ୍ନି—3. Fire.
୪ । ଆଲୋକ—4. Light.
୫ । ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ—5. The white colour (Apte).

ଧ୍ୱାନ୍ତୋନ୍ମେଷ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧ୍ୱାନ୍ତ + ଉନ୍ମେଷ)—
Dhwāntonmesha ଧ୍ୱାନ୍ତ ବିତ୍ତ (ଦେଖ)
Dhwānta bitta (See)

ଧ୍ମା (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଅଗ୍ନିସଂଯୋଗ କରିବା; ନିଆଁ ଲଗାଇବା—
Dhmā (root) 1. To ignite; to set fire to.
୨ । ଶବ୍ଦ କରିବା (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
2. To produce a sound.
୩ । ଫୁଙ୍କିବା—3. To blow (as a wind instrument) (Apte).
୪ । ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବା—4. To breathe out; to exhale (Apte).
୫ । ଫୁଙ୍କିକରି ନିଆଁ ଧରାଇବା—5. To blow a fire; to excite fire by blowing (Apte).
୬ । ଚକମକଦ୍ୱାରା ନିଆଁ ଝାଡ଼ିବା—
6. To excite sparks (Apte).
୭ । ଫୁଙ୍କିକରି ଦୂରକୁ ଚଡ଼ିଦେବା—
7. To cast; to blow or throw away (Apte).
୮ । ଫୁଙ୍କିବାଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବସ୍ତୁ ନିର୍ମାଣ କରିବା—
8. To manufacture by blowing.

ଧ୍ମାକାର—ସଂ.ବି (ଧ୍ମା ଧାତୁ+ବ୍ୟ=ଧ୍ମା=ଭାତି ଜାଇବା+କାର)—
Dhmākāra କମାର—Blacksmith.

ଧ୍ମାଙ୍କ୍ (ଧାତୁ)— ସଂ—ଘୋର ରଡ଼ି କରିବା—
Dhmāṅksha (root) To roar; to bellow.
(ଧ୍ମାଙ୍କ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧ୍ମାଙ୍କ୍ଷ—ସଂ. ବି (ଧ୍ମାଙ୍କ୍ଷ ଧାତୁ=ଘୋର ରଡ଼ି ଛାଡ଼ିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଷ)—
Dhmāṅksha ୧ । କାକ; କୁଆ—1. Crow.
୨ । ମାଛରଙ୍କା; ମତ୍ସ୍ୟଭକ୍ଷକ ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
2 The king-fisher bird
୩ । ଭିକ୍ଷୁ—3. A beggar.
୪ । ତକ୍ଷକ; ନାଗବିଶେଷ—
4. Name of a mythological serpent; Takshaka.

ଧ୍ମାଙ୍କ୍ଷପୁଷ୍ଟ—ସଂ. ବି (ଶ୍ୟା ତତ୍; ଧ୍ମାଙ୍କ୍ଷ+ପୁଷ୍ଟ)—
Dhmāṅksha pushṭa କାକପୁଷ୍ଟ; କୋକିଳ; କୋଇଲି—
A cuckoo

ଧ୍ମାତ—ସଂ. ବିଣ (ଧ୍ମା ଧାତୁ+କର୍ମ.ତ)—୧ । ନିଆଁ ଲଗା ଯାଇଥିବା; ଅଗ୍ନି ସଂଯୁକ୍ତ; ଉଦ୍ଦୀପିତ; ସନ୍ଦୀପିତ; ସଂକ୍ଷୁବିତ—
Dhmāta 1. Ignited; kindled.
୨ । ଫୁଙ୍କା ଦେବା ଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦିତ; ନିନାଦିତ(ଭୂତ ଆଦି ଯନ୍ତ୍ର)—
2. Blown or sounded (as a wind-instrument.
୩ । ଦଗ୍ଧ—3. Burnt.
୪ । ଫୁଙ୍କା ଯାଇଥିବା—4. Blown into.
୫ । ଫୁଙ୍କା ଯାଇ ଫୁଲି ଯାଇଥିବା—
5. Inflated; puffed up; blown up.

ଧ୍ମାନ—ସଂ. ବି (ଧ୍ମା ଧାତୁ+ଭାବ.ନ)—୧ । ଫୁଙ୍କିବା କର୍ମ—
Dhmāna 1. The act of blowing.
୨ । ଫୁଙ୍କିକରି ନିଆଁ ଲଗାଇବା—
2. Kindling or igniting a fire by blowing

ଧ୍ମାପିତ—ସଂ. ବିଣ (ଧ୍ମା ଧାତୁ ଣିଚ ଧ୍ମାପି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Dhmāpita ୧ । ଯାହା ଫୁଙ୍କା ଯାଇଅଛି—1. Blown into.
୨ । ଯାହାକୁ ଫୁଙ୍କିକରି ଫୁଲାଇ ଦିଆ ଯାଇଅଛି—
2. Inflated by being blown into.
୩ । ଦଗ୍ଧ; ଭସ୍ମୀଭୂତ—
3. Reduced to ashes; burnt down (Apte).

ଧ୍ୟା—ସଂ. ବି—(ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ+ଭାବ. ବ୍ୟପ)—ଧ୍ୟାନ (ଦେଖ)
Dhyā Dhyāna (See)

ଧ୍ୟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ; ଧ୍ୟାନ)—ଧ୍ୟାନ କରିବା (ଦେଖ)
Dhyāibā Dhyāna karibā (See)
ধ্যাইবা, ধ্যানা

ଧ୍ୟାତ—ସଂ. ବିଣ (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ=ଚିନ୍ତା କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Dhyāta ୧ । ଯାହାକୁ ଧ୍ୟାନ କରା ଯାଇଅଛି; ଧ୍ୟାନର ବିଷୟୀଭୂତ—
(ଧ୍ୟାତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Meditated upon; contemplated.
(ଧ୍ୟା, ଧ୍ୟାନ—ବି) ୨ । ଭାବିତ; ଚିନ୍ତିତ—
(ଧ୍ୟାତବ୍ୟ; ଧ୍ୟେୟ—ବିଣ) 2. Reflected upon; thought of.
୩ । ସ୍ମୃତ—3 Remembered.

ଧ୍ୟାତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ+କର୍ମ ତବ୍ୟ)—୧ । ଚିନ୍ତିତବ୍ୟ; ଚିନ୍ତନୀୟ—
Dhyātabya 1. Fit to be meditated upon.
(ଧ୍ୟାତବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସ୍ମରଣୀୟ—2 To be remembered.
୩ । ଆଲୋଚନୀୟ—3. To be discussed.
୪ । କଳ୍ପନୀୟ—4. Imaginable.

ଧ୍ୟାତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Dhyātā ଧ୍ୟାନକାରୀ—Engaged in meditation or contemplation.
(ଧ୍ୟାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧ୍ୟାତ+ଆ)—ଧ୍ୟାତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Dhyāta.

ଧ୍ୟାନ—ସଂ. ବି (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ=ଚିନ୍ତା କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Dhyāna ୧ । ଯୋଗସାଧନର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ; ମନନ; ମନେ ମନେ କଳ୍ପନ—1. Contemplation; meditation.

[ଦ୍—ଯୋଗର ଆଠଗୋଟି ଅଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରୁ ଧ୍ୟାନ ସପ୍ତମ ଅଟେ । ଏହା ଧାରଣା ଓ ସମାଧିର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅବସ୍ଥା । ଯୋଗସାଧକ ପ୍ରତ୍ୟାହାର ଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ଉପରେ ଅଧିକାର ଲାଭ କରିବା ପରେ ସେ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତିକୁ ଅନ୍ୟ ସବୁଆଡ଼ୁ ଫେରାଇଆଣି ନାଭି ଆଦି କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ଅବନିବଦ୍ଧ କରେ । ଯୋଗର ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ବା ଅଙ୍ଗକୁ ଧାରଣା ବୋଲାଯାଏ । ଧାରଣା ଯେତେବେଳେ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ପହଞ୍ଚେ ଯେ ଧାରଣୀୟ ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ଚିତ୍ତର ପ୍ରତ୍ୟୟର ଏକତାନତା ହୋଇଯାଏ ତେତେବେଳେ ତାହାକୁ ଧ୍ୟାନ ବୋଲାଯାଏ । ଯେତେବେଳେ ଧ୍ୟାନ ଏହି ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ଯେ, ଧ୍ୟାତା ଧ୍ୟେୟ ବିଷୟରେ ତନ୍ମୟ ହୋଇଯାଏ ଓ ଧ୍ୟାତାର ହୃଦୟରେ ଧ୍ୟେୟ ବିଷୟ ଛଡ଼ା ଜଗତରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଷୟର ପ୍ରତିଭା ଆଦୌ ସ୍ଥାନ ପାଏ ନାହିଁ ଓ ସେ ନିଜରସତ୍ତାକୁ ସୁଦ୍ଧା ଭୁଲିଯାଏ ତେତେବେଳେ ଏହି ଅବସ୍ଥାକୁ ସମାଧି ବୋଲାଯାଏ । ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନମାନଙ୍କ ମତରେ ଉତ୍ତମ ସଂକ୍ରନନଯୁକ୍ତ ଚିତ୍ତର ଅବରୋଧର ନାମ ଧ୍ୟାନ ଅଟେ—
ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଭାବନା; ଚିନ୍ତନ; ଏକ ବିଷୟକ ଜ୍ଞାନଧାରା—
2. Reflection; thought.
୩ । ସ୍ମରଣ; ଖିଆଲ; ସ୍ମୃତି—
3. Recollection; remembrance.
୪ । ଏକ ବିଷୟରେ ଏକାଗ୍ର ଚିନ୍ତା—4. Wrapt attention to one subject; concentrated attention to one particular matter.
୫ । କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କର ରୂପ ଚିନ୍ତା—
5. Meditation upon the image of a Deity

[ଦ୍ର—କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଦେବତାଙ୍କର ରୂପ ଧ୍ୟାନ କରାଯାଏ । ଧ୍ୟାନ ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ଦେବତାଙ୍କ ରୂପ ମନଶ୍ଚକ୍ଷୁରେ ପ୍ରତିଭାତ ହେଲେ ତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରାଯାଏ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେବତାଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଟେ ।]

୬ । ଅଭିନିବେଶ – 6. Attention.

୭ । ଧାରଣା ବିଷୟରେ ଏକାଗ୍ରତା—
7. Concentration of thought on a certain matter.

୮ । ଅଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ରହ୍ମବସ୍ତୁରେ ଅନ୍ତଃକରଣର ବୃତ୍ତି ପ୍ରବାହ—
8. The flow of thought towards the Supreme or Essential Being of the universe; divine intuition or discernment; abstract contemplation.

୯ । ଶାସ୍ତ୍ରାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଦେବତାଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗର ଓ ଧୃତ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରାଦିର ଓ ରୂପର ବର୍ଣ୍ଣନା—
9. Description of the particular form, limbs and weapons etc of a Deity as given in religious tracts.

୧୦ । କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କର ବିଶିଷ୍ଟ ଗୁଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କଳ୍ପନା—
10. Mental representation of the peculiar attributes of a Deity.

ଧ୍ୟାନକ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧ୍ୟାନ)—ଧ୍ୟାନ (ଦେଖ)
Dhyānaka — Dhyāna (See)

ଯମ ନିୟମ ଆସନ ପ୍ରାଣାୟାମ
ପ୍ରତ୍ୟାହାର ଧ୍ୟାନକ ଧାରଣ । ପ୍ରାତି. ରହସ୍ୟ-ମଣ୍ଡଳ ।

ଧ୍ୟାନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଏକାଗ୍ର ଚିନ୍ତା କରିବା—1. To meditate upon a matter.
ধ্যান করা
ধ্যান করেনা ୨ । ଶିଥିଳ କରିବା; ହେଳିବା; ସ୍ମରଣ କରିବା—
2. To recollect; to remember.
Dhyāna karibā

ଧ୍ୟାନ ଗମ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ତତ୍ପୁରୁଷ; ଧ୍ୟାନ+ଗମ୍ୟ)—
Dhyāna gamya ଧ୍ୟାନ ଦ୍ୱାରା ପାଇବା ଯୋଗ୍ୟ; ଯାହା ଧ୍ୟାନ ଦ୍ୱାରା ଲାଭ କରାଯାଇ ପାରେ—
(ধ্যান সাধ্য—অন্যরূপ)
(ধ্যানগম্যা—স্ত্রী)
(ধ্যানগম্যতা—বি)
Attainable by meditation only.

ଧ୍ୟାନ ଧାରଣା—ସଂ. ବି. (ସମାହାର; ଧ୍ୟାନ+ଧାରଣା)—
Dhyāna dhāraṇā ୧ । ଏକାଗ୍ର ଚିନ୍ତା—
1. Deep meditation.
୨ । (ମ. ପ. ଲୋ) କଳ୍ପନାଦ୍ୱାରା ହୃଦ୍‌ଦର୍ପଣରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ଭାବବିଶେଷ—2. Mental impression resulting from imagination.

ଧ୍ୟାନନିଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧ୍ୟାନ+ନିଷ୍ଠା)—
Dhyānanishṭha ୧ । ଧ୍ୟାନରେ ଏକାଗ୍ର ଚିତ୍ତ—1. Given to meditation; contemplative.
(ধ্যাননিষ্ঠা—স্ত্রী)
ধ্যান তৎপর
ধ্যান পর
ধ্যান নিরত } ଅନ୍ୟରୂପ
ধ্যান নিষ্ঠতা
ধ্যান নিষ্ঠা } ବି.
୨ । ଧ୍ୟାନରେ ଯେ ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ବୁଡ଼ି ଯାଇଅଛି—2. Absorbed in meditation; lost in thought.

ধ্যান ভগ্ন—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଧ୍ୟାନ+ଭଗ୍ନ)—
Dhyāna bhagna ଯାହାର ଧ୍ୟାନରେ ବ୍ୟାଘାତ ପଡ଼ିଅଛି—
(ধ্যানভগ্না—স্ত্রী)
Disturbed during one's meditation.

ধ্যান ভঙ্গ — ଦେ. ବି (ସଂ. ଧ୍ୟାନ ଭଙ୍ଗ)—ଧ୍ୟାନ ଭଙ୍ଗ (ଦେଖ)
ধ্যান ভগন Dhyāna-bhaṅga (See)

ଧ୍ୟାନ ଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧ୍ୟାନ+ଭଙ୍ଗ)—
Dhyāna bhaṅga ଧ୍ୟାନରେ ବ୍ୟାଘାତ—Disturbance of one's meditation; interruption of thought.

ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଧ୍ୟାନ+ମଗ୍ନ)—
Dhyāna magna ଧ୍ୟାନରେ ଏକାନ୍ତ ରତ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଚିତ୍ତ ବୃତ୍ତି କୌଣସି ବିଷୟରେ ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ମଜ୍ଜି ଯାଇଅଛି—Lost or absorbed in meditation.
(ধ্যানমগ্না—স্ত্রী)
(ধ্যানমগ্নতা—বি)
(ধ্যানরত—অন্যরূপ)

ଧ୍ୟାନ ଯୋଗ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ଲୋ; ଧ୍ୟାନ ପ୍ରଧାନ ଯୋଗ; ଧ୍ୟାନ+ଯୋଗ)—୧ । ଧ୍ୟାନଦ୍ୱାରା ଯୋଗସାଧନ ପ୍ରକ୍ରିୟା; ଯେଉଁ ଯୋଗରେ ଧ୍ୟାନହିଁ ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ ଅଟେ—
Dhyāna joga
1. Profound meditation or absorption as the principal step of Joga exercise.
୨ । ତାନ୍ତ୍ରିକ କ୍ରିୟାବିଶେଷ; ଯାହାରେ ମନରେ କୌଣସି ଅଭିଳଷିତ କଳ୍ପନା କରି ଶତ୍ରୁର ନାଶ କରାଯାଏ (ହ. ଶ.)—
2 A Tantric process for killing an enemy by meditating upon a certain imaginary form.

ଧ୍ୟାନସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ଧ୍ୟାନ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhyānastha ଧ୍ୟାନରେ ବୁଡ଼ି ଯାଇଥିବା; ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ—
(ধ্যানস্থা—স্ত্রী)
Absorbed in contemplation.

ଧ୍ୟାନିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଧ୍ୟାନ+ଇକ)—୧ । ଧ୍ୟାନଗମ୍ୟ (ଦେଖ)
Dhyānika 1. Dhyānagamya (See)
୨ । ଧ୍ୟାନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ—2. Obtained by contemplation.

ଧ୍ୟାନିବୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଧ୍ୟାନିନ୍+ବୁଦ୍ଧ)—
Dhyānibuddha ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି—
The image of the Buddha in the pose of meditation.

[ଦ୍ର—ଧ୍ୟାନିବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଭୂମିସ୍ପର୍ଶ, ପଦ୍ମାସନ, ଭୂତଳବିଷ୍ଟ ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୁଏ ।]

ଧ୍ୟାନୀ—ସଂ. ବିଣ. (ଧ୍ୟାନ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—
Dhyānī ୧ । ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ—1. Engaged in contemplation.
(ଧ୍ୟାନି—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସମାଧିସ୍ଥ—2. Forgetful.
of one's existince, being absorbed in contemplation.

ଧ୍ୟାନୀବୁଦ୍ଧ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧ୍ୟାନିବୁଦ୍ଧ)—ପଦ୍ମାସନରେ ଉପବିଷ୍ଟ ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ
Dhyānibuddha ବୁଦ୍ଧଦେବ-The image of the Buddha represented as sitting cross-legged;and engaged in deep contemplation, with the eyes shut.

ଧ୍ୟାମ—ସଂ. ବି. (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ+କର୍ମ ମ)—୧ । ଗନ୍ଧତୃଣ; ଧନଶୀ; ରୋହିସ ତୃଣ—1. Lemon grass.
Dhyāma
୨ । ଦଅଣା ଗୁଳ୍ମ (ଦେଖ)
2. Da-aṇā plant (See)
ସଂ. ବିଣ—୧ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ-- 1. Black.
୨ । ଅପରିଷ୍କୃତ; ମଳିଆ- 2. Unclean; dirty (Apte).
୩ । କଳଙ୍କିତ—3. Soiled (Apte).

ଧ୍ୟାମା—ସଂ. ବି. (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ+କର୍ମ ମନ୍, ଧ୍ୟାମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Dhyāmā ୧ । ମାପ; ପରିମାଣ—1. Measure (Apte).
(ଧ୍ୟାମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଆଲୋକ—2. Light (Apte).
୩ । (+ଭାବ ମନ୍) ଧ୍ୟାନ—3. Meditation (Apte).

ଧ୍ୟାୟ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧ୍ୟାନ)—ଧ୍ୟାନ; ଲୟ—
Dhyāya Meditation.
ସେ ସଙ୍ଖ୍ୟାସ୍ତ୍ରକ ଯୋଗ ଧ ସ୍ୱେ
ପରମହଂସ ଦୀକ୍ଷା ବ.ହ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଧ୍ୟାୟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ)—ଧ୍ୟାନ କରିବା—
Dhyāyibā To meditate.
ଧ୍ୟାସ୍ମା ମାତାଙ୍କ ଧ୍ୟାସ୍ମିଲ ଏକତାନ ମନେ । ଭାଗବତ. ନନ୍ଦକେଶ୍ୱର ।
ଧ୍ୟାନକରନା

ଧ୍ୟେୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ+କର୍ମ ୟ)—
Dhyeya ୧ । ଧ୍ୟାନର ଯୋଗ୍ୟ; ଚିନ୍ତନୀୟ—
(ଧ୍ୟେୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Fit for being meditated upon.
୨ । ସ୍ମରଣୀୟ—2. Thinkable; memorable.

ଧ୍ୟୈ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଧ୍ୟାନ କରିବା—
Dhyai (root) 1. To meditate upon; to contemplate.
୨ । ଚିନ୍ତା କରିବା—2. To think of; to ponder over.
୩ । ସ୍ମରଣ କରିବା; ଦେଖିବା—
3. To call to mind; to recollect.
୪ । କଳ୍ପନା କରିବା—4. To imagine.

ଧ୍ରା (ଧାତୁ)—ସଂ—ଗତି କରିବା; ଯିବା—
Dhrā (root) To go; to move.
(ଧ୍ରଂଜ୍, ଧ୍ରଜ୍, ଧ୍ରିଜ୍— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଧ୍ରାଂକ୍ଷ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । କାଆ କାଆ କରିବା—
Dhrāmksh (root) 1. To caw; to crow.
୨ । ଇଚ୍ଛା କରିବା—2. To desire.

ଧ୍ରାକ୍ଷା—ସଂ. ବି—ଦ୍ରାକ୍ଷା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Dhrākshā Drākshā (See)

ଧ୍ରାର୍ଡ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ବିଭକ୍ତ କରିବା; ଚିରିବା—
Dhrārd (root) To divide; to split.

ଧ୍ରାର୍ଡି—ସଂ. ବି—ପୁଷ୍ପ ଚୟନ—
Dhrārdi Gathering of flowers (Apte).

ଧ୍ରିୟମାଣ—ସଂ. ବିଣ. (ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ମ ଆନ)—ଯାହା ଧରାଯାଉଅଛି—
Dhriyamāṇa That which is being held.
(ଧ୍ରିୟମାଣା— ସ୍ତ୍ରୀ)

ଧ୍ରୁ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ସ୍ଥିର ହେବା—
Dhru (root) 1. To be fixed; to be firm.
୨ । ଗତି କରିବା; ଯିବା—2. To go; to move.
୩ । ସ୍ଥିର କରିବା; ନିଶ୍ଚିତରୂପେ ଜାଣିବା—
3 To ascertain; to know for certain.
୪ । ହତ୍ୟା କରିବା; ବଧ କରିବା—4. To kill.

ଧ୍ରୁପଦ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧ୍ରୁବ ପଦ; ଧ୍ରୁବକ)—
Dhrupada ସଙ୍ଗୀତର ଗୀତବିଶେଷ—A grave
ଧ୍ରୁପଦ devotional style of Hindu music.
ଧ୍ରୁପଦ୍ [ଦ୍ର—ଗାନର ବିଭାଗ ୩ ଗୋଟି; ଯଥା—ଧ୍ରୁପଦ, ଖେୟାଲ ଓ ଠୁମ୍ରା । ଧ୍ରୁପଦର ୪ଟି ଅଙ୍ଗ; ଯଥା—ଅସ୍ଥାୟୀ, ଅନ୍ତରା, ସଞ୍ଚାରୀ ଓ ଆଭୋଗୀ । ଦେବଲୀଳା, ରାଜକୀର୍ତ୍ତି, ସଂଗ୍ରାମଆଦି ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଧ୍ରୁପଦ ଅବଲମ୍ବିତ ହୁଏ । ଏଥିରେ ସ୍ୱର-ବିସ୍ତୃତି ଦରକାର ହେଉଥିବାରୁ ଓ କୋମଳସ୍ୱରର ଆବଶ୍ୟକତା ନ ଥିବାରୁ ଗାୟିକାମାନେ ଏଥିରେ ବିଶେଷ ଦକ୍ଷତା ପ୍ରକାଶ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗାୟକମାନେହିଁ ଏଥିରେ ନିପୁଣ ହୋଇ ପାରନ୍ତି । ସଙ୍ଗୀତ ଦାମୋଦର ମତରେ ଧ୍ରୁପଦ ୧୬ ପ୍ରକାର ।]

ଧ୍ରୁପଦୀ—ଦେ. ବି. ପୁଂ—'ଧ୍ରୁପଦ' ଗାଇବାରେ ଦକ୍ଷ ଗାୟକ—
Dhrupadī A singer who is an expert in singing
ଧ୍ରୁପଦୀ ଧ୍ରୁପଦିୟା Dhrupada.

ଧ୍ରୁବ—ସଂ. ବି. (ଧ୍ରୁ ଧାତୁ=ସ୍ଥିର ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Dhruba ୧ । ନିଶ୍ଚଳ ତାରକାବିଶେଷ; ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତର କେନ୍ଦ୍ରର ଠିକ୍ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ ସ୍ଥିର ତାରକା—
1. The pole star; the polaris.
[ଦ୍ର—ଏହା ସର୍ବଦା ସ୍ଥିର । ଏହାକୁ ଦେଖି ଅକୂଳ ସମୁଦ୍ରରେ ଓ ମରୁଭୂମିରେ ନାବିକ ଓ ପଥିକମାନେ ରାତିରେ ଦିଗ ଓ ଗନ୍ତବ୍ୟ ପଥ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତି । ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ ଏପରି ୨ଟି ସ୍ଥିର ତାରା ଅଛନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ଆମ୍ଭେମାନେ ଉତ୍ତର ଧ୍ରୁବ ତାରା (ସୌମ୍ୟ ଧ୍ରୁବତାରା)କୁ ଦେଖୁଁ । ଦକ୍ଷିଣ ଧ୍ରୁବତାରା (ବା ଯାମ୍ୟ ଧ୍ରୁବତାରା) ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗଲୟ ତଳେ ଥିବାରୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସାଧାରଣତଃ ଉତ୍ତରଧ୍ରୁବ ବା ସୌମ୍ୟ ଧ୍ରୁବକୁ ଧ୍ରୁବ ନକ୍ଷତ୍ର ବୋଲାଯାଏ । ('ନକ୍ଷତ୍ର' ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ) ।]

୨ । ନିଶ୍ଚୟ—2. Certainty.

୩ । (ଭୂଗୋଳ) ପୃଥିବୀର ଅକ୍ଷଦଣ୍ଡର ପ୍ରାନ୍ତଦ୍ୱୟ—
3. (geography) The two ends of the earth's axis; the poles of the earth.

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତର ପ୍ରାନ୍ତକୁ ଉତ୍ତର ଧ୍ରୁବ ବା ସୌମ୍ୟ ଧ୍ରୁବ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ଦକ୍ଷିଣ ଧ୍ରୁବ ବା ଯାମ୍ୟ ଧ୍ରୁବ ବୋଲାଯାଏ ।

ପୃଥିବୀ ଲଟ୍ ଯର ଆପଣା ଅକ୍ଷଦଣ୍ଡ ଉପରେ ଘୁରୁ ଘୁରୁ ବର୍ଷକେ ଥରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରୁଅଛି । ଏହି ଅକ୍ଷଦଣ୍ଡ (axis)ର ଉତ୍ତର ମୁଣ୍ଡ ଉତ୍ତରଧ୍ରୁବ ବା ସୁମେରୁ ଓ ଦକ୍ଷିଣମୁଣ୍ଡ ଦକ୍ଷିଣଧ୍ରୁବ ବା କୁମେରୁ ଅଟେ । ଏହି ମେରୁ ଦ୍ୱୟରୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଓ ଉତ୍ତରକୁ ୨୩୫ ଡିଗ୍ରୀ ଛଡ଼ା ଯେଉଁ ବୃତ୍ତ କଳ୍ପିତ ହୋଇଅଛି ତାହା ଯଥାକ୍ରମେ ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଶୀତକଟିବନ୍ଧ ଅଟେ । ଧ୍ରୁବଦ୍ୱୟ ଓ ଉକ୍ତ କଟିବନ୍ଧଦ୍ୱୟର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳଦ୍ୱୟ ଶୀତପ୍ରଧାନ ଅଟେ ଓ ସର୍ବଦା ବରଫରେ ଆବୃତ । ଧ୍ରୁବ ଦ୍ୱୟର ସନ୍ନିକଟସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦିନ ରାତି ସମାନ ହୁଏ ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ତରାୟଣରେ ଥିବା ୬ ମାସ ଉତ୍ତର ଧ୍ରୁବ ଅଞ୍ଚଳରେ ବରାବର ଦିନ ହୁଏ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଧ୍ରୁବ ଅଞ୍ଚଳ ବରାବର ରାତି ହୁଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣାୟନରେ ଥିବା ୬ ମାସ ଦକ୍ଷିଣଧ୍ରୁବ ଅଞ୍ଚଳରେ ୬ ମାସ ବରାବର ଦିନ ହୁଏ ଓ ଉତ୍ତର ଧ୍ରୁବ ଅଞ୍ଚଳରେ ୬ ମାସ ବରାବର ରାତି ହୁଏ । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆମଆଡ଼ ପରି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ପୂର୍ବରେ ଉଦୟ ହୋଇ ପଶ୍ଚିମରେ ଅସ୍ତ ହେବା ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଆକାଶରେ ଚାରି ଦିଗରେ ଘଣ୍ଟା ବଳଦ ପରି ଘୁରୁ ଥିବାର ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ଏହି ଧ୍ରୁବ ପ୍ରଦେଶ ଦ୍ୱୟରେ ଉଷାକାଳ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳର ଚଳନ୍ତିମା ଦିବ୍ୟଲୟରେ ୨୦ ଦିନ କାଳ ଘୁରିବା ପରି ଦେଖା ଯାଏ । ଧ୍ରୁବ ପ୍ରଦେଶରେ ଶଦ୍ଦର ଗତି ଖୁବ ଚଞ୍ଚଳ ହୁଏ ଏହି ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କରେ ରାତି ହୋଇ ଥିବା ୬ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ସମୟେ ସମୟେ ମେରୁଜ୍ୟୋତି (aurora) ନାମରେ ଗୋଟିଏ ନୈସର୍ଗିକ ନାନାବର୍ଣ୍ଣର ବିଚିତ୍ର ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ଆଲୋକବିଳାସ ଦେଖାଯାଏ । (ହି. ଶ.) ।]

୪ । ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତର କେନ୍ଦ୍ର; ସୁମେରୁ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
4. The north pole of the earth.

୫ । ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ—5. Permanence.

୬ । ବ୍ରହ୍ମା—6. Brahmā.

୭ । ବସୁବିଶେଷ; ଅଷ୍ଟାବସୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
7. Name of one of the 8 Basu Deities.

୮ । ବିଷ୍ଣୁ—8. Bishṇu.

୯ । ଶିବ—9. Śiba.

୧୦ । ଖୁଣ୍ଟି; ଖୁଣ୍ଟା—10 A post; a peg; stake

୧୧ । ସ୍ଥାଣୁ ବା ଲଣ୍ଡା ଗଛ; ଲଣ୍ଡା ଗଛର ଗଣ୍ଡି—11. Stump of a tree; the trunk of a lopped off tree.
ବକେ ଦେଖିଲ ଧ୍ରୁବ ଉପରେ । ଉଃ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

୧୨ । (ଧ୍ରୁବଯୋଗରେ ଜନ୍ମପ୍ରାପ୍ତ କରିଥିବାରୁ) ଉତ୍ତାନପାଦ ରାଜାଙ୍କର ପୁତ୍ର; ପରମବୈଷ୍ଣବ ଉତ୍ତାନପାଦ ବିଶେଷ—
12. Name of the son of Raja Uttānapāda, who, while a boy, was wholly devoted to Bishṇu.

[ଦ୍ର—ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ମନୁଙ୍କର ପୁତ୍ର ଉତ୍ତାନପାଦ ରାଜା କନିଷ୍ଠା ପତ୍ନୀ ସୁରୁଚିଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମା ରାଣୀ ସୁନୀତିଙ୍କୁ ବନକୁ ନିର୍ବାସିତ କଲେ । ସୁନୀତିଙ୍କର ବନବାସ ସମୟରେ ଦିନେ ରାଜା ମୃଗୟାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେ ପଥଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ସୁନୀତିଙ୍କ କୁଟୀରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ; ରାଜା ସୁନୀତିଙ୍କୁ ଆପଣା ରାଣୀ ବୋଲି ସେତେବେଳେ ଚିହ୍ନି ପାରି ନ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ସୁନୀତି ରାଜାଙ୍କୁ ନିଜର ସ୍ୱାମୀ ବୋଲି ଚିହ୍ନିଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ ଅର୍ଘ୍ୟ ଦେଇ ଖୁବ୍ ଆଦର ଓ ସତ୍କାର କଲେ । ରାଜା ସୁନୀତିଙ୍କ କୁଟୀରରେ ଏକ ରାତି ରହିଲେ । ତତ୍‌ଫଳରେ ସୁନୀତି ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇ ଧ୍ରୁବଙ୍କୁ ଜନ୍ମ କଲେ । ରାଜା ପରଦିନ ରାଜଧାନୀକୁ ଚାଲି ଆସିଲେ । ରାଜା ସୁନୀତିଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗୁରୀୟ ବା ସନ୍ତକ ଦେଇଥିଲେ; ସୁନୀତି ତାହା ଧ୍ରୁବଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇ ତାହାଙ୍କୁ ପିତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇଲେ । ରାଜା ଉକ୍ତ ସନ୍ତକ ଦେଖି ଧ୍ରୁବଙ୍କୁ ଆପଣା ପୁତ୍ର ବୋଲି ଜାଣି କୋଳରେ ବସାଇଥିବା ସମୟରେ ବିମାତା ସୁରୁଚି ତାହା ଦେଖି ରାଜାଙ୍କୁ ତିରସ୍କାର କଲେ ଏବଂ ଧ୍ରୁବଙ୍କୁ ରାଜପୁରରୁ ତଡ଼ିଦେଲେ । ଧ୍ରୁବ ଲାଞ୍ଛନା ପାଇ ବନକୁ ଫେରି ଆସି ମାତା ସୁନୀତିଙ୍କୁ ଏ କଥା କହିବାରୁ ସେ ତାଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲେ, "ଭଗବାନ୍ ଦୁଃଖୀର ଦୁଃଖ ଦୂର କରନ୍ତି ।" ବାଳକ ଧ୍ରୁବ ପଚାରିଲେ, "ଭଗବାନ୍ କାହାନ୍ତି ?" ମାତା କହିଲେ, "ସେ ସବୁଠାରେ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଯେ ଡାକେ ସେ ତା ଦୁଃଖ ଦୂର କରନ୍ତି ଓ ତାକୁ ଦେଖା ଦିଅନ୍ତି ।" ବାଳକ ଧ୍ରୁବ ମାତାଙ୍କଠାରୁ ଏହା ଶୁଣି ଅରଣ୍ୟକୁ ଯାଇ ଏକାନ୍ତଚିତ୍ତରେ ହରିଙ୍କୁ ଡାକିଲେ । ହରି ବାଳକର ଭକ୍ତିରେ ବିଗଳିତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଖା ଦେଲେ । ବୈମାତ୍ରେୟ ଭ୍ରାତା 'ଉତ୍ତମ'ର ମୃତ୍ୟୁ ହେବାରୁ ଧ୍ରୁବ ରାଜା ହେଲେ । ଧ୍ରୁବ ଶିଶୁମାରଙ୍କ କନ୍ୟା ଭ୍ରମିଙ୍କୁ ବିବାହ କଲେ । ଭ୍ରମିଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ କଳ୍ପ ଓ ବତ୍ସର ନାମରେ ଦୁଇ ପୁତ୍ର ଜାତ ହେଲେ । ଧ୍ରୁବଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଏକ ରାଣୀ ଇଳାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଉତ୍କଳ ନାମକ ପୁତ୍ର ଜାତ ହେଲେ । ଧ୍ରୁବ ୩୬ ହଜାର ବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ କରି ଦେହାନ୍ତେ ଧ୍ରୁବଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଉତ୍ତରଦିଗର ଆକାଶରେ ଦେଖା ଯାଉ ଥିବା ଧ୍ରୁବ ନକ୍ଷତ୍ରହିଁ ଏହି ଧ୍ରୁବ ବୋଲି ହିନ୍ଦୁମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।]

୧୩ । ଲଲାଟସ୍ଥ ଆବର୍ତ୍ତକବିଶେଷ—
13. A whorl of hair in the middle of the forehead.

୧୪ । ନାସାଗ୍ରଭାଗ (ଯାହାକୁ ଏକଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ଯୋଗସାଧନ କରାଯାଏ) —14. The tip of one's nose.

୧୫ । ଗୀତର ଧୋଷା—
15. The refrain or burden of a song; chorus; the introductory portion of a song repeated at the end of every stanza.

୧୬ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ଶୁଭଯୋଗବିଶେଷ—
16. (astrology) Name of an auspicious combination of planets.

[ଦ୍ର—ଏ ଯୋଗରେ ଜନ୍ମିବା ବାଳକ ବିଦ୍ୱାନ୍, ଗୁଣବାନ୍, ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଓ ଯଶସ୍ୱୀ ହୁଏ ।]

୧୭ । ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା—17. Simile; metaphor.

୧୮ । ଧ୍ରୁବସମ୍ପାତ;ପୃଥିବୀର ଦୁଇ ମେରୁ ଉପରେ ଥିବା ଖଗୋଳର ବିନ୍ଦୁଦ୍ୱୟ; ସୌମ୍ୟ ଧ୍ରୁବ ଓ ଯାମ୍ୟ ଧ୍ରୁବ—
18. Celestial poles.

୧୯ । (ଗଣିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ମେରୁବ ଦ୍ରାଘିମା; ନକ୍ଷତ୍ରିକ ମଣ୍ଡଳର ଆରମ୍ଭଠାରୁ କୌଣସି ଗ୍ରହର ଦୂରତ୍ୱ—
19. (astronomy) The distance of a planet from the beginning of the sidereal zodiac; polar longitude (Apte).

୨୦ । ଡମ୍ବିରଗଛ—20. The fig tree (Apte)

୨୧ । ସମୟ; ଯୁଗ—
21. Time; epoch (Apte).

୨୨ । ଯଜ୍ଞପାତ୍ରବିଶେଷ—
22. A sacrificial vessel (Apte).

୨୩ । ବଟ ବୃକ୍ଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
23. Banian tree.

୨୪ । ଶରାଗ ପକ୍ଷୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
24. A teal (bird)

୨୫ । ଶରୀରର ଭଉଁରି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
25. A whorl or volute of furs on the body.

[ଦ୍ର—ଶବ୍ଦାର୍ଥ ଚିନ୍ତାମଣି ଅଭିଧାନ ମତରେ ବକ୍ଷସ୍ଥଳ, ମସ୍ତକ, ରନ୍ଧ୍ର, ଉପରନ୍ଧ୍ର, କପାଳ ଓ ଅପାନ ଦେଶରେ ଥିବା ଭଉଁରିମାନଙ୍କୁ ଧ୍ରୁବ ବୋଲାଯାଏ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨୬ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ, ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା, ଉତ୍ତର ଭାଦ୍ରପଦ ଓ ରୋହିଣୀ ସମ୍ବଳିତ ନକ୍ଷତ୍ରଗଣ (ହ. ଶ.)—26. (astrology) A group consisting of the 12th, 21st, 26th, and the 4th asterisms.

୨୭ । ଭାଙ୍ଗ ନାଲ ପଡ଼ି ଯିବା ଓ ଫୁଲିବା ରୋଗବିଶେଷ (ହ. ଶ)
27. A disease of the brow.

୨୮ । କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କୁ ଅର୍ପିତ ନ ହୋଇ ସୋମରସର ଯେଉଁ ଭାଗ ସକାଳ ଠାରୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଖା ଯାଇ ଥାଏ (ହ.ଶ.)—28. A portion of the Soma-juice which is kept from morn till eve without being offered to any Deity.

୨୯ । ଆକାଶ (ହ. ଶ)—29. The sky.

୩୦ । ପର୍ବତ (ହ. ଶ.)—30. Mountain.

ଦେ. ବି. ପୁଂ.—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

(ଧ୍ରୁବଚରଣ, ଧ୍ରୁବପଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବିଣ—୧ । ନିଶ୍ଚିତ;ସ୍ଥିର—
(ଧ୍ରୁବା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Sure; certain.

(ଧ୍ରୁବତା, ଧ୍ରୁବତ୍ୱ—ବି) ୨ । ଅଟଳ; ଦୃଢ଼—2. Fixed; firm.

ଧ୍ରୁବ ଅସ୍ତମେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱବାହୁ ହୋଇ—ପ୍ରାଚୀ. ପରବେଗୀତା ।

୩ । ନିତ୍ୟ; ଶାଶ୍ୱତ—3. Permanent; eternal.

୪ । ଅକ୍ଷୟ—2. Indestructible.

ଧ୍ରୁବକ—ସଂ. ବି. (ଧ୍ରୁବ + କ)—୧ । ଗୀତର ଘୋଷା—
Dhrubaka 1. Chorus or burden of a song.

୨ । ସ୍ଥାଣୁ; ଲଣ୍ଡାଗଛ—
2 Stump of a tree.

୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ ପରିଭାଷା) ତାରା ଓ ଗ୍ରହାଦିଙ୍କର ଅବସ୍ଥିତି-ସୂଚକ ଦୂରତ୍ୱ ପରିମାଣ; ନକ୍ଷତ୍ରର ଦୂରତ୍ୱ—
3. (astronomy) Celestial latitude; sidereal distance.

ଧ୍ରୁବକା—ସଂ. ବି—ଧ୍ରୁପଦ; ଗୀତର ଘୋଷା—
Dhrubakā The refrain of a song.

ଧ୍ରୁବ ଗଣ—ସଂ. ବି. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ, ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା, ଉତ୍ତର ଭାଦ୍ରପଦ ଓ ରୋହିଣୀ ନକ୍ଷତ୍ର ଚତୁଷ୍ଟୟ—(Hindu astrology) A group of 4 of the lunar constellations (fixed stars); the group consisting of the 12th, 21st, 26th and the 4th asterisms.
Dhruba gaṇa

ଧ୍ରୁବତା—ସଂ. ବି. (ଧ୍ରୁବ + ଭାବାର୍ଥରେ ତା)—୧ । ସ୍ଥିରତା; ନିଶ୍ଚିତ—
Dhrubatā 1 Certainty
(ଧ୍ରୁବତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିତ୍ୟତା—2. Permanence.

୩ । ଅକ୍ଷୟତା - 3. Indestructibility.

୪ । ଦୃଢ଼ତା—4 Steadiness; firmness.

ଧ୍ରୁବ ତାରା—ସଂ. ବି—ଉତ୍ତର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ ଅବିଚଳିତ ତାରା—
Dhruba tārā The pole star.

ଧ୍ରୁବନକ୍ଷତ୍ର, ଧ୍ରୁବତାରକ, ଧ୍ରୁବତାରକା } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ଧ୍ରୁବତାରା ୨୫ । ଏ ତାରା ଦୁଇଟି ସ୍ଥିର ଅର୍ଥାତ୍ ଦୂରନ୍ତ ନାହିଁ । ଆକାଶର ଅନ୍ୟ ତାରାଗୁଡ଼ିକ ପୂର୍ବରେ ଉଦିତ ହୋଇ ପଶ୍ଚିମରେ ଅସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଉକ୍ତ ତାରା ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତର ମେରୁର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ । ତାକୁ ସୌମ୍ୟ ଧ୍ରୁବତାରା ବୋଲାଯାଏ । ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁ ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ ଅନ୍ୟଟି ଯାମ୍ୟ ଧ୍ରୁବତାରା । ଶୂନ୍ୟମଣ୍ଡଳରେ ପୃଥିବୀର ଚକ୍ରାକାର ଅବସ୍ଥିତି ଯୋଗୁଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ଦିଗ୍‌ବଳୟର କିଛି ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଉତ୍ତର ଧ୍ରୁବତାରାକୁ ଦେଖିପାରୁଁ; ମାତ୍ର ଦକ୍ଷିଣ ଧ୍ରୁବତାରା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳର ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ଦୁଇ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ଯୋଗ କରି ସେ ରେଖାକୁ ବଢ଼ାଇଲେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ରେଖା ଧ୍ରୁବନକ୍ଷତ୍ରର ପାର୍ଶ୍ୱ ଦେଇ ଯାଏ । ଶିଶୁମାର ମଣ୍ଡଳର ଲାଙ୍ଗୁଳତାରା ଧ୍ରୁବତାରା ଅଟେ । ଉକ୍ତ ଉତ୍ତର ଧ୍ରୁବତାରାର ସ୍ଥାନପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ, ଏଣୁ ନାବିକମାନେ ଏହାକୁ ଦେଖି ଗ୍ରହରେ ଦିଙ୍‌ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତି । ଏହା ଉକ୍ତ ଧ୍ରୁବଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠିତ ଧ୍ରୁବଲୋକରେ ଅବସ୍ଥିତ ବୋଲି ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ—ନକ୍ଷତ୍ର ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ଧ୍ରୁବ ଦର୍ଶକ—ସଂ. ବି—୧ । ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳ—1. The constellation
Dhruba darśaka of the Ursa Major; the Great Bear

[ଦ୍ର—ଏହି ମଣ୍ଡଳର ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ଦୁଇ ତାରାର ସଂଯୋଜକ ରେଖାକୁ ବଢ଼ାଇଲେ ତାହା ଧ୍ରୁବତାରା ପାଖ ଦେଇ ଯାଏ ।]

୨ । ଜାହାଜଆମାନଙ୍କର ଦିଗ୍‌ବାରଣ ଯନ୍ତ୍ର—

2. The mariner's compass.

ଧ୍ରୁବ ଦର୍ଶନ – ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଧ୍ରୁବ + ଦର୍ଶନ) — ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ
Dhruba darśana ବିବାହର କର୍ମକାଣ୍ଡ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏକ କର୍ମ, ଯହିଁରେ ମନ୍ତ୍ରପାଠପୂର୍ବକ ବର କନ୍ୟା ଦୁହେଁ ଧ୍ରୁବତାରାକୁ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି — A ritual in the course of the marriage rites amongst the Hindus, consisting of the bride and the bridegroom having a look at the pole star while reciting some vedic formulas.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏହି ଯେ ଦମ୍ପତିଙ୍କର ପ୍ରେମ ଧ୍ରୁବତାରା ପରି ଅଟଳ ରହିବ ।]

ଧ୍ରୁବ ଧେନୁ — ସଂ.ବି. (କର୍ମଧା; ଧ୍ରୁବା + ଧେନୁ) — ସୁଧାର ଗାଈ; ଯେଉଁ
Dhruba dhenu ଗାଈ ଦୁଧ ଦୁହାଁ ହେଲା ବେଳେ ସ୍ଥିରଭାବରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
A cow which stands still while being milked.

ଧ୍ରୁବ ପଦ — ସଂ. ବି — ୧ । ଧ୍ରୁପଦ (ଦେଖ)
Dhruba pada 1. Dhrupada (See)

୨ । ଧ୍ରୁବଲୋକ; ସ୍ୱର୍ଗଧାମ—2. The heaven; the seat of Dhruba in heaven.

ଅତ ବିଚୋତ ଉପ ବଲ; ତାକୁ ମେ ଧ୍ରୁବପଦ ଦେଲ--
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୩ । ଆକାଶ—3. The sky.

ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to males.

ଧ୍ରୁବ ପ୍ରହ୍ଲାଦ — ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଧ୍ରୁବ + ପ୍ରହ୍ଲାଦ) — ପୁରାଣପ୍ରସିଦ୍ଧ
Dhruba prahlāda ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ ବାଳକଦ୍ୱୟ; ଉତ୍ତାନପାଦ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଧ୍ରୁବ ଓ ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ଅସୁରର ପୁତ୍ର ପ୍ରହ୍ଲାଦ—
Name of two boys devoted to Bishṇu as described in the Purāṇas.

ଧ୍ରୁବ ପ୍ରତିଜ୍ଞା — ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଧ୍ରୁବା + ପ୍ରତିଜ୍ଞା) — ଅଟଳ ପ୍ରତିଜ୍ଞା
Dhruba pratijñā ବା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—
Inviolable promise.

ଧ୍ରୁବ ବିଶ୍ୱାସ — ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ଧ୍ରୁବ + ବିଶ୍ୱାସ) — ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ—
Dhruba biswāsa Firm belief; conviction.

ଧ୍ରୁବ ମଣ୍ଡଳ – ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷ) — ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ଧ୍ରୁବତାରାକୁ
Dhruba maṇḍala ଲାଗି ରହିଥିବା ୭ ଗୋଟି ତାରାଯୁକ୍ତ (ଧ୍ରୁବପୁଞ୍ଜ—ଅନ୍ୟନାମ) ଶିଶୁମାର ମଣ୍ଡଳ—
The Lesser Bear constellation.

ଧ୍ରୁବ ମତ୍ସ୍ୟ – ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷ) — ୧ । ଧ୍ରୁବମଣ୍ଡଳ (ଦେଖ)
Dhruba matsya 1. Dhrubamaṇḍala (See)

୨ । ଧ୍ରୁବମଣ୍ଡଳ ଏବଂ ଧ୍ରୁବମଣ୍ଡଳର ଲାଞ୍ଜତାରା ଓ ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ତାରା, ଏପରି ୮ ଗୋଟି ତାରାଯୁକ୍ତ ମତ୍ସ୍ୟାକୃତି ତାରକାପୁଞ୍ଜ (ନକ୍ଷତ୍ରତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)—

2. A constellation consisting of the Lesser Bear and Corcoroli.

୩ । ଦିଗ୍‌ବାରଣ ଯନ୍ତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

3. The mariner's compass.

ଧ୍ରୁବ ଯଷ୍ଟି — ଦେ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷପରିଭାଷା) — ପୃଥିବୀର ମେରୁଦଣ୍ଡ—
Dhruba jashṭi The axis of the poles (M.W).

ଧ୍ରୁବ ରେଖା — ସଂ. ବି. (ଭୂଗୋଳପରିଭାଷା) — ବିଷୁବ ରେଖା (ଇକ୍ୱେଟର)—
Dhruba rekhā The equator.

ଧ୍ରୁବ ଲୋକ — ସଂ ବି — ୧ । ବିଷ୍ଣୁ ଭକ୍ତ ଧ୍ରୁବଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ମାଣ କରିଥିବା
Dhruba loka ବିଷ୍ଣୁଲୋକର ଉପରସ୍ଥ ସତ୍ୟଲୋକାନ୍ତର୍ଗତ ସ୍ୱର୍ଗଧାମ—

1 The heaven assigned to Dhruba by Bishṇu for his devotion.

୨ । ସ୍ୱର୍ଗଧାମ; ନିତ୍ୟଧାମ; ବୈକୁଣ୍ଠ —

2. The heaven, the abode of Bishṇu.

ଧ୍ରୁବଲୋକ ଦେ. ବି ୧ । ବହୁଦୂରସ୍ଥ ଦେଶ —
ଧ୍ରୁବଲୋକ 1. Any distant place.

(ଯଥା—ଏ ସାମାନ୍ୟ ବିଷପୃଷ୍ଠା ଧ୍ରୁବଲୋକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଲାଣି ।)

୨ । ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ; କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ —

2. Highest authorities.

(ଯଥା—ଏ ମକଦ୍ଦମାଟା ଧ୍ରୁବଲୋକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନ ଉଠିବାଯାକେ ମୁଁ ଶୁଣିବ ନାହିଁ ।)

ଧ୍ରୁବ ସତ୍ୟ — ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା, ଧ୍ରୁବ + ସତ୍ୟ) — ୧ । ଚିରସତ୍ୟ;
Dhruba satya ଯାହା କେବେ ହେଲେ ମିଛ ହୋଇ ନ ଯାଏ—

1. Universal truth; eternal truth.

୨ । ଅଟଳ ପ୍ରତିଜ୍ଞା—

2. Inviolable promise.

ସଂ. ବିଣ - ଯାହା ସର୍ବଦା ସତ୍ୟ — Eternally true.

ଧ୍ରୁବା — ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧ୍ରୁବ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) — ୧ । ବଟପତ୍ରାକୃତି ହୋମଯାଗ;
Dhrubā ସ୍ରୁଚ—1. A shallow spoon of wood used in vedic sacrifice; a sacrificial ladle.

୨ । ଛୁଆ; ଘୋଷା—2. The refrain or burden of a song; chorus.

୩ । ନୀତି—3. Policy; principle.

୪ । ସ୍ୱାଧ୍ୱୀ ସ୍ତ୍ରୀ—4. A chaste or devoted wife.

୫ । ମୁର୍ବା; ମୁରୁଗା ଗଛ—5. A kind of tenacious grass.

୬ । ଧ୍ରୁବ ଧେନୁ (ଦେଖ) —

6. Dhruba dhenu (Apte). (See)

ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଧ୍ରୁବ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) — ଧ୍ରୁବର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Dhruba.

ଦେ. ବି.—'ଧ୍ରୁବ'ର ଡାକ ନାମ—Name for calling Dhruba.

୧	ଇ	ଈ	ଋ	ୠ	ଃ		ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍ଗ	ଇସ୍ମ	ଉଥ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ୡ	ଂ	ସ୍ମ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଚ୍ଛ	ଇଥ	ଢ	ନ

ଧ୍ରୁବାବର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଧ୍ରୁବ + ଆବର୍ତ୍ତ)—୧ । ଅଶ୍ୱର ରୋମ-
Dhrubābartta ସ୍ଥାନବିଶେଷ; ଘୋଡ଼ା ଦେହରେ ଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ରୋମର ଭଉଁରୀ—1. A kind of whorl found on the body of a horse.

୨ । କପାଳର ଯେଉଁ ବିନ୍ଦୁରୁ ମୁଣ୍ଡର କେଶ ବାମ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ପାଖକୁ ବାଗେଇଥାଏ—The point on the crown of the head from which the hair radiate (Apte).

ଧ୍ରୈ (ଧାତୁ)—ସଂ.— ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା—
Dhrai (root) To be pleased or satisfied.

ଧ୍ରୌବ୍ୟ—ସଂ. ବି.—(ଧ୍ରୁବ + ଭାବାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ସ୍ଥିରତା; ଅଟଳତା—
Dhraubya 1. Fixedness; stability; firmness.

୨ । ନିଶ୍ଚୟ—2. Certainty.

୩ । ବ୍ୟାପିବା କାଳ—3. Duration.

ନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)— ବର୍ତ୍ତମାନ ଚଳି [ଓଡ଼ିଆ ଅତୀତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ
N କାଳ, ମଧ୍ୟମପୁରୁଷ ମାନ୍ୟାର୍ଥକ ଏକବଚନ (ଆପଣ) ଓ ବହୁବଚନ (ଆପଣମାନେ) ଏବଂ ୩ୟ ପୁରୁଷ ମାନ୍ୟାର୍ଥକ ୧ ବଚନ (ସେ) ଓ ବହୁବଚନ (ସେମାନେ) ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ]—ନ୍ତି, ଣି (ଯଥା—କରନ୍ତି; କଲେଣି) ପରବର୍ତ୍ତିରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅକ୍ଷର—

An inflectional ending of verbs.

(ଯଥା—ଗଲେନ୍ = ଗଲେଣି; ଯାଉଛନ୍ = ଯାଉଛନ୍ତି ।)

ନ—ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣର ବିଂଶ ବର୍ଣ୍ଣ; 'ଟ' ବର୍ଗର ୫ମ ବର୍ଣ୍ଣ (ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ
Na ସ୍ଥାନ ଦନ୍ତ । ଏହା ଅନୁନାସିକ ଓ ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ)—The 20th consonant corresponding to 'n'.

ସଂ. ବି.—୧ । ବୌଦ୍ଧ—1. A Buddhist.

୨ । ଗଣେଶ—2. Gaṇeśa.

୩ । ବନ୍ଧନ—3. Binding; bond.

୪ । ଦାନ—4. Gift.

୫ । ରଣ—5. Battle.

ସଂ. ଅ. (ନା ଧାତୁ = ଯାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ନୁହେଁ; ନାହିଁ—
Not; no.

[ଦ୍ର—ଏହା ସ୍ୱରାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ 'ଅନ୍' (ଯଥା—ଅନନ୍ତ, ଅନାଦି, ଅନେକ) ଏବଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ବରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ 'ଅ' ହୁଏ (ଯଥା—ଅଙ୍କ, ଅବିଦ୍ୟା, ଅମର, ଅଶାନ୍ତି) । ଏହା ପ୍ରଭେଦ, ସାଦୃଶ୍ୟ, ଅଭାବ, ନିଷେଧ, ବୈପରୀତ୍ୟ ଓ ନିରର୍ଥକତା ଅର୍ଥବୋଧକ । ଭାଷାରେ ଏହା ଅନ୍ୟଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଏହାର ଆକାର 'ଅଣ' ହୁଏ; ଯଥା—ଅଣ ବାରୁଆ, ଅଣଘାଟୁଆ, ଅଣଉଦଆ । କ୍ରିୟା ଏବଂ କ୍ରିୟାବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ବିଶେଷଣ ପୂର୍ବେ 'ନ' ରହିଲେ ନଞ୍ଜର୍ଥ ବୁଝାଏ; ଯଥା—ନ ଯିବି, ନ ଖାଇଲା, ନ ଅଇଲା । 'ନ' ମାତ୍ରାରୂପେ ଅନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣଭଳେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଉକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣର ଭଳେ 'ଚିହ୍ନ ସ୍ୱରୂପ ରହେ ।]

ଦେ. ବି ଓ ବିଣ (ସଂ.)—ନଅ (ଦେଖ)—Na-a (See)

ନ ବରଷରୁ ଉଣା କାହୁଁ ଅଛ ଜଣା—ବିଦଗ୍ଧଚିନ୍ତାମଣି. ବିଶୋଷଚକ୍ଷୁ ନ ଗୀତ ।

ବୈଦେ. ବି ୧ । (କଟରଆ ସାଙ୍କେତିକ)—'ନବିସିନ୍ଧା'ର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆକାର—1 The abbreviation for Nabisindhā.

୨ । (ଇଂ. 'ନମ୍ବର'ର ସାଙ୍କେତିକ)—ଇଂରେଜି 'ନମ୍ବର'ର
ନଂ ନ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆକାର—'No'; abbreviation for Number.

(ଯଥା—ନଂ = ନମ୍ବର ୩ = ୩ୟ ସ୍ଥାନୀୟ ।)

[ଦ୍ର—କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଲୋକେ 'ଲ' ସ୍ଥାନରେ 'ନ' ଓ 'ନ' ସ୍ଥାନରେ 'ଲ' ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି ଯଥା—ଲଗି ସ୍ଥାନରେ ନଗି; ଲାହୁ ସ୍ଥାନରେ ନାହୁ; ଲାଉ = ନାଉ; ଲଇ = ନଇ; ଲଟା = ନଟା; ଲଟ = ନଟ; ଲକେଇ = ନକେଇ; ଏବଂ ନବେ ସ୍ଥାନରେ ଲବେ; ନେମ୍ବୁ ସ୍ଥାନରେ ଲେମ୍ବୁ; ନିମ୍ବ = ଲିମ୍ବ; ଲୁଣ = ନୁଣ । କଟକସହରଆମାନେ 'ନ' ଯାଗାରେ କଥାରେ 'ଲ' ବ୍ୟବହାର କରିଥାଆନ୍ତି; ଯଥା—ନଡ଼ିଆ ସ୍ଥାନରେ ଲଡ଼ିଆ; ନେବା = ଲେବା; ନାହା = ଲାହା; ମହାନଦୀ = ମହାଲଦୀ ।]

ନଂ—ଦେ. ବି (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ; ସଂଖ୍ୟା ପୂର୍ବେ ଲାଗେ ଯଥା ନଂ ୩)
Nam ନମ୍ବରର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ—Abbreviation for Number.

ନଂକମାରିଚ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି —ଲଙ୍କାମରିଚ (ଦେଖ)
Naṁkamāricha Laṅkāmaricha (See)

ନଂଗଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି —ଲଙ୍ଗଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Naṁgala (etc) Laṅgala etc (See)

ନଂଗଲା (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ —ନଙ୍ଗଲା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Naṁgalā (etc) Naṅgalā etc (See)

ନଂଗା(ଘା)—ଦେ. ବିଣ—୧ । ନଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Naṁgā(ghā) Naṅgā (See)

ଦେ. ବି—ନଘା (ଦେଖ)—Naṅghā (See)

ନଂଘିବା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ—ଲଂଘିବା (ଦେଖ)
Naṁghibā Laṁghibā (See)

ନଅ—ଦେ.ବି—୧ । (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ) (ସଂ.ନବ)—ଭିନ୍ନର ଚିହ୍ନିତ ସଂଖ୍ୟା;
Na-a ୯; ନବ—1. Nine; 9.

ନଅ ୨ । (ସଂ. ଲତା); ଶୁଭବାଚକ—ଲମ୍ବ ଜନ୍ତୁ; ସାପ—
ନୌ 2. (euphhemism) Serpent.

ବିଣ—ନବ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering nine.

ନଅ ଉତ୍ତର ଶହେ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ) (ସଂ. ନବୋତ୍ତର-
Na-a uttara śahe ଶତ)—ଏକଶହ ନଅ; ୧୦୯—
ନୌଶହ, ଏକଶହନ One hundred and nine.

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । 'ଅଭିଧାନ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଅଥାଙ୍ଗମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବସାଇ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, ବୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅଗିଆ ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ନି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ନଅକ—ଦେ. ବିଣ—'୯' ସଂଖ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ପଣିକଅ)—
Na-aka (multiplication table) Pertaining to '9'.
नअका

ନଅକା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନମ୍ର)—ଲହକା (ଦେଖ)
Na-akā Lahakā (See)

ନଅକିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନମ୍ର ଧାତୁ)—ଲହକିବା (ଦେଖ)
Na-akibā Lahakibā (See)
[ନଅକା(କେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ]

ନଅକେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ନଅ ଏକ ଦ୍ୱାରା ଗୁଣିତ ହେଲେ—
Na-ake Nine multiplied by one.
ନୟେଏକ ନଅକେ ନଅ ପଣ—ପଣିକଅ ।
नअके

ନଅଖାଇ ପଣା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି—ନବମ ଶୀତଳ; କୌଣସି
Na-akhāi paṇā ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁର ନବମ ଦିବସରେ ଜ୍ଞାତି-କୁଟୁମ୍ବମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଜଳଖିଆ ସାମଗ୍ରୀ—Tiffin with which the kinsmen and relatives of a deceased person are fed on the 9th day during the obsequies.

ନଅଙ୍କ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନବାଙ୍କ)—୧ । ପୁରୀର ରାଜା ଦିବ୍ୟସିଂହ
Na-aṅka ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ୯ମ ଅଙ୍କ—
षोलह साल 1. The 9th Aṅka of the reign of late Raja Dibyasiṁha Deba of Puri.
୨ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୮୬୬।୬୭ ସାଲରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପଡ଼ିଥିବା ଭୟାନକ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ—2. The great famine of Orissa during the year 1866—67.
[ଦ୍ର—ଏ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାୟ ୮ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କର ନିରାହାର ଓ ତଜ୍ଜନିତ ରୋଗରେ ପ୍ରାଣନାଶ ଘଟିଥିଲା ।]
୩ । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ—3 Famine.

ନଅଙ୍କିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷପ୍ରପୀଡ଼ିତ—
Na-aṅkiā 1. Famine-stricken.
(ନଅଙ୍କୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଖାଦ୍ୟାଭାବରୁ କଙ୍କାଳମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ;
(ନଅଙ୍କିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ—2. Reduced to skeleton for want of food.
୩ । ଅତି ଲଙ୍କାଳିଆ; ଅତି ଲୋଭରେ ସର୍ବଦା ଖାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—3. Very greedy; rapacious.
ଦେ. ବି—ଛଡ଼ରଖିଆ; ଯେଉଁମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ ସରକାରୀ ଅନ୍ନସତ୍ରରେ ଖାଇବାରୁ ସମାଜଚ୍ୟୁତ ହୋଇଥିଲେ—A class of persons and the descendants of those persons who lost their castes by taking food cooked in public kitchens opened by the Government during the great famine of Orissa.

ନଅ ଛଅ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ବହୁସଂଖ୍ୟକ; ଅନେକ—
Na-a chha-a 1. Many.
(ନଅଣ୍ଟା ଛଅଣ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅନିଶ୍ଚିତ; ଅଥଚ—
नयछय नौ तेरह बाईस 2. Uncertain.
(ଯଥା—ଏପରି ନଅ ଛଅ କଥା କହିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ ।)
୩ । ଅପବ୍ୟୟିତ—3. Wasted; squandered.
ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନଷ୍ଟ ବା ଲଷ୍ଟ+ଷ୍ଟ)—୧ । ଅପଚୟ—
1. Decay; damage.
୨ । ଅପବ୍ୟୟ—2. Waste.

ନଅ ଛଅ କହିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମିଥ୍ୟାକଥା କହିବା—
Na-a chha-a kahibā 1. To tell a falsehood.
ନଅଛଅ କରି କହିବା
ନଅଛଅ କଢ଼ା(ଢେ)ଇବା
ନଅଛୁ ଛଅ କହିବା
ନଅଛୁଛଅ ଲଗାଇକହିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
नातेरहबाईस बताना
୨ । ପର ନାମରେ ଚଗୁଲି କହିବା—
2. To backbite a person.
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବୃଥା ଅପବାଦ ଦେବା—
3 To defame a person; to speak evil of a person.
୪ । ନାନା ଛଳନାରେ ଟାଳଟୁଳ କରିବା—
3. To put off on various excuses.

ନଅ ଛୁଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି (ଶୁଭବାଚକ)—ସାପ କାମୁଡ଼ିବା; ଲଅ ଛୁଇଁବା—
Na-a chhuiṁbā (euphemisn) Snake-bite.
(ନଅ କାଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଲୋକେ ସାପ କାମୁଡ଼ିବା ରୂପ ଅଶୁଭସୂଚକ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର ନ କରି ଲମ୍ବ ଜନ୍ତୁ ବା ନଅ ବା ଲଡ଼ ଛୁଇଁବାରୂପ ଶୁଭବାଚୀ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ନଅଣ୍ଟା ଛଅଣ୍ଟା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅନେକ, ବହୁସଂଖ୍ୟକ—
Na-aṭā chha-aṭā 1. Many.
नअठोछअठो ୨ । ପ୍ରୟୋଜନାଧିକ—
नयटाछयटा 2. More than enough.
(ଯଥା—ମୋର କଅଣ ନଅଣ୍ଟା ଛଅଣ୍ଟା ପୁଅ ଅଛନ୍ତି ଯେ, ମୁଁ ନେଇ ଯା ଭାଟେଇଁ ପୋଷାପୁଅ ଗୁଣ୍ଡି ଦେବି)

ନଅଣ୍ଟ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଅନଟନ; ନ୍ୟୂନ)—
Na-aṇṭa ୧ । ଅଭାବ; ଅନଟନ—1. Want.
ଅନାଟନ, ଅକୁଳନ, ଟାନାଟାନି ୨ । ଅପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ; ଅପ୍ରଚୁରତା—
घटति, कमी, घटी 2. Insufficience.
୩ । କମ ହେଉଥିବା ବସ୍ତୁ; କମତି—2. Deficit.
୪ । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା—4. Incompleteness.
୫ । କମ୍ ହେବା ଅବସ୍ଥା—5. Decrease; deficience.
ଦେ. ବିଣ—ନଅଣ୍ଟିଆ (ଦେଖ)—Na-aṇṭiā (See)

ନଅଣ୍ଟ ଅଣ୍ଟ—ଦେ. ବି—୧ । ଅନଟନ ଓ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ—
Na-aṇṭa aṇṭa 1. Insufficience and sufficience.

କମ ବେଶୀ ୨। ଅନଟନ ଓ ପ୍ରଚୁର ହେବା ଅବସ୍ଥା—2. The
ଅଟାବ ବଢ଼ାବ state of being insufficient and sufficient.
୩। ନଅଣ୍ଟ ହେବା ଅବସ୍ଥା—3. The state of insufficience or want.
(ଯଥା—ଜଳର ସ୍ତ୍ରୀ ହାତରେ ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ଟୋକର ରଖିବ, ତାହା ନଅଣ୍ଟ ଅଣ୍ଟ ବେଳେ କାମରେ ଆସିବ ।)

ନଅଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧। ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ; ନିଅଣ୍ଟିଆ—
Na-antiā 1. In want; needy.
ଅନାଟନ ଅକୁଳାନ ୨। ଅପ୍ରଚୁର; ଅପ୍ରତୁଳ—
ଘଟ, କମ 2. Insufficient.
୩। ଯାହା କମ୍ ଥାଏ—3. Deficient.
୪। ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—4. Incomplete.

ନ ଅଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଅଣ୍ଟ ହେବା; କମ୍ ହେବା—
Na antibā Not to suffice; to be deficient.
ଅକୁଳାନ ହଓଆ ନ ଅଁଟନା

ନଅ ନୁଆଣ—ଗ୍ରା. ବି(ଶୁଭବଚନ)—ଲଅ ଲୁଆଣ (ଦେଖ)
Na-a nuāṇa (euphemism) La-a luāṇa (See)
(ନଅନୁଆଣି, ନଅନୁଆଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଗ୍ରା. ବିଣ—ଲହୁଲୁହାଣ (ଦେଖ)
Lahuluhāṇa (See).

ନଅମା—ଦେ. ବି—ନହମା (ଦେଖ)
Na-amā Nahamā (See).

ନଅମୀ—ଗ୍ରା. ବି—ନବମୀ (ଦେଖ)
Na-amī Nabamī (See)
ନବମୀ ନୌମୀ

ନଅର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଗର; ପ୍ରା. ଣଅର)—
Na-ara ୧। ରାଜଭବନ—1 Palace.
ରାଜମହଲ, ରାଜବାଟି ୨। ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁର; ଭୃଆସ—
ମହଲ 2. The harem of a king.
ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ଜହ୍ନି; ନଅର ଜହ୍ନି-
A big variety of Luffa.

ନଅର କୋଳି—ଦେ. ବି—ନର କୋଳ (ଦେଖ)
Na-ara koli Nara koli (See)

ନଅର ଜହ୍ନି—ଦେ. ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ଜହ୍ନି—
Na-ara jahni A big variety of Luffa.

ନଅର ଦାରି—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ରାଜାଙ୍କ ରକ୍ଷିତା ବେଶ୍ୟା ବା ନର୍ତ୍ତକୀ—
Na-a ra dāri A dancing girl or prostitue in the keeping of a Raja.

ନଅରଦାରି ଦାଣ୍ଡରେ ବୁଲେ
ରାଜା ବଳେ ବଳେ (ବ ଶ) ବଦାଟ ପ.ଢ—ଭଗ ।

ନଅର ବଲିତା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ବାତି (୨) (ଦେଖ)
Na-ara balitā Bāti (2) (See)

ନଅର ବିଷୟୀ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନଗର ଓ ବିଷୟୀ)—
Na-ara bishayī ରାଜଭବନର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ କର୍ମଚାରୀ—
(ନଅର ବିଷଇ, ନଅର ବିଷୋୟୀ Palace-super-
ନଅରବିଷେଇ, ନଅରବିଷୋଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) intendent.

ନଅର ମୁଥା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାଗର ମୁସ୍ତକ)—
Na-ara muthā ନାଗର ମୁଥା; ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ମୁଥା—
ନାଗର ମୁଥା A kind of bulbuous grass root
ନାଗର ମୋଥା (used in medicine).

ନଅରି—ଦେ. ବିଣ—ନଅରିଆ (ଦେଖ)
Na-ari Na-ariā (See)

ନଅରିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧। ରାଜଭବନସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Na-ariā 1. Relating to the palace.
୨। ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2 Relating to a king's harem.
୩। (ଏତେ) ସରିଆ—
3. Having so many strings

ନଅଲ—ଦେ. ବି—ନହଲ (ଦେଖ)
Na-alā Nahalā (See).

ନଅସରା—ଦେ ବିଣ.—ନଅସେରା ବା ସୂତ୍ରଯୁକ୍ତ (ହାର)—
Na-asarā Nine stringed (necklace).
(ନଅସରିଆ, ନଅସୋରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନୟନରୀ ନୌସରା, ନୌଲରା

ନଇ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଲତା)—ଲଇ (ଦେଖ)
Nai Lai (See)
ଦେ. ବି (ସଂ ନଦୀ)—ନଦୀ—River.

ନଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନମ ଧାତୁ)—ତଳଆଡ଼କୁ ବଙ୍କାଇବା; ନତ
Naiñbā ହେବା—1. To be bent downwards; to be
ନୁଆ bent in a concave manner.
ନବନ [ଦ୍ର—ଉପର ଆଡ଼କୁ ବଙ୍କେଇବାକୁ 'କୁଜେଇବା' କହନ୍ତି ।]
(ନୁଆଇଁବା—ଣିଜନ୍ତ) ୨। ନତ କରିବା—
2. To bend.
୩। ନରମ ହେବା—3. To soften; to grow soft.
୪। ଭୂମି ଆଡ଼କୁ ନତ ହେବା—
4. To bow down.
[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ିବା ଓ ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ନଇଁ ଯିବା; ନଇଁ ପଡ଼ିବା ।]

ନଇଖଣ—ଗ୍ରା. ବି.—୧। (ସଂ. ଲକ୍ଷଣ) ଲକ୍ଷଣ (ଦେଖ)—
Naikhaṇa 1. Lakshaṇa (See)
୨। (ସଂ. ଲକ୍ଷ୍ମଣ)—ଲକ୍ଷ୍ମଣ (ଦେଖ)—
2. Lakshmaṇa (See)
ନଇଖଣିଆଁ } ଅନ୍ୟରୂପ ୩। (ନାମ) (ଅଦରାର୍ଥକ) ଲକ୍ଷ୍ମଣ
ନଇଖୁଣିଆଁ } ବା ଲଚ୍ଛ୍ମନ୍ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର
ଡାକ ନାମ—3. A name for calling
Lakshmaṇa or Lachh-man.

ନଇଚ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନୈଚ୍)—ହୁକ୍କାର ଯେଉଁ ନଳର ଉପର ମୁଣ୍ଡରେ ଚିଲମ ରଖା ଯାଏ ଓ ଚିଲମ୍ମୁଣ୍ଡ ଜଳପାତ୍ର ବା ନଇଚା ନଡ଼ିଆ ଉଚ୍ଚରକୁ ପଶି ଥାଏ; ନଳଚ୍—The main tube of a hubble-bubble or narghile.

Naicha

ନୈଚା, ନଲୀ

ନଇଜ—ଦେ. ବି.—୧ । ସ୍ୱଭାବ; ପ୍ରକୃତି—

Naija 1. Nature.

ଆଦତ ୨ । ଅଭ୍ୟାସ; ଖୋଇ—2. Habit.

ଲତ, ଆଦତ ୩ । ଆଚରଣ—3. Conduct.

ନଇବେଦ୍— ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ନୈବେଦ୍ୟ; ଭୋଗ—

Naibed Offerings made to a Deity.

ନଇବେଦ୍ୟ—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ନୈବେଦ୍ୟ)—ନୈବେଦ୍ୟ; ଦେବତାଙ୍କୁ ଦିଆ ଯିବା ଭୋଗ—Food offered to a Deity

Naibedya

ନୈବେଦ୍ୟ

ସେଠାରେ ସ୍ନାନ କରି ଅଛନ୍ତି ଯୁଗଳ;
ତାଙ୍କ ନଇବେଦ୍ୟକୁ ଖାଅ ଯେ ଅର୍ଜ । କୃଷ୍ଣସଂହିତା ମହାଭାରତ ବନ ।

ନଇମିଷ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି—ନୈମିଷାରଣ୍ୟ (ଦେଖ)

Naimisha Naimishāranya (See)

ଚକ୍ରେ ନଇମିଷ ଅରଣ୍ୟ ବାସିବ । କୃଷ୍ଣସଂହିତା ମହାଭାରତ ବନ ।

ନଇରୁତ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନୈର୍ଋତ)—ନୈର୍ଋତ ୩ (ଦେଖ)

Nairuta Nairruta 3 (See)

ସମ ନଇରୁତ ଇନ୍ଦ୍ର ଅନଳ କୁବେର ଯେ । ପ୍ରାଚୀ, ଉତ୍ତରସଂମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ନଇଲା—ଦେ. କ୍ରି(ସେ ବା ତାହା କର୍ତ୍ତା ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ; ଅନାଦରାର୍ଥକ)—

Nailā ୧ । ପଇଷ୍ଟଲା ନାହିଁ, ଆସିଲା ନାହିଁ—

ନାଏଲ 1. Is not mastered or got by heart.

ନହିଁଆୟା ୨ । ନ ଆସିଲା; ଆସିଲା ନାହିଁ—

2. Did not come.

୩ । ନ ହେଲା; ନୋହିଲା—3. Did not happen.

୪ । ଆସିନାହିଁ—4. Has not come.

ଦେ. ବି—ନହଲା (ଦେଖ)—Nahalā (See)

ଦେ. ବିଣ—୧ । ନ ଘଟିବା (କଥା)—

1. (a thing) Which has not happened.

୨ । ଯାହା ପଇଷ୍ଟ ନ ଥାଏ—

2. That which has not been mastered or got by heart

ନଇଲେ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନୋଚେତ୍) - ୧ । ନୋଚେତ୍—

Naile 1. Nor.

(ନ ହେଲେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଥରିଲେ ଥରଇ ଜୀବ ବଇଲେ ନଥାଏ ।

ନାତ; ନହିଲେ ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।

ନହୀଁ ତୋ; ନତୋ ୨ । ଅନ୍ୟଥା—2. Otherwise; else.

୩ । ଅଥବା—3. Or

ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଅତୀତକାଳ) (ଆଦରାର୍ଥକ ସେ ବା ସେମାନେ)—ଆସିଲେ ନାହିଁ; ଆସି ନାହାନ୍ତି—1. (he or they) Did not come; have not come.

କଣ୍ଠ କରି କାଳ ଉଜଗ୍ଗ ସଜନ୍ୟ
ନଇଲେ ଗୋ ବଣିଧ ବ । ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । (ସମ୍ଭାବନାର୍ଥକ) ଯଦି ତୁମ୍ଭେ ମୁଁ ବା ସେ ବା ସେମାନେ ନ ଆସିଲେ—2. If you or I or he or they do not come.

ନଇଲେ ନାହିଁ—ଦେ. ଅ—ନଚେତ୍ ନାହିଁ; ଅନ୍ୟଥା ନୁହେଁ; ନ ହେଲେ

Naile nāhiñ ନାହିଁ—Or else not; otherwise not.

ନାହଲେନେଙ୍ଗ **नता नहीं, नहींतो नहीं**

ନଇଷାଦୀ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ନିଷାଦୀ)—ନିଷାଦୀ (ଦେଖ)

Naishādī Nishādī (See)

ନଇଷାଦୀ ଭାଗ ତରୁଣ ଭୋମରକୁ
ଫିଙ୍ଗ ଅଛ ହେ ପାର୍ଥେ ଶ୍ରମଙ୍କ ଦେହକୁ । କୃଷ୍ଣସଂହିତା. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

ନଇ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଦୀ)—ନଦୀ—

Naī River.

ନଦୀ **नई**

ନଇ କୂଳ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଦୀ କୂଳ)—ନଦୀର କୂଳ—

Naī kūla Bank of a river; river-bank.

ନଦୀର ଧାର **नदी किनारा**

ନଇକୂଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ନଦୀକୂଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Naīkūliā 1. Relating to the river bank.

नदी किनारेका ୨ । ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ବା ଜାତ—

ନଦିରକୂଳେର 2. Situated or grown on the bank of a river.

(ଯଥା—ନଇକୂଳିଆ ଫସଲ ।)

ନଇ ଖଣ୍ଡି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ନଦୀକୂଳ—

Naī khaṇḍi River-bank.

ନଇ ତଳ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଦୀ ଓ ତଳ)—

Naī tala ୧ । ନଇକୂଳ—1. River-bank.

୨ । ନଦୀର ନିମ୍ନତମ ଦେଶ;ନଦୀଶଯ୍ୟା—2. Bed of a river.

ନଇ ତଳିଆ— ଦେ. ବିଣ—୧ । ନଦୀର ଅତି ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ—

Naitaliā 1. Situated very near the river.

୨ । ନଦୀକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ—

2. Riparian; situated on the bank of a river.

ନଇ ପହଁରା—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବି—

Naī pahañrā ଗୋଟେଇ ଅଟକାଳ; ଗଇଣ୍ଡା ଓ କ୍ଷୀର—

(ନଇ ପହଁରା—ଅନ୍ୟରୂପ) Cake and gruel.

ଦେ. ବି—ନଇରେ ପହଁରିବା—

Swimming in a river.

ନଇ ବଢ଼ି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଦୀ ବୃଦ୍ଧି)—ନଦୀର ଜଳବୃଦ୍ଧି—

Naī bardhi Flood of a river; inundation.

ବନ୍ୟା, ବାଣ ନଇବଢ଼ିବ ଦଥଙ୍କ ଘଣ—ନ୍ୟସ୍ ।

नदीका बाढ़

ନଇ ବାଙ୍କ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଦୀ+ବାଙ୍କ)—

Naībānka ନଦୀ ଯେଉଁଠାରେ ବଙ୍କ ହୋଇ ବହି ଯାଇଥାଏ—

ନଦୀର ବାଁକ The bend or meandering point of a river.

नदीका घुमाव

ନଇ ବାଲି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଦୀ ଓ ବାଲୁକା)—ନଦୀର ବାଲୁକା—
Naĩ bāli Sand of a river.
ନଦୀର ବାଲି ବସେ ଶାଇଲେ ନଇ ବାଲି ସରେ—ପ୍ରବଚନ ।
नदीका बालु

ନଇ ଭାଲିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଦୀ ଭଲ୍ଲାତକ)—
Naĩ bhāliā ଲଙ୍କା ଅମ୍ବର ମଞ୍ଜି; ବାଦାମ ମଞ୍ଜି—
Seeds of cashew-nut.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଶସ ସୁଖାଦ୍ୟ ।]

ନଇଶୁଆ—ଦେ. ଅ. ପୁଂ (ଗାଳି)—(ଯେଉଁ ଲୋକ ନଇରେ ଶୁଏ)-
Naiśuā ଜୁ ନଇରେ ଶୋ, ଅର୍ଥାତ୍ ଶୀଘ୍ର ମରିଯା ଓ ତୋର
शमशानमे जाने वाला ଶବକୁ ନେଇ ଲୋକେ ନଇରେ ପକାଇ
(ନଇ ଶୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦିଅନ୍ତୁ (A term of imprecation or curse, meaning) You die uncared for and your body be thrown into the river after death.

ନଉ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ. (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ) (ସଂ. ନବତି)—
Nau ନବତି; ନବେ; ୯୦—90; ninety
नब्बे ଭୀମସେନ ସ୍ତୁତି ତା ସହ୍ୟ ନ ପାରିଲେ
नब्बे ନଉ ଜାଣ ଦୁର୍ମଦ ଦେହକୁ ବଳିଲେ । କୃଷ୍ଣସଂଦ, ମହାଭାରତ ଭୀଷ୍ମ ।
ପ୍ରା. ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଲହୁ) — ରକ୍ତ—Blood.
ପ୍ରାଦେ (ଉଡିଆ ଭାଷା) ବି ଓ ବିଣ—ନଅ; ୯—9; nine.

ନଉଆ ଶହେ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ. (ସଂ. ନବତ୍ୟୁତ୍ତର ଶତ) —
Nauā śahe ଏକ ଶହ ନଅ—
एकशौ नब्बे One hundred and ninety.

ନଉକର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. ପୁଂ (ଫା. ନୌକର)—
Naukara (etc) ନୌକର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
(ନଉକରଣୀ, ନଉକରଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Naukara etc, (See)
ନଉକର ଗଣେ ଜଣେ କରି ମୋତେ ଅନୁଷଣେ ରଖିବାକୁ × × —
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ରତ୍ନାକର ତମ୍ପୁ ।

ନଉକରାନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ବହୁବଚନ)—ଚାକରମାନେ—
Naukarān Servants.
(ନୌକରାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବିଣ—୧ । ଚାକର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
नौकरान 1. Relating to servants.
୨ । ଚାକରୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to service.
(ଯଥା—ନଉକରାନ୍ ଜାତିର ।)

ନଉକରି—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ନୌକରି (ଦେଖ)
Naukari Naukari (See)
ନଉକରି କ ବାଇ ହେବାସ୍ୟ ଲଗାଇ ଜାଣତ ମୋହନ ମନ୍ତ୍ରରକୁ ଗୋ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ରତ୍ନାକର ତମ୍ପ ।

ନଉକା—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ନୌକା)—ନାବ; ନାଆ; ଡଙ୍ଗା—
Naukā Boat.
नउका ନଉକା ନାସିବା ହେଲେ ବୁଡ଼ିବ ଦେଖା ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେଶ୍ୱରବିଳାସ ।

ନଉଟ—ପ୍ରା. ବି—ଲେଉଟ (ଦେଖ)
Nauṭa Leuṭa (See)

ନଉଟା—ପ୍ରା. ବି—ଲେଉଟା (ଦେଖ)
Nauṭā Leuṭā (See)

ନଉଟା(ଟେ)ଇବା—ପ୍ରା. କ୍ରି—ଲେଉଟାଇବା (ଦେଖ)
Nauṭā(ṭe)ibā Leuṭāibā (See)

ନଉଟିଆ—ପ୍ରା. ବି—ନେଉଟିଆ (ଦେଖ)
Nauṭiā Neuṭiā (See)

ନଉଟିବା—ପ୍ରା. କ୍ରି—ଲେଉଟିବା (ଦେଖ)
Nauṭibā Leuṭibā (See)

ନଉଡ଼ା—ପ୍ରା. ବି. (ହି. ଲୌଡ଼ା)—ଲହୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Naurḍā Lahurḍā (See)
(ନୌଡ଼ା, ନହୁଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଉଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଲଗୁଡ଼)—୧ । ଯଷ୍ଟି; ଲଉଡ଼ି; ବାଡ଼ି—
Naurḍi 1. Stick.
(ନୌଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗଉଡ଼ିଙ୍କ ବାଡ଼ି; ଗୋରୁଳଗା ବାଡ଼ି—
ନଡ଼ି; ଲଡ଼ି 2. A cowherd's staff.
लाठी; लकड़ी ଏହି ଜଳଡ଼ ଧରି ତରୁଣ ଗୋବାଳୁଙ୍କ
ଗଉଡ଼ ମୁରଲୀ ବଜାଇ । ମଧୁସୂଦନ. ଶବ୍ଦମାଳା ।

ନଉଡ଼ି ଖେଳ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଲଗୁଡ଼ ଓ ଖେଳ)—ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମ
Naurḍi khela ସମୟରେ ଗଉଡ଼ମାନେ ବାଡ଼ି ଧରି ଯେଉଁ ଖେଳ
ନଡ଼ିଖେଳା ଖେଳନ୍ତି—A play with sticks played
लाठीखेल; लकड़ीखेल by cowherds during the Dolajātrā festival.

ନଉଡ଼ି ଖେଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୋଳଯାତ୍ରା ବେଳେ (ଗଉଡ଼ମାନେ)
Naurḍi khelibā ଯଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ନାନାପ୍ରକାର କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା—
[ନଉଡ଼ି ବୁଲା(ଲେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] (cowherds) To play
ନଡ଼ିଖେଳା with sticks by brandishing them
लाठीखेलना, लकड़िखेलना with dexterity.

ନଉଡ଼ି ସନ୍ତକ—ଦେ. ବି—ଲେଖିପଢ଼ି ନ ଜାଣିବା ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କର
Naurḍi santaka ନାମ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିବାର ସନ୍ତକ ବା ଚିହ୍ନ—
लकीर सङ्केत The mark of a cow-driving staff put on a document by an illiterate cow-herd in lieu of signature.

ନଉଣିଆ(ଆଁ)—ପ୍ରା. ବି ଓ ବିଣ—ନହୁଣିଆ (ଦେଖ)
Naunia(ān) Nahunia (See)

ନଉଣୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ନବମୀ)—ନହୁଣୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Naunī (etc) Nahunī etc (See)

ନଉତନ—ପ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ନୂତନ; ନବୀନ)—ନୂଆ; ନୂତନ—
Nautana New.
(ନୌତନ—ଅନ୍ୟରୂପ) **ନତୁନ ନବତନ; नया; नूतन**

ନଉତି—ଦେ. ବି—୧ । ବଡ଼ ମାଟି ହାଣ୍ଡି—
Nauti 1. Big earthen pot.
ନଉକା } ଅନ୍ୟରୂପ ଶୁଣି ମୁଁ ଲଷତ ହୋଇଲି
ନୌକା } ଜଳଦ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ନେଲ । ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
ନୌତି } ୨ । ଶସ୍ୟ ମାପିବା ପାତ୍ରବିଶେଷ; ଗଉଣୀ—
ତୋଳୋହାଁଡ଼ି 2. A standard measure for corn.

ତୌଲା [ଦ୍ର—ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପରିମାଣର
ଗୋଣୀ ନଉଛି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—୩ ସେରଆ, ୪
ଗୋନ, ମୌନୀ ସେରଆ, ୫ ସେରଆ, ୩½ ସେରଆ ଇତ୍ୟାଦି ।]
ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—୪ ଗୌଣୀର ମାପ—
A standard measure of 4 Gaunis.

ନଉ ନୁଆଣ—ଦେ. ବି—ଲଅ ଲୁଆଣ (ଦେଖ)
Nau nuāṇa La-a luāṇa (See)

ନଉନଆଣି, ନଉନୁଆଣିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଲହ୍ନ=ରକ୍ତ)—
ଲହ୍ନଲୁହାଣ; ରକ୍ତାକ୍ତ—
Blood stained; profusely bleeding.

ନଉବତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନୌବତ୍=ସମୟ, ପାଳି; ଯାହା
Naubat ରାଜଦ୍ୱାରରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ବାଦିତ ହୁଏ)—
(ନୌବତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ନହବତ; ଡେଙ୍ଗନାଗରା; ଯୋଡ଼ି ନାଗରା—
ନଓବତ୍ Kettle-drums beaten in pairs periodi-
ନୌବତ cally everyday at the gate of kings and rich people.

ହୋଇଲା ପ୍ରାତଃକ ନହବତ
ଶୁଭଲ ବଦୀଜନ ସୁଚବାଦ । ବଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।

[ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରତ୍ୟହ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଦେବମନ୍ଦିର ଓ ରାଜଦ୍ୱାର ସମ୍ମୁଖରେ ଓ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଉତ୍ସବ ଓ ମଙ୍ଗଳ କର୍ମ ଉପଲକ୍ଷରେ ବଜାଯାଏ । ନଉବତ୍ ସଙ୍ଗେ ମନ୍ଦିରା ମଧ୍ୟ ବଜାଯାଏ ।]

ନଉବତ୍‌ଖାନା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ରାଜଦ୍ୱାରର ଦକ୍ଷିଣ ନିକଟରେ
Naubat-khāṇā ଓ ଧନୀମାନଙ୍କ ଉତ୍ସବାଦି ଉପଲକ୍ଷରେ ସଦର-
ନଓବତ୍‌ଖାନା ଦୁଆରର ଖଣ୍ଡଦୂର ବାହାରେ ନଉବତ୍ ବାଜା
ନୌବତଖାନା ବଜାଇବା ପାଇଁ ଉଚ୍ଚ ଶୂନ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ମିତ
ଅସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରକୋଷ୍ଠବିଶେଷ; ନହବତ୍‌ଖାନା—
[ଦ୍ର—ଏହି ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ନଉବତ୍ ବାଦ୍ୟ ବା ଯୋଡ଼ି ନାଗରା ବାଜେ ଓ ଏହା ଉଚ୍ଚରେ ବାଜିବାରୁ ବହୁଦୂରରୁ ଶୁଣାଯାଏ । ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟମାନଙ୍କର ନଉବତ୍‌ଖାନାରେ ନଉବତ୍ ବାଜଣା ପୃଥିବୀପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୋଗଲ ରାଜପ୍ରାସାଦର ବହିର୍ଦେଶରେ ନଉବତ୍‌ଖାନା ଥିଲା । କଥିତ ଅଛି ଯେ ଗ୍ରୀକ୍ ବିଜୟୀ ସିକନ୍ଦରସାହା (Alexander the Great) ଭାରତବର୍ଷରେ ନଉବତ୍ ବାଦ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ଚଳାଇଥିଲେ—ଗାଙ୍ଗୁଲୀ ।]

ନଉବତୀ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନଉବତ୍ ବାଦ୍ୟ
Naubatī ବଜାନ୍ତି—Drummers of Naubat.
(ନଉବତିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନଓବତିଆ **ନୌବତୀ**

ନଉରଙ୍ଗ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନବରଙ୍ଗ)—ନବରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Naurang Nabaraṅga (See)

ନଉରୁଣୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଖରଞ୍ଜନୀ)—
Nauruṇī ନହରୁଣୀ; ଭଣ୍ଡାରଙ୍କର ନଖ କାଟିବା ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
ନରୁନ; ନରୁଣ A nail-clipper used by barbers.
ନହରନୀ

ନଉରୋଜ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ନଓ ଓ ଫା. ରୋଜ୍=ନବବର୍ଷ; ମୁସଲ-
Nauroj ମାନଙ୍କ ସନର ପ୍ରଥମ ଦିବସ)—ଅକବର ବାଦଶାହାଙ୍କ
ନଓରୋଜ ଦ୍ୱାରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ଉତ୍ସବବିଶେଷ—1. A festival
ନୌରୋଜ introduced to India by Emperor Akbar on
(ନଓରୋଜ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) the Mahomedan new year's day.
୨ । ମୁସଲମାନଙ୍କ ନବବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଦିବସ—2. The new year's day of the Mahomedan year.

ନଉଲ—ପ୍ରା. (ଇତର) ବି. (ସଂ. ନକୁଲ; ପ୍ରା. ନଉଲ)—ନେଉଳ;
Naula ନକୁଲ—An ichneumon; mungoose.
ନେଉଳ, ନେଉଳ [ଦ୍ର—ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କ
ନୀଜ ବ୍ୟବହୃତ ଓ କଥିତ ଅନେକ ତତ୍ଭବ (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦ (ଯଥା ନେଉଳ) ତତ୍ଭବ ଶବ୍ଦର ଗ୍ରାମ୍ୟ ବା ଇତରଜନକଥିତ ଆକାର (ଯଥା ନଉଲ) ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଅପଭ୍ରଷ୍ଟ ବା ବିକୃତ ହୋଇଅଛି । ଇତରଜନମାନେ ସଂସ୍କୃତ ନକୁଳ ଶବ୍ଦର ପ୍ରାକୃତ 'ନଉଲ' ରୂପ ଅବିକୃତ ରଖି ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଶିକ୍ଷିତମାନେ ତାକୁ 'ନେଉଳ' ରୂପରେ ବିକୃତ କରି ଅଛନ୍ତି । ତୁଳନା କର ସଂ. ଜାନାମି; ପ୍ରା. ଜାଣାମି; ଇତର. ଜାଣିମି; ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ. ଜାଣିବି ।]

ନଉଲି—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନବ; ନବଳ; ସୁଂ. ନବଲା ସ୍ତ୍ରୀ)—
Nauli ୧ । ନବୀନ; ଲଉଲି—1. New.
ନହଲି, ନଓଲ ୨ । ଯୁବା (ବୟସ)—
ନଉଲି, ନବଲୀ 2. Youthful; young (age).
୩ । (ସ୍ତ୍ରୀ)—ଯୁବତୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—3. Young (woman).
ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—A young damsel.

ନଉସନ୍ଧା—ପ୍ରା. ବିଣ. (ଫା. ନବିସିନ୍ଦାହ୍=ଲେଖକ); (ଫଳତଃ)ନିପୁଣ;
Nausandhā ଚତୁର—Skilful; clever.
କାତିବ, ନବୀସ ପ୍ରା. (ବୈଦେ.) ବି. (କଚରଆ; ଫା. ନବିସ୍; ନବି-
ନବିସିନ୍ଦା ସିନାହ୍) ଦଲିଲର ଲେଖକ—The scribe or writer of a document.

ନଉସନ୍ଧାଧିକ—ଦେ. ବିଣ.—(ଫା. ନବିସିନ୍ଦାହ୍+ସଂ. ଅଧିକ)—ଖୁବ୍
Nausandhādhika ନିପୁଣ; ଚତୁର;ଯଥେଷ୍ଟ—Very clever or skilful.

ନ କହୁଲୁତ କବକ, ନିନ୍ଦା ବଇସନ୍ଧାଧିକ.
ଗଇଗଙ୍ଗୀ ଶୁଣି ବ ବୋଇସରେ । ବଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ରତ୍ନାକର ଚଉ. ୫ ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଏ ପଦରେ କନକନିନ୍ଦାନଉସନ୍ଧାଧିକଗଉରଙ୍ଗୀର ଅର୍ଥ ଯେଉଁ ନାଗରୀର ଅଙ୍ଗର ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ କନକ ବା ସୁନାକୁ ନିନ୍ଦା କରିବାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଟେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଗୌରବର୍ଣ୍ଣରେ ସୁନାକୁ ନିନ୍ଦା କରୁଛି ବା ଜିଣିଛି ।]

ନଏଦ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ନଦୀ—
Naed River.
[ଦ୍ର—ଏହିପରି ଗ୍ରଏଦ୍=ଗାଈ; ଖଏନ୍=ଖଣ୍ଡି ।]

ନଏଦ୍ ତରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ନଦୀତୀର—
Naed tarā River-bank.
(ଯଥା—ନଏଦ୍ ତରାତରା କାଏଁ ଗଛ ? ଜଦ୍—ଶିଶୁବଚନ ।)

ନକଟ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନକୁଟ—ଲେଙ୍କଡ଼ା କଣା)—୧ । ଟିକିଏ; ଅତି
Nakaṭa ଅଳ୍ପ ମାତ୍ରା—1. A minute quantity.

(ନକଟକ; ନକଟେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କନ୍ଥା; ଚିରକନା—
ଟୁକୁ **एकटुक** 2. Rag.
ଏତଟୁକୁ ବିଣ—୧ । ବକଟେ; ଅତି ଛୋଟ; କ୍ଷୁଦ୍—
ऐकटुक 1. Very small; a little.
୨ । ଚିରା; ଲେଙ୍କଡ଼ା (କନା)—2. Ragged; torn

ନକଟକ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ.—୧ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର—
Nakaṭaka 1. A little only; a minute quantity.
ଏତଟୁକୁ (ଯଥା—ଘିଅ ନକଟକ ମୋତେ ଅଣ୍ଟିବ ନାହିଁ ।)
एताकम ୨ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍; ଛୋଟ ମାତ୍ର—
2. Very small; tiny.
(ଯଥା—ଏ ପିଲା ନକଟକ ଠେଇଁ ଏତେ ଜୁଜର ଅଛି ।)

ନକଟେ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ.—୧ । ଛୋଟ; ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣ; ଅଳ୍ପ ମାତ୍ର— 1. A little.
Nakaṭe
୨ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍—2. Very small; tiny.

ନକଠକ—ଦେ. ଅ.—(ଆ. ନକଦ୍) ୧ । ଶେଷ ଠୋକ; କୌଣସି ବିଷୟର ଶେଷ ମୀମାଂସା—1. Final decision.
Nakaṭhaka
ରୋକସୋଧ ୨ । ନଗଦ କାରବାର—
नकदी, बेबाक, बिदा 2. Cash transaction.
୩ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କୌଣସି ବିଷୟର ମୀମାଂସା—
3. Prompt decision of any matter.
୪ । ନଗଦାନଗଦି—4. In cash.
୫ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ—5. Then and there.
୬ । ଠିକ୍; ଯଥାର୍ଥ—6. Just; right.
୭ । ଅବିକଳ—7. Exact.
୮ । ଉପଯୁକ୍ତ; ଯୋଗ୍ୟ—8. Proper.
୯ । ବାଦବିବାଦ—9. Dispute; wrangling.

ନକଠକ ବାହାପିଆ—ଦେ. ବି.—ଘୋର ମିଥ୍ୟାବାଦୀ; ଜଣା ଗିଳା—
Nakaṭhaka bāhāpiā A downright liar; an inveterate liar.
ଡାହା ମିଥ୍ୟାବାଦି
पक्का झुटा आदमि

ନକଡ଼ ଛକଡ଼—ଦେ. ବି—ଗୋଳମାଳ; ଅଡ଼ୁଆ—
Nakarda chhakarda Confusion; complication.
रोकटोक ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଚୁଣ୍ଡାଚୁଣ୍ଡୀ କଥା ସେହିପରି, ନକଡ଼ ଛକଡ଼ ନାହିଁ ।
ଗୋଳଯୋଗ ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ ।
ଦେ. ବିଣ—ନକଡ଼ା ଛକଡ଼ା (ଦେଖ)
Nakardā chhakardā (See)

ନକଡ଼ା—ଦେ. ବି—ନଅ କଡ଼ା ମାତ୍ର କଉଡ଼ି—
Nakardā Nine small sea shells(used as coin)
ନକଡ଼ା ଦେ. ବିଣ—୧ । ନଅକଡ଼ା କଉଡ଼ି ମୂଲ୍ୟର; ଯାହାର ମୂଲ୍ୟ ଅତି ଅଳ୍ପ—1. Of very little value.
୨ । ଅତି ତୁଚ୍ଛ; ହେୟ—2. Contemptible, negligible.

ନକଡ଼ା ଛକଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅତି ହେୟ; ନଗଣ୍ୟ—
Nakardā chhakardā 1. Contemptible.
ନକଡ଼ାଛକଡ଼ା ୨ । ମୂଲ୍ୟହୀନ—2. Of no value.
नाचीज ୩ । ଗୋଳମାଳିଆ; ଅଡ଼ୁଆଅଡ଼ୁଆ—
3. Confused; complicated.
ଦେ. ବି—୯କଡ଼ା କଉଡ଼ି ଓ ୬କଡ଼ା କଉଡ଼ି—Nine bits and six bits of small sea-shells
(ଯଥା—ନକଡ଼ା ଛକଡ଼ା ତିନି ବାର କଡ଼ା ଦିଅଣ୍ଟା ଦିକଡ଼ା କେତେ ? ଶିଶୁଙ୍କର ମାନସାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନ ।)

ନକଡ଼ା ଛକଡ଼ା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ତୃଣବତ ଗଣନା କରିବା; ତୁଚ୍ଛ ମନେ କରିବା—
Nakardā chhakardā karibā
(ନକଡ଼ ଛକଡ଼ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To treat with scorn
ନକଡ଼ା ଛକଡ଼ା କରା
नाचीज करना ୨ । ମୂଲ୍ୟହୀନ ପଦାର୍ଥ ପରି ବ୍ୟବହାର କରିବା—
2. To deal with a thing as if it is of no value.
୩ । ଅପମାନିତ କରିବା—3. To insult; to humiliate.

ନକଡ଼ି—ଦେ. ବି. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଅପରିଆଣୀ ପିଲାଙ୍କ ନାମ—
Nakardi 1. A name given to boys and girls whose elders had died before they were born.
(ନକଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟ ପୁଂଲିଙ୍ଗରୂପ)
ନକଡ଼ି
୨ । ନକଡ଼ା (ଦେଖ)—2. Nakardā (See)
ଦେ. ବିଣ—ନକଡ଼ା (ଦେଖ)—Nakardā (See)

ନକ ନକ—ଗ୍ରା. ଅ.—ଲକ ଲକ (ଦେଖ)
Naka naka Laka laka (See)

ନକ ନକା(କେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି.—ଲକଲକାଇବା (ଦେଖ)
Naka nakā(ke)ibā Laka lakāibā (See)

ନକ ନକିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ.—ଲକଲକିଆ (ଦେଖ)
Naka nakiā Laka lakiā (See)

ନକନୋର୍—ଦେ. ବି—ମୁନିଆ ପକ୍ଷୀ (ଦେଖ)
Nakanor Muniā (bird) (See)
ମୁନିୟା **नकलनोर**

ନକମରିଚ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଲଙ୍କା ଓ ମରିଚ)—ଲଙ୍କାମରିଚ—
Nakamāricha Red pepper; chilly.
ଲଙ୍କା **लालमिर्ची**
(ନକାମରିଚ; ନକାମରିଚ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନକଲ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—୧ । ଅନୁକରଣ—
Nakala 1. Imitation.
ନକଲ ୨ । ପ୍ରତିଲିପି; ଲେଖା ଆଦର ଅବିକଳ ପ୍ରତିଲିପି—
नकल 2. Copy; transcript.
(ଅସଲ—ବିପରୀତ) [ଦ୍—ମହାଫିସ୍‌ଖାନାରେ ଥିବା ଦଲିଲ ଆଦର ୨ ପ୍ରକାର ନକଲ ମିଳେ; ଯଥା—ସାଧା ନକଲ ଓ ସଇ ମୋହର ନକଲ । ସରକାରଙ୍କ ମହାଫିସ୍‌ଖାନାରେ ଥିବା ଦଲିଲ ଆଦର କୌଣସି ଅଦାଲତରେ ପ୍ରମାଣରୂପେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଲୋକେ ଅସଲ ଦଲିଲ

ଆଦ ନ ଆଣି ସେମାନଙ୍କର ସହୋଦର ନକଲ ଆଣି ଦର୍ଶାଇଲେ ଅଦାଲତ ସେ ସବୁ ପ୍ରମାଣରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି, ଏହିପରି ଆଇନର ବିଧାନ ଅଛି ।]

୩ । ଥଟ୍ଟା; କୌତୁକ; ପରିହାସ—
3. Jest; sport; fun.

ବିଣ—୧ । କୃତ୍ରିମ—1. Artificial.
୨ । ଜାଲ୍—2. Forged.
୩ । ଅପ୍ରକୃତ; କମସଲ୍—3. Not genuine.

ନକଲ ଆଣିବା— ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଲେଖାର ପ୍ରତିଲିପି ସଂଗ୍ରହ କରିବା—
Nakala ānibā To procure or bring out a copy of a writing.
ନକଲ ଆନା **नकल लाना**

ନକଲ ଉତାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରତିଲିପି କରିବା—
Nakala utāribā 1. To make a copy.
ନକଲ କରା ୨ । ଅନୁକରଣ କରିବା—2. To imitate.
नकल उतारना

ନକଲ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଥଟ୍ଟା କରିବା—
Nakala karibā 1. To jest.
ନକଲ କରା; ନକଲାନ ୨ । ଛଳ ବାହାର କରିବା—
नकल करना 2 To make a sport.
(ନକଲ କାଢ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । କାହାଙ୍କୁ ଅନୁକରଣ କରି ଥଟ୍ଟା ବା ପରିହାସ କରିବା—3. To mimic; to redicule by imitating.
୪ । ପ୍ରତିଲିପି କରିବା—4. To make a copy.
୫ । ଅନୁକରଣ କରିବା—5. To imitate.

ନକଲ ନବିସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା) - ୧ । ପ୍ରତିଲିପିକାରକ; ଯେଉଁ
Nakala nabis କର୍ମଟିମ୍ବ ନକଲ କରିବାକୁ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ—
ନକଲ ନବୀସ 1. A copyist; a copying clerk.
नकल नवीस ୨ । ଯେ ଦଲିଲ ଉତାରେ—
2. Transcriber of documents.

ନକଲ ନବିସି—ବୈଦେ. ବି—୧ । ନକଲ ନବିସ୍ (ଦେଖ)
Nakala nabisi 1. Nakala nabis (See)
ନକଲ ନବୀସୀ ୨ । ନକଲ ନବିସ୍‌ର କର୍ମ ବା ଚାକିରି—
नकल नवीसी 2 The post of a copyist.

ନକଲ ନୋର୍—ଦେ. ବି—ନକନୋର୍ (ଦେଖ)
Nakala nor Nakanor (See)

ନକଲ ବହି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନକଲ୍ + ବହି) (କଚରିଆ ଓ ମହାଜନ
Nakala bahi. ସିରସ୍ତା)—୧ । କୌଣସି ସିରସ୍ତାରୁ ଅନ୍ୟତ୍ର
ନକଲ ବହୀ ପ୍ରେରିତ ପତ୍ରାଦିର ପ୍ରତିଲିପି ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖା
नकल बही ହୋଇ ରହେ—1. A book in which copies of letters issued from an office is kept.
୨ । ରେଜିଷ୍ଟ୍ରିଖାନାରେ ଯେଉଁ ଖାତାରେ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି ହୋଇଥିବା ଦସ୍ତାବିଜମାନଙ୍କର ଅବିକଳ ପ୍ରତିଲିପି ରହେ—
2. A book kept in the Registration office in which the registrered documents are copied out.
୩ । ଏକପ୍ରକାର ଖୁବ୍ ବାରିକ୍ କାଗଜର ବହି, ଯାହାର ପୃଷ୍ଠା ତଳେ କାର୍ବନ୍ କାଗଜରେ ଲେଖା ଚିଠି ଆଦି ଚାପି ଦେଲେ ତାହାର ନକଲ ଉଠିଯାଏ—
3. A copying book.

ନକଲି—ଦେ. ବି—ଥଟ୍ଟା; ପରିହାସ; କୌତୁକ—
Nakali नकल **नकल** Jest; fun.
(ଅସଲ—ବିପରୀତ) ଦେ. ବିଣ ନକଲ (ଦେଖ)
ନକଲୀ **नकली** Nakala (See)

ନକଲିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଥଟ୍ଟାବାଜ—
Nakaliā 1 Jestive; jocular.
ନକୁଲିଆ; ନକୁଲେ ୨ । କୌତୁକପ୍ରିୟ—
नक्काल 2. Sportive; funny.
୩ । ଅନୁକରଣପ୍ରିୟ—3. Mimicing.
୪ । ଯେ ଅନ୍ୟକୁ ହସାଇବା ଭଳି କଥା କହିବାରେ ପଟୁ—
4. Witty; humorous.
୫ । ନଅଗୋଟି କଲି ଲାଗିଥିବା (କୁର୍ତ୍ତା)—
5. (coat) Having 9 long triangular bits of cloth sewn to it.

ନକସ—ବୈଦେ.ବି. (ଆ. ନକ୍‌ସ) —୧ । ଗଞ୍ଜପା ଖେଳର ଏକଅବସ୍ଥା—
Nakasa 1. A state of the distribution of cards in
ନକସ a game at Gañjapā when some cards
नकश of one player tally with those of another.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୩।୪ ଜଣ ଖେଳନ୍ତି । ଦୁଇଜଣ ଖେଳାଳିଙ୍କର ଛଅ ଗଣନାରେ ୧୭ ହେଲେ ଏବଂ ଜଣକର ଏକାକୁ ଅନ୍ୟ ଜଣକର ଏକା, ରାଜାକୁ ରାଜା, ମନ୍ତ୍ରୀକୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଦଶକୁ ଦଶସାର ମେଳ ହେଲେ ନକସ ହୁଏ ।]

୨ । ହାତରେ ପିନ୍ଧିବା ଚିତ୍ରିତ କାଚବଳୟ—
2. Ornamental glass bangle with various designs worked on it.

ବିଣ - ନକସୀ (ଦେଖ)—Nakasī (See)

ସ୍ତନା ରୂପା ନକସ କାଚ ଚୁସ ଗଣ୍ଡା
ଅଣ୍ଟାରେ ବହି ମରଛନ୍ତି କେତେ ରେଣ୍ଡା—କୃଷ୍ଣଚ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

ନକସା—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ନକ୍‌ସା)—୧ । ଅଙ୍କିତ ଚିତ୍ର—
Nakasā 1 A drawing.
ନକସା ୨ । ଅଙ୍କିତ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି; ଛବି—2. Picture.
नक्शा ୩ । ଭୂମି ବା ଦେଶ ଆଦିର ଚିତ୍ର—
3. A plan; map; sketch.
୪ । ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ—4 Artistic design.
୫ । ଆଦର୍ଶ—5. A design; pattern.
୬ । ଛଳ; କୌତୁକ; ତାମସା—6. Jest; sport.

ବିଣ—ନକସୀ (ଦେଖ)—Nakasī (See)

ନକସା କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରିବା—
Nakasā kāṭibā 1. To draw up a plan, a map or a design.
ନକସା କାଟା

ନକ୍ସା ଖୀଁଚନା ୨ । (ଅଳଙ୍କାର ଆଦିରେ) ଲତା ପତ୍ର ଆଦି ଖୋଦନ କରିବା—
(ନକସା କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
2. To engrave artistic figures on ornaments.

ନକସା କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କାହାର ଗତିବିଧି ଓ କଥାବାର୍ତ୍ତାର ଭଙ୍ଗିକୁ ଅନୁକରଣ କରି ଉପହାସ କରିବା; ଛଳ କାହାର କରିବା—To caricature; to mimic a person's movements and expressions; to do something in sport.
Nakasā kāḍhibā
ନକଲ ଦିଖାନା
(ନକସା କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନକସୀ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ନକ୍ସୀ)—ବଣିଆମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା କରା ଯାଇଥିବା ସୁନା ରୂପାର ଓ ମଣିର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଖୋଦାଇ କାର୍ଯ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ (ଅଳଙ୍କାର ଆଦି); ଦାଇମନ୍-କଣ୍ଠା ଓ ଫୁଲ ଲତା ଆଦି କାରୁକାର୍ଯ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ—
Nakasī
ନକାଶୀ
ନକ୍କାଶୀ
(ନକାସୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ornaments) Having artistic or ornamental designs or engravings (on stone or metal).

ଦେ. ବି—୧ । ଧାତୁ ଓ ମଣି ଆଦିରେ ଲତାପତ୍ର ଆଦି ଖୋଦନ କରିବା; ଖୋଦାଇ କାମ—1. Engraving; carving on metal and gems.
୨ । କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ; କାମ—2. Artistec designs.
୩ । ଯେ ଖୋଦେଇ କାମ କରେ—3. Engraver.
୪ । ଚିତ୍ରକାର; ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିବା ବାଲା—4. Painter.
୫ । ନକସା କଲାବାଲା—5. Draughtsman.

ନକାବ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ମୁସଲମାନ୍ ଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସାହେବାଣୀ-ମାନେ ମୁଣ୍ଡରେ ମୁହଁଠାରୁ ବେକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପକାଇବା ଖୁବ୍ ପତଳା ବା ଜାଲଜାଲୁଆ ଲୁଗା ବା ଜାଲି ଓଢ଼ଣା—
Nakāb
ନକାବ
ନକ୍ଷାବ
A veil of gauze or net put on the head over the face by respectable Mahomedan and European ladies.

[ଦ୍ର—ଏହାର ବ୍ୟବହାରଦ୍ୱାରା ମୁହଁରେ ଧୂଳି ଓ ପୋକଆଦି ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ପରିଧାନକାରିଣୀ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖି ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମୁହଁ ଅନ୍ୟ କେହି ନିରେଖି କରି ଦେଖିପାରେ ନାହିଁ ।]

ନକାସୀ କାମ—ଦେ. ବି. (ଆ. ନକ୍ସୀ + ସଂ. କର୍ମ)—
Nakāsī kāma ୧ । ଧାତୁ ଓ ମଣିଆଦି ଉପରେ ଖୋଦନ କର୍ମ—
ନକାସୀକାମ
ନକ୍ଷାଶୀକାମ
1. Engraving or carving on metal and gems.
୨ । ଧାତୁ ଓ ମଣିଆଦି ଉପରେ ଖୋଦନ କରିବା ବିଦ୍ୟା ବା କୌଶଳ—2. The art of engraving or carving on metals and gems.

ନକାସୀଦାର—ବୈଦେ. ବିଣ—ଖୋଦନ କର୍ମ କରାଯାଇ ଥିବା (ଧାତୁମୟ ବା ମଣିମୟ ଅଳଙ୍କାରାଦି)—
Nakāsīdār
ନକାସୀଦାର
ନକ୍ଷାସୀଦାର
Engraved (ornaments or gems).

ନକି—ଦେ. ବି—୧ । ପତଳା ପିତ୍ତଳର ପତ୍ର (ଯାହା ସାମାନ୍ୟ ଭାର ପାଇଲେ ଲକ ଲକ ହୁଏ)—1. Slender brass plates.
Naki
୨ । ପିତଳ ପତ୍ରରେ ତିଆରି ବାସନ; ଡସଲା—
2. A pot made from slender or thin brass plates.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ତିଆସୁଡ଼ା କଉଡ଼ି ଖେଳରେ ୧, ୫, ୯ ଓ ୧୩ ସଂଖ୍ୟକ ଦାନ—A throw of cowries resulting in 1, 5, 9 and 13 cowries falling with the ventral side upwards.
ନକ୍କୀ

ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ପିତଳ ପଲମ—
A flat pan of brass.

ନକିଞ୍ଚନ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ (ନ + କିଞ୍ଚନ; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଅକିଞ୍ଚନ—
Nakiñchana 1. Of no importance.
(ନକିଞ୍ଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ହେୟ—2. Negligible.
୩ । ଅତି ଦରିଦ୍ର—3. Very poor.

ନକିବ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—୧ । ରାଜାଙ୍କର ଆଗମନବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରକାଶକ ଅଗ୍ରଗାମୀ ଦୂତ—1. A messenger who heralds the arrival of a king just before his arrival; herald.
Nakiba
ନକୀବ
ନକ୍ଷୀବ

୨ । ରାଜାଙ୍କ ଯଶୋଗାୟକ ବ୍ୟକ୍ତି; ଚାରଣ; ଭାଟ—
2. A panegyrist.
୩ । (କଚିତ୍ରଅ) ଆଗରୁ ଦିଆଯିବା ପରିଚୟ; ଅଗ୍ରସୂଚନା—
3. Introduction; preliminary hint.
୪ । ଆପଣା ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପରିଚୟଦାତା—4. A usher.
୫ । ପିଆଦା—5. Peon.

ନକିହଂସ—ଦେ. ବି—ହଂସଜାତୀୟ ବୃହତ୍ ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
Nakihamsa The comb-duck; Sarcidiornis Melanotus.
ନକତା

[ଦ୍ର—ଏହାର ମୁଣ୍ଡ ଧଳା, ମାତ୍ର ଉହିଁରେ କଳାକଳା ଫୁଟ୍-ଫୁଟ୍‌କା ଦାଗ ଥାଏ । ଅଣ୍ଡିରା ଚଢ଼େଇର ମୁଣ୍ଡରେ ଚର୍ମର ଚୂଡ଼ାଥାଏ । ଏମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଜଳାଶୟରେ ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟାରେ ଦଳ ବାନ୍ଧି ଚରିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ନକୁଟି—ଦେ. ବି.—ଶାଖାଶ୍ରୟୀ ବର୍ଗର ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
Nakuṭi The martin; Cotyle Sinensis.
ନକୁଟି

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ୫।୬ ଅଙ୍ଗୁଳ ଦୀର୍ଘ; ପକ୍ଷ ଖଇରା; ନଈର ଅଭିଡ଼ାରେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ବସା କରନ୍ତି ।]

ନକୁଳ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ = ନାହିଁ + କୁଳ = ବଂଶ)—
Nakula ୧ । ମହାଦେବ—1. Siba.
୨ । ନେଉଳ—2 Ichneumon; mongoose.

୩ । ୪ର୍ଥ ପାଣ୍ଡବ; ମାଦ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରଥମ ପୁତ୍ର—
3. The 4th. Pāṇḍaba brother.

[ଦ୍ର—ଏ ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାରଙ୍କ ଔରସରେ ପାଣ୍ଡୁ ରାଜାଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟା ପତ୍ନୀ ମାଦ୍ରୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ସହଦେବଙ୍କ ସହିତ ଜନ୍ମି ଥିଲେ; ନକୁଳ ବଡ଼, ସହଦେବ ସାନ । ନକୁଳ ଦେଖିବାକୁ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଓ ନୀତି-ଶାସ୍ତ୍ର, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ ଥିଲେ । ଏ ପଶୁ-ଚିକିତ୍ସା ବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଜାଣୁ ଥିଲେ । ବିରାଟ ଭବନରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତବାସ କାଳରେ ନକୁଳ ଗ୍ରନ୍ଥିପାଳ ନାମ ଧାରଣ କରି ବିରାଟଙ୍କର ଗୋଚାରଣ କର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ । ଏ ଚେଦିରାଜ-କନ୍ୟା କରେଣୁମତୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଏହାଙ୍କର ନିରମିତ୍ର ନାମକ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମି ଥିଲା । ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ରାଜସୂୟ ଯଜ୍ଞ ଉପଲକ୍ଷରେ ଏ ପଶ୍ଚିମ ଦେଶସ୍ଥ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଜୟ କରିଥିଲେ ଓ ଦ୍ୱାରକାକୁ ଦୂତ ପଠାଇ ବାସୁଦେବ (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ)ଙ୍କୁ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଅଧୀନତା ସ୍ୱୀକାର କରାଇଥିଲେ । (ହ୍ର. ଶ)]

୪ । ପୁତ୍ର (ହ୍ର. ଶ.)—4. A son.

୫ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ଏକପ୍ରକାର ବାଜା (ହ୍ର. ଶ.)—
A kind of musical instrument used in ancient India.

(ନକୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—କୁଳହୀନ—Having no family or pedigree or caste.

ବୈଦେ. ବି.—୧ । (ଆ. ନୁକଲ୍) ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ ପରେ ନକୁଳ ଖାଆ ଯିବା ମୁଖଶୋଧକ ପଦାର୍ଥ; ଗୁଟ୍—1. Something
नकुल eaten after swallowing any intoxicating drug or liquor.

ଦେ. ବି. (ପୁଂ) ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ନକୁଳକ—ସଂ. ବି.—୧ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ଏକ ପ୍ରକାର ଗହଣା (ହ୍ର.ଶ)
Nakulaka 1. A kind of ornament used in ancient India.

୨ । ଟଙ୍କା ଆଦି ରଖିବାର ଏକ ପ୍ରକାର ଥଳି (ହ୍ର. ଶ)—
2. A kind of money-bag.

ନକୁଳ କନ୍ଦ—ସଂ. ବି.—ଗନ୍ଧନାକୁଳୀ (ଦେଖ)
Nakula kanda Gandhanākulī (See)
(ନକୁଳାଦ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନକୁଳ ତୈଳ—ସଂ. ବି.—ଅମବାତ ଆଦି ରୋଗରେଉପକାରୀ ନକୁଳ
Nakula taila ମାଂସ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକମସଲା ସିଦ୍ଧ କରି ଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ତୈଳ—A medicated oil (in which the flesh of ichneumon is boiled) used for rheumatism.

ନକୁଳା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନକୁଳର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Nakulā Feminine of Nakula.
ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାର୍ବତୀ (ହ୍ର. ଶ.)—Goddess Pārbatī.

ନକୁଳାନ୍ଧ ରୋଗ—ସଂ. ବି.—ସୁଶ୍ରୁତ ଅନୁସାରେ ଚକ୍ଷୁର ରୋଗବିଶେଷ,
Nakulāndha roga ଯହିଁରେ ମନୁଷ୍ୟର ଆଖି ନେଉଳ ଆଖି ଭଳି ନାଲି ହୁଏ ଓ ବହୁମାନ ରଙ୍ଗବେରଙ୍ଗ ଦେଖା ଯାଏ—A kind of eye-disease.

ନକୁଳୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନକୁଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ମାଈ ନେଉଳ—
Nakulī 1. A female ichneumon.

୨ । କୁକୁଡ଼ୀ—2. A hen.

୩ । କୁଙ୍କୁମ—3. Saffron.

୪ । ଜଟାମାଂସୀ—
4. A kind of herb; Hedysarum.

୫ । ଶଂଖିନୀ ନାମକ ବନୌଷଧି (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A medicinal plant.

ନକେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ (ସଂ. ଲପ୍ତୀକୃତ; କିମ୍ବା ଲପ୍ତିକା=ଯାଉ) ଲକେଇ;
Nakei ଯାଉଆ; ଅତିରିକ୍ତ ପରିମାଣରେ ସିଦ୍ଧ ହେବା ଯୋଗୁଁ
(ନକାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) କୋମଳ ହୋଇଥିବା(ଅନ୍ନ)—Gruelly;
ଲେକଟ become excessively softened
ଲପସୀ, ମାଣ୍ଡି owing to being over-boiled.
(ବିପରୀତ—ଗୁଡ଼ୁଳିଆ)

ନକେଇ ! ଭାତ ହେଲା ନକେଇ, ଚିଅଣ ହେଲା ଡୁଳଦିଆ,
ଜଳି ବସିଲେ ବଳଦିଆ—ଶିଶୁଗୀତ ।

ନକେଇବା—ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି (ଭାତ) ଅତିରିକ୍ତ ପରିମାଣରେ ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ନରମ
Nakeibā ହେବା; ଲକେଇବା; ଯାଉଆ ହେବା—(rice)
ଲେକଟ ହୋଇବା To become over boiled and softened;
ଲପସୀ ହୋଇବା, ମାଣ୍ଡି ହୋଇବା to become gruelly.
(ନକାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନକ୍ତ—ସଂ. ବି. (ନଜ୍ ଧାତୁ=ଲଜ୍ଜିତ ହେବା+ଅଧିକରଣ. ତ)—
Nakta ୧ । ରାତି—1. Night.

୨ । ଯେଉଁ ସମୟରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମାତ୍ର ଦିନ ବାକି ଥାଏ; ସନ୍ଧ୍ୟା-ଗମ ସମୟ—2 Evening; nightfall; dusk.

୪ । ଶିବ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Śiba.

୫ । ରାଜା ପୃଥୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
5. Name of a son of king Pṛuthu.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ଲଜ୍ଜିତ—
(ନକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Ashamed.

୩ । ନକ୍ତ ବ୍ରତ (ଦେଖ)—3. Nakta brata (See)

ନକ୍ତକ—ସଂ. ବି (ନଜ୍ ଧାତୁ=ଲଜ୍ଜିତ ହେବା+କରଣ. ତ+କ)—
Naktaka ଛିନ୍ନ ବସ୍ତ୍ର; ନେଙ୍ଗେଡ଼ା କନା; କନ୍ଥା; ଛିଣ୍ଡା କନା—Rags.

ନକ୍ତଚର—ସଂ. ବି (ନକ୍ତ+ଚର ଧାତୁ=ବିଚରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
Naktachara ୧ । ରାକ୍ଷସ—1. A demon; fiend.
(ନକ୍ତଂଚର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପେଚକ—2. An owl.
(ନକ୍ତଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ବିରାଡ଼ି—3. A cat.

୪ । ଚୋର—4. A thief.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ରାତିରେ ବିଚରଣ କରେ—
Wandering at night.

ନକ୍ତଚାରୀ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ (ନକ୍ତ+ଚର ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Naktachārī ନକ୍ତଚର (ଦେଖ)
(ନକ୍ତଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Naktachara (See)

ନକ୍ତଞ୍ଚର—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ (ନକ୍ତଂ+ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Naktañchara ନକ୍ତଚର (ଦେଖ)
(ନକ୍ତଞ୍ଚାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Naktachara (See)
(ନକ୍ତଞ୍ଚରୀ, ନକ୍ତଞ୍ଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନକ୍ତଞ୍ଚର୍ଯ୍ୟା—ସଂ. ବି (ନକ୍ତଂ=ରାତ୍ରି+ଚର୍ଯ୍ୟା=ଭ୍ରମଣ)—ରାତ୍ରି ଯୋଗେ
Naktañcharjyā ଭ୍ରମଣ—Walking by night.

ନକ୍ତନ୍ଦିବ—ସଂ. ଅ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ନକ୍ତଂ+ଦିବା; ବିଯାଜନ)—ଦିବାରାତ୍ରି;
Naktandiba ରାତ୍ରିଦିନ; ଦିନରେ ଓ ରାତ୍ରିରେ—Day and night.

ନକ୍ତ ବ୍ରତ—ସଂ. ବି—ଦିବସରେ ଉପବାସ ରହି ରାତ୍ରିରେ କିମ୍ବା ଠିକ୍
Nakta brata ସନ୍ଧ୍ୟା ପୂର୍ବରୁ ଭୋଜନକରିବା ବ୍ରତ; ଭୋଜା—
Fasting by day and eating at dusk or in night as a religious now.
[ଦ୍ର—ମୁସଲମାନ୍‌ମାନେ ରମ୍‌ଜାନ୍ ମାସରେ ନକ୍ତ ବ୍ରତ ପାଳନ କରନ୍ତି ।]

ନକ୍ତଭୋଜୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନକ୍ତ+ଭୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯେ ଦିନରେ ଉପବାସ ରହି ରାତ୍ରିରେ
(ନକ୍ତଭୋଜିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଭୋଜନ କରେ; ନକ୍ତବ୍ରତଧାରୀ—
Taking meals at night.
ସଂ. ବି—୧ । ପେଚା—1. Owl.
୨ । ବାଦୁଡ଼ି—2. Bat.

ନକ୍ତମାଳ—ସଂ. ବି (ନକ୍ତଂ=ରାତ୍ରିରେ+ଆ+ଅଲ୍ ଧାତୁ=ଭୂଷିତ
Naktamāla କରିବା+ଅ; ରାତ୍ରିରେ ଫୁଲ ଫୁଟିବାରୁ)—
(ନକ୍ତାହ—ଅନ୍ୟରୂପ) କରଞ୍ଜ ଗଛ—A kind of tree;
Galidupa Arborea.

ନକ୍ତମୁଖା—ସଂ. ବି (ନକ୍ତଂ+ଉଖ୍ ଧାତୁ=ଉଦ୍ଭବକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅ+
Naktamukhā ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ରାତ୍ରି—Night.

ନକ୍ତା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଈଶଲାଙ୍ଗଳୀ ଗଛ—
Naktā 1. A poisonous plant.
୨ । କରବୀର ଗଛ—
2. Thevetia Nerifloria tree.
୩ । ହଳଦୀ (ହି. ଶ)—3. Turmeric.
୪ । ରାତ୍ରି (ହି. ଶ)—4. Night.
ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନକ୍ତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Nakta.

ନକ୍ତାନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନକ୍ତ+ଅନ୍ଧ)—ଯାହାକୁ ରାତ୍ରିରେ ବା
Naktāndha ଅନ୍ଧାରରେ ଜାଲୁଜାଲୁଆ ଦିଶେ; ଅନ୍ଧାରକଣା;
(ନକ୍ତାନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ରାତ୍ରିକଣା—Moon-blind; (a person)
ନକ୍ତାନ୍ଧତା } ବି who suffers from nyctalopia; blind
ନକ୍ତାନ୍ଧ୍ୟ } by night.

ନକ୍ତାନ୍ଧତା—ସଂ. ବି (ନକ୍ତାନ୍ଧ+ଭାବାର୍ଥରେ ତା)—ଅନ୍ଧାରକଣା ରୋଗ—
Naktāndhatā Nyctalopia; night-blindness.

ନକ୍ତି—ସଂ. ବି (ନକ୍ତ ଧାତୁ=ଲକ୍ଷିତହେବା+ଅଧିକରଣ. ଇ)—
Nakti ରାତ୍ରି (ହି. ଶ)—Night.

ନକ୍ର—ସଂ. ବି (ନ=ନୁହେ+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ=ଗମନକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;
Nakra ଯେ ଆପଣା ସ୍ଥାନ ଅର୍ଥାତ୍ ଜଳରୁ ଉପରକୁ ଯାଏ ନାହିଁ
ଏବଂ ସ୍ୱସ୍ଥାନରେ ଥାଇ ଶିକାରକୁ ଆକର୍ଷଣ କରେ)—
୧ । କୁମ୍ଭୀର—1. Alligator.
୨ । ଜଳଜନ୍ତୁ—2. Aquatic animal.
୩ । ଦ୍ୱାରବନ୍ଧର ଉପର କାଠ—
3. The upper piece of a door-frame.

ନକ୍ରରାଜ—ସଂ. ବି—ଗ୍ରାହ; ହାଙ୍ଗର—
Nakrarāja A shark.

ନକ୍ରା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନକ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ନାସିକା; ନାକ—
Nakrā Nose

ନକ୍ଷ (ଧାତୁ)—ସଂ:—ଗମନକରିବା; ଗତିକରିବା—
Naksha (root) To go; to move.

ନକ୍ଷତ୍ର—ସଂ. ବି (ନ=ନୁହେ+କ୍ଷି ଧାତୁ=କ୍ଷୟପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍ର;
Nakshatra କିମ୍ବା ନକ୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅତ୍ର)—୧ । ତାରକା;
ତାରା—1. Star.
[ଆକାଶରେ ରାତ୍ରିରେ ଦେଖାଯିବା ଜନ୍ମ ଛଡ଼ା ଆଉ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜ୍ୟୋତିଷ୍କମାନଙ୍କୁ ତାରା ବୋଲାଯାଏ । ସେଥିମଧ୍ୟରେ ୫ଟି ଜ୍ୟୋତିଷ୍କ ଗ୍ରହ ଅଟନ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ତାରା । ତାରାଗଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଖିକୁ ଛୋଟ ଦେଖାଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟପରି ବା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଠାରୁ ବଡ଼ । ସୌରଜଗତ୍ ପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ତାରାର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଜଗତ ଅଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କଠାରୁ ଯେତେଦୂରରେ ଅଛନ୍ତି ତାରାମାନେ ତଦପେକ୍ଷା ବହୁଦୂରରେ ଅଛନ୍ତି । କୌଣସି କୌଣସି ତାରା ପୃଥିବୀଠାରୁ ଏତେ ଦୂରରେ ଅଛନ୍ତି ଯେ ସେମାନଙ୍କର ଆଲୋକ ପ୍ରତି ସେକେଣ୍ଡ୍‌ରେ ୧ ଲକ୍ଷ ୮୩ ହଜାର ମାଇଲ୍ ଗତିକରି ପୃଥିବୀରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଚାରିଶହ ବର୍ଷ ଲାଗେ । ପୃଥିବୀର ଖୁବ୍ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ତାରାର ଆଲୋକ ପୃଥିବୀରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ୩ ବରଷ ଲାଗେ । ପୃଥିବୀଠାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯେତେ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ କୌଣସି କୌଣସି ତାରା ତହିଁ ଅପେକ୍ଷା ୨୦ ହଜାର ୬ ଶହ ଗୁଣ ଦୂରରେ ଅଛନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଚାରି ପାଖେ ଯେଉଁପରି ପୃଥିବୀ ଓ ଗ୍ରହମାନେ ବୁଲୁଅଛନ୍ତି ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ତାରାର ଚାରି ପାଖେ ଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରହ ବୁଲୁଅଛନ୍ତି । ଏପରି ଅଗଣିତ ସୌରଜଗତ୍ ସମ୍ବଳିତ ବିଶ୍ୱ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବା ପ୍ରକାଣ୍ଡ ତାହା କଳ୍ପନାରେ ସୁଦ୍ଧା ଠଉରାଇ ହେବ ନାହିଁ । ହି. ଶ]
୨ । ତାରାପୁଞ୍ଜ—2. Constellation of stars
[ଦ୍ର—କେତେକ ତାରା ପୁଞ୍ଜ ନକ୍ଷତ୍ରରୂପେ ଓ କେତେକ ରାଶି ରୂପେ କଳ୍ପିତ ଏବଂ ଆଉ କେତେକ ନକ୍ଷତ୍ରଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟର କଳ୍ପନାନୁସାରେ ବା ପୌରାଣିକ ଉପାଖ୍ୟାନମତେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନାମ ଦିଆ ଯାଇଅଛି ।]

୩ । ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ୨୭ଗୋଟି ତାରା ବା ତାରାପୁଞ୍ଜ, ଯାହାଙ୍କ ପାଖ ଦେଇ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଗତି କରନ୍ତି—3. The 27 constellations of stars in Hindu astronomy; the lunar mansions.

[ଦ୍ର—୨୭ ନକ୍ଷତ୍ରର ନାମ :—ଅଶ୍ୱିନୀ, ଭରଣୀ, କୃତ୍ତିକା, ରୋହିଣୀ, ମୃଗଶିରା, ଆର୍ଦ୍ରା, ପୁନର୍ବସୁ, ପୁଷ୍ୟା, ଅଶ୍ଳେଷା, ମଘା, ପୂର୍ବଫାଲ୍ଗୁନୀ, ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ, ହସ୍ତା, ଚିତ୍ରା, ସ୍ୱାତୀ, ବିଶାଖା, ଅନୁରାଧା, ଜ୍ୟେଷ୍ଠା, ମୂଳା, ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା, ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା, ଶ୍ରବଣା, ଧନିଷ୍ଠା, ଶତଭିଷା, ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ, ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ ଓ ରେବତୀ ।]

ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶେଷ ବିବରଣ—

[ଦ୍ର—ପୃଥିବୀ ବର୍ଷକେ ଥରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଚାରିଆଡ଼େ ଘୂରି ଆସେ । କିନ୍ତୁ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନାର ସୁବିଧା ପାଇଁ ପଣ୍ଡିତମାନେ କଳ୍ପନା କରି ଅଛନ୍ତି ଯେ ସମୁଦାୟ ଆକାଶ ବା ଖ-ଗୋଲରେ ଥାଇ ସୂର୍ଯ୍ୟ ୧୨ ମାସ ବା ୩୬୫ ଦିନରେ ବା ଏକ ସୌର ବର୍ଷରେ ପୃଥିବୀର ଚାରିଆଡ଼େ ଥରେ ଘୂରି ଆସନ୍ତି । ବର୍ଷକୁ ୧୨ ମାସ ଥିବାରୁ ଖ-ଗୋଲ(୩୬୦ ଡିଗ୍ରୀ) କୁ ୧୨ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରା ଯାଇଅଛି । ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଗ ୩୦ ଡିଗ୍ରୀ ଅଟେ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ୩୦ ଡିଗ୍ରୀ ପରିମିତ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଦେଖା ଯାଉଥିବା କେତେକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଯୋଗ କରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଜୀବ (ଯଥା—ମେଷ, ବୃଷ, ମିଥୁନ, କର୍କଟ, ସିଂହ, କନ୍ୟା, ବୃଶ୍ଚିକ, ମକର, ମୀନ)ର ବା ବସ୍ତୁ (ଯଥା—ତୁଳାଯନ୍ତ୍ର, ଧନୁ, କୁମ୍ଭ)ର ଛବି କଳ୍ପନାସାହାଯ୍ୟରେ ଅଙ୍କିତ କରାଯାଇ ସେହି ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସେହି ସେହି ଜୀବ ବା ବସ୍ତୁ ନାମରେ ଡାକାଯାଇଅଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖାଯିବ ଯେ ଯେଉଁ ୩୦ ଡିଗ୍ରୀ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ବିଛା ରାଶି ଅବସ୍ଥିତ ସେଥିରେ ଥିବା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରାଗୁଡ଼ିକ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ କଙ୍କଡ଼ା ବିଛାର ରୂପ କଳ୍ପିତ ହୋଇ ପାରିବ । ଏଥି ପାଇଁ ଉକ୍ତ ୩୦ ଡିଗ୍ରୀକୁ ବିଛାରାଶି ନାମରେ ଡାକା ଯାଏ । ଏହାହିଁ ରାଶିମାନଙ୍କ ନାମକରଣ ।

ଚନ୍ଦ୍ର ପୃଥିବୀର ଚାରିଆଡ଼େ ୩୦ ଦିନରେ ଥରେ ଘୂରି ଆସନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଚାନ୍ଦ୍ରମାନ ମାସକ ୩୦ ଦିନ ଓ ଚାନ୍ଦ୍ରମାନ ବର୍ଷକ ୩୬୦ ଦିନ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ନକ୍ଷତ୍ର ପୃଥିବୀର ଚାରିଆଡ଼େ ୨୭ ଦିନରେ ଥରେ ଘୂରି ଆସେ । ଏଥିପାଇଁ ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ମାସ ୨୭ ଦିନ । ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷିକମାନେ ୨୭ଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ତାରକା ବା ତାରକାପୁଞ୍ଜରେ ବିଭକ୍ତ କରି ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାମ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି ବିଷୟ ଭାଗବତ ୫ମ ସ୍କନ୍ଧ ୨୩ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବିବୃତ ହୋଇଅଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରି ନକ୍ଷତ୍ରମାନେ ପୂର୍ବରେ ଉଦିତ ହୋଇ ପଶ୍ଚିମରେ ଅସ୍ତ ଯାଆନ୍ତି । ସବୁ ନକ୍ଷତ୍ର ଆକାଶର ଉତ୍ତରଦିଗରେ ଥିବା ଧ୍ରୁବ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ କେନ୍ଦ୍ର (ବା ବେଙ୍ଗଲାର ମେରୁ ଦଣ୍ଡ) କରି ତାହାର ଚାରିଆଡ଼େ ପୂର୍ବରୁ ପଶ୍ଚିମକୁ ଘାଉରି ଖାଇ ବୁଲୁଅଛନ୍ତି । ଧ୍ରୁବନକ୍ଷତ୍ର ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତରମେରୁର ଠିକ୍ ଖଣ୍ଡ ଉପରେ ଆକାଶରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ସର୍ବଦା ଆକାଶରେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥିର ହୋଇଥାଏ, ଏହାର ଉଦୟ ବା ଅସ୍ତ ନାହିଁ । ନାବିକମାନେ ଓ ମରୁଭୂମିରେ ଭ୍ରମଣକାରୀ ବାଟୋଇମାନେ ଏହି ଧ୍ରୁବନକ୍ଷତ୍ରକୁ ଦେଖି ଅକୂଳ ସମୁଦ୍ରରେ ଓ ଅପରିଚିତ ମରୁଭୂମିରେ ଗତିରେ ଦିଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତି । ଏ ଧ୍ରୁବ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ଚିହ୍ନିବା ସହଜ ଅଟେ । ଉତ୍ତରାକାଶରେ ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳ ନାମକ ୭ଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନକ୍ଷତ୍ର-ବିଶିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜ ଅଛି; ଏହି ମଣ୍ଡଳର ମୁଣ୍ଡପାଖର ୨ଟି ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ଯୋଗ କରି ସେହି ଗାରକୁ ବଢ଼ାଇଦେଲେ ତାହା ଧ୍ରୁବ ତାରା ପାଖ ଦେଇଯିବ । ଥରେ ଧ୍ରୁବକୁ ଓ ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳକୁ ଚିହ୍ନି ରଖିଲେ ତାରାମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବାକୁ ସହଜ ହୁଏ । ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରତି ନକ୍ଷତ୍ର ପୂର୍ବଦିନ ଅପେକ୍ଷା ୪ ମିନିଟ୍ ଲେଖାଏଁ ଭେଟି କରି ଉଦିତ ହୁଏ; ଅର୍ଥାତ୍ ଆଜି ଯେଉଁ ତାରା ସନ୍ଧ୍ୟା ୭ଟାବେଳେ ଉଇଁଛି କାଲି ସେ ତାରା ଉଇଁଲାବେଳକୁ ୭ଟା ବାଜି ୪ ମିନିଟ୍ ହୋଇଥିବ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯେଉଁ ରାଶିରେ ଯେଉଁ ମାସରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥାଆନ୍ତି ସୌର ମାସର ନାମକରଣ ସେହି ରାଶିର ନାମ ଅନୁସାରେ ହୁଏ । ଯେଉଁ ଚାନ୍ଦ୍ର ମାସର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଯେଉଁ ନକ୍ଷତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଉଦିତ ହୁଅନ୍ତି ସେହି ନକ୍ଷତ୍ରର ନାମ ଅନୁସାରେ ତତ୍ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଚାନ୍ଦ୍ର ମାସର ନାମକରଣ ହୁଏ । ଯଥା—ବୈଶାଖ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ବିଶାଖା ନକ୍ଷତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଉଦିତ ହୁଅନ୍ତି ବୋଲି ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ମାସର ନାମ ବୈଶାଖ । ଆକାଶରେ ନକ୍ଷତ୍ର ଓ ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି-ମାନଙ୍କୁ ଧ୍ରୁବର ଅବସ୍ଥିତି ସଙ୍ଗେ ଓ ପରସ୍ପରର ଅବସ୍ଥିତି ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କଲେ ଧ୍ରୁବର ଅବସ୍ଥିତି ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଆକାଶରେ ଆଉ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବସ୍ତୁ ବେଳେ ବେଳେ ଦେଖାଦିଅନ୍ତି; ସେମାନଙ୍କ ଗତି ଓ ଅବସ୍ଥିତି ନିୟମିତ ନୁହେ । ଏମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହ ବୋଲାଯାଏ । ଏମାନେ ତାରା ନୁହନ୍ତି କିନ୍ତୁ ତାରା ପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେଖାଯିବାରୁ ଲୋକେ ଏହାଙ୍କୁ ବେଳେ ବେଳେ ଭ୍ରମରେ ତାରା ନାମରେ ଡାକନ୍ତି; ଯଥା—ଯାହାକୁ ତାରା ବା ପହରିଆ ତାରା; ଏହା ଶୁକ୍ର ନାମକ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରହ । ବୃହସ୍ପତି, ଶନି, ବୁଧ, ମଙ୍ଗଳ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏ ଗ୍ରହ । ଆଖିରୁ ଦେଖା-ଯିବା ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୫ ଅଟେ—ଯଥା—ଶୁକ୍ର, ବୃହସ୍ପତି, ବୁଧ, ଶନି ଓ ମଙ୍ଗଳ । ଚନ୍ଦ୍ରର କକ୍ଷ ଓ କ୍ରାନ୍ତିରେଖାର ଅଧଃପାତ ବିନ୍ଦୁକୁ କେତୁ ଓ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱପାତ ବିନ୍ଦୁକୁ ରାହୁ ବୋଲି ଦୁଇଟି ଗ୍ରହରୂପେ ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷୀମାନେ ଗଣନା କରିଥାଆନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, କେତୁ, ରାହୁ ଓ ଉପରୋକ୍ତ ୫ଟି ଗ୍ରହଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ ନବଗ୍ରହ-ରୂପେ ଗଣନା କରନ୍ତି ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଗ୍ରହରାଜ କହନ୍ତି ।

ପ୍ରାଚୀନ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରର ଗତିପଥର ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କୁ ୨୭ଟି ନାମ ଦେଇଥିଲେ ଓ ଏ ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ରରୁ ଅଧିକା ଅଭିଜିତ୍ ନାମରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ଗଣୁଥିଲେ । ଏହା ଛଡ଼ା ଆକାଶର ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଆଉ ଗୁଡ଼ିଏ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ ନାମ ଦେଇଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ବାରଟି ରାଶିର ନାମ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାଚୀନ ମିଶର, ଆରବ, ଗ୍ରୀସ୍ ଓ ରୋମବାସୀମାନଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ନାମର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅଛି । ଯଥା—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମିଥୁନ ରାଶି=ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନଙ୍କର ଜିମିନି=ମିଥୁନ; କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ନାମ ସଙ୍ଗେ ଗ୍ରୀକ୍ ଆଦିଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ନାମର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଦେଖା ଯାଏ ନାହିଁ ।

ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ର ଯଥାକ୍ରମେ ପଶ୍ଚିମରୁ ପୂର୍ବଆଡ଼କୁ ଉଣ୍ଡିବାକୁ ହେବ । ଏ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ଆକାରର ସୂଚନା ବରାହ-ମିହିର ଓ କାଳିଦାସକୃତ ସଂସ୍କୃତ କଟପୟାଦି ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଓ କଳ୍ପସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସମକାଳୀନ କବିଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଓ ଆଧୁନିକ ଜ୍ୟୋତିଷୀ ଧନୀ ଦାସଙ୍କ ରଚିତ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟ କଟପୟାଦିରେ ସୂଚିତ ହୋଇଅଛି ।

୩ ଗୋଲ = ୪ ସମକୋଣ = ୩୬୦ ଡିଗ୍ରୀ । ଏହି ୩୬୦ ଡିଗ୍ରୀକୁ ୧୨ଟି ରାଶି ଏବଂ ୨୭ଟି ନକ୍ଷତ୍ର ଅଧିକାର କରିଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଶିର ଅଧିକୃତ ସ୍ଥାନ = $\frac{୩୬୦}{୧୨}$ = ୩୦ ଡିଗ୍ରୀ, ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନକ୍ଷତ୍ରର ଅଧିକୃତ ସ୍ଥାନ = $\frac{୩୬୦}{୨୭}$ = ୧୩$\frac{୧}{୩}$ ଡିଗ୍ରୀ; ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଶିର ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ୨$\frac{୧}{୪}$ ନକ୍ଷତ୍ର ଅଛି ।

୧ । ମେଷ ରାଶି (ଲାଞ୍ଛନ୍ Aries; ଇଂ. The ram) = ୧ ଅଶ୍ୱିନୀ ନକ୍ଷତ୍ର + ୧ ଦ୍ୱିତୀୟା + $\frac{୧}{୪}$ କୃତ୍ତିକା ।

୨ । ବୃଷ ରାଶି (ଲାଞ୍ଛନ୍—Taurus, ଇଂ The bull) = $\frac{୩}{୪}$ କୃତ୍ତିକା + ୧ ରୋହିଣୀ + $\frac{୧}{୨}$ ମୃଗଶିରା ।

୩ । ମିଥୁନ ରାଶି(ଲାଞ୍ଛନ Gemini; ଇଂ. The twins) = $\frac{୧}{୨}$ ମୃଗଶିରା + ୧ ଆର୍ଦ୍ରା + $\frac{୩}{୪}$ ପୁନର୍ବସୁ ।

୪ । କର୍କଟ ରାଶି ଲାଞ୍ଛନ Cancer, ଇଂ. The crab) = $\frac{୧}{୪}$ ପୁନର୍ବସୁ + ୧ ପୁଷ୍ୟା + ୧ ଅଶ୍ଳେଷା ।

୫ । ସିଂହ (ଲାଞ୍ଛନ୍ Leo; ଇଂ. Lion) = ୧ ମଘା + ୧ ପୂର୍ବଫାଲ୍ଗୁନୀ + $\frac{୧}{୪}$ ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ ।

୬ । କନ୍ୟା (ଲା. Virgo; ଇ. Virgin) = $\frac{୩}{୪}$ ଉତ୍ତର ଫାଲ୍ଗୁନୀ + ୧ ହସ୍ତା + $\frac{୧}{୨}$ ଚିତ୍ରା ।

୭ । ତୁଳା (ଲା. Libra ଇଂ. The scales) = $\frac{୧}{୨}$ ଚିତ୍ରା + ୧ ସ୍ୱାତି + $\frac{୩}{୪}$ ବିଶାଖା ।

୮ । ବୃଶ୍ଚିକ (ଲା. Scorpio ଇଂ. Scorpion) = $\frac{୧}{୪}$ ବିଶାଖା; ୧ ଅନୁରାଧା + ୧ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ।

୯ । ଧନୁ (ଲା. Sagitarius ଇଂ. The archer) = ୧ ମୂଳା + ୧ ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା + $\frac{୧}{୪}$ ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା ।

୧୦ । ମକର (ଲା. Capricornus ଇଂ.Capricorn) $\frac{୩}{୪}$ ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା + ୧ ଶ୍ରବଣା + $\frac{୧}{୨}$ ଧନିଷ୍ଠା ।

୧୧ । କୁମ୍ଭ (ଲା. Aquarius ଇଂ. Water-bearer) = $\frac{୧}{୨}$ ଧନିଷ୍ଠା + ୧ ଶତଭିଷା + $\frac{୩}{୪}$ ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ ।

୧୨ । ମୀନ (ଲା. Pisces ଇଂ. Fishes) = $\frac{୧}{୪}$ ପୂର୍ବ ଭାଦ୍ରପଦ + ୧ ଉତ୍ତର ଭାଦ୍ରପଦ + ୧ ରେବତୀ ।

ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ପରିଚୟ :—

୧ । ହିନ୍ଦୁମତରେ ନାମ—ଅଶ୍ୱିନୀ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

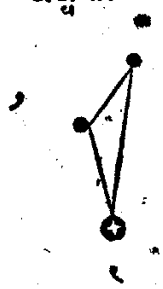

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମେଷରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—୩ଟି ଅନୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା । ଏ ତିନି ତାରାକୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥୂଳକୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜ ହେବ; ଏହାକୁ ଘୋଡ଼ାର ମୁଣ୍ଡପରି କଳ୍ପନା କରାଯାଇ ପାରେ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1. Hamal; 2. Sheritan; 3. Mesarthen

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Aries—1. Alpha Arietes; 2. Beta Arietes; 4. Gamma Arietes.

କଟପୟାଦିରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ଅଶ୍ୱମସ୍ତକାକାର ୩ ତାରକା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଚିତ୍ରରେ ୧ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଏ ନକ୍ଷତ୍ରର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତମ ତାରା ବା ଯୋଗତାରା । ଏହି ଯୋଗତାରାର ନାମ ସ. ମୁଖରଣ୍ଡି । ଆଶ୍ୱିନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ନକ୍ଷତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଥାଆନ୍ତି ।

୨ । ହିନ୍ଦୁମତରେ ନାମ—ଦ୍ୱିତୀୟା, ଭରଣୀ ବା ଯମ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

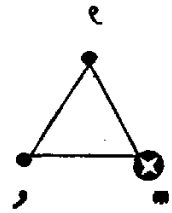

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମେଷରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ, ଆଶ୍ୱିନୀର ପଶ୍ଚିମରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—୩ଟି କ୍ଷୀଣତାରା; ଏ ତିନି ତାରାକୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ସମବାହୁ ତ୍ରିଭୁଜ ହେବ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Musca Borealis.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Aries—1. 35 Arietes; 2. 39 Arietes. 3. 41 Arietes.

କଟପୟାଦିରେ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ତ୍ରିକୋଣାକାର ତିନିତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଯୋଗତାରା ୩ ଚିହ୍ନିତ ।

୩ । ହିନ୍ଦୁମତରେ ନାମ—କୃତ୍ତିକା, ମାତୃମଣ୍ଡଳ, ବହ୍ନିଜା ବା ଅନଳ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

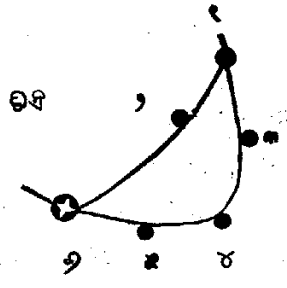

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମେଷରେ $\frac{୧}{୪}$ ଓ ବୃଷରେ $\frac{୩}{୪}$ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—୬ଟି ତାରା; ଏମାନଙ୍କୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ କଟାର ବା ବଡ଼େଇର କାଠମୁଣ୍ଡିର ଆକାର ହେବ

ସ. ନାମ—୧ । ଫଳ୍ଗୁନୀ, ୨ । ଅନସୂୟା, ୩ । ସମ୍ବତ, ୪ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ୫ । ପ୍ରୀତି, ୬ । ଦେବସେନା ବା ଷଷ୍ଠୀ ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—କାର୍ତ୍ତିକପୁଞ୍ଜ; ସମ୍ଭଲପୁରୀ ନାମ କଠଲା ତାରା (କଠଲା=ବଢ଼େଇର ମୁଣ୍ଡ) ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଇଂ—Hen and chickens; the Pleidas. ଆ—Ath thuraya. ଗ୍ରୀକ୍—Pleides; Virgilii; Atlantaides. ହେବ୍ରୁ—Kimah ଲ୍ଲ. 1. Maia. 2. Taygeta; 3. Celoeno; 4. Electra; 5 Merobe; 6. Alcyone.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Taurus—1. 19 Tauri; 2. 16 Tauri; 3. 17 Tauri; 4. 23 Tauri; 5. 27 Tauri; 6. Pi Tauri.

କଟପାୟାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ଅଗ୍ନିଶିଖାତୁଲ୍ୟ ୬ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଯୋଗତାରା ୬ ଚିହ୍ନିତ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟମାନେ ଏହି ପୁଞ୍ଜରେ ୧ ନମ୍ବରର ଉତ୍ତରପୂର୍ବକୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ତାରା (Asterope; Eta Tauri)କୁ ମିଶାଇ ଏ ପୁଞ୍ଜରେ ୨୭ ତାରା ଗଣନା କରନ୍ତି । ପୁରାଣ ମତରେ ବଶିଷ୍ଠପତ୍ନୀ ଅରୁନ୍ଧତୀଙ୍କ ଛଡ଼ା ଏମାନେ ଅନ୍ୟ ୬ ଜଣ ସପ୍ତର୍ଷିପତ୍ନୀ ଅଟନ୍ତି । ଏ ୬ ଜଣ କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କୁ ୬ ମୁଖରେ ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରାଇଥିଲେ । କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ପୁଞ୍ଜ ସଙ୍ଗେ ଥାଆନ୍ତି ।

୪ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ରୋହିଣୀ** ବା ପ୍ରଜାପତି ବା ରୋହିତ ତାରା ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ

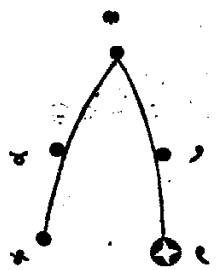

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ବୃଷ ରାଶିରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ; ଏହା ତ୍ରିଭୁଜାକୃତି ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—୫ ଗୋଟି ତାରା, ଏ ୫ ତାରାକୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ସମଦ୍ୱିବାହୁ ତ୍ରିଭୁଜ ବା ଶଗଡ଼ଦଣ୍ଡାର ଆକାର ହେବ ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—ରୋହିଣୀ ଶକଟ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Hyades.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Taurus; 1. Alpha Tauri; 2. Theta Tauri; 3. Gamma Tauri; 4. Delta Tauri; 5. Epsilon Tauri.

କଟପାୟାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ଶକଟାକୃତି ୫ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏ ନକ୍ଷତ୍ରର ସମଦ୍ୱିବାହୁ ତ୍ରିଭୁଜର ଭୂମିର ଦକ୍ଷିଣ କୋଣର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତମ ତାରା ହଲଦିଆ ୧ ଚିହ୍ନିତ; ଏହି ତାରାର ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ Aldeberan । ତ୍ରିଭୁଜର ଦୁଇ ବାହୁର ସଙ୍ଗରେ ଥିବା ତାରା ଦ୍ୱୟ ଖାଲି ଆଖିରୁ ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଏକାଧିକ ଅଟନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ର ଯେବେ ରୋହିଣୀ-ଶକଟକୁ ଭେଦ କରିବାର ଦେଖା ଯାଏ ତେବେ ବୃଷ୍ଟିରେ ଅନିଷ୍ଟ ଆଶଙ୍କା କରାଯାଏ ।

୫ । ହିନ୍ଦୁମତରେ ନାମ—**ମୃଗଶିରା** ବା ବିଧୁ ବା ଏଣକ ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ବୃଷରେ ୬, ମିଥୁନରେ ୬ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ । ଏହା ତ୍ରିଭୁଜାକୃତି ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—୩ ଗୋଟି ତାରା । ଏ ୩ ତାରାକୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ସୂକ୍ଷ୍ମ କୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜ ହେବ । ଏହି ଦୃଶ୍ୟର ମସ୍ତକରୂପୋ କଳ୍ପିତ ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—କାଳପୁରୁଷର ମୁଣ୍ଡ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Heka; Orion's head.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—1. Lambda Orionis; 2. Phi$_1$ Orionis; 3. Phi$_2$ Orionis.

କଟପାୟାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ତ୍ରିକୋଣପଦାକୃତି ୩ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଯୋଗତାରା ୧ ଚିହ୍ନିତ । ମାର୍ଗଶିର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ନକ୍ଷତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଥାଆନ୍ତି ।

୬ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଆର୍ଦ୍ରା** ବା ଶୁଳମା ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ ✱

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମିଥୁନ ରାଶିରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଏହା ମୃଗଶିରାର ଦକ୍ଷିଣ-ପଶ୍ଚିମରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଗୋଟିଏ ହଲଦିଆ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—କାଳପୁରୁଷର ଡାହାଣ ଖୁଆମୁଣ୍ଡ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Betelgeux.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—Alpha Orionis.

କଟପାୟାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ଚତୁର୍ଭୁଜ କର୍ଣ୍ଣିର (ରତ୍ନାକ) ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—'କାଳପୁରୁଷ' ପୁଞ୍ଜ ଚିତ୍ରେ ଦେଖ—ଏହା କାଳପୁରୁଷର ଡାହାଣ ଖୁଆ ମୁଣ୍ଡିରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

୭ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ପୁନର୍ବସୁ** ବା ସୁରମାତା ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ

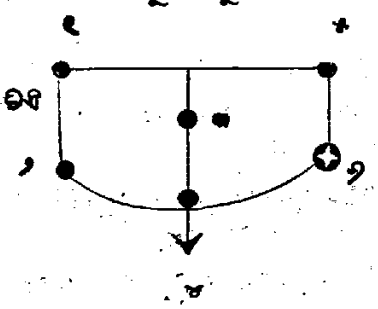

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମିଥୁନରେ ୭, କର୍କଟରେ ୬ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରୁ ଦକ୍ଷିଣାକାଶ

ସର୍ପ୍ୟନ୍ତ୍ର ବିସ୍ତୃତ ଧନୁକାକାରରେ ଅବସ୍ଥିତ ୬ଟି ତାରା । ଧନୁର ଦକ୍ଷିଣାର୍ଦ୍ଧ ଶ୍ରୟାପଥରୁ କାଟିଛି । ୧ ଓ ୨, ୩ ଓ ୪ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଉତ୍ତରାକାଶରେ, ୫।୬ ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ । ୩।୪ ଓ ୫।୬ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୟାପଥ । ୧ । ସୋମ ତାରା, ୨ । ବସ୍ତୁ ତାରା, ୩ । ପ୍ରତ୍ୟୁଷ, ୪ । ସରମା ବା ଶ୍ୱା, ୫ । (ନାମ ଜଣା ନାହିଁ), ୬ । ପ୍ରଶ୍ୱା ବା ଲୁବ୍ଧକ ।

ଅକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଚାରି ଗୋଟି ତାରା । ଏମାନଙ୍କୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ଶରଯୁକ୍ତ ଧନୁ ପରି ଦେଖା ଯାଏ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1. Castor; 2. Pollux; 3. Gomesia; 4. Procyon or Mira or Lesser dog-star; 5. Murzim; 6. Sirius or Dogstar-

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—1 and 2 in Gemini; 1. Alpha Geminorum; 2. Beta Geminorum; 3 and 4 in Canis minoris; 3. Beta Canis minoris; 4. Alpha Canis minoris; 5 and 6 in Canis majoris; 5. Beta Canis majoris; 6. Alpha Canis majoris.

କଟପାସ୍ଥାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ଧନୁସାକୃତି ୫ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏ ପୁଞ୍ଜରେ ୬ଷ୍ଠ ତାରା (ପ୍ରଶ୍ୱା ବା Dogstar) ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ-ତମ; ଏହା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ; ଏଥିରୁ କମ୍ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ୪ର୍ଥ ତାରା (ଶ୍ୱା ବା Lesser dogstar.)

୮ । ହିନ୍ଦୁମତରେ ନାମ—**ପୁଷ୍ୟା** ବା **ଗୁରୁ** ।

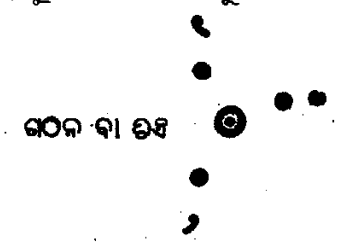

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ – କର୍କଟରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ; ଶିଉଳାକାର ୩ଟି କ୍ଷୀଣତାରା ମଧ୍ୟରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ମଧୁଚକାକାର ତାରା-ସ୍ତବକ । ଏହା ଲୁଲ୍ଲଳଚକ୍ରରୂପେ କଳ୍ପିତ ହୋଇ ପାରେ ।

ଅକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା – କ୍ଷୀଣ ଧୂମ୍ରମୟ ତାରାସ୍ତବକ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—The Manger or Bee hive; ଲାଟିନ୍—Praesepe; ଗ୍ରୀକ୍—Phatne.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ – In Cancer; Small misty looking cluster enclosed by 1. Gamma Cancri; 2. Delta Cancri; 3. Theta Cancri; Gamma and Delta Cancri are the twin asses and Praesepe is the manger.

କଟପାସ୍ଥାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ବାଳକ ଭୂମିରେ ଖଡ଼ିପାଠ ଲେଖି ଲଗାଇଥିବା ପରି ଦେଖାଯିବା ନକ୍ଷତ୍ର ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ପୌଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି । ଏ ନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ଦିନରେ ଶ୍ୱେତସୁରୁଣୀ ମୂଳ ଖୋଳଅଣ୍ଡି ଘରେ ରଖିଲେ ସର୍ପଭୟ ନିବାରିତ ହୁଏ ।

୯ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଅଶ୍ଳେଷା**, ଉରଗ ବା ସର୍ପ ।

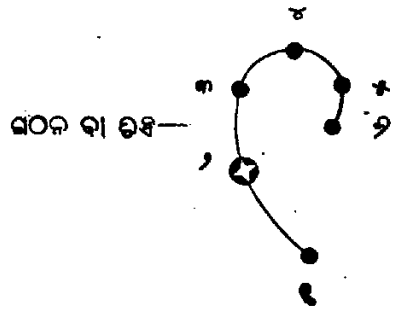

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—କର୍କଟରେ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମଧ୍ୟାକାଶରେ; ପୁଷ୍ୟାର ଦକ୍ଷିଣରେ ।

ଅକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଶ୍ୱାନଯୁକ୍ତ ବା ବନ୍ଦିକିଆ ବା ଏକ ଅଙ୍କ ୧ ଆକୃତିର ପୂର୍ବରୁ ପଶ୍ଚିମ ଆଡ଼କୁ କ୍ରମଶଃ ଅବସ୍ଥିତ ୬ଟି ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—The Head of Hydra; ଲାଟିନ୍ Caput Hydrae.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Hydra; 1. Theta Hydrae, 2. Zeta Hydrae, 3. Epsilon Hydrae, 4. Delta Hydrae, 5. Sigma Hydrae, 6. Eta Hydrae.

କଟପାସ୍ଥାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ଶ୍ୱାନଯୁକ୍ତ ପ୍ରାୟ ଭଙ୍ଗୁରାକୃତି ୫ ତାରା (ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ୬ ତାରା) ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଏ ନକ୍ଷତ୍ରର ଯୋଗତାରା ।

୧୦ । ହିନ୍ଦୁମତରେ ନାମ—**ମଘା** ବା ପିତୃ ।

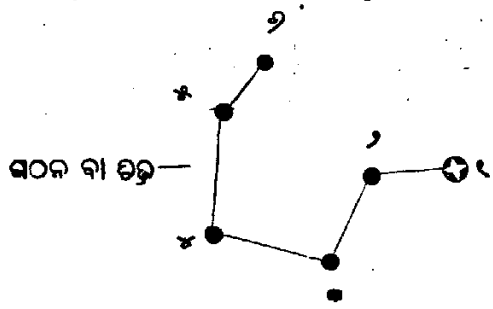

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ସିଂହରେ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ।

ଅକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଦାଆ ବା ଲଙ୍ଗଳାକୃତି ବା କଟାରର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ୫ ବା ୬ ତାରା; ୧ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଯମର ସ୍ୱଜ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—The Sickle in Leo ଅ. Alguba; 1. Regulus.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—Leo; 1. Regulus or Alpha Leonis, 2. Eta Leonis, 3 Gamma Leonis, 4. Zeta Leonis, 5. Mu Leonis, 6. Epsilon Leonis.

କଟପାସ୍ଥାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ଲଙ୍ଗଳ ଆକୃତି ଆଟତାରା (ଲଙ୍ଗଳା-କୃତି କଳ୍ପନା କଲେ ୬ ଚିହ୍ନିତ ତାରାକୁ ବାଦ ଦିଆଯିବ ।)

ମନ୍ତବ୍ୟ—୧ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଲଗ୍ନ ବା ଯୋଗତାରା; ୫ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଗାଢ଼ ହଳଦିଆ । ମାଘ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏ ନକ୍ଷତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଥାଆନ୍ତି । ୧ ଚିହ୍ନିତ ତାରାର ଇଂ. ନାମ ରେଗୁଲସ୍ ।

୧୧ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ପୂର୍ବଫାଲ୍ଗୁନୀ** ବା ଯୋନିଭ, ବୈଦିକ ନାମ ଅର୍ଜୁନୀ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

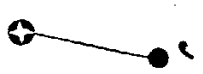

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ସିଂହରେ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଆ. Alzubra

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—Leo; 1. Delta Leonis, 2. Theta Leonis.

କଟପାତ୍ରରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ହୋଇ ୨ ତାରା (ଶଙ୍ଖାକାର ।)

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଯୋଗତାରା ।

୧୨ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ** ବା ଅର୍ଯ୍ୟମା, ବୈଦିକ ନାମ ଅର୍ଜୁନୀ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ସିଂହରେ ½; କନ୍ୟାରେ ½ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ହୋଇ ଅବସ୍ଥିତ ୨ ତାରା ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—ଉତ୍ତରାଫାଲ୍ଗୁନୀ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଆ. Al Sherfa, 1, Denebola.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—Leo; 1 Denebola; Beta Leonis, 2. 93 Leonis.

କଟପାତ୍ରରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ହୋଇ ୨ ତାରା; ଶଯ୍ୟାକାର ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏ ତାରା ଦ୍ୱୟ ପୂର୍ବଫାଲ୍ଗୁନୀର ଦୁଇଟିରେ । ଏଥିର ଯୋଗ-ତାରା ୧ ଚିହ୍ନିତ । ଦ୍ର—ପୂର୍ବଫାଲ୍ଗୁନୀ ଓ ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀର ତାରା ୪ଟି ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ଆୟତ କ୍ଷେତ୍ର ହେବ । ଫାଲ୍ଗୁଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଚନ୍ଦ୍ର ଏ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଥାଆନ୍ତି । ପୂର୍ବଫାଲ୍ଗୁନୀ ଓ ଉତ୍ତର-ଫାଲ୍ଗୁନୀର ୪ ତାରାର ଇଂ. ନାମ The Rectangle.

୧୩ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ହସ୍ତା** ବା କରା ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—କନ୍ୟାରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ମଘାର ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ହାତର ୫ଟି ଆଙ୍ଗୁଠିକୁ ଭୂମିରେ ଟିପ ମାରିବା ଚିହ୍ନ ପରି ଅବସ୍ଥିତ ତାରା ୫ଟି ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—ସୁପଣ୍ଡି ମଣ୍ଡଳ ବା କରତଳ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—The Corvus or the Crow 1. ଆ—Alchiba; 3. ଆ—Algorab.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Corvus Group; 1. Alpha Corvi; 2. Beta Corvi; 3. Delta Corvi 4. Gamma Corvi; 5. Epsilon Corvi.

କଟପାତ୍ରରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—କରାକୃତି ୫ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଯୋଗ ତାରା ୫ ଚିହ୍ନିତ; କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ ଏହି ପୁଞ୍ଜର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମରେ ଥିବା ହାତର କନୁଣି ପରି ଅବସ୍ଥିତ ୫ଟି ତାରା ହସ୍ତା ନକ୍ଷତ୍ର ।

ଚିତ୍ରା ମତାନ୍ତରେ

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

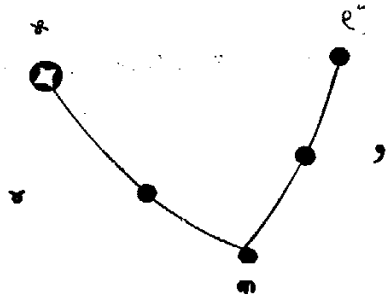

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—କନ୍ୟାରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମଧ୍ୟାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—କନୁଣିଠାରୁ ସମକୋଣରେ ଭଙ୍ଗା ହୋଇଥିବା ହାତର ଆକୃତିର ୫ ତାରା; ୧ । ଦ୍ରୌପଦୀ, ୪ । ଆଗ, ୫ ଶବରୀ । ୫ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଏଥିର ଯୋଗ ତାରା

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1. ଆ—Zabi Zaba; 3. ଆ—Rayiwah Anwa; 5. ଆ—Vendimia trix. ଏହି ପୁଞ୍ଜର ନାମ ଆଲଙ୍ଗରେ Al Anwa ଅଲ୍ ଅନ୍‌ବା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Virgo; 1. Beta Virginis; 2. Eta Virginis; 3. Gamma Virginis; 4. Delta Virginis; 5. Epsilon Virginis.

ମନ୍ତବ୍ୟ—୧ । ହଳଦିଆ, ୨ । ଧଳା, ୩ । ଧଳା, ୪ । ନାଲି, ୫ । ହଳଦିଆ ।

୧୪ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଚିତ୍ରା** ବା ତ୍ୱଷ୍ଟା ବା ନାଇତାରା ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—କନ୍ୟାରେ ½, ତୁଳାରେ ½ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମଧ୍ୟାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଗୋଟିଏ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଇଂ—Spica; ଗ୍ରୀ—Stachys; ଫା—Zera; ଆ—Supei.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Virgo; Alpha Virginis.

କଟପାୟାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ମୁ କ୍ରାସ୍ତାସ୍ଥ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ବର୍ଣ୍ଣ ନୀଳାରଣ୍ଡେଭ । ଚୈତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଥାଆନ୍ତି ।

୧୫ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ସ୍ୱାତୀ** ବା ବାୟୁ ବା ନିଷ୍କ୍ୟ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର । ※

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ତୁଳରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକ ସଂଖ୍ୟା—ଗୋଟିଏ ରକ୍ତାଭ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Arcturus.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Libra; Alpha Bootes.

କଟପାୟାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ଭୁଙ୍କୁମ ସ୍ତ୍ରୀ ଅରୁଣବର୍ଣ୍ଣ ୧ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ସ୍ୱାତୀଠାରୁ ଉତ୍ତର ଆଡ଼େ ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳର ଶେଷ ଲାଙ୍ଗୁଳ-ତାରା ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥିତିରେ ଅଛି, ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼େ ଚିତ୍ରା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅବସ୍ଥିତ । ଚିତ୍ରା, ସ୍ୱାତୀ ଓ ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳର ଶେଷ ଲାଙ୍ଗୁଳତାରାକୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ତ୍ରେପଟା ସମଦ୍ୱିବାହୁ ତ୍ରିଭୁଜ ହେବ ।

୧୬ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ବିଶାଖା** ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର— ୨ ✪——● ୧

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ତୁଳରେ ୬, ବିଛାରେ ୬ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ-ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ଚିତ୍ରାର ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ହୋଇ ଅବସ୍ଥିତ ୨୫ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଆ. ୧ । ଜୁବେନ୍ ଏଲ ଚମେଲ ।

ଆ. ୨ । ଜୁବେନ୍ ଏଲ୍ ଜେନୁବୀ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Libra; 1. Alpha Librae; 2. Beta Librae.

କଟପାୟା ଲିଖିତ ସୂଚନା—ତୋରଣ ବା ମାଳାକୃତି ※ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—୧ମ ତାରା ୨ୟ ତାରାର ଉତ୍ତରରେ । ୨ୟ ତାରାଟି ସବୁଜ ବର୍ଣ୍ଣ; ୧ମ ତାରାଟି ରବିମାର୍ଗ (Ecliptic) ର ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

କିମ୍ବା ମତାନ୍ତରେ

ପୂର୍ବୋକ୍ତ ତାରା ଦ୍ୱୟ ଓ ୩।୪।※ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

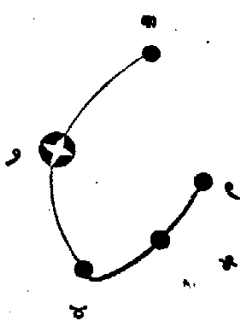

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—କଟପାୟା ମତରେ ତୋରଣାକୃତି ※ ତାରା । ୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଏଥିର ଯୋଗ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Libra; 1. Alpha Librae; 2. Beta Librae; 3. Delta Librae 4. Gamma Librae; 5. Zeta Librae.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ବୈଶାଖ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଥାଆନ୍ତି । ଏହି ବିଶାଖା ଫାଟକର ତାରକା ଦ୍ୱୟର (୧ ଓ ୨ରା) ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗତି କରନ୍ତି ।

୧୭ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଅନୁରାଧା** ବା ମିତ୍ର ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

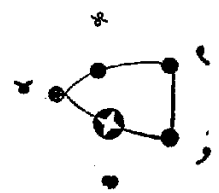

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ବିଛାରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Scorpion's head.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Libra; 1. Lambda Librae; In Scropio; 2. Delta scropii 3. Omega Scropii; 4. Nu Scropii; 5. Beta Scropii.

କଟପାୟାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ସର୍ପାକୃତି ※ ତାରା; ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଜଳଧାରା ବା କଙ୍କଡ଼ା ବିଛାର ମୁଣ୍ଡ ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—୪ ଚିହ୍ନିତ ତାରାର ଦକ୍ଷିଣରେ ଅନ୍ୟ ତାରାମାନେ ଅବସ୍ଥିତ । ୧ ଓ ୩ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ରବିମାର୍ଗ ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏ ପୁଞ୍ଜର ଯୋଗତାରା ※ ଚିହ୍ନିତ । ଏ ନକ୍ଷତ୍ର କଙ୍କଡ଼ାବିଛାର ମୁଣ୍ଡ ।

କିମ୍ବା ମତାନ୍ତରେ

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

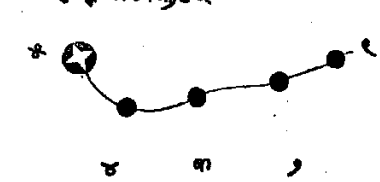

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—କଟପାୟା ମତରେ ସର୍ପାକୃତି ※ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Scropio; 1. Rho Scropii; 2. Pi Scropii. 3. Delta Scorpii; 4. Omega Scropii; 5. Beta Scropii

କଟପାୟା ଲିଖିତ ସୂଚନା—କଙ୍କଡ଼ା ବିଛାର ଦୁଇ ଆଡ଼କୁ ଲାହୁଡ଼ି ବାଡାଇ ଥିବା ମୁଣ୍ଡ ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ପୂର୍ବ ବର୍ଣ୍ଣିତ ପୁଞ୍ଜର ୨ୟ ତାରା ଏ ପୁଞ୍ଜର ୩ୟ ତାରା, ପୂର୍ବ ପୁଞ୍ଜର ୩ୟ ତାରା ଏ ପୁଞ୍ଜର ୪ର୍ଥ ତାରା ଓ ପୂର୍ବବର୍ଣ୍ଣିତ ପୁଞ୍ଜର ※ମ ତାରାଏ ପୁଞ୍ଜର ※ମ ତାରା । ଏଥିର ଯୋଗ ତାରା

୫ ଚିହ୍ନିତ ତାରା । ଏ ନକ୍ଷତ୍ର କଙ୍କଡ଼ା ବିଛାର ମୁଣ୍ଡ ଓ ଭୁଜ ପାଖେ ୨ ଟି ନାଡ଼ିତ ।

୧୮ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଜ୍ୟେଷ୍ଠା** ବା ବାସବ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ବିଛାରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମରୁ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବକୁ ଅବସ୍ଥିତ ୩ଟି ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Scorpion's body or back.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Scorpio; 1. Sigma Scorpii; 2. Antares or Alpha Scorpii; 3. Tau Scorpii.

କଷ୍ଟପାୟାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ବରାହ ଦନ୍ତପରି ୩ ତାରକା; ସର୍ପାକୃତି ବା କୁଣ୍ଡଳାକୃତି ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଯୋଗ ତାରା ୨ ଚିହ୍ନିତ ଓ ଏହା ଜଳନ୍ତା ଚିଆଁ ବା ଗଙ୍ଗଶିଉଳି ଫୁଲର ଢେଙ୍ଗ ପରି ନାଲି । ଏ ନକ୍ଷତ୍ର କଙ୍କଡ଼ା-ବିଛାର ଦେହ ବା ପିଠିରୂପେ କଳ୍ପିତ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଦିନ ଚନ୍ଦ୍ର ଏ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଥାଆନ୍ତି ।

୧୯ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ମୂଳା** ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

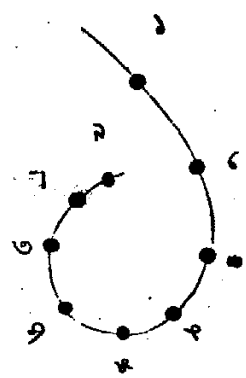

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଧନୁରେ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—କଙ୍କଡ଼ା ବିଛାର ବଙ୍କା ଲାଞ୍ଜରୂପେ କଳ୍ପିତ, ଶଙ୍ଖ ବା ଧନୁର କୋଣରୂପେ ଅବସ୍ଥିତ ୯ଟି ତାରା । ୮ ଚିହ୍ନିତ ଶ୍ୟାମ, ୯ ଚିହ୍ନିତ ଶବଳ, ୮ ଓ ୯ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଦ୍ୱାରା ସମକ୍ଷର ୨ଟି ଭୁଭୁର ବା ସାରମେୟ ଯୁଗଳ ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—ମୂଳା ଶଙ୍ଖ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Scorpion's tail. ୮ ଚିହ୍ନିତ ଲାଟିନ୍ Shoula, ୯ ଚିହ୍ନିତ ଲାଟିନ୍ Lesath.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Scorpio- 1 Epsilon Scorpii, 2 Mu Scorpii, 3 Zeta Scorpii, 4 Eta Scorpii, 5 Theta Scorpii, 6 Iota Scorpii, 7. Kappa Scorpii, 8 Lambda Scorpii, 9 Upsilou Scorpii.

କଷ୍ଟପାୟାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ଶଙ୍ଖାକୃତି ବା ସିଂହପୁଚ୍ଛାକୃତି ୯ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଅନୁରାଧା, ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଓ ମୂଳା ନକ୍ଷତ୍ରର ତାରାମାନଙ୍କୁ କଳ୍ପନାଦ୍ୱାରା ଯୋଗ କଲେ ଲାଞ୍ଜକୁ ଉପରକୁ ଗୁଡ଼ାଇ କରି ଟେକିଥିବା ଗୋଟିଏ କଙ୍କଡ଼ାବିଛା ପରି ହେବ । ଏ ବିଛାର ମୁଣ୍ଡ ଅନୁରାଧା, ପିଠି ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଓ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ମୂଳା ।

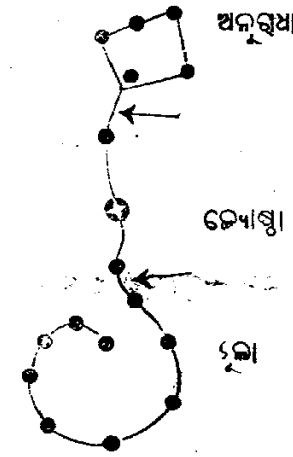

---

୨୦ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା** ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

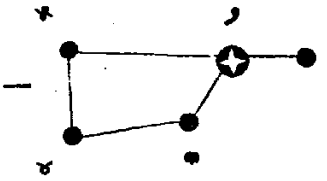

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଧନୁରେ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ଶ୍ରବଣାଯଥରେ ଅବସ୍ଥିତ ଓ ମୂଳା ଶଙ୍ଖର ପଶ୍ଚିମରେ । ବିଷମ ଚତୁର୍ଭୁଜର ଗୋଟିଏ ବାହୁ ବର୍ତ୍ତିତ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଭୁଲ୍ଲ ବା ସୂର୍ପ ଆକୃତିଯୁକ୍ତ ୫ ତାରା । ୪ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଭୁଲଶୀ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1, 2, 3 & 4 called Archer's bow, 3 ଲାଟିନ୍ N. Kaus, 4 ଲାଟିନ୍ M. Kaus, 5 ଲାଟିନ୍ Kaus Australis.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Sagittarius; 1. Epsilon Sagittarii, 2. Delta Sagittarii, 3. Lambda Sagittarii, 4. Mu Sagittarii 5. 4 Sagittarii.

କଷ୍ଟପାୟାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ବସ୍ତ୍ରିଦନ୍ତ ବାସୁର୍ପା ଭୂତ ୪ ତାରା; ତାହା ହେଲେ ୧ ଚିହ୍ନିତ ତାରାକୁ ବାଦ୍ ଦେବାକୁ ହେବ ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଯୋଗତାରା ୨ ଚିହ୍ନିତ; ଆଷାଢ଼ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଥାଆନ୍ତି ।

୨୧ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା** ବା ବିଶ୍ୱ—

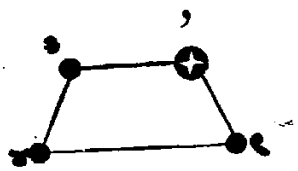

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଧନୁରେ ½, ମକରରେ ½ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ଶ୍ରବଣାପଥର ପୂର୍ବରେ; ବିଷମ ଚତୁର୍ଭୁଜ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଭୁଲ ବା ସୂର୍ପ ପରି ୪ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Trapezium in Sagittarius.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Sagittarius–1 Zeta Sagittarii, 2. Sigma Sagittarii, 3 Omicron Sagittarii, 4 Pi. Sagittarii.

କଟପୟାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ସୂର୍ପାକୃତି ୯ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଦ୍ର—ଏଥିର ଯୋଗ ତାରା ୨ ଚିହ୍ନିତ; ଏହା ଶ୍ରବଣାପଥର ପୂର୍ବରେ । ମକର ରାଶିରେ ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ାର ଉତ୍ତର ଓ ଶ୍ରବଣାର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମରେ ଗୋଟିଏ ନୀଳାଭ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରାର ନାମ ଅଭିଜିତ୍ ।

ଦ୍ର—ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା ଓ ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜସ୍ଥିତ ୯୫ ତାରା ମିଳି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଭୁଲ ପରି ଦେଖାଯାଏ ।

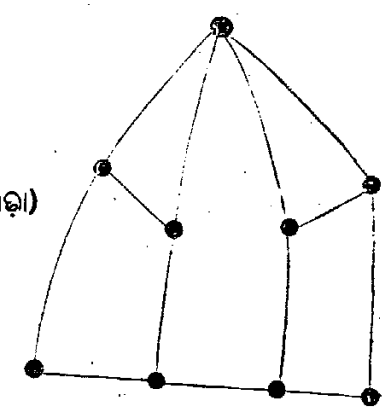

୨୨ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଶ୍ରବଣା** ବା କେଶବ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମକରରେ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମଧ୍ୟାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ହୋଇ ଅବସ୍ଥିତ ୩ ତାରା, ଏହି ୩ ତାରାକୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ଶର ବା ସପ୍ତ ହେବ । ୧ କର୍ଣ୍ଣ, ୨ ବାସୁଦେବ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1 ଆ. Tarazed, 2 Altair, 3 ଆ: Alshain.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Aquilla; 1 Gamma Aquilae, 2 Alpha Aquilae, 3 Beta Aquilae.

କଟପୟାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ତ୍ରିଶୂଳ ବା ଶାୟକ ବା ଧନୁଶରାକୃତି ୩ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଯୋଗତାରା ୨ ଚିହ୍ନିତ । ଶ୍ରାବଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରରେ ରହନ୍ତି ।

୨୩ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଧନିଷ୍ଠା** ବା ଶ୍ରବିଷ୍ଠା ବା ଧନ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

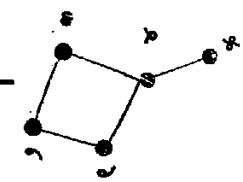

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମକରରେ ½, କୁମ୍ଭରେ ½ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ, ଶ୍ରବଣାପଥର ପୂର୍ବକୂଳରେ ଓ ଜ୍ୟେଷ୍ଠାର ଉତ୍ତରପୂର୍ବରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଡୋର ଲାଗିଥିବା କାଗଜ ଚଲା (ଘୁଡ଼ି) ଆକାରର ୫ ତାରା । ୧ ବସୁଦେବ, ୨ ରହସ୍ପତି ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—The Kite, 1 Sadalacin, 4 Rotaner.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Delphinus; 1 Alpha Delphini, 2 Gamma Delphini, 3 Delta Delphini. 4 Beta Delphini, 5 Epsilon Delphini.

କଟପୟାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ମର୍ଦ୍ଦଳାକାର ୫ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିର ଯୋଗତାରା ୧ ଚିହ୍ନିତ ।

୨୪ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଶତଭିଷା** ବା ଶତତାରକା—

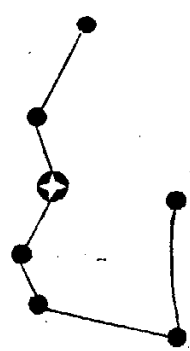

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—କୁମ୍ଭରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ମୁକ୍ତାହାର ଛିଣ୍ଡି ଯାଇ ଶେଷରେ ବୁଣି ହୋଇଯିବା ପରି ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ୨୫ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା । ୧ ଗାନ୍ଧାରୀ, ୨ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର, ୩ ବିଦୁର, ୪ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1 ଆରବୀ. Sadal Sud; 2 ଆରବୀ. Sadal Melik; 3 ଆରବୀ. Sadal Chiba; 7 ଆରବୀ. Ancha.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Aquarius; 1 Beta Aquarii, 2 Alpha Aquarii, 3 Gamma Aquarii, 4 Zeta Aquarii, 5 Eta Aquarii, 6 Lambda Aquarii, 7 Theta Aquarii.

କଟପାୟାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ମଣ୍ଡଳାକାର ବା ମୁକ୍ତାକାର ପରି ଶତ ତାରକା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—(ବାମ ପାଖରୁ ସଂଖ୍ୟାର ଗଣନା ଆରମ୍ଭ କରି ଡାହାଣପାଖରେ ୭ ସଂଖ୍ୟା ଶେଷ କରାଯିବା) ଏଥିର ଯୋଗତାରା ୩ ସଂଖ୍ୟକ ତାରା; ଏ ନକ୍ଷତ୍ର ଭୂମିରାଶିସ୍ଥିତ ଶତାଧିକ ଲଘୁତଃ ବହିର୍ଦ୍ଦ କ୍ଷୁଦ୍ର ତାରାମାନଙ୍କର ସମାହାର ।

୨୫ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ ।**

୧ ● ଉତ୍ତର

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

୨ ● ଦକ୍ଷିଣ

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—କୁମ୍ଭରେ ; ମୀନରେ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ, ୨୫ ଶତ ଖୁରାର ଚିହ୍ନ ପରି ୨୫ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—ପୂର୍ବଭାଦ୍ରବ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1 Scheat, 2 Markab.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Pegassus; 1 Beta Pegasii, 2 Alpha Pegasai

କଟପାୟାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ଘଣ୍ଟା ବା ଭାର ଆକୃତିର ୨୫ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଭାଦ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଥାଆନ୍ତି ।

୨୬ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ—**

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର ।

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମୀନରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦର ପୂର୍ବରେ ଉତ୍ତରାକାଶରେ; ୨୫ ଶତଖୁରା ପରି ୨୫ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରବ । ୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରାର ନାମ ସ୍ପଷ୍ଟ. ଗୋପଦ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—୧ । ଆରବୀ. Alpheratz; ୨ । ଆରବୀ. Algenib. Note—The 4 stars of Pūrba Bhādrapada and Uttara Bhādrapada are called the Square of Pegassus.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—

1. In Andromeda; Alpha Andromedae.
2. In Pegassus; Gamma Pegasii.

କଟପାୟା ଲିଖିତ ସୂଚନା—ଦୁଇଟି ନରମସ୍ତକ ବା ଭାର ଆକୃତିର ୨ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—କେବେ କେବେ ଭାଦ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଏ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ରହନ୍ତି । ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ ଓ ଉତ୍ତର ଭାଦ୍ରପଦର ୪ଟି ଯାକ ନକ୍ଷତ୍ର ପ୍ରାୟ ବର୍ଗଶେତ୍ରାକାର ଶତର ୪ଟି ଖୁରାର ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଚିହ୍ନ ପରି ଦେଖା ଯାଏ । ଏ ୪ଟି ତାରାକୁ ଯୋଗ କଲେ ଅଂଶତଃ ଗୋଟିଏ ସମଚତୁର୍ଭୁଜ ପରି ଦେଖାଯାଏ ।

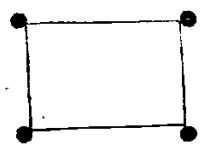

୨୭ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ରେବତୀ ।**

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

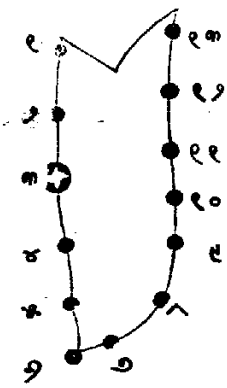

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମୀନରେ

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ; ଉତ୍ତର ଭାଦ୍ରପଦର ପୂର୍ବରେ ଅଶ୍ୱିନୀ ଦେଖାଯିବା ମତ୍ସ୍ୟାକୃତି ବା ଓଲଟି ଦେଇଛି ଆକୃତିର ୧୩ଟି ତାରା ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ମତ୍ସ୍ୟାକାର ୧୩ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଗ୍ରୀକ୍. Mirach ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—

9 stars in Andromeda and 4 in Piscis Australis; 1. Nu Andromedae; 2. Mu Andromedae; Beta Andromedae; 4. 82 Piscis Australis; 5. Epsilon Piscis Australis; 6. Lambda Piscis Australis; 7. Psi Piscis Australis; 8. Zeta Andromedae; 9 Epsilon Andromedae; 10. Delta Andromedae; 11. Pi Andromedae; 12. Sigma Andromedae; 13. Theta Andromedae.

କଟପାୟାରେ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ମୃଦଙ୍ଗ ବା ମତ୍ସ୍ୟାକୃତି ୩୨ ତାରା ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏ ତାରାମାନ ସଂଖ୍ୟାରେ ୩୨ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଖାଲି ଅଖିରେ ୧୩ ଟି ମାତ୍ର ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ଏଥିର ଯୋଗ ତାରା ୩ ଚିହ୍ନିତ ।

———

୨୮ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଅଭିଜିତ୍** ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ— *

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ମକର ରାଶିରେ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ଶ୍ରବଣାର ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ କୋଣରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ନୀଳ ଓ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଗୋଟିଏ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Vega.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—
In Lyre; Alpha Lyra.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଅଶ୍ୱିନୀଠାରୁ ରେବତୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରମାନ ମାସକୁ ବାଣ୍ଟିଲାବେଳକୁ ଚତ୍ର ନଅଣ୍ଟ ଦେଖା ଯିବାରୁ ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷିମାନେ ଏହାକୁ ଅଷ୍ଟାବିଂଶ ନକ୍ଷତ୍ର ରୂପେ ଗଣନା କରିଅଛନ୍ତି । ଅଭିଜିତ୍ ଧନିଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ରର ଦୁଇର ଲାଞ୍ଜ ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସୌର ଜଗତ୍ ଏହି ତାରା ଆଡ଼କୁ ଗତି କରୁ ଅଛି ବୋଲି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ କହନ୍ତି । ବହୁ ସହସ୍ର ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏହି ତାରା Pole star ବା ଧ୍ରୁବତାରା ଥିବାର ପଣ୍ଡିତମାନେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତି ।

——o——

[ଦ୍ର—ଏହି ୨୮ ଟି ନକ୍ଷତ୍ର ବା ତାରାପୁଞ୍ଜ ଛଡ଼ା ଆଉ ଅନେକ-ଗୁଡ଼ିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନକ୍ଷତ୍ର ବା ତାରକା ଆକାଶରେ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷିମାନେ ତହିଁରୁ କେତେଗୁଡ଼ିକର ନାମକରଣ କରି ଅଛନ୍ତି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟମାନେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ନକ୍ଷତ୍ର ଓ ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜମାନଙ୍କ ନାମକରଣ କରିଅଛନ୍ତି ।

୨୯ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—(ବଡ଼) **ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳ** ବା ପିତୃଗଣ ବା ଚିତ୍ରଶିଖଣ୍ଡୀ । (ଋଗ୍ବେଦରେ ଏହାକୁ ଋକ୍ଷମଣ୍ଡଳ ବୋଲାଯାଇ ଅଛି) ।

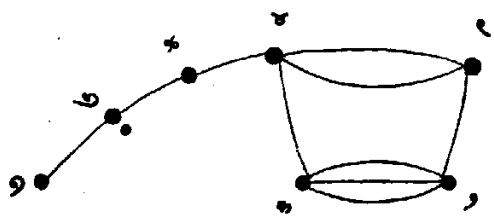

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ଧ୍ରୁବତାରାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ତା ଚାରିପାଖରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଛଡ଼ାରେ ଘୂରୁଥିବା ୨୫ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା—

୧ । କ୍ରତୁ, ୨ । ପୁଲହ, ୩ । ପୁଲସ୍ତ୍ୟ, ୪ । ଅତ୍ରି, ୫ । ଅଙ୍ଗିରା, ୬ । ବଶିଷ୍ଠ, ୭ । ମରୀଚି ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଏ ତାରା ୨୫ ଟି ରୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ବେଣ୍ଟଲଗା କରଚୁଲ ପରି ହେବ ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—ଓଡ଼ିଆ. ସାତଭାଇଯା, ହିନ୍ଦି. ଶପ୍ତର୍ଷି ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—The Great Bear; The Plough; Charle's wain; The Waggon; The Butcher's cleaver; 1. Dubhe; 2. Merak; 3. Phecda; 4. Megrez; 5. Alioth; 6. Mizar; 7. Alkaid or Benetansch.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Ursa Major; 1. Alpha Ursae Majoris; 2. Beta Ursae Majoris; 3. Gamma Ursae Majois; 4. Delta Ursae Majoris; 5. Epsilon Ursae Majoris, 6 Zeta Ursae Majoris; 7. Eta Ursae Majoris.

ମନ୍ତବ୍ୟ—୧।୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରାକୁ ଯୋଗ କରି ଉକ୍ତ ରେଖାକୁ ୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଆଡ଼କୁ ଆଗକୁ ବଢ଼ାଇଲେ ଉକ୍ତ ରେଖା ଧ୍ରୁବତାରାର ପାଖ ଦେଇ ଯିବ । ଏ ଦୁଇ ତାରାକୁ The Pointers (ଧ୍ରୁବତାରାର ପ୍ରଦର୍ଶକ ବା ଧ୍ରୁବଦର୍ଶକ) ବୋଲାଯାଏ । ୬ଷ୍ଠ ତାରା ପାଖେ ଗୋଟିଏ ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ତାରା ଅଛି, ତାକୁ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଅରୁନ୍ଧତୀ (ଆରବୀ. Alcor; ପାରସୀ. Saidak; ଗ୍ରୀକ୍. 80 Ursae Majoris) କହନ୍ତି । ଏ ୭ ତାରା ବା ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳର ୬ଷ୍ଠ ତାରା ପାଖେ ଥିବା ବଶିଷ୍ଠପତ୍ନୀ ଅରୁନ୍ଧତୀ ଛଡ଼ା ଆଉ ୬ ଜଣ ଋଷିପତ୍ନୀ ଛାୟାପଥରେ ଅବସ୍ଥିତ । ୪ର୍ଥ ତାରା ଏ ପୁଞ୍ଜରେ କ୍ଷୀଣତମ ତାରକା । ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳର ଉଲ୍ଲେଖ ଭାଗବତ ୫ମ ସ୍କନ୍ଧ ୧୪ଶ ଶ୍ଳୋକରେ ଅଛି ।

୩୦ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଅରୁନ୍ଧତୀ** ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ— *

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳର ଲାଞ୍ଜର ଶେଷ ମୁଣ୍ଡ ତାରକାକୁ ଛଡ଼ି ଗୋଟିଏ ତାରା (୬ଷ୍ଠ ତାରା) ନିକଟରେ ଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ତାରା ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଆରବୀ. Alcor; ପାରସୀ. Saidak.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—
Iu Ursa Major; 80 Ursae Majoris.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ହିନ୍ଦୁମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ମରିବାର ୬ ମାସ ପୂର୍ବରୁ ଏ ତାରା ମନୁଷ୍ୟର ଆଖିକୁ ଦେଖା ଯାଏ ନାହିଁ । ଏଥିସମ୍ବନ୍ଧେ ଶାସ୍ତ୍ରବଚନ ଯଥା—ଘାପନ୍ନବିଶ୍ୱାଣଗନ୍ଧଂ ଚ ସ୍ମୃତ୍ୟାଦ୍ୟ ମରୁନ୍ଧତୀଂ, ନ ଜିଘ୍ରନ୍ତି ନ ଶୃଣ୍ୱନ୍ତି ନ ପଶ୍ୟନ୍ତି ଗତାସୁଷଃ । ଫଳତଃ ଏ ନକ୍ଷତ୍ରଟି ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଥିବାରୁ କ୍ଷୀଣଦୃଷ୍ଟି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଏହା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ପୁରାଣରେ ଅଛି ଯେ ସପ୍ତର୍ଷିଙ୍କ ପତ୍ନୀମାନଙ୍କୁ ଇନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇବାରୁ ବଶିଷ୍ଠପତ୍ନୀ ଅରୁନ୍ଧତୀଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ୬ ଜଣଙ୍କ ମନ ବିଚଳିତ ହେଲା । ସପ୍ତର୍ଷିମାନେ ଏ କଥା ଜାଣିପାରି ଅବିଚଳିତା ଅରୁନ୍ଧତୀଙ୍କୁ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ପାଖେ ସ୍ଥାନ ଦେଲେ, ବାକି ୬ ଜଣଙ୍କୁ ନିଜନିଜ ପାଖରୁ ତଡ଼ିଦେଲେ ଓ ସେମାନେ ଯାଇ ଉତ୍ତରାପୁଞ୍ଜ (ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷର ୩୨ ନକ୍ଷତ୍ର)ରେ ରହିଲେ । ଅରୁନ୍ଧତୀ ପତିବ୍ରତା ନାରୀର ଆଦର୍ଶ । ଏଥିପାଇଁ ବିବାହିତ ଦମ୍ପତି ପାଣିଗ୍ରହଣବିଧି ଶେଷରେ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ବଶିଷ୍ଠ ଓ ଅରୁନ୍ଧତୀ ନକ୍ଷତ୍ରଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବାର ବିଧି ଅଛି ।

୩୧ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଧ୍ରୁବତାରା** ବା ସୌମ୍ୟଧ୍ରୁବ ବା ଶିଶୁମାର ପୁଚ୍ଛ ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ— *

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଚକ୍ରବାଳର ଛଟ୍ଟ ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ ସ୍ଥିର ଓ ଅଚଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା । ଏହା ଧ୍ରୁବ ମଣ୍ଡଳର ବା ଶିଶୁମାର ପୁଞ୍ଜର ପୁଚ୍ଛତାରା ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—ଧ୍ରୁବ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—North pole star; The Polaris.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Ursa Minor; Alpha Ursae Minoris.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ସବୁ ନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ଏହି ଧ୍ରୁବତାରା ସ୍ଥିର ଓ ଅଚଳ । ଆକାଶମଣ୍ଡଳର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ତାରା ଧ୍ରୁବକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ପୂର୍ବରୁ ପଶ୍ଚିମକୁ ବେଙ୍ଗଲା ପରି ଘୂରୁଛନ୍ତି । ଭାଗବତ ୪ ର୍ଥ ସ୍କନ୍ଧ ୧୯।୨୨ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏ ତାରାର ବିଷୟ ଲେଖାଅଛି । ଏ ତାରା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଛଟ୍ଟଳ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଗତି ଅଛି । ଏ ପୃଥିବୀର ମେରୁଦଣ୍ଡର ବୃତ୍ତାକାର ଗତି ସଙ୍ଗେ ବୁଲି ବୁଲି ୨୮୦୦୦ ବର୍ଷରେ ଉତ୍ତରାକାଶରେ ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତ ଅଙ୍କିତ କରେ । ଏ ତାରା ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତର ମେରୁର ଠିକ୍ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଉତ୍ତର ମେରୁବାସୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଏ ତାରା ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଦେଖାଯାଏ । ଭଗବାନ ଭକ୍ତ ଧ୍ରୁବଙ୍କ ତପସ୍ୟାରେ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଏ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ତାରାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଉତ୍ତର ଦିଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ରାତିରେ ପଥ-ଭ୍ରାନ୍ତ ପଥିକ ଓ ନାବିକମାନେ ବାଟ ଠଉରାନ୍ତି ।

୩୨ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—(ଛୋଟ) **ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳ** ଶିଶୁମାରମଣ୍ଡଳ; ଧ୍ରୁବାମଣ୍ଡଳ; ଧ୍ରୁବପୁଞ୍ଜ ।

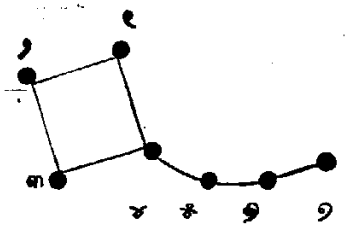

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ବଡ଼ ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳର ବିପରୀତ ଦିଗରେ ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳପରି ଅବସ୍ଥିତ ୭ଟିତାରା—୧ । ପ୍ଲବଙ୍ଗ ବା ଉତ୍ତାନପାଦ, ୨ । ସୁରୁଚି, ୪ । ପ୍ରଜାପତି ଶିଶୁମାର, ୬ । ସୁନୀତି, ୭ । ଧ୍ରୁବ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଲା. Ursa Minoris; ଇଂ. The Little or Lesser Bear; ଆ. Arkas; ଏ ପୁଞ୍ଜର ଅନ୍ୟ ଇଂ. ନାମ The circumpolar stars; ୧ । ଆରବୀ Kochab; ୨ । ଆରବୀ Pherkad; ୭ । ଲାଟିନ୍ Polaris.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Ursae Minor; 1. Beta Ursae Minoris; 2. Gauma Ursae Minoris; 3 Eta Ursae Minoris; 4. Zeta Ursae Minoris; 5. Epsilon Ursae Minoris; 6. Delta Ursae Minoris; 7. Alpha Ursae Minoris.

ଯୁଗ୍ମଣ ଲକ୍ଷିତ ସୂଚନା—ଭାଗବତ ୪ ର୍ଥ, ୧ମ ଓ ୫ମ ସ୍କନ୍ଧରେ ଧ୍ରୁବ ନକ୍ଷତ୍ର ଓ ଶିଶୁମାରମଣ୍ଡଳର ବର୍ଣ୍ଣନ ଅଛି ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଶିଶୁମାର ଧ୍ରୁବଙ୍କ ଶ୍ୱଶୁର । ଏହାଙ୍କ କନ୍ୟା ଭ୍ରମିଙ୍କୁ ଧ୍ରୁବ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ବଡ଼ ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳର ଲାଞ୍ଜଅଡ଼େ ଏ ଧ୍ରୁବମଣ୍ଡଳର ମୁଣ୍ଡପାଖ ଏବଂ ଏହାର ଲାଞ୍ଜଅଡ଼େ ବଡ଼ ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳର ମୁଣ୍ଡପାଖ । ଏ ମଣ୍ଡଳର ଲାଞ୍ଜତାରା ଧ୍ରୁବ ସର୍ବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ । ଏ ମଣ୍ଡଳର ୧।୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ବାକି ୫ଟି ତାରା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନହନ୍ତି ଓ ଛମ୍ପଳାକାଶ ନ ହେଲେ ଦେଖା ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ ପୁଞ୍ଜର ୧।୨ ତାରା ଓ ବଡ଼ ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳର ୬ଷ୍ଠ ତାରାର ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ଅନୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ଅଛି । ଏହି ତାରା ଏବଂ ଧ୍ରୁବପୁଞ୍ଜକୁ ମିଶାଇ ଗାର ଟାଣିଲେ ଗୋଟି ମାଛର ଆକାର ଦେଖାଯାଏ । ଏ ମାଛ ଆକୃତିକୁ 'ଧ୍ରୁବମତ୍ସ୍ୟ' କହନ୍ତି ।

୩୩ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଧ୍ରୁବମତ୍ସ୍ୟ ।**

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ

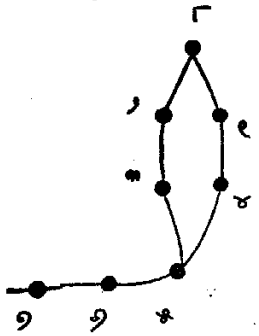

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଧ୍ରୁବପୁଞ୍ଜର ୨ଟି ତାରା ଓ ଉକ୍ତ ପୁଞ୍ଜର ୧ ଓ ୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରାଦ୍ୱୟର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ତାରା, ଏରୂପେ ୮ ତାରା । ୧ ଓ ୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରାଦ୍ୱୟର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଥିବା ତାରାର ସଂସ୍କୃତ ନାମ ଯମ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—୧ ଠାରୁ ୨ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ଧ୍ରୁବପୁଞ୍ଜର ୨ ତାରା; ୮ମ ତାରାର

ସଂ. ନାମ ଯମ; ଗ୍ରୀକ୍—Thuban; ଆରବୀ—Rastaban

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—All the seven stars of Ursa Minor and the star Alpha Draconis which is the head-star of Dhruba-matsya.

ମନ୍ତବ୍ୟ—୮ମ ତାରାଟି ଧ୍ରୁବ ମତ୍ସ୍ୟର ଅଣ୍ଡ ତାରା । ଜ୍ୟୋତିଷୀମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ୫୦୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏହି ତାରାଟି ଧ୍ରୁବ ତାରାର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲା ।

୩୪ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**କାଶ୍ୟପୀୟ ମଣ୍ଡଳ ।**

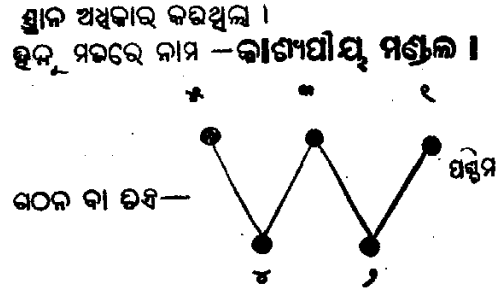

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ବଡ଼ ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳର ଦକ୍ଷିଣକୁ ଥିବା ୫ ତାରା । ଏ ୫ ତାରାକୁ ଯୋଗ କଲେ ଇଂରାଜି W (ଡବଲ୍ୟୁ) ପରି ଅକ୍ଷର ଦେଖାଯିବ । ୧. ଜମଦଗ୍ନି,

୨. ଗୋତମ, ୩. ବଶିଷ୍ଠ, ୪. ଅତ୍ରି, ୫. କଶ୍ୟପ । ଏହି ତାରାପୁଞ୍ଜ ପାଖରେ ଆଉ ଦୁଇଟି ତାରାଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଓ ଭରଦ୍ୱାଜ ବୋଲାଯାଏ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଇଂ. Lady's chair or The lady in her throne; 1 Caph, 2 Schedar.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Group Cassiopea; 1 Beta Cassiopeiæ, 2 Alpha Cassiopeiæ, 3 Gamma Cassiopeiæ, 4 Delta Cassiopeiæ, 5 Epsilon Cassiopeiæ.

ପୁରାଣ ଲିଖିତ ସୂଚନା—ଭାଗବତ ୮ମ ସ୍କନ୍ଧ ୧୦ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏ ପୁଞ୍ଜରେ ୨୫ ଋଷି ଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ।

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଧ୍ରୁବତାରା ସଙ୍ଗେ ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳର ୫ମ ତାରାକୁ ଯୋଗ କରି ଉକ୍ତ ରେଖାକୁ ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇଲେ ଉକ୍ତ ବର୍ଦ୍ଧିତ ରେଖା ଏ କାଶ୍ୟପୀୟ ପୁଞ୍ଜକୁ ଭେଦ କରିବ । ଏ ପୁଞ୍ଜର ୫ମ ତାରା ଧ୍ରୁବ ତାରାର ନିକଟତମ ତାରା ।

୩୫ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ବ୍ରହ୍ମ କଟାହ** ବା ବ୍ରହ୍ମ ମଣ୍ଡଳ ।

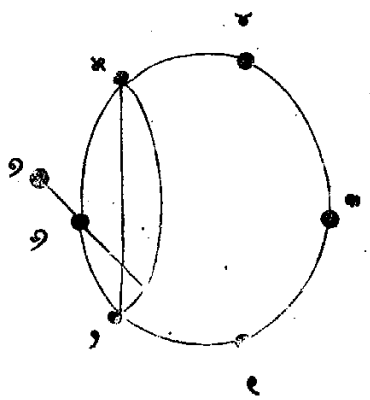

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶର କୃତ୍ତିକା ପୁଞ୍ଜର ଉତ୍ତରଯୁଙ୍କରେ ପୂର୍ବ ଆଡ଼କୁ ଅଣେଇ ହୋଇଥିବା କଟାହ ବା ହାଣ୍ଡି ପରି ୫ଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ଓ ହାଣ୍ଡିର ଫନ୍ଦ ଉପରକୁ ଅଣକର ବେଣ୍ଟ ପରି ବାହାରିଥିବା ୨ଟି ଅନୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ସଂସ୍କୃତ ନାମ—୧. ବ୍ରହ୍ମା ବା ବ୍ରହ୍ମ ହୃଦୟ, ୨.ପ୍ରଜାପତି ବା ଉରଃ, ୪. ଅଗ୍ନି, ୭. ଗ୍ରମବାଣ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1 ଗ୍ରୀକ୍ Aige Cappella; ଆରବୀ Alajoth, 2 Menkalinnan, 4 Nath, 6 and 7 The kids.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Auriga; 1 Alpha Aurigae, 2 Beta Aurigae, 3 Theta Aurigae, 4 Beta Touri, 5 Iota Aurigae, 6 Eta Aurigae, 7 Zeta Aurigae.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏ ପୁଞ୍ଜର ୧ମ ତାରା ଶ୍ରବ୍ୟା ପଥର ଉତ୍ତର କୂଳରେ; ଏଥିର ୨ୟ ତାରା ପ୍ରଜାପତି ବା ଉରଃ; ୪ର୍ଥ ତାରା ଅଗ୍ନି; ଏହା ଉତ୍ତରାକାଶରେ ଆକାଶଗଙ୍ଗାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତାରା । ୧ମ ତାରା ବ୍ରହ୍ମା ବା ବ୍ରହ୍ମ ହୃଦୟ । ଅଗ୍ନି ତାରାର ଦକ୍ଷିଣ ପୃଷ୍ଠରେ ଥିବା ତାରା Zeta Tauri, ଅଗ୍ନିପତ୍ନୀ ସ୍ୱାହା ।

୩୬ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**କାଳପୁରୁଷ** ପୁଞ୍ଜ ବା ରୁଦ୍ର ବା ଅଗ୍ରହାୟଣ ।

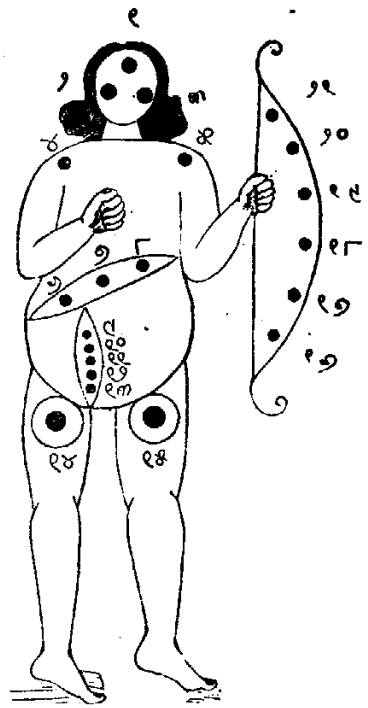

କେଉଁ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ—ବୃଷ ରାଶିରେ ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ରୋହିଣୀ ଓ ପୁନର୍ବସୁ ନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରୀ ପୁରୁଷର କାଳ୍ପନିକ ଅଭିଜିତ୍ ତାରାଗଣ । ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ ୧।୨।୩ ଚିହ୍ନିତ ଏଣକ ବା ମୃଗଶିରା (କାଳପୁରୁଷର ମୁଣ୍ଡ) ଓ ୪ର୍ଥ ଚିହ୍ନିତ ଆର୍ଦ୍ରା (କାଳପୁରୁଷର ଡାହାଣ ଖୁଅ ମୁଣ୍ଡି) । ୫ କାର୍ତ୍ତିକେୟ, ୬ଉଷା, ୭ ଅନିରୁଦ୍ଧ ୮ ଚିତ୍ରଲେଖା; ୨।୨।୮ ଇକ୍ଷୁ ଶିକାଣ୍ଡ ବା ପାଣୁପତ ବାଣ, ୯।୧୦।୧୧।୧୨।୧୩ ମୟୂରଭୁଣ୍ଡ, ୧୪ କାର୍ତ୍ତିକେୟ, ୧୫ବାଣଗ୍ରଜ, ୧୬ ଠାରୁ ୨୧ କାଳପୁରୁଷର ଧନୁ ।

କାଳପୁରୁଷର ଅଣ୍ଟା ବା ୨।୩।୮ ତାରାଙ୍କୁ ନିରକ୍ଷ ବୃତ୍ତ (Equator) ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ । ମୁଣ୍ଡ ପାଖ ୧।୨।୩।୪।୫ ଉତ୍ତରାକାଶରେ; ୯।୧୦, ୧୧।୧୨।୧୩।୧୪।୧୫ ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—English Orion; 1, 2, 3, Orion's head, 4 Betelgeux, 5 Bellatrix, 6 Al Nitak, 7 Al Nilam, 8 Mintaka 6.7.8 Orion's belt. 9. 10 11. 12.13 Orion's dagger, 14 Saiph, 15 Rigel, 16. 17. 18. 19. 20 21 Orion's bow.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Group Orion; 1 Lambda Orionis. 2 Phi_1 Orionis, 3 Phi_2 Orionis, 4 Alpha Orionis, 5 Gamma Orionis, 6 Zeta Orionis, 7 Epsilon, Orionis, 8 Delta Orionis, 9 Sigma Orionis, 10 42. Orionis, 11 Theta Orionis, 12 Iota Orionis, 13 Upsilon Orionis, 14 Kappa Orionis, 15 Beta Orionis, 16 Pi_4 Orionis, 17 Pi_2 Orionis,

18 Pi_1 Orionis, 19 Pi_3 Orionis, 20 Pi_5 Orionis, 21 Pi_6 Orionis.

୩୭ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଆପା°ବତ୍ସ** ବା ଅପାଂନପାତ୍ (ସ୍ପଷ୍ଟ ବା କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ନାମାନ୍ତର) ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ—*

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ।

ଆକାର ବା ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ନାମ—Theta Virginus

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏହା ରବିମାର୍ଗର ଉତ୍ତରରେ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରାନକ୍ଷତ୍ରର ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମରେ ।

୩୮ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଅଗସ୍ତ୍ୟ** ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ— *

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ପ୍ରଖର ଦକ୍ଷିଣରେ ।

ଆକାର ବା ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରକା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ନାମ—Canopus.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ନାମ—In Argus; Alpha Argus.

ମନ୍ତବ୍ୟ—୧୪୦୦୦ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏହା ଦକ୍ଷିଣ ଧ୍ରୁବ ତାରକା ଥିଲା । ଏ ତାରା ଶରତ୍‌କାଳରେ ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ଗତିରେ ଦେଖାଯାଏ; ଏଥିପାଇଁ କହନ୍ତି ଯେ ଅଗସ୍ତ୍ୟୋଦୟ ହେଲେ ବର୍ଷାଋତୁର ଗୋଳିଆ ପାଣି ଓ କାଦୁଅ ବାଟ ଶୁଖିଯାଏ । ଏହାର ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବରେ ଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ତାରା ଅଗସ୍ତ୍ୟଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋପାମୁଦ୍ରା ।

୩୯ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଯାମୀ** ବା ଯମୁନା ବା ନଦୀମୁଖ ବା ଶୂଳ ତାରା ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ— *

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ଅଗସ୍ତ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣରେ ।

ଆକାର ବା ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଅତ୍ୟୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ରକ୍ତାଭ ଗୋଟିଏ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ ଓ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—ଲାଟିନ୍ Acherner, In Eridani; Alpha Eridani.

୪୦ । ମନ୍ତବ୍ୟ—**ହିଂସଙ୍କୁମଣ୍ଡଳ** ।

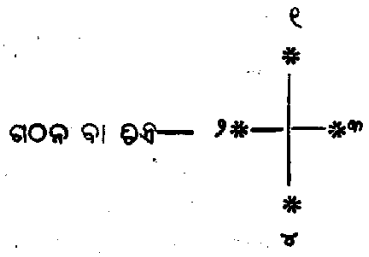

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ; ହସ୍ତା ନକ୍ଷତ୍ରର ଦକ୍ଷିଣ ।

ଆକାର ବା ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—୪ଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—ଇଂ. The Southern Cross.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ନାମ—Crux; 1 Gamma Crucis, 2. Beta Crucis; 3. Delta Crucis; 4. Alpha Crucis.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏ ତାରା ଚତୁଷ୍ଟୟର ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଟି ଦୁଇଟିଙ୍କ ବିପରୀତ ଦିଗରେ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ କ୍ରୁଶ୍ (cross) ବା ଯୋଗଚିହ୍ନ ହୁଏ । ୪ ଚିହ୍ନିତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତମ ତାରା ବିଷାମିତ୍ର । ୩ସ୍ଥ ତାରା ସବୁଠାରୁ ଶ୍ରୀଳଜ୍ୟୋତି । ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଭାଗବତରେ ତ୍ରିଶଙ୍କୁ ଉତ୍ତରାକାଶରେ ଥିବାର ଭୁଲରେ ଲେଖାଅଛି । ମୂଳ ଭାଗବତ ଅନୁସନ୍ଧେୟ । ୧।୨।୩ ଚିହ୍ନିତ ତାରା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତ୍ରିଶଙ୍କୁ ନାମରେ ବିଖ୍ୟାତ ।

୪୧ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ଜୟନ୍ତ** ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ— * ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ସ୍ୱାତିର ଦକ୍ଷିଣ ଓ ମୂଳାର ଦକ୍ଷିଣପଶ୍ଚିମରେ ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ପରିଚୟ—ମହିଷାସୁର ମଣ୍ଡଳର ୧ମ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—In Centaurus; Alpha Centauris.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏହା ଆକାଶଗଙ୍ଗାର ଦକ୍ଷିଣାଂଶରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

୪୨ । ହିନ୍ଦୁ ମତର ନାମ—**ବିଜୟ** ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ—* ।

ପରିଚୟ—ମହିଷାସୁର ମଣ୍ଡଳ (Centaurus ବା ବିଷ୍ଣୁର ମଣ୍ଡଳର ୨ୟ ତାରକା ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ଜୟନ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ।

ଆକାର ବା ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକପରିଚୟ—In Centaurus; Beta Centauris.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏ ଆକାଶଗଙ୍ଗାରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଜୟନ୍ତ ଓ ବିଜୟ ଏ ଦୁଇ ତାରା ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ତ୍ରିଶଙ୍କୁ ମଣ୍ଡଳର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବରେ ମହିଷାସୁର ମଣ୍ଡଳ (Centaurus) ରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

୪୩ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ପାରଦମୟ ଯୁଗଳ** ବା କାଳକଣ୍ଠ ମଣ୍ଡଳ ।

ଗଠନ ବା ଚିହ୍ନ—* * ।

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ବଡ଼ ସପ୍ତର୍ଷି-ମଣ୍ଡଳର ଲାଞ୍ଜତାରାର ଦକ୍ଷିଣରୁ ।

ଆକାର ବା ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ଦୁଇଟି ତାରା ।

ଓଡ଼ିଆ ବା ଦେଶୀୟ ନାମ—୧ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କାଳକଣ୍ଠ, ୨ କନିଷ୍ଠ କାଳକଣ୍ଠ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1 Cor Caroli or Charle's heart.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—Canes Venatici; 1 Alpha Canum Venaticorum, 2 Beta Canum Venaticorum.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ମଘାର ଯୋଗତାରା, ଚିତ୍ରା ଓ ଜ୍ୟେଷ୍ଠକାଳକଣ୍ଠକୁ ଯୋଗ କଲେ ଗୋଟିଏ ସମବାହୁ ତ୍ରିଭୁଜ ହେବ ।

୪୪ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ପରଶୁରାମ ମଣ୍ଡଳ**

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ; ବ୍ରହ୍ମକଟାହର ପୂର୍ବ ଓ କୃତ୍ତିକା ପୁଞ୍ଜର ଉତ୍ତର ।

ଆକାର ବା ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—୩ ତାରା ।

ସଂସ୍କୃତ ନାମ—୧ ଲୁଠାର ପୃଷ୍ଠ ବା ପରଶୁରାମ, ୨ ମାୟୁବାଙ୍ଗ, ୩ ରେଣୁକା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—1 Merfak, 2 Algol; 3 Caput Meduci.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—Perseus; 1 Alpha Persi, 2 Beta Persi, 3 Rho Persi.

ମନ୍ତବ୍ୟ—୨ୟ ଓ ୩ୟ ତାରା ବହୁରୂପ (variable stars) । ପରଶୁରାମ ତାରା ସପ୍ତର୍ଷିଙ୍କ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ଥିବାର ଭାଗବତ ୫ମ ସ୍କନ୍ଧ ୧୬ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଲେଖା ଅଛି; କିନ୍ତୁ ଏହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ।

୪୫ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ – **ମତ୍ସ୍ୟ ମୁଖ ।**

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର

ଆକାଶରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦର ଦକ୍ଷିଣରେ ।

ଆକାର ବା ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—୧ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Formalhaut.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ – 1 Alpha. Pisces Australis.

୪୬ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**କାଳୀୟ** ବା ହ୍ରଦ ସର୍ପ ବା ରାହୁମଣ୍ଡଳ ।

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—୩ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ଓ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଅନୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା ।

ସଂସ୍କୃତ ନାମ—୧ । କାଳୀୟ ବା ରାହୁ; ୨ । ବାସୁକୀ; ୩ । ଅନନ୍ତ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—
Hydra; 1. Alpha Hydrae or Alphard; 2. Zeta Hydrae; 3. Beta Hydrae.

ମନ୍ତବ୍ୟ – ଏହା ମିଥୁନ ରାଶି ଠାରୁ କନ୍ୟା ରାଶି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିଛି । ଚିତ୍ରାର ପଶ୍ଚିମରେ ଓ ମଘାର ଯୋଗତାରାର ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରକ୍ତାଭ ତାରା ଏଥିରୁ ଗୋଟିଏ । ଏ ପୁଞ୍ଜର ମୁଣ୍ଡପାଖ ଉତ୍ତର କାଶରେ ଓ ଲାଞ୍ଜପାଖ ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଅଶ୍ଳେଷାନକ୍ଷତ୍ର ଏ ସର୍ପର ମୁଣ୍ଡ ।

୪୭ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—**ତିମି ମଣ୍ଡଳ ।**

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଦକ୍ଷିଣାକାଶରେ ରେବତୀ ନକ୍ଷତ୍ରର ଦକ୍ଷିଣରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—୪ଟି ତାରା ।

ସଂସ୍କୃତ ନାମ—୧ । ମୀନକେତନ ୩ । ମାର ବା କାମରୂପ; (ବହୁରୂପ; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ) ୪ । ତିମିପୁଚ୍ଛ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—The Whale; 1 Mencar; 2 Diphda; 3. Mira; 4. Dheneb.

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଶି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ପରିଚୟ—Cetus; Alpha Ceti, 2 Beta Ceti, 3 Omega Ceti, 4 Iota Ceti.

ମନ୍ତବ୍ୟ—ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ତାରା (ମାର) ଅତ୍ୟୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ଓ ଆଉ ଗୋଟିଏ ତାରା (Diphda) ବହୁରୂପ ଓ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟମାନେ ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ମଣ୍ଡଳ ବା ପୁଞ୍ଜମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ନକ୍ଷତ୍ର ପୁଞ୍ଜର ନାମକରଣ କରିଅଛନ୍ତି; ଯଥା—

୪୮ । The Crator (cup); ସଂ. ଅନୁବାଦ ଅମୃତପାତ୍ର ମଣ୍ଡଳ ବା କାଂସ୍ୟ ମଣ୍ଡଳ—

ଗଠନ ବା ଚିତ୍ର—

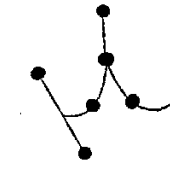

ହସ୍ତାର ପଶ୍ଚିମ ବଇଟିଲଗା ପାଛ ଆଉଛର ୭ ତାରା—

୪୯ । କେତୁ—The tail of Hydra, ୫ ତାରା । କରମୁଣ୍ଡ ମଣ୍ଡଳ ବା ଗଣଦେବ ମଣ୍ଡଳ ବା କେତୁ ।
Coma Berenices; Eng. The Tress
ସିଂହ ରାଶିର ଦକ୍ଷିଣ, କନ୍ୟାର ଉତ୍ତର—ଋଗ୍ବେଦର ଉର୍ଣ୍ଣଗର୍ଭ ମଣ୍ଡଳ; ଗ୍ରୀକ୍—Plokamos

୫୦ । Musca - ମକ୍ଷିକା ମଣ୍ଡଳ ।

୫୧ । Argos—ନୌମଣ୍ଡଳ ବା ଅର୍ଣ୍ଣବଯାନ ।

୫୨ । The lyre — ତାର୍କ୍ଷ୍ୟ ବା ବୀଣା ମଣ୍ଡଳ ।

୫୩ । The Swan, ଲାଟିନ୍. Cygnus—ହଂସ ମଣ୍ଡଳ । ଉତ୍ତରାକାଶରେ ଶ୍ରବଣାର ଉତ୍ତରରେ ଓ ଅଭିଜିତ୍‌ର ପୂର୍ବରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା—Deneb Adige or Arided; Alpha Cygnus

---

ଭାରତୀୟ ଜ୍ୟୋତିଷିମାନଙ୍କର କେତେକ ତାରା ଓ ତାରାପୁଞ୍ଜର ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ ଅଛି ।

୫୪ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—ନନ୍ଦୁଷ ।

ଆକାଶର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ—ଉତ୍ତରାକାଶରେ ।

ଆକାର ଓ ତାରକା ସଂଖ୍ୟା—ସାତଟିଏ ତଳରୁ ଖସିପଡ଼ୁଥିବା ପରି ୬ଟି ତାରା । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ ଜଣା ନାହିଁ ।

୫୫ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—କପିଲ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Eta Argus.

୫୬ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ— ଶେଫାଲପୁଞ୍ଜ ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Cepheus.

୫୭ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—ଗରୁଡ଼ ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Aquilla

୫୮ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—ଶିକ୍ଷାଭୁତେଶ ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Bootes.

୫୯ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—ଭକ୍ଷକପୁଞ୍ଜ ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—The Draco.

୬୦ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—କପୋତ ମଣ୍ଡଳ ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Columbae.

୬୧ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—କପୋତୀ ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Lepus.

୬୨ । ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ନାମ—ମୂଳକାଳକ ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାମ—Zeta Piscium; the beginning of the Zodiac sign ମେଷ, Aries.

୬୩ । **ଛାୟାପଥ**— ଏହା ଗୁଡ଼ିଏ ନକ୍ଷତ୍ର ଓ ତାରାରକା ଓ ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜ-ସମ୍ବଳିତ ବୃତ୍ତାକାର ପଟ୍ଟୀ । ଏହା ଉତ୍ତରଧ୍ରୁବ ଓ ଦକ୍ଷିଣଧ୍ରୁବ (ଯାହାକି ଦକ୍ଷିଣର ଦିଗ୍ଦଳସ୍ଥଳ ଭଳେ ଥିବାରୁ ଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ) ଭେଦ କରି ଆକାଶକୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିଅଛି । ଛାୟାପଥ ଉତ୍ତର ଖଗୋଳାର୍ଦ୍ଧରେ ମିଥୁନ ଓ କର୍କଟ ରାଶି ବାଟେ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଖଗୋଳାର୍ଦ୍ଧରେ ବିଛା ଓ ଧନୁ ରାଶି ବାଟେ ଯାଇଅଛି । ଏହି ଛାୟାପଥରେ କାଶ୍ୟପୀୟପୁଞ୍ଜ, ପରଶୁରାମପୁଞ୍ଜ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠା, ମୂଳା, ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା, ଶ୍ରବଣା, ବ୍ରହ୍ମା, ଅଗ୍ନି ତାରା, ଶିଶୁମାର, ଓ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ଅବସ୍ଥିତ । ଛାୟାପଥ ବହୁଦୂରରେ ଥିବା କୋଟି କୋଟି ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜର ସମଷ୍ଟି ଅଟେ । ଅନ୍ଧାର ପକ୍ଷରେ ନିର୍ମଳାକାଶରେ ଛାୟାପଥ ସଫା ଦେଖା ଯାଏ ।

ସଂ. ନାମ—ସୋମଧାରା, ଦେବପଥ, ଗଙ୍ଗାସ୍ରୋତ, ଆକାଶ ଗଙ୍ଗା, ହରିତାଳୀ ।

ଇଂ. ନାମ—The milky way; galaxy.

ଲାଟିନ୍ – Via Lactea.

ଗ୍ରୀକ୍—Galaxis.

ଓଡ଼ିଆନାମ—ହାଇଦଣ୍ଡା ।]

(ନକ୍ଷତ୍ର ଶବ୍ଦର ଚତୁର୍ଥ ଅର୍ଥ)— ୪ । ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଗ୍ରହଆଦିଙ୍କର ପୃଥିବୀର ଚାରି ପାଖେ ଆକାଶରେ କଳ୍ପିତ ବୃତ୍ତାକାର ପରିଭ୍ରମଣ ପଥ (୩୬୦ ଡିଗ୍ରୀ ବା ଅଂଶ)କୁ ସମାନ ୨୭ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କଲେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଗ; ୧୩ ଡିଗ୍ରୀ ୨୦ ମିନିଟ୍ ରେ ଅବସ୍ଥିତ ଆକାଶର ଅଂଶ—

4. A space of the sky representing $\frac{1}{27}$ th of the sky-sphere or 13°. 26′.

[ଦ୍ର—ଆକାଶ ବୃତ୍ତକୁ ୧୨ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କଲେ ପ୍ରତି ଭାଗ (୩୦ ଡିଗ୍ରୀ)କୁ ରାଶି ବୋଲାଯାଏ ।]

୫ । ଆକାଶରେ କଳ୍ପିତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ୧୩ ଅଂଶ ୨୦ କଳା ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ବିଭାଗର ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ବା ତତୋଽଧିକ ତାରା—5. Asterism; one star or a group of stars within the area of 13°. 26′. of the sky-sphere.

[ଦ୍ର—ଏକ ତାରାବିଶିଷ୍ଟ ନକ୍ଷତ୍ର, ଯଥା—ଚିତ୍ରା, ସ୍ୱାତୀ ଓ ଆର୍ଦ୍ରା; ଦୁଇ ତାରାବିଶିଷ୍ଟ ନକ୍ଷତ୍ର; ଯଥା—ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ, ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ, ପୂର୍ବାଫାଲ୍ଗୁନୀ ଓ ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ । ଅଶ୍ୱିନୀ, ଦ୍ୱିତୀୟା, କୃତ୍ତିକା; ରୋହିଣୀ ଇତ୍ୟାଦି ଦୁଇରୁ ଅଧିକ ତାରାଯୁକ୍ତ ନକ୍ଷତ୍ର ଅଟନ୍ତି ।]

୬ । ମୁକ୍ତା—6. Pearl

୭ । ଉଲ୍କା—7. Shooting star; meteor.

ଦେ. ବି—ହାବିଳବାଣରେ ଦିଆଯିବା ବାରୁଦର ଛୋଟ ଛୋଟ ବଟିକା ବା ଗୁଳା—Small balls of gunpowder attached to rockets.

[ଦ୍ର— ହାବିଳ ଆକାଶକୁ ଉଠିଯାଇ ଫାଟି ଗଲେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗରେ ଜଳଉଠି ନକ୍ଷତ୍ର ପରି ଆକାଶରେ ଦିଶି ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ।]

ନକ୍ଷତ୍ର ଇଣ୍ଡୁରୀ—ଦେ. ବି—କସି ଇଣ୍ଡୁରୀ; ଛୋଟ ଛୋଟ ଇଣ୍ଡୁରପିଠା—
Nakshatra inḍurī Small steam-boiled cakes.
(ନକ୍ଷତ୍ର ଏଣ୍ଡୁରୀ —ଅନ୍ୟରୂପ)

ନକ୍ଷତ୍ର ନାଥ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ;ନକ୍ଷତ୍ର+ନାଥ)—ଚନ୍ଦ୍ର;ତାରାପତି—
Nakshatra nātha The moon.

ନକ୍ଷତ୍ର ନେମି— ସଂ. ବି. (ନକ୍ଷତ୍ର+ନେମି=ପରିଧି)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—
Nakshatra nemi 1. The moon.

୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମ —2. A name of Bishṇu.

୩ । ଧ୍ରୁବତାରା—3. The polestar; Polaris.

୪ । ରେବତୀ ନକ୍ଷତ୍ର—
4. The 27th lunar mansion.

ନକ୍ଷତ୍ରପ— ସଂ. ବି. (ନକ୍ଷତ୍ର+ପା ଧାତୁ=ପାଳନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nakshatrapa ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.

ନକ୍ଷତ୍ର ପତି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନକ୍ଷତ୍ର+ପତି)—ତାରାପତି; ଚନ୍ଦ୍ର—
Nakshatra pati The moon.

ନକ୍ଷତ୍ର ପାତ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନକ୍ଷତ୍ର+ପାତ=ପତନ) =
Nakshatra pāta ଉଲ୍କାପାତ—The fall of shooting stars or meteors.

ନକ୍ଷତ୍ର ବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବି—ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ର (ଗଣିତ ଓ ଫଳିତ)—
Nakshatra bidyā Astronomy; astrology.

ନକ୍ଷତ୍ର ବୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନକ୍ଷତ୍ର+ବୃଷ୍ଟି)—
Nakshatra bṛushṭi ବହୁ ଉଲ୍କାର ଏକ ସମୟରେ ପତନ—Simultaneous falling of shooting stars.

ନକ୍ଷତ୍ର ବେଗ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନକ୍ଷତ୍ର+ବେଗ)—
Nakshatra bega ଉଲ୍କାର ଗତି ପରି ଦ୍ରୁତ ଗତି—Rapid motion like that of a meteor.

ନକ୍ଷତ୍ର ମାଳା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନକ୍ଷତ୍ର+ମାଳା)—
Nakshatra mālā ୧ । ୨୭ଟି ମୁଦ୍ରା ବା ମୁକ୍ତା ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା ହାର—1. A necklace consisting of 27 coins or pearls.

୨ । ନକ୍ଷତ୍ର ସମୂହ—2. A collection of stars.

୩ । ନୃତ୍ୟର ପ୍ରକାରଭେଦ; ନୃତ୍ୟବିଶେଷ—

3. A kind of dance.

ନକ୍ଷତ୍ର ଯାଜକ—ସଂ. ବି. (ନକ୍ଷତ୍ର+ଯାଜ ଧାତୁ=ଯଜ୍ଞ କରାଇବା+
Nakshatra jājaka କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ଭୁଲ. ପ୍ରକୃତପକ୍ଷେ)—ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନକ୍ଷତ୍ରଦୋଷର ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଯାଗାଦିରେ ପୌରୋହିତ୍ୟ କରନ୍ତି; ନିକୃଷ୍ଟ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ବିଶେଷ—An inferior class of Brāhmaṇas who officiate at the rites performed for propitiating the evil stars.

ନକ୍ଷତ୍ର ଯୋଗ—ସଂ. ବି. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
Nakshatra joga ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଯୋଗ—(astrology) The conjunction of planets with particular asterisms

ନକ୍ଷତ୍ର ଯୋନି—ସଂ. ବି. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ବିବାହାର୍ଥ ନିଷିଦ୍ଧ ନକ୍ଷତ୍ର—
Nakshatra joni The astrologically inauspicious stars for marriage.

ନକ୍ଷତ୍ର ରାଜ—ସଂ. ବି. (୬ମୀ ତତ୍; ନକ୍ଷତ୍ର+ରାଜନ୍)—
Nakshatra rāja ଚନ୍ଦ୍ର; ତାରାପତି—The moon.

ନକ୍ଷତ୍ର ଲଞ୍ଜା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନକ୍ଷତ୍ର+ଓ. ଲାଞ୍ଜ; ପୁଚ୍ଛଯୁକ୍ତ ନକ୍ଷତ୍ର)—
Nakshatra lañjā ଲଞ୍ଜାତାରା; ଧୂମକେତୁ—A comet.

ନକ୍ଷତ୍ର ଲୋକ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନକ୍ଷତ୍ର+ଲୋକ)—
Nakshatra loka ନକ୍ଷତ୍ରାଧିଷ୍ଠିତ କଳ୍ପିତ ଭୁବନବିଶେଷ—The astral universe.

ନକ୍ଷତ୍ର ଶୂଳ—ସଂ. ବି. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଯାତ୍ରାଦି ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟରେ
Nakshatra śūla ନିଷିଦ୍ଧ ନକ୍ଷତ୍ର (ଯଥା—ପୂର୍ବଦିଗକୁ ଯିବା ସମୟରେ ଶ୍ରବଣା ଓ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା, ଦକ୍ଷିଣକୁ ଅଶ୍ୱିନୀ ଓ ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ, ପଶ୍ଚିମକୁ ରୋହିଣୀ ଓ ପୁଷ୍ୟା ଏବଂ ଉତ୍ତରକୁ ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ ଓ ହସ୍ତା)—(astrology) Particular asterisms considered as ominous for the purpose of starting on a mission towards particular quarters.

ନକ୍ଷତ୍ରାମୃତ ଯୋଗ—ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ବାରବିଶେଷ ସଙ୍ଗେ
Nakshatrāmṛuta joga ନକ୍ଷତ୍ର ବିଶେଷ ଯୁକ୍ତ ହେବାରୂପ ଶୁଭଯୋଗ—(astrology) Auspicious combinations of particular asterisms with particular week-days.

[ଦ୍ର—ରବିବାର—ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ, ଉତ୍ତରଷାଢ଼ା, ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ, ରୋହିଣୀ, ପୁଷ୍ୟା, ମୂଳା ଓ ରେବତୀ ।

ସୋମବାର—ଶ୍ରବଣା, ଧନିଷ୍ଠା, ରୋହିଣୀ, ମୃଗଶିରା, ପୂର୍ବଫାଲ୍ଗୁନୀ ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ, ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ, ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ, ହସ୍ତା ଓ ଅଶ୍ୱିନୀ ।

ମଙ୍ଗଳବାର—ପୁଷ୍ୟା, ଅଶ୍ଳେଷା, କୃତ୍ତିକା, ସ୍ୱାତୀ, ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ ଓ ରେବତୀ ।

ବୁଧବାର—କୃତ୍ତିକା, ରୋହିଣୀ, ଶତଭିଷା ଓ ଅନୁରାଧା ।

ଗୁରୁବାର—ସ୍ୱାତୀ, ପୁନର୍ବସୁ, ପୁଷ୍ୟା ଓ ଅନୁରାଧା ।

ଶୁକ୍ରବାର—ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ, ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ, ଅଶ୍ୱିନୀ, ଶ୍ରବଣା ଓ ଅନୁରାଧା ।

ଶନିବାର—ସ୍ୱାତୀ ଓ ରୋହିଣୀ ।

ଉପରୋକ୍ତ ବାରମାନଙ୍କର ଯଥାକ୍ରମେ ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ଯୋଗ ଘଟିଲେ ନକ୍ଷତ୍ରାମୃତ-ଯୋଗହୁଏ ।]

ନକ୍ଷତ୍ରେଶ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନକ୍ଷତ୍ର+ଈଶ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—
Nakshatreśa 1. The moon.
(ନକ୍ଷତ୍ରେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କର୍ପୂର—2. Camphor.

ନକ୍ଷୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଖୀ)—ନଖୀ (୨) (ଦେଖ)
Nakshī Nakhī (2) (See)
(ନଖୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଳାଇବ ନକ୍ଷୀ ଭରି, ପାନେ ଦିଅ ବଡ଼ କରି ।
ଦିଅମ୍ବା ବୋଲେ ବ କାର୍ଯ୍ୟ, ଯେଉଁ ଲପନ ଅମ୍ବୁଜ ।
ଉଷ୍ଣ. ଲବଣବତୀ ।

ପ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ଲକ୍ଷ୍ମୀ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ (ଦେଖ)
Lakshmī (See)

ନଖ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା—
Nakh (root) 1. To increase.

୨ । ଗମନ କରିବା; ଗତି କରିବା—2. To move.

ନଖ୍‌ନଉ—ଦେ. ବି. (ହି. ନକଲନୋର)—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ
Nakh-nau ଚଢ଼େଇ; ନାଲି ଚଢ଼େଇ—1 A kind of
ନକଲନୋର (ନଖ୍‌ନୋର—ଅନ୍ୟରୂପ) small bird.

[ଦ୍ର—ଏହା ୩।୪ ଇଞ୍ଚ ଲମ୍ବା । ଏହାର ଦେହଯାକ କଳା, ନାଲି ଓ ଧଳା ଛିପି ଛିପି ଚିତ୍ର ଥାଏ ।]

ଅଙ୍ଗୋ ୨ । ନକନୋର (ଦେଖ)—
ନକନୋର 2. Nakanor (See)

ପ୍ରା. ବି.— ଅଯୋଧ୍ୟାର ନଗର ଓ ଜିଲ୍ଲାବିଶେଷ; ଲକ୍ଷ୍ନୌ—
Lucknow; name of a city and district in the United Provinces and Oudh.

ନଖ—ସଂ ବି. (ନଖ୍ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା
Nakha ପ୍ରତି ଦିନ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ)—୧ । ଅଙ୍ଗୁଳିର ଅଗ୍ରଭାଗସ୍ଥ ଚାପ୍ତି
ନଖ **ନାଖୁନ, ନଖ** 1. Nail.

୨ । ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ନଖର ବା ଚାଞ୍ଚ ନଖ—
ନଖର ଅନ୍ୟ ସଂ.ନାମ— କରଦ, ନଖର, 2. Claws or talons
କରରୁହ, ପାଣିଜ, କରପ୍ରଭ, କରକଣ୍ଟକ of animals.
କରାଂଶୁ, କରଚନ୍ଦ୍ର, ପୁନର୍ଭବ, [ଦ୍ର—କେହି କେହି 'ନଖ'କୁ
କାମାଙ୍କୁଶ, ସୁରାଙ୍କୁଶ, ରତିପଥ 'ଲଖ' ବୋଲି ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି ।]

୩ । ଫଳର ଅଂଶ; ଫଳର ଲମ୍ବ ଖଣ୍ଡ—3 Part; slice.

୪ । ନଖୀ ୨ (ଦେଖ)—4. Nakhī 2 (See)

ଦେ. ବି. (ଫା. ନଖ୍)—ଘୁଡ଼ି ଉଡ଼ାଇବାର ଡୋର—
ନଖ **ନଖ** string for a paper kite.

ନଖ ଆମ୍ପୁଡ଼ା—ପ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ—ନଖ ରମ୍ପୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Nakha āmpurdā Nakha rāmpurdā (See)
(ନଖଆମ୍ପୁଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଖଇ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ; ଇତର ଭାଷା) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଲକ୍ଷ୍ମୀ—
Nakhai Lakshmī, the Goddess of wealth.

ନଖ ଉଷୁମ—ଦେ. ବି.—ସାମାନ୍ୟ ତାପ—
Nakha ushuma Slight heat.
କୁସୁମ କୁସୁମ ଗରମ ଦେ. ବିଣ —କବୋଷ୍ଣ; ସାମାନ୍ୟ ଉଷ୍ଣ—
ଉଷୁମ Slightly warm; tepid.

ନଖ କଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.— ଆପଣାର ବର୍ଦ୍ଧିତ ନଖାଗ୍ରକୁ ଭଣ୍ଡାର
Nakha kaṭā (ṭe)ibā ଦ୍ୱାରା କର୍ତ୍ତିତ କରାଇବା—
ନଖ କାଟାନ To have one's nails pared by the
ନଖ କଟାନା barber.

ନଖ କର୍ତ୍ତନୀ—ସଂ. ବି.—(ନଖ+କର୍ତ୍ତନ+ଈ)—ନହୁରୁଣୀ—
Nakha karttanī Nail-clipper.
(ନଖ କୃନ୍ତନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଖ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନଖ+କର୍ତ୍ତନ)—ଅଙ୍ଗୁଳି ଅଗରୁ
Nakha kāṭibā ନଖର ବର୍ଦ୍ଧିତ ଅଂଶ ଛେଦନ କରିବା—
ନଖ କାଟା To pare or clip the nails.
ନଖ କାଟନା [ଦ୍ର—ଭଣ୍ଡାରମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବାଳ କଟୁରିବା ଓ ନଖ କାଟିବା କର୍ମ ହୁଏ ।]

ନଖକୁଟ୍ଟ—ସଂ. ବି. (ନଖ+କୁଟ୍ ଧାତୁ=କାଟିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nakha kuṭṭa ଭଣ୍ଡାର—A barber; one who pears the nails.

ନଖ କୃନ୍ତନ—ସଂ. ବି.—୧ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଖ+କୃନ୍ତନ)—ନଖ
Nakha kṛuntana କାଟିବା—1. The paring or clipping of the nails.
୨ । (ନଖ+କୃତ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କରଣ. ଅନ)-ନହୁରୁଣୀ—2. Barber's nail-clipper.

ନଖ କୋଣ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଖ+କୋଣ)—ହାତ ଓ ଗୋଡ଼ର
Nakha koṇa ନଖର ଅଗ୍ରଭାଗର ଦୁଇ ପ୍ରାନ୍ତ—The two corners of the ends of the finger nails.

ନଖକୋଣୀ—ସଂ. ବି.—(ନଖ+କୋଣ+ଈ)—ନଖର କୋଣବୃଦ୍ଧି
Nakha koṇī ରୋଗ; କଣକଣା; ନଖଶୂଳ—A disease in which the nails increase and pierce the skin, giving excruciating pain; whitlow.

ନଖ କ୍ଷତ—ସଂ.ବି. (ମ.ପ.ତତ୍ପୁ;ନଖ ଜନିତ କ୍ଷତ)—୧ । ନଖଦ୍ୱାରା ବସାଇବା
Nakha kshata ଚିହ୍ନ;ନଖାଘାତର ଦାଗ;ନଖରେ ରମ୍ପୁଡ଼ା ଚିହ୍ନ—
Marks left by the nails; nail-mark; scratches left by nails.
୨ । ନାଗରର ଶରୀର ଓ ବିଶେଷତଃ ସ୍ତନରେ ନାଗରର ନଖାଘାତ ଜନିତ ଚିହ୍ନ—2. Marks left on the body and specially the breasts of a lady by the nails of a lover or gallant.

ନଖଖାଦୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନଖ+ଖାଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.
Nakhakhādī ୧ବ)—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣା ନଖର ଅଗକୁ
(ନଖଖାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦାନ୍ତରେ କାମୁଡ଼ି ଛିଣ୍ଡାଏ—1. (a person) Clipping his own nails with the teeth.
[ଦ୍ର—ମନୁ ଅନୁସାରେ ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତିର ଶୀଘ୍ର ବିନାଶ ଘଟେ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୨ । ଯେଉଁ ଜୀବମାନେ ନଖ ସାହାଯ୍ୟରେ ଖାଆନ୍ତି—
2. (animals) Taking food with the help of the finger-nails.

ନଖ ଗଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ନଖକୁ
Nakha gaḷā(ḷe)ibā ଫୋଡ଼ିବା—1. To thrust the
ନଖଗଳାନ sharp ends of the nails into something.
ନଖ ଗଡ଼ାନା ୨ । ରମ୍ପୁଡ଼ିବା—
(ନଖ ଗଳବ.—ବି) 2. To scratch with the nails.

ନଖଗୁଚ୍ଛଫଳା—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଖ+ଗୁଚ୍ଛ+ଫଳ, ଯାହାର
Nakhaguchchhaphaḷā ଫଳଗୁଚ୍ଛ ନଖଗୁଚ୍ଛପରି)—ଏକପ୍ରକାର
(ନଖପୁଞ୍ଜଫଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶିମ୍ବ (ହ.ଶବ୍ଦସାଗର)—
A kind of bean.

ନଖ ଘାତ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଖ+ଘାତ)—
Nakha ghāta ନଖ ରମ୍ପୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Nakha rāmpuṛdā (See)

ନଖ ଚିହ୍ନ—ସଂ. ବି—ନଖ କ୍ଷତ (ଦେଖ)
Nakha chihna Nakha kshata (See)

ନଖଚ୍ଛେଦ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଖ+ଛେଦ)—ନଖ କୃନ୍ତନ (ଦେଖ)
Nakhachchheda Nakha kṛuntana (See)

ନଖ ଛାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଖକୁ ନ କାଟିବା; ନଖକୁ ନ କାଟି
Nakha chhāṛdibā ବଢ଼ିବାକୁ ଦେବା—To let the nails
ନଖ ବାଢ଼ାନ grow (without clipping them).
ନାଖୁନ ବଢ଼ାନା [ଦ୍ର—କେହି କେହି କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ-
ନଖ ରଖିବା; **ନଖ ବଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା** } ଅନ୍ୟରୂପ ଠାରେ ମାନସିକ କରି ଅଣ୍ଟିଶୁଣ୍ଟିବି ନ ଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଖ ଛାଡ଼ନ୍ତି ।]

ନଖ ଜାଦୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଖଦଦ୍ରୁ) - ନଖ ମରିବା (ଦେଖ)
Nakha jādu Nakha maribā (See)

ନଖ ଦର୍ପଣ—ସଂ. ବି. (ରୂପକ; ନଖ+ଦର୍ପଣ)—ଯେଉଁ ସୁମାଜିତ
Nakha darpaṇa ଚିକ୍କଣ ମସୃଣ ନଖରେ ଆପଣା ମୁହଁ ପ୍ରତି-
ଫଳିତ ହୁଏ—Very polished and oily nails which reflect a person's face.
[ଦ୍ର—ମନୁଷ୍ୟ ସବୁବେଳେ ଆପଣା ନଖରେ ଆପଣା ମୁହଁ ଦେଖି ପାରେ । ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ବା ବିଷୟ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମନୁଷ୍ୟ ସବୁବେଳେ ସ୍ମରଣ କରେ ବା ଯାହା ଚିନ୍ତା କରିବା ମାତ୍ରେ ଘଟିଯାଏ ତା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଲକ୍ଷଣାର୍ଥରେ ଲୋକେ କହନ୍ତି 'ଅମୁକ ବସ୍ତୁ, ବିଷୟ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ମୋ ନଖ ଦର୍ପଣରେ ଅଛି ।]

ନଖଦଳ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ପାଇକ; ପଦାତିକ—
Nakhadaḷa A foot soldier.

ନଖ ଦାଗ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଖ+ଫା. ଦାଗ୍)—ନଖ କ୍ଷତ (ଦେଖ)
Nakha dāga Nakha kshata (See)
ନଖେର ଦାଗ **নখক্ষত; নখরৌঁ**

ନଖ ଦାରଣ—ସଂ. ବି.—ନଖୁରୁଣୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nakha dāraṇa Nail-clipper.

ନଖ ନିକୃନ୍ତନ—ସଂ. ବି—ନଖ କୃନ୍ତନ (ଦେଖ)
Nakha nikṛuntana Nakha kṛuntana (See)

ନଖ ପଚୁ(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ମେହେନ୍ଦୀ ବା ମଞ୍ଜୁଆଠି ବା ହରଗଉରୀ
Nakha pachū(che)ibā ଆଦିଦ୍ୱାରା ନଖକୁ ରଞ୍ଜିତ କରିବା—
ନଖ ରଂଗାନ To dye one's nails with certain
নখ রংগনা pigments.

ନଖ ପଦ—ସଂ. ବି—ନଖ କ୍ଷତ (ଦେଖ)
Nakha pada Nakha kshata (See)

ନଖ ପାତଳ—ଦେ. ବିଣ—ନଖ ପରି ପତଳା—
Nakha pātaḷa Thin as the finger-nails
বহুত পতলা

ନଖପୁଙ୍ଖୀ—ସଂ. ବି—ଘୃତା; ମିଡ଼ିଙ୍ଗ ଶାଗ—A kind of edible
Nakhapuṅkhi pot-herb; Trigonella Corniculata.

ନଖ ବଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଖ ଛଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Nakha bardhā(rdhe)ibā Nakha chhārdibā (See)

ନଖ ବନା(ନେ)ଇବା—ଗ୍ରା. (ଇତର) କ୍ରି—୧ । ନଖ କାଟିବା (ଦେଖ)
Nakha banā(ne)ibā 1. Nakha kāṭibā (See)
୨ । ନଖ କଟାଇବା (ଦେଖ)
2. Nakha kaṭāibā (See)

ନଖ ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଖ ଗଳାଇବା (ଦେଖ)
Nakha basā(se)ibā Nakha gaḷāibā (See)

ନଖ ବାଳ—ସଂ. ବି. (ସହଚର) (ନଖ+ବାଳ)—ଆଙ୍ଗୁଠିର ନଖ
Nakha bāḷa ଓ ମୁଣ୍ଡର କେଶ Finger-nails and the
ନଖଚୁଲ **নাখুন বাল** hair of the head.

ନଖ ବାଳ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କଠାରେ ମାନସିକ
Nakha bāḷa chhārdibā କରି ବହୁକାଳ ନଖ ଓ ବାଳ
ନଖ ଚୁଲ ବାଢ଼ାନ ନ କଟାଇବା To let one's hair and
নখ বাল বঢ়ানা nails grow for a long time (in
[ନଖବାଳ ବଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] connection with
some religious vow).

ନଖ ବାଳ ଛଡ଼ି କଲୁଏ କେତେ ଯୋଗୀ ହେଲେଣି—ଚଗ ।

ନଖ ବିନ୍ଦୁ—ସଂ ବି—ନଖ ଉପରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମେହେନ୍ଦୀ ବା ହରଗୌରୀରେ
Nakha bindu ରଞ୍ଜିତ କରିବା ଗୋଲ ବା ଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଚିହ୍ନ
(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Circular or crescent-
shaped spots on the finger-nails of
females made with dyes.

ନଖ ବିଷ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଖ+ବିଷ)—ଯେଉଁ ଜୀବମାନଙ୍କ
Nakha bisha ନଖରେ ବିଷ ଅଛି ଓ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ନଖକ୍ଷତ
ବିଷାକ୍ତ—(animals) Having poisonous nails.
(ଯଥା— ମନୁଷ୍ୟ, ବିରାଡ଼ି, ଭାଲୁ, ମାଛ, ଶୂକର, ବେଙ୍ଗ,
ଗୋଧି, ଚେଖେଇନେଉଳ, ଟିଟିପିଟି ।)
ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ଲୋ)—ନଖାଘାତଦ୍ୱାରା ଜାତ ବିଷ—
Poison resulting from scratching with
the nails.

ନଖ ବୃକ୍ଷ—ସଂ. ବି—ନୀଳଗୁଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nakha bṛuksha Indigo plant.

ନଖ ବିଷ୍କିର—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ଜନ୍ତୁମାନେ ଶିକାର ବା ଖାଦ୍ୟକୁ ନଖ
Nakha bishkira ଦ୍ୱାରା ଚିରି ବା ଗାଡ଼ି ଖାଆନ୍ତି—
Animals which eat their prey or food
by scratching or piercing it with nails
or claw.
(ଯଥା—ବାଘ, ଭାଲୁ, ବାଜ ।)

ନଖ ବ୍ରଣ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ଲୋ; ନଖଜନିତ ବ୍ରଣ)—
Nakha braṇa ନଖ କ୍ଷତ (ଦେଖ)
(ନଖ ଲେଖା, ନଖ ରେଖା—ଅନ୍ୟରୂପ) Nakha kshata (See)

ନଖ ମରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଏକ ପ୍ରକାର ରୋଗ (ଏଥିରେ ଆଙ୍ଗୁଠିର ନଖ
Nakha maribā ମିଳାଇ ଯାଇ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ)—
(ନଖ ମରିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) Fungoid disease of the
ନଖ ମରେ ଯାଉଆ nails; onichomichosis; Phytosis
নাখুন মরনা Ungium.

ନଖ ମଳି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଖ+ମଳ)—
Nakha maḷi ନଖ ଓ ଆଙ୍ଗୁଠି ଅଗର ସନ୍ଧିରେ ଥିବା ମଳ—
ନଖେର ମୟଳା Dirt inside the space between the
নখ মৈল grown up nails and the fleshy
finger-tip.

ନଖ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଖାଇବା ୧।୨ (ଦେଖ)
Nakha māribā Nakhāibā 1 and 2 (See)
ନଖମାରା **নাখুন গড়ানা**

ନଖମୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Nakhamī (etc) ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Lakshmī etc (See)

ନଖମୂଳ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ପଇକ—
Nakhamūḷa Foot-soldier.

ନଖର—ସଂ. ବି. (ନଖ+ଭାସ୍ୱାର୍ଥରେ ର; କିମ୍ବା ନଖ+ର୍ ଧାତୁ=
Nakhara ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ନଖ—
1. Nail.
୨ । ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଆଦିଙ୍କ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ନଖ—
2. Claws or talons of animals.
୩ । ପ୍ରାଚୀନକାଳର ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The name of a weapon used in ancient
India.

ନଖ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଖ ଛଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Nakha rakhibā Nakha chhārdibā (See)

ନଖ ରଞ୍ଜକ—ସଂ. ବି (ନଖ+ରଞ୍ଜକ)—ମଞ୍ଜୁଆଠି (ଦେଖ)
Nakha rañjaka Mañjuāti (See)

ନଖ ରଞ୍ଜନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଖ+ରଞ୍ଜନ)—
Nakha rañjana ୧ । ନଖ କୁନ୍ତନ; ନଖ କାଟିବା—
1. The paring of nails.
୨ । ନଖ ପଗୁଇବା—
2. Painting the nails with pigments.

ନଖ ରଞ୍ଜନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଖ ରଞ୍ଜନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ନଖରଞ୍ଜନ
Nakha rañjanī କରାଯାଏ)—୧ । ନହୁରୁଣୀ—
1. An instrument for paring the nails; nail-clipper.
୨ । ମେହେନ୍ଦୀ ଗଛ (ଦେଖ)
2. Mehendī tree (See)
୩ । ହରଗଉରା ଗଛ (ଦେଖ)
3. Haragaurā tree (See)

ନଖରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନଖର)—
Nakharā(re)ibā ୧ । ନଖାଇବା ୧।୨ (ଦେଖ)
1. Nakhāibā 1 & 2 (See)
୨ । (ଫା. ନଖରା=ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କାମଚେଷ୍ଟା ପ୍ରକାଶକ
ହାବ ଭାବ)—(ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ) ପୁରୁଷ ପ୍ରତି କାମଚେଷ୍ଟା
ପ୍ରକାଶକ ହାବଭାବ ଦେଖାଇବା—2. To flirt; to
नखराकरना coquet (said of a woman).

ନଖରାଘାତ—ସଂ. ବି—ନଖାଘାତ (ଦେଖ)
Nakharāghāta Nakhāghāta (See)

ନଖରାଙ୍କ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ନଖର+ଅଙ୍କ)—
Nakharāṅka ନଖଚିହ୍ନ; ନଖରାମ୍ପୁଡ଼ା ଦାଗ—
Marks left by scratching with the nails; nail scratches.

ନଖ ରାମ୍ପୁଡ଼ା—ଦେ. ବି—୧ । ନଖଦ୍ୱାରା ଚିରିବା ବା ବିଦାରିବା—
Nakha rāmpurḍā 1. Scratching by finger-nails.
ନଖ ଆଁଚଡ଼ାନ ୨ । ନଖଚିହ୍ନ—2. Marks left by scrat-
नाखुनसे खुरचना ching with the nails.
ଦେ. ବିଣ—ନଖରେ ରାମ୍ପିବାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ; ନଖରେ ରାମ୍ପୁଡ଼ିବା
ଯୋଗୁଁ ହୋଇଥିବା—Due to nail-scratching.

ନଖରାୟୁଧ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଖର+ଆୟୁଧ) —୧ । ସିଂହ—
Nakharāyudha 1. Lion.
(ନଖାୟୁଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବ୍ୟାଘ୍ର—2. Tiger.
୩ । ଯେଉଁ ପଶୁମାନଙ୍କର ନଖର ଅଛି—3. Beasts
having sharp claws;beasts of prey.
୪ । ଯେଉଁ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ନଖର ଅଛି—
4. Birds having talons; birds of prey.
୫ । କୁକୁଡ଼ା—5. A cock.
୬ । (ରୂପକ କର୍ମଧା; ନଖର+ଆୟୁଧ)—ନଖର ବା ଚଞ୍ଚୁ
ନଖରୂପ ଅସ୍ତ୍ର—Nails utilised as weapon
of offence and defence.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯାହାର ନଖ ଅସ୍ତ୍ରସ୍ୱରୂପ—
(ନଖରାୟୁଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) Armed with claws.

ନଖରାହ୍ୱ—ସଂ. ବି. (ନଖର+ହ୍ୱେ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କରବୀର ବୃକ୍ଷ—
Nakharāhwa Sweet-scented oleander.

ନଖରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନଖର+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nakharī ଯାହାର ନଖ ଅଛି; ନଖଧାରୀ (ଜନ୍ତୁ)—
(ନଖରୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (animals) Having nails; having claws or talons.
ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳିରେ ବ୍ୟବହୃତ; ଫା. ନଖରା=ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ
(ନଖରୁଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) କାମଚେଷ୍ଟାସୂଚକ ହାବଭାବ)—
(ନାଖରାବାଜ—ବି) ୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପରପୁରୁଷ ପ୍ରତି ହାବଭାବ
नखरेबाज, नखरीला ଦେଖାଏ—1. (a woman) Making
blandishments of love; flirting; coquettish.
୨ । ନଷ୍ଟ ଚରିତ୍ର—2. Dissolute.

ନଖ ରେଖା—ସଂ. ବି. (ମ. ତ. ତ୍ରି; କର୍ମଧା; ନଖ+ରେଖା)—
Nakha rekhā ନଖଦାଗ; ନଖକ୍ଷତ—Nail-scratch.
(ନଖଲେଖା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଖରେ ଚିରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ନଖଦ୍ୱାରା ରାମ୍ପୁଡ଼ି
Nakhare chiribā କ୍ଷତ କରିବା—To scratch with the
ନଖେ ଆଁଚଡ଼ାନ **नखसे लकीर देना** nails.

ନଖ ଶସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଖ+ଶସ୍ତ୍ର)—ନହୁରୁଣୀ—
Nakha śastra Nail-clipper.
ସଂ. ବି ଓ ବିଣ—ନଖରାୟୁଧ (ଦେଖ)
Nakharāyudha (See)

ନଖଶିଖ—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ. (ଅବ୍ୟୟୀଭାବ; ନଖ+ଶିଖା)—
Nakhaśikha ପାଦର ନଖଠାରୁ ଶିଖା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; ଆପାଦମସ୍ତକ—
From head to foot; from top to toe.
ସହାସ୍ମିତ ହୃଦ୍ ହୃଅନ୍ତ ସକଳେ
ନଖଶିଖ ଘାଇ ସ୍ୱଜସଗରଳେ । ରଘୁନାଥ. ବରବାର ।
ସଂ. ବି—ନଖଠାରୁ ଶିଖା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ (ହି. ଶ.)—
All the limbs of the body from the head to the nails.

ନଖ ଶୂଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଖ+ଶୂଳ)—ନଖକୋଣୀ (ଦେଖ)
Nakha śūla Nakhakoṇī (See)

ନଖ ସନ୍ଧି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଖ+ସନ୍ଧି)—ନଖ ଓ ଅଙ୍ଗୁଠିର
Nakha sandhi ମାଂସଳ ଅଗ୍ରମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସ୍ଥାନ—
The hollow space between the nail-tops and the finger-tops.

ନଖ ସରୁ—ଦେ. ବିଣ—ନଖ ପରି ପାତଳ—
Nakha saru Thin as the finger-nails.

ନଖହରଣୀ—ସଂ. ବି. (ନଖ+ହରଣ+ଈ) —ନହୁରୁଣୀ (ହି. ଶ.)—
Nakhaharaṇī Nail-clipper.

ନଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନଖ) —୧ । ନଖରେ ରାମ୍ପୁଡ଼ିବା;
Nakhāibā ନଖପୁଇବା—1. To scratch with the
ନଖେ ଆଁଚଡ଼ାନ nails.

ନଖିଯାନା; ନଖୋଟନା, ନଖସେଖୋଁଟନା ୨ । ନଖରେ ଫଳଆଦିର ଚେପା ଛଡ଼ାଇବା— 2. To peel off the rind of fruits with the nails.

୩ । (ସଂ. ନ+ଖାଦ୍ ଧାତୁ)—ନ ଖାଇବା; ଭୋଜନକ୍ରିୟା ନ କରିବା—3. Not to eat.

ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଲଟ୍)—ଲଖାଇବା; କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଅଟକାଇବା ବା ଲଗାଇରଖିବା— To cause a thing to stick or adhere to some place.

ନଖାଘାତ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ନଖ+ଆଘାତ)— Nakhāghāta ନଖଦ୍ୱାରା ଗ୍ରନ୍ଥି ଛିଡ଼ିବା; ନଖ ମାରିବା— Scratching with the nails, claws or talons.

ନଖାଙ୍କ—ସଂ. ବି—୧ । ନଖରାଙ୍କ (ଦେଖ) Nakhāṅka 1. Nakharāṅka (See)

୨ । ନଖୀ ୨ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 2. Nakhī 2 (See)

ନଖାନଖି—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ନଖଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପରକୁ ଆକ୍ରମଣ; ଗ୍ରନ୍ଥି ଛିଡ଼ା- Nakhānakhi ଗ୍ରନ୍ଥି ଛିଡ଼ି—Mutual scratching with ନଖାନଖି nails, claws or talons. **ନଖିଯାନଖୀ**

ନଖାୟୁଧ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ—ନଖରାୟୁଧ (ଦେଖ) Nakhāyudha Nakharāyudha (See)

ନଖାଶୀ—ସଂ.ବି(ନଖ+ଅଶ୍ ଧାତୁ ଭୋଜନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍;୧ମା.୧ବ) Nakhāśī ଯେ ଖାଇବାବେଳେ କେବଳ ନଖ ସାହାଯ୍ୟରେ ଖାଦ୍ୟ (ନଖାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗ୍ରହଣ କରେ)—ପେଚକ; ପେଚା—Owl.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ନଖଖାଦୀ (ଦେଖ) Nakhakhādī (See).

ନଖି—ଦେ. ବି (ସଂ. ନଖ)—୧ । ଘୋଡ଼ାର ଖୁରା ଛେଦନ ହୋଇ ତହିଁରୁ Nakhi ବାହାରିଥିବା ନଖର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ପତଳା ଛାଲକାମାନ— ନଖ The thin slices of nails pared off from the **ନାଖୁନ, ନଖ** hoofs of a horse during shoeing

୨ । ଘୋଡ଼ା ଖୁରାରେ ବଢ଼ିଥିବା ନଖ— 2. The nails of a horse's hoof.

ମିଜରାବ ୩ । ମିଜ୍‌ରାବ୍; ସୀତାରକୁ ବଜାଇବା ପାଇଁ ବାଦକର **ନାଖୁନା** ବିଶି ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଲୁହା ତାରରେ ମୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ସୂକ୍ଷ୍ମାଗ୍ର ଅଙ୍ଗୁଳି—3. A cap of wire put on the index finger of the person who plays on the guitar.

ଗ୍ରା. ବି. ପୁଂ (ନାମ) (ଆଦରାର୍ଥକ)—ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର, ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ, (ନଖୀ - ଅବ୍ୟରୂପ) ଲକ୍ଷ୍ମୀଆଦି ନାମଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଡାକନାମ— (ନଖା, ନଖିଆ, ନଖୁଆ—ଅନାଦରାର୍ଥକ ରୂପ) A name for calling persons whose names begin with Lakshmī.

(ସ୍ତ୍ରୀ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—A name for calling a woman named Lakshmī.

ଦେ. ଅ—ଦୁଇଟି ଅଙ୍ଗୁଳିର ନଖକୁ ପରସ୍ପର ସହିତ ଘଷିବା- ବେଳେ ଉଚ୍ଚାରିତ ଶବ୍ଦ—A word uttered while rubbing two nails against each other to counteract the effect of a second person uttering an oath.

ଗେଣ୍ଡିକ ଗୋଟିଏ ଗଣ ଲଙ୍ଗି ନଖି ବୋଲୁ ସେ କାହିଁକି ଏଡ଼େ ଲଜ୍ଜାରେ— ଜଳନ୍ତ୍ରୁ ସଙ୍ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—କେହି କାହାକୁ ଋଣ ପଚାଇଲେ ଯାହାପ୍ରତି ଋଣ ପଚାଯାଏ ସେ ଦୁଇ ନଖକୁ ପରସ୍ପର ସହିତ ଘଷି 'ନଖି' ଏହି ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ଋଣ କାଟେ ନାହିଁ ବୋଲି ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ।]

ନଖିତହଁରି—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି.—ସରୁଧଡ଼ିଆ ଲୁଗା— Nakhi tahañri Narrow-bordered cloth.

ନଖି ମାରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ) କ୍ରି. (ପଇଡ଼ ଉପରୁ ଛଡ଼ା ହେବା ଚକତି Nakhi māribā ନଖ ପରି ପତଳା ଥିବାରୁ)—ଛିଆଁ ହୋଇ ଥିବା ପଇଡ଼ର ଉପରୁ କଟୁଥି ଆଦି କୌଣସି ଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ଗୋଲାକାର ଚକତି ଛଡ଼ାଇବା—To cut a small slice from the top of a young cocoanut.

[ଦ୍ର—ଏପରି ନଖି ମାରି ଛଦ୍ ଚିରାଯାଇ ସେହି ବାଟେ ମୁହଁ ଲଗାଇ ବା ଗିଲାସରେ ଢାଳି ପଇଡ଼ପାଣି ପିଆଯାଏ ।]

ନଖିମୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ Nakhimī (etc) ଲକ୍ଷ୍ମୀ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)— Lakshmī etc (See)

ନଖୀ—ସଂ. ବି. (ନଖ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)— Nakhī ୧ । ନଖଧାରୀ ଜୀବ—1. Animals having nails, claws or talons.

୨ । ସିଂହ (ହି. ଶ)—2. Lion.

୩ । ବାଘ (ହି ଶ.)—3 Tiger.

୪ । ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—4. Fasciolaria; Ungus Odorata; shell.

(ସଂ. ନାମ—ଶୁକ୍ତିଶଙ୍ଖ; ନଖ, ଚକ୍ରକାରକ, ବ୍ୟାଘ୍ରନଖ, ବ୍ୟାଘ୍ରାୟୁଧ, ଶଙ୍ଖନଖୀ) ତେ. ନଖମୁ ମ ନଖଲ, ବାଘନଖ ଗୁ. ନଖଲ ଫା. ଚାଙ୍ଗୁନ୍ ପରୁଯା ଆ. ଅଜ୍‌ଫାରୁଦ୍ଦିନ୍ ନଖୀ

[ଦ୍ର—ଏହା ସାମୁଦ୍ରିକ ଶମ୍ବୁକ- ବିଶେଷର ଖୋଳି; ଏହା ଈଷତ୍ ଉତ୍ତପ୍ତ ହେଲେ ଏଥିରୁ ସୁଗନ୍ଧ ବାହାରେ; ବହୁ ପୋଡ଼ି ଗଲେ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାହାରେ । କବିରାଜମାନେ ଏହାକୁ ଛାଞ୍ଚ ତୈଳାଦିରେ ପକାଇ ତୈଳକୁ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ କରନ୍ତି ।

ନଖୀ, ଦୁଇ ଜାତି—୧ବୃହନ୍ନଖୀ(ସଂ. ନାମ ନଖ, ଶଙ୍ଖନଖୀ, ବ୍ୟାଘ୍ରନଖ, **ନଖୀ, ବାଘନଖ** ବ୍ୟାଘ୍ରାୟୁଧ, ଚକ୍ରକାରକ) ଓ ୨ କ୍ଷୁଦ୍ର ନଖୀ ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ନଖୀ, (ସଂ. ନଖୀ, ହନୁ, ହସ୍ତିବଳାସିନୀ) । ବୈଦ୍ୟ-

ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ତ୍ରିଦୋଷ, କଫ, ବାୟୁ, ରକ୍ତ, ଜ୍ୱର, କୁଷ୍ଠ, ବ୍ରଣ, ବିଷ, ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ମୃତ୍ୟୁର ଦୁର୍ଗନ୍ଧନାଶକ । ଏହା ଲଘୁ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ବର୍ଣ୍ଣକାରକ । ନଖୀର ଆକାର ମନୁଷ୍ୟର ନଖ ପରି ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଓ ଗୋଲ । ଏହା ଧଳା ଓ ନେଳ ରଙ୍ଗର ମିଳେ ।]

(ନଖିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ ବିଣ. ସୁଂ—ନଖଯୁକ୍ତ; ନଖଧାରୀ (ଜନ୍ତୁ)—
(animals) Armed with nails.

ପ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଲକ୍ଷ୍ମୀ (ଦେଖ)—Lakshmī (See)

ନଖେ—ଦେ. ବିଣ. ଓ କ୍ରି.—ଅତି ଅଳ୍ପ ମାତ୍ର; (ନଖ ସଦୃଶରେ ଯେତିକି ମାତ୍ର ସମ୍ଭାବ) ବକଟେ; ନକଟେ—A minute
Nakhe quantity of; a little quantity of.
ଏକଟୁକୁ
ଜରାସା, ଏକଟୁକ

ନଖେଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ନଖ)—ନଖାଇବା ୧।୨।୪ (ଦେଖ)
Nakheibā Nakhāiba 1, 2 and 4 (See)

ନଗ—ସଂ. ବିଣ. (ନ=ନୁହେଁ+ଗମ୍ ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;
Naga ଯାହା ଗତି କରେ ନାହିଁ)—ଅଚଳ; ସ୍ଥିର—Immobile.

ସଂ. ବି.—୧ । ପର୍ବତ—1. Mountain.

୨ । ବୃକ୍ଷ—2. Tree.

୩ । ସାତ ସଂଖ୍ୟା (ହ୍ର. ଶ.)—
3. The number seven (Apte).

୪ । ସର୍ପ; ସାପ (ହ୍ର. ଶ) —4. Serpent (Apte).

୫ । ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହ୍ର. ଶ.)—5. The sun (Apte).

୬ । ବୃକ୍ଷଲତାଦି—
6. A plant (in general) (Apte).

ଦେ. ବି. ସୁଂ—(ଆଦରାର୍ଥ)—ନଗେନ୍ଦ୍ରର ଡାକ ନାମ—
A name by which Nagendra is called.

ନଗଜ—ସଂ. ବିଣ. (ନଗ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପର୍ବତଜାତ—
Nagaja Produced from a mountain;
(ନଗଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) mountain-born.

ସଂ. ବି.—ହସ୍ତୀ—Elephant.

ନଗଜା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନଗଜ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ପାର୍ବତୀ—
Nagajā 1. Pārbatī.

୨ । ନଦୀ—2 River.

୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ପାଷାଣଭେଦୀ ଲତା—3. A small creeper growing on stone.

ନଗଣ—ସଂ. ବି—ପିଙ୍ଗଳ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ତ୍ରିଲଘୁଗୋଟିଯାକ ଲଘୁବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ-
Nagaṇa ମାନଙ୍କର ଗଣବିଶେଷ—A class of words which consist of three short letters only.

(ଯଥା—କମଳ, ଭଜନ, ମଦନ, ତରଣ, ମଳନ, କଯୁନ ଏହି ଗଣରେ ଛନ୍ଦ ଆରମ୍ଭ କରିବା ଶୁଭ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଏ ।)

ନଗଣ୍ୟ—ସଂ ବିଣ. ସୁଂ (ନ+ଗଣ୍ୟ)—୧ । ଅଗଣ୍ୟ; ଅଗଣନୀୟ—
Naganya 1. Innumerable.
(ନଗଣ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଗଣନାର ଅଯୋଗ୍ୟ—2. Unnoticeable.

୩ । ସାମାନ୍ୟ; ତୁଚ୍ଛ; ହେୟ—
3. Insignificant; contemptible.

ନଗଦ—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନକ୍‌ଦ)—୧ । ଗଚ୍ଛିତ ଟଙ୍କା; ଖେକଡ଼ା;
Nagada ମୁଦ୍ରାରୂପୀ ଧନ—1. Cash; ready money.
ନଗଦ ୨ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଟଙ୍କା ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ—
ନଗଦ୍ 2. Cash payment; cash transaction.

(ଯଥା—ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱରପୁର ଦେଶଶାସନ ମକଦମ ନଗଦ ଗଣାଇଲା—
ଶିଶୁ ହସ୍ତାକ୍ଷର ଲିପି ।)

ବିଣ—୧ । ଗଚ୍ଛିତ; ଉପସ୍ଥିତ (ମୁଦ୍ରା)—1. Cash.

୨ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେୟ ବା ଦିଆ ଯାଇଥିବା—
2. Payable or paid in cash.

୩ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୂଲ୍ୟ ଦିଆଯାଇ କ୍ରୀତ—
3. Purchased on cash payment.

୪ । ଅତି ଅଳ୍ପ କାଳ ହେଲା ଘଟିଥିବା—
4. Recent; of very late occurrence.

କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ (ଟଙ୍କା ଦେବା)—
1. (payment of money) In cash; in ready money.

୨ । ଅତିଶୀଘ୍ର; ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ—
2. Immediately; at once.

୩ । ଅତି ଅଳ୍ପକାଳ ହେଲା—3. Recently.

ପ୍ରାଦେ (ଭଦ୍ର ଭାଷା) ବିଣ—ଉତ୍ତମ—Excellent.

ନଗଦ କାରବାର - ବୈଦେ. ବି—ନଗଦ ଟଙ୍କା ଦିଆନିଆ ହୋଇ
Nagada kārabāra କରାଯିବା କ୍ରୟବିକ୍ରୟ—
ନଗଦ କାରବାର Cash transaction; transaction made
ନଗଦ୍‌କାରବାର with payment in ready money.

ନଗଦ ଖରିଦ ବିକ୍ରି, ନଗଦ ନେଣଦେଣ, ନଗଦ କେଣ୍ଡାର, ନଗଦ ସଉଦା } —ଅନ୍ୟରୂପ

ନଗଦା—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ମୂଲିଆ ପ୍ରତିଦିନ ନଗଦ ମଜୁରୀ ନେଇ
Nagadā ମୂଲ ଲାଗେ—(a labourer) Who works on
ନଗଦା the system of daily payment of his wages;
ନଗଦ୍ ମଜୁରୀ journeyman (labourer).

ନଗଦାତ୍—ବୈଦେ.ବିଣ - ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୂଲ୍ୟ ଦିଆଯିବା; ନଗଦାନଗଦ—
Nagadāt Paid in cash.
ନଗଦୀ ନଗଦାତ ଚରିତ ଲିଖ ସମସ୍ତ ଜମିଦାର ବୈଠାରେ ଅ ଲିଖିତ ଉପସ ଦେଇଥିଲେ—
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ ।

ନଗଦାନଗଦ—ବୈଦେ. ବିଣ (ଆ.ନକ୍‌ଦ) ୧ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦିଆଯିବା—
Nagadānagada 1. Paid in cash.
ନଗଦାନଗଦ୍ ୨ । ଅଳ୍ପକାଳ ପୂର୍ବେ ଘଟିଥିବା—
(ନଗଦାନଗଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Recent.

୩ । ସମସାମୟିକ; ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଘଟିବା—
3. Simultaneous.

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ନଗଦ (ଦେଖ)
Nagada (See).

ନଗଦ—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନକ୍‌ଦ)—୧ । ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ନଗଦ ଖଜଣା
Nagadi ଆଦାୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ବା ପିଆଦା—
ନଗଦୀ 1. A servant or a peon engaged to
ନକଦୀ, ନଗଦୀ realise cash rent from rayats.
୨ । ଯେଉଁ ଜମିର ଖଜଣା ଜମିଦାରଙ୍କୁ ତହିଁରୁ ଭୂମିର ଶସ୍ୟାଦି ଆକାରରେ ଦିଆ ନ ଯାଇ ନଗଦ ଟଙ୍କାରେ ଦିଆ ଯାଏ—2. A holding or tenure paying cash rent.
୩ । ଏକ ପ୍ରକାର କାଚ ବଳୟ—
3. A kind of glass bangle.
ବିଣ.—୧ । ନଗଦ ମୂଲ୍ୟରେ କ୍ରୀତ—
1. Purchased on cash payment.
୨ । ଅଳ୍ପକାଳ ପୂର୍ବେ ଘଟି ଥିବା—2. Recent.
୩ । ସମସାମୟିକ—3. Simultaneous.
କ୍ରି. ବିଣ.—୧ । ଏଇଲାଗେ; ଏହିକ୍ଷଣି—
1. Immediately; just now.
୨ । ଅଳ୍ପକାଳ ପୂର୍ବେ—2. Recently.

ନଗନ—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଲଗ୍ନ)—୧ । ଲଗ୍ନ; ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ବିବାହାଦି
Nagana ଶୁଭ କର୍ମାନୁଷ୍ଠାନର ଅନୁକୂଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତ; ଶୁଭ ଲଗ୍ନ; ଶୁଭ
ନଗନ ମୁହୂର୍ତ୍ତ—1. The exact moment for performing
ଲଗନ a ceremony, which is the most auspicious according to astrological calculations.
୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଲଗ୍ନ; ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ଉଦୟକାଳ—
2. The moment of the rising of planets

ନଗନ ଧରିବା—ପ୍ରା. କ୍ରି—(ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ) ବିବାହାଦି ଶୁଭ
Nagana dharibā କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଲଗ୍ନ ସ୍ଥିର କରିବା—
ନଗନ ଧରା To ascertain or fix the most opportune moment for performing a ceremony.
ଲଗନ ନିକାଲନା
[ନଗନ ଧରା(ରେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତ ରୂପ]

ନଗ ନଦୀ—ସଂ. ବି. (ନଗ+ନଦୀ)—
Naga nadī ୧ । (ବହି) ପର୍ବତ ଓ ନଦୀ—
1. Mountain and river.
୨ । (ମ ପ. ଲୋ; କର୍ମଧା) ପର୍ବତରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ନଦୀ—
2. Hill stream; a river rising from a mountain.

ନଗନନ୍ଦିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଗ+ନନ୍ଦିନୀ)—
Naganandinī ପାର୍ବତୀ; ଗିରିଜା—Pārbatī.

ନଗନିକା—ପ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଲଗ୍ନିକ)—ଲଗ୍ନିକ (ଦେଖ)
Naganika Lagnika (See)

ନଗପତି—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଗ+ପତି)—
Naga pati ୧ । ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ପର୍ବତ; ବଡ଼ ପର୍ବତ—
1. A big mountain.
୨ । ହିମାଳୟ ପର୍ବତ—2. The Himalayas
୩ । ଚନ୍ଦ୍ର—3. The moon.
୪ । କୈଳାଶ ପର୍ବତ; ଶିବ—4. Name of Śiba.
୫ । ସୁମେରୁ ପର୍ବତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. The mythological Sumeru mountain.

ନଗଭିଦ୍—ସଂ. ବି. (ନଗ=ପର୍ବତ+ଭିଦ୍ ଧାତୁ=ଭେଦ କରିବା
Nagabhid +କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
୧ । ଇନ୍ଦ୍ର (ବଜ୍ରଦ୍ୱାରା ପର୍ବତମାନଙ୍କୁ ଭେଦ କରିଥିବାରୁ)—
1. Indra.
୨ । ବଜ୍ର—2. Thunder-bolt,
୩ । କୁଠାର; କୁରାଢ଼ି—3. Axe.
୪ । ପାଷାଣଭେଦୀ ନାମକ ଗୁଳ୍ମ ବିଶେଷ—
4. A kind of hardy mountain plant; Plectranthus.
୫ । ପୂର୍ବକାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ପାଷାଣଭେଦନାସ୍ତ୍ର—
5. An instrument used in ancient India for piercing through or blasting stones.
ସଂ. ବିଣ—ପର୍ବତ ଭେଦନକାରୀ—
Piercing the mountain

ନଗର—ସଂ. ବି. (ନଗ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ର; ଯହିଁରେ ନଗ ଅର୍ଥାତ୍
Nagara ପର୍ବତ ଯର କୋଠାମାନ ଅଛି)—
୧ । ସହର—1. Town; city.
୨ । ଶିଳ୍ପ ଓ ବାଣିଜ୍ୟପ୍ରଧାନ ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ—
2. A populous centre of trade and art.
[ଦ୍—ଉଚ୍ଚ-ସୌଧାଦି ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଣିଜ୍ୟପ୍ରଧାନ ଓ ବହୁ ଶ୍ରେଣୀର ଜନମାନଙ୍କ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଲୋକାଳୟକୁ ନଗର ବୋଲାଯାଏ ।]

ନଗର କାକ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ଲୋ; ସହରରେ ଯେଉଁ ଭୁଆ ବିତରଣ
Nagara kāka କରନ୍ତି) – (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)ତୁଚ୍ଛ ହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି (an expression of contempt) A vile or low person (Apte).

ନଗର କୀର୍ତ୍ତନ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ଲୋ. କର୍ମଧା; ନଗର+କୀର୍ତ୍ତନ)—
Nagara kīrttana ହରିନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ କରି ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଦ୍ୱାରା ନଗରର ରାଜପଥମାନଙ୍କରେ ବୁଲିବା—
The act of walking through the streets of a town in a procession chanting hymns.

ନଗର ଘାତ—ସଂ. ବି. (ନଗର+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nagara ghāta ହାତୀ (ହି.ଶ)—Elephant (Apte).

ନଗର ଜନ—ସଂ. ବି. (ନଗର+ଜନ)—
Nagara jana ପୁରଜନ; ନଗରବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ନାଗରିକ ବ୍ୟକ୍ତି-
Townsman; townsfolk; citizen.

ନଗର ଦ୍ୱାର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଗର+ଦ୍ୱାର)—
Nagara dwāra ସହରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଫାଟକ—
City-gate.

ନଗର ନାୟିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ବେଶ୍ୟା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nagara nāyikā A prostitute.
(ନଗର ନାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଗର ନିବାସ—ସଂ. ବି—୧ । (ମ. ତ. ତତ୍ପୁ; କର୍ମଧା; ନଗର + ନିବାସ)
Nagara nibāsa ମଫସଲବାସୀ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କର ସହରରେ ଥିବା ଅଟ୍ଟାଳିକା ବା ବାସଭବନ—1. Town residence of a country magnate.
୨ । ନଗରରେ ବାସ କରିବା—2. Living in a city; taking up one's residence in a town.

ନଗର ନିବାସୀ—ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ. (ରୂପଦ ବହୁବ୍ରୀହି; ନଗର + ନିବାସିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ସହରିଆ; ନାଗରିକ—
Nagara nibāsī Residing in a town.
(ନଗର ନିବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ସଂ. ବି—ବଜାରିଆ ବା ସହରିଆ ଲୋକ—
A cockney; townsman

ନଗରପାଳ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଗର + ପାଳ)—
Nagarapāla ୧ । କୋଟ୍ଟାଳ; ନଗର ଜଗିବା ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ—
(ନଗରପାଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Police commissioner; the head of the city police.
୨ । ସହରର ସନ୍ତ୍ରୀ ବା ପ୍ରହରୀ; ଚୌକିଦାର—
2. A watchman; town-guard; sentinel; constable.
୩ । ସହରର ଶାନ୍ତିରକ୍ଷକ ପୁଲିସ ଫଉଜ—
3. The town police.
୪ । ପ୍ରାଚୀନଭାରତରେ ନଗରର ଶାସନ ଓ ନ୍ୟାୟବିଚାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କ୍ଷମତାପ୍ରାପ୍ତ ଜନଖିବା ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀ—4. A person employed by the king in ancient India to superintend the executive and judicial administration of a town.

ନଗର ପାଳିକା ସଭା—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Nagara pālikā sabhā ମିଉନିସିପାଲିଟୀ—Municipality; town-council.
(ନଗର ରକ୍ଷିଣୀ ସଭା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଗର ପ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଗର + ପ୍ରାନ୍ତ)—
Nagara prānta ସହରର ଶେଷଭାଗ; ସହରତଳି—
The outskirts of a town; the suburbs of a city.
ନଗରାଭ୍ୟାଶ(ସ) } ଅନ୍ୟରୂପ
ନଗରୋପାନ୍ତ
ନଗରୋପକଣ୍ଠ

ନଗର ବାସୀ—ଷି. ବିଣ. ପୁଂ—ନଗର ନିବାସୀ (ଦେଖ)
Nagara bāsī Nagara nibāsī (See)
(ନଗର ବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଗର ମୁସ୍ତକ—ସଂ. ବି—ନାଗର ମୁଥା—A large bulbuous grass-root used in medicine.
Nagara mustaka
(ନଗରମୁସ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ନଗର ରକ୍ଷକ—ସଂ. ବି. (ରୂପଦ ତତ୍; ନଗର + ରକ୍ଷକ)—
Nagara rakshaka ନଗରପାଳ (ଦେଖ)
Nagara pāla (See)

ନଗର ରକ୍ଷିଣୀ ସଭା—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ମିଉନିସିପାଲିଟୀ—
Nagara rakshiṇī sabhā Municipality; town-council.

ନଗର ରକ୍ଷିଣୀ ସେନା—ସଂ. ବି—ସହରର ପୁଲିସ୍—
Nagara rakshiṇī senā Town police; town-guards; the military police of a town.

ନଗର ରକ୍ଷୀ—ସଂ. ବି—ନଗର ପାଳ (ଦେଖ)
Nagara rakshī Nagara pāla (See)

ନଗର ସନ୍ନିବେଶ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଗର + ସନ୍ନିବେଶ)—
Nagara sannibeśa ନୂତନ ନଗରର ସ୍ଥାପନ ଓ ନିର୍ମାଣ—
(ନଗରାଦି ସନ୍ନିବେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) Town-planning; the starting and building of a new town.
[ଦ୍ର—ଅଗ୍ନିପୁରାଣରେ ରୂପଦେଶ କରାଯାଇଅଛି ଯେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ନଗର ବସାଇବାକୁ ହେଲେ ରାଜା ପ୍ରଥମେ ଏକ ବା ଅଧ ଯୋଜନ ଲମ୍ବ ସୁନ୍ଦର ସ୍ଥାନ ବାଛିବେ ଓ ସେଠାରେ ବଜାର ଆଦି ବସାଇବେ । ଏଥିର ଅଗ୍ନି କୋଣରେ କର୍ଣ୍ଣିଆଁ, ଦକ୍ଷିଣରେ ନର୍ତ୍ତକ, ନର୍ତ୍ତକୀ ଓ ବେଶ୍ୟା, ନୈର୍ଋତରେ ନଟ ଓ କୈବର୍ତ୍ତ, ପଶ୍ଚିମରେ ରଥ ଓ ଶସ୍ତ୍ରାଦି, ବାୟୁ କୋଣରେ ଭୃତ୍ୟ ଓ ଦାସଦାସୀ, ଉତ୍ତରରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଯତି ଓ ସିଦ୍ଧ ପୁରୁଷ, ଈଶାନ କୋଣରେ ଫଳ ଓ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ରନ୍ଧେତା ଓ ପୂର୍ବରେ ଯୋଦ୍ଧା ଆଦିଙ୍କ ରହିବା ପାଇଁ ରୂପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନମାନ ଛାଆର କରାଇବେ । ଏହା ଛଡ଼ା ପୂର୍ବରେ କ୍ଷତ୍ରିୟ, ଦକ୍ଷିଣରେ ବୈଶ୍ୟ ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ରହିବା ସ୍ଥାନ ନିରୂପଣ କରିବେ; ନଗରର ଚାରି ପାଖେ ସେନା ରଖିବେ; ଦକ୍ଷିଣରେ ଶ୍ମଶାନ ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ଗୋମେଷାଦି ରହିବା ଓ ଚରିବା ପାଇଁ ପଡ଼ିଆ ଜମି ରଖିବେ ଓ ଉତ୍ତରରେ ଖେତ ହେବା ଜମି ରଖିବେ; ନଗରର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଦେବମନ୍ଦିରମାନ ନିର୍ମାଣ କରିବେ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର]

ନଗରସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. (ନଗର + ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nagarastha ୧ । ନଗରରେ ଥିବା; ନଗରବାସୀ—
1. Residing in a town.
୨ । ନଗରର ଅନ୍ତର୍ଗତ—
2. Within the ambits of a city.
୩ । ନଗରରେ ଅବସ୍ଥିତ—3. Situated in a town.

ନଗରାଜ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ନଗ + ରାଜନ୍)—ନଗପତି (ଦେଖ)
Nagarāja Nagapati (See)

ନଗରାଜ କନ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଗରାଜ + କନ୍ୟା)—
Nagarāja kanyā ପାର୍ବତୀ; ଗିରିଜା—Pārbatī.

ନଗରାଧ୍ୟକ୍ଷ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଗର + ଅଧ୍ୟକ୍ଷ)—
Nagarādhyaksha ନଗରପାଳ (ଦେଖ)
Nagarapāla (See)

ନଗରିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାଗରିକ)—ନାଗରିକ; ସହରିଆ ଲୋକ—
Nagariā Townsfolk.

ନଗରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଗର + ବଣିଷ୍ଠାର୍ଥରେ ବା ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଈ)—
Nagarī ୧ । ବଡ଼ ସହର; ବଣିଷ୍ଠ ସହର—
1. A big town; a city.
୨ । ନାଗରିକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Townsman; citizen.

ନଗରୀ କାକ—ସଂ. ବି. (ନଗରୀର କାକ ସ୍ୱରୂପ)—ବକ; ବଗ—
Nagarī kāka The Indian crane; Ardea Nevia.

ନଗରୀ ବକ—ସଂ. ବି. (ନଗରୀର ବକ ସ୍ୱରୂପ)—କାକ; କୁଆ—
Nagarī baka Crow.

ନଗରୀୟ—ସଂ. ବିଣ. ସୂଂ. (ନଗର+ଈୟ)—୧ । ନଗର ସମ୍ବନ୍ଧୀ—
Nagarīya 1. Pertaining to a town, urban.
(ନଗରୀୟ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନଗରସ୍ଥ—2. Urban; situate in the town.
୩ । ନଗରେତ୍ପନ୍ନ—3. Produced or manufactured in a town.

ନଗରୋତ୍ଥା—ସଂ. ବି—ନଗର ମୁସ୍ତକ (ଦେଖ)
Nagarotthā Nagara mustaka (See)

ନଗରୋପକଣ୍ଠ—ସଂ. ବି. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଗର + ଉପକଣ୍ଠ)—
Nagaropakaṇṭha ନଗରପ୍ରାନ୍ତ; ନଗରର ଶେଷ ଭାଗ; ସହର-ତଳି—The outskirts of a town.

ନଗରୋପାନ୍ତ—ସଂ. ବି. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଗର + ଉପାନ୍ତ)—
Nagāropānta ନଗରୋପକଣ୍ଠ; ନଗରପ୍ରାନ୍ତ—
The suburbs of a city.

ନଗା—ଗ୍ରା. ବି ଓ ବିଣ—ଲଗା (ଦେଖ)—
Nagā Lagā (See)
(ନଗ, ନଗ୍ନ—ଆଦରାର୍ଥକ) ଦେ.ବି. (ଅଭାଦରାର୍ଥକ)—'ନଗେନ୍ଦ୍ର'ର ଡାକନାମ—Name for calling Nagendra

ନଗା(ଗେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଲଗାଇବା (ଦେଖ)
Nagā(ge)ibā Lagāibā (See)

ନଗାଟନ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଗ + ଅଟନ)—ମାଙ୍କଡ଼—
Nagāṭana Monkey (Apte).

ନଗାଧିପ—ସଂ. ବି. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଗ + ଅଧିପ)—
Nagādhipa ୧ । ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ପର୍ବତ—
ନଗାଧିପତି, ନଗାଧିରାଜ, ନଗାଧୀଶ୍ୱର } ଅନ୍ୟରୂପ 1. The greatest or biggest mountain.
୨ । ହିମାଳୟ ପର୍ବତ—
2. The Himalayas.
୩ । ସୁମେରୁ ପର୍ବତ—3. The mythological Sumeru mountain.

ନଗାନଗି—ଗ୍ରା. ବି ଓ ବିଣ—ଲଗାଲଗି (ଦେଖ)
Nagānagi Lagālagi (See)

ନଗାବାସ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଗ + ଆବାସ)—ମୟୂର—
Nagābāsa A peacock (Apte).

ନଗାମ—ଗ୍ରା. ବି—ଲଗାମ; ଘୋଡ଼ାମୁହଁରେ ବନ୍ଧା ହେବା ରଜ୍ଜୁ—
Nagāma Reins of a horse; bridle.

ନଗାରି—ସଂ. ବି. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଗ+ଅରି)—ଇନ୍ଦ୍ର—
Nagāri Indra.

ନଗି—ଗ୍ରା. ବି—ଲଗି (ଦେଖ)
Nagi Lagi (See)
ନଗୀ

ନଗିଚ୍(ଜ୍)—ବୈଦେ. ବି ଓ ବିଣ ଓ କ୍ରି ବିଣ. (ଫା. ନଜ୍‌ଦୀକ୍)—
Nagich(j) ନଜଦିକ୍ (ଦେଖ)—Najadik (See)
ନଗୀଚ ନଗୀଚ, ନଗଦୀକ

ନଗେନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବି. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଗ+ଇନ୍ଦ୍ର)—
Nagendra ୧ । ହିମାଳୟ ପର୍ବତ—
(ନଗେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. The Himalayas.
୨ । କୈଳାସ ପର୍ବତ—2. The Kailāsa mountain.
୩ । ସୁମେରୁ ପର୍ବତ—3. The Sumeru mountain.
ଦେ. ବି. ସୂଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ନଗେନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦିନୀ—ସଂ. ବି. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଗେନ୍ଦ୍ର+ନନ୍ଦିନୀ)—
Nagendra nandinī ପାର୍ବତୀ—Pārbatī.
ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to females.

ନଗେନ୍ଦ୍ର ନାଥ—ସଂ. ବି. (ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଗେନ୍ଦ୍ର + ନାଥ)—
Nagendra nātha ଶିବ; ମହାଦେବ—God Śiba.
ଦେ. ବି. ସୂଂ—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to males.

ନଗେନ୍ଦ୍ର ବାଳା—ସଂ ଓ ଦେ. ବି—ନଗେନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦିନୀ (ଦେଖ)
Nagendra bāḷā Nagendra nandinī (See)

ନଗୌକା—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ. (ସଂ. ନଗୌକସ୍ ଶବ୍ଦଜ)—
Nagaukā ନଗୌକାଃ (ଦେଖ)—Nagaukāḥ (See)

ନଗୌକାଃ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଗ+ଓକସ୍=ଗୃହ ବା ସ୍ଥାନ; ନଗୌକସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ପର୍ବତବାସୀ—
Nagaukāḥ Living in mountains.
ସଂ. ବି—୧ । ପକ୍ଷୀ—1. Bird.
୨ । ସିଂହ—2. Lion.
୩ । ବନ୍ୟ ଜନ୍ତୁ—3. Wild animals.
୪ । କାକ—4. Crow
୫ । ବାନର; ମାଙ୍କଡ଼ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
5. Monkey.
୬ । ସରଭ; ସୁଗ୍ରୀବୋକ୍ତ କାଳ୍ପନିକ ଅଷ୍ଟପଦୀ ଜନ୍ତୁବିଶେଷ—
6. A mythological animal said to have eight legs.

ନଗୌଚ୍ଛ୍ରାୟ—ସଂ. ବି. (ନଗ+ଉଚ୍ଛ୍ରାୟ; ଏଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Nagauchchhrāya ପର୍ବତର ଉଚ୍ଚତା—The height or altitude of a mountain.

ନଗୌଷଧି—ସଂ. ବି. (ନଗ + ଔଷଧି)—କଦଳୀ (ଉ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nagaushadhi Plantain

ନଗ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନଜ୍ ଧାତୁ=ଲଜ୍ଜିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଡ; ଲୁ ସ୍ଥାନେ ନ)—
Nagna
(ନଗ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ବିବସ୍ତ୍ର; ବିବସ୍ତ୍ର; ଉଲଙ୍ଗ; ଲଙ୍ଗଳା—
1. Naked; nude; bare.
୨ । କଷାୟ ବସ୍ତ୍ରଧାରୀ; ଗେରୁଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଥିବା—
2. Wearing a red-coloured cloth.
୩ । ଲୋକଜନପରିତ୍ୟକ୍ତ (ଦେଶ)—
3. Uninhabited; desolate.
୪ । ଅଚଷା; ଅକର୍ଷିତ (ଭୂମି)—
4. Uncultivated (land).
୫ । ଅନାବୃତ—5. Uncovered.
ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ନାଗା; ନଙ୍ଗୁଲୀ ବାବାଜୀ—
1. A class of mendicants going naked.
୨ । କ୍ଷପଣକ; ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
2. Buddhist mendicant.
୩ । ଯାଯାବର ସୁତ୍ତପାଠକ—
3. A wandering bard; herald; minstrel.
୪ । କପଟୀ ବ୍ୟକ୍ତି—4. Hypocrite (Apte).
୫ । ଶିବ—5. Śiba (Apte).
୬ । କୌପୀନ ଓ କଷାୟାମ୍ବରଧାରୀ ବିବସ୍ତ୍ର ଜୈନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. A class of Jaina anchorites wearing Kaupina and red-dyed cloth.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ୫ ପ୍ରକାର; ଦ୍ୱିଜଜ, ଜଜଶେଷ, ମୁକ୍ତଜଜ, ଏକବାସା ଓ ଅବାସା ।]
୭ । ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଶାସ୍ତ୍ର ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ଓ ଯାହା କୁଳରେ କେହି ବେଦ ପଢ଼ି ନାହାନ୍ତି (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. A Brāhmaṇa who is not versed in the scriptures and none of whose family has read the Bedas.
[ଦ୍ର—ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ନ ଗ୍ରହଣ ନିଷିଦ୍ଧ ।]
୮ । ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ ପରେ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଅବଲମ୍ବନ ନ କରି ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. A Brāhmaṇa who has taken to the 5th stage after leaving the 3rd stage (of the householder.)
[ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏମାନେ ସାତଟି ।]
ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଲଗ୍ନ)—ଲଗ୍ନ (ଦେଶ)
Lagna (See)

ନଗ୍ନକ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. ପୁଂ (ନଗ୍ନ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ. କ)—
Nagnaka ନଗ୍ନ (ଦେଶ)—Nagna (See)
(ନଗ୍ନିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଗ୍ନ କ୍ଷପଣକ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନଗ୍ନ+କ୍ଷପଣକ)—ଲଙ୍ଗୁଳୀ ବୌଦ୍ଧ
Nagna kshapaṇaka ଯତି ବା ଜୈନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
A nude Buddhist or Jaina mendicant.

ନଗ୍ନତା—ସଂ. ବି. (ନଗ୍ନ+ଭାବ. ତା)—ବିବସ୍ତ୍ରତ୍ୱ; ବସ୍ତ୍ରହୀନତା—
Nagnatā Nudity; nakedness.
(ନଗ୍ନତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଗ୍ନଜିତ୍—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ଶତପଥ ବ୍ରାହ୍ମଣରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଗାନ୍ଧାର ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜା—1. Name of an ancient King of Gandhāra (modern Kandahar).
୨ । କୋଶଳର ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜା—
2. Name of an ancient King of Kośala.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ କନ୍ୟା ସତ୍ୟା ବା ନାଗ୍ନଜିତୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନଗ୍ନାଟ—ସଂ. ବିଣ. (ନଗ୍ନ+ଅଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nagnāṭa ୧ । ବିବସ୍ତ୍ର; ବିବସ୍ତ୍ର—1. Naked; nude.
(ନଗ୍ନାଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜୈନ ବା ବୌଦ୍ଧ ଯତି—
2. A Jaina or Buddhist mendicant.

ନଗ୍ନିକ(କା)—ପ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଲଗ୍ନିକ)—
Nagnika(kā) ନିକଟ ସମ୍ପର୍କରେ ସମ୍ପର୍କିତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Closely related (person).

ନଗ୍ନିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଗ୍ନକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nagnikā ୧ । ନିର୍ଲଜ୍ଜା ବିବସ୍ତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ; ଲଙ୍ଗୁଳୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
1. A wanton woman; a shameless and nude woman.
୨ । ଯୌବନ; ଅପ୍ରାପ୍ତରଜସ୍କା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A girl before she attains puberty; a girl who has not yet had her first menses.
୩ । ଶିଶୁ କନ୍ୟା—3. An infant girl.
ସଂ. ବିଣ—୧ । ବିବସ୍ତ୍ରା; ଲଙ୍ଗୁଳୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
1. Nude or naked (female).
୨ । ସ୍ତନହୀନା ଯୁବତୀ—2. Breastless; (a young lady) having no prominent breasts.

ନଗ୍ନୀକରଣ—ସଂ. ବି. [ନଗ୍ନ+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ବି (ଈ)+କରଣ]—
Nagnikaraṇa ବିବସ୍ତ୍ରୀକରଣ; ବିବସ୍ତ୍ର କରିବା; ଲଙ୍ଗଳା କରିବା—
Denuding; stripping one of clothes.

ନଗ୍ନୀକୃତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. [ନଗ୍ନ+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ବି (ଈ)+କୃତ]—
Nagnikṛuta ବିବସ୍ତ୍ରୀକୃତ; ଯେଉଁ ବସ୍ତ୍ରପରିହୃତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନଗ୍ନ
(ନଗ୍ନୀକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) କରା ଯାଇଅଛି—Made naked; stripped of one's clothes.

ନଗ୍ର—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ନଗର)—ନଗର—
Nagra Town; city.
ନମ୍ର ଅମୃତ ଅହାର ସେ ନଗ୍ରରେ ବହୁତ । ସାନବୃଷ୍ଣ, ଜଗମୋହନ ।

ନଙ୍କା—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଲଙ୍କା; 'ଲ' ର 'ନ' ରୂପାନ୍ତରଣ)—
Naṅkā ୧ । ଲଙ୍କା (ଦେଶ)—1. Laṅkā (See)
୨ । ଲଙ୍କାମରିଚ—2. Red pepper.

ନଙ୍କା ଆମ୍ବ—ପ୍ରା. ବି—ଲଙ୍କା ଆମ୍ବ (ଦେଖ)
Nańkā āmba Lańkā āmba (See)

ନଙ୍କା ମରିଚ—ପ୍ରା. ବି—ଲଙ୍କା ମରିଚ (ଦେଖ)
Nańkā maricha Lańkā maricha (See)
(ନଙ୍କ ମରିଚ; ନଙ୍କା ମାରିଚ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (ନଂ=ବନ୍ଧନକୁ+ଗମ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଉପପତି; ଜାର—
Nańga A secret lover; paramour.

ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଅନଙ୍ଗ) ଅନଙ୍ଗ; କାମଦେବ—
(ନଂଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) God Cupid.

ଛଳିଲେ ଉମ୍ବା ବି ବସନ ଯୁଗ, ନଭସ୍ଥ ଭଣ ସଂହାସନ ନଙ୍ଗ ।
ପ୍ରାବୀ. ଉତ୍ତସମ୍ଭବ ।

ନଙ୍ଗପଙ୍ଗ—ଦେ. ଅ—୧ । ଲଙ୍ଗପଙ୍ଗ; ଲୁଙ୍ଗପୁଙ୍ଗ; ବିନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଚହଲୁ ଥିବା; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟବିହୀନ ହୋଇ ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିବା—
Nańgapańga ନଙ୍ଗର ପଙ୍ଗର, ନୁଙ୍ଗୁରୁପୁଙ୍ଗୁର, ନୁଙ୍ଗପୁଙ୍ଗ; ନୁଙ୍ଗୁରୁପୁଙ୍ଗୁରୁ } ଅନ୍ୟରୂପ
1. Walking up and down aimlessly; loitering about.

୨ । ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଭାବରେ ବିଚରଣ କରିବା—2. Walking up and down a place stealthily.

ନଙ୍ଗର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି—ଲଙ୍ଗର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nańgara (etc) Lańgara etc. (See)
ନଂଗର **ଲଂଗର**

ନଙ୍ଗଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଲଙ୍ଗଳ (ଦେଖ)
Nańgal Lańgala (See)

ନଙ୍ଗଲ ଜୁଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ତାରାପୁଞ୍ଜବିଶେଷ; ଇଲ୍ଲଳା ନକ୍ଷତ୍ର (କାଳପୁରୁଷର କଟିବନ୍ଧନ)—
Nańgal jurdā The belt of Orion (a constellation).

[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁରର ଖଡ଼ିଆମାନେ ଏ ନକ୍ଷତ୍ରର ଉଦୟ ନ ହେଲେ (ବୈଶାଖ ମାସ ନ ହେଲେ) ଲଙ୍ଗଳ ଯୋତନ୍ତି ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଧାନବୁଣାବୁଣି କାମ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଣୁ ଏ ନକ୍ଷତ୍ର-ପୁଞ୍ଜକୁ 'ନଙ୍ଗଲଜୁଡ଼ା' ବୋଲାଯାଏ ।]

ନଙ୍ଗଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବି—ଲଙ୍ଗଳ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nańgala (etc) Lańgala etc. (See)

ସବାଲେ ଜଠ ନଙ୍ଗଲେ ଯାଆନ୍ତି, ଘୋଡ଼ାଣି ଦ୍ରୋଣ ବାଜର—ଉଗ ।

ନଙ୍ଗଳା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ନଗ୍ନ)—୧ । ଲଙ୍ଗଳା; ବିବସ୍ତ୍ର;ଉଲଙ୍ଗ—
Nańgalā 1. Naked; nude; bare.
ନେଙ୍ଗଟା; ନେଂଟା; ନ୍ୟାଂଟା ବସ୍ତ୍ର ଦେବା ଭେବ ଯେ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧି ଯାଉ
ନଙ୍ଗା ନ ଦେବାର ଭେବେ ନଙ୍ଗଳା ହୋଇଥାଉ ।
(ନଙ୍ଗୁଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନଂଗଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ଅଳଙ୍କାର ଶୂନ୍ୟ; ଆବରଣ ହୀନ—2. Having one's ornaments put off or removed.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସଂସାର ବନ୍ଧନ ଶୂନ୍ୟ; ଗୃହଦାରାଦିରହିତ—3. (figurative) Having no worldly ties.

୪ । ନିର୍ଭୀକ—4. Fearless.

ନଙ୍ଗଳା ମୁକୁଳା—ଦେ. ବିଣ(ସଂ. ନଗ୍ନ+ମୁକ୍ତ)—ଲଙ୍ଗଳା ମୁକୁଳା (ଦେଖ)
Nańgalā mukulā Lańgalā mukulā (See)

ନଙ୍ଗା(ଙ୍ଗା)—ଦେ. ବିଣ—୧ । (ହିନ୍ଦୀରୁ ଅନୁକୃତ; ମୂଳ. ସଂ. ନଗ୍ନ; ପ୍ରା. ଣଗ୍ଗଲ)—ଲଂଘା; ଉନ୍ମୁକ୍ତ—
ଖୋଲା 1 Open; drawn (sword); unsheathed.
ନଂଗା (ଯଥା—ନଙ୍ଗା ତରବାରି ।)
ନଂଗା(ଙ୍ଗା)—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । (ସଂ. ଲମ୍ବ) ଲମ୍ବା—2. Long.
(ଯଥା—ମାଡ଼ି ମାରି ତତେ ନଙ୍ଗା କରି ଶୁଆଇ ଦେବି ।)

୩ । (ସଂ. ଲଂଘନ) ଉପବାସ କରୁଥିବା—
3. Fasting; famished.

ନଙ୍ଗୁ(ଙ୍ଗୋ)ଟି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଲଙ୍ଗୋଟା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nańgu(ńgo)ṭi (etc) Lańgoṭā etc (See)

ନଙ୍ଗୁଲି—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନଗ୍ନ)—ନଙ୍ଗଳା (ଦେଖ)
Nańguli (ନଂଗୁଲି—ଅନ୍ୟରୂପ) Nańgalā (See)

ନଙ୍ଗୁଲି ବାବାଜୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଗ୍ନ)—ନାଗା; ନଗ୍ନକ୍ଷପଣକ—
Nańguli bābājī Naked mendicant.
ନାଗା **ନଙ୍ଗା ବାବାଜୀ**

ନଙ୍ଘା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଗ୍ନ)—୧ । ଗୃହରୁ ବର୍ଷାପାଣି ଗଡ଼ି ଭୂମିରେ ନ ପଡ଼ି ବହିଯିବା ନିମନ୍ତେ ଓଳର ଗୃହର ଠିକ୍ ତଳେ ଲମ୍ବ-ଭାବରେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ନଡ଼ିଆ ବା ତାଳଗଛର ଗଣ୍ଡିର ଫଣ୍ଟା ଫାଳ; ଲୋଧା—1. Half of the split trunk of a palm or cocoanut tree placed lengthw ise under the eaves of a thatch for preventing the eaves-droppings from falling on the ground.
(ନଂଘା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ମଠଠ ୨ । ସମକୋଣଭାବରେ ମିଳିତ ହୋଇଥିବା ଦୁଇଟି ଗୃହର ନ୍ୟୁବ୍ଜପୃଷ୍ଠ ସନ୍ଧିସ୍ଥଳ—2. The concave declivity formed by two thatches when they meet each other at a right angle.

[ଦ୍ର—ଯେବେ ସମକୋଣଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ ଦୁଇଟି ଘରର ଗୃହ ଏପରି ମିଳିତ ହୋଇଥାଏ ଯେ ଉତ୍ତର ବା ଦକ୍ଷିଣଆଡ଼ୁ ଆସିଥିବା ଗୃହ ସଙ୍ଗେ ପୂର୍ବ ବା ପଶ୍ଚିମଆଡ଼ୁ ଆସିଥିବା ଗୃହ ଗୋଟିଏ ସମକୋଣୀ ଗହ୍ୱରଯୁକ୍ତ (concave) ସନ୍ଧି ସୃଷ୍ଟି କରେ ତେବେ ସେହି ସନ୍ଧିକୁ ଲଙ୍ଘା ବା ନଙ୍ଘା ବୋଲାଯାଏ; ଉଭୟ ଗୃହର ଉତ୍ତର ଅଂଶର ବର୍ଷଣା ପାଣି ସେହି ନଙ୍ଘାବାଟେ ଗଡ଼ି ଦୁଇ ଓଳର କଣବାଟେ ତଳକୁ ପଡ଼େ ।]

ଦେ. ବିଣ—ନଙ୍ଗା (ଦେଖ)—Nańgā (See)

ନଙ୍ଘା(ଙ୍ଗେ)ଇବା—ପ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଲଂଘ ଧାତୁ ଣିଚ)—
Nańghā(ńghe)ibā ଲଙ୍ଘାଇବା (ଦେଖ)—
ଲଂଘାନ **ନଘାନା** Lańghāibā (See)

ନଙ୍ଘା ଘୋଡ଼ା ପାଇଛା—ଦେ. ବି—୧ । ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଖଡ୍ଗଧାରୀ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ
Nańghā ghordā paichhā ସ୍ତ୍ରୀ—1. A rider with
ଉଲଙ୍ଗ ଆଦମୀ a drawn sword.

୨ । ଏକାକୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ଯାହାର କେହି ଗଳଗ୍ରହ ହେବାକୁ ନାହିଁ ଓ ଯେ ସର୍ବଦା ଯେକୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଓ ପ୍ରସ୍ତୁତ); ଘର ଦରଜା କଟା ବ୍ୟକ୍ତି—

2. A person who has no encumbrances; a person who is his own master.

ନଙ୍ଗା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସମକୋଣଭାବରେ ମିଳିତ ଦୁଇଟି ଘରର ନ୍ୟୂନ ପୃଷ୍ଠ ସନ୍ଧି ସ୍ଥଳକୁ କରୁଣ୍ ଓ ନିବିଡ଼ ରୂପେ ଛାଉଣି କରିବା—To thatch densely and imperviously the concave meeting place of two thatches which meet each other by forming a right angle.

Nanghā māribā

ନଙ୍ଘିବା—ପ୍ରା. କ୍ରି.—ଲଙ୍ଘିବା (ଦେଖ)

Nanghibā Langhibā (See)

ନଂଘା **ନାଘନା, ନଘନା** (ନଂଘିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଚକା—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. ନୃତ୍ୟ; କିମ୍ବା ନଚନଚ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—

Nachakā ୧ । ଲମ୍ବକା; ଲମ୍ବ ଓ ଅତି ପାତଳ ଥିବାରୁ ଯାହା ନଚନଚ; ଲଗବଗେ ବାରଂବାର କମ୍ପିତ ହୁଏ—

ଲଚଲଚ; ଲଚକୋଲା 1. Long and very thin.

ହେଁଚକା ୨ । ବାରଂବାର କମ୍ପିତ—

ଲଚକ 2. Vibrating repeatedly.

୩ । ସହଜନମ୍ୟ—3. Flexible.

ଦେ. ବି.—୧ । ବାରଂବାର ଉପରକୁ ତଳକୁ ହଲ୍ଲାହଲ୍ଲି; ଧକ-ଚକ—1. Jolting.

୨ । ଲମ୍ବ ଓ ଖୁବ୍ ପତଳା ବସ୍ତୁର ବାରଂବାର କମ୍ପନ—

2. Repeated jerkings of a long and thin thing.

ନଚକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନୃତ୍ ଧାତୁ)--୧ । ଲହଲହ କରିବା—

Nachakā (ke)ibā 1. To flourish or wave a long and very thin or slender thing.

ନଚକାନ, ହେଁଚକାନ

ଲଚକାନା; ଲଚାନା ୨ । ଝୁଙ୍କେଇ ଝୁଙ୍କେଇ ବଳପୂର୍ବକ ଟାଣିବା--

2. To jerk; to pull with jerks.

ନଚକିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନୃତ୍ୟ)—୧ । ଲକ୍ ଲକ୍ ହେବା; ଲହଲହିବା; (ପତଳା ଲମ୍ବା ବସ୍ତୁ) ନମନୀୟ ହେବା—1. To become malleable or flexible.

Nachakibā

ନଚକା; ହେଁଚକା

ଲଚକନା ୨ । ବାରଂବାର ଦୋହଲିବା—2. To jolt; to jerk.

ନଚନଚ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନୃତ୍ ଧାତୁ)—ନକ ନକ; ଲହଲହ; ସହଜନମ୍ୟ; ନମନୀୟ—Flexible.

Nacha nacha

ନଚନଚ **ଲଚଲଚ**

ନଚା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନର୍ତ୍ତନ; ନୃତ୍ୟ ପ୍ରା. ଣାଚ)—୧ । ନଚାଇବା—

Nachā 1. Causing to dance.

ନାଚ ୨ । ନାଚିବା; ନର୍ତ୍ତନ—

ନାଚ 2. Dancing.

ନଚା(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନୃତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍; ନାଚିବାର ଣିଜନ୍ତ ଆକାର)—୧ । ନୃତ୍ୟ କରାଇବା—

Nachā(che)ibā

ନାଚାନ ନଚାନା 1. To cause to dance.

୨ । ଇତସ୍ତତଃ ବା ଉପରକୁ ତଳକୁ ସଞ୍ଚାଳିତ କରିବା; କମ୍ପାଇବା—1. To move to and fro; to move up and down.

ଫଳ ଦେବାକୁ ଅଭିଳାଷ ଫଳ ନଗର ବୃକ୍ଷମାଣ ଗୋ—ଜଗନ୍ନାଥ ସଙ୍ଗୀତ

୩ । ଝୁଲାଇ କରାଇବା; ଦୋହଲାଇବା—3. To dangle; to cause to oscillate.

୪ । ଗୀତ ବୋଲ ବା ବାଦ୍ୟସମ୍ବାଦ ବଜାଇ ନର୍ତ୍ତକକୁ ନାଚରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା—4. To help a dancer by the accompaniment of music.

୫ । ନୃତ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରାଇବା—5. To engage or induce a person to dance.

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବାରଂବାର ଉଠିବା ବସିବା କିମ୍ବା ଏକସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ଆସିବା ଆଦି କର୍ମରେ ଲଗାଇ ହଇରାଣ କରିବା—6. (figurative) To harass a person by obliging or making him to constantly move about.

୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଅସ୍ଥିର କରିବା--7. (figurative) To make a person restless.

ନଚାକୁଦା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନୃତ୍ୟ+ସ୍ଫୁଦନ)—ଲମ୍ଫ ଝମ୍ଫ; ଉଆଁ-ଭେଇଁ—Jumping and frisking about; capering.

Nachākudā

ନାଚକୁଁଦା **ନାଚକୁଦ**

ନଚାନଚି—ଦେ. ବି.—୧ । ଲମ୍ଫଝମ୍ଫ; ଲମ୍ଫନ—

Nachānachi 1. Frisking about.

ନାଚାନାଚି ୨ । ବହୁ ଲୋକଙ୍କର ନୃତ୍ୟ—

2. Dancing of many persons.

ନଚିକେତାଃ—ସଂ. ବି. (ନଚିକେତସ୍ ଶବ୍ଦ ୨ମା .୧ବ)—୧ । ଅଗ୍ନି—

Nachiketāh 1. Fire.

(ନଚିକେତା— ଦେ. ରୂପ) ୨ । ବେଦୋକ୍ତ ଋଷିବିଶେଷ—

2. Name of a sage.

[ଦ୍ର—ଏ ବାଜଶ୍ରବା ଋଷିଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ବାଜଶ୍ରବା ଋଷି ଥରେ ଯଜ୍ଞର ଦକ୍ଷିଣାପାଇଁ ସର୍ବସ୍ୱ ଦାନ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ନଚିକେତାଃ ପିତାଙ୍କୁ ଏକାଧିକ ଥର ପଚାରିଲେ ମୋତେ କାହାକୁ ଦାନ କଲ ? ପିତା ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ 'ତୋତେ ମୃତ୍ୟୁକୁ ଦାନ କଲି' । ଏହା ଶୁଣି ନଚିକେତାଃ ମୃତ୍ୟୁଙ୍କ ଠାକୁ ଗଲେ ଓ ସେଠାରେ ୩ ଦିନ ଅପେକ୍ଷାର ରହି ମୃତ୍ୟୁଙ୍କ ଠାରୁ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ—ହି. ଶ. ।]

ନଚିର—ସଂ. ଅ.—(ନ+ଚିର=ବିଳମ୍ବ) —ଶୀଘ୍ର; ଅବିଳମ୍ବେ—

Nachira At once; instantly.

ନଚେତ୍—ସଂ. ଅ. (ନ+ଚେତ୍)—ନ ହେଲେ; ନଭୁବା—

Nachet Else; otherwise; if not.

ନଚ୍ଛମନ (ଇତ୍ୟାଦି) ପ୍ରା. ବି.—ଲଚ୍ଛମନ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)

Nachhamana (etc) Lachhamana etc (See)

[ନଚ୍ଛମଚ୍ଛଆ(ଆଁ)—ଅନାଦରାର୍ଥକ ରୂପ]

ନଚ୍ଛ—ପ୍ରା. ବି —ଲଚ୍ଛ (ଦେଖ)

Nachhā Lachhā (See)

ନଛି(ଛୁ)—ଗ୍ରା. ବି. (ଆଦରାର୍ଥକ)—ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ନରସିଂହ, ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ଆଦି ଲୋକଙ୍କୁ ଡାକିବା ନାମ—
Nachhi(chhu) A name for calling persons named Lakshmīdhara, Lakshmaṇa, Narasimha etc.
ନଛିଆ } ଅନାଦରାର୍ଥକ
ନଛୁଆ }

ନଛିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଲଛିବା (ଦେଖ)
Nachhibā Lachhibā (See)

ନଛୋଡ଼ବନ୍ଦା—ଦେ. ବିଣ—ନାଛୋଡ଼ବନ୍ଦା (ଦେଖ)
Nachhordabandā Nāchhordabandā (See)

ନଜ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଲଜ୍ଜିତ ହେବା—
Naj (root) To be ashamed

ନଜଦିକ୍(ଗ୍)—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ନଜ୍‌ଦିକ୍=ନିକଟ)—
Najadik(g) ସାମୀପ୍ୟ; ନୈକଟ୍ୟ—Nearness;
ନଜଦୀକ୍ propinquity.
ନଜଦୀକ ବିଣ—ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ; ନିକଟସ୍ଥ—
Near; adjacent; proximate.
କ୍ରି. ବି—ନିକଟରେ—Near; at hand.

ନଜର—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ନଜର୍)—୧ । ଦୃଷ୍ଟି; ଚାହାଣି—
Najara 1. View.
ନଜର ଜଳଧର ପଙ୍କ ବି ଅବା କଳଙ୍କ ଶଶେ ଟିକ୍ କରି ଫୁଲେ ନାହିଁ ନଜର ।
ନଜର ବିଦଗ୍ଧମୁଖ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି—2. A sharp look-out.
୩ । ଦର୍ଶନ—3. Sight; vision.
୪ । ଖାତିର—4. Care; regard.
୫ । ଖିଆଲ; ମନୋଯୋଗ=5. Attention.
୬ । ଧ୍ୟାନ; ଜ୍ଞାନ—6. Notice.
୭ । ଅନ୍ୟ ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ ଖାଦ୍ୟ ବା ସୁକୁମାର ଶିଶୁଙ୍କ ରୂପରେ ଡାହାଣୀ ଓ ଡାହାଣୀଙ୍କର ପଡ଼ିବା ପାପଦୃଷ୍ଟି ବା ଲୋଲୁପ ଦୃଷ୍ଟି, ଯହିଁର ଫଳରେ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଦୂଷିତ ଓ ଅଖାଦ୍ୟ ହୋଇଯାଏ ଓ ଶିଶୁଙ୍କର ରୋଗ ହୁଏ (ଦୃଷ୍ଟି-ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)—7. Casting of evil, sinful or greedy eye on food intended by others and on infants by wizards and witches (see notes under Drushṭi).
୮ । ଦର୍ଶନୀ; ରାଜାଆଦିଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଥମେ ସମ୍ମାନ ସ୍ୱରୂପ ଯେଉଁ ମୁଦ୍ରା ବା ଧନ ଭେଟ ଦିଅନ୍ତି; ନଜରାନା; ଉପଢୌକନ; ଭେଟୀ—
8. A present; nuzzer.
ଶମ୍ଭୁ ନଜର ମନ୍ଦିରେ ମଣ୍ଡନ ଶ୍ରେଣୀ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଲୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୃଗନାଭିରେ ।
ବିଦଗ୍ଧମୁଖ. ସଙ୍ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ବା ଅଧୀନତା ସ୍ୱୀକାରର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ଦର୍ଶକ ତାହାଙ୍କଠାରୁ ଉଚ୍ଚତର ପଦଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବା ବେଳେ ଟଙ୍କା ବା ମହୁଡ଼ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଥୁଅନ୍ତି । କେଉଁ କେଉଁ ଉଚ୍ଚପଦଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ତାହାଙ୍କୁ କେବଳ ସ୍ପର୍ଶ କରି ଛାଡ଼ିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଫେରାଇ ଦିଅନ୍ତି, କେତେବେଳେ ବା ତାହା ଗ୍ରହଣ ବା ଆତ୍ମସାତ୍ କରନ୍ତି ।
ଏହି ନଗଦ ଭେଟ ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଚଳିଛି ।]
୯ । ସମ୍ରାଟ ବା ସମ୍ରାଟଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କୁ ଅଧୀନ ବା କରଦ ରାଜାମାନେ ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧନ ବା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ଦରବାର ବା ଭେଟ ଉପଲକ୍ଷେ ଭେଟ ଦିଅନ୍ତି—9 A fixed sum of money or gold coins which is presented to the Emperor or his representative by a feudatory or tributary Chief on the occasion of a Durbar or formal interview.

ନଜର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦେଖିବା—
Najara karibā 1. To see; to look at.
ନଜରକରା ୨ । ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା—2. To keep an eye on.
ନଜରକରନା ୩ । ଜଗିବା—3. To watch; to guard.
୪ । ତତ୍ତ୍ୱ ନେବା—4. To supervise.
୫ । ଖାତିର କରିବା—5. To care for.
ଅନ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ନାହୁଁ ଏତ କଳଅର
ନାହିଁ ଏ କାହାକୁ କରିବେ ନଜର । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତି ।

ନଜରକୁ ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖାତିର କରିବା—
Najaraku āṇibā 1. To care for.
(ନଜରକୁ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ତାହାକୁ ବି କଳାବଗା ନଜରକୁ ଅଣେ ?
ନଜରେଆନା ବିନା ଦୋଷ ନାହିଁ ଥରେ ଯେ କୁସୁମବାଣେ ।
ନଜରମେଳାନା ବିଦଗ୍ଧମୁଖ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ଗୁଣୀ ମଧ୍ୟରେ ଗଣନା କରିବା—
2. To count as a good man.
୩ । ଖିଆଲ କରିବା—3. To take cognisance of; to take notice of.

ନଜର ଖାନା—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ନଜର୍ ଓ ଖାନା)—ବଇଠକଖାନା-
Najara khānā Drawing room; parlour.
ନଜରଖାନା **ନଜରଖାନା**

ନଜର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନଜର କରିବା (ଦେଖ)
Najara debā 1. Najara karibā (See)
ନଜରଦେଓୟା ୨ । ବଡ଼ଲୋକଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବା ବେଳେ ଭେଟ
ନଜରଦେନା ଦେବା—2. To pay nuzzerana or present on cash.

ନଜର ନଳ(ଳି)—ଦେ. ବି. (ଆ. ନଜର୍=ଦୃଷ୍ଟି+ସ. ନଳ)—
Najara nala(li) ଦୂରଦର୍ଶନ ଯନ୍ତ୍ର—
ନଜରନଳୀ **ନଜରନଳୀ** Eyeglass; telescope.

ନଜର ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନଜର କରିବା (ଦେଖ)
Najara pakā(ke)ibā 1. Najara karibā (See)
ନଜରକେଳା ୨ । ପାପଦୃଷ୍ଟି ବା ଲୋଭ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇବା—
ନଜରଡୋଳନା 2. To cast sinster look upon.
(ନଜର ପଡ଼ିବା—ବି)

ନଜରବନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବିଣ (କରିରଅ) (ଅ. ନଜର୍+ଫା. ବନ୍ଦ)—
Najaraband ୧ । ପ୍ରହରୀ-ରକ୍ଷିତ—1. Guarded.
ନଜରବଂଦ ୨ । ଅଟକ ରଖାଯିବା; କାରାବଦ୍ଧ—
नजरबंद 2. Confined; imprisoned.
୩ । କଡ଼ା ବା ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖାଯାଇଥିବା—
3. Kept under surveillance; watched.

ନଜରବନ୍ଦି—ବୈଦେ. ବି. (କରିରଅ) (ଅ. ନଜର୍+ଫା. ବନ୍ଦୀ)—
Najarabandi ୧ । ଅଟକ ରଖିବା; କଇଦ କରି ରଖିବା—
ନଜରବନ୍ଦୀ 1. Imprisonment; confinement.
नजरबन्दी

ନଜର ବାଗ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଅ. ନଜର୍+ଫା. ବାଗିଚ୍)—
Najara bāg ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ଗୃହ ସଂଲଗ୍ନ ବିଳାସୋଦ୍ୟାନ—
(ନଜରବଗିଚା—ଅନ୍ୟରୂପ) Pleasure-garden attached to
ନଜରବାଗ, ନଜରବାଗାନ the house of rich men.
नजरबगीचा, नजरबाग

ନଜରବାଜ୍—ବୈଦେ. ବି (ଅ. ନଜର୍+ଫା. ବାଜ୍)—
Najarabāj ୧ । ଭୁଲୁଙ୍ଗା; ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ—
ନଜରବାଜ୍ 1. Juggler; magician.
नजरबाज, नजरहाया ୨ । ପ୍ରତାରକ; ଠକ—
2. Swindler; knave.
୩ । ଯେଉଁ ଛାହାଣା ବା ଛାହାଣୀ ଖାଦ୍ୟ ବା ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଉପରେ ପାପ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଏ—3. A person (man or woman) who casts sinister look on food or children.

ବିଣ—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ବିଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Having a sharp look-out; keen-eyed; keen-sighted.
୨ । ଯେ ଖାଦ୍ୟ ବା ଶିଶୁଙ୍କପ୍ରତି ପାପ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଏ—
2. Habituated to casting sinister look on food or children.

ନଜରବାଜି—ବୈଦେ. ବି (ଅ. ନଜର୍+ଫା. ବାଜୀ)—୧ । ଭୁଲୁକ;
Najarabāji ଭେଳକ—1. Jugglery, magic.
ନଜରବାଜୀ ୨ । ପ୍ରଣୟିଯୁଗଳର ପରସ୍ପର ପ୍ରେମକ-ଟାଖପାତ—
नजरबाजी 2. Mutual love-glance.

ନଜର ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନଜର କରିବା (ଦେଖ)
Najara rakhibā 1. Najara karibā (See)
ନଜର ରାଖା ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବିଷୟର ଭାର ନେବା—
नजर रखना 2. To take care of.
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଗତିବିଧି ପ୍ରତି ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା—3. To keep a vigilant eye on the movemets of a person.
୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି କୃପାଦୃଷ୍ଟି ବା ଅନୁଗ୍ରହ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା—4. To look upon a person with kindness or favour.

ନଜରଣା(ନା)—ବୈଦେ. ବି (ଅ. ନଜରାନା)—୧ । ଭେଟି; ଉପଢୌକନ—1. Present.
ନଜରାନା ୨ । ସଲାମୀ; ଦର୍ଶନୀ; ରାଜା ଜମିଦାର ଆଦିଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ
नजराना ଦର୍ଶନ କଲାବେଳେ ଅଧୀନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେବା ଭେଟି—
2. Cash present given to kings etc at the first interview; nuzzerana.
ଅଗଲୁବ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଅଗରେ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ନଜରଣା
ଦେ ଇ ଦେଇ.....ସମ୍ମାନ କଲେ—ଫକୀର ମୋହନ. ଉମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଚଳିଗଲାଣି—Nuzzerana]

ନଜିକ୍(ଗ୍)—ବୈଦେ. ବି ଓ ବିଣ (ଅ)—ନଜଦିକ୍ (ଦେଖ)
Najik(g) Najadik (See)
नजदीक नजीक

ନଜିର୍—ବୈଦେ. ବି (କରିରଅ) (ଅ)—୧ । ନମୁନା—
Najir 1. Specimen.
नजीर ୨ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ; ଉଦାହରଣ—2 Example.
नजीर ୩ । ପ୍ରାମାଣିକ ବାକ୍ୟ—3. Authoritative words.
୪ । ନିଦର୍ଶନ; ପ୍ରମାଣ—4. Proof.
୫ । ଆଇନ୍—5. Law.
୬ । କୌଣସି ମକଦ୍ଦମାରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ, ଯଦ୍ୱାରା ଦର୍ଶାଇବା ପକ୍ଷର ଯୁକ୍ତିର ସପକ୍ଷରେ ଏହିପରି ବିଷୟ ପୂର୍ବେ କୌଣସି ହାଇକୋର୍ଟ ବା ଉଚ୍ଚ ଅଦାଲତରେ ମୀମାଂସିତ ହୋଇଥିଲା—6. Ruling or case-law quoted by a party in support of his contention in a law court; authority in support of one's point.

ନଞ୍—ସଂ. ଅ—(ନୁହେଁ, ଏହି ଅର୍ଥବୋଧକ) ନାଁ; ନୁହେଁ; ନ—
Nañ No; not.
[ଦ୍ର—ସାଦୃଶ୍ୟ, ଅଭାବ, ଅନ୍ୟଥା, ଅଲ୍ପତ୍ୱ, ଅପ୍ରାଶସ୍ତ୍ୟ ଓ ବିରୋଧ ଅର୍ଥରେ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହାର ଚିହ୍ନ 'ନ' । ଅଦ୍ୟରେ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ଥିବା ଶବ୍ଦ ସହିତ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଏହି 'ନଞ୍' ବା 'ନ' ଠାରେ 'ଅନ୍' ହୁଏ ଯଥା, ଅନାହତ; ଏବଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ 'ଅ' ହୁଏ ଯଥା, ଅସ୍ପନ୍ଦନ ।]

ନଞ୍ ତତ୍ପୁରୁଷ—ସଂ. ବି—(ବ୍ୟାକରଣ) ନିଷେଧାର୍ଥକ ନଞ୍ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ
Nañ tat-purusha ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଯେଉଁ ସମାସ ହୁଏ-
(grammar) A negative compound.
(ଯଥା—ଅବ୍ରାହ୍ମଣ, ଅନିଚ୍ଛା, ଅନୁଚିତ । ଏହି ଭାଷାକୋଷରେ ଏଥିର ସାଂକେତିକ ନଞ୍ ତତ୍ ।)

ନଞ୍ର୍ଥ—ସଂ. ବି. (ନଞ୍+ଅର୍ଥ)—'ନ' ବା 'ନାହିଁ' ଏହି ଅର୍ଥ—
Nañartha Negative meaning.
ସଂ. ବିଣ—ନଞ୍ଅର୍ଥକ (ଦେଖ)
Nañarthaka (See)

ନଞ୍ଅର୍ଥକ—ସଂ. ବି. (ନଞ୍+ଅର୍ଥ+କ)—ନ, ନାହିଁ, ନୁହେଁ ଆଦି
Nañarthaka ଅର୍ଥ ଯାହାରୁ ପ୍ରତିପନ୍ନ ହୁଏ—
Having or conveying a negative meaning.

ନଟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ନୃତ୍ୟ କରିବା—
Naṭ (root) 1. To dance.

୨ । ଦୀପ୍ତି ପାଇବା—2. To shine.
୩ । ବଧ କରିବା—3. To kill.
୪ । ଅଭିନୟ କରିବା—4. To act
୫ । ଅଧଃପତିତ ହେବା—5. To drop down.

ନଟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ନଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Naṭa ୧ । ନର୍ତ୍ତକ; ନାଟୁଆ—1. Dancer.
(ନଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନାଟକର ଅଭିନେତା; ନାଟ୍ୟକଳାରେ ପ୍ରବୀଣ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A player in a dramatic performance; an actor.
୩ । ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ—3. Aśoka tree.
୪ । (ନଶ୍ ଧାତୁ+ଅଟ) ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ—
4. A hybrid caste.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଏକାଧିକ ସଙ୍କର ଜାତି 'ନଟ' ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଉଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି ଥିଲା । (୧) ଶୌଣ୍ଡିକ ପିତା ଓ ଶୌଣ୍ଡିକୀ ମାତାଠାରୁ ଉଦ୍ଭବ ଜାତିକୁ (୨) ମନୁଙ୍କ ମତରେ ବ୍ରାତ୍ୟ କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କଠାରୁ ଉଦ୍ଭବ ଏକ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତିକୁ ଓ (୩) ମାଳାକାର ପିତା ଓ ଶୂଦ୍ରା ମାତାଠାରୁ ଉଦ୍ଭବ ଜାତିକୁ ନଟ ବୋଲାଯାଉଥିଲା—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୫ । ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—
5. Adulterer; a man of loose character.
୬ । ଭାଣ୍ଡ—6. A jester.
୭ । ସଙ୍ଗୀତର ରାଗିଣୀବିଶେଷ—
7. Name of a musical tune or air.

[ଦ୍ର—ନଟ ରାଗ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ରାଗ; ଏଥିରେ ସବୁ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ୱର ଲାଗେ । କେହି କେହି ଏହାକୁ ମାଲକୋଷ ରାଗର, କେହି କେହି ଶ୍ରୀରାଗର ପୁତ୍ର ବୋଲି କହନ୍ତି । କେହି କେହି ଏହାକୁ ଷାଡ଼ବ ରାଗର ରାଗିଣୀ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏହାର ଗାନ ସମୟ ଦିନର ତୃତୀୟ ପ୍ରହର ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) । ଏହା ଅନ୍ୟ ରାଗମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଅନେକ ମିଶ୍ରରାଗ ଉତ୍ପାଦନ କରିଅଛି ଯଥା, ନଟ ମଲ୍ଲାରକ, ନଟ କେଦାର । ଏହା ଜଅ ପ୍ରକାର ବା ଜଦନଟ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ଯଥା—ବୃହନ୍ନଟ ବା ନଟନାରାୟଣ, କେଦାରନଟ, କଲ୍ୟାଣନଟ, କାମୋଦନଟ, ମଲ୍ଲାରନଟ ବା ନଟମଲ୍ଲାର, ଶ୍ରୀନଟ, କଦମ୍ବନଟ, ହାମ୍ବୀରନଟ ଓ ଅଦାଗନଟ—ଶ୍ରୀନେନ୍ଦ୍ର ।]

୮ । ଶ୍ୟୋନାକ; ଫଣଫଣା ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. Bignonia Indica (tree)

ଦେ. ବି—୧ । ଲଟ (ଦେଖ)—1. Laṭa (See)
୨ । ନଟବର ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭାଇ ନାମ—
2. Name by which a person named Naṭabara is called.

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନଷ୍ଟ)—ଦୁଷ୍ଟ; ଲମ୍ପଟ—
Wicked; wanton.

ନଟ

ପାଇପଟ ନଟ ନାଁ ମୋ ଅଗରେ ନ ଧର । ବିଚିତ୍ରକ୍ଷ. ଚଉଗଡ଼ଚନ୍ଦ୍ର ପ ଗୀତ ।

ନଟକଣ—ଗ୍ରା. ବି—ଲଟକଣ (ଦେଖ)
Naṭakaṇa Laṭakaṇa (See)

ନଟକଣି—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଲମ୍ବନ=ଝୁଲିବା)—
Naṭakaṇi ଲଟକଣି; ପାଗ ବା ଟୋପିରୁ ଲମ୍ବିଥିବା ଭୁଣ୍ଡି ବା ଫୁଲ—
ଲଟକନ Tassels hanging down from a turban or cap.
ନଟକଣି ଶ୍ରୀଧ ଯେ କଣ୍ଠି ଜନ୍ମିଅ
କଣ୍ଠାଭରଣ ଅଛି ନ କର ଚିନ୍ତ ଦସ୍ୟା । ଭୃଗୁସଂହିତା. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ନଟକା(କେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଲଟକାଇବା (ଦେଖ)
Naṭakā(ke)ibā Laṭakāibā (See)

ନଟକାର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଟ; ନାଟ୍ୟକାର)—
Naṭakāra ୧ । ନଟ; ନର୍ତ୍ତକ—1. Dancer.
୨ । ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ; ଭେଲକୀ—1. Juggler; magician.
ଧାତା ନଟକାର ପରି ଦେଖାଇଲ ଦୂର କେଉ କନକ ଗଉରୀ ।
ଉତ୍କ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

ନଟକାରୀ—ଦେ. ବି ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନାଟ୍ୟକାର, ନାଟ୍ୟକାରିଣୀ)—
Naṭakārī ନଟକାର (ଦେଖ)—Naṭakāra (See)
ଏହା ଶୁଣି ଜରତା ନାମକ ନଟକାରୀ । ବଶ୍ୱନାଥ. ବିଚିତ୍ରରାମାୟଣ ।

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନାଟ୍ୟକାରୀ) ଯେ ନାଚେ ବା ନୃତ୍ୟ କରେ—
Dancing.

ନଟକିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଲଟକିବା (ଦେଖ)
Naṭakibā Laṭakibā (See)

ନଟକୂଟ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଲଟ=ପ୍ରମାଦ ବଚନ ଓ କୂଟ=କପଟ)—
Naṭakūṭa ୧ । ଜଟିଳତା; ଗୋଳମାଳିଆ ବିଷୟ; ଝଞ୍ଝଟ; ଅଡ଼ୁଆ—
ନଟଖଟ, ନଟଖଟି 1. Labyrinth; maze; intricacy;
ନଟଖଟ perplexity.
ଅଯେ ଛିଡ ଅଯେ ଛିଡ ଅଯେ ନଟକୂଟ । ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମଜନ୍ମପଂଗୀତା ।
୨ । ବିଘ୍ନ—2. Obstacle.
୩ । ବିରକ୍ତିକର ଘଟଣା; ଅନର୍ଥ—
3. Vexatious matter; troubles; vexation.
୪ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନ—4. Oppression.
୫ । ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା—5. Anxiety.
୬ । ଦୁଷ୍ଟତା—6. Wickedness.

ନଟକୂଟିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଗୋଳମାଳିଆ; ଅଡ଼ୁଆ—
Naṭakūṭiā 1. Intricate; awkward.
(ନଟକୂଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ଅଡ଼ୁଆ ଲଗାଏ—
ନଟଖଟ 2 Causing complications.
୩ । ବିରକ୍ତିକର—3. Troublesome; perplexing; vexatious.
୪ । ଉତ୍ପୀଡ଼କାରୀ—4. Oppressive.
୫ । ଦୁଷ୍କର; କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ—5. Difficult.
୬ । ଦୁଷ୍ଟ—6. Wicked.

ନଟଖଟ—ଦେ. ବି—ନଟକୂଟ (ଦେଖ)
Naṭakhaṭa Naṭakūṭa (See)

ନଟଖଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ନଟକୁଟିଆ (ଦେଖ)
Naṭakhaṭiā Naṭakūṭiā (See)
(ନଟଖଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଟଘଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଲଟଘଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Naṭaghaṭa (etc) Laṭaghaṭa etc (See)

ନଟଘଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଲଟଘଟିଆ (ଦେଖ)
Naṭaghaṭiā Laṭaghaṭiā (See)
(ନଟଘଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଟଚର୍ଯ୍ୟା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଟ + ଚର୍ଯ୍ୟା)—
Naṭacharjyā ୧ । ନଟର ବାକ୍ୟାଭିନୟ—
1. The verbal acting of an actor.
୨ । ନାଟକାଭିନୟ—2. Acting of a drama; dramatic performance.

ନଟତା—ସଂ. ବି (ନଟ + ତା)—୧ । ନଟର ଭାବ—
Naṭatā 1. The state of being an actor or dancer.
(ନଟତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନଟର କାର୍ଯ୍ୟ—
2. The act of a dancer or actor.

ନଟନ—ସଂ. ବି. (ନଟ୍ ଧାତୁ + ଅନ)—୧ । ନୃତ୍ୟ; ନର୍ତ୍ତନ—
Naṭana 1. Dancing.
୨ । ନାଟକ ଅଭିନୟ—2 Acting in a play.

ନଟ ନାଗର—ଦେ. ବି—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Naṭa nāgara Śrīkṛushṇa.

ନଟ ନାରାୟଣ—ସଂ. ବି—ସଙ୍କର ରାଗିଣୀବିଶେଷ—
Naṭa nārāyaṇa Name of a composite musical air.
[ଦ୍ର—ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ଏକ ରାଗ । ଏଥିରେ ସବୁ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ୱର ଲାଗେ । ହେମନ୍ତ ଋତୁରେ ରାତି ୨୧ ଦଣ୍ଡଠାରୁ ୨୨ ଦଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହା ଗେୟ । ହନୁମାନଙ୍କ ମତରେ ଏହା ମେଘରାଗର ଓ ଭରତଙ୍କ ମତରେ ଏହା ଦୀପକରାଗର ପୁତ୍ର । ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନଟ ନାରୀ—ସଂ. ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଟ + ନାରୀ)—ନଟୀ (ଦେଖ)
Naṭa nārī Naṭī (See)

ନଟପଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଅ—ଲଟପଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Naṭapaṭa (etc) Laṭapaṭa etc (See)
(ନଟରପଟର—ଅନ୍ୟରୂପ) ନଟପଟ ଲଟପଟ

ନଟପଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଲଟପଟିଆ (ଦେଖ)
Naṭapaṭiā Laṭapaṭiā (See)

ନଟବର—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍; ନଟ + ବର = ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—
Naṭabara ୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—1. Śrīkṛushṇa.
୨ । ପ୍ରଧାନ ନଟ—2. The chief dancer or actor.
୩ । ଅଭିନୟର ସୂତ୍ରଧାର—3. Stage manager.
ସଂ. ବିଣ—ନୃତ୍ୟପଟୁ; ନାଚିବା ବିଷୟରେ ଦକ୍ଷ—
Expert in dancing.
ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ନଟବର ବେଶ—ଦେ. ବି—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ବେଶବିଶେଷ—
Naṭabara beśa A sort of dress of Śrīkṛushṇa.
[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତ୍ରିଭଙ୍ଗ-ମୂର୍ତ୍ତି ହୋଇ ବଂଶୀ ଧରି ନାଚିବା ସମୟର ବେଶ । କାର୍ତ୍ତିକମାସରେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଏବଂ ସତ୍ୟବାଦୀରେ ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳଙ୍କର ଏ ବେଶ ହୁଏ ।]

ନଟବେହାଗ—ସଂ. ବି—ରାଗିଣୀବିଶେଷ—
Naṭabehāga Name of a musical air.

ନଟଭୂଷଣ - ସଂ. ତ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଟ + ଭୂଷଣ = ଅଭରଣ)—
Naṭabhūshaṇa ହରତାଳ—Red orpiment.
(ନଟମଣ୍ଡନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଟମଲ୍ଲାର—ସଂ. ବି—ରାଗିଣୀବିଶେଷ—
Naṭamallāra Name of a musical tune or air.
(ନଟମଲ୍ଲାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ଏକ ସଙ୍କର ରାଗ; ଏହା ନଟ ଓ ମଲ୍ଲାର ରାଗଦ୍ୱୟର ମିଶ୍ରଣରେ ଉତ୍ପନ୍ନ; ଏଥିରେ ସବୁ ସୁଦ୍ଧ ସ୍ୱର ଲାଗେ ।]

ନଟ ମୁକୁଟ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ନଟବର (ଦେଖ)
Naṭa mukuṭa Naṭabara (See)

ବ ହେବ ମଜରେ ଭୂତ ନଗୁଇଲେ,
ଯଗହେବ ସେହି କାଳେ ନଟ ମୁକୁଟକୁ ବୋଲେ ନଗୁଇ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ନଟଯୋଷା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନଟ + ଯୋଷିତ୍)—ନଟୀ (ଦେଖ)
Naṭajoshā Naṭī (See)
(ନଟଯୋଷିତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଟ ଯୋଷିତା—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନଟ + ଯୋଷିତ୍)—୧ । ନଟନାରୀ, ନଟୀ—1. A female dancer.
୨ । ବେଶ୍ୟା—2. Harlot; prostitute.

କଲୋକ୍ତ ମୋତେ ଯେମନ୍ତ ନଟଯୋଷିତା—ରଘୁ. ବୈଦେହୀଶବନବାସ ।

ନଟରଙ୍ଗ—ସଂ. ବି—ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ—
Naṭaraṅga Theatrical stage (Apte).

ନଟରା—ପ୍ରା. ବି—ଲଟରା (ଦେଖ)
Naṭarā Laṭarā (See)

ନଟ ସଂଜ୍ଞକ—ସଂ. ବି—୧ । ଗୋଦନ୍ତୀ ହରତାଳ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Naṭa saṁjñaka 1. Red orpiment (Apte).
୨ । ନଟ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. An actor; a dancer (Apte).

ନଟ ସୂତ୍ର—ସଂ. ବି (ନଟ + ସୂତ୍ର)—ଅଭିନେତୃବର୍ଗଙ୍କ ପାଳନୀୟ ନିୟମ ବା ଉପଦେଶସମୂହ—Directions or rules for actors (Apte).

ନଟା (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବି—ଲଟା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Naṭā (etc) Laṭā etc (See)

ନଟାଇ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ନଟେଇ (ଦେଖ)
Naṭāi Naṭei (See)

ନଟାନ୍ତିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନଟ + ଅନ୍ତ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ନଟର ଲଜ୍ଜା ନ ଥିବାରୁ ନଟାନ୍ତିକାର ଏହି ଅର୍ଥ) ଲଜ୍ଜା—
Naṭāntikā Bashfulness.

ନଟି—ଦେ. ବି—୧ । (ଚଳକାରେ) ଚଢ଼ୁଥିବା ନୌକାର ପାଲକୁ ଅଟକାଇ ରଖିବା ସକାଶେ ବ୍ୟବହୃତ ଲମ୍ବା ଦଉଡ଼ି—
Naṭi 1. A long piece of rope used for holding tightly the sail of a boat in motion.
୨ । (ଆଦରାର୍ଥକ) ନଟବରର ଡାକ ନାମ—
2 A fond name for calling Naṭabara.
ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଲତା)—ଲଟି; ଲଟା; ଛୋଟ ଛୋଟ ଲତା—
Small creepers.
ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବି—ଲତାବହୁଳ ବନ—
A jungle full of creepers.

ନଟିତ—ସଂ. ବି. (ନଟ୍ ଧାତୁ + କ୍ତବ. ତ)—ନାଟକାଭିନୟ—
Naṭita Acting; dramatic representation.

ନଟୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଅଭିନେତ୍ରୀ—
Naṭī 1. An actress.
୨ । ନର୍ତ୍ତକୀ—2. Dancing girl.
୩ । ବେଶ୍ୟା—3. Harlot; courtezan; prostitute.
୪ । ନଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—4. A strumpet.
୫ । ନାଟକର ସୂତ୍ରଧାରର ସ୍ତ୍ରୀ; ମୁଖ୍ୟା ନଟୀ—
5. The chief actress, regarded as the wife of the stage manager.
୬ । ଗୋଦନ୍ତୀ ହରତାଳ—6. Red arsenic (Apte).
୭ । ନଖୀ ନାମକ ଗନ୍ଧକ ଦ୍ରବ୍ୟ (ହି. ଶ.) —
7. A medicinal scent; shell.
ଦେ. ବି.—ନଟୀକାଳ (ଦେଖ)—Naṭīkāla (See)
ଜଣେ ଯେ କଦଳୀ ଗୁଡ଼ ବଣାଇବ । ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁରକ୍ତି ଗୀତା ।

ନଟୀକାଳ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବି. (ସଂ. ନାରକେଳ)—ନଡ଼ିଆ—
Naṭīkāla Cocoanut.
ଗମ୍ଭ ଗ ପାଳଥିଆ ନଟୀକାଳ । ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରତାପ. ଶଶିସେଣା ।

ନଟୁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି.—ଲଟୁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Naṭu (etc) Laṭu etc. (See).

ନଟେଇ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନର୍ତ୍ତକୀ)—୧ । ଉରଣୀ ସୂତା ଗୁଡ଼ାଇବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ବଂଶଶଳାକାଦି ନିର୍ମିତ ଉପକରଣ ବିଶେଷ—
Naṭei 1. An instrument made of bamboo strips used for winding the warp threads.
ନାଟାଇ ନଟାଇ ନରୀ
୨ । ଚାକୁଡ଼ିର ନିମ୍ନାଂଶ (ଯାହାରେ ସୂତା ଗୁଡ଼ା ଯାଏ)—
2. A reel for winding threads.

ନଟେଇ ପଟେଇ—ଗ୍ରା. ଅ.—ଲଟପଟ (ଦେଖ)
Naṭei paṭei Lata paṭa (See)

ନଟେଶ୍ୱର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ଓ ୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନଟ=ନର୍ତ୍ତକ+ଈଶ୍ୱର)—
Naṭeśwara ମହାଦେବ; ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟକାରକ ଶିବ—Śiba;

ନଟ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନଟ + ଯ + ଆ)—ନଟ ସମୂହ; ଅଭିନେତୃଦଳ; ନର୍ତ୍ତକ ଦଳ—
Naṭyā A company of dancers or actors.

ନଠା—ଗ୍ରା. ବି.—ଲଠା (ଦେଖ)
Naṭhā Laṭhā (See)

ନଡ଼୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ବନ୍ଧନ କରିବା—
Nard (root) To bind.

ନଡ଼—ସଂ. ବି. (ନଡ଼୍ ଧାତୁ + କରଣ ଅ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧନ କରାଯାଏ)—
Narda ୧ । ତୃଣବିଶେଷ; ନଳ—1. A reed.
୨ । ହାତରେ ପିନ୍ଧାଯିବା କାଚବଳୟ ତିଆରି ଓ ବିକ୍ରି କରିବା ଜାତିବିଶେଷ—Name of a tribe manufacturing and selling glass bracelets.

ନଡ଼କ—ସଂ. ବି.—ଦୁଇ କାନ୍ଧ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅସ୍ଥି—
Nardaka A bone between the shoulders (Apte).

ନଡ଼କା—ଗ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ—ଲଡ଼କା (ଦେଖ)
Nardakā Lardakā (See)
(ନଡ଼କୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଡ଼କୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ନଡ଼+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଈୟ)—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଚୁର ନଳ ତୃଣ ଜନ୍ମେ; ନଳବହୁଳ (ପ୍ରଦେଶ)—
Nardakīya (a place) Growing reeds abundantly.

ନଡ଼ଚଡ଼—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଲଡ଼୍ ଧାତୁ)—କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ଘୁଞ୍ଚିବା; ହଲଚଲ; ବିଚଳନ—
Narda charda Moving slightly from one's original position; slight shifting of the position; slight deviation.
ନଡ଼ଚଡ଼ ହଲଚଲ, ହିଲନାଡୁଲନା

ନଡ଼ନଡ଼—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଲଡ଼୍ ଧାତୁ)—୧ । ଲଡ଼ି ଲଡ଼ି; ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ—
Narda narda 1. Oscillating; hanging to and fro; dangling.
ନଡ଼ନଡ଼, ଝୁଡ଼ ଝୁଡ଼, ଝୁଡ଼ଝୁଡ଼େ, ଝୁଝୁଡ଼େ
ଲଡ଼ଖଡ଼, ଢ଼ିଲା, ଡଗମଗ
୨ । ଢ଼ିଗୁଳା; ଲଡ଼ିକା; ଶ୍ଳଥ—
[ନୁଡ଼୍(ଡ଼୍) ନୁଡ଼୍(ଡ଼୍)—ଅନ୍ୟରୂପ] 2. Loose; slackened.
ଯାଇଥିଲ ମଞ୍ଚ; ଦେଖି ଅଛନ୍ତି ପରପଞ୍ଚ;
ଦାନ ଦଇଶ ନଡ଼ ନଡ଼, ଗୋଡ଼ ଦଇଶ ନଡ଼ ନଡ଼;
ଦଥନାଡ଼ର ବଳ୍ଗିତ ଭଙ୍ଗ । ଶିଶୁବଚନ ।
୩ । ଯେ ସିଧା ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇ ନ ପାରି ଟଳୁ ଥାଏ; ଟଳ ଟଳ—3 Shaky; tottering.

ନଡ଼ନଡ଼ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଶ୍ଳଥ ବା ଢ଼ିଗୁଳା ହେବା—
Narda narda hebā To become loose or slackened.
ନଡ଼ନଡ଼ହେଓ୍ୱା ଲଡ଼ଖଡ଼ହୋନା

ନଡ଼ ନଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ନଡ଼ ନଡ଼ (ଦେଖ)
Narda nardiā Narda narda (See)
ନନ୍ନଡ଼ିୟା ଲଡ଼ଖଡ଼ିୟା
[ନଡ଼୍ (ଡ଼୍) ନୁଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନଡ଼ପ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—୧ । ତେଲି—
Nardapa 1. Oilman.
୨ । ତେଲ—2. Oil.

ନଡ଼ପ ଶାଳ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ତେଲିଶାଳ—
Nardapa śāla An oilman's factory.

ନଡ଼ବଡ଼—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଲଡ଼୍ ଧାତୁ=କମ୍ପିତ ହେବା) —
Nardabarda ୧ । ଢିଲୁଢିଲା; ଶ୍ଳଥ; ନଡ଼ ନଡ଼—
ନାଡ଼ାଚାଡ଼ା, ଲଡ଼ବଡ 1. Loose; slackened.
ଲଡ଼ବଡ ୨ । ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ—2. Dangling;
[ନୁଡ଼୍ (ଡ଼ୁ)ବୁଡ଼୍ (ଡ଼ୁ)—ଅନ୍ୟରୂପ] oscillating.
୩ । ଖଳବଳ; ଅସ୍ଥିର—3. Restless.

ଶ୍ରୀ ଲଡ଼ବଡ ଡଡ଼ବଡ଼, ମିଛ ମାନ୍ଦାରେ ପଡ଼ ବୁ ଲଡ଼ବଡ଼ ନଡ଼ବଡ଼ ।
ଶଙ୍କରଦେବ ଭଜନ ।

୩ । ଚପଳ—3. Unsteady.
୪ । ଲମ୍ପଟ; ପରସ୍ତ୍ରୀଲୋଲୁପ—
4. Adulterous; lascivious.
୫ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଦୁର୍ବଳତା ଯୋଗୁଁ ଟଳଟଳ ହେଉଥାଏ—
5. Wavering; tottering.
୬ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଏକ କଥା ବା ପକ୍ଷକୁ ସ୍ଥିରଭାବରେ ଧରି ରହେ ନାହିଁ; ଚଞ୍ଚଳଚିତ୍ତ—
6. Vacillating; fickle.

ଦୁନାଇ ଟଙ୍କା ବଇଜା ନେଇ ଫେରି ଏଣେ ତେଣେ
ବାହୁଁବ ନଡ଼ବଡ଼ ଦ୍ରୁତ । ଉଦାସ୍ତ ଗୌରୁବ ।

୭ । ଚୋର; ପରଧନାପହାରୀ—
7. Stealing; pilfering.
୮ । ଲହରପହର; ବୃଥା ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନଭାବରେ ଯିବା ଅସିବା କରୁଥିବା—1. Unnecessarily walking to and fro; loitering.

ନଡ଼ବଡ଼—ଦେ. ବି—୧ । ଲମ୍ପଟତ୍ୱ; ଲମ୍ପଟ ସ୍ୱଭାବ—
Nardabardi 1. Adulterous nature.
ଲଡ଼ବଡି (ଯଥା—ଇନ୍ଦ୍ର ନଡ଼ବଡ଼ ।)
ଲଡ଼ବାଡ଼ି ୨ । ଖାଦ୍ୟଲାଳସା; ଜିଭ ନଡ଼ବଡ଼ିଆ ସ୍ୱଭାବ—
2. Hankering after food.
(ଯଥା—ଜିଭ ନଡ଼ବଡ଼ ।)
୩ । ଚୌର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରବୃତ୍ତି; ଚୋରି କରିବା ସ୍ୱଭାବ—
3. Stealing or pilfering.
(ଯଥା—ହାତ ନଡ଼ବଡ଼ ।)
୪ । ଏପକ୍ଷ ସେ ପକ୍ଷ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ପ୍ରବୃତ୍ତି; ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ପ୍ରକୃତି—4. Fickle nature.

ନଡ଼ବଡିଆ—ଦେ. ବିଣ—ନଡ଼ବଡ଼ (ଦେଖ)
Nardabardiā Nardabarda (See)
[ନୁଡ଼୍ (ଡ଼ୁ)ବୁଡ଼ିଆ —ଅନ୍ୟରୂପ]
ଲଡ଼ବଡିଆ

ନଡ଼ବଡ଼ିଆ ଖୋଇ—ଦେ. ବି—ନଡ଼ବଡ଼ (ଦେଖ)
Nardabardiā khoi Nardabardi (See)
[ଦ୍ର—ଖୋଇ, ପ୍ରବୃତ୍ତି, ସ୍ୱଭାବଆଦି ଶବ୍ଦ ସହିତ 'ନଡ଼ବଡ଼ିଆ' ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଭାଷାରେ ସ୍ୱଳ୍ପ ।]

ନଡ଼ା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଡ଼; ନଲ)—୧ । ତୃଣ; ଧାନଗଛର କେଣ୍ଡାବରହିତ ଫମ୍ପା ଅଂଶ—1. Straw; hollow stalk of paddy and other plants.
ଖଡ; ନାଡା
ନରହ, ନାର ୨ । ସାରୁଗଛର ପତ୍ରବରହିତ ଅଂଶ—
2. The leafless stem of taro plant.
ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଲଡ଼ାଇ)—ମଲ୍ଲମାନଙ୍କ ଲଢ଼ିବା—
Athletic fight.

ନଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇ(ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ.ବି. (ଫା.)—ଲଡ଼ାଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nardā(rde)i (etc) Lardhāi etc (See)

ନଡ଼ା(ଢ଼ା)ନଡ଼ି(ଢ଼ି)—ଦେ. ବି—ଲଡ଼ାଲଢ଼ି (ଦେଖ)
Nardā(rdhā)nardi(rdhi) Lardhālardhi (See)

ନଡ଼ିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାଡ଼ିକେଳ)—ନାରିକେଳ ଗଛ ଓ ଫଳ—
Nardiā Cocoanut (tree and fruit); Cocus Nucifera.
ସଂସ୍କୃତ ନାମ—ନାରିକେଳ, ନାଡ଼ିକେଳ
ସଦାସ୍ନୁଷ୍ଣ, ଶିରଃଫଳ, ରସଫଳ, ଦୃଢ଼ଫଳ, ସୁଭୁଙ୍ଗ, ଦୃଢ଼ମୀଳ, ସଦାଫଳ, ଜଳତରୁ, ମୀଳତରୁ, କୂର୍ଚ୍ଚଶେଖର, ଲାଙ୍ଗଳୀ, ମଙ୍ଗଲ୍ୟ, ଚୂଣଗ୍ରତ, ସ୍କନ୍ଧତରୁ, ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ, ତ୍ରୟଂବକଫଳ, ଭୁଙ୍ଗ, କୌଶିକ-ଫଳ, ଫଳମୁଣ୍ଡ, ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ପ୍ରିୟ ନାରକୋଳ; ନାରକେଳ; ନାରିକେଳ
ନାରକେଳ, ନରିୟଳ, ନାରିୟଳ, ଗରୀ ତେ. କୋବରକାୟା

[ଦ୍ର—ଡେଙ୍ଗ ଗଛରୁ ଯେଉଁ ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆ ମନକୁ ଝଡ଼ିପଡ଼େ ତାକୁ ଦିନାକେତେ ଘରେ ରଖିଲେ ସେଥିରୁ ଗଳା ବାହାରେ । ସେ ଗଳାନଡ଼ିଆକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲାଯାଏ । ସେହି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭୂମିରେ ପୋତା ହେଲେ ତାର ଗଳା ବଡ଼ ହୁଏ । ତାହାକୁ ନଡ଼ିଆ ଚାରା ବୋଲାଯାଏ । ନଡ଼ିଆ ଚାରାକୁ ୨।୩ ଥର ସ୍ନାନାନ୍ତରିତ କରିବା ପରେ (ଦ-ଚାରା, ଭିଚାରା ଶବ୍ଦ) ଶେଷରେ ତାକୁ ବଗିଚା ଆଦିରେ ଦେଢ଼ ହାତ ଦୁଇ ହାତ ଗଭୀର ଗାତ ଖୋଳି ପୋତିବାକୁ ହୁଏ । ୫ ହାତ ଛଡ଼ାରେ ଗଛ ଲଗାଇବା ଆବଶ୍ୟକ । ଚାରା ପୋତା ହେବାର ୫ ବର୍ଷଠାରୁ ୧୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ ଫଳ ଫଳେ । ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳସ୍ଥ ପ୍ରଦେଶରେ ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ବଢ଼େ ଏବଂ ତାହାର ଫଳ ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ହୁଏ । ପାର୍ବତ୍ୟ ପ୍ରଦେଶରେ ଏ ଗଛ ଉଧାଏ ଚାହିଁ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ମଣ୍ଡଳ; ଉତ୍ତର ଉପକୂଳ ପ୍ରଦେଶମାନ (ବଙ୍ଗ, ଉତ୍କଳ ଓ ପୂର୍ବ ଉପକୂଳ) ଓ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ଖୁବ୍ ନଡ଼ିଆ ହୁଏ । ଲଙ୍କା ଦ୍ୱୀପର ନଡ଼ିଆ ଆମ ଦେଶର ନଡ଼ିଆ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ । ନଡ଼ିଆ ଫଳ ବର୍ଣ୍ଣଭେଦରେ ୩ ପ୍ରକାର ଯଥା—ସାଧାରଣ ବା ସବଜା ନଡ଼ିଆ, ନାଲି ବା ରଙ୍ଗି ନଡ଼ିଆ ଓ ହଳଦିଆ ନଡ଼ିଆ । ନଡ଼ିଆ ଫଳ ପଇଡ଼ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲା ବେଳେ ଲମ୍ବାଂଶିଆ ବୃତ୍ତାକାର ଥାଏ, କିନ୍ତୁ କ୍ରମଶଃ ନଡ଼ିଆ ପରିପକ୍ୱ ହେବା ସଙ୍ଗେ ଫଳ ଉଚ୍ଚ ପହଲିଆ ବା ତ୍ରିକୋଣ ହୁଏ ।

ନଡ଼ିଆ ଗଛର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉପକାରରେ ଲାଗେ । ନଡ଼ିଆ ଫଳ ସୁଖାଦ୍ୟ । ପଇଡ଼ ବା ଅପକ୍ୱ ନଡ଼ିଆର ପାଣି ଉତ୍ତମ ପାନୀୟରୂପେ ସର୍ବତ୍ର ଆଦୃତ ହୁଏ । ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆର ଶସ୍ୟକୁ ଚେଡ଼ିଲେ ବା ଚାଞ୍ଚିଲେ ତହିଁରୁ ତେଲ ବାହାରେ । ନଡ଼ିଆ ଉତରୁ ଯେଉଁ ଶସ୍ୟ ବାହାରେ ତାକୁ କୋରି ସେଥିରେ ଚିନି ଆଦି ମିଶାଇ ପିଠା ଆଦିର ପୂର ଓ କୋରା (ଲଡ଼ୁ) କରାଯାଏ । ଉକ୍ତ ଶସ୍ୟକୁ

ରସ ଚିପୁଡ଼ି ସେ ରସକୁ ତହିଁରେ ନିର୍ଜଳ କଲେ ନଡ଼ିଆ ଘିଅ ବାହାରେ । ଏହି ଘିଅ ଓ ତେଲ ଦେହରେ ଲଗାଇବା ଓ ପିଠା ଭାଜିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଫଳର ଆବରଣ ବା କତା କାଢ଼ି ଦେଲେ ଯେଉଁ ଠାଣୁଆ ଗୋଲକ ବା ଖଡ଼ୋଇ ବାହାରେ ତହିଁରୁ ଅଣକ ଓ ନାନା ପ୍ରକାର ମସୃଣ ପାତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଥିରୁ ବୋତାମ, ଗୁହା ପିଆଲା ଆଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଅଛି । ନଡ଼ିଆ ଫଳର କତା ତଳେ ଥିବା ଗୋଲ ଖଡ଼ୋଇର ଚାରି ଅଖି ଥାଏ । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକର ଉପର ଆବରଣ କୋମଳ । ଏହି ଆବରଣକୁ ଛଡ଼ାଇ ଦେଇ ଛିଦ୍ର ବାଟେ ଶସ୍ୟକୁ କୋରି ବାହାର କରି ନଡ଼ିଆ ଫଳକୁ ଭୁଖା ବା ଦାନା କରାଯାଏ । ନଡ଼ିଆ ଖଡ଼ୋଇକୁ ଦୁଇଫାଳ କରି ସେଥିରେ ବେଣ୍ଟ ଭରତି କରି ଅଣକ କରାଯାଏ । ନଡ଼ିଆର ଉପର ତନ୍ତୁମୟ ଆବରଣ ବା କତାରୁ ଦଉଡ଼ି ହୁଏ । ଏହି କତା ମଧ୍ୟ ବାଡ଼ିଆ ହୋଇ ଗଦିରେ ତୁଳା ପରି ଭରତି କରାଯାଏ । ନଡ଼ିଆ ପତ୍ର ବା ବରଡ଼ାରୁ ଝାଡ଼ିବା ବାହାରେ ଓ ଏହି ଝାଡ଼ିକାରେ ପର୍ଦ୍ଦା ମୁଠା, ଝଉଳି, ବାଉଁଶିଆ, ପରଦା ଆଦି ତିଆରି ହୁଏ । ନଡ଼ିଆ ବରଡ଼ା (ପତ୍ର)ରେ ଆସନ (ଛପା ବା ଗୃହ) ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ନଡ଼ିଆ ପତ୍ର ମଧ୍ୟ ଜାଲ ଓ ମସାଲ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ନଡ଼ିଆ ଗଛର ଗଣ୍ଡିରୁ ଘରର ଶେଣୀ, ରୁଅ, ଉତ୍ତ ଆଦି ଓ ପାଣି ବୋହିବା ଓ ଲଂଘା ମାରିବା ଲୋଧା ହୁଏ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋକେ ନଡ଼ିଆର ଖଣ୍ଡାକାର ସିପ ବା ଖୋସାର ଅଗ୍ର ଭାଗକୁ ତଥିର ବାହାରିବା ପୂର୍ବେ କାଟି ସେଥିରୁ ଯେଉଁ ରସ ବାହାର କରନ୍ତି ତାହା ତାଡ଼ି ହୁଏ ଓ ସେଥିରୁ ଗୁଡ଼ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।

ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟରେ କଳସ ଉପରେ ନଡ଼ିଆ ରଖି ପୂଜା କରାଯାଏ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଯଜ୍ଞ ଆଦିକୁ ନଡ଼ିଆ ଭେଟି ଦିଅନ୍ତି । ରାଜାମାନଙ୍କର ଅଭିଷେକ ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଲୋଡ଼ା ହୁଏ । ବସି ନଡ଼ିଆକୁ ଗୋଟିମା, ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ ନଡ଼ିଆକୁ ପଇଡ଼, ପୂର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ୱ ନଡ଼ିଆକୁ ପାଣିତ ନଡ଼ିଆ ଓ ନଡ଼ିଆକୁ ବହୁ ଦିନ ରଖିଲେ ଭିତରୁ ପାଣି ଶୁଖି ଯାଇଥିବା ନଡ଼ିଆକୁ ଶୁଖୁଡ଼ି ବୋଲାଯାଏ । ପଇଡ଼ର ପାଣି ସ୍ନିଗ୍ଧ ଓ ଜୀବନ୍ତକାରକ ।]

ନଡ଼ିଆ ଆଂଶୁ—ଦେ. ବ—ନଡ଼ିଆ ବାହୁଙ୍ଗାର ମୂଳ ଭାଗରେ ଲାଗିଥିବା
Nardiā āmsu ଧଳା, କୋମଳ ଓ ରେଣୁ ସଦୃଶ ପଦାର୍ଥବିଶେଷ—
A soft white and scale-like substance sticking to the body of a cocoanut branch.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଗୁଣ୍ଡି ବାହାର କରାଯାଏ । ଘାଆରେ ଏହାକୁ ପକାଇଲେ ଘାଆ ଶୀଘ୍ର ଶୁଖିଯାଏ ।]

ନଡ଼ିଆ ଆଖି— ଦେ: ବ. (ସଂ. ନାଡ଼ିକେଳ + ଅକ୍ଷି)—
Nardiā ākhi ନଡ଼ିଆ ଫଳରୁ କତା କଢ଼ାଯିବା ପରେ ଯେଉଁ
ନାରକେଳର ଚୋଖ ବର୍ତ୍ତୁଳ ଚାଜ ରହେ ତହିଁ ଉପରେ ଥିବା ଆଖି
ନାରିୟଲକା ଆଁଖି ପରି ତିନି ଛିଦ୍ର ଚିହ୍ନ—The three round marks representing holes on the head of a cocoanut fruit after it is shorn of its rind.

[ଦ୍ର—ଏହି ଆଖି ତିନୋଟି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଅତି କୋମଳ ଓ ଫାଟି ଜାଦା; ସେହି କୋମଳ ଆଖିର ଆବରଣକୁ ଛଡ଼ାଇ ଦେଲେ ବା ଫୁଟାଇ ଦେଲେ ନଡ଼ିଆରେ ଗୋଟିଏ ଛିଦ୍ର ହୋଇଯାଏ । ସେହି ସଛିଦ୍ର ଆଖି ବାଟେ ନଡ଼ିଆରୁ ଗଳା ବାହାରେ ଓ ସେହି ଛିଦ୍ର ବାଟେ ନଡ଼ିଆ ମଧ୍ୟରୁ ଶସ୍ୟ କୋରି ଲୋକେ ନଡ଼ିଆ ଭୁଖା ତିଆରି କରନ୍ତି ଓ ସେହି ଛିଦ୍ର ବାଟେ ହୁକାର ନଇଚା (ନଳ) ପୂରାନ୍ତି ।]

ନଡ଼ିଆ କତା—ଦେ. ବ—ଭେଙ୍ଗ ନଡ଼ିଆ ଗଛରୁ ମନକୁ ଝଡ଼ିବା ଶୁଖିଲା
Nardiā kātha ନଡ଼ିଆ (ଯାହା ବି ମଞ୍ଜି ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—
The dry cocoanuts from an old tree.

ନଡ଼ିଆ କତା—ଦେ. ବ—ନଡ଼ିଆ ଫଳର ଉପରସ୍ଥ ଅଂଶୁମୟ ଗୋଟା—
Nardiā katā The fibrous rind of the
ନାରକେଳର ଛୋବଡ଼ା **ନାରିୟଲକା ଛିଲକା** cocoanut.

ନଡ଼ିଆ କନ୍ଦା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାରକେଳ + ସ୍କନ୍ଧ)—
Nardiā kandā ନଡ଼ିଆ ଗଛର କୋମଳ ସ୍କନ୍ଧ ଦେଶ (ଯେଉଁ-
ଠାରୁ ବାହୁଙ୍ଗା ବାହାର ଥାଏ)—The tender part inside the neck of a cocoanut tree.

ନଡ଼ିଆ କଲି—ଦେ. ବ—ଅତି ସରୁ ନଡ଼ିଆ (ଯାହାକୁ ଭୁଖା ଓ
Nardiā kali ନାସଦାନା କରାଯାଏ)—
A small and long cocoanut.

ନଡ଼ିଆ କୁମ୍ପା—ଦେ. ବ—ବୋତଲ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଫମ୍ପା ନଡ଼ିଆ—
Nardiā kumpā A pot made by scrooping off the
ନାରକେଳର କୁପୀ kernel out of a cocoanut through
ନାରିୟଲକା କୁପା the bore on its head.

(ନଡ଼ିଆ ଭୁଖା—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆକାର) [ଦ୍ର—ନଡ଼ିଆ ଫଳର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଥିବା ଛିଦ୍ର ବାଟେ ତହିଁ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶସ୍ୟକୁ କୋରି ବାହାର କରି ସେହି ଫମ୍ପା ନଡ଼ିଆରେ ନାସ, ଗୁଣ୍ଡି, ତେଲ, ତୁଅ ଆଦି ରଖାଯାଏ । ଏହିପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଫମ୍ପା ନଡ଼ିଆକୁ ଭୁଖା ଓ ସାନ ସାନଗୁଡ଼ିକକୁ ଭୁଖା ବୋଲାଯାଏ । ସତ୍ୟବାଦୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ନଡ଼ିଆ ଉତରି କୋରି ଭୁଖା ତିଆରି କରିବା ବ୍ୟବସାୟୀ ଜାତିକୁ 'ଭଡ଼ିକେଇତା' ବୋଲାଯାଏ । ଏହି ନଡ଼ିଆ ଭୁଖା ମଧ୍ୟ ହୁକାର ଜଳାଧାର ହୁଏ ।]

ନଡ଼ିଆ କୋରା—ଦେ. ବ—୧ । ନଡ଼ିଆଫଳରୁ କୋରଣା ସାହାଯ୍ୟରେ
Nardiā korā କୋରାଯାଇ ଥିବା ଶସ୍ୟ—1. The kernel
ନାରକେଳ କୁରୀ scrooped off from the cocoanut
ନାରିୟଲକା ଛୀଲାହୁଆ ଗୁଦା copra.

[ଦ୍ର—ଏହା ପିଠାର ପୂରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଏବଂ ଏହାକୁ ଚିପୁଡ଼ିଲେ ଯେଉଁ ରସ ବାହାରେ ସେଥିରୁ ନଡ଼ିଆ ଘିଅ ହୁଏ ।]

ନାରକେଳର ଲାଡ୍ଡୁ ୨ । କୋରା ନଡ଼ିଆ ଗୁଡ଼ଆଦିରେ ପାକ ହୋଇ
ନାରିୟଲକା ଲଡ୍ଡୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ମିଠେଇ ବା ମୋଦକବିଶେଷ—
2. Sweetmeats prepared by boiling cocoanut kernel and sugar.

ନଡ଼ିଆ କୋରୁଅ—ଦେ. ବ—ନଡ଼ିଆ ରସ ସିଝି ହୋଇ ଘିଅ ମରିଗଲା
Nardiā korua ବେଳେ ପାକପାତ୍ର ତଳେ ରହିଯାଇ ଯେଉଁ
ନାରକେଳର ଚାଁଛି ସୁସ୍ୱାଦ୍ୟ ନରମ ଅଂଶ ରହିଯାଏ—

नारीयलकी डाढ़ी The delicious sediment left at the bottom of the pot in which cocoanut juice is boiled into ghee.

ନଡ଼ିଆ ଖଡ଼ିକା—ଦେ. ବି—ନଡ଼ିଆ ପତ୍ରର ଟାଣୁଆ ସରୁ ମେରୁଦଣ୍ଡ—
Nardiā khardikā The slender and hard ribs
ନାରକେଳ କାଠି of cocoanut leaves.
नारीयलका शीक

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପର୍ଦ୍ଦା, ଶଇଷ୍ଟ, ମୁଗ୍ଧ, ପରଦା, ଚଢ଼େଇ ରଖିବା ପଞ୍ଜୁରା ଓ ଭଳାଭଳି ଖଡ଼ିକା ଆଦି ଅନେକ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।]

ନଡ଼ିଆ ଖୁଙ୍କୁ—ଦେ. ବି—ଗଜା ହୋଇଥିବା ନଡ଼ିଆ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଧଳା,
Nardiā khunku କୋମଳ ଓ ସୁମିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ—
ନାରକେଳ ଫୋପର The tender, white and sweet
नारीयलका शष substance found inside a sprouting cocoanut.

ନଡ଼ିଆ ଖୋଲପା—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବି—ନଡ଼ିଆ ଶଢ଼େଇ—
Nardiā kholapā The hard rind of a cocoanut
seed.

ନଡ଼ିଆ ଖୋସା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାଡ଼ିକେଳ + କୋଷ)—
Nardiā khosā ଯେଉଁ ଖଡ଼୍ଗାକାର ପୁଷ୍ପକୋଷ ମଧ୍ୟରୁ ନଡ଼ିଆ
ନାରକେଳର ଚାଁପ ଫୁଲର ଚଅଁର ବାହାରେ—The
नारीयलका कोषा scabbard-like covering or sheath from which bunches of flowers of cocoanut come out.

[ଦ୍ର—ଏଥିରୁ ଚଅଁର ବାହାରିବା ପୂର୍ବରୁ ଏହାର ଅଗ କାଟିଲେ ଯେଉଁ ରସ ବାହାରେ ତହିଁରୁ ତାଡ଼ି ଓ ଗୁଡ଼ ହୁଏ । ଚଅଁର ବାହାରିଯିବା ପରେ ସିଧ ଶୁଖିଗଲେ ତାହା ଜାଳ ହୁଏ । ଏହାର ଧୂଆଁରେ ମଶାମାନେ ପଳାଇ ଯାଆନ୍ତି ।]

ନଡ଼ିଆ ଗଜା—ଦେ. ବି—ଗଜୁରିଥିବା ନଡ଼ିଆ—
Nardiā gajā Sprouting cocoanut fruit.
ନାରକେଳେ ଗଜା **नारीयलका गाजा**

ନଡ଼ିଆ ଗଡ଼—ଦେ. ବି—ନଡ଼ିଆ ଗଛର ମୂଳଠାରୁ ସ୍କନ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଲ
Nardiā garda ଲମ୍ବ ଅଂଶ—A long piece out of
नारीयल पेड़का टुकड़ा the trunk of a cocoanut tree.

ନଡ଼ିଆ ଗୁଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ସାଲପୁର) ବି—ନଡ଼ିଆ ଗୋଟମା (ଦେଖ)
Nardiā gurdi Nardiā gotamā (See)

ନଡ଼ିଆ ଗୋଟମା—ଦେ. ବି—ନଡ଼ିଆର ଅତି ଛୋଟ ଅପରିପକ୍ୱ ଫଳ—
Nardiā gotamā Very small raw fruits of
ନାରକେଳର ମୁଚୀ **नारियलका बतोया** cocoanut.

ନଡ଼ିଆ ଘିଅ—ଦେ. ବି—ନଡ଼ିଆ ରସକୁ ଜଅଁରେ ସିଝି କଲେ ତାହାର
Nardiā ghia ଜଳୀୟ ଅଂଶ ମରିଯାଇ ଯେଉଁ ଘୃତବତ୍ ପଦାର୍ଥ
ନାରିକେଳର ଘୀ ରହିଯାଏ—Ghee prepared by boiling
नारीयलका घी the juice of cocoanut kernel.

ନଡ଼ିଆଘିଅ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଡ଼ିଆ ରସକୁ ଅଗ୍ନି ସାହାଯ୍ୟରେ ଘିଅ
Nardiāghia māribā ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—To prepare
ghee by boiling the juice pressed from
cocoanut kernel.

ନଡ଼ିଆ ଚଅଁର—ଦେ. ବି—୧ । ନଡ଼ିଆ ଫୁଲ ଓ ଫଳ ଲାଗିଥିବା
Nardiā cha-añra ଗୁମରାକୃତି ଗୁଚ୍ଛ—1. The bunch
ନାରକେଳର ଝାଟୀ which holds the flowers and
नारीयलका गुच्छा fruits of cocoanut.

୨ । ଏକପ୍ରକାର ସରୁ ଧାନ—
2. A species of fine paddy.

ନଡ଼ିଆ ଚାଞ୍ଚ—ଦେ ବି—ନଡ଼ିଆ ବାହୁଙ୍ଗାରୁ ଦୁଇଫାଳ କରି ସେଥିରେ
Nardiā chāñcha ଲାଗିଥିବା ନଡ଼ିଆପତ୍ରରେ ବୁଣିବା ଆସନ—
(ନଡ଼ିଆ ଛପା—ଅନ୍ୟରୂପ) A mat woven with the
ନାରକେଳ ପାତାର ଚାଁଚ leaves of a coconut branch
नारीयलको चटाइ split into two at its ridge.

ନଡ଼ିଆ ଚାଞ୍ଚରା—ଦେ. ବି—ନଡ଼ିଆଗଛର ବାହୁଙ୍ଗାର ମୂଳ ଓ ଗଛର
Nardiā chāñcharā ଗଣ୍ଠିମଧ୍ୟରେ ଗୁଡ଼େଇ ହୋଇଥିବା ଜାଲି-
ନଡ଼ିଆ ଚାଞ୍ଚ } ଅନ୍ୟରୂପ The net-like formation wound
ନଡ଼ିଆ ଚାଞ୍ଚ } round the root of a branch and
ନାରକେଳର ଚାଁଚାଡ଼ି the trunk of a cocoanut tree.
नारियलको जाली

ନଡ଼ିଆ ଛପା—ଦେ. ବି—ନଡ଼ିଆ ଚାଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Nardiā chhapā Nardiā chāñcha (See)

ନଡ଼ିଆ ଛୁ(ଛ୍ଛୋ)ରା—ଦେ. ବି—ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଜା (ଯାହାର ପତ୍ର
Nardiā chhu(chho)rā ଫିଟି ନ ଥାଏ) ବାହାରିଥିବା ନଡ଼ିଆ—
ନାରକେଳର ଗଜା Cocoanuts with dagger-like
नारीयलको गोभी sprouts coming out of them.
नारीयलका कली

[ଦ୍ର—ଏହା ଛୁରୀ ପରି ଦେଖାଯାଏ ।]

ନଡ଼ିଆ ତାଡ଼—ଦେ. ବି—ଗଜା ହୋଇ ପତ୍ର ମେଲିଥିବା ନଡ଼ିଆ ଗଛ—
Nardiā tārda Cocoanut seedlings of which
ନାରକେଳର ଚାରା the leaves have come out
नारीयलका पौधा

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଏକାଧିକବାର ତାଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ ବୋଲି ଏହାର ନାମ ତାଡ଼ ହୋଇଅଛି । ନଡ଼ିଆ ଛୋଟ ପତ୍ର ଫିଟି ଗଲେ ତାହା ଏକାଧିକବାର ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ନିଆ ଯାଇ ଭୂମିରେ ପୋତା ହୁଏ । ଛୁଟ୍ଟ ତାଡ଼ ବଢ଼ି ଗଲେ ତାହାକୁ ସ୍ଥାୟୀଭାବରେ ବଗିଚା ଅଦିରେ ରୋପଣ କରିବାକୁ ହୁଏ ।]

ନଡ଼ିଆ ତେଲ—ଦେ. ବି.—ନଡ଼ିଆର ଶସ୍ୟକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଶୁଖାଇ ତାକୁ
Nardiā tela ଘଣା ପକାଇଲେ ବା ରାନ୍ଧିଲେ ତହିଁରୁ ଯେଉଁ ତେଲ
ନାରକେଳ ତେଲ ବାହାରେ—Cocoanut oil.
नारीयलका तेल

[ଦ୍ର—ଏହା ଦେହରେ ଲଗାଇବା, ପିଠା ଭାଜିବା ଓ ସାବୁନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ନଡ଼ିଆ ଦୋର—ଦେ. ବି.—ନଡ଼ିଆର ଶସ୍ୟକୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣକଲେ ତହିଁରୁ ଦୁଗ୍ଧ-
Nardiā dora ପରି ଯେଉଁ ରସ ବାହାରେ; ନଡ଼ିଆ ରସ—
ନାରକେଳର ଦୁଧ Milky juice pressed from the kernel
नरीयलका दूध (ନଡ଼ିଆ ଦୋରୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)—of cocoanut.

ନଡ଼ିଆ ନାସି—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନାରିକେଳ + ନାସିକା) ଚଅଁରରୁ ଛୁଟା
Nardiā nāsi ହେବା ଛୋଟଛୋଟ ନଡ଼ିଆର ଦୁଇଖଣ୍ଡାଯୁକ୍ତ

ନାରକେଲର ବୋଁଟା ଡେଣ୍ଟ—The stalk which joins the
ନାରୀୟଲକା ଡ଼ଁଟୀ cocoanut to the branch.
[ଦ୍ର—ନାସିଲଗା ନଡ଼ିଆ ଶୁଭକର୍ମାଦି ଉପଲକ୍ଷରେ କଳସ ଉପରେ ରଖାଯାଏ ।]

ନଡ଼ିଆ ପନ୍ନ—ଦେ. ବି.—ନଡ଼ିଆ ଗୁଞ୍ଜରା (ଦେଖ)
Nardiā pani Nardiā chāñchara (See)

ନଡ଼ିଆ ଫାଉଁ(ଶୁ)—ଦେ.ବି.—କୋରା ନଡ଼ିଆ ଚୁଷୁଡ଼ା ହୋଇ ତହିଁରୁ ରସ
Nardiā phāuñ (śu) ବାହାର କରି ଗଲା ପରେ ତଳ ପର
ନାରକେଲର ଛିବଡ଼େ ଯେଉଁ ସାରସ ଦ୍ରବ୍ୟ ରହିଯାଏ—The
ନାରୀୟଲକା ନୀରସ ଗୁଦା kernel of the cocoanut after the juice is pressed out from it.

ନଡ଼ିଆଫୁଲିଆ ପଇଞ୍ଚ (ଞ୍ଚି)—ଦେ. ବି. (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ)—ସୁନା ବା ରୂପାର
Nardiāphuliā paiñcha (ñchi) ପର୍ଚ୍ଚ ବା ଖଡ଼ୁ, ଯାହା
ନାରକେଲ ଫୁଲ ଉପରେ ନଡ଼ିଆ ଫୁଲ ପର ଦାନାମାନ ବାହାର ଥାଏ—
ନାରୀୟଲକା ଫୁଲ A kind of bracelet made of gold or silver; which is furnished with artistic works resembling cocoanut flowers.

ନଡ଼ିଆ ବଗାତ—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଗୁଡ଼ିଏ ନଡ଼ିଆଗଛ ଲଗା-
Nardiā bagāta ଯାଇ ଥାଏ—A cocoanut plantation
ନାରକେଲ ବାଗାନ **ନାରୀୟଲକା ବାଗ** or garden.
(ନଡ଼ିଆ ବଗିଚା, ନଡ଼ିଆ ବଗାଏତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଡ଼ିଆ ବରଡ଼ା—ଦେ. ବି.—୧ । ନଡ଼ିଆ ବାହୁଙ୍ଗାର ଦୁଇ ପାଖରେ
Nardiā barardā ଲାଗିଥିବା ପତ୍ର—1. Cocoanut leaves.
ନାରକେଲ ପାତା ୨ । ନଡ଼ିଆ ବାହୁଙ୍ଗା—
ନାରୀୟଲକା ପତା 2. Cocoanut branches.
[ଦ୍ର—ନଡ଼ିଆପତ୍ର ବା ବରଡ଼ା ଡାଳ ହୁଏ ଏବଂ ଏହାର ମେରୁ-ଦଣ୍ଡ ଖଡ଼ିକା ହୁଏ । ଗୁଡ଼ିଏ ନଡ଼ିଆ ବରଡ଼ା ବିଡ଼ାକର ବାନ୍ଧିଲେ ତାହା ମସାଲର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ସାଧାରଣତଃ ନଡ଼ିଆ ଗଛର ପତ୍ରମୟ ଡାଳକୁ ବାହୁଙ୍ଗା ଓ କେବଳ ପତ୍ରକୁ ବରଡ଼ା ବୋଲାଯାଏ । ଡାଳ ସମ୍ବନ୍ଧେ ମଧ୍ୟ ଏହିକଥା ।]

ନଡ଼ିଆ ବାହୁଙ୍ଗା—ଦେ. ବି.—ନଡ଼ିଆ ଗଛର ଡାଳ—
Nardiā bāhuṅgā Cocoanut branches.
ନାରକେଲ ଡାଳ [ଦ୍ର—ଏହା ଡାଳ ହୁଏ ଏବଂ ଏହାର ମେରୁଦଣ୍ଡରୁ
ନାରୀୟଲକା ଡଣ୍ଡା ଘର ଛପର ଓ ବାଡ଼ି ସକାଶେ ବଡ଼ା ହୁଏ ।]
(ନଡ଼ିଆ ବାହାଙ୍ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଡ଼ିଆ ଭଉଁରିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ) ବି.—୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନଡ଼ିଆଗଛରେ
Nardiā bhauñriā ଥିବା ଗୋଟିମା, ମୁଡ଼ୁକ, ପଇଡ଼, ପାଣିଚ ଓ
ନାରୀୟଲକା କୌନ ପାଗିଲା ନଡ଼ିଆ ଆଦିର ହିସାବ ଯେଉଁ ପତ୍ରରେ ଲେଖା ହୁଏ—1. A list or catalogue showing the number of cocoanuts, large and small, existing in cocoanut trees.
୨ । ତାଳପତ୍ରରେ ନଡ଼ିଆର ହିସାବ ଲେଖିବା—2. Writing the accounts of cocoanuts (specially on palm leaf).

ନଡ଼ିଆ ମାଳ—ଦେ. ବି.—ଏକସ୍ଥାନରେ ଥିବା ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ନଡ଼ିଆ
Nardiā māla ବଗାତ—A number of cocoanut plantations or gardens situate at a place close to each other.

ନଡ଼ିଆ ମାଲପା—ଦେ. ବି.—ନଡ଼ିଆ ତେଲ—
Nardiā mālapā Cocoanut oil.

ନଡ଼ିଆ ରସ—ଦେ. ବି.—ନଡ଼ିଆ ଦୋର (ଦେଖ)
Nardiā rasa Nardiā dora (See)

ନଡ଼ିଆ ଲଢ଼େଇ—ଦେ. ବି.—ଦୁଇଟି ନଡ଼ିଆ ଫଳକୁ ପରସ୍ପର ବିପରୀତ
Nardiā lardhei ଦିଗରୁ ଭୂମିରେ ଗଡ଼ାଇ ଫଳଦ୍ୱୟ ପରସ୍ପରକୁ
ନାରୀୟଲକା ଖୋଲ ଅତି ଜୋରରେ ଆଘାତ କରିବା ରୂପ କ୍ରୀଡ଼ା—
A game with 2 cocoanuts made to roll and strike each other from opposites directtions violently.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଦୁଇ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ପରସ୍ପର ବିପରୀତ ଦିଗରେ ଠିଆ ହୋଇ ବା ବସି ଜୋରରେ ଆପଣା ଆପଣା ନଡ଼ିଆକୁ ଗଡ଼ାଇ ଦିଅନ୍ତି । ନଡ଼ିଆ ଦୁଇଟିର ପରସ୍ପର ଆଘାତରେ ଯାହାର ନଡ଼ିଆଟି ଫାଟି ଯାଏ ସେ ଖେଳରେ ହାରିଯାଏ । ଗଣ୍ଡାପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସମୟରେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବହୁତ ନଡ଼ିଆ ଲଢ଼େଇ କରାଯାଏ ।]

ନଡ଼ିଆ ଲଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି.—ଦୁଇ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ପରସ୍ପର ବିପରୀତ
Nardiā lardhā(rdhe)ibā ଦିଗରୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଆପଣା ଆପଣା
ନଡ଼ିଆକୁ ଭୂମିରେ ଗଡ଼େଇବା—(two persons)
To cause 2 cocoanuts to roll on the ground from opposite directions so as to strike each other.

ନଡ଼ିଆ ଲୋଧା—ଦେ.ବି.—ନଡ଼ିଆଗଛର ଗଣ୍ଡିକୁ ଦୁଇ ଫାଳ କରି ଫାଳର
Nardiā lodhā ମଧ୍ୟଭାଗରୁ ଅଳ୍ପ ଯାକ ଭାଗ ବାହାର କରିଦେଲା
(ନଡ଼ିଆ ନୋଦା(ଧା)—ଅନ୍ୟରୂପ) ପରେ ଯାହା ପାଣିନଳାରୂପେ
ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—The scrooped half of the trunk of a cocoanut tree used for conveying water droppings from eaves or water to irrigate fields.

ନଡ଼ିଆ ଶଢ଼େଇ—ଦେ.ବି—ନଡ଼ିଆ ଫଳର ଟାଣୁଆ ବା ଶକ୍ତ ଆବରଣ-
Nardiā śardhei The hard rind of a cocoanut.

ନଡ଼ିଆ ଶେଣୀ—ଦେ. ବି—ନଡ଼ିଆ ଗଛର ଗଣ୍ଡିକୁ ଚିରି ତହିଁରୁ
Nardiā śeṇī କରାଯିବା ଘରର ଶେଣୀ—Roof-plates
made of cocoanut truuks.

ନଡ଼ିଆ ସିପ—ଦେ. ବି—ନଡ଼ିଆ ଖୋସା (ଦେଖ)
Nardiā sipa Nardiā khosā (See)

ନଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ; ସଂ. ନଡ଼ ଧାତୁ—କମ୍ପ
Nardibā କରିବା—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—୧ । ହଲିବା—1. To shake.

ନଡ଼ା ୨ । ଗତି କରିବା—2. To move

ହିଲନା ଗ୍ରା. (ସଂ. ଲଡ୍ ଧାତୁ)—ଲଡ଼ିବା (ଦେଖ)

ତା. ନଡ୍ Lardhibā (See)

ନଡ଼ୁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି—ଲଡ଼ୁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Nardu (etc) Lardu etc. (See)

ନଡ଼ୁଆ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି—ଲଡ଼ୁଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Narduā etc) Larduā etc. (See)

ନଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇ—ବୈଦେ. ବି. (ଘା. ଲଡ଼ାଇ)—ଲଡ଼ାଇ (ଦେଖ)

Nardhā(rdhe)i Lardhāi (See)

ନଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲଡ଼ିବା (ଦେଖ)

Nardhibā Lardhibā (See)

ନଡ଼େର—ପ୍ର ଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବି—ନଡ଼ିଆ—

Nardhera Cocoanut (See)

ନଣଦ(ନ)—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନନାନ୍ଦ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ ନନନ୍ଦା)—

Nanada(nda) ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଭଉଣୀ—

ନନଦ The sister of one's husband.

ନନଦ୍, ନନଂଦ୍

ନଣନ୍ଦ ପଣିଆ(ଆଁ)—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବି—ଭାଇର ସ୍ତ୍ରୀ ପହିଲି ଯାତ

Nanda paniā(āñ) ଆସି ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେବା ବେଳେ

ଭଉଣୀ (ନଣନ) ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବାଇ ବସି

ଭାଉଜଙ୍କୁ ବାଟ ଓଗାଳିବା ରୂପ ଅଧିକାର—

[ଦ୍ର—ନଣନ ଖଣ୍ଡିଏ ଲୁଗା ପାଇଲେ ଭାଉଜଙ୍କୁ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦିଏ ।]

ନଣନ ପୋଟଳା(ଲି)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନନନ୍ଦା ଓ ପୋଟଳ=ପୁଡ଼ା)—

Nanda potalā(li) କନ୍ୟା ବର ଘରକୁ ପ୍ରଥମେ ଆସି

ନନଦ ଖେମୀ ପହଞ୍ଚିବା ସମୟରେ ବରଙ୍କ ଭଉଣୀଙ୍କୁ

ଛାର ଛେକାଘର ଉପହାର ଦେବା ବସ୍ତ୍ରାଦି ଉପଢୌକନ—

(ନଣନ ସୁଟ(ଟ୍ଟ)ଲୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) The present of cloth etc given to the husband's sister by the bride when first entering the husband's house.

[ଦ୍ର—କନ୍ୟା ପ୍ରଥମେ ବର ଘରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାବେଳେ ନଣନ ତାକୁ ବାଟ ଓଗାଳେ । ସେ ବସ୍ତ୍ରାଦି ଉପଢୌକନ ପାଇଲେ କନ୍ୟାର ମୁହଁରେ ଟିକିଏ ଦହି ଲଗାଇ ଦେଇ ତାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରେ ଏବଂ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦିଏ ।

ଭାଉଜ ନଣନ ପାଇଁ ସିନ୍ଦୂର, ଫରୁଆ, ପାଳିଆଁ, ଦାତ, ଅଳତା ଆଦି ଯେଉଁ ଛୋଟ ପେଡ଼ିରେ ଅଛି ଥାଏ ତାହା ଓ ତହିଁ ସହିତ ଥିବା ବସ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡ ନଣନ ପୋଟଳ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ।]

ନଣନେଇ—ଦେ. ବି. ପୁଂ (ସଂ. ନନନ୍ଦୃପତି)—

Nanandei ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଭଗନୀ ପତି—The husband of one's

ନନଦାଈ, ନନ୍ଦାଈ husband's sister.

ନନଦୋଇ, ନନ୍ଦୋଈ

ନଣ୍ଡ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି—ଲଣ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Nanda (etc) Landa etc. (See)

ନଣ୍ଡା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି ଓ ବିଣ—ଲଣ୍ଡା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Nandā (etc) Landā etc. (See)

ନଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଲଣ୍ଡାଇବା (ଦେଖ)

Nandā(nde)ibā Landāibā (See)

ନଣ୍ଡି—ଗ୍ରା. ବି—ଲଣ୍ଡି (ଦେଖ)

Nandi Landi (See)

ନତ—ସଂ. ବିଣ. (ନମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—

Nata ୧ । ପ୍ରଣତ; ପ୍ରଣାମକାରୀ—1. Bowing.

(ନତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଲମ୍ବ ହୋଇ ଶୋଇଥିବା—

2. Lying low; prostrate.

୩ । ଭମ୍ର ମୁଖ; ଲଇଁ ପଡ଼ିଥିବା; ଅବନତ—

3. Inclined; bent down; drooping; bowed down.

୪ । କୁଟିଳ—4. Crooked.

୫ । ବିନୀତ; ନମ୍ର—5. Humble.

୬ । ନମନୀୟ—6. Pliant.

୭ । ବକ୍ର—7. Bent.

ସଂ. ବି—୧ । ଯାମ୍ୟୋତ୍ତର ବୃତ୍ତଠାରୁ କୌଣସି ଗ୍ରହର ଦୂରତ୍ୱ-

1. The distance of a planet from the meridian (Apte).

୨ । ଯାମ୍ୟୋତ୍ତର ବୃତ୍ତର ସଂକ୍ରମଣଠାରୁ ଆକାଶର ମଧ୍ୟ ବିନ୍ଦୁର ଦୂରତ୍ୱ—2. The zenith distance at a meridian transit (Apte).

ନତଗ୍ରୀବ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନତ+ଗ୍ରୀବ)—

Natagriba ଯାହାର ବେକ ନଇଁ ପଡ଼ିଛି—

(ନତଗ୍ରୀବା—ସ୍ତ୍ରୀ) With neck bent down.

ନତଜାନୁ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନତ+ଜାନୁ)—

Natajānu ଯେ ଜଙ୍ଘ ଉପରେ ଭର ଦେଇ ବା ଅଣ୍ଟୋଇ କରି ବସିଥାଏ; ଅଣ୍ଟୁମାଡ଼ି ବସିଥିବା—Kneeling.

ନତର୍ଦ୍—ବୈଦେ. ବି. (ହି. ଲତର୍ଦ୍; ତୁଳ. ସଂ. ଲତା)—

Natard ଲତା ପରି କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ—Artistic designs

ନତଡ଼ wrought on wood, cloth or ornaments

ଲତର resembling creepers.

[ଦ୍ର—କାଠ, ଲୁଗା ବା ଅଳଙ୍କାର ଆଦିରେ ଏହିପରି କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଏ ।]

ନତଦ୍ରୁମ—ସଂ. ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ଲତାଣିଆ ଶାଳ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ.)—

Natadruma A kind of Shorea Robusta tree with drooping branches.

ନତନତ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଲତପତ (ଦେଖ)

Natanata Latapata (See)

ପଲପଲ

ନତନତା(ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲତପତାଇବା (ଦେଖ)
Natanatā(te)ibā Latapatāibā (See)
पलपल करना

ନତନତିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଲତପତିଆ (ଦେଖ)
Natanatiā Latapatiā (See)

ନତନାଡ଼ୀ—ସଂ. ବି—ଦିନ ଦ୍ୱିପ୍ରହର ପରେ ବା ରାତି ଦ୍ୱିପ୍ରହର ପରେ
Natanārḍī କୌଣସି ସନ୍ତାନ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେବାର ସମୟ—
(ନତନାଡ଼ିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Any hour of birth after noon or before midnigt (Apte).

ନତନାସିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନତ + ନାସିକା)—ଚେପଟା
Nata nāsika ନାକ—Flat-nosed; having a depressed nose.
(ନତନାସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନତନିନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବି.—(ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ନତ୍ତନୀ)
Natanin ନାତୁଣୀ—Grand daughter.
(ନତନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନତନୁ—ସଂ. ବି. (ନ + ତନୁ) – ଅତନୁ; କନ୍ଦର୍ପ—
Natanu Cupid.
କନ୍ଦର୍ପସ୍ୟ ନତନୁ ବାଣ । କବିପୁର. କଶୋଷଚନ୍ଦ୍ର ।

ନତପଞ୍ଚମୀ—ସଂ. ବି.—ଆଶ୍ୱିନ ମାସର ଶୁକ୍ଳପଞ୍ଚମୀ—The 5th. day
Nata pañchamī of the bright fortnight of Āświna.
[ଦ୍ର—ଏହି ଦିନ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଶାରଦୀୟ ପଞ୍ଚଦିନ ପୂଜାରମ୍ଭ ହୁଏ ।]

ନତପତ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ.—ଲତପତ (ଦେଖ)
Natapata Latapata (See)
पलपल (ନୁତ୍ (ଭୁ)ପୁତ୍(ଭୁ)—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନତପତା(ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଲତପତାଇବା (ଦେଖ)
Natapatā(te)ibā Latapatāibā

ନତପତିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଲତପତିଆ (ଦେଖ)
Natapatiā Latapatiā (See)

ନତପର୍ବା—ସଂ. ବିଣ. (ନତ + ପର୍ବନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯାହାର ଗଣ୍ଠି
Nata parbā ଚେପଟା—Flat-jointed (Apte).

ନତବଦନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନତ + ବଦନ)—ଯେ ଲଜ୍ଜା
Nata badana ବା ଅଜ୍ଞା ଯାଳନଜନିତ ନମ୍ରତା ଯୋଗୁଁ ମୁଣ୍ଡ
(ନତବଦନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ନୁଆଇଁ ଥାଏ; ଅଧୋମୁଖ—With head bowed down; down-faced.
ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା)—ତଳକୁ ହୋଇଥିବା ମୁହଁ; ନତମୁଖ—
Head bent low.

ନତବ୍ରତ—ସଂ. ବି.—ବ୍ରତବିଶେଷ—
Nata brata A religious observance.
ହେମନ୍ତ ଦେଶିଣ ଭଷତ, ସକଳେ କଲେ ନତବ୍ରତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
[ଦ୍ର—ଏହି ବ୍ରତ ୧ ମାସ କରାଯାଏ । ଗୋପୀମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସ୍ୱାମୀରୂପେ ପାଇବା ପାଇଁ ଏ ବ୍ରତ କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ ଶୁଦ୍ଧଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ଦୁର୍ଗାଙ୍କୁ ଆରାଧନା କରି ହବିଷ୍ୟ କରାଯାଏ ।]

ନତଭାଗ—ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—କୌଣସି ତାରା ବା ଗ୍ରହର ଆକାଶର
Nata bhāga ମଧ୍ୟ ବିନ୍ଦୁ ଠାରୁ ଦୂରତ୍ୱ—(Astrology) The zenith distance; the distance of a star from the zenith.

ନତଭ୍ରୂ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନତ + ଭ୍ରୂ)—ବକ୍ର ଭ୍ରୂଲତାଯୁକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ—
Natabhrū A woman with curved eye-brows.
(ନତଭ୍ରୁଃ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଭ୍ରୂକୁଟୀଯୁକ୍ତ—
Frowning.

ନତମସ୍ତକ—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ. ପୁଂ.—ନତବଦନ (ଦେଖ)
Natamastaka Natabadana
(ନତମସ୍ତକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନତମୁଖ—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ. ପୁଂ—ନତବଦନ (ଦେଖ)
Nata mukha Nata badana (See)
(ନତମୁଖା; ନତମୁଖୀ —ସ୍ତ୍ରୀ)

ନତରା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ.—ଲତରା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Natarā etc. Latarā etc. (See)

ନତଶାଖ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନତ + ଶାଖା)—ଯେଉଁ ଗଛର ଶାଖା
Natasākha ନଇଁ ପଡ଼ିଅଛି—
(a tree) Having its branches drooping.

ନତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି.—ଲତା—Creeper.
Natā ପ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବି.—ମୁରୁଜ (ଦେଖ)
Muruja (See)

ନତାଂଶ—ସଂ. ବି. ୧ । ନତଭାଗ (ଦେଖ)
Natāṁśa 1. Nata bhāga (See)
୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଏକ ବୃତ୍ତ, ଯାହାର କେନ୍ଦ୍ର ଭୂକେନ୍ଦ୍ରରେ କଳ୍ପିତ ଓ ଯାହା ବିଷୁବରେଖା ଉପରେ ଲମ୍ବଭାବରେ ରହେ (ଏହି ବୃତ୍ତ ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥିତି ନିର୍ଣ୍ଣୟ ପାଇଁ କଳ୍ପିତ ହୁଏ—ହି. ଶ.)—
(Astronomy) An imaginary circle cutting the equinox at right angles.

ନତାଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନତ + ଅଙ୍ଗ)—ଯାହାର ଶରୀର
Natāṅga ନଇଁ ପଡ଼ିଅଛି—Bowed; stooping (person).

ନତାଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନତ + ଅଙ୍ଗ + ଙ୍ଗୀ. ଈ)—
Natāṅgī ଅବନତାଙ୍ଗୀ; ସ୍ତନଭାରରେ ଆନତା (ଯୁବତୀ)—
(ନତାଙ୍ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ) (a young woman) With stooping limbs; with body bent down with the weight of big breasts.
ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—A woman (in general) (Apte.)

ନତାନି ପତାନି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି.—ଲତାନି ପତାନି (ଦେଖ)
Natāni patāni Latāni patāni (See)
(ନତାପତା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ନତି—ସଂ. ବି. (ନମ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—୧ । ନମନ; ନଇଁବା—
Nati 1. Bending; stooping.
୨ । ନମ୍ରତା—2. Pliability; flexibility.

୩ । ନମସ୍କାର—3. Bowing; obeisance; a bow.
୪ । ବକ୍ରତା—4. Crookedness; curvature.
୫ । ଆକର୍ଷଣ—5. Attraction
୬ । (ବ୍ୟାକରଣ) ବ୍ୟାକରଣର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଦନ୍ତ୍ୟ-ବର୍ଣ୍ଣର ଜିହ୍ୱାଜାତ ବର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରିବର୍ତ୍ତନ—
6. (grammar) The change of a dental into a lingual letter (Apte)
୭ । ଜ୍ୟୋତିଷର ଏକପ୍ରକାର ଗଣନା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. (astronomy) Parallax in latitude (Apte).

ନତି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନମସ୍କାର କରିବା—
Nati karibā To make obeisance.
ଜନତାକୁ ସାର ନତିବର ନତ କରି କଣ୍ଠିଷ । ରାଧାନାଥ, ଉଷା ।

ନତୁ—ସଂ. ଅ. (ନ+ତୁ)—କିନ୍ତୁ ନୁହେଁ—
Natu 1. But not.
୨ । ନୋହେଉ; ଅନ୍ୟଥା—2. Otherwise.

ନତୁବା—ସଂ. ଅ—୧ । ନହେଉ; ନ ହେଲେ—
Natubā 1. Otherwise; else; if not.
୨ । ଅଥବା—2. Or; nor.

ନତୋନ୍ନତ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ନତ+ଉନ୍ନତ)—
Natonnata ଉଚ୍ଚାବଚ; ଉଚ୍ଚନୀଚ; ଉତ୍ତୋନ୍ନତ—
Up and down; undulating; wavy.

ନଥିଣିନା(ନି)—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଲଥିଣିନା (ଦେଖ)
Nathkinā(ni) Lathkinā (See)

ନଥ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଟ ଧାତୁ=ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ ହେବା; ଭୁଲ. ସଂ. ନସ୍ତ =ନାକ ଓ ନସ୍ତ୍ରା=ପଶୁମାନଙ୍କ ନାକରେ କରାଯିବା ଛିଦ୍ର ଓ ନାଥ=ପଶୁଙ୍କ ନାକ ଫୋଡ଼ା ହୋଇ ତହିଁରେ ଗଳାଯାଇ ଥିବା ଦଉଡ଼ି)— ନୋଥ (ଦେଖ)
Notha (See)
ଉଗ୍ର ମୋତ ଝଲକ ଝୁଲ ବାସବରତନ ଜଥ ନରତନ
ଉଡ଼ିବା ନାସିକା ସୁଃ ଜଛସା । ବିଦ୍ୟାସୁନ୍ଦର, ସଙ୍ଗୀତ ।

ନଥ ନଥ—ଦେ. ଅ—ଲଥଲଥ (ଦେଖ)
Natha natha Latha latha (See)
ଦେ. ବିଣ. (କଟରଆ)—ନଥି ତଲବ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Relating to the calling for of a record.

ନଥା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଲଥା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nathā (ete) Lathā etc (See)

ନଥି—ଦେ. ବି. (କଟରଆ) (ହି. ରୁ ଅନୁକୃତ; ସଂ. ନସ୍ତ=(ନାକ)ରୁ ଓ. ନଥ; ଯେଉଁ କାଗଜମାନଙ୍କର ଏକକୋଣରେ ନାକ ଫୋଡ଼ା ହେବା ପରି କଣା ହୋଇ ନଥ ପରି ସୂତା ଗଳି ଥାଏ । ଭୁଲ ହି. ନାଥନା=ନାକଫୋଡ଼ିବା; ସଂ. ନସ୍ତ୍ରା= ପଶୁମାନଙ୍କ ନାକରେ ଦଉଡ଼ି ଗଳାଯିବା ପାଇଁ କରାଯିବା ଛିଦ୍ର; ସଂ. ନାଥ=ପଶୁମାନଙ୍କ ନାକରେ କଣା ହୋଇ ତହିଁରେ ଗଳାଯିବା ଦଉଡ଼ି)—
ନଥି
ନତ୍ଥି

୧ । କୌଣସି ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମସ୍ତ କାଗଜମାନ, ଯାହା ଏକ କୋଣରେ ଫୋଡ଼ା ହୋଇ ସୂତାରେ ଗୁନ୍ଥାଯାଇ ଗୋଟିଏ ତାଡ଼ା କରାଯାଇ ଥାଏ—1. A file of papers tagged together and relating to a particular subject.
୨ । କୌଣସି ମକଦମା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମସ୍ତ କାଗଜପତ୍ର ଯାହା ଏକତ୍ର ଗୁନ୍ଥା ହୋଇ ରଖାଯାଇଥାଏ—
2. Record of any case.

[ଦ୍ର—ଅଦାଲତର ନଥିମାନ ସ୍ଥୂଳତଃ ୩ ପ୍ରକାର. ଯଥା—୧ ସରେନଜ୍ ନଥି=ମୂଳ ମକଦମା ବିଷୟର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମସ୍ତ କାଗଜ, ୨ ଅପିଲ ନଥି=ଅପିଲ ମକଦମା ବିଷୟର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାଗଜ ଓ ୩ ମୁଚଫର୍କା ନଥି=ବାଜେ ମକଦମା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମସ୍ତ କାଗଜ । ମକଦମା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନଥିରୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଦରକାରୀ ଓ ଅଳ୍ପ ଦରକାରୀ ଓ ବେଦରକାରୀ କାଗଜମାନଙ୍କୁ ବାଛି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନଥି କରାଯାଏ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ପରେ ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଦରକାରୀ କାଗଜସମ୍ବଳିତ ନଥିକୁ ମହାଫିଜଖାନାରେ ସାଇତି ରଖାଯାଏ ଓ ବେଦରକାରୀ କାଗଜଗୁଡ଼ିକ ନଷ୍ଟ କରାଯାଏ ବା ଫୋଡ଼ି ଦିଆଯାଏ । ଗୋଟିଏ ନଥିରେ ଥିବା ଦରକାରୀ, କମ ଦରକାରୀ ଓ ବେଦରକାରୀ କାଗଜମାନଙ୍କ ନଥିକୁ ଯଥାକ୍ରମେ A file (ଏ ଫାଇଲ), B file (ବି ଫାଇଲ) ଓ C file (ସି ଫାଇଲ) ବୋଲାଯାଏ ।]

ନଥି ତଦନ୍ତ—ଦେ. ବି. (କଟରଆ)—କଚେରିରେ ଥିବା କୌଣସି ସରକାରୀ ନଥିର ପରିଦର୍ଶନ—
Nathi tadanta Inspection of a public record.

ନଥି ତଲବ(ବି)—ଦେ. ବି. (କଟରଆ) (ହି. ନଥି+ତଲବ)—
Nathi talaba(bi) ଅଦାଲତରେ କୌଣସି ମକଦମା ବିଷୟ-
ନଥି ତଲବ ବେଳେ ଅନ୍ୟ ଅଦାଲତ ଆଦିରୁ କିମ୍ବା ସେହି
ନଥି ତଲବ ଅଦାଲତରୁ ଏ ମକଦମା ପ୍ରମାଣ ନିମିତ୍ତ କୌଣସି ସରକାରୀ ନଥି ଉପସ୍ଥାପିତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଆଦେଶ—Calling for a certain public record or part of a rebuant record from another place during the trial of a case.

[ଦ୍ର—କୌଣସି ପକ୍ଷ ନଥି ତଲବ କରିବାକୁ ହାକିମଙ୍କ ପାଖେ ଦରଖାସ୍ତ କଲେ ପ୍ରାର୍ଥିତ ନଥି ବିଷୟ ଅଦାଲତକୁ ଅଣାଯିବା ପାଇଁ ଉକ୍ତ ପକ୍ଷକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଫିସ୍ (ତଲବାନା) ଦାଖଲ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ।]

ନଥି ତଲବ(ବି)ଏଫିଡେବିଟ୍—ଦେ. ବି. (କଟରଆ ଭାଷା) (ହି. ନଥି; ଆ. ତଲବ;ଇଂ. ଏଫିଡେବିଟ୍)—
ନଥିତଲବୀ ଆଫିଡେଭିଟ କୌଣସି ମକଦମାର ପକ୍ଷମାନେ ସ୍ୱାଭା-
ନଥିତଲବୀ ହଲଫନାମା ବିକରୁ କୌଣସି ନଥି ତଲବ କରିବା ପାଇଁ ହାକିମଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ଉକ୍ତ ପ୍ରାର୍ଥନା ସଙ୍ଗେ ପକ୍ଷଠାରୁ ନିଆଯିବା ହଲଫାନ୍ ସ୍ୱରୂପ ପତ୍ର—
Affidavit or sworn statement required

to be filed by a party who files a petition for calling for a certain record from another Court.

ନଥିତଲବ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (କଟକଅଭିଧା)—କୌଣସି ହାକିମ
Nathi talaba kraibā ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅଦାଲତରୁ ବା
(ନଥିତଲବ କରାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) ସିରସ୍ତାରୁ ଆବଶ୍ୟକ ନଥି ଅନ୍ୟ
ନଥି ତଲବ କରା ସ୍ଥାନକୁ ମଗାଇ ପଠାଇବା—
नथि तलब करना To call for a record; to send for a record.

ନଥି ତଲବ(ବି)ରୁ(ରୋ)ବ କାରି—ଦେ. ବି. (କଟକଅଭିଧା)—
Nathi talaba(bi)ru(ro)ba kāri କୌଣସି ସିରସ୍ତାରୁ
ନଥିତଲବୀ ରୁରୋବକାରୀ ଆବଶ୍ୟକ ନଥି ତଲବ କରାଗଲେ
नथितलबी रुबकारी ତଲବ କରିବା ହାକିମଙ୍କଠାରୁ
ନଥି ଥିବା ଅପିସରଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଯିବା ଆଦେଶ-
ପତ୍ର—An order sent from the court (which calls for a record) to the officer who is in charge of the record.

ନଥି ଦୋରସ୍ତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଟକଅ ଭାଷା, ହି. ନଥି+
Nathi dorasta karibā ଫା. ଦୁରୁସ୍ତ)—ନଥିର ସମସ୍ତ
ନଥି ଦୁରସ୍ତ କରା କାଗଜ ପତ୍ରକୁ ଧାରାମତେ ସଜ୍ଜିତ କରି ରଖିବା;
नथि दुरुस्त करना ନଥି ଦୋରସ୍ତ ରଖିବା—To keep or arrange record in proper order.

ନଥି ପେଶ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଟକଅ ଭାଷା; ହି. ନଥି+ଅ.
Nathi pes karibā ପେଶ୍)—କୌଣସି ନଥିକୁ ହାକିମଙ୍କ
ନଥି ପେଶ କରା ନିକଟ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—To put
नथि पेश करना up a file or record before a court or an officer.

ନଥି ଫଏସଲ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଟକଅ ଭାଷା; ହି. ନଥି+
Nathi phaesal karibā ଫା. ଫୈସଲା)—ନଥି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ
ନଥି ଫୟସଲ କରା ମକଦ୍ଦମାମାନଙ୍କର ମୀମାଂସା କରିବା—
नथि फैसला करना To clear off one's files; to dispose
(ନଥି ସାଫ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) of all the cases on the file.

ନଥି ଫାଇଲ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଟକଅ ଭାଷା; ହି. ନଥି+ଇଂ.
Nathi phāil karibā ଫାଇଲ)—କୌଣସି କାଗଜକୁ ତତ୍
ନଥି ଫାଇଲ କରା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନଥିର ତାଡ଼ାରେ ରଖିବା; ରେକର୍ଡ଼-
नथि सामिल करना ଭୁକ୍ତ କରିବା—To keep a paper in
ନଥିଭୁକ୍ତ କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ the respective file; to
ନଥି ସାମିଲ କରିବା file with the record.
ନଥିସାଇ କରିବା

ନଥିବା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅନୁପସ୍ଥିତ—
Nathibā 1. Absent.
ନା ଥାକା ୨ । ଗରିବ—2. Poor,
न रहना ୩ । ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ—3. In want; needy.
ପ୍ରା. କ୍ରି—ଲଥିବା (ଦେଖ)—Lathibā (See)

ଦେ. କ୍ରି—ଥିବା କ୍ରିୟାର ନଞ୍ଜାକାର—
To negative of the verb to be.

ନଥିଭୁକ୍ତ—ଦେ.ବିଣ—ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନଥି ସଙ୍ଗେ ସଂଯୁକ୍ତ ହେବା (କାଗଜ)—
Nathibhukta. Filed with or attached to a record.
नथिभुक्त नथि सामिल
(ନଥି ସାମିଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Nad (root) To make a sound.

ନଦ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ନଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ଜଳସ୍ରୋତ ସୋଗୁ
Nada ଭିତରର ନାଦ କରେ)—ସ୍ରୋତବିଶିଷ୍ଟ ଜଳପ୍ରବାହ—
(ନଦୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) A river.

[ଦ୍—ନଦ ଓ ନଦୀର ଏକ ଅର୍ଥ, ମାତ୍ର 'ନଦ' ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଏବଂ 'ନଦୀ' ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ । ଯେଉଁ ସ୍ରୋତର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବତା ପୁଂ. ବାଚକ ତାହା ନଦ ଏବଂ ଯାହାର ଦେବତା ସ୍ତ୍ରୀ ବାଚକ ତାହା ନଦୀ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ, ଯଥା—ସିନ୍ଧୁ, ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର, ଶୋଣଭଦ୍ର ଆଦି 'ନଦ' ଏବଂ ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା, ସରସ୍ୱତୀ ଆଦି 'ନଦୀ' । କୌଣସି ଭୂଖଣ୍ଡରେ ମଧ୍ୟ ଓ ପୂର୍ବଗାମୀ ସ୍ରୋତମାନେ 'ନଦୀ' ଏବଂ ପଶ୍ଚିମଗାମୀ ସ୍ରୋତମାନେ 'ନଦ' ନାମରେ କଥିତ ହୁଅନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ନର୍ମଦା ପଶ୍ଚିମବାହିନୀ ସ୍ରୋତ ହେଲେହେଁ 'ନଦୀ' ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ।]

ନଦଉ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଲଦଉ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nadau (etc) Ladau etc (See)

ନଦକା—ଦେ. ବିଣ—ଲଦକା (ଦେଖ)
Nadakā Ladakā (See)

ନଦନ—ଦେ. ବି—ଲଦନ (ଦେଖ)
Nadana Ladana (See)
ସଂ. ବି. (ନଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ)—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Producing a sound.

ନଦନୁ—ସଂ. ବି. (ନଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନୁ)—
Nadanu ୧ । ମେଘ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Cloud.
୨ । ସିଂହ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Lion.
୩ । (+ଭାବ. ଅନୁ) ଶବ୍ଦ (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Sound.

ନଦର—ସଂ. ବି. (ନଦ+ର)—ନଦ ବା ନଦୀର ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରଦେଶ
Nadara (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—The country along the bank of a river
ସଂ. ବିଣ. (ନ+ଦର)—ନିଡର; ନିର୍ଭୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Fearless

ନଦର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ନଜର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ
Nadara (etc) Najara etc (See

ନଦା—ଦେ. ବି—ଲଦା—
Nadā Loading.

ନଦା(ଦୋ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲଦାଇବା (ଦେଖ)
Nadā(de)ibā Ladāibā (See

ନଦାଣ—ଗ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ—ଲଦାଣ (ଦେଖ)
Nadāṇa Ladāṇa (See)

ନଦାନ୍ ଛବିଶ୍ୱା—ଦେ. ବି—୧ । ଅତି ଶୋଚନୀୟ ଓ ଅକଥନୀୟ ଅବସ୍ଥା—
Nadān chhabiśwā 1. A very wretched or miserable condition.
सर्वस्वहा
(ନାଦାନ୍ ଛବିଶ୍ୱା – ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅତି ଗରିବ ଅବସ୍ଥା—
2. Condition of extreme poverty.
ଦେ. ବିଣ—ଅତି ଗରିବ—Very poor.

ନଦାନଦି—ଗ୍ରା. ବି—ବୋଝ ଆଦି ଲଦିବା—
Nadānadi Act of loading.

ନଦାମୁ—ଦେ. ବି—ଲଦାମୁ (ଦେଖ)
Nadāmu Ladāmu (See)

ନଦାରତ୍(ଦ୍)—ବୈଦେ. ଅ. [ଆ. ନଦାରତ୍(ଦ୍)]—
Nadārat(d) ୧ । ନାସ୍ତି; ନାହିଁ—1. No; not.
नदारद (ମଥା—ଭାଙ୍କର ଅମ ପ୍ରତି ଖାତିର୍ ନଦାରତ୍ ।)
नदारत्त द्) ୨ । ଅନୁପସ୍ଥିତ; ଅସ୍ଥିତ—2. Absent.

ନଦି—ସଂ. ବି. (ନଦ୍ ଧାତୁ + ଭାବ ଇ)—ସ୍ତୁତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nadi Praise.

ନଦିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନବଦ୍ୱୀପ)—୧ । ବଙ୍ଗଦେଶର ଗୋଟିଏ
Nadiā ଜିଲ୍ଲା ଓ ସହର—1. Name of a district and town in Bengal.
नदिया
[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ମହାତ୍ମା ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଜନ୍ମ ଓ ଅଦ୍ୟଲୀଳାଭୂମି ବୋଲି ଅଧୁନିକ ବୈଷ୍ଣବମାନେ ଏହାକୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ତୀର୍ଥ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି ।]
୨ । ଏକପ୍ରକାର ଧାନ—
2. Name of a kind of paddy.

ନଦିଆ କୀର୍ତ୍ତନ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନବଦ୍ୱୀପ ଓ କୀର୍ତ୍ତନ)—ଚୈତନ୍ୟ
Nadiā kīrttana ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅମଳରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଚଳିଥିବା
नदिआर कीर्त्तन ବଙ୍ଗଳାଭାଷା ଓ ବଙ୍ଗଳା ସୁର ମିଶା ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ—
ନଦିଆ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନଦିଆ ଗାଇଣା } The mode of chanting hymns accompanied by music, as it prevails in Nabadwīpa.
[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଦେଶୀ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନରେ ଏକାଧିକ ମୃଦଙ୍ଗ ଓ ଅନେକ ଯୋଡ଼ା ବଡ଼ ଝାଞ୍ଜ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନରେ ବୋଲାଯିବା ଓଡ଼ିଆମିଶା ବିକୃତ ବଙ୍ଗଳା ପଦମାନ ମୃଦଙ୍ଗ ବାଡ଼ିଆ ଓ ଝାଞ୍ଜ ପିଟାର କର୍ଣ୍ଣପୀଡ଼ାଦାୟକ ଧ୍ୱନିରେ ଲୁଚିଯାଏ । ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନିଆମାନେ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନକୁ ମୃଦଙ୍ଗପିଟା ଓ ଝାଞ୍ଜପିଟାରେ ପରିଣତ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କ୍ରମଶଃ ତହିଁ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ନଦିଆ କୀର୍ତ୍ତନ ଚଳିଲାଣି । ନଦିଆ କୀର୍ତ୍ତନରେ ଚୈତନ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଙ୍କ ଗାଉ ବଙ୍ଗଳା ପଦମାନ ବୋଲାଯାଏ ଓ ଏକ ଦଳରେ ଓଡ଼ିଶୀ ମୃଦଙ୍ଗ ଅପେକ୍ଷା ଛୋଟ ମୃଦଙ୍ଗ ଗୋଟିଏ ଓ ୨।୩ ଦଳ ଲୁହୁଣୀ (ଛୋଟ ଝାଞ୍ଜ) ସମଧୁର ଭାବରେ ବଜାଯାଏ । ନଦିଆ କୀର୍ତ୍ତନରେ ବୋଲାଯିବା ଶୁଦ୍ଧତର ବଙ୍ଗଳା ପଦମାନ ଓ ମିଶ୍ରିତର ବାଦନ କର୍ଣ୍ଣରସାତ୍ମକ ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ 'ନଦିଆ ଗାଇଣା' ଓ 'ନଦିଆ ବାଜଣା' କୁ ଆଦର କରନ୍ତି ଓ କ୍ରମଶଃ ଓଡ଼ିଶାରୁ କୀର୍ତ୍ତନରେ ଓଡ଼ିଶୀ ଗାଇଣା ଓ ଓଡ଼ିଶୀ ବାଜଣା ଲୋପ ପାଇଛି ।]

ନଦିଆ ଚାନ୍ଦ—ଦେ. ବି—ଶ୍ରୀ ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର; (ନବଦ୍ୱୀପର ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ୱରୂପ)
Nadiā chānda ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଦେବ—
ନଦେ ଚାନ୍ଦ, ନଦେର ଚାନ୍ଦ An epithet of Śrī Chaitanya.
नदियाका चांद

ନଦିକା—ସଂ. ବି. (ନଦ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ. ଆ)—
Nadikā ଛୋଟ ନଦୀ—Small river; revulet; rill; brook (Apte).

ନ ଦିନ କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସ୍ତୁତି) କ୍ରି. (ସଂ. ନବଦିନ)—
Na dina karibā ଗୁଣ୍ଡିଚାଠାରୁ ବାହୁଡ଼ା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଅ ଦିନ
(ନଅ ଦିନ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତୀର୍ଥବାସ କରି ହବିଷ୍ୟ କରିବା—To observe Habishya at Puri during the 9 days from the Gundichā up to Bāhurdā Ekādasi.

ନଦିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଲଦିବା (ଦେଖ)
Nadibā Ladibā (See)

ନଦୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନଦ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଇ)—
Nadī (ନଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ) ନଦ (ଦେଖ)
Feminine of Nada; Nada (See)
[ନଦୀର ଅନ୍ୟ ସଂ.ନାମ—ସରିତ, ସରିତା, ଆପଗା, ତରଂଗିଣୀ ଶୈବଲିନୀ, ତଟିନୀ, ଦ୍ରବିଣୀ, ଧୁନୀ, ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀ, ସ୍ରବନ୍ତୀ, ନିମ୍ନଗା, ନିର୍ଝରିଣୀ, ସରସ୍ୱତୀ, ସମୁଦ୍ରଗା, କୂଳବତୀ, କୂଳଂକଷା, କଲୋଳିନୀ, ଋଷିକୁଲ୍ୟା, ସ୍ରୋତବାହା । ଅଗଭୀର ଓ ପ୍ରଶସ୍ତ ଓ ଦୀର୍ଘ ଜଳମାର୍ଗକୁ ନଦ ଓ ଗଭୀର ନଦକୁ ନଦୀ ବୋଲାଯାଏ ।]

ନଦୀ କାନ୍ତ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ନଦୀ + କାନ୍ତ) —ସମୁଦ୍ର—
Nadi kānta The sea; ocean.

ନଦୀ କାନ୍ତା—ସଂ. ବି—୧ । ଜାମୁ ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nadi kāntā 1. The blackberry tree.
୨ । କାକଜଂଘା (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Kākajamghā (See)

ନଦୀ କୂଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଦୀ + କୂଳ)—
Nadi kūla ନଦୀର ତଟ; ନଦୀ କଳାର; ନଦୀ ତୀର—
River-bank; riverside.

ନଦୀକୂଳ ପ୍ରିୟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ଓ ବହୁବ୍ରୀହି; ଏହା ନଦୀ କୂଳରେ
Nadikūla priya ଜନ୍ମ ଥିବାରୁ) —ଜଳ ବେତସ (ହି.ଶ.)—
A kind of ratan growing on the edge of rivers.

ନଦୀକୂଳ ବନ୍ଧୁ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଦୀକୂଳ + ବନ୍ଧୁ)—
Nadikūla bandhu ନଦୀକୂଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
A kind of bird.

ନଦୀ ଗର୍ଭ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଦୀ + ଗର୍ଭ)—
Nadī garbha ନଦୀର ଉଭୟ କୂଳର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ—
The bed of a river.

ନଦୀଜ—ସଂ. ବି. (ନଦୀ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ନଦୀରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
Nadīja Produced from or growing in a
(ନଦୀଜା—ସ୍ତ୍ରୀ river; river-born.
ସଂ. ବି—୧ । (ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ପୁତ୍ର) ଭୀଷ୍ମ—
1. Bhīshma.
୨ । ହିଞ୍ଜଳ (ଗଛ) (ଦେଖ)
2. Hiñjala (tree) (See)
୩ । ଅର୍ଜୁନ (ଗଛ) (ଦେଖ)
3. Arjuna (tree) (See)
[ଦ୍ର—ଉକ୍ତ ଦୁଇବୃକ୍ଷ ନଈ ପୋଖରୀ ଆଦି ଜଳାଶୟ ନିକଟରେ ଜନ୍ମେ ।]
୪ । କଳା ସୁର୍ମା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Black collyrium.
୫ । ସମୁଦ୍ର ଫଳ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Samudra phala (See)

ନଦୀଜା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଦୀଜ+ଆ)—ନଦୀଜର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Nadījā Feminine of Nadīja.
ସଂ. ବି—ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Agnimantha (tree) (See)

ନଦୀ ଜାତ—ସଂ. ବିଣ. (୫ମୀ ତତ୍; ନଦୀ+ଜାତ)—
Nadī jāta ନଦୀଜ (ଦେଖ)—Nadīja (See)

ନଦୀଜ୍ଞ—ସଂ. ବି. (ନଦୀ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nadījña ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନଦୀର ଗଭୀରତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅବଗତ ଥିବାରୁ ନଦୀରେ ନୌକା, ଜାହାଜ ଆଦିକୁ ବାଟ କଢ଼ାଏ; କଢ଼ୁଆଳ—A pilot.
ସଂ. ବିଣ—ନଦୀର ଗଭୀରତା ଓ ବିଷମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅବଗତ—
Familiar with the depth, rapids and dangerous spots of a river.

ନଦୀ ତଟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଦୀ+ତଟ)—ନଦୀକୂଳ—
Nadī taṭa River-bank.

ନଦୀ ତରସ୍ଥାନ—ସଂ. ବି. (ନଦୀ+ତୃ ଧାତୁ+ଅ=ନଦୀତର+ସ୍ଥାନ)—
Nadī tarasthāna ନଈ ପାର ହେବା ଘାଟ—
Ferry-ghat; a place where people are ferried across a river.

ନଦୀ ତୀର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଦୀ+ତୀର)—ନଈକୂଳ—
Nadī tīra Riverside.

ନଦୀ ଦୋହ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ଲୋ; ନଦୀ+ଦୋହ)—ନଈ ପାସୁଲ;
Nadī doha ନଈ ପାର ହେବା ଲୋକ ପାର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଯେଉଁ ଶୁଳ୍କ ଦିଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Ferry-toll; fees levied for ferrying people across a river.

ନଦୀଧର—ସଂ. ବି. (ନଦୀ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ଗଙ୍ଗା ନଦୀକୁ
Nadīdhara ମସ୍ତକରେ ଧାରଣ କରି ଅଛନ୍ତି)—
ଶିବ;ମହାଦେବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
Śiba.

ନଦୀନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଦୀ+ଇନ୍=ପ୍ରଭୁ)—୧ । ସମୁଦ୍ର—
Nadīna 1. The sea.
୨ । ବରୁଣ—2. The God of the sea.
୩ । ବରୁଣ ଗଛ (ଦେଖ)
3. Baruṇa (tree) (See)
ସଂ. ବିଣ. ସଂ (ନ+ଧାନ)—ଯେ ଧାନ ଅର୍ଥାତ୍ ଦରିଦ୍ର ନୁହେ;
(ନଦୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଧାନ ଗଣ୍ଡ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Not poor.

ନଦୀ ନିଷ୍ପାବ—ସଂ. ବି—ଦାଳୁଅ ଧାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nadī nishpāba Summer-paddy.
[ଦ୍ର—ଏ ଧାନର ଶୁଭ୍ରଳ କଷାଳିଆ, ବଗଡ଼ା, ରୁକ୍ଷ, ବାତ ଓ କଫ ଉତ୍ପାଦକ ଓ ବିଷଦୋଷନାଶକ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନଦୀ ପତି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଦୀ+ପତି)—ସମୁଦ୍ର—
Nadī pati The sea.

ନଦୀ ପ୍ରଦେଶ—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ପ୍ରଦେଶର ସମସ୍ତ ଜଳ ଗୋଟିଏ ନଦୀକୁ
Nadī pradeśa ବୋହିଯାଏ—River basin.

ନଦୀ ପ୍ରବାହ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଦୀ+ପ୍ରବାହ)—ନଈର ସ୍ରୋତ;
Nadī prabāha ନଦୀସ୍ରୋତଃ—The current or flow of a river.

ନଦୀ ବଙ୍କ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଦୀ+ବଙ୍କ=ବାଙ୍କ)—ନଈର
Nadī baṅka ବାଙ୍କ—The bend or turn of a river; the place where a river turns to another direction.

ନଦୀ ବନ୍ୟା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଦୀ+ବନ୍ୟା)—ନଈବଢ଼ି; ନଦୀର
Nadī banyā ଜଳବୃଦ୍ଧି; ବର୍ଷାଦି ଯୋଗୁଁ ନଦୀର ଜଳସ୍ଫୀତି—
The flood or inundation of a river; the swelling of a river.

ନଦୀ ବୃଦ୍ଧି—ସଂ. ବି—ନଦୀ ବନ୍ୟା (ଦେଖ)
Nadī bṛuddhi Nadī banyā (See)

ନଦୀଭବ—ସଂ. ବିଣ. (ନଦୀ+ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ନଦୀରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
Nadībhāba Produced from a river.
ସଂ. ବି—ସୈନ୍ଧବ ଲୁଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
(ନଦୀଭବ—ଅନ୍ୟରୂପ) Saindhaba salt (See)

ନଦୀଭ୍ରଷକ—ସଂ. ବି—ମାଣସାରୁ (ହି: ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Nadībhāshaka Mānasāru (See)

ନଦୀମାତୃକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଦୀ+ମାତୃ+କ; ଯେଉଁ
Nadīmātṛuka ସ୍ଥାନର ନଦୀ ମାତୃସ୍ୱରୂପ)—ଯେଉଁ ଦେଶରେ
(ଦେବମାତୃକ—ଉପଯୋଗ) ନଦୀଜଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଶସ୍ୟାଦି ଉତ୍ପନ୍ନ
(ନଦୀମାତୃକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ହୁଏ—(a country) Watered by rivers; river-irrigated (area).
[ଦ୍ର—ବୃଷ୍ଟି ଜଳଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ତାକୁ ଦେବମାତୃକ ଦେଶ କହନ୍ତି ।]

ନଦୀ ମୁଖ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ନଦୀ+ମୁଖ)—
Nadī mukha ୧ । ନଈର ମୁହାଣ; ନଦୀ ଓ ସମୁଦ୍ରର ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥାନ—
1. The mouth of a river.

୨ । (ନଦୀରୂପ ମୁଖ; ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ) ସମୁଦ୍ରର ନଦୀରୂପ ଜଳ ନିଃସରଣ ପଥ—
2. The outlet of a sea consisting of a river flowing out of it.

ନଦୀ ରସ୍ୱ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ନଦୀ+ରସ୍ୱ=ପ୍ରବାହ; ବେଗ)—
Nadīraya ନଦୀ ପ୍ରବାହ(ଦେଶ)—Nadī prabāha (See)

ନଦୀଶ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଦୀ+ଈଶ)—ସମୁଦ୍ର—
Nadīśa The sea.

ନଦୀଷ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନଦୀ+ସ୍ନା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nadīshṇa ୧ । ଯେ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କରେ—
(ନଦୀଷ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Bathing in a river.
୨ । ନଦୀଜ୍ଞ (ଦେଶ)—2. Nadījña (See)

ନଦୀସ୍ନାୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନଦୀ+ସ୍ନା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯେ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କରେ—
Nadīsnāyī
(ନଦୀସ୍ନାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Bathing in a river.

ନଦୀ ସ୍ରୋତଃ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଦୀ+ସ୍ରୋତସ୍)—ନଈର ସୁଅ;
Nadī srotaḥ ନଦୀପ୍ରବାହ—The current or flow of a river.
(ନଦୀସ୍ରୋତ—ଦେଶଜରୂପ)

ନଦେୟା—ସଂ. ବି. (ନଦ+ଏୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଭୁଇଁଜାମୁ (ହୁ. ଶ.)—
Nadeyā A small variety of blackberry tree.

ନଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ନଦ୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Naddha ୧ । ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା; ବନ୍ଧ—
(ନଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Tied; bound down.
୨ । ପିନ୍ଧିବ; ପରିହିତ; ପିନ୍ଧା ଯାଇଥିବା—2. Worn.
୩ । ବ୍ୟାପ୍ତ—3. Spread; occupied; pervaded.

ନଦ୍ଧ୍ରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଦ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଘ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଚର୍ମମୟ
Naddhrī ରଜ୍ଜୁ; ଚମ ଦଉଡ଼ି—
A rope of hide; a leathern chord.

ନନ୍‌ସେନ୍ସ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଇଂ)—ନିର୍ବୋଧ; ମୂର୍ଖ—
Nan-sens Nonsense.
ନନ୍‌ସେନ୍ସ **ନନ୍‌ସେନ୍ସ**

ନନନ୍ଦା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନନନ୍ଦୃ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ. ନ=ନହେଁ+
Nanandā ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ଆନନ୍ଦିତ ହେବା+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଯେ
(ନନାନ୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭାଇଜ ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନା ହୁଏ ନାହିଁ; ଘରକୁ
ନନନ୍ଦୃପତି } ପୁଂ=ନଣନ୍ଦେଇ ଭାଇଜ ଆସିଲେ ଯାହାଠାରୁ ଭାଇଙ୍କ
ନନାନ୍ଦୃପତି } ସ୍ନେହ କମିଯାଏ । ଏଥିପାଇଁ ନବବିବାହିତ
ବଧୂକୁ ପ୍ରଥମ ଗୃହପ୍ରବେଶ କାଳରେ ନଣନ୍ଦ ବାଟ
ଓଗାଳେ ଓ ବହୁଃଖାଇ ଯାଇଲେ ବାଟ ଛାଡେ)—ନଣନ୍ଦ;
ବର୍ତ୍ତୁଭଗ୍ନୀ—Husband's sister.

ନନ୍ନା—ସଂ. ବି—୧ । ମାତା (ହୁ. ଶ.)—1. Mother.
Nanā ୨ । କନ୍ୟା(ହୁ. ଶ.)—2. Daughter.
୩ । ବାକ୍ୟ (ହୁ. ଶ.)—3. Word; utterance.

ନନା—ଦେ. ବି. [ଭୁଲ. ଦ୍ରା. ନନା=ପିଉସୀ; ସମ୍ଭବତଃ ଦ୍ରା. ନାନା
Nanā (ବଡ଼ଭଉଣୀ) ଓଡ଼ିଆରେ ସେହି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ
(ନାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ହୋଇ ଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦର ବିପରୀତଲିଙ୍ଗ ରୂପେ 'ନନା' ଶବ୍ଦ
ଦାଦା ଚଳିଅଛି)—୧ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା; ବଡ଼ଭାଇ; ଭାଇନନା;
ଭୟା ଭାଇନା—1. Elder brother.
ତା. ଅନ୍ନା ତାଙ୍କମାନ୍ନ ସିନା ଯେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ନନା
ତେ. ଅନ୍ନା ହାରିଲେ ଖେଳେ ଭାଇ ବୁଲେ ପ୍ରିୟାଙ୍ଗନା ।
କୃଷ୍ଣସିନ୍ଧୁ. ମହାଭାରତ ବନ ।

[ଦ୍ର—ମରାଠୀରେ ସଂ. ନ୍ନ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ. ନା; ନ ନା=ଯେ ନର ନୁହନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଦେବତା; ଅତଏବ ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ 'ନନା' ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।
ଋକ୍‌ବେଦ ୧।୧୧୨।୩ ରେ 'ନନା' ଶବ୍ଦ 'ମାତା' ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ । ହିନ୍ଦିରେ ମାତାମହଙ୍କୁ ନନା ଓ ନାନା ବୋଲାଯାଏ ।]

୨ । କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଯାହାକୁ ବଡ଼ଭାଇ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରାଯାଏ—2 One addressed as an elder brother.
ଲୁଆନନା, ଘର ଗୋଡ଼ଗେଲ ଛେଇ ଅନା । ଶିଶୁଗୀତ ।

ଗୋସାଇଁ ମହାରାଜ ୩ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ରାହ୍ମଣେତର ଜାତିର ସାଧାରଣ ସମ୍ବୋଧନ—3. A word used in addressing a Brāhmaṇa (generally) by a non-Brāhmaṇa.

ପ୍ରାଦେ. (ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ; ତେ. ନାଇନା) —
୪ । ପିତା; ବାପ—4. Father.
୫ । ଗୃହକର୍ତ୍ତା—5. The male head of a house.
ଜନାଙ୍କର ପାଠେ ତ ଜାଗାଙ୍କର ପାଠେ । ଭଗ ।
୬ । ନନା ଗୋସାଇଁ (ଦେଶ)
6. Nanā gosāiñ (See)
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. ବି. (ଦ୍ରା. ନନା=ପିଉସୀ)—ପିଉସୀ—Father's sister.

ନନା ଗୋସା(ସେ)ଇଁ—ଦେ. ବି ଓ ସମ୍ବୋଧନ—ସାଧାରଣ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ପ୍ରତି
Nanā gosā(se)iñ ସମ୍ବୋଧନ—A term used in
ଗୋସାଞ୍ଜି addressing Brāhmaṇas generally.
ଦେବତାଜୀ; ମହାରାଜଜୀ

ନନାନ୍ଦା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନନାନ୍ଦୃ; ୧ମା. ୧ବ)—ନନନ୍ଦା (ଦେଶ)
Nanandā Nanandā (See)

ନନି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି (ସଂ.ନବନୀତ)—୧ । ନବୁଣୀ; ନବନୀତ—
Nanī 1. Butter.
୨ । ରଜାଝିଅ; ଜେମା; ଭାଇଜେମା—2. A term of endearment used to a king's daughter.
୩ । ଦୁଲୁଣା; ଗେଲା ଝିଅ—3. A petted daughter.
(ନନ୍ନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୪ । ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ବ୍ରାହ୍ମଣକନ୍ୟା—
4. A term used to a Brāhmaṇa's daughter.

[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁରର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ କନ୍ୟାକୁ 'ନନି' ଓ ଶୂଦ୍ର କନ୍ୟାକୁ 'ଭୁଇ' ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ।]

ନନୁ—ସଂ. ଅ. (ନ + ନୁଜ୍ ଧାତୁ = ପ୍ରେରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Nanu (ପ୍ରଶ୍ନ, ସ୍ୱୀକାର, ସନ୍ଦେହ, ନିଷ୍ଠୟ, ଅନୁନୟ, ନିଷେଧ ଓ ଆମନ୍ତ୍ରଣ-ଅର୍ଥବୋଧକ) ଚ—(interjection) A word of emphasis (used in questioning, admitting, doubting, requesting drawing attention etc).

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତରେ ଏହା ବାକ୍ୟର ଆଦ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ନନ୍ଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଆନନ୍ଦିତ ହେବା—
Nand (root) To be glad.

ନନ୍ଦ—ସଂ. ବି. (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଆନନ୍ଦ—
Nanda 1 Gladness; joy.

୨ । (ନନ୍ଦ ଧାତୁ = ଆନନ୍ଦିତ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—(ନାମ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ପାଳକ ପିତା—2. Name of the foster-father of Śrīkṛushṇa.

[ଦ୍ର—ଏ ମଥୁରା ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନ ବ୍ରଜର ଗୋପାଳମାନଙ୍କର ରାଜା ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଯଶୋଦା । ବସୁଦେବଙ୍କ ସହିତ ଏହାଙ୍କର ମିତ୍ରତା ଥିଲା । ଦେବକୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମ ହେଲା ବେଳେ ଯଶୋଦାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ମହାମାୟା ବା ଦୁର୍ଗା ଗୋଟିଏ କନ୍ୟାରୂପେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ । କଂସର ଭୟରେ ବସୁଦେବ ସଦ୍ୟୋଜାତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନେଇ ଯଶୋଦାଙ୍କ କୋଳରେ ରଖି ଯଶୋଦାଙ୍କ କନ୍ୟାକୁ ଆଣି ଦେବକୀଙ୍କ କୋଳରେ ରଖିଲେ । କଂସ ସେହି କନ୍ୟାକୁ ପଥରରେ ପିଟି ଦେଲା ବେଳେ ସେ କନ୍ୟା କଂସ ହାତରୁ ଖସି ଶୂନ୍ୟରେ ଉଡ଼େଇ ଗଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯଶୋଦାଙ୍କ କୋଳରେ ବଢ଼ିଲେ । କଂସର ଭୟରେ ନନ୍ଦ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ମଥୁରାରୁ ନେଇ ବୃନ୍ଦାବନରେ ବାସ କଲେ । ନନ୍ଦ ଥରେ ଯମୁନାକୁ ସ୍ନାନ କରିବା ପାଇଁ ଯାଇଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସେଠାରୁ ବରୁଣଙ୍କ ଦୂତ ତାଙ୍କୁ ଧରି ବରୁଣଙ୍କଠାକୁ ନେଇଗଲେ; ପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବରୁଣଙ୍କଠାରୁ ନନ୍ଦଙ୍କୁ ମୁକୁଳାଇ ଆଣିଲେ । ନନ୍ଦ ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତି ଓ ଯଶୋଦା ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଅପମାନରେ ସତୀ ଯଜ୍ଞକୁଣ୍ଡରେ ଝାସ ଦେଇ ଦେହତ୍ୟାଗ କରିବାରୁ ଏ ଦମ୍ପତି ତପସ୍ୟା କଲେ । ସତୀ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ବର ଦେଇଥିଲେ ଯେ ଆରଜନ୍ମରେ ଦ୍ୱାପରରେ ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ନନ୍ଦ ଯଶୋଦା ହେବ ଓ ମୁଁ ତୁମର କନ୍ୟା ହୋଇ ଜନ୍ମିବି । ତଦନୁସାରେ ସତୀ କନ୍ୟାରୂପେ ଯଶୋଦାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ ଓ ବସୁଦେବ ତାଙ୍କୁ ନେଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଯଶୋଦାଙ୍କ କୋଳରେ ରଖି ଗଲେ ଓ ସେହି କନ୍ୟାରୂପଧାରିଣୀ ସତୀଙ୍କୁ କଂସ ବଧିବା ଥିଲା ।]

୩ । ବିଷ୍ଣୁ— 3. Name of Bishṇu.

୪ । ପାଟଳିପୁତ୍ର (ମଗଧର)ର ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ରାଜବଂଶ—
4. Name of a dynasty of kings of the ancient Magadha

[ଦ୍ର—ଏହି ବଂଶର ଆଠଜଣ ରାଜା ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଶେଷ ରାଜା ଚାଣକ୍ୟଙ୍କ ବିରାଗଭାଜନ ହେବାରୁ ସେ ଚାଣକ୍ୟଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ହତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ମୌର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ମଗଧ ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କଲେ । ଏ ବଂଶ ଖ୍ରୀ. ପୂ. ୪୦୦ ଠାରୁ ଖ୍ରୀ. ପୂ. ୩୦୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କଲେ ।]

୫ । ନନ୍ଦ ବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜା—5. A name of the first king of the Nanda dynasty.

[ଦ୍ର—ରାଜା ମହାନନ୍ଦଙ୍କ ଔରସରେ ଏକ ଶୂଦ୍ରାର ଗର୍ଭରୁ ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ । ବରରୁଚି କେତେକ ସମୟ ଏହାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମର ଚାରି ଶତାବ୍ଦୀ ପୂର୍ବେ ଏ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲେ । (ସୁବଳଚନ୍ଦ୍ର)]

୬ । କୁବେରଙ୍କ ନଅ ନିଧି 'ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ ନିଧି—
6. One of the nine treasurers possessed by Kubera, the God of wealth.

୭ । ୧୧ ଇଞ୍ଚ ଲମ୍ବ ବେଣୁ ବା ବଂଶୀବିଶେଷ—
7. A kind of musical flute 11 inches long.

୮ । ମୃଦଙ୍ଗବିଶେଷ—
8. A kind of musical drum.

୯ । ପରମେଶ୍ୱର—9. God

୧୦ । ମଦିରା ଗର୍ଭଜାତ ବସୁଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର—10. Name of a son of Basudeba.

୧୧ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ବୈମାତ୍ରେୟ ଭାଇ—11. Name of a step-brother of the Buddha.

[ଦ୍ର—ବୁଦ୍ଧଦେବ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରି କପିଳବସ୍ତୁକୁ ଆସି ଏହାଙ୍କୁ ଦୀକ୍ଷିତ କରିଥିଲେ । ଏ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କରି ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହୁଥିଲେ ଓ ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ ଭଦ୍ରାକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ କେତେଥର ଘରକୁ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧ ତାହା କରାଇ ଦେଲେ ନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧଦେବ ଏହାଙ୍କୁ ଉଷ୍ଣ କରାଇ ସଂସାର ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ କରାଇଥିଲେ ଏବଂ ଏହାଙ୍କୁ ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ନରକର ଦୃଶ୍ୟମାନ ଦେଖାଇ ଥିଲେ । ହ. ଶ.]

୧୨ । ବେଙ୍ଗ—12. A frog.

ଦେ. ବି.—୧ । ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—
1. The family-title of certain Brāhmaṇas.

ନନ୍ଦ ଘରେ ବନ୍ଦ ପୂଜା,
ନନ୍ଦ ଖାଇଲେ ବଡ଼ଳୀ ଉଜା । ଶିଶୁଗୀତ ।

ନାଁଦ ପଟା ୨ । (ସଂ. ନାନ୍ଦୀପଟ) କୂଅରେ ବେଢ଼ାଯିବା ମାଟି ବା ପଥରର ବଳୟାକାର ବେଷ୍ଟନୀ—2. Rings (of burnt earth or stone) put round a well.

[ଦ୍ର—କୂଅର ସବା ଉପରେ ମୁହଁ ପାଖେ ଭୂପୃଷ୍ଠରୁ ଉଚ୍ଚରେ ଯେଉଁ ନନ୍ଦ ବସା ଯାଏ ତାକୁ ଘୋଡ଼ାନନ୍ଦ, ତା ତଳକୁ ଯେଉଁ ନନ୍ଦମାନ ବସା ଯାଏ ତାକୁ ନନ୍ଦ ଓ ସାବୁ ତଳେ ଯେଉଁ ଶେଷ ନନ୍ଦ ବସା ଯାଏ ତାକୁ ଗଳିନନ୍ଦ ବୋଲାଯାଏ । କୂଅରେ ଦୁଇ ପ୍ରସ୍ଥ ନନ୍ଦ ବସା ଗଲେ ତାକୁ ଦୋହୋର ନନ୍ଦ କହନ୍ତି ।]

। ଧାନ ରଖିବା ନିମିତ୍ତ ବ୍ୟବହୃତ ମାଟି ବା ପଥରର ବଳୟାକାର ବେଷ୍ଟନୀ, ଯାହାକୁ ଘରଚଟାଣ ଉପରେ ରଖନ୍ତି—
3. Rings of burnt earth or stone placed inside a house to put paddy therein.

୪ । (ପୁଂ) ଲୋକଙ୍କ ନାମ—4 A name given to males.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ—
A sub-caste of the Gaurdas in Sambalpur.

ନନ୍ଦକ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ଆନନ୍ଦିତ କରାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Nandaka ଅକ)—୧ । ଆନନ୍ଦପ୍ରଦ; ଆନନ୍ଦକାରକ—
(ନନ୍ଦିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Gladdening; pleasant; joyful; pleasing.

୨ । କୁଳପାଳକ; କୁଳର ଆନନ୍ଦଦାୟକ (ପୁତ୍ର)—
2. Maintaining one's family; gladdening the family.

ସଂ. ବି.—(+କରଣେ. ଅକ)—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଖଡ୍ଗ—
1. The sword of Śrīkṛushṇa.

୨ । (ନନ୍ଦ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଳକ ପିତା; ନନ୍ଦ—
2. The foster-father of Śrīkṛushṇa.

୩ । ଆନନ୍ଦ—3. Pleasure; joy; happiness.

୪ । ଭେକ; ବେଙ୍ଗ—4. A frog.

୫ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ଜଣେ ପୁତ୍ର —5. Name of one of the hundred sons of Dhṛutarāshṭra.

୬ । ସ୍କନ୍ଦଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ—
6. Name of an attendant of Kārttikeya.

୭ । ପୌରାଣିକ ନାଗବିଶେଷ—
7. Name of an mythological serpent.

ନନ୍ଦକି—ସଂ. ବି.—ପିପ୍ପଳୀ—
Nandaki Long pepper.

ନନ୍ଦକିଶୋର—ସଂ. ବି.—(ନନ୍ଦ+କିଶୋର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ
Nanda kiśora ନାମ—A name of Śrīkṛushṇa.

ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ନନ୍ଦକିଶୋର ଦାସ (ରାୟ ବାହାଦୁର)—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଗଉଣ୍ଡି-
Nandakiśora dāsa ମେଣ୍ଢଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ମାନିତ ଓ ଉଚ୍ଚ-
ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତ ଉତ୍କଳର ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତି—

[ଦ୍ର—ଏ ଓଡ଼ିଆ କରଣ କୁଳରେ ୧୨୫୨ ସାଲ (ଇଂ. ୧୮୪୫ ମସିହା) ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ମାସରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ୧୩୦୧ ସାଲ (୧୮୯୪ ମସିହା ଚୈତ୍ର ମାସରେ ଇହଧାମ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଜୟପୁର ଗ୍ରାମ ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମଭୂମି । ଏହାଙ୍କ ପିତା ନରସିଂହଚରଣ ମଧ୍ୟ ଏହାଙ୍କ ପରି ଉଚ୍ଚ ରାଜପଦ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଏ ଉତ୍କଳର କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟିତ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ପୁତ୍ର ପୌତ୍ରମାନେ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ରାଜପଦବୀମାନ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଥିଲେ ଓ ଅଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏ ପ୍ରଥମେ ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ପଦ ଲାଭ କରିଥିଲେ ।]

ନନ୍ଦକିଶୋର ବଳ (ରାୟ ସାହେବ)—ଦେ. ବି. (ନାମ)—
Nandakiśora bala ଉତ୍କଳର ଅଧୁନିକ କବିବିଶେଷ—
A poet of modern Orissa.

[ଦ୍ର—ଏ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ହୋଇଥିଲେ; ପଦ୍ମିନୀ, ନିର୍ଝରିଣୀ, କୃଷ୍ଣକୁମାରୀ ଆଦି ଏହାଙ୍କ ରଚିତ କାବ୍ୟ । ଏ ମଧ୍ୟ କେତେ ଖଣ୍ଡି ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରିଥିଲେ ।]

ନନ୍ଦକିଶୋରୀ ପଠା—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ (ଦେଖ)
Nandakiśori paṭhā Nandikeśwarī (See)

ନନ୍ଦକୀ—ସଂ. ବି. (ନନ୍ଦକ=ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଖଡ୍ଗ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍;
Nandakī ୧ମା. ୧ବ.)—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମ—
A name of Bishṇu.

ନନ୍ଦ କୁମାର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନନ୍ଦ+କୁମାର)—
Nanda kumāra ନନ୍ଦଙ୍କ ପାଳିତ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Śrīkṛushṇa.

ଦେ. ବି. ପୁଂ—୧ । ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
1. A name given to males.

୨ । ବଙ୍ଗଳାର ରାଜା ନନ୍ଦକୁମାର—
4. Raja Nandakumar of Bengal.

[ଦ୍ର—ଏ ବଙ୍ଗର ଜଣେ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । କାଉନ୍ସିଲ୍‌ରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରଲ ଓ୍ୱାରେନ୍ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଉତ୍କୋଚ ଗ୍ରହଣ ଅଭିଯୋଗ ଆଣି ଏ ତାହାଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧଜନ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ଜାଲ୍ କରିବା ଅପରାଧରେ କଲିକତା ସୁପ୍ରୀମ୍ କୋର୍ଟରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ୧୭୭୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଫାଶୀ ପାଇଲେ ।]

ନନ୍ଦଗାଁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନନ୍ଦ+ଗ୍ରାମ)—ମଥୁରାରୁ ୧୪ କୋଶ ଦୂର-
Nandagāñ ବର୍ତ୍ତୀ ବୃନ୍ଦାବନର ଗ୍ରାମ, ଯେଉଁଠାରେ ନନ୍ଦ
ନନ୍ଦଗାଁଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହ ବାସ କରୁଥିଲେ—
ନନ୍ଦଗାଁ Name of a village in Bṛundābana
(ନନ୍ଦଗାଆଁ, ନନ୍ଦଗାଁଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) where Nanda lived during Śrīkṛushṇa's childhood.

ନନ୍ଦ ଗୋପ—ସଂ. ବି—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଳକ ପିତା; ନନ୍ଦ ୨ (ଦେଖ)
Nanda gopa Śrīkṛushṇa's foster father.

ନନ୍ଦ ଗ୍ରାମ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—୧ । ନନ୍ଦଗାଁ (ଦେଖ)
Nanda grāma 1. Nanda gāñ (See)

୨ । ନନ୍ଦିଗ୍ରାମ (ଦେଖ)
2. Nandigrāma (See)

ନନ୍ଦ ଘୋଷ—ସଂ. ବି—ନନ୍ଦ ଗୋପ (ଦେଖ)
Nanda ghosha Nanda gopa (See)

ନନ୍ଦଥୁ—ସଂ. ବି. (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅଥୁ)—ଆନନ୍ଦ—
Nandathu Joy; pleasure.

ନନ୍ଦଦ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି. (ନନ୍ଦ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଆନନ୍ଦଦାୟକ-
Nandada Delightful; giving joy.
(ନନ୍ଦଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି. ତ୍ରି—ପୁତ୍ର (ହ. ଶ.)—Son.

ନନ୍ଦ ଦାସ—ଦେ.ବି. (ନାମ) - ଖ୍ରୀ: ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଓଡ଼ିଆ କବିବିଶେଷ—
Nanda dāsa An Oria poet of the 17th century A.D.

[ଦ୍ର—'ଅଣାକାର ସଂହିତା' ଏହାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ଗ୍ରନ୍ଥ ।]

ଦୁଲାଲ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନନ୍ଦ+ଦୁର୍ଲ୍ଲଳିତ ବା ଦ୍ୱିଲ୍ଲଳିତ)—
Nanda dulāla (ନନ୍ଦଙ୍କ ପାଳିତ ପୁତ୍ର) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
नन्ददुलाल Śrīkṛushṇa, the foster son of
नन्ददुलारा Nanda.

ନନ୍ଦନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ନନ୍ଦ ଧାତୁ=ଆନନ୍ଦିତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Nandana
(ନନ୍ଦନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ସୁତ; ପୁତ୍ର; ପୁତ୍ର—1. Son
୨ । ନନ୍ଦନ କାନନ; ବନବିଶେଷ; ସ୍ୱର୍ଗସ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କ୍ରୀଡ଼ୋଦ୍ୟାନ—2. The pleasure-garden of Indra in Heaven.
୩ । ଆସାମରେ କାମାଖ୍ୟା ଦେଶର ପର୍ବତବିଶେଷ—
3. Name of a mountain in Assam.
[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ ମତରେ କାମାଖ୍ୟା ଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା କରିବା ପାଇଁ ଇନ୍ଦ୍ର ସର୍ବଦା ଏ ପର୍ବତରେ ରହନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଲୋକେ ଏ ପର୍ବତକୁ ଯାଇ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପୂଜା କରନ୍ତି । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୪ । ଭେକ—4. Frog.
୫ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—5 A name of Bishṇu.
୬ । ଶିବ; ମହାଦେବ—6 Śiba.
୭ । କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ—
7. Name of an attendant of Kārttikeya.
୮ । ବିଷବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. A kind of poison.
୯ । ବାସ୍ତୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ୩୨ ହାତ ବିସ୍ତାର ଓ ୧୬ ଶୃଙ୍ଗ-ବିଶିଷ୍ଟ ଷଟ୍‌କୋଣ ଗୃହ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. Name of a hexagonal room with 16 turrets, and 32 cubits wide.
୧୦ । କେଶର (ହି. ଶ.)—10. Saffron.
୧୧ । ଚନ୍ଦନ (ହି. ଶ.)—11. Sandal.
୧୨ । ମେଘ (ହି. ଶ.)—12. Cloud.
୧୩ । ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନାକ୍ରମେ ୬୦ ସ୍ୱବତ୍ସର ମଧ୍ୟରୁ ଷଡ଼୍‌ବିଂଶ ସ୍ୱବତ୍ସର—13. Name of the 26th out of the 60 years according to Hindu astrological calculation.
[ଦ୍ର—ଏ ବର୍ଷ ପୃଥିବୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଶସ୍ୟା ହୁଏ; ଲୋକେ ନୀରୋଗ ଓ ଗାଭୀମାନେ ପ୍ରଚୁର ଦୁଗ୍ଧବତୀ ହୁଅନ୍ତି—ହି. ଶ.]
୧୪ । ୧୮ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତବିଶେଷ—14. Name of a Sanscrit metre with 18 syllables.
ସଂ. ବିଣ—ଆନନ୍ଦଦାୟକ—
Pleasing; gladdening; giving pleasure.

ନନ୍ଦନକାନନ—ସଂ. ବି. (ମ.ପ. ଲୋ. କର୍ମଧା; ନନ୍ଦନ+କାନନ)—
Nandana kānana ସ୍ୱର୍ଗରେ ଥିବା ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବିହାରୋଦ୍ୟାନ—
The name of the pleasure-garden of Indra; the Elysium of the Hindu mythology.

ନନ୍ଦନଜ—ସଂ. ବି. (ନନ୍ଦନ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nandanaja ୧ । ହରିଚନ୍ଦନ; ଏକପ୍ରକାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଚନ୍ଦନ—
1. The fragrant yellow sandal wood.
୨ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ (ହି. ଶ.)—2. Śrīkṛushṇa.

ନନ୍ଦନ ତରୁ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନନ୍ଦନ+ତରୁ)—
Nandana taru ନନ୍ଦନକାନନରେ ଥିବା ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବୃକ୍ଷ—
The heavenly trees said to flourish in the Nandana garden of Indra.
(ଯଥା—ପାରିଜାତ, ହରିଚନ୍ଦନ ।)

ନନ୍ଦ ନନ୍ଦନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନନ୍ଦ+ନନ୍ଦନ)—
Nanda nandana ନନ୍ଦଙ୍କର (ଆନନ୍ଦଦାୟକ) ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
(ନନ୍ଦନନ୍ଦନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Śrīkṛushṇa.

ନନ୍ଦ ନନ୍ଦିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନନ୍ଦ+ନନ୍ଦିନୀ)—ଦୁର୍ଗା—
Nanda nandinī Durgā.
(ନନ୍ଦସୁତା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଦୁର୍ଗା ନନ୍ଦଙ୍କ ଔରସରେ ଯଶୋଦାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ କନ୍ୟାରୂପେ ଜନ୍ମିଥିଲେ । ବସୁଦେବ ଦେବକୀଗର୍ଭଜାତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଆଣି ଯଶୋଦାଙ୍କ କୋଳରେ ରଖି ତାଙ୍କ କୋଳରୁ ଏ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ନେଇ କଂସର ବନ୍ଦୀଶାଳରେ ଦେବକୀଙ୍କ କୋଳରେ ରଖିଦେଲେ । କଂସ ଏହାଙ୍କୁ ଧରି କଚାଡ଼ିବା ସମୟରେ ଏ କଂସ ହାତରୁ ଖସିଯାଇ ଶୂନ୍ୟରେ ଉଡ଼େଇ ଗଲେ । ଏ ବିନ୍ଧ୍ୟବାସିନୀରୂପେ ଦୁଇଟ ଅସୁରଙ୍କୁ ବଧ କରିଥିଲେ । ବିନ୍ଧ୍ୟପର୍ବତରେ ବିନ୍ଧ୍ୟବାସିନୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଅବଶ୍ୟ ବିରାଜିତା; ଏ ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ସତୀ, ନନ୍ଦଗୋପ ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତି ଓ ଯଶୋଦା ଦକ୍ଷପତ୍ନୀ ଥିଲେ । ଚଣ୍ଡୀସପ୍ତଶତୀ—ଏକାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ । ନନ୍ଦ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ନନ୍ଦନ ବନ—ସଂ. ବି—୧ । ନନ୍ଦନ କାନନ (ଦେଖ)
Nandana bana 1. Nandana kānana (See)
୨ । କପା (ହି. ଶ.)—2. Cotton.

ନନ୍ଦନା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନନ୍ଦନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କନ୍ୟା; ଝିଅ—
Nandanā Daughter.

ଗୁପ୍ତନାଥ ନନ୍ଦନା, ଅଜାଇଣିକ ମନା,
କରୁ ସା ଆର୍ଦ୍ଦ ଦୃଷ୍ଟ ଗ୍ରହିଲୁ ଗୋ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋଦାବତୀ ଦ ଗୀତ ।

ନନ୍ଦପାଳ—ସଂ. ବି. (ନନ୍ଦ=ନିଧିବିଶେଷ+ପାଳ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nandapāla ୧ । କୁବେର (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
1. Kubera, the God of wealth (M. W.).
୨ । ବରୁଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Baruṇa, the God of water (M. W.).

ନନ୍ଦପ୍ରୟାଗ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଭାରତର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Nandaprayāga A sacred place in India.
[ଦ୍ର—ଏହା ନନ୍ଦା ଓ ଅଳକାନନ୍ଦା ନଦୀଦ୍ୱୟର ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ବଦରୀଧାମରୁ ୫୪ ମାଇଲ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ । ଏଠାରେ କଣ୍ୱଋଷିଙ୍କର ଆଶ୍ରମ ଥିବାରୁ ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ କଣ୍ୱାଶ୍ରମ । ଭାରତରେ ଥିବା 'ପ୍ରୟାଗ' ନାମଧାରୀ ସାତଗୋଟି ତୀର୍ଥ ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଗୋଟିଏ ।]

ନନ୍ଦ ବଂଶ—ସଂ. ବି—ମଗଧର ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜବଂଶ—Name of a celebrated line of kings of Magadha.
Nanda bamśa

[ଦ୍ର—ଥାଲେକ୍ଜାଣ୍ଡର (ସାର ସିକନ୍ଦର ସାହା) ଖ୍ରୀ: ପୂ: ୩୨୨ ରେ ପଞ୍ଜାବକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ସମୟରେ ଏହି ବଂଶର ଶେଷରାଜା ମଗଧରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ଏ ବଂଶର ନାମ ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣ, ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପୁରାଣ, କଥାସରିତ୍‌ସାଗର, ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଏବଂଶର ଶେଷ ରାଜା ନନ୍ଦ ଚାଣକ୍ୟ (ବା କୌଟିଲ୍ୟ)ଙ୍କ ବିରାଗଭାଜନ ହୋଇଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ଅଭିଶାପରେ ମୃତ୍ୟୁ ଲଭିଲେ । ଚାଣକ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କୁ ରାଜସିଂହାସନରେ ବସାଇ ଆପେ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନନ୍ଦ ରାଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନନ୍ଦ+ରାଜ୍ଞୀ)—ନନ୍ଦପତ୍ନୀ; ଯଶୋଦା—
Nanda rāṇī Jaśodā
नन्दरानी नन्दराणी

ନନ୍ଦରାମ—ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
Nandarāma A name given to males.

ନନ୍ଦଲାଲ—ଦେ. ବି. ପୁଂ. (ହିନ୍ଦିରୂପାନ୍ତର; ସଂ. ନନ୍ଦ+ଲାଳିତ; ନନ୍ଦଙ୍କ ପ୍ରିୟତମ ପୁତ୍ର ବା ପାଳିତପୁତ୍ର)—
Nandalāla
नन्दलाल
नन्दलाल
୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—1. A name of Śrīkṛushṇa.

ଏବେ ରାଜ ନନ୍ଦଲାଲ ମନ୍ତ୍ରୀ ମାନ ଦେବା ଛଡ଼ ଗୋ । ବିବସୁନ୍ଦ. ସଙ୍ଗୀତ

୨ । ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
2. A name given to males.

ନନ୍ଦ ସାଆନ୍ତ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନନ୍ଦ ଓ ସାମନ୍ତ)—
Nanda sā-ānta ନନ୍ଦ ଉପାଧିଧାରୀ କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
A sect of respectable Brāhmaṇas of a high social status having the title of Nanda and residing in Śrīmukundapur of Puri district.

[ଦ୍ର—ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ଉତ୍କଳ ବରପଦା ବା ଶ୍ରୀ ମୁକୁନ୍ଦପୁରରେ କେବଳ ଏହି ସାମନ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଅଛନ୍ତି । ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ଚାରି ସାଆନ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏ ଏକତମ ।]

ନନ୍ଦ ସୁତ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନନ୍ଦ+ସୁତ)—ନନ୍ଦଙ୍କର ପୁତ୍ର; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Śrīkṛushṇa.
Nanda suta
(ନନ୍ଦସୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ('ନନ୍ଦସୁନୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନନ୍ଦସୁତା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—'ନନ୍ଦନନ୍ଦିନୀ' (ଦେଖ)
Nanda sutā Nanda nandinī (See)

ନନ୍ଦା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ନନ୍ଦି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nandā
୧ । ନନ୍ଦିଆ; ବଡ଼ ଜଳପାତ୍ର; ବୃହତ୍ ଜଳାଧାର; ଜାହାଜ—1. A big jar for keeping water
୨ । ଗୌରୀ; ଦୁର୍ଗା—2. Gauri; Durgā.
୩ । ଶୁଭ ତିଥିବିଶେଷ; ଶୁକ୍ଳ ଓ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ପ୍ରତିପଦ୍, ଷଷ୍ଠୀ ଓ ଏକାଦଶୀ ତିଥି—3. The 1st, 6th and 11th days of the lunar fortnight, considered as auspicious.

[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ତିଥିମାନ ନନ୍ଦା (୧, ୬, ୧୧), ଭଦ୍ରା (୨, ୭, ୧୨), ଜୟା (୩, ୮, ୧୩), ରିକ୍ତା (୪, ୯, ୧୪) ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣା (୫, ୧୦, ୧୫) ଏହି ପାଞ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ ।]

୪ । ନଣନ୍ଦ —4. Husband's sister.
୫ । ଧନ ସମ୍ପଦ; ସମୃଦ୍ଧି—5. Riches; affluence.
୬ । ନନ୍ଦ ଗୋପଙ୍କର ଗାଈବିଶେଷ—
6. A cow belonging to Nanda.
୭ । ଆନନ୍ଦ—7. Joy; delight.
୮ । +(ନାମ) ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ—
8. Name of a heavenly nymph.
୯ । (ନାମ)—ବିଭୀଷଣର କନ୍ୟା—
9. Name of the daughter of Bibhīshaṇa.
ଦେ. ବି.—୧ । ନନ୍ଧା (ଦେଖ)—1. Nandhā (See)
୨ । ନନ୍ଦ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକନାମ—
2 A name for calling Nanda.

ନନ୍ଦା ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ସଂ ହରିଭୂମ) ବି.—ବଡ଼ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼—
Nandā chingurḍi Big shrimp.

ନନ୍ଦା ତୀର୍ଥ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ହେମକୂଟ ପର୍ବତ ଉପରେ ଥିବା ନଦୀ ଓ ତୀର୍ଥର ନାମ—Name of a place of Hindu pilgrimage.
Nanda tīrtha
(ନନ୍ଦାଶ୍ରମ—ଅନ୍ୟ ନାମ)

[ଦ୍ର—ମହାଭାରତରେ ଏ ତୀର୍ଥର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଏଠାରେ ସର୍ବଦା ବତାସ ବହୁ ଥା ଏ ଓ ପାଣି ବରଫ ଥାଏ । ଏହା ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଅଗମ୍ୟ । ଏଠାରେ ସର୍ବଦା ବେଦଧ୍ୱନି ଶୁଣା ଯାଏ, କିନ୍ତୁ କେହି ବେଦପାଠକଙ୍କର ଦେଖା ମିଳେ ନାହିଁ । ସକାଳେ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଏଠାରେ ଅଗ୍ନିଦେବଙ୍କ ଦର୍ଶନ ମିଳେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଆପଣା ଭାଇମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଥରେ ଏଠାକୁ ଯାଇଥିଲେ ହି. ଶ ।]

ନନ୍ଦାତ୍ମଜ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନନ୍ଦ+ଆତ୍ମଜ)—ନନ୍ଦନନ୍ଦନ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Śrīkṛushṇa.
Nandātmaja (ନନ୍ଦାତ୍ମଜା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନନ୍ଦାତ୍ମଜା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁର୍ଗା; ଯୋଗମାୟା—
Nandātmajā Durgā. (ନନ୍ଦ ତଳେ କୋଟ ଦେଖ)

ନନ୍ଦା ଦେବୀ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ହିମାଳୟର ଉଚ୍ଚ ଶୃଙ୍ଗ ବିଶେଷ—
Nandā debī Name of a high peak of the Himalayas.

[ଦ୍ର—ଏହା ହିମାଳୟର ଦକ୍ଷିଣାଂଶରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ୨୪୦୦୦ ଫୁଟ । ଏହା ଯମୁନା ନଦୀର ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥଳର ନିକଟରେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)]

ନନ୍ଦାବର୍ତ୍ତ—ଦେ ବି. (ସଂ. ନନ୍ଦ୍ୟାବର୍ତ୍ତ)—ବର୍ତ୍ତୁଳ ପକା ଘର—
Nandābartta 1. A round building.
୨ । ଏକପାଖୁଡ଼ିଆ ତରାଟ ଫୁଲ ଓ ଗଛ—2. Single-petalled Tarāṭa flower and tree.
୩ । ଭୂମି ବାଣର 'ପେଣ୍ଡି' ଖୋଳିବା ପୂର୍ବରୁ ମାପ ଅନୁସାରେ ଦିଆ ଯିବା ଚିହ୍ନ—3. Mark for carving out the 'pendi' in a log of wood for preparing tumba' firework

ନନ୍ଦା ମାଛ—ପ୍ରାଦେ. (ସ୍ଥିତଭୂମ) ବି.—ବଡ଼ା ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ—
Nandā māchha Large shrimp.

ନନ୍ଦି—ସଂ. ବିଣ. (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—ଆନନ୍ଦଦାୟୀ—
Nandi Giving pleasure.

ସଂ. ବି.—୧ । (ଭାବ. ଇ) ଆନନ୍ଦ—1. Joy.

୨ । ଶିବଙ୍କର ବା ତାଙ୍କ ବାହନ ବୃଷଭର ଅନୁଚରବିଶେଷ—
2. An attendant of Siba or of his bull.

୩ । ମହାଦେବ; ଶିବ—3. Siba.

୪ । ଧଅ ଗଛ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
4. Name of a tree; Grislea Tomentosa.

୫ । (+କରଣ. ଇ) ଦ୍ୟୂତାଙ୍ଗବିଶେଷ—
5. One of the materials for gambling.

୬ । ବିଷ୍ଣୁ—6. Bishṇu.

୭ । ନାଟକର ମଙ୍ଗଳାତ୍ମକ ପାଠକାରୀ ବନ୍ଦୀ—
7. The speaker of a prelude or benediction in a drama.

ଦେ. ବି.—ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
A family—title of the Śūdras.

ନନ୍ଦିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନନ୍ଦା, ନନ୍ଦିକା)—୧ । ଚଉଡ଼ାମୁହାଁ ମାଟିର ବଡ଼ ଜଳାଧାର ବା କୁଣ୍ଡ; ଜାହାଲ୍ଲ; ଅଳଞ୍ଜର—
Nandiā 1. A big wide-mouthed earthen water-jar.
ନାନ୍ଦ ନାଦ୍

୨ । ନନ୍ଦ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକ ନାମ—
2. Name for calling Nanda disrespectfully.

ନନ୍ଦିକ—ସଂ. ବି (ନନ୍ଦ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ କ)—୧ । ଧବବୃକ୍ଷ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Nandika 1. Name of a tree; Grislea Tomentosa.

୨ । ଆନନ୍ଦ—2. Joy; pleasure.

୩ । ଖୁବ୍ ମୋଟା, ଟାଣୁଆ, ଚେମଡ଼ା ବାର୍ଷିକ ଉଦ୍ଭିଦବିଶେଷ—
3. Elusine Indica (Haines).

[ଦ୍ର—ଏହା ୩ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ ।]

ନନ୍ଦିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନନ୍ଦୀ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ନନ୍ଦନ କାନନ; ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କ୍ରୀଡ଼ାସ୍ଥାନ—1. Indra's pleasure-garden.
Nandikā

୨ । (ନନ୍ଦା+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) ନନ୍ଦିଆ—
2. An earthen jar.

୩ । ନନ୍ଦାତିଥି; ପ୍ରତିପଦ୍, ଷଷ୍ଠୀ ଓ ଏକାଦଶୀ—
3 The 1st, 6th and 11th days of the lunar fortnight.

୪ । ନଣନ୍ଦ—4. Husband's sister.

୫ । ଦୁର୍ଗା—5. Durga.

୬ । ଛୋଟ ଜଳପାତ୍ର—6. Small water-jar

୭ । ହର୍ଷମୁଖୀ ସ୍ତ୍ରୀ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. A woman who has a smiling face.

ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱର—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନନ୍ଦିକା+ଈଶ୍ୱର)—
Nandikeśwara ୧ । ନନ୍ଦୀ; ମହାଦେବଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ—
(ନନ୍ଦିକେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Name of an attendant of Śiba.

୨ । ପୁରାଣବିଶେଷ—2. Name of a Purāṇa.

ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାମ)—୧ । କେଶରୀ ବଂଶୀୟ ଶେଷ ରାଜା ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀଙ୍କ କନ୍ୟା—1. The daughter of Subarṇṇakeśarī, the last king of the Keśarī dynasty of ancient Orissa.
Nandikeśwarī

୨ । କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ କାବ୍ୟବିଶେଷ (ଏହି କାବ୍ୟରେ ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ ନାୟିକା; ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ ପଠା ବିଷୟକ ସ୍ତ୍ରୀମୟ ବଂଶଦଣ୍ଡୀ ଉପରେ ଏ କାବ୍ୟ କଳ୍ପିତ ହୋଇଅଛି)—2 The title of an Oria epic by poet Rādhānātha.

ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ ପଠା—ଦେ. ବି (ନାମ)—କଟକର କିଛି ଦୂର ଉତ୍ତରରେ ମହାନଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ପଠା—Name of a small grassy eminence in the bed of the Mahanadi.
Nandikeśwarī paṭhā

ନନ୍ଦିଗ୍ରାମ—ସଂ. ବି—(ନାମ) ଅଯୋଧ୍ୟା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମବିଶେଷ—
Nandigrāma Name of a village near ancient Ajodhyā.

[ଦ୍ର—ରାମଙ୍କ ବନବାସକାଳରେ ଭରତ ଏହି ଗ୍ରାମରେ ରାମଙ୍କ ପାଦୁକାକୁ ପୂଜା କରି ରାଜ୍ୟଶାସନ କରୁଥିଲେ ଓ ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ ।]

ନନ୍ଦିଘୋଷ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନନ୍ଦ=ଆନନ୍ଦଜନକ+ଘୋଷ=ଶବ୍ଦ)
Nandighosha ୧ । (ନାମ) ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ରଥ—1. Name of the car of Arjuna.

୨ । ବନ୍ଦିଜନଙ୍କ ଘୋଷଣା—
2. The proclamations of a herald.

୩ । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଶୁଭ ଘୋଷଣା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Any auspicious proclamation.

ସଂ. ବିଣ—ଆନନ୍ଦଜନକ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ—Having a pleasant sound.

ଦେ. ବି—ରଥଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ଯେଉଁ ରଥରେ ବିଜେ କରନ୍ତି—Name of the car in which the Deity Jagannātha is drawn during the car-festival at Puri.

ନନ୍ଦିତ—ସଂ. ବିଣ. ସଂ. (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nandita ୧ । ଆନନ୍ଦିତ—1. Glad.

୨ । (ନନ୍ଦ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ତୋଷିତ—
2. Gratified; satisfied; satiated.

ନନ୍ଦିତରୁ—ସଂ. ବି—ଧବ ବୃକ୍ଷ; ଧଅ ଗଛ—
Nanditaru Grislea Tomentosa (tree).

ନନ୍ଦିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ ଶିଜନ୍ତରେ ନନ୍ଦ ଧାତୁ+ଇନ୍+
Nandinī ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଆନନ୍ଦଦାୟିନୀ—Pleasant; joyous.
(ନନ୍ଦୀ—ପୁଂ) ସଂ. ବି—୧ । କନ୍ୟା; ଦୁହିତା—2. Daughter.
୨ । ନଣନ—2. Husband's sister.
୩ । ଦୁର୍ଗା—3. Durga.
୪ । ଗଙ୍ଗା ନଦୀ—4. The Ganges.
୫ । ରେଣୁକା, ପରଶୁରାମଙ୍କ ମାତା—
5. Reṇukā, the mother of Paraśurāma.
୬ । ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ହୋମ ଧେନୁ—6. The cow supplying the sacrificial ghee to the sage Baśishṭha.
[ଦ୍ର—ଏ ସୁରଶ୍ରେଷ୍ଠର କନ୍ୟା । ରାଜା ଦଲୀପ ଏହାଙ୍କୁ ଆରାଧନା କରି ଇଦ୍ଧ ନାମକ ପୁତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଥରେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଏହାଙ୍କୁ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଆଶ୍ରମରୁ ବଳପୂର୍ବକ ହରଣ କଲେ; କିନ୍ତୁ ବାଟରେ ଏହାଙ୍କ ଅଙ୍ଗରୁ ଅନେକ ଯବନ ଓ ମ୍ଳେଚ୍ଛ ସେନା ଜାତ ହୋଇ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କଲେ ଓ ନନ୍ଦିନୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଲେ ।]
୭ । ଅଯୋଧ୍ୟା – 7. The town Ajodhyā.
୮ । ଅଭିଧାନକାର ବ୍ୟାଡ଼ି ମୁନିଙ୍କ ମାତା—
8. Name of the mother of the Lexicographer Byāḍi.
୯ । ହାଲିମ (ଦେଖ)—9. Hālima (See)
୧୦ । ତୁଳସୀ ଗଛ—10. The holy basil plant.
୧୧ । ଜଟାମାଂସୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
11. Jaṭāmāṁsī (See)
୧୨ । ରେଣୁକା ନାମକ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ (ହି. ଶ.)—
12. A medicinal scent.
୧୩ । ପତ୍ନୀ; ସ୍ତ୍ରୀ (ହି. ଶ.)—13. Wife.
୧୪ । ତେର ଅକ୍ଷରର ଏକ ବୃତ୍ତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
14. Name of a Sanscrit metre of 13 syllables.

ନନ୍ଦିବର୍ଦ୍ଧନ—ସଂ. ବିଣ. (ରୂପପଦ ତତ୍; ନନ୍ଦି=ଆନନ୍ଦ+ବର୍ଦ୍ଧନ)—
Nandibarddhana ଆନନ୍ଦ ବୃଦ୍ଧିକାରୀ—Increasing pleasure.
ସଂ. ବି—୧ । ପୁତ୍ର—1. Son.
୨ । ମହାଦେବ—2. Siba.
୩ । ବନ୍ଧୁ; ମିତ୍ର—3. Friend.
୪ । ଆନନ୍ଦ—4. Joy; happiness.

ନନ୍ଦୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନନ୍ଦ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nandī ୧ । ଶିବଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଅନୁଚର; ଶିବଙ୍କ ଦ୍ୱାରପାଳଦ୍ୱୟ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତର—1. Name of one of the two Śiba's orderlies or doorkeepers.
[ଦ୍ର— ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରପାଳର ନାମ ଭୃଙ୍ଗୀ; ମତାନ୍ତରରେ ଏ ଦୁହେଁ ବଳଦ ।]
୨ । ବଟ ବୃକ୍ଷ—2. Banyan tree.
୩ । ତୁଣ୍ଡ ଗଛ—3. The Toon tree.
୪ । ପୁତ୍ର—4. A son.
୫ । ଧବ ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Grislea Tomentosa (tree)
୬ । ଗର୍ଦ୍ଦଭାଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
6. Gardabhāṇḍa (tree) (See)
୭ । ଶିବଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରା ଯାଇଥିବା ତ୍ରିଶୂଳାଙ୍କିତ ବୃଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. A bull branded with the mark of a trident and dedicated to Śiba.
୮ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ.)—8. Bishṇu.
୯ । ଯେଉଁ ବଳଦର ଦେହରେ ଗୋଟିଏ ଅଧିକା ଚର୍ମ ପିଣ୍ଡ ବା ଅଙ୍ଗ ବାହାରି ଥାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. A bull having a tuft of flesh or additional leg hanging out of his body.
୧୦ । ନନ୍ଦନ କାନନ—10. Indra's garden.
୧୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଦୁର୍ଗା—11. Durgā.
(ନନ୍ଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଆନନ୍ଦିତ—Gratified; pleased

ନନ୍ଦୀଟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନନ୍ଦୀ+ଟ)—
Nandīṭa ୧ । ଲଣ୍ଡାମୁଣ୍ଡା; ଲଣ୍ଡାମୁଣ୍ଡିଆ—1. A person with a shaven head.
(ନନ୍ଦୀଟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଟାଙ୍ଗର—2. Bald-headed.

ନନ୍ଦୀବୃକ୍ଷ—ସଂ. ବି—୧ । ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠି (ଦେଖ)
Nandībṛuksha (କବିରାଜ ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
1. Gandha śuṇṭhi (See)
୨ । ମେଣ୍ଢା ଶିଂଘା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
2. Meṇḍhā śiṁghā (See)
୩ । ତୁତ ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Mulberry plant.

ନନ୍ଦୀଭୃଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ନନ୍ଦୀ+ଭୃଙ୍ଗୀ)—
Nandībhṛuṅgī ମହାଦେବଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଅନୁଚର ବା ଦ୍ୱାରପାଳ ଦ୍ୱୟ—The name of 2 principal attendants of Śiba.

ନନ୍ଦୀଭ୍ରୂକୁଟୀ – ଦେ. ବି—୧ । ନନ୍ଦୀଭୃଙ୍ଗୀ (ଦେଖ)
Nandībhrūkuṭī 1. Nandībhṛuṅgī (See)
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରଧାନ ପାର୍ଶ୍ୱଚର ବା ଅନୁଚରଦ୍ୱୟ—
2. Any two bosom friends or chief personal servants of a person.

ନନ୍ଦୀମୁଖୀ—ସଂ. ବି—୧ । ଜଡ଼ତା; ଅବସନ୍ନତା—
Nandīmukhī 1. Drowsiness; lassitude.
(ନନ୍ଦିମୁଖୀ – ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତନ୍ଦ୍ରା—2. Nap.

ନନ୍ଦୀଶ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନନ୍ଦୀ+ଈଶ)—
Nandīśa ୧ । ମହାଦେବ; ଶିବ—1. Śiba.

(ନନ୍ଦୀଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଶିବଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଦ୍ୱାରପାଳ ନନ୍ଦୀ—
2. The principal attendants and door keeper of Śiba.

ନନ୍ଦୀସରଃ—ସଂ. ବି. (ନନ୍ଦୀ=ନନ୍ଦନ କାନନ+ସରଃ)—
Nandīsarah ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସରୋବର—
The pond inside Indra's garden.

ନନ୍ଦୋତ୍ସବ—ସଂ. ବି. (ନନ୍ଦ+ଉତ୍ସବ)—
Nandotsaba ୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଜନ୍ମୋତ୍ସବ; ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ—
1. The festival on the birth-day of Śrīkṛushṇa.
[ଦ୍ର—ଭାଦ୍ର କୃଷ୍ଣାଷ୍ଟମୀରେ ଏ ଉତ୍ସବ ହୁଏ ।]
୨ । ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀର ବାସି ଦିନ କରାଯିବା ଉତ୍ସବ—
2. A festivity observed on the next day of Janmāshṭamī.

ନନ୍ଦୋଦ୍ଭବ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ରାଜବଂଶବିଶେଷ—
Nandodbhaba A dynasty of kings in ancient Utkala.

ନନ୍ଦ୍ୟାବର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବି—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଗୋଲ ପକ୍କା ଘର, ଯହିଁର
Nandyābartta ପଶ୍ଚିମରେ ଦ୍ୱାର ନ ଥାଏ—1 A kind of round building having no door to the west.
୨ । ତଗର ଗଛ (ଦେଖ)—2. Tagara plant(See)

ନନ୍ଧା—ଦେ. ବି—୧ । ଘରଚାଲର କାଷ୍ଠ ଉପକରଣବିଶେଷ—
Nandhā 1. Name of a wooden material of a thatch.
୨ । ଘର ଚାଲରୁ ପାଣି ଗଡ଼ି ଅସି ବହିଯିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଳା; ଲୋଧା—2. An eaves-trough; an eaves-gutter.
୩ । ଶଗଡ଼ର ଝୁଗ୍ଲା ଯୁଆଳରେ ଦଉଡ଼ିଦ୍ୱାରା ବାନ୍ଧିବା କର୍ମ—
3. The act of tying the front end of the beam of a cart to the middle of the yoke.

ନନ୍ଧା ଯୋତ—ଦେ. ବି—ଶଗଡ଼ର ଝୁଗ୍ଲା ଯୁଆଳରେ ଉଡ଼ି କରି
Nandhā jota ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ରଜ୍ଜୁବିଶେଷ—
(ନନ୍ଧାଦଉଡ଼ି(ଡ଼ା)—ଅନ୍ୟରୂପ) A piece of rope used in tying the beam of a cart to the centre of the yoke.

ନନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନହ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା) ଶଗଡ଼ର ଝୁଗ୍ଲା
Nandhibā ଜୁଆଳର ମଝିରେ ଦଉଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ଉଡ଼ି କରି ବାନ୍ଧିବା—
To tie the front end of the beam of a cart to the middle of the yoke.

ନପାହେବା—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି.—କାଠର ଖାପରେ ଭୁଣ୍ଡା
Napāhebā ହେବା—To be fitted into a cavity or mortise in wood work.
ଅଣ ପାଖେ ଅଗଣେଣୀ ହୋଇଅଛି ନପା ।
ପ୍ରାଚୀ. ଦ୍ରୁମନିରୂପଣ ଗୀତା ।

ନପୁଂସ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ. (ସଂ. ନପୁଂସକ)—ନପୁଂସକ (ଦେଖ)
Napumsa Napumsaka (See)
[ନପୁ (ପୁଂ)ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] ନପୁଂସ କନ୍ମ କେବେ ଧରେ, ଏ ରୂପ କର୍ମ ଅନୁସାରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନପୁଂସକ—ସଂ. ବିଣ. (ନ=ନୁହେଁ+ପୁମାନ=ପୁରୁଷ; ନିପାତନ)—
Napumsaka ବଂବା ନ ସ୍ତ୍ରୀ ନ ପୁମାନ୍=ନପୁଂସକ; ନିପାତନ—
୧ । ପୁରୁଷ ପ୍ରକୃତିକ କିନ୍ତୁ ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନ; ହେଜେଡ଼ା; ଅଣପୁରୁଷା—1. Eunoch; impotent.
(ନପୁଂସକତା, ନପୁଂସକତ୍ୱ—ବି) ୨ । ଯାହାଠାରେ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଉଭୟଙ୍କର ଚିହ୍ନ ଅଛି—2. Hermaphrodite.
୩ । କ୍ଲୀବ; ଯାହାର ମୁଷ୍କ ଛିନ୍ନ ହୋଇଅଛି—3. Having his penis cut off; gelded; emasculated.
୪ । (ବ୍ୟାକରଣ) ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗବାଚକ (ଶବ୍ଦ)—
(grammar) Neuter; of neuter gender.
୫ । ଭୀରୁ—5. Coward.
ସଂ. ବି.—୧ । ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A eunoch; an impotent man.
୨ । ମାଈ ନୁହେଁ ବି ଅଣ୍ଡିରା ନୁହେଁ ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A hermaphrodite.
୩ । (ବ୍ୟାକରଣ) ତୃତୀୟ ପ୍ରକୃତି;ଯାହା ସ୍ତ୍ରୀ ବା ପୁରୁଷ ନୁହେଁ; କ୍ଲୀବ ଲିଙ୍ଗ—3.(grammar) Neuter gender.
୪ । କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ ବାଚକ ଶବ୍ଦ—
4. A word in the neuter gender.

ନପୁଂସକି—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନପୁଂସକ)—ନପୁଂସକ; ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନ—
Napumsaki Eunoch; impotent.
ମୁଁ ଶ୍ରୀର ବସ୍ତ୍ର, ଅଉଷେଳା
ତୁ ପୁଣି ତୁଅ ନପୁଂସକି । ଯଶୋବନ୍ତ. ଚେମଭର୍ତ୍ତି ଉତ୍ତରଗୀତା ।

ନପୁଣ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନ ଓ ପୁନଃ) (ଆଶଙ୍କା ଓ ବିତର୍କାର୍ଥ)—କେଜାଣି
Napuṇa ଅବା; କାଳେ; ଆଶଙ୍କା ହେଉଅଛି ଯେ—
କେଜାନେ Lest; it is apprehended that.
कया जाने ମନେ ଚିନ୍ତନ୍ତି ବସ୍ତ୍ରନାଥ,
ନପୁଣ ତୁଅଇ ଅନର୍ଥ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନପ୍ତା—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନ=ନୁହେଁ+ପତ୍ ଧାତୁ=ପତ୍ତିତ ହେବା+
Naptā କରଣ. ତୃ; ନପ୍ତୃ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—ଯାହାଦ୍ୱାରା ବଂଶ
(ନପ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପତ୍ତିତ ହୁଏ ନାହିଁ; ଭୁଲ. ଲଙ୍ଘନ ନପେଷ୍ଟ)—
୧ । ପୌତ୍ର; ପୁଅର ପୁଅ; ନାତି—1. Son's son.
୨ । ଦୌହିତ୍ର; ଝିଅର ପୁଅ; ନାତି—2. Daughters son.

ନଫର—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—୧ । ଭୃତ୍ୟ; ଚାକର—
Naphara 1. A servant.
नफर नफर
୨ । ପାର୍ଶ୍ୱଚର; ଅନୁଚର—2. An attendant.

ନଫର ଚାକର—ବୈଦେ. ବି. (ଏକାର୍ଥକ ସହଚର) ଚାକର ଆଦି—
Naphara chākara Servants and attendats.
नफर चाकर नौकर चाकर
(ନଫର୍ ଚାକର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଫରାଲି—ବୈଦେ. ବି. —ଭୃତ୍ୟର କର୍ମ; ଚାକରି (ନକରେ)—
Naphrālī Service of a servant.

ନଫା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନଫା)—୧ । ଲଫା; ଲାଭ; ଆକୁଶଗିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ବାଦ ଆସୃ—1. Profit; gain; net income.
Naphā
ନାଫା **नफा**

କ ମାନସେ ଅବା, ସୃଜଲ ଏ ବଶ, କେହିଁ ନଫା ଭଣ୍ଡ ପାଅ ।
ଉଦାହ. ଗୀତଲହରୀ ।

୨ । ସୁବିଧା – 2. Advantage; benefit.

ନଫୁରି—ବୈଦେ. ବି.—(ଫା. ନଫୀରି)—ତୁରୀ—
Naphuri Trumpet.
नफीरी ନଥ ଅଷ୍ଟଭଣ୍ଡ ଭଣ୍ଡ ନଫୁରି ବାଜଣା । ପ୍ରାଚୀ. ଦ୍ରୌପଦୀପଣଗୀତା ।

ନବ—ସଂ. ବି. (ନୁ ଧାତୁ=ସ୍ତବ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ସ୍ତବ; ସ୍ତୋତ୍ର—1 Prayer; hymn.
Naba

୨ । ପ୍ରଶଂସା—2. Praise

୩ । କାକ; କୁଆ—4. A crow (Apte).

୪ । ନାଲି ପୁରୁଣା ଶାଗ—4. A kind of red pot-herb; Procumbens Anderecta.

୫ । ଭିନ୍ନର ଭିନ୍ନ ଗୁଣ ସଂଖ୍ୟା—
5. The number nine.

(ନବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ.—୧ । (+କର୍ମ. ଅ)—ନୂତନ—
(ନବଟା, ନବହ—ବି) 1. New.

୨ । ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ଘଟିଥିଲା—2. Recent.

୩ । ତଟକା—3. Fresh.

୪ । ଯୁବକ—4. Young; youthful.

୫ । (ନବନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.)—ନଅ; ୯—Nine; 9.

ଦେ. ବି.—୧ । (ସଂ. ଲବ)—ଲବ (ଦେଖ)
1. Laba (See)

୨ । ନବକିଶୋର, ନବକୁମାର ଆଦିଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
2. A name for calling Nabakisor and Nabakumār.

ନବକ—ସଂ. ବିଣ.—(ନବ+କ)—ନଅ ସଂଖ୍ୟକ—
Nabaka Consisting of nine (Apte).

ସଂ. ବି.— ନଅ ସଂଖ୍ୟାର ସମାହାର—
An aggregate of nine (Apte).

ନବକାରିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କର୍ମଧା; ନବ=ନୂତନ+କାରିକା=
Nabakārikā କର୍ତ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ନବୋଢ଼ା ସ୍ତ୍ରୀ—
1. Newly married girl.

୨ । ନୂତନ ବ୍ୟାଖ୍ୟାଯୁକ୍ତ ଶ୍ଳୋକ—
2. New explanatory verse.

୩ । ସ୍ତ୍ରୀ-ସଂସ୍କାରକା; ସଂସ୍କାରକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—3. A woman who renovates or reforms; a female reformer.

୪ । ନବରଜୋବତୀ ନାରୀ—4. A woman in whom menstruation has newly commenced (Apte).

ନବକାଳିକା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନବକାଳ+ଇକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nabakālikā ନବୀନ; ନୂତନ—New.

ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନବ+କାଳିକା=ମେଘ)—
୧ । ନୂତନ ମେଘ—1. Newly formed cloud.

ଦେଖି ନବକାଳିକା ଦେଖାଇ । ମାଳିକା ଥାଳକାଳିକା ବାଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡ ।
ଉଷ. ଲବଣବତୀ ।

୨ । ନବକାରିକା ୧-୪ (ଦେଖ)—
2. Nabakārkā 1-4 (See)

ନବକିଶୋର—ସଂ. ବି. (ନବ+କିଶୋର)—ଯୁବକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—
Nabakiśora A name of Śrīkṛushṇa in his boyhood.

ଦେ. ବି—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to males.

ନବକୁମାର—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କର୍ମଧା; ନବ+କୁମାର)—
Nabakumāra ନୂଆପୁଅ; ଶିଶୁପୁତ୍ର—
(ନବକୁମାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Infant-son; male child.

ଦେ. ବି—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—Name given to males.

ନବକୁମାରୀ—ସଂ. ବି—ଦୁର୍ଗାପୂଜାର ନବରାତ୍ରରେ ପୂଜନୀୟା ନଅଟି କୁମାରୀ,
Nabakumarī ଯାହାଙ୍କଠାରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ନଅଟି ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର କଳ୍ପନା କରାଯାଏ—(ଯଥା— କୁମାରିକା, ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି, କଲ୍ୟାଣୀ, ରୋହିଣୀ, କାଳୀ, ଚଣ୍ଡିକା, ଶାଂଭବୀ, ଦୁର୍ଗା ଓ ସୁଭଦ୍ରା)—Nine maidens worshipped as nine forms of Durgā during nine successive nights of the Durgāpūjā.

ନବଖଣ୍ଡ—ସଂ. ବି—ପୌରାଣିକ ଭୂଗୋଳ ଅନୁସାରେ ମେଦିନୀ ବା
Nabakhaṇḍa ପୃଥିବୀର ୯ଟି ବିଭାଗ—(ଯଥା—ଭରତଖଣ୍ଡ, ଇଳାବୃତ୍ତ, କିଂପୁରୁଷ, ଭଦ୍ର, କେତୁମାଳ, ହରି, ହିରଣ୍ୟ, ରମ୍ୟ ଓ କୁରୁ)—The nine parts of the globe according to the Hindu mythology.

ନବଗୁଞ୍ଜର—ଦେ. ବି—ନଅଗୋଟି ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କର ଉଦ୍ଭ ଉଦ୍ଭ ଅଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ
Nabagunjara କାଳ୍ପନିକ ପଶୁବିଶେଷ—An imaginary animal having the different limbs of 9 animals.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ମହାବଳ ବାଘ—
Royal Bengal tiger.

ନବଗୁଣ—ସଂ. ବି. (ନବ+ଗୁଣ)—୧ । ନଅଗୁଣ—
Nabaguṇa 1. Nine times as much.

୨ । ନଅ ଖୁଅ—2. Nine strings.

୩ । ମୃତପିତୃକ ବ୍ରାହ୍ମଣର ପଇତା—3. The sacred thread of a Brahmin whose father is dead.

[ଦ୍ର—ବାପ ମରିଯାଇ ଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣର ୯ ଖୁଅ ପଇତା ପିନ୍ଧିବା ବିଧାନ ଶାସ୍ତ୍ରସମ୍ମତ; ଏଥିମଧ୍ୟରୁ ୬ ଖିଅ ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଓ ୩ ଖୁଅ ଉତ୍ତରୀୟ ।]

ନବଗ୍ରହ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନବ+ଗ୍ରହ)—(ଜ୍ୟୋତିଷ) ୯ ଗୋଟି
Nabagraha ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜ୍ୟୋତିଷ—(ଯଥା—ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ମଙ୍ଗଳ, ବୁଧ, ବୃହସ୍ପତି, ଶୁକ୍ର, ଶନି, ରାହୁ ଓ କେତୁ)—
The 9 planets of Hindu astrology-(viz The Sun, the Moon, Mars, Mercury, Jupiter, Venus, Saturn, the Dragon's head or ascending node; and the Dragon's tail or the descending node).

ନବଘନ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନବ+ଘନ)—ନବୋଦିତ ମେଘ; ନୂଆ
Nabaghana ମେଘ—Newly risen clouds.

ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Name given to males.

ନବଘନ ବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା ଓ ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନବଘନ+ବର୍ଣ୍ଣ)—
Nabaghana barṇṇa ନବୋଦିତ ମେଘର ବର୍ଣ୍ଣ ପରି କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—Black colour like that of newly risen clouds.

ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ନବୋଦିତ ମେଘ ପରି କଳା—
Black as newly risen cloud.

ନବଘନ ଶ୍ୟାମ—ସଂ. ବିଣ. (କର୍ମଧା ଓ ଉ. କ. ଧା; ନବଘନ+ଶ୍ୟାମ
Nabaghana śyāma =ଶ୍ୟାମଳ)—ନୂଆ ମେଘ ପରି ଶ୍ୟାମଳ ବର୍ଣ୍ଣ—As black or blue as newly risen clouds.

ସଂ. ବି—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—Name of Śrīkṛushṇa.

ନବଙ୍ଗ—ପ୍ରା. ବି—ଲବଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Nabaṅga Labaṅga (See)

ନବଚତ୍ୱାରିଂଶ—ସଂ. ବିଣ—ଅଣଚାଳିଶର ପୂରକ—
Nabachatwārimśa Forty-ninth.

ନବଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ ମ. ପ. ଲୋ. କ. ଧା. ନବ ଅଧିକ
Nabachatwārimśat ଚତୁର୍ଦ୍ଧାରିଂଶତ୍ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ)—ଅଣଚାଳିଶ; ଉନପଞ୍ଚାଶତ୍; ୪୯—49; Forty-nine.

ନବଚ୍ଛିଦ୍ର—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ନବ+ଛିଦ୍ର)—ନବଦ୍ୱାର (ଦେଖ)
Nabachchhidra Nabadwāra (See)

ନବଜ—ବୈଦେ. ବି—୧। (ଆ. ନବ୍‌ଜ୍) ନାଡ଼ି—1. Pulse.
Nabaja (ନବ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନବଜ; ନବଜ ୨। ଲବଜ (ଦେଖ —2. Labaja (See)

ନବଜାତ—ସଂ. ବିଣ. (କର୍ମଧା; ନବ+ଜାତ)—ଉତ୍ତିଅଳ; କଅଁଳା;
Nabajāta ଅଳ୍ପକାଳ ହେଲା ଜାତ (ସନ୍ତାନ)—Newly born (babe).
(ନବଜାତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନବ ଜ୍ୱର—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ନବ+ଜ୍ୱର) (ବୈଦ୍ୟକ)—ଯେଉଁ ଜ୍ୱର
Naba jwara ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ରୋଗୀକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିଥାଏ; ତରୁଣ ଜ୍ୱର—New fever.

ନବତ୍—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନଉବତ୍)—ନହବତ୍ (ଦେଖ)
Nabat; ନବତ୍ Naubat (See)

ନବତ—ସଂ. ବିଣ (ନବତ+ପୂରଣାର୍ଥେ ଅ)—ନବତିତମ (ଦେଖ)
Nabata Nabatitama (See)

ସଂ. ବି—୧। ହାତୀ ଉପରେ ପଡ଼ିବା ଚିତ୍ରିତ ଆସ୍ତରଣ—
1. An elephant's painted housings (Apte).
୨। କମ୍ବଳ; ଉର୍ଣ୍ଣାବସ୍ତ୍ର—
2. Blanket; woolen cloth (Apte).
୩। ଘୋଡ଼ିହେବା ଚାଦର; ଘୋଡ଼ଣୀ—
3. A cover; wrapper (generally) (Apte.).

ନବତନ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନବତନୁ)—ଯୁବତୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Nabatana Young (woman).
ନବତନ ନୂଆ ନବତନ ଗୋଟା, ନୂଆ ବର ଯେଉଁ ବଚନ କହିଲା ।
ଅବନା ଅକ୍ଷର ଗୁରୁ—ପ୍ରହେଳିକା ।

ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନୂତନ)—ନୂଆ—New.

ନବତନ କିଶୋର-ବୟସ ଶ୍ରୀରାମ
ଛବି ଦେଖି ମୁଗ୍ଧିତ ହୁଅଇ କାମ—ବଳରାମ, ରାମାୟଣ ।

ନବ ତରୁଣ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (କର୍ମଧା; ନବ+ତରୁଣ)—ନବଯୁବା—
Naba taruṇa A person in the prime of youth.
(ନବତରୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନବତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବି [ନବ+ଭାବାର୍ଥରେ ତା (ତ୍ୱ)]—ନୂତନତ୍ୱ—
Nabatā(twa) Newness; freshness; novelty.

ନବତି—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ (ନବ+ସଙ୍ଖ୍ୟାର୍ଥେ ତି; କିଂବା ନବନ୍+
Nabati ଅତି)—ଦଶ ସଂଖ୍ୟାର ନଅଗୁଣ ନବେ; ନତ୍ତ; ୯୦—
Ninety; 90.

ନବତିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧। (ନବ+ତିକ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+
Nabatikā କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) ତୁଳିକା; ତୁଲୀ—
1. Painter's brush;
୨। (ନବତି+କ+ଆ) ନବତି (ଦେଖ)
2. Nabati (See)

ନବତିତମ—ସଂ. ବିଣ (ନବତି+ପୂରଣାର୍ଥରେ ତମ)—୯୦ର ପୂରକ;
Nabatitama ନବେ ସ୍ଥାନୀୟ—Ninetieth.

ନବତିଧା—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ (ନବତି+ଧା)—୧। ନବେ ପ୍ରକାର—
Nabatidhā 1. 90 kinds.
୨। ନବେ ଗୁଣ—2. Ninety-fold.

ନବଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ନବ+ଦଣ୍ଡ; ଏଥିରେ ନଅଟି କାଠି
Nabadaṇḍa ଥିବାରୁ)—ରାଜଛତ୍ର ବିଶେଷ—A royal umbrella; the umbrella held over the head of a king.

ନବଦମ୍ପତି—ସଂ. ବି (ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦ୍ୱିବଚନାନ୍ତ)—ନବ ବିବାହିତ ବର
Naba dampati କନ୍ୟା—Newly married couple.

ନବ ଦଳ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ନବ+ଦଳ=ପତ୍ର)—୧। ନୂତନ ପତ୍ର;
Naba dala କଅଁଳ ପତ୍ର—1. Tender or new leaf; young leaf.
୨। ନୂଆ ପଦ୍ମପତ୍ର—2. New lotus-leaf.
୩। ପଦ୍ମକେଶର ସମୀପସ୍ଥ ପାଖୁଡ଼ା—
3. A petal of a lotus near its pollen.

ନବଧୀଧିତି—ସଂ. ବି (ନବ=୯+ଧୀଧିତି=ତରଣ)—ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ—
Nabadīdhiti The planet Mars.

ନବ ଦୁରୁଗା—ଗ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନବଦୁର୍ଗା)—ଛଇଳୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
Naba durugā A frolicsome or gay woman.

ନବଦୁର୍ଗା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ପୁରାଣୋକ୍ତ ନଅଟି ରୂପ (ଯଥା—
Nabadurgā ଯାବଂତ୍ତ ବା ଶୈଳପୁତ୍ରୀ, ବ୍ରହ୍ମଚାରିଣୀ, ଚନ୍ଦ୍ରଘଣ୍ଟା, କୁଷ୍ମାଣ୍ଡା, ସ୍କନ୍ଦମାତା, କାତ୍ୟାୟନୀ, କାଳରାତ୍ରି, ମହାଗୌରୀ ଓ ସିଦ୍ଧିଦା ବା ସିଦ୍ଧିଦାତ୍ରୀ)—The nine incarnations or forms of Durgā.

[ଦ୍ର—ମାର୍କଣ୍ଡେୟ-ପୁରାଣାନ୍ତର୍ଗତ ହରିହରବ୍ରହ୍ମବିରଚିତ ଦେବୀ କବଚ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

ଦେ. ବି—ନବଦୁରୁଗା (ଦେଖ)—Nabadurugā (See)

ନବଦ୍ୱାର—ସଂ. ବି—ଶରୀରର ନଅଗୋଟି ଦ୍ୱାର ବା ବାଟ (ଯଥା—
Nabadwāra ୨ ଚକ୍ଷୁ, ୨ କର୍ଣ୍ଣ, ୨ ନାସା, ୧ ମୁଖ, ୧ ପାୟୁ ଓ ୧ ଉପସ୍ଥ) —The 9 vents or holes or outlets of the body.

ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ନଅଗୋଟି ଦ୍ୱାରବିଶିଷ୍ଟ—
1. Having nine doors or vents.

୨ । ନଅଟି ଫୋଡ଼ ବା ଛିଦ୍ର ଥିବା—
2. Having nine holes.

ନବଦ୍ୱାରପୁର—ଦେ. ବି (କର୍ମଧା; ନବଦ୍ୱାର+ପୁର)—ଶରୀର; ଦେହ—
Nabadwārapura The body.

ନବଦ୍ୱୀପ—ଦେ. ବି—୧ । (ନାମ) ବଙ୍ଗର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀ; ନଦିଆ—
Nabadwīpa 1. Nuddea (in Bengal)

ନବଦ୍ୱୀପ [ଦ୍ର—ଏହା ଗଙ୍ଗାନଦୀର ପଶ୍ଚିମ ତୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ ।
ନଦୀୟା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱୀପ, ସାମନ୍ତଦ୍ୱୀପ, (ଆଧୁନିକ ସିମୁଲିଆ) ଓ ଗୋଦ୍ରୁମ ଦ୍ୱୀପ (ଗାଦିଗାଛ) ପ୍ରଭୃତି ନଅଗୋଟି ଦ୍ୱୀପ ନେଇ ଏହା ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରୀବୃନ୍ଦାବନ ସଦୃଶ ନବଦ୍ୱୀପ ପଦ୍ମପୁଷ୍ପାକୃତି । ଏହାର ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱୀପ ପୁଷ୍କର କେଶର; ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଅଷ୍ଟଦ୍ୱୀପ ଅଷ୍ଟଦଳ । ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱୀପ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଜନ୍ମଭୂମି ଓ ଅପର ଅଷ୍ଟଦ୍ୱୀପ ତାହାଙ୍କର ଲୀଳାଭୂମି । ଏହା ହିନ୍ଦୁର ଗୋଟିଏ ପବିତ୍ର କ୍ଷେତ୍ର—ମଦନମୋହନ ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ବହୁକାଳ ହେଲା ଏହା ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବିଦ୍ୟାପୀଠରୂପେ ବିଖ୍ୟାତ ।]

୨ । ଭ୍ରୂମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ନବଦ୍ୱାରଯୁକ୍ତ ଶରୀର ସ୍ଥାନ—2. The human body.

ସେ ସେ କାରୁଣ୍ୟ ମହାଗୁରୁ, ନବଦ୍ୱୀପରେ ନାହିଁ ପାର—ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ସଂ. ବି—ନବଖଣ୍ଡ (ଦେଖ)—Nabakhanda (See)

ନବଦ୍ୱୀପା ମହୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶରୀର; ଦେହ—
Nabadwīpā mahī The body.

(ନବଦ୍ୱୀପା ମେଦିନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭୂମିରେ ନବଦ୍ୱୀପା ମହୀ—
ପ୍ରାଚୀ. ନବୁମୋହାସ୍ତ୍ର ।

ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ନବଖଣ୍ଡବିଶିଷ୍ଟ ପୃଥିବୀ—The earth which consists of 9 islands according to the Hindu mythologies.

ନବଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ନ+ବଦ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ମ. ଯ)—
Nabadya ଅକଥନୀୟ; ଅବାଚ୍ୟ—Unspeakable.

ନବଦ୍ୟ ଭାବ ଲଭିଛି ନୃତ୍ୟେ-ଭୂମାସ୍ତ—ଉଷ୍ଟ. ଗ୍ରନ୍ଥଶ୍ୟବତ ।

ନବଧ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଲବ୍ଧ)—ଲବ୍ଧ (ଦେଖ)
Nabadha Labdha (See)

ନବଧା—ସଂ. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ (ନବ+ପ୍ରକାରାର୍ଥରେ ଧା)—
Nabadhā ୧ । ନଅପ୍ରକାରର—1. Of nine kinds.

୨ । ନଅ ଥର; ୯ ବର—2. Nine times.

୩ । ନଅ ଦିଗରେ—
3. In nine ways or directions.

୪ । ନଅଗୁଣ—4. Nine-fold

ନବଧା ଅଙ୍ଗ—ସଂ. ବି.—ଦେହର ନଅ ଗୋଟି ଅଙ୍ଗ (ଯଥା—ଦୁଇ
Nabadhā aṅga ଆଖି, ଦୁଇ କାନ, ଦୁଇ ହାତ, ଦୁଇ ଗୋଡ଼ ଓ ଏକ ନାକ) (ହି. ଶ)—The nine limbs of the body.

ନବ ଧାତୁ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନବ+ଧାତୁ)—ନଅଗୋଟି ଧାତୁଦ୍ରବ୍ୟ—
Naba dhātu (ଯଥା—ସୁନା, ରୂପା, ତମ୍ବା, ରଙ୍ଗ, ଲୌହ, ସୀସା, କଂସା, ଦସ୍ତା ଓ ପାରା)—Nine principal metals.

ନବଧା ଭକ୍ତି—ସଂ. ବି. (ନବଧା+ଭକ୍ତି)—ପ୍ରେମ ବା ଭକ୍ତିର ନଅଗୋଟି
Nabadhā bhakti ଅଙ୍ଗ (ଯଥା—ଶ୍ରବଣ, କୀର୍ତ୍ତନ, ସ୍ମରଣ, ପଦସେବନ, ଅର୍ଚ୍ଚନା ବା ପୂଜା, ବନ୍ଦନା ବା ସ୍ତବ, ପରିଚର୍ଯ୍ୟା, ସଖ୍ୟ ବା ସଖାଭାବରେ ସମ୍ଭାଷଣ ଓ ଦାସ୍ୟ ବା ଦାସରୂପେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ)—The 9 steps of devotion.

ନବ ନଟ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନବ+ନଟ)—୧ । ନୂଆ ନାଚୁଆ—
Naba naṭa 1. A new dancer.

୨ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—2. Śrīkṛushṇa.

ଶୁଣି ଚଳିଲେ ଦୂତି ନବନଟ, ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ମୋର ଦୃଢ଼ ଚମଟ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ନବ ନବତି—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ) (ନବ ଅଧିକ ନବତି; ମ.
Naba nabati ପ. ଲୋ. କର୍ମଧା; ନବ+ନବତି)—
—ଏକଶତରୁ ଏକ ସଂଖ୍ୟା ଊଣା; ଅନେଶତ—
99; ninetynine.

ନବନିଧି—ସଂ. ବି.—ନଅ ପ୍ରକାର ରତ୍ନ; କୁବେରଙ୍କ ନିକଟରେ ଥିବା
Naba nidhi ୯ ପ୍ରକାର ରତ୍ନ (ଯଥା—ମୋତି ବା ମୁକ୍ତା, ମାଣିକ, ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟ, ଗୋମେଦ, ବଜ୍ର ବା ହୀରକ, ପଦ୍ମ ବା ପ୍ରବାଳ; ପଦ୍ମରାଗ, ମରକତ ଓ ନୀଳକାନ୍ତ)—The nine gems said to be in possession of Kubera, the God of wealth.

ବସ୍ତ୍ରରେ କୁବେର ନବନିଧି ଯେଉଁ ଠାରେ ଠାରେ ଅଛି ରହି ଯେ ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

[ଦ୍ର—ପୁରାଣ ମତରେ ଏ ନଅ ପ୍ରକାର ନିଧି ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରହଙ୍କ ପ୍ରିୟ ନିଧି ଅଟେ ଓ ତାହା ସେହି ସେହି ଗ୍ରହଙ୍କ

ଦୋଷଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଦାନ କରାଯାଏ ବା ଶରୀରରେ ଧାରଣ କରାଯାଏ । ମୋତି ବା ମୁକ୍ତା—ବୃହସ୍ପତିଙ୍କର, ମାଣିକ୍ୟ—ରବିଙ୍କର, ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟ—କେତୁଙ୍କର, ଗୋମେଦ—ରାହୁଙ୍କର, ହୀରକ ବା ବଜ୍ର—ଶୁକ୍ରଙ୍କର, ବିଦ୍ରୁମ ବା ପ୍ରବାଳ—ମଙ୍ଗଳଙ୍କର, ପଦ୍ମରାଗ ବା ପୁଷ୍ପରାଗ—ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର, ମରକତ ବା ପାନ୍ନା—ବୁଧଙ୍କର, ନୀଳକାନ୍ତ ବା ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳ—ଶନିଙ୍କର, ବିନ୍ଦୁ ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ନବ ରତ୍ନ ତଳେ ନୋଟ୍‌ରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି ଯେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦୋଷଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଲହସୁନିଆ (ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟ) ଚନ୍ଦ୍ରମାଙ୍କ ପାଇଁ ନୀଳମ (ନୀଳକାନ୍ତ), ମଙ୍ଗଳଙ୍କ ପାଇଁ ମାଣିକ (ମାଣିକ୍ୟ), ବୁଧଙ୍କ ପାଇଁ ପୁଖରାଜ (ପଦ୍ମରାଗ), ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ପାଇଁ ମୋତିକାନ୍ତ, ଶୁକ୍ରଙ୍କ ପାଇଁ ହୀରା (ହୀରକ), ଶନିଙ୍କ ପାଇଁ ନୀଳମ୍ (ନୀଳ), ରାହୁଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋମେଦ ଓ କେତୁଙ୍କ ପାଇଁ ପନ୍ନା (ମରକତ) ।

ନବନିଶି—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନବନିଶିତ)—୧ । ନୂଆ ହୋଇ ଶାଣ ଦିଆ ଯାଇ ଥିବା—1. Recently sharpened.
Naba niśi

୨ । ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣ—2. Very sharp.

ନବନିଶି ବ୍ରହ୍ମମାନ ଛଳକାନ୍ତି କରେ—ଶାରଳା ମହାଭାରତ. ବନପ୍ର ।

ନବ ନିଶିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନବ+ନି+ଶୋ ଧାତୁ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା+କର୍ମ. କ)—ନୂଆ ହୋଇ ଶାଣ ଦିଆଯାଇ ଥିବା—Recently sharpened.
Naba niśita

ନବନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନବ+ନୀ ଧାତୁ+କର୍ମ. କ୍ୱିପ୍)—ନବନୀତ (ଦେଖ)
Nabanī Nabanīta (See)

ନବନୀତ—ସଂ. ବି. କ୍ଲୀ. (ନବ+ନୀ ଧାତୁ=ନେବା+କର୍ମ. କ)—(ଦହିରୁ ବା ଦୁଧରୁ ଯାହାକୁ କଢ଼ାଯାଏ)—ମାଖନ; ନନୁଣୀ; ଲହୁଣୀ—Butter.
Nabanīta

ନବନୀତକ—ସଂ. ବି.—(ନବନୀତ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—ଘୃତ; ଘିଅ—1. Clarified butter; ghee.
Nabanītaka

୨ । (ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ନନୁଣୀ—2. Butter.

ନବପତ୍ରିକା—ସଂ. ବି. (ନବ=୯+ପତ୍ର+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Naba patrikā

୧ । ଅଶ୍ୱିନ ଓ ଚୈତ୍ର ମାସରେ ଶୁକ୍ଳ ୭ମୀଠାରୁ ନବମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନବଦିବସବ୍ୟାପୀ ନଅ ଜାତୀୟ ପତ୍ରନିର୍ମିତ ଦୁର୍ଗାମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ପୂଜା—1. The worship of Goddess Durgā for 3 days in the months of Āświna and chaitra.

[ଦ୍ର—ଏହି ପୂଜା ଅଶ୍ୱିନ ଓ ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ସପ୍ତମୀଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଓ ନବମୀ ଦିନ ଶେଷ ହୁଏ । କଦଳୀ, ସାରୁ, ହଳଦୀ, ଅଶୋକ, ଡାଳିମ୍ବ, ବେଲ, ଜୟନ୍ତି, ମାଣସାରୁ ଓ ଧାନ ଏହି ନଅ ଜାତି ପତ୍ରଦ୍ୱାରା ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତି ଗଠନ କରି ପୂଜା କରିବାର ବିଧି ଥିବାରୁ 'ନବପତ୍ରିକା' ଏହି ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ନଅଟି ପତ୍ରରେ ନିର୍ମିତ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି—2. The image of Goddess Durgā made of nine kinds of leaves of particular trees and plants.

୩ । ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଅଶ୍ୱିନ ଓ ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ-ପ୍ରତିପଦଠାରୁ ନବମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହିତ ନବରାତ୍ର-ପୂଜା—3. The worship of goddess Durgā for 9 nights in the month of Āświnaand chaitra.

ନବପଲ୍ଲବ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ନବ+ପଲ୍ଲବ)—୧ । ବିଶଳଯୁ; ଗଛରେ ଜନ୍ମିବା ନୂଆ କୋମଳ ପତ୍ର—1. New tender leaf.
Naba pallaba

୨ । ଗଜା; ଅଙ୍କୁର—2. A new shoot.

ନବ ପ୍ରସୂତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ନବଜାତ (ଦେଖ)
Naba prasūta Nabajāta (See)
(ନବପ୍ରସୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନବପ୍ରସୂତା (ତି)—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନବପ୍ରସୂତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Nabaprasūta.
Nabaprasūtā (ti)

ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରିଅଛି—1. A woman who has had her first delivery.
(ନବପ୍ରସୂତିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଅତି ଅଳ୍ପକାଳ ହେଲା ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରିଅଛି; ପୋଷତା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A woman recently delivered.

[ଦ୍ର—'ନବ' ଉପପଦ ନ ଲାଗିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସୂତା, ପ୍ରସୂତି ଓ ପ୍ରସୂତିକାର ଅର୍ଥ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ପ୍ରସବ କରିଅଛି ।]

ନବପ୍ରାଶନ—ସଂ.ବି (ନବ+ପ୍ର+ଅଶ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା+କ୍ରିବ. ଅନ)—
Nabaprāśana

୧ । ଶିଶୁର ଅନ୍ନପ୍ରାଶନ ବା ପ୍ରଥମ ଅନ୍ନଭୋଜନ ଉତ୍ସବ—1. A festival held on an infant's first feeding of boiled rice.

୨ । ନବାନ୍ନଭୋଜନ; ନୂଆଖିଆ—2. The eating of the year's new rice for the first time.

ନବଫଳିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନବ+ଫଳି ଧାତୁ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nabaphalikā

୧ । ନବୋଢ଼ା; ନବବିବାହିତା କନ୍ୟା—1. Newly married girl.

୨ । ପ୍ରଥମେ ରଜସ୍ୱଳା ହୋଇଥିବା ବାଳିକା—2. Newly menstruated girl.

ନବବଧୂ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (କର୍ମଧା; ନବ+ବଧୂ)—୧ । ନବୋଢ଼ା ବାଳିକା; ନବବିବାହିତା କନ୍ୟା—1. Newly married girl.
Nababadhū
(ନବବାଳିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ନୂଆବୋହୂ; ଭୁଆଶୁଣୀ—2. A daughter-in law newly come to a family.

ନବବଧୂ ଯାତ୍ରା—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନବବଧୂ+ଯାତ୍ରା)—ନୂଆ ବୋହୂର ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଶ୍ୱଶୁରଘରକୁ ଯିବା; ପହିଲି ଯାତ୍ରା ଯିବା—
Nababadhū jātrā
(ନବବଧ୍ୱାଗମନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

The starting of the bride for the first time to her husband's house (on an auspicious day).

[ଦ୍ର—ଏଥିପାଇଁ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନା ମତେ ଶୁଭଦିନ ସ୍ଥିର କରାଯାଏ ।]

ନବବୟସୀ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନବ ବାଳା; ନବୀନ ଯୁବତୀ—
Nababayasī A very young lady; a girl in the prime of her youth.
ନବଯୁବତୀ
ପ୍ରାତେ ନବବୟସୀ ବୟସୀ ପାଶେ ବସି, ବର୍ଣ୍ଣିତ ଦର୍ପଣେ ଅଶେ ।
ଉଷ୍ଟ, କୋଷ୍ଟବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦରୀ ।

ନବବରିକା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନବ+ବର+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Naba barikā ନବୋଢ଼ା (ଦେଖ —Nabordhā (See)

ନବବର୍ଷ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନବ+ବର୍ଷ)—୧ । ଅଳ୍ପକାଳ ହେଲା
Naba barsha ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ବର୍ଷ; ନୂତନ ବତ୍ସର—
1. The new year.
୨ । ଚଳିତ ସନ; ହାଲ ସନ—2. Current year.
୩ । ନବଖଣ୍ଡ (ଦେଖ)—3. Nabakhanda (See)
୪ । ନୂତନ ବୃଷ୍ଟି; ବର୍ଷା ଋତୁର ଆରମ୍ଭରେ ପ୍ରଥମ ବୃଷ୍ଟି—
4. The first shower of the rainy season.

ନବବର୍ଷାରମ୍ଭ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନବବର୍ଷ+ଆରମ୍ଭ)—ଜୁଆ
Naba barshārambha ସନର ଆଦ୍ୟ; ସୁଜଅ—The New year's day; the 1st day of the new year.
[ଦ୍ର—ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ବର୍ଷ ଗଣନା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହେଉଥିବାରୁ ନବବର୍ଷାରମ୍ଭ ଦିବସ ବିଭିନ୍ନ ହୁଏ ।]

ନବବଲ୍ଲଭ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (କର୍ମଧା; ନବ+ବଲ୍ଲଭ)—୧ । ନବୀନ
Naba ballabha ପ୍ରଣୟୀ—1. A new lover.
(ନବବଲ୍ଲଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦାହାଗୁରୁ—2. A kind of incense.

ନବବିଂଶ—ସଂ. ବିଣ.—ଅଣତିରିଶ ସ୍ଥାନୀୟ—
Naba bimśa Twentyninth.

ନବବିଂଶତି—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ) (ମ. ପ. ଲୋ. କର୍ମଧା;
Nababimśati ନବାଧିକବିଂଶତି)—ଅଣତିରିଶ;ଊନତ୍ରିଂଶତ୍;୨୯—
Twenty nine; 29.

ନବ ବିବାହିତ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ଅଳ୍ପକାଳ ହେଲା ବିବାହିତ ହୋଇଥିବା
Naba bibāhita (ପୁରୁଷ)—Newly wedded;recently
(ନବପରିଣୀତ—ଅନ୍ୟରୂପ) married

ନବ ବିଷ—ସଂ. ବି—ଆୟୁର୍ବେଦ ଅନୁସାରେ ନଅପ୍ରକାର ବିଷ (ଯଥା—
Naba bisha ବତ୍ସନାଭ, ହାରଦ୍ରକ, ସଲ୍ଲକ, ପ୍ରଦୀପନ ସୌରାଷ୍ଟ୍ରିକ, ଶୃଙ୍ଗିକ, କାଳକୂଟ, ହଳାହଳ ଓ ବ୍ରହ୍ମା-ସ୍ତ୍ରକ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Nine kinds of poison mentioned in the Ayurbeda.

ନବମ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ (ନବନ୍+ପୂରଣାର୍ଥରେ. ମ)—ନଅ ସଂଖ୍ୟାର
Nabama ପୂରକ; ନଅ ସ୍ଥାନୀୟ—Ninth.
(ନବମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବି—୧ । ମୃତାହର ନବମ ଦିନ—
1. The ninth day of a person's death
୨ । ମୃତାହର ନବମ ଦିନର ଭୋଜ; ନବମ ଶୀତଳ (ଅର୍ଥାତ୍ ଜ୍ଞାତିବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଜଳଖିଆ ବା ଶୀତଳ ସାମଗ୍ରୀ ଦେବା)—
2. The feeding of kinsmen and relations on the 9th day of the funeral.

ନବମ ଦଶା—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ନବମୀ+ଦଶା)—୧ । ପ୍ରାଣରୋଧ
Nabama daśā ଅବସ୍ଥା; ମରଣାନ୍ତିକ ଅବସ୍ଥା—1. Verge of
(ନବମୀ ଦଶା—ଅନ୍ୟରୂପ) death; grip of death.
ପାଣ୍ଡବ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ନବମ ଦଶା ଦେଖି
ପାଣ୍ଡବଙ୍କୁ ବହିଲେ ସରଥ ରୁହ-ଅଶି । କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ. ଶ୍ରୀମ୍ ।
[ଦ୍ର—କାମଜ ଦଶା ଦଶଗୋଟି ଯଥା—ଅଭିଳାଷ, ଚିନ୍ତା, ସ୍ମୃତି, ଗୁଣକଥନ, ଉଦ୍ବେଗ, ପ୍ରଳାପ, ଉନ୍ମାଦ, ବ୍ୟାଧି, ଜଡ଼ତା ବା ମୂର୍ଚ୍ଛା ଓ ମରଣ; ଶରୀରଜ ଦଶଦିଶା ଯଥା—ଗର୍ଭବାସ, ଜନ୍ମ, ବାଲ୍ୟ, କୌମାର, ପୌଗଣ୍ଡ, ଯୌବନ, ସ୍ଥାବିର୍ଯ୍ୟ, ଜରା, ପ୍ରାଣରୋଧ ଓ ବିନାଶ ।]

ନବ ମଲ୍ଲିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ପ୍ରା. ଣୋମାଲିଆ)—୧ । ନିଆଳୀ ଫୁଲ—
Naba mallikā 1 Arabian Jasmine;
ନେୟାଳୀ Jasminum Arborescens.
ନିବାରୀ ୨ । ଡବଲ ମଲ୍ଲିଫୁଲ—
2. The double Jasmine.

ନବମ ଶୀତଳ—ଦେ. ବି—ମୃତାହର ନବମ ଦିନ ଜ୍ଞାତିବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବାନ୍ଧଙ୍କୁ
Nabama śitala ଦିଆଯିବା ଅନଭୋଜ ସାମଗ୍ରୀ ବା ଜଳଖିଆ—
Luncheon given to kinsmen and relations on the 9th day of the funeral.

ନବମାଂଶ—ସଂ. ବି—ନବାଂଶ (ଦେଖ)
Nabamāmśa Nabāmśa (See)

ନବମାଳିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ନବମଲ୍ଲିକା (ଦେଖ)
Nabamālikā Nabamallikā (See)
(ନବମାଳିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନବମୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନବମ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଅମାବାସ୍ୟା ବା ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପରେ
Nabamī ନବମ ତିଥି, ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନବମ କଳାର ହ୍ରାସବୃଦ୍ଧି-ଘଟିତ ତିଥି (କୃଷ୍ଣ ନବମୀ ଓ ଶୁକ୍ଳ ନବମୀ)—The 9th day of the lunar fortnight.
[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଉତ୍କଳରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ନବମୀମାନ ଉତ୍ସବ ଦିବସ ବୋଲି ଗଣ୍ୟ—୧ । ରାମନବମୀ—ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ-ନବମୀ; ଏ ଦିନ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ଏବଂ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ବାସନ୍ତିକ ନବମୀପୂଜା ହୁଏ । ୨ । ନନ୍ଦୋତ୍ସବ—ଭାଦ୍ର କୃଷ୍ଣନବମୀ; ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀର ପରଦିନ କୃତ ଉତ୍ସବ । ୩ । ମହାନବମୀ—ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳନବମୀ; ଶାରଦୀୟା ଦୁର୍ଗାପୂଜାର ଅନ୍ତ ବା ଶେଷ ଦିବସ । ୪ । ଅଁଳାନବମୀ ବା ଧାତ୍ରୀନବମୀ—କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳନବମୀ; ଜଗଦ୍ଧାତ୍ରୀପୂଜା ଓ ଦୁର୍ଗାନବମୀ ବ୍ରତ । ୫ । କାର୍ତ୍ତି ଅଁଳାନବମୀ—ମାର୍ଗଶିର କୃଷ୍ଣ ନବମୀ ।

ନବମ୍ବର—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. ନଭେମ୍ବର)—ନଭେମ୍ବର; ଇଂରାଜ
Nabambara ଗଣନାର ଏକାଦଶ ମାସ—
ନଭେମ୍ବର ନମ୍ବର The month of November.

ନବଯଉବନ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନବଯୌବନ)—ନବଯୌବନ (ଦେଖ)
Nabajaubana Nabajaubana (See).
ନବଜଉବନ

ନବଯଉବନା(ନୀ)—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନବଯୌବନା)—
Nabajaubanā (nī) ନବଯୁବତୀ—A girl in her prime
ନବଜୋବନା of youth.

ନବଯୁବକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯାହାର ଯୌବନାରମ୍ଭ ମାତ୍ର ହୋଇଅଛି;
Nabajubaka ଛୋଣ୍ଡା; ଛୋଣ୍ଡିଆ—(a person) In the
(ନବଯୁବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) prime of (his) youth; blooming with the freshness of youth.

ନବଯୁବା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ନବଯୁବକ (ଦେଖ)
Nabajubā Nabajubaka (See .
ନବଜବାନ ଦେ ବିଣ—୧ । (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—ନବ ଯୁବକ ବା ନବ
ଯୁବତୀ—1. (a person of both genders)
In the prime of youth; blooming with youth.
୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ପ୍ରଥମେ ଋତୁମତୀ ହୋଇଥିବା
(ବାଳିକା)—2. A recently menstruated (girl).

ନବଯୌବନ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ନବ+ଯୌବନ)—ପ୍ରଥମ ଯୌବନ—
Nabajaubana Prime of youth; the full bloom of youth.
(ନବଯୌବନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ ବିଣ. ପୁଂ—ନବଯୁବା—
(a man) In the prime of youth.

ନବଯୌବନ ବେଶ—ଦେ. ବି—ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦାରୁମୂର୍ତ୍ତି
Nabajaubanabesa ନୂତନ ଚିତ୍ରିତ ହେଲା ପରେ ରଥକୁ ଯିବା
ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ରୂପ ବା ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ହୁଅନ୍ତି;
ନେତ୍ରୋତ୍ସବରେ ହେବା ରୂପ ବା ବେଶ—
The newly painted image of the idol Jagannathā on His eyes being finally touched up and the image opened to the public view for the 1st time.
[ଦ୍ର—ଆଷାଢ଼ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଏ ବେଶ ହୁଏ ।]

ନବଯୌବନୀ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନବଯୌବନା)—ନବ
Nabajaubanī ଯୁବତୀ—A girl in the prime of her
ନୌଜବାନ youth

ନବର—ଦେ. ବି (ସଂ. ନଗର)—୧ । ନଗର; ସହର—
Nabara 1. Town.
ବଢ଼ିବୁ ପୁଷ୍ପଭଦ୍ରରେ ଦ୍ରକ ନବରେ—ଭଷ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।
୨ । ରାଜଧାନୀ—2. Capital.
ଦେଇ ସ୍ଥାନରେ ବଜେକଲେ ନୃତ୍ୟପୁର ନରେଶ—ରଘୁନାଥ. ଭଷ ।
ରାଜମହଲ ୩ । ରାଜାଙ୍କ ଭିତରସ; ରାଜାଙ୍କ ନଥର; ରାଜବାଟୀ—
ରାଜମହଲ 3. King's palace.
ନର୍ମଦେବୀ ଦ୍ୱାରାକାରେ ପୂରଣ ନବର—ରଘୁନାଥ ମହାପାତ୍ର ।
୪ । ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁର—4 The harem or female quarters of a king.

ନବରଙ୍ଗ—ଦେ. ବି – ୧ । କଥାକହିବା ଓ ଚଳବାର ଭଙ୍ଗ—
Nabaraṅga 1. Gestures
ନବରଙ୍ଗ ୨ । ଛଳ—2. Airs; gaiety; buffoonery.

ନବରଙ୍ଗ ୩ । ଫିଟ୍; ଭଙ୍ଗ—3. Fashion
୪ । ନୂଆ ଗୀତ—4. A new fashion.
୫ । ଉପହାସ; ଥଟ୍ଟା—
5. Jest; short; wit; fun; frolic.
୬ । ଚାତୁରୀ; ଫିସାଦ—
6. A trick; craftiness; roguery.
୭ । କୌତୁକ; ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ—
7. Amusements; sports

ନବରଙ୍ଗ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଛଳ ଦେଖାଇବା—
Nabaraṅga karibā 1. To assume airs.
ନବରଙ୍ଗ କାଢ଼ିବା, ନବରଙ୍ଗ ବାହାର କରିବା ନବରଙ୍ଗ ଲଗାଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ଥଟ୍ଟା କରିବା—2. To cut jokes
ନବରଙ୍ଗ ନିକାଳନା

ନବରଙ୍ଗିଆ—ଦେ. ବିଣ ପୁଂ—୧ । ଛଳଳ—
Nabaraṅgiā 1. Frolicsome; gay; assuming
(ନବରଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) or displaying airs.
ନବରଙ୍ଗିଆ ୨ । ଥଟ୍ଟିଲ—2. Witty; jocose; jovial.
ନବରଙ୍ଗୀ ୩ । ଚତୁର—3. Crafty.
୪ । କୌତୁକିଆ; ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର—4. Handsome.

ନବରଜାଃ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନବ+ରଜସ୍—ଅଳ୍ପ ଦିନ ହେଲା
Nabarajāḥ ଯେଉଁ ବାଳିକାର ପ୍ରଥମ ରଜୋଦର୍ଶନ ହୋଇଅଛି—
A girl who has recently menstruated (Apte).

ନବରତ୍ନ—ସଂ. ବି. (କର୍ମ; ନବ+ରତ୍ନ)—୧ । ନବନିଧି (ଦେଖ)
Nabaratna 1. Nabanidhi (See)
୨ । ନଅଗୋଟି ମଣି (ରତ୍ନ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)—
2. The nine precious gems (See notes under Ratna.)
୩ । (ଦ୍ୱିଗୁ) ଏକତ୍ର ନବରତ୍ନର ସମାହାର—
3. A collection of nine gems.
୪ । ନବରତ୍ନଖଚିତ ଅଳଙ୍କାର—
4 An ornament set with nine gems
୫ । ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ରାଜସଭାର ୯ ଜଣ ପଣ୍ଡିତ—
5. The nine distinguished men of letters of the court of Bikramāditya.
[ଦ୍ର—ଧନ୍ୱନ୍ତରି, କ୍ଷପଣକ, ଅମରସିଂହ (ଶବ୍ଦକୋଷକାର), ଶଙ୍କୁ, ବେତାଳଭଟ୍ଟ, ଘଟକର୍ପର, କାଳିଦାସ (କବି), ବରାହମିହିର (ଜ୍ୟୋତିଷିକ) ଓ ବରରୁଚି ଏମାନେ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ସଭାର ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ସମ୍ଭବତଃ ଏମାନେ ସମକାଳୀନ ନ ଥିଲେ । 'ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ' ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ନବରସ—ସଂ. ବି.—୧ । (କର୍ମଧା; ନବ+ରସ)—ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ରରେ
Naba rasa ବର୍ଣ୍ଣିତ ୯ ପ୍ରକାର ରସ ବା ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଭାବ (ରସ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)—1. The nine kinds or emotions (in literature)(See notes under Rasa).

୨ । (କର୍ମଧା; ନବ=ନୂତନ+ରସ)—ଅପୂର୍ବ ଭାବ—
2. A new sentiment or emotion

ନବରସିକ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—ନବଯୁବା ଓ ରସିକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Nabarasika Youthful and gay (person).
(ନବରସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନବରାତ୍ର—ସଂ. ବି—୧ । ଆଶ୍ୱିନ ଓ ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ପ୍ରତିପଦଠାରୁ ନବମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରାଯିବା ଦୁର୍ଗା ପୂଜା—
Nabarātra 1. Worship of Durgā for 9 nigths in Āswina and Chaitra.

[ଦ୍ର—ନବରାତ୍ର ପୂଜାର ଆରମ୍ଭରେ ପ୍ରଥମ ଦିନ ଘଟ ସ୍ଥାପନ କରି ଦେବୀଙ୍କୁ ଆବାହନ କରାଯାଏ ଓ ୯ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୂଜା ହୋଇ ଶେଷ ଦିନ ଘଟକୁ ବିସର୍ଜନ କରାଯାଏ । ଅଷ୍ଟମୀ ବା ନବମୀ ଦିନ ଦଶ ବର୍ଷ ବୟସରୁ ଊଣା ବୟସର ୯ ଜଣ କୁମାରୀଙ୍କୁ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ନଅ ଗୋଟି ମୂର୍ତ୍ତି (ଯଥା—କୁମାରିକା, ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି, କଳହାଣୀ, ରୋହିଣୀ, କାଳୀ, ଚଣ୍ଡିକା ଶାଂଭବୀ, ଦୁର୍ଗା ଓ ସୁଭଦ୍ରା) ରୂପେ କଳ୍ପନା କରି ଭୋଜନ ଦିଆଯାଏ - ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

୨ । ନବଦିବସବ୍ୟାପୀ ଯଜ୍ଞବିଶେଷ—
2. A vedic sacrifice performable in 9 days.

ଦେ. ବି—ନବରାତ୍ରି (ଦେଖ)—Nabarātri (See)

ନବରାତ୍ରି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନବରାତ୍ର) —
Nabarātri ୧ । ଯୋଖତା ସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରସବର ନବମ ଦିନ ରାତ୍ରିରେ କରାଯିବା ଉତ୍ସବ; ସ୍ତ୍ରୀ ଅପୂର୍ବବିଶେଷ—
1. A festival observed on the 9th day of the birth of a child.

୨ । ନଅ ଦିନ ଓ ନଅ ରାତ୍ରି ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଭାବରେ ନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ କରିବାରୂପ ଉତ୍ସବବିଶେଷ—
2. A festival of loudly repeating the name of the Deity for 9 days (day and night) without cessation.

ନବରାଶିକ—ସଂ. ବି—ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ୯ ଗୋଟି ରାଶିର ସମାନୁପାତ-ପ୍ରକ୍ରିୟାବିଶେଷ—(mathematics) A compound rule of three; the rule of nine.
Nabarāsika

ନବରାଷ୍ଟ୍ର—ସଂ. ବି—ନୂତନ ରାଜ୍ୟ—
Nabarāshtra 1 A new kingdom.

୨ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗସ୍ଥ ନଅ ଗୋଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରଦେଶ (ଯଥା—ସୌରାଷ୍ଟ୍ର, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ସୁନ୍ଦରରାଷ୍ଟ୍ର, ଉତ୍କଳରାଷ୍ଟ୍ର ଇତ୍ୟାଦି)—2. Nine famous kingdoms in the southern portion of ancient India.

୩ । ଉତ୍କଳର ଦେଶାଧିପତିଙ୍କ ରାଜ୍ୟ—2. Name of an ancient kingdom of India.

ନବରି—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି—ଛଳ; ନବରଙ୍ଗ—
Nabari Airs; fashion; gaiety; buffoonery.

ନବଳ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ନବ+ଲ ଧାତୁ=ପ୍ରକାଶ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)-
Nabala ୧ । ନବୀନ; ନୂତନ—1. New.

(ନବଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯୁବକ—2. Young; youthful

୩ । ନବ ଯୁବକ—
3 (a person) In the prime of youth

୪ । ସୁନ୍ଦର (ହି. ଶ.)—4. Beautiful.

୫ । ସ୍ୱଚ୍ଛ (ହି. ଶ)—5. Bright.

୬ । ତାଜା; ତଟକା (ହି. ଶ.)—6. Fresh.

ନବଳ କିଶୋର—ସଂ. ବି, ପୁଂ—ନବକିଶୋର (ଦେଖ)
Nabala kisora Nabakisora (See)

ନବଲକ୍ଷଣ—ସଂ. ବି—୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣର ନଅ ଗୋଟି ଲକ୍ଷଣ ବା ଚିହ୍ନ—
Nabalakshaṇa 1. The nine signs by which a Brāhmaṇa can be known.

[ଦ୍ର—ଅଗ୍ନିର, ଜନସ୍ୱ, ବିଦ୍ୟା, ତ୍ରିଷ୍ଟୁଭ୍, ତୀର୍ଥ ଦର୍ଶନ, ଜିଷ୍ଣୁ, ବୃଦ୍ଧି, ତପ ଓ ଦାନ ବ୍ରାହ୍ମଣର ନବ ଲକ୍ଷଣ ।]

୨ । ନବଧାଭକ୍ତି (ଦେଖ)
2. Nabadhā bhakti (See)

୩ । ଅନୁରାଗ ବା ପ୍ରଣୟର ନଅ ଗୋଟି ଲକ୍ଷଣ—
3. Nine signs or indications of a person falling in love with another of the opposite sex.

୪ । ଯୋଗସାଧନର ନଅ ଗୋଟି ସୋପାନ—
4. Nine steps in Jōga exercise.

୫ । ସୃଷ୍ଟି, ସ୍ଥିତି, ପ୍ରଳୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନଅ ପ୍ରକାର ଐଶ୍ୱରିକ ଲକ୍ଷଣ—5. Nine natural signs in connection with the creation, preservation and destruction of the Universe.

ନବଶଃ—ସଂ. (ନବନ୍+ଶସ୍; ବାର ଅର୍ଥରେ)—୧ । ନଅ ନଅ କରି; ଥରକେ ନଅଟା ଲେଖାଏଁ—1. Nine at a time; by nines.

୨ । (ଗଣିତ) ଏକାଅଶି; ୯ × ୯; ୯ ର ବର୍ଗ—
2. 81; the square of nine.

ନବଶକ୍ତି—ସଂ. ବି.—୧ । ନୂତନ ଶକ୍ତି ବା ବଳ—
Naba śakti 1. New or fresh vigour or strength.

୨ । ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ ମତରେ ବିଶ୍ୱଚାଳୟିତ୍ରୀ ନଅ ଗୋଟି ଶକ୍ତି-ରୂପିଣୀ ଦେବତା—2. The nine personifications of the energy guiding the Universe according to the Hindus.

[ଦ୍ର—ନବଶକ୍ତି ଯଥା—ପ୍ରଜ୍ଞା, ମାୟା, ଜୟା, ସୁଖା, ବିଶୁଦ୍ଧା, ନନ୍ଦିନୀ, ସୁପ୍ରଭା, ବିଜୟା ଓ ସର୍ବସିଦ୍ଧିଜା; ମତାନ୍ତରେ ବିମଳା, ଉତ୍କର୍ଷିଣୀ, ଜ୍ଞାନକ୍ରିୟା, ଯୋଗା, ପ୍ରହ୍ୱୀ, ସତ୍ୟା, ଈଶାନା, ଅନୁଗ୍ରହା ଓ ବରଜା ।]

ଅନ୍ୟେ ବଦନ୍ତି ନବଶକ୍ତିଃ
ସେ ଅବୀ ଉତ୍ତ ପାଷ୍ଟବର୍ଣ୍ଣି । ଭାଗବତ ।

ନବଶଶୀ—ସଂ. ବି.—ଦ୍ୱିତୀୟାର ଚନ୍ଦ୍ର—
Nabaśaśi The new crescent moon.

ନବଶସ୍ୟ—ସଂ. ବି.—ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଫସଲରୁ ଲବ୍ଧ ଶସ୍ୟ—
Nabaśasya The first fruits of the year's harvest.

ନବଶାକ—ସଂ. ବି.—୧ । ନବଶାୟକ (ଦେଖ)
Nabaśāka 1. Nabaśāyaka (See)
୨ । ଶକଜାତୀୟ ନଅଗୋଟି ଶିଳ୍ପବ୍ୟବସାୟୀ ଜାତି (ପ୍ରକୃତି-ବାଦ)—2. Nine classes of artisans amongst the Śakas of ancient India.

ନବ ଶାକର—ଦେ. ବି.—ନିଶାଦଳ (ଦେଖ)
Naba śākara Niśādala (See)

ନବଶାଖ(ଖା)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନବଶାଖା)—ନବଶାୟକ (ଦେଖ)
Nabaśākha (khā) Nabaśāyaka (See)

ନବଶାୟକ—ସଂ. ବି.—ହିନ୍ଦୁସମାଜର ଜାତି; ନଅ ଗୋଟି ବ୍ୟାପାରୀ ଜାତି—
Naba śāyaka Nine castes of traders and artisans in Hindu society.

[ଦ୍ର—ଗଉଡ଼, ତେଲି, ତନ୍ତୀ, ଭଣ୍ଡାରି, ମାଳି, ଗୁଡ଼ିଆ, କମାର, କୁମ୍ଭାର ଓ ପାନବରଜୀ ବା ପାନରୁ ଏମାନେ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ୯ଟି ବ୍ୟାପାରୀ ଜାତି । ଏମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପ୍ରକାଶ୍ୟତଃ ଦାଣ୍ଡକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଜାତିପାଟକମାନେ ହିଁ ସ୍ୱାନରେ ବସି ସାମାଜିକ ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରନ୍ତି ।

ପରାଶର ସଂହିତା ଅନୁସାରେ ଗଉଡ଼, ମାଳୀ, ତେଲି, ତନ୍ତୀ, ଗୁଡ଼ିଆ, ପାନବରଜୀ, କୁମ୍ଭାର, କମାର, ଓ ଭଣ୍ଡାରି ନବଶାୟକ ଅଟନ୍ତି । ପରାଶର ଅନୁସାରେ ଏ ନଅ ଜାତି ସଙ୍କର ଓ ଶୁଦ୍ଧ ଶୂଦ୍ର । ବଙ୍ଗଦେଶରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଜଳ ସ୍ପର୍ଶ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ତେଲି, ତନ୍ତୀ, କମାର, କୁମ୍ଭାରମାନଙ୍କ ସ୍ପୃଷ୍ଟଜଳ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୀଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ତେଲି, ତନ୍ତୀଙ୍କ ସ୍ପୃଷ୍ଟଜଳ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ନବଶିକ୍ଷିତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—(କର୍ମଧା; ନବଶିକ୍ଷିତ)—୧ । ନୂଆଶିଖାଳି; ଯେ କୌଣସି ବିଦ୍ୟା ନୂଆ ଶିଖିଅଛି—
Naba śikshita 1. Novice
(ନବଶିକ୍ଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଆଧୁନିକ ରୀତିରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତ—
2. Educated in modern methods.

ନବଶୋଭ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନବ+ଶୋଭା)—ତରୁଣ; ଯୁବକ (ହି. ଶ.)—Youthful; in the prime of youth.
Nabaśobha
(ନବଶୋଭା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନବସଙ୍ଗମ—ସଂ. ବି.—(କର୍ମଧା; ନବ+ସଙ୍ଗମ)—୧ । ନୂତନ ସମାଗମ—1. New interview.
Naba saṅgama
୨ । ଦମ୍ପତିଙ୍କର ପ୍ରଥମ ମିଳନ—
2. The first meeting of a married couple.

ନବସ(ସି)ନ୍ଦା(ନ୍ଧା)—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନବିସିନ୍ଦାହ୍)—୧ । ଦଲିଲ ଲେଖିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଦଲିଲ ଲେଖକ—
Nabasa(si)ndā (ndhā) 1. The scribe or writer of a document.
ନବିସିନ୍ଧା
୨ । ଦରଖାସ୍ତର ଲେଖକ—2. Petition writer.
୩ । ଲେଖକ—3. Writer.

ନବସରା(ରି)—ଦେ. ବିଶ.—ନବସରିଆ (ଦେଖ)
Nabasarā(ri) Nabasariā (See)

ନବସରିଆ—ଦେ. ବିଶ.—(ସଂ. ନବ+ସ୍ରକ୍)—ନଅ ସରିଯୁକ୍ତ (ହାର)
Naba sariā Nine-stringed (necklace).
ନବସରୀ ନବସରା

ନବସାଗରି—ଦେ. ବି.—ସାଗରପେଶା (ଦେଖ)
Nabasāgari Sāgarapeśā (See)
ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି.—ଓଡ଼ିଆରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିବା ବଙ୍ଗାଳୀ—The Bengalees talking in the Oriya language.

ନବସୂତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ନବ+ସୂତ)—ନବଜାତ (ଦେଖ)—
Nabasūta Nabajāta (See)
(ନବସୂତା ସ୍ତ୍ରୀ)

ନବସୂତା—ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନବସୂତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ନବପ୍ରସୂତା (ଦେଖ)
Nabasūtā Naba prasūtā (See)
(ନବସୂତ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନବା—ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନବ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ନବର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Nabā Feminine of Nabā.
(ନବ—ପୁଂ) ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନବନ)—୧ । ନଅ ବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ତାସ୍; ନହଲା—1. (in card playing) The card containing nine points.
୨ । (ଅନାଦରାର୍ଥକ) ନବକିଶୋର ବା ନବଘନର ଡାକନାମ—
2. Name for calling Nabakiśora or Nabaghana.
୩ । (ସଂ.ନବା)-ନବୀନା; ନବ ଯୁବତୀ—3. A girl in the hey-day of youth.
ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ସଂ. ନୀ ଧାତୁ)—ଗ୍ରହଣ କରିବା; ନେବା—
1. Taking; accepting.
୨ । ବହନ କରିବା—2. Carrying.
ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି (ସଂ. ନୀ ଧାତୁ)—'ନେବା' (ଦେଖ) Nebā (See)
[ଦ୍ର—ସଂ. ନୀ ଧାତୁର ଲେଖା ହେବା କ୍ରିୟାବାଚକ ଆକାର 'ନେବା' ଓ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଆକାର 'ନବା'; ଭୁଲ. ଦେବା କ୍ରିୟାର କଥିତ ଆକାର 'ଦବା']

ନବାଂଶ—ସଂ. ବି (ନବ+ଅଂଶ)—(ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ମେଷାଦି ଦ୍ୱାଦଶ ରାଶି ବା ଲଗ୍ନର ପ୍ରତ୍ୟେକର ନବମଭାଗର ଏକ ଏକ ଭାଗ—(astrology) One ninth of each of the 12 Lagnas or natal signs of one's horoscope.
Nabāṁśa
[ଦ୍ର—ଜାତକରେ ଏହି ନବାଂଶ ଦ୍ୱାରା ଶିଶୁର ଭାବୀ ଜୀବନର ବିଷୟମାନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଏ]

ନବା(ବେ)ଇ—ଦେ. ବି. (ଆଦରାର୍ଥକ)—ନବକିଶୋର, ନବଘନ ଆଦିଙ୍କ ଡାକ ନାମ—Name for calling Nabakishore or Nabaghana.
Nabā(be)i
ନବାଇ

ନବାଙ୍କୀ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଫାଜିଲ୍ମି—1. Pertness; undue forwardness.
Nabāki

୨ । ମୁହଁବାଲିଙ୍ଗି—2. Vainglory; bragging.

ନବାଗତ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (କର୍ମଧାରୟ. ନବ+ଆଗତ)—ନୂଆ ହୋଇ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିବା—
Nabāgata (ନବାଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
Newly come; one who has recently arrived or joined.

ନବାଙ୍କ—ସଂ ବି (କର୍ମଧା. ନବ+ଅଙ୍କ)—ନୂତନ ସନ; ନବବର୍ଷ—
Nabāṅka
New year.

ଦେ. ବି—ନଅ ବାଙ୍କ ବା ମୋଡ଼—Nine bends or curvatures.

ନବାଙ୍କ ପାଞ୍ଜି—ଦେ. ବି (ସଂ. ନବାଙ୍କ ଓ ପଞ୍ଜିକା)—ନୂତନ ବର୍ଷର ପାଞ୍ଜି; ନୂଆପାଞ୍ଜି—The almanac for the new year.
Nabāṅka pāñji

ନବାଙ୍କ ବେଢ଼ା—ଦେ. ବି—ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଯାତ୍ରାବିଶେଷ—One of the festivals of Lord Jagannath.
Nabāṅka berḍhā
(ନବାଙ୍କ ଯାତ୍ରା—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ସୌର ପୌଷ ବା ଧନୁମାସର ଶେଷ ଦିନ ଏ ଯାତ୍ରା ହୁଏ । ତହିଁ ଆରଦିନଠାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବଙ୍କର ହନୁ ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଉତ୍ତରାୟଣ ଗତି ଅନୁସାରେ ନୂତନ ବର୍ଷାରମ୍ଭ ହେବାରୁ ସମ୍ଭବତଃ ଏହି ଯାତ୍ରାର ଏପରି ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି ।]

ନବାଙ୍ଗପାଚନ—ସଂ. ବି—ନଅ ଗୋଟି ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟ (ଶୁଣ୍ଠି, ପିପ୍ପଳି, ମରିଚ, ହରିଡ଼ା, ବାହାଡ଼ା, ଅଅଁଳା, ଭବ୍ୟ, ଚିତା ଓ ବାଇବିଡ଼ଙ୍ଗ ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ପାଚନ— A decoction made of nine ingredients.
Nabāṅga pāchana

ନବାଙ୍ଗୀ—ସଂ.ବି.ସ୍ତ୍ରୀ—(ନବ+ଅଙ୍ଗ+ଈ) ୧ । ସ୍ତ୍ରୀ—1. A woman (Apte).
Nabāṅgī

୨ । ନବ ଯୁବତୀ—2. A woman in her prime of youth.

ନବାତ—ବୈଦେ. ବି (ଫା.)—କନ; ସଫା କରାଯାଇଥିବା ଗୁଡ଼—Refined molasses.
Nabāta
ନବାତ; ଖାଁଡ଼

ନବାତ ମିଶ୍ରି ଯେ ନ ଚିହ୍ନେ, ଲୁଣ ଗ୍ରନ୍ଥିକ ପ୍ରାପ୍ତ ମଣେ—
ରୂପଚନ୍ଦ୍ର-ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ନବାଥବା—ପ୍ରାଦେ.(ଗଡ଼ଜାତ)ବି—ଘେଣ୍ଟ ଜାତୀୟ ଏକପ୍ରକାର ଚଢ଼େଇ—A bird belonging to the class of the owl.
Nabāthabā

[ଦ୍ର—ଦୂରରେ ଥାଇ ଗୋଟିଏ ଚଢ଼େଇ ବୋଲାଏ 'ନବା'; ଅଉ ଗୋଟିଏ ଜବାବ୍ ଦିଏ 'ଥବା' ଏ ପକ୍ଷୀ ହୁଁହାଁ ଚଢ଼େଇ ପରି । ଏହାର ଶବ୍ଦ ଅଶୁଭସୂଚକ ।]

ନବାନ୍ନ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନବ+ଅନ୍ନ)—୧ । ନୂଆ ଖିଆ; କୌଣସି ବର୍ଷର ଅମଦାନି ହୋଇ ଥିବା ନୂଆ ଧାନର ଚୁଡ଼ା ବା ନୂଆ ଗୁଡ଼ିଲର ଭାତ ଖାଇବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଗୃହସ୍ଥର ଉତ୍ସବବିଶେଷ—1. A feast when the house-holder first partakes of the rice or churḍā of the new year's paddy.
Nabānna

[ଦ୍ର—ଏ ଉତ୍ସବରେ ଗୃହସ୍ଥ ପିତୃଦେବତା, ଅଗ୍ନି, ଶ୍ରୀ ଓ ବିପ୍ରମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଚ୍ଚନା କରନ୍ତି ।]

୨ । ସଦ୍ୟ ରନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ଭାତ; ଭାତକା ଭାତ—2. Fresh boiled rice.

ନବାବ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ନବାବ୍)—୧ । (ମୁସଲମାନ ରାଜତ୍ୱକାଳୀନ) ପ୍ରଦେଶର ଶାସନକର୍ତ୍ତା—1. Lieutenant Governor; a ruler of a provice (under the Mahomedan rule.)
Nabāb
ନବାବ

୨ । ମୁସଲମାନ ସାମନ୍ତ ରାଜା—2. A feudatory Mahomedan chief or Ruler of a state.

୩ । ଇଂରେଜ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କର ମୁସଲମାନ ଜମିଦାର ଓ ଧନୀଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧି—3. A title given by the British Government to Mahomedan zamindars.

୪ । ଧନୀ ଓ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—4. Rich and respectable man; Nabab.

୫ । ବଡ଼ଲୋକି ଢଙ୍ଗରେ ଚଳିବା ଓ ବ୍ୟୟ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—4. A person living in rich and expensive style.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜି ଭାଷାରେ Nabab ନବାବ୍ ବା Nawab ନବାବ୍ ରୂପ ଧାରଣ କରି ଚଳି ଅଛି ।]

ନବାବ୍‌ଗିରି—ଦେ. ବି.—ନବାବ ଢଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Nabāb giri
ନବାବଗିରି
Nabābi ḍhaṅga (See)

ନବାବ୍ ଜାଦା—ବୈଦେ. ବି. ପୁଂ (ଆ. ନବାବ୍+ଫା. ଜାଦା)—ନବାବଙ୍କ ପୁତ୍ର—A son of a Nabāb; a prince of a Nabāb.
Nabāb jādā
(ନବାବ୍‌ଜାଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନବାବ୍ ନାଜିମ୍—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନବାବ୍+ନାଜିମ୍)—କୌଣସି ପ୍ରଦେଶର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଓ ଉଚ୍ଚତରପଦ—The Provincial executive and Judicial head.
Nabāb nājim
ନବାବ ନାଜୀମ
ନବାବ ନାଜିମ

ନବାବ୍ ବାହାଦୁର୍—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନବାବ୍ ଓ ଫା. ବାହାଦର୍)—ରାଜତ୍ୱ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ମୁସଲମାନଙ୍କୁ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଦେବା ଉପାଧିବିଶେଷ—A title given to Mahomedans by the British Government.
Nabāb bahādur
ନବାବ ବାହାଦୁର
ନବାବ ବାହାଦୁର

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ଦେବା ଉପାଧି=ରାଏସାହେବ, ରାଓ ସାହେବ; ରାଏବାହାଦୁର, ରାଓବାହାଦୁର; ରାଜା, ରାଜାବାହାଦୁର । ମୁସଲମାନଙ୍କୁ ଦେବାଉପାଧି=ଖାଁସାହେବ, ଖାଁ ବାହାଦୁର; ନବାବ୍, ନବାବ୍ ବାହାଦୁର୍ ।]

ନବାବ୍ ସାହେବ—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନବାବ୍ ଓ ସାହେବ୍)—ନବାବଙ୍କର ସମ୍ମାନସୂଚକ ସମ୍ବୋଧନ—A term of respect applied to a Nabāb.
Nabāb sāheb
ନବାବ ସାହିବ
নবাব সাহিব

ନବାବି—ବୈଦେ. ବିଣ (ଆ. ନବାବୀ)—୧ । ନବାବ ଯୋଗ୍ୟ—1. Befitting a Nabāb; princely.
Nabābi
ନବାବୀ
নবাবী
୨ । ବଡ଼ଲୋକଆ; ଧନସ୍ଫୁଲକ (କର୍ମ)—2. (act) Becoming or befitting a rich man.
(ନବାବିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ବି—୧ । ଧନମଦ; ଧନଗାରିମା—1. Pride of riches.
୨ । ନବାବ୍ ବା ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପଦ—2. The position of a Nawāb.
୩ । ଧନସମ୍ପଦ—3. Riches; prosperity.
୪ । ନବାବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳ—4. The regime or rule of a Nawāb.
୫ । ବଡ଼ଲୋକ; ଧନୀସ୍ଫୁଲକ ଢଙ୍ଗ—5. Manners befitting a rich man.

ନବାବି କାଇଦା—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନବାବୀ ଓ କାୟଦା)—ନବାବ୍ ବା ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ଉପଯୁକ୍ତ ନିୟମ ବା ରୀତି—Style or etiquette befitting a Nawāb.
Nabābi kāidā
ନବାବୀ କାୟଦା
নবাবী কায়দা

ନବାବି କାରଖାନା—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନବାବୀ ଓ ଫା. କାର୍‌ଖାନା)—ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ ବା ବହୁବ୍ୟୟସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ; ବଡ଼ଲୋକ ଆଡ଼ମ୍ବର—Grandeour befitting a Nawāb.
Nabābi kārakhānā
ନବାବୀ କାରଖାନା
নবাবী কারখানা

ନବାବି ଢଙ୍ଗ—ବୈ. ବି—୧ । ନବାବଯୋଗ୍ୟ ଆଚରଣ—1. Conduct befitting a Nawāb.
Nabābi dhanga
୨ । ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ଚଳବା ରୀତି—2. Richman's style of living
୩ । ବଡ଼ଲୋକ ଆଚରଣ—3. Behaviour or style befitting a noble man.
ନବାବିଚଳଣ, ନବାବିଚାଲ୍, ନବାବିଚାଲ, ନବାବିଧରଣ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନବାବୀଢଙ୍ଗ **নবাবীঢঙ্গ**

ନବାମ୍ବର—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ନବ+ଅମ୍ବର)—ନୂଆଲୁଗା; ନବବସ୍ତ୍ର—New cloth.
Nabāmbara

ନବାମ୍ବିକା—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ନବ+ଅମ୍ବିକା)—୧ । ନବଦୁର୍ଗା (ଦେଖ) 1. Nabadurgā (See).
୨ । ନଅ ପ୍ରକାର ଶକ୍ତି-ମୂର୍ତ୍ତି—2. The 9 incarnations of the essential energy of the universe personified as mother of the universe.
Nabāmbikā
[ଦ୍ର—ନବଦୁର୍ଗା—ବ୍ରହ୍ମାଣୀ, ମାହେଶୀ, କୌମାରୀ, ବୈଷ୍ଣବୀ, ବାରାହୀ, ନାରସିଂହୀ, ମାହେନ୍ଦ୍ରୀ, ଚଣ୍ଡିକା ଓ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ।]

ନବାର୍ଚ୍ଚିଃ—ସଂ. ବି. (ନବ=୯+ଅର୍ଚ୍ଚିଃ=ଜ୍ୟୋତି; ନବାର୍ଚ୍ଚିସ୍—୧ମା. ୧ବ) ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ—The planet Mars.
Nabārchchih

ନବାହ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନବ+ଅହନ୍=ଦିନ)—୧ । ନଅ ଦିନ—1. Nine days.
Nabāha
୨ । ନବମ ଦିନ—2. Ninth day.
୩ । ନଅ ଦିନରେ ସମାପ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—3. A work which takes 9 days to be completed.
୪ । ନୂଆଅଁ; ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଦିନ—4. New year's day.
୫ । ପକ୍ଷର ପ୍ରଥମ ତିଥି; ପ୍ରତିପଦ୍—5. The first day of a fortnight (Apte).
୬ । ନଅ ଦିନରେ ସମାପନୀୟ ରାମାୟଣର ପାଠ (ହ. ଶ.)—6. A reading through of the Rāmāyaṇa which is finished in nine days.

ନବିନା ଘୋଟ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—କାଉଡ଼ି ଗାଡ଼ରେ ପକାଇ ଖେଳା ଯିବା ବାଟ ବା କଉଡ଼ିଖେଳର ନବମ ଆଘାତ—The ninth stroke of a game of cowries.
Nabinā ghoṭa

ନବିସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନବିସ୍)—୧ । ଲେଖକ—1. Writer.
ନବିସ
নবীস
୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ଲେଖା କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—2. A person who does a certain writing.
[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ନକଲ ନବିସ, ଚାଇଳ ନବିସ, ଭଉଜୀ ନବିସ୍, ଅରଜୀ ନବିସ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ନବିସ(ସି)ନ୍ଦା(ନ୍ଧା)—ବୈଦେ. ବି. (ଫା.)—ନବସନ୍ଦା (ଦେଖ) Nabasandā (See)
Nabisa (si)ndā(ndhā)

ନବିସୀ—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—୧ । ଲେଖକ ବା କିରାଣୀର ଚାକିରି—1. The post of a clerk or scribe.
Nabisī
୨ । ଲେଖିବା କର୍ମ—2. Writing.

ନବୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—Name given to females.
Nabī

ନବୀ, ନବୀ ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନବୀହ୍)—୧ । ମୁସଲମାନଙ୍କ ମତରେ ପୃଥିବୀକୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରେରିତ ଦୂତ; ଯୟଗମ୍ବର—1. God's messenger on earth.
୨ । ଭବିଷ୍ୟଦ୍ ବକ୍ତା—2. A prophet.
୩ । ଧର୍ମ-ସଂସ୍କାରକ—3. A religious reformer.

ନବୀକରଣ—ସଂ. ବି (ନବ+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ୱି+କରଣ)—ଜୀର୍ଣ୍ଣସଂସ୍କାର; ପୁନର୍ଗଠନ—Reformation; repairing; renewal; renovation.
Nabīkaraṇa

ନବୀକୃତ—ସଂ. ବିଣ (ନବ+ଅଭୂତଭାବେ. ଚ୍ୱି+କୃତ)—
Nabīkṛuta
(ନବୀକରଣ—ବି)
(ନବୀକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ମରାମତ କରାଯାଇଥିବା; ଜୀର୍ଣ୍ଣସଂସ୍କୃତ—1. Repaired; reformed
୨ । ବିଶ୍ରାମାଦି ଦ୍ୱାରା ନବ ବଳ ପ୍ରାପ୍ତ—2 Refreshed after rest.
୩ । ପୁଣି ନୂଆ ହୋଇ କରା ଯାଇଥିବା; ପୁନର୍ଗଠିତ—3. Renewed; renovated.

ନବୀନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନବ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଇନ)—୧ । ନୂତନ—
Nabīna 1. New.
(ନବୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ବିପରୀତ—ପ୍ରାଚୀନ) ୨ । ଅଳ୍ପବୟସ୍କ—
2. Young.
୩ । ଯୁବକ; ତରୁଣ—3, Youthful; adolescent.
୪ । ସଜ; ତଟକା—4. Fresh.
ଦେ. ବି—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—Name given to males.

ନବୀନା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନବୀନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ରୂପ)—୧ । ନବତରୁଣୀ—
Nabīnā 1. A girl in the prime of her youth.
ଦେ. ବି. ପୁଂ—୧ । ନବୀନର ଡାକନାମ—
1. Name for calling Nabina.
୨ । ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ ଫୁଲ ଓ ତହିଁର ଗଛ—
2. A sweet smelling flower and its plant.

ନବୀଭାବ—ସଂ. ବି (ନବ+ଅଦ୍ଭୁତ ଭାବେ ଚ୍ୱି+ଭାବ)—ସଂସ୍କାର;
Nabībhāba ସଂଶୋଧନ—Reformation; renewa .

ନବୀଭୂତ—ସଂ. ବିଣ (ନବ+ଅଦ୍ଭୁତ ଭାବେ ଚ୍ୱି+ଭୂତ)-ପୁନର୍ଗଠିତ—
Nabībhūta Repaired; renewed; renovated.
(ନବୀଭୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନବେ(ବ୍ବେ)—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ (ସଂ. ନବତି)—ନବ୍ବେ; ୯୦—
Nabe(bbe) Ninety; 90.
नब्बे

ନବେ(ଭେ)ମ୍ବର—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. ନଭେମ୍ବର)—ଇଂରାଜୀ
Nabe(bhe)mbara ଗଣନାରେ ବର୍ଷର ଏକାଦଶ ମାସ
ନବେମ୍ବର, ନଭେମ୍ବର (କାର୍ତ୍ତିକ ଓ ମାର୍ଗଶିର)—
नोअम्बर Month of November.

ନବୈଦ୍ୟ ବ୍ୟାଧି—ଦେ. ବି—ଅଚିକିତ୍ସ୍ୟ ରୋଗ—A disease
Nabaidyabyādhi which can never be cured by a physician.

ନବୋଢ଼ା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନବ+ଉଢ଼ା=ବିବାହିତା)—
Nabordhā ନବବିବାହିତା (ବାଳିକା)—
(ନବ ପାଣିଗ୍ରହଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) Newly wedded; newly married (girl).
ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନବବିବାହିତା କନ୍ୟା; ନୂଆବୋହୂ; ନବବଧୂ—1. A bride; a newly married girl.
୨ । କାବ୍ୟ ନାଟକାଦିରେ ମୁଗ୍ଧା ନାୟିକା ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜାତଯୌବନା ନାୟିକାବିଶେଷ, ଯେ ଲଜ୍ଜା ଓ ଭୟ ଯୋଗୁଁ ନାୟକର ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ନୁହେଁ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A class of heroines of romance or fiction who has recently attained puberty and does not wish to meet her lover owing to bashfulness and fear.

ନବୋଦକ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନବ+ଉଦକ)—ନୂଆ ବର୍ଷାଜଳ—
Nabodaka New rain-water.

ନବୋଦିତ—ସଂ. ବିଣ. (କର୍ମଧା; ନବ+ଉଦିତ)—
Nabodita ନୂଆ ହୋଇ ଉଦିତ ବା ଜାତ ହୋଇଥିବା—
Newly risen.

ନବୋଦିତ ଭାନୁ—ସଂ. ବି—ବାଲରବି—
Nabodita bhānu Newly risen sun.
[ଦ୍ର—ଏହିପରି ନବୋଦିତ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ନବୋଦିତ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଦି ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।]

ନବୋଦ୍ଗତ—ସଂ. ବିଣ. (କର୍ମଧା; ନବ+ଉଦ୍ଗତ=ଜାତ)—
Nabodgata ନୂଆ ହୋଇ ବାହାର ଥିବା—
Newly come out.

ନବୋଦ୍ଧୃତ—ସଂ. ବିଣ. (କର୍ମଧା; ନବ+ଉଦ୍ଧୃତ)—
Naboddhṛuta ନୂଆ ହୋଇ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇଥିବା; ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ଯାହାର ଉଦ୍ଧାରସାଧନ ହୋଇଥାଏ—
Newly extracted or brought out or delivered.
ସଂ. ବି—ନବନୀତ; ଲହୁଣୀ—Butter.

ନବୋଦ୍ୟମ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନବ+ଉଦ୍ୟମ)—୧ । ପ୍ରଥମ ଚେଷ୍ଟା—
Nabodyama 1. First attempt.
୨ । ନୂତନ ଚେଷ୍ଟା; ଆଦ୍ୟର ଥରେ ଚେଷ୍ଟା—
2. A fresh attempt.

ନବୋଦ୍ୟମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନବୋଦ୍ୟମ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nabodyamī ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରଥମେ ଉଦ୍ୟମ କରିଥାଏ—Attempting a thing for the first time.

ନବ୍ଜ—ବୈଦେ. ବି—୧ । (ଫା. ଲବ୍‌ଜ)—ଲବଜ (ଦେଖ)
Nabja 1. Labaja (See)
୨ । (ଫା. ନବ୍‌ଜ)—ନାଡ଼ି—2. Pulse.

ନବ୍ଧା—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସଂ. ନବଧା)—ନବଧା (ଦେଖ)
Nabdhā Nabadhā (See)

ନବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନବ=ନୂତନ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଯ)—
Nabya ୧ । ନବୀନ; ନୂତନ—1. New.
(ନବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଇଦାନୀନ୍ତନ; ଆଧୁନିକ—2. Modern.
[ନବ୍ୟତା(ତ୍ୱ)—ବି] ୩ । ଅପ୍ରକାଶ; ଅଳ୍ପବୟସ୍କ; ଯୁବକ—
3. Raw; young.
୪ । ସଜ; ତଟକା—4. Fresh.
୫ । ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ବା ସଭ୍ୟତାରେ ଦୀକ୍ଷିତ—
5. Trained in the lines of modern civilization or education
୬ । ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ଘଟିଥିବା—6. Recent.
୭ । (ନୁ ଧାତୁ=ସ୍ତୁତି କରିବା+କର୍ମ. ଯ)—ସ୍ତୁତି ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—7. Fit to be prayed to.
ସଂ. ବି. (ନୁ ଧାତୁ+ଭାବ. ଯ)—ସ୍ତବ—

ନବ୍ୟଭାରତ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନବ୍ୟ+ଭାରତ, ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Nabyabhārata ନବ୍ୟଯୁଗର ଶିକ୍ଷାଦୀକ୍ଷାରେ ଦୀକ୍ଷିତ ଭାରତବର୍ଷ—
Modern India; new India.

ନବ୍ୟଯୁଗ—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ନବଯୁଗ; ଆଧୁନିକ କାଳ—
Nabyajuga The modern times; the modern age.

ନବ୍ୟଶିକ୍ଷା—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଅଧୁନା ପ୍ରଚଳିତ ଶିକ୍ଷା—
Nabyaśikshā Modern education.

ନବ୍ୟଶିକ୍ଷିତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Nabyaśikshita ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାରେ ଦୀକ୍ଷିତ—
Educated on modern lines.

ନବ୍ୟସଭ୍ୟ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—୧ । ଆଧୁନିକ
Nabya sabhya ସଭ୍ୟତାରେ ଶିକ୍ଷିତ ଓ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇଥିବା—
(ନବ୍ୟସଭ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Trained in the ways of modern civilization.

୨ । ଆଧୁନିକ କାଇଦାରେ ଚାଲମ୍ ହୋଇଥିବା—
2 New-fangled.

ନବ୍ୟସଭ୍ୟତା—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—୧ । ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟତା—
Nabya sabhyatā 1. Modern civilization

୨ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତା—2. Western civilization.

ନଭ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ନଷ୍ଟ ହେବା—
Nabh (root) To decay.

ନଭ—ସଂ. ବି. (ନଭ୍ ଧାତୁ+ଅ; ଯେ ପ୍ରଳୟରେ ମଧ୍ୟ ନଷ୍ଟ ନ ହୁଏ)—
Nabha ୧ । ସ୍ୱର୍ଗ—1. Heaven.

୨ । ଗଗନ; ଆକାଶ—2. The sky; the heavens.

୩ । ଶୂନ୍ୟ—3. The space

୪ । ଭୂପୃଷ୍ଠରେ ବହିବା ବାୟୁ; ଆବହ ବାୟୁ—
4. Atmosphere; the air enveloping the globe.

୫ । ଶ୍ରାବଣ ମାସ—5. The month of Śrābaṇa (July and August).

ବର୍ଷା କାରଣ ଛତ୍ର ନ ପଡ଼ନ୍ତି
ନ ମାନେ ନଭ ମାସ ନିଶା ଝଡ଼ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତ ।

୬ । ଋଷିବିଶେଷ—6. Name of a sage.

୭ । ମେଘ—7. Cloud.

୮ । ପକ୍ଷୀ—8. Bird.

୯ । ଘ୍ରାଣ—9. Scent.

୧୦ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଜନ୍ମ କୁଣ୍ଡଳୀରେ ଲଗ୍ନର ଦଶମସ୍ଥାନ-
10. (astrology) The tenth place counted from one's natal sign.

୧୧ । ଭାଦ୍ରମାସ (ହି. ଶ.)—11 The month of Bhādra (August-September).

୧୨ । ଆଶ୍ରୟ; ଆଧାର—
12. Shelter; refuge; receptacle.

୧୩ । ରାଜା ନଳଙ୍କର ଏକପୁତ୍ର—
13. Name of a son of king Nala.

୧୪ । ଅଭ୍ରକ (ହି. ଶ.)—14. Mica.

୧୫ । ବର୍ଷା (ହି ଶ.)—15. Rain.

୧୬ । ମୃଣାଳ ସୂତ୍ର (ହି. ଶ.)—
16. The fibre of the stalk of lotus.

ସଂ. ବିଶ.—ହିଂସ୍ରକ (ହି. ଶ.)—Malignant.

ନଭଃ—ସଂ. ବି. (ନଭ ଧାତୁ=ନଷ୍ଟ ହେବା+ଅସ୍; କିମ୍ବା ନ+ଭସ୍
Nabhaḥ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ ବ୍ୟପ୍; ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ ହେଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯହିଁରେ ଦୀପ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ)—
ନଭ (ଦେଖ) —Nabha (See)

ନଭଃକେତନ—ସଂ. ବି.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନଭଃ+କେତନ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Nabhaḥ ketana The sun.
(ନଭଃ ପନ୍ଥ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଭଃକ୍ରାନ୍ତି ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଭଃ+କ୍ରାନ୍ତିନ୍; ୧ମା. ୧ବ; ଯେ
Nabhaḥ krānti ଖୁବ୍ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଡେଇଁ)—ସିଂହ—Lion.

ନଭଃ ପ୍ରାଣ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଭଃ+ପ୍ରାଣ)—ବାୟୁ, ପବନ—
Nabhaḥ-prāṇa The air.
(ନଭଃସ୍ଥିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଭଃସଦ୍—ସଂ. ବି (ନଭଃ+ସଦ୍ ଧାତୁ=ରହିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ବ୍ୟପ୍)—
Nabhaḥ-sad ଦେବତା—1. Deity; the gods.

୨ । ଆକାଶବିହାରୀ ପକ୍ଷୀ ଆଦି—
2. Birds etc moving in the sky.

ନଭଃସରିତ୍—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଭଃ+ସରିତ୍)—୧ । ସ୍ୱର୍ଗଗଙ୍ଗା—
Nabhaḥ sarit 1. The Ganges said to flow in the
(ନଭୋନଦୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) heaven.

୨ । ଆକାଶରେ ଗୁଚ୍ଛରେ ଦେଖାଯିବା ଘନସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ନକ୍ଷତ୍ର-ପୁଞ୍ଜ-ଖଚିତ ମାର୍ଗ; କ୍ଷୀରପଥ—2. The milky way; the galaxy.

ନଭଃସ୍ଥଳ—ସଂ. ବି. (ରୂପକ କର୍ମଧା; ନଭଃ+ସ୍ଥଳ)—ଆକାଶ—
Nabhaḥ sthala The sky.
(ନଭସ୍ଥଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଭଃସ୍ଥିତ—ସଂ ବିଶ. (୭ମୀ ତତ୍; ନଭଃ+ସ୍ଥିତ)—ଆକାଶସ୍ଥ;
Nabhaḥ sthita ଶୂନ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ—Situated in the
(ନଭସ୍ଥିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) sky; suspended in space.

ସଂ. ବି — ନରକବିଶେଷ—Name of a hell.

ନଭଃସ୍ପୃକ୍—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ନଭସ୍+ସ୍ପୃଶ ଧାତୁ=ଛୁଇଁବା+
Nabhaḥ spṛuk +କର୍ତ୍ତୃ. ବ୍ୟପ୍; ନଭଃସ୍ପୃଶ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା. ୧ବ)
୧ । ଗଗନସ୍ପର୍ଶୀ—1. Cloud-capped.

୨ । ଅତି ଉଚ୍ଚ—2. Lofty; touching the sky.

ନଭଗ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—୧ । (ନଭ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nabhaga ଆକାଶଗାମୀ; ନଭଶ୍ଚର—
(ନଭଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Moving in the sky.

୨ । ଶୂନ୍ୟ-ବିମାନଗାମୀ—
2. Moving in aeroplanes.

୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ=ମନ୍ଦ + ଭଗ=ଭାଗ୍ୟ) ଦୁର୍ଭାଗା—
3. Unlucky; unfortunate.

ସଂ. ବି.— ୧ । ପକ୍ଷୀ (ହେ. ଶ.)—1. Bird.
୨ । ପବନ; ବାୟୁ (ହେ. ଶ)—2. Air.
୩ । ମେଘ (ହେ. ଶ.)—3. Cloud.
୪ । ବୈବସ୍ୱତ ମନୁଙ୍କର ଏକପୁତ୍ର (ହେ. ଶ.)—
4. Name of a son of Baibaswata Manu.

ନଭଗ ନାଥ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଭଗ+ନାଥ)—ଗରୁଡ଼—
Nabhaga nātha Garurda.
(ନଭଗେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଭଶ୍ଚକ୍ଷୁ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଭଃ+ଚକ୍ଷୁ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Nabhaschakshuh The sun.

ନଭଶ୍ଚମସ—ସଂ. ବି. (ନଭଃ=ସ୍ୱର୍ଗ+ଚମସ=ଯଜ୍ଞପାତ୍ରବିଶେଷ)—
Nabhaschamasa ୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.
୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ—2. Magic.
୩ । ଚତୁର ପିଠା—3. A kind of cake.
୪ । ନାନା ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ପିଷ୍ଟକ—
4. A kind of multi-coloured cake.

ନଭଶ୍ଚର—ସଂ. ବିଣ. ପୁ. (ନଭସ୍+ଚର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) – ଶୂନ୍ୟଗାମୀ;
Nabhaschara ଶୂନ୍ୟବିହାରୀ; ଅକାଶଚର—Moving in
(ନଭଶ୍ଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) the sky; aerial.
ସଂ. ବି.—୧ । ପକ୍ଷୀ—1. Bird.
୨ । ଦେବ, ଗନ୍ଧର୍ବ. ବିଦ୍ୟାଧର ପ୍ରଭୃତି—2 Celestial beings; the deities and demigods; aerial beings
୩ । ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରାଦି—3. Planets and stars.
୪ । ରାକ୍ଷସ ଓ ଭୂତ ପ୍ରେତାଦି—
4. Aerial spirits; ghosts; demons.
୫ । ପବନ; ବାୟୁ- 5 The wind; the air.
୬ । ମେଘ—6. The clouds.
୭ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—7. The sun.
୮ । ଶୂନ୍ୟ ବିମାନ; ଅକାଶଯାନ—8. Aeroplane.

ନଭଶ୍ଚାରୀ—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ. (ନଭସ୍+ଚର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.
Nabhaschārī ୧ବ.)—ନଭଶ୍ଚର (ଦେଖ)
(ନଭଶ୍ଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nabhaschara (See)

ନଭଶ୍ଚୁମ୍ବୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନଭସ୍+ଚୁମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.
Nabhaschumbī ୧ବ)– ନଭଃସ୍ପୃକ୍ (ଦେଖ)
(ନଭଶ୍ଚୁମ୍ବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nabhahspruk (See)

ନଭସ—ସଂ. ବି. (ନଭ୍ ଧାତୁ+ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ ଅସ)—୧ । ଅକାଶ—
Nabhasa 1. The sky.
୨ । ସ୍ୱର୍ଗ—2. Heaven.

ନଭସଙ୍ଗମ—ସଂ. ବି. (ନଭସ=ଅକାଶରୁ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nabhasangama ନଭଶ୍ଚର (ଦେଖ)
Nabhaschara (See)

ନଭସ୍ତଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନଭସ୍+ତଳ)—
Nabhastala ୧ । ଅକାଶର ଦେହ—
1. The surface of the sky.
୨ । ନଭଃସ୍ଥଳ; ଗଗନତଳ; ଅକାଶମଣ୍ଡଳ—
2. The vault of heaven; the sky; the space.

ନଭସ୍ଥଳ—ସଂ. ବି. (ନଭ+ସ୍ଥଳ)—୧ । ନଭସ୍ତଳ (ଦେଖ)
Nabhasthala 1. Nabhastala (See)
୧ । ଶିବ (ହେ. ଶ.)—2. Siba.

ନଭସ୍ୱତ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଭସ୍ୱତ୍)—ପବନ—
Nabhaswata Wind; air.
ମଧ୍ୟଭାଷେ ସତ ଭସ୍ମ ନଭସ୍ୱତରେ ଥର । ଭଃ. କୋଷ୍ଟକ୍ରହ୍ମ ଶ୍ରୀପ୍ରଦର୍ଶ ।

ନଭସ୍ୱାନ୍—ସଂ. ବି. (ନଭସ୍+ବତ୍; ନଭସ୍ୱତ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା.
Nabhaswān ୧ବ.) – ୧ । ପବନ—
1. The wind; the air.
୨ । ଯୁବା—2. A youth.

ନଭସ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନଭସ୍+ଯ)—୧ । ଭାଦ୍ର ମାସ—
Nabhasya 1. The month of Bhādra.
୨ । (ନାମ) ସ୍ୱାରୋଚିଷମନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
2. Name of a son of Swārochisha Manu.
ସଂ. ବିଣ.—ଅକାଶଜାତ; ସ୍ୱର୍ଗୀୟ—
Celestial; aerial.

ନଭାକ—ସଂ. ବି. (ନ+ଭା ଧାତୁ ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ ଅକ)—
Nabhāka ୧ । ଅନ୍ଧକାର—1. Darkness.
୨ । ରାହୁ—2. The ascending node.
୩ । (ନାମ) ଋଷିବିଶେଷ—3. The name of a sage.

ନଭି—ସଂ. ବି.—ଚକ୍ର; ପହିଆ—
Nabhi Wheel.

ନଭିବା—ସ୍ତ୍ରୀ କ୍ରି. (ସଂ. ଲଭ୍ ଧାତୁ)—ଲଭିବା ଦେଖ—
Nabhibā Labhibā (See)

ନଭୂତ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ.'ନଭୂତୋ ନ ଭବିଷ୍ୟତି'ପ୍ରବଚନର ଆଦ୍ୟ ପଦ)—
Nabhūta ୧ । ଅଦୃଷ୍ଟପୂର୍ବ (ବିଷୟ)—1. Unseen (thing).
୨ । ଯାହା ଘଟି ନ ଥିଲା; ଅଦ୍ଭୁତ—2 Wonderful.
୩ । ଅସାଧାରଣ—3. Unusual.
୪ । ଅସମ୍ଭବ—4. Impossible; improbable.

ନ ଭୂତୋ ନ ଭବିଷ୍ୟତି—ସଂ. ପ୍ରବଚନ—ଯେଉଁ କଥା ହୋଇ ନଥିଲା
Na bhūto na bhabishyati ବା ହେବ ନାହିଁ; ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ ଓ
न भूतो न भविष्यति ଅସମ୍ଭବ କଥା—A thing which has never been heard of nor can be imagined.

ନଭେଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ନୋଭେଲ୍)—ଉପନ୍ୟାସ; କାଳ୍ପନିକ
Nabhel ଗଳ୍ପବିଶିଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥ; ରସପ୍ରଧାନ ଉପକଥା—Novel.
नभेल नोवेल

ନଭୋଗ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନଭସ୍+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nabhoga ଅକାଶବିହାରୀ; ନଭଶ୍ଚର—Moving in the air; soaring; sky-going.

ସଂ. ବି.—ନଭଗ (ଦେଶ)—Nabhaga (See)

ନଭୋଗଜ—ସଂ. ବି.—(ନଭଃ+ଗଜ)—୧ । ମେଘ—
Nabhogaja 1. Cloud.
୨ । ଐରାବତ ହସ୍ତୀ—2. Indra's elephant.

ନଭୋଗତି—ସଂ. ବି. (୬ମୀ ତତ୍ ନଭଃ+ଗତି)—୧ । ବିମାନାଦିରେ
Nabhogati ଆକାଶପଥରେ ବିଚରଣ—
(ନଭୋଗମନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Movement in the sky.
୨ । ଉଡ଼ିବା—2. Flying.
ସଂ. ବିଣ.—ନଭଶ୍ଚର (ଦେଶ)—Nabhaschara (See)

ନଭୋଦୁହ—ସଂ. ବି. (ନଭସ୍+ଦୁହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—ମେଘ—
Nabhoduha The clouds.
(ନଭୋ ଦ୍ୱୀପ, ନଭୋ ଧୂମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଭୋମଣି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଭଃ+ମଣି ଆକାଶର ମଣି ସ୍ୱରୂପ)—
Nabhomaṇi ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun (literally the gem of the sky).

ନଭୋମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଭଃ+ମଣ୍ଡଳ)—୧ । ଆକାଶ
Nabhomaṇḍala ମଣ୍ଡଳ; ଦୃଶ୍ୟମାନ ଆକାଶ—1. The sky;
(ନଭୋବଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) sky-circle; firmament.
୨ । ବାୟୁମଣ୍ଡଳ—2. Atmosphere.

ନଭୋରେଣୁ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ; ନଭଃ+ରେଣୁ)—୧ । କୁହୁଡ଼ି—
Nabhoreṇu 1. Fog; mist.
୨ । ବାଷ୍ପ—2. Vapour.

ନଭୋଲୟ—ସଂ ବି. (ନଭଃ+ଆଲୟ ? କିମ୍ବା ନଭଃ+ଲୟ)—ଧୂଆଁ
Nabholaya (ହି. ଶ.)—Smoke.

ନଭୋଲିହ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ନଭସ୍+ଲିହ୍ ଧାତୁ=ଚାଟିବା+
Nabholiha କର୍ତ୍ତୃ.ଅ.—୧ । ଗଗନସ୍ପର୍ଶୀ]—1. Touching the
(ନଭୋଲିହା—ସ୍ତ୍ରୀ) sky; cloud-capt.
୨ । ଅତି—2. Very lofty.

ନଭ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନଭ+ଯ)—ଆକାଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nabhya Aerial; relating to the sky.
ସଂ. ବି.—୧ । ଦୁଇ ଚକର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ—
1. The space between the wheels.
୨ । ଅକ୍ଷ (ହି. ଶ.)—2. Axle.
୩ । ଅକ୍ଷରେ ଦିଆ ଯିବା ତୈଳ (ହି. ଶ.)—3. Oily substance or lard put on the axle; lubricant.
ପ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଲଭ୍ୟ)—ଲଭ୍ୟ (ଦେଶ)—
Labhya (See)

ନଭ୍ରାଟ୍—ସଂ. ବି. (ନ+ଭ୍ରାଜ୍ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍;
Nabhrāṭ ନଭ୍ରାଜ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.)—ମେଘ—Cloud.

ନମ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ନମସ୍କାର କରିବା—
Nam (root) 1. To salute; to make obeisance.
୨ । ନତ ହେବା; ଲଙ୍ଘିବା—
2. To bow down; to bend.
୩ । ଶବ୍ଦ କରିବା—3. To make a sound.
୪ । ତଳକୁ ଖସିବା—4. To sink; to go down.

ନମ—ସଂ ବି. (ନମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Nama ଅଭିବାଦନ; ପ୍ରଣାମ; ନମସ୍କାର—
1. Salutation; bowing; obeisance.
୨ । ନତି; ଲଙ୍ଘିବା—2. Bowing; bending.
୩ । ତ୍ୟାଗ—3. Giving up; abandoning.
୪ । ବିଳାପ—4. Lamentation; wailing.
୫ । ଦାନ—5. Gift.
ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନମଃ)—ହେ ମହାଶୟ, ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଛି, ପ୍ରଣାମ ! ଦଣ୍ଡବତ୍ !—(interjection)
Good morning ! I salute thee ! I bow to you !
ଦେ. ବି.—ନର୍ମଦା ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—
Name for calling Narmadā.

ନମଃ—ସଂ. ବି. ଓ ଅ. (ନମ୍ ଧାତୁ+ଅସ୍)—୧ । ନମ (ଦେଶ)—
Namaḥ 1 Nama (See)
୨ । ବଜ୍ର (ହି. ଶ.)—2. Thunderbolt (Apte).
୩ । ଯଜ୍ଞ—3. A sacrifice (Apte).
୪ । ସ୍ତୋତ୍ର (ହି. ଶ.)—4. Hymn.

ନମତ—ସଂ. ବିଣ. (ନମ୍ ଧାତୁ+କ୍ତ)—୧ । ନତ—
Namata 1. Bent; bowed (Apte)
୨ । ବଙ୍କା—2. Crooked; curved (Apte).
ସଂ. ବି.—୧ । ଅଭିନେତା; ନଟ—1. An actor (Apte).
୨ । ଧୂଆଁ—2. Smoke (Apte).
୩ । ପ୍ରଭୁ—3. Master; lord (Apte).
୪ । ମେଘ—4. Cloud (Apte).
୫ । ଉର୍ଣ୍ଣାବସ୍ତ୍ର—5. Woolen stuff (Apte).

ନମତା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନମସ୍କର୍ତ୍ତା)—୧ । ଭୃତ୍ୟ; ସେବକ—
Namatā 1. Servant.
୨ । ପରିଜନ; ଅନୁଚର—2. Attendant.

ନମତ୍ତା—ପ୍ରାଦେ. (ଚଣ୍ଡାମ) ବି. (ସଂ. ନାପିତ)—ଭଣ୍ଡାର ଜାତିବିଶେଷ—
Namattā A class of barbers.

ନମଦା—ଦେଦେ. ବି. (ଫା; ଭୁଲ. ସଂ. ନମତ=ଉର୍ଣ୍ଣାବସ୍ତ୍ର)—ପଶମ ଜମା
Namadā ହୋଇ ବା ଛିଞ୍ଚା ହୋଇ ତିଆରି ହୋଇଥିବା କମ୍ବଳ
ନନଦା ବା ଲୁଗା—A cloth of compressed.
ନମଦା wool.

ନମନ—ସଂ. ବି. (ନମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଲଙ୍ଘିବା—
Namana 1. Bending; bowing down.
୨ । ନମସ୍କରଣ; ପ୍ରଣାମ—2. Obeisance; bowing.
୩ । ନରମ ହେବା—3. Softening.
୪ । ବଶ ହେବା—4. Yielding.

ନମନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନମ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Namanīya ୧ । ନତହେବାର ଯୋଗ୍ୟ; ଯାହାକୁ ନୁଆଇଁ ହୁଏ—
(ନମନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Pliant; flexible; plastic.

୨ । ଯାହାକୁ ନୁଆଇଁବା ଆବଶ୍ୟକ—
2. Requiring to be bent.
୩ । ଯାହାକୁ ନମସ୍କାର କରିବା ଉଚିତ; ପୂଜନୀୟ—
3. Respectable.

ନମନ୍ତା—ଦେ. ବ—ନମତା (ଦେଖ)
Namantā Namatā (See)

ନମ(ମଃ)ଶୂଦ୍ର—ଦେ. ବ—ବଙ୍ଗଦେଶର ନୀଚ ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ—
Nama(maḥ)śūdra A low caste of śūdras of Bengal.
(ନମୋଶୂଦ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ
नमःशूद्र नमशूद्र

ନମସ—ସଂ. ବ—୧ । (ନମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅସ)—
Namasa ଅପଣାର ସପକ୍ଷ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A person belonging to one's own party.
୨ । ସହାୟକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Supporter; helper.
୩ । ସହାୟ—3. Help; support.
୪ । (+ ଭାବ. ଅସ)—ଆନନ୍ଦ; ପ୍ରୀତି—
4. Gladness; joy.
୫ । ସମ୍ମତି—5. Assent; consent.

ନମସିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନମସ୍+ଇ ତ)—ପୂଜିତ; ଅଭିବାଦିତ—
Namasita Reverenced; worshipped.
(ନମସିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନମସ୍ୟିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନମସ୍କରଣୀୟ—ସଂ. ବି. (ନମସ୍+କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Namaskaraṇīya ନମସ୍ୟ (ଦେଖ)
(ନମସ୍କରଣୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Namasya (See)

ନମସ୍କରିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ନମସ୍କାର)—
Namaskaribā ନମସ୍କାର କରିବା—
नमस्कार करा **नमस्कार करना** To salute; to bow down.
ବମାନ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରି, ବିଷ୍ଣୁଚରଣକୁ ନମସ୍କରି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନମସ୍କର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନମସ୍+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ, ୧ମା. ୧ବ)—ଯେ ନମସ୍କାର କରେ—
Namaskarttā (ନମସ୍କର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Bowing down to another; making obeisance; saluting

ନମସ୍କାର—ସଂ. ବି. (ନମସ୍+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Namaskāra ଭକ୍ତିପୂର୍ବକ ଅଭିବାଦନ ବା ବନ୍ଦନା; ପ୍ରଣାମ; ଭକ୍ତି ସହକାରେ ଦଣ୍ଡବତ—Obeisance (as a token of respect); respectful salutation; paying homage.
[ଦ୍ର— ପ୍ରଣାମ ବା ନମସ୍କାର ଅନେକ ପ୍ରକାରରେ କରାଯାଏ । ଯଥା—୧ । ହାତ ଯୋଡ଼ି ମୁଣ୍ଡକୁ ନୁଆଇଁବା (ଅଧମ ନମସ୍କାର)—୨ । ଅଣ୍ଟୁ ମାଡ଼ି ବସି ଭୂମିରେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇବା (ମଧ୍ୟମ)—୩ । ଦଣ୍ଡବତ୍ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଭୂମିରେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ି ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ନମସ୍କାର କରିବା (ଉତ୍ତମ—ଅଧିକ ମଧ୍ୟ କାୟିକ, ବାଚିକ ଓ ମାନସିକ ଭେଦରେ ନମସ୍କାର ୩ ପ୍ରକାର ।]
ଦେ. ଅ—ନମ (ଦେଖ)—Nama (See)

ନମସ୍କାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରଣାମ କରିବା—
Namaskāra karibā To pay homage to a person; to bow down; to salute.
(ନମସ୍କାର ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
नमस्कार करा **नमस्कार करना**

ନମସ୍କାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନମସ୍+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ନମସ୍କର୍ତ୍ତା; ନମସ୍କାର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
(ନମସ୍କାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Saluting.
ସଂ. ବ—୧ । ଲଜ୍ଜାଳୁଳୀ ଲତା; ଲଜ୍ଜାଳୁ ଲତା—
1. A sensitive plant; Mimosa Pudica.
୨ । ବରାହକ୍ରାନ୍ତା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
2 Barāhakrāntā (See)
ଦେ. ବି. (ସଂ. ନମସ୍କାର; ନମସ୍କାର ବେଳେ ଦିଆଯିବା ଦ୍ରବ୍ୟ)—ଇଲ୍ଲି; ଦର୍ଶନୀ; ପ୍ରଣାମି; ପ୍ରଥମ ନମସ୍କାର କରିବା ସମୟରେ ମାନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଉପଢୌକନ—
A present given to a revered person by the saluter at the time of salutation.

ନମସ୍କାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନମସ୍+କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Namaskārjya ନମସ୍ୟ; ନମସ୍କରଣୀୟ; ପୂଜନୀୟ—
(ନମସ୍କାର୍ଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Worthy of reverence or salutation.

ନମସ୍କୃତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନମସ୍+କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Namaskṛuta ଯାହାକୁ ନମସ୍କାର କରାଯାଇ ଅଛି—
(ନମସ୍କୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Saluted; revered.

ନମସ୍କ୍ରିୟା—ସଂ. ବି. (ନମସ୍+କ୍ରିୟା)—ନମସ୍କାର (ଦେଖ)
Namaskriyā Namaskāra (See)

ନମସ୍ତେ—ସଂ. ଅବ୍ୟୟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ବାକ୍ୟ (ନମଃ+ତେ=ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ)—
Namaste ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନମସ୍କାର; ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର—
(a word) Obeisance to you.

ନମସ୍ତେ ନମସ୍ତେ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନମସ୍ତେ)-୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଖେ ଅତି ନ୍ରଣତ ହେବା—
Namaste namaste karibā
नमस्ते नमस्ते करा **नमस्ते नमस्ते करना**
1. To be humble before a person.
୨ । ନମସ୍କାର କରିବା—
2. To bow down; to salute.

ନମସ୍ୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନମସ୍+କର୍ମ. ଯ)—
Namasya ବନ୍ଦନୀୟ; ନମସ୍କାର ଯୋଗ୍ୟ; ନମସ୍କରଣୀୟ—
(ନମସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Venerable; worthy of being saluted; worthy of homage; entitled to be saluted.

ନମସ୍ୟା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନମସ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Namasyā Feminine of Namasya.
ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନମସ୍+ଭାବ. ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ପୂଜା; ବନ୍ଦନା; ଅର୍ଚ୍ଚନା—1. Worship; homage.
୨ । ନମସ୍କାର—2. Obeisance; bowing down.

ନମସ୍ୟିତ — —ସଂ. ବିଣ. ସୂଂ (ନମସ୍ୟା + ଇତ)—ନମସ୍କୃତ; ଯାହାଙ୍କୁ
Namasyita ନମସ୍କାର କରା ଯାଇ ଅଛି — Revered; saluted
(ନମସ୍ୟିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନମାଜ୍ —ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନମାଜ୍; ତୁଳ; ସଂ. ନମନ)—
Namāj ଦୈନିକ ୫ଥର କରାଯିବା ମୁସଲମାନଙ୍କର ଈଶ୍ୱରୋପାସନା—
ନମାଜ Mahomedans' daily prayer to God.
नमाज

ନମାଜ୍ କରିବା— ଦେ. କ୍ରି—ଆଲ୍ଲାଙ୍କ ଉପାସନା କରିବା; (ମୁସଲମାନମାନେ)
Namāj karibā କୋରାନର ମନ୍ତ୍ର ବା ସୂତ୍ର ପାଠପୂର୍ବକ ଆଲ୍ଲାଙ୍କୁ
(ନମାଜ ପଢ଼ିବା— ଅନ୍ୟରୂପ) ଡାକି ସ୍ତୁତିପାଠ ଓ ନମସ୍କାର କରିବା—
ନମାଜ ପଢ଼ା To salute to God by reciting the
नमाज पढ़ना texts of the Koran (by Mahomedans);
to pray to God with recitals from the
Koran and gesticulations and postures,
five times during 24 hours.

[ଦ୍ର—ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁସଲମାନଙ୍କର ଦୈନିକ ୫ ଥର ନମାଜ୍ ପଢ଼ିବାର ବିଧି ଅଛି । ମୁହଁହାତ ଧୋଇ ଖଣ୍ଡିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆସନରେ ଆଣ୍ଠୁମାଡ଼ି ବସି ଓ ଠିଆହୋଇ ଓ ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ଲଗାଇ ମକ୍କାଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରି ନମାଜ୍ ପଢ଼ିବାକୁ ହୁଏ ।

ନମାଜ ପଢ଼ିବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ :—୧ । (ଫଜର୍) ବଡ଼ଭୋର ୪ଟା ବେଳେ (ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ); ୨ । (ଜୋହର୍) ଅପରାହ୍ନ ୧ଟା ବେଳେ (ଦ୍ୱିପ୍ରହର ପରେ); ୩ । (ଅସର୍) ଅପରାହ୍ନ ୩ଟା ଠାରୁ ୪ଟା ବେଳେ; ୪ । (ମଗ୍‌ରିବ୍) ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ଠିକ୍ ପୂର୍ବରୁ; ୫ । (ଏସା) ରାତି ୮ଟା ବେଳେ ।

ଦୈନିକ ନମାଜ୍ ପଢ଼ିବା ଛଡ଼ା ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତି ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ମସଜିଦରେ ମୁସଲମାନମାନେ ଏକତ୍ର ହୋଇ ଈଶ୍ୱରୋପାସନା କରନ୍ତି । ଏହାକୁ ଯୁମା ନମାଜ କହନ୍ତି । ଏହି ବିଶେଷ ନମାଜ୍ ଇଦ୍‌ଦିନ ଦିନ ୯ଟା ଠାରୁ ୧୧ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରାଯାଏ । ଏହାକୁ ଇଦନମାଜ କହନ୍ତି ।

ଏହା ଛଡ଼ା ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହଣ ସମୟରେ, ଅନାବୃଷ୍ଟି ସମୟରେ, କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲେ ନମାଜ୍ କରାଯାଏ— ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।

ନମାଜର ୩ ଅଂଶ ଯଥା :—୧ । ଫର୍ଜ୍—ଯାହା ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବୋଲାଯାଏ; ୨ । ସୁନ୍ନତ୍—ଯାହା ହଜରତ୍ ମହମ୍ମଦ୍ ପାଠ କରୁଥିଲେ; ୩ । ନଫୀଲ୍—ଯାହା ପ୍ରାର୍ଥନାକାରୀ ନିଜର ଧର୍ମ-ସାଧନାର୍ଥ ପାଠକରେ ।

ନମାଜର ମର୍ମ—ଈଶ୍ୱର ଏକମାତ୍ର ପ୍ରଭୁ, ତାଙ୍କଛଡ଼ା ଅନ୍ୟକେହି ପ୍ରଭୁ ନାହିଁ । ମହମ୍ମଦ୍ ତାଙ୍କର ପୟଗମ୍ବର । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରିବା ଉଚିତ, ଇତ୍ୟାଦି । ଏହାଛଡ଼ା କୋରାନ୍‌ରୁ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ସୂତ୍ର ବା ସୂକ୍ତି ମଧ୍ୟ ନମାଜ୍ ବେଳେ ପଢ଼ାଯାଏ ।]

ନମାଜ୍‌ଗା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନମାଜଗାହ୍)—ମସଜିଦର ଯେଉଁ
Namāj-gā ଅଂଶରେ ମୁସଲମାନ୍‌ମାନେ ନମାଜ ପାଠ କରନ୍ତି—
ନମାଜଗା The part of a mosque where the
नमाजगाह Mahomedans pray.

ନମାଜିଆ— ଦେ. ବିଣ (ଫା. ନମାଜ୍ + ଓ. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଇଆ)—
Namājiā ନମାଜୀ (ଦେଖ)—Namājī (See)

ନମାଜୀ— ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)— ଯେଉଁ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ମୁସଲମାନ୍ ଶାସ୍ତ୍ରବିଧି
Namājī ଅନୁସାରେ ପ୍ରତିଦିନ ନମାଜ୍ ପଢ଼ନ୍ତି—(a pious
नमाजी Mahomedan) Regularly saying his
नमाजा prayers every day at the stated times.

ନମାମି—ସଂ. କ୍ରି. (ନମ୍ ଧାତୁ ଲଟ୍, ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷ ୧ବ)—
Namāmi (ମୁଁ) ନମସ୍କାର କରେଁ ବା କରୁଅଛି—
(I) Bow down; (I) do salute to thee.

ବୋଲନ୍ତି ନମୋ ମହେଶ୍ୱର
ନମାମି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଠାକୁର । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ନମିତ—ସଂ. ବିଣ—୧ । (ନମ୍ ନମି ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ = ଧାତୁ = ନତ
Namita କରାଇବା + କର୍ମ ତ)—ନମସ୍କୃତ—
1. Worshipped; revered.
୨ । ବକ୍ରୀକୃତ; ତଳକୁ ନୁଆଁ ଯାଇଥିବା—
2. Bent down.
୩ । ଦଣ୍ଡବତ୍ ହୋଇ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିତ—3. Prostrated.
୪ । ବିନୀତ—4. Lowered.
୫ । ତଳକୁ ଖସାଇଦିଆ ଯାଇଥିବା—5. Lowered.

ନମିନେଟେଡ୍ ମେମ୍ବର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ) - କୌଣସି ସଭା ବା
Nominated membara ସମିତିର ସରକାରଙ୍କମନୋନୀତ ସଭ୍ୟ
ନମିନେଟେଡ ମେମ୍ବର ବା ସଦସ୍ୟ—Nominated member.
नमिनेटेड मेम्बर

ନମିନେସନ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଦ ପାଇଁ
Naminesan ବିଧିଅନୁସାରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ
ନମିନେସନ କରିବା—Nomination of a candidate
नमिनेसन or a person for a particular post.

ନମିନେସନ୍ ପେପର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଯେଉଁ କାଗଜରେ
Naminesan pepar ମନୋନୀତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ପ୍ରସ୍ତାବରୂପେ
ଲେଖାଯାଏ—
ନମିନେସନ୍ ପେପର Nomination paper.
नमिनेसन पेपर

ନମିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ନମ୍ ଧାତୁ)—
Namibā ନମସ୍କାର କରିବା; ଦଣ୍ଡବତ ହେବା; ଗୋଡ଼ତଳେ
ନମା ପଡ଼ିବା—To make obeisance; to bow
नमान down.

ସେ ନୃପ ସେହିକ୍ଷଣି ତାହାଙ୍କୁ ନମିଲେ । କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ ସଭା ।

ନମୁଚି—ସଂ. ବି. (ନ = ନହେଁ + ମୁଚ୍ ଧାତୁ = ଛଡ଼ିବା + ଇ; ଯେ
Namuchi କାହାରକୁ ଛଡ଼େ ନାହିଁ)—୧ । କାମ; କନ୍ଦର୍ପ—
1. Cupid (personified).

[ଦ୍ର—ମହାଦେବ ଏହାକୁ ବିନାଶ କରିଥିଲେ ।]

୨ । ଏକ ଦୈତ୍ୟର ପୁତ୍ର—
2. Son of a demon

[ଦ୍ର—ଏ ବିପ୍ରଚିତ୍ତି ନାମକ ଦାନବର ପୁତ୍ର ଥିଲା । ଏ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ସଖା ଥିଲା ଓ ଇନ୍ଦ୍ର ଏହା ନିକଟରେ ସତ୍ୟ କରିଥିଲେ

ଯେ ମୁଁ ତୋତେ ଦିନବେଳେ ବା ରାତି ବେଳେ ମାରିବି ନାହିଁ, କିମ୍ବା ଶୁଖିଲା ବା ଓଦା ଅସ୍ତ୍ରରେ ମାରିବି ନାହିଁ । ପରେ ଇନ୍ଦ୍ର ଏହାର ବଳ ହରଣ କରି ନେଇଥିଲେ । ଇନ୍ଦ୍ର ସରସ୍ୱତୀ ଓ ଅଶ୍ୱିନୀ-କୁମାରଦ୍ୱୟଙ୍କ ଠାରୁ ସମୁଦ୍ରଫେନ ପରି ଏକ ବଜ୍ରାସ୍ତ୍ର ନେଇ ଏହାକୁ ମାରିଥିଲେ—ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୩ । ଶୁମ୍ଭ ଓ ନିଶୁମ୍ଭ ରାକ୍ଷସଙ୍କ ସାନ ଭାଇ (ହ୍ର. ଶ.) —

3. Name of the younger brother of the demons Śumbha and Niśumbha.

୪ । ଏକ ଋଷିଙ୍କ ନାମ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—

4. Name of a sage.

ନମୁଚିଦ୍ୱିଟ୍—ସଂ. ବି (ନମୁଚି+ଦ୍ୱିଷ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଦ୍ୱିଷ୍, ୧ ଗ. ୧ ବ)—୧ । ମହାଦେବ; ଶିବ—

Namuchidwiṭ Śiba.

(ନମୁଚିଦ୍ୱିଷ୍, ନମୁଚିସୂଦନ, ନମୁଚି ନିସୂଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଇନ୍ଦ୍ର—2. Indra.

ନମୁଦ୍—ଦେ ବି.—(ତୁଳ. ଫା. ନମୁଦ୍=ବାହ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ;ଆରମ୍ଭ ପ୍ରଦର୍ଶନ-ଯୋଗେଶ୍ୱନ୍ଦ୍ର)—କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତି—

Namud Appointment; deputation.

ନମୁଦ **ମୁକରର** ଦେ. ବିଶ.—କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ—

ନମୁଦ୍ **ବହାଲ** Appointed; deputed to do a work.

(ନମୋଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନମୁଦ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା—To appoint a person.

Namud karibā

ନମୁଦ କରା **ବହାଲ କରନା**

ନମୁନା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା.)—୧ । ଆଦର୍ଶ—

Namunā 1. Model.

ନମୁନା ୨ । ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିବା ପୂର୍ବରୁ ଚିତ୍ରକରର ମୋଟାମୋଟି ଆଙ୍କିବା

ନମୁନା ଚିତ୍ର—2. A preliminary rough sketch drawn by a painter.

୩ । ମଞ୍ଜ; କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ସ୍ୱରୂପ ଓ ଗୁଣ ଆଦି ଜଣାଇବା ପାଇଁ ସେହି ପଦାର୍ଥରୁ ନିଆ ଯାଇଥିବା ଅଂଶ—

3. Specimen; sample; pattern.

୪ । ନିଦର୍ଶନ—4. Indication; proof.

୫ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ—5. Example.

ନମେରୁ—ସଂ. ବି. (ନମ୍ ଧାତୁ+ସଂଜ୍ଞାର୍ଥ. ଏରୁ) —

Nameru ୧ । ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ (ଦେଖ)—1. Rudrāksha (See).

୨ । ସୁରପୁନ୍ନାଗ; ନାଗେଶ୍ୱର ଗଛ—

2. A flower-tree; Mesua Ferra.

ନମୋ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନମଃ;ସଂସ୍କୃତରେ ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧିରେ 'ନମୋ' ରୂପ ଧାରଣ କରେ, ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆରେ ଏହି ଆକାରରେ ପୃଥକ୍ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର; ନମସ୍ତେ—

Namo (interjection) Obeisance to you!

ବୋଲେ ନମୋ ମହେଶ୍ୱର । ଭୂପତି. ଶ୍ରେମସ୍ତୋତ୍ର ।

ନମୋଗୁରୁ—ସଂ. ବି. (ନମଃ+ଗୁରୁ) —୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣ—

Namo guru 1. A Brāhmaṇa.

୨ । ଆଚାର୍ଯ୍ୟ; ଗୁରୁଦେବ—

2. A spiritual preceptor.

ନମୋଦ୍—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ.—ନମୁଦ୍ (ଦେଖ)

Namod Namud (See)

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ଉଲ୍ଲେଖ—Mention.

ନମୋନମ(ମୋ)—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନମୋନମଃ)—ନମ (ଦେଖ)

Namonama(mo) Nama (See)

ନମୋ ନମୋ ତୁମ୍ଭେ ଗୁରୁ ମୋର ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନମୋନମ

ନମୋ ନମୋ କୃଷ୍ଣସଂ ହ. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ନମୋନମଃ—ସଂ. ଅ. (ନମଃ+ନମଃ)—ନମ (ଦେଖ)

Namonamaḥ Nama (See)

ନମୋ ନମସ୍ତେ—ସଂ. ଅ. (ନମଃ+ନମସ୍ତେ)—ନମ (ଦେଖ)

Namo namaste Nama (See)

ନମୋବାକ—ସଂ. ବି. (ନମଃ+ବାକ୍; ନିପାତନ)—ନମସ୍କାର ବଚନ;

Namobāka ନମସ୍କାର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ମୁହଁରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ବଚନ— Formula uttered at the time of salutation.

ନମ୍ପ(ମ୍ଫ)—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବୈଦେ ବି.—(ଇଂ. ଲ୍ୟାମ୍ପ୍; ତୁଳ. ବ. ନମ୍ପ, ନମ୍ଫ)—କିରାସିନ ଜାଳିବା ଢିବି—A kind of open kerosine lamp.

ନମ୍ବ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଯିବା; ଗମନ କରିବା—

Namba (root) 1. To go.

୨ । ଚଳିବା; ଘୁଞ୍ଚିବା; ଗତିଶୀଳ ହେବା—2. To move.

ନମ୍ବ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଲମ୍ବ)—ଲମ୍ବ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Namba etc. Lamba etc (See)

ନମ୍ବଡ଼ା—ପ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଲମ୍ବ)—ଲମ୍ବଡ଼ା (ଦେଖ)

Nambarḍā Lambarḍā (See)

ନମ୍ବର—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ ନମ୍ବର)—୧ । ଅଙ୍କ; ସଂଖ୍ୟା;

Nambara 1. Number; numerical figure.

ନମ୍ବର ୨ । କ୍ରମିକ ସଂଖ୍ୟା—2. Successive number; serial number.

ନଂବର

(ନମ୍ବର—ଅନ୍ୟରୂପ)

୩ । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟାଦିରେ ଦିଆଯିବା ମାର୍କା ବା ସଂଖ୍ୟା—

3. Figure or number marked on an article.

୪ । ପରୀକ୍ଷାରେ ଲବ୍ଧ ପାଇବା ମାର୍କା—

4. Examination—marks.

୫ । ମକଦମା—5, Case; suit.

(ଯଥା—ଆଜି ସବଜଜ ହରିହର ଗୁରୁଙ୍କ ନମ୍ବର ବିଚାର କରିବେ ।)

୬ । ମକଦମାର ପରିଚାୟକ କ୍ରମିକ ସଂଖ୍ୟା—

7. The serial number of a suit or a case.

୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଚିହ୍ନିତ କରିବା ପାଇଁ ତହିଁରେ ଦିଆଯିବା ସଂଖ୍ୟା—7. Number put as a distinguishing mark.

ବିଣ—୧ । ନମ୍ବର ଯୁକ୍ତ—
1. Bearing a mark or number.
(ଯଥା—ବାଲୁବଜାରର ୧୩ ନମ୍ବର ଘର ।)
୨ । (ଏତେ) ସଂଖ୍ୟକ; ସଂଖ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ—
2. Numbering (so much).
୩ । (ଅମୁକ) ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ; ରକମର—
3. Belonging to a particular class.
(ଯଥା—ଅଉଲ ନମ୍ବର ମାଲ ନ ହେଲେ ସେ ବାବୁଙ୍କ ପାଖିକ ସୁଆଦ ଲାଗିବ ନାହିଁ ।)

ନମ୍ବରଦାର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ନମ୍ବର୍ ଓ ହିନ୍ଦି ଦାର୍)—୧ । ରାଜସ୍ୱଦାତା ପ୍ରଜା—
Nambaradār
नम्बरदार
1. A revenue-paying royat.
୨ । ଲମ୍ବରଦାର୍; ଗ୍ରାମାଧ୍ୟକ୍ଷ; ଗଉଣ୍ଟିଆ—
2. Headman of a village.
[ଦ୍ର—ଏହି ଗ୍ରାମାଧ୍ୟକ୍ଷ ବା ଗଉଣ୍ଟିଆ ଗ୍ରାମର ସମସ୍ତ କରଦାତାଙ୍କର ଦେୟ ରାଜସ୍ୱ ସଂଗ୍ରହ କରି ରାଜକୋଷ ଖଜଣାଖାନାକୁ ପ୍ରେରଣ କରନ୍ତି । ଏ କରଦାତାମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ଏବଂ ଏହାଙ୍କ ନାମ ସରକାରୀ ରେଜିଷ୍ଟରରେ ଲେଖାଥାଏ ।]

ନମ୍ବର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀ ଛାତ୍ରର କଥିତ ବା ଲିଖିତ ଉତ୍ତର ଦେଖି ମାର୍କ ଦେବା—1. To give or award marks to an examinee by examining his answers to questions.
Nambara debā
नम्बर देना
नम्बर देना
୨ । ନମ୍ବର ମାରିବା (ଦେଖ)
2. Nambara māribā (See)

ନମ୍ବର ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସଂଖ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଚିହ୍ନିତ କରିବା—
Nambara māribā
1. To mark with a number.
[ନମ୍ବର ବସା(ସେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]
नम्बरमारा; नम୍ବରବସାନ
नम्बरदेना
୨ । ମାର୍କା ମାରିବା; ନମ୍ବର ଦେବା – 2. To attach a mark or number.

ନମ୍ବରିଆ—ଦେ. ବିଣ—ନମ୍ବରୀ (ଦେଖ)
Nambariā Nambarī (See)

ନମ୍ବରିଙ୍ଗ୍ ମେସିନ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ପାଉଚ, ପୁସ୍ତକର ପୃଷ୍ଠା ଆଦିରେ କ୍ରମସଂଖ୍ୟା ଛପି ଦିଆଯାଏ—Numbering machine.
Nambaring mesin
नंबरिंग मसिन

ନମ୍ବରୀ—ବୈଦେ. ବିଣ—୧ । ଲମ୍ବରୀ; ନମ୍ବର ମରାଯାଇଥିବା—
Nambarī
1. Marked; numbered
नम्बरी
(ଯଥା—୪୦ ନମ୍ବରୀ ସୂତା ।)
नम्बरी
୨ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ମାର୍କାମାରା; ନାମଜାଦା—
2. Celebrated; notorious.

ନମ୍ବରୀ ମକଦ୍ଦମା—ବୈଦେ. ବି—ଧାରାବାହିକରୂପେ ଓ କ୍ରମଅନୁସାରେ ବିଚାର କରାଯିବା ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମକଦ୍ଦମା—Regular suit; title suit.
Nambarī makaddamā
नम्बरी मुकद्दमा

ନମ୍ବରୀ ସେର—ବୈଦେ. ବି—ବାଲେଶ୍ୱର ସେର; ୮୦ ଟଙ୍କା ଓଜନର ପକୀ ସେର—A standard seer of 80 rupees weight.
Nambarī sera
नम्बरी सेर

ନମ୍ବା—ଗ୍ରା. ବିଣ—ଲମ୍ବା (ଦେଖ)
Nambā Lambā (See)
(ନମ୍ବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନମ୍ବା(ମ୍ବେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଲମ୍ବାଇବା (ଦେଖ)
Nambā(mbe)ibā Lambāibā (See)

ନମ୍ବିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଲମ୍ବିବା (ଦେଖ)
Nambibā Lambibā (See)

ନମ୍ବୀ—ଗ୍ରା. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—ଲମ୍ବୀ (ଦେଖ)
Nambī Lambī (See)

ନମ୍ବୁରୀ(ଦ୍ରୀ)—ଦେ. ବି. ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ମାଲବାର ଉପକୂଳ ଅଞ୍ଚଳର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ—
Namburī(dri)
नाम्बूदि
नंब्रुरी
A class of Brāhmaṇas of the Malabar (west) coast of S. India.
[ନାମ୍ବୁରୀ(ଦ୍ରୀ)—ଅନ୍ୟରୂପ]
[ଦ୍ର—କଥିତ ଅଛି ଯେ ଏମାନେ ୧୨୦୦ ବା ୧୩୦୦ ପୂର୍ବେ ପୁଣି ଭାରତରୁ ଆସି ମାଲବାର ଉପକୂଳରେ ବସତି କରିଥିଲେ । ଏମାନେ ପରଶୁରାମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଅଣା ହୋଇ ଥିଲେ ବୋଲି କହନ୍ତି ଏବଂ କେରଳ ମାହାତ୍ ନାମକ ପୁସ୍ତକଦ୍ୱାରା ଏମାନେ ଗୃହୀତ । ଏମାନଙ୍କ ବଂଶର ବଡ଼ ପୁଅମାନେ ବିବାହ କରନ୍ତି ଓ ବଂଶର ଅନ୍ୟ ପୁଅମାନେ ନାୟାର ଜାତୀୟା ଶୂଦ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହବାସ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼ ପୁଅ ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତିର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହୁଏ । ପୁଅ ନ ଥିଲେ କନ୍ୟାର ପୁତ୍ର ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ ହୁଏ । ବଂଶର ସାନ ପୁଅମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନମାନେ ନାୟାର ପତ୍ନୀର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହୁଅନ୍ତି । ନମ୍ବୁରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କନ୍ୟାର ବିବାହ-ଯୋଗ୍ୟ ବୟସର ସ୍ଥିରତା ନାହିଁ ଏବଂ ବହୁ କନ୍ୟା ଅବିବାହିତା ହୋଇ ରହନ୍ତି । ମୃତ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ବିନା ଅନୁମତିରେ ବିଧବା ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିପାରେ । ପିତାର ଏକ ମାତ୍ର ପୁତ୍ର ପୋଷ୍ୟ-ପୁତ୍ର ରୂପେ ଦିଆ ଯାଇ ପାରେ ଓ ଉକ୍ତ ବୈମୁଖ୍ୟାୟନ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମ-କଲା ପିତାଙ୍କୁ ଓ ପୋଷିଆ ପିତାଙ୍କୁ ପିଣ୍ଡ ଦେଇ ଦୁହିଁଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହୁଏ ବା ମେନ୍ ସାହେବଙ୍କ ସଂକଳିତ ହିନ୍ଦୁ ଆଇନ୍ ଓ ବ୍ୟବହାର ।

ନମ୍ବେ ନମ୍ବେ—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବିଣ—ଲମ୍ବେ ଲମ୍ବେ; ସିଧା ସିଧା—
Nambe nambe Straight; straightway.

ନମ୍ର—ସଂ. ବିଣ. (ନମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ର)—୧ । ବିନୀତ; ବିନମ୍ର ସମ୍ଭ্ରମ-
Namra
1. Humble; lowly; submissive.
(ନମ୍ରତା—ବି)
୨ । ଶିଷ୍ଟ; ଭଦ୍ର—2. Polite.
୩ । ଯାହା ନଇଁ ଅଛି—3. Bowed; bent down.

୪ । ବଙ୍କୀକୃତ—4 Bent.
୫ । ମୃଦୁ—5. Meek; mild.
୬ । କୋମଳ; ନରମ—6. Soft; pliant.

ନମ୍ରକ - ସଂ. ବି. (ନମ୍ର + ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେକ)—ବେତସ; ବେତ—
Namraka Retan; cane.

ନମ୍ର ପ୍ରକୃତି—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନମ୍ର + ପ୍ରକୃତି)—୧ । ଶିଷ୍ଟ ସ୍ୱଭାବ; ଭଦ୍ରତା—1. Politeness.
Namra prakṛuti
୨ । କୋମଳ ସ୍ୱଭାବ—2. Meek nature.
୩ । ବିନୟ—3. Humble nature; humility.
ସଂ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି) ନମ୍ର ପ୍ରକୃତିକ (ଦେଖ)
Namra prakṛutika (See)

ନମ୍ର ପ୍ରକୃତିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନମ୍ର + ପ୍ରକୃତି; 'କ' ଆଗମ)-
Namra prakṛutika ୧ । ନମ୍ର ପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—
(ନମ୍ର ପ୍ରକୃତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Humble; sweet-tempered.
୨ । ଶିଷ୍ଟ; ଭଦ୍ର—2. Polite.
୩ । ଶାନ୍ତ ପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—
3. Of a gentle or meek disposition.

ନମ୍ର ମୁଖ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା, ନମ୍ର + ମୁଖ)—ଅବନତ ମସ୍ତକ; ନତମୁଖ—
Namra mukha Head bent down; drooping head.
(ନମ୍ରମୁଖୀ, ନମ୍ରମୁଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—
୧ । ନତମୁଖ; ହେଠବଦନ; ଯାହାର ମୁହଁ ତଳକୁ ହୋଇଅଛି—1. With the head bent down.
୨ । ତଳକୁ ମୁହଁ କରିଥିବା—
2. Facing downwards.
୩ । ଲଜ୍ଜାଳୁଳା; ଯେ ସର୍ବଦା ଲଜ୍ଜାରେ ମୁହଁ ତଳକୁ ପୋତି ଥାଏ—3. Shy; always looking downwards on account of modesty; coy.

ନମ୍ର ଶୀଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନମ୍ର + ଶୀଳ = ସ୍ୱଭାବ)—
Namra śīla ନମ୍ରପ୍ରକୃତିକ (ଦେଖ)
(ନମ୍ରଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) Namraprakṛutika (See)
(ନମ୍ରଶୀଳତା—ବି)

ନମ୍ର ସ୍ୱଭାବ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. ପୁଂ—ନମ୍ରପ୍ରକୃତି (ଦେଖ)
Namra swabhāba Namraprakṛuti (See)
(ନମ୍ରସ୍ୱଭାବା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନମ୍ରାଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନମ୍ର + ଅଙ୍ଗ) —ସୁକୋମଳ ଶରୀର—
Namrāṅga Pliant body.
(ନମ୍ରାଙ୍ଗୀ,ନମ୍ରାଙ୍ଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସୁକୋମଳ ଶରୀରବିଶିଷ୍ଟ—
Having soft limbs.

ନମ୍ରିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ନମ୍ର)—ନମ୍ରହେବା; ବିନୟସମ୍ପନ୍ନ ହେବା—To be polite.
Namribā
ହିତ ପ୍ରମୋଦିତ ହୋଇ ହୃଦୟଦମ୍ବ ବିନ୍ଦ
ନମ୍ରିଲେ ସ୍ୱକୃତଫଳ ଲଭଇପୂର୍ଣ୍ଣ । ଭାରତୀ. ରସବାରଧ ।

ନୟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଗମନ କରିବା; ଯିବା—1. To go.
Naya (root) ୨ । ଚଳିବା; ଗତି କରିବା—2. To move.

ନୟ—ସଂ ବି. (ମୂ ଧାତୁ = ଯାଇବା + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଆଚରଣ—
Naya 1. Conduct; behaviour.
୨ । ବିଧି; ନୀତି; ନିୟମ—
2. Rules; morals; policy; maxim; principle.
୩ । ରାଜନୀତି—3. Politics.
୪ । (+କରଣ. ଅ)—ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର—
4. Sociology; ethics; the science of morality.
୫ । ଗୁରୁଙ୍କ ଉପଦେଶ ବଚନ—5. Advice received from a preceptor; precepts.
୬ । ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ାବିଶେଷ; ନ୍ୟାୟବଳ ଖେଳ; ସତରଞ୍ଜ ଖେଳ—
6. A kind of game at chess.
୭ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ; ନେତା—
7. A guide; a leader.
୮ । ଚଳିବାର ରୀତି—8. Way of life (Apte).
୯ । ଦୂରଦୃଷ୍ଟି—9. Prudence; foresight; circumspection (Apte).
୧୦ । ରାଜନୀତିକୁଶଳତା—10. Policy; statesmanship; political wisdom (Apte).
୧୧ । ନ୍ୟାୟାନୁମୋଦିତ ମାର୍ଗ—
11. Morality; equity; rectitude (Apte).
୧୨ । କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନାର୍ଥ ପରିକଳ୍ପିତ ଉପାୟ—
12. Plan; design; scheme (Apte).
୧୩ । ବିଧିବଦ୍ଧ ପନ୍ଥା; ରୀତି—13. Method; manner; course; system (Apte).
୧୪ । କୌଣସି ମତବାଦ—
14. Doctrine; opinion (Apte).
୧୫ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—15. A name of Bishṇu (Apte).
୧୬ । ପରିଚାଳନ; ପଥପ୍ରଦର୍ଶନ—
16 Guiding; leading; managing (Apte).
ସଂ. ବିଣ—୧ । ନ୍ୟାଯ୍ୟ; ନ୍ୟାୟାନୁମୋଦିତ—
1 Righteous; just.
୨ । ଅଗ୍ରଗାମୀ—2. Leading.
୩ । ଉପଯୁକ୍ତ; ଯଥାଯୋଗ୍ୟ—
3. Suitable; right; proper (Apte).
ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ସଂ. ଲୟ)—ଧ୍ୟାନ; ଏକାଗ୍ରଦୃଷ୍ଟି—
Contemplation; concentrated attention.
ବନ୍ଦରେ ଚାଙ୍କର ନୟନ ରଖି
ବନ୍ଦ ହରଷେ ମାଗ ନୟ ନ ରଖି ଯେ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ନୟକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ମୂ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nayaka ୧ । କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳକ ଚତୁର ବ୍ୟକ୍ତି—
(ନୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A skilful manager (Apte).

୨ । ରାଜନୀତିକୁଶଳ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A statesman (Apte)
ସ. ବିଣ—୧ । ନେତା; ପରିଚାଳନକାରୀ—
1. Leading; managing.
୨ । ରାଜନୀତିଜ୍ଞ—2. Versed in policy or politics (Apte).

ନୟ ଚକ୍ଷୁଃ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ନୟ+ଚକ୍ଷୁସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Naya chakshuh ଯାହାର ରାଜନୀତିରେ ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ଅଛି—
Having political foresight; prudent; wise (Apte.

ନୟଜ୍ଞ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନୟ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nayajña ୧ । ନୀତିବିଶାରଦ—
(ନୟକୋବିଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Versed in politics.
(ନୟଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବି. ପୁଂ—୧ । ରାଜନୀତିବିଶାରଦ ବ୍ୟକ୍ତି—
(ନୟଜ୍ଞତା—ବି) 1. A politician; a statesma (Apte).
୨ । ଔପାୟିକ ପେଚ ଜାଣିବା ବାଲା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Tactician; statesman skilled in policy.
୩ । ଦୂରଦୃଷ୍ଟିବିଶିଷ୍ଟ—3. Prudent (Apte).

ନୟନ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଲାଇନ୍)—
Nayan (etc) ଲାଇନ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
ନୟନ; ଲାଇନ **नयन, लाइन** Lāin etc (See)

ନୟ କ୍ଲାଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଲଙ୍ଗ୍‌କ୍ଲଥ୍)—
Nayan-klāt ଜଳବୁଣା ଧଳାସୂତାର ଲୁଗା—
(ନୟନକ୍ଲାଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Longcloth; machine-woven
ଲଂକ୍ଲଥ **नयनगिलाट** white cotton cloth.

ନୟନ୍ ପରେଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଲାଇନ୍=ପଂକ୍ତି+ପାରେଡ୍=
Nayan paret ସେନାମାନଙ୍କର ବ୍ୟାୟାମ ଅଭ୍ୟାସ)—
ନୟନ ପରେଟ ୧ । ସେନାମାନଙ୍କର ପଂକ୍ତିବଦ୍ଧ ହୋଇ ବନ୍ଦୁକ
नयन परेट ଆଦି ମାରିବାର ଅଭ୍ୟାସ କରିବା—
1. Military parade
୨ । ଯେଉଁ ମୁକ୍ତସ୍ଥାନରେ ସେନାମାନେ ବନ୍ଦୁକଆଦି ମାରିବାର ଅଭ୍ୟାସ କରନ୍ତି—2 A field where soldiers hold military parade or target practice.

ନୟନ୍ସୁକ୍(ଖ୍)—ବୈ. ବି. (ସ. ନୟନସୁଖ; ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର)—
Nayan-suk(kh) ସୂକ୍ଷ୍ମ ଚିକଣା ଜଳବୁଣା ସୂତା ଲୁଗା; ସୂତାର ପତଳା
ନୟନସୁଖ ସାର୍ଟୀନ୍ କପା—White shirting; cambric.
नैनसुख

ନୟନ—ସ. ବି. (ମା ଧାତୁ=ନେବା+କରଣ. ଅନ)—୧ । ଚକ୍ଷୁଃ;
Nayana ଆଖି—1 Eye.
୨ । (+ଭାବ. ଅନ) ପ୍ରାପଣ; ପ୍ରାପ୍ତି କରାଇବା—
2. Procuring.
୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକ—3. A guide.
୪ । (କାଳ) ଯାପନ; କଟାଇବା; ଅତିବାହନ—
4. Passing (of time); whiling away.
୫ । ରାଜ୍ୟାଦିର ଶାସନ—
5. Ruling; governing (Apte).

[ଦ୍ର—'ନୟକ' ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବିଶେଷଣ ହୁଏ, ଯଥା—ତ୍ରିନୟନ (ପୁଂ); ମୃଗନୟନା ଓ ଏଣୀନୟନା (ସ୍ତ୍ରୀ) ।]

ନୟନ ଗୋଚର—ସ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟନ+ଗୋଚର=ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-
Nayana gochara ଗ୍ରାହ୍ୟ)—୧ । ଚକ୍ଷୁଗୋଚର; ଦେଖାଯିବା;
ଦୃଷ୍ଟିର ବିଷୟୀଭୂତ; ଯାହା ଦେଖାଯାଏ—
1. Visible; apparent
୨ । ସମକ୍ଷ; ଯାହା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଖି ଆଗରେ ଅଛି—
2. Which is before the eyes of a person.

ନୟନଗୋଚର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଦେଖିବା—
Nayanagochara karibā To see.
ନୟନଗୋଚର କରା **नयन गोचर करना**

ନୟନ ଜଳ—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟନ+ଜଳ)—ଲୋତକ; ଲୁହ;
Nayana jala ଅଶ୍ରୁ—Tears.
(ନୟନ ନୀର, ନୟନ ବାରି, ନୟନ ସଲିଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୟନ ଜୁ(ଜୋ)ଡ଼ି(ରି)—ଦେ. ବି. (ସ. ମା ଧାତୁରୁ ଉଦ୍ଭବ ନୟନ
Nayana ju(jo)rdi(ri) =ନେବା, ପ୍ରାପଣ+ଜଳ; ଯେଉଁ
[ନଏନ ଜୁ(ଜୋ)ଡ଼ି(ରି)—ଅନ୍ୟରୂପ] ବାଟେ ପାଣି ବାହାରି
ଯାଏ)—ସଡ଼କର ଦୁଇ ପାଖରେ ଥିବା ଜଳନିର୍ଗମନର
मोरी ନାଳ; ନର୍ଦ୍ଦମା—Drains on both sides of a road;
ନୟନ ଜୁଲୀ gutter.

ନୟନ ଠାର—ଦେ. ବି.— ନୟନ ଭଙ୍ଗୀ; ଆଖିଠାର; ଆଖିଦ୍ୱାରା ଇସାରା-
Nayana thāra Wink; furtive looks.
ନୟନଠାର **कनखी, आँख मटमट**

ନୟନ ତାରା—ଦେ. ବି. (ସ. ନୟନ ତାରା)—ନୟନତାରା (ଦେଖ)
Nayana tarā Nayana tārā (See)
ଚେଖର ପୁତୁଳ **आँखकी पुतली, आँखका तारा**

ନୟନ ତାରା—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟନ+ତାରା)—୧ । କନୀନିକା;
Nayana tārā ଆଖିର ମଣି; ଆଖିର ପୁଅ; ଆଖିର କେନ୍ଦ୍ରରେ
(ନୟନ ତାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) କଳାଡୋଳାର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଥିବା
ଦର୍ପଣବତ୍ ସ୍ୱଚ୍ଛ କୋମଳ ଚର୍ମଖଣ୍ଡ—1. The pupil of the eye.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପୃଥିବୀରେ ସବୁଠାରୁ ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ—2. One's most beloved object.

ନୟନ ତୃପ୍ତିକର—ସ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ଓ ତୃପଦ; ନୟନ+
Nayana tṛuptikara ତୃପ୍ତିକର)—ଯାହା ଦେଖିଲେ ମନରେ
(ନୟନ ତର୍ପକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆନନ୍ଦ ହୁଏ; ନୟନ ପ୍ରିୟ; ପ୍ରିୟଦର୍ଶନ-
Pleasing to the eye.

ନୟନ ପଟ – ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟନ+ପଟ)—ଆଖିର ପଲକ;
Nayana paṭa ଆଖି ପତା (ହୁ. ଶ)—Eye-lid.
(ନୟନଚ୍ଛଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୟନ ପଥ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ନୟନ+ପଥ)—ଦୃଷ୍ଟି ଯେତେ ଦୂର
Nayana patha ଯାଇ ପାରେ; ଦୃଷ୍ଟିପଥ—Ken; the range of sight.

ନୟନ ପିତୁଲା(ଳି)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନୟନ ପୁତ୍ତଳିକା)—
Nayana pituḷā(li) ୧। ନୟନ ତାରା (ଦେଖ)
ଚୋଖେଳ ପୁତୁଳ 1. Nayana tārā (See)
ଆଖକୀ ପୁତଳୀ ନୟନ ପିତୁଲା ତୁମ୍ଭେ ମୋ ଅଟିଶ ଶୈ ।
ଜଳକିଶୋର. ସୀତାବନବାସ ।
୨। ନୟନ ସମ୍ପତ୍ତି ୨ (ଦେଖ)
2. Nayana sampatti 2 (See)

ନୟନ ପୁଟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟନ+ପୁଟ)—ଆଖିର ଗହ୍ୱର—
Nayana puṭa The cavity of the eye (Apte).

ନୟନ ପେଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନୟନ ଓ ପେଟିକା)—
Nayana perḍi ଯାହା ଆଖିଆଗରେ ନ ଥାଏ ଅଥଚ ସର୍ବଦା କଳ୍ପନାରୂପ ଆଖିଆଗରେ ନାଚୁ ଥାଏ—Any absent thing which dances before one's eyes.
ସେ ଶୋଇ କରଛ ମୋ ନୟନ ପେଡ଼ି । ଭକ୍ତ. ସୁଦର୍ଶନରେଖା ।

ନୟନ ପ୍ରତିମା—ସଂ. ବି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଅତି ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି; ନୟନ
Nayana pratimā ସମ୍ପତ୍ତି—One's most beloved person.

ନୟନ ପ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ—ନୟନ ତୃପ୍ତିକର—
Nayana priya Pleasing to the eye.

ନୟନ ବିଷୟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟନ+ବିଷୟ)—
Nayana bishaya ୧। ଦେଖାଯାଉ ଥିବା କୌଣସି ବସ୍ତୁ—
1. Any visible object.
୨। ଦିଗ୍‌ବଳୟ; ଚକ୍ରବାଳ—2. The horizon (Apte).
୩। ଦୃଷ୍ଟିପଥ—3. The range of sight (Apfe).
ସଂ. ବିଣ—ନୟନଗୋଚର (ଦେଖ)
Nayana gochara (See)

ନୟନସମ୍ପତ୍ତି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟନ+ସମ୍ପତ୍ତି)—
Nayana sampatti ୧। ନୟନ ପ୍ରତିମା (ଦେଖ)
1 Nayana pratimā (See)
୨। ଆଖିଆଗରେ ସର୍ବଦା ନାଚୁଥିବା ଅନୁପସ୍ଥିତ ବା ଅଗତ ବିଷୟ—2. Any past or absent thing which dances before one's eyes.

ନୟନ ସୁଖକର—ସଂ. ବିଣ—ନୟନ ତୃପ୍ତିକର (ଦେଖ)
Nayana sukhakara Nayana tṛuptikara (See)
(ନୟନ ସୁଖଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନୟନା(ନି)—ସଂ. ବି. (ନୟନ+ଆ; ଈ)—ଆଖିର ପିତୁଲା—
Nayanā(nī) The pupil of the eye (Apte).

ନୟନାନନ୍ଦ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟନ+ଆନନ୍ଦ)—ଚକ୍ଷୁର ପ୍ରୀତି—
Nayanānanda Pleasure to the eye
(ନୟନାନନ୍ଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ନୟନ ତୃପ୍ତିକର; ସୁନ୍ଦର—Beautiful.

ନୟନାନନ୍ଦକର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ନୟନାନନ୍ଦ (ଦେଖ)
Nayanānandakara Nayanānanda (See)
(ନୟନାନନ୍ଦକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନୟନାଭିରାମ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି ନୟନ+ଅଭିରାମ)—
Nayanābhirāma ଚକ୍ଷୁର ପ୍ରୀତିକର; ନୟନ ତୃପ୍ତିକର—
(ନୟନାଭିରାମା—ସ୍ତ୍ରୀ) Pleasing to the eye; lovely to behold.
ସଂ. ବି—ଚନ୍ଦ୍ର—The moon (Apte).

ନୟନାମୋଷୀ—ସଂ. ବିଣ. (ନୟନ+ଆ+ମୁଷ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
୧। ଯାହା ଆଖିକୁ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିହୀନ କରିଦିଏ—
1. Blinding the sight; obscuring (Apte).

ନୟନାଶ୍ରୁ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟନ+ଅଶ୍ରୁ)—ଲୁହ; ଲୋତକ—
Nayanāśru Tears.

ନୟନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନୟନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ନୟନତାରା; ଆଖିର ପୁଅ—
Nayanī The pupil of the eye.
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନୟନ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଚକ୍ଷୁବିଶିଷ୍ଟ—
(ନୟନିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Having eyes.

ନୟ ନେତା—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନୟ+ନେତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Naya neta ରାଜନୀତି ବିଷୟରେ ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ବା ଅତି ବିଚକ୍ଷଣ
(ନୟନେତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ୍ୟକ୍ତି—A master in politics (Apte).

ନୟନୋତ୍ସବ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୟନ+ଉତ୍ସବ)—୧। ପ୍ରଦୀପ—
Nayanotsaba 1. Lamp.
୨। ନେତ୍ରତୃପ୍ତିକର କୌଣସି ବସ୍ତୁ—
2. Any lovely object.
୩। ସୁନ୍ଦର ବା ପ୍ରିୟ ବସ୍ତୁ ଦେଖିବା ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ପନ୍ନ ନୟନର ଆନନ୍ଦ—3. Delight of the eyes (Apte).
ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ନେତ୍ରପ୍ରିୟ; ନୟନତୃପ୍ତିକର—
Pleasing to the eye.

ନୟନୋପାନ୍ତ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟନ+ଉପାନ୍ତ)—
Nayanopānta ଅପାଙ୍ଗ; ଚକ୍ଷୁର କୋଣ; ନେତ୍ରପ୍ରାନ୍ତ—
The corner of the eye.

ନୟନୌଷଧ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟନ+ଔଷଧ)—
Nayanauṣhadha ପୀତକାସୀସ; ହରିତସ—
Copperas; yellow vitriol.

ନୟ ପୀଠୀ—ସଂ. ବି. (ନୟ+ପୀଠ+ଈ)—ସତରଞ୍ଜି ବା ପଶାଖେଳର
Naya pīṭhī ପାଇ—The board or cloth on which men are moved in play; chessboard; dice-board (Apte).

ନୟ ପ୍ରୟୋଗ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟ = ନୀତି, ବିଧି + ପ୍ରୟୋଗ)—
Naya prayoga ରାଜନୀତିର ବ୍ୟବହାର; ରାଜନୀତିକ ଦୂରଦର୍ଶନ—
Practical politics; statesmanship; political wisdom (Apte).

ନୟ ବର୍ତ୍ମ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନୟ = ନୀତି + ବର୍ତ୍ମ = ରାସ୍ତା)—
Naya barttma ରାଜନୀତିର ମାର୍ଗ—
(ନୟବର୍ତ୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ) A method or way of politics.

ନୟ ବାଦୀ—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବି. ପୁଂ. (ନୟ + ବଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ନୟଜ୍ଞ (ଦେଖ)
Naya bādī Nayajña (See)

ନୟବିଦ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନୟ + ବିଦ୍ ଧାତୁ = ଜାଣିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ନୟଜ୍ଞ (ଦେଖ)
Nayabid Nayajña (See)

ନୟବିଶାରଦ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍; ନୟ + ବିଶାରଦ)—
Nayabiśārada ନୟଜ୍ଞ (ଦେଖ)
(ନୟବିଶାରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) Nayajña (See)

ନୟଶାଳୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନୟ + ଶାଳିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ନ୍ୟାୟପର—
Nayaśālī Just; righteous (Apte).
(ନୟଶାଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନୟଶାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ବା ମ. ପ. ଲୋପ; କ. ଧା)—
Nayaśāstra ୧ । ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର—1. Ethics; moral science.
୨ । ରାଜନୀତି ଶାସ୍ତ୍ର—2. The science of civil government; politics.
୩ । ରାଜନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗ୍ରନ୍ଥ—3. Any work on politics or political economy (Apte).

ନୟଶୀଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନୟ + ଶୀଳ)—
Nayaśīla ୧ । ନୀତିଜ୍ଞ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
(ନୟଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Versed in politics.
(ନୟଶୀଳତା—ବି) ୨ । ବିନୀତ (ହି. ଶ.)—2. Humble.

ନୟସ୍—ଦେ. ବି—ଲୟସ (ଦେଖ)
Nayas Layas (See)

ନୟା—ବୈଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନବ; ଯାବନିକ ଶବ୍ଦ)—୧ । ନୂତନ—
Nayā 1 New.
ନୟା ୨ । ନୂତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ—2. Newly started.
ନୟା (ଯଥା—ନୟାସଡ଼କ; ନୟାବଜାର ।)

ନୟାଗଡ଼—ଦେ. ବି—ନୂଆଗଡ଼ (ଦେଖ)
Nayāgarda Nūāgarda (See)

ନୟାନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ—ଅତିଶୟ କ୍ଲାନ୍ତ—
Nayānta Vsry tired.
ଥକାହୁଆ

ନୟାବାଦ(ଦୀ)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନବ + ଫା. ଆବାଦ୍)—
Nayābād(dī) ନୂଆ କୃଷି ହୋଇଥିବା ଜମି—
[ନୟା ଆବାଦ(ଦୀ)—ଅନ୍ୟରୂପ] Newly reclaimed land.

ନୟାଆବାଦୀ ଦେ. ବି—ନୂଆ ଆବାଦ ହୋଇଥିବା (ଜମି)—
ନୟାଆବାଦୀ Newly reclaimed; recently brought under cultivation.

ନୟାମ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ତରବାରର ଖୋଳ—
Nayām Scabbard; sheath.
ନୟାମ ନୟାମ

ନର—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନୃ ଧାତୁ = ନେବା; ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ଅପ୍ରୋକ୍ଷରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ)—୧ । ମାନବ; ମନୁଷ୍ୟ—
Nara 1. Man; human being.
(ନାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.
୩ । ଅର୍ଜୁନ—3. Arjuna.
୪ । ସୀମାନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ସ୍ତମ୍ଭ—4. A boundary pillar.
୫ । ପରମାତ୍ମା—5. The Supreme Spirit.
୬ । ସତରଞ୍ଜ ଖେଳର ଗୋଟୀ—
6. A man or piece at chess (Apte).
୭ । ସୂର୍ଯ୍ୟଘଡ଼ିର ଛାୟାନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶଙ୍କୁ—
7. The pin of a sundial; gnomon (Apte).
୮ । ମନୁଷ୍ୟର ଉଚ୍ଚତା; ପୁରୁଷ (ଯଥା—ପୁରୁଷେ ପାଣି)—
8. A man's height.
୯ । ଧର୍ମରାଜ ଓ ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତିଙ୍କର ଏକ କନ୍ୟାଙ୍କଠାରୁ ଜାତ ପୌରାଣିକ ଋଷିବିଶେଷ—9. Name of a primitive sage.
[ଦ୍ର—ଏ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଅଂଶାବତାର ଥିଲେ ଓ ନାରାୟଣ ନାମରେ ଏହାଙ୍କର ଏକ ଭାଇ ଥିଲେ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୧୦ । ଘୋଡ଼ା—10. A horse (Apte).
୧୧ । (ବ୍ୟାକରଣ) ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ ଅନ୍ତ୍ୟପଦ—
11. (grammar) A personal termination.
୧୨ । ରୋହିଷ (ହି. ଶ.) (ଦେଖ)—
12. Rohisha (See)
୧୩ । ସେବକ (ହି. ଶ.)—
13. Servant; boy servant; men servant.
ଦେ. ବି.—୧ । ଅଣ୍ଡିରା ଜୀବ—1. Male animal.
୨ । (ସଂ. ଲଡ଼ିଆ) ଫଣ୍ଟା; ସୂତା; ସରୁ—
2. String (of beads or necklace).
(ମାଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ ବିଣ.—ଅଣ୍ଡିରା; ମର୍ଦ୍ଦ; (ଜୀବ)—
ନର ନର A male (animal).

ନରକ—ସଂ. ବି.—୧ । (ନୃ ଧାତୁ + ଅକ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ପାପୀମାନେ ନିଆ ଯାଆନ୍ତି)—ପରଲୋକରେ ପାପୀର ଦଣ୍ଡ ପ୍ରାପ୍ତିର ସ୍ଥାନ—1. Hell; infernal regions.
Naraka
[ଦ୍ର—ନରକ ୨୫ ଗୋଟି ଯଥା—ତାମିସ୍ର, ଅନ୍ଧତାମିସ୍ର, ରୌରବ, ମହାରୌରବ, ଭୂମିପାକ, କାଳସୂତ୍ର, ଅସିପତ୍ରବନ, ଶୂକରମୁଖ, ଅନ୍ଧକୂପ, କୃମିଭୋଜନ, ସନ୍ଦଂଶ, ତପ୍ତଶୂର୍ମି, ବଜ୍ରକଣ୍ଟକ, ଶାଲ୍ମଳୀ, ବୈତରଣୀ, ପୂୟୋଦ, ବିଶସନ, ଶ୍ୱାନଭକ୍ଷ, ଅଶାନ୍ତ, କ୍ଷାରକର୍ଦ୍ଦମ, ଦନଶୂକ, ସୂଚୀମୁଖ, ଗ୍ରାଣରୋଧ, ଲାଲାଭକ୍ଷ, ଅୟଃପାନ, ଶୂଳପ୍ରୋତ, ଅବଟ, ଭିରୋଧନ ଓ ପର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ।

ଭାଗବତ ୫ମ ସ୍କନ୍ଧ ୨୬ ଅଧ୍ୟାୟର ଶୁକପରୀକ୍ଷିତ ସଂବାଦରେ ଉକ୍ତ ୨୧ ନରକ ଓ କେଉଁ ପ୍ରକାର ପାପୀ କେଉଁ ନରକରେ ପଡ଼ି କି ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରେ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ମନୁସ୍ମୃତିରେ ୨୭ ନରକର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ନରକ କୁଣ୍ଡ (ବସାକୁଣ୍ଡ, ତପ୍ତକୁଣ୍ଡ, ସର୍ପକୁଣ୍ଡ, ଚକ୍ରକୁଣ୍ଡ, ମାନଙ୍କରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ପୁରାଣ ଓ ସ୍ମୃତିରେ ନରକର ବର୍ଣ୍ଣନା ମିଳେ, କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ପୁରାଣ ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ନରକର ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ପ୍ରକାର ପାପ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଆତ୍ମା ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ପ୍ରକାର ନରକରେ ବହୁକାଳ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରେ । ମୁସଲମାନ୍ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍‌ଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ନରକର କଳ୍ପନା ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଏତେ ନରକର ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ନରକରେ ସର୍ବଦା ଗନ୍ଧକର ଜଳି ଜଳୁଛି । ହି. ଶ. ।]

୨ । ଯାତନା; ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା; ଯନ୍ତ୍ରଣା —
2. Misery; torment.

୩ । ଦୁଃଖଭୋଗର ସ୍ଥାନ—3. A place of misery.

୪ । (ନର + କ) —ନରକାସୁର; ଅସୁରବିଶେଷ —
4. Name of a demon.

୫ । ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ ମତରେ କଳିର ପୁତ୍ର ଭୟ ଓ ପୁତ୍ରୀ ମୃତ୍ୟୁଙ୍କ-ଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ କାଳ୍ପନିକ ପୁରୁଷ, ଯେ ଅପଣା ଭଗିନୀ ଯାତନାକୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Name of a mythological personification of hell said to be the son of Fear and Death and grandson of Kali (Ironage) and husband of Torment.

୬ । (ନାମ) ବିପ୍ରଚିତ୍ତି ଦାନବର ଏକପୁତ୍ର (ହି. ଶ.)
6. Name of a son of demon Biprachitti.

ଦେ. ବି.—୧ । ବିଷ୍ଠା; ମଇଳା—
1. Ordure; filth; dirt.

କରଇ ନରକ ଅହାର; ଯଥାର୍ଥ ଦୁଃଖ ନୁହେ ଚାର । ଭାଗବତ ।

୨ । ବିଷ୍ଠାମୟ ସ୍ଥାନ—
2. A place full of ordure.

୩ । ଅତି ମଇଳା ସ୍ଥାନ—3. Filthy place

ନରକ କୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବି—୧ । ନରକସ୍ଥ ବିଷ୍ଠା କୁଣ୍ଡ—1. An abyss
Naraka kuṇḍa in hell for tormenting sinners; the ordure-pit in hell.

[ଦ୍ର—କୌଣସି କୌଣସି ପୁରାଣରେ ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ପାପୀଙ୍କ ପାଇଁ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ପ୍ରକାର ୮୬୪ ନରକ କୁଣ୍ଡ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି, ଯଥା—ବିଷ୍ଠାକୁଣ୍ଡ, ବସାକୁଣ୍ଡ, ତପ୍ତକୁଣ୍ଡ, ସର୍ପକୁଣ୍ଡ, ପୂୟକୁଣ୍ଡ, ରୁଧିରକୁଣ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦି ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅପରିଷ୍କୃତ ଓ ଜଘନ୍ୟ ସ୍ଥାନ—
2. (figurative) A dirty and filthy place.

୩ । ବିଷ୍ଠାକୁଣ୍ଡ—3. A tub or pot filled with ordure.

ନରକ ଗତି—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍; ନରକ + ଗତି)—
Naraka gati ୧ । ପାପକାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିବା ହେତୁ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ନରକଅଡ଼ିକୁ ଯିବା —1. Advancing in the path leading to the Hell after death (as a result of one's sins).

୨ । ପାପକର୍ମ ଯୋଗୁଁ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ନରକରେ ପଡ଼ିବା—
2. Falling in to the Hell after death for one's sins.

ନରକଗାମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନରକ + ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.
Narakagāmī ୧ବ)—ଯେ ପାପକାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ୟୁପରେ ନରକକୁ (ନରକଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯାଏ—Going to the Hell after death for one's sins.

ନରକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—ସଂ. ବି—କାର୍ତ୍ତିକ କୃଷ୍ଣଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ; ଭୂତଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—
Naraka chaturddaśī The 14th day of the dark fortnight of Kārttika.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ୧୪ ପ୍ରକାର ଶାଗ ଖାଇବାକୁ ହୁଏ ଏବଂ ଅପାମାର୍ଗ ଡାଳ ଖଣ୍ଡେ ମୁଣ୍ଡ ଚାରିପାଖରେ ବୁଲାଇବାକୁ ହୁଏ ।]

ନରକଜିତ୍—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନରକ = ନରକାସୁର + ଜି ଧାତୁ = ଜୟ
Narakajit କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.

ନରକ ଦେବତା—ସଂ. ବି. (ନରକ + ଦେବତା; ୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Naraka debatā ନରକର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ; ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ—Goddess of the Hell.

ନର କପାଳ—ସଂ. ବି. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର + କପାଳ)—
Nara kapāla ମଲା ମନୁଷ୍ୟର ଖପୁର—The skull of a dead man.

ନରକ ବାସ—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍; ନରକ + ବାସ)—
Naraka bāsa ପାପର ଦଣ୍ଡସ୍ୱରୂପ ନରକରେ ଅବସ୍ଥିତି —Abiding or staying in Hell (of a sinner).

ନରକ ଯନ୍ତ୍ରଣା—ସଂ. ବି. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କର୍ମଧା; ନରକ + ଯନ୍ତ୍ରଣା)—
Naraka jantraṇā ନରକରେ ଦଣ୍ଡିତ ପାପୀର ଅନୁଭୂତ ଦୁଃଖ-(ନରକଯାତନା—ଅନ୍ୟରୂପ) The torments of the Hell.

ନରକାଗତି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି—ନରକଗତି (ଦେଖ)
Narakāgati Narakagati (See)

ନରକାନ୍ତକ—ସଂ. ବି. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନରକ + ଅନ୍ତକ)—
Narakāntaka ୧ । ଯେ ମନୁଷ୍ୟର ପାପକୁ କ୍ଷମା କରି ତାହାକୁ ନରକରୁ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି—1. Saviour of the sinners.

୨ । ନରକାସୁରର ବିନାଶକାରୀ; ବିଷ୍ଣୁ—2 Bishṇu.

ନରକାସୁର—ସଂ. ବି—ବରାହ ଅବତାରରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଔରସରେ ପୃଥିବୀ-
Narakāsura ଗର୍ଭଜାତ ଅସୁରବିଶେଷ—Name of a demon born of Bishṇu in the Barāha incarnation and the earth.

[ଦ୍ର—ବରାହ ଅବତାରରେ ବିଷ୍ଣୁ ପୃଥିବୀ ସଙ୍ଗେ ସହବାସ କରିବାରୁ ପୃଥିବୀ ଗର୍ଭବତୀ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଏକ ଉଗ୍ର ଓ ବଳୀ

ଅସୁର ଥିବାର ଜାଣିପାରି ଦେବତାମାନେ ପୃଥିବୀଙ୍କ ପ୍ରସବକୁ ରୋକିଦେଲେ । ପୃଥିବୀ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ତ୍ରେତାଯୁଗରେ ରାବଣବଧ ପରେ ପୃଥିବୀ ପ୍ରସବ କରିବେ ବୋଲି ବିଷ୍ଣୁ ବର ଦେଲେ । ତଦନୁସାରେ ରାବଣବଧ ପରେ ପୃଥିବୀର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ସୀତାଙ୍କର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା ସେହି ସ୍ଥାନରୁ ନରକାସୁର ଜନ୍ମ ହେଲା । ରାଜା ଜନକ ଏହାକୁ ୧୬ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଳିଲେ । ୧୬ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଆପଣା ମାତା ପୃଥିବୀଙ୍କଠାରୁ ଏ ଆପଣା ଜନ୍ମବୃତ୍ତାନ୍ତ ଅବଗତ ହୋଇ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିବାରୁ ବିଷ୍ଣୁ ଏହାକୁ ପ୍ରାଗ୍‌ଜ୍ୟୋତିଷ ପୁରର ରାଜା କରାଇଲେ । ଏ ବିଦର୍ଭ ରାଜକୁମାରୀ ମାୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କଲା । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଦେବତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିରୋଧ ନ କରିବା ପାଇଁ ବିଷ୍ଣୁ ଏହାକୁ ଚେତାଇ ଥିଲେ । ବାଣାସୁର ଥରେ ପ୍ରାଗ୍‌ଜ୍ୟୋତିଷ-ପୁରକୁ ବୁଲିବାକୁ ଆସିଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ବାଣାସୁରର ସଙ୍ଗରେ ଏ ଦୁଷ୍ଟ ହେଲା ଓ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ କଷ୍ଟ ହେଲା । ଦେବତାମାନେ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଏହାକୁ ଶାପ ଦେଲେ । ଏ କଠୋର ତପସ୍ୟା ସାଧାନ କରି ଚନ୍ଦ୍ରବାର ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଜିତିଲା । ଶେଷରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପ୍ରାଗ୍‌ଜ୍ୟୋତିଷପୁରକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ରରେ ଏହାକୁ ବଧ କଲେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନରକୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନରକ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Narakī ୧ । ମହାପାପୀ; ନାରକୀ—1. Sinful; hellish; fiendish; infernal.
(ନରକିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । କ୍ଲେଶସଙ୍କୁଳ—3. Full of torment.

ନର କୀଳକ—ସଂ. ବି. (ନର+କୀଳ=ଶଙ୍କୁ+କ)—
Nara kīlaka ଗୁରୁଘ୍ନ; ଗୁରୁହତ୍ୟାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—The murderer of one's spiritual preceptor (Apte).

ନରକୁନ୍ଦନ ବିଦ୍ୟା—ଦେ. ବି—ବ୍ୟାୟାମ; ଅଙ୍ଗଚାଳନା—
Narakundana bidyā Gymnastics; bodily exercises.

ନରକୁଳ ଦେବ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନରକୁଳ=ମନୁଷ୍ୟଗଣ+ ଦେବ)—ରାଜା—King.
Narakula deba
ତାହା କର ବେଗେହେ ନରକୁଳ ଦେବ । କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ନର କେଶରୀ—ସଂ. ବି. (ନର+କେଶରୀ=ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ୨ମା ତତ୍ପୁ; ବା ଉପମିତ କର୍ମଧାରୟ, କେଶରୀ ପରି ନର)—
Nara keśarī
(ନରକେସରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ନରଶ୍ରେଷ୍ଠ; ନରପୁଙ୍ଗବ—
1. The chief among men; a great man.
୨ । ମୁଣ୍ଡରୁ କଟି ଦେହ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସିଂହାକୃତି ଓ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗ ନରାକୃତି ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଅବତାରବିଶେଷ; ନୃସିଂହ ଅବତାର—2. An incarnation of Bishṇu (half man and half lion).
[ଦ୍ର—ବିଷ୍ଣୁ ୪ର୍ଥ ଅବତାରରେ ଏହିରୂପ ଧରି ହିରଣ୍ୟକଶିପୁକୁ ନଖରେ ଚିରି ବଧ କରିଥିଲେ ।]
ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to males.

ନରକୋଳି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଲବଳୀ)—ନଅରକୋଳି; ଅଆଁଳା ଦୋଳ
Nara koli ଜାତୀୟ ଏକ ପ୍ରକାର ଦୋଳ ଗଛ ଓ ତାର ଦୋଳ-
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ସୁଗନ୍ଧ ମୂଳା, ଲବଳୀ, ପାଣ୍ଡୁ, କୋମଳ-ବଲ୍ଲଳା, ହରପଙ୍ଖୀ
ମ. କାଥ ଆମ୍ଳା, ରାଯଆମ୍ଳା
ଗୁ. ଖାଟ୍ଟ ଆମ୍ଳା
ନୋଡ଼, ନୋଆଡ଼ି
ହରକା ରେବଡ଼ୀ, ଚାଲମେରି ହରକା
ନଅର କୋଳ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନଦର କୋଳ
A kind of tree bearing acid berries; Otaheite Goose berry; cicca destitcha; Phyllan thus Distichus; Phyllanthus Longifolius.
[ଦ୍ର—ଏହାର କୋଳ ଖଟା ଓ କଷା । ଏହାର ପତ୍ର କୋମଳ । ତେଣୁ ଲୋକେ ଏହି ପତ୍ରରେ ଶଯ୍ୟା ରଚନା କରି ତହିଁରେ ବସନ୍ତ-ରୋଗୀକୁ ଶୁଆନ୍ତି । ଏହା ଅଶ୍ମରୀ, ଅର୍ଶ, କଫ, ଅତିସାର, ବ୍ରଣ, ଉପ-ଦଂଶ ଓ ପିତ୍ତନାଶକ । ଶୁଭ କର୍ମ ଓ ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷେ ଏହାର ଡାଳକୁ ଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧି ଲୋକେ ପିଣ୍ଡା ଆଦିରେ ତୋରଣାକାରରେ ଝୁଲାନ୍ତି ।]

ନର ଗଣ—ସଂ. ବି—ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷରେ ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ, ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା, ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ, ରୋହିଣୀ, ଭରଣୀ ଓ ଆର୍ଦ୍ରାନକ୍ଷତ୍ରର ଗଣବିଶେଷ—
Nara gaṇa (astrology.) A group of asterisms.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଜାତ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତି ସୁଶୀଳ ଓ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ହୁଏ । ଏହାକୁ ମନୁଷ୍ୟଗଣ ମଧ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ । ରାକ୍ଷସଗଣ ସଙ୍ଗେ ନରଗଣର ବିରୋଧ ଓ ଦେବଗଣ ସଙ୍ଗେ ମିତ୍ରତା ହୁଏ ।]

ନରଗିସ୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ଏକପ୍ରକାର ଧଳା ସୁଗନ୍ଧ ଫୁଲ—
Naragis Narcissus.
ନରଗୀସ [ଦ୍ର—ଏଥିର ଗଛ ଓ ପତ୍ର ପିଆଜଗଛ ଓ ପତ୍ରପରି । ଏଥିର ମୂଳରେ ପିଆଜପରି ପିଣ୍ଡ ଥାଏ । ଏଥିରେ କଟରାପରି ଧଳା ସୁଗନ୍ଧ ଫୁଲ ଧରେ ଓ ସେଥିରେ କଳା ଟୋପାମାନ ଥାଏ । ପାରସୀକ କବିମାନେ ଏ ଫୁଲ ସଙ୍ଗେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ଆଖିକୁ ତୁଳନା କରନ୍ତି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନରଘଣ୍ଟା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ଦେବୀବିଶେଷ—
Naraghaṇṭā Name of a Goddess.

ନରଘଣ୍ଟା ବେଣ୍ଟ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ନରଘଣ୍ଟା ନାମକ ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରି ଶିକାରୀ ଯେଉଁ ଶିକାର କରିବା ଅନୁକୂଳ କରେ—A chase in which a person starts after worshipping a Deity named Naraghaṇṭā.
Naraghaṇṭā benṭa
[ଦ୍ର—ଏହିପରି ଦେବତାଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ କାଳୀବେଣ୍ଟ, ମଙ୍ଗଳାବେଣ୍ଟ ଇତ୍ୟାଦି ହୁଏ ।]

ନରଘାତକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନର+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Naraghātaka ମନୁଷ୍ୟ ହତ୍ୟାକାରୀ—Murdering men.
(ନରଘାତୁକ, ନରଘାତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବି. ପୁଂ—ମନୁଷ୍ୟ ହତ୍ୟାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—Murderer; assassin.
ନରଘାତିକା
ନରଘାତୁକା } ସ୍ତ୍ରୀ
ନରଘାତିନୀ

ନରଙ୍ଗ—ସଂ. ବି (ନୃ ଧାତୁ+ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ+ଅଙ୍ଗ)—୧ । ବରୁଣ; ଦାଗ-
Naraṅga ବରୁଣ—1. Pimples.
୨ । ପୁରୁଷର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ; ମେହନ—
2. Penis; male organ.
୩ । ନାରଙ୍ଗ ଗଛ (ହି. ଶ) (ଦେଖ)
3. Nāraṅga (tree) (See).

ନରଜା—ବୈଦେ. ବି (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ; ଫା. ଲରଜା; ବକ୍ଷ; ନୋଲକମାନ
Narajā ସବଦା ଦୁଲୁଥିବାରୁ)—କୌଣସି ଅଳଙ୍କାର ଭଳେ ସୁନା
ନରଜା ବା ମୁକ୍ତାର ଦାନାକୁ ଗୁନ୍ଥି ଝୁଲାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
ନରଜା ବ୍ୟବହୃତ ସୁନା ବା ରୂପାର ତାର—
Gold or silver wire used for stringing a gem when it is used as a pendant.

ନରଡ଼ଡଙ୍କ—ଦେ. ବି—ଅମ୍ଳରସବିଶିଷ୍ଟ ଲତାବିଶେଷ—
Narardadaṅka A creeper with sour taste.
[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ରକୁ ଶାଗ କରି ଖାଆନ୍ତି ।]

ନରତନ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ନର୍ତ୍ତନ)—ନର୍ତ୍ତନ (ଦେଖ)
Naratana Nartana (See)
ନରତନ ବୋଲେ ବେଶିଯ ଜକ ଜସ୍ତ
ଦ୍ରୋଣ ତ ନରତନ-ନକେତନ—ଉଷ୍ଣ. କୋଷ୍ଟକ୍ରୀଡ଼ାଣ୍ଡ୍ରନ୍ତ ।

ନରତମ— ଗ୍ର. ବି (ସଂ. ନରୋତ୍ତମ) (ଆଦରାର୍ଥକ)—ନରୋତ୍ତମର
Naratama ଡାକନାମ—A name for calling
(ନରତମା—ଅନାଦରାର୍ଥକରୂପ) Narottama.

ନରଦମା—ଦେ. ବି—ନର୍ଦ୍ଦମା (ଦେଖ)
Naradamā Nardamā (See)

ନର ଦେବ—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍; ନର+ଦେବ)—୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Nara deba 1. A Brāhmaṇa.
୨ । ରାଜା—2. King.
୩ । ଦେବପ୍ରକୃତିକ ମନୁଷ୍ୟ—
3. A man of divine nature.

ନରଦ୍ୱିଟ୍—ସଂ. ବି (ନର+ଦ୍ୱିଷ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍
Naradwiṭ ନରଦ୍ୱିଷ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା. ୧ବ.)—ରାକ୍ଷସ; ଅସୁର—
Demon.

ନରଧି—ସଂ. ବି. (ନର+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କି)—
Naradhi ପୃଥିବୀ—The world (Apte).

ନର ନାରାୟଣ—ସଂ. ବି—୧ । ବଦରିକାଶ୍ରମବାସୀ ନରରୂପଧାରୀ ୨ ଜଣ
Nara nārāyaṇa ଋଷିଭ୍ରାତା (ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅବତାର) (ନର ଓ
ଦେଖ)—1. An incarnation of Bishṇu in the shape of 2 sages.
୨ । ଅର୍ଜୁନ ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
2. Arjuna and Śrikṛushṇa.

ନରନାରୀ—ସଂ. ବି. (ନର+ନାରୀ)—୧ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—
Nara nārī 1. Man and woman.
୨ । (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍) (ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ) ଦ୍ରୌପଦୀ (ହି ଶ.)—
2. A name of Draupadī.

ନରନାହା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନରନାଥ)—ନରନାଥ; ନୃପତି—
Naranāhā King.
ନରନାହା ନରନାହ

ନର ପତି—ସଂ. ବି. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର+ପତି)—ରାଜା; ନୃପତି—
Nara pati A king; ruler or lord of men.
(ନରନାଥ, ନରନାୟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନରପଦ—ସଂ. ବି. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର+ପଦ; ଭୁଲ. ଜନପଦ)—
Narapada ୧ । ନଗର—1. Town.
୨ । ଦେଶ—2. Country.

ନର ପଶୁ—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍; ନର+ପଶୁ)—ପଶୁବୃତ୍ତିଅବଲମ୍ବୀ
Nara paśu ବ୍ୟକ୍ତି—A beast in human form; a beastly man.

ନରପାଳ—ସଂ. ବି. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ନର+ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.
Narapāla ଅ)—ନରପତି (ଦେଖ)—Narapati (See)

ନରପାଳି—ସଂ. ବି—କ୍ଷୁଦ୍ର ଶଙ୍ଖ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Narapāli A small conch.

ନର ପିଶାଚ—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍; ନର+ପିଶାଚ)—ପିଶାଚ ପରି
Nara piśācha କ୍ରୂର ମନୁଷ୍ୟ—A devilish person.

ନର ପୁଙ୍ଗବ—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍; ନର+ପୁଙ୍ଗବ)—ପୁରୁଷଶ୍ରେଷ୍ଠ—
Nara puṅgaba A great man; the chief among men.

ନର ପୁର—ସଂ. ବି. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର+ପୁର)—ଭୂଲୋକ; ମନୁଷ୍ୟ
Nara pura ଲୋକ—The world.

ନର ବଳି—ସଂ. ବି—ଦେବତା ଆଦିଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ବଳି
Nara baḷi ଦେବା—Offering of human victim as sacrifice; a human sacrifice.
ଦେ. ବି—ମେରିଆ (ଦେଖ)—Meriā (See)

ନର ବାହନ—ସଂ. ବି—୧ । (ମ. ପ. ଲୋପ; କର୍ମଧା. ନର+ବାହନ)—
Nara bāhana ପାଲଙ୍କି ଆଦି ମନୁଷ୍ୟ ବହୁବା ଯାନ—
1. A vehicle drawn or carried by men (palky; sedan chair etc).
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କୁବେର—2. Kubera.

ନର ବାହ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (୩ୟା ତତ୍; ନର+ବାହ୍ୟ)—ମନୁଷ୍ୟ ବହନ
Nara bāhya କରିନେବା (ଯାନ)—(conveyance)
Borne or carried by men.
[ଦ୍ର—ବିମାନ, ଚଉଦୋଳି, ପାଲଙ୍କି, ଖଟିଆ, ହାଣ୍ଡୋଳା, ରିକ୍ସା ଓ ଠେଲାଗାଡ଼ି ଆଦି ଯାନକୁ ଲୋକେ ବୋହି ନିଅନ୍ତି ।]

ନର ବୀର—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍; ନର+ବୀର)—ସାହସୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ବୀର—
Nara bīra A brave man; a hero (Apte).

ନର ବ୍ୟାଘ୍ର—ସଂ. ବି—ନରପୁଙ୍ଗବ (ଦେଖ)
Nara byāghra Narapuṅgaba (See)

ନରଭୁକ୍—ସଂ. ବି. (ନର+ଭୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ନରଭୁଜ୍ ଶବ୍ଦ;
Narabhuk ୧ମା ୧ବ.)—୧ । ନରମାଂସଭୋଜୀ—
1. Cannibal.
ନରଭକ୍ଷ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନରଭକ୍ଷୀ } ୨ । ରାକ୍ଷସ; ପିଶାଚ—2. Goblin.

ନରଭୂ—ସଂ. ବି. (ନର+ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା. ବ୍ୟୁ; ଯେଉଁଠାରେ ନର-ସଦୃଶ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବାସ କରନ୍ତି)—ଭାରତବର୍ଷ—
Narabhū (ନରଭୂମି—ଅନ୍ୟରୂପ) India (Apte).

ନରମ(ମା)—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା. ନରମ୍; ନର୍ମ୍ ଭୁଲ. ସଂ. ନମ୍ର)—
Narama(mā) ୧ । କୋମଳ; କଅଁଳଆ—1. Soft
(ନର୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନମ୍ର; ମୃଦୁ; ଧୀର—
ନରମ 2. Meek; gentle.
ନରମ ୩ । ସୁକୁମାର—3. Tender.
୪ । ଯାହାକୁ ଚିପି ଦେଲେ ବସିଯାଏ ବା ଲଇଁଯାଏ—
4 Supple; pliant.
୫ । ଅନୁଦ୍ଧତ; ଶାନ୍ତ—5. Mild.
୬ । ଆର୍ଦ୍ର; ଓଦା—6. Wet.
୭ । ଦୟାର୍ଦ୍ର; କରୁଣାର୍ଦ୍ର—7. Melting with pity.
୮ । ଥଣ୍ଡା; ଶୀତଳ—8. Cold; cooled down.
୯ । ସହଜ—9. Easy.
ବି.—ଦର ବା ମୂଲ୍ୟର ହ୍ରାସ—
Fall in price of a commodity.

ନରମ ଗରମ—ବୈଦେ. ବିଣ(ବିପରୀତାର୍ଥ ସହତର ଫା. ନର୍ମ୍+ଗର୍ମ୍)-
Narama garama ଥଣ୍ଡା ଓ ଉଷ୍ଣ—Hot and cold.
ନରମ ଗରମ ଦେ. ବି—୧ । କଡ଼ା ଓ ଥଣ୍ଡା କଥା—1. Harsh
ନରମ ଗରମ and tender words; rude and polite words.
୨ । କଡ଼ା ଓ ନମ୍ର କଥାର ମିଶ୍ରଣ—2. A mixture of rude and polite expressions.

ନର ମଣି—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍; ନର+ମଣି)—୧ । ରାଜା—
Nara maṇi 1. King.
୨ । ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି; ପୁରୁଷଶ୍ରେଷ୍ଠ—
2. A great man; the chief among men.

ନରମ ପନ୍ଥୀ—ଦେ. ବି (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ
Narama panthi ରାଜନୀତିକ ସଂସ୍କାରମାନ ମୃଦୁ ଉପାୟରେ
(ନରମପନ୍ଥୀ—ବିପରୀତ) କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରନ୍ତି—
ନରମପଂଥୀ Moderates in politics.
ନରମପଂଥୀ

ନର ମାଦି—ଦେ. ବିଣ (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସହତର; ସଂ. ନର+ଫା.ମାଦି)—
Nara mādi ଅଣ୍ଡିରା ଓ ମାଈ (ଜୀବ)—Male and female
ନରମାଦୀ (animals).
ନରମାଦୀ ଦେ. ବି (ଜୀବଙ୍କର) ଜୋଡ଼ା; ଦମ୍ପତି - A couple; a pair(of animals).

ନରମାନିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନର+ମାନ+କ+ଆ)—ନରଚରିତ୍ରଧାରିଣୀ
Narāmanikā ସ୍ତ୍ରୀ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଠାରେ ଦୁଇ ଆଦି ପୁରୁଷ ଚିହ୍ନ
ନରମାନିକା } ଅନ୍ୟରୂପ— ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ—A man-like
ନରମାଳିକା } woman; an amazon; a masculine woman; a woman with a beard (Apte).

ନର ମାର୍ଗ—ସଂ. ବି (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର+ମାର୍ଗ)—ରାଜପଥ—
Nara mārga A high way; a main road (Apte)

ନର ମାଳା—ସଂ. ବି (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର+ମାଳା)—ନରମୁଣ୍ଡମାଳା—
Nara mālā A girdle of skulls (Apte).

ନରରାଟ୍—ସଂ. ବି (ନର+ରାଜନ୍; ନରରାଜ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—
Nararāṭ ୧ । ନରଶ୍ରେଷ୍ଠ—1. The chief amongst men.
୨ । ନରପତି; ରାଜା—2. King.

ନର ମେଧ—ସଂ. ବି (ନର+ମେଧ=ଯଜ୍ଞ)—ଯଜ୍ଞ ବିଶେଷ; ଯହିଁରେ
Nara medha ନରକୁ ହତ୍ୟା କରି ଆହୁତି ଦିଆଯାଏ—
A human sacrifice.
ଦେ. ବି—ମେରିଆ (ଦେଖ)—Meriā (See)

ନର ଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି (ମ. ପ. ଲୋ. କର୍ମଧା; ନର ପରିଚାଳିତ ଯନ୍ତ୍ର)—
Nara jantra ସୂର୍ଯ୍ୟଘଣ୍ଟା—Sundial (Apte).

ନର ଯାନ—ସଂ. ବି (ମ. ପ. ଲୋ; ନରବାହ୍ୟ ଯାନ)—ମନୁଷ୍ୟଙ୍କଦ୍ୱାରା
Nara jāna ବାହିତ ଯାନ—A vehicle drawn by men
ନରରଥ } —ଅନ୍ୟରୂପ sedan chair.
ନରବାହନ }

ନରରାଣ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନରରାଜ; ନରରାଟ୍)—ନରପତି; ନୃପତି;
Nararāṇa ରାଜା—King.
ନରରାଜ ବଦେହ ନରରାଣ କେମା ତୁ ମୋର ପରାଣ ଯେ ପରାଣର ।
ନରାଟ ଉଷ୍ଣ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ନରର୍ଷଭ—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍; ନର+ଋଷଭ)—୧ । ପୁରୁଷଶ୍ରେଷ୍ଠ—
Nararshava 1. The chief of men (Apte).
୨ । ରାଜା—2. King (Apte).

ନର ଲୋକ—ସଂ. ବି. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର+ଲୋକ=ଭୁବନ)—
Nara loka ୧ । ପୃଥିବୀ; ଇହଲୋକ; ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକ—
1. The earth; the habitable world; the mortal world.
୨ । ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତି; ମାନବଜାତି—
2. The mankind (Apte)

ନର ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ—ସଂ. ବି —ନର ପୁଙ୍ଗବ (ଦେଖ)
Nara śārddūla Nara puṅgaba (See)

ନର ଶୃଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର+ଶୃଙ୍ଗ; ଭୁଲ. ଶଶବିଷାଣ,
Nara śṛuṅga ଆକାଶ କୁସୁମ, ବନ୍ଧ୍ୟାପୁତ୍ର) —ମନୁଷ୍ୟର ଶୃଙ୍ଗ
ଭଳି ଅପ୍ରାକୃତ ପଦାର୍ଥ—A man's horn; an impossibility; a chimera; a nonentity (Apte).

ନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ସଂ. ବି—ନର ପୁଙ୍ଗବ (ଦେଖ)
Nara śreshṭha Nara puṅgaba (See)

ନର ସଂସର୍ଗ—ସଂ. ବି. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର+ସଂସର୍ଗ)—
Nara saṁsarga ୧ । ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଚଳପ୍ରଚଳ ହେବା—
(ନରସମାଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Moving amongst man.
୨ । ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଗଠିତ ସମାଜ—
2. The human society.

ନରସାଇଁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନର ଓ ସ୍ୱାମୀ)—ରାଜା; ନରପତି; ନୃପତି—
Narasāin King; ruler of men.
ନରସାଇ ଏରୂପେ ବହୁ ଧୂତରାଷ୍ଟ୍ର, ନରସାଇଁ
ନରସାଇ ତରା ପାଡ଼ିଲେ ସେ ଅତ ଦୁଃଖୀ ହୋଇ ।
କୃଷ୍ଣଙ୍କ ନିକଟରେ ମହାଭାରତ ଶବ୍ଦ ।

ନରସିଂହ—ସଂ. ବି—୧ । ନରକେଶରୀ (ଦେଖ)
Narasimha 1. Narakesarī (See)
୨ । ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
2. A name given to males.
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦକୁ ଉଚ୍ଚାରଣ ଦୋଷରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ନରସିଂହ ରୂପେ ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଥାଉଁ ।]

ନରସିଂହ କଡ଼ା—ଦେ. ବି.—କ୍ଷୁଦ୍ର ତରୁବିଶେଷ—
Narasimha kardā A small tree.
[ଦ୍ର— ଏହା ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ନଈ ବା ଝରଣା କୂଳରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ପ୍ରାୟ ୨୫ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ ।]

ନରସିଂହ ପୁର—ଦେ. ବି. (ନାମ)—୧ । ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତବିଶେଷ—
Narasimha pura 1. One of the states of Orissa.
[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ନରସିଂହ ଓ ପୁର ନାମରେ ଦୁଇ ଜଣ କନ୍ଧ ରାଜା ରାଜ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଏହାର ଏପରି ନାମ ହୋଇଅଛି—(କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଇତିହାସ) ।
୧୨୯୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଧର୍ମସିଂହ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଏ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏ ରାଜବଂଶର ସନ୍ତାନ 'ଚୁଣ୍ଟିଆ' ।
(ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରା. ଇତିହାସ)]
୨ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ରାହାଙ୍ଗ ପ୍ରଗନ୍ନା ଅନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଶାସନ—2. Name of a Brāhmaṇa-village in the pergunah of Rāhāṅga in Puri district.
[ଦ୍ର—ଏହାର ନାମ ମଧ୍ୟ ସାର ନରସିଂହପୁର ଶାସନ । ଏହା ଭାର୍ଗବୀ ନଦୀ ଉତ୍ତର କୂଳରେ ସତ୍ୟବାଦୀ ଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୩ ମାଇଲ ଦକ୍ଷିଣରେ ଅବସ୍ଥିତ; ପୁରୀର ସ୍ୱାଧୀନ ନରପତି ସାର ଶ୍ରୀ ନୃସିଂହ ଦେବ ଏ ଶାସନ ବସାଇ ଥିଲେ ଓ ଉତ୍କଳର ସ୍ୱାଧୀନ ନରପତିମାନଙ୍କ କାଳରେ ଏ ଗ୍ରାମରେ ମହା ପଣ୍ଡିତ ଓ ତାନ୍ତ୍ରିକମାନେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ କେତେଜଣ ମୋଗଲ ଦରବାରରେ ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଥିଲେ ।]
୩ । ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର କାକଟପୁର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ—
3 Name of a village in the Puri district known for its betel leaves.
[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ପାନ ଚାଷ ହୁଏ; ପୁରୀ ଓ କଟକରେ ଏହି ନରସିଂହପୁରୀ ପାନର ଆଦର ବେଶୀ]

ନରସିଂହ ବାଜପେୟୀ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଜନୈକ ଉତ୍କଳୀୟ ସ୍ମୃତିକାର—An oriya compiler of social laws in Sanskrit.
[ଦ୍ର—'ଦିବ୍ୟାଗୁର ପଦ୍ଧତି' ଓ 'ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପଦ୍ଧତି' ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ । ଏ 'ରାଜଗୁରୁ' ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ ।]

ନରସିଂହ ଭୋଗ—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ସରୁ ଧାନ—
Narasimha bhoga A species of paddy

ନରସିଂହ ସେଣ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଜନୈକ ବଙ୍ଗାଳୀ କବି—
Narasimha sena A Bengali poet who composed two Oria poems.
[ଦ୍ର—ଏ ଓଡ଼ିଆରେ 'ପରମଳା' ଓ 'ଭାବବତୀ ମୋଚନ' ନାମରେ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡି ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଅଛନ୍ତି—ଡାକ୍ତର. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ନରସୁନ୍ଦର—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନର+ସୁନ୍ଦର)—ଭଣ୍ଡାରୀ—
Narasundara Barber.

ନରସ୍କନ୍ଧ—ସଂ. ବି. (ନର+ସମୂହାର୍ଥେ ସ୍କନ୍ଧ)—ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ସମଷ୍ଟି—
Naraskandha A multitude or body of men.

ନରହତ୍ୟା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର+ହତ୍ୟା)—ମଣିଷମାରୁ; ଖୁନୀ—
Narahatyā Murder; homicide.
[ଦ୍ର—ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ବିଧି ଆଇନ ଅନୁସାରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟାଇଲେ ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି ନରହତ୍ୟା (murder) ଅପରାଧରେ ଅପରାଧୀ ହୁଏ । ଏ ନରହତ୍ୟା ଅପରାଧୀକୁ ଗୁରୁତର (Culpable homicide amounting to murder) ଓ ଲଘୁତର Culpable homicide not amounting to murder) ଏପରି ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଅଛି । ସ୍ଥୂଳତଃ ହତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ହତ୍ୟା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେଉଁ ହତ୍ୟା କରାଯାଏ ତାହା ଗୁରୁତର ଓ ହତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବା ବିଷୟରେ ଆଶଙ୍କା ଥିବା ସ୍ଥଳେ ମୃତ୍ୟୁ ନ ଘଟିବା ପାଇଁ ସାବଧାନ ହୋଇ ସ୍ୱକୀୟ ଯେଉଁ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ କିମ୍ବା ଆତ୍ମରକ୍ଷା ଓ ସ୍ଥୀୟ ସମ୍ପତ୍ତି ରକ୍ଷା ବା ପରର ଜୀବନ ରକ୍ଷା ବା ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ନିଜର ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନ ହରାଇଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଅନ୍ୟର ଯେଉଁ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ ତାହା ଲଘୁତର ବିବେଚିତ ହୁଏ ।]

ନରହନ୍ତା—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନର+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା.୧ବ)—
Narahantā ଯେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ହତ୍ୟା କରେ—
(ନରହନ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Murderer; a homicide.

ନରହୟ—ସଂ. ବି. (ନର+ହୟ)—ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଅଶ୍ୱ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ବା ସଂଘର୍ଷ—A fight or enmity between man and horse.

ନରହରି—ସଂ. ବି. (୬ମୀ ତତ୍; ନର+ହରି=ସିଂହ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—
Narahari ୧ । ନରସିଂହ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. An eminent person.
୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—2. Name of Bishṇu
ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Name given to males

ନରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉତର) ବି—ନଡ଼ା—
Narā Straw.
[ଦ୍ର—ଉତର ଲୋକେ ବାଡ଼ ସ୍ଥାନରେ ବାରି, ଦଉଡ଼ା(ଡି) ସ୍ଥଳରେ ଦଉଡ଼ି(ଇ) ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ନରାଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (ନର + ଅଙ୍ଗ)—
Narāṅga ୧ । ପୁରୁଷର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ—1. Penis (Apte).
୨ । କାଠ ବରୁଣ—
2. Eruption on the face (Apte).

ନରାଚ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାରାଚ)—ତୀର; ଶର—
Narācha नराच Arrow.

ନରାଜ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—୧ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଗ୍ରାମବିଶେଷ—
Narāja 1. A village in the district of Cuttack.

[ଦ୍ର—ଏହି ସ୍ଥାନରେ କାଠଯୋଡ଼ୀ ମହାନଦୀରୁ ଶାଖା ହୋଇ ବାହାର ଅଛି । ଏଠାରେ ସରକାର ଗୋଟିଏ ପଥର ବନ୍ଧ ବା ଆଙ୍ଗାକଟ୍ କରି କେନାଲ ପାଇଁ ଜଳ ଭଣ୍ଡାର କରି ଅଛନ୍ତି । ଏହା କଟକ ସହରଠାରୁ ପଶ୍ଚିମରେ ପ୍ରାୟ ୬ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । କାଠଯୋଡ଼ୀ ମହାନଦୀଠାରୁ ବାହାରିଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ପଥର ବନ୍ଧ ଓ ୨।୮ ମାଇଲ ଛଡ଼ା ମହାନଦୀରେ ଜୋବ୍ରାଠାରେ ଗୋଟିଏ ପଥର ବନ୍ଧ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଜଳ ଭଣ୍ଡାର କରା ଯାଇଅଛି ତହିଁରୁ ଡାଲଦଣ୍ଡା ନାଲ, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ନାଲ, ହାଇଲେଭଲ ନାଲ-ମାନ ବାହାର ଅଛି; ନରାଜର ପାହାଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ଗୁମ୍ଫା ଦେହରେ ପାଲି ଭାଷାରେ କେତେ ଗୋଟି ସଂସ୍କୃତ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

୨ । ନରାଜୁ (ଦେଖ)—2. Narāju (See)

ନରାଜୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାରାଚୀ)—୧ । ତରାଜୁ; ନିକିତି—
Narāju 1. Weighing machine; the scales.
(ନରାଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତୁଳା ଯନ୍ତ୍ରର ଦଣ୍ଡ—
नराज 2. The beam of a weighing machine.
नराजु ୩ । ବିଶାକାଠି—3. Weighing scale-yard.
୪ । (ସଂ. ନଳ) ଯେଉଁ କାଷ୍ଠ ଦଣ୍ଡରେ ତନ୍ତୁବାୟର ଲୁଗା ବୁଣା ଯାଇ ଟାଣୀ ସୂତା ଗୁଡ଼ିଆ ହୋଇଥାଏ; ତନ୍ତୁକାଠ-
नरा 4. A weaver's roller on which the warp-thread is rolled; weaver's beam.

ନରାଧମ—ସଂ. ବି. ସୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର + ଅଧମ)—
Narādhama ୧ । ଅତିଶୟ କୁତ୍ସିତ ବ୍ୟକ୍ତି— 1. A wretch; a vile person; a miscreant.
୨ । ମହାପାପୀ—2. A great sinner.

ନରାଧାର—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର + ଆଧାର) —ଶିବ—
Narādhāra Śiba.

ନରାଧାରା—ସଂ ବି (ନର + ଆଧାର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —ପୃଥିବୀ—
Narādhārā The earth (Apte).

ନରାଧିପ—ସଂ. ବି. ସୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର + ଅଧିପ)—ରାଜା—
Narādhipa King.
(ନରାଧିପତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନରାନ୍ତକ—ସଂ. ବି (ନର + ଅନ୍ତକ = ବିନାଶକାରୀ)—୧ । ଯମ—
Narāntaka 1. God of death.
୨ । ରାମାୟଣୋକ୍ତ ରାକ୍ଷସବିଶେଷ; ରାବଣର ପୁତ୍ର—
2. A demon, son of Rāvaṇa.
[ଦ୍ର—ଲଙ୍କା ଯୁଦ୍ଧରେ ଏ ଅଙ୍ଗଦଦ୍ୱାରା ହତ ହୋଇଥିଲା—(ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]
୩ । ମୃତ୍ୟୁ—3. Death (Apte).
୪ । ନରଘାତକ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A murderer.
ସଂ. ବିଣ—ନରଘାତୀ; ଯେ ନରହତ୍ୟା କରେ—Killing men.

ନରାୟଣ—ସଂ. ବି (ନର + ଅୟନ)—ନାରାୟଣ (ଦେଖ)
Narāyaṇa Nārāyaṇa (See)

ନରାଶ—ସଂ. ବି (ନର + ଅଶ୍ ଧାତୁ = ଖାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ନରଭକ୍ଷକ)
Narāśa ୧ । ରାକ୍ଷସ—1. A demon; goblin (Apte).
୨ । ନରମାଂସଭୋଜୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2 A cannibal.

ନରି—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଲହରୀ) —(ଏତେ) ନରି ବା ସରିଯୁକ୍ତ—
Nari Stringed (used with other words
नरी denoting number, e. g. fire stringed.
ନରୀ [ଦ୍ର—ଏହା ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ଛନ୍ନନରି ହାର; ସାତନରି ହାର ।]
ଦେ. ବି—(ଆଦରାର୍ଥକ)—ନରସିଂହ ଆଦି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
Name for calling Narasimha etc.

ନରିଆ—ଦେ. ବିଣ—ନରି (ଦେଖ)
Nariā Nari (See)
ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ନରିହା (ଦେଖ)—
Narihā (See)
ଦେ. ବି (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ନରସିଂହ ଆଦିଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
A name for calling Narasimha etc.

ନରିଆଣୀ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ହୁ. ପମ୍ପାଭରଣୀ)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ କୌଣସି ଗୃହସ୍ଥର ଘରକୁ କୂଅ ବା ପୋଖରୀରୁ ପାଣି ଯୋଗାଏ—A woman who supplies water to a family from tanks or wells.

ନରିହା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗଉଡ଼ ଶ୍ରେଣୀର ଗ୍ରାମସେବକ ବିଶେଷ—A clan of village servants.

ନରେ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନରାଃ) — ମନୁଷ୍ୟମାନେ; ଲୋକେ—
Nare Men; people.
ଲୋକେରା ଦେ. ଅ (ସଂ. ହେ ନରାଃ)—ହେ ନରମାନେ—
Oh men!

ନିଲାଜିକ ଗୋପୀକାଥ
ଅସ୍ତ୍ରରସିବା ନରେ ଚେତ । ବଳରାମ. କମଳଲୋଚନ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞା ।

ନରେତର—ସଂ. ବି (୫ମୀ ତତ୍; ନର + ଇତର)—୧ । ମନୁଷ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଭିନ୍ନତର ଜୀବ—1. A being higher than a man.
୨ । ମନୁଷ୍ୟ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଜୀବ, ପ୍ରାଣୀ—
2. An animal other than man.

ନରେ(ରୋ) ବା ଗୁଞ୍ଜରେ(ରୋ) ବା ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ହତ—ଦେ. ପ୍ରବଚନ
Nare(ro) bā gunjare(ro) bā aswatthāmā hata
(ସଂ. ନରୋ ବା ଗୁଞ୍ଜରୋ ବା ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ହତଃ)—
ଦ୍ୱ୍ୟର୍ଥବୋଧକ ବାକ୍ୟବିଶେଷ—A sentence hvaing an ambiguous meaning.

[ଦ୍ର—ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଏହି କପଟବଚନ ଶୁଣାଇଥିଲେ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ନାମକ ହସ୍ତୀ ଯୁଦ୍ଧରେ ମରିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ 'ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ହତଃ' (ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ମରିଗଲା) କହି ବାକ୍ୟର ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ ନରୋ ବା ଗୁଞ୍ଜରୋ ବା (ନର ହେଉ ବା ହସ୍ତୀ ହେଉ) ଅତ୍ୟନ୍ତସ୍ୱରରେ କହିବାରୁ ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟ ଏ ବାକ୍ୟରୁ କେବଳମାତ୍ର ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିବା ବୁଝି ଯୁଦ୍ଧରୁ ବିରତ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧଭୂମି ତ୍ୟାଗକଲେ ଓ ଇତ୍ୟବସରରେ ପାଣ୍ଡବମାନେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲାଭ କଲେ, ମାତ୍ର ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଏଥିଲାଗି ପାପଭାଗୀ ହୋଇଥିଲେ ଓ ସେ ଜୀବନରେ ଏହିଥର ମାତ୍ର ମିଥ୍ୟାସମ୍ପୃକ୍ତ ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କୁ ଥରେ ମାତ୍ର ନରକ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ।]

ନରେନ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ନରିଆଣୀ (ଦେଖ)
Naren Nariāṇī (See).

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର+ଇନ୍ଦ୍ର)—୧ । ରାଜା—
Narendra 1. King.
୨ । ବିଷବୈଦ୍ୟ; ସାପୁଆ—2. A snake charmer; a physician who cures snake bites and other effects of poisons.
୩ । ଭୂତୁଆଁ; ଭୂତବୈଦ୍ୟ—3. An exorcist.
୪ । ବୈଦ୍ୟ—4. Physician (Apte).
୫ । ଔଷଧବ୍ୟବସାୟୀ—
5. A dealer in antidotes (Apte).
୬ । ଶ୍ୟୋନାକ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶ.); ଫଣଫଣା—
6. Bignonia Indica (tree).
୭ । ଶ୍ରେଷ୍ଠବ୍ୟକ୍ତି—7. The chief amongst men.
୮ । ୨୮ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—
8 Name of a metre of 28 syllables.
ଦେ. ବି—୧ । କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
1. A family title of the Kshatriyas.
୨ । ପୁରୀ ସହରରେ ଥିବା ବୃହତ୍ ପୁଷ୍କରିଣୀବିଶେଷ—
2. Name of a big tank at Puri.

[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରାବେଳେ ଏହି ପୋଖରୀରେ ରୂପ ଖେଳନ୍ତି । ଏହାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ୮୭୩ ଫୁଟ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ ୨୪୩ ଫୁଟ । ନରସିଂହ ଦେବଙ୍କର ଲକ୍ଷପୋଷୀ ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ନାମକ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହା ଖୋଦିତ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୨୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏବେ ଅଳ୍ପଦିନ ପୂର୍ବେ ପୁରୀର ଏମାରମଠ ମହନ୍ତ ଶ୍ରୀ ଗଦାଧର ରାମାନୁଜ ଦାସ ବନ୍ଧୁ ଅର୍ଥବ୍ୟୟରେ ଏହାର ପଙ୍କୋଦ୍ଧାର କରାଅଛନ୍ତି ।]

୩ । ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
3. A name given to males.

ନରେନ୍ଦ୍ରମାର୍ଗ—ସଂ. ବି (ନରେନ୍ଦ୍ର+ମାର୍ଗ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁରୁଷ; ନରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
Narendramārga ମାର୍ଗ କିମ୍ବା ମ. ପ. ଲୋ. ନରେନ୍ଦ୍ରବ୍ୟବହୃତ ମାର୍ଗ କିମ୍ବା ୭ମୀ ତତ୍; ମାର୍ଗମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନରେନ୍ଦ୍ର ବା ରାଜା)—୧ । ରାଜମାର୍ଗ; ରାଜବାଣ୍ଡ—
1. The kings' high way.
୨ । ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପଥ; ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ପଥ—
2. Public road.

ନରେଶ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନର+ଈଶ)—ରାଜା—
Nareśa King.
(ନରେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନରୋତ୍ତମ—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍; ନର+ଉତ୍ତମ)—
Narottama ୧ । ନରଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଅତି ଉତ୍ତମ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A very good man.
୨ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ; ବିଷ୍ଣୁ—2. Vishnu.
୩ । ବୁଦ୍ଧଦେବ—3. An epithet of the Buddha (Apte).
ଦେ. ବି. ସଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Name given to males,

ନର୍କ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନରକ)—ନରକ (ଦେଖ)
Narka Naraka (See)
ନର୍କ

ନର୍କପାଣି—ଦେ. ବି—ବିଷ୍ଠା ମିଶ୍ରିତ ଜଳ—
Narkapāṇi Water mixed with ordure.

ନର୍ତ୍ତକ—ସଂ. ବି. ସଂ. (ନୃତ୍ ଧାତୁ=ନାଚିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Narttaka ୧ । ନୃତ୍ୟଶୀଳ; ନାଟୁଆ—1. Male dancer; a professional dancer.
(ନର୍ତ୍ତକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନର୍ତ୍ତକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନଟ; ଅଭିନେତା—2. An actor.
୩ । ମୟୂର—3. Peacock.
୪ । ହସ୍ତୀ—4. Elephant.
୫ । ଚାରଣ; ଭାଟ—5. Herald.
୬ । କେଳକ; ଦଉଡ଼ି ଉପରେ ଓ ଖଣ୍ଡା ଦାଢ଼ରେ ନାଚିବା ଆଦି ଅଦ୍ଭୁତ କ୍ରୀଡ଼ା ପ୍ରଦର୍ଶକ (ହି. ଶ.)—
6. Rope dancer.
୭ । ଏକପ୍ରକାର କାଣ୍ଡଶର ବା ନଳ (ହି. ଶ.)—
7. A kind of reed.
୮ । ମହାଦେବ (ଏ ତାଣ୍ଡବନୃତ୍ୟ କରୁଥିବାରୁ) (ହି.ଶ.)—
8. Śiba.
୯ । ରାଜା (ହି. ଶ.)—9. King.
୧୦ । ଧୋବା ପିତା ଓ ବେଶ୍ୟା ମାତାଠାରୁ ଉଦ୍ଭବ ସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—
10. A hybrid caste amongst the Hindus.
୧୧ । ମାଣ୍ଡିଆ (ଶସ୍ୟ) (ହି. ଶ.)—
11. A kind of coarse globular food grain.
୧୨ । ମହୁଆ (ହି. ଶ.); ମହୁଲ—
12. Mahwa (tree).

ନର୍ତ୍ତକୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନର୍ତ୍ତକ+ଙ୍କୀ. ଈ)—
Narttakī ୧ । ନୃତ୍ୟକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ନାଚବାଲି—
1. A female dancer; a dancing girl.
୨ । ହସ୍ତିନୀ—2. A femal elephant.
୩ । ମୟୂରୀ—3. A pea-hen.
୪ । ନଟୀ; ଅଭିନେତ୍ରୀ—4. An actress.
୫ । ନାଳିକା ନାମକ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—
5. Name of a medicinal scent

ନର୍ତ୍ତନ—ସଂ. ବି. (ନୃତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Narttana ୧ । ନୃତ୍ୟ; ନାଚ; ନାଟ—1. A dance.
(ନର୍ତ୍ତନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନାଚିବା କର୍ମ—2. Dancing.
୩ । ନାଟକ ଅଭିନୟ କରିବା—
3. Acting of a play.

ନର୍ତ୍ତନପ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଶ. ସୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନର୍ତ୍ତନ+ପ୍ରିୟ)—ଯେ
Narttanapriya ନୃତ୍ୟ କରିବାକୁ ବା ଦେଖିବାକୁ ସୁଖ ପାଏ—
Fond of dancing; fond of dance.
ସଂ. ବି. ସୁଂ—୧ । ଶିବ (ଜ୍ଞାନେନ୍)—1. Śiba
୨ । ମୟୂର—2. Peacock (Apte).

ନର୍ତ୍ତନଭର—ଦେ. ବିଶ—ନୃତ୍ୟ କରୁଥିବା; ନାଚୁଥିବା—
Narttanabhara Dancing.

ଉକ୍ଷଣ ନର୍ତ୍ତକ ନର୍ତ୍ତନଭର—ଉଷ୍ଣ. ପ୍ରେମସ୍ୱଧାନିଧି ।

ନର୍ତ୍ତନଶାଳା—ସଂ. ବି—ନୃତ୍ୟଶାଳା; ନାଚଖାନା—
Narttanaśālā A dancing hall; a theatre.
(ନର୍ତ୍ତନାଗାର; ନର୍ତ୍ତନମନ୍ଦିର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନର୍ତ୍ତମ—ପ୍ରା. ବି. ସୁଂ. (ଆଦରାର୍ଥକ)—ନରୋତ୍ତମର ଡାକ ନାମ—
Narttama Name for calling Narottama.
(ନର୍ତ୍ତମା—ଅନାଦରାର୍ଥକ)

ନର୍ତ୍ତୟିତା—ସଂ. ବି. ସୁଂ. (ନୃତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ନର୍ତ୍ତି ଧାତୁ+ତୃ; ନର୍ତ୍ତୟିତୃ;
Narttayitā ୧ମା. ୧ବ.)—ନୃତ୍ୟଗୁରୁ; ନାଟର ଗୁରୁ; ଯେ
(ନର୍ତ୍ତୟିତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନାଚୁଆମାନଙ୍କୁ ନଚାଏ—A dancing
(ନର୍ତ୍ତୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) master (Apte).

ନର୍ତ୍ତିତ—ସଂ. ବିଶ. (ନୃତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ନର୍ତ୍ତି ଧାତୁ=ନୃତ୍ୟ କରିବା
Narttita +କର୍ମ. ତ)—୧ । ଆନୋଳିତ; କମ୍ପିତ—
(ନର୍ତ୍ତିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Dangled.
୨ । ନର୍ତ୍ତନଶୀଳ—2. Dancing.
୩ । ଯାହାକୁ ନଚା ଯାଉଅଛି—
3. Caused to dance.
ସଂ. ବି. (+ଭାବ. ତ)—ନର୍ତ୍ତନ—Dancing.

ନର୍ଦ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ପଶାଖେଳର ଗୋଟୀ—
Nard The balls which are moved on the
ଗୁଟୀ; ଗୁଟୀ **ନର୍ଦ୍** dice-board.

ନର୍ଦ୍(ର୍ଦ୍ଦ) (ଧାତୁ)—ସଂ—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Nard(rdd) (root) To make a sound.

ନର୍ଦ୍ଦ(ର୍ଦ୍ଦ)ନ—ସଂ. କ୍ଳି. (ନର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁ+ଭାବ+ଅନ)—୧ । ନାଦ—
Narda(rdda)na 1. Sound.
୨ । ଗର୍ଜନ (ହୁ. ଶ.)—2. Roar.

ନର୍ଦ୍(ର୍ଦ୍ଦ)ମା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା, ଗର୍ଜ କରିବା;
Narda (rdda)mā ଭୁଲ ଫା. ନାବ୍‌ଦାନ୍)—୧ । ପାଣିନାଳ;
ନର୍ଦ୍ଦମା ନୟୂନପୋତ୍ତ; ପୟଃପ୍ରଣାଳୀ—1. Gutter; drain;
ନରଦ୍ଦାଁ ନରଦ୍ଦା wayside ditch; water channel.

ଭୁଭ ନର୍ଦ୍ଦମା କର୍ଦ୍ଦମେ ପଡ଼ି ଗଡ଼ୁଛ ସିନା । ମଧୁସୂଦନ. ବ୍ୟଙ୍ଗକବିତା ।

୨ । ମଇଳା ପାଣି ବୋହି ଯିବାର ନାଳୀ—
2. A channel for the flow of foul water.

ନର୍ଦ୍ଦିତ—ସଂ. ବିଶ. (ନର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Narddita ୧ । ଶବ୍ଦିତ; ନିନାଦିତ—1. Sounded; tuned;
resounding.
୨ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ—2. Celebrated.

ନର୍ଦ୍ଦି(ର୍ଦ୍ଦି)ବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁର)—୧ । ଦଉଡ଼ିବା—
Nardi(rddi)bā 1. To run.
(ନରଦ୍ଦିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଡେଇଁବା; ଲମ୍ଫିବା—
2. To frisk; to jump.

ନର୍ମ—ବୈଦେ. ବିଶ. (ଫା. ନରମ୍; ଭୁଲ. ସଂ. ନମ୍ର)—
Narma ୧ । ନରମ (ଦେଖ)
ନରମ 1. Narama (See)
ନରମ ୨ । ଅନିଚ୍ଛୁକ—2. Unwilling.

ଛଳିସ୍ୱରୁକେ ଅମ୍ବେ ହୋଇଛୁଁ ଜନମ
ଯୁଦ୍ଧରେ ମରିବାକୁ କଥା ହେବ ନର୍ମ । କୃଷ୍ଣଚରିତ. ମହାଭାରତ ଅନୁ ।

ବି—ସୁଖ—Pleasure.

ହେ ବାଳେ ନର୍ମଦା ସ୍ୱର ତରଙ୍ଗିଣୀ ଛବ । ଉଷ୍ଣ. କୋଷ୍ଟ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସ୍ତବଦ୍ୱ ।

ସଂ. ବି—ନର୍ମ୍ମ (ଦେଖ)—Narmma (See)

ନର୍ମ୍ମ—ସଂ. ବି. (ନୃ ଧାତୁ=ଜେବା+ମନ୍; ନର୍ମ୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ)—
Narmma ୧ । କ୍ରୀଡ଼ା—1. Sport; pastime.
(ନର୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୌତୁକ—2. Amusement.
୩ । ପରିହାସ—4. Jest.
୪ । ବିହାର; ଲୀଳା—4. Pleasure; diversion.
୫ । କେଳି—5. Amorous sports.
୬ । ରସିକତା; ରଙ୍ଗରସ—
6. Witticism; wit and humour.
୭ । ହସ କୌତୁକ କରିବା ସାଙ୍ଗ; କ୍ରୀଡ଼ା ସଙ୍ଗୀ (ହୁ. ଶ)—
7. Playmate.

ନର୍ମ୍ମଶୀଳ—ସଂ. ବି—ସ୍ୱାମୀ; ପତି—
Narmmakīlā Husband (Apte).
(ନର୍ମ୍ମଶୀଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନର୍ମ୍ମଗର୍ଭ—ସଂ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନର୍ମ+ଗର୍ଭ)—ପରିହାସ ବା
Narmmagarbha ରସିକତାପୂର୍ଣ୍ଣ (ବାକ୍ୟ)—Witty;
(ନର୍ମଗର୍ଭ—ଅନ୍ୟରୂପ) humorous (words).

ନର୍ମ୍ମଟ—ସଂ. ବି—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1 The sun.
Narmmaṭa ୨ । ଖପର—2. Potsherd (Apte).

ନର୍ମ୍ମଠ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନର୍ମ୍ମନ୍ + ଠ; ଅଥବା ନର୍ମ୍ମନ୍ + ସ୍ଥା ଧାତୁ = ରହିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ, ବିପାଚନ)—୧ । କେଳିରତ—
Narmmaṭha
(ନର୍ମ୍ମଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Addicted to dissipation or daliance.
(ନର୍ମ୍ମଠତା—ବି) ୨ । କ୍ରୀଡ଼ାଶୀଳ—2. Sportive; playful.
(ନର୍ମ୍ମଠ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । କୌତୁକପ୍ରିୟ—3. Pleasure-loving; devoted to amusements.
୪ । ବିଳାସପ୍ରିୟ—
4. Given to luxury, coquettish.
୫ । କେଳିପ୍ରିୟ—5. Loving dalliance.
୬ । ଲମ୍ପଟ—6. Amorous; lecherous; adulterous.
୭ । ସଭ୍ୟ—7. Gallant.
୮ । ଥଟ୍ଟିଲ; ପରିହାସପ୍ରିୟ—8. Jestive; witty.
ସଂ. ବି—୧ । ସ୍ତନାଗ୍ର; ଚୁଚୁକ; ଦୁଧଭୁଣ୍ଡି—1. Nipple.
୨ । ପରିହାସ—2. Sport.
୩ । ଶିଷ୍ଟ; ନାଗର; ଉପପତି—
3. A gallant; a libertine; paramour.
୪ । କୌତୁକ; ଆମୋଦ—4. Amusement.
୫ । ମୈଥୁନ; ରତି; ସହବାସ—5 Sexual intercourse; cohabitation.
୬ । ଚିବୁକ—6. The chin.
ବାନ୍ଧବ । ବୋଲ ଧରିବ ନର୍ମ୍ମଠ—ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।
୭ । ସ୍ତନ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Female breast.
୮ । ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—
8. A lecher; rake; libertine (Apte).

ନର୍ମ୍ମଦ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ନର୍ମ୍ମନ୍ = କେଳି + ଦା ଧାତୁ = ଦାନକରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ନର୍ମ୍ମସଚିବ; କ୍ରୀଡ଼ାସହଚର; ଲୀଳାସହଚର—1. Boon companion; playmate.
Narmmada
(ନର୍ମ୍ମଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନର୍ମ୍ମଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ବିଦୂଷକ; ଭଣ୍ଡ—2. A jester; a buffoon.
ସଂ. ବିଣ—୧ । କୌତୁକପ୍ରଦ—1. Giving amusement.
୨ । ଆନନ୍ଦପ୍ରଦ—2 Gladdening; pleasure-giving.

ନର୍ମ୍ମଦା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନର୍ମ୍ମଦ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ବିନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇ ଆରବସାଗରରେ ପଡ଼ିଲା ନଦୀ ବିଶେଷ; ରେବା ନଦୀ (ତୀର୍ଥବିଶେଷ)—
Narmmadā
(ନର୍ମ୍ମଦା—ଅନ୍ୟରୂପ)
1. The Nerbudda river rising from the Bindhyas and falling into the Arbian sea.

ନର୍ମ୍ମଦାରେ ପଡ଼ିବୁ ଯେ ହବ ଜଳଦାନ
ତାହା ସୁକୃତ କହୁ ନ ପାରେ ବଦନ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ବିନ୍ଧ୍ୟପର୍ବତର ଅମରକଣ୍ଟକରୁ ବାହାରି ପଶ୍ଚିମଗାମୀ ହୋଇ କାମ୍ବେ ଉପସାଗରରେ ପଡ଼ିଅଛି । ନର୍ମ୍ମଦା ନଦୀ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଗୋଟିଏ ପୌରାଣିକ ଉପାଖ୍ୟାନ ଓଡ଼ିଆ ନୃସିଂହପୁରାଣରେ ଲେଖା ଅଛି । ନର୍ମ୍ମଦା ବେଶ୍ୟା କୂଳରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି କରୁଥିଲା । ତନ୍ତୁ ଦୃଢ଼ ନିୟମ କରିଥିଲା ଯେ କୌଣସି ପୁରୁଷ ସକାଳେ ତା ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ, ତାକୁ ଯାହା ଦେବ ସେଥିରେ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସେ ଦିନସାରା ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱାମୀପରି ସେବା କରିବ । ତାହାର ଏହି ବ୍ରତ ଭାଙ୍ଗିବାରେ ଦେବତାମାନେ ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ତାହାକୁ ବର ଦେଲେ ଯେ ସେ ପର ଜନ୍ମରେ ନର୍ମ୍ମଦା ନାମ୍ନୀ ନଦୀରୂପରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ତୀର୍ଥରେ ପରିଣତ ହେବ ।

ପୁରାଣୋକ୍ତ ସପ୍ତତୀର୍ଥ (ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା, ଗୋଦାବରୀ, ସରସ୍ୱତୀ, ନର୍ମ୍ମଦା, ସିନ୍ଧୁ, କାବେରୀ) ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଅନ୍ୟତମ । ପଶ୍ଚିମଗାମୀ ଅନ୍ୟ ସ୍ରୋତମାନଙ୍କୁ ନଦ ବୋଲାଯାଏ । କେବଳ ପଶ୍ଚିମଗାମିନୀ ନର୍ମ୍ମଦା ନଦୀ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ।]

୨ । ଘୃତ୍ୱା; ପିଡ଼ିଙ୍ଗ ଶାଗ—2. A pot-herb; Trigonalla Corniculata.
୩ । କୁଟ୍ଟିଣୀ; ଦୂତୀ—3. A panderess; a female go-between.
୪ । (ନାମ) ଏକ ଗନ୍ଧର୍ବ ସ୍ତ୍ରୀ—
4. Name of a Gandharba woman.
[ଦ୍ର—ଏ କେଳିମତ୍ତା, ସ୍ତନଗ୍ର ଓ ବସୁଦାଙ୍କ ମାତା ଥିଲେ ।]
ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଲୀଳାଦାୟିନୀ—
Giving amusement.

ବହଇ ନର୍ମ୍ମଦା ଦେବ ନର୍ମ୍ମଦା ।
ବାଢ଼ୁଦା ପ୍ରବଳେ ବାଢ଼ ବାଢ଼ୁଦା । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ନର୍ମ୍ମଦା ଦେବୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାମ)—ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତା ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ଲେଖିକା—A modern educated Oriya writer.
Narmmadā debī
(ନର୍ମ୍ମଦା ଦେବୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ 'ପ୍ରସାଦ' ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଉପାଦେୟ ଗଳ୍ପ ପୁସ୍ତକ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି (ଭାରଣୀ. ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ) । ଏ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱନାଥ କରଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା କନ୍ୟା । ଏ ବି. ଏ. ପାଶ କରି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରେ ସମୟ ସମୟରେ ଅନେକ ଗଳ୍ପ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ଏ ଉତ୍କଳର ଦ୍ୱିତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍ ।]

ନର୍ମ୍ମଦେଶ୍ୱର—ନର୍ମ୍ମଦା ନଦୀ ଗର୍ଭରୁ ମିଳିବା ଏକପ୍ରକାର ଅଣ୍ଡାକାର ଶିବଲିଙ୍ଗ—A kind of oval peeble found in the bed of the Nerbudda river.
Narmmadeśwara
[ଦ୍ର—ଏହା ଖଣ୍ଡିକ ପରି ଶୁଭ୍ର ଚମ୍ପା ନୀଳ ବା କଳା ରଙ୍ଗର ମିଳେ । ପୁରାଣାନୁସାରେ ଏ ଲିଙ୍ଗର ପୂଜାରେ ବିଶେଷ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଅଛି—ହୁ. ଶ. ।]

ନର୍ମ୍ମଦ୍ୟୁତି—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ନର୍ମ୍ମନ୍ + ଦ୍ୟୁତି; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Narmmadyuti ୧ । ବିଳାସୀ—1. Addicted to luxury.
(ନର୍ମ୍ମଦ୍ୟୁତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୌତୁକୀ—2. Merry.
୩ । ପରିହାସକ—3. Jesting; sportive.

ନର୍ମ୍ମସଚିବ—ସଂ. ବି. ଷଷ୍ଠୀ. (ନର୍ମ୍ମନ୍+ସଚିବ)—୧ । କ୍ରୀଡ଼ାଙ୍କର ବିଭାଗ
Narmmasachiba କସ୍ତୁ ଯୋଗାଇବା ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ବିଭାଗାର୍ଥ ଅଯୋଜନ-
ନର୍ମ୍ମସଚିବ, ନର୍ମ୍ମସଖା, ନର୍ମ୍ମସହଚର, ନର୍ମ୍ମସୁହୃଦ } ଅନ୍ୟରୂପ କ୍ରୀଡ଼ା ମନ୍ତ୍ରୀ—1. A minister of sports.
୨ । କ୍ରୀଡ଼ା ସହଚର—2. Playmate.
୩ । ସାଙ୍ଗ—3 Boon companion.
ନର୍ମ୍ମସଚିବା, ନର୍ମ୍ମସଖୀ, ନର୍ମ୍ମସହଚରୀ } ସ୍ତ୍ରୀ
୪ । ବିଶ୍ୱସ୍ତା; ପ୍ରଣୟିନୀ—4. Lover; a gallant.
୫ । ଭାଣ୍ଡ; ବିଦୂଷକ—5. A buffoon; a fool; a jester.
୬ । କୁଟୁଣୀ; ଭଡ଼ୁଆ—6. A panderer.

ନର୍ମ୍ମସାଚିବ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନର୍ମ୍ମସଚିବ+ଭାବାର୍ଥେ ଯ)—
Narmmasāchibya ନର୍ମ୍ମସଚିବର କାର୍ଯ୍ୟ—The post or act of a panderer.
(ନର୍ମ୍ମସଚିବ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନର୍ମ୍ମା—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନର୍ମ୍ମ୍)—ନରମ୍—Soft.
Narmmā ନରମା **ନରମା** (ନର୍ମ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନର୍ମ୍ମାଦି—ଦେ. ବିଣ. (ବିପରୀତ ସହଚର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ନର ଓ ମାତୃ)—
Narmmādi ନର ଓ ମାଈ; ଅଣ୍ଡିରି ଓ ମାଈ—
(ନର୍ମ୍ମାଦି—ଅନ୍ୟରୂପ) Male and female.
ନର ମାଦୀ ଦେ. ବି—ଜୀବମିଥୁନ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—
ନର ମାଦ୍ରୀ A pair or couple of animals.

ନର୍ମ୍ମାଲ୍ ଟ୍ରେଣ୍ଡ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବିଣ. (ନର୍ମ୍ମାଲ+ଟ୍ରେଣ୍ଡ୍)—
Narmmāl trend ନର୍ମ୍ମାଲସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ (ଶିକ୍ଷକ)—
(ନର୍ମ୍ମାଲ ଟ୍ରେଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) Normal trained (teacher).

ନର୍ମ୍ମାଲ୍ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବି—ନର୍ମ୍ମାଲସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ
Narmmāl trening ଶିକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବା—
ନର୍ମ୍ମାଲ୍ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍, ନର୍ମ୍ମା(ର୍ମ୍ମ୍ମ)ଲ ଟ୍ରେନିଂ } ଅନ୍ୟରୂପ Normal training; the training of a teacher in a Normal School.
ନର୍ମ୍ମାଲଟ୍ରେନିଙ୍ଗ
ନର୍ମ୍ମାଲଟ୍ରେନିଂ

ନର୍ମ୍ମାଲ୍ ଟ୍ରେଣ୍ଡ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବିଣ—ନର୍ମ୍ମାଲ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ (ଶିକ୍ଷକ)—Normal trained (teacher).

ନର୍ମ୍ମାଲ୍ ସ୍କୁଲ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ)—ବି—ମଧ୍ୟମ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ବିଦ୍ୟାଳୟ-
Narmmāl skul ମାନଙ୍କରେ ଶିକ୍ଷକତା କରିବାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ
ନର୍ମ୍ମାଲସ୍କୁଲ, ନର୍ମ୍ମାଲବିଦ୍ୟାଳୟ } ଅନ୍ୟରୂପ ପଣ୍ଡିତ ଯେଉଁଠାରେ ଶିକ୍ଷିତ ହୁଅନ୍ତି—Normal School; a school for training teachers for secondary schools.
ନର୍ମ୍ମାଲସ୍କୁଲ
ନାର୍ମ୍ମାଲସ୍କୁଲ

[ଦ୍ର—ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହାର ନାମ ଟିଚର ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ (Teacher Training) ବା ସେକେଣ୍ଡେରୀ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ସ୍କୁଲ (Secondary Training school) ପ୍ରାଥମିକ ବା ପ୍ରାଇମେରି ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକ ତାଲିମ୍ କରିବା ସ୍କୁଲକୁ ଗୁରୁଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ବା ଏଲିମେଣ୍ଟାରୀ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ (Elementary Training) ସ୍କୁଲ କୁହାଯାଏ । ଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର ଶିକ୍ଷକମାନେ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ କଲେଜରେ ଶିକ୍ଷା ପାଆନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ନର୍ମ୍ମାଲ ସ୍କୁଲକୁ ପଣ୍ଡିତ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ମଧ୍ୟ ବୋଲାଯାଉ ଥିଲା ।]

ନଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବନ୍ଧନ କରିବା—1. To bind.
Nal (root) ୨ । ଦୀପ୍ତି ପାଇବା—2. To shine.
୩ । ବାସିବା—3. To smell (Apte).

ନଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବି—ଓଠ—
Nal Lip.

ନଲ୍ତା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ନଳିତା (ଦେଖ)
Nal-tā Nalitā (See)

ନଲ୍ତାପଟ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଝୋଟ—
Nal-tāpat Jute.

ନଲ—ସଂ. ବି (ନଲ୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nala ୧ । ଇକ୍ଷୁଡ଼; ବାଘ ନଳ; କାଣ୍ଡଶର; ଏକପ୍ରକାର
[ସଂ. ନାମ; ନଳ, ପୋଟଗଳ ଘାସ—1. A kind of reed;
ଶୂନ୍ୟ ମଧ୍ୟ, ଧମନ Phragmites Karka Arundo
ମ. ନଳ, ଦେବନଳ Tibialis.
ତେ. କକ୍ରେଶଗଡ୍ଡି, ଭୁଙ୍ଗସ୍ତ୍ରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗମ୍ଭୀର ଘୋର ଦେଶେ;
ଗୁ. ନାଲ୍ଲ ପୁରତ ନଳ ଜଳକାଶେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ
ଖାଗଡ଼ା; ଖାକଡ଼ । [ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ତୃଣଜାତୀୟ ଓ
ନରକଟ, ନରସଳ ଏଥିର ପତ୍ର ବାଇଁଶ ପତ୍ର ପରି । ଏହା ସନ୍ତ୍ରସନ୍ତ୍ରିଆ ଭୂଇଁ ବା ନଦୀକୂଳ ଓଦା ଭୂଇଁରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ପତ୍ରହୀନ କାଣ୍ଡ ବା ଦଣ୍ଡ ଦେଖିବାକୁ ବେତ ପରି ଓ ଭିତରି ଉଚ୍ଚର ପୋଲା । ଏଥିରେ ଚାଟି ହୁଏ, ଦୋଣ ବୁଣାଯାଏ ଓ ଘର ଛାଆଣି ହୁଏ । ଏହାର କାଣ୍ଡରୁ ମଧ୍ୟ କାଠି କଲମ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ମଧୁରତିକ୍ତକଷାୟରସ ଓ ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ; ଏହା କଫ, ରକ୍ତ-ଦୋଷ, ହୃଦ୍ରୋଗ, ବସ୍ତିଗତ ଦୋଷ, ଯୋନିବ୍ୟାପତ୍, ଦାହ, ପିତ୍ତ ଓ ବିଷପନାଶକ ।]
୨ । ତୁଙ୍ଗା; ଭିତରରେ ପୋଲା ଥିବା ସରୁ ଓ ଲମ୍ବ ଦଣ୍ଡ (ପ୍ରକ୍ଷିପ୍ତବାଦ)—2. Pipe; a tube; a long hollow cylender.
୩ । ଶାଗ, ସାରୁ ଆଦି ଗୁଳ୍ମଗଛ ବା ଲତାର ପତ୍ରହୀନ ଶୂନ୍ୟ ଗର୍ତ୍ତ କାଣ୍ଡ ବା ଡାଙ୍ଗ—3. The hollow stalk of pot-herbs and other plants.
୪ । ମୃଣାଳ; ପଦ୍ମନାଡ଼—4. The stem or stalk of lotus plants.
୫ । ପଦ୍ମ—5 Lotus.
୬ । ସୁଗନ୍ଧ; ସୌରଭ—6. Flavour; smell.
୭ । ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ; ନିଷଧରାଜ—8. The king of Nishadha; husband of Damayanti.

[ଦ୍ର—ଏ ନିଷଧ ଦେଶର ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀ ରାଜା ବୀର ସେନଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ଏ ଖୁବ ସୁନ୍ଦର ଓ ଗୁଣବାନ ଥିଲେ । ଏ ଅଶ୍ୱ ପରୀକ୍ଷା, ଅଶ୍ୱ ସଂଚାଳନ, ବିଳା ଅଗ୍ନି ସାହାଯ୍ୟରେ ଅନ୍ନାଦି ପାକ, ବୃକ୍ଷର ପତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ଗଣନା ଆଦିରେ ଖୁବ ନିପୁଣ ଥିଲେ । ବିଦର୍ଭ ଦେଶର ରାଜା ଭୀମସେନଙ୍କ କନ୍ୟା ଦମୟନ୍ତୀ ଓ ନଳ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପରର ରୂପ ଗୁଣର କଳ୍ପନା ଶୁଣି ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଏକାନ୍ତ ଆସକ୍ତ ହେଲେ ଓ ଗୋଟିଏ ହଂସ ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସଂବାଦ ଆଦାନପ୍ରଦାନ କଲେ ଓ

ଦମୟନ୍ତୀ ମନେ ମନେ ନଳଙ୍କୁ ପତିରୂପେ ବରଣ କଲେ । ଇନ୍ଦ୍ର, ଯମ, ଅଗ୍ନି ଓ ବରୁଣ ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କ ରୂପଗୁଣରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କ ବରପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ ଏବଂ ନଳଙ୍କୁ ଦୂତ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କରି ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବା ପାଇଁ ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କଠାରୁ ସମ୍ବାଦ ଦେଲେ; ଦମୟନ୍ତୀ ଏଥିରେ ଅସ୍ୱୀକାର କରି କହିଲେ 'ମୋ ଚିତ୍ତ ନଳଙ୍କୁ କାମନା କରୁଅଛି, ନଳଙ୍କୁ ନ ପାଇଲେ ମୁଁ ଅନଳ କାମନା କରିବି' । ସ୍ୱୟଂବର ସଭାରେ ଛଳ ଦେବତାମାନେ ନଳ ରୂପ ଧାରଣ କରି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଦମୟନ୍ତୀ ପ୍ରକୃତ ନଳ ଓ ନଳ ରୂପଧାରୀ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଦେବତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରକୃତ ନଳଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଚିହ୍ନି ନ ପାରି ଦୋଧାଇରେ ପଡ଼ିଲେ । ପରେ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମର ଦ୍ୱାରା ଦେଇ କାତର ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ଦେବତାମାନଙ୍କ ସୂଚନାକ୍ରମେ ଦମୟନ୍ତୀ ନଳଙ୍କୁ ଉପସ୍ଥିତ ଦେବତାମାନଙ୍କଠାରୁ ବାଛି ନେଲେ ଓ ସ୍ୱୟଂବର ସଭାରେ ନଳଙ୍କଠାରେ ବରଣମାଳା ଅର୍ପଣ କଲେ । ଦେବତା-ମାନେ ବିଫଳମନୋରଥ ହୋଇ ସ୍ୱୟଂବର ସଭାରୁ ଫେରିଲାବେଳେ କଳି ସେମାନଙ୍କ ବାଟରେ ଭେଟି ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଏହା ଶୁଣି ନଳଙ୍କ ଉପରେ କୋପ କଲେ ଓ ସେହି କୋପ ଯୋଗୁଁ କଳି ନଳଙ୍କ ଦେହରେ ପ୍ରବେଶ କରି ନଳଙ୍କୁ ଦ୍ୟୂତାସକ୍ତ କରାଇଲେ ଓ ଶେଷକୁ ବଳ ରାଜ୍ୟ ହାରି ସସ୍ତ୍ରୀକ ବନବାସୀ ହେଲେ । ଦୈବଦୁର୍ଯୋଗରୁ ନଳ ନିଜର ପିନ୍ଧା ବସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ହରାଇଲେ । ବନରେ ଦମୟନ୍ତୀ ନିଦ୍ରିତା ଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କ ଲୁଗାରୁ ଖଣ୍ଡେ କାଟି ନଳ ସ୍ୱୟଂ ପିନ୍ଧି ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ଦମୟନ୍ତୀ ବହୁ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରି ଶେଷରେ ପିତୃ ଗୃହରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ଏଣେ ନଳ ଛଦ୍ମବେଶରେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା ଋତୁପର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ସାରଥି ହେଲେ । ଦମୟନ୍ତୀ ଦେଶ-ବିଦେଶ ଖୋଜାଇ ନଳ ଋତୁପର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ନିକଟରେ ଥିବାର ପତ୍ତା ପାଇଲେ ଓ ନଳଙ୍କୁ ନିଜର ପିତାଳୟକୁ ଆଣାଇବା ପାଇଁ ନିଜର ଗୋଟିଏ କପଟ ସ୍ୱୟଂବରର ଘୋଷଣା କରାଇଲେ । ଋତୁପର୍ଣ୍ଣ ସେହି ସ୍ୱୟଂବରରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ନିଜର ସାରଥି ନଳଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ଘେନି ବିଦର୍ଭକୁ ଆସିଲେ । ସେଠାରେ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ପରସ୍ପରଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ମିଳିତ ହେଲେ । ନଳ ପୁଣି ନିଜ ରାଜ୍ୟ ପାଇଲେ ଓ ଦମୟନ୍ତୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଜୀବନଯାପନ କଲେ ।]

୯ । ନଦବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. Name of a large and shallow river.

୧୦ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଲଙ୍କା ଅଭିଯାନରେ ଯାଇଥିବା ବାନର ସେନାପତି—10. Name of a monkey general who accompanied Rāmachandra when he invaded Laṅkā.

[ଦ୍ର—ଏ ଦୁଇଟୀ ଅପ୍ସରା ଗର୍ଭରେ ବିଶ୍ୱକର୍ମାଙ୍କ ଔରସରେ ଜନ୍ମିଥିଲେ । ଏହି ବାନର ସେନାପତିଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଅସାଧାରଣ ଗୁଣ ଥିଲା । ଏ ଯେଉଁ ପଥର ଖଣ୍ଡକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରୁଥିଲେ, ତାହା ହାଲୁକା ହୋଇ ପାଣିରେ ଭାସୁଥିଲା । ଏ ପଥରମାନଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାରୁ ସେହି ଭାସମାନ ପଥରଦ୍ୱାରା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସମୁଦ୍ରରେ ସେତୁବନ୍ଧ ବନ୍ଧାଇ ସମୁଦ୍ରକୁ ପାର ହୋଇ ଲଙ୍କା ଗଡ଼ରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ।]

୧୧ । ପିତୃଲୋକବିଶେଷ—11. One of the abodes of the spirits of the departed ancestors according to the Hindus).

୧୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଛର ଯୋଲା ଡାଙ୍ଗ—
12. Hollow stalk of plants.

୧୩ । ରଙ୍ଗ; ବର୍ଣ୍ଣ—13. Colour.

୧୪ । ବିପ୍ରଚିତ୍ତି ରାକ୍ଷସର ଚତୁର୍ଥ ପୁତ୍ର ଦାନବବିଶେଷ—
14. Name of a demon, the fourth son of Biprachitti.

୧୫ । ରାଜା ଯଦୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
15. The name of a son of King Jādu.

୧୬ । ପ୍ରାଚୀନକାଳର ଏକପ୍ରକାର ଚର୍ମାବନ୍ଧ ଯୁଦ୍ଧବାଦ୍ୟ;, ଯାହା ଘୋଡ଼ା ପିଠିରେ ରଖାଯାଇ ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ଯୁଦ୍ଧ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାଦିତ ହେଉଥିଲା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
16. A kind of leather-bound war drum used in ancient India.

ନାଡ଼ ଲଗୀ ହାଁଡ଼ ଦେ. ବି.—୧ । ହାତ ଓ ଗୋଡ଼ର ନଳହାଡ଼—
1. The radius or outer bone of the fore-arm; the fibula or outer bone of the leg between the knee and ankle.

୨ । ଲଠା; ଜମି ମାପିବାର ଦଣ୍ଡ; ପଦକା—
2. A rod for measuring land.

[ଦ୍ର—ଉତ୍କଳ ଉତ୍କଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଉତ୍କଳ ଉତ୍କଳ ଲମ୍ବର ନଳ ବା ପଦକା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଚବିଶ ଦସ୍ତି ପଦକାର ଲମ୍ବ ୨ ହାତ କାଣିଏ=ଫୁଟ ୧୦, ୫ ଇଞ୍ଚ ଓ ଏକ ଯବ । ବଗି ଦସ୍ତି, ଚଉଦ ଦସ୍ତି ଓ ବାର ଦସ୍ତି ପଦକା ମଧ୍ୟ ଚଳେ ।]

୩ । ୪୦୦ ହାତ ଭୂମିର ଲମ୍ବ—3. A land-length of 400 cubits; a furlong.

୪ । ନଳା ବା ଜଳନିଃସରଣ ପ୍ରଣାଳୀ—
4. Water pipe.

୫ । ହୁକାର ନଳୀ; ଗୁଡ଼ାଖୁ ଧୂଆଁ ଟାଣିବାର ନଳୀ—
5. Smoking pipe; the pipe of a narghile.

୬ । ବନ୍ଧୁକର ନଳୀ—
6. The tube or barrel of a gun.

୭ । କଣ୍ଠ ନାଳୀ; ଶ୍ୱାସ ନଳୀ—
7. Trachea; wind pipe.

୮ । ବଣିଆମାନଙ୍କର ନିଆଁ ଫୁଙ୍କିବାର ନଳୀ—
8. Goldsmith's blow pipe.

ସାତନଳ ନର; ସର ୯ । କେଳା ଚଢ଼େଇ ଧରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଲମ୍ବ ବାଉଁଶ ବାଡ଼ି—9. A set of telescopic bamboo staffs used by fowlers to catch birds.

[ଦ୍ର—କେଳାମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହୃତ ନଳ କାଠରେ ତିନି ୮ ଖଣ୍ଡ ସରୁଆ ବାଉଁଶ ଅଟେ । ଏଥିର ଖଣ୍ଡିକର ମୂଳକୁ ଅନ୍ୟ ଖଣ୍ଡକର ଅଗରେ ଯୋଡ଼ି, ଏ କାଠିମାନଙ୍କୁ କ୍ରମଶଃ ଲମ୍ବକରିବାକୁ ହୁଏ ।

ପ୍ରତି ଖଣ୍ଡର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ୫ ହାତ । ସବୁ ଶେଷ କାଠିର ଅଗରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଅଠାଯୁକ୍ତ କାଠି ବମ୍ବା ମୁନଅଁ କେଣ୍ଟା ଲାଗିଥାଏ । କେଳାମାନେ ଭଲେ ଠିଆ ହୋଇ ଏହି ନଳମାନଙ୍କୁ ଯୋଡ଼ି ଯୋଡ଼ି ଅଗ୍ରରେ ଥିବା ସେହି ଅଠା କାଠି ବା କେଣ୍ଟାରୁ ଗଛ ଡାଳରେ ବସିଥିବା ଚଢ଼େଇର ପେଟରେ ମାରି ଦେବାରୁ ତହିଁରେ ଚଢ଼େଇ ଲାଗିଯାଏ ଓ ଧରାପଡ଼େ । ଉପରେ ଯୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ନଳ କାଠିମାନଙ୍କୁ କ୍ରମଶଃ ଖସାଇ ଆଣି ଖଣ୍ଡକର ମୂଳରୁ ଅନ୍ୟ ଖଣ୍ଡର ଅଗକୁ ଢୁଗାଳି ଦେଲେ ନଳ କାଠିମାନ ଯୁଡ଼ି ପରସ୍ପର ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଯାଏ ।]

ସାରାକାଳି ଖେସରା ୧୦ । ନଳ ବା ପଦକା ଦ୍ୱାରା ଦୀର୍ଘ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ ମାପ କରି ଯାଇଥିବା, ଭୂମିର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ସ୍ଥିରୀକରଣରୂପ ଗାଣିତିକ-ପ୍ରକ୍ରିୟା—10. The arithmetical system of finding out the area of a land measured with a rod by multiplying the length with the breadth.

[ଦ୍ର—ଦୀର୍ଘ ଏତେ ନଳ ପ୍ରସ୍ଥ ଏତେ ନଳ ହୋଇଥିବା ଜମିର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ମାଣ, ଗୁଣ, ବିଚାରେ କେତେ ? ଏହା ସ୍ଥିର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଗୁଡ଼ିଏ ସୂତ୍ର ଅଛି । ସେହି ସୂତ୍ରମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜମିର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ସହଜରେ ବାହାରେ । ୪ ନଳରେ ଏକ କାହାଣ; ୧ ନଳ=୪ ପଣ; ୧ ପଣ= ୨୦ ଗଣ୍ଡା, ୧ ଗଣ୍ଡା=୪ କଡ଼ା ନଳ ଭାଙ୍ଗିବା ପ୍ରଣାଳୀ ଅନେକ ପ୍ରକାର—ଯଥା—ହାତ ନଳ, ଦସ୍ତି ନଳ, ସମ ନଳ ବା ସାଧା ନଳ ଓ ଦୀର୍ଘ ପ୍ରସ୍ଥ ଜଣା ନ ଥିଲେ ଜମିର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ବାହାର କରିବା କାଣି ବା ବିଷମ ନଳ । ନଳ ଭାଙ୍ଗିବାର ଗୋଟିଏ ପୁରୁଣା ସୂତ୍ର ଏହି—

ପଣକୁ ପଣ ପାଞ୍ଚକଡ଼ା ମାଗଣ, ପଣ ଗଣ୍ଡା ଅଷ୍ଟ ଦାଡ଼ ।
ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ଅଷ୍ଟ ବିଦାଡ଼ ହୁଅଇ, ପଣ କଡ଼ା ବେନି ଦାଡ଼ ।
ଏହି ରୂପେ କଡ଼ା ଗଣ୍ଡାକୁ ଗୁଣିଲେ, ହୁଅଇ ବିଦାଡ଼ ବେନି ।
କଡ଼ାକୁ କଡ଼ାରେ ଗୁଣିଲେ ଜାଣିବ ବିଦାଡ଼ର ଅର୍ଦ୍ଧ ଯେନି ।
କାହାଣ ସଙ୍ଗତେ ଯାହାକୁ ଗୁଣିବ ମୂଳ ଭାର ସେହି ହୁଏ;
ଗୃହମାନଙ୍କର ପ୍ରୟୋଜନ ଅର୍ଥେ ଲୀଳାବତୀ ସୂତ୍ର କହେ ।"

ନଳଦ୍ୱାରା ମାପିବା ଜମିର ସ୍ମାରକ ଲିପି (field book) କୁ ଉଡ଼ିଆ ବୋଲାଯାଏ ।]

ନଲକ—ସଂ. ବି (ନଳ+ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ. କ; ଅଥବା ନଳ+କୈ ଧାତୁ=ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nalaka

୧ । ପବ; ବାଉଁଶ ଆଦିର ପବ ବା ପଗ—
1. An internode; the part of a bamboo or cane between two joints.

୨ । ହାତ ଓ ଗୋଡ଼ର ନଳ ହାଡ଼—
2. The long bones of the fore arm and leg; the radius of the arm and the fibula of the leg.

୩ । ନଳାକାର ଅସ୍ଥି—3. Tubulous bone.

୪ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଛର ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ ଡାଙ୍ଗ ବା ଦଣ୍ଡ—
4. The hollow stalk of plants.

ନଲକନ୍ଦ—ସଂ. ବି (ନଳ+କନ୍ଦ)—୧ । ଉଶୀର; ବେଣାଗେର—
Nalakanda 1. The fragrant root of Benā grass.

୨ । ପୁଷ୍ପମଧୁ—2. The honey of a flower.

ନଲକଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ; ନଳକ+ଯନ୍ତ୍ର; କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନଳର ସମଷ୍ଟିରେ ଏହା ନିର୍ମିତ ଓ ବ୍ୟବହାର ନ ହେଲାବେଳେ ଗୋଟିଏ ନଳ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ନଳକୁ ପୂରାଇ ଏହାକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରାଯିବାରୁ ଏହି ନାମ)—
Nalaka jantra ଦୂରବୀକ୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ର—Telescope.

ନଲ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ମାଦଳାପାଞ୍ଜି)—ନଳିବା; ଜମିକୁ ନଳ ବା ପଦକାଦ୍ୱାରା ମାପିବା—To measure a plot of land with the measuring rod.
Nala karibā

ନଳକାଠି—ଦେ. ବି—କେଳାଙ୍କ ନଳ—A set of telescopic tubular staffs of a fowler.
Nalakāṭhi
ସାତନଳା ନରକାଠି

ନଳକାଣ୍ଡ—ଦେ. ବି—ନଳକାଠି (ଦେଖ)
Nalakāṇḍa Nalakāṭhi (See).

ନଳକାଣ୍ଡ ଯୋଖିଲ କେଇ—ସ୍ତାତ୍ତ. ନର୍ଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ନଳକିନୀ—ସଂ. ବି (ନଳକ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଜଙ୍ଘ (ଉ. ଶ)—
Nalakinī 1. Thigh.

୨ । ଆଣ୍ଠୁର ତଳ ହାଡ଼—
2 The kneepan (Apte).

୩ । ଗୋଡ଼—3. The leg (Apte).

ନଳକୀଳ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଳ=ଗୋଡ଼ର ନଳହାଡ଼+କୀଳ)—
Nalakīla ଆଣ୍ଠୁ—The knee (Apte).

ନଳକୂବର—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଳ+କୁବର=ଶରୀର; ନଳ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପରି ଶରୀର ଯାହାର)—କୁବେରଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
Nalakūbara Name of a son of Kubera.

[ଦ୍ର—ଏ ଓ ଏହାଙ୍କ ଭାଇ ମଣିଗ୍ରୀବ ନାରଦଙ୍କ ଅଭିଶାପରୁ ଯାଆଁଳା ଅର୍ଜୁନ ଗଛ ହୋଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶୈଶବକାଳରେ ଏହି ଗଛ ଯୋଡ଼ିକୁ ଗୋଇଠାମାରି ଭାଙ୍ଗିଦେବାରୁ ଏ ଦୁହେଁ ଶାପ-ମୁକ୍ତ ହୋଇ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ ।]

ନଳ ଗୁଞ୍ଜିବା—ଦେ. ବି—୧ । (କେଳା) ପକ୍ଷୀକୁ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ଏକାଧିକ ନଳକୁ ପରସ୍ପର ଯୁକ୍ତ କରିବା—
Nala gunjibā
ସାତନଳା ଗୋଁଜା
ନର ଜୋଡ଼ନା
(ନଳ ଯୋଖିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
1. (said of a fowler) To set the Nala staffs one at the end of another to catch a bird.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବନ କରିବା—
2. (fig) To devise a plan.

ନଳ ଡାକିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଳରେ ଭୂମି ମାପ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ମାପି-ମାପିବା ଯାଉ ଯାଉ ଯେତେ ନଳ ମାପିଲା ତାହା ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ କହିବା—To call aloud the number of Nalas or measuring rod while engaged in measuring a land with the rod.
Nala ḍākibā

ନଲତି—ଗ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଲଳିତାନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—
Nalati Name for calling Lalitā.

ନଲତିଗିରି—ଦେ. ବି—କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଯାଜପୁର ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ଏକ
Nalatigiri ପାହାଡ଼ର ନାମ—Name of a hill in the Cuttack district.

[ଦ୍ର—ଏହି ପାହାଡ଼ ଧାନମଣ୍ଡଳ ଷ୍ଟେସନଠାରୁ ୧୪ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଥିରେ ଗୁପ୍ତ ଗୁମ୍ଫା, ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଓ ପାଲି ଭାଷାରେ ଅଶୋକଙ୍କ ଅନୁଶାସନ ଖୋଦିତ ହୋଇଅଛି ।]

ନଲଦ—ସଂ. ବି. (ନଳ=ସୁଗନ୍ଧ+ଦା ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତା.
Nalada ଅ)—୧ । ଜଟାମାଂସୀ—1. Indian spikenard;
(ନଳଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) Valanaria Jatāmāmsi.

୨ । ବେଣା ଚେର—
2. The root of the Benā grass.
ବଣାର ବୋଲାଇରେ ବହୁତ ଜଳଦ—ବୃଷସଂହ, ମହାଭାରତ, ବନ ।

୩ । ପୁଷ୍ପକରଥ—
3. The mythological chariot Pushpaka.

୪ । ମକରନ୍ଦ—
4. The nectar of flowers; flower honey.

୫ । ଲମ୍ବଜକ (ହି. ଶ.); ଗନ୍ଧବେଣା ନାମକ ତୃଣ—
5. The Juncus Odoratus (grass).

ସଂ. ବି—ନଳଦାଳା; ଯହିଁରୁ ସୁଗନ୍ଧ ବାହାରୁଅଛି—
Emitting a sweet smell.

ନଳଦମ୍ବୁ—ସଂ. ବି—ନିମ୍ବ ଗଛ (ହି ଶବ୍ଦସାଗର)—
Naladambu The Nima tree.

ନଳଦା—ସଂ. ବି. (ନଳଦ+ଆ)—ଜଟାମାଂସୀ—
Naladā Indian spikenard.

ନଳନିରୁହ—ସଂ. ବି—ମୃଣାଳ; ପଦ୍ମନାଡ଼ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nalaniruha The stalk of lotus.

ନଳ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଳିବା; ନଳଦ୍ୱାରା ଭୂମି ମାପିବା—
Nala pakā(ke)ibā To measure a land with the
ଲଗ୍‌ଗୀତେଜମି ମାପା **ଲମ୍ବୀ ମାଁଜନା, ଖେତ ନାପନା** rod.

ନଳପଟ୍ଟିକା—ସଂ. ବି. (ନଳ ପଟ୍ଟ=ଛୋଟ ବସ୍ତ୍ର+ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ କ
Nalapattikā +ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

୧ । ବେରୁଆଁ ଦେଁସ; କାଠିମସିଣା; ନଳର ଚାଟାଇ—
1. A mat of reeds.

୨ । କାଣ୍ଡଘରର ଭାଟ—2. A partition or framework made of reeds.

ନଳ ବଣ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଳ ବନ)—
Nala bana ୧ । ନଳ ଗଛରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଙ୍ଗଲ—
ନଳବନ 1. A jungle of reeds.

ନଳବନ ୨ । (ନାମ) ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ୧ କର୍ଦ୍ଦମାଳ ବିସ୍ତୃତ ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ—2. Name of an islet in the Chilkā lake (in Orissa).

[ଦ୍ର—ଖରାଦିନରେ ଲୋକେ ଡଙ୍ଗା ନେଇ ଏହି ଦ୍ୱୀପକୁ ଯାଇ ସେଠାରୁ ନଳ ତୃଣ କାଟିଆଣି ଘର ଛପର କରନ୍ତି । ଏହି ଦ୍ୱୀପ ଚିଲିକା ଜଳର ପତନରୁ ଅଧିକ ଉଚ୍ଚ ନୁହେ । ଏହା ଚିଲିକାର ପଶ୍ଚିମ ଓ ଦକ୍ଷିଣାଂଶରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ପକ୍ଷୀ ଶିକାର କରାଯାଏ ଓ ଏଠାରୁ ପ୍ରଚୁର ମାଛ ମରନ୍ତି; ଖରାଦିନେ ଏ ଦ୍ୱୀପ ଉପରେ ୧ଫୁଟ ବା ୨ ଫୁଟ ମାଟି ପାଣି ଥାଏ ।]

ନଳ ବନ—ସଂ. ବି (ନଳ+ବନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ନଳ ଗଛର ଜଙ୍ଗଲ—
Nala bana A jungle of reeds.

ଦେ. ବି—ନଳ ବଣ (ଦେଖ)
Nalabana (See).

ନଳ ଭାଙ୍ଗିବା—ପଦକା ମାପରେ ଜମିର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ ଜଣା ଥିଲେ,
Nala bhāngibā ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଜମିର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ସ୍ଥିର କରିବା—
ସାରାକାଳି କରା To find out the area of a land whose
ଖେସରା କରନା length and breadth (by rod measurement) are known.

ନଳ ମାପ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନଳ+ମାପ)—ନଳ ବା ପଦକାଦ୍ୱାରା
Nala māpa ଭୂମିର ମାପ ବା ଜରିବ—Measurement or
ଦାଁଡ଼େତେ ମାପା survey of land with the measuring
ଲଗୀନାପ rod.

ନଳ ମୀନ—ସଂ. ବି. (ନଳ+ମୀନ; ମ. ସ. ଲୋପ; ନଳପରି ଦେଖାଯିବା
Nala mīna ମୀନ)—ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ—Shrimp.

ନଳା——ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନଳ)—୧ । ପାଣି ବହି ଯିବାର ନାଳ—
Nalā 1. Drain; gutter.
ନାଳା ୨ । କୋଠା ଆଦି ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରୁ ନିମ୍ନକୁ ପାଣି ଗଡ଼ିବା
ନଳ ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥାପିତ ନଳ—2. Water-pipe.

୩ । ପୋଲ ଆଦିର ଫାଟକ—3 An opening or arch in a bridge or culvert.

(ଯଥା—ଅଠରଜଳା ପୋଲ ।)

ନଳ ୪ । ବାଉଁଶ ଆଦିର ଏକ ପାଖ ଖୋଲା ଡୁଙ୍ଗା—
ନଳ 4. A bamboo tube with one end open.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ତେଲ ଆଦି ରଖା ଯାଏ ।]

ଦାଗ ୫ । ଚୋଟା; ବେତର ପ୍ରହାର ଯୋଗୁଁ ଦେହରେ ରହିବା
ଦୋଦ୍ରା ଲମ୍ବ ଚିହ୍ନ—5. A long mark left on the body after a cane-beating; stripe.

ପ୍ରାଦେ. (ସଙ୍କ୍ରାମ) ବି.—୧ । ଧାନଗଛର ରୋଗବିଶେଷ; ଯେଉଁ-ଜାତିଆ ରୋଗ; ବାହାଳିଆ ରୋଗ—1. A pest affecting paddy plants.

୨ । ନଳା ପୋକ (ଦେଖ)—
2. Nalā poka (See)

ନଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଜଳବାର ଶିଜନ୍ତ)—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା
Nalā(le)ibā ନଳ ଦ୍ୱାରା ଜମି ମାପ କରାଇବା—To cause a
ମାପାନ land to be measured by another
ଖେତ ନପାନା person with a measuring rod.

ନଳାଦଣ୍ଡି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ଖାପଦଣ୍ଡି—The post driven
Nalā dandi in the centre of a tank.

ନଳା ପାଣି—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନଳା + ପାନୀୟ)—ନଳାରେ ବହି ଯାଉ
Nalā pāṇi ଥିବା ବର୍ଷା ପାଣି ବା ମଇଳା ପାଣି—water
ନର୍ଦ୍ଦମାର ଜଳ flowing through a gutter.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ଦୁଧ; ଦୁଗ୍ଧ—Milk.

[ଦ୍ର— ଗଡ଼ଜାତରେ ପାନୀୟ ଦୁଗ୍ଧକୁ 'ଦୁଧ' ନ କହି କ୍ଷୀର, ଓଖର, ଜିତ୍ୟାଳ, ନଳାପାଣି ଓ ଥଳା ପାଣି କହନ୍ତି । ଗଡ଼ଜାତରେ ଦୁଧ କହିଲେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସ୍ତନକୁ ବୁଝାଏ ।]

ନଳା ପୋକ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ତେଲୁଣି ପୋକ (ଦେଶ)
Nalā poka Teluṇi poka (See)

ନଳା ଫାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଦେହରେ ବେତ ପ୍ରହାରର ଚିହ୍ନ ରହିଯିବା-
Nalā phāṭibā Cane-marks being left on body.
ଦାଗ ବସା **ଦୋଦ୍‌ରା ଫଟନା**

(ନଳା ଫାଟି ଯିବା, ନଳା ବସିବା, ନଳା ବସିଯିବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଳା ବାଟ—ଦେ. ବି.—ପାଣି ବହି ଯିବାର ନଳା—
Nalā bāṭa Water channel; drain; water-
ନାଳା, ନାଳୀ course.
ନହର, ନାଳୀ

ନଳି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଳ; ନଳିକା)—
Nali ୧ । ସରୁ ନଳ—1 A slender tube.
ନଳୀ (ଯଥା—ନଳର ନଳ ।)
ନଳୀ ୨ । ବନ୍ଦୁକ—2. A gun

ଉଣ୍ଡକ ଯୋଡ ନଳ ଅଛ ଯୋଗ । ଉଣ୍ଡ. ବୋଟ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦର ।

୩ । ବନ୍ଦୁକର ନଳ—3 Gun-barrel

୪ । ନଳ—4. Tube

× × ବଣ ନଳରେ ଥିବାର ଯେ । ଉଣ୍ଡ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

୫ । କେଳାଙ୍କର ନଳ କାଠି—5. A set of telescopic staffs used by fowlers.

ନଳ ଥଳରେ ଯେନ ଅଡା କାଠିକ । ଉଣ୍ଡ. ଲବଣ୍ୟବତୀ ।

୬ । ଗୋଡ଼ର ବଳାଗଣ୍ଠି ଉପରଠାରୁ ଅଣ୍ଟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିବା ଅଂଶର ଅସ୍ଥିମୟ ପୃଷ୍ଠ ଦେଶ—
6. The bony back of the calf of the leg; fibula.

ଦେ. ବିଣ—ଛୋଟ ନଳ ପରି ସରୁ—
Slender like a small tube.
(ଯଥା—ନଳ ଗୋଡ଼, ନଳ ଗୋଡ଼ୀ ।)
ସଂ. ରୂ—ନଳୀ (ଦେଶ)—Nalī (See)

ନଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—ନଳ ପରି ସରୁ—
Naliā Slender like a small tube; tubular;
ନଳିନଳି cylindrical.

ଦେ. ରୂ—ନଳୀ ବାଲା; ଯେ ବନ୍ଦୁକ ମାରେ—
A gunner; one who fires a gun.

ନଳିକା—ସଂ. ବି. (ନଳ + କ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nalikā ୧ । ନଳ—1. Tube.

ସଂ. ନାମ—ଇନ୍ଦ୍ର ମଲଭାର ୨ । ନାଡ଼ୀ—2. Pulse.
କପୋତଚରଣା, ନଡ଼ୀ, ଧମନୀ, ୩ । ତୂଣ; ଶର ମୁଣା—
ଅଞ୍ଜନକେଶୀ, ଜନ୍ମଧ୍ୟା, 3. A quiver for arrows.
ସ୍ପର୍ଶଗ୍ର, ନଳୀ, ନଳନୀ, ରକ୍ତବଳା, ୪ । ନଳିତା ଶାଗ—4. The
ନଡ଼ିକା, ପ୍ରବାଳୀ leaves of the jute plant
ନାଳକୋ used as pot-herb.
ନାଳକା ୫ । ଭାରତର ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ପ୍ରଦେଶଜାତ ଏକ
ସଂ. ନଳିକାଜାଙ୍ଗୀ ପ୍ରକାର ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ତହିଁର ଲତା—
ଇଂ. ପକ୍ସେମୁକ 5. A kind of creeper growing in N. W. India and producing a scent.

[ଦ୍ର—ଏହା ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ । ଏହାର ଆକୃତି ପ୍ରବାଳ ସଦୃଶ । ଏହା ଲଘୁ ଓ ଚକ୍ଷୁର ହିତକର, ବାତ ପିତ୍ତ ଓ କଫ ନାଶକ ଏବଂ ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର, ଅଂଶୁ, ଶୂଳ, ତୃଷ୍ଣା, ରକ୍ତଦୋଷ, କୁଷ୍ଠ, କଣ୍ଡୁ ଓ ଜ୍ୱରନାଶକ ।]

୬ । ନଳ ପରି ସରୁ, ଲମ୍ବ ଓ ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ କୌଣସି ବସ୍ତୁ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Any slender and cylindrical thing.

୭ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତରେ ବ୍ୟବହୃତ ବନ୍ଦୁକ ପରି ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ-
7. A kind of weapon of offence resembling a gun used in ancient India.

[ଦ୍ର—ଲୋକେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ ଏହି ଅସ୍ତ୍ର ଆଧୁନିକ ବନ୍ଦୁକ ପରି ଥିଲା ଓ ଏହାଦ୍ୱାରା ଲୁହାର ଛୋଟ ଛୋଟ ଗୁଳି ଓ ତୀର ଫେପଣ କରା ଯାଉଥିଲା । ଏଥିର ଉଲ୍ଲେଖ ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ, ଏମନ୍ତ କି ବେଦରେ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଶୁକ୍ରନୀତିରେ ଏହାର ବିସ୍ତୃତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି । ଏ ଅସ୍ତ୍ରକୁ 'ନାଳିକ', ନାଳିକ ଓ 'ନାଳ' ମଧ୍ୟ ବୋଲା-ଯାଉଥିଲା ।]

୮ । ପୋଦିନା ଶାଗ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. Mentha Virdis; a herbarious plant used for salad.

୯ । କଳମ୍ବ ଶାଗ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. Ipomæa Reptens (creeper).

[ଦ୍ର—ଏହାର ଡାଙ୍ଗ ନଳ ପରି ଫମ୍ପା]

୧୦ । ଜଳୋଦରୀ ରୋଗୀର ପେଟରୁ ପାଣି ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରାଚୀନକାଳର ଏକପ୍ରକାର ଯନ୍ତ୍ର (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—10 A kind of tubular instrument used in ancient India for tapping the abdomen of dropsy-patients.

ନଳ ଗୋଡ଼—ଦେ ବି—୧ । ସରୁଆ ଗୋଡ଼—
Nali gorda 1. Slender legs.
ନଳି ନଳିପା ବଗ ଯେ ବଗ ! ଧାଳ ଭୁଣ୍ଡରୁ ?
ଛାଘା ନା—ମେ ନଳଗୋଡ଼ଖଣ୍ଡି ଭଙ୍ଗ ଯିବ । ଶିଶୁଗୀତ
ପାରେର ନଳୀ ୨ । ଗୋଡ଼ର ବଳାଗଣ୍ଠିଠାରୁ ଅଣ୍ଟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିବା ଅଂଶର ପୃଷ୍ଠାଂଶ—2. The front bony part of the calf of the leg; fibula.

ନଳଗୋଡ଼ ଘା—ଦେ.ବ—ମନୁଷ୍ୟର ନଳଗୋଡ଼ରେ ହୋଇଥିବା କ୍ଷତ—
Naligorda ghā A sore or ulcer on the fibula.
ପାୟେର ନଳୀର ଘା ଘର ଅଗ ମ୍ଭାଳନ, ନଳଗୋଡ଼ ଘା,—
ଛାବାକାଘାବ ଖଣ୍ଡି ଗୋ, ମନ୍ଦ ଏ । ଭଗ ।
(ନଳଗୋଡ଼ ଘାଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଏହି କ୍ଷତ ସହଜରେ ଭଲ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

ନଳଗୋଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. ସଂ—ଯେଉଁ ପୁରୁଷର ଗୋଡ଼ ସରୁଅ—
Naligorda Slender-legged.
(ନଳଗୋଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ନଳ-
(ନଳଗୋଡ଼ୀ, ନଳଗୋଡ଼େଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗୋଡ଼ୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରିଗଣିତା ।]

ନଳଘା—ଦେ. ବ (ସଂ. ନାଡ଼ୀ କ୍ଷତ; ସଂ ନଳ+ଘାତ) ଯେଉଁ ଘାଆ
Naligha ଉପରେ ଶୁଖିଗଲା ପରି ଦେଖାଯାଏ କିନ୍ତୁ ଭିତରେ ନ
(ନଳଘାଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶୁଖି ପୂଜ ହୁଏ; ଦୁଷ୍ଟ କ୍ଷତ; ନାଡ଼ୀ ବ୍ରଣ—
ନାଳୀଘା, **ନଳାଘାବ, ନାସୁର** Sinus.

ନଳିଚା—ଦେ.ବ (ସଂ. ନଳ; ତୁଳ ଫା. ନଇଚା)—୧ । ହୁକାର ନଳ—
Nalichā 1. The pipe of a hubble bubble.
ନଳିଚା, ନଳ୍‌ଚେ, ନଇଚା ୨ । (ସଂ. ନଳିତ, ନାଡ଼ୀ=ପଟ୍ଟଶାକ)—
ନୈଚା ଛୋଟଗଛ—2. Jute plant.
ନଳିତ୍, ନାଳିତା, ପାଟଗଛ, ତିତୋପାଟ, **ନାଡ଼ିକା, ପଟ୍ଟଆ**
[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଭାରି ତିତା; ଲୋକେ ଏ ପତ୍ରକୁ ଶୁଖାଇ ରଖି, କୋଷ୍ଠ ପରିଷ୍କାର ନିମନ୍ତେ ତାହାର କ୍ୱାଥ ଖାଆନ୍ତି । କଞ୍ଚା ନଳିତାପତ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ଶାଗ କରି ଖାଆନ୍ତି । ନଳିତା ୩ ପ୍ରକାର ।—ଖଳାଗଛର ଶାଗ ତିତା ନୁହେଁ । ଇଷତ୍ ନାଲିଗଛର ଶାଗ ତିତା । ଆଉ ଏକପ୍ରକାର ନଳିତା (ପଙ୍କତ କାଉଁରିଆ) ର ପତ୍ର ଖଟା ।]
ଦେ. ବଣ—ନଳପରି ସରୁ—Slender like a tube

ନଳିତା(ତ)—ସଂ.ବ (ନଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଏଥିର ଭାଙ୍ଗମାନ
Nalitā(ta) ନଳପରି ହେବାରୁ)—ଛୋଟ ବା କାଉଁରିଆଗଛ—
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ନାଡ଼ୀକ, Jute plant; Corchorus.
ନାଡ଼ୀତ, ନାଡ଼ୀଶାକ, [ଦ୍ର—ସମ୍ଭବତଃ ପୂର୍ବେ ଭାରତରେ
ପଟ୍ଟଶାକ, କେରୁକ, ଅଂଶୁ ବା ଛୋଟ ଚାଷ କରିବା
କାକଜଙ୍ଘ, ପେରୁଲ, ପାଇଁ ଏହାର କୃଷି କରା ଯାଉ ନ
ଶାବଶାକ, ପେରୁ, ଜାନକ, ଥିଲା ଓ ଇଉରୋପୀୟମାନଙ୍କ ଆଗମନ
ବଣ୍ଟରୋଚନ, ନାଳିକ, ପଟ୍ଟ, ପରେ ଅଂଶୁ ପାଇଁ ଏହାର କୃଷି
ସିହ୍ନିକା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଅଛି । ଏହି ଛୋଟଗଛ
ନାଳିତା, ପଟ, ଲଳିତାପଟ, ଅନେକ ପ୍ରକାର । କେତେକ ଜାତିର
ବନପଟ୍ ଫଳ ଗୋଲ ଓ ଟୁଣ୍ଡି କଲମ୍ବପରି ।
ମୁଟ, ପଟ୍ଟଆ କେତେକ ଜାତିର ଫଳ ନାଲି ଦେଣ୍ଡି
ମ. ନାଡ଼ୀଶାକ ପରି । କେତେକ ଜାତିର ପତ୍ର ଖଟା
ଗ. ବନପଟ୍ଟ, ନାଳାମାଳ୍ପା (ପଙ୍କତ କାଉଁରିଆ) । କେତେକ
ଘ. ପେରଉକିର୍ତ୍ତ, ଜାତିର ପତ୍ର ତିତା (ନଳତାତିତା) ।
ଚେଲ୍‌ପରନ୍ତ୍ର (Kirtikar) କେତେକ ଜାତିର ପତ୍ର ତିତା ବା ଖଟା
ନୁହେଁ । ଅନେକ ଜାତି ବନ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଜନ୍ମେ । କେତେକ
ଜାତିର ଗୁଳ୍ମ ହୁଏ । ଏହାର ପତ୍ର ଓ ମଞ୍ଜି ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଯାହାର ଫଳ ଗୋଲ ଟଣ୍ଡି କଲମ୍ବପରି ଓ ପତ୍ର ତିତା ତାକୁ ଇଂରେଜିରେ Corchorus Capsularis ଓ ଯାହାର ଫଳ ଦେଣ୍ଡିପରି ଲମ୍ବା ଓ ଖଟା ତାକୁ ଇଂରେଜିରେ Corchorus Olitorius କହନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ତିକ୍ତ, ରକ୍ତପିତ୍ତନାଶକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ବିଷ୍ଣୁମ୍ମୀ ଓ ବାତପ୍ରକୋପକ ।]

ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାମ) (ସଂ. ଲଳିତା)—
୧ । ରାଧିକାଙ୍କ ପ୍ରିୟସଖୀ—1. One of the female companions of Rādhikā.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ନାମ—
2 A name given to females.

ନଳିତା ପିତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନଳିତ+ତିକ୍ତ)—ନଳିତା ବା ଛୋଟ
Nalitā pitā ଗଛର ପିତା ପତ୍ର—The bitter leaves of
ନାଳିତ, ନାଳତେପାତା the Jute plant.
ପଟ୍ଟଆକା ସାଗ, ନାଡ଼ିକା ସାଗ [ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଶୁଖାଇ କରି ରଖି ଏଥିର କ୍ୱାଥ କରି କୋଷ୍ଠଶୁଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି । ଏହାକୁ କଞ୍ଚାରେ ଶାଗ କରି ମଧ୍ୟ କୋଷ୍ଠଶୁଦ୍ଧି ପାଇଁ କେହି କେହି ଖାଆନ୍ତି ।]

ନଳିନ—ସଂ. ବ. (ନଳ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା; ଚଞ୍ଚଳ ହେବା+
Nalina କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ)—
୧ । ପଦ୍ମ—1. Lotus.
୨ । କଇଁ—2. Water lily.
୩ । ଜଳ—3. Water.
୪ । ନୀଳଗଛ—4. Indigo plant.
୫ । ଶୈବାଳ; ଶିଉଳୀ—5. Moss.
୬ । ସାରସପକ୍ଷୀ—6. The Indian crane.
୭ । ପାଟି ଅଁଳା ଫଳ ଓ ଗଛ—7. Flacourtia Cataphracta (plant and berry).
୮ । ସ୍ୱର୍ଗଗଙ୍ଗା; ମନ୍ଦାକିନୀ—
8. The Ganges said to flow in the Heaven.
୯ । କରନ୍ଦା (ଗୁଲ୍ମ ଓ ଫୋଳ) (ହ. ଶ.)—
9. Carissa Carandas (plant and berry).

ନଳିନ ନୟନ—ସଂ. ବଣ.ସଂ. (ନଳିନ+ନୟନ; ଉପମିତ ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nalina nayana ପଦ୍ମଲୋଚନ; ଯାହାର ଚକ୍ଷୁ ପଦ୍ମ ପରି ସୁନ୍ଦର—
(ନଳିନାକ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) Lotus-eyed; having eyes as
(ନଳିନନୟନା, ନଳିନାକ୍ଷୀ, ନଳିନାକ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) graceful as the lotus.

ନଳିନଳି—ଦେ. ବଣ—ନଳ ପରି ସରୁ—Tubular; slender
Nalinali like a tube; slender and cylindrical.
ନଳିନଳି (ନଳିନଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଳିନଶୟ—ସଂ. ବ. (ନଳିନ=ପଦ୍ମ+ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Nalinaśaya ଅ; ଉପପଦ ସମାସ)—ବିଷ୍ଣୁ—Bishnu.
[ଦ୍ର—ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରଳୟକାଳରେ ପଦ୍ମ ଉପରେ ଶୁଅନ୍ତି ।]

ନଳିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଳିନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ପଦ୍ମ—
Nalinī 1 Lotus.
୨ । ପଦ୍ମିନୀ; ପଦ୍ମସମୂହ—2. A group or assemlage of lotus growing together.
୩ । ପଦ୍ମିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ—3. One of the four classes of women according to the Hindu love-books.
୪ । ପଦ୍ମପୋଖରୀ; ପଦ୍ମବନ—4. A place where plenty of lotuses grow together.
୫ । ମୃଣାଳ; ପଦ୍ମର ନାଡ଼ି—
5. Stalk of the lotus flower.
୬ । ପଦ୍ମଲତା—6. The lotus plant.
୭ । ୧୫ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—7. A Sanskrit metre of 15 letters or syllables.
୮ । ସ୍ୱର୍ଗଗଙ୍ଗା—
8. The Ganges of the Heaven.
୯ । ନାରିକେଳ ସୁରା; ନଡ଼ିଆ ଗଛର ତାଡ଼ି—
9. Cocoanut toddy.

[ଦ୍ର—ନଳିନୀର ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ତିନିଗୋଟି ଅର୍ଥ ଭିନ୍ନ ଲାବଣ୍ୟବତୀରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାନ୍ତି—ଯଥା—ଦେଖରେ ନଳିନ (୩ୟ ଅର୍ଥ) ନଳିନୀ (୪ର୍ଥ ଅର୍ଥ) ନଳିନୀ (୧ମ ଅର୍ଥ) ରେ ଶୋଭିତ ।]

୧୦ । ନଳିକା ୫ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
10 Nalikā 5 (See)
୧୧ । ନଦୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—11. River.
୧୨ । ନାକର ବାଆଁ ସୁଡ଼ା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
12. The left nostril.
୧୩ । ଏକ ସଂସ୍କୃତ ବୃତ୍ତ (ଏଥିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ୫ ସଗଣ ଥାଏ)—
13. Name of a Sanskrit metre.

ନଳିନୀ ଖଣ୍ଡ—(ନଳିନୀ+ସମୂହାର୍ଥରେ ଖଣ୍ଡ)—ପଦ୍ମସମୂହ—
Nalinī khanda A group or assemblage of lotuses.
(ନଳିନୀଖଣ୍ଡ - ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଳିନୀଗୌଡ଼ା—ଦେ. ବି—ମଙ୍ଗଳସ୍ତବ୍ଧ ପର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ
Nalinigaurdā ଦ୍ୱିପାଦିକ ଓଡ଼ିଆ ବୃତ୍ତବିଶେଷ—
A kind of Oria metre.

[ଦ୍ର—ଛନ୍ଦଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରାମଣିର ୪୩ ଶ୍ଳୋକ ଏହି ବୃତ୍ତରେ ରଚିତ ।]

ନଳିନୀ ଦଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ନଳିନୀ+ଦଳ)—୧ । ପଦ୍ମପତ୍ର—
Nalinī dala 1. Lotus leaf.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପାଣି ପଡ଼ିଲେ ତାହା ପତ୍ରରେ ନ ଲାଗି ଢଳଢଳ ହେଉଥାଏ । ପାଣି ଖସି ପଡ଼ିଲେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ପତ୍ର ଦେହରେ ପାଣିର କୌଣସି ଅଂଶ ଲାଗି ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟର ଲାବଣ୍ୟକୁ କବି ଓ ଋଷିମାନେ "ନଳିନୀଦଳଗତ ଜଳ" ପରି ତରଳ ବା ଢଳଢଳ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି ।]

୨ । ପଦ୍ମଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା—
2 The petals of the lotus flower.

ନଳିନୀ ନନ୍ଦନ—ସଂ. ବି. (ନଳିନୀ+ନନ୍ଦନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଏ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ
Nalinī nandana ନାଭିରୁ ଉଠିଥିବା କମଳରୁ ଜାତ ହୋଇ-ଥିବାରୁ)—୧ । ବ୍ରହ୍ମା—
1. A name of Brahmā.
୨ । କୁବେରଙ୍କ ଉପବନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Name of the garden of Kubera.

ନଳିନୀ ରୁହ—ସଂ. ବି. (ନଳିନୀ+ରୁହ ଧାତୁ=ଉଠିବା; ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା
Nalinī ruha କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ମୃଣାଳ; ପଦ୍ମର ନାଡ଼ି—
1. The stalk of lotus.
୨ । ବ୍ରହ୍ମା—2 Brahmā.

[ଦ୍ର—ପ୍ରଳୟାନ୍ତେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାଭି କମଳରୁ ଉଠିଥିବା ପଦ୍ମଫୁଲ ଉପରେ ଯେ ବସି କରି ସୃଷ୍ଟି ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି ।]

୩ । ପଦ୍ମ ନାଡ଼ିର ତନ୍ତୁ—
3. The fibres of a lotus (Apte).

ନଳିନେଶୟ—ସଂ. ବି. (ନଳିନେ=ପଦ୍ମରେ+ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା+
Nalineśaya କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଉପପଦ ଓ ଅଲୁକ୍ ସମାସ)—
ନଳିନଶୟ (ଦେଖ)—Nalinaśaya (See)

ନଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନଳ)—
Nalibā ୧ । ଭୂମିକୁ ନଳ ବା ପଦକା ଦ୍ୱାରା ମାପ କରିବା
(ନଳ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବା ଜରିପ କରିବା—
ଦାଁଡ଼େ ମାପା 1. To measure land with
ଖେତ ନାପନା the rod.

× × ନଳ ଦେଲେ ଦଶ ବାଟକୁ ଉଣା ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଟକଟକ କରେ ଚାଲି ୨ । ବଡ଼ ବଡ଼ ପାଦଗୁଣ ପକାଇ ଚାଲିବା—
ପାଁବ ଚୀରନା, 2. To walk with long strides;
ଡଗ ମାରନା to stride.
୩ । (ସଂ. ଲହରୀ) ନହଲିବା; ଏକ ଧମସରେ କଥା କହିବା; ଗପିବା; ଅନର୍ଗଳ ଗପିବା—
3. To go on speaking without stopping.

ନଳି ହାଡ଼—ଦେ. ବି—ଗୋଡ଼ର ଆଣ୍ଠୁ ତଳୁ ବଳାଗଣ୍ଠି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
Nali hārda ଅଂଶର ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ସରୁ ଅସ୍ଥି—
ନଳୀ Fibula; thin bone on the external
ନଳାହାଡ଼, ନଳା side of the leg below the knee.

ନଳୀ—ସଂ. ବି. (ନଳ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nalī ୧ । ମନଃଶିଳା—1 Red arsenic
(ନଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—
2. Name of a herbal perfume.
୩ । ନଳିକା (ଦେଖ)—3. Nalikā (See)
୪ । ଗଛର ଡାଙ୍ଗ ବା ନାଡ଼ି—
4. The stalk or stem of a plant.

୫ । ନଳ; ଝେଙ୍ଗା—5. A tube.
୬ । ନଳା—6. Pipe.
୭ । ନଳ ତୃଣ—7. Reed grass.
୮ । କଣ୍ଠ ନାଳୀ; ଶ୍ୱାସ ନାଳୀ—
8. Wind pipe; trachea; larynx.
୯ । କଣ୍ଡା; ତନ୍ତୁର କାଣ୍ଡିଆ—
9. A cylindrical wooden bit used by weavers to wind the thread round it.
୧୦ । ତୂଣ; ଶର ମୁଣା—10. A quiver for arrows.
୧୧ । ବନ୍ଦୁକର ନଳ—11. Barrel of a gun.
୧୨ । ଖଜୁର ବା ତାଳ ଗଛରୁ ତାଡ଼ି ଝରି ଯେଉଁ ନଳ ଦେଇ ଘଟରେ ପଶେ—12. A faucet or tube attached to the incision made on a toddy-palm for conveying the juice into the attached pot.

ଦେ. ବି—ନଳ (ଦେଖ)—Nali (See)

ନଳୀ କୋଷ—ଦେ. ବି—ପିଚକାରୀର ନଳ—
Nalī kosha The tube of a syringe.

ନଳୀ ଦ୍ୱାର—ସଂ. ବି. (ନଳୀ+ଦ୍ୱାର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Nalī dwāra କଣ୍ଠନାଳୀର ମୁଖ—The opening of the throat; pharynx.

ନଳୀ ଭଉଁରି—ଦେ. ବି. (ସହରର; ବଣିଆ ଶବ୍ଦ)—
Nalī bhauṅri ହାତ ବା ନାକରେ ପିନ୍ଧିବା କେତେକ ଅଳଙ୍କାରରେ ଯୋଡ଼ା ନଳୀ ପରି ଯେଉଁ ନାଡ଼ି ଥାଏ (ତାହା ନଳୀ) ଓ ତାହା ଉପରେ ଯେଉଁ ଖିଲ ଦିଆଯାଏ (ତାହା ଭଉଁରି)—The small tubular and screw-like pins attached to the middle of bracelets and anklets to make the two haves closed unto one another.
ନଳୀଭୁଡ଼ୀ

ନଳୁଆ - ଦେ. ବିଶ—ଯେ ପକ୍ଷୀ ଧରିବା ନଳ ବ୍ୟବହାର କରେ—
Naluā Using the fowler's staff for capturing birds.
ନଳିୟା; ନଳୁଆ **ଶରବାଳା**

ନଳୁଆକେଳା—ଦେ. ବି—କେଳାମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ (ଏମାନେ
Naluākelā ନଳଦ୍ୱାରା ପକ୍ଷୀ ଶିକାର କରନ୍ତି)—
ନଳିୟା; ସାତନଳା A class of Kelās using the telescopic Nala for fowling.
ଶରବାଳା କରୋଡ଼ା

[ଦ୍ର—କେଳାମାନେ ଅନେକ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ; ଯଥା—
୧ । ନଳୁଆ, ୨ । ସାପୁଆ, ୩ । ସବାଖିଆ, ୪ । ମାଛଥିଆ, ୫ । ମୁଣ୍ଡପୋଡ଼ା ।]

ନଳୋତ୍ତମ—ସଂ. ବି. (ନଳ+ଉତ୍ତମ)—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ନଳ ତୃଣ;
Nalottama ଇକ୍ଷୁଡ଼; ବାଘନଳ—A kind of large reed.

ନଳୋପାଖ୍ୟାନ—ସଂ. ବି. (ନଳ+ଉପାଖ୍ୟାନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Nalopākhyāna ମହାରାଜ ନଳ ଋଷିଧ୍ୱଜ ନଳଙ୍କ ଚରିତ ବିଷୟକ କଥା—The story of the life of king Nala.

ନଲ୍ବ—ସଂ. ବି. (ନଲ୍ ଧାତୁ=ନଳଭୁଲି ସ୍ପର୍ଶ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ; ବ)—
Nalba ୪୦୦ ହାତ ଲମ୍ବ ଭୂମି; କୋଶର ୨୦ ଭାଗରୁ ଏକଭାଗ—
(ନଲ୍ବ—ଅନ୍ୟରୂପ) A land measuring 400 cubits in length; $\frac{1}{8}$th of a mile; a furlong; one twentieth of a kros.

ନଲ୍ୟଗ୍ର—ସଂ. ବି. (ନଳ+ଅଗ୍ର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଘଣ୍ଟିକା—
Nalyagra The glottis.

ନଶ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବିନଷ୍ଟ ହେବା—
Naś (root) 1. To be destroyed; to decay.
୨ । ଧ୍ୱଂସହେବା—2. To be ruined.

ନଶ୍କର—ଦେ. ବି—ଲଶ୍କର (ଦେଖ)
Naś-kara Laś-kara (See)

ନଶ୍ପଶ୍—ଦେ. ବି—ଲଶ୍ପଶ୍ (ଦେଖ)
Naś pas Laśapaś (See)
(ନଶ୍ପଶ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଶମ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଶ୍ଳେଷ୍ମା)—ଶର୍ଦ୍ଦି; ଶର୍ଦ୍ଦି; ଦେହରେ ଥଣ୍ଡା
Naśama ଲାଗିବା ଯୋଗୁଁ ନାକରୁ ପାଣି ବୋହିବା ରୋଗ—
(ନଶ୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ) Catching cold; catarrh.
ସର୍ଦ୍ଦୀ ହେମ ନ ରେବଇ ଭାଇ ଶିଶିର ନସମ ।
ଶର୍ଦ୍ଦୀ ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମନରୁପଣଗୀତା ।

ନଶମା—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. ଶ୍ଳେଷ୍ମା)—୧ । ଶ୍ଳେଷ୍ମା ବା ଶର୍ଦ୍ଦିଗ୍ରସ୍ତ—
Naśamā 1. Suffering from cold.
୨ । ମାନ୍ଦା; ନେଶମା—2. Sluggish.

ନଶା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ରସ)—୧ । ଗଛ ବା ଫଳରୁ ବୋହିବା ରସ—
Naśā 1. Juice exuded from a fruit or tree.
ରସ ୨ । ଲସା; ଘାଆଆଦିରୁ ବୋହିବା ଜଳୀୟ ରସ—
ରସ 2. Watery juice coming out of a sore.

ନଶା(ଶେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ରସ)—ଲସାଇବା; (ଘାଆଆଦିରୁ)
Naśā(śe)ibā ଲସା ବୋହିବା—To water (said of sores).
ରସା
ପନଚାନା ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ନଶ୍ ଧାତୁ; ତୁଳ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ନସାନା)— ନାଶ କରିବା; ନଷ୍ଟ କରିବା—
To ruin; to damage.
ଯେଉଁ ନଶାଏ ଧରିବା (ଶ୍ରବଣା ନକ୍ଷତ୍ରରେ ବର୍ଷା ?)
ଓଁ ନଶାଏ ବାମନା (ବ୍ରାହ୍ମଣ) । ଚଗ ।

ନଶା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଶାଇବା (ଦେଖ)
Naśā deba Naśāibā (See)

ନଶି—ଦେ. ବି—ଲଶି (ଦେଖ)
Naśi Laśi (See)

ନଶିଆ—ଦେ. ବିଶ—ଲଶିଆ (ଦେଖ)
Naśiā Laśiā (See)

ନଶି ଫିଟିବା—ଦେ. ବି—ଲଶି ଫିଟିବା (ଦେଖ)
Naśi phiṭibā Laśi phiṭibā (See)

ନଶିବା – ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନଶ୍ ଧାତୁ)— ବିନାଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା; ନାଶଯିବା--
Naśibā To be destroyed.
ନାଶହେଓଆ ଅପଣା ନ ଜାଣନ୍ତି ରଲେ
नशना ନଶିଲେ ବ୍ରହ୍ମଶାପ ବଳେ। ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ।

ନଶ୍ବର—ଦେ. ବି—ଲଶ୍ବର (ଦେଖ)
Naśkara Laśkara (See)

ନଶ୍ୱର—ସଂ. ବିଣ. (ନଶ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଶୀଳାର୍ଥେ. ବର)—
Naśwara ୧। ମରଣଶୀଳ—1. Mortal.
(ନଶ୍ୱରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। କ୍ଷୟଶୀଳ; ଅସ୍ଥାୟୀ—2. Subject to decay; perishable; frail.
ନଶ୍ୱରତା } ବି
ନଶ୍ୱରତ୍ୱ } ୩। ଅନିତ୍ୟ—3. Temporary.
୪। କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁର—4. Transient.

ନଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନଶ୍ ଧାତୁ=ବିନଷ୍ଟ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nashṭa ୧। କ୍ଷୟ ପ୍ରାପ୍ତ; ନାଶପ୍ରାପ୍ତ—1. Destroyed; decayed; ruined; perished.
(ନଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ନଷ୍ଟତା—ବି) ୨। ଦୂଷିତ—2. Contaminated.
୩। ବିକୃତ—3. Spoiled; spoilt.
୪। ଅପଚିତ—4. Wasted.
୫। (ତୁଳ. ଇଂ. ଲଷ୍ଟ୍) ହଜିଥିବା—5. Lost.
୬। ତିରୋହିତ—6. Disappeared; gone or removed out of sight.
୭। ଗତ—7. Gone.
୮। ଅପବିତ୍ରୀକୃତ—8. Defiled; polluted.
୯। ପଳାୟିତ—9. Fled.
୧୦। ଖଳ; ଦୁଷ୍ଟ; ଦୁର୍ବୃତ୍ତ—10. Wicked; depraved.
ଏଣୁଷ୍ଟ ଦୁଷ୍ଟ ନଷ୍ଟକୁ ଉପାୟରେ
ଯେ ମାରିବ ଯଶ ସେ ନେବ ଏ ମସ୍ତରେ। କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ବନ।
୧୧। ଭ୍ରଷ୍ଟ; ଦୁଶ୍ଚରିତ୍ର—11. Debauched; immoral.
୧୨। ଅକର୍ମଣ୍ୟ; ଗୁଣହୀନ—
12. Having demerit; worthless.
୧୩। ଅଭଦ୍ର—13. Uncivil; rude.
୧୪। ଲମ୍ପଟ; କାମୁକ—14. Lustful; lascivious.
୧୫। ହିଂସ୍ର—15. Revengeful; spiteful
୧୬। ମୃତ—16 Dead.
୧୭। ପର ସ୍ତ୍ରୀ ରତ—17. Adulterous.
ସଂ. ବି. (ନଶ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ତ)—
୧। ନାଶ; ଅପଚୟ; କ୍ଷୟ—1. Decay.
୨। ସଂହାର; ବିନାଶ—2. Destruction.

ନଷ୍ଟ କରିବା –ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନଷ୍ଟ)—୧। ବିନାଶ କରିବା—
Nashṭa karibā 1. To ruin; to destroy.
[ନଷ୍ଟ କରା(ରେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତ] ୨। ବିଗାଡ଼ିବା—
ନଷ୍ଟକରା 2. To spoil.
नष्ट करना ୩। ଅପବିତ୍ର କରିବା—
3. To defile; to pollute.
୪। ଅପବ୍ୟୟ କରିବା; ଅପଚୟ କରିବା—
4. To waste; to squander away.
୫। କ୍ଷତି କରିବା—5. To put to loss.
୬। ସ୍ତ୍ରୀର ସତୀତ୍ୱ ନାଶ କରିବା—
6. To ravish; to deflower a woman.
୭। କଳଙ୍କିତ କରିବା—7. To stain.
୮। ଉତ୍ସନ୍ନ କରିବା—8. To undo.

ନଷ୍ଟ କୋଷ୍ଠୀ –ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନଷ୍ଟା + କୋଷ୍ଠୀ=ଜାତକ)—
Nashṭa koshṭhi ହଜି ଯାଇଥିବା ଜାତକ—
(ନଷ୍ଟ ଜାତକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Missing horoscope.

ନଷ୍ଟ କୋଷ୍ଠୀ ଉଦ୍ଧାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ହଜି ଯାଇଥିବା କୋଷ୍ଠୀର
Nashṭa koshṭhi uddhāra karibā ଉପାଦାନମାନ
ନଷ୍ଟ କୋଷ୍ଠି ଉଦ୍ଧାର କରା କୋଷ୍ଠୀର ବିନାସାହାଯ୍ୟରେ ସଂଗ୍ରହ କରିବା-
नष्ट कोष्ठी उध्दार करना To arrive at the data of a man's nativity without the help of a horoscope which is missing.

ନଷ୍ଟଙ୍କ ଗୁରୁ ଦୁଷ୍ଟଙ୍କ ଗୋସା(ସେ)ଇଁ – (ପ୍ରୟୋଗ; ଏକାର୍ଥକ ସହଚର)—
Nashṭaṅka guru dushṭaṅka gosā(se)iñ
ନଷ୍ଟେର ଗୁରୁ ଦୁଷ୍ଟେର ଗୋସାଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଷ୍ଟ ଓ ଦୁଶ୍ଚରିତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି—
नष्टका गुरु दुष्टका गोसाई A very wicked and immoral person.
[ଦ୍ର – ଏଥିର ସୂଚିତାର୍ଥ—ଯେ କେବଳ ନିଜେ ନଷ୍ଟ ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ତା ମାର୍ଗରେ ନିଏ ଓ ତାହାର ଧର୍ମବିଶିଷ୍ଟ ଗୁରୁଏ ଲୋକଙ୍କ ନେତା ଅଟେ।]

ନଷ୍ଟ ଚନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବି. (ନଷ୍ଟା + ଚନ୍ଦ୍ର; କର୍ମଧା)—
Nashṭa chandra ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଓ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଚତୁର୍ଥୀର ଚନ୍ଦ୍ର—
The 4th day of the bright and dark fortnights of the month of Bhādra; the moon on the 4th lunations in the month of Bhādra.
[ଦ୍ର—ଏ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖିବା ନିଷିଦ୍ଧ। ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ଯେ ଏହି ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କର ଗୁରୁ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ପତ୍ନୀ ତାରାଙ୍କୁ ହରଣ କରିଥିଲେ। ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅକାରଣରେ କଳଙ୍କ ଘଟେ। ଏଥିର ବଚନ :—ନଷ୍ଟଚନ୍ଦ୍ରୋ ନଦୃଶ୍ୟଷ୍ଟ ଭାଦ୍ରେମାସି ସିତାସିତେ। ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀର ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଲୋକେ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ, ଏହି କଥାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କବି ଯଦୁମଣି ଗାଇ ଅଛନ୍ତି, ଗୁରୁ ଚନ୍ଦ୍ରାନନା ଚକ୍ରକ ବରନା କାଳ ଏହି ବାଟେ ଗଲା। ଚନ୍ଦ୍ର ଅବତଂସ ନନ୍ଦନ—ଜନମଉଥି (ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀର) ଚନ୍ଦ୍ର ମୋତେ କଲା—ଅର୍ଥାତ୍ ମୋ ଅଙ୍ଗକୁ ଆଦୌ ଚାହିଁଲା ନାହିଁ।]

ନଷ୍ଟ ଚରିତ୍ର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଷ୍ଟା + ଚରିତ୍ର)—
Nashṭa charitra ଯାହାର ଚରିତ୍ର ମନ—
(ନଷ୍ଟ ଚରିତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Of spoiled character.
ସଂ. ବି. (ନଷ୍ଟା + ଚରିତ୍ର; କର୍ମଧା)—
ମନ ଚରିତ୍ର—Bad character.

ନଷ୍ଟ ଚିତ୍ତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ନଷ୍ଟ+ଚିତ୍ତ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nashta chitta ମୂଢ଼; ନିର୍ବୋଧ—Foolish.
(ନଷ୍ଟ ଚିତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନଷ୍ଟ ଚେତନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନଷ୍ଟ+ଚେତନା; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nashta chetana ୧ । ହତଚେତନ; ହତଜ୍ଞାନ; ଗତଚେତନ;
(ନଷ୍ଟ ଚେତନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଜ୍ଞାହୀନ—1. Unconscious; insensible.
୨ । ମୂର୍ଚ୍ଛିତ—2. Fainted.

ନଷ୍ଟଚେତାଃ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ନଷ୍ଟ+ଚେତସ୍; ୧ମା. ୧ବ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nashtachetāḥ ୧ । ଅଜ୍ଞ—1. Ignorant.
୨ । ମୂଢ଼—2. Foolish.
୩ । ନିର୍ବୋଧ—3. Dunce.
୪ । ଲମ୍ପଟ—4. Lecherous.
୫ । ଶକ୍ତିହୀନ—5. Devoid of energy.

ନଷ୍ଟଚେଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ନଷ୍ଟ+ଚେଷ୍ଟା; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଜଡ଼;
Nashtacheshta ଚଳନ—1. Inert.
୨ । ଗତିହୀନ—2. Motionless.
୩ । ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ; ଉଦ୍ୟମହୀନ—
(ନଷ୍ଟଚେଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 3. Destitute of energy.
୪ । ମୂର୍ଚ୍ଛିତ—4. Fainted.

ନଷ୍ଟଚେଷ୍ଟତା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନଷ୍ଟଚେଷ୍ଟ+ଭାବ. ତା)—୧ । ପ୍ରଳୟ—
Nashtacheshtatā 1. Devolution of nature.
୨ । ଅଚୈତନ୍ୟ—2. Insensibility.
୩ । ଜଡ଼ତା—3. Inertness.
୪ । ମୂର୍ଚ୍ଛା—4. Fainting.

ନଷ୍ଟତା—ସଂ. ବ.—(ନଷ୍ଟ+ଭାବାର୍ଥେ. ତା;)—୧ । ଧୂର୍ତ୍ତତା; ଶଠତା—
Nashtatā 1. Knavery.
୨ । ଲମ୍ପଟ୍ୟ—2. Debauchery; profligacy.
୩ । ଅପବିତ୍ରତା—3. Pollution.
୪ । ଦୁଷ୍ଟାମି; ଦୁଷ୍ଟତା—4 Wickedness; depravity; wantonness; turpitude.

ନଷ୍ଟଦୂତୀ—ସଂ. ବ.—(ନଷ୍ଟା+ଦୂତୀ)—ଅସତୀସ୍ତ୍ରୀର ଦୂତୀ—
Nashtadūtī A lustful go-between.
ଦିବ୍ୟ ଚେତନ ନଷ୍ଟଦୂତୀ, ବହେ ସେ ଭୁଜଙ୍ଗରେ ପ୍ରୀତ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ନଷ୍ଟଦୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବିଶ. (ନଷ୍ଟ+ଦୃଷ୍ଟି; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଅନ୍ଧ—
Nashta drushṭi Blind.
(ନଷ୍ଟନେତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଷ୍ଟଧନ—ସଂ. ବିଶ.—(ନଷ୍ଟ+ଧନ)—୧ । ଦରିଦ୍ରାବସ୍ଥାପ୍ରାପ୍ତ—
Nashta dhana 1. Impoverished.
୨ । ଟାକାକୁ ଛଅ ବିଷା ହୋଇଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. Reduced to penury.

ନଷ୍ଟ ପୁରୁଷ—ସଂ. ବି.—(କର୍ମଧା; ନଷ୍ଟ+ପୁରୁଷ)—ଅକର୍ମଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି;
Nashta purusha ନପୁଂସକ ବ୍ୟକ୍ତି—An impotent person.

ଗୋପୀଙ୍କ ଭ୍ରମ ହୋଇବେ ଯେତେବେ;
ସେହି ତ ଅଷ୍ଟ ଅଂଶ ହୋଇ ଲେଖ,
ସମସ୍ତେ ହୋଇବେ ନଷ୍ଟ ପୁରୁଷ,
ଭୁଷଣ ଅଷ୍ଟର 'ଗୋ' ତତ ଯାଇ ଏବେ ଅଂଶ । ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଣ୍ଡଳ ।

ନଷ୍ଟପ୍ରଭ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଷ୍ଟ+ପ୍ରଭା) ଯାହାର ପ୍ରଭା ବା
Nashtaprava ତେଜ ମଳିନ ଯାଇ ଅଛି—One who has
(ନଷ୍ଟପ୍ରଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) lost his lustre or glory.

ନଷ୍ଟବୀଜ—ସଂ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଷ୍ଟବୀଜ)—୧ । ଯାହାର ମଞ୍ଜି ନଷ୍ଟ
Nashtabīja ହୋଇ ଅଛି—Having the seed spoiled.
୨ । ନିଷ୍ଫଳ—2. Fruitless; unproductive.

ନଷ୍ଟ ମତି—ସଂ. ବିଶ. (ନଷ୍ଟ+ମତି; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଜ୍ଞାନଭ୍ରଷ୍ଟ—
Nashta mati 1. Deprived of understanding,
(ନଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି—ଅନ୍ୟରୂପ) in tellect or wisdom.
୨ । ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି—2. Wicked; perverted.
୩ । ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ; ମୂଢ଼—3. Foolish.

ନଷ୍ଟ ଭ୍ରଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଶ. (ସମାର୍ଥକ ସହଚର; ନଷ୍ଟ+ଭ୍ରଷ୍ଟ)—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ
Nashta bhrashta ବିନାଶ ପ୍ରାପ୍ତ; ବିନଷ୍ଟ—Ruined.

ନଷ୍ଟ ମାର୍ଗଣ—ସଂ. ବ. (ନଷ୍ଟ+ମାର୍ଗଣ=ଅନ୍ୱେଷଣ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Nashta mārgana ନଷ୍ଟ ବସ୍ତୁର ଅନ୍ୱେଷଣ—Searching for a lost thing

ନଷ୍ଟ ସଂସ୍ମୃତି—ସଂ. ବିଶ.—(ନଷ୍ଟ+ସଂସ୍ମୃତି; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nashtasamsmṛuti ୧ । ବିସ୍ମରଣଶୀଳ—
(ନଷ୍ଟସ୍ମୃତି—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Forgetful.
୨ । ଯେ ପୂର୍ବ କଥା ଭୁଲି ଯାଇଅଛି—2. Obilvious.

ନଷ୍ଟା—ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ନଷ୍ଟ+ଆ)—ଭ୍ରଷ୍ଟା; ଅସତୀ; ଭୁଲିଟା; ବ୍ୟଭି-
Nashṭā ଚାରିଣୀ—Unchaste.
ସଂ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ— An unchaste woman.

ନଷ୍ଟାଗ୍ନି—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି;ନଷ୍ଟ+ଅଗ୍ନି)—ଯେଉଁ ଅଗ୍ନି ହୋତ୍ରୀ-
Nashṭāgni ଙ୍କର ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ନଷ୍ଟ ବା ନିର୍ବାପିତ ହୋଇ ଅଛି—
(an agnihotra) Who has had his sacrificial fire extinguished

ନଷ୍ଟାତ୍ମା—ସଂ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନଷ୍ଟ+ଆତ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଦୁଷ୍ଟ;
Nashṭātmā ଖଳ—Wicked.

ନଷ୍ଟାପ୍ତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଷ୍ଟ+ଆପ୍ତି)—ନଷ୍ଟ ବସ୍ତୁର ପ୍ରାପ୍ତି—
Nashṭāpti Recovery of a lost article.

ନଷ୍ଟାପ୍ତି ସୂତ୍ର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନଷ୍ଟାପ୍ତି+ସୂତ୍ର)—ନଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟର
Nashṭāpti sūtra ଅଳ୍ପ ଅଂଶ ପ୍ରାପ୍ତି, ଯହିଁରୁ ଅବଶିଷ୍ଟ ନଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟ ମିଳିବାର ସୂତ୍ର ମିଳେ—Recovery of a part of a lost article leading to the recovery of the rest.

ନଷ୍ଟାମି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନଷ୍ଟରୁ ବଙ୍ଗଳା ବିଶେଷ୍ୟ; ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁଭୂତ)
Nashṭāmi ୧ । ଦୁଷ୍ଟତା; ଦୁଷ୍ଟାମି—1. Wickedness;
ନଷ୍ଟାମୀ turpitude; wantonness; depravity.
ନଷ୍ଟପନ ୨ । ଭାଣ୍ଡ ପଣ—2. Buffoonry.

ନଷ୍ଟାଶ୍ୱ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ—(ନଷ୍ଟ + ଅଶ୍ୱ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ଘୋଡ଼ା
Nashṭāśwa ହଜି ଅଛି—Having lost one's horse.

ନଷ୍ଟାଶ୍ୱରଥ ନ୍ୟାୟ—(ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତବିଶେଷ)—ଦୁଇଜଣ ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍
Nastāśwaratha nyāya ରଥରେ ଚଢ଼ି ପାରିଧି କରିବାକୁ
(ନଷ୍ଟାଶ୍ୱଦଶ୍ୱରଥ ନ୍ୟାୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯାଇଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ
ଦାବାଗ୍ନି ଦ୍ୱାରା ଜଣକର ଘୋଡ଼ା ଓ ଅଣ୍ଡା ଜଣକର ରଥ
ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯିବାରୁ, ଦୁହେଁଯାକ ଜଣକର ରଥରେ
ଅନ୍ୟ ଜଣକର ଘୋଡ଼ାକୁ ଯୋଡ଼ି ବଣରୁ ପଳାଇ
ଆସିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ଏହିପରି ଦୁଇଜଣଙ୍କର
ଉପାୟକୁ ସଂଯୋଗ କରି କୌଣସି ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର
ପାଇବା ସ୍ଥାନରେ ଏହି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦିଆଯାଏ—
An analogy applied to the case of two persons suceeding in attaining an object with the help of materials taken from both when either of them is wanting in one of the materials wanted.

ନଷ୍ଟି—ସଂ. ବି. (ନଶ୍ ଧାତୁ = ନାଶ କରିବା + ଭାବ. କ୍ତି)—ବିନାଶ—
Nashṭi Ruin; destruction.
ନୋକସାନ ଦେ. ବି—ବାଣିଜ୍ୟରେ କ୍ଷତି; ଲୋକସାନ୍—
ନୁକସାନ Loss in trade.

ନଷ୍ଟେନ୍ଦୁକଳା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଷ୍ଟ + ଇନ୍ଦୁ କଳା; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nashṭendukalā ଅମାବାସ୍ୟା—New mcon; the 15th day of the dark fortnight.

ନଷ୍ଟୋଦ୍ଧାର—ସଂ. ବି. (ନଷ୍ଟ + ଉଦ୍ଧାର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Nashṭoddhāra ହଜିଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ପାଇବା—
Recovery of a thing lost.

ନସ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । କୁଞ୍ଚିତ ହେବା—
Nas (root) 1. To bend; to be crooked or curved.
୨ । ଆଡ଼କୁ ଗତି କରିବା—
2. To approach; to go towards.
୩ । ରମଣ କରିବା—3. To copulate (Apte).
୪ । ଶବ୍ଦ କରିବା—4. To make a sound.

ନସ—ସଂ.ବି. (ନସ୍ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା; କୁଞ୍ଚିତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nasa ନାସିକା; ନାକ—Nose.
(ନସା, ନସ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନସର ପସର—ଦେ. ଅ—ଲସର ପସର. (ଦେଖ)
Nasara pasara Lasara pasara (See)
ଲଦ୍ଦର ଫଦ୍ଦର × × × ଚୌକିଦାର-ନସରପସର ହୋଇ ଧାଇଁ ଅଛନ୍ତି ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ନସରା—ଦେ. ବିଣ—ନବସରା; ନଅଶିଆ ବିଶିଷ୍ଟ (ହାର)—
Nasarā Nine-stringed (necklace).
(ନସରି; ନସରିଆ, ନଅସରା; ନଅସରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନଲରା **ନଵଲରା**

ନସା—ସଂ. ବି. (ନସ + ଆ(—ନାସା; ନାକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nasā Nose (Apte).
ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ରସ)—ଲସା (ଦେଖ)—Lasā (See)

ନସାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି.
Nasāibā ନସାନା)—ନଷ୍ଟ କରିବା—To destroy.
ଗେଡ ନସାଏ ନଜବନା—ଭଗ ।

ନସି—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ରସ)—ଲସି (ଦେଖ)
Nasi 1- Lasi (See)
ନସ ୨ । (ସଂ. ନାସିକା) ଆମ୍ବଆଦି ଫଳର ଡେଙ୍ଗା—
ନସ 2. The stem of a fruit.
ବୋଁଟା **ଡଣ୍ଟୀ**

ନସି ଫିଟିବା—ଦେ. ବି—ସ୍ତନରୁ ପ୍ରଥମ ସ୍ତନ୍ୟାଭିଷେକ ହେବା—
Nasi phiṭibā The first coming out of milk
ବୋଁଟାକୁଳା **ନସଖୁଲନା** from the mamma.

ନସିବ୍—ଦେ. ବି. (ଆ. ନସୀବ୍)—ଲସିବ୍; କର୍ମ; ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ୍ୟ
Nasib କପାଳ—Luck; fate; destiny; fortune;
ନସୀବ **ନସୀବ** lot; chance.

ନସୀବ୍‌ଦାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ନସୀବ୍‌ଦାର୍; ଆ. ନସୀବ୍ + ଫା.
Nasīb-dār ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦାର୍)—ଭାଗ୍ୟବାନ୍—
(ଶ୍ରେଷ୍ଠନସୀବ୍, ଘୋଡ଼ାନସୀବ୍—ବିଶେଷତ) Lucky; fortunate
ନସୀବଦାର **ନସୀବଦାର**
(ନସିବଦାର୍, ନସିବମନ୍ତ, ନସିବବନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନସିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଲସ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଲସିବା; ଭୟରେ ସଙ୍କୁଚିତ
Nasibā ବା ଏସ୍ତ ହେବା—1. To be taken aback with
ଦମା; ଦମେଷାଓଣା fear; to shrink with fear.
ସହମନା ୨ । ତଳକୁ ଲଇଁ ଯିବା—2. To bend downwards.

ନସିଯିବା
ନଦସିବା
ନଦସିଯିବା } ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ହି. ଏହି
—ଅନ୍ୟରୂପ] ଅର୍ଥରେ ନସନା)—ନଷ୍ଟ ହେବା—
To be destroyed.

ନସିବୀ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ନସୀବୀ) - କପାଳିଆ; ଭାଗ୍ୟବାନ୍—
Nasibī Fortunate; lucky.
ନସୀବୀ **ନସୀବୀ**
(ନସିବଦାର୍, ନସିବମନ୍ତ, ନସିବବନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନସେଇବା—ପ୍ରା. କ୍ରି—୧ । ନସିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Naseibā 1. Causative of the verb Nasibā.
୨ । (ଘାଆ ଇତ୍ୟାଦି) ରସସ୍ରାବ ହେବା—
2. To ooze (said of a sore).

ନସ୍ତ—ସଂ. ବି. ସୁଂ. (ନସ୍ ଧାତୁ = କୁଞ୍ଚିତ ହେବା + ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ ତ)—
Nasta ୧ । ନାକ, ନାସିକା -1. Nose.
୨ । ନସ୍ୟ—2. Sternutatory; snuff (Apte).

ନସ୍ତକରଣ—ସଂ. ବି—ନାକରେ ତରଳ ଔଷଧ ପକାଇବା ପାଇଁ
Nastakaraṇa ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
A kind of dropper for administering medicine inside the nose.

ନସ୍ତର—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଅସ୍ତ୍ର; ଶସ୍ତ୍ର)—ଲସ୍ତର (ଦେଖ)
Nastara Lastara (See)
ଅସ୍ତର ଚୀରଫାଡ଼

ନସ୍ତା—ସଂ. ବି. (ନସ୍ ଧାତୁ+ତ+ଆ)—
Nastā ୧ । ପଶୁମାନଙ୍କ ନାକରେ ଦଉଡ଼ି ଗଳାଇବା ପାଇଁ
(ନସ୍ତକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନାକରେ କରାଯିବା ଫୋଡ଼ (ହି. ଶ.)—
1. A hole bored in the nose of beasts of burden
୨ । ନାକଦଣ୍ଡିରେ କରାଯିବା ଫୋଡ଼—2. A hole bored in the septum of the nose (Apte).

ନସ୍ତିତ—ସଂ. ବି. (ନସ୍ତା+ଇତ; ନସ୍ତ+ଉତ=ସିଅଁ ହୋଇଥିବା;
Nastita ନସ୍ୟା=ନାସିକା+ଉତ=ସିଅଁ ଯାଇଥିବା)—
ନସ୍ତୋତ ନସ୍ୟୋତ } ଅନ୍ୟରୂପ ନାକଫୋଡ଼ା ବଳଦ, ମଇଁଷି ବା ଉଟ; ଯେଉଁ ବଳଦର ନାକ ଫୋଡ଼ା ହୋଇ ଦଉଡ଼ି ଗଳିଥାଏ—Bullock, buffalo or camel whose nose is bored and a string passed through the bore.
ସଂ. ବିଣ—ଯେଉଁ ପଶୁର ନାକ ଫୋଡ଼ା ହୋଇ ଉକ୍ତରେ ଦଉଡ଼ି ଗଳିଥାଏ—Nozzled (with a string through the nose) (Apte).

ନସ୍ମ—ଦେ. ବି(ସଂ. ଶ୍ଳେଷ୍ମନ୍)—୧ । ନସ୍ମ; ଯେଉଁ ଶର୍ଦ୍ଦିରେ ନାକରୁ ପାଣି
Nasma ବୁହେ—1. Catching cold.
ନସମ୍ନ ନସମ୍ନା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । କାଶ ସହିତ ଶର୍ଦ୍ଦି—
2. Cough and cold.
ସର୍ଦ୍ଦି ଶର୍ଦ୍ଦି

ନସ୍ମା—ଦେ. ବିଣ—ନଶମା (ଦେଖ)
Nasmā Naśamā (See)

ନସ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନସ=ନାସିକା+ପ୍ରୟୋଜନାର୍ଥେ ଯ)—
Nasya ୧ । ନାସ; ନାକଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଚୂର୍ଣ୍ଣବିଶେଷ—
1. Snuff.
୨ । ରୋଗୋପଶମାର୍ଥ ନାକର ଉକ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ବା ରସ ପ୍ରବିଷ୍ଟ କରାଇ ଦିଆଯାଏ—Sternutatory powder or juice.
୩ । ନାକଉକ୍ତରେ ଥିବା କେଶ—
3. The hairs in the nose (Apte).
ସଂ. ବିଣ—୧ । ନାସା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pertaining to the nose; nasal.
୨ । ନାସିକାର ହିତଜନକ—2. Beneficial for the nose.

ନସ୍ୟ ଦାନୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନସ୍ୟଧାନୀ)—ନାସଦାନୀ—
Nasya dānī Snuff box.

ନସ୍ୟଧାନୀ—ସଂ. ବି ସ୍ତ୍ରୀ. (ନସ୍ୟ+ଧାନୀ=ଆଧାର)—ନାସଦାନୀ—
Nasyadhānī Snuff box.
(ନସ୍ୟାଧାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନସ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । (ନସ+ଯ+ଆ)—ନାକ—
Nasyā 1. Nose.
୨ । ନାକରେ କରାଯିବା ଫୋଡ଼ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A hole bored through the nose
୩ । (ନସ୍ୟ+ଆ)—ପଶୁଆଦିଙ୍କ ନାକଫୋଡ଼ରେ ଗଳିଥିବା ଦଉଡ଼ି—3. String passed through the bore of the nose of a beast.

ନହ୍ (ଧାତୁ)—୧ । ବନ୍ଧନ କରିବା—
Nah (root) 1. To bind; to tie.
୨ । ଗୁଡ଼ାଇବା; ଚାରିପାଖେ ବୁଲାଇ କରି ବାନ୍ଧିବା—
2. To gird round.
୩ । ପୋଷାକଆଦି ପିନ୍ଧିବା; ପରିଧାନ କରିବା—
3. To put on one's self; to dress; to arm one's self with(Apte).

ନହ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି.—୧ । (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ନଖ) ନଖ—
Naha 1. Finger-nail.
ନହ ନୃସିଂହ ମାଧବ ମୁରାରି; ନରେଶ ହିରଣ୍ୟ ବିଦାରି ।
ନହ କମଳଲୋଚନ—ଚରିତଗୀତା ।
୨ । (ସଂ. ଲତା)—ଲତା; ଲତା—2. Creeper.
(ଯଥା—ନହ ବିରି ।)
୩ । (ଶୁଭବାଚକ) ଲତା; ଲମ୍ବ ଜନ୍ତୁ; ସାପ—
3. (Euphemism) Serpent.

ନହକା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନମ୍ର ଧାତୁ)—୧ । ଲହକା; ପତଳା ଓ ଲମ୍ବ—
Nahakā 1. Flexible and thin; long and thin.
ନଚନଚ; ଛିପଛିପେ ୨ । ଦୋହୋଲୁ ଥିବା—
ଲଚକା; ଲଚୀଲା 2. Oscillating; swinging.
ଗଛ ନହକା ପତର ବଙ୍କା
ତା ପତଳା ଲଚେ ଟଙ୍କା । ପ୍ରାଚୀନବା । (ଉତ୍ତର—ଧାନ)
୩ । ଡେଙ୍ଗା ଓ ପତଳା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
3. Tall and thin (person).

ନହକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲହକାଇବା (ଦେଖ)
Nahakāi(ke)ibā Lahakāibā (See)
ନଚନଚ କରା ଲଚକାନା

ନହକିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲହକିବା; ବଙ୍କ ହେବା; ଦୋହଲିବା—
Nahakibā To oscillate.
ନଚନଚ ହେଓଆ ଅମ୍ବ ଡାହୁ ଗଣ୍ଡି ନହକିଲା, ବାଟେ ବାଟେ ଗଛ ଗେଣ୍ଡେଇ ନାଗ,
ଲଚକନା ଗଛ ମଝି ଫୁଲ ମହକିଲା—ହେଳା ଗୀତ ।

ନହଙ୍ଗା—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଲହଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Nahaṅgā Lahaṅgā (See)
(ନହଙ୍ଗି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନହଡ଼(ର)—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଲହଗ)—
Naharḍa(ra) ୧ । ଧାରା; ପରମ୍ପରା; ରୀତି—
ରୀତି 1. Custom.
ରେବାଜ, ରସ୍ମ ୨ । ଜିଦ୍; ଜିଗର—
(ଲହଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Obstinacy; pertinacity.
ଜିଦ, ଗୋଁ (ଯଥା—ପିଲାଟା ଆମ୍ବ ଖାଇବ ବୋଲି ଏକା ନହଡ଼
ହଠ, ଜିଦ୍ ଧରିଛି ।)

ନହଡ଼ା(ଡ଼ି)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଲହରୀ)—
Nahardā(rdi) ୧ । ଢେଉ; ଲହରୀ—1. Wave.
ନହର ୨ । ଦେଉଳ ଆଦିରେ ବା ଖିଲାଣରେ ଆଗଲୁ ଆଗଲୁ ମାଡ଼ିଥିବା
ଲହର ସ୍ତର—2. The ascending layers of an arch.

ନହଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଲହରୀ ପରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ
Nahardā(rde)ibā ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି କରିବା ବା ଅନର୍ଗଳ କଥା
ଧଡ଼ଧଡ଼ାନା, ଲହରାନା କହିବା—1. To do a thing continuously or say something fluently withcut stopping.
୨ । ନହଡ଼ା ମାରିବା—
2. To billow; to roll in large waves.

ନହଡ଼ା ମାରିବା—ଦେ. ବି ଓ କ୍ରି—ଢେଉ ଉଠିବା; ତରଙ୍ଗାୟିତ
Nahardā māribā ହେବା—To be full of waves;
ଢେଉ ମାରା, ଢେଉ ଖେଳାନ to billow.
लहर मारना

ନହଡ଼ି ଭଙ୍ଗା—ଦେ. ବି—ଲହଡ଼ି ଭଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Nahardi bhaṅgā Lahardi bhaṅgā (See)

ନହଡ଼ି ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଳ ଆଡ଼କୁ ଆସୁଥିବା ସମୁଦ୍ରର ଲହରୀକୁ
Nahardi bhāṅgibā ଛାତି ପତାଇ ସମ୍ଭାଳିବା—
ଢେଉ ଭାଂଗା To breast the waves of the sea.
लहर लेना

ନହଡ଼ି ମୁଦ—ଦେ.ବି—ଲହଡ଼ି ମୁଦ; ଆଗଲୁ ଆଗଲୁ ମାଡ଼ି ମାଡ଼ି ପଥରର
Nahardi muda ସ୍ତର ବସି କ୍ରମଶଃ ଉଚୁଚ୍ ହୋଇଥିବା ଖିଲାଣ—
ଢେଉ ଖେଳାନ A kind of architecture in which
मेहेराबदार खिलान instead of constructing an arch the successive higher layers are laid to project a little beyond the lower layers.

ନହଣ—ଦେ. ବି—ଲହଣ (ଦେଖ)
Nahaṇa Lahaṇa (See)

ନହଣି—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ନବମୀ)—ନହୁଣି (ଦେଖ)
Nahaṇi Nahuṇi (See)

ନହନ—ସଂ. ବି. (ନହ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nahana ୧ । ବନ୍ଧନ—1. Binding.
୨ । (ନହ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ) ବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ—
2. Binding string.

ନହନହ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଅ—ଲହଲହ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nahanaha (etc) Lahalaha etc. (See)

ନହନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ସଂ. ନହ ଧାତୁ)—
Nahanā ଜୁଆଳି ମଝିରେ ଲଙ୍ଗଳ ଶଗଲୁ ବାନ୍ଧିବା ଚମ ଦଉଡ଼ି;
ଚମଡ଼ାର ଲଙ୍ଗଳ ଦଉଡ଼ି; ଆନ୍ଧ ଦଉଡ଼ି—A hide
rope by which the shaft of the plough
is tied to the yoke.

ନହନାଙ୍ଗୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଲାଙ୍ଗଲୀ)—
Nahanāṅgurdiā ଲାଙ୍ଗଲୀ (୧) (ଦେଖ)
(ନହନାଙ୍ଗୁଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) Lāṅgalī (1) (See)

ନହବତ୍(ତ) (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ନଉବତ୍)—
Nahabat(ta) etc ନଉବତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Naubat etc (See)
ବାଜଣା ଉଠିଲା ନହବତ ଇତ ନାଦେ ପଟହ । ଦଥାନାଥ. ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

ନହବିରି—ଦେ. ବି—ଲଅବିରି (ଦେଖ)
Nahabiri La-abiri (See)

ନହମା—ଦେ. ବି—ଲହମା (ଦେଖ)
Nahamā Lahamā (See)

ନହମାଏ—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—ଲହମାଏ (ଦେଖ)
Nahamāe Lahamāe (See)
(ନହମାରେ, ନହମାକେ—ଅନ୍ୟରୂପ)
एक छन ଏକକ୍ଷଣେ

ନହମାକେ—ଦେ. ଅ—ନିମିଷକେ—
Nahamāke Within a moment; in the twink-
एक छन मे ଏକକ୍ଷଣେ ling of the eye.

ନହମ୍ବର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ଗ୍ରା. ବି (ଇଂ. ନମ୍ବର)—
Nahambara (etc) ନମ୍ବର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nambara etc (See)

ନହମ୍ବରି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ—ନମ୍ବରି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nahambari (etc) Nambari etc (See)

ନହର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଗର)—
Nahara ୧ । ନଅର; ରାଜପ୍ରାସାଦ—1. Palace.
महल, राज महल ୨ । ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁର—
नयर 1. The harem of a king.
ନର ୩ । (ସଂ. ଲହରୀ; କିମ୍ବା ସଂ. ଯଷ୍ଟି=ପ୍ରା ଲଟ୍ଠି)—
ଲଡ ହାର ଅନ୍ଦର ସର—3. One of the strings of
a necklace.

ନହର କୋଲି—ଦେ. ବି—ନରକୋଲି (ଦେଖ)
Nahara koḷi Narakoḷi (See)

ନହରପଥର—ଦେ. ବି—ନଅରପଥର—
Naharapaara Lingering; loitering.
(ନହରପହର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନହରପଥ(ହ)ରିଆ—ଦେ. ବିଣ—ନଅରପଥରିଆ (ଦେଖ)
Naharapa-a(ha)riā Na-arapa-ariā (See).

ନହରା—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ଲହରୀ)—୧ । ଲହରୀ ପରି ଭାଙ୍ଗ ବା ସ୍ତର
Naharā ବିଶିଷ୍ଟ (ବସ୍ତ୍ର); ଲହରା—1. Having wavy folds
लहरा or layers (a cloth).
୨ । ପିନ୍ଧିବା ଜନମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ପରିମାଣରୁ ବଳି ପଡ଼ିଥିବା
(ଲୁଗା)—2. (wearing cloth) which bulges
out of one's body; being in excess of
the cloth required for one's wear.
ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି.—ଭଅଁର; ଭଅଁରୀ; ଜଳଭଉଁ—
Whirlpool

ନହରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନହଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)—
Nahara(re)ibā Nahardāibā (See)

ନହଲା—ଦେ. ବ.—୧ । ନଅଲା; ନଅ ବନ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ତାସ—
Nahalā 1. The nine of card play; the card
नहला containing nine points.
नहला ୨ । ଗଜ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଛୋଟ କରଣୀ—
(ନହଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. A small mason's trowel.

ନହଲିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ଲହଗ)—ଲହଗ ପରି ଅଜର୍ଗଳ
Nahalibā କଥା କହିବା—To speak on without in-
धडधड़ाना termission.

ନହି—ସଂ. ଅ.—(ନ+ହି)—ନାଁ; ନୁହେଁ; ନାହିଁ ନାହିଁ—
Nahi (Interjection) No.

ନହିଲେ—ଦେ. ଅ.—(ସଂ. ନଚେତ୍;)—୧ । ନଇଲେ; ନୋଚେତ୍—
Nahile 1. Otherwise; else.
नहिले (ଯଥା—ତୁ ମତେ ହସି କରି କଥା କହ, ନହିଲେ ମୁ
नहितो ଜମାରୁ ତୋ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁବି ନାହିଁ ।)
(ନ ହେଲେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଥବା—2. Or.
(ଯଥା—ଆମ ଦି ଜଣଙ୍କ ଭିତରୁ ମୁଁ ନହିଲେ ସେ, କେହି ଜଣେ
ଜଣେ ଯିବୁଁ ।)
୩ । ଅଥବା ନାହିଁ—3. Nor.
୪ । (ନ ହୋଇଲେ ର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉଚ୍ଚାରଣ) (କୌଣସି କଥା)
ନ ଘଟିଲେ—4. (any thing) Not taking
place or happening; if not.
ଷାଠିଏ ମହଣ ଘିଅ ନହିଲେ ବ୍ୟର୍ଥ ନାଚନ୍ତି । ଭଗ ।

ନହୁ—ପ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଲହୁ; ରୁଧିର; ରକ୍ତ—
Nahu Blood.
नहु लहु

ନ ହୁଏ—ଦେ. ଅ.—୧ । ନୋଚେତ୍; ନଇଲେ—
Na hue 1. Otherwise.
नाहय ହୁଏ ତାହାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଗଫଲତ, ନ ହୁଏ ତେବେ ।
नहितो ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
(ନ ହୁଏ ତ— ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବମ୍ବା—2. Or.
୩ । ଅଥବା ନାହିଁ—3. Nor.

ନହୁଡ଼ା—ଦେ. ବ.—ଲହୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Nahurdā Lahurdā (See)

ନହୁଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ଲହୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Nahurdi Laurdi (See)

ନହୁଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବିଣ.(ସଂ. ନବନୀତ)—୧ । ନବନୀତ ପରି କୋମଳ-
Nahuṇiā(āñ) 1. Soft as butter.
ननीर मतन ନୁହା ନହୁଣିଆ ମାଟି; ବରଷାରେ ଯାଏ ଚଲ ଚଲେଇଚେ,
मक्खनके एसा ଗରମ ହେଲେ ଯାଏ ଫାଟି । ଘୁମ୍ବର ଗୀତ ।
୨ । ଲହୁଣୀ ମିଶ୍ରିତ—2. Mixed with butter.
ଦେ. ବ.—୧ । ଯେ ଲହୁଣୀ ବିକ୍ରୟ କରେ—
1. Butter seller.
୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଦେଶୀ ବ୍ୟାୟାମ—
2. A sort of bodily exercise.

ନହୁଣୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନବନୀ, ନବନୀତ)—ଲହୁଣୀ; ନବନୀତ—
Nahuṇī Butter.
ननी मक्खन; नेउन
ନହୁଣୀ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଦହି ମୁହାଇ ସେଥିରୁ ନବନୀତ ବାହାର
Nahuṇā kārdhibā କରିବା—To churn out butter
ननीतोला from sour milk or whey.
नेउन निकालना
ନହୁଣୀ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଲହୁଣୀକୁ ତରଲାଇ ଘିଅ ବାହାର
Nahuṇī māribā କରିବା—To clarify butter into
ननीमारा नेउन बरकाना ghee.

ନହୁନୁଆଣ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ଲହୁଲୁଆଣ (ଦେଖ)
Nahunuāṇa Lahuluāṇa (See)
(ନହୁନୁହାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନହୁରୁଣୀ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ନଖରଞ୍ଜନୀ)—ନଉରୁଣୀ (ଦେଖ)
Nahuruṇī Nauruṇī (See)

ନହୁଲି—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନବଲା)—ନବୀନା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Nahuli 1. In the prime of her youth.
नहली नवेलि, नयी नवेली ୨ । ଲହୁଲା; ଲହୁଲୀ;
ଯୌବନ ଯୁକ୍ତା—Youthful.
(ଯଥା—ନହୁଲି ବୟସୀ ବାଳା ।)
୩ । (ସଂ. ନମ୍ରଧାତୁ)—କୋମଳ; ସୁକୁମାରିଆ—
3. Tender; soft; delicate.

ନହୁଷ—ସଂ. ବି. (ନହ୍ ଧାତୁ = ବନ୍ଧନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉଷ) –
Nahusha (ନାମ) ଯଯାତିଙ୍କ ପିତା (ପୁଣ୍ୟବଳରେ ଏ ଇନ୍ଦ୍ରତ୍ୱ-
ଲାଭ କରିଥିଲେ । ତନ୍ତୁ ପରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ପୀଡ଼ା
ଦେବାରୁ ଅଗସ୍ତିଙ୍କ ଶାପରେ ସ୍ୱର୍ଗଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ସର୍ପ
ଯୋନି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ)—(name) The father of
Jajāti.

ନହେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ.—(ସଂ. ନ ଭବତି; ପ୍ରା. ଣ ହୋଇ) ନୁହେଁ—
Nahe Not; is not.
नय ବଳେ ବାହୁ ମୃଣାଳ ସାର; ଛହେ ମୁଖର ଜ୍ୟୋତି ।
नहै ଚଣସ୍ତ ଲଭାର ଶିଖରେ ବ ବସେ ଭୃଙ୍ଗ ପନ୍ତ । ପ୍ରତୀ—ପ୍ରଭାପ ଶଶିଶେଖର
ନହେଲା ବାଗିର୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଅନାୟାସରେ;
Nahelā bāgir ଅବଲୀଳାକ୍ରମେ—1. Easily; without
effort.
୨ । ଅକାତରେ—2. Without caring for
anything.
୩ । ଅକୁଣ୍ଠିତଭାବରେ—
3. Liberally; without hesitation.
୪ । ଅସଙ୍କୁଚିତରୂପେ—
4. Fearlessly; undauntedly.
(ଯଥା—ସେ ଜଙ୍ଗଲରେ ନ ହେଲା ବାଗିର ବୁଲୁଥାଇସି;
ନହେଲାବାଗିର୍ ଯେଲ୍‌ଚେଲ୍‌ଟା କହିଦେସି ।)

ନା—ସଂ. ଅ (ନଞ୍ଜର୍ଥକ)—ନାହିଁ; ନୁହେଁ—
Nā No; not

[ଦ୍ର—ଅ, ମା, ଜୋ, ନା ନିଷେଧାର୍ଥେ—ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର ସୂତ୍ର ।]

ଦେ. ବ—(ସଂ. ନାବ)—ନାଥ (ଦେଖ)

ନାଓ, ନା Nā-ā (See)

ନାଥ ବୈଦେ—ଅ (ଫା. ନଞ୍ଚର୍ଥରୂପପଦ; ଅ. ଲ୍ଲ ରୂପପଦ; ଭୁଲ.

ନା **ନା** ସଂ. ନ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଲାଗେ ଯଥା—ନାଲାଏକ)—Non; not.

[ଦ୍ର—ଏହାର ବ୍ୟବହାର ଦୁଇପ୍ରକାର—(୧) ବୈପରୀତ୍ୟାର୍ଥ =ଯଥା—ନାକେସ୍ତ, ନାଗ୍ରର, ନାବାଲଗ, ନାଚାକର; (୨) ଅଭାବାର୍ଥ=ନାଦାନ୍, ନାଚୁଆରସି, ନାକସ୍ ।]

(ନାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ଅ (ସଂ. ନ; ସଂ. ନା=ନୁହେଁ; ନାହିଁ)—

୧ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ; କ୍ରିୟା ପରେ ଲାଗେ)ଟି, ଟିକ; କି?—1. (Interrogative) Is it so?

ସବନେ ଅଛନ୍ତି ନା ଉଲେ
ସ୍ତ୍ରୀଗଣଙ୍କ ସଙ୍ଗମେଳେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ସ୍ତ୍ରୀବତ ।

ନା **ନହିଁ** ୨ । ନିଶ୍ଚୟ—2. Surely.

ପଥର ହେଲେ ଫାଟିଯାଅନ୍ତୁ ନା ଭୁଇ—ବୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । ନାହିଁ; ନୁହେଁ—3. No, not.

[ଦ୍ର—ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ନଞ୍ଚର୍ଥକ 'ନାଁ' ସ୍ଥଳରେ 'ନା'—ଲେଖନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ଉଚ୍ଚାରଣଦୃଷ୍ଟିରେ ଅଶୁଦ୍ଧ । ଓଡ଼ିଆରେ ନା ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ନାବ ଓ ନାଁ ର ଅର୍ଥ ନାହିଁ, ନୁହେଁ; ପରନ୍ତୁ ସଂସ୍କୃତରେ 'ନା' ଅବ୍ୟୟ ଶବ୍ଦର ନିଷେଧାର୍ଥକ ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ।]

୪ । (କ୍ରିୟା ପରେ ବ୍ୟବହୃତ; ନଞ୍ଚର୍ଥକ) ନାହିଁ—4. Not.

ବୁଢ଼ୁନା ଖରରେ ବୁ ଭୁଇଁବୁ ଯେତେ ଦ୍ରବ୍ୟ—ଉଷ୍ଣ. ବୈଦେଖଣ୍ଡବଳାସ ।

[ଦ୍ର—ନଞ୍ଚର୍ଥ 'ନ' କ୍ରିୟା ପୂର୍ବରେ ଲାଗେ । ଯଥା—ନ ଖାଅ, ନ ଶୁଣ; କ୍ରିୟା ପରେ ଲାଗିଲେ ନାଁ ହୁଏ ଯଥା—ଖାଅନାଁ; ଯାଅନାଁ ।]

୫ । ନାଁ; ନାହିଁ (ଅନୁଜ୍ଞାର୍ଥକ କ୍ରିୟା ପରେ ଲାଗେ)—5. Do not (e. g. eat, go).

ଠୋକର ଛିଣ୍ଡାଇଦେଲା—ଦିବସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଶୋବନ୍ତ୍ର ୦ ଗୀତ ।

(ଯଥା—ଖାଅନାଁ, ଦେନାଁ ।)

୬ । (ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ବିଶେଷଣ ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଅପେକ୍ଷିକ ନଞ୍ଚର୍ଥ ବା ଅନୁପସ୍ଥିତି ବୁଝାଏ ।) ଏହା ନୁହେଁ ବି ତାହା ନୁହେଁ-6. Neither; nor.

(ଯଥା—ନାଁ ଧଳା, ନାଁ କଳା ।)

୭ । ପ୍ରଶ୍ନର ନଞ୍ଚର୍ଥବୋଧକ ଉତ୍ତରରେ ବା ଅସ୍ୱୀକାରାର୍ଥରେ 7. No.

ନାଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. ନାବ)—ନାବ, ନୌକା, ଭଙ୍ଗା—Nā-ā Boat.

ନାଓ, ନା ନିଜ ନାଗ ନାସ୍ତ ନାଆ ଏ ଗ୍ରହକ ପ୍ରତେ ବେବେ ନ ଅଷ୍ଟଦ ।

ନାଥ; ନାଥ ସ୍ଥଳଷଣ, ବର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣନା ।

ନାଆଁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାମନ୍ ଭୁଲ ଫା. ନାମ୍ ଇଂ. ନେମ୍; Nā-āñ (etc) ଲ୍ଲ. ନୋମେନ୍; ଫ୍ରେ. ନମ୍)—

ନାଆଁ, ନାଁ } ଅନ୍ୟରୂପ ୧ । ନା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) 1 Nāñ etc (See)

ନାମ ୨ । ଉଲ୍ଲେଖ—2. Mention.

ନାମ ୩ । ସୁଯଶ; ସୁନାମ—3. Good reputation; good name.

୪ । କଳଙ୍କ; ଦୁର୍ନାମ—4. Ill repute; notoriety.

୫ । ପ୍ରହେଳିକା ବା କୌତୁକ ପ୍ରଶ୍ନ—5. A riddle.

ଭ୍ରମୌବଳ; ପହେଳି

ଝିକ ଝିକ କଣ୍ଠା କପୂରର ବାସ
ଏ ନାଆଁଟି କହିଦେଲେ ବଳରାମଦାସ । ପ୍ରହେଳିକା ।

୬ । ଖ୍ୟାତି—6. Reputation; celibrity.

[ଦ୍ର—ନାଆଁ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ ,ପଦମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନାଁ ଓ ନାମ ପରେ ଦେଖ ।]

ନାଆଁକୁ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନାମ)—୧ । ନାମ ମାତ୍ର—Nā āñku 1. In name; nominally.

ନାମମାତ୍ର ୨ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର—

ନାମକେଲିପ 2. Very little; almost nothing

ନାଆଁକେ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ନାଆଁକୁ; ଅତ୍ୟଳ୍ପ ବିଶେଷ—Nā-āñke A very little; equal to almost nothing.

ନାଆଁତରା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି. (ଇଂ. ଲଣ୍ଠନ୍‌ର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—Nā-āñtarā ଲଣ୍ଠନ୍—Lantern.

ନାଆକା (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବ ଓ ବିଣ—ନାହାକା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Nā-ākā (etc) Nāhākā etc (See)

ନାଆଚାଲିଆ—ଦେ. ବିଣ—ନାହାଚାଲିଆ (ଦେଖ)

Nā-āchāliā Nāhāchāliā (See)

ନାଆପସନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବିଣ—ନାପସନ୍ଦ (ଦେଖ)

Nā-āpasanda Nāpasanda (See)

(ନାଆଁପସନ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଆରାଜ—ଦେ. ବିଣ—ନାରାଜ (ଦେଖ)

Nā-ārāja Nārāja (See)

ନାଆରାଜି—ଦେ. ବ—ନାରାଜି (ଦେଖ)

Nā-ārāji Nārāji (See)

ନାଇ—ଦେ. ବ (ସଂ. ନାଭି)—୧ । ନାହି; ଲାହି; ନାଭି—Nāi 1. Navel.

ନାଇ **ଢୌଡ଼ି** ୨ । ଚକର ହାଣ୍ଡି—2. The nave of a wheel.

ନା ପ୍ରା. ଅ (ସଂ. ନାହି)—ନାହିଁ, ନାଁ, ନୁହେଁ—

ନହିଁ No; not.

ନାଇ ପ୍ରା (ନଞ୍ଚର୍ଥକ) କ୍ରି—ନ ଅଛେ; ନ ଥାଏ; ନ ଅଛି; ନାହିଁ—

ନହିଁ Is not.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆରେ କ୍ରିୟା ପୂର୍ବରେ 'ନ' ଓ ପରେ 'ନାହିଁ' ଲାଗେ । ଯଥା—ନ ଯାଏ, ଯାଏନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସମ୍ବଲପୁରରେ 'ନାଇ' ଶବ୍ଦ କ୍ରିୟା ପୂର୍ବରେ ଲାଗେ । ଯଥା—ମୁଁ ନାଇଯାଇ=ଯାଇ ନ ଥିଲି; ନାଇଯାଏଁ=ମୁଁ ଯିବ ନାହିଁ; ନାଇଯିବାର=ଯାଉ ନାହିଁ ।]

ନାଇଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. ନାଭି)—ନାହିଆ (ଦେଖ)

Nāiā Nāhiā (See).

ନାଇ **ଅଲଗନା**

ନାଇଆ ମାରିବା—ଦେ. କ—ଗଛ, ମାଛ ପ୍ରଭୃତିକୁ ଲାହିଆ ରୋଗ ଧରିବା; ମାଛ ବଡ଼ୁଳିଯିବା ଓ ଗଛ ଶୁଖିଆସିବା—
Nāiā māribā
अलगजाना Fishes and trees being struck with the Nāhiā disease.

ନାଇଁ ବା—ଦେ. ଅ (ସଂ. ନହି+ବା)—ନାହିଁ ବା; ବିକଳ୍ପେ ନୁହେଁ—
Nāiñ bā Conjunction used to denote a negation.
नाई वा नहिँ तो (ଯଥା—ମୁଁ ଏ କଥା ନାଇଁବା କଲି, ମୋର କିଏ କଅଣ କରିବ ?

ନାଇକ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ, ସଂ. ନାୟକ) ବ (ପାଇକର ସହଚର)—
Nāika ପାଇକ ସରଦାର—The chief of the Pāika-militia.

ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ସରକାରୀକାର—
Rent collector (under the direct control of the Government).

(ନାଇକାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. କ—ତେଲଙ୍ଗାମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ—A family-title of some Telgus.

ନାଇକା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନାୟକ)—ପ୍ରଧାନ (ବୃକ୍ଷର ଚେର)—
Nāikā Main (root of a tree).

ଦେ. କ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନାୟିକା)—୧ । ନାୟିକା (ଦେଖ)
1. Nāyikā (See)

ନାୟକୀ ୨ । ସାରଙ୍ଗର ପ୍ରଧାନ ତନ୍ତ୍ରୀ—
2 The principal string of a harp.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ. (ସଂ. ନାୟକ)—ଖଳଖା ଅସ୍ତ୍ରଲ କରିବା ଗ୍ରାମ୍ୟ କର୍ମଚାରୀ—Village official for collecting rent.

ନାଇକା ଚେର— ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାୟକ+ଓଡ଼ିଆ ଚେର)—
Nāikā chera ନାହାକାଚେର; ଗଛର ପ୍ରଧାନ ବା ବଡ଼ ଚେର—
प्रधानशिकड़ **मुसला** The main root of a tree.

ନାଇକିରି ବାଇଗଣ—ଦେ. କ. (ସଂ. ନାମ-ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଫଳକା)—
Nāikiri bāigaṇa ନାରିକେଲ ବାଇଗଣ (ଦେଖ)
सिङ्गे बेगुन, कुलीबेगुन, Nārikeri bāigaṇa (See)
सलाबेगुन, शिंखीबेगुन **तगरी बैंगन**

ନାଇଡ଼ୁ—ଦେ. ବ—ତେଲଙ୍ଗା ଶୂଦ୍ର ବା କାୟସ୍ଥମାନଙ୍କର ଉପାଧି ବିଶେଷ—A family title amongst Telugu Sūdras or Kāyasthas.

ନା ଇଉଫାକ୍(କି)—ବୈଦେ. କ. (ଫା. ନା-ଇତ୍ତିଫାକ୍)—
Nā ittifāk(ki) ପରସ୍ପର ବିରୋଧ; ମେଳର ଅଭାବ—
अमेल **नाइत्तिफाक** Absence of unity.

ନାଇଦେବା—ଦେ.କ. (ଇତର ଓ ଶୂଦ୍ରାଦିଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ)—
Nāideba (ଅଳଙ୍କାର, ସିନ୍ଦୂର ଓ ଅଳତା ଆଦି) ଅନ୍ୟକୁ ପରାନ, ଲାଗାନ ପିନ୍ଧାଇବା; ଅନ୍ୟର ଶରୀରକୁ ଭୂଷିତ କରାଇବା; ବେଶ କରିବା—To put on ornaments
लगादेना etc on another's body.

ପ୍ରାଦେ. (ଭଦ୍ରଲୋକ) କ—ରଖିବା—
To put; to place.

ନାଇନ୍‌ତାଲ୍—ଦେ.ବ. (ନାମ)—ହିମାଳୟର ପାଦଦେଶସ୍ଥ ସ୍ଥାନବିଶେଷ—
Nāin-tāl Naintal; a town at the foot of the Himalayas.
(ନାଇନିତାଲ, ନାଇନିତାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)
नैनताल **नैनताल**

ନାଇନ୍‌ତାଲି—ଦେ. ବିଣ—ନାଇନ୍‌ତାଲ ଦେଶୀୟ—
Nāin-tāli Belonging to Naintal.
(ନାଇନିତାଲି—ଅନ୍ୟରୂପ) **नैनतालो** **नैनतालो**

ନାଇନ୍‌ତାଲି ଆଳୁ—ଦେ. କ—ଏକପ୍ରକାର କୋମଳ ଶସ୍ୟଯୁକ୍ତ ବିଲାତି
Nāin-tāli ālu ଆଳୁ—A species of patato grown in North India.
(ନାଇନ୍‌ତାଲିଆଳୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)
पहाड़ीआलु

ନାଇନ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ନଞ୍ଚର୍ଥ) କ—ନାହିଁନା, ନୁହେଁହିଁ—
Nāina Is not.

ନାଇଁନ } ଅନ୍ୟରୂପ ପ୍ରାମ୍ୟ. ବୈଦେ. କ—ଲାଇନ୍ (ଦେଖ)
ନାଇନି } Lāin (See)

ନାଇନି—ପ୍ରାଦେ. (ଫିଦିଭୂମ) ଅ—ନାହିଁ—
Nāini No; not.
ପ୍ରାମ୍ୟ. (ବୈଦେ) ବ ଓ ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ—ନାଇନ (ଦେଖ)
Nāina (See)

ନାଇନେ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ—ନାଇନ (ଦେଖ)
Nāine Nāina (See)
(ନାଇନୋ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଇବ—ଦେ. କ—ନାଏବ (ଦେଖ)
Nāiba Nāeba (See)

ନାଇବା—ପ୍ରା. କ. (ଇତର ଓ ଶୂଦ୍ରାଦି ବ୍ୟବହୃତ)—
Nāibā (ସାଜୁ, ଅଳଙ୍କାର, ସିନ୍ଦୂର, କଜ୍ଜଳ ଆଦି) ଲଗାଇବା; ପରା, ଲାଗାନ ପିନ୍ଧିବା; ଯୋଳିବା; ଭୂଷିତ କରିବା—
लगाना To wear; to put on.

× × × କମଳ ଯୋତନ ନାୟକେ ଚେଡ଼େ ବଡ଼ ଖସ୍ତ ବାଳରେ
ପାଟପଥା ଚିତ୍ର ଯୋଡ଼ିଶାଳି ଯୋଡ଼ି ହୋଇ ହାତରେ
ସୁଭାବଳ ନାଇ ମସେଯାଏ; × × × ଭୁଲୁଥିବାର ଦେଖାଗଲା ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ନାଇବି—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ନାଏବ (ଦେଖ)
Nāibi Nāebi (See)

ନାଇବ(ବି)ତି—ଦେ. ବ—ନାଏବିତି (ଦେଖ)
Nāiba(bi)ti Nāebiti (See)

ନାଇ ମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—୧ । ନାହିମୁଣ୍ଡା; ନାଭିର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଅଂଶ—
Nāi muṇḍā 1. The portion of the body surrounding the navel.
नाईकुंड़
बँटी ୨ । ନାଭିକୂପ—2 The depression in the middle of the navel.

ନାଇଲି ଛଇଲି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନମ୍ର ଧାତୁ ଓ ଛଳ)—
Nāili chhāili hebā ୧ । ନାଲି ଛଲି ହେବା; ବାକ୍ୟରେ ଅତି ନଳପତ କରା ବିନୀତ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା; ନେଡ଼ୁରା ହେବା—
लल्लो पत्तो होना, 1. To show humility in words; to
नेडुरा करना coax.
(ନାଇଲି ଛଇଲି ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଖୋସାମଦ୍ କରିବା—
2 To flatter.
୩ । ଛଳପୂର୍ବକ ନମ୍ରତା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
3. To show hypocritical humility.

ନାଇ ହେଲେ— ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—
Nāi hele ୧ । ନୋହିଲେ—1. If not.
୨ । ଅଥବା—2 Else; or; otherwise.

ନାଉ— ଦେ. ବ. (ସଂ ଅଲାବୁ)—ଲାଉ (ଦେଖ)
Nāu **लौका, लौकी, सजमन, कद्दु** Lāu (See)
ନାଉ ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ନାଇ; ନାଉ)—ଭଣ୍ଡାର—Barber.

ନାଉଆ—ପ୍ରା. ବିଣ—ଲାଉଆ; ଲାଉ ପରି ବଡ଼—
Nāuā Pumpkin-like.
ନେୟେ, ନେୟେ **सजमनिआ**

ନାଉଆ ଦୁଧୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଅଲାବୁ ପରି ବଡ଼ ସ୍ତନଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ); ଘଟସ୍ତନୀ—1. Having mammas as big as pumpkins
Nāuā dudhī
ନେୟେ ମାଙ୍ଗି
सजमनिआ वाली चुची

ନାଉଆ ପେଟା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଲାଉ ପରି ବଡ଼ ପେଟ ଯୁକ୍ତ; ଥଳୁଳ-ପେଟିଆ—Pot-bellied.
Nāuā peṭā
(ନାଉଆପେଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ନେୟେ ପେଟା **पेटफुल्ला**

ନା ଉମେଦ୍— ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନାଉମ୍ଦ୍)—ନିରାଶ—
Nā umed Hopeless; desperate.
ନାଉମେଦ **नाउमेद**

ନା ଉମେଦୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନା ଉମ୍ଦୀ)—ନିରାଶା; ନୈରାଶ୍ୟ—
Nāumedī Hopelessness; desperation.
ନାଉମେଦୀ **नाउमेदी**

ନାଉଆରସ୍—ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଲାବାରିସି; ନାବାରିସ)—
Nāuāras ୧ । ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିର କେହି ଦାବିଦାର ନାହିଁ; ଅସ୍ୱାମିକ (ସମ୍ପତ୍ତି)—
नाउआरिस 1. Unclaimed (property).
लावारिस

ନାଉଆରସ୍
ନାଉଆରସ୍
ନାଉଆରସ
ନାଉଆରସ
ନାଉଆରସ
ନାବାରସ
ନାବାରସ
ନାଉଆରସି
ନାଉଆରସି
ନାବାରସି
ନାବାରସି
} ଅନ୍ୟରୂପ
କେହି କେହି ପାଣ ଏପର ନାଉଆରସୀ ଗୋରୁ ଅଣି ବଳସ୍ପର ସ୍ପରୂପ ବନ୍ଧ ବନ୍ଧ ନେବାର ସବିଶେଷ ଦେଖାଯାଏ । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ. ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
୨ । ଯେଉଁ ଲୋକର କେହି ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନାହାନ୍ତି—2. Heirless (person); dying without leaving heirs.

ନାଉଆ ଶିଂଘୀ—ଦେ. ବ—ଲାଉଆ ଶିଂଘୀ; ଥଳା କଣ୍ଟିଆ ମାଛ—
Nāuā siṁghī A kind of fish.
ଉଜଳୀ ଶିଂଗୀ [ଦ୍ର—ଏହା ଏକ ପ୍ରକାର ଥଳା ଶିଂଘୀ ମାଛ, ଏହାର କାଣ୍ଡ ନ ଥାଏ । ଗଳିସି ପାଖରେ ଦଉଡ଼ି ଓ ବେକ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଶିଂଘ ବା କଣ୍ଟା ଥାଏ । ଶିଂଘୀ ମାଛ ଦୁଇ ପ୍ରକାର—୧ ମାଟିଆ; ୨ ଥଳା ବା ଲାଉଆ; ଥଳାମାଛ ୮।୧୦ ଅଙ୍ଗୁଳ ବଢ଼ନ୍ତି ।]

ନାଉକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ନାବ; ନୌକା)—
Nāukā ନଉକା; ଡଙ୍ଗା; ନାବ—Boat.
नाव ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ ବ ଘାଟ କଲୁ; ନଦନ ନାଉକା ପରେ ବସାଇ ଉସାଇ ଦେଲୁ । ସଙ୍ଗୀତ ।
नौका

ନାଉକେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନୌକେଶ୍ୱର; ବା ଅଲାବୁକେଶ୍ୱର)—
Nāukeśwara ୧ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ରର ଶିବଲିଙ୍ଗ ବିଶେଷ—
1. Name of an image of Śiba of Puri.
୨ । ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଶିବଲିଙ୍ଗବିଶେଷ—1. Name of a Śiba Liṅga of Bhubaneśwara.

ନାଉ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଲାଉ ସଙ୍ଗେ ସାନ ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ ମିଶାଇ ରନ୍ଧା ଯିବା ଏକ ପ୍ରକାର ତରକାରୀ—
Nāu chiṅgurḍi
(ନାଉ ଚୁଙ୍ଗୁଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) A curry made of gourd mixed with small shrimps.

ନଉଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଅନଳ)—
Nāurḍa ବିଷ, ମହୁମାଛି ଆଦିର ଲାଞ୍ଜର ଅଗରେ ଥିବା ବିଷ
(ଲାଙ୍ଗୁଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) କଣ୍ଟକ; ଲାଙ୍ଗୁଡ଼—Sting (at the end of the tail of a bee or scorpion).
ହୁଲ
डंक, शुंघ

ନାଉଡ଼ ଗଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ଜୀବର ଦେହରେ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ି ପ୍ରବେଶ କରାଇ ଆଘାତ କରିବା—
Nāurḍa gaḷā(le)ibā
ହୁଲ ଫୋଟାନ **डंक मारना** To sting.
(ନାଉଡ଼ ଫୁଟାଇବା, ନାଉଡ଼ ଫୁଟେଇବା, ନାଉଡ଼ ବସାଇବା, ନାଉଡ଼ ବସେଇବା, ନାଉଡ଼ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଉ ଡଙ୍କ—ଦେ. ବ—୧ । ଲାଉ ଲତାର ଡଙ୍କ—
Nāu ḍaṅka 1. Tender portion or tendril of the gourd creeper.
लौकीकी मुंडी

ନାଉ ଡଙ୍କିଆ—ଦେ. ବ—ଲାଉ ଡଙ୍କିଆ (ଦେଖ)
Nāu ḍaṅkiā Lāu ḍaṅkiā (See)

ନାଉଡ଼ି(ରି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାବିକ)—ନାବିକ; ନୌକାବାହୀ; ନୌକା-ଚାଳକ—Boatman; sailor.
Nāurḍi(ri)
ନାଉଡ଼ିଆ,
ନାଉରି
ନାଉରିଆ
ନାଉରି
ନାଉରିଆ
} ଅନ୍ୟରୂପ
ସେରୂପରେ ନାବିକ ନାଉଡ଼ିଆ ବନା,
ସେ ରୂପେ ସେବାପଟ ସ୍ଥାନ ହେଲେ ସେନା ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଶ୍ରୀ ।
ନାଇୟା; ନେୟେ, ନାଉଡ଼ିୟା; ନାଉଡ଼େ ନାଉଡ଼, [ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ **माँझी, मल्लाह, नाबक** ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଜାହାଜ ଚଳୁଥିବା ସମୟରେ ନାଉଡ଼ିଆ ମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ କେତେକ ଶବ୍ଦ:—

ଦୋଣ୍—ଉପର; ଗାହ୍ନମ ଉଲେଇ—ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ;
ଦମାନ୍—ତଳ; ବେଗଣିଆ ପିଣ୍ଡ—ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ;
ଗାହ୍ନ—ଉତ୍ତର; ଦକ୍ଷିଣ ପିଣ୍ଡ—ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ;
ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ—ପୂର୍ବ; ଦକ୍ଷିଣ ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ—ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ;
ସୋଇଲ୍—ଦକ୍ଷିଣ; ଉଜା—ଡାହାଣ;
ପିଣ୍ଡ—ପଶ୍ଚିମ; ଡାହୁ—ବାମ;]

ନାଉ ତୁମ୍ବା(ମ୍ବୀ)—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଅଲାବୁ+ତୁମ୍ବା)—୧ । ଲାଉ
Nāu'tumbā (mbī) ଉପରୁ ଶସ ଚୋର ସଫା କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି
ଲକୀ; ତୁମ୍ବା ଥିବା ପାତ୍ର—1. A pot made by scraping
the kernel of the gourd.
୨ । ଲାଉର ତୁମ୍ବାରେ ଦଣ୍ଡ ଓ ତାର ବା ସୂତା ଲଗାଇ କରାଯିବା
ଏକ ପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର—2. A kind of musi-
cal instrument.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସିତାରର ଦଣ୍ଡ ବସାଇ ସିତାର କରାଯାଏ ।]

ନାଉ ଥାଳ—ଦେ. ବି.—ଲାଉ ଥାଳ (ଦେଖ)
Nāu thāla Lāuthāla (See)

ନାଉ ଦଅଣା—ଦେ. ବି.—ଲାଉଦଅଣା; ଲାଉରେ ଦୁଧ ଦିଆ ଯାଇ ରନ୍ଧା
Nāu daaṇā ଯାଇ ଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ସୁସ୍ୱାଦ୍ୟ ତରକାରୀ—
(ନାଉଦଅଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) A delicious curry prepared
from gourd boiled with milk.

ନାଉଲ—ଦେ. ବି.—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପିନ୍ଧିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଫମ୍ପା ନୋଳ—
Nāula A kind of hollow earring worn by
ନଉରୀ, ଅଂଟୀ (ନାଉଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) women.

ନାଉଲ ଶାକୁଲ ହେବା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) କ୍ରି—
Nāulā śākulā hebā ନାଇଲ ଛାଇଲ ହେବା (ଦେଖ)
Nāili chhāili hebā (See)

ନାଉଲି—ଦେ. ବି.—୧ । ଖଣ୍ଡାୟତ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କର ଉପନୟନ ପ୍ରହଣ
Nāuli ବିଧି; ବ୍ରତ—1. The Upanayana or sacred
thread ceremony of Khandaets and
Kshatriyas.
୨ । (ସଂ. ନାବ)—କେଉଟମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
2. A family-title of fishermen.
[ଦ୍ର—କଟକ ଜିଲାର ଉମ୍ପଡ଼ା ବଜାରେ ଏହି ଉପାଧିଧାରୀ
କେଉଟ ଅଛନ୍ତି ।]

ନାଉଲି—ଦେ. ବି.—(ଉଲ. ଫା. ଲାଯିକ୍)—ଠାଟ୍ଟା; ଠାପରା; ଥଟ୍ଟା;
Nāuli ପରିହାସ—1. Jesting
ଦିଲ୍ଲଗୀ ୨ । ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତିରୂପୋକ୍ତି—2. Witticism.

ନାଉଲିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—ଥଟ୍ଟାଳି; ବ୍ୟଙ୍ଗପ୍ରିୟ—
Nāuliā Jestive; jocular.
ଦିଲ୍ଲଗୀବାଜ; ଠଟ୍ଟାବାଜ, ମସ୍ତଖରା (ନାଉଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାଉଲି କରଣ—ଦେ. ବି.—କରଣମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ—
Nāuli karaṇa A sect of Karaṇas.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ବ୍ରତ କରନ୍ତି ।]

ନାଉଲି(ଲି) ଛାଉଲି(ଲି) ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନାଲେଇ ଛଲେଇ
Nāuli (li) chhāuli(li) hebā ହେବା (ଦେଖ)
Nāleei chhāleei hebā (See)

ନାଏକ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ.—(ସଂ. ନାୟକ)—୧ । ନାୟକ (ଦେଖ)
Nāeka 1 Nāyaka (See)
ନାଏକ ଲାୟକ ୨ । ଲାଏକ୍ (ଦେଖ)—2. Lāek (See)

ନାଏକା—ପ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନାୟିକା (ଦେଖ)
Naekā Nāyikā (See)
ଉପାସ୍ୟ ବର ସେ—କହାଇ ଅଣିବେ ମାସ୍ୱାକ ଉଣ ନାଏକା ।
ପ୍ରାଚୀ. ଉତ୍ତମ୍ୟ ମଙ୍ଗଳ ।
୨ । ନାହାକା (ଦେଖ)—2. Nāhākā (See)
ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ନାୟିକା)—ଶ୍ରେଷ୍ଠା, ପ୍ରଧାନା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Chief; greatest; most honoured.
ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରୁହ ଏକା, ନିଜରେ ଦୋଇରୁ ନାଏକା ।
ପ୍ରାଚୀ ଯଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି ବଳ୍ଲଗୀତା ।

ନାଏକା ଚେର—ଦେ. ବି.—ନାହାକା ଚେର (ଦେଖ)
Nāekā chera Nāhākā chera (See)

ନାଏବ୍—ବୈଦେ. ବି.—(ଆ ନାୟିବ)—୧ । ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ ବା
Nāeb ମେନେଜରଙ୍କ ଅଧୀନ କର୍ମଚାରୀ—1. Second officer
ନାୟେବ under a manager; a Naib.
ନାୟବ ୨ । ପ୍ରତିନିଧି କର୍ମଚାରୀ—2. A Deputy.
୩ । ଜମିଦାରଙ୍କ ମଫସଲ କଚେରିର ପ୍ରଧାନ ତହସିଲ
କର୍ମଚାରୀ—3. The Head Revenue-officer
in a zamindar's kutchery.

ନାଏବ୍ ତହସିଲଦାର—ବୈଦେ. ବି.—ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ରାଜସ୍ୱ ବିଭାଗର
Nāeb tahasiladāra କର୍ମଚାରୀ ବା ତହସିଲଦାରଙ୍କ ଅଧୀନ
ନାୟେବ ତହସିଲଦାର ସାହାଯ୍ୟକାରୀ କର୍ମଚାରୀ—Naib Tahasil,
ନାୟବ ତହସିଲଦାର dar; Deputy Tahasildar.

ନାଏବ୍ ନାଜର୍—ବୈଦେ. ବି—ନାଜରଙ୍କ ଅଧୀନ କର୍ମଚାରୀ—
Nāeb nājar Naib Nazir; Deputy Nazir.
ନାୟେବନାଜୀର ନାୟବନାଜୀର (ନାଏବନାଜର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଏବଲ—ଦେ. ବି—ନ୍ୟାୟବଳ ଖେଳ; ସତରଞ୍ଜ ଖେଳ—
Nāebala The game of chess.

ନାଏବି—ବୈଦେ. ବିଣ—ନାଏବଙ୍କ ଉପଯୁକ୍ତ—
Nāebi Befitting a Naib.
ନାୟେବୀ (ଯଥା—ନାଏବୀ ବୁଦ୍ଧି; ନାଏବୀ ଢଙ୍ଗ ।)
ନାୟବୀ ବୈଦେ. ବି—ନାଏବଙ୍କ ପଦ ବା କର୍ମ—
The post of a Naib.

ନାଏବିତି—ଦେ. ବି—ନାଏବି; ନାଏବପଣ; ନାଏବପଣିଆ—
Nāebiti The act of a Naib; the post of a
Naib.
ଦେ. ବିଣ—ଦଲପଟା; ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ—Troubled.

ନାଓଁ—ପ୍ରାଦେ (ଉତ୍ତର ଭାଷା) ବି—ନାମ—
Nāoṅ Name.

ନାଓସା—ପ୍ରାଦେ (ଉତରଭାଖା)—ଝିଅର ପୁଅ (ନାତି)—
Nāosā Son of one's daughter; grandson.

ନାଃ—ଦେ. ଅ (ସଂ. ନ; ନା; ନହି; ଦୃଢ଼ତାଜ୍ଞାପକ)—କଦାପି ନୁହେଁ—
Nāḥ No; never [more emphatic for determined than Nā (ନା)]
ନା **नहिं**

ନାଁ—ଦେ. ଅ (ସଂ. ନ, ନା)—୧ । ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ—
Nāñ 1. Interrogative particle.
ନୟ, ନାଁ (ଯଥା— ତୁ ସେଠାକୁ ଯିବୁ ନାଁ ?)
नहिं, न ୨ । ଅନୁଜ୍ଞାର୍ଥକ—
2. A particle indicating request.
(ଯଥା—ମତେ ଟଙ୍କାଟିଏ ଦେଉଁ । ! ମୁଁ ତାଙ୍କ ଯିବ ବାହାର ।)
୩ । ଯଥା; ଯେ ହେତୁ—3. Viz; namely.
(ଯଥା—ମତେ ଅତ ଏଠା ଶଢ଼ ଗୁଲିଯିବାକୁ ହେବ—ଜାହୁଁକି ନାଁ ? ମୋ ନାମରେ ଭୁଆରଣ୍ଣ ବାହାରଲାଣି ।)
୪ । ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ଉତ୍ତର ବାକ୍ୟଦ୍ୱୟର ସଂଯୋଜକାର୍ଥ—
4. A conjunctive particle which joins the question and its reply.
(ଠାକୁର ଘରେ ଅଛ ରେ ? ନାଁ, ମୁଁ ଚଦଳୀ ଖାଇବାହିଁ—ଚଗ ।)
୫ । କ୍ରିୟା ପରେ ବ୍ୟବହୃତ, ନିଷେଧାର୍ଥକ—
5. A negative particle used after verbs.
'ଭାଇ ଗୁଡ଼ିଏ ନାଁ ଲେ ନିଚା ବନ୍ଧୁ ହୁତ' – ସଙ୍ଗୀତ ।
୬ । ଧମକାଣ—6 A particle indicating threat.
(ଯଥା—ଭାତ ଖାଇବୁ ନା, ଗୋଡ଼ାଟେକେ ଦୁମଦୁମା କସେଇ-ଦେବ ?)
୭ । ନାସ୍ତ୍ୟର୍ଥ; ଅସ୍ୱୀକାର୍ଥ—(ଉତ୍ତର ଦେବାବେଳେ)—
7. A particle indicating disagreement or refusal.
(ଯଥା—ପ୍ରଶ୍ନ—'ତୁ ଭାତ ଖାଇବୁ ? ଉତ୍ତର—ନାଁ ।)
୮ । ସଂଶୟାତ୍ମକ; ସମ୍ଭ—
8. A particle indicating doubt.
(ଯଥା—ମତେ ସେ କଅଣ କଥାଟିଏ ମାରିଥିଲା ନାଁ ? ମୁଁ ଘାସୋର ପକାଇଲି ।)
୯ । ପାଦପୂରଣାର୍ଥକ; ନାହିଁନାଁ; ଟ—
9 A particle used at the end of a sentence to give emphasis.
ନଶି ଦିବସ ଅସ୍ତ ନୁହେଁ ନାଁ । ମନ
ନଶାରେ ଦେଖୁଅଛ ଯଥା ସପନ—ମନବୋଧ ଚନ୍ଦ୍ରିକା ।
[ଦ୍ର—ନଞ୍ଜର୍ଥକ 'ନାଁ' ଶବ୍ଦ କ୍ରିୟା ପରେ ମଧ୍ୟ ଲାଗେ । ଯଥା—'ତୁ ସେଠାକୁ ଯାଅନାଁ; ମୁଁ ସେଠାକୁ ଯାଏ ନାଁ । । କିନ୍ତୁ ଏହି ନଞ୍ଜର୍ଥକ 'ନାଁ' କ୍ରିୟାର ଆଗକୁ ଆସିଲେ 'ନ' ହୁଏ । ଯଥା —ତୁମ୍ଭେ ଏହା ନ ଖାଅ; ମୁଁ ଏଠାରେ ନ ଶୋଇବି ।]
ଦେ. ବ (ସଂ. ନାମ)—ନାମ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Nāma (etc) (See)
ପାଇପଟ ନଟ ନାଁ ମୋ ଅଗଇଁର ନ ଧର ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିଗୋଷ୍ଠ ଚମ୍ପୂ ୨ ଗୀତ ।
୨ । ନାଁଆଁ ବିଆ (ଦେଖ)
2. Nāñāñ diā (See)

ନାଁଆଁଦିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରହେଳିକା—
Nāñāñdiā 1. A riddle.
ହିଆଁଲି ଷ୍ଟେଷ୍ଟକ ବିଦ୍ୟା ବସ୍ତୁର ନାମ,
बुझौवल; पहेली; गाहा ଏ ନାଁଆଁଟି କହୁଥିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ।
ପ୍ରହେଳିକା ।

ନାଁଆ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନାମକରଣ କରିବା—
Nā-āñdebā 1. To give a name; to name.
ନାମଦେଓୟା ୨ । ପ୍ରହେଳିକା ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା—
नामकरन करना; नामरखना 2. To ask a riddle.
ହିଆଁଲିବାଳା **बुझौवल पुछना**

ନାଁ ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖବରକାଗଜ ଆଦିରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଛପିବା—
Nāñ uṭhā(ṭhe)ibā
ନାମଉଠାନ To publish the name of a person in
नामनिकालना newspapers.
୨ । ଶୁରୁଜ ଆଦିରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମର ଟିକଟ ବାହାରକରି ଅଣିବା—2. To bring out the ticket in the name of a person in a lottery.

ନାଁ ଉଠିବା—ଦେ. କ—୧ । ଖବରକାଗଜ ଆଦିରେ କୌଣସି
Nāñ uṭhibā ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ମୁଦ୍ରିତ ହେବା—
ନାମ ଉଠା 1. The publication of a person's name
नाम निकलना in the newspapers.
୨ । ଶୁରୁଜ ଆଦିରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମର ଟିକଟ ବାହାରିପଡ଼ିବା—2 The coming out of a ticket bearing a person's name in a lottery or ballot.
୩ । ନାଁ ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
3. Nāñ pardibā (See).

ନାଁଏ—ଦେ. ଅ—ନାମରେ—By the name (of).
Nāñe ଜଣ ତାହାର ପୁତ୍ର ହୋଏ
(ନାଏଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ତା ପୁତ୍ର ପ୍ରଣବକ ନାଁଏ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
ନାମେ **नामसे**

ନା କଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. କୌଣସି ଶିକ୍ଷା)—ବିଦ୍ୟାଳୟର
Nā kaṭā(ṭe)ibā ରେଜିଷ୍ଟରରୁ ଆପଣା ନାମ କର୍ତ୍ତିତ କରାଇବା—
ନାମକାଟିନା To get one's name struck off the
नामकटाना rolls of a school.

ନାଁ କମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିବା—
Nāñ kamā(me)ibā To earn a reputation.
(ନାଁ ଗମେଇବା—ଚଳିତ)
ନାମକାମାନ **नामकमाना**

ନାଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆପଣାର ସୁଯଶର ବିସ୍ତାର ହେବାଭଳି ଭଲ
Nāñ karibā କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—1. To gain reputation as
(ନାଆଁ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) the result of one's good acts.

ନାମକରା ୨ । ଦେଶରେ ବିଖ୍ୟାତ ହେବା—
नामकरना 2. To become famous.
(ଯଥା—୪ ହରିବଲ୍ଲଭ ବାବୁ କଟକରେ ଓକାଲତି କରି ଭାରି ଗୋଟାଏ ନାଁ କରିଥିଲେ ।)
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ସ୍ଥାନ ଆଦିର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା-
3. To name a person or place.
(ଯଥା—ପୃଥିବୀର ୩ ଜଣ ବିଖ୍ୟାତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ କରା)
୪ । ନାହିଁ କରିବା—4. To deny; to negative.

ନାଁ କାଟିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବିଦ୍ୟାଳୟର ରେଜିଷ୍ଟରରୁ
Nāñ kāṭidebā କୌଣସି ଛାତ୍ରର ନାମ କର୍ତ୍ତନ କରିବା—
(ନାଁ କାଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To strike off the name of
ନାମକେଟେ ଦେଓୟା a student from the roll of a
नामकाटदेना school.
୨ । କୌଣସି ତାଲିକାରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ କାଟି-ଦେବା—2. To strike off the name of a person from a list.

ନାଁ କୁ—ଦେ. ଅ—୧ । ନାମ ମାତ୍ର—
Nāñ ku 1. Nominally; in name only.
(ନାଁଆଁ କୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅମୁକର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ହେବା ମାତ୍ରେ-
ନାମମାତ୍ର 2. At the mere mention of a
नामकेलये person's name.
(ଯଥା—ରାମ ଗୋପାଳର ନାଁକୁ ଚଢ଼ୁଛି ।)
୩ । ନାମ ମାତ୍ର; ଅତି ସାମାନ୍ୟରେ—
3. Very slightly.
(ଯଥା—ମୁ ତା ଉଦ୍ଦରେ ନାଁକୁ ହାତ ଲଗାଇ ଦେଇଛି ସେ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା ।)
୪ । ବୃଥାରେ—4. In vain.
(ଯଥା—ତୁ ନାଁକୁ ଖାଇ ବସିଲୁ, [ଅର୍ଥାତ୍ ତତ୍ତ୍ୱ ଖାଇଲୁ ନାହିଁ] ।)
୫ । କାର୍ଯ୍ୟତଃ ନୁହେଁ, କେବଳ ବାକ୍ୟରେ—
5. Not in deed but in name.
(ଯଥା—ଆଜିକାଲି କେବଳ ନାଁକୁ ବାଘସଂହ ଘର, ଏଣେ ଦିଓଳରେ ଥରେ ତାଙ୍କର ଚୁଲି ଜଳିବା କଷ୍ଟକର ହେଲଣି ।)

ନାଁ ଗନ୍ଧ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାମ ଓ ଗନ୍ଧ)—୧ । ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ସମ୍ପର୍କ--
Nāñ gandha 1. Slightest connection.
(ନାଁଆଁ ଗନ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନାମ ମାତ୍ର ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା;
ନାମଗନ୍ଧ ସୂଚନା—2. Slight mention of a
नामनिशान(ना) matter; slight indication only.

ନାଁଗର—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବି—ଲଙ୍ଗଳ—
Nāñgar Plough.

ନାଁଗର କାଁଦା—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବି—ଦେଶୀ ଆଳୁ—
Nāñgar kāñdā Yam.

ନାଁ ଗାଁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାମ ଓ ଗ୍ରାମ; ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟସମ୍ପର୍କର ଶବ୍ଦ)—
Nāñ gāñ ୧ । ସୁନାମ—1. Good name; fame.
ନାମଧାମ
नामगाँव ୨ । ଦୁର୍ନାମ—2. Bad name; evil repute.
୩ । ନାମୋଲ୍ଲେଖ—3. The mention of one's
(ନାଆଁ ଗାଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) name.
୪ । (ନାମ+ଗ୍ରାମ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଓ ବାସସ୍ଥାନ—
4. The name and address of a person.

ନାଁ ଚଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ତାଲିକାରେ କୌଣସି
Nāñ chardhā(rdhe)ibā ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ପୂରଣ କରିବା—
ନାମଚଢ଼ାନ **नामचढ़ाना** The enter a person's name in a list.

ନାଁ ଚଢ଼ିବା—ଦେ. ବି—କୌଣସି ତାଲିକାରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ
Nāñ chardhibā ଦରଜ୍ ହେବା—The inclusion or
ନାମଚଢ଼ା **नामचढ़ा** entry of a person's name in a list.

ନାଁ ଜଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅପଯଶର ସୁନାମରେ କଳଙ୍କ ନ
Nāñ jagā(ge)ibā ଲାଗିବା ପ୍ରତି ସାବଧାନ ହେବା—
(ନାଁ ଜଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To guard one's good repura-
ନାମରାଖା tion; to be careful in presee-
नामरखना; नामजगाना ving one's good name.

ନାଁ ଡାକ୍—ଦେ. ବି— ୧ । ଖ୍ୟାତି; ସମ୍ମାନ; ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ସୁନାମ—
Nāñ ḍāk Reputation; good name.
(ନାଁ ଡାକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଖାତିର; ପତିଆରି
ନାମଡାକ **नामकाडाक** 2. Credit,

ନାଁ ଡୁବା(ବେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାଁ ପକାଇବା (ଦେଖ)
Nāñ ḍubā(be)ibā Nāñ pakāibā (See)
ନାମଡୁବାନ **नामडुबाना**

ନାଁ ଦିଆ—ଦେ. ବି.—୧ । ନାମକରଣ—
Nāñ diā 1. Giving a name to a person.
ନାମ ଦେଓୟା ୨ । ବାଳକର ନାମକରଣ ଉତ୍ସବ—2. The fes-
नामकरन tival of giving a name to a baby; baptism.

ନାଆଁ ଦିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ପ୍ରହେଳିକା—
ନାଁଆଁ ଦିଆ
ନା ଦିଆ 3 A riddle.
ହିଆଲି **बुझौवल**

ନାଁ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଶିଶୁର ନାମକରଣ କରିବା—
Nāñ debā 1. To baptise an infant; to give a
ନାମ ଦେଓୟା name to an infant.
नाम देना ୨ । ପ୍ରହେଳିକା ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା—
ହିଆଲି ବଲା 2. To put a riddle to a person.
बुझौवल देना ୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ବସ୍ତୁର ପରିଚୟ ପାଇଁ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାମ ଦେବା—3. To call a person or thing by a certain name for identification.

ନାଁ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ଅନୁଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ
Nāñ dharibā କରିବା—1. To utter a name which
ନାଆଁ ଧରିବା } one ought not to utter.
ନାଁଆଁ ଧରିବା } —ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—"ଅସ୍ତ ନାମ ଗୁରୋ ନାମ ନାମାଭିକୃପଣସ୍ୟ ଚ, ଶ୍ରେୟଃ କାମୋ ନ ଗୃହ୍ଣୀୟାତ୍ ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଶ୍ରିତ୍ୟଭିଳଷ୍ଟୟୋଃ" ଆପଣା ନାମ, ଗୁରୁଜନଙ୍କ ନାମ, କୃପଣ ବା ଅଦାତାର ନାମ, ବଡ଼ ଭାଇର ନାମ ଓ ସ୍ତ୍ରୀର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିଷିଦ୍ଧ । ଏଥିପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଗୁରୁଜନଙ୍କ ନାମର ପ୍ରଥମ ଅକ୍ଷରକୁ ବଦଳାଇ ଅନ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଲଗାଇ ଉକ୍ତ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି, ଯଥା ବାସୁ ସ୍ଥାନରେ ନାସୁ, ଗୋପୀ ସ୍ଥାନରେ ନୋପୀ, ରାଧା ସ୍ଥାନରେ ସାଧା ଇତ୍ୟାଦି । କୃପଣର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ସେ ଦିନ ଭଲ ଖାଇବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ ବୋଲି ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।]

ନାମ ଧରା ୨ । ଉତ୍ତୁ ବୁଝିବା; ଖବର ଅନ୍ତର ବୁଝିବା—
ନାମଧରନା, ନାମଲେନା 2. To take care of; to enquire after.

୩ । (କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ) ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବା—3. To express one's will (for doing anything.)

୪ । (କୌଣସି ବିଷୟର) ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା—
4. To name; to mention a matter.

(ଯଥା—ତା ଆଗେ ସଂସାର ବିଷୟର ନାମ ଧରିଲେ ସେ ଚିଡ଼ୁଛି ।)

୫ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଅବୋଧ ମନୋଯୋଗ ଦେବା ବା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଆଦୌ କରିବା—
5. To attend to a matter at all.

(ଯଥା—ଷୋଳାଣ୍ଡା ପାଠର ନାଁ ଧରିଲା ନାହିଁ ।)

୬ । (ଶୁଆ ଶାରି ଆଦି ପକ୍ଷୀ) ସେମାନଙ୍କୁ ଶିଖା ଯିବା ନାମକୁ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା-6. To lisp the names taught (said of parrots and Myna bird.

୭ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସମ୍ପର୍କୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ଧରି ଗାଳି ଦେବା—7. To call names by alluding to a person's relations.

(ଯଥା—ସେ ମୋ ବାପ ଅଜାଙ୍କ ନାଁ ଧରିଲେ ମୁଁ ତାକୁ ଜିଣ୍ଟେ ଟାଙ୍କେ ଛେଚିବି ।)

୮ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—
8. To utter the name of a person.

ହନୁ ରୁ କାଟ୍ଟ ଅରଲୁ ଶ୍ରୀରାମ ନାମ ଧରିଲୁ ।
ବଳରାମ. ବରଜ ରାମାୟଣ ।

[ଦ୍ର— ସକାଳୁ ଉଠି ଦେବତା, ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା ଓ ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଶୁଭଜନକ ବୋଲି ହିନ୍ଦୁମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।]

ନାଁ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି.—ସୁଯଶ ଲୋପ ହେବା ଭଳି କର୍ମ କରିବାଃ
Nāñ pakā(ke)ibā ଭୁକର୍ମଦ୍ୱାରା ଆପଣାର ବା ପିତୃପିତାମହଙ୍କ
ନାମ ଡୁବାନା ସୁଯଶରେ କଳଙ୍କ ଲଗାଇବା—To sully one's good name or reputation by doing some evil deed or omitting to do a good act.

[ନା (ନାଁ)ଆଁ ପକା(କେ)ଇବା, ନା(ନାଁ) ଆଁ ଟା ପକା(କେ)ଇବା, [ନା (ନାଁ)ଆଁ ଡୁବା(ବେ)ଇବା, ନା(ନାଁ)ଆଁ ସରା(ରେ)ଇବା, ନାଁଆଁ ସାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଁ ପଡ଼ିବା - ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସୁଖ୍ୟାତି ରଟନା
Nāñ pardibā ହେବା—1. The spreading of one's reputation.
ନାମହେଉଥା ନାମ ପଡ଼ନା

ନା(ନାଁ)ଆଁ ପଡ଼ିବା
ନାଁଆଁ ବାଜିବା
ନାଁ ବଜିବା
ନାଁ ଗାଁ ଇତ୍ୟାଦି
ନାଁ ହେବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

ସଚ୍ଚରିତ୍ରତା ଯୋଗୁଁ ସବୁଠାରେ ତୁମ୍ଭର ନାଁ ପଡ଼ୁଅଛି । ଦ୍ୱିଧାନାଥ. ଦେବେଗ୍ରା ।

୨ । କଳଙ୍କ ବା ଅପଯଶର ରଟନା ହେବା—
2. The spreading of one's evil repute; notoriety.

ବେଳକ ଭୋଜେଇଲେ ନାଁ ପଡ଼େ,
ବାଟରେ ହଗିଲେ ନାଁ ପଡ଼େ । ଚଗ.

ନାଁ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମକରଣ
Nāñ rakhibā କରିବା—1. To give a name to a person or thing.

[ନା(ନାଁ) ଆଁ ରଖିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ନିଜର ସୁକାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ପୂର୍ବ
ନାମ ରାଖା ପୁରୁଷଙ୍କ ଯଶକୁ ବଜାୟ ରଖିବା—2. To maintain
ନାମ ରଖନା the reputation of one's ancestors by one's good actions.

୩ । ଦୂର ଭବିଷ୍ୟତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଜର ଖ୍ୟାତି ରହିବା ଭଳି କାମ କରିବା—3. To leave a good name for the future.

ନାଁ ରହିବା—ଦେ.କ୍ରି—ବହୁକାଳ ବା ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଖ୍ୟାତି ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହିବା-
Nāñ rahibā The continuance of one's good
ନାମ ଥେକେ ଯାଓଥା name for a long time to come.
ନାମ ରହଜାନା, ନାମ ବନା ରହନା
[ନାମ ରହିଯିବା, ନା (ନାଁ)ଆଁ ରହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନାଁରୁ—ଦେ. ଅ—ନାରୁ (ଦେଖ)
Nāñru Nāru (See)

ନାଁରେ—ଦେ. ଅ—୧ । ଅମୁକ ଲୋକର ବିଷୟରେ—
Nāñre 1 Against (a person).
ନାମେ (ଯଥା—ତା ନାଁରେ ଭୁଆଉଣ ବାହାରିଛି ।)
ନାମରେ ୨ । ଅମୁକର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରି; ଅମୁକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ—
ନାଆଁରେ
ନାଁଆଁରେ } ଅନ୍ୟରୂପ
2. By mentioning the name of a person; in respect of.

(ଯଥା—ତା ନାଁରେ ଅନେକ ଦାନ ପୁଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଲୋକେ କରୁ ଅଛନ୍ତି ।)

୩ । ଦେବତା ଓ ରାଜା ଆଦିଙ୍କ ନାମର ଦୋହାଇ ଦେଇ—
3. By invoking the name of a Deity or King.

(ଯଥା—ଦିଅଁଙ୍କ ନାଁରେ ରୋଗୀ ଉପରେ ମୁନାଏ ପାଣି ଛିଞ୍ଚି ଦେଲାରୁ ରୋଗୀ ଭଲ ହୋଇଗଲା ।)

୪ । ଅନ୍ୟକୁ ଅମୁକ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଦେଇ—
4. By giving the name of a person to another.

(ଯଥା—ମୁଁ ଯେବେ ଏ କଥା ନ କରିବି ତେବେ ତୁ ମୋ ନାଁରେ କୁତ୍ତା ପାଳିବୁ ନାହିଁ ।)

୫ । ଅମୁକ ବ୍ୟକ୍ତିର ହିସାବରେ—

5. To the account of a person.

(ଯଥା—ଜମାଖରଚ ବହିରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ନାଁରେ ୫ ୨୫୧ ଜମା ଦେଇ ୫ ୨୨୧ ଖରଚ ଲେଖିଲି ।)

ନାଁରେ କୁତ୍ତା ନ ପାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘୃଣା କରିବା—To detest a person.

Nāñre kuttā na pāḷibā (ନାଁରେ କୁତ୍ତା ପାଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାମେ କୁତ୍ତା ପାଳା **नामका कुत्ता न पालना**

[ଦ୍ର—ସେହି ନାମରେ ଯେବେ କୁକୁର ପାଳିବାକୁ ହେବ ତେବେ କୁକୁରକୁ ଡାକିଲାବେଳେ ତ ସେହି ଘୃଣ୍ୟ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଯାହାକୁ ଘୃଣା କରାଯାଏ ତା ନାମ ମୁହଁରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ ।]

ନାଁରୋ—ଦେ. ଅ—ନାରୋ (ଦେଖ)

Nāñro — Nāro (See)

ନାଁ ଲେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଛାତ୍ର ରୂପେ ବା ସଭାରେ ବା ଦଳରେ ସଭ୍ୟ ରୂପେ ଭରତି ହେବା—To get oneself enrolled in a school or company or batch; to be admitted to a brother-hood or sisterhood.

Nāñ lekhā(khe)ibā

ନାମ ଲିଖାନ **नाम लिखाना**

(ନାଁ ଲେଖା, ନାଁ ଲେଖେଇ—ଇ)

ନାଁ ଲେଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମକୁ ତାଲିକା ଭୁକ୍ତ କରିବା—1. To enlist a person; to Enteraperson's name.

Nāñ lekhibā

ନାମ ଲେଖା **नाम लिखना**

୨ । କୌଣସି ଛାତ୍ରର ନାମକୁ ବିଦ୍ୟାଳୟର ରେଜିଷ୍ଟରଭୁକ୍ତ କରିବା—2. To admit a boy into a school.

୩ । ନିଜର ନାମ ସ୍ୱୟଂ ଦସ୍ତଖତ୍ କରିବା—

3. To sign one's name.

ନାଁ ସରା—ଦେ. ବି—ବଦନାମି; ଅଖ୍ୟାତି—Evil name; discredit.

Nāñ sarā

ନାମ ଧରାଇ **नाम धराई**

(ନାଁ ସରେଇ—ଣି)

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅଖ୍ୟାତିଜନକ (କର୍ମ)—1. Disreputable (act).

୨ । (ଗୁଂ)—ଅଖ୍ୟାତିଜନକ କର୍ମକାରୀ—2. Doing a disgraceful or discreditable act.

ନାଁ ସରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାଁ ଡୁବାଇବା (ଦେଖ)

Nāñ sarā(re)ibā — Nāñ ḍubāibā (See)

(ନାଁ ସାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ନାକ—

Nāk — Nose.

ନାକ୍ ଘଗ୍‌ରାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଘୁଙ୍ଗ ଡ଼ ମାରିବା—To snore.

Nāk ghag-rāibā

ନାକ୍ ଘର୍ଡ଼ି—ଦେ. ବି—ଘୁଙ୍ଗ ଡ଼—

Nāk gharḍi — Snoring.

ନାକ୍ ଡ଼ାକା, ଖର୍ଟା

ନାକ୍‌ଦମ୍—ଦେ. ବି—ନାକଦମ୍ (ଦେଖ)

Nāk-dam — Nakadam (See)

ନାକ—ସଂ. ବି. (ନ=ନାହିଁ + ଅକ=ଅସୁଖ ବା ଦୁଃଖ; ଯେଉଁଠାରେ ଦୁଃଖ ନାହିଁ; ବହୁବ୍ରୀହି)—

Nāka

୧ । ସ୍ୱର୍ଗ—1. Heaven.

୨ । ଆକାଶ—2. Sky.

୩ । ନୃପବିଶେଷ—3. Name of king.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ନକ୍ର=ନାକ; ନାସିକା)—

୧ । ନାସା; ନାସିକା—1. Nose.

୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ନାକ ଘୁଡ଼ାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଲବଙ୍ଗ ସଦୃଶ ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—2. An ornament for the nose, resembling a clove.

ନାକ୍

ନାକ

[ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ନାକର ଉଭୟ ଉଭୟ ସ୍ଥାନରେ ଉଭୟ ଉଭୟ ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଯଥା, ନାକଦଣ୍ଡିରେ—ଦଣ୍ଡୀ, ନଥୁଲି ବା ନୋଲକ ବା ବୁଲାକି । ବାଁଆଁ ନାକ ଘୁଡ଼ାରେ—ନୋଥ, ନାକଚଣା, ବଶୁଣୀ । ଡାହାଣ ନାକ ଘୁଡ଼ାରେ—ଗୁଣା, ବେଶର । ଦୁଇ ନାକ ଘୁଡ଼ାରେ—ନାକ ଛବି, ନାକ ମାଛି, ନାକଚଣା, ଫୁଲି ।

୩ । ବକ୍ର ଅଗ୍ର ଭାଗ—3. Curved tip.

୪ । ବଙ୍କା ମୁନ—4. Curved sharp point.

୫ । ଦାଢରେ ଧରିବା ପାଇଁ ଜଳପାତ୍ର ଭିତରେ ବାହାରିଥିବା ନାକ ପରି ଦାଢସା—5. Nozzle of a cup.

୬ । ଛୁଞ୍ଚିର ଛିଦ୍ର ହୋଇଥିବା ଅଂଶ—6 The part or end of the needle having the eye.

ନାକ ଅଗ—ସଂ. ବି. (ସଂ. ନାସିକା + ଅଗ୍ର)—ନାସିକାର ଅଗ୍ର ଭାଗ; ନାସାଗ୍ର—The tip of the nose.

Nāka aga

ନାକେର ଡଗା **नाक की नोक**

ନାକ ଅଗରେ ରାଗ—ଦେ. ବି—ନାକଦଣ୍ଡିରେ ରାଗ (ଦେଖ)

Nāka agare rāga — Nāka daṇḍire rāga (See)

ନାକକଟା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯାହାର ନାକ କଟା ଯାଇଥାଏ; କର୍ତ୍ତିତ-ନାସିକ—1. One whose nose has been lopped off; nose-clipt.

Nākakaṭā

ନାକକଟା, ନକକଟା **नककटा**

୨ । ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପମାନିତ—

2. Very much insulted in publicly; publicly humiliated.

ଦେ. ବି—୧ । ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ହୁଅଯିବା ଅପମାନ—

1. Public humiliation.

୨ । ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଭୟ ଦେଖାଇବାପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ କଳ୍ପନା ଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ରିତ ରାକ୍ଷସ; ଦୋକମିନା (ଏ ଅରୁଣା ପିଲାମାନଙ୍କ ନାକକୁ ଛୁରିରେ କାଟିନିଏ ବୋଲି ମାଆମାନେ ଶିଶୁଙ୍କୁ ଭୟନ୍ତି)—2. A bugbear name of an

imaginary demon pictured by women (represented to be armed with a knife to lop off the nose of wicked children) to frighten children to sleep.

ନାକ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଅପମାନିତ
Nāka kāṭibā କରିବା—To insult publicly.
(ନାକ କାଟିଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମୁଁ ସବୁ ଏ କାମ ନ କରିପାରେଁ, ମୋ ନାକ
କାଟିଦେବ—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ନାକ କାନ—ଦେ. ବି (ସହଚର)—ନାସିକା ଓ କର୍ଣ୍ଣ—
Nāka kāna The nose and the ear.
ନାକକାନ **नाककान**

ନାକ କାନ ମୋଡ଼ିହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବଡ଼ ହଇରାଣ ହେବା—
Nāka kāna mordiheba 1. To be greatly troubled
नाककानपकड़ना or harassed.
ମୁ ଏଥିରେ ପଡ଼ି ନାକ କାନ ମୋଡ଼ି ହେଲିଣି ।
ଉଦାହ. ଗୌରୀ ।
୨ । ଆପଣାର ଦୋଷ ବା ତ୍ରୁଟି ସ୍ୱୀକାର କରିବା—
2. To confess one's fault.
୩ । ଭବିଷ୍ୟତରେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାମ ନ କରିବାପାଇଁ
କବୁଲ୍ କରିବା—3. To promise not to do
any particular thing in future.
୪ । ଅନୁତାପ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
4. To express repentance.

ନାକ କାନ୍ଦଣା—ଦେ. ବି—୧ । ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ କାନ୍ଦିପକାଇବା;
Nāka kāndaṇā ସକାଇବା; ସକେଇହେବା—
(ନାକକାନ୍ଦୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Crying with a nasal sound on
नाकेकान्ना slight provocation.
नकीयाना, नाकमेघोलना, नकनकाना ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତି
ଦୀନତା ଓ ବିନୟପୂର୍ବକ ପ୍ରାର୍ଥନା—
2. (figurative) Prayer accompanied by much humility.

ନାକ କାନ୍ଦୁରା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ଲୋକ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ
Nākakāndurā ସକେଇହୋଇ କାନ୍ଦେ; ସକେଇ—
नकियानेयाला (a person) Who cries with nasal
(ନାକକାନ୍ଦୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) sound on a slight
provocation.

ନାକ କାନ୍ଦୁରୀ—ପ୍ରାଦେ (ସ୍ତ୍ରୀ) ବି - ସ୍ତ୍ରୀ—ଲାଜକୁଳିଲତା (ଦେଖ)
Nāka kānduri Lājakuli latā (See).

ନାକ ଖୁଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାକର ଛିଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ପୂରାଇ ଭିତରେ
Nāka khuṇṭibā ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମଇଳା ସଫା କରିବା—
नकखोंटा To cleanse the nostrils with one's
नाकखेटना (ନାକଖୋଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) finger.
[ଦ୍ର—ଏହା କେତେକ ଲୋକଙ୍କର ଖୋଟିଏ ମନ ଅଭ୍ୟାସ ।]

ନାକ ଘଷା—ଦେ. ବି—୧ । ଭୂଇଁରେ ନାକ ଘଷିବାରୂପ ଦଣ୍ଡ;
Nāka ghashā (ଗୃହଶାଳୀରେ ପିଲାଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବା
नाकेखत ପୁରୁଣାକାଳିଆ ଦଣ୍ଡ)—1. A kind of
नाकघसना, नाकघिसनि punishment in which the
punished rubs his nose against the ground
୨ । ହଇରାଣ ଅବସ୍ଥା—
2. Harassment; botheration.
ଦେ. ବିଣ—ହଇରାଣ; ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ—
Much troubled or harassed.

ନାକ ଘଷିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦଣ୍ଡସ୍ୱରୂପ ବା ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର ପୂର୍ବକ ନିଜର
Nāka ghashibā ନାକକୁ ଭୂଇଁରେ ବା ପଥରରେ ଘଷିବା—
नाकेखत; नाकघषा To rub one's nose against the
नाकरगड़ना; नाकघिसना ground or any rough
substance as a punishment.

ନାକ ଘଷା(ଷେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦଣ୍ଡ ସ୍ୱରୂପ ଛାତ୍ରଦ୍ୱାରା ନିଜର ନାକ
Nāka ghashā(she)ibā ଭୂଇଁରେ ଘଷିବାରୂପ କର୍ମ କରାଇବା—
नाकेखत देओया To cause an offending student
नाकरगड़ाना to rub his nose on the ground.

ନାକଚ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ନାକାସ୍ = ମନ୍ଦ; ଖରାପ) —ରଦ;
Nākach ନାମଞ୍ଜୁର—Set aside; nullified;
नाकच **रद्; नाजायज** rejected; cancelled.

ନାକଚ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ରଦ୍ କରିବା—
Nākach karibā To reject; to set aside; to
नाकचकरा **रद्करना, नाजायज करना** nullify; to concel.

ନାକଚଣା—ଦେ. ବି—୧ । ନାକସୁଡ଼ାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଫୁଲ-
Nākachaṇā (ଅଳଙ୍କାର)—1. A small bit of gold
(ନାକଛବି, ନାକମାଛି—ଅନ୍ୟରୂପ) with a stem below a
नाककड़ाई; नाकछवि; नाकचाबि; नाकचोना bud worn on
नाकफुल; नकबेसर the bore on the side of the
nostril.
ବକ ମୁଦ୍ରା ବଳସ୍ୱ ବାହୁଟ
ହାର ଚାଟକ ନାକଚଣା କର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।
[ଦ୍ର—ଏହାର ପ୍ରକାର —ଓଲଟ ମୁଦ୍ରା; କର୍ଣ୍ଣ; ବଉଲକୋଳିଆ;
ଆମ୍ବକେଉଆ ।]
୨ । ଏକପ୍ରକାର ଫୁଲ ଗଛ—[ଫ—ରୂପଗନ୍ଧା; ହରଜମଞ୍ଜରୀ;
ବିଶ୍ୱରୂପୀ]—2. A kind of flower tree.

ନାକ ଚେପ୍ଟା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯାହାର ନାକ ଚେପଟା; ଚେପଟା·
Nāka chep-ṭā ନାକା—Flat-nosed.
ଖେଁଦାନାକ—**चिपटीनाकवाला; नकपिचा**
(ନାକଚେପ୍ଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାକ ଛବି—ଦେ. ବି (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ନାକ ସୁଡ଼ାରେ
Nāka chhabi ପିନ୍ଧିବାର ଛତିଥିବା ଖିଲ—
नाकछवि A kind of nose-pin with a round top.
नाककालींग

ନାକଛଙ୍କ(ଙ୍କି)(ଙ୍କୁ)ଣି—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାସିକା + ଛଙ୍କ୍ମଣ)—
Nākachhiṅka(ṅki)(ṅku)ṇi ବିଲନାସ (ଦେଖ)
ନାକଛିକନୀ Bilanāsa (See).
नकछिकनी

ନାକ ଛୁଞ୍ଚଡ଼ା—ଦେ.ବି--ଘୃଣାରେ ନାକ ଦ୍ୱାରା ଉପର୍ଯ୍ୟୁପର ଶବ୍ଦ କରିବା--
Nāka chhiñchardā Sniffing with the nose to
नाकसिकोड़ना indicate derision; sneering.
ଦେ. ବିଣ. ସଂ—ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ନାକ
नाकसिकोड़नेवाला ଟାଉଁ ଟାଉଁ କରେ; ଅଳ୍ପ କ୍ରୋଧନସ୍ୱଭାବ
(ନାକଛୁଞ୍ଚାଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ବ୍ୟଙ୍ଗ)—Given to sniffing with the nose or sneering at slight thing.

ନାକ ଛୁଞ୍ଚାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାକ ଟାଉଁ ଟାଉଁ କରିବା; ଘୃଣା ବା
Nāka chhiñchārdibā ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟପ୍ରକାଶ କରିବାପାଇଁ ନାକକୁ
नाकसिटकान; नाकबाँकान ଏ ପାଖ ସେ ପାଖ ବୁଲାଇ ଛୁଙ୍କିବା;
नाकसिकोड़ना; नाकमारना ନାସିକା ଲୁଞ୍ଚନ କରିବା—
To make sniffing sounds by moving the nose indicating hatred or disapproval; to sneer.

ନାକଛୁଞ୍ଚାଡ଼ୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାକଛୁଞ୍ଚାଡ଼ାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—ଯେଉଁ
Nāka chhiñchārdī ସ୍ତ୍ରୀ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ନାକ ଛୁଞ୍ଚାଡ଼େ
ବା ଘୃଣା ପ୍ରକାଶ କରେ ବା ନାସିକା ଲୁଞ୍ଚନ କରେ—
(a woman) Given to sniffing or sneering at little things (feminine of Nākachhiñchardā)

ନାକଛିଣ୍ଡୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ନାସିକାର ସୂଡ଼ାରେ କସ୍
Nākachhiṇḍī ଯାଇଥିବା ରନ୍ଧ୍ର ଯୋଗୁଁ ନାକସୂଡ଼ାର ଆବରଣ
नककट्टी ଛିଣ୍ଡି ଯାଇଥାଏ—(a woman) Who
(ନାକଛିଣ୍ଡେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) has the wall of her nostril lacerated at the bore.
[ଦ୍ର—ଦେଖାଯାଏ ଯେ କେତେକ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାକରେ କସ୍‌ଯାଇ ଥିବା ଫୋଡ଼ରେ ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୋଥ, ଗୁଣା, ବସୁଣୀ ଆଦି ଏପରି ଭାରି ହୋଇଥାଏ ଯେ ତାହା ଫୋଡ଼ିକୁ ବିସ୍ତୃତ କରି ସେମାନଙ୍କ ନାକସୂଡ଼ାକୁ ଛିଣ୍ଡାଇ ପକାଏ ।]

ନାକଟା—ଦେ. ବିଣ. ସଂ. (ସଂ. ନାସିକା+କୃତ୍; କର୍ତ୍ତିତ)—
Nākaṭā ୧ । ଯାହାର ନାକ ନ ଥାଏ ବା କଟା ହୋଇଅଛି—
नाककाटा 1. Noseless (Howells); having the nose
नकट्टा lopped off.
(ନାକଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଚେପଟାନାକା—
2. Flat nosed (Howells)

ନାକ ଟାଉଁ ଟାଉଁ—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନାକ ଛୁଞ୍ଚାଡ଼ିବା; ନାସିକା ଲୁଞ୍ଚନ—
Nāka ṭāuñ ṭāuñ 1. Sniffing with derision.
नाकतोला; नाक बाँकान ବୁଢ଼ାକୁ ଏଇ ! ମୁହଁ ନାହିଁ ଗୋଡ଼ କରିଛି କେତେ !
नाक भौं चढ़ाना ପିଲାଟି ବୁଣାରେ ନାକ ଟାଉଁ ଟାଉଁ, ସ୍ୱର ବୁଣା
(ନାକଟାଉଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏଲେ ଦୃଅଛି କେତେ—ଚରଣ ।
୨ । କ୍ରୋଧରେ ନାକ ଫୁଲାଇବା—
2. Swelling of the nostrils with rage.

ନାକ ଟେକିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାକ ଛୁଞ୍ଚାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Nāka ṭekibā Nāka chhiñchārdibā (See)

ନାକ ଡାକ—ଦେ. ବି—ଶୋଇଲାବେଳେ ମଗ୍ନଥିବା ଘୁରୁଘୁରୁ—
Nāka ḍāka Snoring during sleep.
नाकसाटि **घर्राटा लेना; नाक मारना**
(ନାକ ଡାକିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକଡିଆଁ—ଦେ. ବିଣ. ଓ ବି. ସଂ—ନାକ ଛୁଞ୍ଚାଡ଼ା (ଦେଖ)
Nākaḍiāñ Nāka chhiñchardā (See)
(ନାକଡିଆଁଇ; ନାକଡେଇଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାକ ଡିଆଁଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାକ ଛୁଞ୍ଚାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Naka ḍiāñiba Nāka chhiñchārdibā (See)
(ନାକ ଡେଇଁବା; ନାକ ଟାଉଁ ଟାଉଁ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକଦଅଣା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାଗଦମନକ)—ନାଗଦଅଣା (ଦେଖ)
Nākada-aṇā Nāgada-aṇā (See)
नागदना **नागदौना**

ନାକ ଦଉଡ଼ି—ଦେ. ବି—ବଳଦ ଓ ମଇଁଷି ଆଦିଙ୍କୁ ଚଳାଇବା ଓ ସଂଯତ
Nāka daurḍi କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ନାକ ଫୋଡ଼ା ହୋଇ
नथ ଫୋଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସୂତୁଲି ଗଳା ଯାଇଥାଏ—
नाकेदड़ि Nose-string.

ନାକ ଦଣ୍ଡା—ଦେ. ବି—ନାସିକାର ପୃଷ୍ଠଦେଶ; ଭ୍ରୂ ମଧ୍ୟରୁ ନାସାଗ୍ର
Nāka daṇḍā ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ଅଂଶ—The back or bridge
नाकेर दाँड़ा **नाककारीढ़** of the nose.
ସ୍ୱେଗୀର ସ୍ୱଙ୍ଗ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଫୁଲିଅଛି; ନାକଦଣ୍ଡା ଫାଟିଯାଇ ରକ୍ତ ବହୁଅଛି—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ନାକ ଦଣ୍ଡି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାକ+ଦଣ୍ଡ)—
Nāka daṇḍi ୧ । ଦୁଇ ନାକସୂଡ଼ାର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଂଶ—
नाकेर डाँटी 1. The partition wall between
नाककी बाँसा the two nostrils.
୨ । ଦଣ୍ଡିନାକ; ନାକର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ଛିଦ୍ର ହୋଇ ଦଣ୍ଡି ପିନ୍ଧାଯାଏ—
2. The septum of the nose; septulum.
୩ । ନାସିକାଗ୍ର—3. The tip of the nose.

ନାକଦଣ୍ଡିରେ ରାଗ—ଦେ. ବାକ୍ୟ. ବି—ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ରାଗିଯିବା
Nākadaṇḍire rāga ପ୍ରକୃତି—Irritability in slight
नाकपर गुस्सा matters.

ନାକଦମ୍—ଦେ. ବି. (ଓ. ନାକ+ଫା. ଦମ୍=ନିଶ୍ୱାସ; ନାକରେ
Nākadam ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଧିବା ଅବସ୍ଥା)—
(ନାକେଦମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଯୁଝିବୁଡ଼ି ଅବସ୍ଥା; ଅତି ଆକୁଳ ଅବସ୍ଥା—1. Overpowered condition; the state of being cornered.
୨ । ବେଦମ୍ ଅବସ୍ଥା—
2. The state of being out of breath.

୩ । ହଇରାଣିଆ ଅବସ୍ଥା—
3. The state of being put to much trouble.

ନାକେଦମ; ନାକାଲ ଦେ. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅକାନ୍ତ—
ନାକମେଦମ; ନାକୋଦମ 1. Overpowered.
୨ । ବେଦମ—
2. Out of breath; at the last gasp.
[୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ତ—
3. Fatigued; spent up.
୪ । ହଇରାଣ—
4. Put to much trouble or botheration.

ନାକ ନଟୀ—ସଂ. ବି. (ଅପ୍ସରା ଭେଦ; ନାକ+ନଟୀ)—ଅପ୍ସରା—
Nāka naṭī Heavenly nymph.

ନାକ ପୁଡ଼ା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାସିକାପୁଟ)—୧ । ନାସାରନ୍ଧ୍ର;
Nāka purdā ନାସିକାରନ୍ଧ୍ର—1. The nostrils.
ନାକେରପାତା ୨ । ନାସାରନ୍ଧ୍ରର ବାହାରର ଚମଡ଼ା—
ନଥୁନା, ନଥନା 2. The outer skin of the nostrils; lobes of the nose.

ନାକ ପୁଡ଼ୁକି—ଦେ. ବି—୧ । ନାକଫୁଲ—
Nāka purduki 1. An ornament for the nose.
(ନାକଫୁଡ଼ୁକି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନାକଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ଶବ୍ଦ—
2. A sound produced by the nose.

ନାକ ପୋଛିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନାସିକା+ପ୍ରୋଞ୍ଛନ)—ନାକଦ୍ୱାରା
Nāka pochhibā ସୁଁ ଶବ୍ଦ କରି ସିଙ୍ଘାଣି ଆଦି ବାହାର କରିବା
ନାକଝାଡ଼ା ପାଇଁ ଅଙ୍ଗୁଠଦ୍ୱାରା ପୋଛିବା—To clear one's
ନାକ ସିନକନା; ନାକ ସୁରକନା nostrils by blowing and then pressing with the fingers.

ନାକ ପୋଛିବାକୁ ସମୟ ନ ଥିବା(ହେବା)—ଦେ. ବି—କାର୍ଯ୍ୟର ଜଞ୍ଜା-
Nāka pochhibāku samaya na thibā(hebā) ଲରେ
ନାକାନି ଚୋପାନି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ଅନ୍ୟ ବିଷୟ-
ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମନ ଦେବାକୁ ସମୟ ନ ମିଳିବା; କାର୍ଯ୍ୟର
ଘଡ଼ି ଯୋଗୁଁ ଅବସରର ଅଭାବ—There being no
liesure even to cleanse one's nostrils;
want of even a little leisure.

ନାକ ଫାଟିଯିବା—ଦେ. ବି.—କୌଣସି ସ୍ଥାନର ବା ବସ୍ତୁର ଦୁର୍ଗନ୍ଧ
Nāka phāṭijibā ନାସିକାର ଅସହ୍ୟ ହେବା—The arising
ନାକ ଝାଁଝାଁ କରା of a very offensive or unbearable
ନାକ ଫଟେ ଲଗନା smell from a place or thing.
(ନାକ ଫାଟି ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକ ଫାଶିଆ—ଦେ. ବି—ନାକଫୋଡ଼ରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଫାଶିଆ ବା ସାଧା
Nāka phāsiā ରିଙ୍ଗ—A thin ring put on the bore
ନଥାନୀ of the nostril.

ନାକ ଫୁଡ଼ୁକା(କି)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାସିକା+ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ ଶବ୍ଦ
Nāka phurdukā(ki) ଫୁଡ଼ୁକା)—ନାକଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ଶବ୍ଦ—
ନାକ ଫଡ଼ଫଡ଼ାନା Sound made by blowing through the nose.

ନାକ ଫୁଲ(ଲି)—ଦେ. ବି—ନାକଫୁଡ଼ାର ରନ୍ଧ୍ରରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ନାଡ଼ିଫୁଲ
Nāka phula(li) ସାନ ଗୁଣା—A kind of small budlike
ନାକଫୁଲ ନାକଫୁଲ pin for the nostril

ନାକ ଫୁଲା—ଦେ. ବି—କ୍ରୋଧରେ ନାକଫୁଡ଼ା ସ୍ଫୀତ ହେବା—
Nāka phulā The swelling of the nostrils (due
ନାକତୋଳା ନକଚଢ଼ା to anger).
ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ନାକଫୁଲାଇର ପୁଂଲିଙ୍ଗ—
Masculine of Nākaphulāi.

ନାକ ଫୁଲ(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କ୍ରୋଧରେ ଫଁ ଫଁ ହେବା—
Nāka phulā(le)ibā 1. To snarl or hiss with
ନାକ ତୋଳା the nose through anger.
ନାକ ଚଢ଼ାନା, ୨ । ଘୃଣାରେ ନାକ ଫୁଡ଼ାକୁ ବଡ଼ କରିବା—
ନଥନା ଫୁଲାନା 2. To sneer; to puff up one's nose; to turn up the nose.
୩ । ସ୍ନେହାବେଗରେ ବା ଆନନ୍ଦରେ ନାକ ଫୁଡ଼ାକୁ ବଡ଼ କରିବା—
3. To puff up one's nose in affection or delight.

ନାକ ଫୁଲ(ଲେ)ଇ—ଦେ. ବିଣ—୧ । କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତା ବା ରାଗୋଇ (ସ୍ତ୍ରୀ);
Nāka phulā(le)i ଚଡ଼ଲ ସ୍ୱଭାବବିଶିଷ୍ଟା; କ୍ରୋଧନା—
ନକଫୁଲୀ, ନକଚଢ଼ୀ 1. Irritable (woman).
୨ । ନାକ ଛିଞ୍ଚାଡ଼ୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
2. Sneering (woman).

ନାକ ଫୋଡ଼—ଦେ. ବି—ଅଳଙ୍କାର ଆଦି ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ନାକରେ
Nāka phorda କରାଯିବା ରନ୍ଧ୍ର—
ନାକେର ଛେଦା, ନାକେର ବିଂଦ Perfcration made in the nose
ନାକ ଛେଦ, ନଥନା for wearing ornaments.
(ନାକ ବିନ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକ ଫୋଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯାହାର ନାକଫୁଡ଼ାରେ ବା ନାକ-
Nāka phordā ଦଣ୍ଡିରେ ଛିଦ୍ର କରାଯାଇ ଥାଏ; ନାସାବିଦ୍ଧା—
ନକ ଛେଦୀ One whose nose has been bored
ନାକ ଫୋଡ଼ } ଅନ୍ୟରୂପ through.
ନାକ ଫୋଡ଼ିଆ
(ନାକଫୋଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେଉଁଠୁ ନାକଫୋଡ଼ା, ସେଠୁଠୁ ଅପର୍ତ୍ତିଆଣୀ—ଉଗ ।
[ଦ୍ର— ଗୁଣା ଆଦି ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ନାକ ଫୋଡ଼ା ଯାଏ । ଅପର୍ତ୍ତିଆଣୀଙ୍କ ନାକ ମଧ୍ୟ ଫୋଡ଼ା ହୁଏ । ବଳଦ ଓ ମଇଁଷିଙ୍କ ନାକ ଫୋଡ଼ା ଯାଇ ତହିଁରେ ଦଉଡ଼ି ଗଳା ଯାଏ ।]
ଦେ. ବି—୧ । ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ନାକଫୁଡ଼ା ବା ନାକ
ଦଣ୍ଡିରେ ଛିଦ୍ର କରଣ—1. Boring of the nose.
୨ । (ପୁଂ) ଅପର୍ତ୍ତିଆଣୀଙ୍କ ନାମ—
2. A name given to Aparttiāṇi boys.

ନାକ ଫୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅଳଙ୍କାର ଆଦି ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ନାକ
Nāka phordibā ଫୁଡ଼ାର ଚମରେ ବା ନାକ ଦଣ୍ଡିରେ ଛିଦ୍ରକରିବା-
ନାକ ଫୋଡ଼ା, ନାକ ବିଂଧାନ 1. To bore through the
ନାକ ବିଂଧନା, ନାକ ଛେଦନା outer skin of the nostrils
[ନାକ ଫୋଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ] or the septum.

[୬—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ଓ ଅପରିଣତବୟସ୍କ ପୁରୁଷଙ୍କର ନାକ ଫୋଡ଼ା ଯାଏ ।]

୨ । ବଳଦ, ମଇଁଷି ଆଦିଙ୍କ ନାକଦଣ୍ଡିରେ ଦଉଡ଼ି ଗଳାଇବା ପାଇଁ ରନ୍ଧ୍ର କରିବା—2. To bore the nose of beasts of burden for passing a string through it.

ନାକ ବକୁଳି—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାସିକା + ବକୁଳ)—ନାକ ଭିତରୁ ଝଡ଼ୁଥିବା ଶୁଖିଲା ଶିଂଘାଣି ଆଦିର ଖୋଳ—Thin dry layers of mucus which settle and then peel off from inside the nostrils.

Nāka bakuli

ନାକ ବକଳ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନାକ ବକଲା }

ନାକାରେ ପୋଟା **नकटी**

ନାକ ବାଳ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାସିକା + ବାଳ)—ନାସିକା ଘୁଡ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଉଠିଥିବା କେଶ—Small hairs growing inside the nostrils.

Nāka bāla

ନାକେର ଚୁଲ

नाक का बाल

ନାକ ବାଳ ଧରା—ଦେ. ବି—ପୂର୍ବ କାଳରେ ଗୁରୁଜୀଙ୍କ ଅବଧାନମାନେ ବାଳକମାନଙ୍କୁ ଦେଉଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଦଣ୍ଡ ।

[ଏଥିରେ ଅପରାଧୀ ଅପରାର ଗୋଟିଏ ହାତରେ ନାକ ଘୁଡ଼ାକୁ ଚିପି ଧରିଥାଏ ଓ ଆଉ ଗୋଟିଏ ହାତରେ ଚୁଟିକୁ ଧରିଥାଏ ଓ ବାରଂବାର ଉଠିଥାଏ ଓ ବସିଥାଏ—A punishment formerly given to boys by the village teacher, consisting of the boy being made to sit down and stand up successively while holding his nose with one hand and his tuft of hair on the head with the other,

Nāka bāla dharā

ନାକ ବାଳ ଧରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦଣ୍ଡ ଦେବା—1. To punish.

ନାକ ଚୋଟି କାଟନା ୨ । ହଟହଟା କରିବା; ହଲ୍ଲଘଟା କରିବା—2. To put to trouble; to harass.

Nāka bāla dharā(re)ibā

ନା(ନାଁ)କବୁଲ୍—ବୈଦେ ବି.—(ଫା.)—ନାମଞ୍ଜୁର; ଅସମ୍ମତି—Disagreement.

Nā(nāñ) kabūl

ନା କବୁଲ **ना कबुल**

ନାକ ମାଛି—ଦେ. ବି—ମାଛି ପରି ଆକାର ବିଶିଷ୍ଟ ନାଡ଼ି ବା ଖିଲିଯୁକ୍ତ ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—A nose tip.

Nāka māchhi

ନାକ ମାଛି

नक बेसर

[ଦ୍ର—ଏହା ନାକ ଘୁଡ଼ାରେ ପିନ୍ଧାଯାଏ । ଏଥିର ନିମ୍ନରେ ଗୋଟିଏ ଖିଲି ବା ନଡ଼ା ଥାଏ, ତାହା (ନାକ ବେସର—ଅନ୍ୟରୂପ) ନାକର ଫୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ରନ୍ଧ୍ରରେ ପୂରିଯାଏ । ଏଥିର ଅଗ୍ର ଭାଗରେ ମାଛି, ପାନ, ଫୁଲକଢ଼ି, ଲବଙ୍ଗ ଆଦି ଆକାରର ଗୋଟିଏ ଛଡ଼ାକୃତି ଧାତୁ ବା ମଣି ଥାଏ, ତାହା ନାକ ଘୁଡ଼ାରେ ରହେ; ବେସର ଫୁଲ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ।]

ନାକ ମୋଡ଼ା—ଦେ. ବି—ଦଣ୍ଡ ସ୍ୱରୂପ ବା ଅପରାଧ ସ୍ୱୀକାର ପୂର୍ବକ ହାତ ହାତରେ ବା ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ନାକକୁ ଚିପିବା—Pulling of one's nose.

Nāka mordā

ନାକ ମଳା

नाक ऐंठना

ନାକରା—ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନାକାରହ୍)—

Nākarā

(ନାଁକରା, ନାକାରା, ନାକେରା—ଅନ୍ୟରୂପ)

(ବିପରୀତ—କାରା)

ନାକାରା

नकारा, नाकारा

୧ । ଅକାମିକା; ଅବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ—1. Worthless; useless; good for nothing.

୨ । ଖରାପ; ମନ୍ଦ—2. Bad; evil.

୩ । ନିକୃଷ୍ଟ—3 Inferior; base.

୪ । ଦୁଷ୍ଟ—4. Wicked; dissalute.

୫ । ନଷ୍ଟ—5. Spoiled

ନାକରେ କାଠି ପୂରା(ରେ)ଇ ଛିଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସର୍ଦ୍ଦି ପ୍ରଭୃତି ହେଲେ ମସ୍ତକର ଗୁରୁତା କମାଇବା ପାଇଁ ନାକରେ କାଠି ପ୍ରଭୃତି ପୂରି ଛିଙ୍କିବା—1. To cause sneezing by thrusting a reed into the nostrils.

Nākare kāṭhi pūrā(re)i chhiṅkibā

नाकमे काठी देकर छींकना

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ଆପଦକୁ ବରଣ କରି ଆଣିବା—2. (figurative) To invite a danger (literally, to sneeze by thrusting a reed into the nostril.

[ନାକରେ କାଠି ପୂରା(ରେ)ଇ ଛିଙ୍କି ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନାକରେ ଦଉଡ଼ି ଲଗା(ଗେ)ଇ ଟାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—

Nākare daurḍi lagā(ge)i ṭāṅibā

ନାକେ ଦଉଡ଼ି ଦିଏ ଟାନା

नाकमे रसी देकर घुमाना, नथनी खींचना

୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନ୍ୟର ଇଚ୍ଛାମତେ ବାଧ୍ୟ କରାଇ କାମ କରାଇବା—1. (figurative) To force a person to carry out another's will; to pull one by the nose-string.

୨ । ହଟହଟା କରିବା—2. To harass a person.

ନାକରେ ଲଙ୍କାମରିଚପାଣି ତେଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅତ୍ୟନ୍ତ ନାକାଲ କରା ଦେଇ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରିବା; ହଟହଟା କରିବା—To harass a person

Nākare laṅkāmaricha pāṇi teṇḍā(ṇḍe)ibā

नाकमे तीर डालना

ନାକରେ ହାତ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ନାକ ଘୁଡ଼ାକୁ ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ବନ୍ଦ କରି କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ବାହାରୁ ଥିବା ଦୁର୍ଗନ୍ଧକୁ ନାକ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇ ନ ଦେବା—1. To put the fingers on one's nose to put out any bad smell.

Nākare hāta debā

ନାକେ ହାତ ଦେଓୟା

नाकपर उंगुली रखना

୨ । ଘୃଣା କରିବା—2. To hate.

ନାକଲମ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—(ଫା. ନାହକ୍; ଉର୍ଦ୍ଦୁ. ନାକଲାମ୍)—ବୃଥା; ଅକାରଣରେ—In vain; uselessly; without any reason.

Nākalām

ନାହକ୍

नाहक, नाकलाम (ଯଥା—ମତେ ହାତମ ନାକଲମ୍ ବନ ହେଲା ଭକମା କରାଇ ଦେଲେ ।)

ନାକସ୍—ଦେ. ବିଣ.—(ଫା. ଲ୍ଲକଶ୍; ଅ ନାକସ୍=ମନ)—
Nākaś ୧ । ଦୁର୍ବଳ—1. Weak.
ନାଖଚ; ନାକଚ୍ ୨ । ଅନୁପଯୁକ୍ତ—
ନାକିସ୍ 2. Unfit.
୩ । ତୁଚ୍ଛ; ହେୟ—3. Despicable; insignificant.
୪ । ଉତ୍ତମରୂପେ ପାଗ ହୋଇ ନ ଥିବା—
4. Not well seasoned.

ନାକ ସିଟ୍(ଟି)କା—ଦେ. ବି.(ବଙ୍ଗଲାନୁକରଣ)—ନାକ ଛିଞ୍ଚଡ଼ା (ଦେଖ)
Nāka sit(ti)kā Nāka chhiñchardā (See)

ନାକ ସିଟ୍(ଟି)କା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନାକ ଛିଞ୍ଚାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Nāka sit(ti)kā(ke) ibā Nāka chhiñchārdibā (See)

ନାକା—ଦେ. ବିଣ. ସୁଂ. (ସଂ. ନାସିକା)—୧ । ବଡ଼ ବା ସୁଦୀର୍ଘ ନାକ
Nākā ବିଶିଷ୍ଟ; ନାକୁଆ—Large-nosed; long-nosed.

ନାକୁଆ ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ହି. ନାକା)—୧ । ନଗର ଆଦିର
ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାର ବା ଫାଟକ—
ନକ୍ର ନକ୍କୁଆ 1. A gate for entering into a town; a turnpike.
୨ । ନଗର ଆଦିରେ ପଣ୍ୟବାସ୍ତୁମାନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଳ୍କ ବା ମାସୁଲ ଅସୁଲ କରିବା ପାଇଁ ସିପାହି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଥାଆନ୍ତି—
2. An outpost where sentries are stationed to realies the town-duty.

ନାକ ଦେ. ବି.—୧ । ପାତ୍ର ଆଦିର ବଙ୍କା ହାତ୍ସା—
ନାକା 1. Nozzle of cups and jugs.
୨ । ଛୁଞ୍ଚିର ଛିଦ୍ର ଥିବା ଅଂଶ—2. The end of the needle having the eye-let.

ନାକା ଘର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବି.—୧ । ସହରର ଫାଟକ
Nākā ghara ନିକଟରେ ପ୍ରହରୀମାନଙ୍କ ଜଗିବା ଘର—1. A room near the gate where watchmen keep guard over the town.
୨ । ରାସ୍ତାରେ ପଣ୍ୟବାସ୍ତୁମାନଙ୍କଠାରୁ ମାସୁଲ ଆଦାୟ କରିବା କର୍ମଚାରୀ ଯେଉଁ ଘରେ ରହେ—
2. Toll gate-keeper's room.

ନାକାନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ.—(ଅ. ନାକାଲ=ଅଦର୍ଶ ଦଣ୍ଡ—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Nākānta ୧ । ନାକେଦମ୍; ଅକାନ୍ତ—1. Overpowered.
ନାକାଲ ୨ । ଅତି କ୍ଲାନ୍ତ—
ନାକମେ ଦମ 2. Fatigued; overtired.
୩ । ଅତି ବିରକ୍ତ; ହଇରାଣ—3. Harassed; pestered.

ନାକାବନ୍ଦି—ଦେ. ବି.—(ସମ୍ବଲପୁର)—(ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଏହି
Nākābandi ଶବ୍ଦ)—୧ । ସହରର ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାରମାନଙ୍କର
ଅବରୋଧ—1. The closing of the gateways of a town.
୨ । ନଗରର ଫାଟକ ଆଦିର ପ୍ରହରୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପହରା—
2. The watching of the town-gates or turnpike gates by sentries.
୩ । ନଗରର ଫାଟକ ଜଗିବା ସିପାହି—
3. A sentry or guard-posted at a town-gate.
୪ । କନ୍ଷ୍ଟେବଲ; ପହରାବାଲା—
4. Constable; watchman; sentry.

ନାକାବିଲ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା. ନା+ଅ. କାବିଲ୍)—ଅଯୋଗ୍ୟ—
Nākābil Unfit.
ନାକାବିଲ **ନାକାବୀଲ** (ନାଁ କାବିଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକି—ଦେ. ବିଣ.—ନାକ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚାରିତ; ଅନୁନାସିକ—
Nāki Prononunced with nasal intonation;
ନାକୀ **ନାକୀ** nasal.
(ଯଥା—ନାକ ସ୍ୱର, ନାକ ଗାଉଣା ।)
ଦେ. ବି.—୧ । ଜୋକିଆ (ଦେଖ)—1. Jokiā (See)

ନାକା, ନକ୍କା ୨ । ଛୁଞ୍ଚିର ଛିଦ୍ର—2. The eyelet of a needle.
୩ । ବକ୍ରାଗ୍ର—3. A curved point.

ନାକି ଗାଉଣା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାସିକା+ଗାୟନ)—ଅନୁନାସିକ
Nāki gāuṇā ଉଚ୍ଚାରଣ ଯୁକ୍ତ ଗାନ—Nasal singing.
ନାକୀ ଗାଓନା **ନାକୀ ଗାନା**

ନାକି ଚଣା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—(ସଂ. ନାସିକା+ଚଣକ)—ବୁଟ;
Nāki chaṇā ବୁଣ୍ଟ—Gram.
[ଦ୍ର—ଏହା ଦେଖିବାକୁ ଚଣା ପରି, କିନ୍ତୁ ଏଥିର ମୁଣ୍ଡରେ ନାକ ପରି ଗୋଟିଏ ବଙ୍କା ମୁନ ବାହାରି ଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ନାକଚଣା ହୋଇ ଅଛି ।]

ନାକି ସ୍ୱର—ଦେ. ବି. (ସଂ.ନାସିକା+ସ୍ୱର)—୧ । ଅନୁନାସିକ ଶବ୍ଦ—
Nāki swara 1. Nasal sound.
ନାକୀସ୍ୱର ୨ । ଅନୁନାସିକ ଉଚ୍ଚାରଣ—
ନାକୀସୁର 2. Nasal utterance.
(ନାକସୁର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । କେଁ କେଁୟାଁ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ସ୍ୱର—
3. Shrill note; treble.

ନାକୀ ଗାଉଣାକୁ ନାକ ସ୍ୱର,
ମାଦଳ ବଜାଇ ଚଢ଼ିଁ ଖର—ଚଗ ।

ନାକୀ—ସଂ. ବି. (ନାକ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଇନ୍; ୧ମ. ୧ବ.)—ଦେବତା—
Nākī The Gods.

ନାକୀ ହଂସ—ଦେ. ବି—ଚିଲିକାରେ ଦେଖାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ—
Nākī hamsa A species of webfooted birds found in the Chilka lake.

ନାକୁ—ସଂ. ବି—(ନ=ନାହିଁ+ଅକ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+
Nāku କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—୧ । ବଲ୍ମୀକ; ଉଇ ଢୁଙ୍କା—
1. Ant-hill.
୨ । ପର୍ବତ—Mountain.
୩ । ମାଟି ଢିପ—3. A high mound of earth.
୪ । (ନମ୍ ଧାତୁ=ବକ୍ର ବା ନମ୍ର ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
ମୁନିବିଶେଷ—4. The name of a sage.
ଦେ. ବିଣ—ନାକୁଆ (ଦେଖ)
Nākuā (See).

ନାକୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ୍ତ୍ରୀ. ନାସିକା)—୧ । ବଡ଼ ନାକଯୁକ୍ତ; ଲମ୍ବନାସିକ; ଉନ୍ନତନାସିକ—
Nākuā 1. Long-nosed; large-nosed; having a prominent nose.

ନାକୁଆ, ନାକୁ ସାଧବସରର ବୋହୂ । ନାକୁଆ କଣ୍ଡର ସାଙ୍ଗେ କେତେ ବାଟ ଯାଉ ।
ନକ୍ତ, ନକ୍ତୁଆ କାହାଣୀ ଗୀତ ।

୨ । ଶୁକନାସିକ—2. Having the nose hooked at the tip like the beak of a parrot.

୩ । ବକ୍ରାଗ୍ର ଗୋଲ ବସ୍ତୁ (ଯଥା—ଆମ୍ବ)—
3. (a roundish thing; e. g. a mango) Having a hooked and pointed end.

୪ । ଯେଉଁ ପାତ୍ରରେ ବଙ୍କା ଦାଉସା ଲାଗିଥାଏ—
4. (a pot) Having a nozzle.

ଦେ. ବି—ଫନ୍ଦରେ ପାଣି ଗଡ଼ିବା ପାଇଁ ନାକ ପରି ବାହାରିଥିବା ଫନ୍ଦବିଶିଷ୍ଟ ଜଳପାତ୍ର—A water jug with a nozzle.

ନାକୁଆସୀ—ଦେ. ବି—୧ । ନାକ ଭିତ୍ତରୁ କେଶ ଓପାଡ଼ିବା ପାଇଁ ଭଣ୍ଡାରମାନେ ଯେଉଁ ସଣ୍ଡାଶି ପରି ଯନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି—1. Nippers or pincers used by barbers for plucking out the hairs from inside the nostrils.
Nākuāsī
ନାକାଳ
ମୋଚନା

୨ । ପଶୁମାନଙ୍କ ନାକରେ ଲଗାଇ ଟାଣିବା ଦଉଡ଼ି—
2. A rope passed through the perforated nostrils of a beast of burden.
ନକ୍ତ

ନାକୁଲ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ (ନକୁଳ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—ନକୁଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nākula Relating to the mongoose.
(ନାକୁଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ନକୁଳ + ଅ)—୧ । ନକୁଳର ସନ୍ତାନ; ନେଉଳଛୁଆ—1. The young ones of the mnngoose.

୨ । ରାସ୍ନା (ଦେଖ)—2. Rāsnā (See).

୩ । ସିମିଳି ମୂଷଳୀ (ଦେଖ)—
3. Simili mūshalī (See).

୪ । ଚବ୍ୟ (ଦେଖ)—4. Chabya (See).

୫ । ଯବତିକ୍ତା (ଦେଖ)—
5. Jābatiktā (See).

ନାକୁଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଲୁକ୍ଲୁଠୀ କନ—
Nākulī 1. An esculent root; Ophiorhiza Mungos.
୧ର ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ. ନାମ—ଗଣ୍ଡାଳୀ, ସର୍ପାକ୍ଷୀ [ଦ୍ର—ଏହା ଆସାମ ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶର ସୁଗନ୍ଧ ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ମୂଳ ।]

୨ର ସ୍ତ୍ରୀ. ନାମ—ସୁରସା, ନାଗ-ସୁଗନ୍ଧା, ଗନ୍ଧନାକୁଳୀ, ସୁରସା, ଗନ୍ଧନକୁଳୀ, ନକୁଳେଷ୍ଟା, ଭୁଜଙ୍ଗାକ୍ଷୀ, ସର୍ପାକ୍ଷୀ, ବିଷନାଶିନୀ, ସର୍ପାଙ୍ଗୀ; ରକ୍ତପତ୍ରିକା, ଇଶ୍ୱରୀ ଗନ୍ଧରାସ୍ନା

୨ । ଗନ୍ଧନାକୁଳୀ; ଏକପ୍ରକାର ରାସ୍ନା-
2. A herb; Ophioxylon Terpentinum; Acamphe Papillosa.
[ଦ୍ର—ଏହା ବ୍ରହ୍ମାଦ ବର୍ଗରେ ସୁଗନ୍ଧ ବୃକ୍ଷ । ଏଥିର କନ ସବୁପ୍ରକାର ବିଷ, ବିଶେଷତଃ ସର୍ପବିଷନାଶକ । ନାକୁଳୀ ୨ ପ୍ରକାର; ୧. ନାକୁଳୀ, ୨. ଗନ୍ଧନାକୁଳୀ । ଦୁହିଁଙ୍କ ଗୁଣ ସମାନ । ଏହା ତିକ୍ତ କଟୁ କଷାୟ ରସ ଓ ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ । ଏହା ସର୍ପ, ମାଙ୍କଡ଼ସା, ବିଷ, ମୂଷା ଆଦିର ବିଷ, ଜ୍ୱର ଓ ବଣ-ବିନାଶକ ।]

୩ । ପିପ୍ପଳୀ ଲତା—
3. Long pepper plant.

୪ । ଶ୍ୱେତକଣ୍ଟକାରୀ ଗଛ—
4. White Solanum (plant).

୫ । ଚବ୍ୟ (ଦେଖ)—5. Chabya (See)

୬ । ରାସ୍ନା (ଦେଖ)—6. Rāsnā (See)

୭ । ଯବତିକ୍ତା (ଦେଖ)—7 Jābatiktā (See)

ନାକେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. ('ନାକ' ଶବ୍ଦରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମଧାତୁର କ୍ରିୟା)—
Nākeibā ୧ । କୌଣସି ଆଶାରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ପାର୍ଶ୍ୱ-ଦେଶରେ ଅପେକ୍ଷା କରିବା—1. To wait or loiter at a place sidewise with some hope of attaining one's object.

ବୁଢ଼ିଅଣା ପାଖେ ନାକେଇଛି
ଗଣ୍ଡିଅ ବରସ ବାଟେଇଛି—ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଖେଳ ଗୀତ ।

ନାକାଳ କରା ୨ । ନାକାଲ କରିବା—2. To harass a person; to reduce a person to the last extremities.
ନକୀୟାନା

ନାକେଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ନାକ ବଡ଼ ବା ଉନ୍ନତ—
Nākeī 1. (woman) Having a big or prominent nose.
ନକ୍ତୁଆ

ନାକୋଇ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନାକୋଇଁ }

୨ । ଯେଉଁ ଆମ୍ବର ଅଗ ପାଖରେ ନାକ ଭଳି ଗୋଟିଏ ମୁନ ବାହାରି ଥାଏ—
(ନାକୁଆ—ପୁଂ) 2. A mango having a nose-like protuberance at the end.

ନାକେଦମ—ଦେ. ବିଣ—ନାକଦମ୍ (ଦେଖ)
Nākedam Nākadam (See)
ନାକ୍ଦେମ **ନାକ୍ଦମେଦ୍ମ** (ନାକେଦମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି. (ତେଲୁଗୁ)—ଠେଲୁଆ; ଶଶା—
Nākkā Hare.

ନାକ୍ଷତ୍ର (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ନକ୍ଷତ୍ର + ଅ)—
Nākshatra (etc) **ନାକ୍ଷତ୍ରିକ** ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
(ନାକ୍ଷତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nākshatrika etc (See)

ନାକ୍ଷତ୍ରିକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ନକ୍ଷତ୍ର + ଇକ)—୧ । ନକ୍ଷତ୍ରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nākshatrika 1. Astral; stellar; pertaining to a star; sidereal.
(ନାକ୍ଷତ୍ରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ନକ୍ଷତ୍ରର ଗତିଦ୍ୱାରା ପରିମିତ—
2. (astronomy) Measured by the apparent motion of a star or stars.

ସ୍ତ୍ରୀ. ବି—ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ମାସ (ଛ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Nākshatrika māsa (See)

ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ଦିନ—ସଂ. ବି— ଗୋଟିଏ ନକ୍ଷତ୍ର ଦେଇ ଯିବାକୁ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଯେତିକି
Nākshatrika dina ସମୟ ଲାଗେ—A stellar day.
(ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ଦିବସ, ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ଅହୋରାତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ବର୍ଷ—ସଂ. ବି—ବାରଟି ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ମାସଯୁକ୍ତ ମାସ—
Nākshatrika barsha Stellar year.
(ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ବତ୍ସର, ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ସମ୍ବତ୍ସର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ମାସ—ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—
Nākshatrika māsa ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ମାସ; ପ୍ରାୟ ୨୭ଦିନ—
A stellar month of 27 days.
[ଦ୍ର—ଅଶ୍ୱିନୀ ନକ୍ଷତ୍ରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ରେବତୀ ନକ୍ଷତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥରେ ଘୂରି ଆସିବାକୁ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଯେତେ ଦିନ ଲାଗେ ତାକୁ ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ମାସ ବୋଲାଯାଏ ।]

ନାକ୍ଷତ୍ରିକୀ ଦଶା—ସଂ. ବି. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—
Nākshatrikī dasā ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ଗଣନା ଅନୁସାରେ ମନୁଷ୍ୟର ଘଟିବା ଅବସ୍ଥା—(astrology) A man's condition of life due to astral influence.

ନାଖ୍‌ରାଜ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି. (ଫା. ଲାଖ୍‌ରାଜ୍)—
Nākh-rāj (etc) ଲାଖରାଜ ଇତ୍ୟାଦି(ଦେଖ)
ନାଖେରାଜ **ଲାଖିରାଜ** Lākharāja etc (See)
(ନାଖ୍‌ରାଜ, ନାଖିରାଜ୍, ନାଖିରାଜ, ନାଖେରାଜ୍, ନାଖେରାଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦସହିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ନିମନ୍ତେ ଲାଖରାଜ ତଳେ ଦେଖ ।]

ନାଖ—ପ୍ରା. ବି (ସଂ. ଲକ୍ଷ)—
Nākha ୧ । ଲକ୍ଷ (ସଂଖ୍ୟା); ଲାଖ୍—
ଲାଖ 1. Lakh; a hundred thousand.
ଲାଖ ୨ । (ସଂ. ଲାକ୍ଷା) ଲାଖବତ୍ତି; ନାଲି ଜତୁ—
2. Shell lac; sealing wax.
ଲକ୍ଷ, ନିଶାନା ୩ । (ସଂ. ଲକ୍ଷ୍ୟ) ବନ୍ଧୁକ ଓ ଶର ଆଦି ମାରିବାର ଶରବ୍ୟ; ଲକ୍ଷ୍ୟ—3. Aim of a gun or bow; target.
୪ । (ସଂ. ଲକ୍ଷ) ଚିହ୍ନ—4 A distinguishing mark.
୫ । ତୁଳନା—5. Comparision.

ନାଖକରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଲକ୍ଷ୍ୟ+କୃ ଧାତୁ)—
Nākha karibā ବନ୍ଧୁକ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା—
ଲାଖକରା To aim at a target with a bow
ଲକ୍ଷ ବାଁଧନା, ଲକ୍ଷ କରନା or gun.

ନାଖପତି—ଦେ. ବି. ସଂ. (ଲକ୍ଷ+ପତି)—ଲକ୍ଷପତି; ଲକ୍ଷେଶ୍ୱର—
Nākhapati A millionaire.
ଲାଖପତି **ଲାଖପତି**

ନାଖବତି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଲାକ୍ଷା+ବର୍ତ୍ତୀ)—
Nākhabati ଲାକ୍ଷା ବା ଜତୁରେ ବଳା ହୋଇଥିବା ଲମ୍ବା ଖଣ୍ଡ—
ଲାଖବାତୀ Stick of shell lac.
ଲାଖବତ୍ତୀ

ନାଖ ଭେଦିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭେଦନ)—
Nākha bhedibā ବନ୍ଧୁକ ବା ଶର ଦ୍ୱାରା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭେଦ
ଲକ୍ଷ ଭେଦନା, କରିବା—To strike at a target.
ନିଶାନା ମାରନା

ନାଖ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଲାକ୍ଷା+ମାରିବା)—
Nākha māribā ୧ । ଲାକ୍ଷ ବା ଜତୁ ଦ୍ୱାରା ମୁଦିବା—
ଲାଖମାରା 1. To seal with shell lack.
ଲହାଟନା ୨ । ନାଖ ଭେଦିବା (ଦେଖ)
2 Nākha bhedibā (See)

ନାଖମୁଦ—ଦେ. ବି. (ସଂ ଲାକ୍ଷା+ମୁଦ୍ରଣ)—ଜତୁ ମୁଦ—
Nākhamuda Sealing with shell lac or wax.
ଲହୀଟା ଦେ. ବି—ଜତୁ ଦ୍ୱାରା ମୁଦା ଯାଇଥିବା (ପତ୍ରାଦି)—
Sealed with wax or lac.

ନାଖରା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଫା. ନାଖାରା)—୧ । ଦୁଷ୍ଟ; ପାଖରା;
Nākharā ବଗୁଲିଆ—1. Wicked; wanton.
ନାକାରା ୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି କାମ ଚେଷ୍ଟାସୂଚକ ଭାବଭାବ ପ୍ରକାଶ-
ନଟଖଟ, ନକାରା, ନଖରେବାଜ କାରୀ ପୁରୁଷ—Coquetish; flir-
(ନାଖରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ting; expressing one's sentiment of amorous lust towards a woman.
ନାଖରା ନଖରା ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନଖରା) ନଖରା; କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ ବା
ନଖରା ପୁରୁଷକୁ ଦେଖି ଯଥାକ୍ରମେ କୌଣସି ପୁରୁଷର ବା ସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରଣୟ ବା କାମାତୁରତାର ବହିଃପ୍ରକାଶିତ ଭାବଭାବ—
Coquetry; flirtation;expression of one's amorous sentiments towards a woman or man.
[ଦ୍ର—ଏହା ବିଶେଷତଃ ସ୍ତ୍ରୀର ପୁରୁଷ ପ୍ରତି ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଭାବଭାବ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]
ଦେ. ବି.—୧ । (ସଂ. ଲାକ୍ଷାକର) — ଲାକ୍ଷା ବ୍ୟବସାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A dealer in shell lac.

ନାଖି—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ନାସୃକ; ତୁଳ. ଫା. ଲାଏକ୍=ଯୋଗ୍ୟ; ଇଂ.
Nākhi ଲାଇକ୍=ପରି, ସମାନ; ସଂ. ଲକ୍ଷ.=ତୁଳନା)—
ଲାଏକ ୧ । ରୂପଯୁକ୍ତ; ଯୋଗ୍ୟ—
ଲାୟକ 1. Befitting; becoming.
(ଯଥା—ଏ ଦାନ ଅପଣଙ୍କ ପରି ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କ ନାଖି ହେଲା ନାହିଁ ।)
୨ । ଯଥେଷ୍ଟ—2. Sufficient.

ନାଖିବା—ପ୍ରା. କ୍ରି.—(ସଂ. ଲଗ, ଲସଜ୍ ଧାତୁ)—ଲାଖି ରହିବା;
Nākhibā ଅଟକିବା—To stick to; to adhere to.
ଲାଗା **ଲଗନା, ଚିପକନା**

ନାଖୁଁ(ଖୁ) ନାଖ୍—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ. (ସଂ. ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ)—ବହୁ ଲକ୍ଷ—
Nākhuñ (khu) nākh 1. Many lakhs.
ଲାଖ ଲାଖ ୨ । ଅସଂଖ୍ୟ; ଅଗଣିତ—
ଲାଖୋ ଲାଖ 2. Countless.
[ନାଖୋ(ଖୋ)ନାଖ୍: ନାଖଖୁଁ ନାଖ୍—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନାଖୁ(ଖୋ)ଦା—ଦେ. ବ.—(ଫା. ନାଖୁଦା; ନାଖୋଦା=ଜାହାଜର
Nākhu (kho)dā ଅଧ୍ୟକ୍ଷ)—୧ । ବୋଇଭଆଳ; ଜାହାଜ ବା
ନାଖୋଦା, ନାଖୁଦା ବଡ଼ ବୋଇଭର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ବା ସ୍ୱାମୀ—1. The
ନାଖୁଦା owner or captain of a trading ship or boat; supercargo.

୨ । ବିଦେଶାଗତ (ବିଶେଷତଃ ବମ୍ବେଇ ଅଞ୍ଚଳର) ଯେଉଁ ମୁସଲମାନ୍ ମହାଜନମାନେ ଅମ ଦେଶକୁ ଅସି ବହୁ ପରିମାଣରେ ଶସ୍ୟାଦି କିଣି ବିଦେଶକୁ ଜାହାଜ ଆଦିରେ ରପ୍ତାନି କରନ୍ତି—2. A generic name for big Mahomedan export-merchants (hailing from Bombay and dealing with vast quantities of grain for export).

ନାଖୁସ୍—ବୈଦେ. ବିଣ—(ଫା. ନାଖୁସ୍;) ଆ. ଲାଖୁସ୍=ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ)—
Nākhus ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ; ବିରକ୍ତ—Displeased.
ନାଖୁସ **ନାଖୁସ** ବୈଦେ. ବି (ଫା. ନାଖୁସୀ; ଆ. ଲାଖୁସୀ)
ନାଖୁସୀ **ନାଖୁସୀ** ଅସନ୍ତୋଷ; ବିରକ୍ତି—Displeasure.
(ନାଖୁସି; ନାଖୋସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ

ନାଖେ—ଗ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ (ସଂ. ଲକ୍ଷ;) (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ)—ଏକ ଲକ୍ଷ—
Nākhe One lakh; one hundred thousand.
ଏକଲାଖ **ଏକଲାଖ**

ନାଗ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ନଗ=ପର୍ବତ, ବୃକ୍ଷ+ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଅ, ଯେଉଁମାନେ
Nāga ପର୍ବତମୟ ସ୍ଥାନରେ ବା ବୃକ୍ଷ କୋଟରରେ ବାସ କରନ୍ତି)—
୧ । ସର୍ପ—1. Serpent.

ନାଗିନୀ } ସ୍ତ୍ରୀ— ୨ । କଶ୍ୟପଙ୍କ ଔରସରେ କଦ୍ରୁଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ
ନାଗୀ } ଉତ୍ପନ୍ନ ପୌରାଣିକ ଜୀବଗଣ—
2. The mythological animals descended from Kaśyapa and his wife Kadru.

[ଦ୍ର—ପୁରାଣ ମତରେ ନାଗମାନଙ୍କ ପ୍ରକାର ଯଥା—
ଅନନ୍ତୋ ବାସୁକିଃ ପଦ୍ମୋ ମହାପଦ୍ମୋଽଥ ତକ୍ଷକଃ ।
କୁଳୀରଃ କର୍କଟଃ ଶଙ୍ଖୋହ୍ୟଷ୍ଟନାଗାଃ ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତିତାଃ ।
ପୁରାଣାନ୍ତରରେ ୧୩ ପ୍ରକାର ଯଥା—
ଶେଷଃ ପଦ୍ମୋ ମହାପଦ୍ମଃ କୁଳିକଃ ଶଙ୍ଖପାଳକଃ
ବାସୁକିସ୍ତକ୍ଷକଶ୍ଚୈବ କାଳସ୍ତୋ ମଣିଭଦ୍ରକଃ,
ଐରାବତୋ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଃ କର୍କୋଟକ ଧନଞ୍ଜୟୌ ॥
ଗରୁଡ଼ ପୁରାଣରେ ୧୨ ପ୍ରକାର ଯଥା—
ଅନନ୍ତଂ ବାସୁକିଂ ଶଙ୍ଖଂ ପଦ୍ମଂ କମ୍ବଳ ମେବ ତ ।
ତଥା କର୍କୋଟକଂ ନାଗଂ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଞ୍ଚ ଶଙ୍ଖକଂ ।
କାଳୟଂ ତକ୍ଷକଞ୍ଚାପି ପିଙ୍ଗଳଂ ମଣିଭଦ୍ରକଂ ॥
କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ସଭାପର୍ବରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ନାଗଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଯଥା—"ପଦ୍ମ ଐରାବତ ଯେ ବାସୁକି ତକ୍ଷକ, ଚତ୍ର କମ୍ବଳ ପ୍ରହ୍ଲାଦ କଣ୍ଡୁକ; କୃଷ୍ଣ ଅଶ୍ୱତର ଲୋହିତ ମଣିମନ୍ତ, ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଧନଞ୍ଜୟ ଯେ ପାଣିମନ୍ତ, ମୁଷିକାଦ କୁଣ୍ଡଧାର ଯେ କର୍କୋଟକ, ମହାବଳ ଜନମେଜୟ ବଳାହକ, ଏ ନାଗଙ୍କ ସଙ୍ଗତେ ଅନ୍ୟ ନାଗମାନେ, ଥାଆନ୍ତି ବରୁଣସଭାରେ ରାଗମନେ ।"

ସାପଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ଛଗ ଅଛି । "ଆଠ ନାଗ, ଷୋଳ ଚକ୍ର, ବାର ବୋଡ଼ା ତେର ଜାତି ।" ଅର୍ଥାତ୍ ସାପ ତେର ଜାତିର, ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ନାଗ ୮ ଜାତି, ଚକ୍ର ୧୬ ଜାତି ଓ ବୋଡ଼ା ୧୨ ଜାତି । କେଲାମାନେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ମତେ ଆଠ ଜାତି ନାଗଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି । ଯଥା—୧ କୁଳିକ, ୨ ପଦ୍ମ, ୩ ମହାପଦ୍ମ, ୪ କଟକଟିଆ, ୫ ବିରାଟ, ୬ ତକ୍ଷକ ୭ ବାସୁକି ଓ ୮ ଅନନ୍ତ । ନାଗମାନଙ୍କୁ ସାଧାରଣତଃ 'ଗୋଖର' ବୋଲାଯାଏ । ଏମାନେ ନାନା ପ୍ରକାର । ଯଥା—୧ ଶ୍ୱେତ ବା ଦୁଧିଆ ବା ଖଡ଼ିଆ ନାଗ । (ଏମାନେ ପୁଣି ୨ ପ୍ରକାର ଯଥା—ବଳରାମଗୋଡ଼ୀ, ଏମାନଙ୍କ ଫଣା ଉପରର କଠଉ ଚିହ୍ନ ଫଣା; ଓ ଜଗନ୍ନାଥଗୋଡ଼ୀ, ଏମାନଙ୍କ ଫଣା ଉପରର କଠଉ ଚିହ୍ନ ଗାଢ଼ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ । ୨ ପଦ୍ମ ନାଗ—ଏମାନେ ପଦ୍ମ ପରି ଈଷତ୍ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ, ଏମାନଙ୍କ ଫଣା ଉପରେ ଗୋଟିଏ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ପରିଧି ମଧ୍ୟରେ ଦଉଡ଼ି ଅଣ୍ଡାକୃତି କୃଷ୍ଣ ଚିହ୍ନ ଥାଏ । ୩ । କଟକଟିଆ (ସଂ. କର୍କୋଟକ) ଏମାନେ ବାଉଁଶରେ ବା ଗଛର ଡାଳରେ ମୋଡ଼ି ହେଲା ବେଳେ କଟକଟ ଶବ୍ଦ ହୁଏ । ୪ । ଗୁଣ୍ଡୁଚ ନାଗ—ଏମାନଙ୍କର ଫଣା ନାହିଁ । ମୁହଁ ଗୁଣ୍ଡୁଚ ମୁଖାର ମୁହଁ ପରି ଓ ଦେହରେ ଡୋରା ଡୋରା ଧଳା ରେଖା ଅଡ଼ିବାଗରେ ଥାଏ । ୫ । ଗହମା ନାଗ—ଏମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣ ଗହମ ପରି ଫିକାସିଆ, ୬ । କାନ୍ଦୁଆ ନାଗ—ଏମାନେ ଘରର କାନ୍ଥରେ ରହନ୍ତି । ୭ । ଡିହା ନାଗ—ଏମାନେ ଡିହ ବା ଉଚ୍ଚ ଭୂମିରେ ଓ ଝୁଙ୍କାରେ ରହନ୍ତି । ୮ । ଭିଣ୍ଡିଆ ନାଗ—ଏମାନେ ଭେଣ୍ଡିଳ ମଞ୍ଜି ପରି ଗାଢ଼ ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ । ୯ । ଖଇଗ ନାଗ—(ସଂ. କାଳୟ ନାଗ) ଏମାନେ ଖଇର ପରି ରକ୍ତକୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ । କେଲାମାନେ ନାଗ ସାପକୁ ଧରିବା ପରେ ତାହାର କପାଳର ଚମଡ଼ାକୁ ଛୁରିରେ ଛିଡ଼ି ଦେଲେ ତହିଁରୁ ଦଉଡ଼ି ସୋରିଷ ପରି ଗାଢ଼ ହଳଦିଆ ବର୍ଣ୍ଣର ଓ ସ୍ୱଚ୍ଛ 'ମଣି' ଖସି ପଡ଼େ । କେଲାମାନେ 'ପଦ୍ମଗୋଳା' ବୋଲିବା ବା 'ନାଗେଶ୍ୱରୀ' ବଳାଇବା ବେଳେ ନାଗ ବା ଗୋଖର ଫଣା ଟେକି ଏକ ଧାଳରେ କେଲା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହେ । ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼ ମଧ୍ୟ ନାଗ ଜାତୀୟ । ପୁରାଣୋକ୍ତ ନାଗମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ମୂର୍ତ୍ତି ମନ୍ଦିରାଦିର ଗାତ୍ରରେ ଅଛି ତାହାର ଅଣ୍ଟାଠାରୁ ଉପରକୁ ମନୁଷ୍ୟର ଅଙ୍ଗ ଓ ତଳକୁ ସର୍ପର ଅଙ୍ଗ ଅଟେ ।

ବରାହପୁରାଣରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ସୃଷ୍ଟି ଆରମ୍ଭରେ କଶ୍ୟପ ଋଷି ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଦୁଇ ପତ୍ନୀ ମଧ୍ୟରୁ କଦ୍ରୁଙ୍କଠାରୁ ଅନନ୍ତ, ବାସୁକି, କମ୍ବଳ, କର୍କୋଟକ, ପଦ୍ମ, ମହାପଦ୍ମ, ଶଙ୍ଖ, କୁଳିକ ଓ ଅପରାଜିତ ଜାତ ହେଲେ । ଏମାନଙ୍କ ନାମ ନାଗ ହେଲା । ଏମାନଙ୍କ ପୁତ୍ର ପୌତ୍ରମାନେ କ୍ରୂର ଓ ବିଷଧର ହେଲେ । ଏଥିପାଇଁ ସଂସାରରେ ପ୍ରଜାକ୍ଷୟ ହେବାରୁ ବ୍ରହ୍ମା ସେମାନଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ପାଇଁ ପାତାଳ, ବିତଳ ଓ ସୁତଳ ଏହି ତିନି ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଲେ । ଥରେ କଦ୍ରୁ ଓ ବିନତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜିଦ ପଡ଼ିଲା ଯେ ଉଚ୍ଚୈଃଶ୍ରବା ଅଶ୍ୱର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ କଳା ବି ଧଳା । ପ୍ରକୃତରେ ଏହା ଧଳା । ବିନତା କହିଲେ ଏହା ଧଳା, କଦ୍ରୁ କହିଲେ ଏହା କଳା । କଦ୍ରୁ ତାଙ୍କ ପୁଅମାନଙ୍କୁ କହିଲେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଉଚ୍ଚୈଃଶ୍ରବାର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ରେ ଗୁଡ଼େଇ ହୋଇଯିବ ଯେ, ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ କଳା ଦେଖାଯିବ । ଏଥିରେ ନାଗମାନେ ଘୋଡ଼ାର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ରେ ଗୁଡ଼େଇ ହୋଇ-

ଯିବାରୁ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ କଳା ଦେଖାଗଲା । ଯେଉଁ ନାଗମାନେ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ରେ ଖୁଡ଼େଇ ଦେବାପାଇଁ ନାହିଁ କଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ନଷ୍ଟ ହେବାପାଇଁ କଦ୍ରୁ ଶାପ ଦେଲେ ଓ ସେମାନେ ଜନମେଜୟଙ୍କ ସର୍ପ ଯଜ୍ଞରେ ନଷ୍ଟ ହେଲେ । ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ଅନେକ ନାଗଙ୍କ ନାମ ଅଛି, ତନ୍ମଧ୍ୟେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଠଟି ମୁଖ୍ୟ;—ଅନନ୍ତ, ବାସୁକି, ପଦ୍ମ, ମହାପଦ୍ମ, ତକ୍ଷକ, କୁଲୀର, କର୍କୋଟକ ଓ ଶଙ୍ଖ । ଏମାନଙ୍କୁ ଅଷ୍ଟ ନାଗ ବୋଲାଯାଏ ଓ ଏମାନଙ୍କ କୁଳକୁ ଅଷ୍ଟକୁଳ ବୋଲାଯାଏ—

ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୩ । ହସ୍ତୀ—3. Elephant.

୪ । ତାମ୍ବୁଲ; ପାନ—4. Betel.

୫ । ମେଘ—5. Cloud.

୬ । ମେରୁର ଉତ୍ତରସ୍ଥ ପର୍ବତବିଶେଷ—
6. Name of a fabulous mountain.

୭ । ନାଗେଶ୍ୱର ବୃକ୍ଷ—
7. Name of a flower tree, Messua Ferra.

୮ । ସୁନ୍ନାଗ ବୃକ୍ଷ; ସୁଲଙ୍ଗ ଗଛ—8. Mast wood; Alexandrian Laurel; Inophylum.

୯ । ସିନ୍ଦୂର—9. Vermillion; red lead.

୧୦ । ଦେହସ୍ଥ ବାୟୁବିଶେଷ; ଯେଉଁ ବାୟୁ ଦେହରୁ ହାଲୁଟିଦ୍ୱାରା ବାହାରେ—10. Name of a vital air in the human body.

୧୧ । ମୁଥା—11. Esculent root of the creeping grass.

୧୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) କରଣବିଶେଷ—
12. Name of an astronomical conjunction.

[ଦ୍ର—ଏହା କରଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଷ୍ଟମ ଅଟେ ଓ ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଧ୍ରୁବ ।]

୧୩ । ଅଶ୍ଳେଷା ନକ୍ଷତ୍ର—
13. The 9th lunar mansion.

୧୪ । ଦେଶବିଶେଷ ଓ ତଦ୍ଦେଶବାସୀ ଜାତି—
14. Name of a country of ancient India and its inhabitants.

[ଦ୍ର—ଐତିହାସିକମାନଙ୍କ ମତରେ ନାଗ ଶକ ଜାତିର ଏକ ଶାଖା ଥିଲେ । ଏମାନେ ପ୍ରଥମେ ହିମାଳୟର ଉତ୍ତରରେ ରହୁଥିଲେ । ତିବ୍ବତଦେଶୀୟ ଲୋକେ ଆପଣାକୁ ନାଗବଂଶୀ ଓ ଆପଣା ଭାଷାକୁ ନାଗଭାଷା ବୋଲି କହନ୍ତି । ଜନମେଜୟଙ୍କ ଉପାଖ୍ୟାନରୁ ପୁରୁବଂଶୀୟ ଓ ନାଗବଂଶୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବୈର ଥିବାର ଆଭାସ ମିଳେ । ଏ ବୈର ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଗି ରହିଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ସିକନ୍ଦର (ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର୍) ଭାରତକୁ ଆସିଥିଲେ ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତକ୍ଷଶିଳାର ନାଗବଂଶୀ ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଭେଟ ହୋଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ରାଜାଙ୍କର ପଞ୍ଜାବର ପୌରବ ରାଜାଙ୍କର ବିଦ୍ରୋହ ଚଳୁଥିଲା । ତକ୍ଷଶିଳାର ରାଜପୁରରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସାପ ପାଳିତ ହୋଇ ପୂଜା ପାଉଥିଲେ । ଏ ବିଷୟ ସିକନ୍ଦରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆସିଥିବା ଲୋକମାନେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି— ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୧୫ । ସୀସକ—15. Lead (metal).

[ଦ୍ର—ଭାବପ୍ରକାଶରେ ଲେଖାଅଛି କି ବାସୁକି ଏକ ନାଗକନ୍ୟାଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋହିତ ହେଲେ ଓ ତାଙ୍କଠାରୁ ସ୍ଖଳିତ ରେତଃରୁ ସୀସକ ଧାତୁର ଉତ୍ପତ୍ତି ହେଲା—ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୧୬ । ରଙ୍ଗ ଧାତୁ; ଟିଣ—16. Tin metal (Apte).

୧୭ । ନାଗପୁରର ଦକ୍ଷିଣରେ ବହି ଯାଉଥିବା ନଦୀବିଶେଷ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—17. Name of a shallow river flowing by the south of Nagpur.

୧୮ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସରେ ଶେଷରେ ବସିଲେ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ—18. Chief.

୧୯ । ଆଠ ସଂଖ୍ୟା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
19. The number eight

୨୦ । ଖଳ ଲୋକ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
20. A wicked person.

୨୧ । ଏକପ୍ରକାର ଅଭ୍ର (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
21. A kind of mica.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଅଗ୍ନିରେ ପକାଇଲେ ଏଥିରୁ ନାଗସାପର ଫୁତ୍କାର ପରି ଶବ୍ଦ ହୁଏ ଓ ଏହାକୁ ଖାଇଲେ ଉଦରର ରୋଗ ହୁଏ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।]

୨୨ । ସୁନ୍ନାଗ ବୃକ୍ଷ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
22. The mast wood tree.

୨୩ । ହାଙ୍ଗର—23. A shark (Apte).

୨୪ । ଲୁଗା ଆଦି ରଖିବା ପାଇଁ କାନ୍ଥରେ ମସ୍ତିବା କୀଳା; ନାଗଦନ୍ତ—24. A peg projecting from the wall to hang any thing upon (Apte)

କେଅଟିଆ ସାପ; ଗୋଖୁରା ଦେ. ବି—୧ । ଗୋଖରସାପ; ବିଷାକ୍ତ ଫଣାଯୁକ୍ତ ହଳଦିଆ ସାପ (ଏହାର ଫଣାରେ ଯୋଡ଼ା କଠଡ଼ି ପରି କଳା ଚିହ୍ନ ଥାଏ—
1. Cobra-de-capillo; Naja Aripudian.

ଗେଣ୍ଡୁଅନ

୨ । ନିଆଁ ଲଗାଇଲେ ଯେଉଁ ବାଣ ବା ଅତସବାଜିରୁ ନାଗ ପରି ଆଲୋକମୟ ଅଗ୍ନିଫୁଲଙ୍ଗମାନ ବାହାରେ—
2. A fire-work emitting snake-like shoots of sparks.

୩ । ବଙ୍ଗାଳ କାୟସ୍ଥମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ—
3 A family-title of Bengalee Kāyasthas.

୪ । ହାଉଳି ଆଦି ଆକାଶକୁ ଉଠିବା ପରେ ତହିଁରୁ ବାହାରିବା ସର୍ପ ଆକାରର ଅଗ୍ନିରେଖା—
4. Long and curved sparks of fire issuing from rockets and other fire-works in the sky.

୫ । ନାଗଲୋକ; ପାତାଳ—5 The nether world.

ବନ୍ଧବାକୁ ନାଗେ ନାଗେ ମଧ୍ୟେକେ ଲଗିବ ଲଗେ
ତେବେ ବସାଇଁ ପିନାକେ ଜଡ଼ି ସେ ଥିବ—ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ନାଗଅଇର— ଦେ. ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର କଣ୍ଟକୀ ବନ୍ୟଗୁଳ୍ମ [ଝାଙ୍କୁଡ଼ିଆଗଛ, ଏହାର ପତ୍ର ଓ ଫୁଲ ତୀବ୍ର ଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ]—A kind of wild thorny bush with strong scented flowers and leaves; wild sage; Lantna Indica; Lippia Geminata (Haines).
Nāga-airi

ନାଗ କନ୍ୟକା—ସଂ. ବି.—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣୋଲ୍ଲ ପାତାଳ ସ୍ୱରବାସୀ ନାଗଜାତିର କନ୍ୟା—A virgin or girl of the mythological Nāga tribe inhabiting the nether world.
Nāga kanyakā (ନାଗ କନ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ମନ୍ଦିରାଦିରେ ଅଙ୍କିତ ବା ଖୋଦିତ ଚିତ୍ରରେ ଏମାନଙ୍କର କଟି ଠାରୁ ଉପର ଅଙ୍ଗମାନ ମନୁଷ୍ୟ ପରି ଓ ନିମ୍ନ ଅଙ୍ଗ ସର୍ପ ପରି ଗୋଟିଏ ଲାଞ୍ଜଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଖୋଦିତ ବା ଚିତ୍ରିତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ନାଗକର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି. (ନାଗ+କର୍ଣ୍ଣ)—୧ । (ହସ୍ତୀ ଭଳି) ହାତୀର କାନ—1. The ear of an elephant.
Nāga karṇṇa

୨ । (ନାଗ ଅର୍ଥାତ୍ ହାତୀର କାନ ପରି ପତ୍ର ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ନାଲି ଗବ ଗଛ; ରକ୍ତ ଏରଣ୍ଡ ଗଛ—2. The red castor oil seed plant.

ନାଗ କିଞ୍ଜଲ୍କ—ସଂ. ବି.—ନାଗକେଶର (ଦେଖ)
Nāga kiñjalka Nāga keśara (See)

ନାଗ କୁମାରିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଗୁଡ଼ୁଚୀ ଲତା—1. Tinaspora Cordifolia (creeper).
Nāga kumārikā

୨ । ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା—2. The Indian madder plant; Rubia Manjishtha.

ନାଗ କୂପ—ସଂ.ବି. (ନାଗ+କୂପ)—୧ । ଉଷ୍ଣପ୍ରସ୍ରବଣ—1. A well or fountain emitting hot water; hotspring.
Nāga kūpa

୨ । ଜ୍ୱାଳାମୁଖୀ—2. A geyser; a pit emitting burning or inflammable gas

୩ । ଆଗ୍ନେୟଗିରି—3. Vulcano.

ନାଗ କେଶର—ସଂ. ବି. (ନାଗ+କେଶର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ନାଗେଶ୍ୱର ଗଛ ଓ ଫୁଲ—Mesua-Ferra (tree and flower).
Nāga keśara

ସଂ. ନାମ—ନାଗ ପୁଷ୍ପ, କେଶର, ନାଗକିଞ୍ଜଲ୍କ, ଗୁଣ୍ଡେୟ ଓ କାଞ୍ଚନ
ବ.ରକ ଶବ୍ଦମାନ, ନାଗଚମ୍ପକ
ଆ. ନାଗମୁସ୍ତ୍
ଓ. ନାଗକେଶରୁଡ଼
ତା. ନାଗଳ, ସୁରୁସୁନା
ନାଗେଶର, ନାଗେଶ୍ୱର
ନାଗକେଶର, ନାଗଚମ୍ପା

[ଦ୍ର—ଏହା ନାତିଦୀର୍ଘ ଉଦ୍ୟାନଜାତ ପୁଷ୍ପତରୁ; ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା, ଚତୁର୍ଦଳ ଓ ମୃଦୁଗନ୍ଧ । ଏହାର କେଶର ଗୁଡ଼ିକ ହଳଦିଆ । କେଶରକୁ ଶୁଖାଇ ଚାଙ୍ଗ ସଙ୍ଗେ ବାଟି ଖାଆନ୍ତି । ଏହା ଜ୍ୱର, କୃମି, କଫ, ପିତ୍ତ, କୁଷ୍ଠ, କଣ୍ଡୁ, ତୃଷା, ହୃଲାସ, ବିସର୍ପ, ସ୍ୱେଦ, ବମନ ଓ ଦୌର୍ଗନ୍ଧ୍ୟନାଶକ । ଏହାର କାଠ ଖୁବ୍ ଶକ୍ତ; ଏହାର ଫଳରୁ ୨।୩ ଟି ମଞ୍ଜି ବାହାରେ । ଏ ମଞ୍ଜିରୁ ବାହାରିବା ତେଲ ଘାପରେ ଜଳା ଯାଏ ଓ ବାତ ରୋଗରେ ଉପକାର କରେ ।]

ନାଗ କେଶୁର—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ନାଗକେଶର)—ନାଗକେଶର (ଦେଖ)
Nāga keśura Nāgakeśara (See)
(ନାଗକେଶର, ନାଗେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗଗର୍ଭ—ସଂ. ବି. (ନାଗ=ସୀସା+ଗର୍ଭ=ଉତ୍ପତ୍ତି; ସୀସାରୁ ଯାହାର ଉତ୍ପତ୍ତି; ବହୁବ୍ରୀହି) ମାଟିଆ ସିନ୍ଦୂର—Vermillion; red lead.
Nāga garbha

ନାଗ ଚତୁର୍ଥୀ—ସଂ. ବି.—କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଥୀ; ନାଗଲ ଚତୁର୍ଥୀ—The 4th day of the bright fortnight of the month of Kārttika.
Nāga chaturthī

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ନାଗ ନାଗୁଣୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିର ପୂଜା କରା ଯାଏ ।]

ନାଗ ଚମ୍ପକ—ସଂ. ବି.—ନାଗ କେଶର (ଦେଖ)
Nāga champaka Nāga keśara (See)

ନାଗ ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା ଧରିବା ନ୍ୟାୟ—ଦେ. ବାକ୍ୟ—ବିଷମ ବା ଅସାଧ୍ୟ ସମସ୍ୟାରେ ପଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା—An analogy applied when a person is between the horns of a dilemma.
Nāga chuchundrā dharibā nyāya

(ନାଗ ସାପ ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା ଧରିବା ନ୍ୟାୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଲୋକେ **ଭଇଗତି ସାଁପ ଛୁଛୁନ୍ଦ୍ର କେରି** ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ନାଗ ସାପ ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରାକୁ ଧରିଲେ ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରାର ଦେହର ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ହେତୁ ତାକୁ ଖାଇ ପାରେ ନାହିଁ; ଅଥଚ ଛାଡ଼ି ପାରେ ନାହିଁ; କାରଣ ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ତାକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ସାପର ଆଖି ଫୁଟି ଯିବ ।]

ନାଗଚୂଡ଼—ସଂ. ବି.—(ନାଗ+ଚୂଡ଼ା; ବହୁବ୍ରୀହି; ନାଗ ଯାହାର ଚୂଡ଼ାରେ ଥାଏ)—ଶିବ; ମହାଦେବ—An epithet of Śiba.
Nāga chūrda (ନାଗଧର—ଅନ୍ୟ ନାମ)

ନାଗଛତ୍ରା—ସଂ. ବି.—୧ । ବିଛୁଆଳି ଗଛ—1. The stinging nettle plant; Fragia Involucrata.
Nāgachchhatrā (ନାଗଦନ୍ତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ଫୁଲ—2. The sun flower; Helianthus.

୩ । ନାଗଦନ୍ତୀ (ଦେଖ)—3. Nāgadantī (See)

ନାଗଜ—ସଂ.ବି. (ନାଗ=ସୀସା+ଜନ ଧାତୁ=ଜାତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—୧ । ସିନ୍ଦୂର—1. Vermillion; red lead.
Nāgaja

୨ । ରାଙ୍ଗା; ଟିଣ—2. Tin (metal).

ସଂ. ବିଣ.—୧ । ନାଗଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—1. Born of a Nāga.

ନାଗ ଜିହ୍ୱା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାଗ+ଜିହ୍ୱା; ବହୁବ୍ରୀହି; ନାଗ ପରି ଜିହ୍ୱା ଯାହାର)—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଅନନ୍ତ ମୂଳ; ଚେମ୍ପିଡ଼ ଲତା—A medicinal creeper, Asclepias; Pseudo sarsa; Hemidesmus Indicus; Indian sarsaparilla.
Nāga jihwā (ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଅନନ୍ତା, ଶାରିବା)

ନାଗ ଜିହ୍ୱିକା—ସଂ.ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ମନଃଶିଳା—Realgar; red arsenic.
Nāga jihwikā

ନାଗ ଜୀବନ—ସଂ. ବି—ରାଙ୍ଗା ଧାତୁ; ଟିଣ—Tin metal (Apte).
Nāga jībana

ନାଗ ଦଅଣା—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାଗଦମନକ)—୧ । ପାନଅଇଡ଼ (ଦେଖ)
Nāga da-aṇā 1. Pāna-airda (See).
(ନାଗ ଦଯୁଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସୁଗନ୍ଧପତ୍ରଯୁକ୍ତ ଲତାବିଶେଷ—
ସଂ. ନାମ—ନାଗଦମନୀ, ବଲ୍ଲା, 2. Artemisia Vulgaris;
ମୋଟା, ବିଷାପହା, ନାଗପୁଷ୍ପୀ, the Indiau wormwood;
ନାଗପତ୍ରା, ଶୀକନା, ମହା- akind of plant.
ଯୋଗେଶ୍ୱରୀ, ବିଷପର୍ଣ୍ଣୀ, ସୁନନ୍ଦା, [ଦ୍ର—ଏହା ଘିଲୁଆଁଗୁ ପରି;
କନକଶାଳିନୀ, ଜାଂବବତୀ, ବୃକ୍ଷା, ଏଥିର ଡାଳ ନାହିଁ; କେବଳ
ଜାଂବବୀ, ମଲଘ୍ନୀ, ଦୁର୍ବର୍ଷା, ଦୁଃସହା, ମୂଳରୁ ଘିଅଲୁଆଁଗୁ ପରି
ତ୍ରିଫଳା, ବନକୁମାରୀ ଗୁଡ଼ିଏ ଖଡ଼ାକାର ଏକ ହାତ
ନାଗଦନା,ଈଶାରମୁଳ,ନାଗଦାନା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ଓ ୩।୪ ଅଙ୍ଗୁଳ
ନାଗଦୌନା, ନାଗଦ୍ମନ, ଚଉଡ଼ା ପତ୍ର ବାହାରିଥାଏ ।
ତୈ—ଈଶ୍ୱରତେଷ୍ଟ୍ର ପତ୍ର ଉଭୟରେ ଘିଲୁଆଁଗୁ ପରି
ଭା—ମାତଷଣ୍ଡୀ ପରି କୋମଳ ଶସ ନ ଥାଏ ।
ମ—ନାଗଦବଣୀ ପତ୍ର ଗାଢ଼ ସବୁଜବର୍ଣ୍ଣ ଓ
ଗୁ—ନାଗଡ଼ମଣ ମଝିରେ ଧଳା ଚଉଡ଼ା ରେଖାର
ଚିହ୍ନ ଥାଏ । ଏହାର ମୂଳ କନ୍ଦମୂଳ ପରି ଭୂମି ଭିତରକୁ ଯାଏ । ଏହା କଟୁ ତିକ୍ତ ରସ, ଲଘୁ ଏବଂ କଫ, ପିତ୍ତ, ତ୍ରିଦୋଷ ଓ ବିଷନାଶକ; ଏହା ବ୍ରଣ, ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର, ହୃଦରୋଗ, ଜାଳଗର୍ଦ୍ଦ ନିବାରକ, ଦୋଷ-ବିଶୋଧକ, ଗ୍ରହଦୋଷନିବାରକ, ଧନପ୍ରଦ ଓ ସୁମତିପ୍ରଦ । ଏହା ଫୁଲା, ପ୍ରମେହ ଓ ଜ୍ୱର ଦୂର କରେ ।]

ନାଗ ଦଣ୍ଡକ – ସଂ.ବି (ନାଗ+ଦଣ୍ଡକ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ହାତିଦାନ୍ତ—
Nāga daṇḍaka 1. Ivory.
(ନାଗଦନ୍ତ; ନାଗଦନ୍ତକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଘର କାନ୍ଥରେ ମରାଯିବା କାଠି—2. A peg driven into the wall.

ନାଗଦଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାଗ+ଦଣ୍ଡ+ଈ)—୧ । ବେଶ୍ୟା—
Nāgadaṇḍī 1. A whore; prostitute
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ଫୁଲ—
2. Sun flower; Helianthus.
* । ହସ୍ତିନୀ—3. A female elephant.

ନାଗଦତ୍ତ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ରବିଶେଷ—
Nāgadatta 1. A son of Dhṛutarāshṭra
୨ । ଜନୈକ ରାଜା—2. Name of a king.
* । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ସଂସ୍କାରକ ପଣ୍ଡିତ—
3. A famous Buddhist Pandit and reformer.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ସମ୍ପ୍ରଦାୟ 'ନାଗଦତ୍ତ' ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ନାମରେ ପରିଚିତ ।]

ନାଗ ଦନ୍ତ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାଗ+ଦନ୍ତ)—୧ । ହାତିଦାନ୍ତ—
Nāga danta 1. Ivory.
(ନାଗଦନ୍ତକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଲୁଗା ଅଦି ଓହଳାଇବା ପାଇ କାନ୍ଥରେ ମରାଯିବା କାଠି; ଖିଲ; ଖିଲା—
2. A peg or bracket projecting from a wall to hang things upon (Apte).

ନାଗଦନ୍ତିକ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ବୃଶ୍ଚିକାଳୀ; ବିଛୁଆଳି ଗୁଳ୍ମ—
Nāgadantika The stinging nettle; Fragia
(ନାଗଦନ୍ତିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Involucrata.

ନାଗଦନ୍ତୀ—ସଂ.ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ହାତିଶୁଣ୍ଢା ଗୁଳ୍ମ; ବନ୍ୟ ଶର-
Nāgadantī ଲୋମଶ ବର୍ଷାୟୁଃ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶାକବିଶେଷ—
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ନାଗଶ୍ରେଣୀ,ନାଗିନୀ, 1 Helitropium Indicum
ଭୂରୁଣ୍ଡୀ, ଶ୍ରୀହସ୍ତିନୀ, (plant).
ବିଶଲ୍ୟା, ପଞ୍ଚପୁଷ୍ପୀ,ବିଶୌଷଧି, [ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା ମିଶା
ଶୁକ୍ଳପୁଷ୍ପୀ, ଇଭଦନ୍ତାହ୍ୱା, ନେଳଆ; ମଞ୍ଜିରେ ଦୁଇ ଖାଡ଼ି
କାଣ୍ଡେଷ୍ଟା, କାମଦୂତିକା, ଫୁଲ ପୃଷ୍ଠେ । ମଞ୍ଜିରେ ହାତିଶୁଣ୍ଢ ପରି
ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପା, ବିଶୋଧିନୀ, ବଙ୍କାଇ ଥାଏ;ଓଦା ଭୂଇଁରେ ଏ ଗଛ
ବିଶାଳାକ୍ଷୀ, ନାଗଛତ୍ରା, ହୁଏ । ଏହାର ପତ୍ର ଦେହରେ
ବିଚକ୍ଷଣା, ସର୍ପପୁଷ୍ପୀ, ଦ୍ୱିତପୁଷ୍ପୀ, ଲାଗିଲେ ଭାରି ଜୁଣ୍ଡେଇ ହୁଏ । ଏହା
ସ୍ୱାଦୁକା, ଶତଦନ୍ତିକା, ଶତଦନ୍ତୀ, କଟୁତିକ୍ତ ରସ,ରୁକ୍ଷ, ପାଚକ, ମେଧା-
ସର୍ପଦନ୍ତୀ ବର୍ଦ୍ଧକ, କଫ ଓ ବାୟୁନାଶକ ଏବଂ
ହାତିଶୁଣ୍ଢା ଗୁଳ୍ମ, ଶୂଳ ଓ ବିଷଦୋଷରେ
ନାଗଦନ୍ତୀ ହିତକର । ସର୍ପ ଦଂଶିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଏହାର ମୂଳ ବାଟି ଖୁଆଇଲେ ବିଷଜ୍ୱାଳା କମେ । ବିଛା କାମୁଡ଼ା ଅଦିର ବିଷଜ୍ୱାଳା ଏହାର ରସ ମର୍ଦ୍ଦନରେ କମିଯାଏ ।]
୨ । ନଖୀ ନାମକ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A kind of sweet smelling hell
* । ବେଶ୍ୟା—3. Whore.

ନାଗ ଦମନ—ସଂ. ବି. (ତତ୍ପୁରୁଷ ତତ୍ ପୁରୁଷ; ନାଗ+ଦମନ)—
Nāga damana ୧ । ସର୍ପବଶକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ସାପୁଆ—
1. A snake charmer.
୨ । କାଳୀୟ ଦମନ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—2. Śrīkṛushṇa.
* । ନାଗ ଦଅଣା (ଦେଖ)
3. Nāga da-aṇā (See)

ନାଗ ଦମନକ—ସଂ. ବି. (ନାଗ+ଦମନକ)—
Nāga damanaka ୧ । ନାଗ ଦଅଣା (ଦେଖ)
(ନାଗ ଦମନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Nāga da-aṇā (See)
୨ । ବଜ୍ରମୂଳୀ (ଦେଖ)—2. Bajramūlī (See)

ନାଗଦଳ—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି (ଏହାର ପତ୍ରର ନାଗ ସାପ
Nāga dala ଫଣା ପରି ଅଳ୍ପ ଥିବାରୁ)—ବଲ୍ଲଭ ଦଳ—
Water hyacinth.

ନାଗ ଦ୍ୱୀପ—ସଂ. ବି—ବିଷ୍ଣୁ ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ଭାରତବର୍ଷର ୯ ଭାଗରୁ
Nāga dwīpa ଏକ—One of the 9 mythological
islands forming the ancient
India.

ନାଗଦ୍ରୁ—ସଂ. ବି—ନାଗଫେଣିଆ ଗଛ; ଏକପ୍ରକାର ପଞ୍ଚସ୍ନାନ ସିଜୁ—
Nāgadru Cactus Indicus.
(ନାଗଦ୍ରୁମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗ ନକ୍ଷତ୍ର—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାଗ+ନକ୍ଷତ୍ର)—ହାବିଜ ଅଦି ଆଦାଶରୁ
Nāga nakshatra ଛୁଟିଯିବା ପରେ ଭିତରୁ ବାହାରିବା ନାଗସାପ

ଓ ନକ୍ଷତ୍ର ଆକାରର ଅଗ୍ନିକଣାମାନ—
The star-like and serpent-like sparks which shoot forth from rockets when they go up to the sky.

ସଂ ବ—ଅଶ୍ଳେଷା ନକ୍ଷତ୍ର—The 9th asterism in Hindu astrology (Apte).

ନାଗ ନଳ—ଦେ.ବ(ସଂ.ନାଗ+ନଳ)—ହାବିଳ ଆଦ ବାଣରେ ଦିଆଯିବା
Nāganali ବାରୁଦଚୂର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କାଗଜର ନଳୀ—Small paper tubes of gunpowder put inside rackets which emit long serpent-like sparks high up in the air.

[ଦ୍ର—ଏହି ନଳୀକୁ ଗୁଡ଼ିଏ ପୁଡ଼ା କରି ହାବିଳର ମୁଣ୍ଡରେ ବନ୍ଧା ଯାଏ । (ଏ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ହାବିଳର ଠେକାବନ୍ଧା କୁହାଯାଏ) । ହାବିଳ ଆକାଶକୁ ଉଠିଗଲେ ଏଥିରେ (ନାଗନଳରେ) ନିଆଁ ଲାଗିବାରୁ ଏଥିରୁ ନାଗ ପରି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଫୁଲିଙ୍ଗ ଶୋଭମାନ ବାହାରେ । ଏ ଦୃଶ୍ୟକୁ ହାବିଳ ନାଗ ଛାଡ଼ିଲା ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।]

ନାଗ ନାଗୁଣୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାଗ + ନାଗିନୀ)—
Nāga nāguṇī ୧ । ଅଣ୍ଡିରା ନାଗସାପ ଓ ମାଈ ନାଗସାପ—
नागनागीन 1. A couple of cobra-de-capillo.
नागनागिनी ୨ । ନାଗ-ଚତୁର୍ଥୀ (ଦେଖ)
2. Nāga-chaturthī (See)
୩ । ନାଗଫେଣିଆ ଗଛ—3. Cactus Indicus.

ନାଗ ପଞ୍ଚମୀ—ସଂ. ବ—ଶ୍ରାବଣ କୃଷ୍ଣପଞ୍ଚମୀ; ମନସା ପଞ୍ଚମୀ—
Nāga pañchamī The 5th day of the dark fortmight of the month of Śrābaṇa.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ନାଗପୂଜା ଓ ମନସା ପୂଜା ହୁଏ । ମଧ୍ୟଭାରତରେ ଶ୍ରାବଣ ଶୁକ୍ଳପଞ୍ଚମୀ (ଜାଗୁଲେଇ ପଞ୍ଚମୀ) ବା ଦେବୀ ପୁରାଣମତେ ଆଷାଢ଼ କୃଷ୍ଣପଞ୍ଚମୀ । ଏ ଦିନ ଅଷ୍ଟନାଗ ବା ତ୍ରୟୋଦଶ ନାଗ ସିଝୁଗଛମୂଳେ ପୂଜା କରାଯାଏ । ଏଦିନ ଘରେ ଚମ୍ପକ ଆଣି ରଖାଯାଏ ଓ ଖିଆଯାଏ; ତାହାହେଲେ ବର୍ଷକ ଯାଇଁ ସର୍ପଭୟ ରହେ ନାହିଁ ।]

ନାଗ ପତି—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାଗ + ପତି)—୧ । ଐରାବତ ହସ୍ତୀ—
Nāga pati 1. Indra's elephant.
୨ । ବାସୁକି—2. The mythological king of serpents

ନାଗପତ୍ରା—ସଂ. ବ.—(ବୈଦ୍ୟକ)— ନାଗ ଦଅଣା (ଦେଖ)
Nāgapatrā (ଭାବପ୍ରକାଶ; ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
Nāga da-aṇā (See)

ନାଗପତ୍ରୀ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଲକ୍ଷଣା (ଦେଖ)
Nāgapatrī Lakshaṇā (See)

ନାଗପଦ—ସଂ. ବ. ସୁଂ (ନାଗ + ପଦ; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଷୋଡ଼ଶ ରତିବନ୍ଧାନ୍ତର୍ଗତ ୨ୟ ରତିବନ୍ଧ—
Nāgapada 1. One of the 16 postures assumed during sxual congress.

ପାଦୌ ସ୍ପୃଷ୍ଟେ ତଥା ହସ୍ତେ ଶିରସି ଚ ସଂଭ୍ରମେ ଲଘୁ
କାମସ୍ୟେହ କାମୁକୋ ନାରୀଂ ବଦ୍ଧୋ ନାଗପଦୋମତଃ—ରତିମଞ୍ଜରୀ ।

୨ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍;) ହସ୍ତୀର ପଦ—
2. The leg of an elephant.

ନାଗପର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବ—ପାନ—
Nāgaparṇṇī Piper betel.

ନାଗ ପାଶ—ସଂ. ବ. (ନାଗ=ହସ୍ତୀ, ସର୍ପ+ପାଶ=ରଜ୍ଜୁ)—
Nāga pāśa ୧ । ଶତ୍ରୁକୁ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର ଫାଶ—1. A kind of noose used in battle to entangle the enemy.

ମେଘ ଭିତରେ ଲୁଚି ସେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ନାଗପାଶ ବାଣ ମାରିଲା—
ଲଙ୍କାକାଣ୍ଡ. ପିଲାଙ୍କ ରାମାୟଣ ।

[ଦ୍ର—ମେଘନାଦ ଏ ଅସ୍ତ୍ର ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ପାଇଥିବା ବିଷୟ ରାମାୟଣରେ ଲେଖାଅଛି । ଏତଦ୍ୱାରା ମେଘନାଦ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିଥିଲା ।]

୨ । ବରୁଣଙ୍କର ଆୟୁଧ—2 The noose-weapon of the sea-god Baruṇa.

୩ । ନାଗମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଏକପ୍ରକାର ଫାଶ (ଏହାକୁ ଶିବ ଧାରଣ କରନ୍ତି)—3. A coil made by serpents which wind round the body of Śiba.

୪ । ଗ୍ରନ୍ଥିବିଶେଷ—4. A kind of knot.

[ଦ୍ର—ଅଢ଼େଇ ଫେରି ବୁଲାଇ ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥି ନିର୍ମାଣ ହୁଏ ତାହାକୁ ନାଗପାଶ ଗ୍ରନ୍ଥି କୁହାଯାଏ—ପ୍ରକୃତିବାଦ ।]

ନାଗପାଶକ—ସଂ. ବ. (ନାଗ + ପାଶକ)—ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ—
Nāgapāśaku Name of a pose in coition.
(ନାଗବନ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସ୍ୱଜଙ୍ଘାହସ୍ତମଧ୍ୟସ୍ଥାଂ ହସ୍ତାଭ୍ୟାଂ ଧାରୟେତ୍ ଭୃତୌ,
ରମେଦ୍ଧିଃଶଙ୍କିତଃ କାମୀ ବଦ୍ଧୋଽୟଂ ନାଗପାଶକଃ । ରତିମଞ୍ଜରୀ ।

ନାଗପୁର—ସଂ. ବ—୧ । ହସ୍ତିନାପୁର; ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ରାଜଧାନୀ—
Nāgapura 1. Hastināpura; the capital of Durjyodhana.
୨ । ପାତାଳ—2. The nether worldt (the abode of the serpents).

ଦେ. ବ—ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ରାଜଧାନୀ ଓ ଜିଲ୍ଲା ଓ ବିଭାଗ—
नागपुर Name of a town, district and division
नागपुर of the Central Provinces of India.

[ଦ୍ର—ଏହା ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଦେଶରେ ଗଣ୍ଡୱାନା ପ୍ରଦେଶର ରାଜଧାନୀ । ନାଗ ନାମକ ନଦୀ ତୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

ଦେଶୀ ଅସ୍ତ୍ର, ଚୁରି, ରେଶମ ଓ ତୁଳା ବ୍ୟବସାୟ ନିମନ୍ତେ ଏ ସ୍ଥାନ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଅଗ୍ନି ପୁରାଣରେ ଏ ନଗରର ନାମୋଲ୍ଲେଖ ଅଛି ।]

ନାଗପୁରୀ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ନାଗପୁରବାସୀ—
Nāgapurī 1. Residing in Nagpur.
(ନାଗପୁରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନାଗପୁରରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ବା ପ୍ରସ୍ତୁତ—
नागपुरी 2. Made in Nagpur.

ନାଗପୁରୀ ସଂ. ବି—ପାତାଳ—The nether regions
ଦେ. ବି—ବିହାର ଭାଷାର ଭୋଜପୁର ଭାଷା—Bhojpuri
ନାଗପୁରୀ dialect of the Beharee language.
[ଦ୍ର—ଏହି ଭାଷା ଯାଗପୁର ଓ ତହିଁର ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳରେ କଥିତ ।]

ନାଗ ପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବି. (ନାଗ+ପୁଷ୍ପ; ବହୁବ୍ରୀହି; ହସ୍ତୀର ମଦ ଗନ୍ଧ ପରି ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ପୁଷ୍ପ ଯାହାର)—
Nāga pushpa
୧ । ପୁନ୍ନାଗ ବା ପୁଲାଙ୍ଗ ଗଛ—1. Mast wood; Alexandrian Laurel; Calophyllum Inophyllum; Rottleria Tinctoria (tree).
୨ । ନାଗେଶ୍ୱର ଗଛ—2. Messua Ferra (tree).
୩ । ଚମ୍ପକ; ଚମ୍ପା ଗଛ—3. The Champaka tree.

ନାଗପୁଷ୍ପ ଫଳା—ସଂ. ବି—କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Nāgapushpa phalā Kushmāṇḍa (See)

ନାଗପୁଷ୍ପିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାଗ+ପୁଷ୍ପିକା; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nāga pushpikā ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଯୂଥିକା; ହଳଦିଆ ଯୂଇ—
Jasmimum Heterophylum.

ନାଗପୁଷ୍ପୀ—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଔଷଧ ଗୁଳ୍ମ—
Nāgapushpī 1. A medicinal plant.
ସଂ. ନାମ—ନାଗିନୀ, ସ୍ତମ୍ଭବୁଦ୍ଧିକା, ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପା [ଦ୍ର—ଏହା ତିକ୍ତ ରସ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ବିରେଚକ, ଗ୍ରାହୀ, କଫ ଓ ପିତ୍ତ ନାଶକ ଏବଂ ବମନ, କୃମି, ଶୂଳ, ଯୋନିଦୋଷ ଓ ବିଷ-ଦୋଷରେ ଉପକାରକ ।]
୨ । ନାଗ ଦଅଣା (ଦେଖ)—
2. Nāga daaṇā (See)
୩ । ମେଣ୍ଢାଶିଂଗୀ; ମେଷ ଶୃଙ୍ଗୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The screw tree; Gymnema Sylvestre.

ନାଗଫଣ(ଣା)—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାଗ+ଫଣ)—
Nāgaphaṇa(ṇā) ନାଗ ସାପର ବିସ୍ତାରିତ ମସ୍ତକ—
The hood of a cobra-de-capillo.

ନାଗଫଣା(ଣୀ)— ଦେ. ବି (ସଂ. ନାଗ+ଫଣା; ଏହାର ଡାଳ ନାଗର ଫଣା ପରି ଦେଖାଯିବାରୁ)—ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାରୁ ଆଗତ କଣ୍ଟାଳୁ କ୍ଷୁପବିଶେଷ—
Opuntia Monacantha (Haines); Opuntia Dillenii; Cactus; Prickly pear, Euphorbia Nerifollia.
ନାଗଫଣୀଆ, ନାଗଫେଣଁ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନାଗଫେଣୀଆ (ଆଁ) }
ଫନୀମନସା, ନାଗଫନା ଫେନୀମନସା, ଶାତଳା, ମନସାସିଜ
ନାଗଫନା, ନାଗଫନୀ
ମ. ନିବଡୁଂଗାଚ୍ଚ
ଗୁ. ସାଥେରଂ
ପା. ଏସନ୍
ଆ. ସାଭର
ଇସ୍ପାତେ ଦଷ ସହିଁ ନାଗଫେଣୀ—ଭାଷାଭାଷ. ତଲିକା ।
[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ନାହିଁ । ଡାଳ ଚେପଟା ଓ ନାଗ ସାପର ଫଣା ପରି । ଏଥିରେ ବଡ଼ିଆ ଆଦର ବାଡ଼ ବୁଳାଯାଏ । ଫୁଲ ଗଣ୍ଡେଇ ଚଲମ ପରି ଓ ହଳଦିଆ ପାଣ୍ଡୁରାଯୁକ୍ତ ଓ ଛତ୍ରାକାର । ଡାଳରେ ଗୋଟି ଗୋଟି ବୁଦାଳିଆ ସରୁ ଓ ଲମ୍ବ କଣ୍ଟା ବାହାରେ । ଏହା ତିକ୍ତରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ବାୟୁବର୍ଦ୍ଧକ; ଶୋଥ, କଫ, ଅନାହ, ପିତ୍ତ, ଉଦାବର୍ତ୍ତ ଓ ରକ୍ତଦୁଷ୍ଟିନାଶକ । ଏହା ଆମେରିକାଦେଶୀୟ ଓ ଅଟ୍‌ଲାଣ୍ଟିକ୍ ମହାସାଗର ଉପକୂଳର ଗଛ । ଆମେରିକାରେ ଏହାର ଫଳ ହୁଏ ଓ ସେ ଫଳକୁ ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି । ଏ ଦେଶରେ ଏହା ଫୁଲ ଧରେ ଏବଂ ଡାଳ ପୋତିଲେ ବଢ଼ିଯାଏ । ଏହିଜାତୀୟ ଗଛ ପ୍ରାୟ ଶତାଧିକ ପ୍ରକାର ଅଛି । ଏକପ୍ରକାର ଗଛ ଭୂମଧ୍ୟସାଗର ଉପକୂଳରେ ଲଗାଯାଇ ସଂରକ୍ଷିତ ମାଡ଼ି ଯାଇଅଛି । ଏହାର କଡ଼ରୁ ନାଲି ଅଲତା ପରି ରସ ବାହାରେ ।]

ନାଗଫଳ—ସଂ. ବି—ପଟୋଳ (ଦେଖ)
Nāgaphala Paṭola (See).

ନାଗଫାଶ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନାଗପାଶ)—ନାଗପାଶ (ଦେଖ)
Nāgaphāśa Nāgapāśa (See).
ନାଗପାସ **ନାଗଫାଁସ**

ନାଗ ଫେଣା—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନାଗ ଫଣା)—୧ । ସର୍ପ ଫଣା—
Nāga pheṇā Hood of serpents.
ଦେବେଦେବେ ନାଗ ଫେଣା ଯାଏ;
ସେ ପଦ୍ମ ଦେବେଦେବେ ନ ପାଏ । ଉପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୨ । ନାଗଫଣା (ଦେଖ)—2. Nāgaphaṇā (See)

ନାଗଫେଣୀ—ଦେ. ବି.—ନାଗଫଣା (ଦେଖ)
Nāga pheṇī Nāga phaṇā (See)
[ନାଗଫେଣିଆ(ଆଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗଫେନ—ସଂ. ବି.—(ନାଗ+ଫେନ)—ଅହିଫେନ; ଅଫିମ—
Nāgaphena Opium.

ନାଗବଂଶ—ସଂ. ବି—୧ । ନାଗମାନଙ୍କର କୁଳ—
Nāgabaṁśa 1. The family or species of the Nāgas.
୨ । ଶକ ଜାତିର ଏକ ଶାଖା—
2. Name of a branch of the Scytheans.
[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ନାଗବଂଶୀମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଭାରତର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଓ ସିଂହଳରେ ଥିଲା । ପୁରାଣରେ ଭବିଷ୍ୟବାଣୀ ଅଛି ଯେ ନାଗବଂଶୀ ରାଜାମାନେ ମଥୁରା ଭୋଗ କରିବେ । ତାଙ୍କ ପରେ ଗୁପ୍ତବଂଶୀମାନେ ରାଜା ହେବେ । ପୁରୁଣା ନାଗବଂଶୀୟ ଏଜଣ ରାଜାଙ୍କ ଅମଳର ଯେଉଁ ମୁଦ୍ରା ମିଳିଅଛି ସେଥିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ୧୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୨୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଥୁରା, ଗୁଆଲିଅର, ଭରତପୁର ଓ ଉତ୍ତରପୂର୍ବ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏମାନେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ଗୁପ୍ତବଂଶୀ ରାଜାମାନେ ନାଗବଂଶୀମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ପ୍ରୟାଗର ଚିତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସ୍ତମ୍ଭରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ସମୁଦ୍ରଗୁପ୍ତ ନାଗବଂଶୀ ଗଣପତି ନାଗଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ମହାଭାରତର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ନାଗମାନଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ପାଣ୍ଡବମାନେ ନାଗମାନଙ୍କଠାରୁ ମଗଧ ରାଜ୍ୟ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଥିଲେ । ସିକନ୍ଦରସାହା ଭାରତବର୍ଷକୁ ଆସିବା ସମୟରେ ତକ୍ଷଶିଳାର ନାଗବଂଶୀ ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ଭେଟ ହୋଇଥିଲା ଓ ସେ ପୌରବ ରାଜାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ସିକନ୍ଦରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ତକ୍ଷଶିଳାର ରାଜପୁରରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସାପମାନେ ପାଳିତ ଓ ପୂଜିତ ହେଉଥିବାର ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ଦେଖିଥିଲେ । ଏହି ନାଗବଂଶୀମାନେ ପ୍ରଥମେ ହିମାଳୟର ଉତ୍ତର ପାଖରେ ଥିଲେ ।]

ନାଗବଂଶୀ—ସଂ. ବିଣ (ନାଗବଂଶ + ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—ନାଗବଂଶରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Born of the family or race of the Nāgas.
Nāgabaṁśī

ନାଗ ବନ୍ଧ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାଗ=ମସ୍ତକ + ବନ୍ଧ=ବନ୍ଧନ)—
Nāga bandha
୧ । ଚଉକାଠର ଉପର କାଠରେ ମରା ଯାଇଥିବା ଲମ୍ବ କାଠ ଖଣ୍ଡ—A long plate of wood attached to the top piece of a door-frame

[ଦ୍ର—ଉମଣୀ ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ କବାଟ ଚଉକାଠର ଦେହରେ ଲଗା ଯାଇଥାଏ ସେ କବାଟ ବନ୍ଦ ହୋଇଥିଲାବେଳେ ତାହାର ତଳ ପାଖରେ ସାବଳର ଠିଅ ଦେଇ ଟେକ ଦେଲେ ସେ କବାଟ ଉମଣୀରୁ ଉଠିଯାଏ ବା ଚଉକାଠରୁ ବାହାରିଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଚଉକାଠର ଉପର କାଠରେ ନାଗବନ୍ଧ ମରା ଯାଇଥିଲେ କବାଟ ଆଉ ଉପରକୁ ଉଠାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ନାଗବନ୍ଧ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ୧ । ସାପୁଆ=ଲମ୍ବା; ଚଉକାଠର ମୁଣ୍ଡକାଠରେ ଏଥିର ଏ ମୁଣ୍ଡ ସେ ମୁଣ୍ଡ ସଂଲଗ୍ନ । ୨ । ମେଣ୍ଢାମୁଣ୍ଡିଆ=ଚଉକାଠର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ଗୋଲ କାଠଖଣ୍ଡ ।]

୨ । ସର୍ପର କୁଣ୍ଡଳାକୃତି ଏକପ୍ରକାର ଚିତ୍ର—
2. A drawing representing the coil of a serpent.

୩ । ନାଗପାଶକ (ଦେଖ)—
3 Nāgapāśaka (See)

୪ । କବିତା ରଚନାର ନାଗାକୃତି ବନ୍ଧବିଶେଷ—
4. A kind of artistic composition in which the letters can be set in the shape of a coiled serpent.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଆ କବିମାନେ ବିବିଧ ବସ୍ତୁର ଚିତ୍ରରେ ନାନା ପ୍ରକାର ବନ୍ଧ କଳ୍ପନା କରି କବିତା ଲେଖୁଥିଲେ । ଯଥା—ପଦ୍ମବନ୍ଧ, ରଥବନ୍ଧ, ନାଗବନ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି । ନାଗବନ୍ଧର କବିତା ଏପରି ରଚିତ ହୋଇଥାଏ ଯେ କୁଣ୍ଡଳିତ ନାଗର ଚିତ୍ର ଉପରେ ଉକ୍ତ ଅକ୍ଷରମାନ ଧାରାବାହିକରୂପେ ସନ୍ନିବେଶିତ କରା ଯାଇପାରେ । ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ କୃତ ଚିତ୍ରକାବ୍ୟବିନୋଦସ୍ୟ ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏ ଭଳି ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ବନ୍ଧ କବିତା ଅଛି ।]

ନାଗବଳ—ସଂ. ବିଣ. (ନାଗ=ହସ୍ତୀ + ବଳ=ଶକ୍ତି; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nāgabala
ହସ୍ତି ତୁଲ୍ୟ ବଳବାନ୍—Powerful as the elephant.

ସଂ. ବି.—ଭୀମସେନ (ଦେଖ) – Bhīmasena (See)

ନାଗବଳା—ସଂ. ବି.—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ବଳା ଚତୁଷ୍ଟୟସ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ; ଗରଗଡ଼ ଗୁଳ୍ମ—
Nāgabalā
ଗଙ୍ଗେରନ, ଗୁଲଶକରୀ Sida Spinosa (plant).
ଗୋରଖଚାକୁଳେ, ପାନସାଁଡ଼ା [ବଳା ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ]
ମ. ଗାଙ୍ଗେଟୀ, ଗାଣ୍ଡେ ଆମନ୍
(ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଗାଙ୍ଗେରୁକା, ହ୍ରସ୍ୱ ଗବେଧୁକା)

ନାଗ ବଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବି.—(ନାଗ=ସର୍ପ + ବଲ୍ଲୀ=ଲତା; ନାଗ ପରି ବକ୍ରାକୃତି ବଲ୍ଲୀ)—ତାମ୍ବୁଲ ବା ପାନ ଲତା—The betel creeper.
Nāga ballī
ନାଗବଲ୍ଲିକା } —ଅନ୍ୟରୂପ
ନାଗବଲ୍ଲିକା }

କଳନା ନ ପଡ଼ି ଲଳନାଲତନ କଲ ନାଗବଲ୍ଲୀ ଗେଲେ ମାଗ୍ରେ ।
ବଂଶ ପୂର୍ବ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ନାଗାରି (ଦେଖ)
Nāgāri (See)

ନାଗ ବାରିକ—ସଂ. ବି.—(ନାଗ + ବୃ ଧାତୁ=ସେବା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଣ୍ୱୁଲ୍ ଅକ)—୧ । ଗରୁଡ଼—1. Garurda.
Nāga bārika

୨ । ଘାଟହାତୀ; ରାଜକୀୟ ହସ୍ତୀ; ରାଜକୁଞ୍ଜର—
2. A royal elephant; an elephant used by a king.

୩ । ହସ୍ତିଚାଳକ; ମାହୁନ୍ତ—
3. The driver of an elephant.

୪ । ଗଣସ୍ଥ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—4. The headman of a community or assembly.

୫ । ମୟୂର—5 A peacock.

୬ । ହସ୍ତିଯୂଥର ନେତା—6. The chief or leader of a herd of elephants (Apte).

ନାଗ ବୀଥୀ—ସଂ. ବି. (ନାଗବତ୍ ଚକ୍ରାକାର ବୀଥୀ=ପଥ)—ଅଶ୍ୱିନୀ, ଭରଣୀ (ଦ୍ୱିତୀୟା) ଓ କୃତ୍ତିକା ନକ୍ଷତ୍ରତ୍ରୟସ୍ୟ ବାଟ ଦେଇ ଯିବା ବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଗତି ପଥ—
Nāga bithī
That part of the moon's path which contains the 1st, 2nd and 3rd asterisms (Apte).

ନାଗ ବୃକ୍ଷ—ସଂ. ବି.—ନାଗକେଶର (ଦେଖ)
Nāga bṛuksha Nāgakeśara (See)

ନାଗ ଭଗିନୀ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାଗ + ଭଗିନୀ)—ବାସୁକିଙ୍କ ଭଉଣୀ; ଜରତ୍କାରୁ; ମନସା ଦେବୀ—Manasā
Nāga bhagini

ନାଗ ଭୂଷଣ—ସଂ. ବିଣ.—(ନାଗ + ଭୂଷଣ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ନାଗଦ୍ୱାରା ଭୂଷିତ—Adorned with snakes.
Nāga bhūshaṇa
ସଂ. ବି.—ମହାଦେବ—Mahādeba.

ନାଗଭୃତ୍—ସଂ. ବି.—(ନାଗ + ଭୃ ଧାତୁ=ପୋଷଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)
Nāgabhṛut
ଭୁଣ୍ଡୁଳ ବା ଧଣ ସାପ—Water snake.

ନାଗମଣ୍ଡଳିକ—ସଂ. ବି. (ନାଗମଣ୍ଡଳ + ଇକ)—ସାପୁଆ ଖେଳା—
Nāgamaṇḍalika A snake keeper; a snake catcher (Apte).

ନାଗମଲ୍ଲ—ସଂ. ବି. (ନାଗ=ହସ୍ତୀ + ମଲ୍ଲ=ବାହୁଯୋଦ୍ଧା)—ଐରାବତ ହସ୍ତୀ—Indra's elephant.
Nāgamalla

ନାଗମଲ୍ଲୀ—ଦେ. ବି—ପୁଷ୍ପଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—A kind of sweet-smelling flower and its plant.
Nāgamallī

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ଛୁଞ୍ଚ ପରି ଛୋଟ ଛୋଟ ହୋଇ ଓଡ଼ୋଳ ଥାଏ ।]

ନାଗ ମାତା—ସଂ. ବି. (ନାଗ+ମାତା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ମନସାଦେବୀ—
Nāga mātā 1. The sister of Bāsuki.
୨ । କଦ୍ରୁ—2. One of the two wives of sage Kaśyapa and the progenitress of serpents.
୩ । ମନଃଶିଳା—3. Red arsenic.

ନାଗମାର—ସଂ. ବି—କେଶଦୁଦୁରା (ଦେଶ)
Nāgamāra Keśadudurā (See)

ନାଗମୁଖ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାଗ=ହାତୀ+ମୁଖ)—
Nāgamukha, ଗଣେଶ—Gaṇeśa.
(ନାଗାନନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗ ମୂଲିଆ—ଖା. ବି. (ଯେ ପ୍ରତିଦିନ ମୂଲ ଲାଗେ)—ପ୍ରତିଦିନ
Nāga mūliā ମଜୁରି ନେଇ କାମ କରିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ମୂଲିଆ—
ଦିନମଜୁର रोजनदारी A daily labourer;
(ଲାଗମୂଲିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) a journeyman.

ନାଗ ଯଷ୍ଟି—ସଂ. ବି. (ନାଗ=ସର୍ପ+ଯଷ୍ଟି=ଦଣ୍ଡ)—
Nāga jashṭi ୧ । ଭୂମିରେ ବହୁ ଗଭୀରତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୋତାଯିବା
ନାଗ ଯଷ୍ଟିକା } ଅନ୍ୟରୂପ ଖିଲା—1. A boring rod
ନାଗାଂଚଳୀ } driven deep into the earth
ନାଗାଂଜନା } (Apte).
୨ । ପୁଷ୍କରଣୀ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୋଥିତ କାଷ୍ଠ ବା ପ୍ରସ୍ତରର ଦଣ୍ଡ; ଖାପିଦଣ୍ଡି—2. A centre-post driven in the middle of a pond.

[ଦ୍ର—ସୁଶ୍ରୁତ ଅନୁସାରେ ଏ ଯଷ୍ଟି ସଳଖ ଦେହ ନ ଥିବା ବେଲ, ପୁଲଙ୍ଗ, ନାଗକେଶର, ଚମ୍ପା ବା ବରୁଣ କାଠରେ ନିର୍ମିତ ହେବା ଉଚିତ । ଅଷ୍ଟ ନାଗଙ୍କ ନାମ ୮ଟି ପତ୍ରରେ ଲେଖି ଗୋଟିଏ ଜଳ କୁଣ୍ଡରେ ପକାଇ ଯେଉଁ ନାଗର ନାମ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ପତ୍ର ହାତରେ ଉଠେ, ସେହି ନାଗ ଖୋଳା ହେଉଥିବା ପୁଷ୍କରଣୀର ଅଧିଷ୍ଠାତା ତେବେଠାରୁ ହୁଅନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବା ପରେ ନାଗଯଷ୍ଟି ପୋତାଯାଏ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର]

ନାଗର—ସଂ. ବିଣ. (ନଗର+ଭବାର୍ଥେ. ଅ)—
Nāgara ୧ । ନଗର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Pertaining to a town or city; municipal.
୨ । ନଗରଜାତ—2. Town-born.
୩ । ନଗରବାସୀ—
3. Residing in a town; town-bred.
୪ । ରସିକ; ସଭ୍ୟ—
4. Pleasure-loving; fashionable.
୫ । ବିଦଗ୍ଧ—5. Humorous; witty.
୬ । ନୀଚ; ଖଳ—6. Vile; bad (Apte)
୭ । ବଜାରୁ—7. Low and ill mannered person.
୮ । ଚତୁର—8. Clever; sharp (Apte).
୯ । ଭଦ୍ର—9. Polite; civil (Apte).
୧୦ । ସହରର ଦୁର୍ଗୁଣମାନ ଯେ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛି—
10. One who has contracted the vices of a town (Apte).
୧୧ । ଅନାମିକ; ନାମହୀନ; ଅଜ୍ଞାତନାମା—
11. Nameless (Apte).
ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ଦେବର; ଦିଅର—
1. Husband's younger brother.
୨ । ଦେବନାଗର ଅକ୍ଷର—
2. The Debanāgara character.
(ନାଗରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A lecher.
୪ । ଗୁପ୍ତ ଉପପତି—4. Clandestine lover; secret paramour.
୫ । ନାରଙ୍ଗ ଲେମ୍ବୁ ଗଛ—
5. A kind of orange tree.
୬ । ଅଧ୍ୟାପକ—6 A professor; a lecturer.
୭ । ଶୁଣ୍ଠି—7. Dried ginger.
୮ । ମୁଥା—8. Grass root.
୯ । ନାଗେଶ୍ୱର ଫୁଲ—9. Messua Ferra.
୧୦ । ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ; ନାଗରକ ୪ (ଦେଖ)—
10. A kind of pose in coitus.
୧୧ । ପୌରଜନ; ନଗରବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
11. A citizen; a townsman.
୧୨ । କ୍ଲାନ୍ତି—12. Fatigue; toil (Apte).
୧୩ । ମୋକ୍ଷର ବାସନା—
13. A desire for final beatitude (Apte).
୧୪ । (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଥିବା ଗ୍ରହ—14. (astrology) A planet when it is in opposition to other planets (Apte).
୧୫ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଅଜ୍ଞତାପ୍ରକାଶ—
15. Denial of knowledge (Apte).
ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତ୍ରର) ତ (ସଂ. ଲଙ୍ଗଳ)—ଲଙ୍ଗଳ—

ନାଗରକ—ସଂ. ବି—୧ । (ନାଗର+ଭୂତିଭାର୍ଥେ. କ)—ଚୋର—
Nāgaraka 1. A thief.
୨ । (ନଗର+ପ୍ରଧାନଭାର୍ଥେ. କ)—ନଗରରକ୍ଷକ—
2. A town watchman.
୩ । ଚିତ୍ରକର; କଳାବିତ୍ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. An artist.
୪ । ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ—
4. A kind of coitus.
ଉରୁମୂଳୋପରି ସ୍ଥିତ୍ୱା ଯୋଷିଦୂରୁଦ୍ୱୟଂ ରମେତ୍
ଗ୍ରୀବାଂ ଧୃତ୍ୱା କରାଭ୍ୟାଂ ତ ବଦୋନାଗରକୋମତଃ—ରତିମଞ୍ଜରୀ ୫
୫ । ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି—
5. A polite or courteous person.
୬ । ପୌରଜନ—6. Citizen.

୨ । ଅନ୍ୟ ନାରୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରଥମ ନାରୀଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଅନୁରାଗପ୍ରକାଶକାରୀ ନାଗର—
7. One who shows exaggerated attention to his first mistress while he is courting some one else (Apte).

୮ । ନଗରରକ୍ଷିବଳର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ —
8. The chief of the Police (Apte).

୯ । ରସିକ ବ୍ୟକ୍ତି—9. A gallant.

୧୦ । ସଭ୍ୟଜନ୍ ଲୋକ—10. Beau.

ସଂ. ବିଣ—ନାଗର (ଦେଖ)—Nāgara (See).

ନାଗରକ୍ତ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ; ନାଗ=ପଞ୍ଚତ+ରକ୍ତ)—ସିନ୍ଦୂର—
Nāgarakta Red lead.

ନାଗରଙ୍ଗ—ସଂ. ବି (ନାଗ=ସୀସା+ରଙ୍ଗ; ତହିଁରୁ ବାହାରୁ ଥିବାରୁ ସିନ୍ଦୂରକୁ ମଧ୍ୟ ନାଗ ବୋଲାଯାଏ, ସିନ୍ଦୂରପରି ଲାଲ ବର୍ଣ୍ଣ)—୧ । ନାରଙ୍ଗ (ଦେଖ)—
Nāgaraṅga 1. Nāraṅga (See)

୨ । ସିନ୍ଦୂର—2. Vermillion; red lead.

ନାଗରଚି—ଦେ. ବି (ଫା. ନଗାରଚୀ, ନକ୍କାରଚୀ)—ଯେ ନାଗରା ବଜାଏ—A drummer.
Nāgarachi
ନାଗରଚୀ, **ନଗାରଚୀ** (ନାଗର୍ଚି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗର ଦୋଳା—ଦେ. ବି—ବୃହତ୍ ଦୋଳାବିଶେଷ—
Nāgara dolā A swing; seesaw; a whirlgig.
ନାଗରଦୋଳା, **ଲା, ରାମହିଁଦୋଳା**

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଅନେକ ଲୋକ ଏକାଧ ଝୁଲି ପାରନ୍ତି । ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର—୧ । ଚକ୍ରାକାର, ୨ । କେନ୍ଦ୍ରରେ ଲମ୍ବ ଠିଆ ବାଗରେ ଉପରକୁ ଓ ତଳକୁ ଚକ୍ରାକାରରେ ଗତି କରୁଥିବା ।]

ନାଗର ବର୍ଣ୍ଣକ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଗାଜର—
Nāgara barṇṇaka Carrot.

ନାଗର ମୁଥା—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାଗର ମୁସ୍ତକ) (ଦେଖ)
Nāgara muthā Nāgara mustaka (See)

ନାଗର ମୁସ୍ତକ—ସଂ.ବି—ବଡ଼ ମୁଥା; ଏକପ୍ରକାର ଘାସର କନ୍ଦ ବା ମୂଳ—
Nāgara mustaka A kind of grass root, Mariscus Cyprus; Cyperus Scariobus; Cyperus Hexastychius Communis.
(ନାଗର ମୁସ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଂ. ନାମ—କ୍ରୋଡ଼, କଟସରୁକ, ଭଦ୍ରମୁସ୍ତ, ଗୁନ୍ଦ୍ରା, ନାଗରୋତ୍ତା, ଚକ୍ରାଙ୍କା, ନାଦେୟୀ, ଚୁଡ଼ାଳା, ପିଣ୍ଡମୁସ୍ତା, ଶିଶିର, କଳରୁଡ଼ା, ଗୁରୁକେଶର, ଉଚ୍ଚଟା, କଳାପିଗ୍ମ, ବୃଷଧ୍ୱାଂକ୍ଷୀ କଳାସ୍ଥିମ, ଚକ୍ରାକ୍ଷା
ନାଗରମୁତା, ନାଗରମୁଥା
ନାଗରମୋଥା
ସଂ. ନାଗରମୋଥେଁ
ଓ. ନାଗରମୋଥ୍ୟ

[ଦ୍ର—ଏହା ଏକପ୍ରକାର ଘାସର ମୂଳ; ଏହାର ଡାଳ ନାହିଁ, ମୂଳରୁ ସରୁ ଓ ମୁନିଆଁ ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଓ ଗୋଟିଏ ଦଣ୍ଡ ବାହାରେ । ଦଣ୍ଡର ଅଗରେ ଫୁଲ ପେନ୍ଥା ହୋଇ ବାହାରେ । ଏହାର ମୂଳ ମୁଥାଠାରୁ ବଡ଼ ଓ ସୁଗନ୍ଧ । ଏହା ଅନୂପ ପ୍ରଦେଶ ବା ନିମ୍ନ ଆର୍ଦ୍ର ଭୂମିରେ ଜନ୍ମେ । ଭେଷ୍ଟ ଅପେକ୍ଷା ପତ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ମୂଳରେ ଦୈ. ଭୁଙ୍ଗଗନ୍ଧୁଳବମ୍ ଭା. ମୁଦହକାର, ଗରମୋଷ୍ଟା ।]

୨।ଷ୍ଟ ମାତ୍ର ପତ୍ର ଥାଏ । ଏହାର ଗୁଣ ତିକ୍ତ, କଟୁ, କଷାୟ ଓ ଶୀତଳ । ଏହା କଫ, ପିତ୍ତଜ୍ୱର, ଅତିସାର, ଅରୁଚି, ତୃଷ୍ଣା, ଦାହ ଓ ଭ୍ରମ ନାଶକ ।]

ନାଗରା—ଦେ. ବି. (ଆ. ନକ୍‌କାରା)—୧ । ମୃତ୍ତିକା ବା ଧାତୁ ନିର୍ମିତ ଢାଣ୍ଡି ଆକାରର ଆନଦ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଡିଣ୍ଡିମ—
Nāgarā 1. Kettle drum.
ନାଗାରା; ନାଗରା
ନଗାଡ଼ା ବଜନିର୍ଘୋଷ ନାଗରା ବାଦନ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା—ଭାଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

(ନାଗେରା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ) ବେଣୀ ଉପରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଓ ମୁଣ୍ଡର ଠିକ୍ ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଥିବା, ଅଥଚ ପତ୍ରପାଖରୁ ଦେଖାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଅଳଙ୍କାର—
2, A kind of ornament of the head.

୩ । ନାଗରା ଜୋତା (ଦେଖ)
3. Nāgarā jotā (See)

ନାଗରାଜ—ସଂ. ବି. (ନାଗ=ସର୍ପ; ହସ୍ତୀ+ରାଜନ୍=ରାଜା; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Nāgarāja ୧ । ବାସୁକି; ଅନନ୍ତ; ସର୍ପରାଜ—1. Basuki.
୨ । ଐରାବତ ହସ୍ତୀ—2. Indra's elephant.

ନାଗରାଜ ଗତେ—ଦେ. (୧ । ନାଗରାଜ+ଗତି; ସମ୍ବୋଧନ; ୨ । ନାଗରା+ଜଗତେ)—୧ । (ସଂ. ନାଗରାଜଗତିର ସମ୍ବୋଧନ) ହେ ହସ୍ତୀ ପରି ଧୀର ମନ୍ଥରଗମନା ସ୍ତ୍ରୀ—
Nāgarāja gate + ଜଗତେ)
1. Oh lady having the gait of an excellent elephant.

୨ । (ଓ. ନାଗରା+ଜଗତେ=ସଂସାରରେ) ପୃଥିବୀରେ ଲୋକସମାଜରେ ନାଗରା ବା ଡିଣ୍ଡିମ (ବାଜୁଅଛି)—
2, To matter is widely proclaimed everywhere.
(ନାଗରା ଜଗତେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗରାଜଗତେ ଥରେ ନାଗରାଜଗତେ
ମୁଁ ତୋର ବୋଲି ବାଜୁଛି ନାଗରା ଜଗତେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ନାଗରା ଜୋତା—ଦେ. ବି—ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନରେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର ଦେଶୀ ଜୋତା—A kind of country-made pump shoes used in North and North western India.
Nāgarā jotā
ନାଗରାଜୁତା
ନାଗରାଜୁତା

ନାଗରା ଦେବା—ଦେ କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବିଷୟ ଢିଣ୍ଡିମ ଦ୍ୱାରା ଘୋଷଣା କରିବା—1. To proclaim a matter by beat of drum.
Nāgarā debā
ନାଗରା ଦେଓୟା
ନାଗଡ଼ା ଦେନା

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବିଷୟ ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଘଟ କରିବା—2. (figurative) To publish a matter widely.

ନାଗରା ବାଜିବା—ଦେ. ବି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଚାରିତ ହେବା—
Nāgarā bājibā (a matter) Being published or known widely.
ନାଗରା ବାଜନା
ନଗାଡ଼ା ବଜନା ମୁଁ ତୋର ବୋଲି ବାଜୁଛି ନାଗରା ଜଗତେ - ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ନାଗରାମ୍—ପ୍ରାଦେ. (ଗଣ୍ଡାମ) ବି—ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
Nāgarām A kind of ornament.

ନାଗରିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନଗର + ନିବାସାର୍ଥେ. ଇକ)—
Nāgarika ୧ । ନଗରବାସୀ—1. Living in a town; residing in a town; townbred.
(ନାଗରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ନଗର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Pertaining to a city; civic; urban.
୩ । ନଗର ରକ୍ଷୀ—3. Guarding a town.
ସଂ. ବି—୧ । ସହରିଆ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Citizen; townsman.
୨ । ସହରରୁ ଆଦାୟ କରାଯିବା ଶୁଳ୍କ—2. The toll levied from a town; town duty (Apte).
୩ । ନଗର ରକ୍ଷୀ ସେନା—3. Town police.

ନାଗରୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନଗରଜାତା—
Nāgarī Town-bred (woman).
(ନାଗର—ପୁଂ) ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାଗର + ଙ୍କୀ. ଈ)—
୧ । ରସିକା ନାରୀ—1. A clever intriguing woman; beaux.
୨ । ପରପୁରୁଷାସକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A woman who carries on clandestine love-intrigues.
୩ । ପ୍ରଣୟିନୀ—
3. One's beloved; sweet-heart (woman).
୪ । ସ୍ଥୁଣ୍ଡୀ; ସିଜୁ—4. Euphorbia.
୫ । ଦେବନାଗରୀ ଅକ୍ଷରର ପ୍ରକାର ଭେଦ—
5. A kind of Debanāgari script.

ନାଗରୀଟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନାଗରୀ = ଭ୍ରଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ + ଅଟ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + ଅ. ଉପାଦାନ)—୧ । ନାଗର—
(ନାଗରୀଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A libertine; a rake.
୨ । ଲମ୍ପଟ—2. A lecher.
ତୁମ୍ଭେ ଉଚ ମୋତେ ମାରୁଛ ନାଗରୀଟ । ବୃନ୍ଦାବନ. ମହାଭାରତ ଅଦି ।
୩ । ବିଟ—3. A catamite.
୪ । ଉପପତି—
4. An illicit lover; a paramour.
୫ । ବିବାହ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ; ଉଭୟଲୋକ—
5. A matchmaker (Apte).
ସଂ. ବିଣ—ନଗରଜାତ—
Town bred; produced in town.

ନାଗରୁକ—ସଂ. ବି—୧ । ସିନ୍ଦୂର (ଶବ୍ଦ ରତ୍ନାବଳୀ)—
Nāgaruka 1. Vermillion; red lead.
୨ । ନାରଙ୍ଗ (ଦେଖ)—
2. Nāraṅga (Apte) (See)

ନାଗ ରେଣୁ—ସଂ. ବି—ସୀସକ ଜାତ ସିନ୍ଦୂର (ରାଜ ନିର୍ଘଣ୍ଟ)—
Nāga reṇu Vermillion; red lead.

ନାଗରେୟକ—ସଂ. ବିଣ. (ନଗର + ନିବାସାର୍ଥେ + କ ସ୍ୱାର୍ଥ; ଏସ୍ ଆଗମ)—୧ । ନଗର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nāgareyaka 1. Municipal; relating to a town.
୨ । ନାଗରିକ; ନଗରବାସୀ—2. Town-bred.

ନାଗରୋତ୍ଥା—ସଂ. ବି— ନାଗରମୁଥା—
Nāgarotthā Cyperus Scariobus.

ନାଗର୍ଜ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନାଗର + ଭାବାର୍ଥେ. ଯ)—ଚତୁରତା—
Nāgarjya Cleverness; shrewdness (Apte).

ନାଗଲ ଚତୁର୍ଥୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାଗ ଚତୁର୍ଥୀ)—
Nāgala chaturthī ନାଗ ଚତୁର୍ଥୀ (ଦେଖ)
Nāga chaturthī (See)
ନାଗଲ ଚତୁଠି } ଅନ୍ୟରୂପ
ନାଗୁଲ ଚତୁଠି }

ନାଗ ଲତା—ସଂ. ବି. (ନାଗ + ଲତା)—
Nāga latā ୧ । ପାନଲତା—1. Betel creeper.
୨ । ଉପସ୍ଥ; ଲିଙ୍ଗ—2. Penis.

ନାଗ ଲୋକ—ସଂ. ବି. (ନାଗ + ଲୋକ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Nāga loka ପାତାଳ; ରସାତଳ—The nether regions; the mythological abode of the serpents
(ଯଥା—ନାଗ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।)

ନାଗ ସମ୍ଭବ—ସଂ. ବି. (ନାଗ + ସମ୍ଭବ = ଉତ୍ପତ୍ତି; ଜନ୍ମ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nāga sambhaba ସୀସକ ଜାତ ସିନ୍ଦୂର—
(ନାଗସିନ୍ଦୂର—ଅନ୍ୟରୂପ) Red lead; vermillion.

ନାଗ ସାପ—ଦେ. ବି. (ନାଗ + ସର୍ପ)—
Nāga sāpa ଗୋଖର ସାପ—
ଗୋଖୁରା, କେଅଟିଆ ସାପ Cobra-de-capillo.
ଗନ୍ଥମନ
[ଦ୍ର— ନାଗ ସାପର ମାଂସକୁ ଶୁଖାଇ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି ସେବନ କଲେ କୁଷ୍ଠ ରୋଗ ନିବାରକ ହୁଏ—ଦରେକୁଷ୍ଠ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।]

ନାଗସାହ୍ୱୟ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାଗସ = ହସ୍ତୀ + ଅହ୍ୱୟ = ନାମ)—
Nāgasāhwaya ହସ୍ତିନାପୁର—Hastinā, the capital of ancient India.

ନାଗସୁଗନ୍ଧା—ସଂ. ବି— ନାକୁଲୀ (ଦେଖ)
Nāgasugandhā Nākulī (See)

ନାଗହଂସ—ଦେ. ବି—ଶିକୁଳିକୁ ଅଟକାଇବା ନିମନ୍ତେ ଚତୁଦ୍ୱାରରେ ଲଗା ଯାଇଥିବା ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତାକାର ଲୌହ ବଳୟ ବା ସୋରଷିଆ; ଲୁହୁଣ୍ଡା—A semi-circular hook or hasp attached to a door-chain; staple; loop for a door-chain.
ହାଁସକୁଳ
କଣ୍ଡା

ନାଗା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଗ)—
Nāgā ୧ । ଉଲଙ୍ଗ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ—
ନାଗା 1. A class of anchorites who wear no clothing.
ନାଗା
୨ । ଯୁଦ୍ଧରେ ଦଶହରା ସମୟରେ ଗୋସାଣୀ ଯାତ୍ରାରେ ବାହାରିବା ସର୍ପ ଓ ବିବିଧ ଅସ୍ତ୍ର ଭୂଷିତ ବୀର ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବେଶଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Persons armed with various weapons and serpents, accompanying the Gosāṇī jātrā procession in Puri town during the Durgā pūjā festival.

୩ । ଆସାମର ପର୍ବତବିଶେଷ—
3. The Nāgā hills in Assam.
୪ । ନାଗା ପର୍ବତବାସୀ ପାର୍ବତ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ —
4. Name of a wild tribe inhabiting the Nāgā hills.
୫ । ନାଗା ଜାତିର କଥିତ ଭାଷା ··4. The spoken language of the Nāgā tribe
ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ହସ୍ତୀମାନଙ୍କର ରୋଗବିଶେଷ—
A kind of disease of the elephants.
[ଦ୍ର—ଏହି ରୋଗ ହେଲେ ହାତୀ ମାଟି ଖାଆନ୍ତି ।]

ନାଗାଖ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନାଗ+ଅଖ୍ୟା; ବହୁବ୍ରୀହି)—ନାଗକେଶର (ଦେଖ)
Nāgākhya Nāgakeśara (See)

ନାଗାଙ୍ଗ—ସଂ. ବି.—ହସ୍ତିନାପୁର—
Nāgāṅga A name of the old Delhi.

ନାଗାଙ୍ଗନା—ସଂ. ବି. (ନାଗ+ଅଙ୍ଗନା)—୧ । ହସ୍ତିନୀ—
Nāgāṅganā 1. A female elephant.
୨ । ହାତିର ଶୁଣ୍ଡ—2. The proboscis of an elephant (Apte).
୩ । ନାଗ ଜାତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀ (ନାଗ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)—
3. A female of the Nāga tribe.

ନାଗାଣି—ଗ୍ରା. ବିଶ.—ବର୍ଷକ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ (ଚାକର)—
Nāgāṇi (servant) Employed for a year.
ଲାଗ ମଇଠା (ଯଥା—ମୁଁ ମୁଲିଆ ଗୋଟିଏ ନାଗାଣି କରିଛି ।)

ନାଗୁଣ୍ଡା ଗ୍ରା. ବି.—୧ । ଲାଗେ ଲାଗେ କରା ଯିବା କର୍ମ—
ନାଗାଡ଼, ଲାଗାଡ଼ 1. A continuous work.
ଲଗାତାର ୨ । କ୍ରମ; ଅଭଙ୍ଗ କ୍ରମ—
2. Continuity; unbroken series.

ନାଗାଧିପ—ସଂ. ବି·—(ନାଗ+ଅଧିପ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ନାଗରାଜ;
Nāgādhipa ବାସୁକି—1. Bāsuki.
(ନାଗାଧିପତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଐରାବତ—
2. Indra's elephant.

ନାଗାନନ୍ଦ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ଶ୍ରୀହର୍ଷଙ୍କ ରଚିତ ସଂସ୍କୃତ ନାଟକବିଶେଷ—
Nāgānanda The title of a Sanscrit drama by Śrīharsha.

ନାଗାନ୍ତକ—ସଂ. ବି.—(ନାଗ+ଅନ୍ତକ=ନାଶକ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Nāgāntaka ୧ । ଗରୁଡ଼—1. Garurda.
ନାଗାରିକ, ନାଗାଶନ, ନାଗାରି } —ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ମୟୂର—3. Peacock.
୪ । ବନ୍ୟା କର୍କୋଟକୀ; ଅଷାଢ଼ୁଆ—
4. Memordica Dioecicamele (fruit and creeper).

ନାଗାନ୍ତକ ବିଦ୍ୟା—ଦେ. ବି.—(ନାଗାର୍ଜୁନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଥମେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିବାରୁ)—୧ । ଗୁଣି ଗାରୁଡ଼ି;
(ନାଗାନ୍ତ ବିଦ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ର—
1. Black magic; charms.
୨ । ଧାତୁର ମାରଣ ଜାରଣବିଦ୍ୟା; ହିନ୍ଦୁ ରସାୟନ ତତ୍ତ୍ୱ—
2. Hindu alchemy.
୩ । ସର୍ପ ବଶୀକରଣ ବିଦ୍ୟା—3. Snake-charm.

ନାଗାବଳୀ—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି (ନାମ)—ଏକ ନଦୀର ନାମ—
Nāgābalī The name of a river.

ନାଗାରି—ଦେ. ବି—୧ । ବନ୍ୟ ତୃଣବିଶେଷ—
Nāgāri 1. A kind of wild grass.
[ଦ୍ର—ଏହା ଧଳାଚିତା ଗୁଳୁପତ୍ର; ଫୁଲ ଧଳା; ଏ ଗଛ ନିକଟରେ ସାପ ରହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]
୨ । ନାଗାନ୍ତକ (ଦେଖ)—2 Nāgāntaka (See)

ନାଗାର୍ଜୁନ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ବୌଦ୍ଧ ମହାଯାନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ମହାପୁରୁଷବିଶେଷ—Name of a Buddhist reformer.
[ଦ୍ର-ଏ ବିଦର୍ଭ ଦେଶୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଂଶରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୧୦୦ଠାରୁ ୨୫୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଜୀବିତ ଥିଲେ । ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନା ଅନୁସାରେ ଏହାଙ୍କର ପରମାୟୁ ୭ବର୍ଷ ଥିବାର ଜଣାଯିବାରୁ ଏହାଙ୍କ ପିତା ମାତା ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଏହାଙ୍କୁ ନାଳନ୍ଦା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଛାଡ଼ିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏ ବହୁଦିନ ରହିଲେ । ହିନ୍ଦୁ ରସାୟନଶାସ୍ତ୍ର—ଗୁଣୀ, ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର, ଭୁଷୁଣ୍ଡି, ଧାତୁର ଜାରଣ, ମାରଣ, ଓ ବୌଦ୍ଧତତ୍ତ୍ୱ ମତରେ ସାଧନା ଏ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଥିଲେ ଓ ବୌଦ୍ଧ ମତର ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ଏ ବୌଦ୍ଧ ଦର୍ଶନର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଣେତା । ଏହାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ବୌଦ୍ଧ ଦର୍ଶନର ନାମ, ମାଧ୍ୟମିକ ସୂତ୍ର । ଏ ମଧ୍ୟ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଚିକିତ୍ସା ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନାଗାଲାବୁ—ସଂ. ବି—କୁମ୍ଭ ତୁମ୍ବି; ବଡ଼ ଲାଉ—
Nāgālābu A kind of circular big gourd.

ନାଗାଶନ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ବା ଉପପଦ ତତ୍ ବା ବହୁବ୍ରୀହି;ନାଗ=ସର୍ପ +ଅଶନ=ଭକ୍ଷକ, ଭକ୍ଷଣ)—ଗରୁଡ଼ (ଦେଖ)
Nāgāśana Garurda (See)

ନାଗାହ୍ୱ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାଗ=ହସ୍ତୀ+ଅହ୍ୱା=ନାମ)—
Nāgāhwa ହସ୍ତିନାପୁର—Hastinā, the ancient capital of India.
(ନାଗାହ୍ୱୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଗାହ୍ୱା—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଲକ୍ଷଣାମୂଳ (ଦେଖ)
Nāgāhwā Lakshaṇā mūla (See)

ନାଗିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାଗିନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—୧ । ନାଗଦନ୍ତୀ (ଦେଖ)
Nāgini 1. Nāgadantī (See)
୨ । ତାମ୍ବୁଲ; ପାନ—2. Betel plant; piper betel.
୩ । ଦୁର୍ଗା—3. A name of Goddess Durgā.
୪ । (ନାଗ+ଈ) ନାଗୁଣୀ—4. A female serpent.

ନାଗିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଲାଗିବା (ଦେଖ)
Nāgibā Lāgibā (See)

ନାଗି ହେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଲାଗି ହେବା (ଦେଖ)
Nāgi hebā Lāgi hebā (See)

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	୍	୍	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ୟ	ୟ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଉ	ନ୍

ନାଗୀ—ସଂ. ବି—୧ । (ନାଗ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)
Nāgī (ଫଣୀଭୂଷଣ) ଶିବ—1. Śiba.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀ (ନାଗ+ଈ) ନାଗପତ୍ନୀ; ନାଗୁଣୀ—
2. A female serpent.
୩ । ହସ୍ତିନୀ—3. A female elephant.

ନାଗୁଆ—ପ୍ରା. ବିଣ—୧ । ନିତି ଦିଅ ଯାଉଥିବା ବା ନିଆ ଯାଉଥିବା
Nāguā (ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି)—1. (commodities) Which
ବନ୍ଦେଜ୍ are taken or supplied regularly
ଲଗାର, ବନ୍ଧେଜ every day.
୨ । ନିତି କୌଣସି ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଉଥିବା ବା ନେଉଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. (a person) Who supplies or takes any article every day.
୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିତି କରୁଥିବା ବା କରାଉଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—3 (a person) Who uses to do any work every day.
ପ୍ରା. ବି—କୌଣସି ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ.(ଦୁଧ, ଦିଅ, ପରିବା) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରତିଦିନ ଯୋଗାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା—
An arrangement for the regular daily supply of any commodity to a person.

ନାଗୁଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନାଗୀ, ନାଗିନୀ)—ନାଗ ସ୍ତ୍ରୀ—
Nāguṇī A female serpent.
ନାଗିନୀ ହେମଚନ୍ଦ୍ର ବାହାର ବ ବାଳୀ ନାଗୁଣୀ—ବଦ୍ଧମାଥ. ବଚନିକାମାଧ୍ୟ ।
नागीन

ନାଗୁଲ—ଦେ. ବି—କର୍ଣ୍ଣର ନାଗାକୃତି ଅଳଙ୍କାର—
Nāgula An ear-ring shaped like a serpent.

ନାଗେନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବି (ନାଗ+ଇନ୍ଦ୍ର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ନାଗରାଜ (ଦେଖ)
Nāgendra Nāgarāja (See)
(ନାଗେଶ, ନାଗେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ

ନାଗେଶର—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାଗକେଶର)—୧ । ନାଗକେଶର (ଦେଖ)
Nāgeśara Nāgakeśara (See).
(ନାଗେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସାପୁଆଖେଳାମାନେ ଯେଉଁ ସ୍ୱର
ନାଗେଶର ବଂଶୀବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ସାପକୁ ଖେଳାନ୍ତି ଓ ଗାରୁଡ଼ି ସାପ
नागकेशर ବାହାର କରାଇ ଆଣନ୍ତି—
A kind of flute blown by snake charmers and snake catchers.
ତେ—ନାଗକେଶରକୁ ସଂ. ବି—୧ । (ନାଗ=ହସ୍ତୀ+ଈଶ୍ୱର=ଶ୍ରେଷ୍ଠ) ବଡ଼ ହାତୀ—1. A big elephant.
୨ । ସର୍ପଶ୍ରେଷ୍ଠ—2. The chief of serpents
(ଦେଶଜ ୨ୟ ଅର୍ଥ ଓ ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରଥମ ଅର୍ଥର ଶିଷ୍ଟ ପ୍ରୟୋଗ । ଯଥା—
ନହେ ଅକାଶ ଗରୁ ମାନସ ସରୋବର, ଶୁଭଲ ନାଗେଶ୍ୱର ରବ ।
ବଦ୍ୟସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ. ସର୍ପଜଣାଣ ।)

ନାଗେଶରି—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାଗ+ଈଶ୍ୱର)—
Nāgeśari ସାପୁଆଖେଳାମାନେ ବଜାଇବାର
(ନାଗଶର, ନାଗେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏକପ୍ରକାର ପେଁଏଳାଳି—
A kind of flute blown by snake charmers.
[ଦ୍ର—ଖେଳାମାନେ ଏହାକୁ ବଜାଇଲେ ନାଗମାନେ ଗାତରୁ ବାହାରନ୍ତି ଓ ଫଣା ଟେକି ଏହା ଶୁଣନ୍ତି । ଏହାର ମୁହଁ ଓ ଅଗରେ ନଳ ଥାଏ ଓ ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଲାକାର ଭୁମ୍ବୀ ଥାଏ ।]

ନାଗେଶ(ଶ୍ୱ)ରିଆ ଖେଳା—ଦେ. ବି—ସାପୁଆ ଖେଳା (ଦେଖ)
Nāgeśa(śwa)riā kelā Sāpuā kelā (See).

ନାଗୋଦର—ସଂ. ବି—୧ । ଶିରି ଆବରଣ କରିବା ସାଞ୍ଜ—
Nāgodara 1. A breastplate (Apte).
୨ । ଏକପ୍ରକାର ଗର୍ଭୋପଦ୍ରବ; ଗର୍ଭିଣୀର ରୋଗବିଶେଷ—
2 A peculiar disease of pregnancy (Apte).

ନାଙ୍କରା—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବିଣ—ନାକରା (ଦେଖ)
Nāṅkarā Nākarā (See).

ନାଙ୍ଗ(ଙ୍ଗୁ)ଡ଼େଇବା (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. କ୍ରି—ଲାଙ୍ଗୁଡ଼େଇବା ଇତ୍ୟାଦି
Nāṅg(ṅgu)rḍeibā (etc) (ଦେଖ)—Lāṅgurḍeibā etc (See .

ନାଙ୍ଗୁଡ଼ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବି—ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nāṅgurḍa (etc) Lāṅgurḍa etc (See).

ନାଙ୍ଗୁଡ଼ା (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବି—ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nāṅgurḍā (etc) Lāṅgurḍā etc (See).

ନାଙ୍ଗୁଡ଼ି—ପ୍ରା. ବିଣ—ଲୁଙ୍ଗୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Nāṅgurḍi Luṅgurḍā (See).
(ନାଙ୍ଗୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଚ୍ ନୁଚା—ଦେ. ବି (ସହଚର)—ନାଚ ତମାସା—
Nāch-nuchā Nācha tamāsā.
ନାଚଟାଚ ନାଉଚଚ

ନାଚ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନୃତ୍ୟ; ପ୍ରା. ନଚ୍ଚ, ନାଚ)—ନୃତ୍ୟ, ନାଟ—
Nācha Dancing.
ନାଚ नाच

ନାଚକରା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନୃତ୍ୟକର)—ନର୍ତ୍ତକାରୀ; ନାଟୁଆ—
Nāchakarā Dancer.
ନାଚଓଳା नटुआ

ନାଚ କୁଦ—ଦେ. ବି. (ସହଚର ଶବ୍ଦ)(ସଂ. ନୃତ୍ୟ+କୁର୍ଦ୍ଦନ)—ନାଚକୁଦା
Nācha kuda (ଦେଖ)—Nāchakudā (See)
ନାଚକୁଦ ନ କଲେ ପାଣି ଗୋଳିଆ ହୁଏ ?
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ନାଚକୁଦା—ଦେ. ବି. (ସହଚର ଶବ୍ଦ) (ସଂ. ନୃତ୍ୟ+କୁର୍ଦ୍ଦନ)—
Nāchakudā ନାଚିବା ସମୟ ଡେଇଁବା; ଲମ୍ଫ ଝମ୍ଫ—
ନାଚାକୁଦା Skipping and capering;
नाचना कुदना dancing and frisking

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅସର ସ୍ୱରରେ ଯୁକ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖା ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

ନାଚଖାନା —ଦେ. ବି.—ସଂ. ନୃତ୍ୟ; ଫା. ଖାନା)—୧ । ନୃତ୍ୟଶାଳା—
Nāchakhānā 1. Ball-room; a room where dancing takes place.
ନାଚଘର } —ଅନ୍ୟରୂପ
ନାଚମହଲ } ୨ । ନୃତ୍ୟଶାଳାର ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ—
2. Festive party where dancing is performed.
କେତେଥର ଦେଇଅଛ ନାଚଖାନା । ଗୁଣାକର, ବରବାର ।

ନାଚ ଖେଳ —ଦେ. ବି. (ସଂ. ନର୍ତ୍ତନ+ଖେଳ)—ନର୍ତ୍ତନ ଓ କ୍ରୀଡ଼ା
Nācha khela କୌତୁକ—Dancing and sport.
ନାଚାଖେଳା **नाचना खेलना**

ନାଚ ଗାଉଣା —ଦେ. ବି. (ସଂ. ନୃତ୍ୟ ଓ ଗାନ; ଅନୁଭବ ଶବ୍ଦ)—
Nācha gāuṇā ନୃତ୍ୟ ସହ ଗୀତ—Musical performance consisting of singing and dancing.
ନାଚ ଗାଓନା **नाचना गाना**

ନାଚଣି —ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନର୍ତ୍ତନ) – ୧ । ନୃତ୍ୟ; ନର୍ତ୍ତନ—
Nāchaṇi 1. Dancing.
ନାଚନ ୨ । ସ୍ତ୍ରୀ.—ନର୍ତ୍ତକୀ—
नाचना 2. A female dancer.
ନାଚନୀ **नाचनेवाली, नटी**

ନାଚଣି ପଖି(କ୍ଷି) —ଦେ. ବି.—ତନ୍ତୁର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ନିବଦ୍ଧ ଦଣ୍ଡ
Nāchaṇi pakhi (kshi) ଆକାରର କାଠି, ଯାହାର ଦୁଇ
ନାଚନୀ ପାଖୀ ପ୍ରାନ୍ତରେ ବଅସୂତା ଝୋଲା ଯାଇ ଥାଏ—
ନାଚୁଣି ପଖି } —ଅନ୍ୟରୂପ A stick from the two
ନାଚେଣି ପଖି } ends of which threads hang (a part of weaver's equipment).

ନାଚଣୀ —ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ନର୍ତ୍ତକୀ)—୧ । ନର୍ତ୍ତକୀ—
Nāchaṇī 1. Dancing woman.
ନାଚୁଣୀ } —ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ନାଚଣି ପଖି (ଦେଖ)
ନାଚେଣୀ } 2. Nāchaṇi pakhi (See)
ନାଚନୀ ୩ । ଆଖି ତୋଳାର ପୁଅ—
नाचवाली 3. The pupil of the eye.
ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ମାକିର୍ଦ୍ଦି (୨) (ଦେଖ)
Mākirḍi (2) (See)

ନାଚ ତମାସା —ଦେ. ବି. (ସଂ. ନୃତ୍ୟ ଓ ଆ. ତମାସା) ଏକାର୍ଥବୋଧକ
Nācha tamāsā ସହଚର ଶବ୍ଦ)—୧ । ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି; ନାଟ
ନାଚ ତମାସା ତାମସା—1. Dance and music.
नाच तमासा ୨ । ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ—2. Revelry.
(ନାଚତାମାସା, ନାଚତମାସା, ନାଚରଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଚନି —ଦେ. ବିଣ.—ନୃତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nāchani Pertaining to dancing.
ଦେ. ବି.—ନାଚିବାର ବେତନ—
Wages received for dancing.

ନାଚବାଲା —ଦେ. ବି. ପୁଂ—(ପ୍ରା. ନଚ + ଫା ପ୍ରତ୍ୟୟ ବାଲା)—ନର୍ତ୍ତକ;
Nāchabālā ନାଚୁଆ—Dancer.
ନାଚଓଲା **नाचवाला**
(ନାଚବୁଅଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ନାଚବାଲୀ, ନାଚବୁଅଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାଚୁର —ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଲାଚାର୍; ନାଚାର୍)—
Nāchāra ୧ । ନିରୁପାୟ, ଅନନ୍ୟୋପାୟ—
ନାଚାର 1. Having no other alternative or
लाचार, नाचार resource; resourceless.
(ନାଚାରୀ—ବି) ୨ । ନିରାଶ୍ରୟ—2. Helpless.
୩ । ନିରାଶ—3. Hopeless.

ନାଚି କୁଦି ହେବା —ଦେ. କ୍ରି—ଲମ୍ଫ ଝମ୍ଫ କରିବା—
Nāchi kudi hebā To frisk or caper about.
ନାଚା କୁଦା **नाचना कुदना**
(ନାଚିବା କୁଦିବା, ନାଚିବା ଡେଇଁବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଚିକେତାଃ —ସଂ. ବି. (ନାଚିକେତସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nāchiketāḥ ୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire.
୨ । ଋଷିବିଶେଷ, ଗୌତମଙ୍କ ପୁତ୍ର—
2. Name of a sage.

ନାଚିବା —ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନୃତ୍ ଧାତୁ, ପ୍ରା. ନଚ ଧାତୁ)—
Nāchibā ୧ । ନୃତ୍ୟ କରିବା; ତାଳ,ମାନ ଓ ବାଦ୍ୟ ଅନୁସାରେ
ନାଚା ପଦକ୍ଷେପ କରିବା—1. To dance.
नाचना ନାଚରେ ସବୁ ମଧ୍ୟରେ ଭଲ ହୋଇ ।
[ନଚ୍(ଚେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ] କୃଷ୍ଣସଂହିତା, ମହାଭାରତ ବନ ।
୨ । ଲମ୍ଫଝମ୍ଫ କରିବା—2. To caper about; to jump or frisk about.
ଯେତେ ଯେତେ ସେ ଯେତେନ୍ୟେ ନାଚ ଲଣ୍ଡାଇଲେ ।
କୃଷ୍ଣସଂହିତା, ମହାଭାରତ ସଭା ।
୩ । ରାଗରେ କମ୍ପିବା—3. To shake with anger.
୪ । ସ୍ପନ୍ଦିତ ହେବା—4. To vibrate; to oscilate; to throb.
କ୍ଷଣକେ ନାଚ ଉଠିବ ଲୋହିତ-ଶୋଣିତ । ମଧୁସୂଦନ, ଉତ୍କଳ ଗାଥା ।
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସର୍ବଦା କଳ୍ପନା ଚକ୍ଷୁ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା— 5. (figurative) To constantly appear before a person's fancy; to dance before the mind's eye.
(ଯଥା—ଜଗବନ୍ଧୁ ମୋତେ ଛାଡ଼ ଏଠାରୁ ଯିବା ଦିନଠାରୁ ତା ରୂପ ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ନାଚୁଛି ।)
[ଦ୍ର—ନାଚିବା କ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ କୁଦିବା, ଖେଳିବା, ଡେଇଁବ କ୍ରିୟା ସହଚରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ନାଚିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଉଠିବା, ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ନାଚିବା କୁଦିବା —ଦେ. କ୍ରି. (ସହଚର)—ନାଚିକୁଦି ହେବା—
Nāchibā kudibā To frisk or caper about.
ନାଚାକୁଦା **नाचना कुदना**

ନାଚିଲା ଲୋକକୁ ଲାଜ ନାହିଁ ଦେଖିଲା ଲୋକକୁ ଲାଜ— ଉଗ (ନ୍ୟାୟ)—
Nāchilā lokaku lāja nāhiñ dekhilā lokaku lāja
ନାଚନ୍ତୀର ନାହିଁ ଲାଜ ଦେଖନ୍ତୀର ଲାଜ ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ କୌଣସି
नाचेको लाजन देखेको लाज ଲଜ୍ଜାଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଉକ୍ତ ଲଜ୍ଜାଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲଜ୍ଜା ବୋଧ ନ କରେ, କିନ୍ତୁ ଦେଖଣାହାରୀ ତାହା ଦେଖି ଲଜ୍ଜିତ ହୁଏ, ସେ ସ୍ଥଳରେ ଏ ଉଗ କୁହାଯାଏ; ଏହିପରି, ଦେଖିଲା ଲୋକକୁ ଲାଜ ନାହିଁ ଦେଖିଲା ଲୋକକୁ ଲାଜ—
A proverb uttered when a person doing an act does not feel shame for it but persons who witness it feel ashamed.

ନାଛ – ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ଲକ୍ଷ୍ୟ) ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ କରିବା ପାଇଁ ବନ୍ଧୁକ
Nāchha ଆଦି ଦାଗିବା—1. Firing of a gun by aiming
दागा लक्ष्य, निशाना at a target.
ଦାଗ, ଛେଁକା ୨ । (ଲକ୍ଷ—ଚିହ୍ନ) ତାତିଲା ଲୁହାଦ୍ୱାରା କୌଣସି
दाग ଜୀବର ଚମଡ଼ାରେ ଦାଗ ଦେବା; ଚିଆଁ—2 Searing of the skin with a red hot iron.
ନସ୍ୟ नस ୩ । (ସଂ. ନସ୍ୟ) ନାସ; ନସ୍ୟ—3. Snuff.

ନାଛଦାନି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନସ୍ୟଧାନୀ)—ନାସ ରଖିବା ଡିବା—
Nāchhadāni Snuff box; a receptacle for snuff.
ନସ୍ୟଦାନ नसदानी

ନାଛିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଲକ୍ଷ୍ୟ)—୧ । ବନ୍ଧୁକ ମାରିବା—
Nāchhibā 1. To fire a gun.
ବନ୍ଧୁକଦାଗା ୨ । ବନ୍ଧୁକଦ୍ୱାରା ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ କରିବା—
बन्धुक चलाना 2. To fire a gun at a target.
(ନାଛୁ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
निशाना करना ୩ । ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା; ଲକ୍ଷ କରିବା—
3. To aim at a target

ସାକ୍ଷାତ ଅନଙ୍ଗ ଗ୍ରାସେ ସ୍ୱକ୍ଷ୍ମ ବକ୍ଷ
ତ୍ରିତ ଅନଙ୍ଗ ବି ନାହିଁ ଧୁକ୍ଷ – ରାଧାନାଥ. ନଳଦେବ୍ୟସ ।

ଦାଗା, ଛେଁକା ୪ । ତାତିଲା ଲୁହା ଦ୍ୱାରା ଦେହରେ ଦାଗଦେବା—
दागना 4. To sear with a red hot iron.
ଲାଗାନ ୫ । ପ୍ରଦୀପକୁ ଲଗାଇବା ବା ଜଳାଇବା—
सुलगाना 5. To light a lamp.
୬ । ବାଣ ପ୍ରଭୃତିରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିବା—
6. To set fire to a fire-work.

ନାଛେନା – ଗ୍ରାଦେ. (ଅଳ) ବି—ଅପରିଷ୍କୃତ; ଅବଜିଆ—
Nāchhenā Unclean; dirty.

ନାଛୋଡ଼—ଦେ. ବିଣ. (ହି. ନାଛୋଡ଼; ଫା. ନଛୋଡ଼ବାନ୍ଦା)—
Nāchhorā ୧ । ଏକ ଜିଦିଆ; ଜିଦ୍ଧରଣୀଳ—
(ନାଛୋଡ଼ବନ୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1 Importunate.
ନାଛୋଡ଼ବାନ୍ଦା ୨ । ଯେ କୌଣସି ବିଷୟକୁ ଛଡ଼େ ନାହିଁ—
नछोड़ बंधा 2 Pertinacious; presevering; dogged; that which sticks to a thing with tenacity.

ମିଳିଲେ ନାଛୋଡ଼ ବନ୍ଧା ସମ୍ବର ବରଷେ । ମଧୁସୂଦନ. କବିତା ।

ନାଜ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଲଜ୍ଜା)—ଲାଜ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nāja (etc) Lāja etc. (See)
लाज ଲାଜ ନାଜ ନ ଥାଏ ଯୋଇ ମୁହଁକ; ଭଣ୍ଡାର ନ ଥାଏ ଚଳିବାକୁ—ଉଗ ।

ନାଜକ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା ନାଜୁକ୍)—
Nājak ୧ । କୋମଳ—1. Soft
ନାଜକ ୨ । ସୁକୁମାର—2. Delicate.
नाजुक ୩ । ପତଳା—3. Thin.
୪ । ଯେ ସହିଷ୍ଣୁ ନୁହେଁ—4. Not capable of enduring hardship or rough usage.

ନାଜକୁରା(ଲା)—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ ଲଜ୍ଜାକୁଳ; ଲଜ୍ଜାଳୁ)—
Nājakurā(lā) ସ୍ୱଭାବତଃ ଲଜ୍ଜାଶୀଳ—
नाजुक लजीला Modest by nature.
[ନାଜକୁର(ଳ)ଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଜକୁରି(ଲି)—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଲଜ୍ଜାକୁଳା; ଲଜ୍ଜାଳୁ)—
Nājakuri(li) ଲଜ୍ଜାକୁଳା—Bashful; modest;
नाजुक लजीला shy (woman).
[ନାଜକୁରା(ଲା)—ପୁଂ) ଗ୍ରା. ବି—ଲଜ୍ଜାଳୁ ଲତା—
[ନାଜକୁରେ(ଇଲ)—ଅନ୍ୟରୂପ) The thorny mimosa creeper.

[ଦ୍ର—ନାଜକୁରି ଲତା ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଏକ ପ୍ରକାର ପତ୍ରଥା ଅଦରେ ଜନ୍ମେ ଓ କଣ୍ଟକୀ; ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ପାଣି କୂଳରେ ଜନ୍ମେ ଓ ଅକଣ୍ଟକୀ; ଏହାର ପତ୍ରକୁ ଲୋକେ ଶାଗ କରି ଖାଆନ୍ତି ।]

ନାଜକୁରି ବଦନ—ସଂ. ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ଈଷତ୍ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ସରୁ
Nājakuri badana ଚାଉଳର ଧାନ—A kind of fine
(ନାଜକୋଳି ବଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ) paddy producing a rice with a mild sweet scent.

ନାଜକୁରି ଲତା—ଗ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଲଜ୍ଜାଳୁ ଲତା)—
Nājakuri latā ଲଜ୍ଜାକୁରି ଲତା—
नाजुक लता A sensetive throny creeping plant;
लजउनी लता Mimosa Pudica.

ନାଜକୋଲା—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ—ନାଜକୁରା (ଦେଖ)
Nājakolā Nājakurā (See)
(ନାଜକୋଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ନାଜକୋଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାଜକୋଳି—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବି—ନାଜକୁରି (ଦେଖ)
Nājakoli Nājakuri (See)

ନାଜର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନାଜିର୍)—
Nājar ୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଦର୍ଶନ ବା ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ
नाजीर କରିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
नाजीर 1. Inspector; supervisor.
(ନାଜିର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଦାଲତରେ କାଜିମାନଙ୍କ ହୁକୁମ ତାମିଲ୍ କରିବା ନିମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ ପିଆଦାମାନଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର କର୍ମଚାରୀ—2. Nazir; bailiff of a court; the officer controlling the peons of a court.

[ଦ୍ର—ଏ ଫାରସୀ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀରେ ଚଳିଛି ।]

୨ । ମୁସଲମାନଙ୍କ ନାମବିଶେଷ—
2. A name given to Mahomedan males.

ନାଜରୁଖାନା—ବୈଦେ. ବି.—(ଫା. ନଜାରତ୍; ଫା. ନାଜର୍ + ଖାନାହ୍)
Nājār-khānā ନଜାରତ୍; ନାଜରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—
ନାଜୀରଖାନା Nizarat; the office of a Nazir.
ନାଜୀରଖାନା (ନାଜରୁଖାନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଜାରତି—ବୈଦେ. ବି.—(ଫା. ନଜାରତ୍)—୧ । ନାଜରୁଖାନା;
Nājarati ନାଜରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—
ନିଜାରତ The office of a Nazir.
ନଜାରତ ତି) ୨ । ନାଜରଙ୍କ କର୍ମ—
(ନାଜରତ୍; ନାଜରତ—ଅନ୍ୟରୂପ) The act of a Nazir.

ନାଜାରିତ—ବୈଦେ. ବି. (ବାଇବଲ୍ ଅନୁବାଦ)—ବାଇବଲ୍‌ଲେଖିତ ଗାଲିଲି
Nājārita ଦେଶର ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ ବା ନଗର—
A village or town in the district of Galillee; Nazareth; a country mentioned in the Bible.
[ଦ୍ର—ଏହି ଗ୍ରାମରେ ଯିଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୋଇ ଥିଲେ, ଏଥିପାଇଁ ଯିଶୁଙ୍କୁ ନାଜାରିତର ଯିଶୁ ବୋଲି ଯାଏ ।]

ନାଜାରୀୟ—ବୈଦେ. ବିଶ.—(ବାଇବଲ୍ ଅନୁବାଦ)—ନାଜାରିତ
Nājārīya ଦେଶବାସୀ – Nazarene

ନାଜିମ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—୧ । ମାନେଜର; ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ—
Nājim 1. Manager; supervisor.
ନାଜିମ ୨ । ଭାରତରେ ମୁସଲମାନ୍ ଶାସନ କାଳରେ କୌଣସି ରାଜ୍ୟ
ନାଜିମ ବା ପ୍ରଦେଶର ରାଜକୀୟ ଶାସନକର୍ତ୍ତା—2. A governor of a province under the Mahomedan rule of India.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କୁ ସମ୍ରାଟ ନିଯୁକ୍ତ କରୁଥିଲେ ଓ ଏହାଙ୍କ ଅଧୀନ ପ୍ରଦେଶର ବା ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ଶାସନଭାର ଏହାଙ୍କ ଠାରେ ନ୍ୟସ୍ତ ରହୁଥିଲା ।]

ନାଜିମାତ୍—ଦେ. ବି. (ବହୁବଚନ)—ଲଉଆଜିମା (ଦେଖ)
Nājimāt Lauājimā (See)
ଲଓଆଜିମାତ **ଲବାଜିମା**

ନାଜିହାଲ—ଦେ. ବିଶ.—(ଫା. ନାଜାହାଲ୍=ଅଣ୍ଟମ ଦଶା; ଫା.
Nājihāla ନାଜୁକ୍‌ହାଲ୍=ସୁକୁମାର ଅବସ୍ଥା—Delicate
ନାଜେହାଲ **ନାଜାହାଲ** situation—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)
ନାଜୁକହାଲ } —ଅନ୍ୟରୂପ ୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ; ବିପନ୍ନ; ଅଣ୍ଟମଦଶା-
ନାଜେହାଲ } ଗ୍ରସ୍ତ—1. Reduced to extreme wretchedness; at bay.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଳାନ୍ତ—2. Much tired.
ବୈଦେ. ବି.—ଅତି ବିପନ୍ନ ଅବସ୍ଥା—
A state of extreme wretchedness or misery

ନାଜୁକ—ଦେ. ବିଶ. ସ୍ତ—(ବଙ୍ଗଳା ଲଜ୍ଜୁକରୁ ଅନୁକୃତ)—(ଫ. ଲଜ୍ଜାଳୁ)
Nājuka ଲଜ୍ଜାଶୀଳ—Coy; shy; modest.
ନାଜୁକ ବୈଦେ. ବିଶ.—ନାଜକ (ଦେଖ)—
ନଜୀକା (ନାଜୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Nājaka (See)

ନାଜୁକୁରା(ଲା)—ପ୍ରା. ବିଶ. ସ୍ତ—ନାଜକୁରା (ଦେଖ)
Nājukurā(lā) Nājakurā (See)
[ନାଜୁକୁରା(ଲା)—ସ୍ତ୍ରୀ]

ନାଞ୍ଚ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବି—ଲାଞ୍ଚ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nāñcha (etc) Lāñcha etc (See)

ନାଞ୍ଜ—ପ୍ରା. ବି.—ଲାଞ୍ଜ (ଦେଖ)
Nāñja Lāñja (See)

ନାଞ୍ଜି—ପ୍ରା. ବି.—ଲାଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Nāñji Lāñji (See)

ନାଟ୍—ପ୍ରା. ବୈଦେ. ବି.—ଲାଟ୍ (ଦେଖ)
Nāṭ Lāṭ (See)

ନାଟ—ସଂ. ବି (ନଟ୍ ଧାତୁ=ନୃତ୍ୟ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—
Nāṭa ୧ । ନୃତ୍ୟ; ନାଚ – 1. Dance.
ଚେତ ଲସ ନାଟସନ୍ଧୁ ବଣ୍ଟସ୍ଥଟ ପରସ୍ପ୍ରେ ଅସିଲ ଭଡ଼—ବିଦ୍ୟସୁନ୍ଦର, ଚମ୍ପୂ ଗ ଗୀତ ।
୨ । ନାଟକାଭିନୟ—2. Theatrical performance.
୩ । କର୍ଣ୍ଣାଟ ଦେଶ—
3. The Carnatic country (in S. India.)
[ଦ୍ର—ଏହା ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ନାମ; ଏହା କୁମାରିକା ଅନ୍ତରୀପଠାରୁ ଉତ୍ତରକୁ କୃଷ୍ଣା ନଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଗିଅଛି । ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳର ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳକୁ ମାଲବାର ବୋଲାଯାଏ ।]
୪ । କର୍ଣ୍ଣାଟ ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. An inhabitant of the Carnatic country.
୫ । ସଙ୍ଗୀତର ରାଗବିଶେଷ—
5. Name of a Hindu musical tune.
[ଦ୍ର—କେହି କେହି ଏହାକୁ ମେଘ ରାଗର ଓ କେହି କେହି ଦୀପକ ରାଗର ପୁତ୍ର ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏହି ରାଗରେ ବୀରରସର ଗୀତମାନ ବୋଲାଯାଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
ବୈ. ବି—୧ । କଳି; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—1. Quarrel.
୨ । ଗୋଳମାଳ; ହୋଲାହଲ—2. Ado; bustle.
୩ । କାଣ୍ଡ କାରଖାନା—
3. A series of unusual events or acts.
ଏହି ପେଟ, ଏହି ପେଟ ଲାଗି ଧାନ ବୁଣ, ଏହି ପେଟ ଲାଗି ନିତ ନାଟ—ଚଗ ।
୪ । ବସ୍ତ୍ର—4. Wearing cloth.
୫ । କାଣ୍ଡ; ଶର—5. Arrow.
୬ । ନୃତ୍ୟଯୁକ୍ତ ତାମାସା; ସ୍ୱାଙ୍ଗ; ଯାତ୍ରା—
6. Pantomine; dancing party.
ବୈଦେ. ବି—୧ । (ଇଂ. ଲଟ୍) ଲଟ୍; ପୁଞ୍ଜ—
ଲାଟ Clusters; a lot.
ଲାଟ ୨ । (ଇଂ ଲର୍ଡ୍) ଲାଟ; ଗଭର୍ଣ୍ଣର—
2. Governor; Viceroy.
[ଦ୍ର—ଭାରତର ପ୍ରଧାନ ଗଭର୍ଣ୍ଣରଙ୍କୁ ବଡ଼ଲାଟ ଓ ପ୍ରାଦେଶିକ ଗଭର୍ଣ୍ଣରଙ୍କୁ ଛୋଟଲାଟ ବୋଲାଯାଏ ।]
୩ । (ଇଂ ଲଟ୍) ରାଜସ୍ୱ ବାକି ପାଇଁ ଜମିଦାରୀର ନିଲାମ—
3. Revenue-sale of a Zamindary.

ନାଟ ଆଖଡ଼ା—ଦେ. ବି (ସଂ. ନୃତ୍ୟ + ଅଖରାଟ)—ନାଟ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଳୟ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି ଶିକ୍ଷା ଦିଆ ଯାଏ—A place where dancing and music is taught.

Nāṭakkhardā
ନାଟଶାଳା
ନାଚକା ଅଖାଡ଼ା
(ନାଟ ଆଖେଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଟକ—ସଂ. ବି (ନଟ୍ ଧାତୁ = ନୃତ୍ୟ କରିବା + ଅଧିକରଣ. ଅକ)—
Nāṭaka ୧ । ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟ; ରୂପକ ଓ ଉପରୂପକ ଏହି ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟର ରୂପକ ଭାଗର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରକାର; ଅଭିନୟ ଗ୍ରନ୍ଥ —1. A drama

[ଦ୍ର—ନାଟକ କାବ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଗଣିତ । କାବ୍ୟ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ—ଶ୍ରାବ୍ୟ ଓ ଦୃଶ୍ୟ । ନାଟକ ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଟେ । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନାଟକ ବୋଲି ଯାଇଥାଏ । ଭରତ ମୁନିଙ୍କ ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ନାଟକ ବିଷୟକ ପ୍ରାଚୀନତମ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ । ଅଗ୍ନିପୁରାଣରେ ନାଟକର ଲକ୍ଷଣ ଆଦି ନିରୂପିତ ହୋଇଅଛି । ଏଥିରେ ଏକଶ୍ରେଣୀର କାବ୍ୟର ନାମ ପ୍ରକୀର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରକୀର୍ଣ୍ଣ ୨ ପ୍ରକାର—ଅଭିନେୟ ଓ ଶ୍ରାବ୍ୟ; ଅଗ୍ନିପୁରାଣରେ ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟ ବା ରୂପକ ୨୨ ପ୍ରକାର ଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ସାହିତ୍ୟଦର୍ପଣରେ ନାଟକର ଲକ୍ଷଣ ଓ ପ୍ରକାର ଆଦି ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ବିବୃତ ହୋଇଅଛି । ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟ ପ୍ରଧାନତଃ ୨ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ—ରୂପକ ଓ ଉପରୂପକ । ରୂପକ ୧୦ ପ୍ରକାର ଯଥା—ରୂପକ, ନାଟକ, ପ୍ରକରଣ, ଭାଣ, ବ୍ୟାୟୋଗ, ସମବକାର, ଡିମ, ଇହାମୃଗ, ଅଙ୍କୀଥୀ ଓ ପ୍ରହସନ; ଉପରୂପକ ୧୮ ପ୍ରକାର ଯଥା—ନାଟିକା, ତ୍ରୋଟକ, ଗୋଷ୍ଠୀ, ସଟ୍ଟକ, ନାଟ୍ୟରାସକ, ପ୍ରସ୍ଥାନ, ଉଦ୍ଭାଟ୍ୟ, କାବ୍ୟ, ପ୍ରେଙ୍ଖଣ, ରାସକ, ସଂଲାପକ, ଶ୍ରୀଗଦିତ, ଶିଂପକ, ବିଳାସିକା, ଦୁର୍ମଲ୍ଲିକା, ପ୍ରକରଣିକା, ହଲ୍ଲୀଶା, ଭାଣିକା । ଉକ୍ତ ବିଭାଗ ଅନୁସାରେ ନାଟକ ରୂପକର ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର; କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ଲୋକେ ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟକୁ ନାଟକ ନାମ ଦିଅନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟଦର୍ପଣ ଅନୁସାରେ କୌଣସି ଖ୍ୟାତ ବୃତ୍ତକୁ (ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଆଖ୍ୟାନ, ଯାହା କଳ୍ପିତ ନୁହେ ତାକୁ) ଅବଲମ୍ବନ କରି ନାଟକ ଲେଖିବା ଉଚିତ । ବହୁପ୍ରକାର ବିଳାସ, ସୁଖ, ଦୁଃଖ ଓ ଅନେକ ରସ ନାଟକରେ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ନାଟକରେ ୫ ଠାରୁ ୧୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଙ୍କ ରହିବା ଉଚିତ । ଧୀରୋଦାତ୍ତ ଓ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ବଂଶର କୌଣସି ପ୍ରତାପୀ ପୁରୁଷ, ବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାଟକର ନାୟକ ଏବଂ ଶୃଙ୍ଗାର ବା ବୀରରସ ନାଟକର ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗୀରସ ହେବା ଉଚିତ । ବୀରରସ ନାଟକରେ ଗୌଣରୂପରେ ଅସେ । ଯେଉଁ ରୂପକରେ ଶାନ୍ତ ଓ କରୁଣ ଆଦି ରସ ପ୍ରଧାନ ହୋଇଥାଏ ତାକୁ ନାଟକ ବୋଲି ଯାଇ ନ ପାରେ । ନାଟକର ସନ୍ଧିସ୍ଥଳରେ କୌଣସି ବିସ୍ମୟଜନକ ବ୍ୟାପାର ଓ ଉପସଂହାରରେ ମଙ୍ଗଳମୟ ବ୍ୟାପାର ଦେଖାଇବା ଆବଶ୍ୟକ । ବିୟୋଗାନ୍ତ ନାଟକ (Tragedy) ସଂସ୍କୃତ ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ରର ବିରୁଦ୍ଧ ଅଟେ । ଅଭିନୟ ଆରମ୍ଭରେ ଯେଉଁ ମଙ୍ଗଳାଚରଣ ବା ନାନ୍ଦୀ ବୋଲାଯାଏ ତହିଁର ନାମ 'ପୂର୍ବରଙ୍ଗ ।' ପୂର୍ବରଙ୍ଗ ବୋଲାଯିବା ପରେ ସୂତ୍ରଧାର ବା ସ୍ଥାପକ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚକୁ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ସଭ୍ୟମଣ୍ଡଳୀଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ଓ ତତ୍ପରେ ନଟ, ନଟୀ ଓ ସୂତ୍ରଧାର ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଅଭିନେୟ ନାଟକର ପ୍ରସ୍ତାବ, କବିଙ୍କ ବଂଶବର୍ଣ୍ଣନ ଆଦି କରନ୍ତି । ଏହାକୁ 'ପ୍ରସ୍ତାବନା' କହନ୍ତି । ଯେଉଁ ଇତିବୃତ୍ତ ବା ବିଷୟ ନେଇ ନାଟକ ରଚିତ ହୋଇଥାଏ ତାକୁ ବସ୍ତୁ (plot) କହନ୍ତି । ବସ୍ତୁ ଦୁଇ ପ୍ରକାର, ଆଧିକାରିକ ଓ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ । ସମସ୍ତ ଇତିବୃତ୍ତର ପ୍ରଧାନ ନାୟକଙ୍କୁ 'ଅଧିକାରୀ' ବୋଲାଯାଏ । ଅଧିକାରୀଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ନାଟକରେ ଯାହା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୁଏ ତାକୁ 'ଆଧିକାରିକ ବସ୍ତୁ' କହନ୍ତି (ଯଥା—ରାମଲୀଳାରେ ରାମଙ୍କ ଚରିତ) । ଏହି ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଉପକାରାର୍ଥ ବା ରସପୁଷ୍ଟି ପାଇଁ ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣନ ହୁଏ ତାକୁ 'ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ବସ୍ତୁ' କହନ୍ତି (ଯଥା—ରାମଲୀଳାରେ ସୁଗ୍ରୀବ, ବିଭୀଷଣ ଆଦିଙ୍କ ଚରିତ) । ରଙ୍ଗଭୂମିରେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ନାଟକୀୟ ବିଷୟକୁ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାର ନାମ 'ଅଭିନୟ' । ଅତଏବ ଅବସ୍ଥାନୁରୂପ ଅନୁକରଣ ବା ସ୍ୱଅଙ୍ଗର ନାମ ଅଭିନୟ ଅଟେ । ଅଭିନୟ ୪ ପ୍ରକାର—୧ । ଅଙ୍ଗଚେଷ୍ଟାଦ୍ୱାରା ଅଭିନୟର ନାମ ଆଙ୍ଗିକ, ୨ । ବଚନଦ୍ୱାରା ଅଭିନୟ ବାଚିକ, ୩ । ବେଶ ବାକ୍ୟ କରାଯିବା ଅଭିନୟ ଆହାର୍ଯ୍ୟ, ୪ । ଭାବର ଉଦ୍ରେକଦ୍ୱାରା ଜାତ କମ୍ପ, ସ୍ୱେଦ ଆଦିର ନାମ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଅଭିନୟ ଅଟେ । ବୀଜ (ଫଳ-ସିଦ୍ଧିର ମୂଳକାରଣ), ବିନ୍ଦୁ (ପ୍ରଥମ କଥା ପୁରା ହେବା ପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଙ୍ଗତ ବିଷୟର ଅଭିନୟନ), ପତାକା (ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ବ୍ୟାପକ ପ୍ରସଙ୍ଗର ବର୍ଣ୍ଣନ), ପ୍ରକରୀ (ଏକଦେଶବ୍ୟାପୀ ଚରିତ୍ରବର୍ଣ୍ଣନ) ଓ କାର୍ଯ୍ୟ (ଆରବ୍ଧ ହୋଇଥିବା କ୍ରିୟାର ଫଳସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ଅନୁଷ୍ଠିତ କାର୍ଯ୍ୟ), ଏହି ପାଞ୍ଚୋଟି ସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା ନାଟକର ପ୍ରୟୋଜନ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।

ଆଜିକାଲି ଦେଶୀୟ ଭାଷାରେ ଯେଉଁ ନାଟକମାନ ରଚିତ ହେଉଅଛି ତହିଁରେ ସଂସ୍କୃତ ନାଟକର ନିୟମମାନ ପାଳିତ ହେଉ-ନାହିଁ ।

ଭାରତବର୍ଷରେ ବହୁ ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ନାଟକର ପ୍ରଚଳନ ଅଛି । ଭରତ ମୁନିଙ୍କ ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଟେ । ରାମାୟଣ ମହାଭାରତ ଓ ହରିବଂଶ ଆଦିରେ ନଟ ଓ ନାଟକର ନାମ ମିଳେ । ସଂସ୍କୃତ ବୈୟାକରଣିକ ପାଣିନି, ଶିଳାଳୀ ଓ କୃଶାଶ୍ୱ ନାମକ ଦୁଇ ଜଣ ନଟସୂତ୍ରକାରଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି । ଯଜୁର୍ବେଦର ଶତପଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ସାମବେଦର ଅନୁପଦ ସୂତ୍ରରେ ଶିଳାଳୀଙ୍କ ନାମ ମିଳୁଅଛି । ଶତପଥ ବ୍ରାହ୍ମଣର ରଚନା ୪ ହଜାର ବର୍ଷ ପୂର୍ବରେ ହୋଇଥିବାର ପଣ୍ଡିତମାନେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଗ୍ରୀକ୍ ବା ଯୁନାନ୍ ଦେଶରେ ନାଟକର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ହୋଇଥିବା କଥା ଯାହା କେତେକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ କହନ୍ତି ତାହାକୁ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ମତ ବୋଲାଯାଇ ନ ପାରେ । ହରିବଂଶରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଓ ଶାମ୍ବ ପ୍ରଭୃତି ଯାଦବମାନେ ବଜ୍ରନାଭଙ୍କ ପୁରକୁ ଯାଇଥିଲେ, ସେଠାରେ ସେମାନେ 'ରାମଜନ୍ମ' ଓ 'ରମ୍ଭାଭିସାର' ନାଟକ ଦ୍ୱୟ ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ ଓ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଭିନେତାର କର୍ମ କରିଥିଲେ । ଭୁଲଷ୍ଟୀମାନେ ମଧ୍ୟ ପୁରୁଷଙ୍କ ପରି ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଅଂଶମାନ ଅଭିନୟ କରୁଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ଜିଲ୍‌ସନ୍ ଆଦି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମନୀଷୀମାନେ ସ୍ୱୀକାର କରିଅଛନ୍ତି ଯେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ନିଜେ ନିଜେ ନାଟକର ସୃଷ୍ଟିଯାତ କରିଥିଲେ ଓ ପ୍ରାଚୀନ

ହିନ୍ଦୁ ରାଜାମାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ ରଙ୍ଗଶାଳାମାନ ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ମଧ୍ୟଭାରତର ଶରଗୁଜା ରାଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ ପର୍ବତ ଗୁମ୍ଫାରେ ରଙ୍ଗଶାଳାର ଚିହ୍ନ ଅଦ୍ୟାପି ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି । ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ଭାରତକୁ ଆସିବା (ଖ୍ରୀ. ପୂ. ୩୦୦ ଶତାବ୍ଦୀ) ପୂର୍ବେ ଲିଖିତ ହୋଇଥିବା କୌଣସି ସଂସ୍କୃତ ନାଟକ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମିଳି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏଥିରୁ ତତ୍‌ପୂର୍ବରେ ଭାରତରେ ନାଟକର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇ ନ ଥିଲା ବୋଲି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିବା ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ । ଏହା ଅନୁମାନ କରାଯାଉଅଛି ଯେ ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ଭାରତକୁ ଆସିବା ପରେ ଭାରତୀୟ ଓ ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଶିଳ୍ପାଲୋଚନାର ଯେଉଁପରି ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ହୋଇଥିଲା, ସେହିପରି ନାଟକୀୟ କଳାଜ୍ଞାନର ମଧ୍ୟ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ହୋଇଥିଲା । ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ପଡ଼ୁଥିବା ପରଦାର ନାମ ଯବନିକା; ଏଥିରୁ କେହି କେହି ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ନାଟକାଭିନୟ ଯବନ (ଯୁନାନ୍ ବା ଗ୍ରୀକ୍) ମାନଙ୍କଠାରୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇଥିଲା । 'ଅଙ୍କ' ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ 'ଦୃଶ୍ୟ'ମାନ ସଂସ୍କୃତ ନାଟକରେ ମିଳେ, ସେଥିରୁ ଅନୁମିତ ହୁଏ ଯେ ପରଦା ଉପରେ ଚିତ୍ରମାନ ଅଙ୍କିତ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏଭଳି ନିଃସନ୍ଦେହରେ ବୋଲି ଯାଇପାରେ ଯେ ସିକନ୍ଦର (ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର୍) ଭାରତକୁ ଆସିବା ପରେ ଭାରତରେ ଅଭିନୟରେ ଚିତ୍ରପଟର ପ୍ରଚଳନ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଦେଶୀ ଅଭିନୟମାନ (ଯଥା—ରାସଲୀଳା, କୃଷ୍ଣଲୀଳା, ରାମଲୀଳା) ବିନା ପରଦାରେ ହୋଇ ଆସୁଅଛି—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି; ନର୍ତ୍ତକ—
2. A professional dancer.

୩ । ନାଟକାଭିନେତା; ନଟ—3. An actor.

୪ । (+ଭାବ. ଅକ) ଅଭିନୟ; ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ନଟମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ନାଟକୀୟ ବିଷୟର ପ୍ରଦର୍ଶନ—4. Acting of a drama; dramatic performance.

ନାଟକାବତାର— ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାଟକ+ଅବତାର)— ବିଷ୍ଣୁକର
Nāṭakābatāra ଅଭିନୟ; କୌଣସି ନାଟକର ଅଭିନୟ କାଳରେ ଅଭିନୟର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ, କିନ୍ତୁ ନାଟକୀୟ କଥାବସ୍ତୁର ବହିର୍ଭୂତ କୌଣସି ଅତୀତ ବା ଭବିଷ୍ୟତ ବିଷୟର ଅଭିନୟ—The performance of an interlude between the acts of the main play or drama.

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ଉତ୍ତରରାମଚରିତ ଓ ଅଭିଜ୍ଞାନଶକୁନ୍ତଳରେ ଓ ଇଂରାଜି ହାମ୍‌ଲେଟ୍ ନାଟକରେ ନାଟକାବତାରର ଉଦାହରଣ ଅଛି ।]

ଏଥିର ସଜ୍ଜା ବା ସୃଷ୍ଟି;-ବିଭିନ୍ନ୍ତ୍ରିଷ୍ୟ ନାଟ୍ୟାଂ ଜଅ.ଂ ଶନାଂ ନିଦର୍ଶକଃ
ସଂକ୍ଷିପ୍ତାର୍ଥସ୍ତୁ ବିଷ୍ଣୁସ୍ତ ଅବାଙ୍କସ୍ୟ ଦର୍ଶିତଃ – ସାହିତ୍ୟଦର୍ପଣ ।

ନାଟକାରୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନାଟ +କାରୀ)— ନର୍ତ୍ତକ;
Nāṭakārī ନାଚୁଆ—A dancer.

ନାଚୁୟା ଏହା ଗୁଣି ଗୋପୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାଟକାରୀ

ନଚୁଆ, ନଚନୀୟା କହିଲେ ସ ଭ୍ୟଙ୍କୁ ଟିକ୍ କରି ହସି କରି ।
କୃଷ୍ଣଦିହ ମହାଭାରତ ବନ ।

ନାଟକୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାଟକ+ଙ୍କୀ. ଈ)—୧ । ନର୍ତ୍ତକୀ—
Nāṭakī 1 A dancing girl.

୨ । ଇନ୍ଦ୍ରସଭା—2. The court of Indra.

ସଂ. ବି. ପୁଂ (ନାଟକ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ନାଟକ ରଚକ—
1. A dramatist.

୨ । ନୃତ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ନର୍ତ୍ତକ—
2. A professional dancer or actor.

ନାଟକୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ନାଟକ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଈୟ)—୧ । ନାଟକ
Nāṭakīya ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Dramatic; relating to drama.
(ନାଟକୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ନାଟକରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ—
2. Described or dealt with in a drama.

ନାଟକୁଟ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାଟ + କୂଟ)—ନଟକୁଟ (ଦେଖ)
Nāṭakuṭa Naṭakuṭa (See)

ନାଟକୁଟ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଦାସ—ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର)ବି—ନାଟର ଗୁରୁ
Nāṭakuṭa gobarddhana dāsa ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଦାସ (ଦେଖ)
Nāṭara guru gobarddhana dāsa (See)

ନାଟଗୁରୁ—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ସଂ.ନାଟ + ଗୁରୁ)—୧ । ନାଟ୍ୟାଚାର୍ଯ୍ୟ;
Nāṭaguru ଓସ୍ତାଦ୍—1. Dancing master.

କେତେ ଅଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗୀ ଶିଖାଇଣ ଥାଇ ନାଟଗୁରୁ ପ୍ରଭୁ ବାଣ—
ରାଧାନାଥ-ସମ୍ବାଦ

୨ । ସୂତ୍ରଧର—2. Stage manager;stage master.

୩ । ନାଟର ଗୁରୁ (ଦେଖ)—Nāṭara guru (See).

ନାଟଘର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାଟ + ଗୃହ)—ନାଟ୍ୟଶାଳା; ନାଚଖାନା—
Nāṭa ghara Dancing room; ball room.
ନାଟଶାଳା; **ନାଚଘର**

ନାଟ ତମାସା—ଦେ. ବି. (ସଂ.ନାଟ + ଆ, ତମାସାହ୍)—ନାଚତମାସା—
Nāṭa tamāsā (ଦେଖ)—Nācha tamāsā (See).
ନାଚ ତମାସା; **ନାଚତମାସା** (ନାଟ ତାମସା, ନାଚ ତାମାସା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଟ ପଟୁ—ସଂ. ବିଣ—(ନାଟ + ପଟୁ; ୭ମୀ ତତ୍)—ନୃତ୍ୟ ନିପୁଣ;
Nāṭa paṭu ବିଳାସ ନିପୁଣ—Sportive; skilful in dancing.

ଗତ.ଲସ ନାଟପଟୁ ଚଣ୍ଡଗଣ୍ଡ ପରସ୍ପରେ ଆସିଲ ଉଡ଼ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ—କ:ଗ ସ ଚଣ୍ଡ—ଗ ଗୀତ ।

ନାଟ ପିଲା—ଦେ. ବି—ନାଟୁଆପିଲା; ନୃତ୍ୟକାରୀ ବାଳକ—
Nāṭa pilā Dancing boy.
ନାଚଓୟାଲା ଛୋଁଡ଼ା; **ନାଚନେଵାଲା ଲଡ଼କା** (ନାଟୁଆପିଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଉତ୍କଳରେ ଅଳ୍ପବୟସ୍କ ସୌମ୍ୟରୂପ ବାଳକମାନଙ୍କୁ ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ଓ ପୌରାଣିକ ଅଭିନୟମାନ କରାଯାଏ । ପୌରାଣିକ ଅଭିନେତା ବାଳକ ଏକାଧିକ ସଂଖ୍ୟକ; ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ "ସଙ୍ଗୀ ପିଲା" କହନ୍ତି । ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲି ନାଚିବା ପିଲାଙ୍କୁ 'ଗୋଟିପୁଅ' କହନ୍ତି । ଗୋଟିପୁଅମାନେ ନାନାପ୍ରକାର ଅସାଧ୍ୟ 'ବର୍ଦ୍ଧ' ବା 'ବ୍ୟାୟାମ' ମାନ ଦେଖାନ୍ତି । ନାଟପିଲାମାନେ ଗୀତ ବୋଲିବା ବେଳେ ନାଚନ୍ତି ଓ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗି ଓ କରାଦି ଚାଳନ (ଯାଉଜା) ଦ୍ୱାରା ଗୀତର ଭାବାର୍ଥମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ।]

ନାଟ ଫାଟ—ଗ୍ରା. ବି (ସହଚର; ୨ୟ ଶବ୍ଦ ଜରଥକ)—ନୃତ୍ୟାଦି—
Nāṭa phāṭa Dancing etc.
ନାଚଟାଚ **ନାଚଉତ୍ସ, ନାଚନା କାଚନା**

ନାଟବନ୍ଦି—ଦେ ବି—ଲାଟବନ୍ଦି (ଦେଖ)
Nāṭabandi Lāṭabandi (See).

ନାଟ ମନ୍ଦିର—ବୈଦେ. ବି (ସ. ନାଟ + ମନ୍ଦିର)—୧ । ଦେବମନ୍ଦିରର ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ପ୍ରାସାଦବିଶେଷ—
Nāṭa mandira 1. Dancing saloon of a temple; the dancing hall attached to a temple.
ନାଟମନ୍ଦିର
[ଦ୍ର—ଉତ୍କଳର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେବାଳୟମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ଦିରରେ ଦେବ ବିଗ୍ରହ ଥାଆନ୍ତି; ତହିଁକୁ ଲାଗିଥିବା ମନ୍ଦିର (ସ ମୁଖଶାଳା=ଓ. ମୁଖୁଶିଆଳ) ରେ ଭକ୍ତମାନେ ଦେବଦର୍ଶନାର୍ଥ ଏକତ୍ର ହୁଅନ୍ତି ଓ ମୁଖଶାଳାକୁ ଲାଗି ନାଟମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଥାଏ; ସେଥିରେ ସମୟ-ସମୟରେ ଗୀତ, ବାଦ୍ୟ ଓ ନୃତ୍ୟଆଦି କରାଯାଏ । ଏହାଛଡ଼ା କେଉଁ କେଉଁ ମନ୍ଦିରରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର 'ଭୋଗମଣ୍ଡପ' ଥାଏ ।]
ସ. ବି—ନୃତ୍ୟଶାଳା; ନାଚଖାନା—
Ball-room; dancing saloon.

ନାଟମୟୂର—ସ. ବି (ସ. ନାଟ + ମୟୂର)—୧ । ନୃତ୍ୟକାରୀ ମୟୂର—
Nāṭamayūra ଯେଉଁ ଅଣ୍ଡିରା ମୟୂର ଅତି ମନୋହର-
ନାଟମୟୁର } ଅନ୍ୟରୂପ ରୂପେ ଲାଞ୍ଜକୁ ପଙ୍ଖା ପରି ବିସ୍ତୃତ କରି
ନାଟମୟୂର } ମେଘ ଉଠାଇବା ସମୟରେ ନୃତ୍ୟ କରେ-
1. A dancing peacock; a male peacock which struts with its fanlike outstretched tail on the rising of a clond.
୨ । ବ୍ୟଜନାକାରବିଶିଷ୍ଟ ନୃତ୍ୟକାରୀ ମୟୂର ଆକାରରେ ନିର୍ମିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
2. A golden ornament with the figure of peacock strutting with its tail outstretched.

ନାଟମୟୁର ଗୁଣା—ଦେ. ବି—ମୟୂରବସା ଗୁଣା; ନାଟମୟୂରର ଆକୃତି-
Nāṭamayūra guṇā ବିଶିଷ୍ଟ ନାକର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
(ନାଟମୟୁର ଗୁଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) A nose flower with the figure of a strutting peacock on it.

ନାଟର ଗୁରୁ—ଦେ. ବି (ସ. ନାଟଗୁରୁ)—୧ । ନାଟଗୁରୁ (ଦେଖ)
Nāṭara guru Nāṭaguru (See)
ନାଚେର ଓସ୍ତାଦ; **ନାଚଗୁରୁ, ଆସ୍ତାଦ୍**
୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନାଟ ଅଖଡ଼ାରେ ନୃତ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ନାଚ ଶିକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତି—2. A trainer of dancers in a dancing party.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବିଷୟ ବା ଘଟଣାର ମୌଳିକ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—3. (figurative)—The originator or founder of some matter.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—କୌଣସି ଦଳର ନେତା—
4. The leader of a group; a ringleader.

ନାଟର ଗୁରୁ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଦାସ—ଉଗ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି
Nāṭara gūru gobarddhana dāsa କାଣ୍ଡକାରଖାନାର ସୁନ୍ଦର
ନାଟେର ଗୁରୁ; **ନାଚକାଗୁରୁଗୋବରଧନଦାସ** ଥାଇ ବାହାରେ ଚିହ୍ନା ପଡ଼େ ନାହିଁ, ଅଥଚ ବାହାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରେ—The main wire-puller; one who pulls the wire from behind, one who controls a matter from behind.

ନାଟରେ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୁଳମ୍ବ ବାକି ନିମନ୍ତେ କୌଣସି
Nāṭare uthibā ଜମିଦାରୀ ନିଲାମ ହେବା ପାଇଁ ବିଜ୍ଞାପିତ ହେବା;
ନାଟେଉଠା ଲାଟରେ ଉଠିବା—1. (a zamindary) To be
ଲାଟପର ଚଢ଼ା ହୋନା advertised for sale for arrears of revenue.
୨ । କୌଣସି ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଅଦାଲତରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ନିଲାମ କରି ଯିବାର ବିଜ୍ଞାପିତ ହେବା—2 (any immoveable property) To be advertised for sale by public auction by court

ନାଟାମ୍ର—ସ. ବି—ତରଭୁଜ (ହିକାଣ୍ଡ ଶେଷ)—
Nāṭāmra Water melon.

ନାଟାର—ସ. ବି. ପୁଂ. (ନଟୀ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଆର)—ନଟୀପୁତ୍ର—
Nāṭāra The son of a dancing girl or actress.

ନାଟିଆ—ଦେ. ବି—ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
Nāṭiā A family-title of some Śūdras.

ନାଟିକା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଟ୍ ଧାତୁ=ନୃତ୍ୟ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ
Nāṭikā +ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
୧ । ଚାରିଗୋଟି ଅଙ୍କବିଶିଷ୍ଟ ନାଟକ—(ଯଥା—ସ୍ୱପ୍ନବାସବଦତ୍ତା, ରତ୍ନାବଳୀ ପ୍ରଭୃତି; ଏଥିର ଲକ୍ଷଣ:—ନାଟିକାକ୍ଷୁଦ୍ରବୃତ୍ତ୍ୟାଢ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀପ୍ରାୟା ଚତୁରଙ୍କିକା)—
1. A drama with four acts only.
୨ । ହାସ୍ୟରସ ପ୍ରଧାନ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଟକ—
2 A light comedy.
୩ । ନଟୀ; ନର୍ତ୍ତକୀ—3. A dancing girl; actress.
ଦେ. ବି. (ସ. ନାଡ଼ିକା)—୧ । ହାତ ବା ଗୋଡ଼ର ନାଡ଼ି—
1. Pulse.
ବଣ୍ଣାଟିକାଙ୍କ ନାଟିକା ଲିଖିତ ନାହିଁ—ଲଙ୍କ. ଟ୍ରେମ୍ବୁଧାନିଧ ।
୨ । ଦେହର ରକ୍ତବାହୀ ଶିରା—2. Vein; artery:
[ଦ୍ର—ଏହି ନାଟିକା ଶବ୍ଦ ସହିତ ଜୀବନ ଓ ପ୍ରାଣ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଜୀବନ ନାଟିକା, ପ୍ରାଣନାଟିକା ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

ନାଟିକା ଚିପିବା—ଦେ. ବି—ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି
Nāṭikā chipiba ବ୍ୟକ୍ତିର ମଣିବନ୍ଧ ନିକଟସ୍ଥ ନାଡ଼ୀର ସ୍ପନ୍ଦନକୁ
ନାଡ଼ିଟିପା ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା ଅନୁଭବ କରିବା—
ନାଡ଼ୀଦେଖନା To feel the pulse of a person.
(ନାଟିକା ଝପିବା; ନାଟିକା ଦେଖିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଟିକା ଛାଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ବି— ରୋଗୀ ବା ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ହାତ ବା
Nāṭikā chhārdijibā ଗୋଡ଼ର ନାଡ଼ିର କ୍ଷୀଣ ସ୍ପନ୍ଦନ ଅନ୍ୟ
ନାଡ଼ୀ ନାଳାଗା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବୋଧ ନ ହେବା; ରୋଗୀର ନାଡ଼ିର
ନାଡ଼ୀ ଡୁବଜାନା ସ୍ପନ୍ଦନ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ହାତର ଅଙ୍ଗୁଠିକୁ ଜଣା ନ
ଯିବା—The sinking of the pulse of a dying man; the pulsation of a dying person becoming too feeble to be felt by another person.

ନାଟିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନଟ୍ ଧାତୁ=ନୃତ୍ୟ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nāṭita ୧ । ଅଭିନୀତ—1 Acted.
୨ । ବ୍ୟତୀତ ଅଭିନୟ; ଯେଉଁ ନାଟକର ଅଭିନୟ ହୋଇଅଛି—
2. A drama which has been staged.
ସଂ. ବି. (ନଟ ଧାତୁ+ଣିଚ୍+କ୍ତ. ତ)—୧ । ନର୍ତ୍ତନ; ନଚାଇବା—
1. Causing another to dance.
୨ । ଅଭିନୟ—2. Acting.

ନାଟୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଲଟ୍ଟ)—୧ । ଲଟ୍ଟୁ; ଲଟ୍ଟୁ; ଖେଳିବାର ଯେଣ୍ଡୁ—
Nāṭu 1. A play ball; a whirling top.
ନାଟୁ ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ରୀଡ଼ନକ—
ଲଟ୍ଟୁ 2. (figurative) Plaything.
(ନାଟ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅମ୍ବେ କୁଟୁମ୍ବମାନଙ୍କର ନାଟୁପ୍ରାୟ ହୋଇଗଲୁ—
ଭାଷାକ ଅ. ଇତାଲିସ୍ ସୁତା ।

ନାଟୁଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନର୍ତ୍ତକ; ନଟ)—୧ । ନର୍ତ୍ତକ—
Nāṭuā 1. A dancer.
ଜଣାଇଲେ ସଖୀ ଧୂର୍ତ୍ତ ସେ ଭୃଙ୍ଗଫଟା ନାଟୁଆ ପ୍ରମାଣ—
ବଳଭଦ୍ର. ସଙ୍ଗୀତ ।
ନାଟୁଆ ୨ । ଅଭିନେତା; ନଟ—2 An actor.
ନଟୁଆ ୩ । ମଲ୍ଲକ୍ରୀଡ଼ା ଦେଖାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A wrestler or athlet.

ନାଟୁଆ ପିଲା (ଟୋକା)—ଦେ. ବି—ନାଟପିଲା; ନର୍ତ୍ତକ ବାଳକ—
Nāṭuā pilā (ṭokā) Dancing boy.
ନାଚଓୟାଲା ଛୋଁଡ଼ା **नाचका लड़का**

ନାଟୁ ବାଟ—ପ୍ରାଦେ. (ଅଣ୍ଟାମ) ବି—ଯାହା ସଡ଼କ ବାଟ ନୁହେଁ; ଛୁଡ଼
Nāṭu bāṭa ରୂପରେ ହୋଇଥିବା ବାଟ; କ୍ଷେତେ ପଦକ୍ରମରେ
ଯେଉଁ ବାଟ ଗଢ଼ିଲା—A path made on the ridges of fields; foot path; footway.

ନାଟେୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନଟୀ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ)—ନଟୀପୁତ୍ର—
Nāṭeya Son of a dancing girl or actress.
(ନାଟେର, ନାଟାର—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନାଟେୟୀ, ନଟେୟ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାଟ୍ଟୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଟ୍ଟ)—ନାଟୁ (ଦେଖ)
Nāṭṭu Nāṭu (See)

ନାଟ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନଟ+କର୍ମ ଅର୍ଥରେ. ଯ)—୧ । ନୃତ୍ୟକ୍ରିୟା—
Nāṭya 1. Dancing.
୨ । ଭୌଗିକ; ନୃତ୍ୟ, ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟ ଏ ତିନିଟିର ସମବାୟ—
2. Dance, song and music.
[ବ୍ର—ଏହାକୁ ବ୍ରହ୍ମା ଚାରି ବେଦରୁ ସଙ୍କଳନ କରିଥିଲେ; ଏହା ଶିବୋକ୍ତ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କଠାରୁ ଭରତ ମୁନି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଜଗତରେ ଏହା ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ ।]
୩ । ଅଭିନୟଦ୍ୱାରା ଚରିତ୍ର ପ୍ରଦର୍ଶନ—
3. Acting; dramatic performance.
୪ । ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ନାଟକ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ
ଶୁଭ ନକ୍ଷତ୍ର (ଯଥା—ଅନୁରାଧା, ଧନିଷ୍ଠା, ହସ୍ତା, ଚିତ୍ରା,
ସ୍ୱାତି, ଜ୍ୟେଷ୍ଠା, ଶତଭିଷା ଓ ରେବତୀ—ହୁ. ଶ.)—
4. Astrologically auspicious asterisms for starting a new drama or theatrical performance.

ନାଟ୍ୟକାର—ସଂ. ବି. (ନାଟ୍ୟ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nāṭyakāra ୧ । ନର୍ତ୍ତକ—1. A dancer.
୨ । ନଟ—2 An actor.
ଦେ. ବି—ନାଟକର ରଚକ—A dramatist.

ନାଟ୍ୟ ପ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନାଟ୍ୟ+ପ୍ରିୟ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nāṭya priya ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ବାଦ୍ୟ ପ୍ରିୟ ଯାହାର—
(ନାଟ୍ୟପ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Loving music.
ସଂ. ବି—ଶିବ; ମହାଦେବ—Śiba.

ନାଟ୍ୟ ବେଦ—ସଂ. ବି—ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ନୃତ୍ୟ ବାଦ୍ୟ ଗୀତାଦି
Nāṭya beda ବିଷୟକ ଉପବେଦ—Name of a minor Beda dealing with music and dancing and said to have been composed by Brahmā.
(ଯଥା—ଏହାର ନାମ ଗନ୍ଧର୍ବ ବେଦ ।)

ନାଟ୍ୟ ଶାଳା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାଟ୍ୟ+ଶାଳା=ଗୃହ)—
Nāṭya śālā ୧ । ନାଚଶାଳା—1. Dancing hall; dancing saloon; ballroom.
୨ । ନାଟ ଅଖଡ଼ା—2. The place where dancing is taught or dancers are trained.
୩ । ଥିଏଟର ଘର; ଥିଏଟରର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ—
3. The stage of a theatre.
୪ । ନାଟ ମନ୍ଦିର; ମନ୍ଦିର ବା ପ୍ରାସାଦ ଦ୍ୱାର ସମୀପ ଗୃହ—
4. A room adjoining the main temple or palace.

ନାଟ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି— ୧ । ନୃତ୍ୟ, ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟ ଅଭିନୟ ବିଷୟକ ଶାସ୍ତ୍ର
Nāṭya śāstra 1. The science of music; dancing and singing and plasing on musical instruments.
୨ । ଭରତ ମୁନିକୃତ ନାଟ୍ୟ ବିଷୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ—
2. Name of a musical work by sage Bharata.
[ବ୍ର—ଶିବ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ନାଟ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଅନୁସାରେ ବ୍ରହ୍ମା ଅଭିନବ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରି ନାଟ୍ୟବେଦ ନାମକ ଉପବେଦ ରଚନା କଲେ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କଠାରୁ ଭରତ ମୁନି ଏହା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଧରାରେ ଏହା ପ୍ରଚାର କଲେ । ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନାଟ୍ୟରସକ—ସଂ. ବି—ଏକ ଅଙ୍କବିଶିଷ୍ଟ ଏକ ପ୍ରକାର ରୂପରୂପକ
Nāṭya rāsaka ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟ—A kind of drama with one act only.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ନାୟକ ଉଦାତ୍ତ, ନାୟିକା ବାସକସଜ୍ଜା ଓ ରୂପନାୟକ ପୀଠମର୍ଦ୍ଦ ହୁଅନ୍ତି । ଏଥିରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଗୀତ ଓ ନୃତ୍ୟ ଥାଏ । ହ. ଶ.]

ନାଟ୍ୟାଚାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାଟ୍ୟ + ଆଚାର୍ଯ୍ୟ)—
Nāṭyāchārjya ୧ । ନାଟଗୁରୁ; ଯେ ନାଟ ଶିଖାଏ—1. A dancing master.

୨ । ରଙ୍ଗଭୂମିର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ—2. The superintendent of a theatre; stage manager.

ନାଟ୍ୟାଲଙ୍କାର—ସଂ. ବି—ନାଟକର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଅଲଙ୍କାର-ବିଶେଷ—
Nāṭyālaṅkāra Rhetorical figures which enhance the beauty of a drama.

[ଦ୍ର—ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ପଣରେ ନାଟ୍ୟାଲଙ୍କାରର ସଂଖ୍ୟା ୩୩ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ଯଥା—ଆଶୀର୍ବାଦ, ଅନ୍ଦେଦ, କପଟ, ଅକ୍ଷମା, ଗର୍ବ, ଉଦ୍ୟମ, ଆଶ୍ରୟ, ଉଦ୍ଭାସନ, ଶୋଭ, ସ୍ପୃହା, ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ, ଉପଯାଚ୍ଞା, ଆଶଂସା, ଅଧ୍ୟବସାୟ, ବିସର୍ପ, ଉତ୍କ୍ଷେପ, ଉତ୍ତେଜନ, ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ, ମାଳ, ଅର୍ଥ ବିଶେଷଣ, ପ୍ରୋତ୍ସାହନ, ସାହାଯ୍ୟ, ଅଭିମାନ, ଅନୁବୃତ୍ତ, ଉତ୍କୀର୍ତ୍ତନ, ଯାଚଞ୍ଚା, ପରିହାର, ନିବେଦନ, ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ, ଆଖ୍ୟାନ, ଯୁକ୍ତି, ପ୍ରହର୍ଷ ଓ ଶିକ୍ଷା । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନାଟ୍ୟୋକ୍ତି—ସଂ. ବି. (ନାଟ୍ୟ + ଉକ୍ତି)—
Nāṭyokti ୧ । ନାଟକରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଉଥିବା ବିଶିଷ୍ଟ ବାକ୍ୟ—1. Dramatic language.

୨ । ନାଟକରେ ବ୍ୟବହୃତ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି ଯିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦମାନ—2. Special words used in addressing particular persons in dramas.

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ନାଟକରେ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଡାକିବା ନାମ ବା ସମ୍ବୋଧନ । ଯଥା—ବ୍ରାହ୍ମଣ—ଆର୍ଯ୍ୟ; କ୍ଷତ୍ରିୟ—ମହାରାଜ; ସଖୀ—ହଳା; ମାତ ବ୍ୟକ୍ତି—ହଣ୍ଡା; ଚେଟୀ—ହଞ୍ଜା; ସ୍ୱାମୀ—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର; ରାଜାଙ୍କ ଶ୍ୟାଳକ—ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ; ସମାନସ୍ତର ବ୍ୟକ୍ତି—ହଂହୋ; ରାଜା—ଦେବ, ରାଜକୁମାର—ଯୁବରାଜ; ସାର୍ବଭୌମ—ଭଟ୍ଟ; ଭଗିନୀପତି—ଆର୍ଯ୍ୟ; ବେଶ୍ୟା—ଅଜ୍ଜୁକା, ଅଜ୍ଜୁକା; ବିଦ୍ୱାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି—ଭାବ; ଜନକ—ଆର୍ଯ୍ୟ; ରାଜକୁମାର—ଭର୍ତ୍ତୁଦାରକ; ଭଟ୍ଟାରକ; ରାଜସୁତା—ଭର୍ତ୍ତୁଦାରିକା; କୃତାଭିଷେକାଙ୍ଗନା—ଦେବୀ; ଇତର ରାଜ୍ଞୀ—ଭଟ୍ଟିନୀ; ଅବଧ୍ୟୋକ୍ତି —ଅବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟଂ; ମାତା—ଅମ୍ବା; ବାଳା—ବାସ୍ତ; ଆର୍ଯ୍ୟ—ମାରିଷ; ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଗିନୀ—ଅଜ୍ଜିକା ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଶବ୍ଦ ପରିବର୍ତ୍ତେ—ଜିବର୍ହଣ ।]

ନାଠା—ଦେ. ବିଶ. ସଂ. (ସଂ. ନତ)—
Nāṭhā ୧ । ଗେଡ଼ା—1. Dwarfish.

ବୈଠ୍ୟେ ନାଟା ୨ । (ସଂ. ନଷ୍ଟ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ପିତୃ ପିତାମହାଦି କିମ୍ବା ପୁତ୍ର ପୌତ୍ରାଦି କେହି ନ ଥାନ୍ତି—(ନାଠୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. (a person) Having no heirs.

ନାଠା
ନାଠି—ଦେ. ବି ଓ ବିଶ. (ସଂ. ଯଷ୍ଟି; ପ୍ରା. ଲଟ୍ଠି)—
Nāṭhi ଲାଠି (ଦେଖ)—Lāṭhi (See)

ନାଟାଇ ଲଟବା ହେଲା ଛିଡ଼ା ଉଚ୍ଚ ସେହ୍ନ, ତଳେ ତଳେ ଭୁଲ ଯଥା ନାଠି ସଞ୍ଚାଳନେ । ଚଳାମଣି ଦିରତ ଲଳନା ।

ଦେ. ବି—ନଟେଇ; ଯେଉଁ କାଠିରେ ସୂତା ଗୁଡ଼ିଆ ହୋଇଥାଏ—Distaff.

ନାଠି ଭାଙ୍ଗି ଛିଡ଼ା ହେବା—ସାଦେ. (ସ୍ତ୍ରୀ) କ୍ରି—
Nāṭhi bhāṅgi chhirḍā hebā ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନୁସରଣ କରି ବହୁକାଳ ଆଣ୍ଠୁକୁ ନ୍ୟୁବ୍ଜ କରି ଛିଡ଼ା ହେବା—To stand before a person with bent knees.

ନାଡ଼—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନାଳ)—୧ । ମୃଣାଳ; ପଦ୍ମ ଆଦି ଫୁଲର ଡେଙ୍ଗ—1. The stalk or long stem of lotus and other flowers.

ନାଡ଼ ବୋଁଟା ୨ । ପେଶୀ—2. Nerve.

ନାଡ଼ ନାଡ଼ୀଭୁଁଡ଼ି ୩ । (ସଂ. ନାଡ଼ୀ) ଦେହ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅନ୍ତ୍ର—3. Intestine tubular organs inside the body.

ଆଁତଡ଼ୀ; ଆଁତ ନାଡ଼ୀ ୪ । ରକ୍ତବାହିନୀ ଶିରା; ନାଡ଼ୀ—4. Pulse; vein; artery.

ନାଡ଼ୀ ନାଡ଼ୀ ୫ । ଯେଉଁ ଶିରା ନବଜାତ ଶିଶୁର ନାଭି ଓ ଗର୍ଭସ୍ଥ ଫୁଲ ସଙ୍ଗେ ଲାଗି ଥାଏ ଓ ଶିଶୁ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେବା ପରେ ଶିଶୁର

ନାଡ଼, ନାଡ଼; ଆଁବଳନାଳ ଆଁକଡ଼ା ଆଁକଡ଼ା ନାଭି ନିକଟରୁ ଯାହାକୁ ଫୁଲ ଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରି କାଟି ଦିଆ ଯାଏ ;ନାଭିନାଳ—5. Umbilical cord; the navel string.

୬ । ଲଙ୍ଗଳର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱାଂଶ ବା ବଳିର ବେକ; ଲଙ୍ଗଳର ବେକ—6. The neck of a plough; the main portion of the handle-piece of a plough.

୭ । ଗୁଣା ବସ୍ତୁଣି ଆଦିର ଯେଉଁ ବକ୍ରାଂଶ ନାକ ଛିଦ୍ରରେ ଗଳା ଯାଏ—7. The hooked portion of a nose-ring which is thrust into the bore of the nose;

ନାଡ଼ କଟା—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାଡ଼ୀ କର୍ତ୍ତନ)—ନବଜାତ ଶିଶୁର ନାଭି-
Nārḍa kaṭā ନାଳ ଛେଦନ—The cutting of the navel chord of a newly born infant.

ନାଡ଼ୀକାଟା ନାଳ କଟାଇ

ନାଡ଼ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ନାଡ଼ୀ+କର୍ତ୍ତନ)—ନବଜାତ ଶିଶୁର
Nārḍa kāṭibā ନାଭି ସଂଲଗ୍ନ ନାଡ଼ୀକୁ ଫୁଲରୁ ଛେଦନ କରିବା—To cut the navel string of a newly born baby

ନାଡ଼ୀ କାଟା ନାଳକାଟନା. ନାଳଛିନ୍ନା

ନାଡ଼ ଛତୁ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନଳ+ଛତ୍ରାକ) ଏକ ପ୍ରକାର ଛତୁ—
Nārḍa chhatu A kind of long stemmed mushroom.

ପୋଲ ଛାତ ଗୋବର ଛତା

[ଦ୍ର—ଏହା ଭୁଇଁରୁ ଶ୍ରାବଣ ଓ ଭାଦ୍ର ମାସରେ ଜନ୍ମେ । ଏଥିର ନାଡ଼ ବା ଡେଙ୍ଗ ସରୁ ଓ ଲମ୍ବା ଏବଂ ଛଡ଼ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।]

ନାଡ଼ ଫୁଲ—ଦେ. ବି.—(ସମ୍ବଲପୁର ଶବ୍ଦ)—ଫୁଲ ନାଡ଼; ନବଜାତ ଶିଶୁର ନାଭି ସଙ୍ଗେ ଲାଗି ଥିବା ନାଡ଼ୀ ଓ ଫୁଲ—ନାଡ଼ୀଫୁଲ
Nārḍa phula The placenta and the tube attached to the navel of a newly born baby; the navel string with the placenta attached to it when an infant is born.
ଆଁବଲନାଳ, ନାରବେଷାର, ନାରପୋଟୀ

ନାଡ଼ ଫୁଲ କରି ଟେକିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ନବଜାତ ଶିଶୁର ନାଭି
Nārḍa phula kari ṭekidebā ସଂଲଗ୍ନ ନାଡ଼ ଓ ଫୁଲ
ନାରବେଷାର ସମେତ ଉଠାଦେବା ଛେଦିତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପାଳନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସୂତି ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ହାତରେ ଛାଡ଼ି ଦିଆଯିବା ଅର୍ପଣ କରିବା—1. To hand over a newly born infant (with the placenta still attached), to the hands of another woman for bringing it up.

୨ । (ଓଡ଼ିଶାରେ ଏକ ପ୍ରକାର ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବାର ରୀତି)—ଶିଶୁ ଜନ୍ମ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହାର ନାଭି-ଛେଦନ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପୂର୍ବକୃତ ସଙ୍କଳ୍ପ ବା ଅଙ୍ଗୀକାର ଅନୁସାରେ ଛାଡ଼ି ଶିଶୁକୁ ପୋଷିଆ ମାତାଙ୍କ ହାତରେ ଜନ୍ମ କଲା ମାତ୍ର ଟେକି ଦେବା—2. To make over a newly born infant with the navel string still uncut to the woman who had promised to adopt it before it was born (a kind of taking in adoption of a child prevalent in Orissa.

[ଦ୍ର—ମୃତବତ୍ସା ପ୍ରସୂତି ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଶିଶୁ ଜନ୍ମ ହେବା ମାତ୍ରେ ନାଡ଼ ଫୁଲ ସହିତ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଶିଶୁକୁ ପାଳନ କରିବାକୁ ଅର୍ପଣ କଲେ ସେ ଶିଶୁଟି ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପତିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଅପୁତ୍ରିକା ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଠାରୁ ଜନ୍ମର ବହୁଦିନ ପୂର୍ବେ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବାର ସ୍ଥିର କରିଥାଆନ୍ତି ଓ ଶିଶୁ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେବା ମାତ୍ରେ ତାର ଛାଡ଼ି କଟା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରସୂତିଠାରୁ ଛାଡ଼ି ଶିଶୁକୁ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ଆପଣାର ଶିଶୁ ସ୍ୱରୂପ ଲାଳନପାଳନ କରନ୍ତି ।]

ନାଡ଼ା—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନାଡ଼ୀ)—୧ । ଗର୍ଭସ୍ଥ ଅନ୍ତ୍ର; ଅନ୍ତ୍ରବୁଲୁଳା—
Nārḍā 1. The intestines; the entrails.
ନାଡ଼ୀଭୁଁଡ଼ି

୨ । ଯେଉଁ ଶିରା ଅନ୍ତ୍ର ଓ ଅଣ୍ଡକୋଷକୁ ସଂଲଗ୍ନ କରି ଥାଏ—2. The duct joining the intestine with the testicle; the inguinal ligament.
ଆଁତ ନାଡ଼ା

ନାଡ଼ାଗଡ଼ିବା—ଦେ. ବି.—ଅଣ୍ଡକୋଷର ସ୍ଫୀତ ରୋଗ; ନାଡ଼ା ମୋଟ ଓ
Nārḍā gardibā ଦରଜ ହୋଇ ଅଣ୍ଡକୋଷର ସ୍ଫୀତ ଉତ୍ସାଦନ
ଆଁତ ଗୀରନା କରିବା—The painful swelling of the testicle due to the thickening of the inguinal ligament or the descent of the intestines into the testicle.

ନାଡ଼ା ଦରଜ ହେବା—ଦେ. ବି—ନାଡ଼ା ମୋଟା ଓ ଦରଜ ହେବା—
Nārḍā daraja hebā The painful swelling of the
ନାଡ଼ା ଦର୍ଦ ହଓଆ; ଆଁତମେ ଦ୍ଦ କରନା inguinal ligament.
[ନାଡ଼ା ଧରିବା, ନାଡ଼ା ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନାଡ଼ି—ସଂ. ବି. (ନଡ଼ ଧାତୁ. ଣିଚ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ; ଇନ+ଆ;+ଈ)—
Nārḍi ୧ । ନଳ—1. Tube; pipe.
ନାଡ଼ିକା, ନାଡ଼ୀ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଦେହସ୍ଥ ରକ୍ତବାହୀ ଶିରା; (ଏହା ନଳ ପରି ଖୋଲା ଓ ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ରକ୍ତ ଓ ରସାଦି ଚିବା ଆସିବା କରେ ।]
2. Artery; vein; blood vessel; tubular vessel of the body.

୩ । ହାତଗଣ୍ଠି ଓ ଗୋଡ଼ଗଣ୍ଠି ନିକଟରେ ଥିବା ଶିରା, ଯାହାକୁ ଚିପିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରସ୍ଥ କଫ ବାତ ପିତ୍ତର ଅବସ୍ଥା ଓ ହୃତ୍ପିଣ୍ଡର ସ୍ପନ୍ଦନର ପରିମାଣ ଜଣା ପଡ଼େ—3. Pulse.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ନାଡ଼ିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶରୀରର ରକ୍ତ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି ତାହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ୧ । ଯେଉଁ ନାଡ଼ିମାନ ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡରୁ ଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତକୁ ନେଇ ଦେହ ତମାମ ପହଞ୍ଚାନ୍ତି । ୨ । ଯେଉଁ ନାଡ଼ିମାନ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗରୁ ଅଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତକୁ ନେଇ ପ୍ରାଣବାୟୁ ଦ୍ୱାରା ତାହା ଶୋଧିତ ହେବାପାଇଁ ହୃଦୟରେ ପହଞ୍ଚାନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ନାଡ଼ିକୁ ବିଶେଷତଃ ନାଡ଼ି ବୋଲାଯାଏ ଓ ତହିଁରେହିଁ ସ୍ପନ୍ଦନ ଅଧିକତର ହେଉଥାଏ । ଅଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତକୁ ହୃଦୟରେ ପହଞ୍ଚାଉଥିବା ନାଡ଼ିମାନଙ୍କର ସ୍ପନ୍ଦନ ଅତି ସାମାନ୍ୟ । ଅଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତବାହୀ ନାଡ଼ିମାନ ଅଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତକୁ ନେଇ ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡର ଡାହାଣ କୋଠରରେ ପହଞ୍ଚାନ୍ତି । ସେଠାରୁ ଛାଡ଼ି ରକ୍ତ ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ ବାଟେ ଯାଇ ଶୁଦ୍ଧ ହୁଏ ଓ ଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତ ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡର ବାମକୋଠରରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସେଠାରୁ ଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତ-ବାହୀ ନାଡ଼ିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦେହ ତମାମକୁ ବାହିତ ହୁଏ । ହୃଦୟ ବସ୍ତିର ପ୍ରସାରିତ ଓ ସଙ୍କୁଚିତ ହେଉଅଛି ଓ ଏହି ପ୍ରସାରଣ ସଙ୍କୋଚନ ପ୍ରକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ତହିଁରେ ସଞ୍ଚିତ ରକ୍ତ ନାଡ଼ିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟକୁ ଚିବା ଆସିବା କରୁଛି । ନାଡ଼ିମାନ ମାଂସ ଓ ତଳଦିଆ ଚର୍ମରେ ନିର୍ମିତ ଓ ରବର ନଳ ପରି ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ । ନାଡ଼ିକୁ ଟାଣିଲେ ବଢ଼ିଯାଏ ଓ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ପୂର୍ବାବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ହୃଦୟର ବାମ କୋଠରି ଥରେ ସଙ୍କୁଚିତ ହେବାବେଳେ ତହିଁରୁ ପ୍ରାୟ ୧୪ ଛଟାଙ୍କି ରକ୍ତ ନାଡ଼ିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟକୁ ଠେଲି ହୋଇଯାଏ । ହୃଦୟର ଏହି ଆକୁଞ୍ଚନ ପ୍ରସାରଣ ଯୋଗୁ ନାଡ଼ିମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ପନ୍ଦନ ହୁଏ । ଏହି ସ୍ପନ୍ଦନ ବଡ଼ ନାଡ଼ିମାନଙ୍କର ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତବାହୀ ନାଡ଼ିମାନ କଟିଗଲେ ସେଥିରୁ ରକ୍ତ ପିଚିକି କରି ବାହାରେ । ଅଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତବାହୀ ନାଡ଼ି କଟିଗଲେ ରକ୍ତସ୍ରାବ ଧୀରେ ଧୀରେ ହୁଏ । ଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତ ନାଲିଆ ଓ ଅଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତ କଳା ଅଠାଳିଆ । କାନମୁଣ୍ଡା, ବେକ ମୁଣ୍ଡାର ବାମ ଓ ଡାହାଣ, ଉରୁସନ୍ଧିର ମଧ୍ୟଭାଗ, ଗୋଡ଼ର ବୁଢ଼ା ଅଙ୍ଗୁଠି ପାଖ ଓ ଗୋଡ଼ ପାଖ, ଲିଙ୍ଗର ଉପରଭାଗ, ହାତର

କଣ୍ଠ, ବାହୁର କନୁଣି ଉପର ଓ କାଖ, ଏହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କୁ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦ୍ୱାରା ଚପିଲେ ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନ ଦ୍ୱାରା ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡର ସ୍ପନ୍ଦନ ଜଣା ପଡ଼େ । ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନ ବନ୍ଦ ହେଲେ ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡର ସ୍ପନ୍ଦନ ବନ୍ଦ ହେବାର ଜଣାଯାଏ । ନାଡ଼ି ପରୀକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ରୋଗର ନିର୍ଣ୍ଣୟ ମଧ୍ୟ କରାଯାଏ । ଆୟୁର୍ବେଦ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ନାଡ଼ି ମାନଙ୍କର ବିଭାଗ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ସୁଶ୍ରୁତରେ ୭୦୦ ଶିରାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି, ତହିଁରୁ ୧୦ ରକ୍ତବାହୀ, ୧୦ କଫବାହୀ, ୧୦ ପିତ୍ତବାହୀ ଓ ୧୦ ବାୟୁବାହୀ । ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଅଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତର ବିଚାରରେ ଆୟୁର୍ବେଦରେ ନାଡ଼ିବିଭାଗ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ସୁଶ୍ରୁତରେ ଶିରା ଓ ଧମନୀର ମୂଳନାଉ ଥିବାର ବୋଲାଯାଇ ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଜ୍ଞାନରେ ଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତବାହୀ ନାଡ଼ିମାନଙ୍କୁ କେହି କେହି ଧମନୀ କହନ୍ତି । ନାଡ଼ି ପରୀକ୍ଷା ବିଷୟ ସୁଶ୍ରୁତରେ ନାହିଁ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଆୟୁର୍ବେଦିକ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଏଥିର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ଓ ନାଡ଼ି ପରୀକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ରୋଗମାନଙ୍କ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ବିଷୟ ବିହିତ ହୋଇଅଛି ।ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୪ । ଗଛ ବା ଫୁଲ ଆଦିର ସରୁ ଡେଙ୍ଗ ବା ନାଡ଼—
4. The stalk of a flower or a plant.

୫ । ଦେହାଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥ ଅନ୍ତ୍ର; ଅନ୍ତ୍ରବୁଜୁଳା—
5. Intestines; entrails.

୬ । ନାଡ଼ି; ନାଉ-ନାଡ଼ିକା—6. Navel string.

୭ । ଏକଦଣ୍ଡ ସମୟ; ୨ ଘଣ୍ଟା ସମୟ; ପ୍ରାୟ ୨୪ ମିନିଟ୍—
7. A period of 24 minutes; a period of 6 moments.

୮ । ନଳୀ ଘାଆ—8. Sinus.

୯ । ଜଳବାଷ୍ପ ସୂର୍ଯ୍ୟ ରଶ୍ମି—9. The rays of the sun which cause the waters to evaporate.

୧୦ । ବାଉଁଶର ନଳୀ—10. A bamboo tube.

୧୧ । ବଣିଆଙ୍କ ଫୁଙ୍କନଳୀ—11. Blow-pipe.

୧୨ । ବନ୍ଧୁକର ନଳୀ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
12. The barrel of a gun.

୧୩ । ଗଣ୍ଡଦୂର୍ବା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
13. A kind of tubular grass.

୧୪ । କୌଣସି ତୃଣର ଫୋଲ୍ଲା ଡାଙ୍ଗ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
14. A hollow stem of grass

୧୫ । ଛଦ୍ମ; କପଟ—15. Deceit

୧୬ । ନାଡ଼ୀ ନକ୍ଷତ୍ର (ଦେଖ) (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
16. Nārḍi nakshatra (See)

୧୭ । ହଠଯୋଗ ଅନୁସାରେ ଜ୍ଞାନବାହୀ, ଶକ୍ତିବାହୀ ଓ ଶ୍ୱାସପ୍ରଶ୍ୱାସବାହୀ ନାଡ଼ିମାନ—
17. The veins which carry no perception, energy and breath (according to Haṭha joga).

[ଦ୍ର— ଯୋଗୀମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ପିଠିର ମେରୁଦଣ୍ଡର ବାମ ପାଖେ ଇଡ଼ା ଓ ଡାହାଣପାଖେ ପିଙ୍ଗଳା ଏବଂ ଏ ଦୁହିଙ୍କ ମଝିରେ ସୁଷୁମ୍ନା ନାଡ଼ି ଅଛି । ସ୍ୱରୋଦୟ ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ନାକର ବାମ ପୁଡ଼ାରେ ବହୁଥିବା ନିଶ୍ୱାସ ଇଡ଼ା ଓ ଡାହାଣ ନାକ ପୁଡ଼ାରେ ବହୁଥିବା ନିଶ୍ୱାସ ପିଙ୍ଗଳା ନାଡ଼ିବାଟେ ଯିବା ଆସିବା କରେ ଓ ସୁଷୁମ୍ନା ନାଡ଼ି-ବାଟେ ଯିବା ଆସିବା ନିଶ୍ୱାସ ଦୁଇ ନାକପୁଡ଼ା ବାଟେ ସମାନ-ଭାବରେ ବହେ । ନାକରେ ବହୁଥିବା ନିଶ୍ୱାସକୁ ବାଉକରି ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଦୈନିକ ଶୁଭାଶୁଭ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଏ । ଇଡ଼ାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି, ପିଙ୍ଗଳାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି ଓ ସୁଷୁମ୍ନାରେ ତ୍ରିଗୁଣମୟ ଅଗ୍ନିଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି କଳ୍ପିତ ହୁଏ । ଏହି ନାଡ଼ିମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ବିନା ଯୋଗ ସାଧନ ଅସମ୍ଭବ । କେଉଁ ନାଡ଼ିରେ ନିଶ୍ୱାସ ଯିବା ସମୟରେ କି କି କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯିବ ତାହା ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଛି, ଯଥା— ଡାହାଣ ପୁଡ଼ାରେ ନିଶ୍ୱାସ ବହୁଥିବେଳେ ଖାଇବ, ବାଆଁ ପୁଡ଼ାରେ ନିଶ୍ୱାସ ଗଲାବେଳେ ଶୋଇବ । ସୁଷୁମ୍ନାର ନିମ୍ନଦେଶରେ ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାରର ଉପରେ କୁଣ୍ଡଳିନୀ ଶକ୍ତି ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ସୁଷୁମ୍ନା ନାଡ଼ି ବାଟେ ଶରୀରାଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥ ଷଟ୍‌ଚକ୍ରଭେଦ କରି କପାଳସ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମରନ୍ଧ୍ରରେ ପହଞ୍ଚେ ଓ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିବାବେଳେ ଯୋଗୀ ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରି ପରମାନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କର ସଂସାରବନ୍ଧନ ଛିନ୍ନ ହୁଏ— ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦେ. ବି—୧ । ନାଡ଼ିରଅଳୁଭଭିଶିଷ୍ଟ ଘୃତପକ୍ୱ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ—
ଅମିର୍ତୀ 1. A sweetmeat having coils.

ତନ୍ତ୍ରବାଣ୍ଡ ଝଇ ନାଡ଼ିକା ସୁଗୋରନ—ଅଭିମନ୍ୟୁ ବଦରଥଚକ୍ରାମଣି ।

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ; ମୃମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାଡ଼ିର ଗତି ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବାରୁ) ଜ୍ଞାନ; ଚେତନା—
2 Consciousness.

ଯଦୁମଣି ଯିବେ ପୂର୍ଣ ଯାମିନୀ ନ ସରେ ଅଛ ନାହିଁ ନ ତ
ବଦମୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ସଜନାଛୁଇଁ—
The beans of the Indian horse radish.

ପ୍ରାଦେ (ଫିହଭୂମ) ବି—ଖଡ଼ା (ଦେଖ)
Khardā (See).

ନାଡ଼ି ଉଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ଚ.—କ୍ଷୁଧାରେ କଲବଲ ହେବା; ଭୋକରେ ଫାକାସି ଉଡ଼ିଯିବା—Feeling of extreme pangs of hunger.
Nārḍi urḍijibā
(ନାଡ଼ି ଜଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନାଡ଼ିଜଳା, ନାଡ଼ି ଶୁଖଜାନା

ନାଡ଼ିକ—ସଂ. ବି (ନାଡ଼ି + କ)—୧ । ନଳତାଶାଗ—
Nārḍika 1. The jute leaves used as a potherb.

୨ । ନାଡ଼ି (ଦେଖ)—2. Nārḍi (See)

ନାଡ଼ି(ଡ଼ୀ)କଳାପକ—ସଂ. ବି—ସର୍ପାକ୍ଷୀ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Nārḍi (ṛḍī)kalāpaka Sarpākshī (See)

ନାଡ଼ିକା—ସଂ. ବି (ନାଡ଼ିକ + ଆ)—୧ । ଶ୍ୱାସବାହୀ ନଳ; ଗଳା—
Nārḍikā 1. Wind pipe; throat (Apte).
(ନାଡ଼ୀକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଏକ ଘଡ଼ି ସମୟ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A period of 45 minutes.

୩ । ଏକ ଦଣ୍ଡ ସମୟ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. A period of 24 minutes.

୪ । ନାଡ଼ିବ୍ରଣ—4. A fistulous sore (Apte).

୫ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କିରଣରେଖା —

5. A ray of the sun (Apte).

୬ । ଘଣ୍ଟା ବାଜିଆ ହେବାର ପିଟା ଘଣ୍ଟା—6. A gong on which the hours are struck (Apte).

ନାଡ଼ି କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନବଜାତ ଶିଶୁର ନାଭି ନାଡ଼ି ଛେଦନ କରିବା—To cut the navel string of an infant.
Nārḍi kāṭibā
ନାଡ଼ିକାଟା **ନାଡ଼ିଛାଲନା**

ନାଡ଼ିକେଳ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—ନାରିକେଳ; ନଡ଼ିଆ—Cocoanut
Nārḍikela (ନାଡ଼ୀକେଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଡ଼ି ଚରଣ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାଡ଼ି+ଚରଣ; ଯାହାର ଗୋଡ଼ ନଳପରି ସରୁ)—ପକ୍ଷୀ—Bird (Apte).
Nārḍi charaṇa
(ନାଡ଼ୀଚରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଡ଼ି ଚିପା—ଦେ. ବି—୧ । ନାଡ଼ି ପରୀକ୍ଷା; ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନକୁ ହାତ ଦ୍ୱାରା ବୋଧ କରିବା—1. Feeling of the pulse.
Nārḍi chipā
ନାଡ଼ିଟେପା, ନାଡ଼ିଧରା, ନାଡ଼ିଦେଖା **ନାଡ଼ୀ ଦେଖନା**

୨ । (ଯେ ନାଡ଼ି ଚିପେ) ବୈଦ୍ୟ; କବିରାଜ—2. A physician (one who feels the pulse of patients),
ନାଡ଼ିଚିପା, ନାଡ଼ିଦେଖା, ନାଡ଼ିଧରା } ଅନ୍ୟରୂପ

ନାଡ଼ି ଚିପିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନାଡ଼ି ପରୀକ୍ଷା କରିବା; ରୋଗୀର ଅବସ୍ଥା ଜାଣିବା ନିମନ୍ତେ ରୋଗୀର ହାତ ଗୋଡ଼ର ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନକୁ ଅଙ୍ଗୁଠି ଦ୍ୱାରା ଅନୁଭବ କରିବା—1. To feel the pulse of a patient,
Nārḍi chipibā
ନାଡ଼ିଟେପା, ନାଡ଼ିଦେଖା **ନାଡ଼ୀ ଦେଖନା, ନାଡ଼ୀ ପକଡ଼ନା**

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମତ ବା ପ୍ରକୃତି ଠାରେଇବା—2. To ascertain a person's opinion or nature.
ନାଡ଼ି ଚିପିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ନାଡ଼ି ଦେଖିବା
ନାଡ଼ି ଧରିବା

ନାଡ଼ି ଚୀର—ସଂ. ବି—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନଳ ଜାତୀୟ ଫୁଲ—1. A small reed (Apte).
Nārḍi chira
(ନାଡ଼ୀଚୀର—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ତନ୍ତୁବାୟର ଛଣ୍ଡା—2 A tube round which the woof is wound (Apte).

ନାଡ଼ି ଜଂଘ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାଡ଼ି+ଜଂଘ)—୧ । କାକ; କୁଆ—1 Crow.
Nārḍi jaṁgha
(ନାଡ଼ୀଜଂଘ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ବଗ—2. A kind of crane.

୩ । (ନାମ) ଏକ ମୁନିଙ୍କ ନାମ—3. Name of a sage.

[ଦ୍ର—ମହାଭାରତ ଅନୁସାରେ ଏ କଶ୍ୟପଙ୍କ ପୁତ୍ର, ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପ୍ରିୟପାତ୍ର ଓ ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ଗୋଟିଏ ବକ ଥିଲେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନାଡ଼ି ଛାଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—୧ । ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନ ବନ୍ଦ ହେବା; ରୋଗୀର ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନ ପରୀକ୍ଷକଙ୍କ ହାତରୁ ଜଣା ନ ଯିବା—1. The sinking of the pulse of a patient.
Nārḍi chhārḍibā
(ନାଡ଼ି ଛଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନାଡ଼ିଛାଡ଼ା **ନାଡ଼ିଡୁବିଯାନା, ନାଡ଼ିଛୁଟିଯାନା**

୨ । ପ୍ରାଣବାୟୁ ଶରୀରରୁ ନିର୍ଗତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—2. Dying condition.

ନାଡ଼ି ତରଙ୍ଗ—ସଂ. ବି—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ହସ୍ତିକ; ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷୀ
Nārḍi taraṅga (ହି. ଶ)—1. An astrologer (Apte).

୨ । କାକୋଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)

2. Kākoḷa (See)

୩ । ସ୍ତ୍ରୀର ଧର୍ଷକ ବ୍ୟକ୍ତି—

3. A debaucher; a ravisher (Apte).

ନାଡ଼ି ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ବୈଦ୍ୟଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିଜର ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନର ପରୀକ୍ଷା କରାଇବା—To have one's pulse examined or felt by a physician.
Nārḍi dekhā(khe)ibā
ନାଡ଼ିଦେଖାନ **ନାଡ଼ିଦିଖାନା**

ନାଡ଼ି ନକ୍ଷତ୍ର—ସଂ. ବି (ନାଡ଼ି+ନକ୍ଷତ୍ର)—୧ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ବର ବଧୂଙ୍କ ଜାତକ ଗଣନାର୍ଥେ କଳ୍ପିତ ଚକ୍ରରେ ସ୍ଥିତ ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ—1. The title of some asterisms in connection with the astrological calculation of the horoscopes of a bridegroom and bride elect.
Nārḍi nakshatra

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ ତାକୁ ଓ ତହିଁଠାରୁ ଦଶମ, ଷୋଡ଼ଶ, ଅଷ୍ଟାଦଶ, ତ୍ରୟୋବିଂଶ ଓ ପଞ୍ଚଦଶ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ନାଡ଼ି ନକ୍ଷତ୍ର ବା ନାଡ଼ୀ କହନ୍ତି । ଜନ୍ମ ନାଡ଼ିକୁ ଆଦ୍ୟ, ଦଶମ ନାଡ଼ିକୁ କର୍ମ, ଷୋଡ଼ଶକୁ ସାଂଘାତିକ, ଅଷ୍ଟାଦଶକୁ ସମୁଦୟ, ତ୍ରୟୋବିଂଶକୁ ବିନାଶ ଓ ପଞ୍ଚବିଂଶକୁ ମାନସ ନାଡ଼ୀ ବୋଲାଯାଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଜନ୍ମ ନକ୍ଷତ୍ର—2. The natal asterism of a person; the star in the ascendant at one's birth.

ନାଡ଼ିନକ୍ଷତ୍ର ଦେ. ବି (ସଂ. ନାଡ଼ି+ନକ୍ଷତ୍ର)—୧ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଶରୀରସ୍ଥ ନାଡ଼ି ଓ ଜାତକର ନକ୍ଷତ୍ର ଦେଖି ତାହାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ଶୁଭାଶୁଭ ଫଳ ଜଣା ଯାଇପାରେ) (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯାବତୀୟ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟ—
(ନାଡ଼ୀନକ୍ଷତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

1. All the available informations about a person.

(ଯଥା—ଆରେ ବାପା ! ମୋ ଆଗରେ ଏତେ ବଢ଼ାଇ କର ନାଁ; ମତେ ତୋ ନାଡ଼ୀ ନକ୍ଷତ୍ର ସବୁ ଜଣା ।)

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତିଗତ ଅଭ୍ୟାସ ଓ ଗତିବିଧି—

2. A person's movements, nature and habits.

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟମାନ—

3. All the secrets of a person.

ନାଡ଼ିନ୍ଧମ—ସଂ. ବି (ନାଡ଼ିଂ=ବାୟୁଶନଳୀରୁ+ଧମ୍ ଧାତୁ ଶବ୍ଦ କରିବା, ଫୁଙ୍କିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ—ଯେ ନଳୀରେ ଅର୍ଥ ଫୁଙ୍କେ)—୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର ବଣିଅ—1. Goldsmith.
(ନାଡ଼ୀନ୍ଧମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବିଣ—୧ । (ଯାହା ଦେଖିଲେ ବା ଶୁଣିଲେ ଲୋକର ଶରୀରସ୍ଥ ନାଡ଼ିମାନ ଦୋହଲିଯାଏ) ଭୟାନକ; ଚିତ୍ତଜନକ—

1. Terrifying.

୨ । ଶ୍ୱାସକୁ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ଚଳାଇବାବାଲା (ହ୍ର. ଶ) —
2. Taking or heaving swift gasps and breaths.

ନାଡ଼ିନ୍ଧୟ—ସଂ. ବିଣ (ନାଡ଼ + ଧେ ଧାତୁ = ପାନକରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nārdindhaya ଯେ ନଳ ଦ୍ୱାରା ପାନ କରେ—
(ନାଡ଼ୀନ୍ଧୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Drinking through a tube.

ନାଡ଼ିପତ୍ର—ସଂ. ବି—ନଳତା ଶାଗ; ନଳତାପତ୍ରା—
Nārdipatra Leaf of jute plant; the Jew's mallow
(ନାଡ଼ୀପତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) used as a pot herb.

ନାଡ଼ି(ଡ଼ୀ)ବଳୟ—ସଂ. ବି—ସିଦ୍ଧାନ୍ତଶିରୋମଣି ଲିଖିତ ସମୟସୂଚକ
Nārdi(rdī)balaya ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ହ୍ର. ଶ.) —
A kind of clock used in ancient India.

ଦେ. ବି—ନାଡ଼ିର ଗତି ଜ୍ଞାପକ ଆଧୁନିକ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
(ଦ୍ର—ଏହାକୁ ନାଡ଼ି ଉପରେ ରଖିଦେଲେ ନାଡ଼ିର ଶୀଣତମ ସ୍ପନ୍ଦନ ମଧ୍ୟ ଜଣାପଡ଼େ)—
Sphygmograph.

ନାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଲଡ଼ ଧାତୁ = ଉପରକୁ ଫିଙ୍ଗିବା; ସଂ. ନଡ଼, ଧାତୁ ଣିଚ ନାଡ଼ ଧାତୁ = ଭ୍ରଂଶକରିବା)—
ନାଡା ୧ । ଦୋହଲିବା; ନଡ଼ ନଡ଼ ହୋଇ ଝୁଲିବା—
हिलाना, डुलाना 1. To move; to dangle; to hang down loosely.

ବେଙ୍ଗ ଲମ୍ବାଗଳ ଝୁଅ ଜେଉ
ଗୋଡ଼ ବଉଁଝ ନାଡ଼ୁଥିଲା—ଶିଶୁଗୀତ ।

୨ । (ପୁଚ୍ଛ ଆଦିକୁ) ଇତସ୍ତତଃ ଚାଳିତ କରିବା; ହଲାଇବା—
2 To wag; to shake.

ନାଡ଼ି(ଡ଼ୀ)ବ୍ରଣ—ସଂ. ବି—ନାଳଘାଆ; ଯେଉଁ ଘାଆର ଉପର ଅଂଶ ଶୁଖି-
Nārdi(rdī)braṇa ଗଲା ପରି ଦେଖା ଯାଉଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଭିତରେ ପୂଜ ବଢ଼ୁଥାଏ—Sinus; fistulous sore.

ନାଡ଼ିଭୁଡ଼ି—ଦେ. ବି (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ଅନ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକ—
Nārdibhurdi Intestines; entrails.

ନାଡ଼ିଭୁଡ଼ି ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସିଂହଭୂମ)—
आँतउँत ୧ । ପୋଇଶାଢ଼; ପୋଇଶଢ଼ା—
1. The stem of the Basella creeper.

୨ । ସଜନାଆଦିର ଛୁଇଁ—
2. The pod or legume of the Moringa tree.

ନାଡ଼ି(ଡ଼ୀ)ମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବି.—ବିଷୁବତ୍ ରେଖା; ଖଗୋଳରେ କଳ୍ପିତ
Nārdi (rdī) maṇḍala ବିଷୁବ ରେଖା—The celestial equator.

[ଦ୍ର—ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏହି ରେଖା ଉପରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ପୃଥିବୀର ଦିବା ରାତ୍ରି ସମାନ ହୁଏ ।]

ନାଡ଼ି(ଡ଼ୀ)ଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି.—୧ । ନଳଯୁକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର—Any tubular
Nārdi(rdī) jantra instrument (Apte).

୨ । ସୁଶ୍ରୁତରେ ଶସ୍ତ୍ର ଚିକିତ୍ସାର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ଯଦ୍ୱାରା ନାଡ଼ି ମଧ୍ୟରେ ପଶି ଯାଇଥିବା ବସ୍ତୁକୁ ବାହାର କରି ଯାଉଥିଲା (ହ୍ର ଶ.)—2. A kind of surgical instrument mentioned in the Suśruta by which any foreign thing introduced inside the veins was extracted.

ନାଡ଼ି ଲାଗିବା—ଦେ. କ.—ରୋଗୀର ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନ ପରୀକ୍ଷକଙ୍କ ହାତକୁ
Nārdi lāgibā ଜଣା ଯିବା—The state of the pulse
नाड़ी मिलना ନାଡ଼ି ମିଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) of a patient being felt by the examiner.

ନାଡ଼ିଶାକ—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—ନଳତା (ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Nārdiśāka (ନାଡ଼ୀଶାକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Jute.

ନାଡ଼ି ଶୋଧନ—ସଂ. ବି. (ନାଡ଼ି + ଶୋଧନ)—ଯୋଗୀମାନଙ୍କର ଜଳ ଓ
Nārdi śodhana ବାୟୁଦ୍ୱାରା ଶରୀରସ୍ଥ ନାଡ଼ି ଓ ଅନ୍ତ୍ର ପରିଷ୍କାର କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—The practice of cleansing the veins and intestine practised by Jogis.

ନାଡ଼ି(ଡ଼ୀ)ହିଙ୍ଗୁ—ସଂ. ବି.—ଏକପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷ ଓ ତହିଁରୁ ନିର୍ଗତ ନିର୍ଯ୍ୟାସ—
Nārdi rdī)hiṅgu Dikamallgum; gummy Gardinia and the gum extracted from it.

ସଂ. ନାମ.—ନାଡ଼ି(ଡ଼ୀ)ହିଙ୍ଗୁ, ପଲାଶାଖ୍ୟା, ଶିବାଦନୀ, ପିଣ୍ଡା ଜନ୍ତୁକା, ଗ୍ରାମଠୀ, ବଂଶପତ୍ରୀ, ବେଣୁପତ୍ରୀ, ପିଣ୍ଡାହ୍ୱା, ସୁଗନ୍ଧ୍ୟା, ହିଙ୍ଗୁନାଡ଼ିକା

ମ. ଉଚେ ମାଲୀ

ଗୁ. ଉଚାମାସ

ତେ. ଚିତହିଙ୍ଗବା
କାରୁଇଂଗବା

ଆ. କନଖାର
ନାଡ଼ିହିଂ

[ଦ୍ର—ଏହି ଗଛର ଡାଳରୁ ହେଙ୍ଗୁ ପରି ରସ ବାହାରେ । ଏ ରସ ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଏ ଗଛର ପତ୍ର ବାଉଁଶ ପତ୍ର ପରି । ଫୁଲ ଧଳା, ଓ ଫଳ ପୋସ୍ତକ ଫଳ ପରି । ବୈଦ୍ୟ-ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା କଟୁ ରସ, ଉଷ୍ଣ-ବୀର୍ଯ୍ୟ ବାୟୁ ଜନିତ ବେଦନା ନାଶକ, ଜାଳିବିବନ୍ଧତା ନାଶକ, ଅନାହଦ୍ଧ ଓ ଅମପାଚକ ଅଟେ ।]

काला पितहीङ्ग; डिकामाली

ନାଡ଼ୀ—ସଂ. ବି. - (ନଡ଼୍ ଧାତୁ ଣିଚ + ଇ)—ନାଡ଼ି (ଦେଖ)
Nārdī Nārdi (See)
(ନାଡ଼ି, ନାଡ଼ିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଧମନୀ; ଶିରା—1. Vein.

୨ । ଗଣ୍ଡ ଦୂର୍ବା—2. A kind of grass.

୩ । (ବୈଦିକ) ନଳତା (ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
3. Jute.

୪ । ହିଙ୍ଗୁପତ୍ରୀ (ଦେଖ) (ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
4. Hingupatrī (See)

ନାଡ଼ୀକ—ସଂ. ବି.—(ନାଡ଼ୀ + କୈ ଧାତୁ = ପ୍ରକାଶ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.
Nārdīka ଅ)—୧ । କଳା ଗୁଲୁଣ୍ଡା ଶାଗ; କଳା କାସୁନ୍ଦା ଗୁଳ୍ମ, (ନାଡ଼ିକ, ନାଡ଼ିତ, ନାଡ଼ୀତ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A species of Cassia or Senna; Cassia Occidentalis.

୨ । ନଳତା ଶାଗ—2. Leaves of jute plant.

ନାଡ଼ୀକେଳ—ସଂ. ବି.—ନାରକେଳ; ନଡ଼ିଆ—
Nardikela Cocoanut.

ନାଡ଼ୀଗତି—ସଂ. ବି. (ନାଡ଼ୀ+ଗତି, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ନାଡ଼ିର ସ୍ପନ୍ଦନ—
Nārdi gati Pulsation.

ନାଡ଼ୀ ଚକ୍ର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାଡ଼ୀ+ଚକ୍ର)—୧ । ନାଭିସ୍ଥ ନାଡ଼ି ମୂଳ—1. The roots of all the arteries at the navel.

୨ । ହଠଯୋଗ ଶାସ୍ତ୍ର ଲିଖିତ ଇଡ଼ା, ପିଙ୍ଗଳା, ସୁଷୁମ୍ନା, ପରମା, ଗାନ୍ଧାରୀ, ହସ୍ତିଜିହ୍ୱା, ପୂଷା, ସୁଯଶା, ଅଳମ୍ବୁଷା, କୁହୁ, ଶଙ୍ଖିନୀ, ଲୋଳଜିହ୍ୱା (ଜିହ୍ୱା), ବିଜୟା, କାମଦା, ଅମୃତା, ବହ୍ନିଳା, ଶରୀରସ୍ଥ ଏହି ୧୬ଟି ନାଡ଼ି—
2. The sixteen arteries inside the human body according to Hathajoga treatises.

ନାଡ଼ୀଜ୍ଞ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ନାଡ଼ୀ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ=ଜାଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nārdijña ନାଡ଼ୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଭିଜ୍ଞ—Well versed in the
(ନାଡ଼ିଜ୍ଞ—ଅନ୍ୟରୂପ) action of the pulse.
(ନାଡ଼ୀଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି—ବୈଦ୍ୟ—A physician.

ନାଡ଼ୀ(ଡ଼ି)ତିକ୍ତ—ସଂ. ବି—ନେପାଳୀ ନିମ୍ବ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nārdi(rdi)tikta A kind of Nim of Nepal.

ନାଡ଼ୀଦେହ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାଡ଼ୀ=ନାଡ଼ୀସବୁ ସବୁ+ଦେହ)—
Nārdideha ମହାଦେବଙ୍କ ଅନୁଚର; ଭୃଙ୍ଗୀ—One of the
(ନାଡ଼ୀବିଗ୍ରହ—ଅନ୍ୟରୂପ) orderlies of Mahādeba.
(ନାଡ଼ୀଦେହା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ଶରୀର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପତଳା—Slender-bodied.

ନାଡ଼ୀ ପରୀକ୍ଷା—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—ରୋଗୀର ଡାହାଣ ହାତ
Nārdi parikshā (ସ୍ତ୍ରୀରୋଗୀର ବାମହାତ)କୁ କହୁଣୀ ତଳୁ ବୈଦ୍ୟ ବାଁଅ ହାତରେ ଧରି ରୋଗୀର ଶରୀରଗତିରେ ଅର୍ଥାତ୍ ହାତର ବୁଢ଼ାଅଙ୍ଗୁଠି ମୂଳର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନର ଶିରାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଯଥାକ୍ରମେ ତାଙ୍କର ତର୍ଜନୀ, ମଧ୍ୟମା ଓ ଅନାମିକା ଅଙ୍ଗୁଠିମାନଙ୍କୁ ରଖି ନାଡ଼ୀମାନଙ୍କ ସ୍ପନ୍ଦନବେଳ ନିରୂପଣ କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—The feeling of the pulse of a person.

[ଦ୍ର—ସେ ସ୍ଥାନରେ ୩ ଗୋଟି ନାଡ଼ୀ ଅଛି; ପ୍ରଥମ ବାତନାଡ଼ୀ, ମଧ୍ୟରେ ପିତ୍ତନାଡ଼ୀ ଓ ଅନ୍ତରେ ଶ୍ଳେଷ୍ମା ବା କଫନାଡ଼ୀ । ବାତଯୁକ୍ତା ନାଡ଼ୀ—ବକ୍ରଗତି, ପିତ୍ତଯୁକ୍ତା—ଚପଳା, ଶ୍ଳେଷ୍ମବତୀ—ସ୍ଥିର । ବିଜ୍ଞ ଓ ଅନୁଭବୀ ବୈଦ୍ୟ ନାଡ଼ୀ ଚିପି ରୋଗର ଲକ୍ଷଣମାନ ସ୍ଥିର କରିପାରନ୍ତି ।]

ନାଡ଼ୀମରା—ଦେ. ବି—ଅକ୍ଷୁଧା ରୋଗ—
Nārdimarā Inappetency; loss of appetite.
ନାଡ଼ୀମରା ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ଲୋକର କ୍ଷୁଧା ହୁଏ ନାହିଁ—
ଭୁଖ ମରଜାନା 1. One who has lost his appetite.

୨ । ଅତି ଦୁର୍ବଳ (ଲୋକ)—
2. Very weak and emaciated (person).

୩ । ଅଳ୍ପାହାରୀ—3. Taking small quantities of food; subsisting on scanty rations.

ନାଡ଼ୁକା—ଦେ. ବି—ନାଲୁକା (ଦେଖ).
Nārdukā Nālukā (See)

ନାଡ଼ୁନାଡ଼ୁ—ଦେ. ଅ—୧ । ଢଳଢଳ; ଝୁଲୁଲା—
Nārdunārdu 1. Slackened.
ନୁଡ଼ନୁଡ଼; ନୁନ୍ନୁଡ଼ ୨ । ଝୁଲୁଲା ହୋଇ ଦୋହଲୁଥିବା—
ଲଡ଼ଖଡ଼ 2. Dangling; swinging in a loose fashion.

ନାଡ଼ୁକା—ଦେ. ବି—ନାଲୁକା (ଦେଖ)
Nārdukā Nālukā (See)

ନାଣକ—ସଂ. ବି. (ନ+ଅଣକ=ଲୁପ୍ତ)—୧ । ମୁଦ୍ରା—
Nānaka 1. Coin (Apte).

୨ । ଧାତୁ (ହୁ. ଶ.)—2. Metal.

୩ । ଜଳ (ହୁ. ଶ.); ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—
3. A kind of gold coin.

ଦେ. ବି—ଧର୍ମପ୍ରଚାରକବିଶେଷ; ନାନକ (ଦେଖ)
Nānaka (See)

ସଂ. ବିଣ—ପ୍ରଶସ୍ତ—Broad.

ନାଣ୍ଟଣ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଲାଣ୍ଟର୍ନ୍)—
Nāntana (etc) ଲାଣ୍ଟଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
ଲାଣ୍ଟନ ଲାଲଟେନ Lāntana etc (See)
[ନାଣ୍ଟଳ; ନାଣ୍ଟଣ(କ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନାଣ୍ଡି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ—ଲାଣ୍ଡି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nāndi (etc) Lāndi etc (See)

ନାତ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଲତ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା; ସଂ. ଲତ୍ୱା=
Nāta ପଦାଘାତ—ଆସ୍ତେ)—
ଲାଥ, ଲାଥି, ନାଥି ୧ । ଗୋଇଠା; ପଦାଘାତ—1. Kick.
ଲଥାର ୨ । ପଶୁଙ୍କର ପଛ ଗୋଡ଼ ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ—
2. The kick of a beast with its hind legs.

ଦୋଷେ ଗୋଳଇ ଖୁରେ ମଲ୍ଲ
ବାଛ ଝାଡ଼ଇ ନାତ ଦେଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଃବତ ।

[ଦ୍ର—ମନୁଷ୍ୟର ପଦାଘାତକୁ ଗୋଇଠା ଓ ପଶୁମାନଙ୍କପଛ ଗୋଡ଼ ଦ୍ୱାରା ଆଘାତକୁ ନାତ ବୋଲାଯାଏ । ବଙ୍ଗଭାଷାରେ ମନୁଷ୍ୟର ଗୋଇଠାକୁ ଲାଥି ଓ ପଶୁର ପଦାଘାତକୁ ଲାଥି ବୋଲାଯାଏ । ହିନ୍ଦିରେ ଗୋଇଠାକୁ ଲାତ୍ ଓ ପଶୁ ପଦାଘାତକୁ ଲଥାର୍ ବୋଲାଯାଏ ।]

ନାତ ଉଠା(ଟୋ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ପଶୁ) ନାତ ମାରିବା ନିମନ୍ତେ
Nāta uthā(the)ibā ପଛ ଗୋଡ଼କୁ ଛାଡ଼ିବା—
ଲାଥ ଉଠାନ (a beast) To extend or raise the
ଲଥାର ଉଠାନା hind legs for giving a kick; to be about to kick.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦିରେ ଲାତ୍ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଗୋଡ଼ଦ୍ୱାରା ଗୋଇଠା ।]

ନାତକ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଅ. ଲ୍ଲତକ୍; ଫା. ନାତକ୍)—
Nātak ୧ । ଅକାଟ୍ୟ; ଯେଉଁ ହୁକୁମକୁ କେହି ଖଣ୍ଡନ କରି ନ
ନାତକ୍ ପାରେ—1. (order) Which can not
ନାତକ be set aside
(ଯଥା—ନାତକ୍ ହୁକୁମ୍ ।)
୨ । ଯେଉଁ ହୁକୁମର ଅପିଲ ନାହିଁ—
2. Nonappelable (order).

ନାତ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟର ପଦାଘାତ ସହ୍ୟ କରିବା—
Nāta khāibā To bear a kick; to be struck
(ନାତ ସହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) with a kick,
ଲାଥ ଖାଓୟା **ଲାତ ଖାନା,ଲଥାର ଖାନା**

ନାତ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ମନୁଷ୍ୟ) ଗୋଇଠା ମାରିବା—
Nāta māribā 1. (a man) To kick; to strike
ନାତ ଦେବା a blow with the leg.
ନାତ ବଜା(ଜେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । (ପଶୁ) ପଛ ଗୋଡ଼କୁ
ନାତ ଲଗା(ଗେ)ଇବା } ଛାଡ଼ି ଆଘାତ କରିବା—
ଲାତ ମାରା, ଲାତ ଲାଗାନ 2. (a beast) To give a back-
ଲଥାର ମାରନା ward kick with the hind leg.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦଣ୍ଡ ଦେବା—3. (fig) To punish.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟକୁ) ଶିକ୍ଷା ଦେବା—
4. (fig) To give lesson to a pupil.
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୀକ୍ଷା ଦେବା—5. (fig) To initiate.
(ଯଥା—ଯାହାକୁ ସଦ୍‌ଗୁରୁ ନାତ ମାରିଥିବେ ସେ ଶରୀର-
ଭେଦ ଭଜନର ଅର୍ଥ ବୁଝି ପାରିବ ।)

ନାତା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି. (ତେଲୁଗୁ—ନାତା)—
Nātā ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଉକ୍ତି ବା କଥନ ପ୍ରଣାଳୀର ଲେଖନ—
Writing of the spelling of words.

ନାତ (ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଲତ ଧାତୁ)—ନାତ ମାରିବା—
Nātā(te)ibā To kick.
ଲାଥା, ଲାଥାନ **ଲତିଆନା**

ନାତି— ଦେ. ବି. ପୁଂ. (ସଂ. ନପ୍ତୃ ପଦର ୧ମା. ୧ବ. ନପ୍ତା; ପ୍ରା. ନତ୍ତି;
Nāti ନତ୍ତୀ)—୧ । ପୌତ୍ର—1. Son's son;
(ନାତୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) grand-son.
ନାତି ୨ । ଦୌହିତ୍ର—2. Daughter's son.
ପୋତା, ନାତି ପୃଥ ନାତ ବଧ ଦେଶିଶ ଗାଳାସ । ବୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ. ଥବ ।
[ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ଅଜା ଆଉ ଏବଂ ନାତି ନାତୁଣୀଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ ଚଳେ । ହିନ୍ଦିରେ ପୌତ୍ରକୁ ପୋତା ଓ
ଦୌହିତ୍ରକୁ ନାତି ବୋଲାଯାଏ; କିନ୍ତୁ ସଂସ୍କୃତରେ ନପ୍ତୃ ପଦର ୧ମା.
୧ବ ନପ୍ତାର ଅର୍ଥ ଉଭୟ ପୌତ୍ର ଓ ଦୌହିତ୍ର ।]

ନାତି ଚେଲା—ଦେ. ତ—ଚେଲାର ଚେଲା—
Nāti chelā Disciple's disciple.

ନାତି ଦୀର୍ଘ—ସଂ. ବିଣ. (ନ+ଅତି+ଦୀର୍ଘ)—
Nāti dīrghā ଯାହା ଅତି ଦୀର୍ଘ ବା ଡେଙ୍ଗା ବା ଲମ୍ବା ନୁହେଁ—
Not very long or tall; of moderate
stature.

ନାତିନୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନପ୍ତ୍ରୀ)— ପୁତ୍ରର ବା କନ୍ୟାର ଝିଅ—
Nātinī Grand daughter.
(ନାତୁଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୀରେ କନ୍ୟାର କନ୍ୟାକୁ
ନାତନୀ, ନାତିନୀ ନାତିନ୍ ଓ ପୁତ୍ରର କନ୍ୟାକୁ ପୋତୀ ବୋଲାଯାଏ ।]
ପୋତୀ, ନାତିନ୍

ନାତି ଶିଷ୍ୟ—ଦେ. ବି—ଶିଷ୍ୟର ଶିଷ୍ୟ; ନାତି ଚେଲା—
Nāti śishya Disciple's disciple.
ନାମ ଯେ ଶ୍ରୀଦସ୍ତ୍ରୁ ଦାସ
ଶ୍ରୀ ଅଉତ୍ତମ ନାତି ଶିଷ୍ୟ । ପ୍ରାଚୀ. ପୁର୍ଣ୍ଣତମ ବନ୍ଦ୍ରୋଦସ୍ତ ।

ନାତି ଶୀତୋଷ୍ଣ—ସଂ. ବି. (ନ+ଅତି+ଶୀତ+ଉଷ୍ଣ)—
Nāti śītoshṇa ଯାହା ଅତି ଶୀତଳ ବା ଅତି ଗରମ ନୁହେ—
(ଅନତି ଶୀତୋଷ୍ଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) Neither very cold nor
very hot; of a moderate temperature.

ନାତୁଆ- ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ— ଯେ ନାତ ମାରେ; ଯାହାର ନାତ ମାରିବାର
Nātuā ଅଭ୍ୟାସ ଅଛି—Kicking (beast); (a beast)
ଯେ ଲାଥ ମାରେ having the habit of kicking; given to
ହରପଟାହ (ନତୋଇ, ନାତେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) kicking

ନାତୁଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନପ୍ତ୍ରୀ; ନାତିର ବିପରୀତ ଲିଙ୍ଗ)—
Nātuṇī ପୌତ୍ରୀ ବା ଦୌହିତ୍ରୀ—
ନାତିନୀ Grand son; son's son or
ପୋତୀ, ନାତୀନ, ନାତିନୀ daughter's son.

ନାତୁଣୀ ଜୁଆଁଇଁ—ଦେ. ବି. ପୁଂ. (ସଂ. ନପ୍ତ୍ରୀ+ଜାମାତା)—
Nātuṇī juāṅiṅ ଆପଣା ନାତୁଣୀର ସ୍ୱାମୀ—
ନାତ ଜାମାଈ, ନାତିନଜାମାଈ Husband of one's grand-
ନତୀନ ଜମାଇ daughter; grand-son-in-law.
(ନାତୁଣୀ ଜୋଇଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାତୁଣୀ ବୋହୂ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନପ୍ତୃ ଓ ବଧୂ)—
Nātuṇī bohu ଆପଣା ନାତିର ସ୍ତ୍ରୀ—
ନତୀନ ପୁତୋହୁ One's grand-son's wife; grand
(ନାତୁଣୀ ବୋହୂ—ଅନ୍ୟରୂପ) daughter-in-law.
ଚନ୍ଦ୍ରି ଚନ୍ଦ୍ରି ଅଣ୍ଡଳ; ନିତ ପକାଏ ଚଳ ଅଣ୍ଡଳ, ଦୋଳରେ ଯାଏଁ,
ଦୋଳରେ ଅଏଁ; ପାଟ ପୀଡ଼ା ଗଣ୍ଡ ମାଳ ବସେ, ନାତୁଣୀବୋହୂ
ରାତ ପରଶେ । ଶିଶୁଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରିଫଳ ଗୀତ ।

ନାତେ(ତୋ)ଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନାତୁଆର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
Nāte(to)ī Feminine of Nātuā.

ନାତ୍ର—ସଂ. ବି—୧ । ଶିବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nātra 1. Śiba.
୨ । ଋଷି; ମୁନି—2. Sage (Apte).
୩ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ—3. Surprise; wonder (Apte).

ନାଥ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବା—
Nāth (root) 1 To bless.
୨ । ଜିଜ୍ଞାସା କରିବା—2. To ask; to question.
୩ । ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—3. To beg; to pray.
୪ । କ୍ଷମତା ପାଇବା; ପ୍ରଭୁ ହେବା—
4. To have power; to master.

୫ । ବିନାଶ କରିବା—5 To destroy.

୬ । ଦୁଃଖିତ ହେବା—

6. To be sorry; to be distressed.

୭ । ଉତପ୍ତ ହେବା—7 To be heated.

୮ । କଷ୍ଟ ବା ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେବା—

8. To harass; to trouble.

ନାଥ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନାଥ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରଭୁ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Nātha ୧ । ପ୍ରଭୁ—1. Lord; master.

୨ । ଅଧିପତି; ଦ୍ରବ୍ୟର ମାଲିକ—2 Owner.

୩ । ସହାୟ; ରକ୍ଷକ—3. Protector; guardian.

ସ୍ୱଭାବେ ନିର୍ଜନ ବନସ୍ତ
ତାହାଙ୍କୁ କେ ହୋଇବ ନାଥ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୪ । ନାୟକ—4. Leader.

୫ । ଶାସକ—5 Ruler.

୬ । ସ୍ୱାମୀ; ପତି—6. Husband.

୭ । ପ୍ରାଣନାଥ; ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି—7. The lord of one's life; one's beloved; a woman's lover.

୮ । (+କରଣ.ଅ) ପଶୁଙ୍କର ନାକ ଫୋଡ଼ିରେ ଗଳାଯାଇଥିବା ଦଉଡ଼ି—8. A string passed through the nose of bullocks etc.

ଦେ. ବି—୧ । ଭିକ୍ଷୁକ ବା ଯୋଗୀ ଜାତିର ଉପାଧିବିଶେଷ—

1. The title of a beggar caste.

ଭୁଇଁ ଭୁଇଁ ଭୁଇଁ ବେଦର ବାଜିଲ
ନାଥ ଭିକ୍ଷା ମାଗେ ପଥ । ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର. ନିର୍ଜରଣୀ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ମଧ୍ୟ ଗୋରଖ ପନ୍ଥୀ ସାଧୁମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ ଓ ଏ ଉପାଧି ନାମ ପରେ ଲାଗେ ।]

୨ । (ରାଜ୍ୟର) ରାଜା—2. King of a place.

ନାଥ ଅଷ୍ଟଦୁର୍ଗର ସେ ନିତ ସେ ମୋ ପତେ ଭଣେ ।
ବଳଦେବ. ବଳରାମଗୀତା ଶ ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଦେଶର ରାଜାଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ଦେଶର ପ୍ରଭୁ, ନାଥ, ସ୍ୱାମୀ, ପତି, ଅଧିପ, ଅଧିପତି ଆଦି ପଦ ଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଏ ।]

୩ । ବନ୍ଧୁ—3. Friend.

ତନ ଲୋକନାଥ ହୋଇଣ ଅନାଥ
ଲୋକ ଅଛନ୍ତି କର ସ୍ୱଭାବକୁ ନାଥ । ବ୍ରହ୍ମଗୀତା. ମହାଭାରତ ଶ୍ରୀ ।

୪ । ଶ୍ରୀନାଥ, ଯୋଗୀନାଥ, ଉଦୟନାଥ, ଜଗନ୍ନାଥ ଆଦି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଡାକିବା ନାମ—4. Name by which persons named Śrīnātha, Udayanātha, Jagannātha etc are accosted.

ନାଥଙ୍ଗ ଠେଙ୍ଗା—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବି—

Nāthaṅga ṭheṅgā ଜଳଚର ପୋକବିଶେଷ—

A species of aquatic insects.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଜିଆଳୁଆ ସମ୍ବାଳୁଆ ପରି ଓ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଗତି କରନ୍ତି । ମାଛଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଖେଳିବାରେ ପଡ଼ନ୍ତି ।]

ନାଥନ—ସଂ. ବି. କ୍ଲୀ. (ନାଥ ଧାତୁ+ଭାବେ. ଅନ)—

Nāthana ୧ । ପ୍ରାର୍ଥନା—1. Prayer.

(ନାଥନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପ୍ରାର୍ଥନା—2. Praying; soliciting for a thing.

ନାଥବତୀ—ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଧବା (ସ୍ତ୍ରୀ); ଅହୁଅ—

Nāthabatī (a woman) Having her husband living.

ନାଥବନ୍ତ—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. ନାଥବତ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ ନାଥବାନ୍)—

Nāthabanta ନାଥବାନ୍ (ଦେଖ)

Nāthabān (See)

ନାଥବନ୍ତ ହେଲେହେଁ ଅନାଥ ଲୋକପରି
ସର୍ବ ମଧ୍ୟେ ତାହାଙ୍କ ଅଣିଲେ ସେ ଧରି । କୃଷ୍ଣଗୀତା. ମହାଭାରତ ଆଦି ।

ନାଥବାନ୍—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ସଂ. ନାଥବତ୍ ୧ମା. ୧ବ; ନାଥ+ଅସ୍ତି ଯାହାର, ଏହି ଅର୍ଥରେ ବତ୍)—୧ । ସନାଥ—

(ନାଥବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Having a lord or master.

୨ । ଯାହାର କେହି ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା ଥାଏ—

2. Having a protector.

୩ । ପରାଧୀନ—3. Dependent; subservient.

ନାଥହରି—ସଂ. ବି. (ନାଥ=ନାକଫୋଡ଼ା ଦଉଡ଼ି+ହୃ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ

Nāthahari କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—୧ । ନାକଫୋଡ଼ା ପଶୁ; ଯେଉଁ ପଶୁ ତାହାର ନାକରେ ଫୋଡ଼ା ହେବା ଦଉଡ଼ିଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ ହୁଏ—1. A beast bridled by a rope passed through the nose.

୨ । ପଶୁ (ହ୍ର. ଶ)—2. A beast (Apte).

ନାଥିଆ—ଦେ. ବି. (ନାମ) (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର

Nāthiā ଜଣେକ ଓଡ଼ିଆ ଭକ୍ତକବି—An Oria religious poet of the 17th century.

[ଦ୍ର—'ଜ୍ଞାନୋଦୟ ଦୋଇଲି' ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ।]

ନାଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ମଳତ୍ୟାଗ କରିବା—

Nād (root) To expel the faeces.

ନାଦ୍ ମାରିବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଅଗମୁଣ୍ଡିଆ ଖୀଲା ଆଦିକୁ

Nād māribā ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି କଣ୍ଟାଳି କଣ୍ଟାଳି ଭୂମିରେ ଯୋଡ଼ିବା—

To drive a pointed peg into the ground by repeated ramming.

ନାଦ—ସଂ. ବି (ନଦ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଧ୍ୱନି; ଶବ୍ଦ—

Nāda 1. Sound; voice.

୨ । ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—2. Dinloud sound.

୩ । ଡାକ—3. Call; cry.

୪ । ଗର୍ଜନ—4. Roar.

୫ । ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ଚିହ୍ନ; ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ—

5. The nasal sound represented by a point over a semicircle or crescent.

୬ । ଗବାଦି ପଶୁର ମଳ; ଲେଣ—

6. Pillet of dung; droppings of a beast.

୭ । (ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ର) ପ୍ରାଣୀର ଶରୀରସ୍ଥ ପ୍ରାଣ ବାୟୁ ଓ କଣ୍ଠସ୍ୱର ସଂଯୋଗରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଧ୍ୱନି—

7. (music) Vocal sound emitted from the belly of animals.

[ଦ୍ର—ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତାଚାର୍ଯ୍ୟମାନେ କହୁଅଛନ୍ତି ଯେ ଆକାଶସ୍ଥ ଅଗ୍ନି ଓ ମରୁତ୍‌ର ସଂଯୋଗରେ ନାଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଅଛି । ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରାଣବାୟୁ ଥାଏ ତାକୁ ବ୍ରହ୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥି କହନ୍ତି । ସଙ୍ଗୀତ-ଦର୍ପଣରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ଆତ୍ମାଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ଚିତ୍ତ ଦେହଜ ଅଗ୍ନିକୁ ଆଘାତକରେ ଓ ଅଗ୍ନି ବ୍ରହ୍ମଗ୍ରନ୍ଥିଗତ ପ୍ରାଣକୁ ପ୍ରେରିତ କରେ । ଅଗ୍ନିଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ପ୍ରାଣବାୟୁ ଉପରକୁ ଉଠେ । ଉପରକୁ ଗତି କଲାବେଳେ ପ୍ରାଣବାୟୁ ନାଭିରେ ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ, ହୃଦୟରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ, ଗଳଦେଶରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ, ଶୀର୍ଷରେ ଅତିସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ ମୁହଁରେ କ୍ରମ ନାଦ ଉତ୍ପନ୍ନ କରିଥାଏ । ସଙ୍ଗୀତଦାମୋଦରରେ ନାଦ ୩ ପ୍ରକାର ବୋଲି ଲେଖା ଅଛି—ପ୍ରାଣିଭବ, ଅପ୍ରାଣିଭବ ଓ ଉଭୟସମ୍ଭବ । ଯେଉଁ ନାଦ ମୁଖ ଆଦି ଅଙ୍ଗରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ତାହା ପ୍ରାଣିଭବ, ଯାହା ବାଂଶୀ ଆଦିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ତାହା ଅପ୍ରାଣିଭବ ଓ ଯାହା ବଂଶୀରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ତାହା ଉଭୟସମ୍ଭବ । ନାଦ ବିନା ଗୀତ, ସ୍ୱର, ରାଗ ଆଦି କିଛି ସମ୍ଭବପର ନୁହେ । ଏହା ବିନା ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମି ନ ପାରେ । ନାଦ ଉପରେ ଜ୍ୟୋତିଃ ବା ବ୍ରହ୍ମରୂପ ଅବସ୍ଥିତ । ସମସ୍ତ ଜଗତ ନାଦାତ୍ମକ ଅଟେ । ଏ ସୃଷ୍ଟିରେ ନାଦ ୨ ପ୍ରକାର, ଆହତ ଓ ଅନାହତ । ଅନାହତ ନାଦକୁ କେବଳ ଯୋଗୀମାନେ ଶୁଣିପାରନ୍ତି । ହଠଯୋଗଦୀପିକାରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ଯେଉଁ ମୂଢ଼ ବ୍ୟକ୍ତିର ତତ୍ତ୍ୱବୋଧ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ ସେ ନାଦୋପାସନା କରିବ । ଶବ୍ଦବ୍ରହ୍ମାନ୍ତରସ୍ଥ ନାଦ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଆସନରେ ସ୍ଥିରତା ଓ ଶାନ୍ତିଯୁକ୍ତ ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତ ହୋଇ ବସିବ; ଆଖି, କାନ, ନାକ ଓ ମୁହଁ ଆଦିର ବ୍ୟାପାର ବନ୍ଦ କରିବ । ଅଭ୍ୟାସର ଅବସ୍ଥାକ୍ରମେ ପ୍ରଥମେ ମେଘଗର୍ଜନ ଓ ଭେରୀ ଆଦିର ନାଦ ପରି ଗମ୍ଭୀରଧ୍ୱନି ଶୁଣାଯିବ । ଅଭ୍ୟାସ କ୍ରମଶଃ ବଢ଼ିଲେ ଏ ଧ୍ୱନି କ୍ରମଶଃ ସୂକ୍ଷ୍ମ ହେବ । ଏହିପରି କରୁ କରୁ ଯେଉଁ ନାଦ ଶୁଣି ଚିତ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ହେବ ତାହାରହିଁ ସାଧନା କରିବ ଓ ଶେଷରେ ଚିତ୍ତ ନାଦରୂପୀ ବ୍ରହ୍ମରେ ଲୀନ ହୋଇଯିବ । ନାଦ ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ବିଷୟରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶ୍ଳୋକ ଅଛି :—

ନକାରଂ ପ୍ରାଣନାମାନଂ ଦକାରଂ ମନଳଂ ବିଦୁଃ,
ଜାତଃ ପ୍ରାଣାଗ୍ନି ସଂଯୋଗାତ୍ ତତୋନାଦୋଽଭିଧୀୟତେ ।
ସଙ୍ଗୀତରତ୍ନାକର—ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୮ । ବର୍ଣ୍ଣର ଉଚ୍ଚାରଣ ବିଷୟରେ ଏକ ପ୍ରଯତ୍ନ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା କଣ୍ଠକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ନ କରି ବା ଅତି ସଙ୍କୁଚିତ ନ କରି ବାୟୁ ବା ସ୍ୱର ବାହାର କରାଯାଏ (ହ୍ର. ଶ.)—
8. The effort of emitting sound or air without inflating or contracting the throat too much.

୯ । ସଙ୍ଗୀତ (ହ୍ର. ଶ) (ଯଥା—ନାଦବିଦ୍ୟା = ସଙ୍ଗୀତଶାସ୍ତ୍ର)
9. Music; singing.

୧୦ । ବର୍ଣ୍ଣର ଅବ୍ୟକ୍ତମୂଳ ରୂପ—
10. The primal sound of the letters.

ସଂ. ବିଣ—ପ୍ରଶଂସାକାରୀ—Praising.

ଦେ. ବି—ଲାଦ (ଦେଖ)—Lāda (See)

ନାଦ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Nāda debā To emit a sound.
(ନାଦ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୁଣି ଇପାଡ଼ ବୃକ୍ଷ ବୁଲ
ବେଗେ ଧଇଁଲ୍ଲ ନାଦବେଲ । ଜଗଲାଥ ଭଗବତ ।

ନାଦ ନାଲି—ପ୍ରାଦେ. (କଟକ) ବି—କଣ୍ଠନାଳ; ଯେଉଁ ବାଟେ ସ୍ୱର ବାହାରେ—The throat; trachea; wind-pipe.
Nāda nāli

ନାଦବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ନାଦ + ବତ୍; ୧ମା ୧ବ)—
Nādabān ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ—Sonant; resounding.
(ନାଦବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାଦ ବିନ୍ଦୁ—ସଂ. ବି—୧ । ଉପନିଷଦ୍‌ବିଶେଷ—
Nāda bindu 1. Name of an Upanishad.
୨ । ଅନୁନାସିକ ବର୍ଣ୍ଣ; ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ; ' ' '—
2. The nasal alphabet or mark attached to a letter.

ନାଦମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବି. (ଅଠାରଙ୍କ ଭାଷା)—କମାରଙ୍କର ଓ ଅଠାରଙ୍କ କଂସା ଆଦି ଆଉଟିବା ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡର ଗୋଟିଏ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ଛିଦ୍ର, ଯେଉଁ ଛିଦ୍ରବାଟେ ଭାତିରୁ ବାହାରିବା ପବନ ଅଗ୍ନିକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରେ—
A hole on the side of a potter's or smith's oven through which the bellows blow air in to the fire.
Nādamuṇḍā

ନାଦ ମୁଦ୍ରା—ସଂ. ବି—ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ କରମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—
Nāda mudrā A particular pose of the hand during Tantric rites.
[ଦ୍ର—ଡାହାଣ ହାତକୁ ମୁଠା କରି ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠିକୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇଲେ ଏ ମୁଦ୍ରା ହୁଏ ।]

ନାଦାନ୍—ଦେ. ବିଣ—(ଫା. ନାଦାନ୍)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗରିବ; ଅତି ନିର୍ଧନ—1. Very poor; indigent.
ନାତୋୟାନ୍ ୨ । (ଫା. ନାଦୁଅନ୍ = ଧନ ଦେବାକୁ ଅସମର୍ଥ) ନାଦାର୍ ଖଜଣା ବା ଦେୟ ଦେବାକୁ ଅସମର୍ଥ—2. Unable to pay one's rents or dues etc.
(ଖାନ୍‌ଦାନ୍—ବିପରୀତ)
[ଦ୍ର—ଫା. ନାଦାନ୍‌ର ଅର୍ଥ = ମୂର୍ଖ, ଅଜ୍ଞ—ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନାଦାନ୍ ଛଅବିଶ୍ୱା—ଦେ. ବି—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗରିବ ଅବସ୍ଥା—
Nādān chha-abiswā Indigence.
ନାଗହାତ (ଯଥା; ଗରିବ ଯିବା ଦିନଠାରୁ ତାଙ୍କର ନାଦାନ (ନାଦାନ୍ ଛ ବିଶ୍ୱା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଛଅବିଶ୍ୱା ହେଲାଣି)

ନାଦାନି—ଦେଦେ. ବି. (ଫା· ନାଦାନି)—ନିଃସ୍ୱତା; ଦାରିଦ୍ର୍ୟ—
Nādāni Poverty; indigence.
ନାତୋୟାନୀ ନାଦାନୀ

ନାଦାବି—ଦେ. ବିଣ (କଟରଅ) (ଫା. ଲାଦାବା)—ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ କେହି ଦାବୀ କରନ୍ତି ନାହିଁ; ଅସ୍ୱାମିକ—Unclaimed.
ନାଦାବୀ ୧ । କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ ନିଜର ସ୍ୱାମିତ୍ୱ ନ ଥିବା ବିଷୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Giving up claim to a property.
ଲାଦାବା, ନାଦାବୀ

୨ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଅପଣାର ଦାବୀର ତ୍ୟାଗ ।
2. Relinquishment of one's claim to a property.
୩ । ନାଦାବି ପତ୍ର— (ଦେଶ)
3. Nādābi patra (see)

ନାଦାବି ପତ୍ର—ଦେ. ବି (କଟକଆ) (ଫା. ନାଦାବି ଓ ସଂ. ପତ୍ର)—
Nādābi patra କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଅପଣାର ଦାବୀ ବା ସ୍ୱତ୍ୱ ନ
ନାଦାବୀପତ୍ର ଥିବା ବିଷୟ ସ୍ୱୀକାର କରି ଲେଖିଦେବା ଦସ୍ତାବିଜ—
ନାଦାବୀ ଦସ୍ତାବିଜ, A deed of relinquishment of
ବେଦାବି ପତର୍ one's claim to a certain property.
(ନାଦାବିପତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଦି—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଭୂମିରେ ଗାତ କରିବା ଜନ୍ୟରେ
Nādi ବ୍ୟବହୃତ ଯଷ୍ଟିଖଣ୍ଡ । (ଏହି ବାଡ଼ିକୁ ଭୂମିରେ ପ୍ରଥମେ
ଗେଡ଼ି ଗାତ କରି ସେହି ଗାତରେ ରଖାଅଦି ପୋତା
ଯାଏ)—A rod or pointed stick used in making holes on the ground before any rod is driven into it.

ନାଦିତ—ସଂ. ବିଣ—(ନଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ=ନାଦିଧାତୁ=ଶବ୍ଦିତ ହେବା+
Nāditа କର୍ମ.ତ)—୧ । ଶବ୍ଦିତ; ଧ୍ୱନିତ—1. Sounded.
୨ । (ନଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା; ଗର୍ଜୁଥିବା—
2. Sounding; roaring.

ନାଦିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ପଦ୍ୟ) (ସଂ—ନଦ୍ ଧାତୁ) ୧ । ଲାଦିବା—
Nādiba (ଦେଶ)—1. Lādiba (See)
(ନାଦିଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନାଦ କରିବା—
2. To sound.
୩ । ଗର୍ଜନ କରିବା—3. To roar.
ଘାତକ ଅହିତ ପରେ ନାଦେ ବମ୍ବ ଭରେ । ରଘୁନାଥ. ବେଣୀସଂହାର ।

ନାଦିମ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଆ)—ଲଜ୍ଜିତ—
Nādim Ashamed
ନାଦିନ **ନାଦିମ**

ନାଦିର୍ ସାହା—ଦେ. ବି—(ନାମ) (ଫା. ନାଦିରର ଅର୍ଥ ଅଦ୍ଭୁତ)
Nādir-sāhā ଭାରତ ଆକ୍ରମଣକାରୀ ପାରସ୍ୟର ଜଣେ ରାଜା—
Name of a Persian king who attacked India in the 18th century A. D.

[ଦ୍ର—ଏ ଜଣେ ମେଷପାଳକର ସନ୍ତାନ ଥିଲେ ଓ ନିଜ ବାହୁବଳରେ ପାରସ୍ୟ, ଆଫଗାନିସ୍ଥାନ ପ୍ରଭୃତିର ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଦିଲ୍ଲୀରେ ମହମ୍ମଦ୍‌ସାହା ସମ୍ରାଟ ଥିବା ସମୟରେ ଏ ଖ୍ରୀ. ୧୭୩୮ରେ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରି ଦିଲ୍ଲୀ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ମୟୂର ସିଂହାସନ ଓ କୋହିନୂର ଅପହରଣ କରିଥିଲେ ଓ ୧୭୩୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଦିଲ୍ଲୀବାସୀ ଆବାଲବୃଦ୍ଧବନିତା ଏକ ଲକ୍ଷ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରାଇଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ନାଦିର୍‌ସାହା ନିଷ୍ଠୁର (ନିଷ୍ଠୁରତା ଓ ଅବୁଝାମଣା)ଶବ୍ଦ ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳନ ହୋଇ ରହିଅଛି] ।

ନାଦୀ—ସଂ. ବିଣ. (ନଦ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍=
Nādī ନାଦିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
(ନାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଶବ୍ଦାୟମାନ; ନାଦବିଶିଷ୍ଟ—
1. Sounding.
୨ । ଶବ୍ଦିତ—2. Sounded.

ନାଦୁର ବାଦୁର—ଦେ. ବିଣ—ଲାଦୁର ବାଦୁର; ଏକତ୍ର ଲଗାଲଗି
Nādur bādur ହୋଇ ଅସୁନ୍ଦର ରୂପେ ଅବସ୍ଥିତ (ବହୁ ବସ୍ତୁ)--
ଗୋଳମେଳେ (too many things)Huddled together.
ଘାଳ ମେଳ (ନାଦୁରୁ ବାଦୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଦୁ(ଦୋ)ରସ୍ତ—ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଲାଦୁରୁ ସ୍ତ୍)—ବେଠିକ୍; ଭୁଲ୍—
Nādu(do)rasta Wrong; out of order.
ନାଦୁରସ୍ତ **ନାଦୁରସ୍ତ**

ନାଦେୟ—ଦେ. ବିଣ. (ନଦ ବା ନଦୀ+ଭାବାର୍ଥେ. ଏୟ)—
Nādeya ୧ । ନଦୀ ଜାତ—1. Riverain.
(ନାଦେୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନଦୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Pertaining to a river; riverine.
୩ । ନଦୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ (ଦେଶ)—
3. Full of rivers; rivery.
୪ । ନଦୀ କୂଳସ୍ଥ—4. Riverian.
ସଂ. ବି—୧ । ସୈନ୍ଧବ ଲବଣ—1. Rock salt.
୨ । ସୌବୀରାଞ୍ଜନ; ସୁରମା—2. Antimony.
୩ । କାଶ ତୃଣ—3. A kind of reed grass; Saccharum Spontaneum.
୪ । ବାଣାର ବା ଜଳ ବେତସ ଗଛ—
4. The aquatic ratan reed.

ନାଦେୟୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାଦେୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Nādeyī ୧ । ଜଳ ବେତସ—1. A cane growing on the riverside.
୩ । ଭୁଇଁ ଜାମୁ—2. A small blackberry shrub; Premna Herbacia.
୩ । ନାରଙ୍ଗଗଛ—3. Orange tree.
୪ । ଜବା; ମନାର—4. China rose.
୫ । ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Premna Integrifolia (tree).

ନାଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ନଦ, ନଦୀ+ସମ୍ବନ୍ଧ, ଜାତ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥରେ ଯ)—
Nādya ନାଦେୟ (ଦେଶ)
Nādeya (See)

ନାନ୍‌କର୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ନାନ୍‌କାର୍)— ଜମିଦାରଙ୍କ ନିଜ ଦଖଲଜମି;
Nān-kar ନିଜ ଜୋତ୍ ବା ଖମାର ଜମି—Zamindar's Nij-
ନାନକାର chas land; land held by the Zamindar
ନାନକର; ଜିରାତ in khas possession (corresponding to the home farms in England).
ନାନ୍‌କା
ନାନ୍‌କାର୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନାନକର
ଅନ୍ୟମାନେ 'ନାନକର' ନାମରେ ନିଷ୍ଠୁରତାର ଭୋଗ କରୁଥିଲେ—କୃଷିଜିତ୍ ଇତିହାସ ।

[ପୂର୍ବେ ଜମିଦାରମାନେ ବାଦସାହାଙ୍କ ବିଯୁକ୍ତ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କାର୍ଯ୍ୟ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ। ସେମାନଙ୍କୁ ରାଜସ୍ୱ ଅସୁଲ କରିବାର ପାରିଶ୍ରମିକ ସ୍ୱରୂପ ବାଦସାହାମାନେ ଯେଉଁ ବିସ୍ତର ଜମି ଦେଇଥିଲେ ତାକୁ ନାନ୍‌କାର ବୋଲି ଯାଉଥିଲା ।]

ନାନ୍‌କୀନ—ବୈଦେ. ବି (ନାମ) (ଚୀନ ଦେଶୀୟ ଭାଷା)—
Nān-kīn ୧ । (ନାମ) ଇୟାଙ୍ଗ୍‌ସିକିଆଙ୍ଗ୍ ନଦୀ ଉପରେ ଥିବା
नानकीन ଚୀନ ଦେଶର ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ନଗର—1. Nan-
नानकीन keen, a big town in China.
୨ । ଏକପ୍ରକାର ମାଟିଆ ରଙ୍ଗର ସୁତା ଲୁଗା—2. Nankeen; a kind of buff-coloured cotton cloth formerly made at Nankeen in China.

[ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବେ ଚୀନଦେଶରୁ ଭାରତକୁ ଓ ବିଲାତକୁ ଆସୁଥିଲା, ଏବେ ଏ ଲୁଗା ଇଉରୋପରେ ଓ ଆମେରିକାରେ ତିଆରି ହେଉଛି ।]

ନାନ୍(ମ୍)ଖତା(ତେ)ଇ—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ନାନ୍‌ଖତାଇ)—ଗୁଡ଼ାଖୁଖିଆ
Nān(m)-khatā(te)i ଟିକିଆ ବା ଚିପୁଡ଼ି ଆକାରର ଏକପ୍ରକାରର
नानखताई ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—A kind of country biscuit.
नानखताई [ଦ୍ର—ଘିଅ ଓ ଚିନିରେ ଗୁଡ଼ୁଲଅଟାକୁ ଗୋଳାଇ ତାକୁ ଖଜାପର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସରୁଲା ପିଣ୍ଡ କରି ଗୋଟିଏ ଲୁହାର ଥାଳ ଉପରେ ରଖାଯାଏ । ଏଥିର ଉପରେ ଓ ତଳେ ବିଚ୍ଛ ଛଡ଼ାଟେ ଜଳନ୍ତା ଅଙ୍ଗାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୁଇଟି ଅନ୍ୟ ଥାଳ ରଖାଯାଏ । ଏଥିରୁ ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ ବାହାରିବାର ଜଣାଗଲେ ଏହା ସୁପକ୍ୱ ହେଲା ବୋଲି ଜଣାଯାଏ ।]

ନାନ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବି—(ସଂ. ନନ୍ଦନ)—ପୁତ୍ର—
Nāna Son.

ମୋହୋରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅ ପାଙ୍ଗଗାନ—ପ୍ରାଚୀ. ଶର୍ମଶେଣା।

ନାନକ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ପଞ୍ଜାବର ଶିଖମାନଙ୍କ ଆଦି ଗୁରୁ; ଶିଖଧର୍ମର
Nānaka ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା; ପ୍ରଥମ ଶିଖ ଗୁରୁ—The name of the
founder of the sect of the Sikhs of the
Punjab.

[ଦ୍ର—ଏ ପଞ୍ଜାବର ରାବି ନଦୀର କୂଳରେ ଏକ ଗ୍ରାମ (ଆଧୁନିକ ରାୟପୁର)ରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ବର୍ଷରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏ ପିଲା ଦିନରୁ ସାଂସାରିକ ବିଷୟରେ ଉଦାସୀନ ଥିଲେ ଓ ସାଧୁସେବା କରୁଥିଲେ । ଏ ୧୬ ବର୍ଷ ବୟସରେ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ୨ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମିଥିଲେ । ଏ ୩୨ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଗୃହତ୍ୟାଗୀ ହୋଇ ୪ ଜଣ ସଙ୍ଗୀଙ୍କୁ ନେଇ ପଞ୍ଜାବ ଓ ଉତ୍ତରଭାରତରେ ଏହି ମର୍ମରେ ଧର୍ମଉପଦେଶ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ ଯେ ଈଶ୍ୱର ଏକ ଅଟନ୍ତି ଓ ହିନ୍ଦୁ ଏବଂ ମୁସଲମାନ୍ ସେହି ଏକ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଉପାସନା କରନ୍ତି । ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା ଓ ବହୁ ଦେବୋପାସନାର ଏ ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ଅନେକ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ୍ ଏହାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ହେଲେ । ଏହାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶିଖ୍ ବୋଲାଗଲା । ଦିଲ୍ଲୀର ତତ୍‌କାଳୀନ ବାଦସାହା ଇବ୍ରାହିମ୍‌ଲୋଦୀ ଏହାଙ୍କୁ କାରାବଦ୍ଧ କଲେ ଓ ବାବର୍ ପାଣିପଥ ଯୁଦ୍ଧରେ (ଖ୍ରୀ.୧୫୨୬ ରେ) ଇବ୍ରାହିମ୍‌ଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଦିଲ୍ଲୀ ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କରିବା ପରେ ଏ ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ ହେଲେ । ଶେଷଜୀବନରେ ଏ ପତ୍ନୀ ଜିଜ ପରିବାରଙ୍କ ସହିତ ବାସକଲେ । ଜଲନ୍ଧର ଜିଲ୍ଲାରେ ଏ କର୍ତ୍ତାରପୁର ନାମରେ ଗୋଟିଏ ସହର ବସାଇ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଧର୍ମଶାଳା ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏ ଶିଖଧର୍ମର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା; ଶିଖମାନେ ଏହାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ଏହାଙ୍କ ଉପଦେଶମାନ ସଂଗ୍ରହ କରି ଉକ୍ତ ସଂଗୃହୀତ ଗ୍ରନ୍ଥର ନାମ 'ଗ୍ରନ୍ଥସାହେବ' ରଖି ଏହାକୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ।]

ନାନକନ୍ଦ—ସଂ. ବି—ପିଣ୍ଡ ଆଳୁ; ଖମ୍ବ ଆଳୁ—
Nānakanda Yam; an esculent root.

ନାନକପନ୍ଥୀ—ଦେ. ବିଣ—(ଗୁରୁ ନାନକଙ୍କ ଉପଦିଷ୍ଟ ପନ୍ଥାନୁଗାମୀ)—
Nānakapanthī ଶିଖଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ—(a Sikh of the
नानकपन्थी Punjab), Professing the principles
नानकपंथी promulgated by Nānaka.
(ନାନକ ସାମ୍ପ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାନକସାହି ପଇସା—ଦେ. ବି—ଗେଣ୍ଡି ପଇସା; ପ୍ରାଚୀନ ଶିଖମାନଙ୍କ
Nānakasāhi paisā ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ପଇସା—
A copper pice formerly current in the Sikh count.

[ଦ୍ର—ଏହି ପଇସାରୁ ୫।୬ ଗୋଟି ପଇସାରେ ଏକ ଅଣା ହୁଏ ।]

ନାନମାନ—ଦେ. ବି—ପୂରପୂର୍ଣ୍ଣ ଘୃତପକ୍ୱ ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ—
Nānamāna A kind of cake containing sweets
मीठाबगेया inside; sandwich in the shape of
a ball fried in ghee or oil.

[ଦ୍ର—ଗୁଡ଼ୁଲ ଅଟାକୁ ଗୁଡ଼ରେ ପାଗକରି ଖଳ କରାଯାଏ । ଖଳ ମଧ୍ୟରେ ପୂର ଦେଇ ପେଣ୍ଡାପରି ଗୋଲ ପିଠା କରି ତାହା ଘିଅରେ ଭଜାଯାଏ ।]

ନାନା—ସଂ. ଅ (ନଞ୍ + ନା)—(ବହୁତାସୂଚକ)—
Nānā ୧ । ବହୁବିଧ; ଅନେକପ୍ରକାର; ବିବିଧ—
1. Various; of many kinds.
୨ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ; ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍—
2. Different.
୩ । ଅନେକ—3. Many.

ଦେ. ଅ—(ସଂ. ନ; ନହି ନହି)—୧ । (କଥା ଉପରେ ଜୋର୍ (ନାଁ ନାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେବା ପାଇଁ ନିଷେଧାର୍ଥକ, ନଞ୍ଜର୍ଥକ
नाना 'ନାଁ' ଶବ୍ଦର ଦୁଇ ଥର ପ୍ରୟୋଗ) କେବେ ନୁହେଁ—
नहिं नहिं; ताना 1. (Doubling of the prohibitive 'No' for emphasis), Oh ! no no; certainly not.

ହରଣାକ୍ଷିରେ ନାନା ହର ଗଳକୁ ଯାନା ବୋଲି ଯେ ବହୁଥାଇଁ ବାରବାର—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଗୀତ ଓ ନାଟକରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ଧ୍ୱନିବିଶେଷ—
2. A formula repeated during dancing and singing.

ବୁତ ମର୍ଦ୍ଦନ ହୋଇଲା ଭାଙ୍ଗିଲା, ନାନା ଧ୍ୱନିରେ ଭେଳା ଭେଳା ଜାତ—
ରଙ୍ଗ. ପ୍ରେମସ୍ୱପ୍ନଳତା ।

ଦେ. ବି.ପୁଂ (ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ, ମୁସଲମାନ୍ ଓ ପଶ୍ଚିମାଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ)—
नाना ୧ । ମାତାମହ; ଅଜା—1. Mother's father;
नाना maternal grandfather.

(ନାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ବଡ଼ ଭଉଣୀ; ନାନା—
2. Elder sister.

ପ୍ରାଦେ (ହିନ୍ଦୁମ, ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ) ବ. ସୁ.—
୧ । ବଡ଼ ଭାଇ; ନନା—1. Elder brother,
୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) (ଭୁଲ. ହି. ନାନୀ ଏହି ଅର୍ଥରେ)—ଅଣ୍ଟା; ମାତାମହୀ—2. Grand mother.

ବୈଦେ. ବ (ଅ)—ପୁଦିନା—
ନାନା Mint (plant).
ନାନା (ଯଥା—ଅର୍ଦ୍ଧନାନା—ପୁଦିନା ଅର୍କ ।)

ନାନା କନ୍ଦ—ସ. ବ—ପିଣ୍ଡାଳୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nānā kanda Yam.

ନାନା ଜାତି—ଦେ. ବଣ—ନାନା ଜାତୀୟ (ଦେଖ)
Nānā jāti Nānā jātīya (See)
(ନାନା ଜାତିର—ଅନ୍ୟରୂପ) ନାନା ଜାତି ବଥା ଜାତିଜ ସେ ହୋଇଲେ ।
ନାନାଜାତେର ଭୃଗୁସଂହି. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।
ନାନା ଜାତକା

ନାନା ଜାତୀୟ—ସ. ବଣ. (ନାନା + ଜାତୀୟ)—ନାନା ପ୍ରକାରର—
Nānā jātīya Of various kinds.

ନାନାତ୍ମବାଦ—ସ. ବ—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବର ଆତ୍ମା ପରମାତ୍ମାଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଥିବା ବିଷୟକ ସାଂଖ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରର ମତ—
(ନାନାତ୍ମବାଦୀ—ବଣ) The Sāmkhya doctrine that every being has a soul distinct from the Universal Soul.

ନାନାଦି—ଦେ. ବଣ. (ସ. ନାନାବିଧ; ବମ୍ବା ନାନା + ଆଦି)—
Nānādi ନାନା ବିଧ; ନାନା ପ୍ରକାରର; ଅନେକ—
ନାନାନ Of various kinds; diverse; various; many,
ନାନା

[ଦ୍ର—'ନାନା' ଏହା ଗୋଟିଏ ଅବ୍ୟୟ ପଦ; ତହିଁରେ 'ଆଦି' ଲଗାଇ ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସ କରିବା ବ୍ୟାକରଣବିରୁଦ୍ଧ, ତେଣୁ ଏହା ଗୋଟିଏ ଅବ୍ୟାକରଣ ପ୍ରୟୋଗ । ଓଡ଼ିଶାରେ କେହି କେହି ବ୍ୟାକରଣାନଭିଜ୍ଞ ଲେଖକ ଏ ଭଳି ପ୍ରୟୋଗ କରିଥାନ୍ତି ଦେଖାଯାଏ ।]

ନାନାତ୍ୟୟ—ସ. ବଣ—ନାନା ବିଧ; ନାନା ପ୍ରକାରର—
Nānātyaya Of various kinds (Apte).

ନାନାଧି—ପ୍ରା. ବଣ—ନାନାଦି (ଦେଖ)
Nānādhi Nānādi (See)

ନାନା ଧ୍ୱନି—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାନା + ଧ୍ୱନି)—
Nānā dhwani ଯେଉଁ ବାଦ୍ୟରୁ ଏକାଧିକ ପ୍ରକାରର ଧ୍ୱନି ବାହାରେ—A musical instrument producing more than one sound (Apte).

ନାନାନ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ନାନାଦି (ଦେଖ)
Nānān Nānādi (See)

ନାନାନ୍ଦ୍ର—ସ. ବ. ପୁଂ. (ନାନାଦୃ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥ. ଅ)—
Nānāndra ନଣନନ୍ଦର ପୁତ୍ର; ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଭଣଜା—
A husband's sister's son (Apte).

ନାନା ପ୍ରକାର—ସ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାନା + ପ୍ରକାର)—ନାନାବିଧ—
Nānā prakāra Of various kinds.
ସ. ବ—ଅନେକ ପ୍ରକାର—Various kinds.

[ଦ୍ର—ଏହିପରି ସ. ବ ଓ ବଣରେ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ, ନାନା ରୂପ ଆଦି ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

ନାନାପ୍ରକାରେ ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ନାନା ରୂପରେ; ନାନା ପ୍ରକାରେ—
ନାନାପ୍ରକାର In many ways.

ନାନା ଫର୍ଦ୍ଦ ନବିଶ୍—ଦେ. ବଣ. (ନାମ) (ମରହଟ୍ଟୀ)—
Nānā phard nabis ତୁଣ୍ଡପତ୍ର ନାନା; ନାନା ସାହେବ—
(ନାନା ଫର୍ଣ୍ଣବିସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Nānā Sāhib.
ନାନାଫର୍ନବୀସ [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ନାମ ଧୁନ୍ଦୁପନ୍ତ ।
ନାନାଫଡ଼ନବୀସ ଏ ପେଶବା ବାଜିରାଓଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ । ପେଶବା ବାଜିରାଓ ମୃତ୍ୟୁ ମରହଟ୍ଟା ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଇଂରାଜଙ୍କଠାରୁ ବାର୍ଷିକ ୮ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପେନ୍‌ସନ୍ ପାଇ କାନପୁର ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥିତ ବିଠୁରଠାରେ ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଇଂରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ନାନା ସାହେବଙ୍କୁ ଏ ପେନ୍‌ସନ୍ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ଇଂରାଜଙ୍କ ବିପକ୍ଷରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରୁଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହ (ଖ୍ରୀ ୧۸۵۷) ଘଟିବାରୁ ନାନା ସାହେବ କାନପୁରଠାରେ ଗୁପ୍ତଏ ବିଦ୍ରୋହୀ ସେନାଙ୍କ ନାୟକ ହୋଇ କାନପୁରରେ ଥିବା ସାହେବ ଓ ସେମାନଙ୍କ ପରିବାରଙ୍କୁ ଘେରିଲେ । ଅବଶେଷରେ ସେମାନେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିବାରୁ ନାନାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ସେମାନେ ସିପାହୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ହେଲେ । ତନ୍ତୁ ଶେଷରେ ନାନା ସାହେବ ସେଠାରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଅଯୋଧ୍ୟାର ବେଗମ ଓ ବେରିଲିର ନବାବଙ୍କ ସୈନ୍ୟଦଳରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ତନ୍ତୁ ସେଠାରେ ପରାଜିତ ହୋଇ ନେପାଳ ପଳାଇଲେ । ଯେ ଏହାଙ୍କୁ ଧରିବେ ଇଂରାଜସରକାର ତାଙ୍କୁ ୧ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ଦେବେ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ, ତନ୍ତୁ କେହି ଏହାଙ୍କୁ ଧରି ପାରି ନ ଥିଲେ । ଶେଷରେ ଏ ନେପାଳ ଅରଣ୍ୟରେ ଲୁଚି ଲୁଚି ବୁଲି ସେଠାରେ ଜନ୍ମଦେଶ ହେଲେ ।]

ନାନା ବିଧ—ସ. ବଣ (ନାନା + ବିଧ = ପ୍ରକାର)—ବିବିଧ; ବହୁବିଧ—
Nānā bidha Various; of various kinds.
ସ. କ୍ରି. ବଣ—ଅନେକପ୍ରକାରେ—
In various ways (Apte).

ନାନା ମତ—ଦେ. ବ—ବିଭିନ୍ନ ମତମାନ—
Nānā mata Different opinions
(ଯଥା—ନାନା ମତ ନିଜର ନାନା ମତ—ଭଗ ।)
ନାନାମତ ପ୍ରାମ୍ୟ. କ୍ରି. ବଣ—ନାନାମତେ (ଦେଖ)
ନାନାପ୍ରକାର Nānāmate (See).

ନାନାମତି—ପ୍ରା. କ୍ରି. ବଣ—ନାନାମତେ (ଦେଖ)
Nānāmati Nānāmate (See).

ନାନା ମତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଅନେକ ପ୍ରକାରେ; ନାନା ପ୍ରକାରେ—
Nānā mate In many ways; in various ways.
ନାନାମତେ ଦେଖାଦେଖି ଗୋଟେ ବିର ନାନାମତ
ବହୁତ କିସମରେ ବୁଝି ନାନାମତ ପୂରିବ । ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ. ବିଶ୍ୱାସଚରିତ୍ର. ୫ ଗୀତ ।

ନାନା ମାର୍ଗ—ସଂ. ବି—ବହୁତ ମାର୍ଗ—Many ways.
Nānā mārga ବିଣ—ବହୁତ ମାର୍ଗବିଶିଷ୍ଟ—
Of various ways.

ନାନା ମାର୍ଗରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ନାନାପ୍ରକାର—
Nānā mārgare 1. In various ways.
ନାନାମାର୍ଗେ } —ଅନ୍ୟରୂପ
ନାନାମାର୍ଗ କରି } ୨ । ଅନେକ ବାଟରେ—
ନାନାମାର୍ଗେ 2. In various roads.
ନାନାମାରଗମେ ବୃହାଅନ୍ତେ ଭଥ ସେ କରି ନାନାମାର୍ଗ
ଭରି ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ହୋଇଲେ ବୁଦ୍ଧରଙ୍ଗ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିଜ. ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ ।

ନାନା ରୂପ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାନା + ରୂପ)—
Nānā rūpa ୧ । ନାନାବିଧ (ଦେଖ)
1. Nānābidha (See)
୨ । ଯାହାର ଏକାଧିକରୂପ ବା ଆକାର ଅଛି—
2. Multiform (Apte).

ନାନା ରୂପେ—ଦେ.କ୍ରି. ବିଣ—ନାନା ମତେ (ଦେଖ)
Nānā rūpe Nānā mate (See)
ନାନାରୂପେ **ନାନାପ୍ରକାର**

ନାନାର୍ଥ—ସଂ. ବି. (ନାନା + ଅର୍ଥ) — ଉଣ୍ଣ ଉଣ୍ଣ ଅର୍ଥମାନ—
Nānārtha Different meanings.
ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାନା+ଅର୍ଥ)—୧ । ବହୁବିଧ ଅର୍ଥ ବିଶିଷ୍ଟ—1. Having various meanings.
୨ । ନାନା ପ୍ରୟୋଜନବିଶିଷ୍ଟ—
2. Having various uses.

ନାନାର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ—ସଂ. ବି—ନାନାଶବ୍ଦ ସଂଗ୍ରହ (ଦେଖ)
Nānārtha saṁgraha Nānāśabda saṁgraha (See)

ନାନାଶବ୍ଦ ସଂଗ୍ରହ—ସଂ. ବି—୧ । ଅଭିଧାନ; ଭାଷାକୋଷ—
Nānāśabda saṁgraha 1. Dictionary.
୨ । ଶବ୍ଦକୋଷ—2. Lexicon; vocabulary.

ନାନା ସାହେବ୍—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ନାନା ଫଡ଼ନବିସ୍ (ଦେଖ)
Nānā sāheb Nānā phard nabis (See)

ନାନି—ଦେ.ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । (ହି. ନାନା + ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଈ; ମୁସଲମାନ, ହିନ୍ଦୁ-
Nānī ସ୍ତ୍ରୀମାନ ଓ ପଶ୍ଚିମାମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହୃତ) — ଆଈ; ମାତାମହୀ—
ନାନୀ 1. Grandmother.
(ନନା—ବିପରୀତ ଲିଙ୍ଗ)
ଦିଦୀ ୨ । ବଡ଼ ଭଉଣୀ—2. Elder sister.
ଦୀଦୀ [ଦ୍ର—ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରିବାରରେ ବଡ଼ ଭଉଣୀକୁ ନାନି ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣେତର ପରିବାରରେ ବଡ଼ ଭଉଣୀକୁ ଦେଇ ବା ଅପା ଡାକନ୍ତି । ଦ୍ର—ନାନା=ବଡ଼ଭଉଣୀ; ଦ୍ରାବିଡ଼ ଭାଷାରୁ ଏ ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆକୁ ଆସି, ଏହାର ବିପରୀତ ଲିଙ୍ଗରେ 'ନନା' ହୋଇଅଛି ।]
୩ । ଅପଣାଠାରୁ ଅଧିକ ବୟସ୍କ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଡାକିବା ସମ୍ବୋଧନ—
3. A term addressed to a Brāhmaṇa woman older than the person accosting.
୪ । ବ୍ରାହ୍ମଣ କନ୍ୟା—4. A Brāhmaṇa girl.
ମଲ୍ଲିଫୁଲ ଫୁଟଇ, ଗୋଟେଇଲାଙ୍କ ଗାଥୋଇ ସାଇଁ ମାମୁଁଘରେ ଉଠିଲି ।
ଯୌବନେ ମକଡ଼ୀ ରମ୍ୟ । ପଣ୍ଡାଙ୍କ ବିଜିତା । ବ୍ୟଙ୍ଗ ଭଗ ।
୫ । ରାଜାନ୍ତଃପୁରରେ ପାଚକାରୂପେ ନିଯୁକ୍ତା ବିଧବା ବ୍ରାହ୍ମଣୀ—5. A widow Brāhmaṇī engaged as a cook in the harem of a Raja.
୬ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ) ଗୃହସ୍ୱାମିନୀ—
6. (ironical) Housewife
ନନାଙ୍କର ବାଟେ ତ ନାଙ୍କର ବାଟେ ଭଗ ।
ବଲୁଅ ନନାରେ ବଲୁଅ ନନା ! ନାକ ପିଛଅଛ ତୋ ଚରକନା—ଶିଶୁ ଗୀତ
୭ । ପିତୃସ୍ୱସା; ପିତୃଷ୍ୱସା—7. Father's sister.

ନାନି ଭାତ—ପ୍ରାଦେ. ବି.—(ଉଡ଼ିଆ ଭାଷା) ସାନ ଭାତ (ଦେଖ)—
Nāni bhāta Sānabhāta (See)

ନାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ନ+ଅନ୍ତ)—ଅନନ୍ତ—
Nānta Endless; infinite(Apte).

ନାନ୍ତରୀୟକ—ସଂ. ବିଣ. (ନ+ଅନ୍ତର+ଈୟକ)—ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟରୂପେ ସମ୍ପୃକ୍ତ; ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ—Inseparable; inseparably connected (Apte).

ନାନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି.—ପ୍ରଶଂସା; ସ୍ତୁତି—
Nāntra Praise; eulogy (Apte).

ନାନ୍ଦିକାର—ସଂ. ବି.— ନାଟକାଭିନୟର ଆରମ୍ଭରେ ନାନ୍ଦୀ ବୋଲିବା
Nāndikāra ବ୍ୟକ୍ତି—The speaker of the benidictory sloka before the commencement of a play (Apte).

ନାନ୍ଦୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନନ୍ଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ ନାନ୍ଦ ଧାତୁ=ଆନନ୍ଦିତ କରିବା+
Nāndī କରଣ. ଈ; ବମ୍ବା ନନ୍ଦ ଧାତୁ=ଆନନ୍ଦିତ ହେବା+ କରଣ. ଈ)—୧ । ନାଟକାଦିର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଦେବତାଙ୍କ ଆରାଧନା ବା ସ୍ତୁତି ବା ଆଶୀର୍ବାଦସୂଚକ ଶ୍ଳୋକ—
1. A benedictory prologue pronounced before the commencement of a play.
୨ । ମଙ୍ଗଳାଚରଣ—2. Benedictory preface.
୩ । ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜା—3. Emperor.
୪ । କ୍ଷତ୍ରିୟ—4. A Kshatriya or soldier by caste.
୫ । ଗୋତ୍ର—5. Clan.
୬ । ଅଭ୍ୟୁଦୟ; ସମୃଦ୍ଧି—6. Prosperity.
୭ । ସ୍ତୁତି—
7. Praise; thanksgiving; eulogy.
୮ । ସୌଭାଗ୍ୟ—8. Good-luck.

୯ । ନାନ୍ଦିକାର (ଦେଖ)—
9. Nāndikāra (See) (Apte).

ନାନ୍ଦୀକ—ସଂ. ବି. (ନାନ୍ଦୀ=ସୌଭାଗ୍ୟ+କ୍ଷ ଧାତୁ+ଅ.)—
Nāndika ୧ । ମଙ୍ଗଳାର୍ଥ ଅନୁଷ୍ଠିତ ତୋରଣ ସ୍ତମ୍ଭ—1. A propitious gateway set up for good luck.

୨ । ମଙ୍ଗଳାର୍ଥ ତୋରଣ ଦ୍ୱାରରେ ସ୍ଥାପିତ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟ—
2. A jug full of water placed at the gateway in religious ceremonies or on festive occasions.

୩ । ନାନ୍ଦୀମୁଖ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—3. Propitiatory offering of cakes of boiled rice to the spirits of one's deceased ancestors.

୪ । ସୌଭାଗ୍ୟଲାଭାର୍ଥ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ପୋତାଯିବା ଖୁଣ୍ଟି—
4. A post in a doorway set up for good luck (Apte.

ନାନ୍ଦୀକର—ସଂ.ବିଶ. (ନାନ୍ଦୀ+କ୍ଷ ଧାତୁ+ଅ)—୧ । ଯେ ଅଭିନୟ ପୂର୍ବରେ ମଙ୍ଗଳାଚରଣ ବା ବନ୍ଦନା ପାଠ କରେ—
(ନାନ୍ଦୀକାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A person who recites a benediction or prologue before a dramatic performance is begun.

୨ । ଢୋଲିଆ; ବାଦ୍ୟକାର; ବାଇଦକାରିଆ; ବଜାଣି—
2. A drummer.

ନାନ୍ଦୀପଟ—ସଂ. ବି.—୧ । କୂଅର ନନ୍ଦ; ଘୋଡ଼ା ନନ୍ଦ—1. The outer protecting ring put on a well.
Nāndīpaṭa

୨ । କୂଅର ମୁହଁ ଉପରେ ଦିଆ ଯିବା ଆବରଣ—
2. The lid or cover of a well (Apte).

ନାନ୍ଦୀପାଠକ— ସଂ. ବିଶ. (ନାନ୍ଦୀ+ପାଠକ)—ନାନ୍ଦିକର (ଦେଖ)—
Nāndī pāṭhaka Nāndikara (See)

ନାନ୍ଦୀମୁଖ—ସଂ. ବି.—(ନାନ୍ଦୀ=ସୁଖ; ସୌଭାଗ୍ୟ+ମୁଖ=ପ୍ରଧାନ; ବା ନାନ୍ଦୀ=ଶୁଭ+ମୁଖ=ଆରମ୍ଭ)—୧ । କୂଅର ନନ୍ଦ; ଘୋଡ଼ା ନନ୍ଦ—1. The outer protecting ring put on a well.
Nāndīmukha

୨ । ଆଭ୍ୟୁଦୟିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧ; ବିବାହାଦି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପ୍ରଥମେ ପିତୃଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପାର୍ବଣ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରାଯାଏ—2.Oblation or offering of Piṇḍa to the ancestors, performed at the commencement of festive rites (to propitiate the spirits of one's deceased ancestors.)

[ଦ୍ର—ସ୍ମୃତି ମତରେ ଜାତକର୍ମାଦି ଦଶ ବିଧ ସଂସ୍କାର, ନୂତନ ଗୃହ ପ୍ରବେଶ, ଦେବତାଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା, ଉତ୍ସୋତ୍ସର୍ଗାଦି ଶୁଭାନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଥମରେ ନାନ୍ଦୀମୁଖ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିବା ଉଚିତ । କେବଳ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମରେ ଏ ଶ୍ରାଦ୍ଧର ବିଧାନ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ସବୁ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ କରାଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଏ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପୂର୍ବାହ୍ନରେ ବିଧେୟ— ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୩ । ପିତୃଲୋକ; ପିତୃଗଣ—3. The spirits of one's departed ancestors (consisting of 3 paternal and 3 maternal ancestors).

ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—ନାନ୍ଦୀମୁଖୀ (ଦେଖ)—Nāndīmukhī (See)

ନାନ୍ଦୀମୁଖୀ—ସଂ. ବି—୧ । ଅବନ୍ତୀନଗରବାସିନୀ ମୁନିକନ୍ୟାବିଶେଷ—
Nāndīmukhī 1. Name of a daughter of a sage living in Abantī.

[ଦ୍ର—ଏ ଗ୍ରନ୍ଥକାରଙ୍କ ମିଳନରେ ଦୂତୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ।]

୨ । ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
2. Name of a Sanskrit metre.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ୨ନଗଣ, ୨ଭଗଣ ଓ ୨ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ରହେ ।]

ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାନ୍ଦୀମୁଖ+ଙ୍ଗୀ. ଈ)—ଯେଉଁ ମାତୃଗଣ ନାନ୍ଦୀମୁଖ ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ଡକାଯିବା ଦୁଅଣ୍ଡା—The female ancestor. who are invoked in a Nāndimukha śrāddha.

[ଦ୍ର—ନାନ୍ଦୀମୁଖ ପିତୃଗଣ ଯଥା—ପିତା, ପିତାମହ, ପ୍ରପିତାମହ ଓ ମାତାମହ, ପ୍ରମାତାମହ, ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରମାତାମହ । ନାନ୍ଦୀମୁଖୀ ମାତୃଗଣ ଯଥା—ମାତା, ପିତାମହୀ, ପ୍ରପିତାମହୀ ଓ ମାତାମହୀ, ପ୍ରମାତାମହୀ, ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରମାତାମହୀ ।]

ଦେ. ବି (ସଂ. ନାନ୍ଦୀମୁଖ) —ନାନ୍ଦୀମୁଖ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—Propitiatory oblation offered to the spirits of one's departed ancestors before festive rites are begun.

ନାପ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ)—
Nāp ମାପ—Measurement.-

ନାପ୍‌ବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ନାପ୍‌ନା)—
Nāp-bā ମାପିବା—To measure.

ନା(ନାଁ)ପରବା—ଦେଶଜ. ବିଶ (ସଂ. ନାପରବାହ) —ନିପରବା (ଦେଖ)
Nā(nāñ)parabā Niparabā (See)

[ନା(ନାଁ)ପରୁଅ—ଅନ୍ୟରୂପ

ନା(ନାଁ)ପରବାଇ(ହି)—ଦେଶଜ. ବିଶ ଓ ବି (ସଂ. ନାପରବାହୀ)—
Nā(nāñ)parabāi(hi) ନିପରବାଇ (ଦେଖ)—
(ନାପରେଇ, ନାପରେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) Niparabāi (See)

ନା(ନାଁ)ପସନ୍ଦ—ଦେଶଜ. ବିଶ (ସଂ. ନାପସନ୍ଦ)—୧ । ଅମନୋନୀତ; ଅପସନ୍ଦ; ଗରୁପସନ୍ଦ—1. Not chosen; rejected
Nā(nāñ)pasanda

ନାପସନ୍ଦ ୨ । ଅନଭିମତ—2. Not approved; disapproved.
ନାପସନ୍ଦ

୩ । ବିଶ୍ୱାସର ଅଯୋଗ୍ୟ—
3. Unreliable; incredible.

୪ । ଅଗ୍ରାହ୍ୟ—4. Unacceptable.

୫ । ଅରୁଚିକର—5. Not according to one's taste or liking.

୬ । ଅପ୍ରିୟ—6. Disagreeable.

ବୈଦେ. ବ—୧ । ଅନିଚ୍ଛା—1. Disinclination.
୨ । ଅଧମତର ଅଭାବ; ଅନୁକୂଳ ମତ ପ୍ରକାଶ ନ କରିବା—2. Disapproval.
୩ । ଉଦାସିନ୍ୟ; ଅନାସ୍ଥା—3. Indifference; disregard.
୪ । ବିଶ୍ୱାସର ଅଭାବ—4. Want of faith or trust.

ନା(ନାଁ)ପାକ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା)—୧ । ଅଶୁଦ୍ଧ; ଅପବିତ୍ର; ଅଶୁଚି—1. Impure; unclean.
ନାପାକ ୨ । ମଇଳା—2. Dirty; filthy.
ନାପାକ

ନା(ନାଁ)ପାକି—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଅଶୁଚିତା—Impurity; uncleanness.
ନାପାକୀ, ନାପାକୀ

ନାପିତ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ନ = ନୁର୍ଦ୍ଦେ + ଆପ୍ ଧାତୁ = ସ୍ନାନ ପାଇବା + ତ)—ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ; ଭଣ୍ଡାରୀ; କ୍ଷୌରକାରକ—Barber; a Śūdra caste among the Hindus.
(ନାପିତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

[ଦ୍ର—ପରାଶର ସ୍ମୃତିରେ ଅଛି ଯେ ଶୂଦ୍ରା ଗର୍ଭରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଔରସ ସନ୍ତାନର ଯଦି ବ୍ରାହ୍ମଣ କାର୍ଯ୍ୟ ସଂସ୍କାର ନ ହୁଏ ତେବେ ସେ ନାପିତ ହୁଏ । ପରଶୁରାମଙ୍କ ମତରେ ଲୁବେର ପୁରୁଷ ଓ ପଟ୍ଟିକାରୀ ସ୍ତ୍ରୀର ସନ୍ତାନ ନାପିତ । ମନୁସଂହିତାରେ ନାପିତଙ୍କ ଗଣନା ଚୋଲ୍ୟାନ୍ତ ଶୂଦ୍ର ଜାତିରେ କରାଯାଇ ଅଛି । ସ୍ମୃତି ଆଦିରେ ନାପିତ ସଙ୍କର ଜାତିରେ ପରିଗଣିତ ଓ ଏ ଜଳଚଳ୍ୟ ଶୂଦ୍ର ରୂପେ ଗଣିତ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।

ନାପିତର ଅନ୍ୟ ସଂ. ପ୍ରତିଶବ୍ଦ—କ୍ଷୁର, ମୁଣ୍ଡୀ, ଦିବାକୀର୍ତ୍ତି, ଅନ୍ତ୍ୟାବସାୟୀ, ଭଣ୍ଡୀ, ନଖଚ୍ଛେଦ, ଗ୍ରାମଣୀ, ଚନ୍ଦ୍ରଳ ଓ ଚାଣ୍ଡାଳ ।]

ନାପିତ ଶାଳା—ସଂ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାପିତ + ଶାଳା)—ଭଣ୍ଡାରୀ ଯେଉଁ ଘରେ କ୍ଷୌର କରେ—A barber's shop.
Nāpita śālā
(ନାପିତଶାଳିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାପିତାୟନି—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନାପିତ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଆୟନି)—ନାପିତ ସନ୍ତାନ—The son of a barber.
Nāpitāyani

ନାପିତାଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନାପିତୀ)—ଭଣ୍ଡାରୁଣୀ—A barber woman; a woman of the barber caste.
Nāpitāṇī
ନାପିତାନୀ ନାଇନ

ନାପିତୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାପିତ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ନାପିତାଣୀ (ଦେଖ)—Nāpitāṇī (See)
Napiti

ନାପିତ ବିଚ୍ଛିବ, ଦୂର୍ପ ଦ୍ୱାରକା ପରି ରେ ।
ଉଦ୍ଧ. ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ଦାସ ।

ନାପିତୁଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ନାପିତାଣୀ (ଦେଖ)
Nāpituṇī Nāpitāṇī (See)

ନାପିତ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନାପିତ + କର୍ମ ଅର୍ଥରେ. ଷ्य)—
Nāpitya ୧ । ଭଣ୍ଡାରର କାର୍ଯ୍ୟ—1. The duties of a barber; a barber's profession.
୨ । (+ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଷ्य) ନାପିତ ସନ୍ତାନ—2. The son of a barber (Apte).

ନାପିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ତୁଳ. ହି. ନାପ୍‌ନା)—ମାପିବା—To measure.
Nāpibā

ନାବ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନୌ ଶବ୍ଦର ବହୁବଚନ ନାବଃ; ଫା. ନାବ୍; ତୁଳ ଗ୍ରୀକ୍. ନୌସ୍; ଲାଟିନ୍. ନାଉସ୍; ଜର୍ମାନ୍. ନାଗ୍ରେ)—
Nāba
ନାଓ ୧ । ନାହା; ନୌକା; ଭଙ୍ଗା—1. Boat.
ନାବ ୨ । ବୋଇତ; ଜାହାଜ—2. Ship; vessel.
ଗ୍ରା. ବି—ଲାବଣ୍ୟ ନାମକ ପୁରୁଷର ଓ ଲାବଣ୍ୟବତୀ ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ୍ ନାମ—The name by which persons named Lābaṇya and Lābaṇyabatī are called.

ନାବକେଲି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନୌ + କେଲି)—ନୌବିହାର; ନଦୀ ଓ ଜଳାଶୟାଦିରେ ନୌଚାଳନ ପୂର୍ବକ କ୍ରୀଡ଼ା—Sports by plying boats.
Nābakeḷi
ନାବର, ନାବାରି
ନାବକେଳି

ନାବଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଲମ୍ପଟ) —
Nābarḍā ୧ । ଲମ୍ପଟ—1. Adulterous.
ନାବଡ଼ ୨ । ଖଳ; ଦୁଷ୍ଟ—2. Wicked.
ଲମ୍ପଟ ୩ । ନେଉଡ଼ା; ନିର୍ଲଜ୍ଜ—3. Shameless.
(ନାବଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୪ । ମୂର୍ଖ—4. Illiterate.

ନାବନ(ନ୍ୟ)—ପ୍ରା. ବି.—(ସଂ. ଲାବଣ୍ୟ)—୧ । ଲାବଣ୍ୟ; ମଧୁରତା; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—1. Loveliness; charm.
Nābana(nya)
୨ । ନାବ ଗ୍ରା. (ଦେଖ)—2. Nāba (See)

ନାବନୀତ—ସଂ. ବିଣ. (ନବନୀତ + ଅ)—
Nābanīta ୧ । କୋମଳ—1. Soft.
(ନାବନୀତା ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମୃଦୁ—2. Mild; gentle.

ନାବମିକ—ସଂ. ବିଣ. (ନବମ + ଇକ)—ନବମ—Ninth.
Nābamika
(ନାବମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାବରା ଦଉଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ଜାହାଜିଆ ଭାଷା)—ଜାହାଜର ଦୁଇ ପାଖରୁ ମାସ୍ତୁଲର ଦେଢ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚିଣ୍ଡି ପରି ବନ୍ଧା ଦଉଡ଼ି—(nautical) Ropes tying the mast to the ends of a ship; stays.
Nābarā daurḍi

ମୁଁ ନାବରା ଦଉଡ଼ି ଧରି ତଉଲା ଉପରକୁ ଉଠିଯାଇ ଦୂରବୀନ କଷି ଦେଲି ।
ଫକୀରମୋହନ—ଗଳ୍ପସଳ୍ପ ।

ନାବାଲ(ଲ)କ(ଗ)—ବୈଦେ. ବିଣ. (କଚରିଆ)
Nābāla(la)ka(ga) (ଫା—ନାବାଲିଗ୍)
ନାବାଳକ ୧ । ଅପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କ—1. Minor.
ନାବାଲିଗ ୨ । ପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କର ଅଧିକାର ପାଇବା ନିମନ୍ତେ

(ବିପରୀତ—ସାବାଲକ) ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଉପଯୁକ୍ତ ବୟସରେ ଉପନୀତ ହୋଇ ନ ଥିବା; ଅଳ୍ପବୟସ୍କ—2. Young; who has not yet attained his age of majority in the eye of law.

ଦ୍ର—[ଏ ଫାର୍ସୀ ଶବ୍ଦ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୁଏ । ସାଧୁଭାଷା ବ୍ୟବହାରପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଲେଖକମାନେ ନାବାଲକ ଶବ୍ଦକୁ ବାଳକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସଂଯୁକ୍ତ ସଂଲଗ୍ନ ଶବ୍ଦ ବିଚାର କରି ତହିଁର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ନାବାଳିକା କରନ୍ତି । ଫା. ନାବାଲିଗ୍ ଶବ୍ଦର ବିପରୀତ ବାଲିଗ୍=ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ; ତେଣୁ ଭାଷାରେ ବାଳକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଏ ଶବ୍ଦର ସମ୍ପର୍କ ଥିବାର ଭ୍ରମରେ ନାବାଳକର ବିପରୀତ ସାବାଳକ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ୍ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଆଇନ ଅନୁସାରେ ଯୁବକ ଯୁବତୀମାନେ ୧୮ ବର୍ଷ ବା ୨୧ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 'ନାବାଳକ' (minor) ରହନ୍ତି ଓ ସେ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଓ ଶରୀରକୁ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ ଅଭିଭାବକ (ଗାର୍ଜିନ୍, guardian) ନିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ବଡ଼ ବଡ଼ ରାଜା ଓ ଜମିଦାରମାନଙ୍କର ନାବାଳିଗି ସମୟରେ ରାଜସରକାର (କୋର୍ଟ୍ ଅଫ୍ ଓ୍ୱାର୍ଡ୍ସ୍ (Government, Court of wards) ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ଶରୀରର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣର ଭାର ନିଅନ୍ତି ଓ ନାବାଳକମାନେ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ କି କି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରିବେ ଓ ନ କରି ପାରିବେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଶର ଆଇନରେ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ତହିଁରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କାଇଦା କଟକଣା ଅଛି ।]

ବୈଦେ. ବି—ଅପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କ ଯୁବା; ଯାହାର ଶରୀର ଓ ସମ୍ପତ୍ତି ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅଭିଭାବକ ହୁଅନ୍ତି—
A minor; a ward.

ନାବାଲ(ଲ)କ(ଗି)—ବୈଦେ. ବି. (କଚରଥ)—
Nābāla(la)ki(gi) (ଫା. ନାବାଲିଗୀ)—
ନାବାଳକୀ ଅପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କ ଅବସ୍ଥା—Minority; nonage.
ନାବାଳଗୀ (ବିପରୀତ—ସାବାଳକ)

ଦେ. ବିଣ.—ନାବାଳକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to a minor. (ଯଥା—ନାବାଳକ ସମ୍ପତ୍ତି)

ନାବାଲ(ଲ)କା(ଗା)—ବୈଦେ. ବିଣ. ଓ ବି—(ଫା. ନାବାଲିଗ୍)
Nābāli(li)kā(gā) ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କା ବାଳିକା—
A minor girl.

ନାବିକ—ସଂ. ବି. (ନୌ+ଣିକ ଅର୍ଥରେ ଇକ)—
Nābika ୧ । ନୌଚାଳକ; ନାଉରି; ମାଝି; ନୌକାଧ୍ୟକ୍ଷ—
1. Boatman; sailor; navigator.
୨ । କର୍ଣ୍ଣଧାର—2. Helmsman.
୩ । ନୌଯାତ୍ରୀ—3. The passenger on board a ship (Apte).

ସଂ. ବିଣ.—ନୌକାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Naval.

ନାବିକ ପଞ୍ଜିକା—ସଂ. ବି.—(ଅଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)
Nābika pañjikā ଦିଗ ଓ ଭିନ୍ନ ଅଦ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ପାଇଁ ଅଧୁନିକ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନାକ୍ରମେ ସମୁଦ୍ରଗାମୀ ନାବିକମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାରାର୍ଥ ସଂକଳିତ ପଞ୍ଜି—
Nautical almanac.

ନାବି—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନୌ+ଇ; ତୁଳ. ଇଂ. ନାଭି)—
Nābi ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଜାହାଜ ବା ନୌକାସମୂହ—Navy; a fleet of ships.

ସଂ. ବି. ପୁଂ (ନୌ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ନାବିକ—
Sailor (Apte).

ଦେ. ବି—ନାବ (ଦେ) (ଦେଶ)—
Nāba (3) (See).

ନାବୁକେଶ୍ୱର—ଦେ. ବି (ସଂ. ଅଳ୍ପବୁକେଶ୍ୱର)—ଭୁବନେଶ୍ୱର ଓ
Nābukeśwara ପୁରୀରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ 'ଅଳ୍ପବୁକେଶ୍ୱର' ନାମକ ଶିବବିଗ୍ରହ—Name of 2 images of Śiba at Bhubaneśwara and Purī.

ନାବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ନୌ+ଉତ୍ତରଣଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ. ଯ)—
Nābya ୧ । ନୌକାଦ୍ୱାରା ପାର ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
1. Capable of being crossed over with the help of boats.
(ନାବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନୌକାଗମ୍ୟ; ନୌକାଚଳନଯୋଗ୍ୟ; ଯେଉଁ ନଦୀ ଆଦିରେ ଡଙ୍ଗା ଚଳିପାରେ—
2. Navigable.
୩ । ପ୍ରଶଂସନୀୟ—3. Praiseworthy (Apte).

ସଂ. ବି (ନବ+ଷ୍ୟାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ନବତା; ନୂତନତ୍ୱ—
1. Novelty; newness.
୨ । ଯୁବାବସ୍ଥା—2. Youth; adolescence.
୩ । ନବତରୁଣାବସ୍ଥା; ନବଯୌବନ—
3. Fresh youth; prime of youth.

ନାଭ—ପ୍ରାମ୍ୟ. ବି (ସଂ. ଲାଭ)—୧ । ଲାଭ—
Nābha 1. Profit.

ଦେ. ବି—୨ । ପଦ୍ମନାଭ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଡାକିବା ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ନାମ—
2. An abbreviation of the name of a person named Padmanābha.

ସଂ. ବି—୧ । ଶିବ (ଭୂ. ଶ)—1. Śiba.
୨ । ଭଗୀରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର—
2. Name of the son of king Bhagīratha.

ନାଭକ—ସଂ. ବି—୧ । ହରିତକୀ; ହରଡ଼ା—
Nābhaka 1. Myrobalan.
୨ । ଆମଳକ; ଅଁଳା—2. Emblic Myrobalan.

ନାଭସ—ସଂ. ବିଣ (ନଭସ୍+ଅ)—୧ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ—
Nābhasa 1. Heavenly (Apte).
(ନାଭସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆକାଶସ୍ଥ—2. Celestial (Apte).

ନାଭା—ଦେ. ବି (ନାମ)—୧ । ହିନ୍ଦି ଭକ୍ତମାଳ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଉଲ୍ଲେଖିତ ଜଣେ
Nābhā ବୈଷ୍ଣବ ଭକ୍ତ—1. Name of a devoted
ନାଭା ନାମା Baishnaba.

[ଦ୍ର—ଏ ହିନ୍ଦୀ ଭକ୍ତମାଳ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଣେତା । ଏ ସମ୍ବତ୍ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜୀବିତ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମ ତୈଲଙ୍ଗ ଦେଶରେ

ଗୋଟିଏ ମତ (ଭମ) ଭୁଲରେ ହୋଇଥିଲା । ଏ ଜନ୍ମାନ୍ତ ଥିଲେ ଓ ଜୟପୁର ନିକଟରେ ସାଧୁମାନଙ୍କ ସେବା କରି ଏ ପୁଣି ଉତ୍କର୍ଷ କରିଥିଲେ । ଏ ତୁଳସୀ ଦାସଙ୍କ ସମସାମୟିକ ଥିଲେ—ହୁ. ଶ ।]

୨ । ପଞ୍ଜାବର ଗୋଟିଏ ଶିଖରାଜଶାସିତ ରାଜ୍ୟ—

2. Name of a state in the Panjab under a Sikh Raja.

ନାଭାଗ—ସଂ. ବି (ନାମ)—୧ । ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁବଂଶୀୟ ରାଜବିଶେଷ—

Nābhāga 1. Name of the king of the Ikshwāku dynasty.

ଦ୍ର—ବାଲ୍ମୀକି ରାମାୟଣମତରେ ଏ ଅମ୍ବରୀଷଙ୍କ ପ୍ରପୌତ୍ର, ଯୁବାଶ୍ୱଙ୍କ ପୁତ୍ର, ଅଜଙ୍କ ପିତା ଓ ଦଶରଥଙ୍କ ପିତାମହ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଭାଗବତରେ ନାଭାଗ ଅମ୍ବରୀଷଙ୍କ ପିତା ଥିବାର ଲେଖା ଅଛି ।

୨ । କାରୁଷ ବଂଶର ଦିଷ୍ଟ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର—

2. Name of a king of the Kārusha dynasty.

[ଦ୍ର—ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣରେ ଅଛି ଯେ ଏ ପିତାଙ୍କ ନିଷେଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ଗୋଟିଏ ବୈଶ୍ୟା କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରି ନିଜର କ୍ଷତ୍ରିୟତ୍ୱ ହରାଇ ଥିଲେ । ପରେ ତାଙ୍କ କନ୍ୟାକୁ ଜଣେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବଳପୂର୍ବକ ଗ୍ରହଣ କରି ବିବାହ କରିବାରୁ ଏ କ୍ଷତ୍ରିୟତ୍ୱ ଲାଭ କଲେ—

ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର]

ନାଭି (ଭୀ)—ସଂ. ବି (ନଦ୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା+ଇ; ବା. ଆଦେଶ +ଈ; ଯାହା ନାଡ଼ୀମାନଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିରଖେ)—

Nābhi (bhī)

୧ । ଉଦରର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଥିବା ଗର୍ତ୍ତାକାର ଆବର୍ତ୍ତ; ଲାହି-

1. Navel.

[ଦ୍ର—ଏହିଠାରେ ଭ୍ରୂଣର ପେଟ ସଙ୍ଗେ ଜରାୟୁ ନାଳ (ନାଡ଼ି) ଲାଗିଥାଏ ଓ ସେହି ଛିଦ୍ରବାଟେ ଗର୍ଭକୋଷରେ ଭ୍ରୂଣର ଦେହକୁ ରକ୍ତ ଯାଏ । ଶିଶୁ ଜନ୍ମିଲା ପରେ ନାଭିଠାରେ ଜରାୟୁନାଳକୁ ଫୁଲରୁ କାଟି ଦିଆଯାଏ ।]

୨ । ଶିଶୁର ନାଭି ସଙ୍ଗେ ଫୁଲ ଲାଗିଥିବା ନାଡ଼ି—

2. Naval cord; umbelical cord.

(ଯଥା—ନାଭିଚ୍ଛେଦନ ।)

୩ । ଚକର ମଧ୍ୟ ପିଣ୍ଡ; ଚକର ହାଣ୍ଡି—

3. The hob or nave of a wheel.

କାଳଚକ୍ରେ ନାଭି ଷଡ଼ ଋତୁ ହେଲେ
ସ୍ୱର ବନ ସାତଶ ଦୋଡ଼ିଏ ଅର ଭୁଲେ—କୃଷ୍ଣକିହ ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

୪ । ସମ୍ରାଟ—4, Emperor; a paramount sovereign.

୫ । କ୍ଷତ୍ରିୟ—5. A Kshatriya.

୬ । (ନାମ) ପ୍ରିୟବ୍ରତରାଜଙ୍କ ପୌତ୍ର (ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପୁରାଣ)—

6. Name of the grandson of king Priyabrata.

୭ । ଗୋତ୍ର—7. Clan.

୮ । ବୃତ୍ତର କେନ୍ଦ୍ର—

8. The centre of a circle.

୯ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ମଧ୍ୟଦେଶ—

9. The middle part of a thing.

୧୦ । କସ୍ତୂରୀ—10. Musk.

୧୧ । ମଦ୍ୟ—11. Spirituous liquor.

୧୨ । ଗୃହ—12. House (Apte).

୧୩ । ଯଜ୍ଞଶାଳା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—

13. A room where vedic sacrifice is performed.

୧୪ । ଦଳପତି—14. Leader or head of a party or body.

୧୫ । ମହାଦେବ (ହୁ. ଶ.)—15. Śiba.

୧୬ । (ଭାଗବତୋକ୍ତ) ଅଗ୍ନୀଧ୍ର ରାଜାଙ୍କ ନଅ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏକ-ଜଣ ଓ ଭରତଙ୍କ ପିତାମହ—

16. Name of a son of king Agnidhra.

[ଦ୍ର—ଅଗ୍ନୀଧ୍ର ରାଜା ତାଙ୍କ ନଅ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପର ନଅ ଖଣ୍ଡ ବାଣ୍ଟି ଦେଲେ । ଏହାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ ତାହା ନାଭିଖଣ୍ଡ ଓ ପରେ ଭାରତଖଣ୍ଡ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହେଲା । ଏହାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ମେରୁ-ଦେବୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପୁତ୍ର କାମନାରେ ଏ ଯଜ୍ଞ କଲେ । ଏ ଯଜ୍ଞରେ ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଦେବାରୁ ଏ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପରି ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ବିଷ୍ଣୁ ଏଥିରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇ ସ୍ୱୟଂ ଋଷଭ ଅବତାରରେ ମେରୁଦେବୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଜନ୍ମିଲେ । ଏହି ଋଷଭ ଦେବଙ୍କୁ ଜୈନମାନେ ଆଦି ତୀର୍ଥଂକରରୂପେ ମାନନ୍ତି । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ୨୪ ଅବତାର ମଧ୍ୟରୁ ଋଷଭ ଏକତମ—ହୁ. ଶ. ।]

[ଦ୍ର—ନାଭି ଶବ୍ଦ ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ 'ନାଭି' ଆକାର ଧାରଣ କରେ । ଯଥା—ପଦ୍ମନାଭ, ଊର୍ଣ୍ଣନାଭ ।]

ନାଭିଆଇଁଚି—ଦେ. ବି—ଲଟାବେଁକୋଳି (ଦେଖ)

Nābhiāiñchi Laṭābeñkoḷi (See).

ନାଭି କଣ୍ଟକ—ସଂ. ବି—ଉଚ୍ଚନାଭି; ଗାଣ୍ଠ; ଫୁଲା ନାହି—

Nābhi kaṇṭaka Protuberant navel.

(ନାଭିଗୁଡ଼ିକ, ନାଭିଗୁଳିକ, ନାଭିଗୋଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଭି କମଳ—ସଂ. ବି. (ନାଭିରୂପ କମଳ; ରୂପକ)—ନାହିମୁଣ୍ଡା; ନାଭିର ନିମ୍ନଦେଶସ୍ଥ ଶରୀରମଧ୍ୟସ୍ଥ ପ୍ରଦେଶ—

Nabhikamaḷa The part of the body immediately under the navel.

ନାଭିପଦ୍ମ, ନାଭିମୂଳ } ଅନ୍ୟରୂପ

ନାଭିକା—ସଂ. ବି. (ନାଭି+କ+ଆ)—୧ । କଟଭି (ଦେଖ) (ହୁ. ଶ)

Nābhikā 1. Kaṭabhi (See)

୨ । ନାଭିପରି ଗର୍ତ୍ତ—2. A cavity shaped like the navel (Apte).

ନାଭି କୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବି. (ନାଭି+କୁଣ୍ଡ; ୨ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ବା ରୂପକ)—

Nābhi kuṇḍa ନାଭିର ଆବର୍ତ୍ତ; ନାହିଗାତ—

ନାଭିକୁଣ୍ଡଳ, ନାଭିକୂପ, ନାଭିଗର୍ତ୍ତ } ଅନ୍ୟରୂପ

The umbilic cavity; the navel hole; the depression in the middle of the navel.

ନାଭି ଖଣ୍ଡ—ସଂ. ବି—ଅଗ୍ନୀଧ୍ର ରାଜା ତାଙ୍କ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପର ଯେଉଁ

Nābhi khaṇḍa ଖଣ୍ଡ ବାଣ୍ଟି ଦେଇଥିଲେ; ଭାରତବର୍ଷ—

The old name of India.

[ଦ୍ର—ଅଗ୍ନୀଧ୍ର ରାଜା ତାଙ୍କର ନଅ ପୁଅଙ୍କୁ ଜଂବୁଦ୍ୱୀପସ୍ଥିତ ନଅ ଖଣ୍ଡ କରି ବାଣ୍ଟି ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ନାଭିଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡ ଦିଆ ଯାଇଥିଲା ତହିଁର ନାମ ନାଭିଖଣ୍ଡ ହେଲା । ପରେ ନାଭିଙ୍କ ପୌତ୍ର ଭରତଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ଏହା ଭାରତ ଖଣ୍ଡ ବା ଭାରତ-ବର୍ଷ ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହେଲା—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନାଭି ଗୟା—ସଂ. ବି—ବୈତରଣୀ ତୀରସ୍ଥିତ ଯାଜପୁର ନଗରର ପୌରାଣିକ ନାମ—The mythological name of the town of Jajpur.

ନାଭିଗୟା ପଦେ ବଦେ ଭରଙ୍ଗିଣୀ । ବ୍ୟାଖ୍ୟାଅ. ଜଗଦ୍ଦେବ ।

(ଯଥା—ଗୟାସ୍ଥଳର ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ; ନାଭିଗୟାରେ ପିଣ୍ଡଦାନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଅଛି ।)

ନାଭିଚ୍ଛେଦନ—ସଂ. ବି. (ନାଭି+ଛେଦନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Nābhichchhedana ଜନ୍ମର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଶିଶୁର ନାଭିର ନାଡ଼ିକୁ ଫୁଲରୁ କାଟିବା କର୍ମ—The cutting of the navel string of a baby.

ନାଭିଜ—ସଂ. ବି. (ନାଭି+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଉପପଦ ତତ୍ପୁ. ତତ୍ପୁରୁଷ ନାଭି ପଦରୁ ଜନ୍ମ ଯାହାଙ୍କର)—ବ୍ରହ୍ମା—
(ନାଭିଜନ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ) Brahmā.

ନାଭି ଦେଶ—ସଂ. ବି. (ନାଭି+ଦେଶ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Nābhi deśa ନାଭିର ନିକଟସ୍ଥ ପ୍ରଦେଶ; ନାଭିମୂଣ୍ଡା—
Umbilical region; the region about the navel.

ନାଭି ନାଡ଼ୀ—ସଂ. ବି—୧ । ଗର୍ଭନାଡ଼ି; ଶିଶୁର ନାଭିସଙ୍ଗେ ଫୁଲକୁ ସଂଯୁକ୍ତ କରିଥିବା ନାଡ଼ି—1. Umbilical cord; navel string.

ନାଭିନାଡ଼ୀ ରନ୍ଧ୍ର, ନାଭିନାଳା, ନାଭିନାଳ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ନାଭିର ନାଡ଼ି ଛିଣ୍ଡିଯିବା ରୋଗ ବିଶେଷ; ଅନ୍ତ୍ରକୋଷ—
2. The rupture of the navel; umbilical hernia (Apte).

ନାଭି ପାକ—ସଂ.ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ନାଭି+ପାକ)-ଶିଶୁମାନଙ୍କର ନାଭିରେ ଘାଆ ହୋଇ ନାଭି ପାଚିଯିବା ରୋଗ (ହି. ଶ)—
Nābhi pāka An infantile disease in which the navel becomes ulcerated and gangrenous.

ନାଭି ବର୍ଦ୍ଧନ—ସଂ. ବି—୧ । ସ୍ଥୂଳକାୟତ୍ୱ; ଦେହର ମେଦୋବୃଦ୍ଧି—
Nābhi barddhana 1. Corpulence; excessive fatness of the body.

୨ । ଉଦରସ୍ଥ ରୋଗ ବିଶେଷ, ଅନ୍ତ୍ରକୋଷ ରୋଗ—
2. Umbilical hernia; examphales.

୩ । ନାଭିଚ୍ଛେଦନ (ଦେଖ)
3. Nābhichchhedana (See)

ନାଭି ବର୍ଷ—ସଂ. ବି—ନାଭିଖଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Nābhi barsha Nābhikhaṇḍa (See)

ନାଭିଭୂ—ସଂ ବି. (ନାଭି +ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ନାଭିଜ (ଦେଖ)
Nābhibhū Nābhija (See)

ନାଭି ମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବି. (ନାଭି+ମଣ୍ଡଳ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Nābhi maṇḍala ନାଭି ଦେଶ (ଦେଖ)
Nābhi deśa (See)

ନାଭିଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନାଭି+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଳ)—ବଡ଼ ନାଭିଯୁକ୍ତ;
Nābhila ଗାଣ୍ଡୁଆ ଛୁଆ—Having a protuberant navel.
(ନାଭିଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି. (ନାଭି+ଳ)—୧ । କୋଡ଼ ଗାତ—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଜଙ୍ଘସନ୍ଧି—1. The groin; inguen of women.

୨ । ଗର୍ଭାଣ୍ଡ; ଗାଣ୍ଡୁ—2. The swelling or enlargement of the navel.

୩ । ଶାରୀରିକ କଷ୍ଟ; ଭୁଜ୍ର—3. Bodily pain.

୪ । ନାଭିର ଗର୍ତ୍ତ; ନାଭିକୂପ—
4. The hollow of the navel.

ନାଭି ଶଙ୍ଖ—ବି.—ଶଙ୍ଖ (ଦେଖ)
Nābhi śaṅkha Śaṅkha (See)

[ଦ୍ର—ଏହାର ଶୋଧନ, ମାରଣ ଓ ଗୁଣ କରିବା ଭସ୍ମ ଭୁଲ୍ଲ । ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ—ଭାବପ୍ରକାଶ ।]

ନାଭି ସରୋବର—ସଂ. ବି. (ନାଭି+ସରୋବର; ରୂପକ)—
Nābhi sarobara ନାଭିକୁଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Nābhikuṇḍa (See)

ନାଭି ସ୍ଥଳ—ସଂ. ବି. (ନାଭି+ସ୍ଥଳ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ନାଭିଦେଶ—
Nābhi sthala 1. Nābhideśa (See)

୨ । ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ—2. Centre.

୩ । ସନ୍ଧିସ୍ଥାନ—3. Juncture; the meeting point.

ନାଭି ହ୍ରଦ—ସଂ. ବି. (ନାଭି+ହ୍ରଦ; ରୂପକ.)—ନାଭିକୁଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Nabhi hrada Nābhikuṇḍa (See)

ନାଭୀଳ—ସଂ. ବି. (ନାଭି+ଇଳ)—ନାଭିଳ (ଦେଖ)
Nābhīla Nābhila (See)

ନାଭ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନାଭି+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଯ)—ନାଭିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nābhya Umbilical; pertaining to the navel.

ସଂ. ବି.—ମହାଦେବ (ହି. ଶ.)—Śiba.

ନାଭ୍ୟାବର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବି.—ନାଭିକୁଣ୍ଡ (ଦେଖ)—
Nābhyābartta Nābhikuṇḍa (See)

ନାମ—ସଂ. ବି. (ନମ୍ ଧାତୁ ଶବ୍ଦ କରିବା+ମନ୍; କିମ୍ବା ନ୍ମା ଧାତୁ= ଅଭ୍ୟାସ କରିବା+କର୍ମ. ମନ; 'ନାମନ୍' ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ; ତୁଳନା କର ଫା. ନାମ୍, ଇଂ.ନେମ୍; ଲାଟିନ୍.ନୋମେନ; ଜର୍ମାନ୍. ନାମେ, ପ୍ରାଚୀନ ଇଂରାଜ—ନାମା)—
Nāma

୧ । ନାଆଁ; ଅଖ୍ୟା—1. Name; personal or individual name.

୨ । ଅଖ୍ୟା ବା ସଂଜ୍ଞାବାଚକ ଶବ୍ଦ—
2. Appellation.

୩ । ସଂଜ୍ଞା—3. Denomination.

୪ । ସ୍ୱଖ୍ୟାତି; ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ଯଶଃ—4. Fame; renown; reputation; good name.

୫ । ଦୁର୍ନାମ—5. Notoriety; evil name.

୬ । ଉଲ୍ଲେଖ—6. Mention.

୭ । (ବ୍ୟାକରଣ) ବିଭକ୍ତ୍ୟାଦି ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦ—
7. (grammar) The root word of a noun; the substantive.

୮ । ଶବ୍ଦ ବା ଧ୍ୱନି—8. Sound.

୯ । ଭଗବାନଙ୍କ ନାମ—9. Name of God.

୧୦ । ଇଷ୍ଟଦେବତାଙ୍କ ନାମ—
10. Name of one's worshipped Deity.

୧୧ । ଜଳ—11. Water (Apte).

୧୨ । ଚିହ୍ନ ମାତ୍ର—12. Trace; mere mark (Apte).

୧୩ । ସମାର୍ଥବାଚକ ଶବ୍ଦ—
13. Synonymous word (Apte).

୧୪ । ରୂପ; ପ୍ରକାର; ଖିତି—
14. Form; mode; manner (Apte).

ସଂ. ଅ. (ନମ୍ ଧାତୁ=ନତ ହେବା+ଅ)—(ସଂସ୍କୃତରେ ଏହା ଜନ୍ମଲବ୍ଧ ଅର୍ଥ ଓ ଉପଲକ୍ଷମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଏଥିର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ । ଏହା ମଧ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ ସର୍ବନାମ କିଂ କିମ୍ ଆଦି ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—A particle used in various meaning and on various occasions in Sanskrit but scarcely used in Oria).

୧ । ନାମରେ; ନାମକ; ଆଖ୍ୟାତ—1. Named.
(ଯଥା—ହିମାଳୟୋ ନାମ ନଗାଧିରାଜଃ—କୁମାରସମ୍ଭବ ।)

୨ । ନିଶ୍ଚେ—2. Certainly; indeed; truly.
(ଯଥା—ମୟା ନାମ କୃତଂ=କୁମାର ସମ୍ଭବ ।)

୩ । ସମ୍ଭବତଃ; ବୋଧହୁଏ—
3. Probably; methinks; it seems.
(ଯଥା—ତ୍ୱୟା ନାମ ମୁନିର୍ବିମାନିତଃ—ମୃଚ୍ଛକଟିକ ।)

୪ । ଛଳନା; ଭାଣ—4. Pretence.
(ଯଥା—କାର୍ତ୍ତିକ୍ରି କୋନାମ ଭୁତ୍ୱା—ଦଶକୁମାରଚରିତ ।)

୫ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ ଏହି ବି—5. It is a wonder.

୬ । କ୍ରୋଧ—6. In anger or censure.
(ଯଥା—ମମାପିନାମ ଦଶାନନସ୍ୟପରୈଃ ପରଭବ ।)

୭ । ଶୋକ—7. In sorrow.

୮ । ସ୍ମରଣ—8 In remembrance.
(ଯଥା—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟମଙ୍କୋ ନାମ ପୁଣ୍ଡ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ=ଶକୁନ୍ତଳା ।)

୯ । ସ୍ୱୀକାର—9. I agree.
(ଯଥା—କରୋତୁ ନାମମାଜ୍ଞୋ ବ୍ୟବସାୟ ମିତସ୍ତତ—ହିତୋପଦେଶ ।)

୧୦ । ନିନ୍ଦା—10. In blame (Apte).
(ଯଥା—ମମାପିନାମ ସର୍ବୋଚ୍ଚଭୂମିଗତେ ଗୃହାଃ—ଶକୁନ୍ତଳା ।)

ନାମକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନାମ ବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସରେ Nāmaka 'ନାମନ୍' ଶବ୍ଦଠାରେ 'କ' ଆଦେଶ ହୁଏ । ଯଥା—ରାମ ନାମକ ବାଳକ, ଶ୍ରୀରାମ୍ନୀ ବାଳିକା)—
ନାମ୍ନିକା } ସ୍ତ୍ରୀ.
ନାମ୍ନୀ }
୧ । ଆଖ୍ୟାତ; ଅଭିହିତ; ଉଦାହୃତ; ଅମୁକ ନାମରେ ଡକା ଯାଉଥିବା—1. Called by the name of; named as; denominated.

୨ । (ନମ ଧାତୁ=ନତ ହେବା+ଣିତ=ନାମି ଧାତୁ +କର୍ମ. କ)—ଅବନମିତ—
2. Bent down; bowed down.

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) ଅବନମନକାରୀ—
3, Causing to bend.

୪ । (+କର୍ମ. ଅକ) ନମ୍ୟ—4. Flexible.

ନାମ କଟା—ଦେ. କ. (ସଂ. ନାମ କର୍ତ୍ତନ)—
Nāma kaṭā କୌଣସି ତାଲିକାରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ
ନାମ କାଟା ଉଠିଯିବା—The striking off of a name
ନାମ କାଟା (ନାମ କଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) from any list.
ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ କାଗଜ ପତ୍ରରୁ ଉଠା
ନାମକାଟା ଯାଇଥାଏ—1. One whose name has been
ନାମକଟା struck off.

୨ । ବରଖାସ୍ତ କରି ଯାଇଥିବା—2. Dismissed.
(ଯଥା—ନାମ କଟା ସିପାହୀ ।)

ନାମ କଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ସ୍କୁଲରୁ ବା ଦଳରୁ ଆପଣା
Nāma kaṭā(ṭe)ibā ନାମ କର୍ତ୍ତିତ ହେବାର ଉପାୟ କରିବା—
ନାମକାଟାନା To get one's name struck of a
ନାମକଟାନା roll or list or society.

ନାମକଟା ସିପାଇ(ହି)—ଦେ.ବି—୧ । ବରଖାସ୍ତ କରାଯାଇଥିବା ସୈନିକ—
Nāma kaṭā sipāi (hi) 1. Dismissed soldier.
ନାମ କାଟା ସିପାହି ୨ । ଦଳଚ୍ୟୁତ ବ୍ୟକ୍ତି—
ନାମ କଟା ସିପାହି 2. A person who has been driven anay from any company.

୩ । ଜାତିଚ୍ୟୁତ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. An outcasted person.

ନାମ କଟିବା—ଦେ. କ. (ସଂ. ନାମ କର୍ତ୍ତନ)—
Nāma kaṭibā କୌଣସି ତାଲିକାରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ
ନାମ କେଟେ ଯାଓୟା ଉଠାଯିବା—Striking off the name
ନାମ କଟ ଜାନା of a person from a list.
(ନାମ କଟିଯିବା, ନାମ କଟା ହେବା, ନାମ କଟାଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାମ କରଣ—ସଂ. ବି—୧ । ସନ୍ତାନର ପ୍ରଥମ ନାମ ଦେବା ରୂପ ସଂସ୍କାର
Nāma karaṇa ବିଶେଷ—1. The ceremony of
(ନାମ କର୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ) giving a name to a child
(=Christian-Baptism).
[ଦ୍ର—ଏହା ଦ୍ୱିଜାତିମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କାର । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶିଶୁର ଏକାଦଶ ବା ଦ୍ୱାଦଶ ଦିନ, କ୍ଷତ୍ରିୟର ତ୍ରୟୋଦଶ, ବୈଶ୍ୟର ଷୋଡ଼ଶ ଓ ଶୂଦ୍ରର ଦ୍ୱାବିଂଶ ଦିବସରେ ଗୋଦଳଙ୍କ ଗୃହ୍ୟସୂତ୍ର

ମତରେ ନାମକରଣ ବିଧି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ମାତା ଶିଶୁକୁ ଅଣି ପିତାଙ୍କ କୋଳରେ ଦେବେ ଓ ପିତା ଶିଶୁକୁ କୋଳରେ ଧରିବେ, ଶିଶୁକୁ ନୂଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧାଇବେ; ସେ ଦିନ ଗୌରୀ ଓ ଷୋଡ଼ଶ ମାତୃକାଙ୍କ ପୂଜା କରି ବୃଦ୍ଧିଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିସାରି ଶିଶୁର ଡାହାଣ କାନରେ ତାର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବେ । ନାମ ଅନ୍ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ନାମ ପରେ ଶର୍ମା ଓ ଦେବ, କ୍ଷତ୍ରିୟର ବର୍ମା ବା ତ୍ରାତା, ବୈଶ୍ୟର ଭୁତ୍ତ ବା ଗୁପ୍ତ ଓ ଶୂଦ୍ରର ଦାସ ଉପାଧି ଦିଆଯିବ । ପାରସ୍ପର ଗୃହ୍ୟ ସୂତ୍ର ମତରେ ପୁରୁଷର ନାମ ତଦ୍ଧିତାନ୍ତ (ଯଥା ଦାଶରଥି; ଭାଗୀରଥୀ) ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସ୍ତ୍ରୀର ନାମ ତଦ୍ଧିତାନ୍ତ (ଯଥା କୈକେୟୀ, ଜାନକୀ) ହେଲେ ତେତେ ଦୋଷାବହ ନୁହେ—ହ. ଶ]

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ବା ଅନୁଷ୍ଠାନର ପରିଚୟାର୍ଥ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ନାମ ଦେବା—2. The act of giving a new name to a person, thing or institution.

ନାମ କରିବା—ଦେ.କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ଜୀବର ବା ସ୍ଥାନର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା—1. To mention the name of an animal or place.

नाम करना ୨ । ହରି ନାମ ଭଜନ କରିବା—2. To invoke the name of the Deity.

୩ । ସୁଖ୍ୟାତି ପାଇବା; ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିବା—3. To earn a reputation.

୪ । ଅନ୍ୟର ସୁଖ୍ୟାତି କରିବା; ପ୍ରଶଂସା କରିବା—3. To praise a person.

ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ—ଦେ. ବି.—ନାମ କଟା (ଦେଖ)
Nāma karttana Nāma kaṭā (See)

ନାମକା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବିଣ. (ଭୁଲ. ହି. ନାମ୍‌କା)—ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ମର୍ଯ୍ୟାଦାଯୁକ୍ତ; ନାମୀ—Famous; reputed.

नामवर, नामका

ନାମ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କାଗଜପତ୍ରରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଉପରେ ଗାର ପକାଇବା; ରଦ କରିବା—1. To strike off a name.

नाम काटना ୨ । ବିଦ୍ୟାଳୟର ରେଜିଷ୍ଟରରୁ ଛାତ୍ରର ନାମ ଉଠାଇ ଦେବା—2. To strike off the name of a student from the school register.

ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ—ସଂ. ବି.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାମ + କୀର୍ତ୍ତନ)—୧ । ଭଗବାନଙ୍କ ନାମକୁ ଘୋଷିବା—1. Repeating the name of the Deity.

(ନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । କୀର୍ତ୍ତନ;ନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ—2. Chanting of hymns with music.

ନାମକୁ— ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—ନାମ ମାତ୍ର (ଦେଖ)
Nāmaku Nāma-mātra (See)

(ନାମକୁ ମାତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ମାତ୍ରବେ କେବଳ ନାମରୁ ମାତ୍ର ରହି ।
ଭାଗବତ. ମହାଭାରତ ।

ନାମକେ ବାସ୍ତେ—କ୍ରିବିଶେ. ବିଣ.—(ହିନ୍ଦିରୁ ଅନୁଭୂତ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କେବଳ ନିଜର ନାମଖ୍ୟାତି ହେବା ଆଶାରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରୁଥାଏ—Doing rigorous work only for gaining a name and fame.

नामके वास्ते

(ନାମକେ ବାସ୍ତେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାମ ଖ୍ୟାତି—ସଂ. ବି.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାମନ୍ + ଖ୍ୟାତି = ପ୍ରଶଂସା)—ସୁଯଶଃ—Reputation.
Nāma khyāti

ନାମ ଗନ୍ଧ—ଦେ. ତ. (ନାମର ଗନ୍ଧ ବା ସମ୍ପର୍କ)—ଚିହ୍ନ ମାତ୍ର; ସାମାନ୍ୟ ନିଦର୍ଶନ ବା ସୂଚନା—Slight indication; slightest trace.
Nāma gandha

नामगन्ध नामगन्ध

ନାମ ଗ୍ରହ—ସଂ. ବି.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାମ + ଗ୍ରହ = ଗ୍ରହଣ)—ନାମ ଗ୍ରହଣ (ଦେଖ)—Nāma grahaṇa (See)
Nāma graha

ନାମ ଗ୍ରହଣ—ସଂ: ବି.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାମ + ଗ୍ରହଣ)—୧ । ନାମ ଧରି ଡାକିବା—1. Invoking some one by name
Nāma grahaṇa

୨ । ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ—2 Uttering a name.

ଦେ. ବି.—ନାମ ଘେନିବା (ଦେଖ)
Nāma gheniba (See)

ନାମ ଗ୍ରାମ—ସଂ. ବି. (ସହଚର)—ନାମ ଧାମ (ଦେଖ)
Nāma grāma Nāma dhāma (See)

ନାମ ଘେନିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ନାମ ଗ୍ରହଣ)—ଗୁରୁଙ୍କ ଠାରୁ ଇଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବା—To be initiated into one's esoteric formula by the spiritual preceptor.
Nama gheniba
नाम लेना
मन्त्र लेना

ଏଣୁ ହରି ସଦଗୁରୁ ଠାରୁ ଦେଇ ନାମ ।
ଗୀତା. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ନାମ ଘୋଷିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କ ନାମ ଆବୃତ୍ତି କରିବା—1. To repeat or mutter the name of one's Deity.
Nāma ghoshiba
नाम रटना
नामघोषना

୨ । କୌଣସି ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିରହରେ ତାଙ୍କ ନାମ ସର୍ବଦା ଆବୃତ୍ତି କରିବା; ଝୁରିବା—2. To pine after an absent beloved person.

ନା(ନାଁ)ମଙ୍ଗ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଅନିଚ୍ଛୁକ; ଅସମ୍ମତ—Unwilling; reluctant.
Nā(nāṅ)manga

ନାମ ଚିହ୍ନ(ନ୍ହ)—ଦେ. ବି. (ସହଚର ଶବ୍ଦ)—ନାମ ଗନ୍ଧ (ଦେଖ)
Nāma chihna(nha) Nāma gandha (See).

ନାମ ଜପିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ.ନାମ + ଜପଧାତୁ)—
Nāma japiba

୧ । ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କ ନାମ ମନେ ମନେ ବାରମ୍ବାର ସ୍ମରଣ କରିବା—1 To repeat the name of one's worshipped Deity silently.
नामजपना
नाम जपना

୨ । କୌଣସି ଅନୁପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିରହରେ ତାଙ୍କ ନାମକୁ ସର୍ବଦା ମନେ ପକାଇବା; ଝୁରିବା—2. To pine after a dear person.

୩ । ମାଳା ଦ୍ୱାରା ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କ ନାମ ବା ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରିବା—
3. To count the name of one's Deity with the beads.

ନାମଜାଦ୍ (ଦା)—ବେ. ବିଣ. (ଫା. ନାମ୍‌ଜଦ୍)—
Nāmajād (dā) ୧ । ଯଶସ୍ୱୀ—1. Reputable.
ନାମ ଜଥଦା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ବିଖ୍ୟାତ; ଖ୍ୟାତିସମ୍ପନ୍ନ—
ନାମ ଜଥାଦା }
नामजादा 2. Celebrated; famous
नामजद ଗୋପାର ଦରେଇ ଜଣେ ନାମଜାଦା କବିଲକ ଥିଲେ—
ଫକୀରମୋହନ—ଛ ମଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
୩ । (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ) ଦୁର୍ନାମଯୁକ୍ତ—3. Notorious.

ନାମ ଜାରି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା.)—
Nāma jāri
ନାମଜାହିର } ୧ । ସ୍ୱନାମ ବିଖ୍ୟାତ ହେବା ବା ସ୍ଥାୟୀ ହେବା-
ନାମଜାହିରୀ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. The establishment of a
ନାମଜାହିରୀ } person's reputation.
ନାମଜାହେର } ୨ । (କଚରଥ ପୂର୍ବ ଭୂସ୍ୱାମୀର
ନାମଜାହେରୀ } ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ନୂତନ ଭୂସ୍ୱାମୀଙ୍କ
नामजारी ନାମ କାଗଜପତ୍ରରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯିବା; ଦାଖଲ ଖାରଜ-
नामजारी 2. Registration or mutation of the name of the present land-holder in the place of the past one.

ନା(ନାଁ)ମଞ୍ଜୁର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନାମଂଜୁର) (କଚରଥ)—
Nā(nāñ)mañjur ୧ । ଅଗୃହୀତ—1. Disapproved.
नामंजूर ୨ । ଅସ୍ୱୀକୃତ—2. Refused.
नामंजूर ୩ । ଅଗୃହୀତ—3. Rejected.
(ନାମଞ୍ଜୁର—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନାମଞ୍ଜୁରୀ)
नामंजूरी ୧ । ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା—1. Rejection.
नामंजूरी ୨ । ଅସମ୍ମତି—2. Disapproval.

ନାମଞ୍ଜୁର କରିବା—ଦେ.କ୍ରି (କଚରଥ)—
Nāmañjura karibā ୧ । ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା—
नामंजूर करना 1. To reject.
नामंजूर करना ୨ । ଅସମ୍ମତ ହେବା—2. To disapprove.

ନାମ ଡାକ(କୁ)—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ—
Nāma ḍāka(ku) 1. Famous; reputed.
नामडाक ୨ । (ମନ୍ଦ ଅର୍ଥରେ) ଅପଖ୍ୟାତ—
नामिगिरमी 2. Notorious.

ନାମ ଡୁବା(ବେ)ଇବା—ଦେ କ୍ରି.—୧ । ଅପଣାର ବା ଅପଣା ବଂଶର
Nāma ḍubā(be)ibā ସୁଖ୍ୟାତିରେ କଳଙ୍କ ଅନୟନ କରିବା—
नामडुबान 1. To bring a stigma on one's good
नाम डुबाना name or one's family reputation.
(ନାମ ଡୁବିବା—ଣ) ୨ । ନାଁ ପକାଇବା (ଦେଖ)—
2. Nāñ pakāibā (see)

ନାମତଃ—ସ. ଅ.—(ନାମନ୍+ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତି ଅର୍ଥରେ ତସ୍)
Nāmataḥ ନାମରୁ; ନାମମାତ୍ର (ଦେଖ)—
Nāmamātra (See).

ନାମଦାର—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନାମ୍‌ବର୍)—
Nāmadāra ଯଶସ୍ୱୀ—Famous; renowned.
नामजादा नामवर

ନାମ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାଁ ଦେବା; ନାମକରଣ କରିବା—
Nāma debā To give a new name to an infant.
नामदेओया नामदेना
ଏବେ ଗୋପକୁ ତୁମ୍ଭେ ଯାଅ, ମୋର ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ନାମ ଦିଅ
ଜଗନ୍ନାଥ—ଭଗବତ ।

ନାମ ଦ୍ୱାଦଶୀ—ସ ବି.—ମାର୍ଗଶିର ଶୁକ୍ଳ ତୃତୀୟା ଦିନ ଗୌରୀ, କାଳୀ
Nāma dwādasī ଉମା, ଦୁର୍ଗା, ଭଦ୍ରା, କାନ୍ତି, ସରସ୍ୱତୀ, ମଙ୍ଗଳା,
ବୈଷ୍ଣବୀ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଶିବା ଓ ନାରାୟଣୀ ଏହି ୧୨ଟି ଦେବୀଙ୍କର
ପୂଜାସକଳକ ଦେବୀପୁରାଣୋକ୍ତ ବ୍ରତବିଶେଷ (ହି. ଶ.)
Name of a religious vow in which
12 Goddesses are worshipped.

ନାମ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାଁ ଧରିବା (ଦେଖ)—
Nāma dharibā Nāñ dharibā (See)
नाम धरा नाम धरना, नाम लेना

ନାମ ଧାତୁ—ସ. ବି. (ବ୍ୟାକରଣ)—ଶବ୍ଦରେ ବିଶେଷ ବିଶେଷ
Nāma dhātu ଅର୍ଥରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ କରି ଯେଉଁ ଧାତୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ—
A verbal root formed from a noun or an adjec tive; a nominal verb
ଯଥା—'ପ୍ରଚଳିତ ବିଭବକ୍ଷ ହସିଲେ ଇନ୍ଦୁଳେ'
ବିଶ୍ୱନାଥ—ବେଣୀସଂହାର ।
[ଦ୍ର— ସଂସ୍କୃତରେ ନାମ ଧାତୁର ଉଦାହରଣ—ପାର୍ଥ ଶବ୍ଦରୁ ନାମ ଧାତୁ ପାର୍ଥାୟତି; ହରିଣ ଶବ୍ଦରୁ ନାମ ଧାତୁ ହରିଣାୟତି । ଓଡ଼ିଆରେ ନାମଧାତୁର ଉଦାହରଣ ଗୋଡ଼ ଶବ୍ଦରୁ ନାମଧାତୁର କ୍ରିୟା ଗୋଡ଼ା (ଡ଼େ)ଇବା; ନଖରୁ ନଖା(ଖେ)ଇବା; ପେଟରୁ ପେଟା(ଟେ)ଇବା; ଚକଣରୁ ଚକଣା(ଣେ)ଇବା ଇତ୍ୟାଦି ।]

ନାମ ଧାମ—ଦେ. ବି (ସହଚର ଶବ୍ଦ; ନାମନ୍+ଧାମନ୍)—କୌଣସି
Nāma dhāma ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଓ ବାସସ୍ଥାନ ବା ଠିକଣା—
नामधाम Name and address of a person.
नामधाम ନାମଧାମ ପିତାମାତା ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତେ—ନବକଶୋର. ସୀତାବନବାସ ।

ନାମଧାରକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ନାମ+ଧୃ ଧାତୁ=ଧରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)-
Nāmadhāraka ୧ । ଯେ କୌଣସି ନାମମାତ୍ର ଧାରଣ କରିଥାଏ,
କିନ୍ତୁ ନାମାନୁରୂପ କୌଣସି କ୍ରିୟା କରେ ନାହିଁ—
1. Bearing a name only but not doing acts suitable thereto; nominal
୨ । (ଅମୁକ) ନାମଧାରୀ—
2. Bearing a name; named as.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଦପାଠ ଆଦି କର୍ମ ନ କରନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ପରାଶର ସ୍ମୃତି ଅନୁସାରେ ନାମଧାରକ ବୋଲାଯାଏ—ହି. ଶ. ।]
(ନାମଧାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାମଧାରୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ନାମଧାରକ (ଦେଖ)
Nāmadhārī Nāmadhāraka (See).
(ନାମଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାମଧେୟ—ସଂ. ବି. ସୁଂ (ନାମ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଧେୟ)—୧ । ନାମ—
Nāmadheya 1. Name.
କହ କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କର ବ ନାମଧେୟ - କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମହାଭାରତ ବନ୍ଦ୍ୟ।
୨ । ବାଚକ ଶବ୍ଦ; ଯେଉଁ ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ ଜଣାଯାଏ—A word which indicates a particular person or thing.
୩ । ଶିଶୁର ନାମକରଣ ଉତ୍ସବ—
3. The ceremony of giving a name to a child (Apte).
ଦେ. ବିଣ—ନାମକ (ଦେଖ)
Nāmaka (See).

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣରେ ନାମ ଶବ୍ଦରେ ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଧେୟ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୋଇ ନାମଧେୟ ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି । ନାମଧେୟର ଅର୍ଥ ନାମ । ଏହା ତତ୍, ତମ୍ ଓ ନାମବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ତନ୍ନାମଧେୟ, ତଂନାମଧେୟ, ଗୋପାଳ-ନାମଧେୟ ଆଦି ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ଓ ତହିଁର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ଆକାର ନାମଧେୟା । କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ କେତେକ ଲେଖକ (ଏମନ୍ତି କି ବଙ୍ଗଳା ଅଭିଧାନକାର ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର) ଏହାକୁ (ନାମନ୍+ଧା ଧାତୁ+ଯ) ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏ ବ୍ୟବହାର ଭ୍ରାନ୍ତ ଅଟେ ।]

ନାମନାମିକ—ସଂ. ବି (ନାମ+ନାମ+ଇକ)—ବିଷ୍ଣୁ—
Nāmanāmika Bishṇu (Apte).

ନାମ ନିଶାଣ—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ନାମ ନିଶାନ)—
Nāma niśāṇa ୧ । ନାମଗନ୍ଧ; ସୂଚନାମାତ୍ର—
ନାମନିଶାନ 1. Slight indication; trace.
ନାମନିଶାନ ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଧାମ ଓ ପରିଚୟସୂଚକ ଚିହ୍ନ—2. Name, address and particular indication of a person.

ନାମ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ହରିନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—
Nāma nebā 1. To mutter the name of God.
ନାମଲଓୟା
ନାମଲେନା ଜଗତପାବନ ନାମ ବିନା କେବେ ଛାଡ଼ି ।
ଦ୍ୱାରକାନାଥ ବାଣ ହରଣ
୨ । ସୁଖ୍ୟାତି ପାଇବା—
2. To earn a good name.
୩ । ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ମନ୍ତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବା—
3. To be initiated by a spiritual preceptor.

ନାମ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନାଁ ପକାଇବା (ଦେଖ)
Nāma pakā(ke)ibā 1 Nāñ pakāibā (See)
ନାମ ଡୁବାନ ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା—
ନାମ ଡୁବାଲା 2. To mention the name of a person.

ନାମ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—ନାଁ ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Nāma pardibā Nāñ pardibā (See)
ନାମ ହେଓୟା **ନାମ ପଡ଼ିଲା**

ନାମ ବଡ଼ା—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—ଯାହାର ନାମଟା ଶୁଣିବାକୁ ବଡ଼
Nāma bardā ହେଲା ଫଳତଃ ଯାହା ଅପଦାର୍ଥ; ନାମ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ
ନାମ ବଡ଼ା ଯାହାକୁ ବଡ଼ ଲୋକ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ
ନାମ ବଡ଼ା ହେଲା ଦେଖିଲା କେଲେକୁ ସେ ଅଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ଜଣା ପଡ଼େ—(a person) Having a high-sounding name but really worth-less.

ନାମ ବଡ଼ା ଦର୍ଶନ ଥୋଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ. (ଫା)—
Nāma bardā darśana thordā ନାମ ବଡ଼ା (ଦେଖ)
ନାମ ବଡ଼ା ଦର୍ଶନ ଥୋଡ଼ା Nāma bardā (See)
ନାମ ବଡ଼ା ଦର୍ଶନ ଥୋଡ଼ା

ନାମ ବର୍ଜିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଅସ୍ୱା ତତ୍; ନାମ+ବର୍ଜିତ)—
Nāma barjita ୧ । ଅନାମକ; ଯାହାର ନାମ ନାହିଁ—
1. Nameless.
୨ । ଅପ୍ରସିଦ୍ଧ—2. Unrenowned.
୩ । ନିର୍ବୋଧ—3. Stupid; foolish (Apte).

ନାମ ବାଚକ—ସଂ. ବିଣ. (ବ୍ୟାକରଣ)—
Nāma bāchaka ଯେଉଁ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ନାମକୁ ବୁଝାଏ—
(grammar) (a noun) Indicating the name of a particular person or place.

ନାମ ବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ବ୍ୟାକରଣ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର,
Nāma bāchaka biśeshya ପ୍ରାଣୀର ବା ସ୍ଥାନର ନାମ—
(grammar) Proper noun

ନାମ ବାଜିବା - ଦେ. କ୍ରି—ନାମ ବିଖ୍ୟାତ ହେବା—
Nāma bājibā The spread of fame.
ନାମ ଡାକ **ନାମ ବଜିଲା**

ନାମ ବୁଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାମ ଡୁବାଇବା (ଦେଖ)
Nāma burdā(rde)ibā Nāma dubāibā (See)
ନାମ ଡୁବନ **ନାମ ଡୁବାଲା** (ନାମ ବୁଡ଼ିବା—ବି)

ନାମ ଭଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାମ ଘୋଷିବା (ଦେଖ)
Nāma bhajibā Nāma ghoshibā (See)
ନାମ ଭଜା **ନାମ ଭଜିଲା**

ନାମ ମାତ୍ର—ସଂ. ଅ—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ବସ୍ତୁର ନାମର
Nāma mātra ଉଲ୍ଲେଖ ମାତ୍ର—1 The mere mention of a name.
୨ । ଫଳତଃ ନୁହେଁ; କେବଳ ନାମରେ; ନାଆଁକୁ—
2. In name only; nominally.

ନାମ ମାରିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ)—ଖ୍ୟାତିଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି
Nāma mārinebā ଲୋକଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଳି ଦେଇ ବା ଅନ୍ୟର
ନାମ ମେରେ ଲଓଆ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରି ସ୍ୱୟଂ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିବା-
ନାମ କରିଲେନା (ironical) To get a good name without doing anything to deserve it.

ନାମ ମୁଦ୍ରା—ସଂ. ବି. (ମ. ଷ. ତତ୍; ନାମ+ମୁଦ୍ରା)—
Nāma mudrā ଛାପା ମୁଦି; ଯେଉଁ ମୁଦିରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥାଏ—A signet ring; a seal-ring (Apte).

ନାମ ଯଜ୍ଞ—ସଂ. ବ—ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ ସ୍ୱରୂପଯଜ୍ଞ—
Nāma jajña A religious sacrifice consisting of chanting the name of God for a long period of time.

ନାମ ଯଶଃ—ସଂ. ବ. (ନାମର ଯଶଃ ବା ପ୍ରଶଂସା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Nāma jaśaḥ ସୁଖ୍ୟାତି—Reputation.

ନାମ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସୁନାମ ବା ଦୁର୍ନାମରୁ ବଜାୟ ରଖିବା—
Nāma rakhibā 1. To maintain one's reputation in a good or bad sense.
ନାମରାଖା ୨ । ନାମକରଣ କରିବା—2. To give a name; to name.
ନାମ ରଖନା
(ନାମ ରଖିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ସ୍ଥାୟୀ କୀର୍ତ୍ତି କରିବା ଦ୍ୱାରା ଭବିଷ୍ୟତରେ ଆପଣାର ଖ୍ୟାତି ବଜାୟ ରହିବାର ଉପାୟ କରିବା—3. To leave a name by doing some permanent meritorious act.
(ନାମ ରହିବା—ବ)

ନାମ ରଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାମ ଘୋଷିବା (ଦେଖ)
Nāma raṭibā Nāma ghoshibā (See)
ନାମରଟା **ନାମରଟନା**

ନାମରଦ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ଅ. ଲ୍ଲମର୍ଦ୍, ନାମର୍ଦ୍)—୧ । ଅସାର; ଭୀରୁ—
Nāmarada 1. Coward.
ନାମର୍ଦ୍ଦୀ ନଗହିଁ ମାନ ଯାଇ ଅଛ ଇହ, ନାମରଦକୁ କେ ଭୁଣ୍ଡେ ବସାଇ ।
ନାମର୍ଦ୍ଦ ଚକ୍ରନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।
(ନାଁ ମରଦ, ନାମର୍ଦ୍ଦ, ନାମର୍ଦ୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅମନଷ୍ୟ; ଦୁର୍ବଳ—2. Weak (man); unmanly.
୩ । ଅଣପୁରୁଷା; ନପୁଂସକ; ପୁରୁଷତ୍ୱ ହୀନ—3. Impotent; emasculate.
୪ । ମାଇତଆ—4 Effiminate (person).

ନା(ନାଁ)ମରଦୀ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ନାମର୍ଦ୍ଦୀ)—୧ । ନପୁଂସକତ୍ୱ—
Nā(nāñ)maradī 1. Impotence.
ନାମର୍ଦ୍ଦୀ ୨ । ଅମନୁଷ୍ୟତା—2. Unmanliness.
ନାମର୍ଦ୍ଦା
(ନାମର୍ଦ୍ଦୀ, ନାମରଦାନା, ନାମର୍ଦ୍ଦାନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାମର୍ତ୍ତା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ବିଶ୍ୱାସ—
Nāmarttā Faith; confidence; trust.

ନାମ ଲିଙ୍ଗ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାମ+ଲିଙ୍ଗ)—(ବ୍ୟାକରଣ)
Nāma liṅga ବିଶେଷ୍ୟ ପଦମାନଙ୍କର ଲିଙ୍ଗ—(grammar) Gender of nouns.

ନାମ ଲୋପ ହେବା—ଦେ. ବ—୧ । ମୃତ ହେବା—
Nāma lopa hebā 1 Dying.
ନାମ ଲୋପ ହଓୟା ମୋ ବାନ୍ଧୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ତା ନାମ ହେବ ଲୋପ
ନାମ ଛିପନା କୃଷ୍ଣଚରିତ୍ର. ମହାଭାରତ ।
୨ । ଅପଖ୍ୟାତି—2. Loss of one's good reputation.

ନାମଶକ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ନାମୁଷୀ=ବଦ୍‌ନାମୀ ଅ—ନାମୁଷ୍=ଲଜ୍ଜିତ)—୧ । ଅପଖ୍ୟାତି—1. Scandal.
ନାମୁସୀ ୨ । ବଦନାମୀ; ନିନ୍ଦା—2. Blame; ill name.
ନାମୁସ ୩ । ଲଜ୍ଜା—3. Shame.
୪ । ଅପମାନ—4. Disgrace.
୫ । ବେଇଜ୍ଜତି—5. Dishonour.
ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା. ନାମୁଷୀକା)—୧ । ନିନ୍ଦାକର—1. Blameworthy.
(ନାମଶିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ବେଇଜ୍ଜତିଆ—2. Dishonourable.
୩ । ଅଖ୍ୟାତିଜନକ—3. Scandalous.
୪ । ଲଜ୍ଜାଜନକ—4. Shameful.
୫ । ଲଜ୍ଜିତ—5. Ashamed

ନାମଶିକ—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ ଓ ବିଣ—ନାମଶକ (ଦେଖ)
Nāmaśika Nāmaśaki (See)

ନାମ ଶେଷ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନାମନ୍+ଶେଷ)—ମୃତ୍ୟୁ—
Nāma śesha Death.
ସଂ. ବିଣ—୧ । ମୃତ—1. Dead.
୧ । ନଷ୍ଟ; ବିଧ୍ୱସ୍ତ—2. Ruined.
୩ । ଯାହାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଲୋପ ହୋଇଅଛି ଓ କେବଳ ନାମ ରହି ଯାଇଅଛି—3, Having only the name left; remaining in name only.

ନାମ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ—ସଂ.ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାମ+ସଂକୀର୍ତ୍ତନ)—
Nāma saṁkīrttana ୧ । ଦେବତାଙ୍କ ନାମକୁ ଘାଟିକରି ବାରମ୍ବାର ଆବୃତ୍ତି କରିବା—1. Loudly repeating the name of the Deity.
୨ । ଖୋଳ କରତାଳ (ଝାଞ୍ଜ ମୃଦଙ୍ଗ) ସାହାଯ୍ୟରେ ଦେବତାଙ୍କ ନାମର ସ୍ତବ ଗାନ କରିବା—2. Chanting of hymns with music (drum and cymbals).
[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ଅମଳରୁ ଖୋଳ କରତାଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭଗବାନଙ୍କ ସ୍ତବ ଗାନ କରିବା ପ୍ରଥା ଓଡ଼ିଶା ଓ ବଙ୍ଗରେ ବିଶେଷଭାବରେ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଅଛି ।]

ନାମ ସଂଗ୍ରହ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାମ+ସଂଗ୍ରହ)—୧ । ବିଶେଷ୍ୟ
Nāma saṁgraha ପଦମାନଙ୍କର ସଂଗ୍ରହ—1. A glossary of nouns (Apte).
(ନାମମାଳା—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ବ୍ୟକ୍ତି, ବସ୍ତୁ ବା ସ୍ଥାନମାନଙ୍କର ନାମର ତାଲିକା—2. A list of names.

ନାମ ସରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାଁ ପକାଇବା (ଦେଖ)
Nāma sarā(re)ibā Nāñ pakāibā (See)
ନାମଡୁବାନ, **ନାବ ଖୋନା**
(ନାମ ସାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ନାମ ସରିବା—ବ)

ନାମସାର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାମନ୍+ସାର)—ନାମମାତ୍ର—
Nāmasāra Nominal; titular.
ନାମସାର **ନାମମାତ୍ର**

ନାମସୁଧା—ସଂ. ବି. (ରୂପକ; ନାମ+ସୁଧା)—ଅମୃତ ପରି ମଧୁରନାମ;
Nāmasudhā ସୁଧାମୟନାମ—Sweet name; nectarlike name.

ନାମହୀନ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାମ+ହୀନ)—୧ । ଅଖ୍ୟାତ—
Nāmahīna 1. Nameless; not celebrated.
(ନାମବର୍ଜିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅନାମକ; ଯାହାର ନାମ ନାହିଁ—
2. Having no name.

ନାମା—ସଂ. ବିଣ. (ନାମନ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ; ନାମନ୍ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ
Nāmā ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ହୋଇ ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସ ହେଲେ
(ନାମ୍ନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ନାମଠାରେ ନାମା ହୁଏ; ଯଥା—ଗୋବିନ୍ଦନାମା ଜନୈକ
ବାଳକ)—ନାମକ—By name; named.

ନାମା ବୈଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ. (ଫା. ନାମାହ୍=ପତ୍ର; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ
ନାମା ହୁଏ; ଯଥା—ହୁକୁମନାମା, ଓକାଲତ୍‌ନାମା; ଯାମିନ୍-
ନାମା, ବଏନାମା, ମୋକ୍ତାରନାମା ଓ ବ୍ରହ୍ମନାମା)—
ନିଦର୍ଶନପତ୍ର; ଦଲିଲ—A letter or document indicating some transaction.

ନାମାଙ୍କିତ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାମ+ଅଙ୍କିତ)—
Nāmāṅkita ୧ । ଯହିଁରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ଅଙ୍କିତ
ବା ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି; ନାମଯୁକ୍ତ—1. Containing the name of some person as authority
୨ । ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ—2. Signed.
୩ । ନାମ ଚିହ୍ନଯୁକ୍ତ—3. Marked with a name.
୪ । ନାମର ମୋହରଯୁକ୍ତ—
4 Sealed with the name of.
(ଯଥା—ନାମାଙ୍କିତ ମୁଦ୍ରା ।)

ନାମାତ୍ର—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନାମ+ମାତ୍ର)—ନାମମାତ୍ର (ଦେଖ)
Nāmātra Nāmamātra (See)
(ନାମାତ୍ର, ନାଆଁମାତ୍ର, ନାଆଁମାତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାମାନୁଶାସନ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାମ+ଅନୁଶାସନ)—
Nāmānuśāsana ୧ । ଶବ୍ଦାର୍ଥବାଚକ ଅଭିଧାନ—
(ନାମାଭିଧାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A dictionary contaning the import of words.
୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଲିଙ୍ଗନିର୍ଣ୍ଣୟକ ନିୟମ—2. (grammar) Rules on the gender of nouns.

ନାମାନ୍ତର—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଅନ୍ୟ+ନାମ)—ଅନ୍ୟ ନାମ—
Nāmāntara Another name; a different name.

ନାମାପରାଧ—ସଂ. ବି. (ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମ ସାଉଭାଷିକ ଶବ୍ଦ; ମ. ପ. ଲୋପ; ନାମ
Namāparādha ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅପରାଧ)—ସାଧୁଜନାରୂପ ପାପ—
The sin resulting from defaming sages or great men.

ନାମାବଲମ୍ବନ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ନାମ+ଅବଲମ୍ବନ)—ଦେବତାଙ୍କ
Nāmābalambana ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ହେବା
(ନାମାଶ୍ରୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ରୂପ ଉପାୟ; କୌଣସି ନାମକୁ ଆଶ୍ରୟ କରିବା-
Act of placing one's self under the protection of a Deity by invoking His name.

ନାମାବଳି(ଲୀ)—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାମ+ଅବଳି)—
Nāmābali(lī) ୧ । ନାମସମୂହ—1 A number of names; various names or denominations.
୨ । ନାମର ତାଲିକା—2. A list of names.
୩ । କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ନାମମାନ ଯେଉଁ ବସ୍ତ୍ରରେ ଲେଖା ବା ବୁଣା ଯାଇଥାଏ (ଯାହାକୁ ଦେବପୂଜା କଲାବେଳେ ଭକ୍ତ ଦେହରେ ପକାନ୍ତି)—3. A garment stamped or woven with the name of a Deity written repeatedly on it.

ନାମାମୃତ—ସଂ. ବି—(ରୂପକ; ନାମ+ଅମୃତ)—
Nāmāmṛuta ୧ । ଅମୃତତୁଲ୍ୟ ଈଶ୍ୱରନାମ—
1 Nectar-like name of God.
୨ । ଅପଣାର ଅତି ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ—2. The name of one's own beloved person.

ନାମାଶ୍ରୟ—ସଂ. ବି—ନାମାବଲମ୍ବନ (ଦେଖ)
Nāmāśraya Nāmābalambana (See)

ନାମି—ସଂ. ବି—ବିଷ୍ଣୁ—
Nāmi Bishṇu (Apte)

ନାମିକ—ସଂ. ବିଣ. (ନାମନ୍+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ନାମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nāmika 1. Relating to a name.
୨ । ବିଶେଷ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to a noun.

ନାମିକ ଦେ. ବିଣ (କଟରଆ)—୧ । ନାମଧାରୀ—
ନାମିକ 1. Named; holding a name.
(ଯଥା—ଚିଟ୍ଠି ବାସ୍ୟାପ୍ତି ନାମିକ ଲୋକଗଣ ।)
୨ । ନାମମାତ୍ର—2. Nominal.
(ଯଥା—ନାମିକ ଦେବୋତ୍ତର ।)

ନାମିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନମ ଧାତୁ ଣିଚ=ନାମି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nāmita ୧ । ନତ—1. Bent; bowed down.
୨ । ସ୍ଥାପିତ—2. Established.
୩ । ଯାହାକୁ ନତ କରା ଯାଇଅଛି—
3. Caused to be bent.
ଦେ. ବିଣ. (କଟରଆ)—୧ । ନାମଯୁକ୍ତ; ନାମକ—
1. Named; by name.
୨ । ନାମମାତ୍ର—2. Nominal; in name only.

ନାମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନାମନ୍+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—
Nāmi ନାମଧାରୀ—Named.
(ନାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଏବେ ନାମୀ ଏବେ ସ୍ୱାମୀ ଏକାନ୍ତରେ ଚିନ୍ତି—
ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମଜଳପଣ୍ଡିତ ।

ନାମୀ **ନାମଜଦ** ଦେ. ବିଣ—ପ୍ରସିଦ୍ଧ—Celebrated.

ନାମୀୟ—ଦେ. ବିଣ. (କଟରଆ)—ନାମିତ (ଦେଖ)
Nāmīya Nāmita (See)

ନା ମୁନାସିବ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା; କରରଅ)—
Nā munāsib ୧ । ଅନୁଚିତ—1. Improper.
ନାମୁନାସିବ୍ ୨ । ଅନ୍ୟାୟୁ—2 Wrong
ନାମୁନାସିବ (ନାଁ ମୁନାସିବ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନା ମୁମ୍‌କିନ୍—ବୈଦେ· ବିଣ. (ଫ . କରରଅ)—
Nā mum-kin ଅସମ୍ଭବ—Impossible.
ନାମୁମକିନ **ନାମୁମକିନ** (ନାଁ ମୁମ୍‌କିନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନା(ନାଁ)ମୁଶକି—ବୈଦେ· ବି. ଓ ବିଣ—ନାମଶକ (ଦେଖ)
Nā(nāñ)muśaki Nāmaśaki (See)
(ନାମ୍ଶିକ, ନାମୁଶକ; ନାମ୍ଶ —ଅନ୍ୟରୂପ)
ନାମେ—ଦେ. ଅ.—୧ । ବିରୋଧରେ—
Nāme 1. Against.
ନାମେ ଫରଅତ ନାହିଁ ତୋ ନାମେ କରବ; ନିନ୍ଦା କଲେ ଘରେ କରରେ ।
ନାମମି, ନାମସେ ଜବଶୂର୍ଯ. ବିଶୋଷ ଚନ୍ଦ୍ରାନନ ଚମ୍ପୂ, ଫ ଗୀତା
୨ । ନାମୋଲ୍ଲେଖ ପୂର୍ବକ—2. By mentioning some one's name.
ନାମେଣ—ଦେ(ପଦ୍ୟ)ଅ.—(ସଂ. ନାମ୍ନା)—ନାମଧାରୀ; ନାମରେ—
Namena Named; called by the name of.
ବସୁଷ୍ଟମା ନାମେଣ ତାଙ୍କର ଦୁହିତାଙ୍କି—କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହ ରାରତ ଅବ
ନାମ୍ନା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ନାମଧାରୀ (ହି. ଶ.)—Named.
Nāmnā (ନାମ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ନାମ୍ବୁଦ୍ରୀ—ଦେ ବି.—ନମ୍ବୁଦ୍ରି (ଦେଖ)—
Nāmbudri Nambudri (see)
ନାମ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନମଧାତୁ ଣିଚ୍=ନାମି ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ) -- ନୁଆଁ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ; ନମନୀୟ—Flexible; pliant.
Nāmya
ନାୟ—ସଂ. ବି (ନୀ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ) ୧ । ନୟ; ନୀତି—
Nāya 1. Policy.
୨ । ପ୍ରାପଣ; ନେବା—2. Obtaining.
୩ । ଉପାୟ; ଯୁକ୍ତି (ହି. ଶ.)—
3. Expedient; means; policy.
୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ.) ନାୟକ; ନେତା (ହି. ଶ.)—
4. Leader; guide.
ନାୟକ୍—ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଲାଏକ୍)—
Nāyak ୧ । ଲାୟକ୍; ଉପଯୁକ୍ତ—1. Fit.
ଲାଏକ ୨ । ପ୍ରଧାନ—2. Chief.
ଲାଏକ୍ ୩ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—3. Excellent.
(ନାଲାୟକ୍—ବିପରୀତ) ୪ । ବହୁସୁଗୁଣାଲଙ୍କୃତ—
4 Adorned with many good qualities.
୫ । ଉର୍ବରା (ଭୂମି)—5. Productive (land).
ନାୟକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନୀ ଧାତୁ=ନେବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅକ)
Nāyaka ୧ । କାବ୍ୟ ନାଟକାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ପ୍ରଧାନ ପୁରୁଷ—
(ନାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A hero in a drama, novel or story; the principal character in a fiction.

[ଦ୍ର—ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ପଣ ଅନୁସାରେ ଦାନଶୀଳ, କୃତୀ, ସୁଶ୍ରୀ, ରୂପବାନ୍, ଯୁବକ, କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳ, ଲୋକରଞ୍ଜକ, ତେଜସ୍ୱୀ, ପଣ୍ଡିତ ଓ ସୁଶୀଳ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ନାୟକ ବୋଲାଯାଏ । ନାୟକ ୪ ପ୍ରକାର ଯଥା; ଧୀରୋଦାତ୍ତ, ଧୀରୋଦ୍ଧତ, ଧୀରଲଳିତ ଓ ଧୀରପ୍ରଶାନ୍ତ । ଅସମ୍ଭ୍ରାଗାରହିତ, କ୍ଷମାଶୀଳ, ଗମ୍ଭୀର, ମହାବଳଶାଳୀ, ସ୍ଥିର ଓ ବିନୟସମ୍ପନ୍ନ ନାୟକ ଧୀରୋଦାତ୍ତ, (ଯଥା; ରାମ, ଯୁଧିଷ୍ଠିର); ମସ୍ତାଗ୍ରୀ, ପ୍ରଚଣ୍ଡ, ଅହଂକାରୀ, ଆତ୍ମଶ୍ଳାଘୀ ନାୟକ ଧୀରୋଦ୍ଧତ (ଯଥା; ଭୀମସେନ, କାର୍ତ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟ, କର୍ଣ୍ଣ); ବିଶ୍ରବ୍ଧ, ମୃଦୁ ଓ ନୃତ୍ୟଗୀତାଦିପ୍ରିୟ ନାୟକ ଧୀରଲଳିତ (ଯଥା; ଅର୍ଜୁନ); ତ୍ୟାଗୀ ଓ କୃତୀ ନାୟକ ଧୀର ପ୍ରଶାନ୍ତ । ଏହି ଚାରିପ୍ରକାର ନାୟକ ଦକ୍ଷିଣ, ଧୃଷ୍ଟ, ଅନୁକୂଳ ଓ ଶଠ ଭେଦରେ ପୁଣି ଚାରି ପ୍ରକାର ହୁଅନ୍ତି । ଶୃଙ୍ଗାର ରସରେ ପ୍ରଥମେ ନାୟକଙ୍କୁ ତିନି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରା ଯାଇଅଛି, ଯଥା, ପତି, ଉପପତି ଓ ବୈଶିକ (ବେଶ୍ୟାନୁରକ୍ତ) । ପତି ଚାରି ପ୍ରକାର ଯଥା; ଅନୁକୂଳ (ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ଏକାନ୍ତ ଅନୁରକ୍ତ), ଦକ୍ଷିଣ (ଅନେକ ନାରୀଙ୍କ ପ୍ରତି ସମାନ ରୂପେ ଅନୁରାଗୀ), ଧୃଷ୍ଟ (ଆପଣା ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ଅପରାଧୀ ହୋଇ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅପମାନିତ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ନିର୍ଲଜ୍ଜିତା ପୂର୍ବକ ସ୍ତ୍ରୀ ଠାରେ ବିନୟକାରୀ) ଓ ଶଠ (ଛଳାବଲମ୍ବନ କରି ନିଜର ଅପରାଧ ଗୋପନ କରିବାରେ ଚତୁର) । ଉପପତି ଦୁଇ ପ୍ରକାର;—ବଚନ ଚତୁର ଓ କ୍ରିୟା ଚତୁର—ହି. ଶ.]

୨ । ପ୍ରଣୟୀ ପୁରୁଷ; ପ୍ରେମାସକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A lover.
୩ । ଦଳପତି—3. The head of a band.
୪ । ନେତା—4. Leader.
୫ । ପରିଚାଳକ; ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକ—
5. A conductor; a guide.
୬ । ଅଧ୍ୟକ୍ଷ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—6. A chief.
୭ । ହାରର ମଧ୍ୟମଣି—
7. The central gem of a necklace.
୮ । ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି; ସଧାନ—8. Headman.
୯ । ସେନାପତି—9. Commander of an army.
୧୦ । ଗୁରୁ; ଉପଦେଷ୍ଟା—
10. A preceptor; a teacher.
୧୧ । ଗୃହସ୍ୱାମୀ, ଗୃହକର୍ତ୍ତା—11. House-holder; the head of a family.
୧୨ । ସ୍ୱାମୀ—12. Husband.
୧୩ । ଉପପତି—13. A gallant; a paramour.
୧୪ । ଅଗ୍ରେସାରକ—14. A pioneer.
୧୫ । ମଙ୍ଗଳ ଗୀତ ଗାୟକ—
15. A singer of benedictory songs.
୧୬ । ଓସ୍ତାଦ; ଯେ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟାଦି ବିଦ୍ୟା ଉତ୍ତମରୂପେ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ପାରନ୍ତି; କଳାବନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି; ସଙ୍ଗୀତ କଳାରେ ନିପୁଣ ବ୍ୟକ୍ତି—16 An expert music master; an expert musician.

[ଦ୍ର—ଯେ ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ରର ମର୍ମ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜାଣନ୍ତି, ଯେ ମାର୍ଗ ଏବଂ ଦେଶୀ ଏ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲି ପାରନ୍ତି, ଯେ

ଗାନ, ବାଦ୍ୟ ଓ ନୃତ୍ୟ ଉତ୍ତମରୂପେ ଶିଖାଇ ପାରନ୍ତି, ଯେ ରସ ଓ ଅଳଙ୍କାର ଜାଣନ୍ତି, ଯେ ସକଳ ଗୁଣ ଓ ଦୋଷର ପରୀକ୍ଷକ, ଯେ ଅନ୍ୟର ଅଭିପ୍ରାୟ ବୁଝି ପାରନ୍ତି, ଯେ କ୍ଷମାଶୀଳ, ଯଶୋଭିଳାଷୀ; ଦାତା, ପରହିତୈଷୀ ଓ ସଦ୍ଗୁଣାଳଙ୍କୃତ ବ୍ୟକ୍ତି ଏମାନଙ୍କୁ 'ନାୟକ' ଅଖ୍ୟା ଦିଆ ଯାଏ ।]

୧୭ । ବର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତ ବିଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
17. A kind of metre.

୧୮ । ଗାୟକ ରାଗର ସୁଖ ରାଗବିଶେଷ (ହ. ଶ.)—
18. Name of a musical tune

୧୯ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି—19. A distinguished or pre-eminent personage (Apte).

୨୦ । ଉଦାହରଣ; ଆଦର୍ଶ—20. A paradigm; a leading example (Apte).

୨୧ । ଶାକ୍ୟମୁନି—21. The Buddha (Apte).

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—୧ । ନେତା; ଦଳଚାଳନକାରୀ—
1. Leading; conducting; guiding a party.

୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—2. Best; excellent.

ଇନ୍ଦ୍ର ବଳ ଫିଙ୍ଗିବା ପରସ୍ପେ ବାଣ୍ଡ କ,
ଫିଙ୍ଗିଲେ ଭ୍ରମ ଭରେ ଶକତ ନାୟକ । କୃଷ୍ଣଙ୍ଗିତ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଦେ. ବି.—ରାଜା—1. King.

କହୁଥା ଏବେ ଶୁଣ ଦନ୍ତିକା ନାୟକ । କୃଷ୍ଣଙ୍ଗିତ. ମହାଭାରତ. ଶବ ।

୨ । ନାଦାକ; ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚାକାରୀ ଜାତି; ଗଣକ ଓ ପ୍ରାଥମିକ ପାଠଶାଳାର ଶିକ୍ଷକ ଓ ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ଜାତିବିଶେଷ-
2. The astrologer caste of Orissa.

୩ । ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ବଂଶଗତ ଉପାଧିବିଶେଷ—
3. A family-title of some Śūdras.

୪ । କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
4. A family title of some Kshyatriyas.

୫ । ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଈଶ୍ୱର ସିପାହୀଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର; କାପ୍ତାନ୍—5. Nayak; captain of a small unit of soldiers.

୬ । ପାଣ, ଶବର ଆଦିଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
6. A family-title of some Pāṇas and Śabaras.

ନାୟକ ପଥର—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନାୟକ+ପ୍ରସ୍ତର)—ହାରର ମଧ୍ୟମଣି-
Nāyaka pathara The central gem of a necklace.

ନାୟକାଧିପ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାୟକ+ଅଧିପ)—ନରେନ୍ଦ୍ର; ରାଜା
Nāyakādhipa A king.

ନାୟକୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ନାୟକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ବୀଣା ବା ସିତାରର ପ୍ରଧାନ ତାର—The principal string of a harp or guitar.
Nāyakī

ନାୟକୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନାୟକ ବା ନାୟିକା+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଈୟ)—
Nāyakīya Relating to a hero or heroine.

ନାୟବଳ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ନ୍ୟାୟବଳ)—ସତରଞ୍ଜ ଖେଳ; ନ୍ୟାୟବଳ—
Nāyabala The game of chess.

ସତରଂଜଖେଳା
ଚଉପରଖେଳ

ଜଣ ଚଉଠା ପାସ ରଙ୍ଗ
ପଶା ନ୍ୟାୟବଳ ଦେଖ୍ୟାସଙ୍ଗ
ଏ ଛଡ଼ରସେ ମାତେ ଯେ
ଦେଖେ ମନ ଶାନ୍ତିରି ଖାଏ—ଭଗ ।

ନାୟା—ପ୍ରାଦେ (ସିଂହଭୂମ) ବି. ପୁଂ—ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ପୂଜକ—The priest of a village-Deity of the non-aryans.
Nāyā (ନାୟାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

[ଦ୍ର—ସାନ୍ତାଳ, କୋଲ ଓ ଭୂମିଜ ଜାତୀୟ ପୂଜକମାନେ ଗ୍ରାମ-ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ।]

ନାୟାର—ଦେ. ବି—ଦକ୍ଷିଣଭାରତର କେରଳ (ମାଲବାର ଉପକୂଳ) ଅଞ୍ଚଳବାସୀ ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ—
Nāyār
ନାୟାର
ନାୟାର
The Nairs; a caste of Śūdras in the Malabar coast South India.

[ଦ୍ର—ନମ୍ବୁଦ୍ରି ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ । ଏମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ବହୁ ପତି ଗ୍ରହଣ କରିବାର ପ୍ରଥା ଚଳେ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ପ୍ରଥା କ୍ରମଶଃ ରହିତ ହେଉଅଛି । ସନ୍ତାନମାନେ ମାତୃ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହୁଅନ୍ତି ଓ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭଣଜା ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହୁଏ । କନ୍ୟାର କନ୍ୟା, ତାହାର କନ୍ୟା ଏହିପରି କନ୍ୟାକ୍ରମେ ଏମାନଙ୍କ ବଂଶବୃକ୍ଷ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଏ । ନାୟାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତରାଧିକାର ପ୍ରଥାକୁ ମରୁମକ୍କଥୟମ୍ (Marumakkathayam) ବୋଲାଯାଏ—ମେନ, ହିନ୍ଦୁ ଆଇନ୍ ।]

ନାୟିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାୟକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଶୃଙ୍ଗାରରସର ଅବଲମ୍ବନ ଓ କାବ୍ୟ ନାଟକାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରୂପସୀ-ସମ୍ପନ୍ନା ପ୍ରଧାନ ସ୍ତ୍ରୀ—1. The heroine of a drama, novel or tale or of a love-story.
Nāyikā (ନାୟକ—ପୁଂ)

[ଦ୍ର—କାବ୍ୟାଦିରେ ଶୃଙ୍ଗାର ରସରେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅନୁସାରେ ନାୟିକାଙ୍କୁ ୩ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ, ଯଥା—ଉତ୍ତମା, ମଧ୍ୟମା ଓ ଅଧମା; ପ୍ରେମିକ ଅହିତକାରୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ହିତକାରିଣୀ ନାୟିକା ଉତ୍ତମା; ପ୍ରେମିକ ଅହିତକାରୀ ହେଲେ ଅହିତକାରିଣୀ ଓ ହିତକାରୀ ହେଲେ ହିତକାରିଣୀକୁ ମଧ୍ୟମା, ପ୍ରେମିକ ହିତକାରୀ ହେଲେ ସ୍ୱକୀୟା ପ୍ରେମିକ ପ୍ରତି ଅହିତକାରିଣୀ ନାୟିକାକୁ ଅଧମା ନାୟିକା ବୋଲାଯାଏ । ଅବସ୍ଥା ଭେଦରେ ଏମାନେ ପୁଣି ଆଠ ପ୍ରକାର । ଯଥା—ସ୍ୱାଧୀନଭର୍ତ୍ତୃକା, ଖଣ୍ଡିତା, ଅଭିସାରିକା, କଳହାନ୍ତରିତା, ବିପ୍ରଲବ୍ଧା, ପ୍ରୋଷିତଭର୍ତ୍ତୃକା, ବାସକସଜ୍ଜା ଓ ବିରହୋତ୍କଣ୍ଠିତା । ସ୍ୱୀୟା ବା ସ୍ୱକୀୟା, ପରକୀୟା ବା ଅନ୍ୟା ଓ ସାଧାରଣୀ ବା ଗଣିକା ଭେଦରେ ନାୟିକାମାନେ ଧର୍ମାନୁସାରେ ତିନି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ବୟଃକ୍ରମ ଅନୁସାରେ ସ୍ୱକୀୟା ନାୟିକା ୩ ପ୍ରକାର ଯଥା—ମୁଗ୍ଧା, ମଧ୍ୟା ଓ ପ୍ରୌଢ଼ା । କାମଚେଷ୍ଟାରହିତା ଅଙ୍କୁରିତଯୌବନା ନବୋଢ଼ା ମୁଗ୍ଧା । ମୁଗ୍ଧା ପୁଣି ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ—ଜ୍ଞାତଯୌବନା ଓ ଅଜ୍ଞାତ-ଯୌବନା । ଜ୍ଞାତଯୌବନାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଦୁଇ ଭେଦ ନବୋଢ଼ା (ଲଜ୍ଜା ଓ ଭୟ ଯୋଗୁଁ ପତି ସମାଗମ ପାଇଁ ଅନିଚ୍ଛୁକା) ଓ ବିଶ୍ରବ୍ଧା (ପତି ଉପରେ ଯାହାର ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଅନୁରାଗ ଅଛି) । ଯେଉଁ ନାୟିକାଠାରେ ଲଜ୍ଜା ଓ କାମବାସନା ସମାନ ରୂପେ ଅଛି ସେ

ମଧ୍ୟା । କାମକଳାକୁଶଳା ନାୟିକା ପ୍ରୌଢ଼ା । ସ୍ୱକୀୟା ନାୟିକା-ମାନଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧା ଓ ମଧ୍ୟା ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଅଛି; ମଧ୍ୟା ଓ ପ୍ରୌଢ଼ାଙ୍କୁ ତିନି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରା ଯାଇଅଛି; ଧୀରା, ଅଧୀରା ଓ ଧୀରାଧୀରା । ପ୍ରେମିକଠାରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ଭୋଗର ଚିହ୍ନ ଦେଖି ସ୍ୱକା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ ସାଦର କୋପପ୍ରକାଶିକା ନାୟିକା ଧୀରା, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କୋପପ୍ରକାଶିକା ଅଧୀରା, ଅଂଶତଃ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନରୂପେ ଓ ଅଂଶତଃ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କୋପପ୍ରକାଶିକା ଧୀରାଧୀରା ଅଟନ୍ତି । ପରକୀୟାଙ୍କର ଦୁଇ ଭେଦ, ଊଢ଼ା (ବିବାହିତା ଓ ପରପୁରୁଷାନୁରକ୍ତା) ଓ ଅନୂଢ଼ା (ଅବିବାହିତା ଓ ନାୟକଠାରେ ଆସକ୍ତା) । ନାୟିକା-ମାନଙ୍କର ୩୮ ପ୍ରକାର ଅଲଙ୍କାର ମଧ୍ୟ କାବ୍ୟାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି; ଯଥା— ଅଙ୍ଗଜ ୩—ଭାବ, ହାବ ଓ ହେଲା; ଅୟତ୍ନଜ ସିଦ୍ଧ ୭— ଶୋଭା, କାନ୍ତି, ଦୀପ୍ତି, ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରଗଳ୍ଭତା, ଔଦାର୍ଯ୍ୟ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ; ସ୍ୱଭାବଜ ୧୮—ଲୀଳା, ବିଳାସ, ବିଚ୍ଛିତ୍ତି, ବିଭ୍ରୋକ, କିଳକିଞ୍ଚିତ, ମୋଟ୍ଟାୟିତ, କୁଟ୍ଟମିତ, ବିଭ୍ରମ, ଲଳିତ, ମଦ, ବିକୃତ, ତପନ, ମୌଗ୍ଧ୍ୟ, ବିକ୍ଷେପ, କୁତୂହଳ, ହସିତ, ଚକିତ ଓ କେଳି— ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର । ସଂସ୍କୃତର କାବ୍ୟନାଟକକାରମାନେ ପ୍ରେମ, ପ୍ରେମିକ ଓ ପ୍ରେମିକାଙ୍କ ବିଷୟ ସୂକ୍ଷ୍ମାନୁସୂକ୍ଷ୍ମରୂପେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଗତି, ମତି, ଆଚରଣ, ସ୍ୱଭାବଆଦିକୁ ଧାରାବାହିକରୂପେ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ କରିଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆରେ ଭୂପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଯୁଗର ଓ ବୈଷ୍ଣବଯୁଗର କବିମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ପଦ୍ଧତି ଅନୁସରଣ କରି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ରଚନା କରିଅଛନ୍ତି ।]

୨ । ପ୍ରଣୟିନୀ; ପ୍ରେମିକା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
2. Mistress; sweetheart.

୩ । ଅନ୍ତଃପୁରଚାରିଣୀ କଞ୍ଚୁକୀବିଶେଷ—
3. A female attendant of the seraglio.

୪ । କୁଳୀନା ବା ଉତ୍କୃଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—
4. A noble lady.

୫ । ଅଷ୍ଟବିଧ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଶକ୍ତି (ଉଗ୍ରଚଣ୍ଡା, ପ୍ରଚଣ୍ଡା, ଚଣ୍ଡୋଗ୍ରା, ଚଣ୍ଡନାୟିକା, ଅତି ଚଣ୍ଡା, ଚାମୁଣ୍ଡା, ଚଣ୍ଡା ଓ ଚଣ୍ଡାବତୀ)-
5. The eightfold manifestations of the energy of Goddess Durgā.

୬ । ଭାର୍ଯ୍ୟା; ସ୍ତ୍ରୀ—6. Wife (Apte).

୭ । କସ୍ତୁରୀବିଶେଷ—
7. A kind of musk (Apte).

ଦେ. ବି (ଫା. ଲାଏକ୍—ଉତ୍କୃଷ୍ଟ) ପିଣ୍ଡିକା; ସାଧାରଣ କସ୍ତୁରୀଠାରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦାନାବିଶିଷ୍ଟ କସ୍ତୁରୀ—A kind of musk with bigger grains than ordinary musk

ଦେ. ବିଣ—ନାଇକା (ଦେଖ)—Nāikā (See).

ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ନାଇକା (ଦେଖ)
Nāikā (See .

ନାୟେକ—ପ୍ରା. ବି—୧ । (ସଂ. ନାୟକ)—ନାୟକ (ଦେଖ)
Nāyeka Nāyaka (See .

ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା. ଲାଏକ୍)— ନାୟକ୍ (ଦେଖ)
Nāyak (See).

ନାୟେକା— ପ୍ରା. ବି (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ସ୍ତ୍ରୀ—ନାୟିକା (ଦେଖ)
Nāyekā Nāyikā (See).

ମାୟା ବନ୍ୟା ଅଛନ୍ତି ଯେ ସତତ ମାୟେକା—ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରଭାସ. ଶଶିଶେଖର ।

ବି. ଓ ବିଣ—ନାଏକା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nāekā etc (See).

ନାୟେବ—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନାୟବ୍)—ନାଏବ୍ (ଦେଖ)
Nāyeba ନାୟେବ ନାୟବ Nāeb (See)

ନାୟେବଲ—ପ୍ରା. ବି—ନାୟବଲ (ଦେଖ)
Nāyebala Nāyabala (See).

ନାୟେବି—ବୈଦେ. ବିଣ ଓ ବି (ଆ. ନାୟବୀ)—ନାଏବି (ଦେଖ)
Nāyebi Nāebi (See).
(ନାୟେବିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନାୟବୀ ନାୟବୀ

ନାର—ସଂ. ବି (ନର+ଅ)—୧ ।ଜଳ—
Nāra 1. Water.

୨ । ନବଜାତ ବତ୍ସ; କଅଁଳା ବାଛୁରୀ—
2. A newly born calf.

୩ । ନର ସମୂହ; ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଦଳ—3. A multitude of people, an assemblage or crowd of men.

୪ । ବାଳକ; ଶିଶୁ—4. Child; infant; boy.

୫ । ଜ୍ଞାନ—5. Knowledge.

୬ । ଶୁଣ୍ଠି (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Dry ginger.

୭ । ସାରୂପ୍ୟ ମୁକ୍ତି—7. Final beatitude.

ସଂ. ବିଣ—୧ । ନର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to man; human.

୨ । ପରମାତ୍ମା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to the Universal Soul.

୩ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମ—3 Spiritual.

ପ୍ରା. ବି (ସଂ. ନାରଙ୍ଗ)—ନାରଙ୍ଗ—Orange.

ଚୂତ ପଣସ ଝଲ ନାର; ଲହୁ, ରସାଳ ଯେତେ ଥର—ଯଶୋବନ୍ତ. ପେମଭକ୍ତିଗୀତା ।

ନାରକ—ସଂ. ବିଣ. (ନରକ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ନରକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ନରକ ସମ୍ବନ୍ଧିତ—1. Hellish; pertaining to hell; infernal.

୨ । ନରକସ୍ଥ—2. Living or situated in hell.

୩ । ନରକ ଭୋଗୀ—3. Suffering the pangs and punishments of hell.

ସଂ. ବି.—(ନରକ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ନରକ—1. Hell.

୨ । ନରକଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗର ସ୍ଥାନ—2. Place where persons suffer the pangs of hell.

୩ । ନରକବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ହ୍ର. ଶ)—3. A person living in hell; an inhabitant of hell.

ନାରକା—ବୈ. ବି. (ନାମ) (ନରକର ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ଭୂମି ପୁତ୍ର, ଅସୁର ବିଶେଷ; ନରକାସୁର—Name of a demon; (ନାରକାସୁର—ଅନ୍ୟରୂପ) Narakāsura.

ବେମନ୍ତେ ନାରକା ଅସୁର,
ରଣେ ଜିନିଲି ଭନସୁର । ଭଗବତ ।

ନାରକୀ—ସଂ. ବିଣ. (ନାରକ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nārakī ୧ । ନରକଭୋଗୀ—
(ନାରକିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Undergoing punishment in hell.
୨ । ନରକସ୍ଥ—2. Situated in hell; infernal.
୩ । ପାପିଷ୍ଠ; ନରକଗାମୀ; ଯାହାର ପରିଣାମ ନରକ ଭୋଗ ଅଟେ—3. Sinful; hellish; impious.
୪ । ଅସୁର ପ୍ରକୃତିକ—4. Fiendish.
ଦେ. ବି—ପାପୀ ବ୍ୟକ୍ତି—A sinner; a sinful person.

ନାରକୀଟ—ସଂ. ବି—୧ । ଅଶ୍ମକୀଟ; ଏକପ୍ରକାର କୀଟ (ହି. ଶ)—
Nārakīta 1. A kind of insect boring through stones.
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଶା ଦେଇ ପରେ ନିରାଶ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A person who gives hope but crushes it to the ground afterwards; a deceiver.

ନାରକୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନରକ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଈୟ)—ନାରକୀ (ଦେଖ)
Nārakīya Nārakī (See)
(ନାରକୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନାରକିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାରକେର—ସଂ. ବି—ନଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Nārakera Nardiā (See)

ନାରଖାର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖାର=ଭସ୍ମରୁ)—୧ । ଧ୍ୱଂଶ; ଖରଖାର—
Nārakhāra 1. Spoilation, ruin; devastation; depredation.
(ନରଖର—ଅନ୍ୟରୂପ)
ହାରଖାର ୨ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା—2. Misery.
ଚତପଟ ୩ । ନଷ୍ଟ—3. Loss.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ବିଧ୍ୱସ୍ତ; ବିନଷ୍ଟ—
1. Devastated; destroyed; ruined.
ତେସନେ ପାଣ୍ଡବ ବଳ କଲ ନାରଖର । ରଘୁ.ନ.ଅ. ବେଣୀସଂହାର ।
୨ । ଯାହାର କେହି ଯତ୍ନ ନିଏନାହିଁ—
2. Uncared for.
୩ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଗ୍ରସ୍ତ—3. Miserable, distressed.
ଏ ଭେଦ ଦୁର୍ଦ୍ଦିରେ ନାରଖାର ହେବ
ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ ଶବ୍ଦ ନାଥ । ବଳକଶୋର—ଶମ୍ଭୁ ।
୪ । ଅସୁନ୍ଦର—4. Ugly.
ନୁହେ ଭମାଳ ଦଳ ଖର ।
ଝଡ଼ିଲେ ବଗେ ନାରଖାର । ପ୍ରାଚୀ. ପୁଣ୍ଡରୀକ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ।

ନାରଗୁଣି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନଖବ୍ରଣ)—୧ । ଅଙ୍ଗୁଳିର ନଖ ମଧ୍ୟରେ ବାହାରିବା କଷ୍ଟକର ବ୍ରଣବିଶେଷ—
Nāraguṇi 1. Whitlow.
ଆଙ୍ଗୁଲହାଡା
ଘିନହୀ; ଛିଲୌରୀ; ଡିଠୌଡ଼ୀ [ଦ୍ର—ଅଡ଼ାଅଙ୍ଗୁଳ ଅଙ୍ଗୁଠିର ଗଣ୍ଠିରୁ
ମ. ନଖଗୁଡ଼ି ବାହାରେ; କିନ୍ତୁ ନାରଗୁଣି ନଖ ସନ୍ଧିରୁ ବାହାରେ ।]
୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଗଛ—
ନାରଗୁନୀ 2. Atlantia Monophylla (Haines.)
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସୁନ୍ଦର ଓ ଖୁବ୍ ଫାଲସ୍ ହାତ ବାଡ଼ି ହୁଏ ।]

ନାରଙ୍ଗ—ସଂ.ବି (ନାରୀ+ଅଙ୍ଗ; ନିଯାତନ)—୧ । ବିଟ; ଜାର ପୁରୁଷ—
Nāraṅga 1. A lecher; an adulterer; a libertine.
ସଂ. ନାମ—ନାରଙ୍ଗ, ନାଗରଙ୍ଗ, ଭୃଙ୍ଗସୁଗନ୍ଧ, ମୁଖପ୍ରିୟ, ନାର୍ଯ୍ୟଙ୍ଗ, ନାଗର, ନାଗରୁକ, ଶ୍ରୀରାବତ
୨ । ଏକପ୍ରକାର ମିଠା ଲେମ୍ବୁ—
2. A kind of orange; Citrus Aurantium (Haines); the sweet orange (Kirtikar).
[ଦ୍ର— ଏହା ଉଦ୍ୟାନଜାତ ଅମ୍ଳ ମଧୁର
ନାରଜା, ନାରଙ୍ଗି ଫଳ ବିଶିଷ୍ଟ ଲେମ୍ବୁଜାତୀୟ ତରୁ; ଫଳ
ନାରଂଗୀ ଗୋଲ ଏବଂ ଫଳର ଉପର ଓ ତଳ ଚେପଟା;
ଗୁ. ନାରଙ୍ଗୀଲିମ୍ବୁ ଫୁଲ ଧଳା । ଫୁଲ କେଶରଯୁକ୍ତ; ଫୁଲରେ
ମ. ନାରଙ୍ଗ ଫଳ ଧରେ । ଫଳ ବର୍ଷକେ ଥରେ ହୁଏ ।
ତେ. ଦସ୍ୱାକାୟା, ଗଞ୍ଜନିର୍ମ, ଫଳ କମଳା ଲେମ୍ବୁ ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।
ନାରଙ୍ଗପାଣ୍ଡୁ, ନାରଞ୍ଜପାଣ୍ଡୁ ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ଅମ୍ଳ ମଧୁର
ତା. ଚିରଲ ଅଗ୍ନିଦୀପକ ଓ ବାୟୁନାଶକ—ଏହା ମେହ,
ଆ. ନାରଂଜ ପିତ୍ତଜନିତ କାସ, ଜ୍ୱରଜନିତ ଦାହ ଓ
ଫା. ନାରଂଜ ତୃଷାନିବାରଣକର । ପାଚିଲା ଫଳର ଶ୍ୱେତ
ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ. ଇରଙ୍ଗା ଈଷତ୍ ହଳଦିଆ ମିଶ୍ରିତ ନାଲି । ଆସାମର ଖାସିଆ ପାହାଡ଼, ଶ୍ରୀହଟ୍ଟ (ସିଲ୍‌ହଟ୍), ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ନାଗପୁରରେ ଯେଉଁ ନାରଙ୍ଗ ହୁଏ ତାହା ପାଚିଲେ ମଧୁରରସ ହୁଏ ଓ ତାହାକୁ ଲୋକେ ମିଠା କମଳା କହନ୍ତି । ଆଜି କାଲି ବାମଣ୍ଡା, ନୂଆଗଡ଼ଆଦି ଗଡ଼ଜାତରେ ମିଠା କମଳା ବୃକ୍ଷ ରୋପଣ କରାଯାଇ ତହିଁରେ ମିଷ୍ଟରସ କମଳା ଫଳୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ; କଥିତ ଅଛି ଯେ ଶ୍ରେଣରେ ମୁସଲମାନ୍ ରାଜତ୍ୱକାଳରେ ଫାରସୀ 'ନାରଂଜ' ଶବ୍ଦ ଶ୍ରେଣଭାଷାରେ ଚଳିଲା ଓ କ୍ରମଶଃ ତାହା ଇଂରାଜୀଭାଷାରେ 'a narange' (ଗୋଟିଏ ନାରଙ୍ଗ) ଚଳିଲା ଓ ଲୋକେ 'ଏ ନାରେଂଜ' କହୁ କହୁ ଅନ୍ ଅରେଞ୍ଜ an orange ହେଲେ ଓ ଏଥିରୁ ଇଂରାଜ ଭାଷାରେ ଅରେଞ୍ଜ (ଲେମ୍ବୁ) ଶବ୍ଦ ଚଳିଲା ।]
୩ । ପିପ୍ପଳୀ ଗୁଳ୍ମର ରସ—3. The juice of the pepper plant (M. W.)
୪ । ପ୍ରାଣୀ ବା ଜୀବ—4. A living being (M. W.)
୫ । ଯମଜ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—5. A twin (M. W.)
୬ । ଶୁକପକ୍ଷୀ—6 A parrot (M. W.)

ନାରଙ୍ଗକ—ସଂ. ବି. (ନାରଙ୍ଗ+କ)—୧ । ନାରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Nāraṅgaka 1 Nāraṅga (See)
୨ । ଗାଜର—2. Carrot (Apte).

ନାରଙ୍ଗା—ଦେ. ବି—୧ । ବନ୍ୟ ଗୁପକବିଶେଷ—
Naraṅgā 1. A kind of wild plant; Geolonium Multiflorum.
ବନନାରଙ୍ଗା, ନାରାଙ୍ଗି
ବନିୟାନାରଂଗୀ [ଦ୍ର—ଏହା ଚିରଶ୍ୟାମଳ ବନ୍ୟତରୁ, ଏହାର ଫଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ପାଚିଲେ ପାଚିଲା ନାରଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ନାରଙ୍ଗ ଲେମ୍ବୁର ବାସନା ହୁଏ ଓ ଫାଟିଯାଏ । ଫୁଲ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମ-କାଳରେ ଫୁଟେ । ଫଳ ନାରଙ୍ଗ ଫଳ ପରି, କିନ୍ତୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।]

ନାରଙ୍ଗ ୨ । ନାରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
2. Nāraṅga (See)

୫ । ଗ୍ରାମଦେବତାବିଶେଷ—
3. Name of a Goddess.

ନାରଙ୍ଗା ୪ । ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଦେହରେ ନାଲି ଚକା ଚକା ଫୁଲ ଦାଗ
ନାରଂଗିଶିହୁଲୀ ହେବା ଏକପ୍ରକାର ରୋଗ—4. Erysipelas.
[ଦ୍ର—ଏହା ଯାଉଲେ ନସା ହେବ ଓ ବେଳେ ବେଳେ ମାରାତ୍ମକ ହୁଏ ।]

ନାରଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବିଣ—ଯାଉଲ୍ଲ ନାରଙ୍ଗ ଲେମ୍ବୁପରି ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ନାଲି
Nāraṅgī ମିଶା ହଳଦିଆ—Orange-coloured.

ନାରଂଗୀ ଦେ. ବି—୧ । ନାଲି ମିଶା ହଳଦିଆ ବର୍ଣ୍ଣ—
ନାରଂଜୀ 1. Orange colour
୨ । ନାରଙ୍ଗା (ଦେଖ)—2. Nāraṅgā (See)

ନାର ଜୀବନ—ସଂ. ବି—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—
Nāra jibana Gold (Apte).

ନାରଣ—ଦେ. ବି. ପୁଂ (ଆଦରାର୍ଥକ)—ନାରାୟଣ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର
Nāraṇa ଡାକ ନାମ—A name for calling a person
ନାରାନ, **ନାରନ, ନରୁ** named Nārāyaṇa.
[ନାରଣା, ନାରଣିଆଁ (ଆ), ନାରେଣିଆଁ (ଆ) —ଅନାଦରାର୍ଥକ ରୂପ]

ନାରଦ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ନାର=ମନୁଷ୍ୟ ସମୂହ ବା ଜ୍ଞାନ+ଦା ଧାତୁ+
Nārada ଅ; ଯେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି ବା ଯେ ଜ୍ଞାନ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି ।)—୧ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦଶ ଜଣ ମାନସ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୁନିବିଶେଷ—
1. Name of a celebrated sage, the son of Brahmā
୨ । ଅଷ୍ଟାଦଶ ପୁରାଣ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ପୁରାଣ—2. Name of one of the eighteen Hindu Purāṇas.
୩ । ମହାତ୍ମାରତୋକ୍ତ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
3. Name of a son of sage Biswāmitra.
୪ । କଶ୍ୟପ ମୁନିଙ୍କ ଔରସରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଗନ୍ଧର୍ବ ବିଶେଷ —
4. Name a Gandharba, son of sage Kaṣyapa.
୫ । ଏକ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ନାମ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
5. Name of a progenitor of mankind.
୬ । ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣୋକ୍ତ ଶାକଦ୍ୱୀପର ପର୍ବତବିଶେଷ—
6. Name of a mythological mountain.
୭ । ବୃହନ୍ନାରଦୀୟ ନାମକ ଉପପୁରାଣ—7. Name of a minor Hindu mythological work.

ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ରଦ ଅର୍ଥାତ୍ ଦନ୍ତ ନ ଥିବାରୁ)—ଦନ୍ତହୀନ, ପାଲୁଆ—Toothless.
ଶଣ ଚଣା ଚବିଣ ନାରଦ କଲ ପରି—ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବିବନ୍ଧ୍ୟଚକ୍ରୋମଣି ।

ଦେ. ବି—ଯେ ପର ଘରେ କଳି ମଞ୍ଜି ବୁଣେ—One who
ନାରଦ sows seeds of dissension in another's
ନାରଦ family.
[ଦ୍ର—ନାରଦମୁନି ପୁରାଣ, ବେଦାନ୍ତ, ତନ୍ତ୍ର ଓ ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ରଆଦି ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଣେତା । ନାରଦ ସ୍ମୃତି ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଏ ମନପବନ ବାହନ (ଚିଙ୍କି ଆକୃତି ବିଶିଷ୍ଟ)ରେ ଚଢ଼ି ଦେବଲୋକ ଓ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକକୁ ଯିବା ଆସିବା କରି ସ୍ୱର୍ଗର ଖବର ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଓ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଖବର ସ୍ୱର୍ଗରେ ଦେଇ ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ ଓ ମର୍ତ୍ତ୍ୟବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳି ଉଆଡ଼ି ଥିବା ବିଷୟ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଲୋକେ କଳି ଉଥାଇବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ 'ନାରଦ' ନାମ ଦିଅନ୍ତି । ନାରଦଙ୍କ ହାତରେ ଥିବା ମୁଣ୍ଡିକୁ ଲୋକେ କଳି ମୁଣ୍ଡି ବା କଳି ଧୋକଡ଼ି କହନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ବାହାନ ଚିଙ୍କି ପରି (ସମ୍ଭବତଃ Aeroplane ବା ଉଡ଼ାଜାହାଜ) । ଏହାଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ବୀଣା, ହାତରେ ଜପମାଳା, କାଖରେ କଳିଧୋକଡ଼ି । ଏ ବୀଣାଯନ୍ତ୍ରର ଆବିଷ୍କର୍ତ୍ତା ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ । ଜଟାଜୂଟବିଶିଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧ ଋଷିରୂପେ ଲୋକେ ଏହାଙ୍କର କଳ୍ପନା କରନ୍ତି ।

ନାରଦଚମ୍ପା—ଦେ. ବି—ପନାସିଆ (ଦେଖ)
Nāradachampā Panāsiā (See)

ନାରଦ ପଞ୍ଚରାତ୍ର—ସଂ. ବି—ନାରଦମୁନିଙ୍କ କୃତ ଭକ୍ତି ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
Nārada pañcharātra Name of a philosophical or devotional treatise ascribed to Nārada.

ନାରଦ ପୁରାଣ—ସଂ.ବି—୧ । ନାରଦ କୃତ ପୁରାଣବିଶେଷ—1. Name
Nārada purāṇa of a Hindu mythological work.
[ଦ୍ର—ଏହା ଅଷ୍ଟାଦଶ ମହାପୁରାଣ ମଧ୍ୟରେ ଗଣ୍ୟ ।]
୨ । ବୃହନ୍ନାରଦୀୟ ନାମକ ଉପପୁରାଣ—
2. Name of a secondary mythological work ascribed to sage Nārada.

ନାରଦ ସ୍ମୃତି—ସଂ. ବି—ନାରଦ କୃତ ହିନ୍ଦୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଶାସ୍ତ୍ର—
Nārada smṛuti Name of a treatise on Hindu law and usage by Nārada.

ନାରଦା—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ଶାରଦ ଧାନର ନାମ—
Nāradā Name of a kind of winter paddy.

ନାରଦୀ—ଦେ. ବି—୧ । ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Nāradī 1. A musical instrument.
ନାରଦୀ ମର୍ଦ୍ଦଳ ଭାଳ ବଜେ ନାରଦୀ ବାଜଣ—ପ୍ରାଚୀ, ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଗୀତା ।
୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଗାଳି—
2. A term of abuse applied to females.
ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପର ଘରେ କଳହର ସୂତ୍ରପାତ କରେ—
(a woman) Sowing the seeds of dissension in the families of others.

ନାରଦୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ନାରଦ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଈୟ)—୧ । ନାରଦ
Nāradīya ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Pertaining to Nārada.
୨ । ନାରଦ କୃତ ବା ରଚିତ —
2 Composed by Nārada.
(ଯଥା—ନାରଦୀୟ ପୁରାଣ, ନାରଦୀୟ ତନ୍ତ୍ର, ନାରଦୀୟ ସ୍ମୃତି ।)

ନାରଦୀୟ ତନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି.—ନାରଦ ପ୍ରଣୀତ ତନ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର ବିଶେଷ—
Nāradīya tantra Name of a Tantra treatise attributed to sage Nārada.

ନାରସିଂହ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ନରସିଂହ + ଅ)—୧ । ନରସିଂହ ଅବତାର
Nārasiṁha ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to Bishṇu's in-
(ନାରସିଂହୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) carnation as Narasiṁha.

୨ । ନୃସିଂହ ରୂପ ବିଶିଷ୍ଟ; (ଅର୍ଦ୍ଧ ନର ଓ ଅର୍ଦ୍ଧ ସିଂହ ଶରୀର ବିଶିଷ୍ଟ —2. Having the shape of the fifth incarnation of Bishṇu (lower half man and upper half lion).

ସ୍ତ୍ରୀ. ବି.—୧ । ନରସିଂହ ରୂପଧାରୀ ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishṇu in the shape of Narasiṁha.

୨ । ନରସିଂହ ଅବତାର ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ଉପପୁରାଣବିଶେଷ— 2. Name of a secondary mythological treatise.

୩ । ତନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—3. The title of a Tantrik treatise.

ନାରସିଂହୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ନରସିଂହ ମୂର୍ତ୍ତିଧାରିଣୀ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି—
Nārasiṁhī An incarnation of Durgā, half woman and half lion.

[ଦ୍ର—ଅସୁର ବିନାଶ ସମୟରେ ଏ ଆବିର୍ଭୂତା ହୋଇଥିବା କଥା ଚଣ୍ଡୀ ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ।]

ନାରା—ସଂ. ବି.—(ନାର+ଆ)—ନାର (ଦେଖ)
Nārā Nāra (See)

ନାରାଏଣୀ—ପ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନାରାୟଣୀ)—୧ । ଦେବୀ ବିଶେଷ—
Nārāeṇī 1. Name of a village Goddess.

୨ । ନାରାୟଣୀ (ଦେଖ)—2. Nārāyaṇī (See)

ନାରାଚ—ସଂ. ବି. (ନାର=ନରସମୂହ+ଆ. ଉପସର୍ଗ+ଚମ୍ ଧାତୁ= ଭୋଜନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଖାଏ ବା ମାରି ପକାଏ)—୧ । ଲୌହମୟ ବାଣ—
Nārācha 1. Iron arrow.

ଅଜବ ବ୍ରହ୍ମମ ନାରାଚ ଗଜବହ୍ନା ଲଭା । ଉଷ. କୋଣୀନ୍ଦ୍ରାଣ୍ଡପୁରାଣ ।

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣ ଶରରେ ୪୫ ପଦ ଲାଗିଥାଏ, ନାରାଚରେ ୫୫ ପଦ ଲାଗିଥାଏ ଓ ଏହା ଚଳାଇବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ କଠିନ ।]

୨ । ୨୪ ମାତ୍ରା ବିଶିଷ୍ଟ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
2. Name of a Sanskrit metre of 24 syllables.

୩ । ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ; ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ ଦିବସ—
3. A bad clody uday.

ଦେ. ବି—ବାଣ; ଶର—Arrow.

ନାରାଚୀ—ସଂ. ବି. (ନାରାଚ+ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ. ଈ)—୧ । ନାରାଚ ଆକୃତି ବିଶିଷ୍ଟ କ୍ଷୁଦ୍ର ତୁଳାଦଣ୍ଡ; ତରତି; ତରାଜୁ—
Nārāchī 1. A pair of small scales.

୨ । ବିଶାକାଠି—2. Scale -beam.

ନାରାଜ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାରାଚ)—ବାଣ—
Nārāja Arrow; shaft.

ହରପରସ୍ଥ ଦୁର୍ଜର ନାରାଜଜାଳରେ ମୋର
ପରିରବ ଏହା କଲେ ଫଳା । କବିମୂର୍ଖ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ନାରାଜ ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନାରାଜ୍) —୧ । ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ; ଅପ୍ରସନ୍ନ—
ନାରାଜ 1. Dissatisfied; displeased.

୨ । ଅସମ୍ମତ—2. Disagreeing; not agreeable.

୩ । ଅନିଚ୍ଛୁକ—3. Unwilling.

୪ । କ୍ରୁଦ୍ଧ—4. Angry.

ନାରାଜ—ଦେ. ବି. (ଫା. ନାରାଜୀ; ନାରାଜଗୀ) —
Nārāji ୧ । ଅସନ୍ତୋଷ; ଅପ୍ରସନ୍ନତା—
ନାରାଜୀ 1. Dissatisfaction; displeasure.
ନାରାଜଗୀ; ନାରାଜୀ ୨ । ଅନିଚ୍ଛା—2. Unwillingness.

୩ । ଅସମ୍ମତି—3. Disagreement.

୪ । କ୍ରୋଧ; ରୋଷ—4. Anger.

ନାରାୟଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. ପୁଂ. (ନାର=ଜଳ+ଅୟନ=ସ୍ଥାନ; ନାର= ନରସମୂହ+ଅୟନ=ଆଶ୍ରୟ; ଯେ ସୃଷ୍ଟି ଆଦ୍ୟରେ
Nārāyaṇa (ନାରାୟଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବା ପ୍ରଳୟକାଳରେ ଜଳରେ ଶୟନ କରିଥିଲେ, ତିମ୍ବା ଯେ ନରମାନଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ; ଅଥବା ନାର= ସାରୂପ୍ୟମୁକ୍ତି+ଅୟନ=ସ୍ଥାନ; ଯେ ସାରୂପ୍ୟମୁକ୍ତିର ସ୍ଥାନ)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ; ଭଗବାନ୍—1 Name of Bishṇu,

୨ । ଋଷି ବିଶେଷ (ନର ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)
2. Name of a sage.

୩ । (ନାମ) ଅଜାମିଳ ନାମକ ମହାପାପୀର ପୁତ୍ର—
3 Name of the son of a great sinner named Ajāmiḷa.

[ଦ୍ର—ଅଜାମିଳ ଜୀବନ ଯାକ ପାପ କରି ମୃତ୍ୟୁ କାଳରେ ପୁତ୍ରକୁ ଡାକିବା ଯୋଗୁଁ ନାରାୟଣ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାରୁ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରିଥିଲା ।]

୪ । ପୌଷ ମାସ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. The month Pausha.

୫ । ଅ ଅକ୍ଷର (ହି. ଶ.)—5. The alphabet 'A'

୬ । କୃଷ୍ଣ ଯଜୁର୍ବେଦାନ୍ତର୍ଗତ ଉପନିଷଦ୍‌ବିଶେଷ—
6. Title of an Upanishad in the Black Jajurbeda.

୭ । ଅସ୍ତ୍ର ବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. Name of a weapon.

ଦେ ବି. ପୁଂ.—ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ନାମ—Name given to males.

ନାରାୟଣ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ—ଦେ. ବି. (ନାମ) — ଜନୈକ ଉତ୍କଳୀୟ କବି—
Nārāyaṇa āchārjya An oriya poet.

[ଦ୍ର—ଏ 'ସୁଲକ୍ଷଣା' ନାମକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଦରସାତ୍ମକ କାବ୍ୟ ରଚନା କରିଥିଲେ—ତାରଣୀ. ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ-ଇତିହାସ]

ନାରାୟଣ କ୍ଷେତ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି.—୧ । ଗଙ୍ଗା ନଦୀର ପ୍ରବାହରୁ ଚାରିଦାଡ ପରିମିତ ସ୍ଥାନ (ଏହି ପରିସରରେ
Nārāyaṇa kshetra ନାରାୟଣ ସର୍ବଦା ବିରାଜମାନ ଥିବାର କଳ୍ପିତ)—
1. The space of four cubits on each side of the water of the Ganges.

୨ । ବିଷ୍ଣୁ କ୍ଷେତ୍ର; ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରର ରକ୍ଷକ ବିଷ୍ଣୁ—
2. A sacred place presided over by Bishṇu.

ନାରାୟଣ ଗାୟତ୍ରୀ—ସଂ. ବି.—ତୈତ୍ତିରୀୟ ଆରଣ୍ୟକରେ ଲିଖିତ
Nārāyaṇa gāyatrī ନାରାୟଣ ଦେବଙ୍କ ନାମ ସମ୍ବଳିତ ଗାୟତ୍ରୀ—An esoteric formula treating of the Deity Nārāyaṇa.

ନାରାୟଣ ବିଦ୍ମହେ, ବାସୁଦେବାୟ ଧୀମହି ତନ୍ନୋ ବିଷ୍ଣୁଃ ପ୍ରଚୋଦୟାତ୍ ।
ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।

ନାରାୟଣ ତୈଳ—ସଂ. ବି.—ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ତୈଳବିଶେଷ—
Nārāyaṇa taila Name of a medicated oil.

ନାରାୟଣ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଶୁଭବାଚନ) ମରିଯିବା—
Nārāyaṇa pāibā (euphemism) To die.
(ନାରାୟଣ ଭଜିବା, ନାରାୟଣ ଲଭିବା, ନାରାୟଣ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ବୈକୁଣ୍ଠ ଲାଭ କରା **शरन लेना, बैकुण्ठ लाभ करना**

ନାରାୟଣ ପୁରୋହିତ—ଦେ. ବି. (ନାମ) ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ କବି—
Nārāyaṇa purohita An Oria poet
[ଦ୍ର—ଏ 'ଋତୁରତ୍ନାକର' ନାମକ ଓଡ଼ିଆ ଛନ୍ଦବିଷୟକ ଖଣ୍ଡିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ ।]

ନାରାୟଣ ବଳି—ସଂ. ବି.—ଆତ୍ମଘାତଦ୍ୱାରା ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପତିତ ଆତ୍ମାର
Nārāyaṇa bali ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ପାଇଁ ନାରାୟଣ ଆଦି ପଞ୍ଚଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦିଆଯିବା ବଳି (ହ. ଶ.)—
An oblation made in expiation of the sin of a suicide after his death.
[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତର ପାପ । ଆତ୍ମଘାତୀ ଲୋକର ଔର୍ଦ୍ଧଦୈହିକ କ୍ରିୟା ସାଧାରଣ କ୍ରିୟା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟରେ କରା ନ ଯାଇ ମୃତ୍ୟୁର ଏକ ବର୍ଷ ପରେ ନାରାୟଣ ବଳି ଓ ପର୍ଣ୍ଣନରଦାହ କରାଯାଇ ତତ୍ପରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଆଦି କରାଯାଏ । ଆତ୍ମଘାତୀ ଲୋକର ଶବଦାହ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ।]

ନାରାୟଣୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାରାୟଣ+ଈ. ଈ)—୧ । ଦୁର୍ଗା—
Nārāyaṇī Goddess Durgā.
[ଦ୍ର—ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ଚଣ୍ଡୀରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ଯେ ଏ ନାରାୟଣଙ୍କ ଦେହରୁ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ ।]
୨ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—2. Lakshmī.
୩ । ଗଙ୍ଗା—3. The Ganges.
୪ । ମୁଦ୍ଗଳ ମୁନିଙ୍କ ପତ୍ନୀ—
4, The name of the wife of the sage Mudgala.
୫ । ଶତାବରୀ; ଶତମୂଳୀ; ଛତୁଆରୀ—
5. The Indian climbing asparagus; Asparagus Racemocus.
୬ । ନାରାୟଣୀ ସେନା (ଦେଖ)
6. Nārāyaṇī senā (See)
୭ । (ସଂ) ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଏକ ପୁତ୍ର—
7. Name of a son of sage Biswāmitra.
ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନାରାୟଣଙ୍କ ଶରୀରରୁ ଉତ୍ପନ୍ନା—
Born of the body of Nārāyaṇa.
(ଯଥା—ନାରାୟଣୀ ସେନା; ନାରାୟଣୀ ଶକ୍ତି ।)
ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A nama given to females.

ନାରାୟଣୀୟ——ସଂ. ବିଣ (ନାରାୟଣ+ଈୟ)—ନାରାୟଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nārāyaṇīya Relating to the Deity Nārāyaṇa.
[ଦ୍ର—ମହାଭାରତର ଶାନ୍ତିପର୍ବରେ ନାରାୟଣ ଓ ନାରଦଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଥୋପକଥନର ନାମ ନାରାୟଣୀୟ ଉପାଖ୍ୟାନ ।]

ନାରାୟଣୀ ସେନା—ସଂ ବି—ନାରାୟଣଙ୍କ ଦେହରୁ ଉଦ୍ଭୂତ ସେନା—
Nārāyaṇī senā An army which was said to come out of the body of Nārāyaṇa.
[ଦ୍ର—ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟରୂପେ ଏହି ସେନା ପାଇଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସାରଥି ହୋଇଥିଲେ ।]

ନାରାଶଂସ—ସଂ. ବିଣ—୧ । ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରଶଂସାବିଷୟକ (ହ. ଶ.)—
Nārāśaṁsa 1. Eulogistic.
୨ । ସ୍ତୁତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to praise.
ସଂ. ବି—୧ । ବେଦରେ ରାଜା ଆଦିଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାତ୍ମକ ମନ୍ତ୍ର (ହ.ଶ)
1 Vedic formulas eulogising the kings.
୨ । ପିତୃଲୋକଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଚାମଚରେ ସୋମରସ ଅର୍ପିତ ହୁଏ—
2. A spoon in which the Soma juice is offered to the souls of deceased ancestors.
୩ । ପିତୃଗଣ—3 The spirits of the deceased ancestors.
୪ । ପିତୃଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ରକ୍ଷିତ ସୋମରସ—
4 The Soma juice reserved for the spirits of the deceased ancestors.

ନାରାଶଂସୀ—ସଂ. ବି—୧ । ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରଶଂସା (ହ. ଶ.)
Nārāśaṁsī 1 The praise of man.
୨ । ରାଜା ଆଦିଙ୍କ ଦାନର ପ୍ରଶସ୍ତି ଥିବା ବେଦର ମନ୍ତ୍ରାଂଶ (ହ. ଶ.)—2 The part of the vedic formulas which praise the Rajas for their meritorious donations.

ନାରିକ—ସଂ. ବିଣ. (ନର+ଇକ)—୧ । ଜଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nārika 1. Relating to water; aquatic.
୨ । ଜଳୀୟ—2 Full of water.
୩ । ଆତ୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ—
3. Spiritual; relating to the soul.
ସଂ. ବି.—ଜଳମୟ ସ୍ଥାନ—
A place full of water.

ନାରିକିର ବାଇଗଣ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାରିକେଳରୁ) ସଦାଫଳା (ଦେଖ)
Nārikiri bāigaṇa Sadāphalā (See)
ନାରିକେର ବାଇଗଣ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନାରିକେଳ ବାଇଗଣ }
[ଦ୍ର—ନାରିକେଳ ବା ନଡ଼ିଆପରି ଏହା ସବୁ ଋତୁରେ ଫଳୁ ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ ହୋଇଅଛି ।]
तगबीसजमन

ନାରକେର—ସଂ. ବି.—(ନାରକ=ଜଳମୟ ସ୍ଥାନ+ଇ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ ଅ)—ନଡ଼ିଆ (ଦେଖ)—
Nārikera Nardiā (See)

ନାରକେରି ବାଇଗଣ—ଦେ. ବି—ସଦାଫଳା (ଦେଖ)
Nārikeri bāigaṇa Sadāphalā (See)

ନାରକେଲ—ସଂ. ବି. (ନାରକ=ଜଳମୟ ସ୍ଥାନ+ଇ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଅ)—ନଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Nārikela Nardiā (See)

(ନାରିକେଳ, ନାରକେଳ(ଳୀ), ନାରକେର, ନାରିକେଳ(ଳୀ), ନାଡ଼ି(ଡ଼ୀ)କେର, ନାଳକେଳ(ଳୀ)—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାରକେଲ କ୍ଷୀରି—ସଂ. ବି. (ନାରକେଳ+କ୍ଷୀର+ଇ)—
Nārikela kshīri ନଡ଼ିଆ କୋରାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—A sweetmeat made of the scrapings of the cocoanut kernel.

[ଦ୍ର—ନଡ଼ିଆ କୋରାକୁ ଦିଅ ଓ ଚିନିରେ ମିଶାଇ ଦୁଧରେ ସିଦ୍ଧ କରି ଗାଢ଼ା ହେଲେ ଓହ୍ଲାଇ ଏହା ତିଆରି ହୁଏ ।]

ନାରକେଲ ଖଣ୍ଡ—ସଂ. ବି—ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ଔଷଧବିଶେଷ—
Nārikela khaṇḍa A medicinal preparation

[ଦ୍ର—ଏଥିର ପ୍ରଧାନ ଉପକରଣ ନଡ଼ିଆ । ନଡ଼ିଆ କୋରାରେ ଘିଅ ଓ ଚିନି ମିଶାଇ ନଡ଼ିଆ ପାଣିରେ ଏହାକୁ ସିଝାଇ ଏଥିରେ ଧନିଆ, ପିପ୍ପଳୀ, କଶଲେଚନା, ଅଳାଇଚ, ନାଗକେଶର ଓ ତେଜପତ୍ରର ଚୂର୍ଣ୍ଣ ମିଶାଇ ଏହା ତିଆରି ହୁଏ । ଏଥିରେ ଅମ୍ଳପିତ୍ତ, ଅରୁଚି, କ୍ଷୟ ରୋଗ, ରକ୍ତପିତ୍ତ ଓ ଶୂଳ ଦୂର ହୁଏ ଓ ପୁରୁଷତ୍ୱ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ । ହୁ. ଶ.]

ନାରକେଲ ତୈଳ—ସଂ. ବି—ନଡ଼ିଆ ତେଲ (ଦେଖ)
Nārikela taila Nardiā tela (See)

ନାରକେଲାସବ—ସଂ. ବି—ନଡ଼ିଆ ଗଛରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ମଦ୍ୟ ବା ତାଡ଼ି—
Nārikelāsaba Wine or toddy produced from cocoanut trees.

[ଦ୍ର—ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ନଡ଼ିଆ ଗଛର କଞ୍ଚା ଖୋଷା ବା ଫଳକୋଷର ଅଗଲୁ କାଟି ସେଥିରୁ ଖଜୁରି ରସ ଭଳି ଏକପ୍ରକାର ତାଡ଼ି ବାହାର କରାଯାଏ ।]

ନାରକେଲ ବାଇଗଣ—ଦେ. ବି—ସଦାଫଳା (ଦେଖ)
Nārikeli bāigaṇa Sadāphalā (See)

ନାରକେଲୀ—ସଂ. ବି—୧ । ନଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Nārikeli 1. Nardiā (See)

୨ । ନଡ଼ିଆ ପାଣି ବାସି ହୋଇ ତହିଁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ମଦ୍ୟ—
2. A fermented liquor made from the water of the cocoanut (Apte).

ନାରଗିଣିଆଁ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ନାରଗୁଣି (ଦେଖ)
Nāriginiāñ Nāraguṇi (See)

ନାରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ପ୍ରତାରଣା କରିବା—
Nāribā To cheat.

ଏକଠାରେ ଥାଇ ନାରୁଅଛ ଦେଖ ଦେଖ ।
ପ୍ରାଚୀ. ଚ୍ରହ୍ମନିରୂପଣ ଗୀତା ।

ନାରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନର+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Nārī ୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତି; ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ—1. Woman.

୨ । ଭାର୍ଯ୍ୟା; ପତ୍ନୀ—2. Wife.

୩ । ୨୩ ଅକ୍ଷର ଯୁକ୍ତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
3. Name of a sanskrit metre of 23 letters.

ଦେ. ବି—୧ । ପରଦାର ଗମନ—1. Adultary.

୨ । (ଆଦରାର୍ଥକ) ନରହରି, ନରସିଂହ ଓ ନାରାୟଣର ଡାକ ନାମ—2. A name for calling persons named Narahari, Narasimha and Nārāyaṇa.

ନାରୀ କବଚ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ ବଂଶୀୟ ରାଜା; ମୂଳକ ରାଜା—
Nārī kabacha Name of a king of the solar dynasty.

[ଦ୍ର—ଏ ଅଷ୍ଟମ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ସୌଦାସଙ୍କ ପୌତ୍ର ଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ପରଶୁରାମ କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ବିନାଶ କରିବାରେ ଲାଗିଥିଲେ ଏ ଅପଣାଙ୍କୁ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଘେରାଇ ବଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଏହାଙ୍କର ଏହି ନାମ । ଏହାଙ୍କଠାରୁ କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କର ପୁଣି ବଂଶ ବିସ୍ତାର ହେଲା । ଏଥିପାଇଁ ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ମୂଳକ । ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନାରୀକେଲ(ଳୀ)—ସଂ. ବି—ନଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Nārikela(lī) Nardiā (See)

ନାରୀଚ—ସଂ. ବି—ନଳତା ଶାକ; ନାଡ଼ୀଚ—
Nāricha Jewsmallow used as pot-herb.

ନାରୀ ଚଉର—ଦେ. ବି. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ନାରୀ+ଚୌର)—ସ୍ତ୍ରୀଚୋର—
Nārī chaura A kidnapper of woman.

ବୋଲେ କଲୁ ବ ବୁଦ୍ଧି ନାରୀଚଉର ସିଦ୍ଧି ମାତର ହୋଇଲା ପ୍ରସିଦ୍ଧି ।
ଉଷ୍ଣ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ନାରୀ ତରଙ୍ଗକ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ନାରୀ+ତରଙ୍ଗ=ଉର୍ମୀ+କ)—
Nārī taraṅgaka ଲମ୍ପଟ; କାମୁକ—Lecherous; amorous.

ନାରୀ ତୀର୍ଥ—ସଂ. ବି—ଏକ ତୀର୍ଥ, ଯେଉଁଠାରେ ପଞ୍ଚଜଣ ଅପ୍ସରା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଶାପରେ ଜଳଜନ୍ତୁ ପାଲଟି ଯାଇଥିଲେ—
Nārī tīrtha Name a sacred place of the Hindus where five heavenly nymphs were changed to aquatic animals by the curse of Brāhmaṇas.

[ଦ୍ର—ଅର୍ଜୁନ ଏମାନଙ୍କୁ ଶାପରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ । ମହାଭାରତ—ହୁ. ଶ.]

ନାରୀଦୂଷଣ—ସଂ. ବି.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାରୀ+ଦୂଷଣ)—
Nāridūshaṇa ନାରୀ ପକ୍ଷରେ ଦୋଷାବହ କାର୍ଯ୍ୟ—
A breach of duty of a woman; acts derogatory to the dignity of a woman.

[ଦ୍ର—ମଦ୍ୟପାନ, ଭ୍ରୂସମ୍ପର୍ଶ, ସ୍ୱାମିତ୍ୟାଗ, ଇତସ୍ତତଃ ଭ୍ରମଣ, ପରର ଗୃହରେ ଶୟନ ଓ ପରର ଗୃହରେ ବାସ ଏହି ଛଅ ଗୋଟି କର୍ମ ନାରୀର ଦୂଷଣ ଅଟେ ।]

ନାରୀ ଧର୍ମ—ସଂ. ବି. —(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନାରୀ + ଧର୍ମ)—
Nārī dharma ୧ । ନାରୀଗଣର ପ୍ରଭୁପାଲ୍ୟ ଧର୍ମ—1. Womanhood; the duties of a woman or a wife.
୨ । ସତୀତ୍ୱ; ପାତିବ୍ରତ୍ୟ ଧର୍ମ—2. Whole-hearted devotion and fidelity to one's husband.
୩ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଋତୁ—3. Menstrual flux.

ନାରୀ ପରାୟଣ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନାରୀ + ପର = ଶ୍ରେଷ୍ଠ + ଅୟନ = ଅବଲମ୍ବନ)—
Nārī parāyaṇa ୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ଭକ୍ତ—1. Devoted to woman.
୨ । ସ୍ତ୍ରୈଣ—2. Effeminate.
୩ । ମାଇପୀ ଭାହାଣା—3. Passionately fond of women.
୪ । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ—4. Dominated by wives.

ନାରୀ ପ୍ରସଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ.—ନାରୀତରଙ୍ଗକ (ଦେଖ)—
Nārī prasaṅga Nāritaraṅgaka (See).

ନାରୀ ପ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ.—ନାରୀପରାୟଣ (ଦେଖ)—
Nārī priya Nāriparāyaṇa (See).

ନାରୀମହଲ—ଦେ. ବି.—୧ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ରହିବା ଅନ୍ତଃପୁର—
Nārīmahala 1. The female apartments; seraglio.
ଅନ୍ଦର ମହଲ
ରାଣୀମହଲ ୨ । ରାଣୀହଂସପୁର—2. The part of the palace where the Ranees live.

ନାରୀ ମହଲକୁ ସନ୍ଦେଶ ପଠାଇ; କୋମଳ କରେ ଏ ଭାର ଅର୍ପିଲେ ।
ନବକିଶୋର. ଭୂଷ୍ଟକୁମାର ।

ନାରୀ ରତ୍ନ—ସଂ. ବି.—(୬ମୀ ତତ୍ ନାରୀ + ରତ୍ନ)—
Nārī ratna ସର୍ବୁଣ ଭୂଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ—A jewel among women; a noble lady.

ନାରୀଷ୍ଟା—ସଂ. ବି.—(ନାରୀ + ଇଷ୍ଟ + ଆ)—
Nārīshṭā ମଲ୍ଲିକା—Jasminum Sambac.

ନାରୁ—ଗ୍ରା. ଅ.—(ଅପଣାଠାରୁ ନୀଚତର ବ୍ୟକ୍ତି ଯାହାକୁ 'ତୁ' ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରାଯାଏ, ତା ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ; ଅନ୍ୟ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ପରେ ଲାଗେ, ଅନୁରୋଧାର୍ଥକ; ଅର୍ଥ = ନପାରୁବ ?)—
ନି; ନାର
ନା
(ନାରେ—ଆଦରାର୍ଥକ ରୂପ) ଅମୁକ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରିବୁ ନାହିଁ କି, ଅର୍ଥାତ୍ ତୋତେ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି ତୁ ଅମୁକ କାର୍ଯ୍ୟ କର—
Won't you ?

ଜଳୁ ବୋଲି ଯେ ଜଳୁ ବୋଲି ! ଆଜ ଝଡ଼େ ଦେଇ ନାରୁ,
ମୋ ଜଳୁଛି ବଡ଼ ଦୁଃଖ, କହୁଣୀ ମାରଇ ରୁଟୁରୁଟି
ଦୂର ପଳା, ଦୂର ପଳା । ଝଗଡ଼ିପି କାହାଣୀ ।

ନାରୁ
ନାରୁ ଦେ. ବି.—୧ । ଆଦରାର୍ଥକ) ନାରାୟଣ, ନରହରି, ନରସିଂହର ଡାକ ନାମ—1. Name for calling Nārāyaṇa etc.
(ନାରୁଆ—ଅନାଦରାର୍ଥକ)—
୨ । ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଦେହରେ ହେବା କୃମିଜନିତ ରୋଗବିଶେଷ—
2. A disease accompanied with small eruptions on the body due to thread worms.

[ଦ୍ର—ଏ ରୋଗରେ ଅଣ୍ଟାଠାରୁ ଗୋଡ଼ ତଳପା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଂଶରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ବ୍ରଣ ବା କୁଣ୍ଡିଆ ବାହାରେ ଓ ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନରୁ ୧ ଫୁଟ ଠାରୁ ୪।୫ ଫୁଟ ଲମ୍ବ ସୂତା ପରି ସରୁ କୃମି ଟଣା ହୋଇ ବାହାର କରି ଯାଆନ୍ତି । ଏ କୃମି ଚର୍ମଗତ ହୋଇଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡକୁ ସଣ୍ଡୁଆସିରେ ଧରି ଏମାନଙ୍କୁ ଟାଣି ବାହାର କରାଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ରକ୍ତନାଡ଼ି ସଙ୍ଗେ ମିଶିଗଲେ ବାତଜ୍ୱର ଓ ଗୋଦର ରୋଗ ହୁଏ । ଏହା ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଧରିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏ କୀଟମାନେ ଅତି ଛୋଟ ଛୋଟ ଥିବାବେଳେ ପାଣିରେ ବା ସଲ୍ଲସଲ୍ଲିଆ ଭୂମିରେ ଚରୁଥାଆନ୍ତି ଓ ଖାଲି ଦେହ ବା ଗୋଡ଼ ବାଟେ ଶରୀରକୁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି । ଏ ରୋଗ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଦୁର୍ବଳ ଓ ନିରୁତ୍ସାହ ହୋଇଯାଏ ।]

ନାରୁଗୁଣି—ଦେ. ବି.—ନାରଗୁଣି (ଦେଖ)—
Nāruguṇi Nāraguṇi (See).

ନାରୁନ୍ତୁଦ—ସଂ. ବିଣ.—ଅନାହତ; ଯାହାର ଦେହରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଆଘାତ ଲାଗି ନ ପାରେ (ହ. ଶ.)
ଅକାଟୁ—Invulnerable to all sorts of hurt.

ନାରେଙ୍ଗା—ଦେ. ବି.—ନାରଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Nāreṅgā Nāraṅā (See)

ନାରେଙ୍ଗି—ଦେ. ବି.—ନାରଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Nāreṅgi Nāraṅgā (See)
ଦେ. ବିଣ. ନାରଙ୍ଗି (ଦେଖ)—Nāraṅgi (See)

ନାରେଣୀ—ଗ୍ରା. ବି.—ନାରାଏଣୀ (ଦେଖ)
Nāreṇī Nāraeṇī (See)

ନାରୋ—ଦେ. ଅ. (ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଅନୁରୋଧ ସୂଚକ ପ୍ରଶ୍ନ)—ତୁମେ (ଅମୁକ କାର୍ଯ୍ୟ କରି) ନ ପାର କି ?—
Nāro
ନା **ନା** Won't you.
[ଦ୍ର—ତୁଳନା କର କି. ନାର = ଆମ୍ଭି ନା ପାରି, ଓଡ଼ିଆ—ମୁଁ ନ ପାରେଁ, କି—ତୁମ୍ଭି ନା ପାର, ଓ—ମୁଁ ନ ପାରେ ।]

ନାର୍ପତ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନୃପତି + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଯ)—ନୃପତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nārpatya Kingly; royal.

ନାର୍ମଦ—ସଂ. ବିଣ. (ନର୍ମଦା + ଅ)—ନର୍ମଦା ନଦୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nārmada Relating to the Nervada river.
ସଂ. ବି.—ନର୍ମଦା ନଦୀ ଗର୍ଭରୁ ମିଳିବା ଶିବ ଲିଙ୍ଗ—
Phallic images got from the bed of the Nervada river.

ନାର୍ଯ୍ୟଙ୍ଗ—ସଂ. ବି.—(ନାରୀ + ଅଙ୍ଗ; ଏହା ନାରୀର ଅଙ୍ଗ ବା ସ୍ତନ ପରି ଦେଖା ଯିବାରୁ)—ନାରଙ୍ଗ (ଦେଖ)—
Nārjyaṅga Nāraṅga (See)

ନାଲ୍‌ଗାଲିଆ—ଦେ. ବି.—ନେହୁଲିଆ (ଦେଖ)
Nālgāliā Nehuliā (See)

ନାଲ୍‌ଟଣ—ବୈଦେ. ବି.—(ଇଂ. ଲଣ୍ଠର୍ନ୍)—ହାତ ଲାଗିଥିବା ବତୀ ଯାହାକୁ ହାତରେ ଓଢ଼ଲାଇ ନିଆଅଣା କରାଯାଏ—
ନାଠନ ଲାଲଟେନ Lantern.
(ନାଲ୍‌ଟଣ, ନାଲ୍‌ଟଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଳ—ସଂ. ବି. (ନଲ୍ ଧାତୁ—ବନ୍ଧନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ନଳ-
Nāla 1. Tube.

୨ । ମୃଣାଳ—2. The stem or stalk of lotus.

ବରହ ଭେଦ ବଶେ, ଜନ୍ମିବାର ବରସେ
ସାରସ ନାଳେ ଚଳ ସେ । ଉଷ୍ଟ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୩ । ଶୂନ୍ୟ ଗର୍ତ୍ତ ବା ଫମ୍ପା ଡାଙ୍ଗ; ନାଡ଼—
3. A hollow stem or reed.

୪ । ହରତାଳ—4. Yellow orpiment.

୫ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଛର ବଲ୍ଲତାର ଡାଙ୍ଗ—
5. Stem or stalk of plants and creepers.

୬ । ବନ୍ଧୁକର ନଳ—6. The barrel of a gun.

୭ । ଫୁଙ୍କ ନଳ—7. Blow pipe.

୮ । ତନ୍ତୁକ କଣ୍ଟା—8. Weaver's shuttle.

୯ । କଲମକୁ ଛେଲିବା ବେଳେ ତହିଁରୁ ବାହାରିବା ପତଳା ଛୁଲିକା—(ହି. ଶ.)—9. The scraping from a quill pen.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ଲାଳା)—୧ । ପାଟିରୁ ବୋହିବା ଲାଳ; ଚୁଣିକା—
1. Slaver; saliva.

ନାଳା, ନାଳ ୨ । ଅଠାଳିଆ ରସ—
ଲାର 2. Gummy liquid or juice.

ଆମ ୩ । ଆମ; ପେଟ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଆମ (ଯାହା ଝାଡ଼ା ବାଟେ
ଲଜ୍ଜା ବାହାରେ)—3. Mucus inside the system.

ନାଳା, କେନାଲ ୪ । (ସଂ. ନାଳ)—କୃତ୍ରିମ ନଦୀ; କେନାଲ—
ନହର 4. Canal; artificial channel dug for irrigation purposes.

[ଦ୍ର—ନଦୀ ଆଦିରୁ ପାଣି ନେବା ନିମନ୍ତେ କୃତ୍ରିମ ଜଳନାଳ ଖୋଳି ଲୋକେ ସେ ବାଟେ ଡଙ୍ଗା ଆଦି ଚଳାନ୍ତି ଓ ନିର୍ଜଳ ଖେତକୁ ଜଳ ଦିଅନ୍ତି । ପୂର୍ବକାଳରେ ଅନେକ ନାଳ ଖୋଳା ଯାଇଥିଲା ଓ ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ଅନେକ ନାଳ ଖୋଳା ଯାଇଅଛି । ଭାରତରେ ଇଂରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ବଡ଼ ବଡ଼ ନଦୀମାନ ବନ୍ଧାଇ ସେଥିରୁ ନାଳ ବାଟେ ପାଣି ନେଇ ବ୍ୟବସାୟ ଓ କୃଷିର ପଥ ସୁକର କରି ଅଛନ୍ତି ।]

ନାଳ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଲାଲ୍)—୧ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—
Nāla 1. Red colour.

ନାଳ ୨ । (ଆ. ନାଲ୍) ଘୋଡ଼ା ଓ ଗୋରୁଙ୍କ ଖୁରରେ ମରାଯିବା
ଲାଳ ଅର୍ଦ୍ଧ ଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଲୌହ ପତ୍ର—2. Horse-shoe; iron
ନାଳ shoes put to the hoofs of beasts of burden.
ନାଳ [ଦ୍ର—ଜୋତାର ତଳା ଘୋର ହୋଇ ନ ଯିବ ବୋଲି ଜୋତାର ତଳରେ ମଧ୍ୟ ନାଳ ମରାଯାଏ ।]

ନାଳ ୩ । ଏକ ପ୍ରକାର ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ସୁନ୍ଦର ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ଷୀ ଓ
ଲାଲସର ବାରମାସୀ ଚଢ଼େଇ—3. A very tiny bird of red colour with white tips on it; the bull finch (Pyrhula Vulgaries.)

[ଦ୍ର—ଏହାର ବେକ ଓ ମୁଣ୍ଡ ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ; ଶରୀର ନାନାବର୍ଣ୍ଣ ଚିତ୍ରିତ, ପିଠି କଳା ଓ ଡେଣା ସୁନାର ରଙ୍ଗ । ଲୋକେ ଏ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ସଉକରେ ପାଳନ୍ତି ।]

ନାଳ ୪ । ଏକ ପ୍ରକାର ମାଣିକ୍ୟ—
ଲାଲ 4. A kind of jem; ruby.

ହାଳ ୫ । ହାଲ; ଶଗଡ଼ ଉପରେ ଘଡ଼ା ଯିବା ଲୁହାର ବଳୟ—
ଲାଲ; ହାଲ 5. The iron rim round a wooden wheel.

୬ । (ହି. ଲାଲ୍) ହିନ୍ଦି ନାମ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ଲାଲ ଶବ୍ଦର ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ (ଯଥା ରାମ ନାଲ; କନ୍ଧେୟାଲାଲ)—
6. A pronunciation of the particle 'Lal' used after Hindustanee names (e.g. in Ramlal; Kahneyalal).

ନାଳ ବିଣ (ଫା. ଲାଲ୍)—ଅରକ୍ତ; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
ଲାଲ Red-coloured.

ନାଳ ଇଲାକା—ଦେ. ବି—ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କର କେନାଲ ବିଭାଗ—
Nāla ilākā Canal department of Government.

ନାଳ କର—ଦେ. ବି—କେନାଲ ପାଣି ବଲରେ ମାଡ଼ିବା ଯୋଗୁଁ ପ୍ରଜା
Nāla kara ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଯେଉଁ କର ଦିଏ—
କେନାଲ କର Canal revenue.
ନହରକା କର

ନାଲକୀ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାଳ=ଦଣ୍ଡ)—ମରହଟ୍ଟୀ ପାଲଙ୍କି—
Nālakī A kind of old fashioned sedan.
ନାଲକୀ ନାଲକୀ [ଦ୍ର—ଏଥିର ଛତରେ ନାନା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ ଗୁରକୋଣିଆ ଆବରଣ ଥାଏ ଓ ତାହା ଲୁଜା ହୋଇ ଉପରକୁ ବାହାରିଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବ ବଙ୍କା ବାଉଁଶ ସେହି ଛତର ମଝିରେ ପଶିଥାଏ ଓ ବାଉଁଶର ଆଗପାଖ ଓଟମୁହାଁ । ଆଗ ଓ ପଛପାଖେ ବାହକମାନେ କାନ୍ଧୁଅନ୍ତି ଓ ଏଥିର ତଳେ ଗୋଟିଏ ଖଟ ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ । ଏହାର ଦୁଇ ପାଖ ମେଲା । ଆଜିକାଲି ଏଥିରେ ବର ବସି ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରେ ।]

ନାଳ ଗଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜିଭ ମୁଖରୁ ଲାଳ ବହିବାକୁ
Nāla gardā(rde)ibā ଦେବା—1 To let saliva
ନାଳଗଡ଼ାନ flow out from one's mouth.
ନାଳଟପକାନା ୨ । ଔଷଧ ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ମୁହଁରୁ ଲାଳ ସ୍ରବାର
ନାଳବୁହା(ହେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଉପାୟ କରିବା—
ନାଳଟପକା(କେ)ଇବା } 2 To cause salivation.

୩ । କୌଣସି ଲୋଭନୀୟ ବସ୍ତୁ ଦେଖାଇ ଅନ୍ୟଙ୍କୁ ଲାଳାୟିତ କରିବା—3. To cause a person's mouth to water by putting before him something.

ନାଳଗଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପାଟିରୁ ଲାଳ ସ୍ରବିବା;
Nālagardibā ଲାଳସ୍ରାବ—Salivation; the flowing
ନାଳଝରା of saliva from the mouth of
ନାଳଟପକନା a person.

ନାଲବ(ବୋ)ହୁବା, ନାଲପଡ଼ିବା, ନାଲଟପକିବା, ନାଲସ୍ରବିବା } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଯେଉଁ ପିଲା ଗର୍ଭରେ ଥିଲାବେଳେ ଗର୍ଭଧାରିଣୀର ଦୋହଦ ବା ଅଭିଳାଷ ମେଣ୍ଟି ନ ଥାଏ ସେ ପିଲାର ପାଟିରୁ ନାଲ ଗଡ଼େ । ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଖିଲେ କେତେକ ଜୀବଙ୍କର ଓ ବିଶେଷତଃ ଖଟା ଜିନିସ ଦେଖିଲେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଟିରୁ ସ୍ୱଭାବତଃ ନାଲ ବହେ; କେତେକ ଲୋକଙ୍କର ଅଭୀଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଆଗରେ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ପାଟିରୁ ମନକୁ ନାଲ ଗଡ଼େ; କେତେକ ଲୋକଙ୍କର ମୁହଁରୁ ଶୋଇଲାବେଳେ ବା ଝୁଲେଇଲାବେଳେ ନାଲ ଗଡ଼େ ଓ କେତେକ କଡ଼ା ଦ୍ରବ୍ୟ ମୁହଁରେ ପ୍ରହଣକଲେ ପାଟିରୁ ନାଲ ଗଡ଼େ, କେତେକ ମୁଖ ଓ ଦନ୍ତରୋଗର ଉପଶମନାର୍ଥ ମୁହଁରେ ଓ ଦାନ୍ତ-ମୂଳରେ ଗୁଡ଼ାଖୁ ଆଦି କଡ଼ା ଔଷଧ ଲଗାଇଲେ ପାଟିରୁ ନାଲ ଗଡ଼େ ।]

ନାଲ ଗୁଲାଲ—ଦେ. ବିଣ—ଲାଲଗୁଲାଲ୍ (ଦେଖ)
Nāla gulāl Lālagulāl (See)

ନାଲଚ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ—ନାଲିସ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nālacha (etc) Nālis etc (See)

ନାଲଚ—ଦେ. ବି—ନାଲଚ୍ (ଦେଖ)
Nāḷacha Nāḷachā (See)
(ନାଲଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୈଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ନାଲିସ (ଦେଖ)
Nālisa (See)

ନାଲ ଚହଚ—ଦେ. ବିଣ—ଲାଲଗୁଲାଲ୍ (ଦେଖ)
Nāla chahacha Lālagulāl (See)
(ନାଲଚହଚହ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲଚ୍—ଦେ. ବି (ସଂ. ଲାଳସା)—୧ । ସ୍ପୃହା; ଲାଳସା; ଅକାଂକ୍ଷା—
Nāḷachā 1. Yearning; hankering; longing.
ନାଲଚ ୨ । ଧନାଶା—2. Yearning after wealth.
ଲାଲଚ ୩ । ଲାଳାୟିତ ଅବସ୍ଥା—3. The state of hankering after a thing.
ନାଡ଼ା ୪ । (ସଂ. ଲାଳନ) ଲାଳନ; ଗେଲବସର କରିବା; ଶିଶୁକୁ
ଲାଡ଼ ମୁହଁ ଦେବା—4. Too much fondling of a child.
ଦେ. ବିଣ—୧ । (ସଂ. ଲାଳମୟ; ଲାଳସିକ) ଲାଳାମୟ; ନାଲ-ନାଳୁଆ—1 Slimy; gummy.
୨ । (ସଂ. ଲାଳାୟିତ) ଖୋସାମଦିଆ—2. Flattering.
ନାଲଚୀ ୩ । ପରର ମନ ରଖା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କହିବା (କଥା)—
ଲାଲଚୀ, ଲାଲଚହା 3. Uttered with a view to flatter.
ନେଅଟା ୪ । ଲାଳନାଯୁକ୍ତ; ଗେଲା; ଗେଲବସରିଆ—
ଲାଡ଼ଲା, ଆଲହଡ଼ 4. Fondled; brought up with excessive fondling.
୫ । (ସଂ. ଲାଳସା; ଲାଳସିକ) ଯାହାର ବହୁତ ଲାଳସା ଥାଏ—5. Very much hankering.
୬ । ଯେ ବିଶିଷ୍ଟ ସୁଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତି ଅତି ଲାଳାୟିତ—
6. Having excessive fondness for dainties.

ନାଲ(ଲ)ଚ୍(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଲାଳାୟିତ) ଲାଳଚ୍ଇବା (ଦେଖ)
Nāḷa(la)chā(che)ibā Lālachāibā (See)

ନାଲ(ଲ)ଚିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ନାଲଚ୍ (ଦେଖ)
Nāḷa(la)chiā Nāḷachā (See)
(ନାଲ(ଲ)ଚେଇ, ନାଲ(ଲ)ଚୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାଲଚିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଈଷତ୍ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Nālachiā 1. Reddish.
୨ । ନାଲଚ୍ (ଦେଖ)—2. Nāḷachā (See)

ନାଲ ଚିତା—ଦେ. ବି (ଫା. ଲାଲ୍+ସଂ. ଚିତ୍ରକ)—ରଙ୍ଗ ଚିତା ଗୁଳ୍ମ;
Nāla chitā ରକ୍ତ ଚିତ୍ରକ—Plumbyo Rosia (plant).
ଲାଲଚିତେ, ନାଲଚୀତା
(ନାଲ ଚିତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲ ଟକ୍ ଟକ୍—ଦେ. ବିଣ—ଲାଲଗୁଲାଲ୍ (ଦେଖ)
Nāla ṭak ṭak Lālagulāl (See)

ନାଲଟଣ୍(ନ୍)—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. ଲାଣ୍ଟର୍ନ୍)—ଲଣ୍ଠନ୍; କାଚର ବାଡ଼ି
Nālaṭaṇ(n) ଥିବା ପ୍ରଦୀପ—Lantern.
ଲଣ୍ଠନ, ଲାଲଟେନ୍
(ନାଲଟଣ୍(ନ୍), ନାଲଟଣ୍ଡି(ଣ୍ଡି), ନାଲଟେଣ୍(ନ୍)—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲଟହଟ—ଦେ. ବିଣ—ଲାଲଗୁଲାଲ୍ (ଦେଖ)
Nālaṭahaṭa Lālagulāl (See)
(ନାଲଟହଟହ, ନାଲଟୁକୁଟୁକୁ, ନାଲଟୁକ୍ଟୁକ୍, ନାଲଟୁହୁଟୁହୁ—
ଲାଲଟକଟକ, ଲାଲଟେସ ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲଟୁକୁରି—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ନାଲବର୍ଣ୍ଣର ସରୁ ସଫା ଗୁଡ଼ିଲର
Nālaṭukuri ଧାନ—A species of red-chaffed paddy
(ନାଲଟୁକୁରି—ଅନ୍ୟରୂପ) with fine rice.
ଲାଲକାମିନୀ ହରିନକେର

ନାଲନ—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଲାଳନ)—ଲାଳନ (ଦେଖ)
Nālana Lālana (See)

ନାଲନପାଲନ—ପ୍ରା. ବି—ସସ୍ନେହରେ ପାଳିବା—To brought up
Nālanapālana in fondling.

ନାଲନାଳୁଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଲାଳସିକ)—ଲାଳାମୟ—
Nālanāluā Slimy; gummy.
(ନାଲନାଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଆଠାଳ ଗିଳଗିଳା

ନାଲନ(ନା)—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଏକ ବିଖ୍ୟାତ
Nālanda(ndā) ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ—The University of Nālandā.

[ଦ୍ର—ଏହା ପାଟନା ନଗରଠାରୁ ୩୦ କୋଶ ଦକ୍ଷିଣ ଓ ଇ. ଆର. ଆର ରାଜଗିର ଷ୍ଟେସନଠାରୁ ଏକ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଥିର ଡାକ ନାମ ବଡ଼ଗାଓଁ । କିନ୍ତୁ ଏହା ବଡ଼ଗାଁଠାରୁ ୧୦ କୋଶ ଦୂର । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଆମ୍ବ ଗଛ ଥିଲା । ବୌଦ୍ଧ ବଣିକମାନେ ଏହାକୁ କିଣି ନେଇ ଏ ସ୍ଥାନକୁ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କୁ ଭେଟି ଦେଇଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧଦେବ ଏଠାରେ ଛଅ ମାସ ଅବସ୍ଥାନ କରି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ।

ଜଳନ୍ଧରଦେବ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ୩୩.୧୧ ।

ଏଠାରେ ଅଶୋକ ଗୋଟିଏ ସ୍ତୂପ ନିର୍ମାଣ କରାଇ ଗୋଟିଏ ମଠ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ନିର୍ବାଣଲାଭର ଚତୁ ଶତାବ୍ଦୀ ପରେ ରାଜା ଶକ୍ରାଦିତ୍ୟ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ସ୍ମାରକସ୍ୱରୂପ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ସଙ୍ଘାରାମ ଓ ପୁଷ୍କରଣୀ କରିଥିଲେ । ଏଠାରେ ନାଲନ୍ଦ ନାମକ ଗୋଟିଏ ନାଗ ଥିଲା । ପୁଷ୍କରଣୀର ଖନନ ବେଳେବେଳେ ନାଗ ମୁଣ୍ଡରେ ଦିଆର ବାଜି ରକ୍ତ ବୋହିଲା । ପୁଷ୍କରଣୀ ଓ ସଙ୍ଘାରାମ ହେଲା ଦିନଠାରୁ ନାଗର ନାମ ଅନୁସାରେ ଏ ସ୍ଥାନର ନାମ ନାଲନ୍ଦ ହେଲା । ଶକ୍ରାଦିତ୍ୟଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ନାଲନ୍ଦର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ସାଧନ କଲେ । ଏ ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଦଶ ହଜାର ଛାତ୍ର ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶିକ୍ଷା ଓ ବାସଭୋଜନାଦି ପାଉଥିଲେ । ନାଲନ୍ଦ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପୁସ୍ତକାଗାରର ନାମ ଥିଲା 'ରତ୍ନୋଦଧି' । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ଅବସାନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ 'ରତ୍ନୋଦଧି' ପୁସ୍ତକାଳୟ ପୋଡ଼ିଗଲା । ଏଠାରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଛାତ୍ରମାନେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ବ୍ୟୟରେ ବିଦେଶ (ଯଥା—ଚୀନ୍, ଜାପାନ୍, ତିବ୍ବତ)କୁ ଯାଇ ଧର୍ମଜ୍ଞାନ ଓ ଶିକ୍ଷା ବିତରଣ କରୁଥିଲେ । ଚୀନ୍ ପରିବ୍ରାଜକମାନେ ଏଠାରେ ଶିକ୍ଷା ପାଇ ନିଜ ଦେଶକୁ ଫେରି ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର ଓ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲେ ଓ ଏଠାରୁ ଅନେକ ସଂସ୍କୃତ ଓ ପାଲି ଗ୍ରନ୍ଥ ନେଇ ଚୀନ୍ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ । ନାଲନ୍ଦ ବିଶ୍ୱ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଧର୍ମ, ମନୋବିଜ୍ଞାନ, ଅର୍ଥନୀତି, ରାଜନୀତି, ଆଇନ୍ ଓ ଚିକିତ୍ସାଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ ବିଷୟ ଥିଲା ଏବଂ ଧନୀଲୋକମାନେ ଏ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଯାବତୀୟ ବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ । ଏହି ନାଲନ୍ଦର ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ବରଗଛମୂଳେ ଗୋଟିଏ ପଥରର ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ ବୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି । ଏହାକୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ଭୈରୋ (ଭୈରବ) ନାମ ଦେଇ ଏଠାରେ ପ୍ରତି ବର୍ଷ ଅଷାଢ଼ରେ ଗୋଟିଏ ମେଳା କରନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତି ବର୍ଷ ଏହି ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ବଳି ଦେବାର ପ୍ରଥା ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସରକାର ଏ ସ୍ଥଳ ଖୋଳି ପ୍ରାଚୀନ ଭଗ୍ନର ଉଦ୍ବୋଧକ ବହୁତ ପଦାର୍ଥ ପାଇଅଛନ୍ତି । ଚୀନ ପରିବ୍ରାଜକ ହୁଏନସାଙ୍ଗ୍ ୬୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏଠାରେ ପ୍ରଜ୍ଞାଭଦ୍ର ନାମକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ନିକଟରେ ବେଦାଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଏ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନାଗାର୍ଜୁନ ବହୁ ଦିନ ରହି ଶଙ୍କର ନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କଠାରୁ ବିଦ୍ୟାଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । ହୁଏନ୍‌ସାଙ୍ଗଙ୍କ ସମୟରେ ଭାରତରେ ଏପରି ବଡ଼ ମଠ ଓ ବିଦ୍ୟାପୀଠ ଅନ୍ୟ କୁଆଡ଼ି ନ ଥିଲା । ଏଠାରେ ଶତାଧିକ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଦଶ ହଜାର ଯାଜକ ଓ ଶିଷ୍ୟ ରହୁଥିଲେ । କାଶୀରେ ବୁଦ୍ଧପକ୍ଷ ନାମକ ରାଜା ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଏ ମଠରେ ଚିତ୍ର ଲାଗି ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ପୋଡ଼ିଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସରକାରଙ୍କ ବ୍ୟୟ ଓ ଯତ୍ନରେ ଭୂଗର୍ଭରୁ ପ୍ରାଚୀନ ବିହାର ଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଯେଉଁ ଭଗ୍ନାବଶେଷ ବାହାରୁଅଛି, ତହିଁରୁ ୩୦।୩୨ ହାତ ଉଚ୍ଚ କାନ୍ଥମାନ ଠିଆ ହୋଇଅଛି । ସେଠାରୁ ମିଳିଥିବା ପ୍ରାଚୀନ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ସରକାର ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଯାଦୁଘର (Museum) କରି ଅଛନ୍ତି । ଭୂଗର୍ଭରୁ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ସ୍ତୂପ ଓ ବୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟ ବାହାରିଅଛି । ଛାତ୍ର ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ରହିବାର ସୁନ୍ଦର କୋଠରିମାନ ବାହାରି ଅଛି ଓ ଶତ ଶତ ଛାତ୍ର ଉପବେଶନ କରି ପାରିବା ଭଳି ପ୍ରାଙ୍ଗଣ-ମାନ ଅଛି । ଏ ସବୁ ଇଷ୍ଟକନିର୍ମିତ ଅଟେ ।]

ନାଲ ପଟପଟ—ଦେ. ବିଶ.—ଲାଳାମୟ—
Nāla paṭa paṭa (ନାଲ ପାଟୁପାଟୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Slimy.
ନାଲଚେ; ଲାଳମୟ **गिल्लगिल्ला, पचपच**

ନାଲପଟା(ଟୀ)—ଦେ. ବି.—(ଫା. ନାଲ୍ + ପଟ୍ଟା)—୧ । ଅପରାଧୀ
Nāla paṭā (ṭṭā) ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦଣ୍ଡରୂପେ ଦିଆଯିବା ବେତାଘାତ—
ନାଲପଟା 1. Whipping given as punishment to a
कैंत criminal.
୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମ—2. A kind of plant.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଅଗ ପତ୍ରମାନ ତୋଫା ବିଲ୍ବବର୍ଣ୍ଣ ।]

ନାଲବଂଶ—ସଂ. ବି.—୧ । ବେଲଙ୍ଗି ବାଉଁଶ—
Nālabaṁsa 1. A kind of slender bamboo.
୨ । କାଣ୍ଡଶର—2. A kind of reed.

ନାଲବନ୍ଦ୍—ବୈଦେ.ବି.(ଫା. ନାଲ୍‌ବନ୍ଦ୍)—ଘୋଡ଼ା ଓ ଗୋରୁଙ୍କ ଖୁରାରେ
Nālaband ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନାଲ ବାନ୍ଧେ—A farrier; shoeing
ନାଲବନ୍ଦ **नालबन्द** smith

ନାଲବନ୍ଦି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନାଲ୍‌ବନ୍ଦୀ)—ଗୋରୁ ଘୋଡ଼ା ଆଦିଙ୍କ
Nālabandi ଖୁରାରେ ଲୁହାର ନାଲ ମାରିବା କର୍ମ—
ନାଲବନ୍ଦି **नालबन्दी** Shoeing of horses and bullocks.
(ନାଲ ମରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲ ବ(ବୋ)ହିବା—ଦେ. କ.—ନାଲ ଗଢ଼ିବା (ଦେଖ)
Nāla ba(bo)hibā Nāla gaṛdibā (See)

ନାଲବାଗ—ବୈଦେ. ବି.—ଲାଲବାଗ (ଦେଖ)
Nālabāga Lālabāga (See)

ନାଲ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗୋରୁ ଘୋଡ଼ା ଆଦିଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ନାଲ
Nāla bāndhibā ବସାଇବା—To shoe horses and
ନାଲବାନ୍ଧା **नाल जड़ना (बाँधना)** bullocks.
(ନାଲ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲ ବାବୁ—ଦେ. ବି.—କେନାଲ ଇଞ୍ଜିନିୟର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ଦେଶୀୟ
Nālabābu ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ କର୍ମଚାରୀ—Indian officer of the
କେନାଲ ବାବୁ **नहर मुनसी** Canal Department.
[ଦ୍ର—ବିଦେଶୀୟ ବା ଇଉରୋପୀୟ କେନାଲ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷୀୟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଲୋକେ ନାଲ ସାହେବ ଡାକନ୍ତି ।]

ନାଲବେଗ୍—ଦେ. ବି. (ନାମ)—୧ । ଦାର୍ଢ୍ୟଭକ୍ତିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ
Nālabeg ଜଣେ ମୁସଲମାନ ବୈଷ୍ଣବର ନାମ—1 Name of
ନାଲବେଗ; ନାଲଗୁରୁ a Mahomedan who was a devotee
लालबेग of Bishṇu and whose name is mentioned in the 'Dārḍhyatā bhakti.'
୨ । ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ମେହେତ୍ତରମାନଙ୍କ କଳ୍ପିତ ପୀର୍ ବିଶେଷ—2. Name of a patron saint of Mahomedan sweepers.

ନାଲବେଲି—ଦେ. ବି.—ନାହାଲବେଲି (ଦେଖ)
Nālabeli Nāhālabeli (See)

ନାଲଭାଜୀ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ)ବି.—ଲାଲଭାଜୀ (ଦେଖ)
Nālabhājī Lālabhājī (See)

ନାଲମନ୍—ଦେ. ବି.—ଏକପ୍ରକାର ଶୁଆ—
Nālaman A kind of parrot.
ଲାଲମନ [ଦ୍ର—ଏ ଶୁଆଙ୍କ ଦେହ ନାଲି, ପକ୍ଷୀ ସାବଜା, ଥଣ୍ଡ
लालमन ଗୋଲାପୀ ଓ ଡେଣା କଳା —ହି. ଶ.]

ନାଲମୋହନ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଲାଲ୍‌ମୋହନ୍)—
Lālamohana ଲାଲମୋହନ (ଦେଖ) Lālamohana (See)
(ନାଲ୍‌ମନ୍, ନାଲମହନ, ନାଲ୍‌ମୋହନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଲାଲମୋହନ **लालमोहन**

ନାଲରକ୍ତ ଝାଡ଼ା—ଦେ. ବି.—ଅମଶୂଳା ଝାଡ଼ା; ମଳ ସଙ୍ଗେ ଅମ ଓ
Nālarakta jhārdā ଓ ରକ୍ତ ବାହାରିବା ରୋଗ—
ଆମାଶୟ **पेचिस** Dysentery.
(ନାଲରକ୍ତ ଯୋଖରା; ନାଲରକ୍ତ ବାହାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲଶ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ନାଲିଶ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nālaś (etc) Nālis etc. (See)

ନାଲ ସରସର—ଦେ. ବିଣ—ନାଲ ପଟପଟ (ଦେଖ)
Nāla sarasara Nāla paṭapaṭa (See)

ନାଲସା—ଗ୍ରା ବି.—୧ । (ସଂ. ଲାଲସା) ଲାଲସା—
Nālasā 1. Inordinate yearning.
ଲାଲଚା ୨ । (ସଂ. ଲାଳନ) ଲାଳନ; ମୁହଁ ଦେବା—
लालच 2. Fondling a child to excess.

ନାଲ ସାହେବ—ଦେ. ବି—କେନାଲ ଇଞ୍ଜିନିୟର ସ୍ୱରପ୍ରାପ୍ତ ସାହେବ—
Nāla sāheba European officer of the Canal
କେନାଲ ସାହେବ Department.
नहरका साहेब

ନାଲସିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ—ଲାଲସିଆ (ଦେଖ)
Nālasiā Lālasiā (See)
(ନାଲସେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଲାଲଚେ **लालचहा**

ନାଲସା(ସେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଲାଲଚାଇବା (ଦେଖ)
Nālasā(se)ibā Lālachāibā (See)

ନାଲା—ସଂ. ବି. (ନଲ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା+ଅ+ଆ)—
Nālā ନାଳ (ଦେଖ —Nāla (See)

ନାଲ୍—ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଲାଲ୍)—ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ (ଜୀବ)—
Nālā (an animal) Of red colour.
ଲାଲ ବି—୧ । ନାଲିଆ ବଳଦ—
लाल 1. Red bullock.
୨ । ଲାଲ୍ ୧ (ଦେଖ)—2. Lālā (See)

ନାଲାଏକ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନାଲାଏକ୍)—୧ । ଅନୁପଯୁକ୍ତ—
Nālāek 1. Unfit; not suitable.
ନାଲାୟକ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଅଯୋଗ୍ୟ—
ନାଲାୟେକ୍ } 2. Worthless; unworthy.
ନାଲାୟେକ ମିଶ୍ର କହିଲେ—ବମ୍ବରୁ ନାଲାଏକ୍ ।
नालायक ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣ ଅଠଗଣ୍ଠ ।

୩ । ନିକୃଷ୍ଟ—3. Inferior.

ନାଲା ବାବୁ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଲାଲା ବାବୁ (ଦେଖ)
Nālā bābu Lālā bābu (See)

ନାଳି—ସଂ. ବି. (ନଲ୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା+ଅ+ ଇ)—
Nāli ୧ । ଗଣ୍ଡପୂଜା ଘାଆ; ନାଡ଼ୀବ୍ରଣ; ବହୁ ଦିବସର
(ନାଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୁରୁଣା ଘାଆ; ଦୁଷ୍ଟ କ୍ଷତ—
1. Sinus; gangrene.
୨ । ନଳ—2. Tube.
୩ । ନାଡ଼ୀ; ଦେହସ୍ଥ ଶିରା—3. Artery; vein.
୪ । ଏକଦଣ୍ଡ କାଳ—4. 24 minutes.
୫ । ଜଳ ବହିଯିବାର ନାଳ; ପହଣୀ—
5. Water channel; drain.

ନାଲା, ନାଲୀ ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ନାଳ) ଛୋଟ କେନାଲ—
नाली 1. Small canal; a distributary canal.
୨ । (ସଂ. ଲାଳା) ପଇଡ଼ ଭିତରେ ଥିବା ଲହୁଣୀ ପରି କୋମଳ
ଶସ—2. A soft layer inside a green cocoanut.
୩ । ପାତଳା ଓ କୋମଳ ପଦାର୍ଥ—
3. Thin and soft thing.
ପ୍ରାଦେ. (ଚିତ୍ରଭୂମ) ବି—ଛୋଟଆ ଓ ଗଭୀର ଶସ୍ୟଖେତ—
A small and deep plot of corn.

ନାଲି—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଲାଲ୍)—
Nāli ୧ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—1. Red colour.
ଲାଲ ୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ସୋରିଷ—
लाल 2. Red mustard seed.
ଲାଲ ୩ । ଶଗଡ଼ର ହାଲ—3. The tire of a cart-
हाल wheel.
ଲାଲ ବିଣ—୧ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—1. Red coloured.
लाल ୨ । ଆରକ୍ତ—2. Reddish
[ଦ୍ର—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ ବୃକ୍ଷ, ବସ୍ତୁ, ଜୀବ, ଫଳ ପୁଷ୍ପାଦି ପୂର୍ବରେ ନାଲି ବିଶେଷଣ ଯୁକ୍ତ କରାଯାଇ ଫଳ ପୁଷ୍ପାଦିର ପ୍ରକାର ଭେଦ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଏ । ଯଥା—ନାଲି ପିଆଜ, ନାଲି ଚିତା, ନାଲି କରମ୍ବ, ନାଲି କଳଅର, ନାଲି ବିଛୁଆଡ଼, ନାଲି କଞ୍ଚନ, ନାଲି ମୂଳା, ନାଲି ରଙ୍ଗଣୀ, ନାଲି ଯୋଇ, ନାଲି କାଇଁ, ନାଲି କଦଳୀ, ନାଲି ଶିମ୍ବ, ନାଲି କୋବି, ନାଲି ଅମ୍ବାର, ନାଲି ସିନ୍ଦୂର, ନାଲି ଦିଖୁଡ଼ି, ନାଲି ଝାଉଁ, ନାଲି ରେଙ୍ଗ (ମାଛ), ନାଲି ଗୁଡ଼ି (ମାଛ), ନାଲି କଇଁ, ନାଲି କୋଶଳା, ନାଲି ଆଳୁ, ନାଲି ପୁରୁଣୀ (ଶାଗ), ନାଲି କନ୍ଦମୂଳ, ନାଲି ମୁରୁଗା, ନାଲି ବଥୁଆ, ନାଲି ଜାଳ ଓ ନାଲି ଲୁଗା ଇତ୍ୟାଦି ।]

ନାଲି ଅମର ଜଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ—(ଅଳ) ବି—ବିଲାତି ବାଇଗବା (ଦେଖ)
Nāli amara jardā Bilāti bāigabā (See).

ନାଲିଆ—ଦେ. ବି.—୧ । ବଡ଼ ଟୋକାଇ; ବେତା—
Nāliā 1 Large basket; hamper.

ଟୋକରା ୨ । (ସଂ. ନାଳ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜଳଭରଗମ ପଥ; ପଦ୍ମଣୀ; ନର୍ଦ୍ଦମା
ଢାକୀ 2. Small drain.
ନାଳା; ନାଳୀ ୩ । ନଦୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧାର—3. Very slender
ନାଳୀ branch of a river; a small channel.
୪ । ତୃଣ ବା ଘାସବିଶେଷ—5. Reed like grass.
[ଦ୍ର—ଏହା କାଦୁଅ ଜାଗାରେ ବଢ଼େ ଓ ପାଞ୍ଚ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ ।]

ଦେ. ବିଣ.—(ଫା. ଲାଲ)—୧ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
ଲାଲ 1. Red coloured.
ଲାଲ ୨ । ଈଷତ୍ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ—2. Reddish.
ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି. (ଇତର ଭାଷା)—
ଚାଉଳଧୁଆ ବାଉଁଶିଆ—Basket for washing rice.

ନାଲି ଆଖି – ଦେ. ବି. (ରୋଗ ବା କ୍ରୋଧ ଯୋଗୁଁ) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁ—
Nāli ākhi Red eyes; eyes reddened through
ରାଙ୍ଗା ଚୋଖ disease or anger.
ଲାଲ ଆଖେ

ନାଲି ଆଖି ଦେଖା(ଖୋ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି
Nāli ākhi dekhā(khe)ibā ପ୍ରତି କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
ରାଙ୍ଗା ଚୋଖ ଦେଖାନ (Figurative) To express anger (by
ଲାଲ ଆଁଖେ ନିକାଲ୍‌ନା showing red eyes to a person).
ନାଲି ଆଖି ବାହାର କରିବା—
ନାଲି ଆଖି କାଢ଼ିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ନାଲିଆ ପଟା—ଦେ. ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ଦେଶୀ ବ୍ୟାୟାମ ବା ଖେଳ;
Nāliāpaṭā ବାନାପଟା ଖେଳ—A kind of athletic
ଲାଲ ପାଟା ଲାଲପଟ୍ଟା country game with sticks.

ନାଲି ଆଳୁ—ଦେ. ବି.—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ଦେଶୀ ଆଳୁ—
Nāli ālu The red variety of yam.
ଲାଲ ଆଳୁ ଲାଲଆଳୁ

ନାଲିଆ(ଆଁ)ଶିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଅଶଗତଃ + ଫା. ଲାଲ୍).—
Nāliā(añ)śiā ଈଷତ୍ ନାଲି—Reddish.
ଲାଲଚେ ଲାଲସା

ନାଲି(ଲି)କ—ସଂ. ବି. —(ନାଳ + କ)—
Nāli(li)ka ୧ । ପଦ୍ମ—1. Lotus.
ଚକା ଜମ୍ବୁନକୁ ଚକା(ରେ ମନ) ନାଲିକ ବଳ୍ଳ କ ନାଲ ଦେହ ଦେଇ
କରପାଇନ୍ତୁ ସେ ଫିକା. ଉଦ୍ଧ ।
[ନାଳୀ(ଳ)କ—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ମହିଷ—2. Buffalo.
୩ । ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ଭାରତରେ ବ୍ୟବହୃତ ନଳବିଶିଷ୍ଟ
ଅଗ୍ନ୍ୟସ୍ତ୍ର—3. A kind of barrelled fire-
arm used in ancient India
[ଦ୍ର—ଆକାର ଓ ବ୍ୟବହାର ଭେଦରେ ଏହା ଦ୍ୱିବିଧ । ଲଘୁନାଳିକ ଓ ବୃହନ୍ନାଳିକ (ଆଧୁନିକ ବନ୍ଦୁକ ଓ ତୋପ) । ଏହା ୨୨ ହାତ ଲମ୍ବା ଲୌହନଳ, ତହିଁର ମୂଳରେ ଛର୍ଦ୍ଦ୍ୟଭ୍ୟନ୍ତରରେ ଗୋଟିଏ ଛିଦ୍ର, ମୂଳଠାରୁ ଅଗ୍ରପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ତଃସ୍ଥିତ (ଗର୍ତ୍ତ), ମୂଳରେ ଓ ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଠିକ କରିବାର ପାଇଁ ଛିଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅଛି । ତଳମଧ୍ୟରେ ଅଘାତ ପାଇବା ମାତ୍ରେ ଛର୍ଦ୍ଦ ବାହାରେ ଓ ସେ ଛର୍ଦ୍ଦ ଅଗ୍ନିଚୂର୍ଣ୍ଣ(ବାରୁଦ)ରେ ଲାଗି ନଳ ମଧ୍ୟର ବାରୁଦକୁ ଜଳାଏ । ନଳର ମୂଳସ୍ଥ ଛିଦ୍ର ପାଖେ ଅଗ୍ନିଚୂର୍ଣ୍ଣର ଆଧାର ନିମନ୍ତେ ଗୋଟିଏ କର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । ଏଥିର ଉପାଙ୍ଗ ଓ ବୃଧ୍ନ (ମୁଠ) ଉତ୍ତମ କାଠରେ ନିର୍ମିତ । ନଳସ୍ଥ ଗର୍ତ୍ତରେ ମଧ୍ୟମାଙ୍ଗୁଳି ପ୍ରବେଶ କରି ପାରିବ । ନଳରେ ଅଗ୍ନିଚୂର୍ଣ୍ଣ ଭରିବା ପାଇଁ ଦୃଢ଼ ଲୌହଶଳାକା ଥାଏ । ଏ ଯନ୍ତ୍ରର ନାମ ଲଘୁ-ନାଳିକ, ଏହା ପଦାତି ଓ ଅଶ୍ୱାରୋହୀମାନେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ବୃହନ୍ନାଳିକର ଆକାର ଓ ନଳ ବଡ଼ ଓ ତହିଁରେ କାଠର ମୁଠ ନ ଥିଲା ଓ ତାହା ଶକଟ ଓ ଉଷ୍ଟ୍ରଆଦିଙ୍କଦ୍ୱାରା ବାହିତ ହେଉଥିଲା । ଏଥିରେ ଗୁଳି ଚଳାଯାଉଥିଲା—ଶ୍ରୀନେତ୍ରଙ୍କ ଉଦ୍ଭିଦ ଶୁକ୍ରନୀତି ୪ର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ ।]

ନାଲି କଇଁ—ଦେ. ବି—ରଙ୍ଗ କଇଁ (ଦେଖ)
Nāli kaiñ Ranga kaiñ (See)
ଲାଲଶାଳୁକ ଲାଲକୁଇ

ନାଲି କଞ୍ଚନ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ରକ୍ତ କାଞ୍ଚନ)—ରଙ୍ଗ କଞ୍ଚନ ଫୁଲ—
Nāli kañchana Banhina Tomentos; Banhina
କାଞ୍ଚନ କଚ୍ଚର purpurea Banhina Povereigata.

ନାଲିକଣ୍ଟା—ଦେ. ବି—ଦନ୍ତାରି (ଦେଖ)
Nālikaṇṭā Dantāri (See)

ନାଲି କଦଳୀ—ଦେ. ବି—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଏକପ୍ରକାର କଦଳୀ—
Nāli kadalī Musa ornata (Haines).
ଲାଲ କଳା ଲାଲକଦଳୀ

ନାଳିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାଳକ + ଆ)—
Nālikā ୧ । ନଳିତା ଶାଗ; ବାଉଁରିଆ ଗଛ—
1. Jute plant (used as pot herb).
୨ । ଡାଳ—2. Stalk.
୩ । ଶିରା—3. Vein.
୪ । ନାଳ; ନଳା—4. Drain.
୫ । ହସ୍ତି-କର୍ଣ୍ଣବେଧନିମନ୍ତେ; ହାତିକାନ ଫୋଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଲୌହଦଣ୍ଡ—5. An iron rod to pierce the ear of an elephant.

ନାଲି କାଇଞ୍ଚ—ଦେ. ବି—କାଇଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Nāli kāiñcha Kāiñcha (See)

ନାଲି କାଳି—ଦେ. ବିଣ—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଓ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ—
Nāli kāli Red and black.
ଲାଲ କାଳ ଲାଲ କାଳା ବି—ନାଲି ସିଆହି—Red ink
ଲାଲକାଳୀ ଲାଲରୋସନାଇ

ନାଲିକେର—ସଂ. ବି—ନଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Nālikera Nardiā (See)

ନାଲିକେଳ—ସଂ. ବି—ନଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Nālikela Nardiā (See)

ନାଲି କୋଶଳା—ଦେ. ବି—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ କୋଶଳା ଶାଗ—
Nāli kośalā A pot-herb; Amaranthus Purpurcus.
ଲାଲନଟିଆ, ଗୁଡ଼ନଟିଆ [ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇପ୍ରକାର ଯଥା—ଡେଙ୍ଗା
ଲାଲଶାଗ ଓ ଡେଙ୍ଗା ।]

ନାଲି ଘର—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ତିନିଶେଣିଆ ଚାଲଘର—
Nāli ghara A thatched house having with three wall plates.

ନାଲି ଘା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାଳ, ନାଳୀ, ନାଡ଼ୀ+ଘାତ)—
Nāli ghā ନାଡ଼ୀବ୍ରଣ; ଗଣ୍ଡପୂଜା ଘା—Sinus.
(ନାଳଘାଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଘାଆ ବାହାରେ ଶୁଖିଲା ନାଳୀଘା ପରି ଦେଖାଯାଉଥାଏ, ମାତ୍ର ଭିତରେ ପୂଜ ପୂରି ରହି ଥାଏ, ତାହାକୁ ନାଳ ଘାଆ କହନ୍ତି ।]
ଶନୋଘାବ

ନାଲିଚ ଚି)—ବୈଦେ. ବି—ନାଲିଶ (ଦେଖ)
Nālicha(chi) Nāliśa (See)

ନାଲି ଚନ୍ଦନ—ଦେ. ବି. (ଫା. ଲାଲ୍+ସଂ. ଚନ୍ଦନ)—ରକ୍ତଚନ୍ଦନ—
Nāli chandana Red sandalwood.
ନାଲଚନ୍ଦନ **ଲାଲଚଂଦନ**

ନାଲିଚା—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ଲାଳସା)ନାଳଚା (ଦେଖ)
Nālichā Nālachā (See)
(ନାଳଚେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବୈଦେ.ବି.(ଫା.ନୈଚା ସଂ ନଳ) ହୁକାର ନଳ—
ନଇଚା **ନୈଚା** The tube of a smoking hookah.

ନାଲି ଚିତା—ଦେ. ବି—ରକ୍ତଚିତ୍ରକ ଗୁଳ୍ମ—
Nāli chita The red variety of Chitraka plant.
ନାଲଚିତା **ଲାଲଚିତା**

ନାଲିଛାଲି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନାଇଲିଛାଇଲି ହେବା (ଦେଖ)
Nālichhāli hebā 1. Nāilichhāili hebā (See)
୨ । ନାଳେଇଛାଳେଇ ହେବା (ଦେଖ)
2 Nāleichhālei hebā (See)

ନାଲି ଜଉଆ—ପ୍ରାଦେ (ଆଳ) ବି—ବରଫାଳ ଆକାରର ନାଲିଆ
Nāli jauā ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ପୋକ—A kind of foetid red insect.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ବାଇଗଣ, ଭେଣ୍ଡି, ଭେଣ୍ଡି ଗଛର ପତ୍ର ଓ ଫଳକୁ ବିନ୍ଧି ନଷ୍ଟ କରିଦିଅନ୍ତି ।]

ନାଲି ଜମି—ପ୍ରାଦେ (ସଂ ହରିତ୍ରମ) ବି—ଅଳ୍ପ ଚଉଡ଼ା ଓ ଗଭୀର ଧାନଚାଷ
Nāli jami ଜମି—A paddy field which is very narrow and deep.

ନାଲି ଜୀବକଣା—ଦେ. ବି (ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ରକ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା
Nāli jibakaṇā ଲାଲବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଣୁ—Red corpuscles in the blood (as apposed to) white corpuscles.
[ଦ୍ର—ଏହା ରକ୍ତର ଉପାଦାନ ଅଟେ । ଅନ୍ୟ ଉପାଦାନ ଧଳା ଜୀବକଣା । ରକ୍ତରେ ନାଲି ଜୀବକଣାର ଅନୁପାତ ବଢ଼ିଲେ ତାହା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ସୂଚକ ଓ ଶ୍ୱେତ ଜୀବକଣାର ବୃଦ୍ଧି ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ସୂଚକ ଅଟେ ।]

ନାଲି ଟକ୍‌ଟକ୍—ଦେ. ବିଣ—ରଙ୍ଗ ଟହଟହ (ଦେଖ)
Nāli ṭak-ṭak Raṅga ṭahaṭaha (See).
ନାଲଟକଟକେ **ଲାଲଟେସ, ଲାଲଟକଟକ**
[ନାଲିଟୁକ୍‌ଟୁକ୍, ନାଲିଟୁକୁଟୁକୁ, ନାଲିଟି, ନାଲିଟହଟହ, ନାଲିଟୁହୁଟୁ, ନାଲିଟୁହୁଟୁହୁ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନାଲିଟୁକୁରି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଲୋହିତକ)—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ହ୍ରସ୍ୱବିଶିଷ୍ଟ ସରୁ ଓ ଧଳାଗୁଡ଼ିଲବିଶିଷ୍ଟ ଶାରଦ ଧାନ—
Nālituṭkuri
ନାଲକାମିନୀ **ସତରିଆ** A sort of fine rice with red chaff.
[ଦ୍ର—ଏହି ଧାନ ରୋଗୀର ପଥ୍ୟ ଅଟେ ।]

ନାଲିତା—ଦେ. ବି—ନାଳିକା ୧ (ଦେଖ)
Nālitā Nālikā 1 (See).
(ନାଳତାପିତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଲି ଦଉଡ଼ିଆ—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ନାଲି ଲମ୍ବାଳିଆ ଘାସ—
Nāli daurdiā A kind of red creeping grass (of the shape of sugarcane).
[ଦ୍ର—ଏହା ଘାସ ବିଲର ହୁଡ଼ କଡ଼ରେ ମାଡ଼େ ଓ ଦେଢ଼ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବା ହୁଏ । ଏହାର ରୂପ ନାଲି ଆଖୁପରି ଦେଖାଯାଏ ।]

ନାଲିନାଲିକା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଲାଳ) - ଅଠାଳିଆ ଓ ପାଣିଆ—
Nālinālikā Watery and sticky, gummy.
ଆଠାଳ **ଗୋଲଗିଲା**

ନାଲି ନେଳି ପେନ୍‌ସିଲ୍—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ପେନ୍‌ସିଲର ଏକପାଖରେ
Nāli neli pensil ନାଲିରେ ଓ ଅନ୍ୟପାଖରେ ନେଳିରେ
ନାଲନୀଲପେନସିଲ **ଲାଲ ନୀଲା ପେନସିଲ** ଲେଖାଯାଇ ପାରେ Red and blue pencil.

ନାଲି ପଇଡ଼—ଦେ. ବି—ଅଢ଼ କଅଁଳିଆ ପଇଡ଼—Raw cocoanut
Nāli pairda with slimy substance inside it.
(ନାଳିଲଗା ପଇଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଲାଳ ପରି ଶସ ଲାଗି ଆସୁଥାଏ ।]

ନାଲି ପାଣି—ଦେ. ବି (ଫା. ଲାଲ୍+ସଂ. ପାନୀୟ)—
Nāli pāṇi (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ)—ସରୁପ; ବିଲାତି ମଦ—
ନାଲପାନି **ଲାଲପାନୀ** (ironical) Wine; spirituous-liquor.

ଛି ! ଛି ! ମୁଁ ଗାଇବ ନାହିଁରେ ! ନାଇପାଣି ପରି ବସେ,
ନାଇ ପାଣିରୁ ଖୋଇଏ ପଡ଼ିଲେ ଚଉଦ ବୁଦ୍ଧି ବସେ,
ଘୁମୁର ଗୀତ ।

ନାଲି ପିଆଜ—ଦେ. ବି—୧ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ପଲାଣ୍ଡୁ—
Nāli piāja 1. Onion of red colour.
ନାଲ ପେୟାଁଜ ପ୍ରା. (ଅଶ୍ଳିଷ୍ଟ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପେନ—
ଲାଲ ପ୍ୟାଁଜ (ironical) Prolapse of the uterus.

ନାଲି ପିମ୍ପୁଡ଼ି—ଦେ. ବି—୧ । ରଙ୍ଗ ପିମ୍ପୁଡ଼ି—
Nāli pimpurdi 1. The red ant.
ନାଲ ପିମ୍ପଡ଼େ ୨ । ଚାଇ; ଆମ ଗଛର ମଞ୍ଜ ମଧ୍ୟରେ ବସା
ଲାଲ ଚିଟି ବାନ୍ଧି ରହିବା ବଡ଼ ପିମ୍ପୁଡ଼ି—
2. A variety of big red ants living in nests made of leaves in trees.

ନାଲି ପୋଇ—ଦେ. ବି—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ପୂତିକା (ପୋଇ) ଲତା—
Nāli poi Red Spinach; Basella Rubra (pot herb)
ନାଲପୁଇ ରକ୍ତପୁଇ **ଲାଲ ପୋଇ; ଲାଲ ବାଛି**

ନାଲି ବଙ୍ଗି—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ମୋଟ ଧାନ—
Nāli baṅgi A species of coarse paddy.

ନାଲି ବାଇଗବା—ଦେ. ବି. (ଫା. ନାଲି+ଓ. ବାଇଗବା)—
Nāli bāigabā ବିଲାତି ବାଇଗବା ଗୁଳ—
ନାଲ ଭେରେଣ୍ଡା Jatropha Gossypifolia (plant).
लाल भरेण्डा, उदर बीबी

ନାଲି ମରିଚ—ଦେ. ବି—ଲଙ୍କା ମରିଚ—
Nāli maricha Cayenne pepper; red pepper.
लंका मरिच लाल मिर्च

ନାଲି ମୂଳା—ଦେ. ବି. (ଫା. ନାଲି+ସ. ମୂଳକ)—
Nāli mūlā ୧ । ସାଲଗମ—1. Turnip.
ନାଲ ମୂଳୋ ୨ । ଗାଜ୍ ମୂଳା—2. Beet root.
लाल मूली

ନାଲିସ୍(ସି)—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନାଲିଶ୍) (କଚରିଆ)—
Nālis(si) ୧ । ମକଦମା—1. Case; suit.
ନାଲିସ ୨ । ଅପରାଧୀ ବିରୋଧରେ ଅପରାଧ ବ୍ୟକ୍ତିର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ-
नालिस ଠାରେ ଅଭିଯୋଗ; ଫେରାଦ—
2. Complaint against an offender.
୩ । ଅପରାଧର ଅଭିଯୋଗ—
3. Charge against a person.
୪ । ଅଭିଯୋଗର ବା ମକଦମାର ବିଷୟ—
4 Subject-matter of a suit or case.
୫ । ଦରଖାସ୍ତ—5. Petition.
ବିଣ. (ଫା. ନାଲିଶୀ) ୧ । ନାଲିସ କରାଯାଇଥିବା—
ନାଲିସୀ **नालिशी** 1. Complained of.
(ଯଥା—ଆମ୍ଭର ନାଲିସି ଅମୁକ ନାମର ଏତେ ନମ୍ବର ମକଦମା ।)
୨ । ମକଦମା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2 Pertaining to a suit.
୩ । ବିବାଦୀୟ—3. Disputed.
(ଯଥା—ନାଲିସି ଜମି ।)

ନାଲିସ(ସି) କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରିଆ; ଫା. ନାଲିଶ୍)—
Nālisa(si) karibā ୧ । ଫେରାଦ ହେବା—
ନାଲିସ କରା 1. To complaint.
नालिस करना ୨ । ରାଜଦ୍ୱାରରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବିରୋଧରେ ଅଭିଯୋଗ କରିବା—2. To file a petition against any person; to lodge a complaint.
୩ । ମକଦମା ଦାଏର କରିବା—3. To sue; to file a suit; to prosecute.

ନାଲିସ କାରଣ—ଦେ. ବି (କଚରିଆ)—ମକଦମା ଦାଏର କରିବାର
Nālisa kāraṇa ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ବା ଘଟଣା—Cause of
(ନାଲିସର କାରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) action; the immediate
ନାଲିସେର କାରଣ; **नालिसका कारण** cause of filing a suit.

ନାଲିସ ଦାଏର—ବୈଦେ. ବି. (ଫା) (କଚରିଆ)—
Nālis dāer ମକଦମାର ପ୍ରଥମ ଉତ୍ଥାପନ—
ନାଲିସ ଦାୟେର Institution of a suit; initiation of
नालिस दायर legal proceedings.

ନାଲିସ ନୁଲୁସା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା) (ଭିନ୍ନାର୍ଥକ ସହଚର ଶବ୍ଦ)—
Nālisa nulusā ନାଲିସ ଇତ୍ୟାଦି—Complaints etc.
ନାଲିସ ଟାଲିସ **नालिस उलिस**

ନାଲିସ ଫେରାଦ(ଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନାଲିଶ୍+ଫରିୟାଦ)
Nālisa pherāda(di) (ସହଚର ଶବ୍ଦ)—ମୌଖିକ ଓ ଲିଖିତ
[ନାଲିସ ଫିରିଆଦ(ଦି)—ଅନ୍ୟରୂପ] ଅଭିଯୋଗ—
ନାଲିସ ଫିରିୟାଦି Complaint oral and written.
नालिस फरियाद

ନାଲି ସିଆଇ(ହି)—ନାଲି କାଳି (ଦେଖ)
Nāli siāi hi) Nāli kāli (See)
[ନାଲି ସେଇ(ହି), କାଳି ସ୍ୟାଇ(ହି)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନାଳୀ—ସ. ବି. (ନଳ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା+ଅ+ଈ)—
Nāḷī ୧ । ନାଳ ୪ (ଦେଖ)—1. Nāḷa 4 (See)
୨ । ନାଳ (ଦେଖ)—2. Nāḷi (See)
୩ । ନଳିତା (ଜଳେକ୍ଷୁ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) (ଦେଖ)
3. Naḷitā (See)

ନାଳୀକ—ସ. ବି. (ନାଳୀ=ତନ୍ତୁବିଶିଷ୍ଟ ନାଡ଼ି+କ)—
Nāḷīka ୧ । ଶଲ୍ଲ; ଶର; ବାଣ—1. Arrow; shaft.
୨ । ନଳୀ; ବନ୍ଧୁକ—2. Firearm; a gun.
୩ । ନାରିକେଳରେ ନିର୍ମିତ କମଣ୍ଡଳୁ—
3. A water pot made of cocoanut.
୪ । ଶଲ୍ୟାସ୍ତ୍ର; ବର୍ଚ୍ଛା; ଭେଲା; ବଲମ—
4. Javellin; lance.
୫ । ପଦ୍ମ—5 Lotus.
ବନ୍ଧୁବ ଛିନ୍ନାଳୀ ନାଳୀ ବାଣୀ ଜଳବାଳୀ ବାଳ ଶ ମ୍ଭ ଦଅ ସେବା ପାଳ ପାଳ ହେ ।
ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।
୬ । ପଦ୍ମର ଡେମ୍ଫ—
6. Stem or stalk of lotus.
୭ । ପଦ୍ମସମୂହ—
7. A collection of lotus flowers.

ନାଳୀକ—ସ. ବି—ନାଳୀକ (ଦେଖ)
Nāḷīka Nāḷīka (See)
ନାଳକ ନାଳକ ଧରେ ଅଶ୍ମ କରି । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ନାଳୀ ଘାଆ—ଦେ. ବି—ନାଳୀ ବ୍ରଣ (ଦେଖ)
Nāḷī ghāā Nāḷī braṇa (See)
ନାଳୀ ଘା **नालुर** (ନାଳୀ ଘା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାଳୀ ବ୍ରଣ—ସ. ବି—ନାଡ଼ୀବ୍ରଣ; ଗଣ୍ଡପୂଳା ଘାଆ—
Nāḷī braṇa Sinus; fistula.

ନାଲୁ—ଦେ. ବି. (ଆଦରାର୍ଥକ)—
Nālu ୧ । ନାରାୟଣ, ଲାଲମୋହନ ଆଦିଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
ନାଲୁ 1. A name for calling Nārāyaṇa etc.
लालु ୨ । ଲାଲସାହେବ; ରାଜା ଓ ଯୁବରାଜଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ଭାଇ-
ମାନଙ୍କ ଡାକ ନାମ—2. A name for calling
the younger members of a Raj-family.

ନାଳୁଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଲାଳାଳୁ)—୧ । ଲାଳାମୟ—
Nāluā 1. Slimy.
ନାଲେଇ, ନାଲୋଇ } —ସ୍ତ୍ରୀ ମୀନ ପ୍ରାୟ ନାଳୁଆ ହୋଇଛି ତାଙ୍କ ଦେହ । ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମନିରୂପଣ ଗୀତା ।
ଲାଳୁକ, ଲାଳକାଟା ୨ । ଯାହା ମୁହଁରୁ ସର୍ବଦା ନାଳ ଝୁହେ—
ଲସଲସା 2. One who lets the spittle fall in drops from the mouth; a driveller.
ବି.—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ନାଳ; ପହଣି; ନର୍ଦ୍ଦମା—
1. Small channel; drain.
୨ । ଚଉଡ଼ାମୁହାଁ ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ—
2. Wide-mouthed water jug.
୩ । ଭଣ୍ଡାରମାନେ ଯେଉଁ ସରୁମୁହାଁ ତୈଳଭାଣ୍ଡରୁ ମସାଲରେ ତେଲ ଢାଳନ୍ତି—3. A narrow-necked oil-vessel from which barbers pour out oil on a torch; oil-bottle (Beams).

ନାଲୁଆ—ଦେ. ବି.—(ଅନାଦରାର୍ଥକ) ଲାଲବିହାରୀ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—Name for calling Lālabihārī.
(ନାଲୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବିଣ.—ଫେଣ୍ଡା ବା ବାହାନା; ଛଳନା—Feigning; false excuse; pretence.

ନାଳୁକ(କା)—ସଂ. ବି.—ଗନ୍ଧନାଳୁକା; ଏଲବାଳୁ (ଦେଖ)
Nāluka(kā) Elabālu (See)

ନାଲୁକା—ଦେ. ବି.—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Nālukā A kind of wild tree
[ଦ୍ର—ଏହା ୧୮ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ ।]

ନାଲେଇ ଛାଲେଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଲାଳାୟିତ)—୧ । ନାଛଲ ଛଛଲ ହେବା; ଧନ ବା ଅନୁଗ୍ରହ (ନାଲେଇ ଛଲେଇ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆଶାରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କାକୁତି ମିନତି କରା ସୁଦ୍ଧ କରିବା; ନାଲେଇ ହେବା—1. To
ନିହୋରନା; ନିହୋରକରନା hang on the skirts of a person to satiate one's hankering or avarice.
୨ । ହୀନତା ପ୍ରକାଶ କରିବା; ଅତି ବିନୟ କରିବା—
2. To show one's humility; to humiliate one's self before another.
୩ । ନିଜର ଅକ୍ଷମତା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
3. To express one's inability.

ନାଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ଲାଳ)—୧ । (ମୁଖ) ଲାଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ
Nāleibā ହେବା—1. (the mouth) To be full of
ଲାଳବହାନ, ଲାଳକାଟା saliva.
ଲାଳଗଡ଼ାନ ୨ । (ମୁଖ) ବହୁ ପରିମାଣରେ ଲାଳ ସ୍ରବିବା—
ଲାଳଚାନ 2. (the mouth) To salivate.
ଲାଳଚାନା ୩ । (ବାସୀ ବା ରହଣି ପିଠା ଓ ଦହି ଆଦି ବହୁଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଯିବା ଯୋଗୁଁ) ଲାଳାମୟ ହେବା—
3. (stale cakes and cord) To become slimy or salivous.
୪ । (ସଂ. ଲାଳାୟିତ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଳାୟିତ ହେବା—4. To hanker after doing a thing.

ନାଲ୍କା—ଦେ. ବି.—ନାଳୁକ (ଦେଖ)
Nālkā Nāluka (See)

ନା(ନାଁ)ୱାକଫ୍—ବୈଦେ.ବିଣ. (ଫା. ନା+ଅ.ୱାକଫ୍)—୧ । ଅଜ୍ଞ—
Nā(nāñ)wākaph 1. Ignorant.
ନାଓୟାକିଫ ୨ । ଯାହାକୁ ଅବଗତ କରା ହୋଇ ନାହିଁ—
ନାବାକିଫ 2. Uninformed.

ନା(ନାଁ)ୱାର(ରି)ସ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା.)—ନା ଉଆରସ୍ (ଦେଖ)
Nā(nāñ)wāra(ri)s Nā uaras (See)

ନାଶ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଭୁର୍ଗା. ଲଶ୍)—
Nāś (etc) ଲଶ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Lāś etc (See)
ନାସ **ନାସ**

ନାଶ—ସଂ. ବି. (ନଶ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ମୃତ୍ୟୁ—
Nāśa 1. Death.
ବାସୁ ସଙ୍ଗରେ ପଶିଲେ ସେ କାଳେ ଏ,
ଶାପ ଦେଲେ ସୂତ ମୃତ୍ୟୁ ଜ ଦେଖି ନାଶରେ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ
୨ । ବିନାଶ; ଧ୍ୱଂସ—2. Destruction; spoilation; ruin.
୩ । ଲୋପ—
3. Extinction; annihilation; cessation.
୪ । କ୍ଷତି; ହାନି—4. Injury; loss; damage.
୫ ଅପଚୟ—5. Waste; spoilation.
୬ । ଅଦର୍ଶନ; ଲୁକେଇଯିବା—6. Disappearance.
୭ । ପଳାୟନ—7. Flight.
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ଭୁଲନାଶ, ବଂଶନାଶ, ଧର୍ମନାଶ, ସର୍ବନାଶ ଇତ୍ୟାଦି ।]
୮ । ଦୂରୀଭୂତ ହେବା—8. Removal.
[ଦ୍ର—ସାଂଖ୍ୟମତରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା କାର୍ଯ୍ୟର କାରଣରେ ଲୟ ହେବାକୁ ନାଶ ବୋଲାଯାଏ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ତହିଁର କାରଣରେ ଲୀନ ହୋଇଗଲେ ତାହା ଏତେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ହୋଇଯାଏ ଯେ, ତାହା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ ହୋଇ ନ ପାରେ ।]
ବେ. ବିଣ— ନଷ୍ଟ; କଳୁଷିତ—Spoilt; contaminated.
ତାହାର ବଶେ ଜଳ ନାଶ
ହୁଏ ଜ କରନ୍ତି ସ୍ପର୍ଶ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭଗବତ ।

ନାଶକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ନଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ ନାଶି+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nāśaka ୧ । ଯେ ନାଶ କରେ—1. Destroying.
(ନାଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଧ୍ୱଂସକର—
2. Ruinous; destructive.
୩ । କ୍ଷତିଜନକ—3. Injurious.
୪ । ଯାହା ଦୂରୀଭୂତ କରେ—4. Removing.

ନାଶକର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନାଶ+କୃ. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nāśakara ନାଶକ (ଦେଖ)—Nāśaka (See).
(ନାଶକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବି—ଯମ—The God of death.

ନାଶ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବିନାଶ କରିବା—
Nāśa karibā 1. To destroy.

ନାଶ କରା ୨ । ଧ୍ୱଂସ କରିବା—2. To ruin.
नाश करना ୩ । କଳୁଷିତ କରିବା—3. To spoil.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସମାପ୍ତ କରିବା; ବିତେଇବା—
4. (figurative) To pass.
ବେଗେ ଗଲେ ଦିନା ବଧୂର ଦେଖିବ, ତହିଁ ନାଶ କରିବା ଅଛିତ ବାସକୁ ।
କୃଷ୍ଣସ୍ତ. ମହାଭାରତ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

ନାଶକାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନାଶ+କୃ. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ ମା. ୧ ବ)—ନାଶକ (ଦେଖ)—
Nāśakārī
(ନାଶକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nāśaka (See).

ନାଶନ—ସଂ. ବି. (ନଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ, ନାଶି. ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nāśana ୧ । ଉଚ୍ଛେଦନ; ବିନାଶ କରିବା—
1. Act of destroying; causing ruin.
୨ । ବିଲୋପସାଧନ—2. Causing extinction.
ବିଣ—(କର୍ତ୍ତୃ ଅର୍ଥ) ନାଶକ; ଉଚ୍ଛେଦକ—Destructive.

ନାଶନୀୟ—ସଂ. ବିଣ.—(ନାଶି ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନୀୟ)—ବିନାଶଯୋଗ୍ୟ—
Nāśanīya Perishable; destructible.
(ନାଶନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାଶବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. (ନାଶ+ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ) ନଶ୍ୱର—
Nāśabān (ନାଶବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Destructible.

ନାଶ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—
Nāśajibā 1. To be ruined or destroyed.
नाश होना ୨ । ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହେବା—2. To be annihilated.
नाश होना ୩ । ନଷ୍ଟ ହେବା—3. To be spoiled.
ପାଣି ନାଶଯାଏ ପାଟେ. ଗୀତ ନାଶ ଯାଏ ବାଟେ,
ଶ୍ରୀ ନ ଶ ଯାଏ ଯାଉଥ ପରବେ, କଥା ନାଶ ଯାଏ ହାଟେ ଉଗ
୪ । ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା—4. To disappear.

ନାଶଶୀଳ—ସଂ. ବିଣ.—(ନାଶ+ଶୀଳ=ସ୍ୱଭାବ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nāśaśīla ନାଶଯୋଗ୍ୟ; ଯାହା ବିନାଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ; ନଶ୍ୱର—
(ନାଶଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) Of perishable nature; destructible.

ନାଶ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାଶ ଯିବା (ଦେଖ)
Nāśa hebā Nāśajibā (See)

ନାଶି (ଧାତୁ)—(ନଶ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ)—ବିନାଶ କରିବା—
Nāsi (root) To destroy; to ruin.

ନାଶିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନଶ୍. ଧାତୁ ଣିଚ୍=ନାଶି ଧାତୁ+କର୍ମ.ତ)—
Nāśita ୧ । ନିହତ—1. Killed.
(ନାଶିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ବିନାଶ ପ୍ରାପ୍ତ; ବିନଷ୍ଟ—
2. Ruined or destroyed by another.

ନାଶିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନାଶ କରିବା (ଦେଖ)—
Nāśibā Nāśa karibā (See).
नाशा नास्ना ଅଧର ସୁଧାଝର ଦେଇ ଯେ ନାଶ ମୋର
ବିଷମଶର ଜ୍ୱର ତୃଷାକୁ ରେ ।
ବିଦସ୍ତ୍ରୁ. ସଙ୍ଗୀତା

ନାଶୀ—ସଂ. ବିଣ. (ନଶ୍. ଧାତୁ ଣିଚ ନାଶି. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ବିନାଶକାରୀ—
(ନାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Destroying.
[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—
ଦାରିଦ୍ର୍ୟଦୋଷୋ ଗୁଣରାଶିନାଶୀ]
୨ । (ନାଶ+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ) ବିନାଶଶୀଳ; ନଶ୍ୱର—
2. Perishable; mortal.

ନାଶୁକ—ସଂ. ବିଣ.—(ନାଶ+ଉକ) ନଶ୍ୱର (ହ. ଶ.)
Nāśuka Destructible.

ନାଶ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନାଶି. ଧାତୁ+କର୍ମ ଯ)—
Nāśya ନାଶଯୋଗ୍ୟ—Perishable; destructible;
(ନାଶ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) deserving destruction.

ନାଷ୍ଟିକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନଷ୍ଟ+ଇକ)—ନଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟର ସ୍ୱାମୀ—
Nāshṭika
ନାଷ୍ଟିକା } ସ୍ତ୍ରୀ. Owner of a lost thing.
ନାଷ୍ଟିକୀ }
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—ଅନାଥ; ନିଃସହାୟ—2. Helpless.

ନାସ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Nās (root) To make a sound.

ନାସ୍ତା—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ନାସ୍ତା (ଦେଖ)
Nās-tā Nāstā (See).

ନାସ୍ପାତି—ବୈଦେ. ବି (ଭୁଜ୍ଜ) (ସଂ. ନାମ ଅମୃତଫଳ; ଅମୃତଫଳ)—
Nās-pāti କାବୁଲୀ ଖାଦ୍ୟଫଳବିଶେଷ—
नासपाती नासपाती Pear; Pyrus Communis.
[ଦ୍ର—ଏହା ସେଓ ଫଳ ପରି ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ଗଛ ହିମାଳୟ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ନୀଳଗିରି ପର୍ବତରେ ଜନ୍ମେ ।]

ନାସ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନସ୍ୟ)—୧ । ନସ୍ୟ—
Nāsa 1. Snuff.
नास नास ୨ । ତମାଖୁଚୂର୍ଣ୍ଣ—2. Powdered tobacco.
ସେଇ କାଳୁ ହେଲ ସ୍ୱବାସ ନାସ
ସେହିକାଳୁ ଗଲ (ହେଲ) ସୁବାସ ନାଶ,
ସ୍ୱବାସ ନାଶ, ସୁବାସ ନାଶ—ଉଗ
୩ । ନାକଦ୍ୱାରା ଭେଣ୍ଡାଯିବା ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଔଷଧ—
3. Medicinal powder adminstered through the nose
୪ । ନାସିକା—4. Nose.
ନାସ ପ୍ରଶଂସା ଭାଷାରେ ଧନ୍ୟ ହେବ ତନ ସ୍ୱନନ ଭୂଣାର ।
ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବ. ବୁଧ. ଭ୍ରାମଣି ।
ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ପାନ ସଙ୍ଗେ ବା ଖାଲି ପାଟିରେ ପକାଯିବା ତମାଖୁଚୂର୍ଣ୍ଣ—Tobacco powder used as a chewing gum.

ନାସ ଘୋଟା—ଦେ. ବି—୧ । ନସ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାପାଇଁ ତମାଖୁକୁ
ନାସ୍ଘୋଟା नास्घोटना ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—1. Grinding of tobacco into powder for preparing snuff.
୨ । ଯେଉଁ ଠେଙ୍ଗାର ମୂଳଦ୍ୱାରା ନାସ ଘୋଟିବାକୁ ହୁଏ—
2. A stick for grinding tobacco into snuff.
୩ । ଯେଉଁ ଭୂଣ୍ଡିରେ ନାସ ଘୋଟା ହୁଏ—3. A mortar for grinding tobacco into snuff.

ଦେ. ବିଣ—ନାସ ଘୋଟିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ (ଭୁଣ୍ଡି ଓ ଠେଙ୍ଗା)-
(mortar and stick) Used in grinding tobacco into snuff.

ନାସ ଘୋଟିବା—ଦେ.କ୍ରି—ଧୂଆଁପତ୍ରକୁ ଭିଆଁରେ ସେକ ଭୁଣ୍ଡିରେ ପୁରାଇ
Nāsa ghoṭibā ବାଡ଼ି ବା ଠେଙ୍ଗାର ମୁଣ୍ଡରେ ଭାଲୁ ଭଗଡ଼ି ଚୂନା-
(ନାସ ଚୂରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା—To grind tobacco
ନାସଘୋଟା **नासघोटा** into snuff.

ନାସ ଡିବା—ଦେ ବି (ସଂ. ନସ୍ୟଧାନୀ)—ନସ୍ୟ ରଖିବାର ପାତ୍ର—
Nāsa ḍibā Snuff-box.
(ନା ସ ଡିବିଆ, ନାସ ଦାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନାସଦାନ **नासदान**

ନାସତ୍ୟ—ସଂ. ବି (ନାସା+ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nāsatya ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାରଦ୍ୱୟ; ସ୍ୱର୍ଗବୈଦ୍ୟ—
The twin heavenly physicians.
ବିଣ (ନ+ଅସତ୍ୟ=ଅସାଧୁ)—ସତ୍ୟଭାଷୀ—
Truthful.
ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନାସତ୍ୟା—ଅଶ୍ୱିନୀ ନକ୍ଷତ୍ର, ଅଶ୍ୱିନୀ ନକ୍ଷତ୍ରର ଦେବତାର ଅଭିହିତ ଘୋଡ଼ାମୁହଁ ପରି ଥିବାରୁ)—
ଘୋଡ଼ାମୁହାଁ ପୁଅ; କୁଳାଙ୍ଗାର ସନ୍ତାନ—
An unworthy son of a family.
ବହୁକରିଲେ ନାସତ୍ୟ ହୋଇଲ ସତ୍ୟ କଲିବାରେ ମୁହିଁ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ନାସତ୍ୟା—ସଂ. ବି (ନାସତ୍ୟ+ଆ)—ଅଶ୍ୱିନୀ ନକ୍ଷତ୍ର (ହି. ଶ.)—
Nāsatyā The 1st asterism in Hindu astrology.

ନାସନା—ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) ବିଣ—ଅସନା; ମଇଳା—
Nāsanā Dirty; filthy.

ନାସ ପତ୍ର—ଦେ. ବି—ଧୂଆଁପତ୍ର; ତମାଖୁ; ଯେଉଁ ଧୂଆଁପତ୍ରରେ ନାସ
Nāsa patra ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ— Tobacco leaf used for
ତାମାକ, **तम्बाखु** preparing snuff.
(ନାସ ପତ୍ରର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନା(ନାଁ)ସମଜ—ବୈଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନାସମଜ୍)—୧ । ନିର୍ବୋଧ—
Nā(nāñ)samaja 1. Stupid.
ନାସମଜ **नासमझ** ୨ । ମୂର୍ଖ—2 Illiterate.
(ନାସମଝା—ବି) (ନାସମଜିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାସ ଶୁଙ୍ଘିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାସିକାଦ୍ୱାରା ନସ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବା; ନସ୍ୟ
Nāsa śuṅghibā ଆଘ୍ରାଣ କରିବା—To take snuff.
ନାସ ଲଓଆ **नासलेना**
(ନାସ ଘି[ଘେ]ଳିବା,ନାସ ଚଢ଼ା[ଢ଼େ]ଇବା, ନାସ ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାସା—ସଂ. ବି. (ନସ୍ ଧାତୁ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nāsā ୧ । ଘ୍ରାଣେନ୍ଦ୍ରିୟ; ନାକ—1. Nose.
୨ । ଚୌକାଠର ଉପର ପଟ୍ଟା;ଶାରଦୋଳ ପଟ୍ଟା;ସାକର ପଟ୍ଟା—
2. The head-piece of a door frame; lintel.
୩ । ନାକ ଉପରେ ହେବା ବ୍ରଣ; ଉଦ୍ଦା ରୋଗ—
3. A tumour in the nostril; polypus.
୪ । ବାସକ ବା ବାସଙ୍ଗ ଗଛ—4. A wild medicinal plant; Justicia Adhatoda.
୫ । ହାତିଶୁଣ୍ଡ—5. The trunk of an elephant.
୬ । ଶବ୍ଦ—6. A sound
୭ । ନାସାରନ୍ଧ୍ର—7. Nostril.
ଦେ. ବି—ଲାସା (ଦେଖ)—Lāsā (See)

ନାସାଗ୍ର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାସା+ଅଗ୍ର)—ନାକର ଅଗ—
Nāsāgra The tip of the nose.

ନାସାଚ୍ଛିଦ୍ର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାସା+ଛିଦ୍ର)—ନାସାରନ୍ଧ୍ର (ଦେଖ)
Nāsāchchhidra Nāsārandhra (See)

ନାସାଜ୍ୱର—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ଲୋ; ନାସାବୃଣଜନିତ ଜ୍ୱର)—
Nāsājwara ଉଦ୍ଦାଜ୍ୱର—Fever accompanied by polypus or tumour in the nostril.

ନାସାଦାରୁ—ସଂ. ବି—ସାକରପଟ୍ଟା; ଭିତ୍ତିକାଠ ଉପରେ ଦିଆଯାଇଥିବା
Nāsādāru ପଟ୍ଟା—A piece of wood put on the door frame; the upper piece of door frame; lintel.

ନାସାନଳୀ—ଦେ. ବି—୧ । ନାକପୁଡ଼ା—
Nāsānalī 1. Nostril.
୨ । ବାଉଁଶ ନଳୀ—2. Bamboo tube.
ଚାରି ନାସାନଳୀ ଯୋଗେ ଉହିଁ
ବିରେଚନ ଅଛି ଜ୍ୟୋତି ଏଣୁ ବହି—ଉକ୍ତ, ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ନାସାନାହ—ସଂ. ବି. (ନାସା+ଆନାହ)—ବାୟୁ ଓ କଫ ମିଶ୍ରିତ ହୋଇ
Nāsānāha ନାକର ଛିଦ୍ର ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବା ରୋଗ; ପ୍ରତିନାହ;
ପ୍ରତୀନାହ—The stoppage of the nostrils with phlegm and wind.

ନାସା ପରିଶୋଷ—ସଂ. ବି—ନାକ ମଧ୍ୟରେ କଫ ଶୁଖିଯାଇ ବନ୍ଧୁଳ
Nāsā pariśosha ବାନ୍ଧିବା ରୋଗ—A disease resulting
(ନାସାଶୋଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) in the drying up of the phlegm inside the nostrils.

ନାସା ପରିସ୍ରାବ—ସଂ. ବି—ନାସାସ୍ରାବ (ଦେଖ)
Nāsā parisrāba Nāsā srāba (See)

ନାସାପାକ—ସଂ. ବି—ନାକରେ ଘାଆ ହୋଇ ପାଚିବା ରୋଗ—
Nāsāpāka A disease resulting in suppurated boils inside the nose.

ନାସା ପୁଟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନାସା+ପୁଟ)—ନାକପୁଡ଼ା—
Nāsā puṭa The outer covering skin of the nostril.

ନାସାପୁଟିଆ—ଦେ. ବି—ନାସିକାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
Nāsāpuṭiā Name of an ornament for nose.
ମୁକୁତା ପାଞ୍ଚଗୋଟିଆ ମୋର ନାସାପୁଟିଆ, ଜଳୁଛି ପାଣିକି ବାଳି
ଯାଉଥିବ ଝମକ ଝମକ ଝୁଣ୍ଟିଆ—ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ନାସାପୁଡ଼ା—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାସାପୁଟ)—ନାସାପୁଟ (ଦେଖ)
Nāsāpurḍā Nāsāputa (See)
ଏତେ ବଣ୍ଡ ଦେଇଣ ପୁଣି ନାସାପୁଡ଼ା
ଉତରକ୍ଷ ବନ୍ଧନ ହେତେ ଘରଦୁଡ଼ା—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ନାସାବଂଶ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ନାସା + ବଂଶ)—ନାକ ଉପରର
Nāsābaṁsa ଖଣ୍ଡବତ୍ ଅସ୍ଥି—The bridge of the nose.

ନାସାବିନ୍ଧ—ଦେ. ବି.—ନାସାରେ ଫୋଡ଼ାଯିବା ଛିଦ୍ର—
Nāsābindha Bore in the nose.

ନାସାବିନ୍ଧା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନାସା + ବିଦ୍ଧ)—ଯାହାର ନାକ ଫୋଡ଼ା
Nāsā bindhā ହୋଇଅଛି ; ନାକଫୋଡ଼ା—
Having the nose bored.

ନାସା ବିବର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ନାସା + ବିବର) — ନାସାରନ୍ଧ୍ର—
Nāsā bibara Nostril.

ନାସାମଣି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ନାସା + ମଣି)—ନାକରେ ପିନ୍ଧାଯିବା
Nāsāmaṇi ଦଣ୍ଡିରେ ଥିବା ରତ୍ନ—
Jewel set in a nosering

ନାସା ମଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ନାସା + ମଳ)—ସିଙ୍ଘାଣି—
Nāsā mala The mucus of the nose.

ନାସା ଯୋନି— ସଂ. ବି—ସୌଗନ୍ଧିକ ନପୁଂସକ ; ଯେଉଁ ନପୁଂସକ ବ୍ୟକ୍ତି
Nāsā joni ଯୋନି ଆଘ୍ରାଣ କରିବା ପରେ କାମୋଦ୍ଦୀପନା ଅନୁଭବ
କରେ (ହେ. ଶ)—A class of impotent
persons who are not sexually irritated
unless they smell the female organ.

ନାସା ରନ୍ଧ୍ର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ନାସା+ରନ୍ଧ୍ର) —
Nāsā randhra ୧ । ନାକଫୁଡ଼ା ; ନାସିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସର
ପଥ—1. Nostril.
୨ । ଗୁଣା, ବସୁଣି, ଦଣ୍ଡିଆଦି ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ନାକରେ କରାଯିବା
ଫୋଡ଼—2. Holes bored in the nostril
for wearing ornaments and noserings.

ନାସା ରୋଗ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ନାସା + ରୋଗ)—
Nāsā roga ନାକରେ ହେବା ରୋଗ—
A disease of the nose.

[ଦ୍ର—ଭାବପ୍ରକାଶ ମତରେ ନାସାରୋଗ ୩୪ ପ୍ରକାର ଓ ସୁଶ୍ରୁତମତରେ ୩୧ ପ୍ରକାର ଯଥା—ଅପୀନସ୍ୟ (ପୀନସ), ପୂତିନସ୍ୟ, ନାସାପାକ, ପୂୟଶୋଣିତ, ଷ୍ଠବଥୁ, ଭ୍ରଂଶଥୁ, ଘ୍ରାସ୍ତି, ପ୍ରତିନାହ, ପରସ୍ରାବ, ନାସାଶୋଷ, ୪ପ୍ରକାର ନାସାର୍ଶ, ୪ପ୍ରକାର ନାଶାଶୋଥ, ୭ପ୍ରକାର ନାସାର୍ବୁଦ, ୫ପ୍ରକାର ପ୍ରତିଶ୍ୟାୟ ; ଭାବପ୍ରକାଶରେ ଅଧିକା ୩ ପ୍ରକାର ରକ୍ତପିତ୍ତ ।]

ନାସାଳୁ—ସଂ. ବି—କାଫଳ (ଦେଖ)
Nāsāḷu Kāphaḷa (See)

ନାସା ସ୍ରାବ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ନାସା + ସ୍ରାବ)—
Nāsā srāba ଶରଦ ଯୋଗୁଁ ନାକରୁ ପାଣି ବା ସିଙ୍ଘାଣି ବୋହିବା
(ନାସାପରସ୍ରାବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅବସ୍ଥା—The running of the
mucus through nose (due to cold).

ନାସି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାସା)—୧ । ଫୁଲର ବା ଫଳର ନାଡ଼—
Nāsi 1. The stalk of a fruit or flower.
୨ । ବେତ ବା ବଅ ଆଦିର ବଙ୍କା କଣ୍ଟା—
2. The hooked thorn of the cane creeper, the screwpine leaf etc.
୩ । ପର୍ବତାଦିର ଭୂପୃଷ୍ଠସଂଲଗ୍ନ କ୍ରମସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଂଶ, ଯାହା ବେଳେ
ବେଳେ ସମୁଦ୍ର ବା ହ୍ରଦମଧ୍ୟକୁ ପଶିଯାଇ ଥାଏ—
3. The nose or projecting end of a mountain.

ଶୀଳ ଅଙ୍ଗ ଭୋର ତନ୍ତ ଅନ୍ତରଳେ
ନାହି ଜଳଦ ଶୈଳନାସ ମଳେ । ରଘୁନାଥ. ରଲ୍ଲକା ।

୪ । ଅଳ୍ପଦ୍ୱୀପ—4. A cape; a projecting point.
୫ । ଶଗଡ଼ଚକରେ ଲାଗିଥିବା ଲୁହାଖଣ୍ଡ—
5. A piece of iron attached to the cart-wheel.
୬ । ଦଉଡ଼ିର ଅଗରେ ବଳକା ଥିବା ସରୁ ଅଂଶ —
6. The thin excrescent end of a rope
୭ । ପ୍ରଦୀପର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଜଳି ସାରିଥିବା ସଳତାର ଅଂଶ—
7. The burnt end of a wick.
୮ । ଜଳାଶୟର କ୍ରମସୂକ୍ଷ୍ମ କୋଣ--8. Creek of a lake.
୯ । ଫଳ ଫୁଲର ଡେଙ୍ଗ —
9. Stalk of a fruit or flower.

ନାସିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ନାସିକାବିଶିଷ୍ଟ—
Nāsika Nosed; having such or such a nose.
(ନାସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ; ଯଥା—ଉନ୍ନତ ନାସିକ ।]

ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାସିକା)—ପୌରାଣିକ ପଞ୍ଚବଟୀର ଆଧୁନିକ ନାମ—
The country of Nāsika in South India.

[ଦ୍ର—ଏହା ହନୁମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ତୀର୍ଥ । ଏଠାରେ ପିତୃ-ପକ୍ଷରେ ବହୁ ସହସ୍ର ହନୁ ତର୍ପଣ କରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଏହା ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ନିକଟରୁ ଗୋଦାବରୀ ବାହାର ଅଛି । ଏହି ନଗର ଗୋଦାବରୀ ନଦୀର ଉତ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୂର୍ପଣଖାର ନାସାକର୍ଣ୍ଣ ଛେଦନ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଏ ସ୍ଥାନର ନାମ ନାସିକ ହୋଇଅଛି—
ମଦନମୋହନ. ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ]

ନାସିକନ୍ଧମ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନାସିକା+ଧ୍ମା ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+
Nāsikandhama କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ଶୋଇଲା ବେଳେ ନାକ-
ଦ୍ୱାରା ସଶବ୍ଦ ନିଶ୍ୱାସ ବା ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରେ--
Blowing or breathing through the nose; snoring through the nose during sleep.
(ନାସିକନ୍ଧମା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନାସିକନ୍ଧୟ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ (ନାସିକା+ଧେ ଧାତୁ=ପାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Nāsikandhaya ଅ)—ଯେ ନାକଦ୍ୱାରା ପାନ କରେ ବା ଜଳାଦି
ଶୋଷିକରେ—Drinking or sucking through
(ନାସିକନ୍ଧୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) the nose.

ନାସିକା—ସଂ. ବି. (ନାସା+ସ୍ୱାର୍ଥେ.କ+ଆ;ତୁଳନା କର-ଗଧାରୁ ଗଧିକା;
Nāsikā ଲତାରୁ ଲତିକା ଇତ୍ୟାଦି)—୧ । ନାସା (ଦେଖ)
1. Nāsā (See)

[ଦ୍ର—ନାସା ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଯେଉଁ ପଦମାନ ହୁଏ, ନାସିକା ଶବ୍ଦ ସେହି ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ସେହିପରି ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଯଥା—ନାସିକାସ୍ତ୍ର, ନାସିକାସ୍ଥ, ନାସିକାମଳ ।]

୨ । ଅଶ୍ୱିନୀ—2. An epithet of Aświnī.

୩ । ଥେଣ୍ଟି—3. A pointed projection.

ସଂ. ବିଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରଧାନ (ହି. ଶ)—Chief; principal.

ନାସିକାନ୍ଧ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ନାସିକନ୍ଧ୍ୟ (ଦେଖ)
Nāsikāndhaya Nāsikandhaya (See)

ନାସିକୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନାସିକା+ଇୟ)—ନାକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nāsikīya Nasal.

ନାସିକ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନାସିକା+ଯ)—୧ । ନାସିକାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
Nāsikya 1. Nasal; produced from the nose.

୨ । ନାସିକା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to the nose.

ସଂ. ବି—୧ । ନାକ—1. Nose.

୨ । ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର ଦ୍ୱୟ—2. The twin sons of Aświnī.

୩ । ନାସିକ (ଦେଖ)—3. Nāsika (See).

୪ । ଅନୁନାସିକ ସ୍ୱର—4. Nasal sound.

ନାସିକ୍ୟକ—ସଂ. ବି. (ନାସିକ୍ୟ+କ)—ନାକ; ନାସିକା—
Nāsikyaka Nose.

ନାସି ଲଗା—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଫଳ ବା ପୁଷ୍ପରେ ଡେଙ୍ଗ ଲାଗିଥାଏ—
Nāsi lagā (a fruit or flower) With the stalk attached to it.

(ଦ୍ର—ଶୁଭାନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କରେ ନାସିଲଗା ପଇଡ଼ କଳସ ଉପରେ ରଖାଯାଏ ।)

ନାସୀର—ସଂ ବି (ନାସ୍ ଧାତୁ ଶବ୍ଦ କରିବା+ଈର, ଯେଉଁମାନେ ସିଂହନାଦ କରନ୍ତି)—
Nāsīra
୧ । ସେନାମୁଖ; ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ସେନା—
1. The vanguard of an army.

୨ । ଅଗ୍ରଗାମୀ ସୈନିକ—2. Pioneer.

ବିଣ—ସେନାଦଳର ଅଗ୍ରଗାମୀ—
Advancing in front of an army.

ନାସ୍ତା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ଜଳଖିଆ—
Nāstā Luncheon; tiffin; light refreshment.
ନାସ୍ତା ନାସ୍ତା

ନାସ୍ତାନା(ନୁ)ବୁତ୍(ଦ୍)—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନସ୍ତ୍ ନାବୁଦ୍)—
Nāstānā(nu)but(d) ୧ । ବିଧ୍ୱସ୍ତ; ନଷ୍ଟଭ୍ରଷ୍ଟ—
ନାସ୍ତାନାବୁଦ 1. Ruined; destroyed; annihilated.
ନେସ୍ତନାବୁଦ୍ ୨ । ଉଲ୍ଟାଇଲା; ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ—
2. Pulled down; reversed.

୩ । ଦବାଇଲା; ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ; ଆଟକାଇ—
3. Over-powered; at bay.

୪ । ମୂଳୋତ୍ପାଟିତ; ନିର୍ମୂଳ—4. Eradicated.

ବି.—ସର୍ବନାଶ—1. Annihilation.

୨ । ବିନାଶ; ଧ୍ୱଂସ—2. Ruin.

୩ । ସମୂଳ ନାଶ—3. Eradication.

ନାସ୍ତି—ସଂ. କ୍ରି. (ନ+ଅସ୍ତି)—(ସେ) ନ ଅଛି; ନାହିଁ—
Nāsti He or it; Is not; does not exist.

ନେଇ, ନାଇ ଦେ. ବି.—୧ । ନିଷେଧ; ନାହିଁ କରିବା—
ନୈ, ନାହୀ 1. Refusal; denial.

ଅସ୍ତି
ଆସ୍ତି } ବିପରୀତ

ଶୁଣି ବେଦମତୀ କନ୍ୟା ଯେ ଶ୍ରୁଣେ ମଜ୍ଜନ ହେଉ,
ନାସ୍ତି କରନ୍ତେଣ ସ୍ମରଣ ବଳାତ୍କାରେ ଧରଇ ।
ବିଶ୍ୱନାଥ. ବିଚାରସ୍ତମାୟଣ ।

୨ । ଅଭାବ—2. Want.

୩ । ଅନସ୍ତିତ୍ୱ; ନାସ୍ତିତ୍ୱ—
3. The state of non-existence; absence.

ଶୂନ୍ୟର ଅସ୍ତି ନାସ୍ତି କହୁ,
ଏଣ ତୋ ଭୁଲଣା ଏ ନୋହୁ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଅ.—୧ । ନାହିଁ; ଶୂନ୍ୟ—1. Nil; zero.

(ଯଥା—ଟଙ୍କା ଟୁନ୍ ଅଣା ନାସ୍ତି ଭଜ ପାଦ୍ରଲ୍ଲ ।)

୨ । ନୁହେଁ—2. No.

(ଯଥା—ଭଜଟଙ୍କା ଗୁରୁଅଣା ପାହ୍ନ ନାସ୍ତି ।)

୩ । (ଗଣିତ) ଅଜ୍ଞାତ; ଜଣା ନାହିଁ—3. (Arithmetic. Not known; unknown.

(ଯଥା—ଦୀର୍ଘ ନାସ୍ତି, ପ୍ରସ୍ଥ ଗୁରୁ ପଣ, ଜମି ହେଲା ମାଣେ ।)

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅସ୍ତି (ସଂ. ଅସ୍ତି) ଶବ୍ଦ ସହିତ ବିପରୀତାର୍ଥକ ସହଚରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଅସ୍ତି ନାସ୍ତି=ହଁ ଓ ନାଁ ।]

ନାସ୍ତିକ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ. (ନାସ୍ତି=ନାହିଁ+କ, ପରଲୋକ ଓ ଈଶ୍ୱର ନାହାନ୍ତି, ଏହା ଯେ କହେ)—୧ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱ
Nāstika
(ନାସ୍ତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅସ୍ୱୀକାରକାରୀ—1. Atheistical.

୨ । ବେଦ, ପରକାଳ ଓ ଦେବତା ଆଦି ନ ମାନିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)
2. Infidel; unbeliever; denying the authority of the Bedas, a future existence and the existence of the Creator of the universe.

ବି.—ଯେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ମାନେ ନାହିଁ—An atheist; an infidel; an unbeliever.

ନାସ୍ତିକତା—ସଂ. ବି. (ନାସ୍ତିକ+ଭାବ. ତା)—ନାସ୍ତିକର ଭାବ ବା ଧର୍ମ; ଈଶ୍ୱର, ପରଲୋକ ଓ ବେଦ ମିଥ୍ୟା, ଏଭଳି
Nāstikatā
(ନାସ୍ତିକତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଶ୍ୱାସ—Infidelity; atheism; heresy.

ନାସ୍ତି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନାସ୍ତି=ନାହିଁ)—୧ । ନାହିଁ
Nāsti karibā କରିବା—1 To refuse; to reject.
ନାସ୍ତି କରା ଅସ୍ୱୀକାର କରନା ୨ । ମନା କରିବା—
2. To deny.

ନାସ୍ତିକେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—ଅଭାବରେ—
Nāstike Without in the absence of,

ମୋର ନାସ୍ତିକେ ସେ କ ଜାଇଁ ଥିବେ,
ଫେଡ଼ କାହା ଅଗେ ଦୁଃଖ କହୁବେ । ଗ୍ରାଚୀ, ରହସ୍ୟ ମଞ୍ଜରୀ ।

ନାସ୍ତିକ୍ୟ—ସଂ. ବି.—(ନାସ୍ତିକ+ଭାବ. ଯ)—ନାସ୍ତିକତା (ଦେଖ)
Nāstikya Nāstikatā (See)

ନାସ୍ତିଦ—ସଂ. ବି—ଆମ୍ବଗଛ (ହି. ଶ.)—
Nāstida The mango tree (Apte).
(ନାସ୍ତିଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାସ୍ତି ବଚନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାସ୍ତି + ବଚନ)—୧ । ଅସ୍ୱୀକାର—
Nāsti bachana 1. Denial.
ନାଁ ନାଁ ୨ । ଅପ୍ରାହ୍ୟ କରିବା ବାକ୍ୟ—
ନାହ ନୁହ 2. Word of refusal.

ନାସ୍ତି ବାଦ—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ମତବାଦ ଅନୁସାରେ ଈଶ୍ୱର, ପରକାଳ ଓ
Nāsti bāda ବେଦର ମୌଳିକତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଏ ନାହିଁ—
(ନାସ୍ତିକବାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) Atheism; the assertion that there is no God.

ନାସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନାସା + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଯ)—
Nāsya ୧ । ନାସା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Nasal.
୨ । ନାସିକାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—2. Produced from the nose.

ନାହ—ସଂ. ବି. (ନହ୍. ଧାତୁ = ବାନ୍ଧିବା + ଭାବ. ଅ)—
Nāha ୧ । ବନ୍ଧନ—1. Binding; confinment.
୨ । (+ କରଣ. ଅ) ରଜ୍ଜୁ—2. Bond; rope.
୩ । ଫାଶ; ଜାଲ; ପାଶ—3. A trap; a snare.
୪ । ମଳରୋଧ—4. Constipation; costiveness.

ନାହକ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନାହକ୍)—୧ । ଅନ୍ୟାୟୀ—
Nāhak 1. Wrong; unjust.
ନାହକ ୨ । ବ୍ୟର୍ଥ; ନିଷ୍ଫଳ; ଅନର୍ଥକ—2. Vain; fruitless.
ନାହକ ୩ । ନିରର୍ଥକ—3. Useless; meaningless.
(ହକ୍—ବିପରୀତ) ୪ । ଅନୁଚିତ—4. Improper.
୫ । ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ—5. Unnecessary.
କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଅକାରଣ; ବୃଥା; ଅନର୍ଥକ—
1. In vain; for nothing.
୨ । ଅନ୍ୟାୟୁକିମେ—2. Unjustly; wrongly.
୩ । ଅନୁଚିତ ରୂପେ—3. Improperly.
୪ । ପ୍ରୟୋଜନ ନ ଥାଇ—4. Unnecessarily.

ନାହକ—ଦେ. ବି—ନାହାକ (ଦେଖ)
Nāhaka Nāhāka (See)

ନାହା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାଥ)—୧ । ପ୍ରଭୁ—1. Lord; master.
Nāhā ବରୁଇଲେ ଏହା ଦେଖିଲେ ନରନାହା,
ନାହା **ନାହ** ବ ବୋଲବେ ତାଙ୍କୁ କହିବା ଅମ୍ଭେ କାହା
କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ ସଭା ।
୨ । ରାଜା—2. King.
ବୋଧ କରେ ଅଶ୍ୱଦୁର୍ଗ ନ ତା—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।
୩ । ସ୍ୱାମୀ—3. Husband.

ନାଓ ୪ । (ସଂ. ନୌକା; ଫା. ନାବ)—ଡଙ୍ଗା (ଦେଖ)
ନାବ 4. Dangā (See)
ନାଖ ୫ । (ସଂ. ଲକ୍ଷା) ଲାହା (ଦେଖ)—
ଲାହ 5. Lāhā (See)
(ସଂ. ନାୟକ) ବିଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ—Best.
ମୋହଠାରୁ ବରିଣ ଶୁଣ ହିଜନାହା । କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ନାହାକ—ଗ୍ରା. ବି. ସଂ. (ସଂ. ନାୟକ)—୧ । ନାୟକ; ଉତ୍କଳର
Nāhāka ଜ୍ୟୋତିଷ ବ୍ୟବସାୟୀ ଜାତି; ଅବଧାନ ଜାତି—
(ନାହାକାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. The astrologer caste of Orissa.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନା କରନ୍ତି ଓ ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତି । ଆମ ଦେଶରେ ଜ୍ୟୋତିଷ ବା ଖଡ଼ିବଶ ଓ ମାଟିବଶ ଏହି ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର ନାହକ ଅଛନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ସମସ୍ତ ଧର୍ମରେ ନାହାକ, ପୁରୋହିତ ଓ ଭଣ୍ଡାରୀମାନଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତି ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ।]
୨ । ହାଟୁଆ ଜାତିର କୌଣସି ଯାଟିକର ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. The headman of any of the caste-guilds of Hāṭuā castes.
୩ । ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ—
3. A family-title of some Śūdras
୪ । ପାଣ, ହାଡ଼ୀ ଓ ଶଅରମାନଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
4. A family-title of some of the low castes.

ନାହାକା—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନାୟକ = ପ୍ରଧାନ)—
Nāhākā ୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ଶୁଆ; ତୋତା; କାକାତୁଆ—
ଟୀୟା,କାକାତୁୟା A big species of parrot; cackatoo;
ତୋତା, କାକାତୁଆ macaw.
ଲମ୍ବା ଶୀକଡ଼ ୨ । ଗଛର ପ୍ରଧାନ ଚେର—2. The principal
ମୁସଳୀଜଡ଼ or main root of a tree.
୩ । କାଠ ପଟାଳ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଦୀର୍ଘତମ କାଷ୍ଠ—
3. The longest log in a raft of timbers.

ନାହାକା ଚେର—ଦେ. ବି.—ଗଛର ପ୍ରଧାନ ବା ବୃହତ୍ତମ ଚେର; ଗଛରେ
Nāhākā chera ଯେଉଁ ଚେର ଲମ୍ବ ଭାବରେ ମାଟି ଭିତରକୁ
ମୂଳ ଶୀକଡ଼ ବହୁ ଦୂରକୁ ଯାଇଥାଏ—The principal or
ମୁସଳୀ main root of a tree which goes straight deep into the ground.

ନାହାକାଟୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାଳିବିଶେଷ)—ଅଣ୍ଡୀରାଣ୍ଡୀ; ନିର୍ଲଜ୍ଜା (ସ୍ତ୍ରୀ);
Nāhākāṭī କଳହପ୍ରିୟା ସ୍ତ୍ରୀ—A virago; vixen;
ଉଗ୍ରଚଣ୍ଡୀ **ଲଡ଼ାକୀନ** shrew.

ନାହାକାଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନାହାକଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—
Nāhākāṇī 1. A female of a Nāhāka caste.
(ନାହାକଆଣୀ, ନାହାକୁଣୀ— ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ମାଲିକାଣୀ—Mistress; she owner.
ଖାଟିଏ ବାଟର ନାହାକଆଣୀ ନୁଁ ପର ପଦାଡ଼ରେ ପଡ଼ିଛି—ଭଗ ।

ନାହା କ୍ଷଣ କରିବା—ଦେ.କ୍ରି—ବିପରୀତ କୂଳର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ
Nāhā kshaṇa kariba କରି ଡଙ୍ଗାକୁ ଏକ୍ଲକୁ ଛାଡ଼ିଦେବା—
To ply a boat by directing it to a fixed point on the opposite bank.

ନାହା ଗୁଳି—ଦେ.ବି—୧ । ଡଙ୍ଗା ଉପରେ କରାଯାଇଥିବା ତ୍ରିକୋଣ ଗୁଳି
Nāhā chāli 1. A triangular thatch put on a
(ନାହାଗୁଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) country boat, the eaves of which touch the sides of the boat.
(ମଉଡ଼ମରା, ଏକଗୁଳିଆ—ବିପରୀତ) ୨ । ଲମ୍ବେ ଲମ୍ବେ ତ୍ରିକୋଣ
ଦେଚାଳା **ଦୁଚାଳା** . ଗୁଳିଥିବା ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଚ ଗୁଳି ଘର (ଯେଉଁ ଘରର
ଗୁଳି ମଉଡ଼ମରା ବା ଚତୁଷ୍କୋଣବିଶିଷ୍ଟ ନୁହେଁ ଓ ଯେଉଁ

ଘରର ଦୁଇଅଳ ଥାଏ)—2. Gable-roofed house; a low house with a double roof.
ବଣ (ଯେଉଁ ଘରର ଗୁଳ) ନାହାର ଗୁଳ ପରି ଦୁଇଫାଳିଆ— Gable-roofed (house); gabled roofed

ନାହା ଡୁବି—ଦେ. ବ (ସଂ. ନୌ+ବୁଡ଼ ଧାତୁ)—ଉଙ୍ଗା ଜଳମଗ୍ନହେବା-
Nāhā ḍubi ନାଓଡୁବୀ **नावडुबी** The sinking of a boat.

ନାହାଣ ପଞ୍ଚମୀ—ଦେ. ବ—ଆଶ୍ୱିନ କୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚମୀ; ଅଶ. ପଞ୍ଚମୀ—
Nāhāṇa pañchamī The 5th day of the dark fortnight of the month of Āświna when horses are worshipped.
[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରାଯାଏ ।]

ନାହା ପେଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନୌକାରୋହୀମାନେ ବସିଥିବା ଉଙ୍ଗାକୁ
Nāhā pelibā ବିପରୀତ କୂଳ ଆଡ଼କୁ ଭାସିଯିବାକୁ ଏକ କୂଳରୁ ଠେଲିଦେବା—1. To push away a boat to proceed to the other bank.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସଂସାରଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରିବା—
2. (figurative) To eke out one's existence; to carry on one's worldly concerns.
[ଦ୍ର—ଶୁଖିଲାରେ ନାହା ପେଲିବା—ନ୍ୟାୟ=ବିନା ଧନରେ ସଂସାରଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହକରିବା ବା କୌଣସି ବ୍ୟୟସାଧ୍ୟ କର୍ମ କରିବା; ଯଥା—ମୋ ହାତରେ ପଇସାଟିଏ ନାହିଁ, ମୁଁ ନୂଆ ଘରଘର କରିବାକୁ ବସିଛି; ଅତଏବ ଶୁଖିଲାରେ ନାହା ପେଲିବ ବୋଲି ଭାବିଛି ।]
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଜୀବନର ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ କିଛି ସମୟ ଅତିବାହିତ କରିବା—3. (figurative) To pass the remaining days of one's life anyhow.

ନାହା ବାହିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନୌ + ବାହନ)—ନୌକାକୁ ଚାଳିତ
Nāhā bāhibā କରିବା—To set a boat agoing; to ply a boat.
ନାହା ଚଳା(ଲେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ନାହା ବୋହିବା
ନୌକାଚାଳନ **नावखेना**

ନାହା ବୁଡ଼ିବା—ଦେ.ବ (ସଂ. ନୌ+ବୁଡ଼ ଧାତୁ)—୧ । ଉଙ୍ଗା ଜଳମଗ୍ନ
Nāhā burḍibā ହେବା—1. The foundering or sinking of a boat;
ନାହା ବୁଡ଼ିଯିବା, ନାହା ଡୁବିବା—ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆଶା ଭରସା ଭଙ୍ଗ ଯିବା;
नाव डुब जाना ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନ ବା ଅରକ୍ଷ ହେବା—
2. (figurative) Becoming hopeless and shelterless.

ନାହା ଭସା(ସେ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି (ସଂ.ନୌ+ଭାସମାନ)—ନୂତନ ତିଆରି
Nāhā bhasā(se)ibā ହୋଇଥିବା ଉଙ୍ଗାକୁ ପ୍ରଥମେ ଜଳରେ ନାଓ ଭାସାନ ଛାଡ଼ିବା—To let a newly constructed boat
नाव भसाना float in the water for the first time.

ନାହା ମେଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମୁଦ୍ର ବା ନଦୀକୁ ପାର ହେବା ପାଇଁ
Nāhā melibā ଉଙ୍ଗାକୁ ପାଣିରେ ଚଳାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା-
(ନାହା ଚାଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To start a boat to cross a
ନାଓ ଛାଡ଼ା **नाव चलाना शुरु करना** river or sea.

ନାହାରି—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. ପୁଂ (ସଂ. ଲାକ୍ଷା+କାରୀ; ଭୁଲ
Nāhāri ବ. ଲାହାର)—ଶଙ୍ଖାରୀ; ଲାଖ ଚୁଡ଼ି ବା ଶଙ୍ଖା
(ନାହାରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ୟବସାୟୀ ଜାତ ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ—
ନାହାରିଆଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ. A kind of low class Śūdra dealing with lac bangles.
ନାହାରୁଣୀ }

ନାହାଲ୍‌ବେ(ଗୁ)ଲି—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Nāhāl-be(gu)li Cipadessa Futicosa (Haines).
[ଦ୍ର—ଏହା ଏକ ପ୍ରକାର କଣ୍ଟା ନ ଥିବା ଗଛ । ଏଥିର ଫଳ ବା କୋଳ ପାଚିଲେ ନାଲି ଦିଶେ । ବିଲୁଆ ଓ ଗୋବରୁ ଚଢ଼େଇ-ମାନେ ପାଚିଲା କୋଳକୁ ଖାଆନ୍ତି, ଏହାର କାଠ ଭଲ ଜଳେ ଓ ଏଥିରେ ଯଷ୍ଟି ହୁଏ । ଏହା ଝିଙ୍ଗଭୂମ, ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସୁଖ ଜଙ୍ଗଲ-ମାନଙ୍କରେ ଦେଖାଯାଏ ।]

ନାହାଲ—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ଦୃଢ଼ କାଷ୍ଠ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Nāhāla A kind of hard-wooded wild tree.
ଗୋରୁ ତମ ଭୁଣ ଯେ ନାହାଲ ବେନ କାଣ୍ଡ ।
ବାଳ ରାମାୟଣ. ଗୃହକ ମିଳନ ।

ନାହାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଲହରୀ)—
Nāhālibā ୧ । ତରଳ ପଦାର୍ଥ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଢାଳି ଦେବା—
ଢାଳା 1. To pour out some liquid
उँडेलना profusely.
୨ । ବହୁ ପରିମାଣରେ ପତଳା ଝାଡ଼ା ଫେରିବା—
2i To pass liquid stools profusely.
୩ । ଅନର୍ଗଳ ଗପିବା—
3. To talk on without stopping.
୪ । (ବାଘ) ଗଳଗାଜିବା ବା ଗର୍ଜି ଉଠିବା—
4. (a tiger) To roar furiously.
୫ । ନାହାଲି ଯିବା (ଦେଖ)—5. Nāhāli jibā (See)

ନାହାଲି ଯିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—
Nāhāli jibā ୧ । (ଧାନ ଗଛମାନ ୩।୪ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ହୋଇଥିବା
ନାଲେଇ ଯିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଅବସ୍ଥାରେ ତିଆରିରେ ଧାନ ଗଛର
ନାହାଲେଇ ଯିବା } ମଧ୍ୟଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଣି ବହୁକାଳ ଜମି ରହିଲେ ଉକ୍ତ ଧାନ ଗଛମାନ ଅଣ୍ଟାଠାରୁ ତଳକୁ ପାଣିରେ ସଢ଼ିଯିବା ଯୋଗୁଁ) ତଳଆଡ଼କୁ ଝୁଙ୍କି ପଡ଼ିଯିବା—
1. To fall down by breaking at the middle (said of tall paddy plants which remain half submerged in water for a long time.)

ନାହି—ଦେ. ବ (ସଂ. ନାଭି)—୧ । ଲାହି; ନାଭି—
Nāhi 1. Navel.
ନାଇ ୨ । ଚକର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ହାଣ୍ଡି—2. The hub or the
नाह central block of a wheel.

୩ । ଚକ୍ରର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ ରନ୍ଧ୍ର; ଚକ୍ର ମଧ୍ୟ—
3. The central hole of a wheel.

୪ । କୋଳପର ଛିଦ୍ରମଧ୍ୟସ୍ଥ କୀଳକ; କୋଳପର ମେରୁ (ଯହିଁରେ ଭୁଞ୍ଜକାଠି ବୁଲେ)—
4. The pin in the centre of the hole of a lock.

ନାହିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନାଭିଳ)—ଗୋଡ଼ାଳପର ବଡ଼ ଗୋଡ଼ଓୟାଳା **ତୁନ୍ଦୀବାଳା** (ନାହ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)
Nāhiā nābibiśiṣṭa (ବ୍ୟକ୍ତି)-Having a big or swollen navel.

ବି—୧ । ମାଛମାନଙ୍କ ରୋଗବିଶେଷ (ଏଥିରେ ମାଛମାନଙ୍କ ନାହି ଫୁଲି ଯାଏ; ଏମାନେ ବହୁକାଳ ଚିତ ହୋଇ ପହରନ୍ତି ଓ ଯେବେ ମରିଯାଆନ୍ତି)—1. A kind of disease of fishes by which they float on the water with the belly up and die after some time.

୨ । ଗୋରୁମାନଙ୍କ ରୋଗବିଶେଷ—
2 A kind of cattle disease.

୩ । ଶଗଡ଼ ଚକର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ ଛିଦ୍ରର ଚାରିପାଖେ ବିଆଯିବା ଲୌହ ବଳୟ; ପଦାଙ୍କ—
3. A thick iron ring surrounding the central hole in the navel of a cart wheel.

ନାହି ଅଙ୍କଡ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନାହି ଗଡ଼େଇବା (ଦେଖ)
Nāhi ankardeibā 1. Nāhi gardeibā (See)

ନାଇ ଅଁକଡ଼ା ୨ । କୂଟ ତର୍କ କରିବା—
2. To make hair-splitting arguments.

ନାହିଆ ମାରିବା—ଦେ. ବି—(ମାଛମାନେ) ନାହିଆ ରୋଗଦ୍ୱାରା ଅବାଳୁ ହୋଇ ଭାସିବା—Floating up with the belly up; a fish disease.
Nāhiā māribā

ନାହିଁ—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନାସ୍ତି, ନ ଭବତି; ନାଁ ହେବା କ୍ରିୟାର ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ ତୃତୀୟ ଓ ଉତ୍ତମପୁରୁଷ ୧ ବଚନରୂପ)—
ନ ହୁଅଇ; ନ ହୁଏ; ନୁହେଁ; ଅବସ୍ଥିତ ନୁହେଁ; ଉପସ୍ଥିତ ନୁହେଁ—Is not; does not exist; is non-existant; amnot.
Nāhiñ

ନ ହେବା କ୍ରିୟାର **ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ**

ପ୍ରଥମ ବା ଉତ୍ତମପୁରୁଷ ଏକବଚନ	ବହୁବଚନ
ମୁଁ ନାହିଁ, ଅମ୍ଭେ ନାହୁଁ	ଅମ୍ଭେମାନେ ନାହୁଁ
ଦ୍ୱିତୀୟ ବା ମଧ୍ୟମପୁରୁଷ	
ତୁ ନାହୁଁ, ତୁମ୍ଭେ ନାହିଁ ଆପଣ ନାହାନ୍ତି	ତୁମ୍ଭେମାନେ ନାହିଁ, ଆପଣମାନେ ନାହାନ୍ତି
ତୃତୀୟ ବା ଅଧମପୁରୁଷ	
ସେ ନାହିଁ, ସେ ନାହାନ୍ତି	ସେମାନେ ନାହାନ୍ତି

ଅତୀତ କାଳ

୧ମ ପୁ. ମୁଁ ନ ଥିଲି, ଅମ୍ଭେ ନ ଥିଲୁଁ	ଅମ୍ଭେମାନେ ନ ଥିଲୁଁ
୨ୟ ପୁ. ତୁ ନ ଥିଲୁ, ତୁମ୍ଭେ ନ ଥିଲ, ଆପଣ ନ ଥିଲେ	ତୁମ୍ଭେମାନେ ନ ଥିଲ, ଆପଣମାନେ ନ ଥିଲେ
୩ୟ ପୁ. ସେ ନ ଥିଲା, ସେ ନ ଥିଲେ	ସେମାନେ ନ ଥିଲେ

ଭବିଷ୍ୟତ କାଳ

୧ମ ପୁ. ମୁଁ ନ ଥିବି, ଅମ୍ଭେ ନ ଥିବୁଁ	ଅମ୍ଭେମାନେ ନ ଥିବୁଁ
୨ୟ ପୁ. ତୁ ନ ଥିବୁ, ତୁମ୍ଭେ ନ ଥିବ, ଆପଣ ନ ଥିବେ	ତୁମ୍ଭେମାନେ ନ ଥିବ, ଆପଣମାନେ ନ ଥିବେ
୩ୟ ପୁ. ସେ ନ ଥିବ, ସେ ନ ଥିବେ	ସେମାନେ ନ ଥିବେ ।

ହୁଅଇ, ହୋଇଅଛି, ନୟ, ନାଇ, **ନହି** } ବିପରୀତ [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ କ୍ରିୟା ପରେ ନାହିଁ ଶବ୍ଦ ଲାଗେ, ଯଥା—ମୁଁ ଖାଇ ନାହିଁ, ମୁଁ ଯାଉ ନାହିଁ ଇତ୍ୟାଦି । ମାତ୍ର ସମ୍ବଲପୁରରେ କ୍ରିୟା ପୂର୍ବେ ନାହିଁ ଶବ୍ଦ ଲାଗେ, ଯଥା—ମୁଁ ନାହିଁ ଖାଇ । ଓଡ଼ିଶାରେ ନ ଖାଉଚି, ନଖାଇଛି, ନଖାଇବି ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଅଛି ।]

ଅ. (ସଂ. ନ; ନହି)—ନାଁ—
(ହୁଇ—ବିପରୀତ) No; not

ବି—୧ । ମନା; ବାରଣ—1. Denial.

୨ । ଅସମ୍ମତି—2. Disagreement; refusal.

ବିଣ—ନଥିବା—Non-existing.

(ଯଥା—ନାହିଁ ମାମୁଠାରୁ କଣା ମାମୁଁ ଭଲ—ପ୍ରବଚନ ।)

ନାହିଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା; ଅସମ୍ମତ ହେବା—
Nāhiñ karibā 1. To disagree.

ବାରଣକରା, ମାନାକରା ତା ନାହିଁ କରିବାର ନୁହେ ମୋ ଉଚିତ—
न मानना; नामञ्जूर करना କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ. ବନ ।

ନାହିଁ ନାହିଁ କରିବା, ନାହିଁ ନାହିଁ ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ନାମଞ୍ଜୁର କରିବା; ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା—2. To reject.

୩ । ମନା କରିବା—3. To refuse; to deny.

ଏକାଳେ ବାହୁକ ମୋତେ ନକର ନାହିଁ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ନାହିଁତ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନତୁ)—ନୋତେତ୍; ଯଥାନ୍ତରରେ—
Nāhiñta Or else; otherwise.

ନାଇତୋ **ନହିଁତୋ**

ନାହିଁନଁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ନାହିଁ (ଦେଖ)
Nāhiñnañ Nāhiñ (See)

(ନାହିଁନଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅ—(ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) ଅବଶ୍ୟ; ନିଶ୍ଚୟ—
Must; certainly.

ନାହିଁନା—ଦେ. ଅ. (ନାହିଁ ଶବ୍ଦର ଦୁଇଥର ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ନାହିଁ ଅର୍ଥ ରୂପରେ ଗୁରୁଭାବେ) —୧ । ଅଦୌ ନାହିଁ; ନୁହେଁ—
(ନାହିଁନାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. No no.
Nāhiñnā

ଅବର ନାହିଁନା ଭପନ—ସତଶାବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତିଗୀତା

୨ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥରୂପ) ଅବଶ୍ୟ (ଯଥା—ମୁଁ କାଲି ଘରକୁ ଯିବି ନାହିଁ ନାଁ ? ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଁ କାଲି ଘରକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଯିବି)—
2. (interrogative from) Certainly.

ନାହିଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜିଦ୍ଦି ନାହିଁ କରିବା; ଜିଦ୍ଦିଭାବରେ ବାରମ୍ବାର ମନା କରିବା—To refuse or deny a thing stoutly and repeatedly.

Nāhiñ sūrjya nāhiñ karibā

नाह नूह करना

ନାହିଁ ହ(ହୋ)ଇ—ଦେ.ଅ. (ଉପଶବ୍ଦ ସଦୃଶ; ସଂ. ନଭବଭ+ଭବଭ)—ନାଁ ଓ ହଁ; ଅସ୍ୱୀକାର ବା ସ୍ୱୀକାର—Yes and no; agreement or refusal.

Nāhiñ ha(ho)i

नाँ हाँ नहिँ हाँ

ନାହି କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନବଜାତ ଶିଶୁର ନାଉନାଡ଼ି ଛେଦନ କରିବା—To cut the umbilical cord of an infant.

Nāhi kāṭibā

नाईकाटा नालकाटना

ନାହି କୁଣ୍ଡଲ(ଲୀ)—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାଭି କୁଣ୍ଡ)—ନାଭି କୁଣ୍ଡ (ଦେଖ)

Nāhi kuṇḍala(lī) Nābhi kuṇḍa (See)

नाईकुण्डली तुन्दी; नाभिकी गहराई

(ନାହିକୁଣ୍ଡ; ନାହିକୁଣ୍ଡଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନାହି ଗଡ଼େ(ଡ଼ା)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗରିବ ବୋଲି ଛଳନା କରିବା—

Nāhi garde(rdā)ibā

1 (figurative) To feign poverty.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରିବା ପାଇଁ ଛଳନା ପୂର୍ବକ ଅପଣାର ଅକ୍ଷମତା ପ୍ରକାଶ କରିବା—

2. (figurative) To feign inability

ନାହି ଗାଡ଼(ଡ)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାଭିଗର୍ତ୍ତ)—ନାଭି କୁଣ୍ଡ (ଦେଖ)

Nāhi gārda(ta) Nābhi kunda (See)

ନାହି ଡେଇଁବା—ଦେ.ବି—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ ହେବା, ଗଡ଼ିବା—

Nāhi ḍeiñbā 1. Becoming enraged or sullen.

(ଯଥା—ତା ଶିଇ ପଡ଼ିଲେ ଯା ନାହି ଡେଇଁଛି ।)

୨ । ଉଦର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଯୋଗୁଁ ନାଭିରେ ସ୍ପନ୍ଦନ ଅନୁଭୂତ ହେବା—

2. The throbbing of the navel on account of pain in the abdomen.

ନାହି ନାଚିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି—ନାହି ଡେଇଁବା (ଦେଖ)

Nāhi nāchibā Nāhi ḍeiñbā (See)

ନାହି ନାଡ଼—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାଭି ନାଡ଼ୀ)—ନାଭି ନାଡ଼ୀ (ଦେଖ)

Nāhi nārda Nābhi nārḍi (See)

नाल

ନାହି ନାଡ଼ ଧରି ଟେକି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନବ ଜାତ ଶିଶୁର ନାହି-ନାଡ଼ କଟା ନ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ତାହାକୁ ଯୋଷ୍ୟ ପୁତ୍ର ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ହସ୍ତକୁ ଦତ୍ତକ ପୁତ୍ରରୂପେ ଦାନ କରିବା (a mode of adoption prevalent in Orissa) To hand over a child to an adopting mother before it's navel cord is cut.

Nāhi nārda dhari ṭeki debā

ନାହି ଫୁଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାହି ଗଡ଼େଇବା (ଦେଖ)

Nāhi phulā(le)ibā Nāhi gardeibā (See)

ନାହି ମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନାଭି କୁଣ୍ଡ)—

Nāhi muṇḍā ୧ । ନାଭିର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଥିବା ଦେହାଂଶ—

ନାଇକୁଣ୍ଡ ଢୌଁଢ଼ୀ, ନୁଁ 1. The part of the body just round the navel.

୨ । ନାଭି ଗର୍ତ୍ତ—2. The hole at the navel.

ନାହିରେ ଓଦା କନା ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପେଟରେ ଓଦା କନା ପକାଇବା (ଦେଖ)

Nāhire odā kanā pakā(ke)ibā

Peṭare odā kanā pakāibā (See)

ନାହିରେ ତେଲ ପକା(କେ)ଇ ଶୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ବା ବେଧଡ଼କ ହୋଇ ରହିବା—(figurative) To pass one's time without the least care or anxiety.

Nāhire tela pakā(ke)i śoibā

ନାହି (ଲେ)ନେଉଟିବା—ଦେ. ବି—ଅତିରିକ୍ତ ଭୋଜନ ହେତୁ ପେଟ ଫୁଲି ଯିବା—The swelling of the belly and protrusion of the navel due to over-feeding.

Nāhi (le) neuṭibā

ପୀଡ଼ା ଫାଟେ ନାହି ଲେଉଟେ ତେବେ ସେ ବ୍ରହ୍ମଣ ଠାଆରୁ ଉ ଠ—ଭଗ ।

ନାହି ଶୁଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାହି ଗଡ଼େଇବା (ଦେଖ)

Nāhi śukhā(khe)ibā Nāhi gardeibā (See)

ନାହୁଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ସଂ ଦ୍ୱିଭୂମ) ବି—ନାଭି—Navel.

Nāhurḍi

ନାହୁରି—ଦେ. ବି.—ନାହୁରି; ନାବିକ—Boatman,

ନାହୁଷ—ସଂ. ବି. (ନହୁଷ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—ନହୁଷ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଯଯାତି—

Nāhusha Jajāti, the son of king Nahusha.

ଗସ୍ତ ନାହୁଷ ଥାଦ ଯେତେ
ଶୁଣ ନାରଦ କହୁଁ ତୋତେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନି—ସଂ. ଅ—ଉପସର୍ଗ ବିଶେଷ, [ନିଷେଧ, ନିବୃତ୍ତି ବା ଅଭାବ, ନିକୃଷ୍ଟତା, ନିଶ୍ଚୟ, ସାମୀପ୍ୟ ବା ନୈକଟ୍ୟ, ନିଦର୍ଶନ, ସଂଶୟ, ନିତ୍ୟତା, ଆଶ୍ରୟ, ଦାନ, ମୁକ୍ତି, ବନ୍ଧନ, ଅଭାବ, ଅଧୋଭାବ, ବିନ୍ୟାସ, ସାକଲ୍ୟ, ସାମ୍ୟକ୍, ଉଶ, କୌଶଳ, ଉପରମ, ଉତ୍କୃଷ୍ଟତା, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା, ନିମ୍ନତା, ଆଦେଶ, ଅତ୍ୟନ୍ତ, ସନ୍ଦେହ, ସ୍ଥିରତା, ଅଙ୍ଗୀକରଣ ଇତ୍ୟାଦି ଅର୍ଥରେ ଧାତୁ ପୂର୍ବରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ]—

Ni

A prefix indicating, prohibition, want, inferiority, certainty, proximity, pointing out, doubt, blame, constancy, refuge, giving, liberation, bidding, bending low, arrangement, whole, speciality, intensity, skill, cessation, excellence, completion, lowness, order, excess.

[ଦ୍ର—ନି ଉପସର୍ଗର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରୟୋଗର ଉଦାହରଣ—ଅଧୋଭାବ, ଅଧୋଗତି ଯଥା—ନିପାତ, ନିଷାଦ । ସାକଲ୍ୟ, ସମୂହ ଯଥା—ନିକର, ନିକାୟ । ବିଶେଷ ରୂପେ ଯଥା—ନିକାମ, ନିଗୃହୀତ । ଆଦେଶ ଯଥା—ନିଦେଶ । ନିତ୍ୟତା, ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ଯଥା—ନିବେଶ । ନୈପୁଣ୍ୟ ଯଥା—ନିପୁଣ । ଅବରୋଧ ବା ବନ୍ଧନ

ଯଥା—ନିବନ୍ଧ । ଅନ୍ତର୍ଗତ କରଣ ଯଥା—ନିପୀଡ଼ । ନୈକଟ୍ୟ ଯଥା—ନିକଟ । ଅପମାନ, ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଚାର ଯଥା—ନିବୃତ୍ତି, ନିକାର, ନିପ୍ରହାତ । ଦେଖାଇବା ଯଥା—ନିଦର୍ଶନ । ନିବୃତ୍ତି ଯଥା—ନିବୃତ୍ତି । ଅଶ୍ରୟ ଯଥା—ନିଲୟ । ଫିଙ୍ଗିବା, ଦେବା ଯଥା—ନିକ୍ଷେପ । ଆପ୍ତେ ।]

୨ । (ନିଷାଦ ସ୍ୱରର ସାଙ୍କେତିକ) ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତର ସପ୍ତସ୍ୱର (ସା ରି ଗା ମା ପା ଧା ନି) ମଧ୍ୟରୁ ସପ୍ତମ ସ୍ୱର—

2. The abbreviation for 7th tone of the gamut of the Hindu music

ଦେ. ଅ (ନଞ୍ଜର୍ଥକ ସଂ. ଉପସର୍ଗ ନିର୍)—

୧ । ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ ନାହିଁ ଅର୍ଥରେ ଯୁକ୍ତ ଉପସର୍ଗ—1. Negative prefix attached to words (corresponding to the Sanskrit prefix 'Nir'.)

(ଯଥା—ନିଅଣ୍ଟ, ନିପାରଲ୍ଲର, ନିଅଂଶ, ନିଖଟ୍ଟ, ନିପାଠିଆ, ନିପାଣିଆ, ନିଦୟା, ନିଜୋରିଆ ଇତ୍ୟାଦି ।]

୨ । (କଚରିଆ; ସଂ. ନିବେଦନର ସାଙ୍କେତିକ) (ଅମୁକର) ନିବେଦନ ଏହି—2. (an abbreviation used by scribes for) This is the humble request of (so and so).

୩ । (କଚରିଆ; ସଂ. ନିବେଦକର ସାଙ୍କେତିକ)—ନିବେଦକ—3. (abbreviation) Petitioner.

[ଦ୍ର—୨ୟ ଓ ୩ୟ ଅର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧେ ନୋଟ୍—ପତ୍ରର ଶେଷରେ ଲେଖକର ନାମ ପୂର୍ବରେ ଏହା ଲେଖାଯାଏ, ଯଥା—

। କ । ଗୋପାଳର=ଗୋପାଳର ନିବେଦନ ଏହି (୨ୟ ଅର୍ଥ)

। ଖ । ଗୋପାଳ=ଏ ପତ୍ରର ନିବେଦକ ଗୋପାଳ ଅଟେ (୩ୟ ଅର୍ଥ)

୪ । (କଚରିଆ; ସଂ. ନିବେଦନର ସାଙ୍କେତିକ)—ନିବେଦନ—4. (abbreviation) Submission; humble request.

[ଦ୍ର—ପତ୍ରର ଅଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ କଚରିଆ ଓ କରଣୀ ଲେଖକମାନେ ନିବେଦନ ଶବ୍ଦ ପରିବର୍ତ୍ତେ କେବଳ ଏହି ଅକ୍ଷରଟି ଲେଖନ୍ତି, ଯଥା—ଧର୍ମାବତାର ! । ନି । ର କାରଣ ଏହିକି:]

୫ । (କଚରିଆ; ସାଙ୍କେତିକ)—ନିଶାଣଦାର—

5. (abbreviation) Identifier.

୬ । (ଅନ୍ୟରୂପ'ଣି') ସମାପ୍ତ୍ୟର୍ଥକ ଅଦ୍ୟତନ ଅତୀତକାଳ ବୋଧକ କ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର—

6. A particle used after a verb of the past perfect tense indicating completion.

ଯେବେ ଅହିଲେନ ଅବଶ୍ୟ ଅଲଙ୍ଘନ,
କରି ସ୍ଥିର କରିବେ ମୋର ଅପମାନ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।

୭ । (ଅଦ୍ୟତନ ଅତୀତ କାଳର କ୍ରିୟା ପରେ ଯୋଗ ହେବା ନିଶ୍ଚିତାର୍ଥସୂଚକ ଅବ୍ୟୟ) ନିଶ୍ଚେ—

7. (A particle used after a verb of the past perfectt tense indicating certainty) Certainly.

ହେଉନ ଯେ ଭୁଜବଳ ଦଶନା ଏ ସରବ ରେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ କବିଗୋସ୍ୱ ଚତୁ. ଚ ଗୀତ ।

୮ । (ତର୍କଣାର୍ଥକ) ବୋଧ ହୁଏ; ପରି—

8. (Added to a verb indicating probability) It seems; perhaps; probably.

କେଡ଼େ ହେବନ ଏବେ ପସ୍ତୋଧର ? ଭକ୍ତ. ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ।

[ଦ୍ର—୬।୭।୮ ଅର୍ଥ ସ୍ଥଳରେ ଅନ୍ୟରୂପ 'ଣି' ହୁଏ ।]

୯ । (ସଂ. ନହି) 'ନାହିଁ' ଶବ୍ଦର ଉଚ୍ଚାରଣଗତ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆକାର, (ନିଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)—

9. (a negative particle joined to verbs in the past, present and future tenses, corresponding to the English abbreviation 'nt' in 'do'nt' (=do not), 'did'nt' (=did not), 'sha'nt' (=shall not)—Not

ଯଥା—ମୁଁ ଭାତ ଖାଇନି; ସେ ଘରକୁ ଯାଇନି, ରାମ ଆଉ ଆସିବନି ଇତ୍ୟାଦି)

ପ୍ରା. (ଉତ୍ତର) ଅ—

(ବାଲ୍ଲସ୍ତ, କଣ୍ଡସ୍ତ, ପାଣ, ଦାଢ଼ି ଆଦି ନୀଚ ଜାତିଙ୍କଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ) ଭୂତକାଳ, ୧ମ ପୁରୁଷ ଏକବଚନ କ୍ରିୟାରେ ବ୍ୟବହୃତ—Inflection used by low class illiterate people in the 1st person, singular, past tense.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଲୋକେ ମୁଁ ଗଲି, ମୁଁ ଖାଇଲି ଇତ୍ୟାଦି କହନ୍ତି, ମାତ୍ର ନୀଚ ଜାତିର ଲୋକେ ମୁଁ ଗନି, ମୁଁ ଖାଇନି ଇତ୍ୟାଦି କହନ୍ତି ।]

ନା ପ୍ରାଦେ. ଅ.—୧ । (ଯାଜପୁର) (କ)—ବାକ୍ୟଶେଷରେ 'ଣି' ନ ଓ ଟ ସ୍ଥାନରେ ଅନୁରୋଧ ଓ ଅଳରେ ବ୍ୟବହୃତ—

1. (a particle used in imperative mood to denote pressing request) Will you please do (so and so).

(ଯଥା—ଅମୁକ ବିଷୟ ମତେ କହନ=କହିବୁଟି ?)

(ଖ) ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ—2. (Interrogative) Will you not; wont you (do so and so)

୨ । (ସମ୍ବଲପୁର; କଚରିଆ) (ନିବାସୀ ଶବ୍ଦର ସାଙ୍କେତିକ)—ଅମୁକ ସ୍ଥାନର ନିବାସୀ—2. (An abbreviation used by scribes) Resident of.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ କଚରିଆ ଲେଖାଳମାନେ ସାଜନ୍ ସ୍ଥାନରେ ସେଉଁଘର । ସା । ଲେଖନ୍ତି, ସମ୍ବଲପୁରରେ ସେହିପରି ନିବାସୀ ଶବ୍ଦର ସାଙ୍କେତିକ । ନି । ଲେଖାଯାଏ; ଯଥା—ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର । ନି । କଟକ=କଟକ ନିବାସୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ।]

୩ । (ଜୟପୁର) ଶିଶୁ ଓ ସାନପିଲାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ସମ୍ବୋଧନ—

3. (Interjection) A term of endearment applied to children.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟରୂପ, ବାଳକାଙ୍କ ପ୍ରତି ନିନା ଓ ବାଳିକାଙ୍କ ପ୍ରତି ନିନା]

ନିଃ—ସଂ. ଉପସର୍ଗ—ନଞ୍ଜର୍ଥକ ଉପସର୍ଗ—a negative particle meaning Not.
Niḥ
(ନିର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଁ - ଦେ. ଅ—ନି (ଦେଖ)
Niñ Ni (See)

ନିଅଂଶ (ଇତ୍ୟାଦି)—ନିରଂଶ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Niaṁśa Niraṁśa etc (See)

ନିଅଁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନେମି=ପୃଥିବୀ; ଭୂମି; ପ୍ରା. ନେଇଁ)—
Niañ ୧ । ମୂଳଦୁଆ; ମାଟି ତଳେ ଥିବା ଘରର ମୂଳଦୁଆ—
ଗୋଡ଼ା ଭିଟା 1. Foundation of a house or building.
ନିବ ୨ । ମୂଳଦୁଆର ଗଭୀରତା—
2 Depth of a foundation.
୩ । କାନ୍ଥର ଯେଉଁ ଅଂଶ ଜମି ତଳୁ ଗଡ଼ା ହୋଇ ଥାଏ; ମୂଳଭିତ୍ତି—3. Foundation of a wall.

ନିଅଁ ଉଠା(ଟେ)ଇବା—ଖୋଳା ହୋଇଥିବା, ମୂଳଦୁଆଠୁ ପୋତିସାରି ଭୂମିର
Niañ uṭhā (ṭhe)ibā ପତ୍ତନଠାରୁ ଉପରକୁ କାନ୍ଥ ଉଠାଇବା—
ଭିତ ଉଠାନ To raise up a structure over the
ନୀବଁ ଉଠାନା ground level after filling up a foundation.

ନିଅଁ ଖୋଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଘରର କାନ୍ଥ ଉଠାଇବା ପାଇ ଭୂଇଁ
Niañ kholibā ତଳେ ମୂଳଦୁଆ ଖୋଳିବା—1. To dig
ଗୋଡ଼ା a foundation for raising a pucca wall.
ନୀବଁ ଖୋଦନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥକ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା—
2. (figurative) To begin doing a certain thing.

ନିଅଁ ଜମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କାନ୍ଥ ଆଦିକୁ ଶକ୍ତ କରିବା
Niañ jamā(me)ibā ପାଇଁ ମୂଳଦୁଆକୁ ଦୃଢ଼ରୂପେ ସ୍ଥାପନ
ଗୋଡ଼ା ଜମାନ; ଗୋଡ଼ା ବାଁଧା କରିବା—1. To lay a firm
ନୀବଁ ଜମାନା foundation.

ନିଅଁ ଦେବା
ନିଅଁ ପକା(ଟେ)ଇବା } — ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ
ନିଅଁ ବାନ୍ଧିବା ଦେବା ଅବସ୍ଥାରେ ତାକୁ
ଦୃଢ଼ରୂପେ କରିବା—2. (figurative) To begin a work on a firm footing.

ନିଅଁ ପୋତିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୋଳା ଯାଇଥିବା ମୂଳଦୁଆକୁ ଇଟା ପଥର
Niañ potibā ବା ମାଟିଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଭୂମି ସହିତ ସମତୁଲ
ଭିତ ପୁଂତା କରିବା—To fill up a foundation with
ନୀବଁ ଭରନା earth, brick or stones.
ନିଅଁ ଭରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଅଗ୍ନି—ପ୍ରା. ବି.—(ସଂ. ନିର୍ଗୁଣ)—ନିର୍ଗୁଣ (ଦେଖ)
Niagni Nirguṇa (See)
ନିଅଗ୍ନି ବ୍ରହ୍ମପୁରୁଷ ନାମ ଦୋଷରହିତ ।
ପ୍ରାଚୀ ବ୍ରହ୍ମନିରୂପଣ ଗୀତା ।

ନିଅଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବି.—ନିହଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Niaṅgī Nihaṅga (See)
ଏଥା ନିଅଙ୍ଗୀ ମଠ; ଗୋଷ୍ଠିଏ ମହନ୍ତ ନାରାୟଣ ପ ଉଲେ ତାଙ୍କ ଚେଲା ଗାଦିରେ
ବସନ୍ତି । ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ନିଅଣ—ପ୍ରା. (ଇତର) ବି.—ନିହଣ (ଦେଖ)
Niaṇa Nihaṇa (See)

ନିଅଣ୍ଟ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଅନଟନ)—ଅନଟନ; ଅଭାବ—
Niaṇṭa Want; insufficience.
ଅନାଟି **ନଘଟନ୍ତି** ବିଣ.—୧ । ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
1 Beset with want.
୨ । ନିଅଣ୍ଟ; ଅଯଥେଷ୍ଟ (ବସ୍ତୁ)—Insufficient.
ଶତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କଲେ ହେଲେ ଥିଲା ଦୋଷକୁ ତାହା ନିଅଣ୍ଟ ।
ରଘୁନାଥ. ଯଯାତି ।

ନିଅଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ନିଅଣ୍ଟ (ଦେଖ)
Niaṇṭiā Niaṇṭa (See)

ନି ଅନଲ ତେଜା—ପ୍ରା.ବିଣ.—ଯାହା ଅଗ୍ନିପରି ତେଜୋ ବିଶିଷ୍ଟ ନୁହେଁ—
Ni anala tejā Not having the lustre of fire.
ଅନଳ ପରିଏ ବିଶେ ନି ଅନଳ ତେଜା ପ୍ରାଚୀ ବ୍ରହ୍ମନିରୂପଣ ଗୀତା

ନିଅପରାଧ—ପ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ନିରପରାଧ)—ନିରପରାଧ (ଦେଖ)
Niaparādha Niraparādha (See)
(ନି ଅପ୍ରାଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନି ଅପରାଧେ ଦୋହ ଚନ୍ତ,
ଏ ମୋର ଭେଦେ ଗର୍ବ ଭ୍ରନ୍ତ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
ବି—ଅପରାଧର ଅଭାବ—Absence of any offence.

ନି ଅପରାଧୀ—ପ୍ରା. ବିଣ.—ନିରପରାଧ (ଦେଖ)—
Ni aparādhī Niraparādha (See)
(ନି ଅପ୍ରାଧୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନିଅପରାଧୀ ମଁ ତାହାକୁ,
ଦୁର୍ବାକ୍ୟେ କଲି ତିରସ୍କାର ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିଅରୁଣ—ପ୍ରା. ବିଣ.—ଯାହା ଈଷତ୍ ଲାଲବର୍ଣ୍ଣ ନୁହେ—
Niaruṇa Not light red.
ଅନଳ ପରିଏ ବିଶେ ନିଅରୁଣ କାନ୍ତ ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମନିରୂପଣ ଗୀତା

ନିଅଲସ—ଦେ. ବିଣ. ସଂ—ନିରଲସ (ଦେଖ)—
Niaḷasa Niraḷasa (See)
(ନି ଅଲସା, ନି ଅଲସିଆ, ନି ଅଲସୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନି ଅଲସୀ, ନି ଅଲସୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଅହଂକାର—ପ୍ରା. ବିଣ.—ନିରହଂକାର (ଦେଖ)—
Niahaṁkāra Nirahaṁkāra (See)
(ନି ଅହଂକାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନୀ. ଧାତୁ)—୧ । ନେବା—1. Taking
Niā ୨ । ଖରିଦ କରିବା—2. Purchasing.
ଲଓୟା, ନେଓୟା **ଲେନା** ୩ । (ସଂ. ଲାଜା)—ଲିଆ; ଖଇ—
ଖୈ **ଲାବା** 3. Fried paddy

ନିଆ ଅଣା—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନୟନ + ଆନୟନ)—ନେବା ଆଣିବା;
Niā aṇā ନେ ଆଣ—Acts of taking and bringing.
ଲଓୟା ଆନା **ଲେନା ଲାନା**
(ନିଅ ଆଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଣି ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ) (ନେବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ; The causative form of 'Nebā')—
Niāibā
ଲଓୱାନ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ନେବା—To cause to be taken by another.
लेवाना

ଏ ବାହାରେ ଦ୍ରୌପଦୀ ବସ୍ତ୍ର ନିଆଇଲା
ସୁଯୋଧନ ସଭା କପରେ ପକାଇଲା କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ବନ

ନିଆଁ—ଦେ.ବ. (ସଂ. ଅଗ୍ନିର ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତରୂପ ଗ୍ନିଅ, ଗ୍ନିଅରୁ ନିଅଁ,ନିଆଁ)-
Niāñ
ଆଗୁନ
आग

୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire.
୨ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଅଗ୍ନିଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟ ଅବସ୍ଥା—
2. Burnt or spoiled condition
ଯଥା—(ତୋ ମୁହଁରେ ନିଆଁ)
୩ । କ୍ରୋଧାଗ୍ନି—3. Anger (compared with fire).
୪ । ବିବାଦାଗ୍ନି—4. Fiery dispute.
୫ । କ୍ଷୁଧାଗ୍ନି—5. Very acute hunger.
୬ । ଅତ୍ୟାଚାରିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ହୃଦୟରୁ ଉଠିବା ଅଭିଶାପ—
6. Imprecations uttered by an oppressed person.
୭ । ଅଶାନ୍ତି—7. Want of tranquility.
୮ । ସର୍ବନାଶ—8 Riun
୯ । ଚିତାଗ୍ନି—9. Cremation fire.
ବିଣ—୧ । ଅଗ୍ନିପରି ପ୍ରଚଣ୍ଡ—1. Fiery.
୨ । କ୍ରୁଦ୍ଧ—2. Angry.

ସୁଖ ଦିନ ନିଆଁ ହୋଇଣ ସୁଭେ ଜାଣ
ବଳ ମୁଣ୍ଡ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଭସ୍ମୀ ହେଲେ ଜଣ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ ।

୩ । ଅଗ୍ନିଦଗ୍ଧ—3. Burnt.
୪ । ଉତ୍ତପ୍ତ—4. Heated.
୫ । ଉତ୍ତେଜିତ—5. Irritated.
୬ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନଷ୍ଟ—
6. Ruined; utterly spoiled.

ନିଆଁ ଅଟା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଅଗ୍ନିକୁକ୍କୁଟ)—ଧୂଆଁ ଦେବା ନିମନ୍ତେ କିମ୍ବା
Niāñ aṭā
ଖଡ଼େର ବଡ଼
लुकारी, लुआठा
ବହୁକାଳ ନିଆଁକୁ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ କୁଟାଆଦି ଦାହ୍ୟ ପଦାର୍ଥଦ୍ୱାରା ବଳା ଯାଇଥିବା ଲମ୍ବ ବେଣୀ; ବଡ଼ିଆ—
A plait of straw in which fire is maintained for lighting cigars or for preserving fire for some time.

ନିଆଁ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅଗ୍ନିର ଶିଖା ଉଚ୍ଚକୁ ଉଠିବା; ଶିଖା
Niāñ uṭhibā
ଉପରକୁ ଉଠିବା—1. Blazing of fire.
ଆଗୁନ ଉଠା
आग उठना
୨ । କ୍ରୋଧାଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହେବା—
2. Becoming fiery with anger.
୩ । କ୍ଷୁଧାଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହେବା—
3. Feeling of extreme hunger.
୪ । ଅଭିଶାପାଗ୍ନି ଉଠିବା; ମୁଖରୁ ଅଭିଶାପ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେବା--
4. Imprecation uttered by the mouth.

ନିଆଁ ଉମ୍ଭେଇ—ଦେ. ବି—ନିଆଁ ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଚଉଡ଼ା-
Niāñ umbhei
ମୁହାଁ ମାଟିର ପାତ୍ର—Fire-pan; brazier.
ଆଗୁନେର ଖୁରି
अङ्गीठी

ନିଆଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଆଁ ଜଳାଇବା (ଦେଖ)
Niāñ karibā Niāñ jalāibā (See)

ନିଆଁ କାଠି(ଢ଼ି)—ଦେ. ବି—ଦିଆସିଲି କାଠି—
Niāñ kāṭhi(rḍhi) Match-stick.
(ନିଆ ଖାଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜମ ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ଯେଉଁ
ଦେସଲାଇ
दीयासलाइ
କାଠିର ମୁନକୁ ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ କାଠରେ ଥିବା ଗାତରେ ମନ୍ଥିଲା ପରି ଘଷିଲେ ନିଆଁ ବାହାରେ; ଅରଣି—A pointed stick which, when turned over another bit of flat wood, produces fire by friction; firestick.

ନିଆଁ ଖଡ଼ିକା—ଦେ. ବି—୧ । ନିଆଁ କାଠି (ଦେଖ)
Niāñ khardikā 1. Niāñ kāṭhi (See)
୨ । ଉତ୍ତପ୍ତ ଧାତୁର କାଠି—2. A heated poker.
ବିଣ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)— ରାଗରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ; ଅତି କ୍ରୁଦ୍ଧ—
(figurative) Very angry

ନିଆଁ ଖପରା—ଦେ. ବିଣ—ଅତି କ୍ରୁଦ୍ଧ—
Niāñ khaparā Very angry; enraged.
ଆଗୁନଖୋଳା, ଆଗୁନଖପରା ବି—ନିଆଁ ଉମ୍ଭେଇରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ
आगबबुला
ହାଣ୍ଡିର ଭଙ୍ଗା ଖଣ୍ଡ—A broken part of an earthen pot used as brazier.

ନିଆଁ ଖସି ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ହଠାତ୍ ଭୟଭୀତ ହେବା-
Niāñ khasi pardibā Being frightened or alarmed.
(ଦିହରୁ ନିଆଁ ଖସି ପଡ଼ିବା, ଛାତିରୁ ନିଆଁ ଖସି ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଆଁ ଖାଇ ଅଙ୍ଗାର ହଗିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ନ୍ୟାୟ)—୧ । ଯେଉଁ ପରି
Niāñ khāi angāra hagibā
କାମ କରିବ ସେହିପରି ଫଳ
(ନିଆଁ ଗିଳି ଅଙ୍ଗାର ହଗିବା--ଅନ୍ୟରୂପ) ପାଇବା—1. To reap the fruit of one's actions. 'As you sow so you reap'.
आग खाना अङ्गार हगना
୨ । ସାହସିକ ବ୍ୟକ୍ତିସୁଲଭ ବା ଅସାଧାରଣ କର୍ମ କରି ଯଶସ୍ୱୀ ହେବା ବା ତହିଁରୁ ନିରାପଦରେ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା—
2 To do an uncommon or hazardous act and to come out of it successful or safe.

ନିଆଁ ଖୁଣ୍ଟା—ଦେ. ବି—୧ । ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ—1. A piece of
Niāñ khuṇṭā
lighted wood; firebrand.
୨ । ଗେଣ୍ଡେଣା କାଠି—2. A poker.

ନିଆଁ ଗିଳା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଘୋର ମିଥ୍ୟାବାଦୀ; ଗାଲୁଆ—
Niāñ gilā 1. Dowright liar; impudent liar.
(ନିଆଁ ଗିଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଭୁରୁଡ଼ା; ବାହାଦୁରିଆ—
ଡାହାମିଥ୍ୟାବାଦୀ 2 Boastful; bragging.
लालबुजक्कड़ ୩ । ଦୁଃସାହସିକ—3. Foolhardy.

ନିଆଁ ଗିଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଘୋର ମିଥ୍ୟାକଥା କହିବା—
Niāñ gilibā To speak a downright lie.

ନିଆଁ ଜଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କାଠ, କୁଟା, କୋଇଲାଆଦି
Niāñ jalā(le)ibā ଜଳାଇ ଅଗ୍ନି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—
(ନିଆଁ ଜାଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To set ablaze; to get up
ଆଗୁନ ଜଳାନ **आग लगाना** a blazing fire.

ନିଆଁ ଜଳିବା—ଦେ. କ (ସଂ. ଅଗ୍ନି + ଜ୍ୱଳନ)—୧ । ଶିଖାସହ ଅଗ୍ନି
Niāñ jalibā ଉଠିବା—1. Bursting into a blaze
ଆଗୁନ ଜଳା or flame; the burning of a
आग जलना fire.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୋଧ ବା ଅସନ୍ତୋଷ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା—2. (figurative) The state of wrath or discontent.

ନିଆଁ ଝାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚକମକି ପଥରରୁ ଅଗ୍ନିସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ଉତ୍ପାଦନ
Niāñ jhārdibā କରିବା—To produce sparks
ଆଗୁନଝାଡ଼ା from flint stone.
आग झाड़ना

ନିଆଁ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିଆଁ ଲଗାଇବା (ଦେଖ)
Niāñ debā 1. Niāñ lagāibā (See)
ଆଗୁନ ଦେଓୟା ୨ । ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଶବରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ
आग देना କରିବା; ମୁଖାଗ୍ନି ଦେବା—
2. To set fire to the dead body on the funeral pyre.

ନିଆଁ ଧରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଦାହ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ ଅଗ୍ନି
Niāñ dharā(re)ibā ସଂଯୋଗ କରି ଜଳାଇବା—
ଆଗୁନ ଧରାନ To set fire to; to ignite.
आग जलाना; आग सुलगाना

ନିଆଁ ଧରିବା—ଦେ. କ.—ନିଆଁ ଲାଗିବା (ଦେଖ)
Niāñ dharibā Niāñ lāgibā (See)
ଆଗୁନ ଧରା; **आग लगना**
ଦେ. କ୍ରି. ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗରେ ଜଳିବା—To be ignited; to catch fire.

ନିଆଁ ଧୂଆଁ ଉଠିଯିବା—ଦେ. କ—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବିନଷ୍ଟହେବା—
Niāñdhūāñ uṭhijibā 1. To be completely spoiled
आगलगजाना or destroyed.
ଅଗ୍ନି ମୂଲ୍ୟ ହେବା ୨ । ଜିନିସର ଦର ଅତି ବେଶି ହେବା—
आगके मोलहोना 2. A commodity becoming very dear.

ନିଆଁ ନଥାଇ ଧୂଆଁ—ଦେ (ନ୍ୟାୟ)—୧ । କାରଣ ନ ଥାଇ କାର୍ଯ୍ୟ
Niāñ nathāi dhūāñ ଘଟିବା ରୂପ ଅସମ୍ଭବ ବ୍ୟାପାର—
1. An improbable thing; like smoke coming out from a place having no
ବିନାଆଗୁନେ ଧୁଆଁ fire.
୨ । ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ସୂଚନା ନ ଥାଇ ହଠାତ୍ ଘଟିବା ଘଟଣା—
2. The happening of an event without any previous indication.

ନିଆଁ ପଥର—ଦେ. କ—ଝକମକି (ଦେଖ)
Niāñ pathara Jhakamaki (See)

ବାରଦ ବିନ ଗୁଳା ଭାର ଭାର
ରଣ୍ଡକ ଜାମ୍ବକ ନିଆଁ ପଥର । ତ୍ରିନାଥ. ସମର ତରଙ୍ଗ ।

ନିଆଁ ପାଣି—ଦେ. କ—ଖାଦ୍ୟ ରାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ଦୁଇଟି ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ
Niāñ pāṇi ବସ୍ତୁ; ଅଗ୍ନି ଓ ଜଳ—Fire and water, the
ଆଗୁନ ଜଳ; **आगपानी** two necessary materials for cooking.

ନିଆଁ ପାଣି ଅଟକ—ଦେ. କ—ଜାତିରୁ ବା ସମାଜରୁ ଏକଘରିଆ
Niāñ pāṇi aṭaka ହେବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରତିବେଶୀମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ
(ନିଆଁ ପାଣି ବନ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) କୂଅ ବା ପୋଖରୀରୁ ପାଣି ନେବା ଓ
ତାକୁ କେହି ରାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ନିଆଁ ଦେବା ବନ୍ଦ
କରାଯିବା—Stoppage of the use of water of the village well or tank and of the giving of fire for domestic use to an
ଜାତେ ଠେକୋ କରା excommunicated person.

ନିଆ ପୁଆ ଆଁ)—ଦେ. କ (ସଂ. ପ୍ରାପଣ)—ଅଗ୍ନି ନିକଟରେ ବସି ଅଗ୍ନିର
Niāñpuā(āñ) ଉତ୍ତାପ ଗ୍ରହଣ—Warming one's
ଆଗୁନ ପୋୟାନ; **आग तापना** self before a fire.
ପାଣି ବୁଡ଼ା କଉଡ଼ି ନିଆଁପୁଆଁରେ ଯାଏ—ଚଗ ।

ନିଆଁ ପେଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଗଡ଼ଜାତ) କ—ଦିଆସିଲି ବାକ୍ସ—
Niāñ perḍi Match box.
(ନିଆଁ ପେଟ୍ଟି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଆଁ ପୋଇ(ଇଁ)ବା—ଦେ. କ (ସଂ. ପ୍ରାପଣ)—ନିଆଁ ପାଖରେ ବସି
Niāñ poi(iñ)bā ଆପଣା ଶରୀରକୁ ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବା—
ଆଗୁନ୍ ପୋୟାନ; To warm one's self before a fire;
आग तापना to bask at a genial fire.
(ନିଆଁ ପୁଆଁଇବା; ନିଆଁ ପୁଏଁଇବା; ନିଆଁ ପ୍ୱାଇଁବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଆଁ ବଡ଼ି(ଡ଼ି)ଆ—ଦେ. କ—ନିଆଁ ଅଟା (ଦେଖ)
Niāñ bardi (rḍhi)ā Niān aṭā (See)
(ନିଆଁ ବଡ଼; ନିଆଁ ବଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଆଁ ବରଷିବା—ଦେ. କ—୧ । ଅସହ୍ୟ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଅନୁଭୂତ ହେବା—
Niāñ barashibā 1. A feeling of extreme heat.
ଆଗୁନ ବୃଷ୍ଟି ହେଉଆ; **आगबरषना** ୨ । ଅସହ୍ୟ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ପବନ ବହିବା—
2. The blowing of very hot wind.
(ନିଆଁ ଛିଣ୍ଡିବା, ନିଆଁ ଛିଣ୍ଡି ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)—

ନିଆଁ ବାଣ—ଦେ. ବିଶ—୧ । ଅଗ୍ନି ଶର୍ମା; କ୍ରୋଧରେ ଜଳୁଥିବା—
Niān bāṇa 1. Fired with anger.
ଅଗ୍ନିଶର୍ମା; **आगबाण, आग बबुला**
୨ । କ୍ରୋଧନ ସ୍ୱଭାବ—2. Of fiery temper.

ନିଆଁ ବାଣ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୋଧ ହେତୁରୁ ଦେହରେ
Niāñ bāṇa heba ନିଆଁ ଲାଗିଲା ପରି ବିରାବିରାଙ୍କ୍ଷାଳନଶୂନ୍ୟ
ଜଳେ ଆଗୁନ ହେଓୟା ହେବା—To be maddened with
आगबबुलाहोना rage.

ନିଆଁ ରଡ଼—ଦେ. କ—(ଗାଳି ବା ବରଣ୍ଡରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Niān rarḍa ୧ । ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଗ୍ନିଖଣ୍ଡ ପରି ଉତ୍ତେଜିତ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Any irrascible person.

୨ । ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଗ୍ନି ଖଣ୍ଡ ପରି ଅଖାଦ୍ୟ ବସ୍ତୁ—
2. Anything incapable of being eaten.
[ଦ୍ର—ଗାଳ ଯଥା— ସେ ନିଆଁ ରଡ଼କୁ ମୁଁ କଥା କହେ ନାହିଁ । ବରଞ୍ଚି ଯଥା—ମୁଁ ନିଆଁରଡ଼ ଖାଇବି ।]

ନିଆଁରେ ମୁତିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଜାଣି ଶୁଣି ନିଜେ କୌଣସି ଦୋଷ
Niāñre mutibā କରି ନ ଥିଲେ ଅପମାନପୂର୍ଣ୍ଣ କଥାରେ
ଆଗୁନେ ମୁତା; **आगमे मुतना** ବ୍ୟବହୃତ)—କୌଣସି ବିଷୟରେ
ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ସମାନ ଅଧିକାର ବା ଅନୁଗ୍ରହ ନ
ପାଇବା ଭଳି କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—To seem to
have done something for which a
person does not get the treatment
which is meted out to others.
(ଯଥା—ତୁମେ ସମସ୍ତେ କିଛି କିଛି ପାଇଲ, ଆମେ ପରି ନିଆଁରେ ମୁତିଥିଲୁ ଆମକୁ କାହିଁକି ମିଳିଲା ?)
[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ନିଆଁ ଉପରେ ପ୍ରସ୍ରାବ କଲେ ଲୋକର ପ୍ରସ୍ରାବ ଇନ୍ଦ୍ରିୟରେ ବ୍ରଣ ହୁଏ ଓ ଲିଙ୍ଗ ଫୁଲିଯାଏ ।]

ନିଆଁ ଲ(ଲା)ଗା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ପୋଡ଼ା; ଦଗ୍ଧ—1. Burnt.
Niāñ la(lā)gā ୨ । (ଗାଳି ବିଶେଷ) ଅଗ୍ନିଦଗ୍ଧ—
पोड़ारमुखो; आग लगाहुआ 2. Consumed by fire.
(ନିଆଁ ନଗା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ; ମନ୍ଦ—
(ନିଆଁ ଲଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 3. Cursed; damned.
ଏ ନିଆଁଲଗା ଘରେ ରହିବ ନାହିଁ, କି, ଭାଣ୍ଡଖାଲା ମାଡ଼ ସହିବ ନାହିଁ—ଚଗ ।
୪ । ଗୃହଦାହକ—4. Incendiary.
ଦେ. ବି—ଗୃହାଦିରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିବା ଅପରାଧ—
Arson; incendiarism.

ନିଆଁ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୁଟା କାଠି ଆଦିକୁ ଜଳା-
Niāñ lagā(ge)ibā ଇବା—1. To light a fire; to
ଆଗୁନ ଲାଗାନ ignite.
आग लगाना ୨ । ଗୃହ ଆଦିରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିବା—
2. To set fire to; to set on fire.
[ଦ୍ର—ବାଣରେ, ତୋପରେ, ବନ୍ଦୁକରେ, ଚୁଲିରେ ନିଆଁ ଲଗାଇବା ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
୩ । ପୋଡ଼ିବା—3. To burn
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପରିବାରରେ ବିବାଦ ବହ୍ନି ଉସ୍କାଇବା—4. (figurative) To cause unrest in another's family.
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଘୋର ଉପଦ୍ରବ ବା ଜଞ୍ଜାଳର ସୃଷ୍ଟି କରିବା—5. To cause confusion and ado
୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସର୍ବନାଶ ଘଟାଇବା—
6. (figurative) To cause ruin.

ନିଆଁ ଲାଗିବା—ଦେ. ବି—୧ । ଅଗ୍ନିସାତ୍ ହେବା—
Niāñ lāgibā 1. Being on fire.
ଆଗୁନ ଲାଗା ୨ । ଦଗ୍ଧ ହେବା—2. Being burnt.
आग लगना ୩ । ଜଳିବା—3. Bursting into a blaze;
(ନିଆଁ ଲାଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) being lighted; catching fire.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଶାନ୍ତି ବା ବିବାଦ ଉଦ୍ଭବ ହେବା—
4. (figurative) The creation of dissension, unrest or consternation.
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବିଶେଷ ଉଦ୍ବେଗ ଜାତ ହେବା—
5. (figurative) The state of great anxiety.

ନିଆଁ ଲିଭା(ଭେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅଗ୍ନି ନିର୍ବାପଣ କରିବା—
Niāñ libhā(bhe)ibā To put out a fire; to
ଆଗୁନ ନିବାନ extinguish a fire.
आग बुझाना
[ନିଆଁ ନିଭା(ଭେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନିଆଁ ଲିଭାଳି—ଦେ. ବି—ଘରେ ଲାଗିଥିବା ନିଆଁକୁ ଯେଉଁମାନେ
Niāñ libhāli ଲିଭାନ୍ତି—Persons who put out a fire
when a house is on fire.

ନିଆଁ ଲିଭିବା—ଦେ. ବି—ଅଗ୍ନି ନିର୍ବାପିତ ହେବା; ଅଗ୍ନିର ନିର୍ବାପଣ—
Niāñ libhibā A fire being extinguished the
ଆଗୁନ ନିବା extinction of a fire.
आग बुझना
(ନିଆଁ ନିଭିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଆଁ ଲୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଅଗ୍ନି + ଉଲ୍ମୁକ)—ଚୁଲିରେ ନିଆଁ ଲଗାଇବା
Niāñ lunḍā ପାଇଁ ବା ସ୍ଥାନାନ୍ତରରୁ ନିଆଁ ଆଣିବା ପାଇଁ
ପୋୟାଳର ଝୁଡ଼ା ବ୍ୟବହୃତ କୁଟାର ପୁଳା—A doubled up
लुकाठा bunch of straw used in igniting an
oven or lighting a fire.

ନିଆଁ ହୁଳା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଅଗ୍ନି + ଉଲ୍ମୁକ)—କୁଟା, ନଡ଼ିଆପତ୍ର ପ୍ରଭୃତି
Niāñ hulā ଜଳୁଥିବା ଦାହ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ଲମ୍ବ ଗୁଚ୍ଛ; ଉଲ୍ମୁକ—
ଆଗୁନର ଆଠୀ **लुआठा** Burning faggot.

ନିଆଁ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିଆଁବାଣ ହେବା (ଦେଖ)
Niāñ hebā Niāñbāṇa hebā (See)
ଅଗୁନ ହଓଆ ଉଭୟେ ଯୁଦ୍ଧେ ତ ଅଟନ୍ତି ମନୁଷ୍ୟ
आग होना ଧାଇଁଲେ ରଥଚକ୍ରି କ୍ରୋଧେ ହୋଇ ନିଆଁ ।
କୃଷ୍ଣସିନ୍ଧୁ. ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ ।
୨ । ଅତି ଉତ୍ତପ୍ତ ହେବା—
2. To become very hot.

ନିଆ ଚଲା—ଦେ. ବି—ଖଇ ଚଲା (ଦେଖ)
Niā chalā Khai chalā (See)
(ନିଆ ଛଡ଼ା; ନିଆଟଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଆଚ୍ଛା(ଚ୍ଛା)—ଦେ. ବିଣ—ଅନୁତ୍ତମ; ମନ୍ଦ—
Niāchhā(chchhā) Not good; bad.

ନିଆଜ—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଲିହାଜ୍)—୧ । ଲିହାଜ; ଅନାଜ; ଅନୁମାନ—
Niāja 1. Tentative estimate; guess.
लेहाज ୨ । ସ୍ମରଣ—2. Recollection.
लिहाज ୩ । ହେଜ; ଶିଥିଳ; ମନୋଯୋଗ—3. Attention.
୪ । ଗୁଣା ବା ଭୂତ—
4. Appraisement of produce.

୫ । ବିବେଚନା—5. Consideration.

ନିଅଜବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନାଜ କରିବା
Niājibā To make a tentative estimate

ନିଅଡ଼—ଦେ. ବି (ସଂ. ନିରନ୍ତରାଳ)—ସମ୍ମୁଖ—
Niārda Front.
ନିଅଡ଼ ବିଣ—୧ । ନିରନ୍ତରାଳ; ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ—1. In front.
ନିଅର ୨ । (ସଂ. ନିକଟ) ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—
2. Adjacent; near; contiguous.

ନିଅଣ—ଦେ. ବି—୧ । ନିହଣ (ଦେଖ)
Niāṇa 1. Nihaṇa (See)
୨ । (ସଂ. ନୟନ) ନେଣ; ନେବା—2. Taking.
୩ । (ସଂ. ନୟନ + ଆନୟନ) ନେ ଆଣ;ନେବା ଓ ଅଣିବା—
3. Taking and bringing.

ନିଅ ଦିଅ—ଦେ. ବି—୧ । ନେବା ଓ ଦେବା କର୍ମ; ନେଣ ଦେଣ—
Niā diā 1. Taking and giving.
ନେଓୟାଦେଓୟା ୨ । ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ—
ଲେନାଦେନା 2. Giving and receiving.
୩ । ବେଉର—3. Transaction.
୪ । ବେପାର; ବଣିଜ—4. Trade.

ନିଅମ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବି—ନିୟାମ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Niāma (etc) Niyāma etc (See).

ନିଅମତ୍—ବୈଦେ. ବି (ଅ.)—ଉତ୍ତମ, ଅମୂଲ୍ୟ ଓ ଅଲଭ୍ୟ ବସ୍ତୁ—
Niāmat Any good and priceless thing which is
ନିୟାମତ **ନିଆମତ** not easily available.

ନିଅମି (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ—ନିୟାମି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Niāmi (etc) Niyāmi etc (See)

ନିଅୟ—ପ୍ରା. ବି (ସଂ. ନ୍ୟାୟ)—ନ୍ୟାୟ (ଦେଖ)
Niāya **ନିଆଇ** Nyāya (See)

ନିଅୟୁଧ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିରାୟୁଧ)—ନିରାୟୁଧ (ଦେଖ)
Niāyudha Nirāyudha (See)

ନିଅରା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିର୍ନିକଟ; ପ୍ରା. ନିନ୍ଦିଅଉ)—୧ । ପୃଥକ୍—
Niārā 1. Separate.
ନ୍ୟାରା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର—2 Distinct.
ନିଆର } ୩ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ—3. Different.
ଆଲାଦା ୪ । ପୃଥଗନ୍ନ ଓ ପୃଥଗ୍‌ବାସ ଦେବା (ବ୍ୟକ୍ତି)
ନ୍ୟାରା, ନିଆରା 4 Separated in mess and lodging.

ନିଆରି—ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) ବି—ଯାଜପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱରର ମାଛଧରା କେତୁଟିଜାତିବିଶେଷ—
Niāri A caste of fishermen in Jajpur and Balasore.

ନିଅଲୀ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନବମାଳିକା; ପ୍ରା. ଣୋମାଲିଆ)—୧ । ବିଣମଲ୍ଲୀ -
Niāli 1. Jasminum Arborescens.
ନେୟାଲୀ **ନେଆରୀ** [ଦ୍ର—ଏହା ମଲ୍ଲିକାଦି ବର୍ଗର ବନ୍ୟକ୍ଷୁପ, ଏହି ଗଛ ସିଧା ଓ ଡେଙ୍ଗା, ପତ୍ର ପର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛାଦନ ଓ ସଂ. ନାମ—ସପ୍ତଳା, ନବମାଳିକା, ନବମଲ୍ଲିକା ଅଣ୍ଡାକାର ଫୁଲରେ ୨ ଗୋଟି ପାଖୁଡ଼ା ଥାଏ; ଫୁଲ ଧଳା ଓ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ; ଫୁଲ ବସନ୍ତରେ ଫୁଟେ ।]
୨ । ବନ୍ଦୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୋଡ଼ରେ ଦିଆଯିବା ଶିକୁଳୀ—
2 Chain attached to the legs of prisoners; shackles.

ନିଅଲୀ ସୂତା—ଦେ. ବି—କଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ; ଗୋପ—
Niāli sūtā A kind of necklace; neck chain.

ନିଅଶ(ଶା)—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିରାଶ)—ନିରାଶ; ଆଶାହୀନ—
Niāśa (śā) Hopeless; desperate.
ନିଅରୋସା, ନିଅରୋସ ବି.—ନୈରାଶ୍ୟ—
Hopelessness.

ନିଅଶିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନିରାଶ) —୧ । ଆଶା ନ ରଖିବା—
Niāśibā 1. To give up hope.
୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିରାଶ କରିବା—
2. To shatter al hoples.

ନିଅଶ୍ରି—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିରାଶ୍ରୟ)—ନିରାଶ୍ରୟ—
Niāśri (ନିଅଶ୍ରିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Helpless; shelterless.

ନିଇମା—ଦେ. ବି (ସଂ. ନିମେଷ)—ନିମେଷ; ମୁହୂର୍ତ୍ତ—
Ni-imā One moment.
ନିମିଷ **ନିମିଷ**

ନିଉଁ(ଉ)ଛଣା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ମାତ; ନିକୃଷ୍ଟ)—
Niuñ(u)chhaṇā ୧ । ତୁଚ୍ଛ; ହୀନ; ଘୃଣ୍ୟ—Dispicable.
ନିଉଁଛୁଣା } ଏ ଗୋବିନ୍ଦପୁର ଗାଁରା ପୃଥିବୀର ନିଉଛୁଣୀ—
ନୁଉଁଛଣା } ଅନ୍ୟରୂପ ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ
ନୁଉଁଛୁଣା } ୨ । ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ—
(ନିଉଁଛୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 3. Unnecessary.
ନୀଚ ୩ । (ଗାଳିବିଶେଷ) ମନପ୍ରବୃତ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ; ହୀନପ୍ରବୃତ୍ତିକ—
ନୀଚ 3. Bad; evil; exceptionally bad.

ନିଉଁ(ଉ)ଛ(ଛେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନିର୍ମଞ୍ଛନ;)—
Niuñ(u)chhā(chhe)ibā ୧ । କଦାଇବା; ବନ୍ଦାପନାକରିବା-
ନିଉଁ(ଉ)ଛଳବା 1. To salute or adore by
ନିଉଁ(ଉ)ଛିବା } ଅନ୍ୟରୂପ waving a light before
ନିଉଛିବା } a new comer
ନିଉଁ(ଉ)ଛଳବା } or guest.
ନିର୍ମଞ୍ଛାନ, ନିଛାନ ବନନ ନିଉଁଛଳ କରି ଶତ୍ରୁକ ଲିଉଁଛଳବାରେ କେମ୍ପେ।
ନିଚ୍ଛାବରକରନା ଉଡ୍ଡ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।
୨ । ନବାଗତ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ଆଗରେ ଥାଳିରେ ଗଣ୍ଡିଏ ଅନ୍ନ ଧରି ବନ୍ଦାପନା କରିବା—
2. To salute a new comer guest or a bride or bridegroom by formally presenting some boiled rice in a plate.
୩ । ପ୍ରଣାମ କରିବା—
3 To make salutation or obeisance.
୪ । ଦେବତାଙ୍କୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ରୋଗୀର ମଙ୍ଗଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବା ଅଶୁଭ ନିବାରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଣ୍ଡରେ ଧନ ବା ଅଳଙ୍କାର

ଛୁଆଇଁ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମଙ୍ଗଳ ହେଲେ ବା ରୋଗ ଉପଶାନ୍ତ ହେଲେ ଉକ୍ତ ଧନରତ୍ନାଦି ବା ତତ୍ସମ୍ବନ୍ଧିତ ମୂଲ୍ୟର ଭୋଗ ଆଦି କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କୁ ଦେବାପାଇଁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା; ପାଣି ଛଡ଼ାଇବା—

4. To set apart some money or ornament to a Diety by touching the head of a patient with it and making a vow that it will be offered to the Deity if the patient comes round.

ନିଉଁ(ଉ)ଛଣି(ଲି)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିର୍ମଞ୍ଛନ)—୧ । ବନ୍ଦନା—

Niuñ(u)chhāṇi(li) 1. Act of adoration.

(ନିଉଁଛଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନିଳନ ପେଣିଲ ଦା ବଚଣ ଭଳ ନିଉଁଛଣ ଭଳ ହେବ ।

ନିଛନୀ, ନିଛୁନୀ ବଃସୂର୍ଯ୍ୟ. ରତ୍ନାକର ବଶ୍ମ୍ ନ ଗୀତ ।

ନିଛାବର, ନେଉଚ୍ଛାଉରି ୨ । ପ୍ରଣାମ—2. Salutation.

ତୋହର ସଙ୍ଗ କାଳେ ମିଳ
ତୋ ପାଦେ କଲି ନିଉଁଛଣ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୩ । ପୂଜା—3. Worshipping.

୪ । ଆରତି; ବନ୍ଦାପନା—4. Act of showing respect by waving a light before a guest.

ପଦ କମଳେ ପରମ୍ପରା
ନିତ୍ୟେ କରନ୍ତି ନିଉଁଛଣ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

୫ । ଆଶୀର୍ବାଦ—5. Benediction.

୬ । ସାଦର ସମ୍ଭାଷଣ—

6. Congratulation; welcome.

୭ । ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଉପହାର; ଭେଟି—

7. Present given as a token of respect.

୮ । ରୋଗୀ ଆଦିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ବା ଦେହରେ ଛୁଆଇଁ କୌଣସି ଧନ ବା ଅଳଙ୍କାରକୁ କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ ବା ମାନସିକ କରିବା—9. The setting apart of a sum of money or ornament for being offered to a Deity in case the patient come's round, by touching the head of a patient with it.

ନିଉଁ(ଉ)ଛଲ—ଦେ. ବି—ନିଉଁଛଣି (ଦେଖ)

Niuñ(u)chhāla Niuñchhāṇi (See)

ନିଉଛଳ ଦେଇ ପହଞ୍ଚ ମଣାଇ ଶଃନ୍ତ ବ ଶ୍ରୀ ପରରେ । ଭଷ୍ଟ. ଭବିଷ୍ୟବଗ

ନିଉଁ(ଉ)ଛି ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍ମଞ୍ଛନ)—୧ । ମୁଗ୍ଧ ହେବା—

Niuñ(u)chhi jibā 1. To be charmed.

ନିଛା, ନିଛୁନୀ ଲଓୟା ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କଲ୍ୟାଣ କରିବା;

ନିଛାବର ହୋନା ନୁଛି ଯିବା—2. To pour benedictions on a person.

(ନୁଛିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୩ । ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଭାବୀ ଅମଙ୍ଗଳ କଥାର ଉପରେ ପଡ଼ୁ ବୋଲି କହି ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବା—3. To wish good luck to a child by invoking blessings on the child and by invoking the child's evil on the speaker's own head.

ନିଉଁତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ସଂ. ନିମନ୍ତ୍ରଣ)—

Niuñtā ୧ । ବିବାହାଦି ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷରେ ଭୋଜ (ଯହିଁକି ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଭୋଜନାର୍ଥ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଏ);

ନେବତା, ନେଯାତା ଖିଚୁ ପିଠା—1. Feast given on the occasion of family ceremonies.

୨ । ପାରିବାରିକ ଉତ୍ସବ (ବିବାହ, ବ୍ରତ, କର୍ଣ୍ଣବେଧ ଆଦି)—

2. Family festivals.

ନିଉଚ୍ଛାହା(ହି)—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିରୁତ୍ସାହ)—ନିରୁତ୍ସାହ (ଦେଖ)

Niuchchhāhā(hi) Nirutsāha (See)

ନିଉଞ୍ଚା(ଞ୍ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଉଁଛଇବା (ଦେଖ)

Niuñchhā(ñchhe)ibā Niuñchhāibā (See)

ନିଉଞ୍ଚାଳବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ନିଉଞ୍ଚିବ । }

୨ । ନ୍ୟୂନ କରି ତୁଳନା କରିବା—

2. To find a thing inferior after comparision.

ବଦନରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଦର୍ପଣ ପଦ୍ମ ନିଉଞ୍ଚାଇବା
ବଦନରେ ଏହି ଉକ୍ତି ବ ଅନ ବ ଲକ୍ଷ ଦେବା ।
ଭଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ନିଉଞ୍ଚାଣି(ଲି)—ଦେ. ବି—ନିଉଁଛଣି (ଦେଖ)

Niuñchhāṇi(li) Niuñchhāṇi (See)

ନିଉଟନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ନାମ)—

Niuṭan ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୈଜ୍ଞାନିକ—

ନିଉଟନ Sir Isac Newton, the celebrated English scientist of the seventeenth century, A. D.

[ଦ୍ର—ସର୍ ଆଇଜାକ ନିଉଟନ୍ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ୧୬୪୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ତତ୍ତ୍ୱ, ଆଲୋକର ଗତି ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ବୈଜ୍ଞାନିକ ତତ୍ତ୍ୱ ଏ ଗବେଷଣା ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ସହକାରେ ଆବିଷ୍କାର କରି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମଣ୍ଡଳରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ୧୭୨୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏହାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା ।]

ନିଉଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିଃସାରଣ; ନି+ଚ୍ୟବନ)—

Niurḍibā ୧ । ଇଡ଼ିବା; ଢାଳିବା—1. To pour out.

ନିଚୋଡ଼ା ଭୁମ୍ବ ଦୋଷ ପାଇଁ ଦେବତା ଅସ୍ତରେ

ନିଚୋଡ଼ନା, ନିଚୁଡ଼ନା ନିଉଡ଼ନ୍ତି ଘିଅ ସେ ଭୁମ୍ବର ମୁଣ୍ଡରେ ।
କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୨ । ଚିପୁଡ଼ିବା—2. To squeeze out; to wring out juice by pressing.

୩ । ଛିଞ୍ଚିବା—3. To sprinkle.

ଅମନ ହୋଇ ରଥରୁ ଭେଇଁ ଶିରେ ନିଉଡ଼େ ବାରି ।
ଉତ୍କଳରଣ. ମଥୁରା ମଙ୍ଗଳ ।

ନିଉତ(ଉ)ର—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିରୁତ୍ତର)—

Niuta(tta)ra ନିରୁତ୍ତର (ଦେଖ)

ନିରୁତ୍ତର Niruttara (See)

ନିଉତା —ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବି.(ଭୁଲ. ହୁ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ନେୟାତା)—
Niutā ଜାତିଅଣ ଭୋଜୀ—Caste-dinner.

ନିଉ(ଊ)ନ— ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସଂ. ନ୍ୟୂନ)—
Niu(ū)na ୧ । ନ୍ୟୂନ; ଊଣା—1. Lessened; defective.
ବିକାକର କରକୁ କରଇ ନିଉନ । କୃଷ୍ଣଙ୍କିତ. ମହାଭାରତ ସଭା ।
୨ । ଅଳ୍ପ—2. Little.
୩ । କମି—3. Less; wanting.
୪ । ବିନୀତ—4. Humble.
୫ । ହେୟ; ତୁଚ୍ଛ—5. Insignificant.
୬ । ଅଳ୍ପତମ—6. Least.
ଦେ. ବିଣ—ତେଜୋହୀନତା—Lustrelessness.
ବାତବାନଳ ନିଉନ ତେଜେ ପାଣ୍ଡବୀରେ । ଭକ୍ତ, ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ ।

ନିଉ(ଊ)ନ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନ୍ୟୂନ) —ନମ୍ରୀଭାବ ପ୍ରକାଶ
Niu(ū)na hebā କରିବା—To humiliate one's self; to show humility.

ନିଉପରୋଧ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିର୍ ଓ ଉପରୋଧ)—ଉପରୋଧ ବା ଚକ୍ଷୁ-
Niuparodha ଲଜ୍ଜାର ଅଭାବ—Want of respect to other people's feeling.
(ନିଉପ୍ରୋଧ— ଅନ୍ୟରୂପ)
ବିଣ.—ନିଉପରୋଧିଆ (ଦେଖ)
Niuparodhiā (See)

ନିଉପରୋଧିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନିର୍ ଓ ଉପରୋଧ)—
Niuparodhiā ୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଚକ୍ଷୁଲଜ୍ଜା ବା ମୋହବତ ମୁଲାହିଜା ନାହିଁ; ଯେଉଁ ଲୋକ ପରର ମନ ରକ୍ଷା କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ନାହିଁ; ଅଣଉପରୋଧିଆ—
ନିଉପରୋଧ, ନିଉପ୍ରୋଧ(ଧି), ନିଉପ୍ରୋଧିଆ, ନିଉପ୍ରୋହିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
1. Not respecting the feeling of others; unscrupulous.
୨ । ନିଷ୍ଠୁରୁଣ—2. Unkind.
୩ । ନିର୍ମମ—2. Unsympathetic.

ନିଉପରୋଧିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନିପ୍ରୋଧିବା (ଦେଖ)
Niuparodhibā Niprodhibā (See)
(ନିଉପରୋହିବା, ନିଉପ୍ରୋହିବା, ନିଉପ୍ରୋଧିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଉମୋନିଆ(ଆଁ)—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ନ୍ୟୁମୋନିଆ)—ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍‌ର
Niumoniā(āñ) ପ୍ରଦାହ ଜନିତ ସାନ୍ନିପାତିକ ବିକାରବିଶେଷ;
ନିଉମୋନିଆ ବାତଜଳ ଜନିତ ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍‌ର ଫୁଲା—
ନିମୋନିଆ Pneumonia.
(ନିମୋନିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ହୃଦୟର ଦୁଇ ପାଖର ଫୁସ୍‌ଫୁସ ବା ଫୁସ୍‌ଫୁସ ଦୁଇ ଫାଳ ଯାକର ପ୍ରଦାହ ଓ ଫୁଲା ହେଲେ ତାକୁ ଡବଲ୍ ନିଉମୋନିଆ କହନ୍ତି ।]

ନିଃ—ସଂ. (ଉପସର୍ଗ)—ନିର୍ ଉପସର୍ଗ; (ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ ସନ୍ଧିର ନିୟମ
Niḥ ଅନୁସାରେ 'ର୍' ଠାରେ ବିସର୍ଗ ହୋଇ 'ନିଃ' ହୁଏ)—A change of the negative prefix 'nir' when added to words or roots beginning with 'sa', sa and ksha.
[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ନିର୍ ଉପସର୍ଗ ଶ, ଷ ଓ ସ ଆଦ୍ୟରେ ଥିବା ପଦ ବା ଧାତୁ ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ସ୍ଥାନରେ ନିଃ ହୁଏ ଯଥା; ନିଃଶଙ୍କ, ନିଃସାର; ନିଃକ୍ଷତ୍ର ।]

ନିଃକ୍ଷତ୍ର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+କ୍ଷତ୍ର=କ୍ଷତ୍ରିୟ ଯହିଁରେ)
Niḥkshatra ନିଃ କ୍ଷତ୍ରିୟ (ଦେଖ)—
(ନିଃ କ୍ଷତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Niḥkshatriya (See)

ନିଃକ୍ଷତ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ.—(ନିର୍=ନାହିଁ+କ୍ଷତ୍ରିୟ=ବୀର; ଯହିଁରେ)
Niḥkshatriya କ୍ଷତ୍ରିୟ ଶୂନ୍ୟ; ବୀରଶୂନ୍ୟ (ପୃଥିବୀ) —
(ନିଃକ୍ଷତ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Devoid of all warriors; shorn of all Kshatriyas; (the earth) with all its warriors extirpated.
(ଯଥା—ପରଶୁରାମ ଭାରତବର୍ଷକୁ ୨ ବାର ନିଃକ୍ଷତ୍ରିୟ କରିଥିଲେ ।)

ନିଃକ୍ଷିପ୍ତ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)
Niḥkshipta ନିକ୍ଷିପ୍ତ (ଦେଖ)—(ଆପ୍ତେ)—
Nikshipta (See) (Apte).

ନିଃକ୍ଷେପ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ନିକ୍ଷେପ (ଦେଖ)
Niḥkshepa Nikshepa (See) (Apte).

ନିଃକ୍ଷୋଭ—ସଂ. ବି.—(ନିର୍+କ୍ଷୋଭ)-କ୍ଷୋଭରହିତ ଅବସ୍ଥା—
Niḥkshobha Serenity; the state of being free from agitation; quietness; tranquility.
(ନିଃକ୍ଷୋଭ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ. ପୁଂ.—୧ । କ୍ଷୋଭହୀନ—
1. Undisturbed.
୨ । ଅକ୍ଷୁବ୍ଧ; ପ୍ରଶାନ୍ତ—2 Serene; tranquil.

ନିଃଶଙ୍କ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ-(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଶଙ୍କା)—୧ । ନିର୍ଭୟ—
Niḥśaṅka 1. Fearless; doubtless.
(ନିଃଶଙ୍କିତ – ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବେଧଡ଼କ; ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—
2. Free from anxiety; careless.
(ନିଃଶଙ୍କା— ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଆଶଙ୍କାରହିତ—
3. Free from apprehension.
୪ । ନିରାପଦ—4. Safe.
୫ । ଦ୍ୱିଧାହୀନ—
5. Free from hesitation; unhesitating.
ସଂ. ବି. (ସଙ୍ଗୀତ)—ଏକ ପ୍ରକାର ନୃତ୍ୟ ବା ତାଳ—
(music) A kind of music or dance (M.W.)
ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ନିଃଶଙ୍କମ୍)—ନିର୍ଭୟରୂପେ; ଆଶଙ୍କାରହିତ ହୋଇ; ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଭାବରେ—Fearlessly; unhesitatingly; securely.

ନିଃଶଙ୍କ ପଲି (ଲି)—ଦେ. ବି.—ନିର୍ଭୀକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Niḥśaṅkapali(li) Indomitable or fearless person.
ନିଡର

ନିଃଶଙ୍କସୁପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିଃଶଙ୍କ+ସୁପ୍ତ; ସୁପ୍ ସୁପ୍ ସମାସ)—ନିଶ୍ଚିନ୍ତ
Niḥśaṅka supta ରୂପେ ଶୋଇଥିବା—
(ନିଃଶଙ୍କସୁପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Sleeping calmly.

ନିଃଶଙ୍କା—ଦେ. ବିଣ. ସଂ. ନିଃଶଙ୍କ)—ନିର୍ଭୟ—
Niḥśaṅkā Fearless.

ନିଃଶଙ୍କାରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଂ. (ରେ ଯୋଗେ)—ଭୟଶୂନ୍ୟ ହୋଇ—
Niḥsaṅkare Fearlessly.

ଶଙ୍କର ଦତ୍ତ ପୂଜା କଲେ ନିଃଶଙ୍କାରେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ. ବନ ।

ସ. ବି.—୧ । ଭୟଶୂନ୍ୟତା—1. Fearlessness.

୨ । ଦ୍ୱିଧା ଶୂନ୍ୟତା—2. Absence of hesitancy.

ନିଃଶଙ୍କେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଶଙ୍କାରହିତ ହୋଇ; ନିର୍ଭୟ ହୋଇ; ଭୟଶୂନ୍ୟ ହୋଇ—Fearlessly.
Niḥsaṅke

ଧରୁଅଛନ୍ତି ଗ୍ରସେଣକ ହେ ନିଃଶଙ୍କେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ସଭା ।

ନିଃଶତ୍ରୁ—ସ. ବିଣ. ସଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଶତ୍ରୁ)—ଶତ୍ରୁରହିତ; ଯାହାର ବା ଯେଉଁଠାରେ କେହି ଶତ୍ରୁ ନାହିଁ—
Niḥsatru Free from enmies.

ନିଃଶବ୍ଦ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଃ+ଶବ୍ଦ)—
Niḥsabda ୧ । ନୀରବ—1. Silent; still.

୨ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ନ ଥାଏ—
2. Still (place).

୩ । ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ ବା ଜୀବ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ନ କରେ—
3. Quiet (person); silent.

ସ. କ୍ରି. ବିଣ. (ନିଃଶବ୍ଦ)—ନୀରବରେ—
Silently; noiselessly.

ନିଃଶବ୍ଦ ପଦବିକ୍ଷେପ—ସ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ଓ କର୍ମଧା; ନିର୍+ଶବ୍ଦ+ପଦ+ବିକ୍ଷେପ)—
Niḥsabda padabikshepa
(ନିଃଶବ୍ଦ ପଦ ସଞ୍ଚାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚାଲିଲାବେଳେ ପଦ ଶବ୍ଦ ଅବୋଧ ନ ହେବା ପାଇଁ ଥିର ଥିର ପାଦ ପକାଇବା—
Walking with noiseless steps.

ସ. ବିଣ. ସଂ—ଯେଉଁ ଲୋକର ଚାଲିଲାବେଳେ ପଦ ଶବ୍ଦ ଶୁଣା (ନିଃଶବ୍ଦପଦବିକ୍ଷେପା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯାଏ ନାହିଁ—Walking with noiseless footsteps.

ନିଃଶମ—ସ. ବି. (ନିର୍+ଶମ)—ଉଦ୍‌ବେଗ; ମାନସିକ ଅସ୍ଥିରତା—
Niḥsama Uneasiness; anxiety (M. W.)

ନିଃଶରଣ—ସ. ବିଣ ସଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଶରଣ)—ଆଶ୍ରୟହୀନ; ନିରାଶ୍ରୟ—Unprotected; defenceless
Niḥsaraṇa
(ନିଃଶରଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) (M. W.)

ନିଃଶର୍କର—ସ. ବିଣ. (ନିର୍+ଶର୍କରା)—ଯେଉଁ ଗାଧୁଆ ଭୁଠରେ ଗୋଡ଼ ନାହିଁ—(a bathing place) Free from pebbles (M. W.)
Niḥsarkara

ନିଃଶଲାକ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଃ+ଶଲାକା=କାଠି)—
Niḥsalāka ୧ । (ଜୀବବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ଯେଉଁ ପକ୍ଷୀ ବା ମାଛମାନଙ୍କର ଡେଣାରେ ଅସ୍ଥି ଶଳାକା ମାଳ ନ ଥାଏ; ଅସ୍ଥିରହିତ—
1. (Physiology) Anacanthous (birds and fishes); having spineless fins or wings.

୨ । (ନିଃ+ଶଳାକା=ସାରିକା, ମଇନା ପକ୍ଷୀ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ପକ୍ଷୀମାନେ ସୁବା ଉଡ଼ି ଯାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ)—
ନିର୍ଜନ; ବିଜନ—2. Solitary; lonely.

[ଦ୍ର—ମନୁସଂହିତାରେ ଉପଦେଶ ଅଛି ଯେ ନିଃଶଲାକ ସ୍ଥାନରେ ମଳଣା କରିବ]

୩ । ଘାସ ଆଦି ଶଳାକା ଶୂନ୍ୟ—3. (a place) Free from grass etc (M. W.).

୪ । ପ୍ରତିବନ୍ଧରହିତ—4. Without impediment or obstacle.

ନିଃଶଲ୍କ—ସ. ବିଣ.—(ନିର୍+ଶଲ୍କ)—ଅକାଉଆ; ଯେଉଁ ମାଛର କାଉ ନାହିଁ—
Niḥsalka
(ନିଃଶଲ୍କ—ଅନ୍ୟରୂପ) Scaleless (fish).

ନିଃଶଲ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଶଲ୍ୟ)—୧ । ଶଲ୍ୟରହିତ—
Niḥsalyā (ହି. ଶ.)—1 Dartless; splinterless.

୨ । ନିଷ୍କଣ୍ଟକ; ପ୍ରତିବନ୍ଧକରହିତ—(ହି. ଶ.)—
2. Free from obstacles or thorns.

୩ । ଯନ୍ତ୍ରଣା ଶୂନ୍ୟ—3. Free from pain (M. W).

ସ. କ୍ରି. ବିଣ—ବିନା ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ—Painlessly (M. W.)

ନିଃଶସ୍ତ୍ର—ସ. ବିଣ. ସଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଃ+ଶସ୍ତ୍ର) —ଶସ୍ତ୍ରହୀନ—
Niḥsastra Unarmed; not armed with any weapon weaponless.
(ନିଃଶସ୍ତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଃଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିରୋଧ—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Niḥsastra pratirodha ଶସ୍ତ୍ରାଦିର ବିନା ପ୍ରୟୋଗରେ ଶତ୍ରୁକୁ ବା ରାଜାଦେଶକୁ ବାଧା ପ୍ରଦାନ କରିବା—Unarmed passive resistance; offering of resistance to authority or to the enemy without any arms.

ନିଃଶାଖ—ସ. ବି. (ନିଃ+ଶାଖା; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶାଖାହୀନ—
Niḥsākha (ନିଃଶାଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) Branchless.

ନିଃଶୂକ—ସ. ବିଣ.—୧ । ଶୂକରହିତ—1. Having no awn or beard (said of corn).
Niḥsūka

୨ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ; ନିଷ୍ଠୁର—2. Cruel; merciless (M W)

ସ. ବି.—ଧାନ୍ୟବିଶେଷ (ହି. ଶ.)—A species of paddy.

ନିଃଶୂନ୍ୟ—ସ. ବିଣ (ନିର୍=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ + ଶୂନ୍ୟ)—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ
Niḥsūnya ଶୂନ୍ୟ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଖାଲି—Quite empty.

ନିଃଶୃଙ୍ଗ—ସ. ବିଣ. ସଂ—ଯାହାର ଶୃଙ୍ଗ ନାହିଁ; ଶୃଙ୍ଗହୀନ—
Niḥsṛuṅga (ନିଃଶୃଙ୍ଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) Hornless.

ନିଃଶେଷ—ସ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଶେଷ)—
Niḥsesha ୧ । ଶେଷରହିତ, ଯାହାର କୌଣସି ଅଂଶ ବାକି ରହି ଯାଇନାହିଁ—
(ନିଃଶେଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନିଃଶେଷତା—ବି) 1. Without remainder.

୨ । ସମସ୍ତ—2. Entire; whole.

୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Complete.

୪ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ କ୍ଷୟିତ; ବିନଷ୍ଟ—
4. Completely destroyed.

ନୋହିଲେ ତୁ ପରଜ୍ଞାନ, ନିର୍ଦ୍ଦୟ ନିତାନ୍ତ ନିଃଶେଷ୍ଟକଳଙ୍କ ଦେହଲତା ।
ବିଶ୍ୱମୂର୍ତ୍ତି ବିଶେ.ବିଶ୍ୱ ଗୀତ

୫ । ସମାପ୍ତ—5. Finished.

୬ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବ୍ୟୟିତ—6. Exhausted.

ଦେ. ବ (ସଂ. ନିଃଶେଷତା) —୧ । ସମାପ୍ତି—
1. Completion.

୨ । ସର୍ବନାଶ—2. Complete destruction; ruin.

୩ । ସରିଯିବା ଅବସ୍ଥା—3. Exhaustion.

ସ. କ୍ରି. ବିଣ (ନିଃଶେଷଂ)—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—
1. Completely;; totally.

୨ । କିଛି ବାକି ନ ରଖି—
2. Without leaving any remainder.

ନିଃଶେଷକୃତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । (ନିଃଶେଷ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟ ତ)—ଯେ କିଛି ବାକି ନ ରଖି ସବୁଯାକ
Nihśeshakṛuta (ନିଃଶେଷକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଖାଦ୍ୟ ଖାଇଦିଏ; ଯେ ଖାଇଲା ପରେ କିଛିମାତ୍ର ବସ୍ତୁ ଛାଡ଼ି ନ ଯାଏ—
Eating one's meals without any remainder (M. W.)

୨ । (ନିଃଶେଷ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ମବାଚ୍ୟ ତ)—ଯେଉଁ ବସ୍ତୁକୁ ବା ପାତ୍ରକୁ ବା ଭାଣ୍ଡକୁ ନିଃଶେଷିତ କରି ଯାଇଅଛି—
2. Completely emptied of its contents.

ନିଃଶେଷତଃ—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ (ନିଃଶେଷ+ତଃ)—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—
Nihśeshataḥ 1. Completely; wholly; entirely (M. W.).

୨ । କୌଣସି ଅଂଶ ବାକି ନ ରଖି—
2. Without leaving any remainder.

ନିଃଶେଷମୁଷିତ—ସଂ. ବି—ଯହିଁରୁ ବା ଯାହାଠାରୁ ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ଚୋରି
Nihśeshamushita ହୋଇ ଯାଇଅଛି—Totally robbed out (M. W.)

ନିଃଶେଷିତ—ସଂ. ବିଣ (ନିଃ+ଶେଷ+ଇତ) —୧ । ସମାପ୍ତ —
Nihśeshita 1. Completed; finished.

୨ । ବିଧ୍ୱସ୍ତ—2. Utterly destroyed.

୩ । ଯାହା ସରି ଯାଇଅଛି; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବ୍ୟୟିତ—
3. Exhausted; totally consumed; drained to the dregs; emptied; spent up.

୪ । ଯହିଁର ବା ଯାହାର କିଛି ମାତ୍ର ବଳି ପଡ଼ି ନାହିଁ—
4. Having nothing left.

ନିଃଶୋକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଶୋକ)—ଶୋକହୀନ—
Nihśoka Free from sorrow or care (M. W.).
(ନିଃଶୋକା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିଃ ଶୋକତା—ବ)

ନିଃଶୋଧ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ+ଶୋଧ=ନିର୍ମଳ)—
Nihśodhya ୧ । ଧୁଆ ଯାଇଥିବା—1. Washed.

୨ । ନିର୍ମଳ—2. Pure; clean.

୩ । ମାଜିତ—3. Refind; cleansed; purified.

୪ । (ନିର୍=ନଞ୍ଚର୍ଥକ+ଶୋଧ)—ଯାହା ଶୋଧିତ ହେବାର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ—4 Not to be cleansed or purified.

ନିଃଶ୍ୱସନ—ସଂ. ବି. (ନିଃ+ଶ୍ୱସ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nihśwasana ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରିବା—Breathing; inhaling and exhaling

ନିଃଶ୍ୱାସ—ସଂ. ବି. ୧ । (ନିର୍=ବାହାରକୁ+ଶ୍ୱାସ)—ପ୍ରାଣବାୟୁ;
Nihśwāsa ନାସାଗତ ବାୟୁ; ନାକଦ୍ୱାରା ବାହାରକୁ ଛଡ଼ାଯିବା
(ନିଶ୍ୱାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାୟୁ—
1. Respiration; breathing of life: exhalation, air expelled by the nostrils.

୨ । (ନିର୍=ଉତ୍ତରକୁ+ଶ୍ୱାସ)—ନାକଦ୍ୱାରା ଦେହ ମଧ୍ୟକୁ ନିଆଯିବା ବାୟୁ—2. Inhalation; air inhaled through the nostrils.

[ଦ୍ର—ନାକ ବାଟେ ଗୃହୀତ ଶ୍ୱାସ ଓ ନାକବାଟେ ତ୍ୟକ୍ତ ଶ୍ୱାସ ଉଭୟକୁ ନିଃଶ୍ୱାସ ବୋଲାଯାଏ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରଶ୍ୱାସର ଅର୍ଥ କେବଳ ବାହାରକୁ ଛାଡ଼ିବା ଶ୍ୱାସ ।]

ଦେ. ବି—ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ—Sigh.

ନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରିବା (ଦେଖ)
Nihśwāsa chhārdibā Nihśwāsa māribā (See)

ନିଃଶ୍ୱାସ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପେଟ ଉତ୍ତରକୁ ନାକବାଟେ ଦମ୍ ନେବା—
Nihśwāsa nebā To inhale.

ନିଃଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ନିଃଶ୍ୱାସ+ପ୍ରଶ୍ୱାସ)—ପ୍ରାଣବାୟୁ
Nihśwāsa praśwāsa ଗ୍ରହଣ ଓ ତ୍ୟାଗ; ପୂରକ ଓ ରେଚକ—
Respiration; exhaling and inhaling.

ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶରୀର ଉତ୍ତର ପବନକୁ ନାକବାଟେ
Nihśwāsa māribā ପଦାକୁ ଛାଡ଼ିବା—To breathe; to respire; to exhale.

ନିଃଶ୍ମଶ୍ରୁ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ନିର୍+ଶ୍ମଶ୍ରୁ)—ଯାହାର ମୁଣ୍ଡ ଦାଢ଼ି ନାହିଁ—
Nihśmaśru Beardless.

ନିଃଶ୍ରମ—ସଂ. ବି—ନିଶ୍ରମ (ଦେଖ)
Nihśrama Niśrama (See)

ସ. କ୍ରି. ବିଣ—ବିନା ପରିଶ୍ରମରେ—without labour.

ନିଃଶ୍ରମେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ନିଃଶ୍ରମ)—ଅକ୍ଳେଶରେ—
Nihśrame Easily.

ଭଲ ଜାଣିବାରୁ ଭୁଷ୍ଟେ ଅର୍ଜୁନର
ମିଳିଲେ ତେ ନିଃଶ୍ରମେ କଥିପ୍ରଥ ଗୀର । କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ

ନିଃଶ୍ରୟଣୀ—ସଂ. ବି. (ନିର୍=ନିଶ୍ଚୟ+ଶ୍ରି ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+
Nihśrayaṇi କରଣେ ଅନ+ଙ୍ଗୀ ଈ)—୧ । ଅଧିରୋହିଣୀ;
ନିଃଶ୍ରେଣୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ସିଢ଼ି; ନିଶୁଣୀ—1. Flight of steps;
ନିଃଶ୍ରେୟଣୀ } stair; ladder.

୨ । ଖଜୁର ଗଛ—2 Date palm tree.

୩ । ଏକପ୍ରକାର ଘାସ—
3. A kind of grass (M. W.).

ନିଃଶ୍ରୀ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଶ୍ରୀ)—୧ । ଶ୍ରୀହୀନ—
Nihśrī 1. Ugly.
(ନିଃଶ୍ରୀକ—ଅନ୍ୟରୂପ ପୁଂ) ୨ । ଯାହାକୁ ଶ୍ରୀହୀନ କରାଯାଇ ଅଛି—
(ନିଃଶ୍ରୀକା—ଅନ୍ୟରୂପ ସ୍ତ୍ରୀ) 2 Deprived of glory or
(ନିଃଶ୍ରୀତା—ବ) lustre (M. W.).

୩ । ଅସୁଖୀ; ଦୁଃଖୀ—3. Unhappy (Apte).
୪ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—4. Unfortunate (M. W.).
୫ । ଗୌରବହୀନ—5. Inglorious (M W.).

ନିଃଶ୍ରେଣି—ସଂ. ବି. (ନିର୍=ନିଷ୍ପୃ+ଶ୍ରେଣି=ସଂକ୍ରି)—
Niḥśreṇi ନିଃଶ୍ରୟଣୀ (ଦେଖ)
(ନିଶ୍ରେଣୀ; ନିଃଶ୍ରେଣିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Niḥśrayaṇī (See)

ନିଃଶ୍ରେୟସ—ସଂ. ବି. (ନିର୍=ନିଶ୍ଚିତ, ଭୁଶ+ଶ୍ରେୟସ୍=ମଙ୍ଗଳ;
Niḥśreyasa ଯାହା ଜୀବର ନିଶ୍ଚିତ ମଙ୍ଗଳ)—୧ । ଜୀବର ପରମ ସୁଖ—1. Final beatitude; summum bonum.
୨ । ମୁକ୍ତି; ମୋକ୍ଷ—2. Salvation; liberation, emancipation.
୩ । କୁଶଳ; ମଙ୍ଗଳ; ଶୁଭ; ସୁଖ—
3. Happiness; felicity.
୪ । ଜ୍ଞାନ; ବିଦ୍ୟା—4. Knowledge; learning.
୫ । ଭକ୍ତି—5. Devotion; reverence.
୬ । ବିଶ୍ୱାସ; ପ୍ରତ୍ୟୟ—6. Belief; faith.
୭ । ଶିବ; ମହାଦେବ—7. God Śiba.
୮ । ଜନ୍ମାନ୍ତରରୁ ମୁକ୍ତି—8. Emancipation of the soul from another birth after this life; freedom from rebirth.
ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଶ୍ରେୟସ୍; ଯାହାଠାରୁ ଉନ୍ନତତର
(ନିଃଶ୍ରେୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଅନ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ)—ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ; ସର୍ବୋତ୍ତମ—Best; most excellent (Apte).

ନିଃଷମ—ସଂ. ଅ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ସମ; ଷତ୍ୱ ବିଧାନ)—
Niḥshama ୧ । ଦୁଃଖମ; ନିନ୍ଦା—1. Blame.
୨ । ଶୋକ—2. Grief; sorrow.

ନିଃସଂକକ୍ଷ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ସଂକକ୍ଷା)—ଅବ୍ୟାକୁଳ—
Niḥsaṁkaksha Not perplexed or confused (M.W.)

ନିଃସଂକଳ୍ପ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ସଂକଳ୍ପ)—ସଂକଳ୍ପରହିତ—
Niḥsaṁkalpa Having no determination
(ନିଃସଂକଳ୍ପା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିଃସଙ୍କଳ୍ପ—ଅନ୍ୟରୂପ) or will.

ନିଃସଂକ୍ଷୋଭ—ସଂ ବିଣ. (ନିର୍+ସଂକ୍ଷୋଭ)—ଅବିଚଳିତ—
Niḥsaṁkshobha Unshaken (M. W.)

ନିଃସଂଖ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ସଂଖ୍ୟା)—ଅସଂଖ୍ୟ—
Niḥsaṁkhya Countless; innumerable.

ନିଃସଂଜ୍ଞ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ନାହିଁ+ସଂଜ୍ଞା)—
Niḥsaṁjña ୧ । ଚେତନାରହିତ—
(ନିଃସଂଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Unconscious; insensible.
୨ । ଅଚେତନ—2. Senseless.

ନିଃସଂଶୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ସଂଶୟ)—
Niḥsaṁsaya ନିଃସନ୍ଦେହ (ଦେଖ)
Niḥsandeha (See)

ନିଃସଂସ୍କାର—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି, ନିର୍+ସଂସ୍କାର)—
Niḥsaṁskāra ୧ । ସଂସ୍କାରରହିତ—1 Unpurified; uninitiated.
୨ । ଅଶିକ୍ଷିତ—2. Uneducated (M. W.)
୩ । ଅଭଦ୍ର—3. Ill mannered (M. W).

ନିଃସଖ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସଖା=ବନ୍ଧୁ)—
Niḥsakha ୧ । ସଖାହୀନ; ବନ୍ଧୁହୀନ—1. Friendless.
(ନିଃସଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିରାଶ୍ରୟ—2 Helpless.

ନିଃସଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ସଙ୍ଗ)—
Niḥsaṁga ୧ । ସଙ୍ଗ ବା ଅନୁରାଗରହିତ—
(ନିଃସଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Absence of attachment (M.W.)
୨ । ଏକାଗ୍ରତା—2. Entire concentration (M. W)
ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ସଙ୍ଗ)—
୧ । ସଙ୍ଗରହିତ—1. Without a companion
୨ । ସମ୍ପର୍କଶୂନ୍ୟ; ନିର୍ଲିପ୍ତ—
2 Unattached; unconnected.
୩ । ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ—3. Disinterested.
୪ । ବିଷୟାନୁରାଗରହିତ; ଅନୁରାଗଶୂନ୍ୟ—
4. Indifferent to worldly matters.
୫ । ଏକାକୀ—5. Solitary; alone; separate; single.
୬ । ଅପ୍ରତିବନ୍ଧ; ବାଧାରହିତ—6. Unobstructed.
୭ । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବେ ବିଚରଣକାରୀ—
7. Moving freely.

ନିଃସଙ୍ଗତା—ସଂ. ବି. (ନିଃସଙ୍ଗ+ଭାବ. ତା)—
Niḥsaṁgatā ୧ । ବିଷୟବୈରାଗ୍ୟ—1. Indifference to
[ନିଃସଙ୍ଗତ୍ୱ, ନିଃସଙ୍ଗତା(ତ୍ୱ)—ଅନ୍ୟରୂପ] worldly concerns
୨ । ସଙ୍ଗରହିତ ଅବସ୍ଥା—2. Singleness.

ନିଃସଚିବ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିର୍+ସଚିବ)—
Niḥsachiba ମନ୍ତ୍ରୀହୀନ—Without a minister or councillor.

ନିଃସଞ୍ଚାର—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନିର୍+ସଞ୍ଚାର)—୧ । ଗତି ହୀନ—
Niḥsañchāra 1. Not moving about.
(ନିଃସଞ୍ଚାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ଗୃହ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ଯାଏ ନାହିଁ—
2. Not leaving one's home.
୩ । ଭ୍ରମଣରହିତ; ପାଦଚାରୀହୀନ—
3. Not taking a walk (M. W.)

ନିଃସତ୍ତ୍ୱ(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସତ୍ତ୍ୱ)—
Niḥsatwa(ttwa ୧ । ସାରହୀନ—1. Unsubstantial.
୨ । ସାହସହୀନ—2. Wanting in courage.
୩ । ଦୁର୍ବଳ—3. Weak
୪ । ବଳହୀନ; ଅସମର୍ଥ—4. Powerless; impotent.
୫ । ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟ—5. Destitute of animate beings.
୬ । ହୀନ—6. Wretched; miserable (M.W.)
୭ । ତେଜୋହୀନ—7. Unenergetic (M. W.):

୮ । ନୀଚ—8 Mean; low (M. W.)
୯ । ହେୟ—9 Insignificant (M.W.)
ସ. ବି—୧ । ତେଜୋହୀନତା; ଶକ୍ତିହୀନତା—
1. Want of energy or power (M,W.)
୨ । ହେୟତା—2. Insignificance (M, W,)
୩ । ଅନସ୍ତିତ୍ୱ—3, Non existence (M, W,)
ଦେ. ବିଣ—ନିଃସତ୍ତ୍ୱବାନ୍ (ଦେଖ)
Nihsatwabān (See)

ନିଃସତ୍ତ୍ୱ(ତ୍ତ୍ୱ)ବାନ୍—ଦେ. ବିଣ.— (କଚରଅ; ସ. ନିଃସତ୍ତ୍ୱ)—
Nihsatwa(ttwa)bān ଯାହାର କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ ସ୍ୱତ୍ୱ ବା ଅଧିକାର ନାହିଁ;—Having no right or title to a property.
(ନିଃସତ୍ତ୍ୱବାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଃସତ୍ୟ— ସ. ବିଣ— (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସତ୍ୟ)—
Nihsatya ୧ । ଅସତ୍ୟ; ମିଥ୍ୟା—1. Untrue, false.
(ନିଃସତ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ପୁଂ.)—ମିଥ୍ୟାବାଦୀ—2. Lying.
୩ । ଯେ ଆପଣାର ସତ୍ୟ ରକ୍ଷା ନ କରେ—
3. Not keeping one's solemn promise.

ନିଃସତ୍ୟତା—ସ. ବି.—(ନିଃସତ୍ୟ+ଭାବ ତା)—ଅନୃତ; ମିଥ୍ୟା—
Nihsatyatā Untruth; falsehood.

ନିଃସନ୍ତାନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି ନିଃ+ସନ୍ତାନ)—
Nihsantāna ୧ । ଅପୁତ୍ରକ; ଅନପତ୍ୟ; ଅଣ୍ଟୁଲୁଡ଼ା—
(ନିଃସନ୍ତାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Childless; without issue;
(ନିଃସନ୍ତାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) issueless.
୨ । ନାଲିଅରସ୍; ନିର୍ବଂଶ—2. Destitute of posterity; leaving no heirs to succeed.

ନିଃସନ୍ଦିଗ୍ଧ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ସମ+ଦିହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ତ)—
Nihsandigdha ୧ । ସନ୍ଦେହରହିତ; ଯାହାର ମନରେ ସନ୍ଦେହ
(ନିଃସନ୍ଦିଗ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ନାହିଁ—1. Undoubting.
୨ । ନିଃଶଙ୍କ; ଅଶଙ୍କିତ—2. Unsuspecting; having no apprehension.
୩ । ଯହିଁରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ; ନିଶ୍ଚିତ—
3. Not doubtful; certain.

ନିଃସନ୍ଦେହ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ନିର୍=ନାହିଁ+ସନ୍ଦେହ)—
Nihsandeha ୧ । ନିଶ୍ଚିତ— 1 Certain.
୨ । ସ୍ପଷ୍ଟ - 2 Very clear.
୩ । ସନ୍ଦେହ ରହିତ—3. Indubitable; undoubted; doubtless.
୪ । (ପୁଂ.) ଯାହା ମନରୁ ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହୋଇଅଛି—
(ନିଃସନ୍ଦେହା—ସ୍ତ୍ରୀ) 4. Freed from doubt.

ନିଃସନ୍ଧି— ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସନ୍ଧି)—
Nihsandhi ୧ । ଯାହାର ସନ୍ଧି ବା ଗଣ୍ଠି ନ ଥାଏ; ଯାହାର ଯୋଡ଼ ନାହିଁ—1. Jointless; seamless.
୨ । ଅଭେଦ୍ୟ; ଅବଚ୍ଛେଦ୍ୟ—2. Inseparable; impervious.
୩ । ଦୃଢ଼—3. Firm; closely knit; compact.
୪ । ଘନ—4. Dense.

ନିଃସପତ୍ନ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସପତ୍ନ)—
Nihsapatna ୧ । ଶତ୍ରୁରହିତ—1. Without enemy;
(ନିଃସପତ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) having no enemies.
୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ଇଜମାଲି ସ୍ୱାମିତ୍ୱ ନ ଥାଏ—2. Not having the possession of anything with another. (M W.)
୩ । ଯେଉଁ ବସ୍ତୁରେ ଏକ ଛଡ଼ା ଅଧିକ ସ୍ୱାମୀ ବା ଦାବିଦାର୍ ନ ଥାଏ—3. Not claimed by another; belonging exclusively to one possessor
୪ । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିରହିତ—4. Unrivalled; having no rival.
୫ । ସମକକ୍ଷ ରହିତ—5 Unparallelled.

ନିଃସମ୍ପର୍କ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର+ସମ୍ପର୍କ)—
Nihsamparka ୧ । ଯାହାର କିଛିମାତ୍ର ସମ୍ପର୍କ ବା ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ—
(ନିଃସମ୍ପର୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Unconnected; not related.
୨ । ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବହୀନ—2, Destitute of relatives or connections.
୩ । ଯାହା ସଙ୍ଗେ କଥକର କୌଣସି ରସ୍ତା ନାହିଁ—
3. Not related to the speaker.
୪ । ଯେ ଆପଣାର ନୁହେଁ; ପର—4. Outsider.

ନିଃସମ୍ପର୍କୀୟ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ. ନିଃସମ୍ପର୍କ)—୧ । ଯାହାସଙ୍ଗେ
Nihsamparkīya କିଛିମାତ୍ର ରକ୍ତ ବା ଯୌନ ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ—
(ନିଃସମ୍ପର୍କୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Having no relationship (by blood or marriage) with.
୨ । ସମ୍ପର୍କରହିତ—
2. Unconnected; unconcerned.

ନିଃସମ୍ପାତ—ସ. ବିଣ (ନିର୍+ସମ୍ପାତ=ଗମନାଗମନ) —
Nihsampāta ୧ । ଅବରୁଦ୍ଧ—1. Blocked up.
୨ । ଗମନାଗମନଶୂନ୍ୟ; ଅଗଳାଗ୍ନି—
2. Affording no passage.
ବି—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ଯେଉଁ ସମୟରେ ଗମନାଗମନ ହୁଏ ନାହିଁ)—ନିଶୀଥ; ଅଧରାତ୍ରି; ନିଶାରାତ୍ରି; ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରି—
1. Midnight; dead of night.
୨ । ଘୋର ଅନ୍ଧକାର—
2. Thick darkness (M. W)

ନିଃସମ୍ବନ୍ଧ —ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ନିଃସମ୍ପର୍କ (ଦେଖ)
Nihsambandha Nihsamparka (See)
(ନିଃସମ୍ବନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଃସମ୍ବଳ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସମ୍ବଳ=ସମ୍ପତ୍ତି)—
Nihsambala ସଙ୍ଗତିହୀନ; ଦରିଦ୍ର; ନାଦାନ ଛଅ ବିଆ—
(ନିଃସମ୍ବଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) Poor; penniless; destitute; pocketless.

ନିଃସମ୍ବାଧ—ସଂ. ବିଣ (ନିର୍ + ସମ୍ବାଧ)—୧ । ଜନସମ୍ବାଧଶୂନ୍ୟ—
Niḥsambādha 1. Not crowded.
୨ । ନିର୍ଜନ—2. Solitary.

ନିଃସମ୍ବାଧ ବେଳା—ସଂ. ଷଷ୍ଠୀ (କର୍ମଧା. ନିଃସମ୍ବାଧ+ବେଳା)—
Niḥsambādha belā ଯେଉଁ ସମୟରେ ରାସ୍ତା ଆଦିରେ ଲୋକ-ସମ୍ବାଧ ନ ଥାଏ—A time when there is no crowding in the way or streets.

ନିଃସମ୍ଭ୍ରମ——ସଂ. ବି (ନିର + ସମ୍ଭ୍ରମ)—ଅବିଚଳିତ—
Niḥsambhrama Not perplexed; unembarassed.

ନିଃସରଣ—ସଂ. ବି (ନିର୍=ବାହାରକୁ + ସୃ ଧାତୁ=ଯିବା+ଅନ)—
Niḥsaraṇa ୧ । ବହିର୍ଗମନ—1. Going forth; escaping.
୨ । ବହିର୍ଗମନପଥ—2. Outlet; gate; exit.
୩ । ନିର୍ଗମନ; ନିର୍ଗତ ହେବା—
3. Coming out; exit; issuing out.
୪ । ନିଚୁଡ଼ିବା—4. The state of being pressed out trickling; oozing.
୫ । ଗୃହର ଦ୍ୱାର; ଦୁଆରମୁହଁ; ଯେଉଁ ବାଟେ ଘରୁ ପଦାକୁ ବାହାରନ୍ତି—5. Exit of a house; entrance; door.
୬ । ନିର୍ବାଣ—6. Extinction; annihilation.
୭ । ମୋକ୍ଷ; ମୁକ୍ତି—7. Final liberation; salvatiou; beatitude.
୮ । ମୃତ୍ୟୁ; ମରଣ—8. Death; demise; expiring; decease; dying,
୯ । ପ୍ରତୀକାର—9 Remedy.
୧୦ । ଉପାୟ—10. Means; expedient.
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପରେ ସମାସରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ବାୟୁନିଃସରଣ; ପ୍ରାଣ ବାୟୁନିଃସରଣ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ନିଃସରଣି—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଃ + ସରଣି) —୧ । ପଥଶୂନ୍ୟ—
Niḥsaraṇi 1. Pathless.
୨ । ଯାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରି ହୁଏ ନାହିଁ—
2 Impracticable (M. W).

ନିଃସରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନିଃସରଣ)—୧ । (ଜଳାଦି) ଝରିବା;
Niḥsaribā ବୋହିବା—1. To flow.
ନିଃସରା ଭବ ଭବ ବାର ନିଃସରିବା ଗୁରୁ ପହରେ ନିସ୍ପନ ଯୁଗୁଁ—
ନିଃସରଣହୀନା ଜଳସ୍ରୁତି, ଜଳେ ସଚକ୍ଷୁ ଓ ଗୀତ ।
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିର୍ଗତ ହେବା; ବାହାରିବା—
2. (figurative) To come out.
ଶ୍ରୀମୁଖ ପଙ୍କଜୁଁ ନିଃସରିଲା ବାଣୀ—ଗୁପ୍ତାଚାର୍ଯ୍ୟ. ନିଜକେଶ୍ୱର ।

ନିଃସର୍ପ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର + ସର୍ପ) ଯେଉଁଠାରେ ସର୍ପ ନାହାନ୍ତି—
Niḥsarpa Serpentless; free from snakes.

ନିଃସଲିଲ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର + ସଲିଲ)—ଜଳହୀନ; ନିର୍ଜଳ—
Niḥsalila Waterless.

ନିଃସହ—ସଂ. ବିଣ (ନିର୍ + ସହ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—୧ । ଅସହ୍ୟ;
Niḥsaha ଦୁଃସହ—1. Unbearable.
[ନିଃସହତା(ତ୍ୱ)—ବି] ୨ । ଅସହନୀୟ—2 Intolerable.
୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଅଧୀର—3. Impatient
୪ । ଯେ ସହ୍ୟ ନ ପାରେ —
4. Unable to bear or suffer.
୫ । ଅଦମ୍ୟ—5. Irresistible.
୬ । ଶକ୍ତିହୀନ; ଦୁର୍ବଳ —
6. Powerless; weak (M. W.).
୭ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଯାହା ଭାର ସହ୍ୟ ନ ପାରେ—
7. Not able to support (M W.).
୮ । ଯାହା ବାଧା ଦେଇ ନ ପାରେ—
8. Not able to resist (M. W.)

ନିଃସହାୟ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର + ସହାୟ)—୧ । ଅସହାୟ;
Niḥsahāya ସହାୟଶୂନ୍ୟ— 1. Helpless.
(ନିଃସହାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିରବଲମ୍ବନ—
[ନିଃସହାୟତା(ତ୍ୱ)—ବି] 2. Having no support.

ନିଃସାଧ୍ୱସ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର+ସାଧ୍ୱସ) —ସାହସୀ; ନିର୍ଭୀକ—
Niḥsādhwasa Fearless; bold; undaunted.
[ନିଃସାଧ୍ୱସତା(ତ୍ୱ)—ବି] (ନିଃସାଧ୍ୱସା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଃସାମର୍ଥ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସାମର୍ଥ୍ୟ,—୧ । ଅଯୋଗ୍ୟ—
Niḥsāmarthya 1. Unsuitable; unfit.
(ନିଃସାମର୍ଥ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅସମର୍ଥ—2. Incapable.
(ନିଃସାମର୍ଥ୍ୟତା—ବି)

ନିଃସାମାନ୍ୟ—ସଂ.ବିଣ (ନିର + ସାମାନ୍ୟ) —ଅସାମାନ୍ୟ; ଅସାଧାରଣ—
Niḥsāmānya Uncommon; extraordinary.
(ନିଃସାମାନ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିଃସାମାନ୍ୟତା—ବି)

ନିଃସାର—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସାର) —୧ । ରସହୀନ—
Niḥsāra 1. Sapless.
(ନିଃସାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସାରହୀନ; ଅସାର—
[ନିଃସାରତା(ତ୍ୱ)—ବି] 2. Unsubstantial.
୩ । ନିସ୍ତେଜ—3. Spiritless.
୪ । ମଜ୍ଜାହୀନ—4. Pithless.
୫ । ତୁଚ୍ଛ—5 Worthless.
ବି—୧ । (ନିର + ସୃ ଧାତୁ =ଗତି କରିବା+କରଣ. ଅ)
ନିର୍ଗମ ପଥ—1. Door; exit; outlet.
୨ । ସଙ୍ଗୀତର ତାଳ —
2. A kind of time in music.
୩ । ବାହାରିଯିବା; ବହିର୍ଗମନ—
3. Going forth; going out (Apte).

ନିଃସାରକ—ସଂ. ବିଣ (ନିଃ + ସୃ ଧାତୁ ଣିଚ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯାହା
Niḥsāraka କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ନିଃସରଣ କରାଏ ବା ଯାହା
(ନିଃସାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବାହାର କରିଦିଏ; ଯାହା ନିଗାଡ଼ି ଦିଏ—

Emptying; driving (any thing) out; causing to escape.

ବ— ଏକପ୍ରକାର ଅତିସାର—A kind of diarroeha (M. W.)

ନିଃସାରଣ—ସଂ. ବି. (ନିଃ+ସୃ ଧାତୁ ଣିଚ+ଲ୍ୟୁ. ଅନ)—
Nihsāraṇa ୧ । ନିର୍ବାସନ—1. Exiling
୨ । ବହିଷ୍କରଣ—2. Expelling; driving out.
୩ । କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବରଖାସ୍ତ କରିବା—3. Dismissal.
୪ । ଘରର ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାର—4. Entrance; door.
୫ । ନିର୍ଗମନ ପଥ—5. Exit; outlet.
୬ । ନିଷ୍କାସନ; ନିଗାଡ଼ିବା—
6. Emptying; pressing out.

ନିଃସାରା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିର୍+ସାର=ସାର; +ଆ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nihsārā ( ) କଦଳୀ ଗଛ—Plantain tree.

ନିଃସାରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ସୃ ଧାତୁ ଣିଚ+କର୍ମ. ତ)—
Nihsārita ୧ । ବହିଷ୍କୃତ—1. Expelled; driven out.
(ନିଃସାରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବରଖାସ୍ତ କରାଯାଇଥିବା—2. Dismissed.
୩ । ନିଗଡ଼ା ହେଇଥିବା—3. Emptied; pressed out.
୪ । ନିଷ୍କାସିତ—4. Cast out.
୫ । ନିର୍ବାସିତ—5. Exiled.

ନିଃସାହସ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସାହସ)—ଭୀରୁ—
Nihsāhasa (ନିଃସାହସା—ସ୍ତ୍ରୀ) Coward; timid.

ନିଃସାହସିକ—ଦେ ବିଣ.—ନିଃସାହସ (ଦେଖ)
Nihsāhasika Nihsāhasa (See)
(ନିଃସାହସିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଃସାହୀ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଃସହାୟ) — ନିରାଶ୍ରୟ; ସହାୟଶୂନ୍ୟ—
Nihsāhī Helpless.

ପୂର୍ବ ବୋଲନ୍ତି ଲକ୍ଷଣ, ଧର୍ମ କରନ୍ତି ପ୍ରମାଣ
ନିଃସାହୀ ନିର୍ବଳଲୋକମାନେ—ଦଶରଥ. ବଚନିକାମାୟଣ ।

ନିଃସୀମ—ସଂ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି, ନିର୍+ସୀମନ୍; ନିଃସୀମନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଅସୀମ—1. Limitless; boundles.
୨ । ଅପରିମେୟ—2. Immeasurable. (M. W.)
୩ । ଅତି ମହତ୍—3. Grand. (M. W.)
୪ । ଅନନ୍ତ—4. Infinite. (M. W.)

ନିଃସୁଖ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସୁଖ)—୧ । ଦୁଃଖିତ—
Nihsukha Sad.
(ନିଃସୁଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁଃଖୀ—2. Unhappy.
୩ । ନିରାନନ୍ଦ—3. Joyless.
୪ । ଅପ୍ରୀତିକର—4. Disagreeable (M. W.)
୫ । କଷ୍ଟପ୍ରଦ—5 Distressing.

ନିଃସୃତ—ସଂ. ବିଣ—(ନିର୍+ସୃ ଧାତୁ=ଗତି କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nihsruta ୧ । ବହିର୍ଗତ—1. Gone out.
(ନିଃସୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିର୍ଗତ—2 Issued out.
୩ । ବୋହିଯିବା—3. Trickled out; flown out.

ନିଃସୁବର୍ଣ୍ଣକ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ସୁବର୍ଣ୍ଣ; କ ଅଗମ)—୧ । ଯାହାଠାରୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାଢ଼ି ନିଆ ଯାଇ ଅଛି—
Nihsubarṇaka (ନିଃସୁବର୍ଣ୍ଣିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Deprived of gold. (M W)
୨ । ଯହିଁରେ ବା ଯାହାଠାରେ ସୁନା ନାହିଁ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣହୀନ—
2. Goldless.

ନିଃସୋମକ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସୋମ+କ ଅଗମ)—
Nihsomaka ଚନ୍ଦ୍ରହୀନ—Moonless. (M W)

ନିଃସ୍ତମ୍ଭ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସ୍ତମ୍ଭ) —ଯହିଁର ସ୍ତମ୍ଭ ନାହିଁ—
Nihstambha Having no post or pillar. (M W)

ନିଃସ୍ନେହ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର+ସ୍ନେହ)—୧ । ସ୍ନେହଶୂନ୍ୟ—
Nihsneha 1. Love-less; devoid of affection.
(ନିଃସ୍ନେହା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମମତାଶୂନ୍ୟ—
2. Unfeeling; indifferent.
୩ । ତୈଳରହିତ; ଯାହା ତେଲିଆ ବା ଚିକଣା ନୁହେଁ—
3. Not unctuous or greasy.
୪ । ଶୁଖିଲା; ଯାହା ଓଦା ନୁହେ—4. Not wet; dry.

ନିଃସ୍ନେହ ଫଳା—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଃସ୍ନେହ+ଫଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —
Nihsneha phalā ଭେଣ୍ଡି ବାଇଗଣ—
Solanum Diffusumo (M. W)

ନିଃସ୍ନେହା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅତସୀ; ତିସି; ପେଶୁଗୁଲୁ—
Nihsnahā Linseed; Linun Usitatissimum. (M.W)

ନିଃସ୍ପନ୍ଦ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର+ସ୍ପନ୍ଦ)—୧ । ସ୍ପନ୍ଦ ବା କମ୍ପନରହିତ—
Nihspanda 1. Still; without vibrations; no. throbbing.
(ନିଃସ୍ପନ୍ଦୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନିଃସ୍ପନ୍ଦା—ବି) ୨ । ଅଚଳ—2. Motionless; firm.

ନିଃସ୍ପର୍ଶ—ସଂ. ବିଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର+ସ୍ପର୍ଶ)—କଠିନ; ଯାହା କୋମଳ ନୁହେ—Hard; rough (M. W)

ନିଃସ୍ପୃହ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର+ସ୍ପୃହା)—୧ । ସ୍ପୃହାରହିତ—
Nihspṛuha 1. Without avidity or anxiety or eagerness.
(ନିଃସ୍ପୃହା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିଃସ୍ପୃହତା—ବି)
୨ । ଅନିଚ୍ଛୁକ—2 Unwilling.
୩ । ନିଷ୍କାମ; ବାଞ୍ଛାଶୂନ୍ୟ—2. Free from desire.
୪ । ଲାଳସାହୀନ—4. Not longing for. (M. W)

ନିଃସ୍ୱ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର=ନାହିଁ+ସ୍ୱ=ଧନ)—
Nihswa ୧ । ଦରିଦ୍ର; ଗରିବ—1. Poor; indigent.
(ନିଃସ୍ୱା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁଃଖୀ; ନିର୍ଧନ—2. Penniless.
ନିଃସ୍ୱତା } ବି ୩ । ଅନାଥ—3. Helpless
ନିଃସ୍ୱତ୍ୱା } ୪ । ଜ୍ଞାତିରହିତ—
4. Having no relatives or connections.

ନିଃସ୍ୱତ୍ୱ—ସଂ. ବି. (ନିଃସ୍ୱ+ଭାବ. ତ୍ୱ)—ଦାରିଦ୍ର୍ୟ—
Nihswatwa Poverty; indigence.
ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଅଧିକାର ବା ସ୍ୱାମିତ୍ୱ ରହିତ—1 Having no title or interest in any property.

୨ । ବେ-ଇଲ୍ଲାକାଦାର୍; ସମ୍ପର୍କରହିତ —
2. Unconnected; devoid of all connections.

ନିଃସ୍ୱତ୍ୱବାନ୍ —ଦେ. ବିଣ. (କଟରଅ) (ସ. ନିଃସ୍ୱତ୍ୱ)—ନିଃସ୍ୱତ୍ୱ (ଦେଖ)
Nihswatwabān Nihswatwa (See)

ନିସ୍ୱନ—ସ. ବିଣ. (ନିର୍=ନାହିଁ+ସ୍ୱନ=ଶବ୍ଦ ସହିତରେ)—ସ୍ୱନ ବା ସ୍ୱରହୀନ—Soundless.
Nihswana

ବାଲିଛ ନିଃସ୍ୱନ ବଳିଣୀ—ଭାଗ୍ୟ, ବୈଦେହୀଃଦେବୀସ ।

ସ. ବି. (ନିର୍+ସ୍ୱନ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ରବ; ଧ୍ୱନି—Sound. (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)

ନିଃସ୍ୱଭାବ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ସ୍ୱଭାବ)—
Nihswabhāba ୧ । ଚରିତ୍ରହୀନ—1. Immoral; unprincipled.
୨ । ବିଶେଷତ୍ୱହୀନ—2. Void of peculiarities.
ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଃସ୍ୱ+ଭାବ) —ଦାରିଦ୍ର୍ୟ; ନିର୍ଧନତା—Poverty; adversity.

ନିଃସ୍ୱାଦୁ—ସ. ବିଣ. (ନିର୍+ସ୍ୱଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ) —
Nihswādu ୧ । ସ୍ୱାଦରହିତ—1 Tasteless; insipid.
୨ । ସାରଶୂନ୍ୟ; ନିଃସାର—2. Spiritless; vapid.
୩ । ନୀରସ—3. Sapless.

ନିଃସ୍ୱାମିକା—ସ. ତତ୍ସ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିର୍+ସ୍ୱାମିନ୍+କ ଆଗମ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nihswāmikā ସ୍ୱାମୀହୀନା (ସ୍ତ୍ରୀ) —
Having no husband (M. W).

ନିଃସ୍ୱୀକୃତ—ସ. ବିଣ. ସୁଂ. (ନିଃସ୍ୱ+ଅଭୂତ ତଦ୍ଭାବେ ଚ୍ୱି+କ୍ତ)—
Nihswikrute ଯାହାକୁ ନିଃସ୍ୱ କରାଯାଇଅଛି; ନିର୍ଧନୀକୃତ —
(ନିଃସ୍ୱୀକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Deprived of one's properties;
(ନିଃସ୍ୱୀକରଣ—ବି) impoverished.

ନିଃସ୍ୟନ୍ଦ—ସ. ବିଣ. (ନିର୍+ସ୍ୟନ୍ ଧାତୁ=କ୍ଷରିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Nihsyanda ଅ) —୧ । ନିର୍ଗତ—1. Issuing forth.
(ନିସ୍ସ୍ୟନ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କ୍ଷରିତ; ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ ବୋହୁଥିବା—2. Dropping; distilled.
ସ. ବି—ନିଃସ୍ୟନ୍ଦନ (ଦେଖ)
Nihsyandana (See)

ନିଃସ୍ୟନ୍ଦନ - ସ. ବି. (ନିର୍+ସ୍ୟନ୍ଦନ)—୧ । ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ ଝରିବା—1 Oozing out; coming out
Nihsyandana
(ନିଃଷ୍ୟନ୍ଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ) by drops; trickling; flowing down.
୨ । ଫଳ—2. Consequence; result (M. W).

ନିଃସ୍ୟନ୍ଦିତ—ସ. ବିଣ (ନିର୍+ସ୍ୟନ୍ଦ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) —
Nihsyandita ନିଃସ୍ୟନ୍ଦ (ଦେଖ)—Nihsyanda (See)

ନିଃସ୍ରବ—(ନିର୍+ସ୍ରୁ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ନିଃସ୍ରବଣ (ଦେଖ)
Nihsraba Nihsrabana (See)

ନିଃସ୍ରବଣ—ସ. ବି. (ନିଃ+ସ୍ରୁ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nihsrabana ୧ । ବ୍ୟୟ; କ୍ଷରିତ—
(ନିଃସାବ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Expense; expenditure.
୨ । କ୍ଷରଣ; ଦ୍ରବ ବସ୍ତୁର ପତନ; ବୋହିଯିବା —
2. Distillation; dropping; falling by drops; pouring forth of liquid; a discharge of liquid matter.
୩ । ଦ୍ରବବସ୍ତୁ—3. Liquid; lava.
୪ । ପରସ୍ରା; ପ୍ରସ୍ରାବ —
4. Discharge of urine.
୫ । ପେଜ; ଭାତମଣ୍ଡ – 5. Rice gruel; water pressed from boiled rice; starchy liquid extracted from boiled rice.
୬ । ଯାହା ବଳିପଡ଼େ – 6 Remainder; surplus.

ନିକ୍‌ରାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ
Nik-rāibā ନିକ୍‌ରାନା)—ନିକଲିବା; ତଡ଼ି ଦେବା—
To drive away.

ନିକ୍‌ରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ
Nik-ribā ନିକରନା)—ନିକଲିବା; ବାହାର ଯିବା—
To go away.

ନିକ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ନିକ୍ତ=ସ୍ୱଚ୍ଛ, ନିର୍ମଳ, ନିଷ୍କଳଙ୍କ, ଭୁଲ. ପ୍ରା.
Nika ନିକ୍ତଳଙ୍କ; ଫା. ନେକ୍=ସୁନ୍ଦର)—
(ନିକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ସରୁ ଓ ସଫା (ଚାଉଳ)—
ନୀକ 1. Fine and clear (rice),
ନେକ, ନୋକ୍, ନିକା, ୨ । ଭଲ; ଉତ୍ତମ; ସୁନ୍ଦର—
ନିକି, ନିକୀ 2. Good; fine; nice.
୩ । ପରିଷ୍କୃତ—3. Neat; clean.
୪ । ଦୋଷଶୂନ୍ୟ—4 Faultless.
୫ । ସୁସ୍ଥ—5. Hale; healthy.
୬ । ଅଖଣ୍ଡ – 6. Whole; unbroken.
୭ । ଅସଲି —7. Genuine.
୮ । ଅମିଶ୍ର—8. Unadulterated.

ନିକଉଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିର୍ଧନ; କପର୍ଦ୍ଦକ ହୀନ—
Nikaurdia 1. Poor; pennyless.
ନିକଡ଼ିଆ ୨ । ମୂଲ୍ୟହୀନ – 2. Of no value.
୩ । ମାଗଣା—3. Gratuitous.
ବି—ଧନହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି—Poor man.

ନିକଉଡ଼ିଆ ଏବ ଥାଆନ୍ତି ଦୂରେ । ଗ୍ରାମ୍ୟ. ପରତେ ଗୀତା ।

ନିକ କାମ - ଦେ. ବି (ସ. ନିଷ୍କଳଙ୍କ କର୍ମ—ଦୋଷଶୂନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—
Nika kāma Faultless work.

ନିକକ୍ଷ—ସ. ବି. (ନି+କକ୍ଷ)—କାଖର ଖୋଲ—
Nikaksha Armpit (M.W,)

ନିକ ଚାଉଳ—ଦେ. ବି—୧ । ସରୁ ସଫା ଚାଉଳ—
Nika chāula 1. Fine rice
୨ । ସୁପରିଷ୍କୃତ ଚାଉଳ —2. Well-cleaned rice.

ନିକଟ—ସ. ବିଣ. (ନି ଉପସର୍ଗ+କଟ ଧାତୁ=ସମୀପକୁ ଯିବା+ଅ;
Nikaṭa ଯାହା ପାଖରେ ଥିବାରୁ ତହିଁ ସମୀପକୁ ଯିବାକୁ
(ନୈକଟ୍ୟ—ବି) ପଡ଼େ ନାହିଁ)—

୧ । ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ— 1. Near; proximate.
୨ । ଅଦୂର— 2. Adjacent; lying close.
୩ । ଆସନ୍ନ—3. Impending.
ସଂ. ବି— ନୈକଟ୍ୟ; ସାମୀପ୍ୟ —
Proximity; nearness (M. W,)
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବିଭକ୍ତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲାଗେ, ଯଥା — ନିକଟକୁ, ନିକଟରୁ, ନିକଟରେ ।]
ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନିକଟେ)—୧ । ସମୀପକୁ; ପାଖକୁ; ପ୍ରତି—
1. Near; to,
(ଦୂର— ବିପରୀତ) ୨ । ସମୀପରେ—2. At; with; at hand.
ନିକଟ ୩ । ପାଖରୁ—3. From.
ନିକଟ ୪ । ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତ୍‌ରେ; ଶୀଘ୍ର—
4. Very soon; in near future,

ନିକଟଗ—ସଂ. ବିଣ. (ନିକଟ + ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nikataga ଅଦୂର; ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ—Near; at hand.
(ନିକଟଗା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିକଟତା—ସଂ. ବି—୧ । ସାମୀପ୍ୟ—
Nikatatā 1. Nearness; proximity.
(ନିକଟତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପାଖ—2. Vicinity.

ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—ସଂ. ବିଣ. (ନିକଟ+ବୃତ୍ ଧାତୁ କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)—
Nikatabartti ୧ । ସନ୍ନିହିତ; ସମୀପସ୍ଥ—1. Adjacent.
(ନିକଟବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପାଖରେ ଥିବା—
ନିକଟବର୍ତ୍ତିତା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Neighbouring.

ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତ୍—ସଂ. ବି—ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳ—
Nikata bhabishyat Near future,

ନିକଟରେ—ଦେ. ଅ—ନିକଟେ (ଦେଖ),
Nikatare Nikate (See)
ନିକଟେ ନିକଟରେ ଆମ୍ଭ ଅସିବୁ ନିଳ ଖୋଳ ।
(ବୃଷପର୍ବ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ନିକଟ ସମ୍ପର୍କ—ସଂ. ବି—୧ । ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁତା—
Nikata samparka 1. Kinship; nearness of relationship.
(ନିକଟ ସମ୍ବନ୍ଧ — ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିକଟ ସମ୍ପର୍କୀ—ପୁଂ
ନିକଟ ସମ୍ପର୍କିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ
ନିକଟ ସମ୍ବନ୍ଧୀ—ପୁଂ
ନିକଟ ସମ୍ବନ୍ଧିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ
} ବିଣ
୨ । ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ—
2. Close connection.
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯାହା ସଙ୍ଗେ ନିକଟ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି—Closely related.

ନିକଟସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. (ନିକଟ + ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nikatastha ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ (ଦେଖ)
(ନିକଟସ୍ଥା— ଅନ୍ୟରୂପ) Nikatabartti (See)

ନିକ(କି, କୁ)ଟା—ଦେ. ବି—୧ । ନେହୁରା ହେବା—
Nika(ki, ku)tā 1. Supplication.
୨ । ଦାନ୍ତ ନିଲୁଟିବା—
2. Partial exhibition of one's teeth.
୩ ପୁଂ— ୧ । (ଗାଳିରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଯେ ସର୍ବଦା ଅନ୍ୟକୁ ନେହୁରା ହୁଏ—1. Supplicating.
୨ । ଦରହସା—2. Given to laughing.
୩ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—3. Shameless.
୪ । ନୀଚ; ହୀନ—4. Low; mean.
୫ । କୃପଣ—5. Miserly.
୬ । ଅଳସୁଆ—6. Idle; slothful.
୭ । ଜିଦିବାଜ—7. Persistent.
୮ । ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବିଳମ୍ବରେ କରେ—
8. Dilatory.
୯ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ସାମାନ୍ୟ ଅଂଶ ମଧ୍ୟ ଯେ ନିଖୁଣ କରି [ନିକ(କି, କୁ,)—ସ୍ତ୍ରୀ) ଟୀକରେ—9. Doing a work by attending to minute insignificant details.

ନିକଟା ନିକଟି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଆଖପାଖ; ସମୀପତଃ—
Nikatā nikati 1 At hand; near by.
ନିକଟା ନିକଟି ୨ । ପ୍ରାୟ—2. Almost; nearly.
ନଗଚା ନଗଚି ୩ । ପରସ୍ପରକୁ ଲାଗାଲାଗି—
3. Close to each other.

ନିକ(କି,କୁ)ଟା(ଟି) ମାଧିଆ—ଦେ. ବି. (ଗାଳି)—
Nika(ki,ku)ṭā(ṭi) mādhiā ୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦାନ୍ତ ନିଲୁଟି କରି ପରଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ—
1. A person who supplicates with undue humility.
୨ । କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Miserly-person.
୩ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ ବ୍ୟକ୍ତି—3 Shameless person.
୪ । ନୀଚ ବ୍ୟକ୍ତି—4. Mean person.
୫ । ଜିଗରଦାର ବ୍ୟକ୍ତି—5. Persistent person.
୬ । ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଭଲ ଭଲ କରି ସାମାନ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ଅଂଶକୁ ନିରେଖିକରି ଦେଖି ଅତି ବିଳମ୍ବରେ କରେ—
6. A dilatory person; a person who does a work by attending to the most insignificant details.

ନିକ(କି,କୁ)ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନିଷ୍କର୍ଷଣ)—(ଦାନ୍ତ) ନେଫେଡ଼ିବା;
Nika(ki,ku)tibā (ଦାନ୍ତ) ପଦାକୁ ଦେଖାଇବା—
ନିକୁଟା To exhibit; to show out (one's teeth).
ନିପୁଡ଼ନା, ନିକୋସନା
[ଦ୍ର— ଦୁଇ ଓଠକୁ ମେଲା କରି ହସିବା ବା କାନ୍ଦିବା ବେଳେ ଓଠ ଅଳ୍ପ ମେଲା ହୋଇ ଦନ୍ତପଂକ୍ତିର କେତେକ ଅଂଶ ଦେଖା ଗଲେ ତାକୁ ଦାନ୍ତ ନିଲୁଟିବା; ଦନ୍ତପଂକ୍ତି ଅଧିକ ବେଶୀ ଦେଖା ଗଲେ ତାକୁ ଦାନ୍ତ ନେଫେଡ଼ିବା, ସେଥିରୁ ଅଧିକ ବେଶୀ ଦେଖା ଗଲେ ତାକୁ ଦାନ୍ତ ନିସିଡ଼ିବା ଓ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ମେଲା ହୋଇ ଦାନ୍ତଯାକ ଦେଖାଗଲେ ତାକୁ ଦାନ୍ତ ଖେଡ଼ିବା କହନ୍ତି । ଦାନ୍ତ ଖେଡ଼ିବା ଅଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟବହାର ଅଟେ । ନିଲୁଟିବା ଶବ୍ଦ କେବଳ ଦାନ୍ତ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ]

ନିକ(କି,କୁ)ଟି ମହୁ—ଦେ. ବି.—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଛୋଟ ମହୁମାଛି—
Nika(ki,ku)ṭi mahu 1, A kind of small bee; Apis Floria.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଗଛ ବା ଚାନ୍ଦର ଖୋଲରେ ଛୋଟ ଫେଣା ବାନ୍ଧନ୍ତି ।]
୨ । ନିକଟି ମହୁମାଛିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଞ୍ଚିତ ମଧୁ—
2. Honey made by the Nikaṭi bees.

ନିକ(କି,କୁ)ଟି ହେବା ଦେ. କ୍ରି.—ନେହୁରା ହେବା; ସବିନୟ
Nika(ki,ku)ṭi hebā ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—To supplicate; କାକୁତିମିନତିକରା to humbly pray for something; to
ନିହୋରନା ask for something with great humility.
କେତେ ଯେଉଁ ବାଳ ଫିଟାଇ ପଳାଇଲେ,
କେତେ କୃଷ୍ଣ ଚରଣ ଦାସ୍ତ ନିକ୍ଷେପିଲେ । କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ ।

ନିକଟେ—ଦେ. ଅ.—୧ । ଶୀଘ୍ର—Very soon
Nikaṭe ସୁଜନେ ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣପୁଟେ.
ଉଦ୍ଭବ ସଂସାରୁ ନିକଟେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
ନିକଟେ ୨ । ତୁରନ୍ତ—2. In no time
ନିକଟସେ ୩ । ଅଳ୍ପକାଳରେ—3, Within a short time.
ସେ ଦୁହିଙ୍କ ସକାଶୁ ବଳର ଶ୍ରେଷ୍ଠ,
ନିକଟେ ମହାଋଷି ହୋଇବ ଉଦୟ । କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୪ । (ଅମୁକର) ପାଖରେ—4, Near; at.
୫ । (ଅମୁକ)ଠାରେ—5, At; with.
୬ । ଅଳ୍ପ ସମୟରେ—6, Soon after.
ଦେବ ହେଳନ ନିଷ୍ଟେ କଲ
ନିକଟେ ସଂକଟ ଲଭିଲ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିକଣ୍ଟକ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଷ୍କଣ୍ଟକ)—ନିଷ୍କଣ୍ଟକ—(ଦେଖ)—
Nikaṇṭaka **ନିକଣ୍ଟକ** Nishkaṇṭaka (See)

ନିକଣ୍ଟା ଦେ ବିଣ. (ସଂ ନିଷ୍କଣ୍ଟକ)—ଯହିଁରେ କଣ୍ଟା ନ ଥାଏ—
Nakaṇṭā Thornless.
ଆକାଟା **ନିକଣ୍ଟକ**

ନିକ ପଣ—ଦେ. ବି.—୧ । ଉତ୍ତମତା—1. Goodness.
Nika paṇa ୨ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା—2 Faultlessnes.
ନୀକପାନା ୩ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—3 Beauty; grace.
ନିକାଇ [ନିକପଣିଆ(ଆଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନିକ ପିଲା—ଦେ. ବି—୧ । ଉତ୍ତମ ପିଲା—
Nika pilā 1. A good child.
୨ । ସୁନ୍ଦର ପିଲା—2. A fine child.

ନିକମା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିଷ୍କର୍ମା ପ୍ରା. ନିକମ୍ମା)—୧ । ଅଳସୁଆ—
Nikamā 1. Idle; lazy.
(ନିକମ୍ମା, ନିକମ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଯୋଗ୍ୟ—
ନିକମ୍ମା **ନିକମ୍ମା** 2. Worthless.
୩ । ଅକାମିକା—3. Unfit for work; unserviceable.
୪ । କାର୍ଯ୍ୟ ବା ବୃତ୍ତିହୀନ—4. Unengaged; without employment; unemployed.
୫ । ବ୍ୟର୍ଥ—5. Fruitless.
୬ । ଲାଭହୀନ—6. Profitless.
୭ । ଅନର୍ଥର (ଜମି) —7. Barren (land).
୮ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମୟ ବୃଥା ଯାଏ—
8. (work) In which time is uselessly spent.

ନିକମ୍ପ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିଷ୍କମ୍ପ)—କମ୍ପହୀନ; ସ୍ଥିର—
Nikampa Still; calm and quiet; motionless.

ନିକର—ସଂ.ବି (ନି=ଉପରକୁ+କୃ ଧାତୁ=ବିଶେଷ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)-
Nikara ୧ । ସମୂହ—1. A number of things or men; multitude; a body (of men or animals).
୨ । ଯଥ; ଦଳ—2. Flock; crowd.
୩ । ସାର—3. Pith; marrow; sap; essence.
୪ । ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଦେୟ ଧନ—4. Legitimate dues.
୫ । ଧନ—5. Treasure; riches.
୬ । ରତ୍ନ; ରତ୍ନ—6. Gem.
୭ । ଗଦା—7. Heap; pile (Apte).
୮ । ଗୋଛା—8. A bundle (Apte).
୯ । ବକ୍ସିସ୍—9. Honorarium (Apte).

ନିକର ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିଷ୍କର)—୧ । କରହୀନ; ଲାଖରାଜ—
ଖାଲିସ 1. Rent-free; revenue-free; free from payment of tax,
୨ । ନିଶ୍ଚିତ—2. Sure; certain.
ଭୋଗଙ୍କ ହେବ ଏହା ଅଟଇ ନିକର—କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ. ଆଦି ।
୩ । ସମସ୍ତ ଖରଚ ଆଦି ବାଦ୍ (ଲାଭ ବା କ୍ଷତି); ମୀଟ୍—
3. Net (loss or income).
ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । କେବେହେଁ; ଆଦୌ—1. At all.
ମଥାମଣି ନିକର ଉଥାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର
ବଥା ବଚନ୍ତ ମୋର ବୃଥା ନ କର ହେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳରାମଦାସ ଷ ଗୀତ ।
୨ । ନିଶ୍ଚୟ; ନିଶ୍ଚେ—2, Certainly; without fail.
ଉଇବ ଯା କରିବ ହୋଇବ ନିକର—କୃଷ୍ଣସଂହ ମହାଭାରତ. ବନ

ନିକର କ୍ଷତି—ଦେ. ବି—ସମସ୍ତ ହିସାବରେ ଜଣାପଡ଼ିବା କ୍ଷତି—
Nikara kshati Net loss.
ନିକରକ୍ଷତି **ଖାଲିସ ନୁକସାନ** (ନିକର ଅସ୍ତ—ବିପରୀତ)

ନିକର ଜମା—ଦେ. ବି—ଖରଚ ଆଦି ବାଦ୍ ଦେୟ ଖଜଣା; ନିଶ୍ଚିତ
Nikara jamā ଖଜଣା—Net revenue or rent.
ନିକରଜମା **ଖାଲିସ ଜମା**

ନିକର ଲାଭ—ଦେ. ବି—ଖର୍ଚ୍ଚାବର୍ଚ୍ଚା ସକଳ ଯିବା ପରେ ଜଣାପଡ଼ିବା
Nikara lābha ମୋଟ ଲାଭ; ମୀଟ୍ ଲାଭ—Net income.
ନିକରଲାଭ **ଖାଲିସଲଫା**

ନିକରିବା—ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) କ୍ରି (ଉତ୍ତରଘଣ୍ଟା) (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ
Nikaribā ହି. ନିକରନା)—ନିକାଲିବା; କାଢ଼ିବା—
To draw(water).

ନିକରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ନିକର (ଦେଖ)
Nikare Nikara (See)
କହୁଲ ନିକରେ ଗୋଟେ—ଜ୍ଞାନାଥ ସାବତ୍ରୀଚରିତ

ନିକର୍ତ୍ତନ—ସଂ.ବି—(ନି+କର୍ତ୍ତନ) —୧ । ଛେଦନ—1 Cutting off; tearing
Nikarttana
୧ । ମୂଳଚ୍ଛେଦନ—2. Cutting down from the root.

ନିକର୍ଷଣ—ସଂ. ବି (ନି+କୃଷ୍ ଧାତୁ=ଘଷିକରିବା+ଅଧି. ଅନ)—
Nikarshaṇa ୧ । ନଗରର ବହିଃସ୍ଥିତ କ୍ରୀଡ଼ାଭୂମି—
1. A playground at one end of a town.
୨ । କ୍ରୀଡ଼ାର୍ଥ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ନଗରମଧ୍ୟସ୍ଥ ପଡ଼ିଆ ଜମି—
2. A bit of open field or park in the heart of a town, left for diversion.

ନିକଲ—ଦେ.— ଅ.—(ନିକଳିବା କ୍ରିୟାର ଅନାଦରାର୍ଥ ମଧ୍ୟମ
Nikal ପୁରୁଷ, ଏକବଚନ) (ଭୃ)—ଦୂର ହୋ ! ବାହାରି ଯା—
ନିକଳ **ନିକଲ** (Interjection) Get out ! be off !

ନିକଲଙ୍କ(ଙ୍କି)—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ନିଷ୍କଳଙ୍କ; ପ୍ରା. ନିକ୍କଳଙ୍କ)—
Nikalaṅka(ṅki) ନିଷ୍କଳଙ୍କ (ଦେଖ)
ନିକଳଂକ Nishkalaṅka (See)

ନିକଲପ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିଷ୍କଳ)—କଳ୍ପନାର ଅଭାବ—
Nikalapa Want of wish or imagination.

ନିକ(କି ଲି(ଲି)ବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍ଗତ; ପ୍ରା. ନିକ୍କଳିଅ) ସଂ. ନିଷ୍କାସନ;
Nika(ki)li(li)bā ହିନ୍ଦିରୁ ଅନୁକୃତ)—୧ । ବହିର୍ଗତ ହେବା—
(ନିକାଲିବା—ପ୍ରଯୋଜକରୂପ) 1. To come out.
ନିକଲା ୨ । ବାହାରି ଯିବା; ନିର୍ଗତ ହେବା—
ନିକଲନା 2. To issue forth.
୩ । ଝରିବା—3. To ooze out.
୪ । ବହିଷ୍କୃତ ହେବା—4. To be driven out.
୫ । ଭିତର ଭେଦ କରି ଫୁଟି ଯିବା—
5. To pierce through.

ସେ ବାଣ ଗଲେ ରାଣ୍ଡେ ପଡ଼ିଣ ଗର୍ତ୍ତିଲ,
ସାତଶାଳ ନିକଳି ଉଳକୁ ଫୁଟିଲା—କୃଷ୍ଣଦିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।

୬ । ବଳିବା; ବଢ଼ିକା ରହିବା; ଉଦ୍ଗତ ହେବା—
6. To jut out; project.

ଶ୍ରେଣୀ ମୁଣ୍ଡାକମାନ ତମ୍ବକୁ ନିକଳି ୮ ଅଙ୍ଗୁଳ ଲେଖାଏ ଠିକ ।
ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଜହ୍ନଳ ।

୭ । ଖସିଯିବା—7. To slip off.

ନିକଷ—ସଂ. ବି (ନି+କଷ୍ ଧାତୁ=ଘଷିବା; ବଧ କରିବା+ଅଧି. ଅ)—
Nikasha ୧ । ଶାଣ; ଶାହାଣ ପଥର—
1. Polishing stone; whetstone.
୨ । କଷଟ୍ଟ ପଥର—2. Touchstone.

ହେମରେଖା ସ୍ପର୍ଶେ ନିକଷ ସମାଶ,
ତରମେ ଦୋଳଇ କୃଷ୍ଣ ବେଶ ପାଶ । ଉଷାଳାଶ. ନଦୀଦେଶ୍ଚନ୍ଦ

୩ । ସୁନା ରୁପା କଷିବାର ବା ପରୀକ୍ଷା କରିବାର ସ୍ଥାନ—
3. A place for testing gold and silver.
୪ । ନିକଷୋପଳ ରେଖା; କଷ୍ଟି ପଥରରେ ପଡ଼ିଥିବା ସୁନାର ଗାର—4. A line drawn on a touchstone with gold; a streak of gold made on a touch stone (Apte).
୫ । ପରୀକ୍ଷା; ପରଖ—5. Test (Apte).

ନିକଷଣ—ସଂ. ବି. (ନି+କଷ୍ ଧାତୁ ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଘର୍ଷଣ—
Nikashaṇa 1. Rubbing; friction.
୨ । ଉଲ୍ଲେଖନ—
2. Act of drawing or painting
୩ । ଖନନ—3. Digging; engraving.
୪ । କଷ୍ଟି ପଥରରେ ସୁନା ଘଷିବା—
4. Rubbing of gold over touchstone.
୫ । ଶାଣ ଦେବା—5. Whetting.

ନିକଷା—ସଂ. ବି ସ୍ତ୍ରୀ (ନାମ)—୧ । ସୁମାଳୀର କନ୍ୟା; ରାବଣର ମାତା;
Nikashā ରାକ୍ଷସର ସ୍ତ୍ରୀ—1. Name of a demoness, mother of Rābaṇa.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ରାବଣ, କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ଓ ବିଭୀଷଣ ଏବଂ କନ୍ୟା ସୂର୍ପଣଖା ଥିଲେ ।]
୨ । ରାକ୍ଷସ ମାତା—
2 Mother of imps or demons. (Apte)
ଅ.—୧ । ନିକଟରେ—1 Near.
୨ । ମଧ୍ୟରେ—2 Between; within; in the midst; amidst.

ନିକଷାତ୍ମଜ—ସଂ. ବି. ସଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିକଷା+ଆତ୍ମଜ)—୧ । ରାବଣ-
Nikashātmaja 1 Rābaṇa.
୨ । ରାକ୍ଷସ—2 Demon; goblin.
୩ । କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ବା ବିଭୀଷଣ—
3. A brother of Rābaṇa.

ନିକଷୋପଳ—ସଂ. ବି. (ନିକଷ+ଉପଳ)—୧ । ନିକଷ ପଥର; କଷଟ୍ଟ
Nikashopaḷa ପଥର—1 Touchstone.
(ନିକଷପ୍ରାବ, ନିକଷ ପାଷାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଶାଣ ପଥର—
2. Whetstone.

ନିକସ—ସଂ. ବି. (ନି+କସ୍ ଧାତୁ+ଅ)—ନିକଷ (ଦେଖ)
Nikasa Nikasha (See)

ନିକା—ଦେ. ବି. (ଇତର) (ସଂ. ନିକ୍ ଧାତୁ=ନିର୍ମଳୀକରଣ; ନିକ୍ତ=
Nikā ନିର୍ମଳୀକୃତ)—୧ । ଘର ଓଲାଇବା—
ନିକାନ 1. Sweeping a house clean.
ଲୁହାର ୨ । ଘର ଲିପିବା 2. Smearing a house with water.

ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ଅ.—ଆଦୌ; ମୁଣ୍ଡରୁ; ଜମାରୁ—
At all; from the beginning; at the outset

ନିକା ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନିକାହ୍) ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ନିକାହ ପ୍ରଚଳିତ ବିଧବା ବିବାହ—Widow-marriage amongst the Mahomedans.

ନିକା(କେ)ଇ—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା. ନିକାହ୍)—୧ । ନିକା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Nikā (ke)i 1. Relating to the Nikā form of marriage.
ନିକାହୀ

ନିକାହୀ ୨ । ନିକା ଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତ (ସ୍ୱାମୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀ)—
2. (husband or wife) Wedded by the Nikā form of marriage (widow-marriage amongst the Mahomedans)

ନିକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଇତର) (ସଂ. ନିଜ୍ ଧାତୁ=ନିର୍ମଳୀକରଣ. ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ=ନିର୍ମଳୀକୃତ)—୧ । ଗୃହ ମାର୍ଜନ କରିବା; ଓଲାଇବା—1. To sweep a house clean.
Nikā(ke)ibā
ନିକାନ
ନିହାରନା
୨ । ପରିଷ୍କୃତ କରିବା—2. To cleanse.
୩ । ଘର ଧୋଇ ସଫା କରିବା—
3. To wash the house clean.
୪ । ଘର ଲିପିବା—4. To smear the walls and floor of a house with cowdung and water.

ନିକାଞ୍ଚନ—ଦେ. ବିଶ—୧ । (ସଂ. ନିଷ୍କାଞ୍ଚନ) ଧନହୀନ; ନିଃସ୍ୱ—
Nikāñchana 1. Poor; pennyless.
୨ । (ସଂ. ନିଷ୍କିଞ୍ଚନ) ନିର୍ଜନ; ଖାଲେଲା—
2 Solitary; lonely (place).
ଏବେ ଯା ନଗର, ସିଏ ଅଗେ ଥାହା ମହା ନିକାଞ୍ଚନ ସ୍ଥଳ—ରଘୁନାଥ. ଯଯାତି ।

ନିକାଞ୍ଚନ ମଠ—ଦେ. ବି—ନିର୍ଜନ ଗୃହ—
Nikāñchana maṭha An empty or solitary house.

ନିକାଞ୍ଚନିଆ(ଆ)—ଦେ. ବିଶ—ନିକାଞ୍ଚନ ୨ (ଦେଖ)
Nikāñchaniā(āñ) Nikāñchana 2 (See)

ନିକାଞ୍ଚନେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—୧ । ନିର୍ଜନରେ; ଖାଲେଲାରେ—
Nikāñchane 1. Solitarily.
୨ । ଜନଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ—2. In a lonely place.
ନିକାଞ୍ଚନେ ରହୁ ନିଃଶଙ୍କେ ବଡ଼ର ଗୃହାନ୍ତ ନାହିଁ,
ବଙ୍କ ହଂସବଲୀ ସର୍ବୁ ଗୋଡ଼ ବାଟି ସିବାକୁ ବାହୁଁ । ରଘୁନାଥ, ଇଷା ।

ନିକାମ—ସଂ. କ୍ରି. ବିଶ. (ନି+କମ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା+ଅ.)—
Nikāma ୧ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାପୂର୍ବକ—1. Voluntarily.
ହରିଭକ୍ତ ହରିଭକ୍ତ ଜଗେ ମନଷ୍ଟ ମ
ହରିଦେ ମରଣ ବହୁ ଅଛନ୍ତ ନିକାମ । ଭାଗ୍ୟ. ରସବାରିଧି
୨ । ଆପଣାର ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ—
2 According to one's desire (Apte).
୩ । ଆପଣାର ସନ୍ତୋଷ ମୁତାବକ—3. To one's satisfaction; to the heart's content. (Apte)
୪ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—
4. Very much; exceedingly. (Apte)
ବିଶ.—୧ । ଯଥେଷ୍ଟ; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ—1. Sufficient; plentiful.
୨ । ସାତିଶୟ—2. Excessive.
୩ । ଇଷ୍ଟ; ଅଭିଳଷିତ—3. Wished for.
ବି.—୧ । ଗୃହ—1. House; dwelling; abode.
୨ । ପରମାତ୍ମା; ପରଂବ୍ରହ୍ମ—2. The Supreme Soul.

ନିକାମନ—ସଂ. ବି. (ନି+କମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଇଚ୍ଛା—
Nikāmana 1. Lesire. (Apte)
୨ । ଅଭିଳାଷ; ଲାଳସା—2. Longing after (Apte).

ନିକାମି—ଦେ. ବିଶ.—(ସଂ. ନିଷ୍କାମୀ)—୧ । ଅକାମିକା; ଯାହା
Nikāmi ପ୍ରୟୋଜନରେ ଅସେ ନାହିଁ—
ନିକାମୀ **ନକାମ** 1. Useless; not fit for use.
(ନିକାମିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିକମା (ଦେଖ)—
2. Nikamā (See)

ନିକାୟ—ସଂ. ବି.—(ନି+ଚି ଧାତୁ=ଏକତ୍ର କରିବା; ଗୋଳିବା+ଅଧି.
Nikāya ଅ; ନିପାତନ)—୧ । ଆବାସ; ଗୃହ—1. House; dwelling; habitation.
୨ । ସମୂହ—2. Multitude; gathering.
୩ । ଏକ ଜାତୀୟ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ସମୂହ; ସମୁଦାୟ; ପଲ—
3. Congregation; crowd; herd; assembly.
୪ । ଲକ୍ଷ୍ୟ—4. Aim; mark; target.
୫ । ପରମାତ୍ମା—5. The Supreme Soul.
୬ । ଗଦା; ରାଶି—6. Heap (Apte).

ନିକାଯ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନି+ଚି ଧାତୁ=ଏକତ୍ର କରିବା+ଅଧି. ଯ; ନିପାତନ)
Nikājya ନିବାସ; ଗୃହ—House; abode; dwelling.

ନିକାର—ସଂ. ବି.—(ନି+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଅପକାର—
Nikāra 1. Injury.
୨ । ପରାଭବ—2. Defeat; subjugation.
୩ । ହତ୍ୟା—3. Killing; slaughter.
୪ । ଅନାଦର—4. Disrespect.
୫ । ତିରସ୍କାର—5. Abuse; reproach.
୬ । ଅପମାନ—6. Insult; humiliation.
୭ । ଅପରାଧ—7. Offence; wrong.
୮ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକ—8. Obstruction; opposition.
୯ । ଦୁଃଶୀଳତା—9. Wickedness.
୧୦ । ଦ୍ୱେଷ; ଅସୂୟା—10. Malice; envy.
୧୧ । ଅଶ୍ଳୀଳ ଭାଷା—
11. Obscene language; bad names.
୧୨ । ଧିକ୍କାର—12. Censure; contemptuous words.
୧୩ । (+କୃ ଧାତୁ ବିଶେଷ କରିବା+ଭାବ. ଅ) ଶସ୍ୟାଦିର ତୁଷ ପରିଷ୍କାର କରିବା ନିମନ୍ତେ କୁଲାଦ୍ୱାରା ଉଡ଼ାଇବା—
13. Winnowing of corn.

ନିକାରଣ—ସଂ. ବି (ନି+କୃ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଅନ)—ବଧ;
Nikāraṇa ହତ୍ୟା—Killing; murdering.

ନିକାଲ୍—ଦେ. ଅ (ହି. ନିକଲ୍‌ନା ଧାତୁର ଅନୁଜ୍ଞା ନିକଲ୍)—
Nikāl ନିକଲ୍! ଦୂର ହୋ—(Interjection) Be off!
ନିକଳ, **ନିକଲ**

ନିକାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି [ସଂ. ନିଷ୍କାଳନ; ନିଷ୍କର୍ଷଣ (Beams ; ନିକଲିବାର
Nikālibā ପ୍ରୟୋଜକ ରୂପ] —୧ । ତଡ଼ିଦେବା; ବହିଷ୍କୃତ
ବାହିରକରା କରିବା—1. To drive out; to drive
ନିକାଲନା away; to expell.
ନିଖାଲିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ବହିର୍ଗତ କରାଇବା; ବାହାର
ନିକାଲିଦେବା } କରିବା—2. To cause to come out; to bring out.

୩ । ଚିପୁଡ଼ିକରି (ରସଆଦି) ବାହାର କରିବା—
3. To wring out; to extract; to press out.
୪ । ଓଟାର ଆଣିବା—4. To draw out.

ନିକାଶ—ସଂ. ବି (ନି+କାଶ୍ ଧାତୁ=ଶୋଭା ପାଇବା+ଭାବ. ଅ)—
Nikāśa ୧ । ପ୍ରକାଶ—1. Exhibition; appearing.
(ନିକାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ରଜବାଳ—2. Horizon.
୩ । ସାଦୃଶ୍ୟ—3. Likeness; similarity (Apte)
୪ । ଦୃଷ୍ଟି—4. Sight; appearance.
୫ । ନୈକଟ୍ୟ—5. Vicinity; proximity
୬ । ରେଢ଼େଇ—6. Appearance.
୭ । ବିନାଶ; ବଧ—7. Destruction; killing.
ଦେ. ବି (ସଂ. ନିଶ୍ୱାସ; ନିଶ୍ୱାସନ)—୧ । ବହିର୍ଗମନ—
1. Issuing out.
୨ । ସମାଧାନ—2. Accomplishing.
୩ । ସମାପ୍ତି; ଶେଷ—3. Finish; completion.

ନିକାଶ, ନିକେଶ ୪ । ବିନାଶ, ମୃତ୍ୟୁ—
ନିକାଶ, ନିବଟେରା 4. Death; extinction.
୫ । ନିଷ୍ପତ୍ତି—5 Decision; disposal.
୬ । ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ; ସ୍ଥିରୀକରଣ—
6. Settlement; adjustment; determination.
୭ । ହିସାବ ଆଦି ସଫା କରିବା ବା ବୁଝାଇଦେବା—
7. Clearing off of accounts; final adjustment and clearance of accounts; explaing of accounts.
୮ । ଋଣ ଆଦିର ପରିଶୋଧ—8. Satisfaction of a debt; repayment; discharge.
୯ । ବିଶୋଧନ ପାଉଚି; ସମାପ୍ତି ରସିଦ—
9. Acquittance roll; receipt of full payment; full satisfaction receipt.
୧୦ । ଜଳ ନିର୍ଗମନ—10. Exit of water.

ବିଣ—୧ । ମୃତ—1. Dead.
୨ । ନିଷ୍ପତ୍ତି କରି ଯାଇଥିବା—
2. Decided; disposed of.
୩ । ପରିଶୋଧିତ—3. Liquidated; cleared off.
୪ । ସମାପ୍ତ—4. Finished; completed.
୫ । ବହିର୍ଗତ—5. Come out.

ନିକାଶ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ହିସାବ) ମୀମାଂସା କରିବା—
Nikāśa karibā 1. To settle; to dispose of.
ନିକାଶ କରା ହିସାବ କରିଦେଲେ ମୁଁ ନିକାଶ କରିନେବି—
ନିବଟେରା କରନା ଭିକାର. ସଂ. ଇତିହାସ।
୨ । (ଧନ, ବସ୍ତୁ) ବିନାଶ କରିବା—
2. To destroy; to exhaust.
(ନିକାଶ କରିଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)—୩ । (ମନୁଷ୍ୟ, ଜୀବ) ମାରି ପକାଇବା—3. To kill.
୪ । (ପାଣି) ଖାଲସ କରିବା—4. To discharge.
୫ । (କାର୍ଯ୍ୟ) ଶେଷ କରିବା—5. To finish.

ନିକାଶ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବିନଷ୍ଟ ହେବା—
Nikāśa pāibā 1. To be destroyed,
ନିକାଶ ପାଓୟା ୨ । ମୃତ ହେବା—2 To die.
ନିବଟନା ୩ । ସମାପ୍ତ ହେବା—3. To be finished.
୪ । ବୋହିଯିବା—4. To be discharged; to be drained.

ନିକାଶ ପ୍ରକାଶ—ଦେ. ବି. (ସହଚର ଶବ୍ଦ; ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶବ୍ଦ)
Nikāśa prakāśa ୧ । ଶେଷ ମୀମାଂସା—
ନିକାଶ ପ୍ରକାଶ 1. Final disposal or settlement.
ନିବଟେରା ୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଜଳଯାଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବୋହି ଯିବାର ବାଟ—2. An exit for water from a place.

ନିକାଶ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନିକାଶ ପାଇବା (ଦେଖ)—
Nikāśa hebā Nikāśa pāibā (See)

ନିକାଶି—ଦେ. ବିଣ. ଓ ବି—ନିକାଶ (ଦେଖ)—
Nikāśi Nikāśa (See)
ନିକାଶି ଉମ୍ବୁଲୁଛା ସକାଶେ ଏହେ ଜଗତ ବାହୁଁଛି ?
ଉ.ସ. ସଂସାରତତ୍ତ୍ୱ।
ଦେ. (କଟରଥା) ବି—(ଦଲିଲ ଆଦିରେ ବ୍ୟବହୃତ ଯଥା—ବିକ୍ରେୟ ସମ୍ପତ୍ତିରେ କେହି ଦାବୀଦାର ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ବା କୌଣସି ବାଧା ଜାତ ହେଲେ ତହିଁର ଖାଲସି ଓ ନିକାଶିର ଭାର ଆମ୍ଭ ଭକ ଓ ଆମ୍ଭର ବାଳ, ବାରସ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନଙ୍କ ଭକ ରହିଲା।)
ମୀମାଂସା—Disposal; settlement.

ନିକାଶିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶେଷ କରିବା—
Nikāśibā 1. To finish.
(ନିକାଶି ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମୀମାଂସା କରିବା—
ନିକାଶକରା ନିବଟାନା 2. To settle.
ନିକାଶିଦେବାକୁ ଚାଲେ ଶମନ ସକାଶ—ରାଧାନାଥ. ବେଦୀସଂହାର

ନିକାଷ—ସଂ. ବି (ନି+କଷ୍ ଧାତୁ=ଘଷିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଘର୍ଷଣ—
Nikāsha 1. Friction; rubbing.
୨ । କର୍ଷଣ—2. Ploughing.

ନିକାସ—ସଂ. ବିଣ (ନି+କାସ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇବା+ଅ)—୧ । ତୁଲ୍ୟ.
Nikāsa (ନିକାଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) Similar; like.
ସଂ. ବି—ନିକାଶ (ଦେଖ)—Nikāśa (See).

ନିକି—ଦେ. ଅ (ସଂ. ନୁ; ବମ୍ବା ନକିଂ; ନୁକିଂ)—
Niki ୧ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କି; କଅଣ—
1. Interjection used in interrogative.
ପର ଦୁଃଖ ନିକି ଜାଣେ ପର—ଉଷ. ସ୍ୱକର୍ମରେଖା।
୨ । (ସମ୍ଭାବନାଥକ) ପରା—
2. Interjection indicating expectation.
ନିକି ବରହେ କୃଷ ମୋର ମୂରତ
ଯତନେ ନିକି ଚଞ୍ଚଳ ଥିବ ଯୁବତୀ—ରାଧାନାଥ. ମେଘଦୂତ।

୩ । (ସନ୍ଦେହାର୍ଥକ) ସତେ ?—3. (doubt) Is it so ?

ବତନ ମଧୁର ସୁମର ସୁମର ପ୍ରାଣ ନିକ ଉଣିପାରିବ – ଭକ୍ତଚରଣ. ମଥୁରମଙ୍ଗଳ ।

୪ । (ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥକ) ନିଶ୍ଚେ; ନାହିଁ କି—

4. Certainly; no doubt; is it not ?

ଆଦରେ ଏହାକୁ କରନ୍ତୁନିକ ମୁଁ ଗଳାହାର – ଦ୍ୱାରାକାନାଥ ଲିଖା

୫ । (ପ୍ରଶ୍ନରୂପରେ ପ୍ରୟୋଗ) ନାହିଁ; କି ?—5. No.

ତା ଶୁଣି ଗଳ୍ପେ ବୋଲେ ଅମ୍ଭେମାନେ

ଛାଡ଼ିବୁଁନିକ ତାଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭର ବଚନେ – କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାପାତ୍ର ବନ ।

୬ । (ଆଶଙ୍କାଜନିତ ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) ସମ୍ଭବତଃ—6, Perhaps.

ପାଖୋରଲ ନିକ ମହିମା ପିତୁ ପିତାମହର – ମଧୁସୂଦନ. ଜହ୍ନଲଗଥ

ନିକଟା—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ନିକୁଟା (ଦେଖ)

Nikiṭā Nikuṭā (See)

ନିକଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍+କୃଷ୍ ଧାତୁ; ନିଷ୍କର୍ଷଣ)—

Nikiṭibā ନିକୁଟିବା (ଦେଖ)—Nikuṭibā (See)

[ଦ୍ର—ଏହା ଦାନ୍ତ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ନିକତି—ଦେ. ବି· (ସଂ. ନିଷ୍=ସ୍ପଷ୍ଟ ମୁଦ୍ରା+ମିତି=ପରିମାଣ କରିବା; ନିମ୍ନ ନିଷ+ପାଣି)—

Nikiti

(ନିକ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ବଣିଆର ତରାଜୁ; ସୁନା ରୂପା ଓଜନ କରିବାର

ନିକ୍ତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ତୁଳାଦଣ୍ଡ; ଛୋଟ ତରାଜୁ—

Goldsmith's balance; a small pair of scales; a small balance.

ଜାଣିଥିଲେ ? କିଏ ସୁନା କିଏ ପିତଳ ବୋଲି

ନିକତି ପକାଇ ତୁଳି ଥିଲେ ?—ଭଗ ।

ନିକର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ. (ନିକ୍‌ରିବା କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞାର୍ଥକ ରୂପ,—

Nikir ନିକଲ ! (ଏଠାରୁ) ବାହାର ଯା—

Get away from this place.

(ଯଥା—ଇନ୍ ନିକର୍=ଏଠାରୁ ବାହାର ଯା ।)

ନିକୁଚ୍ଛ(ଚ୍ଛ)—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିକୃଷ୍ଟ, କୁତ୍ସିତ) —୧ । ତୁଚ୍ଛ; ହେୟ—

Nikuchha(chchha) 1. Despicable; mean.

ନିକୁଚ୍ଛିଆ
ନିକୋଚ୍ଛ, ନିକୋଚ୍ଛିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନିକୁଚ୍ଛ

୨ । ନଗଣ୍ୟ—

2. Of no value.

ତେବେ କଥା ବ୍ରଜକାନ୍ତା ନିକୁଚ୍ଛ ଜନ ବନିତା

ହୋଇଣ ଇଚ୍ଛିଲି ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟେ ଦେଇ । ପ୍ରାଚୀ. ଉତ୍ସବମଙ୍ଗଳ ।

୩ । କୃପଣ; ହୀନଦୃଷ୍ଟି ଆ—

3. Miserly; low; niggardly.

୪ । ଅନୁଚିତ—4. Improper.

୫ । ଅତି ଊଣା—5. Very little.

ଅତି ନିକୁଚ୍ଛରେ ଭବେଳିତ ଜାତି ଗୋସାଇମାନଙ୍କ ମ ଶ ଧରିତ କରିଛି ।

ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସଳ୍ପ ।

ନିକୁଚ୍ଛ(ଚ୍ଛ) ପକ୍ଷରେ—ଦେ. ଅ—ଅତି ହୀନ ଦୃଷ୍ଟିରେ; ଅତି ସାମାନ୍ୟ

Nikuchha(chchha) pakshare ଦୃଷ୍ଟିରେ ମଧ୍ୟ—

ନିକୁଚ୍ଛ ପକ୍ଷେ
ନିକୁଚ୍ଛରେ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନିକୋଚ୍ଛରେ

At the lowest estimate; in the least.

ନିକୁଞ୍ଚ—ସଂ. ବି. (ନି+କୁଞ୍ଚ ଧାତୁ=ଆକର୍ଷଣ କରିବା+କରଣ. ଅ)—

Nikuñcha ଚାବି କାଠି—A key.

ନିକୁଞ୍ଚକ—ସଂ. ନି. (ନି+କୁଞ୍ଚ ଧାତୁ=ସଂଯତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Nikuñchaka ୧ । ପରିମାଣବିଶେଷ; ଏକ କୁଡ଼ବର ¼ ଅଂଶ—

1. A measure of capacity equal to ¼ of a Kurdaba.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଅପଭ୍ରଂଶ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ କୁଣ୍ଟା ।]

୨ । ଜଳ ବେତସ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. Aquatic ratan.

ନିକୁଞ୍ଚିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+କୁଞ୍ଚ ଧାତୁ=ଆକର୍ଷଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—

Nikuñchita ୧ । ସଙ୍କୁଚିତ—1. Contracted.

୨ । କୁଞ୍ଚକୁଞ୍ଚିଆ—2. Curled.

ନିକୁଞ୍ଜ—ସଂ. ବି. (ନି=ଅର୍ଥହୀନ ଉପସର୍ଗ+କୁଞ୍ଜ)—

Nikuñja ୧ । କୁଞ୍ଜ; ଲତା ଗୃହ; ଲତା ମଣ୍ଡପ—

1. Bower; thicket; an arbour.

୨ । ଖିଲାଣ ଥିବା ଘର—

2 A vault; cavern (Apte)

[ଦ୍ର—ବୃକ୍ଷ ଲତାଦି ଦ୍ୱାରା ଘର ପରି ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ଓ ଲତାଦି ଦ୍ୱାରା ସବୁ ଆଡ଼େ ଆଚ୍ଛାଦିତ ବା ମଣ୍ଡିତ ମଣ୍ଡପକୁ ନିକୁଞ୍ଜ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଦେ. ବିଣ—କୃପଣ; କାଞ୍ଜୀ—Niggardly; stingy.

ନିକୁତ୍ସ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିକୃଷ୍ଟ)—ନିକୃଷ୍ଟ; ହୀନ; ହେୟ—

Nikutsa Low; mean

ବଳେ ଗଣିବେ ନିକୁତ୍ସେ—ଉଷ. ଦୈବେଶ୍ୱରଶବଳାସ

ନିକୁମ୍ଭ—ସଂ. ବି (ନି+କୁ=ପୃଥିବୀ+ଭୂ ଧାତୁ ହେବା+ଅ)—

Nikumbha ୧ । କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣର ଏକ ପୁତ୍ର—

1. Name of a son of Kumbhakarṇṇa.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ହନୁମାନ୍ ବଧ କରିଥିଲା; ଏ ରାବଣର ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲା—ହେ. ଶ. ।]

୨ । ଦନ୍ତୀଗୁଳ୍ମ; ଜୟପାଳ—2. Croton plant.

୩ । ଗଣାଧିପ; ଶିବାନୁଚରବିଶେଷ—

3. Name of an attendant of Siba.

୪ । ପ୍ରହ୍ଲାଦର ଏକ ପୁତ୍ର (ହେ. ଶ.)—

4. Name of a son of Prahlāda.

୫ । କୃଷ୍ଣଙ୍କଦ୍ୱାରା ହତ ଶତସୁରର ଅସୁର ରାଜା (ହେ. ଶ.)—

5. Name of a demon-king killed by Krushṇa.

୬ । ହରିବଂଶଲିଖିତ ଦର୍ଯ୍ୟଶ୍ୱ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର (ହେ. ଶ.)—

5 Name of a prince mentioned in the Haribamsa,

୭ । ବିଶ୍ୱଦେବବିଶେଷ (ହେ. ଶ.)—

7. Name of a Biswadeba Deity.

୮ । କୌରବ ସେନାପତି ଜଣେ ରାଜା (ହେ. ଶ,)—

8. Name of a king who commanded the force of the Kaurabas.

୯ । କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ଗଣବିଶେଷ (ହେ. ଶ.)—

9. Name of an attendant of Kārttikeya.

୧୦ । ସୁନ ଉପସୁନ ରାକ୍ଷସଙ୍କ ପିତା—10. Name of the father of demons Sunda and Upasunda (Apte).

ନିକୁମ୍ଭିଲ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନି+କୁମ୍ଭ=ମାଟିଆ+ଇଲ+ଆ) --
Nikumbhilā ୧ । ଲଙ୍କାର ଉପବନ ବା ଗୁମ୍ଫାବିଶେଷ (ଏଠାରେ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ)—
1. The name of a garden or cave in Laṅkā where Indrajita performed jajña.
[ଦ୍ର—ଏହା ଲଙ୍କାର ପଶ୍ଚିମାଂଶରେ ଥିଲା ଓ ଏଠାରେ ଭଦ୍ରକାଳୀ ଦେବତା ପୂଜା ପାଉଥିଲେ ।]
୨ । ଲଙ୍କାସ୍ଥ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କର କୁଳଦେବତାବିଶେଷ—
2. Name of a Goddess worshiped by the demons of Laṅkā.

ନିକୁମ୍ଭିଲ ବଟ—ସଂ. ବି—ନିକୁମ୍ଭିଲ ଉପବନ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବରଗଛ (ଏହା
Nikumbhilā bata ମୂଳରେ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ)—
A banyan tree in the Nikumbhilā garden.

ନିକୁମ୍ଭୀ—ସଂ. ବି—୧ । ଦନ୍ତୀଗୁଳ୍ମ—
Nikumbhī 1. Croton plant.
୨ । (ନାମ) କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣର କନ୍ୟା—
2. Name of Kumbhakarṇṇa's daughter.

ନିକୁରମ୍ବ- ସଂ. ବି. (ନି+କୁର୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ମ. ଅମ୍)—
Nikuramba ୧ । ସମୂହ—1. Multitude.
(ନିକୁରମ୍ବକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଘଣ୍ଟ—2. A herd; flock.
୩ । ଗଦା; ରାଶି—3. Heap; mass.

ନିକୁଲା— ଦେ.ବିଣ. (ସଂ. ନିଷ୍କୁଳ) (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ଅକୁଳ;
Nikulā ନୀଚକୁଳ ଜାତ—1. Base-born.
ଆକୁଳା ୨ । ଯାହାର କୁଳଶୀଳ ଜଣା ନାହିଁ; ଅଜ୍ଞାତକୁଳ—
ଅଜାତ 2. Of unknown lineage.

ନିକୂଜିତ—ସଂ. ବିଣ.—(ନି+କୂଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ପକ୍ଷୀଦ୍ୱାରା ଗୀତ—
Nikūjita Warbled; sung (M. W.)

ନିକୂଳ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+କୂଳ)—ପର୍ବତର ନିମ୍ନ ଅଞ୍ଚଳକୁ ବହି, ଯାଉ
Nikūla ଥିବା—Going downhill (M. W.)
(ନିକୂଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ବିପରୀତ—ଉତ୍କୂଳ)

ନିକୃତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ତିରସ୍କୃତ—
Nikṛuta 1. Abused; censured.
(ନିକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅବମାନିତ—2. Insulted; humiliated.
୩ । ନିଗୃହୀତ; ଲାଞ୍ଛିତ—3. Troubled; punished.
୪ । ପରାଜିତ— 4. Defeated.
୫ । ଅପକୃତ—5 Injured; wronged.
୬ । ବହିଷ୍କୃତ—
6. Driven out; expelled; removed.
୭ । ପ୍ରତାରିତ—7. Deceived; cheated.
୮ । (ନି+କୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ବଞ୍ଚକ—
8. Deceptive; dishonest.
୯ । ନୀଚ—9. Mean; low; base.
୧୦ । ଦୁଷ୍ଟ—10. Wicked; vile.
ସଂ. ବି. (ନି+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ)—ନିକୃତି (ଦେଖ)
Nikṛuti (See)

ନିକୃତ ମତି—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି, ନିକୃତ+ମତି)—
Nikṛuta mati ଦୁଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି—Depraved in mind.
(ନିକୃତପ୍ରଜ୍ଞ; ନିକୃତପ୍ରଜ୍ଞ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିକୃତି—ସଂ. ବିଣ. (ନି+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—ନିକୃତ (ଦେଖ)
Nikṛuti Nikṛuta (See)
ତି—୧ । ନିକାର (ଦେଖ)—1. Nikāra (See)
୨ । ନିର୍ଧନତା—2. Poverty; indigence.
୩ । ଶାଠ୍ୟ—3. Deceit.
୪ । ଘୃଣା—4. Contempt.
୫ । ତିରସ୍କାର—5. Abuse; reproach.
୬ । ଅପକାର—6 Injury.
୭ । ନିନ୍ଦା—7. Blame.
୮ । ବସୁ ବିଶେଷ—8 Name of a Basu Deity.
୯ । ନୀଚତା; ହୀନତା—9. Meanness.
୧୦ । ଦୈନ୍ୟ—10. Wretchedness; misery.
୧୧ । ଦୁଷ୍ଟତା; ଖଳତା—11. Wickedness.
୧୨ । ଅବମାନନ—12. Insult.
୧୩ । ଲାଞ୍ଛନା—13. Humiliation.
୧୪ । ବହିଷ୍କରଣ—14 Removal; expulsion.
୧୫ । ଅସ୍ୱୀକରଣ—15. Rejection, disavowal.
୧୬ । ପୃଥିବୀ—16. The earth (Apte).
୧୭ । ପ୍ରତାରଣା; ଠକାମି—
17. Fraud; dishonesty.

ନିକୃତି ଜୀବନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିକୃତି+ଜୀବନ)—
Nikṛuti jībana ୧ । ପ୍ରତାରଣାଦ୍ୱାରା ଜୀବନୋପାୟ ନିର୍ବାହକାରୀ—
(ନିକୃତି ଜୀବନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Subsisting by fraud or dishonesty.
୨ । ପ୍ରତାରଣକାରୀ—2. Acting deceitfully.

ନିକୃତୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିକୃତ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nikṛutī ନିକୃତ ୮।୯।୧୦ (ଦେଖ)
(ନିକୃତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nikṛuta 8, 9, 10 (See)
(ନିକୃତିମାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିକୃତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ନି+କୃତ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nikṛutta ୧ । ଛିନ୍ନ—1. Torn; severed.
୨ । ଖଣ୍ଡିତ—2. Broken; cut off; rent.
୩ । ମୂଳରୁ ଛିନ୍ନ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Cut from the root; uprooted.

ନିକୃତ୍ତ ମୂଳ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିକୃତ୍ତ+ମୂଳ)—ମୂଳରୁ ଛେଦିତ—
Nikṛuttamūla Cut up by the roots
(ନିକୃତ୍ତମୂଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିକୃନ୍ତନ—ସଂ. ବି. (ନି+କୃତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nikṛuntana ୧ । ଖୁମ୍ପିବା—1. Scratching.
୨ । ଛେଦନ—2. Cutting down.
୩ । ବିନାଶନ—3 Destroying.
ଯା ଝଟକ ବେଳେ ଲବେ ନ ପ ଉଇ ମ୍ଳାନ
ଜୁରକାଳ, ନିତ୍ୟ ଉତ ଜାତି ନିକୃନ୍ତନେ—ଧୋଳାଳ, ମହାଯାତ୍ରା ।
୪ । ଛେଦନ ଯନ୍ତ୍ର—
4. An instrument for cutting (Apte).
୫ । ନରକବିଶେଷ—
5. Name of a hell (M. W).

ନିକୃନ୍ତୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନି+କୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nikṛuntī ଛେଦନକାରୀ—Tearing asunder.
(ନିକୃନ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଛେଦନକାରୀ—
1. Cutting down.
୨ । ବିନାଶକ—2. Destroying

ନିକୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+କୃଷ୍ ଧାତୁ=କର୍ଷଣ କରିବା, ଅବଜ୍ଞା କରିବା +କର୍ମ. ତ)—
Nikṛushṭa
(ନିକୃଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ସମାଜରୁ ତାଡ଼ିତ—1. Excommunicated
ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ପ୍ରକୃଷ୍ଟ } ବିପରୀତ ୨ । ଅଧମ—2. Vile; debased.
୩ । ନୀଚ—3. Low; mean.
୪ । ମନ—4. Bad; wicked.
୫ । ଜଘନ୍ୟ—5. Ugly.
୬ । ଅପକୃଷ୍ଟ—6. Deteriorated; inferior.
୭ । ଘୃଣିତ—7. Despised.
୮ । ଇତର—8 Vulgar.
୯ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—9. Near; adjacent.
ସଂ. ବି—ନୈକଟ୍ୟ—Proximity (Apte).

ନିକୃଷ୍ଟତା—ସଂ. ବି (ନିକୃଷ୍ଟ+ଭାବ. ତା)—୧ । ନୀଚତା—
Nikṛushṭatā 1. Vileness; lowness.
(ନିକୃଷ୍ଟତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅପକୃଷ୍ଟତା—2. Inferiority.
୩ । ମନ୍ଦତା—3. Badness.

ନିକୃଷ୍ଟ ପ୍ରବୃତ୍ତି—ସଂ. ବି—କାମ, ବୁଭୁକ୍ଷା, ସ୍ୱାର୍ଥାନ୍ଧତା, ଜିଘାଂସା, ଆତ୍ମଗୌରବପ୍ରିୟତା ପ୍ରଭୃତି ମନୁଷ୍ୟର ନୀଚ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥପର ପ୍ରବୃତ୍ତି ସକଳ; ପାଶବ ବୃତ୍ତି—
Nikṛushṭa prabṛutti The lower or animal propensities in man.
[ଦ୍ର—ଆତ୍ମରକ୍ଷା ଓ ପରିବାର ପ୍ରତିପାଳନ ଏହି ବୃତ୍ତିର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରୟୋଜନ-ପ୍ରକୃତିବାଦ ।]

ନିକେତ—ସଂ. ବି. (ନି+କେତ୍ ଧାତୁ=ବାସ କରିବା+ଅଧିକରଣ. ଅ)—ନିକେତନ (ଦେଖ)—Niketana (See)
Niketa

ନିକେତନ—ସଂ. ବି. (ନି+କେତ୍ ଧାତୁ=ବାସ କରିବା+ଅଧିକରଣେ. ଅନ)—୧ । ଗୃହ—1. House; home.
Niketana
୨ । ଆବାସ—2. Abode; residence; habitation; dwelling.
୩ । ପଲାଣ୍ଡୁ; ପିଆଜ—3. Onion.

ନିକେଲ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ) —ଏକପ୍ରକାର ମିଶ୍ରଧାତୁ—
Nikel Nickel.
ନିକେଲ ନିକଲ [ଦ୍ର—ଏହା ସୁରମା, କୋଇଲା, ଗନ୍ଧକ ଓ ଶଙ୍ଖଆ ମିଶ୍ରିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଖଣିରୁ ମିଳେ । ଏହା ଶୋଧିତ ହେଲେ ରୁପା ପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୁଏ । ରୁପା ଅପେକ୍ଷା ଏହା ଟାଣୁଆ ଓ ଅଧିକ ତଳମ୍ବରେ ତରଳେ ଓ ଏହା ଲୁହା ପରି ଚୁମ୍ବକ ଶକ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରେ । ୧୭୫୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜଣେ ଜର୍ମାନ୍ ଏହା ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ଏ ଧାତୁ କାନାଡ଼ାର, ରାଜପୁତନା ଓ ସିଂହଳରେ ମିଳେ । ଏଥିରେ ଆଜିକାଲି ଅର୍ଗାନ, ଦୋଉଣି, ସୁଇଚ ଓ ଅଧୁନା ଜିଆର ତିଆରି ହେଉଅଛି । ତମ୍ବା ସଙ୍ଗେ ଏହାକୁ ମିଶାଇଲେ ଏଥିରେ ରୁପା ପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଧାତୁ ହୁଏ (ଜର୍ମାନ୍ ସିଲ୍‌ଭର୍) ଓ ଏହା ଆଲୁମିନିଅମ୍ ସହିତ ମଧ୍ୟ ମିଳାଯାଏ—ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନିକୋ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ନିକ (ଦେଖ)
Niko Nika (See)

ନିକୋଚ—ସଂ. ବି—ନିକୋଚନ (ଦେଖ)
Nikocha Nikochana (See)

ନିକୋଚକ—ସଂ. ନି—ଅଙ୍କୋଟବୃକ୍ଷ; ଧଳାଅଙ୍କୁ ଗଛ—A tree;
Nikochaka Alungium Hexapetalum.

ନିକୋଚନ—ସଂ. ବି. (ନି+କୁଚ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nikochana ସଙ୍କୋଚନ—Sensitiveness; modesty.

ନିକୋଟିନ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ତମାଖୁରେ ଥିବା ବିଷ—
Nikoṭin The poison found in tobacco; nicotine.
ନିକୋଟୀନ ନିକୋଟୀନ

ନିକୋଠକ—ସଂ. ବି—ନିକୋଚକ (ଦେଖ)
Nikoṭhaka Nikochaka (See)

ନିକୋପୀ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଷ୍କୋପୀ)—କୋପ ବା କ୍ରୋଧହୀନ—
Nikopī Having no anger; of sweet and mild temper.

ନିକ୍କ—ଦେ. ବିଣ—ନିକ (ଦେଖ)
Nikka Nika (See)

ନିକ୍କା—ବୈଦେ. ବି—ନିକା (ଦେଖ)
Nikkā Nikā (See)

ନିକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିଜ୍ ଧାତୁ=ଧୋଇବା+କର୍ମ. ତ)—
Nikta ୧ । ଧୌତ—1. Washed.
୨ । କ୍ଷାଳିତ; ପରିଷ୍କୃତ—2. Cleansed.

ନିକ୍ୱଣ—ସଂ. ବି. (ନି+କ୍ୱଣ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Nikwaṇa ୧ । ବୀଣା ଧ୍ୱନି; ତନ୍ତ୍ରୀର ଝଙ୍କାର—
ନିକ୍ୱାଣ, ନିକ୍ୱାଣନ, ନିକ୍ୱାଣନା } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Musical note of stringed instruments; the twanging sound of a harp.
୨ । ଧ୍ୱନି; ନିନାଦ—2. Sound; tone; tune.

ନିକ୍ରମଣ—ସଂ. ବି. (ନି+କ୍ରମ ଧାତୁ=ସଞ୍ଚରଣ କରିବା+ଅଧି. ଅନ)—
Nikramaṇa ଦେଶ; ସ୍ଥାନ—Place; locality.

ନିକାଇବା —ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ ହ୍ର. ଏହି ଅର୍ଥରେ
Nikrāibā ନିକ୍ରାଇବା)—ନିକାଲିବା (ଦେଖ)
Nikālibā (See)

ନିକିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ, ଏହି ଅର୍ଥରେ
Nikribā ନିକର୍ଣ୍ଣା)—ନିକଲିବା (ଦେଖ)
Nikalibā (See)

ନିକ୍ରୋଧ— ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଅକ୍ରୋଧନ; ନିଷ୍କ୍ରୋଧନ)—
Nikrodha ଅକ୍ରୋଧନ— Not habituated to rage;
(ନିକ୍ରୋଧୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) unruffled.

ନିଷ୍କାମ ନିକ୍ରୋଧ ନିର୍ଲୋଭ
ଭୂମିର ଦର୍ଶନ ଦୁର୍ଲଭ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ନିକ୍ଷ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଚୁମ୍ବନ କରିବା—
Niksha (root) To kiss.

ନିକ୍ଷଣ—ସଂ. ବି. (ନିକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—ଚୁମ୍ବନ—
Nikshaṇa Kissing.

ନିକ୍ଷତ୍ର—ସଂ, ବିଣ. (ନି + କ୍ଷତ୍ର)—ନିଃକ୍ଷତ୍ରିୟ (ଦେଖ)
Nikshatra Niḥkshatriya (See)

ଯେ ଦୋଷେ କରେ ଶଷ୍ଟ ଧର
ନିକ୍ଷତ୍ର କରେ ବସୁନ୍ଧରା । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିକ୍ଷା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ଲାଗି ରହିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ; ଉମ୍ବା
Nikshā ନିକ୍ଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ)—

୧ । ନିଖ; ଉକୁଣିର ଡିମ୍ବ—
1. The egg of louse; a nit.

୨ । ଉକୁଣି—2. Louse.

ନିକ୍ଷିପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ=ଫୋପାଡ଼ିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nikshipta ୧ । ଫୋପଡ଼ା ହୋଇଥିବା; ଫିଙ୍ଗାଯାଇଥିବା—
(ନିକ୍ଷେପ— ବି) 1. Cast off; thrown away.

୨ । ଇତସ୍ତତଃ ବୁଣାଯାଇଥିବା—2. Thrown about; scattered about.

୩ । ବର୍ଜିତ; ତ୍ୟକ୍ତ—
3. Left; abandoned; rejected.

୪ । ସମର୍ପିତ; ନ୍ୟସ୍ତ—
4 Entrusted; kept in trust.

୫ । ସ୍ଥାପିତ; ଗଚ୍ଛିତ—5 Deposited; placed.

୬ । ଯାମିନ ସ୍ୱରୂପ ଆବଦ୍ଧ ରଖାଯିବା; ବନ୍ଧକ ରଖାଯିବା—
6 Pledged; pawned.

୭ । ପ୍ରେରିତ—7, Sent; sent off (Apte).

୮ । ଅତିବାହିତ (ସମୟ)—8. Spent (time).

ନିକ୍ଷୁଭ୍ରା -ସଂ. ବି. (ନାମ)— ୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ପତ୍ନୀ (ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣ)—
Nikshubhā 1. Name of a wife of the Sun-god.

୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ—
2. A woman of the Brāhmaṇa caste.

ନିକ୍ଷେପ —ସଂ. ବି. (ନି+କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Nikshepa ୧ । ଫିଙ୍ଗିବା; କ୍ଷେପଣ—
1. Throwing out; casting away.

୨ । ବୁଣାଯିବା—
2. Scattering about, dispersion.

୩ । ନ୍ୟାସ; ସମର୍ପଣ; ଗଚ୍ଛିତକରଣ—3. Deposit.

୪ । ତ୍ୟାଗ—4. Desertion; abandonment.

୫ । ବନ୍ଧକ—5. Pledge; pawning.

୬ । ସମୟ କ୍ଷେପଣ—6. Spending of time.

୭ । (ଲୁହ) ପୋଛିବା—
7. Wiping away (of tears).

୮ । ସ୍ୱସ୍ଥାର ନିମିତ୍ତ ଶିଳ୍ପୀ ନିକଟରେ ଦ୍ରବ୍ୟର ଅର୍ପଣ—
8. Entrusting an article to an artist for repair.

୯ । (+କର୍ମ. ତ) ଗଚ୍ଛିତ ବସ୍ତୁ ବା ଧନ—
9. Deposited thing or sum.

୧୦ । ବନ୍ଧକ ପଦାର୍ଥ—10. Pledged article.

ନିକ୍ଷେପକ— ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନି+କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ୧ମା.୧ବ)-
Nikshepaka ଯେ ନିକ୍ଷେପ କରେ—Depositing; pledging;
(ନିକ୍ଷେପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିକ୍ଷେପୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) one who throws.

ନିକ୍ଷେପଣ —ସଂ. ବି. (ନି+କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ) —
Nikshepaṇa ନିକ୍ଷେପ (ଦେଖ)—Nikshepa (See)

ନିକ୍ଷେପଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Nikshepaṇīya ନିକ୍ଷେପଣ ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be thrown,
(ନିକ୍ଷେପ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) entrusted or pledged.

ନିକ୍ଷେପ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନି+କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Nikshepta ନିକ୍ଷେପକ (ଦେଖ)
(ନିକ୍ଷେପ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nikshepaka (See)

ନିଖ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିକ୍ଷା; ଲିକ୍ଷା)—୧ । ଉକୁଣୀଙ୍କ ଡିମ୍ବ; ଲିଖ—
Nikha 1. The eggs of lice; a nit.
(ନିଖୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଉକୁଣୀମାନଙ୍କର ୩ଗୋଟି ଅବସ୍ଥା
ନିକୀ, ନୀକ ଦ୍ରଷ୍ଟ, ଯଥା—୧ । ନିଖ—ଡିମ୍ବ ଅବସ୍ଥା, ୨ । ଗଜୀ—
ଲୀଖ ଡିମ୍ବ ଫୁଟିଥିବା ସାନ ଉକୁଣୀ, ୩ । ଡଙ୍ଗା—ବଡ଼ ଉକୁଣୀ ।]

୨ । ବାଳକ ବାଳିକାଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
2 Name given to boys and girls.

ବିଣ—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର—Tiny; minute.

ନିଖଟୁ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅସମର୍ଥ—1. Incapable.
Nikhaṭu ୨ । ସ୍ତ୍ରୀ; ଆଳସ୍ୟପରାୟଣ—2. Idle.
(ନିଖାଟୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ନିକମ୍ମା; କର୍ମକୋଢ଼ା—
ନିଥାଟୁ 3. Lazy; doing no work. worthless.
ନିଖଟ୍ଟ ୪ । ଶକ୍ତିହୀନ—4. Powerless.

୫ । ଅପରିଶ୍ରମୀ; ଅଳସୁଆ; ପରିଶ୍ରମକାତର—
5. Disliking work; afraid op work.

ହୋଇ ସମଦଶାପନ୍ନ ନିଖଟୁ ପଣରେ
ଅଧୋଗତିକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ମଣି ଉନ୍ମତ୍ତେ ଧାୟ । ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ବିଜୟାଦିତ୍ୟ ।

୬ । ନିକମ୍ମା; ଅଯୋଗ୍ୟ —6. Worthless.

୬ । ଯେ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲି ବୃଥାରେ ସମୟ କଟାଇଦେଇ—
6. Loafing.

ନିଖଡ଼ା—ଦେ. ବି—ଜଳଜାତ ଫଳବିଶେଷ—
Nikhardā A kind of aquatic fruit (resembling pineapple).
[ଦ—ଏହାର ପତ୍ର ପଦ୍ମ ପତ୍ର ପରି, ତେଣୁ କଣ୍ଟାଯୁକ୍ତ ଓ ଫଳ ସପ୍ତରି ପରି ।]

ନିଖତରା—ଦେ ବିଶ. ସୁଂ (ସଂ. ନିଷ୍ପତ୍ର)—
Nikhatarā ୧ । ନିଃସହାୟ; ଅସହାୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
1. Helpless (person).
୨ । ନିରାଶ୍ରୟ – 2. Without protection or support.
ନିଖନ୍ଦା
ନିଖତରିଆ
ନିଖନ୍ଦରିଆ
ନିଖନ୍ଦିଆ
ନିଖେତରା
ନିଖେତେରା
ନିଖେନ୍ଦା
ନିଖେନ୍ଦ୍ରିଆ
—ଅନ୍ୟରୂପ
୩ । ଅତି ହୀନ ବା ଦୀନ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
3 Very low (person).
୪ । ନିଖଟୁ (ଦେଖ)
4. Nikhaṭu (See)
(ନିଖତରା, ନିଖନ୍ଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଖନନ—ସଂ. ବି (ନି + ଖନ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Nikhanana ୧ । ମୁର୍ଦ୍ଦାର ପୋତିବା; କବର ଦେବା—
1. Burial; interment.
୨ । ଖୋଳିବା—2. Digging.
୩ । (+କର୍ମ. ଅନ) ମାଟି; ମୃତ୍ତିକା—(ହି.ଶ)—3 Soil; earth.

ନିଖରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଖାରିବା (ଦେଖ)
Nikharā(re)ibā Nikhāribā (See)

ନିଖର୍ଚ୍ଚା—ଦେ. ବିଶ—ବେଖରଚ୍ଚ; ବିନା ବ୍ୟୟରେ ସମ୍ପାଦିତ; ମାଗଣା—
Nikharchā Free of cost; got or done gratis.
(ନିଖରଚ୍ଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—ବିନା ବ୍ୟୟରେ;
ନିଖରଚା ବେଖରଚା ମାଗଣାରେ—Gratis.

ନିଖର୍ବ—ସଂ. ବି. ଓ ବିଶ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ)—ଦଶ ଖର୍ବ ସଂଖ୍ୟା;
Nikharba ୧୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦; ଦଶ ହଜାର କୋଟି ସଂଖ୍ୟା—
Hundred thousand millions; huudred billions.
[ଦ୍ର—ସଂଖ୍ୟା ଗଣନାର ବାକ୍ୟ ଯଥା—
ଏକଂ ଦଶଂ ଶତଂ ଚୈବ ସହସ୍ର ମୟୁତଂ ତଥା
ଲକ୍ଷଂ ଚ ନିୟୁତଂ ଚୈବ କୋଟି ରର୍ବୁଦ ମେବଚ
ବୃନ୍ଦଂ ଖର୍ବଂ ନିଖର୍ବଂ ଚ ଶଙ୍ଖଂ ପଦ୍ମଂ ଚ ସାଗରଂ
ଅନ୍ତ୍ୟଂ ମଧ୍ୟଂ ପରାର୍ଦ୍ଧଂ ଚ କ୍ରମାଦଶଗୁଣୋତ୍ତରଂ ।]
[ଦ୍ର—ମନିଅର୍ଣ୍ଣି ଲିଅନ୍ସ ଓ ଆପ୍ରେନିଶବ୍ଦର ଇଂରାଜି Billion (ସଂ. ବୃନ୍ଦ) ଲେଖିଅଛନ୍ତି ।]

(ନିଖର୍ବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଶ. ସୁଂ (ନି=ଅତିଶୟ + ଖର୍ବ=ହ୍ରସ୍ୱ)—
୧ । ଅତି ଖେଟ—1. Dwarfish; very small; tiny.
୨ । ବାଙ୍ଗୁରା; ହ୍ରସ୍ୱ, ଗେଡ଼ା—2. Stunted.

ନିଖଲିଆ—ଦେ. ବିଶ.—(ସଂ. ନିର୍ ଓ ଖଳ)—୧ । ଅଖଳା; ନିଷ୍କପଟ
Nikhaliā (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Frank; open-hearted (person).
ଅଖଳୁଆ ଖରା
(ନିଖଲା, ନିଖଲୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉତ୍ତମ ସ୍ୱଭାବ (ବ୍ୟକ୍ତି)
(ନିଖଲୀ, ନିଖଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Good natured (person).
୩ । ଯେ ପରର ଅନିଷ୍ଟ କରେ ନାହିଁ—3. Unoffending.
୪ । ଖଳଆ ବା ନରମ ହୋଇ ନ ଥିବା (ଅନ୍ନ)—
4. Not become gruelly (boiled rice).

ନିଖାଇଲା—ଦେ. ବିଶ.—୧ । ଅଖାଇ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବେଶି ଖାଇପାରେ
Nikhāilā ନାହିଁ; ଯାହାର ଖୋରାକ ଅଳ୍ପ—1. Unable to eat too much.
ନିଖାଓନ୍ତା ନଖାଇବାଲା
୨ । ଅଖାଇଲା; ଯାହାକୁ ବେଶି ଖାଇବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ—
2. Not getting enough to eat.
(ଯଥା—ନିଖାଇଲା ଘରର ପିଲା ବଳଆ କାହିଁକି ବଳଲା ହେଉଛି ?)

ନିଖାତ—ସଂ. ବିଶ. (ନି + ଖନ ଧାତୁ = ଖୋଳିବା + କର୍ମ. ତ)—
Nikhāta ୧ । ଖନିତ; ଖୋଳା ହୋଇଥିବା—1. Dug.
୨ । ନିବେଶିତ; ସ୍ଥାପିତ—2. Placed; fixed.
୩ । ପ୍ରୋଥିତ; ପୋତା ଯାଇଥିବା—
3. Buried; interred.
୪ । ଖୋଳା ହୋଇ ବାହାର କରା ଯାଇଥିବା—
4 Dug up; excavated.
୫ । ଭୂମିରେ ଗାଡ ଖୋଳାଯାଇ ପୋତା ଯାଇଥିବା; ରୋପିତ—
5 Planted; infixed.
ବି—୧ । ଜମିର ସୀମା ନିରୂପକ ପଡ଼ଣୀ—1. A trench dug round a field as landmark or boundary.
୨ । ଖାଇ; ନାଳୀ—2. A ditch; a long pit.
ଦେ. ବି (କଚରଥ)—(କବଳ ଆଦରେ ବ୍ୟବହୃତ)—ପୋତା ଥିବା ଧନ ଓ ବସ୍ତୁ—Buried treasure and things; treasure trove.
(ଯଥା—ଏ ଜମି ଓ ଉହାଁରେ ଥିବା ପୋତା, ନୋତା, ଜଳ, ନିଖାତ, କାଷ୍ଠ, ପାଷାଣ, ତରୁ, ଲତା, ଶସ୍ୟ, ଉପଶସ୍ୟ ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଏ କବାଲ ଦ୍ୱାରା ବିକି କଲୁଁ ।)

ନିଖାଦ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନିଷାଦ; ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ପ୍ରଦେଶରେ ଓ
Nikhāda ହିନ୍ଦୀରେ 'ଷ' ସ୍ଥଳରେ 'ଖ' ଉଚ୍ଚାରଣ)—୧ । ନିଷାଦ;
ନିଖାଦ ହାତୀର ଗର୍ଜନ ଶବ୍ଦ—1. The deep roaring soud of an elephant.
ନିଖାଦ
୨ । 'ସା, ରେ, ଗା, ମା, ପା, ଧା, ନି' ର ଶେଷ ସ୍ୱର; ସଙ୍ଗୀତର ୭ମ ସ୍ୱର; 'ନି' ନାମକ ସ୍ୱର—2. The 7th note in the Hindu vocal or instrumental music
୩ । ବେହେଲାର ଅର୍ଥ ତାର ଘର୍ଷଣର ଶବ୍ଦ—
3. The bass (tone) in violin.

ନିଖାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । (ସଂ ନି + ରେଖା) କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ କାଟିଆଦି
Nikhāribā ଦ୍ୱାରା ରେଖାଙ୍କିତ କରି ଚିରିବା ବା ପରୀକ୍ଷା କରିବା—
ନିଖାରନା 1. To examine a thing by scratching it with a pointed stick etc.
ନିଖରାଇବା
ନିଖରେଇବା
ନିଖୁରାଇବା
ନିଖୁରେଇବା
—ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । (ସଂ. ନିରୀକ୍ଷଣ) ନିରୀକ୍ଷିବା; ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବା; ଭଲ ଭଲ କରି ଦେଖିବା; ଲେଉଟପାଲଟ କରି ଦେଖିବା
ନିଗାହକରନା, ନିଗରାନୀ କରନା କରି ଦେଖିବା—2. To examine very closely; to scrutinise.

ନିଖାର ନିଖାର ଯେପରି ସେ କାଗଜ । ରଘୁନାଥ. ବରକାର

ନିଖିଏ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିକ୍ଷା)—ଅତି ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣ—
Nikhie A particle; very small quantity.

ଏତଟୁକୁ ଜରାସା ବିଣ.—ଅତି ସାମାନ୍ୟ—Very little; a bit of; a particle of; minute.

ଝିଅଏ ନିଖିଏ କଥାକୁ ଏତେ ବଡ଼ କରିବା ନ୍ୟାୟ । ଉଗ

କ୍ରି. ବିଣ.—ଅତି ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ—Minutely.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଝିଅଏ ଶବ୍ଦ ପରେ ସହଚର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଝିଅଏ ନିଖିଏ ।]

ନିଖିଏ ନା(ନାଁ)ଆଁକୁ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—ଅତି ସାମାନ୍ୟ ପରିମିତ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ—A bit; a bit of; a little.
Nikhie nā (nāñ) āñku
ଏତଟୁକୁ ଜରାସା
(ନିଖେ ନାଆଁକୁ, ନିଖେ ନାଁକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଖିରି—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. କ୍ଷୀ)—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର—
Nikhiri (ନିଖେରି—ଅନ୍ୟରୂପ) Tiny; minute.

ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to females.

ନିଖିଳ—ସଂ. ବିଣ. (ନି + ଖିଳ = ପରିଶିଷ୍ଟ, ଯାହାର କିଛି ମାତ୍ର ପରିଶିଷ୍ଟ ନାହିଁ)—ଅଖିଳ; ସମସ୍ତ; ସମୁଦାୟ; ସମସ୍ତ, ସକଳ; ସାରା—All; entire; whole.
Nikhila

(ଯଥା—ନିଖିଳ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ, ନିଖିଳ ଜଗତ ।)

ନିଖୁଣ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ ଓ କ୍ଷୁଣ୍ଣ)—୧ । ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ; ସମସ୍ତ; ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ-
Nikhuṇa 1. Entire; whole.

ନିଖୁଁତ, ନିଖୁଣ୍ଣ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଅକ୍ଷତ; ଅଭଗ୍ନ—2. Unbroken.

ନିଖୁଣ ସେ ଲଜ୍ଜିଥିଲା କର ଓଠଲରେ ।
ଅଜସ୍ୱଚନ୍ଦ୍ର. ଶର ଓ ଗୀତ ।

ନିଖୁଟ ୩ । ଦୋଷ ବା ତ୍ରୁଟିଶୂନ୍ୟ; ନିର୍ଦୋଷ—
3. Flawless; unblemished; free from defects.

(ଯଥା—ନିଖୁଣ ରୂପ ।)

୪ । ଅସ୍ପୃଷ୍ଟ—4. Untouched.

୫ । ନୀରୋଗ; ଅନାମୟ—
5. Healthy; free from illness.

୬ । ଯାହାକୁ କେହି ଖୁଣି ପାରେ ନାହିଁ—
6. In which no one can find any fault.

୭ । ଅତୁଳନୀୟ—7. Incomparable; nonparell

୮ । ଅନିନ୍ଦ୍ୟ—8. Unblamable; irreproachable.

ନିଖୁତି—ଦେ. ବି—ସନ୍ଦେଶ; ଏକପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—
Nikhuti A kind of sweetmeat.

ନିଖୁଁତି ନିଖୁତି (ନିଖୁଣ୍ଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଖୁନ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ନିଖୁଣ (ଦେଖ)
Nikhun Nikhuṇa (See)

ନିଗଡ଼—ସଂ. ବି (ନି + ଗଡ଼ ଧାତୁ = ବନ୍ଧନ କରିବା + କରଣ. ଅ)—
Nigarḍa ୧ । ଲୁହା ଶିକୁଳି—1 Iron chain.

୨ । ଗୋଡ଼ର ବେଡ଼ି—2. Shackles; fetters; foot-chain.

ଉତ୍ତମପୁର ପତ ବଣ୍ଡୁଳ ଚରଣ ଯେଡ଼ିର ଲୌହ ନିଗଡ଼—ରଘୁନାଥ. ପାଦଙ୍ଗ ।

୩ । ହସ୍ତୀର ପଦବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ—
3. The heel-chain of an elephant.

୪ । ଦାରୁକାଠ—4 A pair of stocks.

ବିଣ—୧ । ଦୃଢ଼ବଦ୍ଧ—1. Firmly tied.

୨ । ଶୃଙ୍ଖଳାଦ୍ୱାରା ବଦ୍ଧ—2. Fettered; chained.

ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଗାଢ଼) ଘୋର; ଗହନ (ନିଦ)—
Deep (slumber).

ନିଗଡ଼ନ—ସଂ. ବି (ନି + ଗଡ଼୍ ଧାତୁ + ଲ୍ୟୁ. ଅନ)—ଶୃଙ୍ଖଳାଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧନ—
Nigarḍana (ନିଗଡ଼ିତ—ବିଣ) Chaining; fettering.

ନିଗଡ଼ନିଦ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଗାଢ଼ନିଦ୍ରା)—ଘୋର ନିଦ୍ରା—
Nigarḍa nida Deep sleep; heavy slumber.
(ନିଘୋଡ଼ ନିଦ, ନିଘଡ଼ ନିଦ, ନିଘାଡ଼ ନିଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଗଡ଼ବଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ—୧ । (ଣ୍ୟା ତତ୍; ନିଗଡ଼ଦ୍ୱାରା ବଦ୍ଧ)—
Nigarḍabadhda ଲୌହଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ—
(ନିଗଡ଼ବଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) Tied with an iron chain.
(ନିଗଡ଼ବନ୍ଧନ—ବି)

୨ । ଦୃଢ଼ରୂପେ ଆବଦ୍ଧ—
2. Tied strongly or tightly.

୩ । ଗୋଡ଼ରେ ଶିକୁଳି ପଡ଼ିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
3. Fettered.

ନିଗଡ଼ ବନ୍ଧନ—ସଂ. ବି—୧ । ଦୃଢ଼ ଶିକୁଳି ବା ଦଉଡ଼ି—
Nigarḍa bandhana 1. A strong chain or rope.

୨ । ଦୃଢ଼ ବନ୍ଧନ; ଯେଉଁ ଗଣ୍ଠି ସହଜେ ଫିଟାଯାଇ ନ ପାରେ—
2. A knot which can not be untied.

୩ । ଲୌହ ଶିକୁଳିଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧନ—
3. Tying with an iron chain.

ନିଗଡ଼ା—ଦେ. ବି (ସଂ. ନିର୍ପୀଳନ)—୧ । ଚୁପୁଡ଼ାଯାଇ ରସ ବାହାର କରାଯିବା; ଚୁପୁଡ଼ିବା କର୍ମ—
Nigarḍā 1. Squeezing out of the juice; the pressing out of the juice from a thing.
(ନିଗଡ଼ା, ନିଗଡ଼ା, ନିଗିଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ରସ କ୍ଷରିତ ହେବା; ରସକ୍ଷରଣ—
2. Oozing out of the juice.

[ଦ୍ର—'କାର୍ତ୍ତିକନିଗଡ଼ା' ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ.—ଓଡ଼ିଶାରେ ଅଘରଦୁଆର କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ବ୍ୟାପିବା ଏକପ୍ରକାର ମାଲେରିଆ ଜ୍ୱର । ବର୍ଷାଦିନେ ଅତ୍ୟଧିକ ଜଳସଂସର୍ଗଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟଦେହରେ ଯେଉଁ ରସାଧିକ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଷା ପରେ ଶରତ୍‌କାଳରେ ପୃଥିବୀର ରସ ଶୁଖିଆସିବା (ନିଗିଡ଼ିବା) ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରୁ ମଧ୍ୟ ଉକ୍ତ ରସ ଶୁଖିଯାଏ(ନିଗିଡ଼େ) ଓ ଚକ୍ରନିତ ଭାସବୃଦ୍ଧି ଓ ଜ୍ୱର ହୁଏ । ସେହି ଜ୍ୱରକୁ କାର୍ତ୍ତିକନିଗଡ଼ା ବୋଲାଯାଏ । ଶରତ୍‌କାଳରେ ଦେହରୁ ରସ ଶୁଖିବା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର; କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ସେହି ସମୟରେ ବର୍ଷାଋତୁର ଅଭ୍ୟାସବଶତଃ ରସାଧିକ ଖାଦ୍ୟ ଗ୍ରହଣକରୁଁ,

ଏଥିପାଇଁ ବର୍ଷାଦିନେ ଦେହରେ ସଞ୍ଚିତ ରସ ଶୁଖି ନ ପାରି ରସାଧିକ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଏ ଜ୍ୱର ହୁଏ । ଏଥିଯୋଗୁଁ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଖାଦ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସଂଯମ (ହବିଷ୍ୟବ୍ରତ) ବା ଦଳାଳ୍ପେ ଥରେ ଭୋଜନ ହନୁମାନଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ।]

ନିଂଡା ୩ । ଯେଉଁ ରସ କୌଣସି ପାତ୍ରରୁ ଝରି ପଡ଼ିଥାଏ—
ନିଚୋଡ଼; ଗାଡ଼ନା 3. Dropping; a liquid dropped from a pot.

୪ । ଶୁଖିଗଲା ପାତ୍ରରେ ରହିଯିବା ରସାବଶେଷ—
4. Dregs.

୫ । ଶେଷ ରହିଯିବା ବସ୍ତୁ—
5. Remains; leavings.

୬ । ଯେଉଁ ନାଳଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ସମସ୍ତ ଜଳ ନିଗଡ଼ିକରି ବୋହିଯାଏ; ସଫେଇ ନାଳ—
6. Drainage channel.

୭ । ଜଳମୟ ବସ୍ତୁ ଥିବା ପାତ୍ରକୁ ଅଣେଇଦେଇ ବା ଓଲଟାଇଦେଇ କିଛିକ୍ଷଣ ରଖିବା ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ପାତ୍ରରୁ ଜଳୀୟ ବସ୍ତୁ ନିଃଶେଷିତ ହେବା—
7. Emptying out of a liquid from a pot by inverting it or holding it aslant for some time.

୮ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସାର ବସ୍ତୁ; ସାରାଂଶ—
8. (figurative) Essence.

୯ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ସାର ମର୍ମ; ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ—
9. (figurative) Purport; substance.

ବିଣ—୧ । ନିଚୁଡ଼ା ଯାଇଥିବା (ରସ)—
1. Squeezed out (juice).

୨ । ଢାଲୁ (ଜମି); ଯେଉଁ ଜମିରୁ ପାଣିଯାକ ନିଗଡ଼ିଯାଏ—
2. Slopping (land).

୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଯହିଁରୁ ପାଣି ନିଗଡ଼ି ଥାଏ; ଜଳାଦି ନିଃଶେଷିତ ହୋଇଥିବା (ପାତ୍ରାଦି)—
3. Drained out; squeezed out.

୪ । ପାତ୍ରାଦିକୁ ଅଣାଇ ଦେବା ବା ଲେଉଟାଇ ଦେବାଦ୍ୱାରା ଯହିଁରୁ ସ୍ରବିତ (ରସାଦି)—4. (liquid) Dropped or oozed from an inverted or inclined pot.

ନିଗ(ଗି)ଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ନିଗଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତ)—
Niga(gi)rdā(rde)ibā ନିଗାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
1 Nigārdibā (See)

୨ । (ନିଗାଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—
2. Causative of Nigārdibā.

ନିଗଡ଼ା ନିଗଡ଼ି—ଦେ. ବି—୧ । ପାତ୍ରସ୍ଥ ପଦାର୍ଥର ପାନାବଶେଷ—
Nigardā nigardi 1. Dregs left in a drinking cup;
(ନିଚୋଡ଼ାନିଚୋଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) the remains of a liquid
ନିଂଡ଼ାନିଂଡ଼ି ତଳତଟ left in the cup after drinking.

୨ । କୌଣସି ପାତ୍ରରୁ ଜଳାଦି ନିଗଡ଼ିବା ପରେ ଯାହା ଅବଶିଷ୍ଟ ରହିଯାଏ—2. Remains.

ନିଗଡ଼ା ମାଟି—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ମାଟିରୁ ପାଣି ନିଗଡ଼ି ଯାଇଥାଏ—
Nigardā māṭi Soil from which water has fully percolated or has been fully drained out.

ନିଗଡ଼ିତ—ସଂ. ବିଣ (ନିଗଡ଼+ଅଛି ଅର୍ଥରେ. କ୍ତ)—
Nigardita ୧ । ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ—1. Chained; fettered.

୨ । ଦୃଢ଼ବଦ୍ଧ—2. Tightly fixed or bound.

୩ । ହରିଚାଠରେ ଆବଦ୍ଧ—
3. Confined in the stocks.

୪ । ଲୁହା ଶିକୁଳିଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ହାତୀର ଗୋଡ଼ ବନ୍ଧା ଯାଇଥାଏ—4. (an elephant) Tied with the leg-chain; shackled.

ନିଗଣ—ସଂ. ବି. (ନି=ନିଶ୍ଚୟ+ଗଣ୍ ଧାତୁ=ଜାଣିବା+ଅ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ନିର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଜଣାଯାଏ) –ଯଜ୍ଞଧୂମ; ହୋମଧୂମ—
Nigaṇa The smoke from 'Homa' or burnt offerings; the smoke of a sacrificial fire.

ନିଗଦ—ସଂ. ବି. (ନି=ନିଶ୍ଚୟ+ଗଦ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Nigada ୧ । କଥନ; ଭାଷଣ—1. Speech; talk.
(ନିଗାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କଥୋପକଥନ—
2. Conversation.

୩ । ଶବ୍ଦ—3. Sound.

୪ । ଉଚ୍ଚୈର୍ଜପ; ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ପ୍ରାର୍ଥନା—
4. Loud prayer; prayer recited aloud.

୫ । କଥିତ ଭାଷା—5. Spoken language; a vernacular.

୬ । କୌଣସି ବିଷୟର ଉଲ୍ଲେଖ—6. Mention.

ନିଗଦିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଗଦ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ମ. କ)—
Nigadita ୧ । ଭାଷିତ; କଥିତ; ଉକ୍ତ—
1. Spoken; told; said.

୨ । ଉଚ୍ଚାରିତ—2. Uttered; pronounced.

୩ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—3. Specified; defined.

୪ । ଉଲ୍ଲିଖିତ—4. Mentioned.

୫ । ବର୍ଣ୍ଣିତ—5. Described.

୬ । ପ୍ରାର୍ଥିତ—6. Prayed for.

ବି. (+ଭାବ. କ)—୧ । ଭାଷଣ—
1. Speech; talking.

୨ । ଉଚ୍ଚାରଣ—2. Utterance.

ନିଗନ୍ଧ—ଦେ. ବି—ସୁଗନ୍ଧ ପୁଷ୍ପବିଶେଷ—
Nigandha A kind of sweet-scented flower.

ରଙ୍ଗଣୀ ଚୂତ ଅଙ୍କୁର ଅରବିନ୍ଦ
ନିଗନ୍ଧ କୁନ୍ଦ ପୁନ୍ନାଗ । ପ୍ରାଚୀ. ରତ୍ନସଂମ୍ଭବ ।

ନିଗନ୍ଧ ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ଗନ୍ଧ)—ନିର୍ଗନ୍ଧ; ଗନ୍ଧହୀନ—
ନିଗନ୍ଧ Scentless.

ନିଗମ—ସଂ. ବି. (ନି=ସର୍ବଦା; ସର୍ବତୋଭାବରେ+ଗମ୍ ଧାତୁ=ଯିବା+ଅଧିକରଣେ. ଅ)—୧ । ଯେଉଁଠାରେ ସବୁବେଳେ

ଲୋକେ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି; ସାଧାରଣ ଗମନାଗମନ ସ୍ଥାନ—1. A public thoroughfare; a frequented place.

୨ । ଲୋକାଳୟ; ସ୍ଥଗ୍; ନଗର—2. Town; city.

୩ । ଜନପଦ; ଗ୍ରାମ—3. Village.

୪ । ରାଜଦାଣ୍ଡ; ରାସ୍ତା; ସରଣି; ପଥ—
4. Road; highway.

୫ । ବଜାର; ହାଟ; ଗଞ୍ଜ—
5. Market; mart; bazar.

୬ । ବାଣିଜ୍ୟ—6. Traffic; trade.

୭ । ବେଦ—7. The Bedas.

ଏମନ୍ତ କରିବ ମନର
ନିଗମ ବସ୍ତ୍ର ସେ ଉଚ୍ଚାର । ରୂପକ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୮ । ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ—8 The holy writ; scripture; secred ordinance.

୯ । ତନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—9. Name of a Tantra or Hindu esotoric treatise.

୧୦ । ନିଶ୍ଚୟ—10. Certainly.

୧୧ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା—11. Promise; vow.

୧୨ । ନିର୍ଣ୍ଣୟ—12. Determination; ascertainment.

୧୩ । ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର—13. Logic.

୧୪ । ନ୍ୟାୟାନୁମୋଦିତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—
14. Logical conclusion.

୧୫ । ବେଦରୁ ଉଦ୍ଧୃତ ବାକ୍ୟ ବା ଶବ୍ଦ—
15. Any passage or word quoted from the Bedas (M. W.)

୧୬ । ବେଦର ବ୍ୟାଖ୍ୟାମୂଳକ ଗ୍ରନ୍ଥ—16. A work auxiliary to or explanatory of the Bedas (Apte).

୧୭ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଧାତୁ—
17 (grammar) The root of word (Apte.)

୧୮ । ଯାଯାବର ବଣିକ୍ ଦଳ—18. A caravan of wandering merchants.

୧୯ । ବୈଦିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ସଂକଳ୍ପ ଆଦି ବାକ୍ୟରେ କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ନାମୋଲ୍ଲେଖ—19. Insertion of the name of a Deity into a liturgical formula.

୨୦ । ମେଳା (ହି. ଶ.) — 20. A fair.

୨୧ । କାୟସ୍ଥମାନଙ୍କର ଏକ ଶ୍ରେଣୀ (ହି. ଶ.)—
21. Mame of a sect or class of the Kāyasthas.

୨୨ । ନିର୍ଗମନ; ବହିର୍ଗମନ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
22. Going out; issuing.

ବେ. ବିଣ.—୧ । ନିଗମ; ଘୋର; ଗମ୍ଭୀର—
ନାମ 1. Deep; profound
(ଯଥା—ନିଗମ ନିଦ; ନିଗମ ନିଶା ।)

୨ । ନିରୋଳା—2. Solitary; lonely.

ନିଗମେ ବସିଲ କରେ ଚନ୍ଦ୍ରପଟ ମସୀ ।
ପ୍ରାଚୀ. ଶିଶୁଶଙ୍କର ଭଥାଅଭିଳାଷ ।

୩ । ଗୂଢ଼; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୋପନୀୟ—
3. Secret; confidential.

ବେ. ବି.—ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ—3. Lonely place.

ନିଗମ ଦେଖିଣ ଚହୁଁ ମଦନ ଲୁଚେ ।
ପ୍ରାଚୀ. ଶିଶୁଶଙ୍କର. ଭଥାଅଭିଳାଷ ।

ନିଗମନ—ସଂ. ବି (ନି + ଗମନ)—୧ । ଚଳନ; ହାଟ ଚାଲିବା—
Nigamana 1. Going; walking.

୨ । ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରାନୁଗତ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—
2. Logical conclusion; the winding up of a syllogism; summing up of an argument or conclusion in a syllogisom.

[ଦ୍ର—ଆର୍ଷ୍ଟି ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅନୁମାନର ୫ଟି ଅବୟବ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ଅଛି । ଯଥା—ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ହେତୁ, ଉଦାହରଣ, ଉପନୟ ଓ ନିଗମନ । ୧ । ଏଠାରେ ନିଆଁ ଅଛି (ପ୍ରତିଜ୍ଞା), ୨ । କାରଣ, ଏଠାରେ ଧୂଆଁ ଅଛି (ହେତୁ), ୩ । ଯେଉଁଠାରେ (ଯଥା—ଗୋଷେଇ ଘରେ) ଧୂଆଁ ଥାଏ ସେଠାରେ ଅବଶ୍ୟ ନିଆଁ ଥାଏ; (ଉଦାହରଣ), ୪ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭେ ଦେଖୁଥାଉଁ ଯେ ଏଠାରେ ଧୂଆଁ ଅଛି (ଉପନୟ) ୫ । ଅତଏବ ଏଠାରେ ଅବଶ୍ୟ ନିଆଁ ଅଛି (ନିଗମନ) । ଶେଷୋକ୍ତ ୪ଟି ଯୋଯାନଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଜ୍ଞାରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ । ନିଗମନର ଅନ୍ୟ ନାମ ପ୍ରତ୍ୟାମ୍ନାୟ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୩ । ଉପସଂହାର—3. Conclusion.

୪ । ଛଳ—4. Pretence.

ନିଗମାଗମ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ନିଗମ + ଆଗମ)—୧ । ବେଦ ଓ ତନ୍ତ୍ର—
Nigamāgama 1. The Bedas and the Tantras.

୨ । ପ୍ରବେଶ ଓ ବହିର୍ଗମନ—2. Coming in and going out; ingress and egress.

ନିଗର—ସଂ. ବି. (ନି + ଗୃ ଧାତୁ = ଗିଳିବା, ଖାଇବା + ଘଞ୍. ଅ)—
Nigara ୧ । ଭୋଜନ—1. Eating.

(ନିଗାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗିଳିବା; ଗଳାଧଃକରଣ—
2. Swallowing; gulping; devouring.

୩ । (+ କରଣ. ଅ) ଡୋଣ୍ଟି; ଗଳଦେଶ—
3, Throat.

୪ । ନିଗଣ; ହୋମଧୂମ—4. The smoke issuing from a sacrificial fire.

୫ । ଏକ ସମାନ ଓଜନର ୫୫ଟି ମୋତିର ସମୂହ (ହି. ଶ.)—
5 An aggregate of 55 pearls of the same weight.

ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବିଣ—ଖାଣ୍ଟି—Genuine.

ବେ. ବିଣ—ନିଶ୍ଚିତ—Certain; definite.

ନିଗରଣ—ସଂ. ବି. (ନି + ଗୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Nigaraṇa ନିଗର (ଦେଖ)—Nigara (See)
(ନିଗଳନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଗର ମାଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବିଣ—ଖାଣ୍ଟି ଜିନିସ—
Nigara māl Pure or unadulterated article.

ନିଗରୁ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନି + ଗୁରୁ)—ହାଲୁକା; ଯାହା ଭାରି ନୁହେଁ—
Nigaru No heavy; in weight.
ହାଲକା **ନିଗରୁ** (ନିଗରୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଗଳ—ସଂ. କ୍ରି. (ନି + ଗଳ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଗିଳିବା—
Nigaḷa 1. Swallowing.
୨ । (+ କରଣ. ଅ) ଅଶ୍ୱର ଗଳଦେଶ—
2. The throat of a horse.

ନିଗା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନିଗାହ୍; ତୁଳ. ସଂ. ନିରୀକ୍ଷଣ)—
Nigā ୧ । ଦୃଷ୍ଟି; ନଜର—1. Sight; look; glance.
ନିଘା ୨ । ଭତ୍ତୁନେବା; ତଦାରକି—2. Supervision.
ନିଗାହ, ନିଗହ ୩ । ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ଦୃଷ୍ଟି—
(ନିଂଘା, ନିଘା—ଅନ୍ୟରୂପ) 3. Scrutinising look.
୪ । ଯତ୍ନ—4. Care.
୫ । ଜଗିବା—5. Watching.
୬ । ମନୋଯୋଗ—6. Attention.
୭ । ଖିଆଲ; ଧ୍ୟାନ—
7. Thought; concentration of thought.
୮ । ଅନୁଗ୍ରହ; ସ୍ନେହମୟ ଦୃଷ୍ଟି—
8. A look of favour or kindness.

ନିଗା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫା. ନିଗାହ୍)—୧ । ଚାହିଁବା—
Nigā karibā 1. To look at.
ନିଘା କରା ୨ । ଭତ୍ତୁ ନେବା—2. To look after.
ନିଗାହ କରନା, ୩ । ଜଗିବା—3. To watch.
ନିଗାହ ରଖନା ୪ । ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା—4. To keep an eye on.
୫ । ଦେଖାଶୁଣା କରିବା—5. To take care of.
୬ । ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରିବା—6 To supervise.

ନିଗା(ଘା) ଦେବା; ନିଗା(ଘା) ରଖିବା
ନିଗା(ଘା)ଯାନ କରିବା; ନିଗା(ଘା)ବାନ କରିବା
ନିଗା(ଘା)ମାନ କରିବା; ନିଗା(ଘା) ନେବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ନିଗାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍ଗଳନ)—
Nigārdibā ୧ । ନିଗିଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
ନିଗଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା
ନିଗିଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ 1. The causative form of 'Nigirdibā'.
ନିଂଡ଼ାନ, ନିଗଡ଼ାନ ୨ । କୌଣସି ରସଯୁକ୍ତ ବସ୍ତୁରୁ ରସ ଚିପିଦିବା;
ନିଚୋଡ଼ନା; ଗାଡ଼ନା ଝରାଇବା—2 To squeeze or press out the juice; to express juice.
୩ । ରସ ବା ଜଳକୁ ଗାଳିବା—3. To cause liquid to ooze or drop out of a thing; to pour off liquid to the last drop.
୪ । କୌଣସି ପାତ୍ରକୁ ଅଶେଷ ବା ଓଲଟାଇ ରଖି ତହିଁରେ ଥିବା ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥକୁ ଖାଲି ବା ନିଃଶେଷିତ କରିବା—
4. To empty a receptacle of its liquid contents.

ନିଗାଡ—ସଂ. ବି—ନିଗଡ (ଦେଖ)
Nigāda Nigada (See)

ନିଗାଦୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନି + ଗଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା .୧ବ)—
Nigādī କଥକ; ବକ୍ତା—Speaking; uttering.
(ନିଗାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଗା(ଘା) ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ—
Nigā(ghā) pardibā The coming of a thing to a person's view.
ନିଗାହ ପଡ଼ନା

ନିଗା(ଘା)ବା(ମା)ନ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନିଗାହ୍‌ବାନ୍)—
Nigā(ghā)bā(mā)n ୧ । ସତର୍କ—1. Watchful.
ନିଘାବାନ ୨ । ଯତ୍ନଶୀଳ—2. Careful.
ନିଗହବାନ ୩ । ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ—3. Supervising.
୪ । ଯେ ଦେଖାଶୁଣା କରେ—4. Taking care.
ବି—୧ । ଜଗୁଆଳି.—1. A watchman.
୨ । ଜଗାରଖା କରିବା ଲୋକ; ଜିମାଦାର୍—2. Custodian.

ନିଗା(ଘା)ବା(ମା)ନି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନିଗାହ୍‌ବାନୀ)—
Nigā(ghā)bā(mā)ni ୧ । ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି—
1. Watchful look.
ନିଗା(ଘା)ବା(ମା)ନ୍
ନିଗା(ଘା)ନିଷ୍ଠା(ଷ୍ଠା)
ନିଂଘାମା(ବା)ନ୍(ନି) } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ଦେଖାଶୁଣା; ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ—
2. Taking care; supervising.
ନିଂଘାନିଷ୍ଠା(ଷ୍ଠା) ୩ । ଜଗିବା—3. Watching.
ନିଘାପନା, ନିଗାବାନୀ **ନିଗହବାନୀ** ୪ । ଜିମାରେ ନେବା—
4. Taking into custody.

ନିଗାର—ସଂ. ବି—ନିଗର (ଦେଖ)
Nigāra Nigara (See)

ନିଗାରୀ—ସଂ.ବିଣ.ସ୍ତ୍ରୀ.(ନି + ଗୃ ଧାତୁ = ଗିଳିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ୧ମା.୧ବ)-
Nigārī ଗଳାଧଃକରଣକାରୀ; ଯେ ଗିଳି ଦିଏ—
[ନିଗାଳୀ, ନିଗାର(ଳ)କ—ଅନ୍ୟରୂପ] Swallowing;
(ନିଗାରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) devouring.
ଜସ୍ୱ ବନ ମଧ୍ୟ ଅନଳ ନିଗାରୀ । କୃଷ୍ଣଜିହ୍ୱ, ମହାଭାରତ ବନ ।

ନିଗାଳ—ସଂ. ବି. (ନି + ଗଳ୍ ଧାତୁ = ଖାଇବା + କରଣ. ଅ)—
Nigāḷa ୧ । ଅଶ୍ୱର ଗଳଦେଶ—1. The throat of a horse; horse's neck.
୨ । (+ଭାବ.ଅ) ଗିଳିବା—2.Swallowing (Apte).

ନିଗିଡ଼ା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ନିଗଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nigirdā (etc) Nigardā etc (See)

ନିଗିଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଶୀତ କାଳରେ ନିଆଁ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଠଖଣ୍ଡ—
Nigirdi Big logs of wood for kindlihg firen in winter.

ନିଗିଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍ଗଳନ)—
Nigirdibā ୧ । ଚିପୁଡ଼ା ହୋଇ (ରସ) ଗଳିତ ହେବା; ରସ ଝରିବା—
(ନିଗିଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To ooze out; to drop on being squeezed
ନିଙ୍ଗଡ଼ା, ନିଙ୍ଗଡ଼ନ
ଟପକନା, ଗଡ଼ନା, ଚୁନା
୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁରୁ ବା ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ପାତ୍ରରୁ ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ ବିବାକ୍ ନାଶେଷିତ ହୋଇ ବୋହି ଯିବା—
2. (liquid) To be drained out of a thing or an upturned receptacle,
୩ । ଅଳ୍ପ ମାତ୍ରାରେ ଢଳକୁ ବୋହିଯିବା ।—3. To flow down in feeble current; to drip.
[ଦ୍ର—ଯାହାରୁ ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ ବେଶି ପରିମାଣରେ ଢାଳ ହୋଇଯାଏ ଓ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ କ୍ରମଶଃ ନିଗିଡ଼ି ଯାଏ ।]

ନିଗିଧା—ଦେ. ବିଶ.—କୃପଣ—Niggardly; miserly.
Nigidhā (ନିଗଧା, ନିଗ୍ଧା) ଅନ୍ୟରୂପ—

ନିଗୀତ—ସଂ. ବିଶ. (ନି+ଗୈ ଧାତୁ+କର୍ମ.ତ)—ପରିଗୀତ; ଗାନ କରା ଯାଇଥିବା—Sung.
Nigīta

ନିଗୀର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି.—(ନି+ଗି. ଧାତୁ=ଗିଳିବା+କର୍ମ.ତ)—
Nigīrṇṇa ୧ । ଭକ୍ଷିତ—1. Eaten.
୨ । ଗିଳା ଯାଇଥିବା—2. Swallowed; devoured.
୩ । ଅନ୍ତର୍ଭୂତ; ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରା ଯାଇଥିବା—
3. Included.

ନିଗୁ—ସଂ. ବି. (ନି=ନିଶ୍ଚୟ+ଗମ. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Nigu ୧ । ଚିତ୍ତ; ମନ—1. Mind.
୨ । ବିଚାରଶକ୍ତି—2. Judgment; discrimination.
୩ । ଅନୁଭବଶକ୍ତି; ବୋଧଶକ୍ତି—3. Conception; feeling; emotion.
୪ । ବିଷ୍ଠା; ମଳ—4. Ordure.
୫ । ମୂଳ, ଚେର—5. Root.
୬ । ମନୋଜ୍ଞତା—6. Agreeableness.
୭ । ଚିତ୍ରାଙ୍କନ କର୍ମ—7. Drawing; painting.
ସଂ. ବିଶ.—ମନୋଜ୍ଞ; ସୁନ୍ଦର—Pleasing; charming (M. W.).
ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ତେଲଗୁ) ବିଶ—(ଭୁଲ. ସଂ. ନିଗୁ)—
(ନିଗୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଅତ୍ୟୁତ୍କୃଷ୍ଟ; ଉତ୍ତମ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—
1. Excellent; of first class.
୨ । ଭଲ; ଉତ୍ତମ—2. Good
(ଯଥା—ନିଗୁ ମାଲ ।

ନିଗୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବି (ସଂ. ନିର୍ଗୁଣ୍ଡୀ)—ନିର୍ଗୁଣ୍ଡୀ (ଦେଶ)—
Nigundi Nirgundi (See)

ନିଗୁଦି—ପ୍ରାଦେ (ସୁଖ) ବି ପତ୍ର ବା ଗଞ୍ଜାଇ ସଙ୍ଗେ ମରିଚ ମସଲା ମିଶି ବଟା ହୋଇଥିବା ଭାଙ୍ଗର ଗୁଳା; ପାଣିରେ ଗୋଳା ହୋଇ ନ ଥିବା ବଟା ଭାଙ୍ଗର ଗୁଳା—
A ball of pasted Ganja and black pepper etc. (before it is mixed with water)

ନିଗୁମ୍ଫ—ସଂ. ବି.(ନି+ଗୁମ୍ଫ ଧାତୁ+କର୍ମ.ଅ)—ସମୂହ; ଗୁଚ୍ଛ (ହି. ଶ.)—
Nigumpha Bundle; collection; cluster.

ନିଗୁରୁଆ—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. ନି+ଗୁରୁ) ୧ । ଅଗୁରୁଆ (ଦେଖ)
Nigurua 1. Aguruā (See)
ନିଗୁରା ୨ । ଯେ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ମନ୍ତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରି ନାହିଁ—
2. Not having been initiated by any spiritual preceptor.

ନିଗୂଢ଼—ସଂ. ବିଶ.—(ନି+ଗୁହ୍ ଧାତୁ=ଗୋପନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)
Nigūrdha ୧ । ସଂବୃତ; ଅଚ୍ଛାଦିତ—1. Covered; closed.
୨ । ଲୁକ୍କାୟିତ; ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ; ଗୁପ୍ତ—2. Hidden; secret; concealed.
ନିଗୁଢ଼ ୩ । ଅପ୍ରକାଶିତ—3. Not discovered; unpublished.
୪ । ରହସ୍ୟମୟ; ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ—4. Mysterious, incomprehensible.
୫ । ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ—5. Obscure; abstruse.
୬ । ଘୋର; ଗମ୍ଭୀର—6. Profound; deep.
୭ । ଆଲିଙ୍ଗିତ—7. Embraced.
୮ । ଦୃଢ଼—8. Fast; tightly set.
ବି.—୧ । ବନ୍ୟ ମୃଗ—1. A sort of wild bean.
ଦେ. ବି.—୧ । ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ; ସାର—1. Purport.
୨ । ମର୍ମ—2. Gist.
୩ । ଜଗଡ଼—3. Chain; fetters.
ଦୂତ ବଚନ ଶୁଣି କଣ୍ଠେ,
ପକାଏ ନିଗୂଢ଼ ବନ୍ଧନେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନିଗୂଢ଼ କଥା—ସଂ. ବି—୧ । ରହସ୍ୟ ବିଷୟ; ଗୁପ୍ତ କଥା—
Nigūrdha kathā 1. Secret; ;mystery.
୨ । ନିଗୂଢ଼ାର୍ଥ—2. Mysterious meaning.

ନିଗୂଢ଼ଚାରୀ—ସଂ. ବିଶ. ସୁଂ (ନିଗୂଢ଼+ଚରଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)
Nigūrdhachārī ୧ । ଗୋପନରେ ବିଚରଣକାରୀ—
(ନିଗୂଢ଼ଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Walking cencealed.
୨ । ଛଦ୍ମ ବେଶ ଧାରଣ କରି ଯେ ବୁଲେ—
2. Walking in disguise. (M, W.)

ନିଗୂଢ଼ ନିଶ୍ଚୟ—ସଂ. ବିଶ. ସୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଗୂଢ଼+ନିଶ୍ଚୟ)—
Nigūrdha nischaya ଯାହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଗୁପ୍ତ—
(ନିଗୂଢ଼ ନିଶ୍ଚୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Whose design is concealed.

ନିଗୂଢ଼ ସତ୍ୱ—ଦେ. ବି. (କଚରିଆ)—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱତ୍ୱ—
Nigārdha satwa Absolute title.
(ଯଥା—ଏ ଜମିରେ ପ୍ରଜାବାସ୍ତ ବାର ବର୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ କାଳ ନିର୍ବିରୋଧେ ଦଖଲକାର ଥିବାରୁ ଉହାରେ ତାହାର ନିଗୂଢ଼ ସତ୍ୱ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଅଛି ।)

ନିଗୂଢ଼ାର୍ଥ—ସଂ. ବିଶ (ନିଗୂଢ଼+ଅର୍ଥ)—(ବହୁବ୍ରୀହି) ଯାହାର ଅର୍ଥ ବା ଭାବ ଗୁପ୍ତ ବା ଦୁର୍ବୋଧ—1. Having a hidden meaning; occult.
Nigūrdhārtha
(ନିଗୂଢ଼ାର୍ଥକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂ. ବି. ୧ । (କର୍ମଧା ଗୁପ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ —
1. Hidden purpose; mysterious or abstruse purpose.
୨ । ଅବୋଧ ଅର୍ଥ—2. Abstruse meaning.

ନିଗୂଢ଼ାର୍ଥକ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଗୂଢ଼ + ଅର୍ଥ + କ) --
Nigūrdhārthaka ୧ । ଯହିଁରେ ଗୁପ୍ତ ଅର୍ଥ ଥାଏ—
1. Having a secret or hidden meaning.
୨ । ଅବୋଧ; ରହସ୍ୟମୟ—
2. Abstruse; mysterious.

ନିଗୂହକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନି + ଗୂହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nigūhaka ଗୋପନକାରୀ—Concealing; hiding.
(ନିଗୂହକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଗୂହନ—ସଂ. ବି. (ନି + ଗୂହ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—ଗୋପନ କରିବା—
Nigūhana Concealing; hiding; secreting.

ନିଗୂହନୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ନି + ଗୂହ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ଗୋପନୀୟ—
Nigūhanīya Secret; worth concealing; to be hidden.

ନିଗ୍ରୁହୀତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି + ଗ୍ରହ ଧାତୁ = ଗ୍ରହଣ କରିବା, ଅଭିଯୋଗ କରିବା + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଆକ୍ରମିତ—
(ଅନୁଗ୍ରୁହୀତ—ବିପରୀତ) 1. Attacked; seized; assailed.
୨ । ବଶୀଭୂତ—2. Brought under control.
୩ । ପରାଜିତ; ଦମିତ—3. Subdued; vanquished.
୪ । ନିୟମିତ—4. Restrained; regulated.
୫ । ଶାସିତ; ଦଣ୍ଡିତ—5. Punished.
୬ । ଅଭିଯୁକ୍ତ—6. Prosecuted; charged.
୭ । ନିବାରିତ—7. Stopped; prevented.
୮ । ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ—8. Harassed; pestered; persecuted; maltreated.
୯ । ରୁଦ୍ଧ; ନିରୁଦ୍ଧ—
9. Imprisoned; obstructed; confined.
୧୦ । ନିରସ୍ତ; ବିତାଡ଼ିତ—10. Expelled.
୧୧ । କ୍ଲିଷ୍ଟ; ଆକ୍ରାନ୍ତ—11. Afflicted.
୧୨ । ଅବମାନିତ—12. Insulted.
୧୩ । ଗୃହୀତ—13. Seized; caught.

ନିଗୋସିଆଁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଅସ୍ୱାମିକ—
Nigosiāñ Masterless; ownerless.
(ନିଗୁସିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଗୋସେଇଁଆଁ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିର୍ + ଗୋ + ସ୍ୱାମୀ)—ଅସ୍ୱାମିକ;
Nigoseiñāñ ଯାହାର କେହି ମାଲିକ ବା ସ୍ୱାମୀ ନ ଥାଏ—
ବେଓୱାରିସ ନାଚାରିସ (ନିଗୋସେଇଁ।—ଅନ୍ୟରୂପ)Ownerless.
ସ୍ୱରସ କ ବୁଲୁଥାଏ ନିଗୋସେଇଁଆଁ ଗୋରୁ—ଚଗ ।

ନିଗ୍ରହ—ସଂ. ବି (ନି + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଅନନୁଗ୍ରହ;
Nigraha ବେ-ଅନୁଗ୍ରହ—1. Disfavour.
(ଅନୁଗ୍ରହ—ବିପରୀତ) ୨ । ବନ୍ଧନ—2. Binding.
୩ । ଭର୍ତ୍ସନା—3. Censure; abuse; reprimand.
ନିଗ୍ରୁହୀତ, ନିଗ୍ରୁହୀତବ୍ୟ, ନିଗ୍ରହ୍ୟ } ବିଣ
୪ । ସୀମା—4. Limit.
୫ । ପ୍ରହାର—5. A blow.
୬ । ଚିକିତ୍ସା—6. Medical treatment; physicking.
୭ । ନିରାକରଣ—7. Expulsion.
୮ । ଶାସନ—
8. Enforcing discipline; controlling.
୯ । ଯୁଲମ; ପୀଡ଼ନ; ଅତ୍ୟାଚାର—
9. Oppression; repression.
୧୦ । ତାଡ଼ନା; ଦମନ—10. Persecution.
୧୧ । ବଳାତ୍କାର; ଜବରଦସ୍ତି—11. Ceercion.
୧୨ । ଦଣ୍ଡ—12. Punishment; chastisement.
୧୩ । ଯାତନା; କ୍ଲେଶ—
13. Severe or harsh treatment; harassment.
୧୪ । ନିନ୍ଦା; ଅବକ୍ରୋଶ—14. Blaming.
୧୫ । ଅସନ୍ତୋଷ—15. Discontent.
୧୬ । ଘୃଣା—16. Hatred; aversion; dislike.
୧୭ । ଅଟକ; ରୋକ—
17. Restraint; obstruction.
୧୮ । ଅବରୋଧ; କଏଦ କରିବା—
18. Confinement; imprisonment.
୧୯ । ଅଣ୍ଟାଭିଆ ଅବସ୍ଥା, ବିଡ଼ମ୍ବନା—19. The state of being driven to a corner; a fix; critical position; crisis.
୨୦ । ନିରୁତ୍ସାହ; ନୈରାଶ୍ୟ—20. Discouragement.
୨୧ । ଅସଙ୍ଗତି; ଅନୌଚିତ୍ୟ—21. Impropriety.
୨୨ । ବାନ୍ଧଣୀ—22. Tie; bond.
୨୩ । ନିରୋଧ; ସଂଯମ—23. Restraint.
୨୪ । ଅନ୍ୟାୟ—24. Injustice; unrighteousness.
୨୫ । ନିବାରଣ—25. Prevention.
୨୬ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ.)—26. A name of Bishṇu.
୨୭ । ଶିବ (ହି. ଶ.)—27. A name of Śiba.
୨୮ । ପରାଜୟ—
28. Subjugation; defeat (M. W.).
୨୯ । ବିନାଶ—
29. Destruction; overthrow (M. W.).
୩୦ । (+ କରଣ. ଅ; ଯାହାଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଧରା ଯାଏ)—ବେଣ୍ଟ; ହତିଆ—
30. Handle (M. W.).
୩୧ । (ନ୍ୟାୟ) ଯୁକ୍ତିରେ ଦୋଷ—31. (Logic) A weak point in argument; a fault in syllogism (M. W.).
୩୨ । ଧରିବା; ଗିରଫ କରିବା—
32. Capturing; seizing; arresting.

ନିଗ୍ରହଣ—ସଂ. ବି. (ନି+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nigrahaṇa ୧ । ନିଗ୍ରହ (ଦେଖ)—1 Nigraha (See)
୨ । ଯୁଦ୍ଧ—2. Fight; war.

ନିଗ୍ରହଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ନିଗ୍ରାହ୍ୟ;
Nigrahaṇīya ଦଣ୍ଡନୀୟ—Punishable.

ନିଗ୍ରହ ପୁଲିସ—ଦେ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର
Nigraha pulis ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
ନିଗ୍ରହପୁଲିସ ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟୟରେ ସେ ସ୍ଥାନରେ ରଖାଯିବା
ପୁଲିସ ଫଉଜ—Punitive Police.

ନିଗ୍ରହ ସ୍ଥାନ—ସଂ. ବି—୧ । ଯୁକ୍ତିରେ ହାରିବା—
Nigraha sthāna 1. Failure in argument.
୨ । ଯୁକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ନାକାଲ ବା ଅପ୍ରତିଭ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
2. The state of being driven to a corner in argument.
୩ । ବିଡ଼ମ୍ବିତ ଦଶା—3. Critical position.
୪ । (ନ୍ୟାୟ) ଯୁକ୍ତି ତର୍କର ଅବସ୍ଥା ବିଶେଷ; ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଦୁଇ ଜଣ ଯୁକ୍ତିକାରୀ ପରସ୍ପରବିରୁଦ୍ଧ କଥା କହନ୍ତି; କିମ୍ବା ଏକ ପକ୍ଷ ପରସ୍ପରବିରୁଦ୍ଧ କଥା କହେ-
4. (Logic) The position of being unfit to carry on an argument from impossibility of agreeing about first principles (M. W.)

ନିଗ୍ରହାନୁଗ୍ରହ—ସଂ. ବି. (ନିଗ୍ରହ+ଅନୁଗ୍ରହ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ବିପରୀତାର୍ଥକ
Nigrahānugraha ସହଚର)—୧ । ଦଣ୍ଡ ଓ ଅନୁଗ୍ରହ—
1. Punishment and favour.
୨ । ନିଷ୍ଠୁରତା ଓ ଦୟା—
2. Cruelty and kindness.

ନିଗ୍ରାହ—ସଂ. ବି. (ନି+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅଂ)—
Nigrāha ୧ । ଦଣ୍ଡ—1. Punishment; chastisement.
୨ । ଅକ୍ରୋଶ; ଶାପ—2 Imprecation.

ନିଗ୍ରାହକ—ସଂ. ବି. (ନି+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nigrāhaka ଯେ ନିଗ୍ରହ କରେ; ନିଗ୍ରହକାରୀ—
(ନିଗ୍ରାହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Punishing; punitive; repressive; oppressive; persecuting; coercive; treating severely.

ନିଗ୍ରାହୀ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ(ନି+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—
Nigrāhī ନିଗ୍ରାହକ (ଦେଖ) Nigrāhaka (See).
(ନିଗ୍ରାହିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଗ୍ରାହ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Nigrāhya ନିଗ୍ରହୀତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
Punishable; deserving punishment or harsh treatment.

ନିଗ୍ରୋ—ଇଂ. ବି. (ଇଂ. ନିଗ୍ରୋ, ଲାଟିନ୍-ନାଇଗର୍=କୃଷ୍ଣକାୟ, ସ୍ପେନ୍ ଦେଶୀୟ ଭାଷା-ନେଗ୍ରୋ)—
Nigro ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାର ପ୍ରୀଣ୍ଣ ପ୍ରଧାନ ଦେଶର ଆଦିମ
ନିଗ୍ରୋ ଅଧିବାସୀ; କୃଷ୍ଣକାୟ ଜାତି—The Negro.

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ଦେହର ବର୍ଣ୍ଣ ଗାଢ଼ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ, ମସ୍ତକର କେଶ କୁଞ୍ଚିତ, ଓଠ ଚେପ୍ଟା ଓ ମୋଟ । ଏମାନଙ୍କୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗମାନେ ଦୂରେ ବଳପୂର୍ବକ ଧରି ନେଇ ଦାସ ରୂପେ କାମରେ ଲଗାଉଥିଲେ ଓ ବିକ୍ରି କରୁଥିଲେ । ଆମେରିକାବାସୀ ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗମାନେ ଏହି ଜାତି ନିଗ୍ରୋଦାସ ଓ ସେମାନଙ୍କ ବଂଶଧରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭାରତୀୟ ଗୃହକର୍ମ ଓ ମୂଲିଆ କାମ କରାଉଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନା ଓ ଚେଷ୍ଟା ଯୋଗୁଁ ସବୁ ଦେଶମାନଙ୍କରୁ ଦାସମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି ଦିଆଗଲା ଓ ଏବେ ଏ ପ୍ରଥା ଉଠି ଯାଇଅଛି । ଦାସ ରୂପେ ଆମେରିକାକୁ ଯାଇଥିବା ଅନେକ ନିଗ୍ରୋଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେରିକାର ସ୍ଥାୟୀ ଅଧିବାସୀ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ମନୁଷ୍ୟବିଜ୍ଞାନବିତ୍ ପଣ୍ଡିତମାନେ ପୃଥିବୀର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ୫ ଶାଖା ବା ଜାତିରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଅଛନ୍ତି;— ଯଥା—କକେସୀୟ, ମଙ୍ଗୋଲୀୟ, ଇଥିଓପୀୟ ବା ନିଗ୍ରୋ, ମାଲୟ ଓ ଆମେରିକ । ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ନିଗ୍ରୋ ଗୋଟିଏ ଶାଖା ଅଟେ ।]

ନିଘଞ୍ଚ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନି=ବିଶେଷ ରୂପେ+ଘନ)—
Nighañcha ୧ । ନିବିଡ଼—1. Dense; thickly set,
ଗହନଘନା ଝିଲ୍ଲୀ ଝଙ୍କାରିତ ମଞ୍ଜୁଳ କଞ୍ଜୁଳ ନିଘଞ୍ଚ କୁଞ୍ଜବନ ।
ଘନା, ନିଘନ ନନ୍ଦକିଶୋର, ଶର୍ମିଷ୍ଠା ।
୨ । ଏକାବସ୍ଥିତ; ପରସ୍ପର ସଂଲଗ୍ନ; ଗାଢ଼—
2. Crowded; situated side by side.
ଥରେ ଏତେ ନିଘଞ୍ଚ କରି ରୋଇଲେ କଣ ଧାନ ଫଳେ?
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ନିଘଞ୍ଚନ—ଦେ. ବିଣ—ନିଘଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Nighañchana Nighañcha (See)
ନିଥିଳେ ଛଡ଼ା ବିବିଧ ଦିଶା, କରେ ନିଘଞ୍ଚନ ରେ
ଥର ଯେତିକ ରୋଇ ନ ପାରିବୁ ବଳଦ ଅଗରେ ଥୋ । କୃଷିବିଜ୍ଞ ।

ନିଘଣ୍ଟିକା—ସଂ. ବି. (ନି+ଘଣ୍ଟ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇବା+ଇକ+ଆ)—
Nighaṇṭikā ଗୁଳୁଚ ଲତାର ମୂଳ; ଗୁଳଞ୍ଚ ମୂଳ—
The root of 'Gulañcha' creeper; Plumeria Acuminata.

ନିଘଣ୍ଟୁ—(ନି+ଘଣ୍ଟ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇବା+ଉ)—
Nighaṇṭu ୧ । ନାମ ସଂଗ୍ରହ—1. List of names.
ନିଘଣ୍ଟ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ନିର୍ଘଣ୍ଟ; ସୂଚୀପତ୍ର—2 Index.
ନିଘଣ୍ଟକ } ୩ । ଶବ୍ଦକୋଷ; ଶବ୍ଦସଂଗ୍ରହ—
3. Vocabulary; lexicon; glossary.
୪ । ବୈଦିକ ଅଭିଧାନ ବା ଶବ୍ଦକୋଷ—
4. A vocabulary or glossary of vedic terms.

[ଦ୍ର—ଯାସ୍କ ତାଙ୍କ ରଚିତ 'ନିରୁକ୍ତ' ଗ୍ରନ୍ଥରେ ନିଘଣ୍ଟୁର ଟୀକା କରି ଅଛନ୍ତି ।]

ନିଘନ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଘନ)—୧ । ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କୀୟ—
Nighana 1. Closely related.
ଘନା ସଘନ ଶ୍ୟାମ ସାହୁ ବଡ଼ଦେଉଳ ନିଘନ ମଳାଶୁର ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୨ । ଘନ ନିବିଡ଼; ଘଞ୍ଚ—2. Dense.

ନବଘନ ରୁଚିର ନଘନ ବେଶ ମୋର । ପ୍ରାଚୀ. ଭଗବାରଥ ।

୩ । ମୋଟ; ସ୍ଥୂଳ—3. Thick

ସ୍ୱସ୍ଥ ଅଂଶ୍ରୀ ଗୁରୁ ଭର.

ନଘନ ଜାନୁ ଶୋଭକର । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଅତି ନିକଟ ସମ୍ପର୍କ—
Close relationship.

ନିଘମ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଘନ)—ଗମ୍ଭୀର; ଘୋର—
Nighama Deep; profound.
ଘୋର ଘୋର, ବିଭୋର (ଯଥା—ନିଘମ ନିଦ ।)

ନିଘରବାସ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନି+ଗୃହ+ବାସ)—ଯାହାର ଗୃହ
Nigharabāsa ନାହିଁ; ଗୃହହୀନ; ବାସହୀନ—Homeless;
ନିଘର ଘଟ, ନିଘରା having no place to live in.
(ନିଘରୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଘସ—ସଂ. ବ (ନି+ଅଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ; ନିପାତନ)—ଭୋଜନ;
Nighasā ଭକ୍ଷଣ—Eating.

ନିଘା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି.—ନିଗା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nighā (etc) Nigā etc. (See)

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଶଗଡ଼ର ଅକ୍ଷ—
The axle of a cart.

ନିଘାତ—ସଂ. ବ.—(ନି+ହନ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ)—୧ । ଆହନନ;
Nighāta ପ୍ରହାର—1. A blow; a stroke.

୨ । ଉଦାତ୍ତ ସ୍ୱରକୁ ହନନ କରି ଅନୁଦାତ୍ତ କରିବା—
2. Suppression of the accent of a letter.

୩ । (+କର୍ମ. ଅ) ଅନୁଦାତ୍ତ ସ୍ୱର—
3. Unaccented letter.

ନିଘାତି—ସଂ. ବ. (ନି+ହନ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କରଣ. ତି)—
Nighāti ୧ । ଲୌହମୟ ଦଣ୍ଡ—1. An iron rod; a club of iron.

୨ । (+ଅଧିକରଣ. ତି) କମାରଙ୍କ ନିହାଇ—2. Anvil.

୩ । (+ଭାବ. ତି)—ହତ୍ୟାକରଣ; ବିନାଶକରଣ; ମାରି ପକାଇବା—3. Striking down; killing; destroying (M. W.)

ନିଘାବା(ମା)ନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନିଗାହ୍‌ବାନ୍)—ନିଗାବାନ୍ (ଦେଖ)
Nighābā (mā)n Nigābān (See)

ନିଘାବା(ମା)ନି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ନିଗାହ୍‌ବାନି)—
Nighābā(mā)nī ନିଗାବାନ (ଦେଖ)
Nigābāni (See)

ନିଘିନିଘିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ.—ଉଦୁଉଦିଆ (ଦେଖ)
Nighinighiā Udu-udiā (See)

ନିଘୁଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଘୁଷ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nighushṭa ୧ । ଶବ୍ଦିତ—1. Sounded.

୨ । ଉଚ୍ଚାରିତ—2. Uttered.

ବ. (+ଭାବ. ତ)—ନିନାଦ; ନିର୍ଘୋଷ; ଧ୍ୱନି—
Sound; noise.

ନିଘୃଣ—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ନିର୍ଘୃଣ)—ଘୃଣାରହିତ—
Nighṛuṇa Having no feeling of repulsion
ନିର୍ବିକାର or antipathy.

ନିଘୃଷ୍ୱ—ସଂ. ବ. (ନି+ଘୃଷ୍ ଧାତୁ=ଝାଡ଼ିବା; ଟାପୁ ମାରିବା+କରଣ,
Nighṛushwa ବନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଖୁର; ଟାପୁ—1. Hoof.

୨ । (କର୍ତ୍ତୃ. ବନ୍) ବାୟୁ—2. Air; wind.

୩ । ମାର୍ଗ—3. Road.

୪ । ଭଲ୍ଲୁକ—4. A bear.

୫ । ଖର; ଅଶ୍ୱତର; ଖଚର—5. A mule.

୬ । ଗର୍ଦ୍ଦଭ; ଗଧ—6. Ass. (M. W.)

୭ । ଖୁରର ଚିହ୍ନ—
7. The mark of a hoof (M. W.)

ସଂ ବିଣ.—୧ । ଘୋରି ଦୋଇ ଛିଣ୍ଡି ଯାଇଥିବା—
1. Rubbed off; worn away (M. W.)

୨ । କ୍ଲେଶିତ; ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ—
2. Harassed; afflicted (M. W.)

୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର—3. Insignificant (M. W.)

୪ । କ୍ଷୁଦ୍ର—4. Small (M. W.)

ନିଘୋଟ—ଦେ. ବିଣ.—ନିଘୋଡ଼ା ୪ (ଦେଖ)
Nighoṭa Nighorda 4 (See)

ନିଘୋଡ଼—ଦେ ବିଣ.—୧ । ଅନାଚ୍ଛାଦିତ—
Nighorda 1. Uncovered.

୨ । ଅରକ୍ଷିତ—2. Unprotected.

୩ । ଭରପୂର; ପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Full.

ଚତୁର୍ଥ ପାବନ୍ଧ ଗୋଟା ନିଘୋଡ଼ ଅନାମିକା—ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମନିରୂପଣ ଗୀତା

୪ । (ସଂ. ଗାଢ଼, ଘୋର)—ଗାଢ଼ (ନିଦ)—
4. Deep (slumber); profound.

କ୍ରି. ବିଣ.—ଗମ୍ଭୀରରୂପେ; ଅତ୍ୟନ୍ତ—Profoundly.

ନିଘୋଡ଼ ଶୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖୁବ୍ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ନିଦ୍ରା ଯିବା—
Nighorda śoibā To sleep very soundly.
ବିଭୋରଶୋନା

ନିଘୋଡ଼େଣ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. ବିଣ.—ନିଘୋଡ଼ (ଦେଖ)
Nighordena Nighorda (See)

ନିଘ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ହନ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Nighna ୧ । ଅଧୀନ—1. Dependent.

୨ । ଆୟତ୍ତ; ବଶୀଭୂତ—
2. Subservient; subjugated

୩ । ଗୃହପାଳିତ; ପୋଷା—3. Domesticated; tamed.

୪ । ଆଜ୍ଞାକାରୀ—4. Obedient.

୫ । ଅନୁଗତ—5. Devoted.

୬ । ପୂର୍ଣ୍ଣ—6. Full of.

୭ । (ଗଣିତ) ଗୁଣିତ—7. (Arithmetic) Multiplied.

୮ । (କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଘାତକ—8. Slaying; killing; murderous.

ନିଘ୍ନତ—ସଂ. ବିଣ.—(ନି+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ହତ୍ୟାକାରୀ—
Nighnata Slaying; killing (M. W.)
(ନିଘ୍ନମାନ, ନିଘ୍ନାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଙ୍ଗ୍ରା(ଡ଼ା)—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ଯୋଡ଼ି ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜଳ
Ning-rā (rdā) (ଯହିଁରେ ଭୂଇଭୂମି ଓ ପର୍ବତରୁ ନିଗିଡ଼ି ଅସୁଥିବା ପାଣି ବୋହି ଯାଏ)—A hill streatmulet hill spring.

ନିଙ୍ଗ୍ରି(ଡ଼ି)ବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି.—ନିଗିଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Ning-ri(rdi)bā Nigirdibā (See)

ନିଙ୍ଗ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବି—ଲିଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ninga (etc) Linga etc (See).

ନିଙ୍ଗା—ପ୍ରା. ବି—ଲିଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Ningā Lingā (See).
(ନିଚସ୍ୟେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଚ୍‌ପଟା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବିଣ.—ନିଷ୍ପଟ୍ (ଦେଖ)
Nich-patā Nishpat (See)

ନିଚମନ—ସଂ. ବି. (ନି+ଚମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ଆଚମନ; ଅଳ୍ପ
Nichamana ଅଳ୍ପ କରି ପାଣି ପିଇବା—Sipping.

ନିଚୟ—ସଂ. ବି (ନି+ଚି ଧାତୁ=ତୋଳିବା; ଏକତ୍ର କରିବା+
Nichaya କର୍ମ. ଅ) ୧ । ସମୂହ; ସ୍ଥଳ; ନିବହ—
1. Multitude; assemblage; collection.
୨ । ଗଦା; ରାଶି—2. Heap; mass.
୩ । (+ଭାବ.ଅ) ସଞ୍ଚୟ—3. Gathering; storing;
୪ । ଉପଚୟ; ବୃଦ୍ଧି—4. Increase. store.
୫ । ନିଶ୍ଚୟ (ହି. ଶ.)—5. Certainty (Apte).
ପ୍ରା. ଅ. ନିଶ୍ଚେ—Certainly.
ଅଉ ବ କାଇଁବ ନିଚସ୍ୟେ ମରିବ—ଦ୍ରବ ମଳର ବେଦନା ।
(ନିଚସ୍ୟେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରତାପ ଶଶିଶେଣା ।

ନିଚଳ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଶ୍ଚଳ)—ନିଶ୍ଚଳ (ଦେଖ)—
Nichala Nischala (See)
ଅନ **ନିଚଳ** ଲୁବ୍ଧ ମଧୁପାନେ ମଧୁ ନିଚଳ—ପ୍ରାଚୀ ଉତ୍ତମ୍ୟମଙ୍ଗଳ ।

ନିଚ୍ୟା—ସଂ. ବି. (ନି+ଚି ଧାତୁ=ଗଦା କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Nichāya ଧାନଗଦା—A heap of paddy.

ନିଚିକୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଉତ୍କୃଷ୍ଟା ଗୌ—An excellent cow.
Nichikī (ନୈଚିକୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଚିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଚି ଧାତୁ—ଏକତ୍ର କରିବା+କର୍ମ. ତ)
Nichita ୧ । ଗଦା କରାଯିବା—1. Gathered; collected; heaped; piled up; accumulated.
୨ । ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of; filled with.
୩ । ବ୍ୟାପ୍ତ; ଆକୀର୍ଣ୍ଣ—3. Pervaded.
୪ । ରଚିତ—4. Fabricated; composed; made.
୫ । ଆବୃତ—5. Covered; overcast.
୬ । ସଞ୍ଚିତ—6. Stored; hoarded.
୭ । ଉପାର୍ଜିତ—7. Earned.
୮ । ଉତ୍ତୋଳିତ—8. Raised up (Apte).
୯ । ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ (ହି. ଶ.)—9. Narrow.

ନିଚିନ୍ତ—ପ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ନିଶ୍ଚିନ୍ତ)—ନିଶ୍ଚିନ୍ତ (ଦେଖ))—
Nichinta Nischinta (See)
ନିଚିନ୍ଦି **ନିଚିନ୍ତ** ସେହୁ ଭବନେ ନିଚନ୍ତେ ରହିଲେ—ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରତାପଶଶିଶେଣା ।
[ନିଚନ୍ତା, ନିଚନ୍ତ, ନିଚନ୍ଦ, ନିଚିନ୍ତ(ନ୍ତା,ନ୍ତ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନିଚପଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ—୧ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ— At ease.
Nichipardа ୨ । ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ—2. Comfortable.
୩ । ପରିଷ୍କୃତ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ—3. Neat and clean.
ଘରେ ସାବୁନ ଲଗାଇ ପଛରେ କାଳ ନିଚପଡ଼ ହୋଇ ଗାଧୁଅ ପାଧୁଅ ସାରି ଜଳଖିଆଖାଏ କଲେ—ପୀତାମ୍ବର. କାନ୍ତକବିବାବୁ ।

ନିଚୁ—ଦେ. ବି.—ଲିଚୁ (ଦେଖ)—
Nichu Lichu (See)

ନିଚୁଳ—ସଂ. ବି. (ନି+ଚୁଳ୍ ଧାତୁ=ଉଚ୍ଚ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nichula ୧ । ବେତ ଲତା—1. Cane; ratan creeper; Calamus Rotang.
୨ । ଇଙ୍ଗୁଳ; ହିଞ୍ଚଳ ଗଛ—2. Barringtonia Acutangula (tree).
୩ । ନିଚୋଳ (ଦେଖ)—3- Nichola (See).
୪ । (ନାମ) କାଳିଦାସଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ଓ କବି—
4. Name of a poet and friend of Kālidāsa (Apte).

ନିଚୁଳକ—ସଂ. ବି. (ନି+ଚୁଳ୍ଧାତୁ+ଅକ)—ନିଚୋଳ (ଦେଖ)
Nichulaka Nichola (See)

ନିଚେଁ—ପ୍ରା. ଅ. (ସଂ. ନିଚସ୍ୟ)—ନିଶ୍ଚେ; ଅବଶ୍ୟ—
Nicheñ Certainly; surely.

ନିଚୟ **ନିଚୈ, ନିଜ** ଗୁଳ ନିଚୈ ବନ ଯିବା ଗମନ କର—ପ୍ରାଚୀ ଉତ୍ତମ୍ୟମଙ୍ଗଳ ।
(ନିଚେ, ନିଚ୍ଚେ, ନିଚ୍ଚେଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଚେଷ୍ଟ(ଷ୍ଠ)—ପ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ)—୧ । ଚେଷ୍ଟାହୀନ—
Nicheshta(shtha) 1. Without exertion,
ନିଚେଷ୍ଟା(ଷ୍ଠା) } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ନିଶ୍ଚଳ—
ନିଚେରେଷ୍ଟା(ଷ୍ଠା) } 2 Motionless.
ନିଚେଷ୍ଟ ୩ । ଅଜ୍ଞାନ—3. Insensible; unconscious.
ନିଚେଷ୍ଟ କରି ପ୍ରଚେଷ୍ଟ ପରି ଯାଇ ସୁଚେତନା ପାଶେ ରହି ।
ଭଗ. କୋଣଦ୍ରଙ୍ଗଣସୁନ୍ଦର ।

ନିଚୋଳ—ସଂ. ବି(ନି+ଚୁଳ ଧାତୁ=ଅବଗୁଣ୍ଠନ କରିବା; ଆବୃତ କରିବା
Nichola +କରଣ. ଅ)—୧ । ଚୋଗା—
1. A toga; overcoat.
୨ । ଘାଘରା; ଉତ୍ତରଚ୍ଛଦ—
2. Surtout; petticoat; apron.
୩ । ଶାଢ଼ୀ—3. Cloth worm by women.
୪ । ଉତ୍ତରୀୟ—4. Upper garment; mantle.
୫ । ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟ; ଘାଛୁଡ଼ା; ଏକପଟା; ଦୋପଟା; ଦୋସଡ଼ା—
5. A sheet; wrapper.
୬ । ସାଞ୍ଜୁ—6. Armour; cuirass; breastplate.
୭ । ଦୋଳିକାବରଣ; ସବାରିଆଦର ଘଟାଟପ—
7. A cover for a litter or palky.
୮ । କାଞ୍ଚଳି; ଜାକେଟ; ଫତେଇ—
8. A jacket; bodice.

୯ । ଓଢ଼ଣା; ଓଢ଼ଣୀ—9. A veil.

ନିଚ୍ଛେଲ କର ନିଚ୍ଛେଲ ମଣ୍ଡନାରେ ସହ—ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସ୍ୱଧାନଧ

୧୦ । ବାକସ—10. A case; a box (M.W.).

୧୧ । ବିଛଣା ଚାଦର—11. A bed cover.

ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାଞ୍ଚଳାଚ୍ଛାନ—Jacketless.

ନିଚ୍ଛୋଲକ—ସଂ. ବି (ନି+ଚୁଲ୍ ଧାତୁ+ଅକ)—ନିଚ୍ଛୋଲ (ଦେଶ)
Nicholaka Nichola (See).

ନିଚ୍ଛୋଲୀ—ସଂ. ବି (ନି+ଚୁଲ୍ ଧାତୁ+ଅ+ଈ)—ନିଚ୍ଛୋଲ (ଦେଶ)
Nicholī Nichola (See)

ନିଚ୍ଚୟ—ପ୍ରାଦେ (ମେଦିନୀପୁର) କ୍ରି. ବିଣ—ନିଶ୍ଚୟ; ଅବଶ୍ୟ—
Nichchaya Certainly

ନିଚ୍ଛବି—ସଂ. ବି (ନି+ଛବି—ଦୀପ୍ତି)—୧ । ତିହୁତ ଦେଶ—
Nichchhabi 1. Tirhoot (Division).

୨ । ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କରଜାତିବିଶେଷ—
2. Name of a mixed caste.

[ଦ୍ର—ସବର୍ଣ୍ଣା ସ୍ତ୍ରୀଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ବ୍ରାତ୍ୟ କ୍ଷତ୍ରିୟଜାତିକୁ ନିଚ୍ଛବି ବୋଲାଯାଏ—ହ. ଶ. ।]

ନିଚ୍ଛେଦ—ସଂ. ତ (ନି+ଛିଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ଛେଦନ; କର୍ତ୍ତନ—
Nichchheda Cutting.

ନିଚ୍ଛେଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ନି+ଛିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟ—
Nichchhedya 1. Inseparable.

୨ । ଅଭେଦ୍ୟ—2. Inpenetrable.

୩ । ଅବିଭାଜ୍ୟ—3. Indivisible.

ନିଚ୍ଛକ୍—ଦେ. ବିଣ—୧ । (ସଂ. ନିସର୍ଗଜ)—ଅବମିଶ୍ର; ଶୁଦ୍ଧ; ଖାଣ୍ଟି—
Nichhak Unalloyed; pure; genuine.
(ନିଛକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ସଂ. ନିଷ୍ଟକ)-ନିର୍ଜନ; ନିରୋଳା; ନିର୍ଜନ—
ନିଛକ **ନିଷ୍ଟକ** Solitary; lonely.
ନିରାଳା **ନିଷ୍ଟକ** ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ନିଶ୍ଚୟ; ନିଃସନ୍ଦେହରୂପେ—
1. Undoubtedly.

୨ । ପରିଶୁଦ୍ଧରୂପେ—2. Purely.

ନିଚ୍ଛତ୍ର—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଃକ୍ଷତ୍ର) ୧ । କ୍ଷତ୍ରିୟଶୂନ୍ୟ—
Nichhatra 1. Devoid of all warriors; with all
ନିକ୍ଷତ୍ର **ନିଷ୍ଟତ୍ର** its warriors killed.
(ନିଛତ୍ରି, ନିଛତ୍ର, ନିଛତ୍ରି—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଅରାଜକ (ଦେଶ)—2. Kingless; anarchical.

୩ । ନିଃକ୍ଷତ୍ରିୟ—3. Destitute of Kshatriyas or warriors.

୪ । ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ; ଧ୍ୱନ୍ସରୂପ—
4. Devastated; destroyed.

ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ଘର—A kind of house

ନିଛଳ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଛଳ)—କପଟତା—
Nichhala Knavery; deceitfulness.
(ନିଛଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଷ୍ଟଳ)—୧ । ଛଳନାଶୂନ୍ୟ;
ନିଛଳ ସରଳ—1. Frank.
ନିଷ୍ଟଳ ୨ । ନିଛଳିଆ (ଦେଶ)—2 Nichhalia (See)

ନିଛଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ବା
Nichhalia ଗାଳିରେ ଅସଥା ଛଳ ବା ଅପମାନ କରେ ନାହିଁ—
(ନିଛଳେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ 1 (a person) Who does not take
(ନିଛଳା, ନିଛଳୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) offence at petty matters.
(ନିଛଳୀ, ନିଛଳୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିଷ୍କପଟ—2. Frank.
ନିଛଳ **ନିଷ୍ଟଳ**

ନିଚ୍ଛାଟ—ଦେ. ବି—ନିର୍ଜନତା—Solitude.
Nichhāta ବିଣ—୧ । ନିର୍ଜନ—1 Solitary; lonely.
(ନିଛାଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଏକାକୀ; ଏକୁଟିଆ—2. Alone.
ନିରାଳା ଶୋଇଅଛି ପୁଣି ଏହି ବେଳାଟିଲେ ଖାଲି 'ଲସଡେଲ'
ନିଷ୍ଟଙ୍କା ନିଛାଟ ଭୁଇଲେ । ଅନନ୍ତଚନ୍ଦ୍ର. ଶ୍ୱେତଦ୍ୱୀପଗୀତା ।

ନିଚ୍ଛାଟିଆ—ଦେ. ବି—ନିର୍ଜନତା—Solitude.
Nichhātiā ବିଣ—୧ । ନିର୍ଜନ—1. Solitary; lonely.
(ନିଛାଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଏକୁଟିଆ; ଏକାକୀ—Single;
walking alone.

ନିଚ୍ଛିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଚାଛିବା—
Nichhibā To scrape off.

ନିଚ୍ଛୁଣା—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନିଚ୍ଛୁଣା (ଦେଶ)
Nichhunā (ନିଛୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Niuchhunā (See)

ନିଜ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଧୋଇବା—1. To wash.
Nij (root) ୨ । ଶୋଧନ କରିବା—2. To rectify.

ନିଜ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (କଟକିଆ; ସଂ. ନିଜ)—ସ୍ୱୟଂ; ଆପେ—
Nij One's self; self.
ନିଜ } ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା—ଦାଖଲ ଖଜଣା ରାମ ସାହୁ ଟ ୫୯
ନିଜେ } । ଦ । ନିଜ୍ ।)
ନିଜ **ଖୁଦ୍; ନିଜ** ବିଣ—ସେହି; ଏକମାତ୍ର—Selfsame.

ନିଜ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nija ୧ । ଆପଣାର; ସ୍ୱକୀୟ; ସ୍ୱୀୟ—1 One's own.
(ନିଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସ୍ୱାଭାବିକ—2. Natural; proper.
(ନିଜତ୍ର—ବି) ୩ । ଅନାଦି; ନିତ୍ୟ—3. Eternal.

୪ । ଅନନ୍ତ—4 Endless.

୫ । ଅକ୍ଷୟ—5. Imperishable; inexhaustible.

୬ । ଅସୀମ—6. Unlimited.

୭ । ସନାତନ; ସନ୍ତତ; ଚିର—7. Perpetual.

୮ । ସ୍ଥାୟୀ—8. Constant; permanent.

ଦେ. ବି—ସ୍ୱୟଂ—One's self.

ନିଜ [ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତରେ ନିଜ ଶବ୍ଦ ବିଣ; କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆରେ,
ନିଜ ବଙ୍ଗଳାରେ ଓ ହିନ୍ଦିରେ ନିଜ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବିଭକ୍ତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ
(ନିଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯୋଗ କରି ନିଜର, ନିଜକୁ, ନିଜଠାରୁ ଆଦି
ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ନିଜ କର୍ମ—ସଂ. ବି—ଆପଣାର କାମ—One's own duties; one's
Nija karma (ନିଜକାର୍ଯ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) peculiar work.

ନିଜ ଖରଚ—ଦେ. ବି—ଆପଣାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆବଶ୍ୟକ ବ୍ୟୟ—
Nija kharacha One's private expenses.
ନିଜଖରଚ **ନିଜଖର୍ଚ୍ଚ** (ନିଜ ଖରଚ; ନିଜଖର୍ଚ୍ଚ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଜ ଗାଁ—ଦେ. ବି. (କଟକଅଞ୍ଚଳ)—୧ । ଏହି ଗ୍ରାମ—
Nija gāñ 1. The same village.
(ନିଜଗାଆଁ; ନିଜଗାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଗ୍ରାମ—
ନିଜଗାଁ 2. The said village.
निजगाँव ୩ । ଆପଣା ଗ୍ରାମ—3. One's own village.

[ଦ୍ର—କୌଣସି ଗ୍ରାମର ଜମି ବିକ୍ରି କରାଯାଉଥିଲେ ଉକ୍ତ କବାଲରେ ଯେବେ ସେହି ଗ୍ରାମ ଅଧିବାସୀ କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ସାକ୍ଷୀ ସଡ଼େ ତେବେ ଲେଖାଯାଏ ଇସାଦ, ଅମୁକ, ସାକିନ୍—ନିଜଗାଁ ।]

ନିଜଚାଷ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନିଜ+କୃଷି)—ଜମିଦାର ନିଜେ
Nijachāsha ଚାଷ କରିବା ଜମି; ଖମାର ଚାଷ—
ନିଜଜୋତ Land cultivated by the zamindar
खुदकास्त; जिरात himself; nijchas; nijjote.
(ନିଜଚାଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ୱ ଆଇନର ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ଜମିଦାରଙ୍କ ନିଜର ହଳ ଓ ମୂଲଅଙ୍କଦ୍ୱାରା ଚାଷ କରାଯାଉଥିବା ଜମି ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ ଜମି ୧୮୯୮ ସାଲର ପ୍ରୋଭିନ୍‌ସିଆଲ୍ ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ଜମିଦାରଙ୍କ ନିଜଚାଷ ବୋଲି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ରେକର୍ଡ଼ରେ ଦରଜ ହୋଇଥିଲା ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ନିଜଚାଷ ବା ନିଜଯୋତ ବୋଲି ଦରଜ ହୋଇଅଛି ତାହା ନିଜଯୋତ ବୋଲି ଗୃହୀତ ହେବ । ଏହା ଛଡ଼ା ଜମିଦାରଙ୍କ ଖାସ୍ ଦଖଲରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ଜମିମାନ ନିଜଚାଷ ଅଟେ । ନିଜ ଯୋତ ଜମି ପ୍ରଜାକୁ ବିକ୍ରି କରାଗଲେ ତହିଁରେ ପ୍ରଜାର ସ୍ଥିତିବାନ୍ ସ୍ୱତ୍ୱ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇ ନ ପାରେ, କିନ୍ତୁ ନିଜଚାଷ ଜମିରେ ପ୍ରଜାର ସ୍ଥିତିବାନ୍ ସ୍ୱତ୍ୱ ଉଦ୍ଭବ ହୁଏ ।]

ନିଜଞ୍ଜାଳ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିର୍+ଜଞ୍ଜାଳ)—୧ । ଯହିଁରେ
Nijañjāla କୌଣସି ଗୋଳମାଳ ବା କଷ୍ଟ ନାହିଁ—
ନିଜଂଜାଳୀ 1. Free from difficulty or trouble or
निजंजाली complications.
୨ । (ସୁଂ)—ନିଜଞ୍ଜାଳ (ଦେଖ)
(ନିଜଞ୍ଜାଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nijañjāli (See)

ନିଜଞ୍ଜାଳି—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—
Nijañjāli 1. Free from anxiety or care.
(ନିଜଞ୍ଜାଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଶାନ୍ତ—2. Tranquil; at ease.
(ନିଜଞ୍ଜାଳୀ, ନିଜଞ୍ଜାଳେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସାଂସାରିକ
ନିଜଂଜାଳୀ **निजंजाली** ଜଞ୍ଜାଳରୁ ମୁକ୍ତ—3. Having no
worldly encumbrance; unencumbered.
୪ । ଗୋଳମାଳରୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—4. Free from trouble
or complication or confusion.

ନିଜତନ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବିଣ (ନିଜ+ତନ୍ତ୍ର+ଇନ୍.୧ମା. ୧ବ)—୧ । ସ୍ୱାଧୀନ—
Nijatantrī 1. Independent.
୨ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର—2. Autocratic.

ନିଜଦିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି—କୃଷକମାନଙ୍କର ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ବର୍ଷର
Nijadiā ପାଚିଲା ଧାନ କାଟି ଘରକୁ ଆଣିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ
ଉତ୍ସବବିଶେଷ—A feast observed by cultivators on the first day when they bring the year's ripe paddy home.

[ଦ୍ର—ଧାନ ପାଚିବାର ଦେଖାଗଲେ ସେ ଦିନ କିମ୍ବା ଯେଉଁ ଦିନ କୃଷକ ପ୍ରଥମେ ଧାନ କାଟି ଘରକୁ ଅଣେ ସେ ଦିନ ସେହି ନୂଆ ଧାନର ଚାଉଳରେ ଖୀରି କରି କୃଷକ ପରିବାରର ସମସ୍ତେ ଖାଆନ୍ତି ।]

ନିଜ(ଜ୍ଜ)ନ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ଜନ)—
Nija(jja)na ୧ । ନିଜନ; ଜନଶୂନ୍ୟ—1. Solitary.
ନିର୍ଜ୍ଜନ ୨ । ନିସ୍ତବ୍ଧ; ନୀରବ—1. Silent; quiet.
निर्जनता, सुनसान

ନିଜନ ରାତି—ଗ୍ରା. ବି—୧ । ନିସ୍ତବ୍ଧ ରାତି—
Nijana rāti 1. Dead of night; silence of
ନିର୍ଜନ ରାତ night.
सुनसान रात ୨ । ଅର୍ଦ୍ଧ ରାତି—2. Midnight.

ନିଜ ନିଜ—ଦେ. ବିଣ. (ବହୁବଚନ; ବିଶେଷଣ ପୂର୍ବରେ ଲାଗେ)—
Nijanija ଆପଣା ଆପଣାର; ଯେ ଯାହାର—
ନିଜେ ନିଜେର, ନିଜନିଜ Respective; pertaining to
निजका, अपना अपना each respectively.
(ନିଜ ନିଜର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଜ ମତ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ନିଜ+ମତ)—ଆପଣାର ମତ—
Nija mata One's own view or opinion.

ନିଜ ମୌଜା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିଜ+ଫା. ମୌଜା) —
Nija maujā ୧ । ଆପଣାର ବାସସ୍ଥାନ ଗ୍ରାମ—
ନିଜ୍ ମୌଜା } ଅନ୍ୟରୂପ 1. One's residential village.
ନିଜ ମୌଜା
ନିଜ ମଉଜା
ନିଜ ମୌଜା **निज मौजा** ୨ । ନିଜଗାଁ (ଦେଖ) 2. Nijagāñ (See)

ନିଜ ଯୋତ—ଦେ. ବି—ନିଜ ଚାଷ (ଦେଖ)
Nija jota Nija chāsha (See)
(ନିଜ ଯୋତ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ନିଜଚାଷ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ]

ନିଜ ରୂପ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଅକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ ଓ ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—
Nija rūpa dekhā(khe)ibā ୧ । ଛଦ୍ମ ରୂପ ଛାଡ଼ି ଆପଣାର
(ନିଜ ରୂପ ଧରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରକୃତ ଚେହେରା ଦେଖାଇବା—
ନିଜେର ରୂପ ଦେଖାନ 1. (literary and figurative)
निज रूप दिखाना To come out in one's true colours.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ରାଗାନ୍ୱିତ ହେବା—
2. (figurative) To become very angry.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିଜର ଆନ୍ତରିକ ମତ ଗୋପନ ନ କରି ପ୍ରକାଶ କରିବା—3. (figurative) To show one's colours to express one's sincere views.

ନିଜସ୍ୱ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଜ+ଧନାର୍ଥେ. ସ୍ୱ; ଭୁଲ—ଚ୍ଛସ୍ୱ,
Nijaswa ଦେବସ୍ୱ, ସର୍ବସ୍ୱ)—
ସ୍ୱକୀୟ ଧନ—One's own property.
ବିଣ—ସ୍ୱକୀୟ—One's own.

ନିଜା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିଜ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nijā ପତିବ୍ରତା—Devoted to her husband; chaste (woman).

ନିଜାମ୍—ବୈଦେ. ବି (ଆ)—୧ । ରାଜପ୍ରତିନିଧି; ଶାସନକର୍ତ୍ତା—
Nijām 1. Governor; Viceroy.
ନିଜାମ ୨ । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ହାଇଦ୍ରାବାଦ ରାଜ୍ୟର ମୁସଲମାନ
निजाम ରାଜାଙ୍କ ଉପାଧି—2 Nizam; the title of the Mohamedan ruler of the Hyderabad State in South India.
ଯବନ ନିଜାମ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟେଶ୍ୱର । ରାଧାନାଥ. ଦରବାର ।
[ଦ୍ର—ଏ ରାଜାଙ୍କ ଉପାଧି ନିଜାମ୍ ଉଲ୍ ମୁଲ୍କ୍ ଅଟେ । ନିଜାମ୍ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜି ଭାଷାରେ ଚଳିଲାଣି ।]

ନିଜାମତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ରାଜ୍ୟଶାସନ—
Nijāmat Administration; judicial and executive
ନିଜାମତ **निजामत्** government of a country.
[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗବିହାର ଓଡ଼ିଶାର ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟର ଭାର (ଦେବାଣୀ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ସାହାଆଲମଙ୍କ ଠାରୁ ଇଷ୍ଟ୍ଇଣ୍ଡିଆ କୋମ୍ପାନି କ୍ଲାଇବଙ୍କ ଅମଳରେ ୧୭୭୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ୨୨ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବାର୍ଷିକ ଜମାରେ ସନନ୍ଦଦ୍ୱାରା ପାଇଥିଲେ ଓ ନିଜାମତ୍ (ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ଓ ବିଚାର) ବଙ୍ଗର ନବାବଙ୍କଠାରେ ଫୁଙ୍ଗଯର ରଖାଯାଇଥିଲା । ଦିନାକେତେ ଏହି ଦ୍ୱୈତଶାସନ ଚଳିଲା ପରେ ବଙ୍ଗ ବିହାର ଓଡ଼ିଶାର ନିଜାମତ୍ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ହେଲା ।]

ନିଜାମତ୍ ଅଦାଲତ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ଶାସନବିଭାଗୀୟ ବିଚାରାଳୟ-
Nijāmat adālata Court of the executive govern-
ନିଜାମତ ଆଦାଲତ **निजामतअदालत** ment of a country.

ନିଜାମତି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନିଜାମତି)—ନିଜାମଙ୍କ ପଦବୀ—
Nijāmati The position of a Nizam.
ନିଜାମତି **निजामती**

ନିଜାରତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ନାଜିରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ—
Nijārat The duties or post of a Nazir.
(ନିଜାରତି, ନାଜରତି—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନିଜାରତ; ନାଜରାତି **निजारत**

ନିଜା(ଜ୍ଞା)ସ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ଯ୍ୟାସ)—ନିଶ୍ଚିତ—
Nijā (jjā)sa Certain.
ନିଜାସ ବି.—୧ । ଆନ୍ତରିକ ଭାବ—
नियुक्त बात् 1. Actual wish.
୨ । ସାର ମର୍ମ—2. Gist; purport.
୩ । ନିଶ୍ଚୟତା—3. Certainty; fixity.
୪ । ଶେଷ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—4 Final decision.

ନିଜେ—ଦେ ଅ.—(ସଂ. ନିଜ)—୧ । ସ୍ୱୟଂ; ଖୋଦ୍—
Nije 1. By one's self.
ନିଜେ ୨ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ—2. Voluntarily; of one's own
खुद्, निज accord.

ନିଜେ ଇ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନିଜ+ଇ)—(ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁଭୂତ)—
Nijeі ନିଜେର ନିଜେ (ଦେଖ)—Nije (See)

ନିଜେ ନିଜେ—ଦେ. ଅ.—୧ । ଆପଣା ଇଚ୍ଛାରେ; ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ—
Nije nije 1. Of one's own accord; voluntarily.
ନିଜେ ନିଜେ ୨ । ସେମାନେ କିମ୍ବା ଆମ୍ଭେମାନେ ବା ତୁମ୍ଭେମାନେ
खुद्, निजनिज ସ୍ୱୟଂ—Themselves, ourselves or yourselves.

ନିଜୋର—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍+ଆ. ଜୋର୍)—୧ । ନିର୍ବଳ; ବଳ-
Nijora ହୀନ; ଦୁର୍ବଳ—1. Powerless; weak.
(ନିର୍ଜୋର; ନିଜୋରଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅସମର୍ଥ—2 Unable.
କମଜୋର **निजोर**

ନିଜୋରି—ଦେ. ବି.—(ଓ. ନିଜୋରର ବିଶେଷ୍ୟ)—ବଳହୀନତା;
Nijori ଦୁର୍ବଳତା— Weakness.
କମଜୋରୀ **कमजोरी** (ନିର୍ଜୋରି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଜ୍ଜନ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ଜନ; ପ୍ରା. ନିଜ୍ଜନ)—ନିର୍ଜନ (ଦେଖ)
Nijjana Nirjana (See)
ନିଝୁମ ନିଝୁଣ୍ଟେ ନିଶି ଅନ୍ଧାରେ ଗୃହ ଛେଡ଼ି ହେଲ ବାହାର—ପ୍ରାଚୀ. ରସବାରଧ
छक्का

ନିଜ୍ୟମାନ—ସଂ. ବିଣ. (ନିଜ୍ ଧାତୁ=ଶୋଧନ କରିବା+କର୍ମବାଚ୍ୟ.
Nijyamāna ଶାନଚ୍) ୧ । ଧୌତ—1. Washed.
୨ । ଶୋଧିତ—2. Rectified; refined.

ନିଝାନ ମାରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଜୟପୁର) କ୍ରି—(ଧାନ) ବେଡ଼ିଷଣ କରିବା—
Nijhāna māribā To puddle paddy plants.

ନିଝାମ—ପ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ) ବି—ଜାଗାଘରେ ଭୁସ୍ତି କରିବାର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ-
Nijhāma An appliance used in athletic exercises.

ନିଝୁମ—ସଂ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ଧୂମ)—୧ । ନିଷ୍କମ୍ପ; ନିସ୍ପନ—
Nijhum 1. Motionless; still.
ନିଝୁମ ୨ । ନିର୍ବାତ—2. Calm; serene; windless.
सुनसान ୩ । ନିଶବ୍ଦ; ନିସ୍ତବ୍ଧ 3. Silent; quiet.
(ଯଥା—ନିଝୁମ୍ ରାତି ।)

ନିଝୋଲିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବିଣ—ଦୁର୍ବଳ—
Nijholiā Weak.

ନିଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ନେଟ୍, ଭୁଲ. ସଂ ନିଷ୍ଠା)—
Nit ୧ । ହାରାହାରି; ଖରଚ୍ଆଦି ବାଦ୍ ବଳି ପଡ଼ିଥିବା—
(ନିଟ୍ଟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Nett.
ନିଟ ୨ । ନିଶ୍ଚିତ—2. Certain.
खालिस ୩ । (ଇଂ. ଫାଟ୍) ଠିକ୍; ଯଥାର୍ଥ—
3. Exact; neat

ନିଟ୍ ଆୟ—ଦେ. ବି—ଖର୍ଚ୍ଚ ଓ ଖତି ବାଦ୍ ବାକି ମିଳିବା ଆୟ—
Nit āya Nett profit; clear profit.
(ନିଟ୍ଲାଭ, ନିଟ୍ଲାଭ୍ୟ, ନିଟ୍ମୁନାଫା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ମୋଟଆୟ—ବିପରୀତ) ନିଟଲାଭ **खालिसनफा**

ନିଟଳ—ସଂ. ବି. (ନି+ଟଳ୍ ଧାତୁ=କର୍ମ ବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nitala କପାଳ; ଭାଲଦେଶ—Forehead.
(ନିଟାଳ, ନିଟ୍ଟଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଅଟଳ)—ଅଟଳ;
ଅଟଳ **अटल** ସ୍ଥିର—Steady; fixed.

ନିଟିଲା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିଟିଳ)—କପାଳ; ଭାଲ ଦେଶ—
Niṭalā Forehead.
ନିଳେ ଏକ ଜଟିଳା ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର ନିଟିଳା,
ଶୋଭିଲା କର ବଦ୍ଧେବନ । ଭକ୍ତ କୋଟ୍ରେଷ୍ଠାଣସ୍ତବ ।

ନିଟିଳାକ୍ଷ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଟିଳରେ ଅକ୍ଷି ଯାହାର)—
Niṭilākṣha ମହାଦେବ—Siba.
(ନିଟିଳାକ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ. ପୁଂ.—ଯାହାର ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷି ଭାଲ ଦେଶରେ ଥାଏ—Having one eye on the brow.

ନିଠା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—ନିଠା (ଦେଖ)—
Niṭhā Niṭhā (See).

ନିଠାଣୁଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଅଠାଣୁଆ; ଯେ ଟାଣ ନୁହେଁ—
Niṭāṇuā(āṅ) 1. Not hard.
୨ । ହାଲ୍ଲକା—2. Light.
୩ । ଦୁର୍ବଳ—3. Weak.

ନିଠା(ଟି)ଳ—ସଂ. ବି.—ନିଟିଳ (ଦେଖ)—
Niṭā(ṭi)la Niṭala (See).
ଜଙ୍ଗଲେ ମୃଗମଦ ବହୁ ରହୁଛି ନାଭ ହୋଇ ସ୍ୱେଦପଙ୍କରେ । ଭକ୍ତ. ଲାବଣ୍ୟବତୀ ।

ନିଟିଳାକ୍ଷ—ସଂ. ବି. ପୁଂ.—ନିଟିଳାକ୍ଷ (ଦେଖ)—
Niṭilākṣha Niṭalākṣha (See).

ନିଟୋଳ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିଟିଳ)—କପାଳ; ଭାଲ ପ୍ରଦେଶ—
Niṭola Forehead.
ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିସ୍ତୁଳ; ପାଲି-ନିତ୍ତୁଳ=ବର୍ତ୍ତୁଳ)—
୧ । ପ୍ରଶସ୍ତ—1. Broad; spacious.
ନିଟୋଳ ଶୁଭ୍ର ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ନିଟୋଳ ଲଲାଟ ତଳେ କିବା ଅଛି ଦୃଷ୍ଟି ।—ରଘୁନାଥ
୨ । ସୁଗୋଲ—2. Round.

ନିଠା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—୧ । ଯେ ଦାନ୍ତ ଚପିକରି କଥା କହେ—
Niṭhā 1. One who speaks by shutting the teeth.
ନିଟପିଟେ, ନିଡ଼ବିଡ଼ ୨ । (ନିନ୍ଦାସୂଚକ) ଯେ ସବୁ କଥା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ
ଧୀମା କରି ଦେଖେ—2. Fastidious; thorough-going;
ନିଟେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ unduly scrupulous; over-nice.
ନିଠେଇ } ୩ । ମଠୁଆ; ଅଳସୁଆ; ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ—
(ନିଠା, ନିଠୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 3 Lazy; slow; tardy.
ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ସଂ. ନିଷ୍ଠା)—ନିଷ୍ଠା; ଅଧ୍ୟବସାୟ—
Devotion; perseverance.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣର ବିଣ—୧ । ଅତି; ଅତ୍ୟନ୍ତ—
1. Very; much.
(ଯଥା—ନିଠା ବିଲମ୍ବ ହେଲା ନେ=ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଲମ୍ବ ହେଲାଣି)
୨ । ଅତ୍ୟଧିକ—2. Excessively.

ନିଠାଇ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଅଳସୁଆଭାବରେ—
Niṭhāi 1. Lazily.
ନିଟେଇ
ନିଠାଇ କରି
ନିଟିଆଇ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନିଠେଇ
ନିଠେଇକରି
୨ । ଧୀରେ ଧୀରେ ଓ ଉତ୍ତମରୂପେ—
2. Thoroughly and slowly; slowly and surely; fastidiously.
୩ । ଦାନ୍ତ ଚପି କରି ଧୀର ଭାବରେ (କଥା କହିବା)—
ନିଟିସ ନିଟିସ 3. (to speak) By shutting the jaws.
ଧୀମେସେ ୪ । ଜୋର୍ କରି—4. Forcibly; with force.
ଟଙ୍କାରଲେ ଯେ ଧନୁକୁ ନିଠାଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ, ବନ ।
୫ । ବାରମ୍ବାର—5. Repeatedly.
ଅନୁଚରଭରେ ତା ଘୋଷିଲେ ନିଠାଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ, ବନ ।
୬ । ଦୃଢ଼ ଭାବରେ—6. Firmly.
ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କର କେଶ ଧରିଲେ ନିଠାଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ, ସଭା ।
୭ । ଧୀରେ ଧୀରେ; ଚିଲମ୍ବରେ—7. Slowly.
୮ । ଭଲ କରି; ଅଭିନିବେଶପୂର୍ବକ—8. Closely.
ନିଠାଇ ଗୁହିଁଲେ ମନେ ହୁଏ ପ୍ରଭେ—ମଧୁସୂଦନ, ଭାଗବତମଚ୍ଛତ ।
୯ । ଯତ୍ନପୂର୍ବକ—9. Carefully.
ଚହଁ ପିଠା ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଥୋଇଲେ ନିଠାଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ, ବନ
୧୦ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କରି—10. Minutely; thoroughly.
ଶୋଭିଲେ ଗ୍ରହପଟେ ଯେ ଫଳ ନିଠାଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ବନ ।
୧୧ । ଜୋରରେ; ବିଶେଷରୂପେ—11. Strongly.
ବହୁଲ ସମୀରଣ ଅତି ନିଠିଆଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ବନ ।
୧୨ । ବହୁ ପରିମାଣରେ—12. Profusely.
ଗୋପାଳେ ଦୁଗ୍ଧୋଧନ ବାକ୍ୟେ ବଶ ହୋଇ
ଦୁଧ ଛେନା ଯେ ବହୁ ଦେଲେ ନିଠିଆଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ବନ ।
୧୩ । (ସଂ. ନିଷ୍ଠୁର) ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ—13. Cruelly.
ତାହାଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ଦଣ୍ଡ ଦେବ ନିଠିଆଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ବନ ।
୧୪ । ନିଷ୍ଠାସହକାରେ—14. Perseveringly.

ନିଠାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିଷ୍ଠା; ପ୍ରା. ନିଟ୍ ଠା)—
Niṭhāibā ୧ । ଦୃଢ଼ଭାବରେ କୌଣସି କଥା କରିବା—
ନିଡ଼ବିଡ଼ କରା 1. To do a thing thoroughly or
ଧୀମାନା firmly.
ନିଟାଇବା, ନିଟେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ନିଠିଆଇବା, ନିଠେଇବା }
୨ । ଧୀରଭାବରେ ଦୃଢ଼ ଉଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ କଥା କହିବା—
2. To speak a thing with emphasis and slowness.
୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କରି ବୁଝି କରିବା —
3. To do a thing deliberately.
୪ । ଦାନ୍ତ ଚପି କରି କଥା କହିବା—
4. To speak by shutting the jaws.
୫ । ନିଷ୍ଠାର ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
5. To persevere.
୬ । ମଠେଇବା; ବିଲମ୍ବ କରିବା—
6. To do a thing slowly or tardily.
୭ । ଜୋର୍ କରିବା—7. To use force.
ବାଜନ୍ତେ ମାରଗନ୍ଧ ଗଣ ନିଠିଆଇ
ପଳାଇଲେ ଦାନବେ ରସ୍ତେ ପିଠିଆଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ବନ ।

ନିଠାର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣର ବିଣ—୧ । ଅତି; ଖୁବ୍ —
Niṭhār 1. Very; much
୨ । ଅନ୍ୟୂନ—2 Big; great; large,

ନିଠୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. —୧ । ନିଠା (ଦେଖ)
Niṭhuā 1. Niṭhā (See).

(ନିଠଆପଣ—ବ) ୨ । ଧୀର୍ଘସୂତ୍ରିତା—2. Tardiness.
(ନିଠୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଧୀଷ୍ଟପଣ; ନିର୍ଲଜ୍ଜତା—3. Shamelessness.

ନିଠୁର—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଷ୍ଠୁର; ପ୍ରା. ନିଟ୍ଠୁର)—
Nithura ୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ; ନିଷ୍ଠୁର—
ନିଠୁର ନିଡୁର 1. Cruel; hard-hearted.
(ନିଠୁରଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ନିଠୁରପଣ, ନିଠୁରପଣିଆ[ଆଁ]—ବ)

ନିଡର—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍+ଦର)—୧ । ନିର୍ଭୟ; ନିର୍ଭୀକ—
Nidara 1. Fearless; undaunted.
ନିଃଶଙ୍କ ୨ । ଧୀଷ୍ଟ—2. Brozen-faced; impudent.
ନିଡର ୩ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—3. Shameless
(ନିଡରୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ନିଡରପଣ; ନିଡରପଣିଆ[ଆଁ]—ବ)

ନିଡୀନ—ସଂ. ବି. (ନି+ଡୀ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ)—ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ତଳ
Nidīna ଆଡକୁ ମୁହଁ କରି ଉଡ଼ିବା—The downward flight or swoop of a bird (Apte).

ନିତମ୍ବ—ସଂ. ବି. (ନି+ତନ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Nitamba ୧ । ଗାଣ୍ଡି; ପିଣ୍ଡ—
1. Buttocks; rump; hips.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀ କଟୀର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ—2. Buttocks of a woman; the posteriors of a woman.
୩ । କଟିଦେଶ—3. Side or flank; the loins.
୪ । ପର୍ବତର ସାନୁ ବା ପାର୍ଶ୍ୱଦେଶ; ପର୍ବତର ଢାଲୁଆ ବା ଗଡ଼ାଣିଆ ପାଖ—4. The side or slope or swell of a mountain.
୫ । ଭୁଜ—5. Gibbosity.
୬ । ଚୂଳ—6. Hump.
୭ । ସ୍କନ୍ଧ—7. Shoulder.
୮ । ନଦୀର ଢାଲୁଆ ତୀର ବା କୂଳ—8. The sloping bank or shore of a river (M. W).
୯ । ବୀଣାର ଯେଉଁ ପଟା ଉପରେ ତାରମାନ ଖଟା ହୋଇଥାଏ—
9. The sounding board of a harp (Apte)
୧୦ । ଅଡ଼ା—10. Precipice (Apte).
୧୧ । ତୀର; ତଟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
11. Shore; bank.
୧୨ । ନୃତ୍ୟକାଳରେ ହସ୍ତର ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—
12. A particular pose of the hand during dancing (M. W).

ନିତମ୍ବ ଗୁର୍ବୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିତମ୍ବ+ଗୁରୁ+ଙ୍କୀ. ଈ)—
Nitamba gurbī ଗୁରୁ ବା ସ୍ଥୂଳ ନିତମ୍ବଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
(ନିତମ୍ବବତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) (a woman) Having big or
(ନିତମ୍ବଗୁରୁ—ସଂ) heavy buttocks; having beautiful hips.
[ଦ୍ର—ଭାରତରେ ନିତମ୍ବଗୁର୍ବୀ ସ୍ତ୍ରୀ, ସୁନ୍ଦରୀ ମଧ୍ୟରେ ପରିଗଣିତା]

ନିତମ୍ବ ଦେଶ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିତମ୍ବ+ଦେଶ)—ଶରୀରର
Nitamba desa ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ନିତମ୍ବ ବା ପିଣ୍ଡ ଥାଏ—
(ନିତମ୍ବସ୍ଥଳ, ନିତମ୍ବସ୍ଥଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ). The region of the buttocks or hips (M. W).

ନିତମ୍ବ ବିମ୍ବ—ସଂ. ବି. (ନିତମ୍ବ+ବିମ୍ବ=ମଣ୍ଡଳ ପରି ଗୋଲାକାର)—
Nitamba bimba ଗୋଲାକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପିଣ୍ଡ—
Round hips of women.
(ନିତମ୍ବବିମ୍ବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ବିମ୍ବ=ମଣ୍ଡଳ ପରି ଗୋଲ
(ନିତମ୍ବବାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ନିତମ୍ବ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ବର୍ତ୍ତୁଳ
ନିତମ୍ବବିଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Having round hips.

ନିତମ୍ବିନୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିତମ୍ବ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍+ଙ୍କୀ.ଈ)—
Nitambinī ପ୍ରଶସ୍ତ ନିତମ୍ବଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(a woman)
(ନିତମ୍ବୀ—ସୁଂ) Having round and prominent (and thus fascinating) hips.
ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ସୁନ୍ଦର ନିତମ୍ବବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
1. A woman with handsomely large hips.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀ—2. A woman (in general) (Apte.)

ନିତରାଂ—ସଂ. ଅ—୧ । ସର୍ବଦା—
Nitarām 1. Always.
୨ । ସର୍ବଥା; ସର୍ବତୋଭାବରେ—2. Continuously.
୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—3. Much; excessively.
୪ । ଅବଶ୍ୟ—4. Of course.
୫ । ଅଧିକନ୍ତୁ—5. Moreover.
୬ । ବିଶେଷରୂପେ—6. Specially.
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଭାଷାରେ ବିରଳ ।]

ନିତଳ—ସଂ. ବି. (ନି=ଅଞ୍ଜାତ+ତଳ)—ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣ ମତରେ ପାତାଳ
Nitala ମଧ୍ୟସ୍ଥ ୩ୟ ପାତାଳ—One of the 7 infernal regions of the Hindu mythology.

ଏଥିରେ ନୃପେନ୍ଦ୍ରାଠାବ ବଳେ ପଶି ତଳେ ସିବ
ଅତଳ ନିତଳ ବିତଳକୁ ହେ—ଭଜ., ଲବଣାବତୀ ।

[ଦ୍ର—ପାତାଳ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ । କେବଳ ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣରେ 'ନିତଳ' ନାମକ ପାତାଳର ନାମୋଲ୍ଲେଖ ମିଳେ । ଅନ୍ୟ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ମିଳେ ନାହିଁ ।]

ନିତା(ତେ)ଇ—ଦେ. ବି. ସୁଂ. (ନାମ)—୧ । ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ସହଚର;
Nitā(te)i ନବଦ୍ୱୀପର ମହାପୁରୁଷ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
1. Name for calling Nityānanda, the associate of Śrī Chaitanya.

ନିତା
ନିତଆ } ଅନାଦରାର୍ଥକରୂପ ୨ । (ଆଦରାର୍ଥକ) ନିତ୍ୟାନନ୍ଦର ଡାକ ନାମ—2. A name for calling Nityānanda.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଅଗ୍ରଜ ବୋଲି ପରିଚିତ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଏ ଶରୀରଭୂମ ଜନ୍ମାର ଏକତ୍ରିଶ ଗ୍ରାମର ଦାଡ଼ାଇ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ପରେ ଏକ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବହୁତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣ କରି ନବଦ୍ୱୀପରେ ଗୌରାଙ୍ଗ (ଚୈତନ୍ୟ)ଙ୍କ

ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହେଲେ । ଶ୍ରୀ ଗୌରାଙ୍ଗ ଏହାଙ୍କୁ ଦାଦା ବା ବଡ଼ ଭାଇ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରୁଥିଲେ । ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଗୃହୀ ଥିଲେ । କଥିତ ଅଛି ଯେ ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ଅଗ୍ରଜ ବିଶ୍ୱରୂପ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପର ଦେହତ୍ୟାଗ କରି ସ୍ୱୀୟ ତେଜଃକୁ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କଠାରେ ସଂଗ୍ରହିତ କରିଥିଲେ । ଶଚୀ ଦେବୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱରୂପଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ କରୁଥିଲେ— ଯୋଗେଶ୍ୱର ।]

ନିତା(ତେ)ଇ ଗୌର—ଦେ. ବି. (ନାମ; ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ + ଗୌରାଙ୍ଗ)—

Nitā(te)i gaura (ନବଦ୍ୱୀପର ମହାପୁରୁଷ ଦ୍ୱୟ)

[ନିତା(ତେ)ଇ ଗଉର—ଅନ୍ୟରୂପ] ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଓ ଗୌରାଙ୍ଗ;

ନିତାଇ ଗୌର ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନରେ ମତ୍ତ ନବଦ୍ୱୀପର ମହାପୁରୁଷ ସହଚର ଦ୍ୱୟ ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଓ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ—

The two devoted apostles of Nabadwīpa (viz. Nityānanda and Gaurānga).

ନିତା(ତେ)ଇ ଗୌର ରାଧେ ଶ୍ୟାମ—ଦେ. ଅ—

Nitā(te)i gaura rādhe śyāma ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଧାରମଣ ଚରଣ

ନିତାଇ ଗୌର ରାଧେ ଶ୍ୟାମ ଦାସ ବାବାଜୀଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ପଦର ଶେଷ ଚରଣ—The last line of a couplet of Sankirtan promulgated by the late Bābāji Rādhāramaṇa Charaṇa Dāsa.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପୂର୍ଣ୍ଣପଦ :—(ଜପ) ହରେ କୃଷ୍ଣ ହରେ ରାମ (ବୋଲ) ନିତାଇ ଗୌର ରାଧେ ଶ୍ୟାମ ।]

ନିତାନ୍ତ—ସଂ. ଅ (ନି + ତମ୍ ଧାତୁ + ତ)—

Nitānta

ନିତାନ୍ତ

ନିତାନ୍ତ

୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅତିଶୟ—

1. Very much; too much.

୨ । ଆଦୌ—2. At all.

୩ । ସୁତରାଂ—3. Of course; as a matter of course.

୪ । ଫଳତଃ; କାର୍ଯ୍ୟତଃ—

4. Consequently; at any rate.

୫ । ନିଶ୍ଚୟ; ଅବଶ୍ୟ—

5. Certainly; surely; verily.

୬ । ଅତ୍ୟଧିକ ରୂପେ—

6. Excessively; exceedingly.

ସଂ. ବିଣ—୧ । ଅତ୍ୟଧିକ; ନିହାତି—

1. Excessive; intense; very much.

୨ । ନିଶ୍ଚିତ—2. Certain; true.

୩ । ଅସାଧାରଣ—3. Extraordinary.

୪ । ନିତାନ୍ତ—4. Downright.

ଦେ. ଅ—ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ; ଯାହା ଘଟୁ ନା କାହିଁକି—

At any cost.

(ଯଥା—ମୁଁ ସେଠାକୁ ନିତାନ୍ତ ନ ଗଲେ ଯେବେ କାମ ନ ଚଳିବ ତେବେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ମୁଁ ଯିବି ।)

ନିତାନ୍ତ ପକ୍ଷରେ—ଦେ. ଅ—୧ । ଅତି ସାମାନ୍ୟରେ; ନିତାନ୍ତରେ—

Nitānta pakshare 1. In the least; at least.

(ନିତାନ୍ତ ପକ୍ଷେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଖୁବ ଅଧିକ ହେଲେ—

ନିତାନ୍ତ ପକ୍ଷେ **କମସେକମ** 2. At the utmost.

ନିତି—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନିତ୍ୟ)—

Niti ୧ । ପ୍ରତି ଦିନ; ଅହରହଃ; ପ୍ରତ୍ୟହ—

ନିତି, ନିତ୍ 1. Every day; daily.

ନିତ, ନିତି ନାଥ ଅଷ୍ଟ ଦୁର୍ଗର ସେ ନିତ ସେ ମୋ ପଦେ ଭଜେ ।

କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଙ୍କ ଗୀତ ।

୨ । ସର୍ବଦା; ନିୟତ—2. Constantly; always.

ନବ ହେମ ଦ୍ୟୁତି ଅମଳ ନିତ ନିଅନ୍ତ ଫୁଲ୍ ଏ ବନ୍ଦ ।

କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଙ୍କ ଗୀତ ।

ଦେ. ବିଣ—ଦୈନିକ (ମୂଲଅ)—Daily (labourer).

ବି—(ନାମ) ଭାରତରୁ ତିବ୍ବତକୁ ଯିବା ଆସିବାର ପଥ, ହିମାଳୟର ଗୋଟିଏ ଗିରିସଙ୍କଟ—Name of a pass in the Himalayan mountain,

[ଦ୍ର—ଏହା ଭାରତରୁ ତିବ୍ବତକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଦ୍ୱାର; ଏହି ବାଟେ ସାଧୁମାନେ ଭାରତରୁ ତିବ୍ବତକୁ ଯିବା ବେଳେ ତିବ୍ବତର ରାଜଧାନୀ ଲାସାରୁ ପ୍ରଗୃହିତ ରାଜାଦେଶ ଅନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଜାମିନ୍ ଦେବା ପାଇଁ ପଡ଼େ ।]

ନିତି ଦିନ—ଦେ. ଅ—ନିତି ନିତି (ଦେଖ)

Niti dina Niti niti (See)

ନିତି ନିତି—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନିତ୍ୟ ର ଦ୍ୱିତ୍ୱବ୍ୟବହାର)—

Nitiniti ୧ । ପ୍ରତି ଦିନ; ସର୍ବଦା—

ନିତିପ୍ରତି } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Every day; daily.

ନିତିପ୍ରତିଦିନ } ୨ । ଦିନକୁ ଦିନ—2. Day by day; day after day

ନିତି ନିତି ୩ । ବାରଂବାର ପ୍ରତିଦିନ—3. Repeatedly for days.

ନିତନିତ ଦେଖୁଥିଲେ ଦେଖିବାକୁ ମୋ ମନ ଧାଇଁ ଆସେ ନିତନିତ ।

କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ନିତି ବାପା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ସଙ୍ଗାତଙ୍କ ପିତା—

Niti bāpā The father of one's Saṅgāta.

ନିତିବାର—ଦେ. ବି—ଭୂତଳର ନୂତନ ବ୍ୟାୟାମ ପଦ୍ଧତିର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ

Nitibāra ଯୁବକ ଶ୍ରୀ ରାଧାଶ୍ୟାମ ଦାସଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସକଳ ଶ୍ରେଣୀର ଓ ସକଳ ବୟସର ବ୍ୟକ୍ତି (ବିଶେଷତଃ ଯୁବକ)ଙ୍କର ପ୍ରତିଦିନ ୨୦ ମିନିଟ ପାଇଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବାର ଗୋଟି ବ୍ୟାୟାମ ସାଧନ—The daily dozen; a dozen special physical exercises to be practised daily by persons old and young, devised by the young Oria physical expert Rādhāśyāma Dāsa.

[ଦ୍ର—ଏହା ୧୯୨୫ ମସିହାରେ ଶ୍ରୀମାନ୍ ରାଧାଶ୍ୟାମ ଦାସଙ୍କଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ଭାବିତ । ଭାରତୀୟ ଯୋଗ ଆସନ, ନାଟ୍ୟକଳାର ଭାବଭଙ୍ଗି ଓ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗର ସାଧାରଣ ପ୍ରାକୃତିକ ସଂଚାଳନ ରୂପରେ ଏହି ନିତିବାରର ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟାୟାମ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ପ୍ରତ୍ୟେକ

ବ୍ୟାୟାମରେ 'ପ୍ରାଣାୟାମ' ବା ନିଶ୍ୱାସଦ୍ୱାରା ପବନ ନେବା ଓ ଛାଡ଼ିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ଶରୀରର ସକଳ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗର ସଞ୍ଚାଳନ ଓ ଉନ୍ନତି ବିଧାନ ନିମନ୍ତେ ଏଗୁଡ଼ିକ ବିଶେଷ ଉପଯୋଗୀ । ଶରୀରର ବାହ୍ୟ ଓ ଆଭ୍ୟନ୍ତରିକ ସକଳ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଓ ଯନ୍ତ୍ର ସମୂହ (ଯଥା—ମାଂସପେଶୀ; ଚର୍ମ୍ମ, ଅସ୍ଥି, ସ୍ନାୟୁମଣ୍ଡଳୀ, ଫୁସ୍ ଫୁସ୍, ହୃଦ୍‌ଯନ୍ତ୍ର, ପାକସ୍ଥଳୀ, ଅନ୍ତ୍ର, ଯକୃତ୍, ପ୍ଲୀହା ଓ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରନ୍ଥି ସକଳ), ଏପରି କି ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଓ ମସ୍ତିଷ୍କ ପ୍ରଭୃତିକୁ ସୁସ୍ଥ, ସବଳ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଏହି ନିତିବାର ବ୍ୟାୟାମ ପ୍ରଣାଳୀଟି ବଡ଼ ଉପାଦେୟ ଅଟେ । ଶରୀର ଓ ମନର କ୍ରମବିକାଶ ଏହାଦ୍ୱାରା ସାଧିତ ହୁଏ । ଶାରୀରିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଶକ୍ତି ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ରକ୍ଷା ଓ ବୃଦ୍ଧି ଏହି ବ୍ୟାୟାମର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଆବାଲ-ବୃଦ୍ଧ-ବନିତା ସମସ୍ତେ ବିଭିନ୍ନ ବୟସରେ ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟାୟାମ ଏହି ପ୍ରଣାଳୀରେ କରି ପାରନ୍ତି । ଏହା ସମୟ, ଅର୍ଥ ଓ ଉପକରଣସାପେକ୍ଷ ନୁହେଁ ।

ଉଲ୍ଲଳରେ ଓ ଉଲ୍ଲଳର ବାହାରେ ବହୁ ଶତ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହା ଅଭ୍ୟାସ କରା ଯାଉଅଛି । କେବଳ ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟ-ମାନଙ୍କରେ ଓ ମୋଗଲବନ୍ଦର କେତେକ ମ୍ୟୁନିସ୍‌ପାଲିଟିର ସ୍କୁଲ ମାନଙ୍କରେ ଏହି ବ୍ୟାୟାମ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଭାବରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେବା ଦ୍ୱାରା ଏହି ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ଦଶ ହଜାର ଛାତ୍ର ନିତ୍ୟ ନିୟମିତ ଭାବରେ ଏହା ଅଭ୍ୟାସ କରୁଅଛନ୍ତି—ଶ୍ରୀମାନ୍ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ଲିଖିତ ନୋଟ୍ ।]

ନିତି ମଲ୍ଲି—ଦେ. ବି.—ବର୍ଷସାରା ଫୁଲ ଫୁଟିବା ମଲ୍ଲୀ ଗଛ—
Niti malli A kind of jasmine flowering throughout the year.

ନିତି ମଲ୍ଲୁ— ଦେ. ବିଣ.—ଚିର ରୋଗୀ; ଚିର ରୁଗ୍ଣ—
Nitimalu Suffering from chronic disease; a confirmed patient.
दिनि रोगी
ନିତି ମଲ୍ଲୁ ଗୃହାନ୍ତ ନାହିଁ । ଭଗ ।

ନିତି ମାଗନ୍ତା—ଦେ. ବିଣ.—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଦିନ ମାଗିବାକୁ ଆସେ
Niti māgantā (a person) Who comes to beg for any thing every day.
(ନିତିମଗା —ଅନ୍ୟରୂପ)
ନିତି ମାଗନ୍ତାକୁ ବିଅନ୍ତା ନାହିଁ । ଭଗ ।

ନିତି ମୂଲିଆ—ଦେ. ବି.—ପ୍ରତିଦିନ ମୂଲ ଲାଗି ମଜୁରି ଆଣି ଯେ ପେଟ ପୋଷେ—Day labourer; a journeyman.
ଦିନମଜୁର **रोजीना मजदुर**

ନିତୁଟିବା—ଦେ. କ୍ରି —କ୍ଷୟ ନ ହେବା—
Nitutibā Not to decay.
ତୁଟେ ନା ଯାଓୟା ଅପେ ହୁଏ ଛେଟ ମୋଟ ଅପଣେ ନତୁଟେ ।
नतूटना ପ୍ରାଚୀ. ଚ୍ଛେନରୂପଣ ଗୀତା ।

ନିତେ—ଦେ. ବି.—ଏକପ୍ରକାର କଣ୍ଟାଳିଆ ଲମ୍ବ ଲତା—
Nite A kind of thorny long creeper; Menoneuron Cucullatum.

ନିତେଇ—ଦେ. ବି.—୧ । ନିତେ (ଦେଖ)
Nitei 1. Nite (See)

୨ । ନିତ୍ୟାନନ୍ଦର ଭାଜ ନାମ—2. The name by which a person named Nityānanda is called.
ନିତାଇ

ନିତ୍ୟ —ସଂ. ଅ. (ନି=ନିୟତ + ଭବାର୍ଥେ ତ୍ୟ)—୧ । ଅନନ୍ତକାଳ—
Nitya 1. Eternally; perpetually.

୨ । ସର୍ବଦା; ନିରନ୍ତର; ସତତ—
2. Constantly; always.

୩ । ଅହରହଃ; ପ୍ରତିଦିନ—3. Daily; everyday.

(ନିତ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ. ୧ । ଚିରସ୍ଥାୟୀ—1. Perpetual;
(ନିତ୍ୟତା, ନିତ୍ୟତ୍ୱ—ବି) permanent; constant.

୨ । କାଳତ୍ରୟ ବ୍ୟାପୀ; ଚିରନ୍ତନ—
2 Eternal; ever-lasting.

୩ । ଅବିରାମ; ଧାରାବାହିକ—
3. Continuous; uninterrupted; incessant.

୪ । ପ୍ରାତ୍ୟହିକ; ଦୈନନ୍ଦିନ —4 Daily; diurnal.

୫ । ଅକ୍ଷୟ; ଅବିନଶ୍ୱର—
5. Imperishable; indestructible.

୬ । ଯାହାର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ବା ଅନ୍ୟଥାଭାବ ଘଟେ ନାହିଁ—
6 Not admitting of transgression or transformation; invariable.

୭ । ଯାହା ନିୟମିତରୂପେ ଘଟେ ବା କରାଯାଏ (ବିପରୀତ ନୈମିତ୍ତିକ) —
7. Regular; usual; ordinary.

୮ । ଯାହା ପ୍ରତିଦିନ କରିବାର ବିଧାନ ଅଛି (ବିପରୀତ—କାମ୍ୟ) —8. Prescribed to be performed regularly; fixed for everyday.

୯ । ଯାହା ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—
9. Obligatory; compulsory; not optional.

୧୦ । ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ; ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ—
10. Necessary; essential (Apte).

ବି.—ସମୁଦ୍ର—The Ocean.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିତ୍ୟସ୍ଥଳ)—ନିତ୍ୟସ୍ଥଳ; ବୈକୁଣ୍ଠ —
Heaven; Bishṇu's abode.
ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭୁହ ଏକା, ନିତ୍ୟରେ ହୋଇବୁ ନାଏକା ।
ଯଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତିଗୀତା ।

[ଦ୍ର— ନିତ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଅମୁକ ସ୍ଥାନରେ ସତତ ବାସ କରୁଥିବା (ଯଥା—ଅରଣ୍ୟନିତ୍ୟ, ଜାହ୍ନବୀତୀରନିତ୍ୟ), ଅମୁକ କାର୍ଯ୍ୟ ସତତ କରୁଥିବା (ଯଥା—ଧ୍ୟାନ ନିତ୍ୟ, ଆଦାନ ନିତ୍ୟ ଅର୍ଥ ହୁଏ—ଆପ୍ତେ]

ନିତ୍ୟ କର୍ମ—ସଂ. ବି. (ନିତ୍ୟ କରାଯିବା କର୍ମ)—
Nityakarma ୧ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଦୈନନ୍ଦିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ—
ନିତ୍ୟକୃତ୍ୟ } —ଅନ୍ୟରୂପ 1. The daily duties of a man;
ନିତ୍ୟକ୍ରିୟା } daily routine.
ଯାଅ ଯେ ଯାହା ର ଭୁବନ । ନିତ୍ୟ କର୍ମରେ ବିଅ ମନ ।
ଭୁବନ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚ ମୃତ ।

୨ । ଦୈନିକ ସନ୍ଧ୍ୟାବନ୍ଦନାଦି—2. Daily prayers.

୩ । ଦନ୍ତଧାବନ, ବହ୍ୱର୍ଦ୍ଦେଶ ଗମନ ଓ ସ୍ନାନ ଆଦି ଦୈନିକ କାର୍ଯ୍ୟମାନ—

3. Washing of face and body, answering calls of nature and ablution wich one performs daily.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ସବୁ କର୍ମ ମନୁଷ୍ୟର ଶକ୍ତି ଥାଉ ଥାଉ କରି ନ ଗଲେ ପ୍ରତ୍ୟବାୟ ହୁଏ, ଅଥଚ ପ୍ରତ୍ୟହ କ୍ରିୟମାଣ ଭାବରେ କଲେ ପୁଣ୍ୟ ଲାଭ ହୁଏ ନାହିଁ ସେ ସବୁ କର୍ମ ନିତ୍ୟକର୍ମ ନାମରେ ଅଭିହିତ—ପ୍ରଭାକରବାଦ ।

ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର (ଯଥା ମୀମାଂସା) ଅନୁସାରେ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ବା କର୍ମକୁ ୩ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଯାଇଅଛି ଯଥା—୧ । ନିତ୍ୟ କର୍ମ—ଯାହା ପ୍ରତିଦିନ କରିବାକୁ ହେବ ଓ ନ କଲେ ପ୍ରତ୍ୟବାୟ ବା ପାପ ହୁଏ,ଯଥା—ପଞ୍ଚ ଯଜ୍ଞ, ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନାଦି; ୨ । ନୈମିତ୍ତିକ କର୍ମ—ଯାହା ବିଶିଷ୍ଟ ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ, ଯଥା—ଦ୍ୱିଜାତିର ସଂସ୍କାରାଦି କର୍ମ, ବିଭିନ୍ନ ଯଜ୍ଞ କର୍ମ, ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଓ ୩ । କାମ୍ୟକର୍ମ—ଯାହା କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ କାମନା ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଲାଭ ଆଶାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ, ଯଥା—ପୁତ୍ରେଷ୍ଟି ଯଜ୍ଞ, ପ୍ରତିଯଜ୍ଞ—ହି. ଶ]

ନିତ୍ୟ କ୍ଷୌର—ସଂ. ବି. (ନିତ୍ୟ + କ୍ଷୌର) ୧ । ପ୍ରତିଦିନ କ୍ଷୁର ହେବା—1. Daily shave.
Nitya kshaura

୨ । ଅବୈଧ କେଶାଦି ଛେଦନ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—2. Shaving of the hair on prohibited days.

ନିତ୍ୟଗତି—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିତ୍ୟ + ଗତି)—ବାୟୁ; ପବନ—
Nityagati Air; wind.

ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି) ଅନବରତ ଗମନଶୀଳ—
Constantly moving.

ନିତ୍ୟ ଜ୍ୱର—ସଂ.ବି.-ଅବିରାମ ଜ୍ୱର;ଯେଉଁ ଜ୍ୱରରେ ତାପ ଓହ୍ଲାଏ ନାହିଁ—
Nitya jwara Uninterrupted fever; unremittent fever; fever which has no remission.

ନିତ୍ୟଦା—ସଂ. ଅ. (ନିତ୍ୟ + କାଳାର୍ଥେ ଦା.)—ସଦା; ସର୍ବଦା—
Nityadā Always. (M. W).

ନିତ୍ୟ ଧାମ—ସଂ. ବି.—ନିତ୍ୟବୈକୁଣ୍ଠ; ଭଗବାନଙ୍କର ନିତ୍ୟଲୀଳାସ୍ଥଳ—
Nitya dhāma The place of eternal pleasure; the abode of Bishṇu.

ସେଠାରେ ମୋ ଅଛି ବିଶ୍ରାମେ,
ବାହୁଡ଼ିରେ ଥାଉ ନିତ୍ୟଧାମେ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ନିତ୍ୟନର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବି. (ନିତ୍ୟ + ନୃତ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଶିବ—Śiba.
Nityanartta

ନିତ୍ୟ ନାରୀ—ଦେ. ବି.—ନିତ୍ୟସ୍ଥଳରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ସହିତ ନିତ୍ୟଲୀଳା କରୁଥିବା ନାରୀଗଣ—The nymphs keeping company of Bishṇu in his eternal abode.
Nitya nārī

ଶୁଣିଲେ ନିତ୍ୟ ନାରୀ ସଙ୍ଗ,
ବଢ଼ଇ ସୁଦାରଣ୍ଣ ଗଙ୍ଗ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ନିତ୍ୟ ନିତ୍ୟ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ପ୍ରତିଦିନ—
Nityanitya Every day; daily.

ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ନିତ୍ୟ+ନୈମିତ୍ତିକ)—
Nitya naimittika ପ୍ରତିଦିନର ଅନୁଷ୍ଠେୟ ଓ ବିଶେଷ ବିଶେଷ ନିମିତ୍ତ ବା ଅନୁଷ୍ଠାନ ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନୁଷ୍ଠେୟ (କ୍ରିୟା)—
Daily and occasional (ceremonies).

[ଦ୍ର—ପ୍ରତିଦିନ ଅନୁଷ୍ଠେୟ ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନାଦି ନିତ୍ୟ ଓ ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନୁଷ୍ଠେୟ ବ୍ରତ, ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାଦି ନୈମିତ୍ତିକ କ୍ରିୟା ଅଟେ ।]

୨ । ଯେଉଁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବା କର୍ମ ବିଶେଷ ଉପଲକ୍ଷରେ ନିୟମିତରୂପେ କରାଯାଏ (ଯଥା—ପାର୍ବଣ ଶ୍ରାଦ୍ଧ, ମହାଳୟା, ବାର୍ଷିକ ପିତୃଶ୍ରାଦ୍ଧ)—2. Occasional (act) and regularly recurring (Apte).

ନିତ୍ୟପ୍ରତି—ସଂ. ଅ (ନିତ୍ୟ + ପ୍ରତି)—ପ୍ରତିଦିନ (ହି. ଶ.)—
Nityaprati Every day.

ନିତ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ—ସଂ. ବିଣ—ପ୍ରତିଦିନ ଆଖି ଆଗରେ ଘଟୁଥିବା—
Nitya pratyaksha Happening daily before one's eyes.

ନିତ୍ୟପ୍ରବୃତ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ—(ବ୍ୟାକରଣ)—ଯେଉଁ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳବାଚକ କ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ସର୍ବଦା ଘଟିବା ବିଷୟ ବୁଝାଏ—(grammar) The first aorist; the indefinite present tense.
Nityaprabṛutta barttamāna

(ଯଥା—ଅଷାଢ଼ ମାସରେ ବର୍ଷା ହୁଏ; ବର୍ଷାଦିନେ ନଈ ବଢ଼େ; କୁକୁଡ଼ା ବାସା ପାଖେ ଶୁଏ ।)

ନିତ୍ୟ ପ୍ରଳୟ—ସଂ.ବି (କର୍ମଧା; ନିତ୍ୟ + ପ୍ରଳୟ)—୧ । ନିଦ୍ରା; ସୁଷୁପ୍ତି—
Nitya pralaya 1. Sleep.

୨ । ପ୍ରତିଦିନ ଘଟୁଥିବା ଜୀବମାନଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ—
2. The constant dissolution of living beings (M. W.).

ନିତ୍ୟ ବୈକୁଣ୍ଠ—ସଂ. ବି—ଗୋଲୋକଧାମ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ—
Nityabaikuṇṭha The perpetual abode of Bishṇu in heaven.

ନିତ୍ୟବ୍ୟୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିତ୍ୟ + ବ୍ୟୟୀ)—ଯେ ସର୍ବଦା ବ୍ୟୟ କରୁଥାଏ—
Nity byaya Always expending; ever laying out (M. W.).
(ନିତ୍ୟବ୍ୟୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିତ୍ୟ ବ୍ରତ—ସଂ. ବି—ଆମରଣ ଅନୁଷ୍ଠିତ ବ୍ରତ—
Nity brata A prepetual observance; penance lasting for life (M. W.).

ନିତ୍ୟ ମୁକ୍ତ— ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ନିତ୍ୟଉନଲିପ୍ତ; କାଳାତୀତଭାବରେ ବନ୍ଧନ ମୁକ୍ତ—
Nity mukta
(ନିତ୍ୟମୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Emancipated or freed from all bonds for all time.

ବି—ପରମାତ୍ମା—The Universal or Supreme Soul.

ନିତ୍ୟ ଯଜ୍ଞ—ସଂ. ବି (ସ. ପ. ଲୋ.) —ପ୍ରତିଦିନ ଅନୁଷ୍ଠେୟ ଯଜ୍ଞ କର୍ମ (ଯଥା—ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର) —
Nity jajña Regular or daily religious sacrifice.

ନିତ୍ୟ ଯୁକ୍ତ— ସଂ. ବିଣ—ସର୍ବଦା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଥିବା—
Nity jukta Always engaged; ever active; always busy.

ନିତ୍ୟ ଯୌବନ – ସଂ. ବି— ଚିରଯୌବନ; ଚିରକାଳ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟରହିତ ଅବସ୍ଥା; ସ୍ଥିରଯୌବନ—
Nitya jaubana Perpetual youth; unfading youth.
(ନିତ୍ୟଯୌବନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ. ସଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେ ସର୍ବଦା ଯୁବା ଥାଏ; ଯାହାର ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ହୁଏନାହିଁ; ଚିର ଯୁବା—
Ever youthful; possessing perpetual youth

ନିତ୍ୟଯୌବନା—ସଂ. ବିଣ (ସ୍ତ୍ରୀ)—(ନିତ୍ୟଯୌବନ+ଆ)—
Nityajaubanā ନିତ୍ୟଯୌବନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
The feminine of Nityajaubana.
ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦ୍ରୌପଦୀ—An epithet of 'Draupadī'.

ନିତ୍ୟ ରାସ—ସଂ. ବି—(ବୈଷ୍ଣବ ସାହିତ୍ୟ)—ଗୋଲୋକଧାମ ବା ବୈକୁଣ୍ଠରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ଗୋପୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଦିନ ଅହରହଃ ସମ୍ପାଦିତ ରାସକ୍ରୀଡ଼ା—The ball dance said to be performed every day in the Baikuṇṭha by Bishṇu and his consorts.
Nitya rāsa

ନିତ୍ୟ ରାହାସ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିତ୍ୟରାସ)—୧ । ନିତ୍ୟ ରାସ (ଦେଖ)—
Nitya rāhāsa 1. Nitya rāsa (See)
ନିତ୍ୟ ରହାସ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ହୋଇଛି ପ୍ରାପତ ।
ପ୍ରାତୀ ସୁରୁରକ୍ତି ଗୀତା ।
୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ) କୌତୁକ ଠାରେ ପ୍ରତି ଦିନ ହେଉଥିବା ମଜ୍ଜ ଓ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ—2 (ironical) A daily round of festivities and merrymaking.

ନିତ୍ୟରେ—ପ୍ରା. କ୍ରି. ବିଣ (ପଦ୍ୟ)—ସର୍ବଦା; ନିରନ୍ତର—
Nityare Constantly.
ନିତ୍ୟରେ ମୋର ପ୍ରତ୍ୟପଣ । ରୁପଭ. ପ୍ରେମପୀଯୂଷ ।

ନିତ୍ୟର୍ତୁ—ସଂ. ବିଣ. (ନିତ୍ୟ+ଋତୁ)—ପ୍ରତିବର୍ଷ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଋତୁରେ ଘଟୁଥିବା—Regularly recurring at the seasons; annual. (M. W).
Nityartu

ନିତ୍ୟଶଃ—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ. (ନିତ୍ୟ+ଶସ୍)—୧ । ସର୍ବଦା—
Nityasaḥ 1. Constantly.
୨ । ଚିରକାଳ—2. Perpetually; ever; eternally.
୩ । ଅହରହଃ—3. Every day; daily.

ନିତ୍ୟ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—ସଂ. ବି—ପ୍ରତିଦିନ କରାଯିବା ଶ୍ରାଦ୍ଧ—
Nitya śrāddha A daily performed Śrāddha.

ନିତ୍ୟଶ୍ରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିତ୍ୟା+ଶ୍ରୀ)—
Nityaśrī ଚିରସୁନ୍ଦର; ଯାହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମଳିଲେ ନାହିଁ—
Of lasting beauty (M. W.).

ନିତ୍ୟସଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବି. ପୁ—ଯେ ସର୍ବଦା ସଙ୍ଗରେ ଥାଏ—
Nitya saṅgi Constant companion.
(ନିତ୍ୟସହଚର—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ବସନ୍ତ କାମଦେବଙ୍କର ନିତ୍ୟ
(ନିତ୍ୟସଙ୍ଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଙ୍ଗୀ ।)

ନିତ୍ୟ ସମାସ—ସଂ. ବି. (ବ୍ୟାକରଣ)—ଏକପ୍ରକାର ସମାସ; ଯେଉଁ
Nitya samāsa ସମାସରେ ସମସ୍ତ ପଦର ଅବୟବୀଭୂତ ପଦମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କଲେ ଅର୍ଥବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ—
(Sanscrit grammar) A class of compound; a compound of which the meaning cannot be expressed by its component members used separately, the separate ideas having merged in one.
[ନିତ୍ୟସମାସର ଉଦାହରଣ—ପ୍ରତିଦିନ;—ଏଠାରେ ସମସ୍ତ ପଦର ଅବୟବୀଭୂତ ୨ଟି ଶବ୍ଦ ପ୍ରତି ଓ ଦିନକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କଲେ ଦିନେ ଦିନେ ଏହି ଅର୍ଥର ବୋଧ ହେବ ନାହିଁ । ଖଟ୍ୱାରୂଢ଼;— —ଯଥା ତତ୍ପୁରୁଷ ନିଷ୍ଠ ଖଟ୍ୱାରୂଢ଼ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଯେ ଖଟରେ ଚଢ଼ିଛି । ତନ୍ତୁ ନିତ୍ୟସମାସ ନିଷ୍ଠ ଖଟ୍ୱାରୂଢ଼ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ମାତ । ଭୋଜନାର୍ଥ—ଏଠାରେ ଭୋଜନ ଓ ଅର୍ଥ ଏ ଦୁଇ ଶବ୍ଦର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତ ପଦର ଅର୍ଥର ବୋଧ ହେବ ନାହିଁ । ଏ ପଦର ଅର୍ଥ ଭୋଜନ ନିମନ୍ତେ । ଗତ୍ୟନ୍ତର—ଏଥିର ଅର୍ଥ ଅନ୍ୟ ଗତି ।]

ନିତ୍ୟ ସିଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ସର୍ବଦା ସିଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ—
Nitya siddha Ever perfect; ever accomplished.

ନିତ୍ୟ ସେବକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କର୍ମଧା; ନିତ୍ୟ+ସେବକ)—
Nitya sebaka ୧ । ଅହରହଃ ସେବାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ଦିନଯାକ
ନିତ୍ୟସେବିକା } ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୁଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ଭୃତ୍ୟ—
ନିତ୍ୟସେବିକା } 1. A whole time servant.
୨ । ଯେ ସର୍ବଦା ପରର ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ—
2. Always serving others (M. W.).

ନିତ୍ୟସ୍ନାୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. ନିତ୍ୟ+ସ୍ନା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍, ୧ମା.
Nityasnāyi ୧ବ)—ଯେ ପ୍ରତିଦିନ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି—
(ନିତ୍ୟସ୍ନାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Bathing daily or constantly.
(ନିତ୍ୟସ୍ନାନ—ବି)

ନିତ୍ୟ ହୋମ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନିତ୍ୟ=ପ୍ରତିଦିନ+ହୋମ)—
Nitya homa ପ୍ରତିଦିନ କରାଯିବା ହୋମ—
(ନିତ୍ୟହୋତ୍ରୀ—ବିଣ) Burnt offerings offered daily; daily performed sacrifice.

ନିତ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିତ୍ୟ+ସ୍ତ୍ରୀ+ଆ)—୧ । ପାର୍ବତୀ—
Nityā 1. Goddess Pārbatī.
୨ । ମନସା ଦେବୀ—2. Goddess Manasā.
୩ । ଶକ୍ତିବିଶେଷ—3. The name of the Generating Power of the universe.
୪ । ଲଙ୍ଗଳ ଲୁହା—4. Ploughshare (M. W.).
୫ । ନିତ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ—Constant and indispensable rite or act (M. W.).
ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ— ନିତ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Nitya.

ନିତ୍ୟାଚାର—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ନିତ୍ୟ+ଆଚାର)—୧ । ସର୍ବଦା କରଣୀୟ
Nityāchāra ସଦାଚାର—1. Constant good conduct.

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କେ ସମ୍ବୋଧନ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଦେଖିବା ସ୍ୱଳ୍ପାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳିଲେ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'ଭୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଥୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍କ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

୨ । ପ୍ରତ୍ୟହ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ—
2. Daily acts and rituals.

ନିତ୍ୟାନଧ୍ୟାୟ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ନିତ୍ୟ + ଅନଧ୍ୟାୟ)—
Nityānadhyāya ବେଦାଧ୍ୟୟନ ଓ ବେଦାଧ୍ୟାପନର ନିତ୍ୟ ସ୍ଥଗିତ୍ୟ; ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ବା ସ୍ଥାନରେ ନିତ୍ୟ (ସର୍ବଦା) ବେଦାଧ୍ୟୟନ ଓ ବେଦାଧ୍ୟାପନ ନିଷିଦ୍ଧ—
Invariable suspension of the study of the Bedas.

[ଦ୍ର—ଅନଧ୍ୟାୟ ଶବ୍ଦ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ । ମନୁସଂହିତାର ୪ର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ ୧୦୭ ଶ୍ଳୋକରେ ନିତ୍ୟାନଧ୍ୟାୟ ବିଷୟକ ଉପଦେଶ ଅଛି । ଧର୍ମନୈପୁଣ୍ୟକାମୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଗ୍ରାମ, ନଗର ଓ ପୂତିଗନ୍ଧମୟ ସ୍ଥାନରେ ନିତ୍ୟାନଧ୍ୟାୟ ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଗ୍ରାମରେ, ନଗରରେ ଓ ଯେଉଁଠାରୁ ପୂତିଗନ୍ଧ ବାହାରୁଥିବ ସେଠାରେ କେବେହେଁ ବେଦାଧ୍ୟୟନ ବା ବେଦାଧ୍ୟାପନ କରିବ ନାହିଁ ।]

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିତ୍ୟ + ଆନନ୍ଦ)—
Nityānanda ସଦାନନ୍ଦ; ଯାହାର ଚିତ୍ତ ସର୍ବଦା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—
(ନିତ୍ୟାନନ୍ଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) Ever happy.

ବି. (କର୍ମଧାରୟ)—ଚିରସ୍ଥାୟୀ ସୁଖ—
Eternal happiness.

ଦେ. ବି (ନାମ) ସଂ—୧ । ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କର ପ୍ରଧାନ
ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଭକ୍ତ ଓ ସଙ୍ଗୀ—1. Name of the principal associate of Śrī Chaitanya.

[ଦ୍ର—ନିତାଇ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ । ଏହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ହାଡ଼ାଇ ପଣ୍ଡିତ ।]

୨ । (ନାମ) ସିଦ୍ଧାନ୍ତରତ୍ନ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଣେତା (୧୫୨୧ ଶକାବ୍ଦ; ଗୌଡ଼ ବ୍ରାହ୍ମଣ)—2. Name of a Sanscrit author.

୩ । ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
3. A name given to males.

ନିତ୍ୟାନି—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନିତ୍ୟ)—ପ୍ରତ୍ୟହ—
Nityāni Every day.

ନିତ, ନିତି ବିଣ—ପ୍ରତ୍ୟହ ଘଟୁଥିବା—
ନିତ, ନିତି Occuring daily.

ପ୍ରାଦେ (ଗୁଗ୍ଗ ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବି. ଦୁଧ—Milk.

[ଦ୍ର—ଦୁଗ୍ଧକୁ ଗୁଗ୍ଗରେ ଦୁଧ ନ କହି 'ନିତ୍ୟାନି', 'ଖୀର' ଓ ଗଡ଼ଜାତରେ 'ନିତ୍ୟାନି', 'ଖୀର', 'ଓଖର', 'ନଳାପାଣି' ଆଦି ଶବ୍ଦ ଲୋକେ ବ୍ୟବହାର କରି ଥାଆନ୍ତି । ଦୁଧ ଶବ୍ଦ ଗଡ଼ଜାତରେ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତନକୁ ବୁଝାଏ ।]

ନିତ୍ୟାନିତ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବିପରୀତାର୍ଥବୋଧକ ସହଚର ଶବ୍ଦ; ନିତ୍ୟ + ଅନିତ୍ୟ)—ସ୍ଥାୟୀ ଓ ଅସ୍ଥାୟୀ; ଚିର ଓ ଅଚିର—
Nityānitya Permanent and transient; eternal and temporal (matters).

ନିତ୍ୟାନିତ୍ୟ ବସ୍ତୁ ବିବେକ—ସଂ. ବି—ବ୍ରହ୍ମ ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟ, ତଦ୍‌ଭିନ୍ନ ସମସ୍ତ ଅନିତ୍ୟ, ଏହିପରି ବିଚାର—
Nityānitya bastu bibeka The differentiation between the Eternal Brahma and the perishable universe.

ନିତ୍ୟାନି ଭୋଗ—ଦେ. ବି.—୧ । ପ୍ରତ୍ୟହ ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଖଞ୍ଜା
Nityāni bhoga ଥିବା ନୈବେଦ୍ୟ—
1. Daily offerings fixed for a Deity.

୨ । ଦେବତାଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଦିଆଯିବା ଦୁଗ୍ଧ—
2. Milk offered to a Deity.

ନିତ୍ୟାଭିଯୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିତ୍ୟ + ଅଭିଯୁକ୍ତ)—ଯେଉଁ ଯୋଗୀ
Nityābhijukta ଯେତିକି ପରିମିତ ଖାଦ୍ୟରେ ଦେହ ରକ୍ଷା
(ନିତ୍ୟାଭିଯୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ହେବ ସେତିକିମାତ୍ର ଭୋଜନ କରି ଓ ତହିଁ ଅଧିକ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଯୋଗସାଧନ କରନ୍ତି (ହି. ଶ)—
(an ascetic) Subsisting on the minimum quantity of food necessary for living and practising penance.

ନିତ୍ୟାରିତ୍ର—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିତ୍ୟ + ଅରିତ୍ର)—(ବୈଦିକ)
Nityāritra ଯେଉଁ ବୋଇତ ବା ନାବ ତତ୍‌ସଂଲଗ୍ନ ଅଙ୍କୁଶଦ୍ୱାରା ଚଳେ (ଋଗ୍‌ବେଦ)—
(a boat or ship) Propelled by its own oars; self-propelled having its own oars. (M.W.).

ନିତ୍ୟୋଦକ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିତ୍ୟ + ଉଦକ)—
Nityodaka ଯେଉଁ ଜଳାଶୟରେ ସବୁଦିନେ ପାଣି ଥାଏ—
Always having water; perennial (river or reservoir).

ନିତ୍ୟୋଦ୍ୟୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିତ୍ୟ + ଉଦ୍ୟୁକ୍ତ)—ସର୍ବଦା
Nityodyukta ଉଦ୍ୟମଶୀଳ; ସର୍ବଦା ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ—
(ନିତ୍ୟୋଦ୍ୟୁକ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) Always energetic.
(ନିତ୍ୟୋଦ୍ୟୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିତ୍ୟୋଦ୍ୟୁକ୍ତତା—ବି)

ନିଦ୍(ଧାତୁ)—ସଂ.—ନିନ୍ଦା କରିବା—
Nid(root) To blame.

ନିଦ— ସଂ. ବି.(ନି = ନିଶ୍ଚୟ + ଦୋ. ଧାତୁ = ଛେଦନ] କରିବା +
Nida କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବିଷ—Poison; venom. (M. W.)

ନିଂଦ, ନୀଦ ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିଦ୍ରା; ପ୍ରା. ନିଦ)—
ନିଂଦ ନିଦ୍ରା; ଶୟନ—Sleep.

[ଦ୍ର—ଅବସ୍ଥାବିଶେଷରେ ନିଦର ନାନାପ୍ରକାର ନାମ ଅଛି, ଯଥା—କଞ୍ଚା ନିଦ, ଶଇ ନିଦ, ଘମାଘୋଟ ବା ନିଘୋଡ଼ା ନିଦ ଗଦମ ନିଦ, ଭାତ ନିଦ ଇତ୍ୟାଦି ।]

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	୮	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଷ୍ଟ	ଇଥ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ସ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଥ	ଚ	ନ

ନିଦକ(କା)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦର)—ନିର୍ଭୟ; ଭୟଶୂନ୍ୟତା—
Nidaka(kā) Fearlessness.
(ନିଦକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ନିର୍ଭୟ—1. Fearless.
ନିଡର ୨ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—Free from anxiety.

ନିଦ ଘାରିବା—ଦେ. କ.—ନିଦ୍ରାସକ୍ତ ହୋଇ ଢୁଳାଇବା—
Nida ghāribā Dozing.
(ନିଦ ଝାଙ୍କିବା, ନିଦ ଘାଲିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଦଦ୍ରୁ—ସଂ. ବି. (ନିଦ=ନିଷ+ଦ୍ରୁ=ବୃକ୍ଷ) —ମନୁଷ୍ୟ (ଶବ୍ଦକଳ୍ପଦ୍ରୁମ)—
Nidadru Man.
ସଂ. ବିଣ. (ନି=ନାହିଁ+ଦଦ୍ରୁ=ଜାଡ଼) —ଦଦ୍ରୁଶୂନ୍ୟ—
Free from ringworm.

ନିଦ ଧୂଳି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିଦ୍ରା+ଧୂଳି)—ନିଦ ମାଟି (ଦେଖ)
Nida dhūli Nida māti (See)

ନିଦ ନିଦ—ଦେ. ବିଣ—ନିଦ ମଲ ମଲ (ଦେଖ)
Nida nida Nida mala mala (See)

ନିଦାବାଉଲା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିଦ୍ରା ଓ ବାଉଳ)—
Nida bāulā ଗାଢ଼ ନିଦ୍ରାରେ ଶୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି
ଘୁମର ଘୋର ଶବ୍ଦ ବା ଡାକ ଆଦି ଶୁଣି ହଠାତ୍ ନିଦରୁ
ନୀଁଦ୍‌କା ଘବରାହଟ ଉଠିଲେ ତାହାର ଯେଉଁ ଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ଅବସ୍ଥା
ଓ ହାତ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲାଇ ଦର୍ଶାଉଥିବା ଅବସ୍ଥା ଘଟେ—
The dazed condition of a person suddenly roused from deep slumber.

ମାଇକିନିଆଁ ମାନେ ନିଦ ବାଉଳାରେ ହାଇଳ ଖାଇ
ଦେହ ଲୁଗା ଯେନ × × × ଗଛ ମୂଳରେ ବସି ଥଉନ୍ତି ।
ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ନିଦ ଭଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସୁପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିଦ୍ରାରୁ ଉଠାଇବା-
Nida bhaṅgā(ṅge)ibā To awaken a sleeping
ଘୁମଭାଁଗାନ ଜଗାନା, ନୀଁଦ୍ ଉଚାଟନା person.

ନିଦ ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିଦ ଭଙ୍ଗାଇବା (ଦେଖ)
Nida bhāṅgibā 1. Nida bhaṅgāibā (See)
ଘୁମ ଭଁଗା ଜଗନା ୨ । ନିଜେ ଚେଷ୍ଟା ପୂର୍ବକ ନିଦ୍ରାର ଆଳସ୍ୟକୁ ତ୍ୟାଗ
କରିବା—2. To shake off one's slumber.

ଘୁମ ଭଁଗା ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିଦ୍ରା ଭଙ୍ଗ)—
ନୀଁଦ୍ ଛଟନା, ନୀଁଦ୍ ଉଚଟନା ୧ । ଜାଗରଣ; ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ ହେବା—
1. Awaking from sleep.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରକୃତ ଅବସ୍ଥାର ଉପଲବ୍ଧି—
2. (figurative) Realisation of one's actaul position.
(ଯଥା—ତେଣେ ମାହାଲ ଲାଟରେ ଗଲାଣି, ବାବୁଙ୍କର ଏତେ ବେଳଯାଏଁ ନିଦ ଭାଙ୍ଗୁ ନାହିଁ ।)

ନିଦ ମନ୍ତ୍ରର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିଦ୍ରା+ମନ୍ତ୍ର)—
Nida mantra ଗାଢ଼ ନିଦ୍ରାଜନକ ମନ୍ତ୍ର; ଚୋରମାନେ ଯେଉଁ
(ନିଦ ମନ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ମନ୍ତ୍ରରେ ମାଟି ବା ଧୂଳି ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ କରି
ନିଦ୍‌ଟିଆ, ନିଦାଳୀ ଗୃହରେ ଶୋଇ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦେହକୁ
ଫିଙ୍ଗିଲେ ସେମାନେ ଗାଢ଼ ନିଦ୍ରାଭୂତ ହୁଅନ୍ତି ଓ ଚୋର-
ମାନେ ଏହି ଅବସରରେ ନିରାପଦରେ ଚୋରି କରନ୍ତି—
Esoteric formulæ with which thieves are said to consecrate dust which they throw on the sleeping inmates of a house and which is said to induce profound sleep in them.

ନିଦ ମଲମଲ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଦ୍ରାଳୁ)—
Nida mala mala ନିଦ୍ରାଳୁ; ନିଦ୍ରାସକ୍ତ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ
ନିଦନ୍ତ ନିଁଦାସା ନିଦ୍ରାସକ୍ତ ଛଡ଼ା ନ ଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Sleepy (persons).

ଯେ ନିଦ ମଲ ମଲ ଆଖିରେ ତାଙ୍କୁ କେତେବେଳ
ଚାହିଁ ପଗ୍ରଲ, ମୋତେ କାହିଁକି ଜଠାଇଲ ?—ଶ୍ରୀଲକଣ୍ଠ ପିଲାଙ୍କ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ନିଦ ମାଟି—ଦେ. ବି—ମୋହଚୂର୍ଣ୍ଣ; ମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଥିବା ଯେଉଁ ଧୂଳିକୁ
Nida māti ଚୋରମାନେ ଶୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉପରେ ପକାଇ
ନିଦାଟି ଚୋରି କରନ୍ତି—Charmed dust used by thieves to throw on sleeping inmates of a house and which is said to induce profound sleep, thus giving the thieves opportunity to steal.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ପୂର୍ବଦିଗରେ ପଡ଼ିଥିବା ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର
କୋଣ ବା ଅଗ୍ରଭାଗ, ଯେଉଁଠାରେ ଭୂମିରେ ଛୁଇଁ
ଥିବାପରି ଦିଶେ, ଚୋରମାନେ ସେହିଠାରୁ ଆଣିଥିବା
ମାଟି—The earth collected by thieves from the place where a rainbow appears to touch the earth.

[ଦ୍ର—ଏହି ମାଟିକୁ ସାଧାରଣତଃ ଚୋରମାନେ ନିଦ ମାଟିରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଯେଉଁ ଘରୁ ସେମାନେ ଚୋରି କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି, ସେ ଘରେ ଶୋଇଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଏହି ମାଟିକୁ ପକାଇ ଦେଲେ ସେମାନେ ଗାଢ଼ ନିଦ୍ରାରେ ଶୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ଓ ଚୋରମାନେ ସେହି ସୁଯୋଗରେ ଘରର ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଚୋରି କରି ନିଅନ୍ତି ।]

ନିଦ ମାଡ଼ିବା—ଦେ. କ—ନିଦ୍ରାକର୍ଷଣ—
Nida mārdibā Drowsiness; feeling sleepy.
ଘୁମ ପାଓୟା ନୀଦ୍ ଆନା

ନିଦମ୍ଭ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ ଓ ଦମ୍ଭ)—୧ । ଯାହା ଶକ୍ତ ନୁହେ
Nidambha (ପଦାର୍ଥ); ଗୁରୁତ୍ୱହୀନ; ଅଦୃଢ଼—
ବେମଜବୁତ 1. Not strong (thing).

गरमजबुत ୨ । ଧୈର୍ଯ୍ୟହୀନ (ବ୍ୟକ୍ତି); ଅଧୀର—
(ନିଦମ୍ଲି—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Impatient (person); having no patience.
୩ । ସାହସହୀନ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
3. Courageless (person).

ନିଦସ୍—ସଂ. ବିଣ. (ନି + ଦସ୍)—ନିର୍ଦ୍ଦୟ—
Nidaya Cruel; unkind; inhuman; merciless.
निदय **निदइ**

ନିଦୟା—ପ୍ରା. ବିଣ. (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) — ନିଦସ୍ (ଦେଖ)
Nidayā Nidaya (See)
निदया ବି.—ନିର୍ଦ୍ଦୟତା; ଦୟାହୀନତା; ନିଷ୍ଠୁରତା—
निदइ, निर्दिई Unkindness; cruelty.

ନିଦୟା ପୁରୁଷ – ପ୍ରା. ବି. —ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟକ୍ତି—
Nidayā purusha Hard-hearted person.

ନିଦ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନିଦ୍ରିତ ହେବା; ଶୋଇ ରହିବା—
Nida jibā To go on sleeping; to lie asleep.
ସ୍ତ୍ରୀମାନ **नीदजाना** ମୋହନ ମାଧୁରୀ ଦେଖିଥିବା ଜୀବ ନିଦ ଯିବ ବ ଅନ୍ତର । ସଙ୍ଗୀତ

ନିଦର—ଦେ ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ନିର୍+ଦର)—୧ । ନିର୍ଭୟ—
Nidara 1. Fearless.
निडर ବୋଲେ ରମା ଖୋଦର ବଡ଼ାଇ ନ ଥଦର ନିଦର ନିଡ଼ରୁ ଛିବାକ ।
निडर ଭଜ: ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।
୨ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—2. Free from anxiety.
ବି.— ଭୟଶୂନ୍ୟତା—Want of fear.

ନିଦର୍ଶନ—ସଂ. ବି. (ନି = ସମ୍ୟକ୍ ବା ନିଶ୍ଚୟରୂପେ + ଦୃଶ୍ ଧାତୁ + ଅଣ୍ ଅନ)—୧ । ପ୍ରମାଣ—1. Proof; evidence.
୨ । ଚିହ୍ନ—2. Sign; vestige; mark.
୩ । ଉଦାହରଣ; ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ—3. Example; instance; illustration.
୪ । ପ୍ରତିରୂପ; ନମୁନା—
4. Sample; type; specimen.
୫ । ଆଦର୍ଶ—5. Model; pattern.
୬ । ଆଜ୍ଞା; ବିଧାନ—6. Order; ordinance; injunction; precept; statute.
୭ । ବିବରଣ— 7. Description.
୮ । ଦେଖାଇଦେବା— 8. Pointing; showing.
୯ । ପ୍ରକଟନ; ଘୋଷଣା କରିବା—
9. Announcing; proclaiming.
୧୦ । ପଦ୍ଧତି; ଯୋଜନା—
10. Scheme; system (M W.).
୧୧ । ଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରମାଣ; ପ୍ରାମାଣିକ ଶାସ୍ତ୍ର ବଚନ—
11. Text; authority; scriptural authority (Apte).
୧୨ । ଦୃଷ୍ଟି; ଦୃଶ୍ୟବସ୍ତୁଚୟ—
12. View; sight; vision (Apte).
୧୩ । କଥିତ ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ବା ଯୁକ୍ତିର ପ୍ରତିବାଦ—
13. Refutation of a stated argument (M. W.).
୧୪ । ଆର୍ଷ୍ୟ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅନୁମାନର ୫ଟି ଅବୟବ ମଧ୍ୟରୁ ତୃତୀୟ ଅବୟବ (ନିଗମନ ୨ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ)—
14. (logic) Name of the 3rd member of a complete syllogism.
୧୫ । ପୂର୍ବ ଲକ୍ଷଣ; ଶକୁନ—
15. Prognostic; omen (M. W.).
ସଂ. ବିଣ—୧ । ପ୍ରଦର୍ଶନକାରୀ; ଯେ ଦେଖାଇଦିଏ—
1. Showing; pointing to.
୨ । ଯେ ଶିକ୍ଷାଦିଏ—2. Teaching.
୩ । ପ୍ରକଟନକାରୀ—
3. Proclaiming; announcing.
୪ । ସନ୍ତୋଷଦାୟକ; ପ୍ରିୟ—
4. Suiting; pleasing (Apte).

ନିଦର୍ଶନ ପତ୍ର—ସଂ. ବି— କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରମାଣିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଦଲିଲ ବା ଲେଖା—
Nidarśana patra (ନିଦର୍ଶନଲିପି—ଅନ୍ୟରୂପ) A document in proof of some fact; a writing which is evidence of a certain fact (e. g. of payment).

ନିଦର୍ଶନା—ସଂ. ବି—କାବ୍ୟାଳଂକାରବିଶେଷ—
Nidarśanā A kind of rhetorical figure; a kind of simile or comparision.

[ଦ୍ର—ବିଷୟର ବିଷୟାନ୍ତରର ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ସଙ୍ଗତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ସାଦୃଶ୍ୟର ଅଧାହାର ହେଉଥିଲେ ନିଦର୍ଶନାଲଙ୍କାର ହୁଏ । ଏହି ନିଦର୍ଶନାଲଙ୍କାର ଦ୍ୱିବିଧ ଯଥା— ସମ୍ଭବଦ୍‌ବସ୍ତୁସମ୍ବନ୍ଧ ନିଦର୍ଶନା ଓ ଅସମ୍ଭବଦ୍‌ବସ୍ତୁସମ୍ବନ୍ଧ ନିଦର୍ଶନା । ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପଦାର୍ଥର ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ପଦାର୍ଥର ଗୁଣ ଓ କ୍ରିୟାଦି ଭୁଲାରୂପେ ଜ୍ଞାପିତ ହୁଏ, ସେଠାରେ ସମ୍ଭବଦ୍‌ବସ୍ତୁସମ୍ବନ୍ଧ ନିଦର୍ଶନା ହୁଏ । ଯଥା—

ପରପୀଡ଼ାକାରୀ କେଉଁ ଜନ ଏ ସଂସାରେ
ଚିରଦିନ ସୁଖଭୋଗ କରିଣ ନ ପାରେ;
ଜଣାଇ ଏ ଭାବ ସନ୍ଧ୍ୟା ମୁଖେ ଦିବାକର
ଅସ୍ତ କରନ୍ତି ଅସ୍ତ ପର୍ବତଶିଖର ।

ଯେଉଁଠାରେ ଯଥାଶ୍ରୁତ ଅର୍ଥର ଅନ୍ୟଥା ଅସମ୍ଭବ ଦେଖି ଗୋଟିଏ ଉପମା କଳ୍ପନା କରାଯାଏ ସେଠାରେ ଅସମ୍ଭବଦ୍‌ବସ୍ତୁସମ୍ବନ୍ଧ ନିଦର୍ଶନା ହୁଏ । ଯଥା—

ରବିକରେ ଦର ଫୁଲ୍ଲଅରବିନ୍ଦେ ଯେଉଁ ଅଳି କରେ କ୍ରୀଡ଼ା
ସେ ଅଳି ସଘନେ ସ୍ତ୍ରୀଡ଼ାବନ୍ତ ଗଣ୍ଡେ ବୋଳ ଦେଇଥିଲା ବ୍ରୀଡ଼ା—
ରାଧାନାଥ ଯଯାତିକେଶରୀ ।

ନିଦର୍ଶନା ଓ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ଭେଦ— ନିଦର୍ଶନାରେ ଉପମାନ ଓ ଉପମେୟର ବିମ୍ବ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଭାବ ବ୍ୟଞ୍ଜିତ ବାକ୍ୟାର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହୁଏ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରରେ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବଶତଃ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ବାକ୍ୟାର୍ଥଦ୍ୱାରା ବିମ୍ବ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଭାବ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତ ହୁଏ ।
ଭୂଲମଣି. ଅଳଙ୍କାରତରଙ୍ଗିଣୀ ।]

ଯେଉଁ ଅଳଙ୍କାରରେ ପରି, ଭଳି, ସଦୃଶ ଆଦି ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ନ କରି ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିଷୟକୁ ଅନ୍ୟ ସମ୍ଭବ ବା ଅସମ୍ଭବ ବିଷୟର ନିଦର୍ଶନଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟାର୍ଥ ସମାପ୍ତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବିମ୍ବ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଭାବଦ୍ୱାରା ବୁଝାଇ ଦିଆଯାଏ ତାହାକୁ ନିଦର୍ଶନା ଅଳଙ୍କାର ବୋଲି କୁହାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଯଦି ଏହା ଏକାଧିକ ବାକ୍ୟରେ ବୁଝାଇ ଦିଆଯାଏ ତେବେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଳଙ୍କାର ହୁଏ । ପ୍ରତିବସ୍ତୂପମା, ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଓ ନିଦର୍ଶନା ଏ ତିନିଗୋଟି ଅଳଙ୍କାର ଏକଜାତୀୟ ।

କାଳିଦାସ ରଘୁବଂଶ କାବ୍ୟର ପ୍ରଥମ ସର୍ଗ ୨ୟ ଶ୍ଳୋକରେ କହିଅଛନ୍ତି 'କାହିଁ ସୂର୍ଯ୍ୟପ୍ରଭବ ରଘୁବଂଶ ? କାହିଁ ବା ମୋର ସ୍ୱଳ୍ପ ବୁଦ୍ଧି ? ମୋହ ବଶତଃ ମୁଁ ଭେଳାଦ୍ୱାରା ଦୁସ୍ତର ସାଗର ପାର ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଅଛି ସିନା ।' ଏଠାରେ କାଳିଦାସଙ୍କ ରଘୁବଂଶ ବର୍ଣ୍ଣନେଚ୍ଛା ଓ ଭେଳାଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମୁଦ୍ରତରଣେଚ୍ଛା ଏହି ଦୁଇ ବିଷୟର ସାମ୍ୟ ବିମ୍ବାନୁବିମ୍ବଭାବରେ ପ୍ରତିଧାନଯୋଗ୍ୟ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ନିଦର୍ଶନା ଅଳଙ୍କାର ହୋଇଅଛି—

ନିଦ ଲାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିଦ ମାଡ଼ିବା; ନିଦ୍ରାକର୍ଷଣ; ଘୁମ ମାଡ଼ିବା—
Nida lāgibā 1. Sleepiness; drowsiness.
ସୁମଲାଗା ୨ । ନିଦ୍ରିତ ହେବା; ଗାଢ଼ ନିଦ୍ରାରେ ଶୋଇବା ଅବସ୍ଥା—
ନୀଂଦ୍ ଲଗନା 2. Being asleep.

ନିଦା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ=ଦୃଢ଼—
Nidā ଯୋଗେଶ୍ୱର; ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦାରଣ=ଛିଦ୍ରହୀନ M. W.)—
ନିରେଟ ୧ । ଘନ; ଯାହା ଫମ୍ପା ନୁହେ; ନିବିଡ଼—
ଠାସ, ନିରେଟ 1. Solid; thick; not hollow; compact.
(ଫମ୍ପା, ପୋଲା—ବିପରୀତ) ନିଦାମଣି ଭ୍ରମେ ବିଶ୍ୱ ନିଅ ପୋଲ—
ରାଧାନାଥ. ବରବାର ।
୨ । ଦୃଢ଼; ଅଟଳ; ସ୍ଥିର—2. Firm; fixed.
ଭୁମ୍ବର ପୁଅ ମଧ୍ୟ ବୃଷଭକେ ଗଦା
ଅଟେ ତ ଘାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ଟି ଯୁଦ୍ଧେ ନିଦା—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ଶଲ୍ୟ
କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ନିତାନ୍ତ, ଅତ୍ୟନ୍ତ—1. Very much.
୨ । ଘନଭାବରେ—2. Thickly.
୩ । ଦୃଢ଼ରୂପେ—3. Firmly.
(ନିଦେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ନିଦ୍ରାଳୁ)—
ନିଦ୍ରାଳୁ (ଦେଖ)—Nidrāḷu (See)

ନିଦା(ଦେ)ଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—୧ । ଶୋଇପଡ଼ିବା—
Nidā(de)ibā 1. To fall asleep.
(ନିଦା[ଦେ]ଇ ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଘୁମାଇବା—
2. To doze.
୩ । ନିଦ୍ରାସକ୍ତ ହେବା—3. To feel sleepy.

ନିଦା ଗୁଆ—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଗୁଆ ଭିତରେ ପୋଲ ନାହିଁ—
Nida guā 1. A nut which is not hollow inside.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଟଙ୍କା—
2. (figurative) Coin; money; rupee.
ଏ ପରିରେ ତାକେ ଶୁଅ
କାହା ଘରେ ଅଛି ନିଦାଗୁଆ—ପ୍ରହେଳିକା ।

ନିଦାଘ—ସଂ. ବି. (ନି=ନିଶ୍ଚିତ+ଦହ୍ ଧାତୁ=ପୋଡ଼ିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ବା
Nidāgha ଅଧିକରଣେ+ଅ)—୧ । ଖରାଦିନ; ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ—
1. Summer; the hot season.
୨ । (+କରଣ. ଅ) ଘର୍ମ; ଝାଳ—
2. Sweat; perspiration.
୩ । ଉତ୍ତାପ—3. Heat.
୪ । ଉଷ୍ଣତା—4. Warmth
ବିଣ—୧ । (+କର୍ମ. ଅ) ଉତ୍ତପ୍ତ—1. Hot; warm.
୨ । ତପ୍ତ—2. Heated.
ଦେ. ବିଣ—୧ । କୃପଣ—1. Niggardly.
୨ । ନିଦା ମୂର୍ଖ (ଦେଖ)—
2. Nidā mūrkha (See)
୩ । (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦୟ) ନିଷ୍ଠୁର; ନିର୍ଦ୍ଦୟ—
3. Cruel; hard hearted.

ନିଦାଘକର—ସଂ. ବି. (ନିଦାଘ=ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nidāghakara ସୂର୍ଯ୍ୟ; ତପନ—The sun.
(ନିଦାଘଧାମା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଦାଘ କାଳ—ସଂ. ବି—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ; ଖରାଦିନ—
Nidāgha kāḷa The summer season.

ନିଦାଘ ମୂର୍ଖ—ଦେ. ବିଣ—ନିଦା ମୂର୍ଖ (ଦେଖ)
Nidāgha mūrkha Nidā mūrkha (See)

ନିଦାଘ ରୁଚି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଦାଘ+ରୁଚି)—ଯାହାର କିରଣ
Nidāgha ruchi ଗରମ—Hot-rayed (M. W).
ସଂ. ବି.—ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

ନିଦାଘ ସିନ୍ଧୁ—ସଂ. ବି—୧ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଯେଉଁ ନଦୀରେ (ବରଫ
Nidāgha sindhu ତଳିଳବା ଯୋଗୁଁ) ଜଳ ବଢ଼େ—
1. A river rising in summer (due to melting snow).
୨ । ଖରାଦିନେ ଶୁଖିଲା ନଈ; ଶୁଷ୍କ ନଦୀ—
2. A river nearly dry in summer.

ନିଦା ଦି(ଦେ)ହ—ଦେ. ବି—ବଳିଷ୍ଠ ଶରୀର—
Nidā di(de)ha Muscular body.

ନିଦାନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ (ଭୁଲ. ହି. ନିଦାନ୍=ପରି-
Nidān ଶେଷରେ)—
୧ । ନିଶ୍ଚୟ; ଅବଶ୍ୟ—1. Certainly; surely.
୨ । ନିଃସନ୍ଦେହରେ—2. Doubtlessly.
୩ । ପରିଶେଷରେ; ଆଖିରେ—3. At last.
ବିଣ—ନିଶ୍ଚିତ—Certain.
ବିଣର ବିଣ—ଅତ୍ୟନ୍ତ; ନିତାନ୍ତ—
Much; very; very much.
(ଯଥା--ତୁଁ ନିଦାନ୍ ଗଲ୍ଲିଆଟେ=ତୁ ନିତାନ୍ତ ଗାଳିଲି ଟାଏ ।)

ନିଦାନ—ସଂ. ବି. (ନି=ନିଶ୍ଚୟ ରୂପେ+ଦା ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ)—
Nidāna ୧ । ମୂଳ କାରଣ; ଆଦି କାରଣ—
1. Root cause; primary cause.
୨ । କାରଣ—2. Cause.

୩ । (ନି+ଦୋ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କରଣ ଅନ.) ବତ୍ସଦାମ; ବାଛୁରି ବାନ୍ଧିବା ଦଉଡ଼ି—
3. A rope to tie a calf.
୪ । ଅନ୍ତିମ ଅବସ୍ଥା—
4. Last extremity; last stage.
୫ । (+ଭାବ. ଅନ) ଅବସାନ; ଅନ୍ତ—
5. End; termination.
୬ । ସୂକ୍ଷ୍ମତା—6. Minuteness.
୭ । ବିରାମ; ନିବୃତ୍ତି—7. Cessation.
୮ । (ନି+ବୈ ଧାତୁ=ଶୁଦ୍ଧ କରିବା+ଭାବ. ଅନ) ପବିତ୍ରତା; ବିଶୁଦ୍ଧତା—8. Purity.
୯ । ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖିବା ଦ୍ୱାରା ରୋଗର କାରଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ରୋଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ—9. Diagnosis; the ascertainment of the causes of a disease by observing its symptoms.
୧୦ । ରୋଗର ସମସ୍ତ କାରଣ, ଲକ୍ଷଣ ଓ ଅବସ୍ଥା ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ଶାସ୍ତ୍ର—10. Pathology (M. W.); the science of the nature, causes and remedies of a disease.
୧୧ । ମାଧବ କର କୃତ ରୋଗମାନଙ୍କ ମୂଳ କାରଣ ଓ ଲକ୍ଷଣ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
12. A Sanscrit work on pathology by Mādhaba Kara.
୧୩ । ରୋଗର ଆନୁପୂର୍ବିକ ଓ ଆନୁସଙ୍ଗିକ ଲକ୍ଷଣମାନ—
13. The whole of the morbid conditions of a disease.
୧୪ । ପବିତ୍ରୀକରଣ; ଶୋଧନ—
14. Purification (Apte).
୧୫ । ଯଥାର୍ଥତା—15. Correctness (M. W.).
୧୬ । ଉପଃ ଫଳ କାମନା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
16 Claiming the reward of penitential acts. (M. W.)
୧୭ । ମୌଳିକ ଆକାର ବା ସାର—
17 Original form or essence. (M. W.)
ଦେ. ବ—୧ । ଶେଷ ଫଳ—1. Ultimate result.
୨ । ସ୍ଥିରୀକୃତ ଶେଷ ବିଷୟ—
2. Finally settled matter.
୩ । ମରିବାର ପୂର୍ବ ଲକ୍ଷଣ—3. Sure symptoms of a dying person.
ବିଣ—୧ । ନିଃସନ୍ଦେହ—1. Doubtless.
୨ । ନିଶ୍ଚୟ—2. Certain.
ଏବ ! ରଣ କାବ୍ୟ !
ଅରିଭଙ୍ଗ କମାଣ ନିଦାନ । ଉକାର. ବଃକ ବିଜୟ ।

ନିଦାନ କାଳ—ଦେ. ବ—ମୃତ୍ୟୁ ସମୟ; ଅନ୍ତିମ କାଳ—
Nidāna kāla The time of death.

ନିଦାନ ପୂରିବା—ଦେ. ବ—ଅସହ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ ଅବସ୍ଥା ପହଞ୍ଚିବା—
Nidāna pūribā Appearance of the symtoms or conditions of one's approaching death.
ନିଦାନ ଘୋଷିବା } —ଅନ୍ୟରୂପ
ନିଦାନପହଞ୍ଚିବା }

ନିଦାନ ସଙ୍କଟ—ସଂ. ବ—ରୋଗର ମାରାତ୍ମକ ଅବସ୍ଥା—
Nidāna saṅkaṭa The mortal or critical condition of a disease; a crisis during illness.

ନିଦାନ ସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ—ଆର୍ଯ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା ଶାସ୍ତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣିତ ୮ଟି ଶାଖା ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ; ରୋଗର କାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବିଷୟ—
Nidāna sthāna Pathology; the subject of the detection of the causes of a disease; one of the 8 departments of Hindu medical science.
[ଦ୍ର—ଚରକ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ନିଦାନୁଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅକାମିକା—
Nidānuā 1. Worthless.
୨ । ଅବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ—2. Useless.

ନିଦାବିଷ୍ଣୁ—ଦେ. ବ—୧ । (ଓଡ଼ିଆ ନୃସିଂହ ପୁରାଣୋକ୍ତ) ପ୍ରକୃତରେ ବିଷ୍ଣୁ ନ ହୋଇ ଆପଣାକୁ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅବତାର ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଉଥିବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି—
1 The name of a person passing himself off as an incarnation of Bishṇu.
୨ । ଧର୍ମବକ; ବିରାଡ଼ି ବୈଷମ; ଯେ ଆପଣାର କପଟତାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ବାହାରେ ଭଲପଣ ଦେଖାଇ ହୁଏ—
2. A hypocrete.
୩ । ଅଳସୁଆ ଲୋକ—3. An idle person.
୪ । ଉଦାସୀନ ବ୍ୟକ୍ତି—
4 An indifferent person.

ନିଦା ମୂର୍ଖ—ଦେ. ବିଣ—ଗଳମୂର୍ଖ; ନିରାଟ ମୂର୍ଖ; ସି ଅକ୍ଷର ବିବର୍ଜିତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Totally illiterate; ignorant.
ମୁଖୟୁ ସୁଖୟୁ (ନିଦାମୂରଖ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସେହୁ ନିଦାମୂର୍ଖ ଅଣ ଅନୁଭବୀ
ହେଲ ଭୋହ ବରେ ବିବରୁଳେ ରବ । ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି, ମହୋଦଧି ।

ନିଦାରୁଣ—ସଂ. ବିଣ. (ନି=ବିଶେଷ ରୂପେ+ଦାରୁଣ)—
Nidāruṇa ୧ । ଘୋର; ଅତି ଭୟାନକ—
(ନିଦାରୁଣତା—ବ) 1. Fierce; awful.
୨ । ଅତି ନିଷ୍ଠୁର—2. Very cruel.
୩ । ଅତି କଠିନ—3. Very hard; very harsh.
୪ । ଅସହ୍ୟ—4 Unbearable; severe.

ନିଦିଗ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ନି=ବିଶେଷ ରୂପେ+ଦିହ୍ ଧାତୁ=ଲେପିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଲେପିତ; ପ୍ରଲିପ୍ତ; ବୋଳା ହୋଇଥିବା—1. Smeared; anointed; plastered.
Nidigdha
୨ । ଉପଚିତ; ସଞ୍ଚିତ—2. Stored up.

୩ । ଗଦା କରି ଯାଇଥିବା; ସ୍ତୂପୀକୃତ—
3. Heaped up; piled up.

ନିଦିଗ୍‌ଧା—ସଂ ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ) —ଶ୍ୱେତ ଅଳାଇଚ—
Nidigdhā 'Small cardamom.

ନିଦିଗ୍‌ଧିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କଣ୍ଟକାରିକା; (ଦେଖ)—
Nidigdhikā 1. Kaṇṭakārikā (See).

୨ । ଶ୍ୱେତ ଅଳେଇଚ—2. Small cardamom.

ନିଦିଦ୍ରାସୁ—ସଂ. ବିଣ. [ନି+ଦ୍ରା ଧାତୁ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ. ଅ; (ସନ୍)+ଉ]—
Nididrāsu ଶୋଇବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—Wishing to sleep; sleepy (M. W.)

ନିଦିଧ୍ୟାସ—ସଂ. ବି. (ନି+ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ=ଚିନ୍ତା କରିବା+ସନ୍+ଭାବ.
Nididhyāsa ଅ)—୧ । ପ୍ରଗାଢ଼ ଭାବରେ ଧାରାବାହିକ ଚିନ୍ତା; ଏକାଗ୍ର ଗଭୀର ଧ୍ୟାନ—1. Profound and concentrated meditation.

୨ । ପୁନଃ ପୁନଃ ପରମାର୍ଥ ଚିନ୍ତା—2. Repeated spiritual contemplation.

୩ । ସତତ ଚିନ୍ତନ; ନିରନ୍ତର ବିଚାର—
3. Constant musing.

ନିଦିଧ୍ୟାସନ—ସଂ. ବି. (ନି+ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ=ଚିନ୍ତା କରିବା+ସନ୍+ଭାବ
Nididhyāsana ଅନ)—୧ । ନିଦିଧ୍ୟାସ (ଦେଖ)
1. Nididhyāsa (See)

[ଦର୍ଶନ, ଶ୍ରବଣ, ମନନ ଓ ନିଦିଧ୍ୟାସନ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଥିବାର ଶ୍ରୁତିରେ ଲେଖା ଅଛି—ବୃ. ଶ ।]

ନିଦିଧ୍ୟାସୁ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ+ସନ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—ପୁନଃ
Nididhyāsu ପୁନଃ ସ୍ମରଣେଚ୍ଛୁ; ଗାଢ଼ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—Bent on concentrated meditation; desirous of meditating on.

ନିଦିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଦିଶ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nidishṭa ୧ । ଆଦିଷ୍ଟ; ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ—
1. Ordered; enjoined.

୨ । କଥିତ—2. Spoken.

୩ । ନିରୂପିତ—3. Fixed.

୪ । ଉପଦିଷ୍ଟ—4. Instructed.

୫ । ପ୍ରଦର୍ଶିତ; ନିଦର୍ଶିତ—5 Pointed out.

ନିଦେଶ—ସଂ ବି. (ନି+ଦିଶ୍ ଧାତୁ=କହିବା; ଅନୁମତି କରିବା+
Nideśa ଭାବ. ଅ)—୧ । ଆଦେଶ; ଆଜ୍ଞା—
1. Order; command.

୨ । ଅନୁମତି—2. Permission.

୩ । ଉକ୍ତି; କଥନ—
3. Saying; speech; utterance.

୪ । ଉପଦେଶ—4 Advice; instruction.

୫ । ଅନୁରୋଧ—5. Request.

୬ । ଉପାନ୍ତ; ସାମୀପ୍ୟ; ନୈକଟ୍ୟ—
6. Vicinity; precincts; proximity.

୭ । ବର୍ଣ୍ଣନ—7. Description; relation.

୮ । ପାତ୍ର—8. Receptacle; vessel.

୯ । କଥୋପକଥନ—9. Conversation.

ନିଦେଶକାରକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିଦେଶ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)
Nideśakāraka —୧ । ଯେ ଆଜ୍ଞା ଦିଏ—1. Directing; ordering.

(ନିଦେଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ—2. Pointing out;
(ନିଦେଶ କାରିକା, ନିଦେଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) showing.

ନିଦେଶକାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଆଜ୍ଞାନୁବର୍ତ୍ତୀ; ଆଜ୍ଞାବହ—
Nideśakārī 1. Obedient; servile; subservient.

ନିଦେଶକୃତ୍
ନିଦେଶବର୍ତ୍ତୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନିଦେଶଭାକ୍

୨ । ଯେ ଆଜ୍ଞା ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—2 Carrying out an order.

(ନିଦେଶକାରିଣୀ, ନିଦେଶବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଦେଶିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିଦେଶ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଦିକ୍; ଦିଗ-
Nideśinī 1. A point of the compass.

୨ । ଦେଶାଂଶ; ଅଞ୍ଚଳ—2. A region (Apte).

ନିଦେଶ୍ୟ—ସଂ ବିଣ. (ନି+ଦିଶ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଆଦେଶ ଯୋଗ୍ୟ
Nideśya (ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person or matter) Fit to be commanded or ordered.

ନିଦେଷ୍ଟା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନି+ଦିଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ନିଦେଷ୍ଟୃ ଶବ୍ଦ
Nideshṭā ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ନିଦେଶକାରକ; ଯେ ଆଜ୍ଞା
(ନିଦେଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦିଏ—1. Giving orders; commanding.

୨ । ଯେ ଦେଖାଇ ଦିଏ—2 Pointing out.

ନିଦୋଷ—ଓ. ବି. (ସଂ. ନିର୍ଦୋଷ)—୧ । ଦୋଷଶୂନ୍ୟତା; ଅପରାଧ-
Nidosha ଶୂନ୍ୟତା—Want of fault; freedom from vice.

ନିଦୋଷ **निर्दोष**

ବିଣ.—ନିଦୋଷୀ (ଦେଖ) —Nidoshī (See)

ନିଦୋଷୀ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନିର୍ଦୋଷ)—ନିରପରାଧ—
Nidoshī Not guilty; innocent.

ନିଦ୍ଦୋଶୀ **निर्दोषी**

ନିଦ୍ରା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ନି+ଦ୍ରା ଧାତୁ=ଶୋଇବା+ଭାବ. ଅ)—
Nidrā ୧ । ଶୟନ; ସୁପ୍ତି; ଶୋଇବା; ନିଦ—1. Sleep.

[ଦ୍ର—ନିଦ୍ରାର ଗାଢ଼ ଅବସ୍ଥାକୁ ନିଦ୍ରା ଓ ଶୀଘ୍ର ନିଦ୍ରାକୁ ତନ୍ଦ୍ରା ବୋଲି ଯାଏ ।]

୨ । ଆଳସ୍ୟ—2 Idleness.

୩ । ନିମୀଳନ—3. Closing; the budding state of a flower.

ନିଦ୍ରାକର—ସଂ. ବି.—ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ବା କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ନିଦ ମାଡ଼େ—
Nidrākara Soporific; inducing sleep; narcotic.

ନିଦ୍ରାକର୍ଷଣ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଦ୍ରା+ଆକର୍ଷଣ)—ନିଦ ମାଡ଼ିବା—
Nidrākarshaṇa Sleepiness; drowsiness.

ନିଦ୍ରାକାରକ—ସଂ. ବି.—ନିଦ୍ରାକର (ଦେଖ)
Nidrākāraka Nidrākara (See)

(ନିଦ୍ରାକାରୀ, ନିଦ୍ରାକୃତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଦ୍ରାକାଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+କାଳ)—
Nidrākāla ଶୟନ କାଳ; ଶୋଇବାର ସମୟ—
Time of sleep; time for going to bed.

ନିଦ୍ରାକୁଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୩ୟା ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ଆକୁଳ)—
Nidrākula ନିଦ ଯୋଗୁଁ କାତର ବା ବ୍ୟସ୍ତ)—
ନିଦ୍ରାକୁଳିତ, ନିଦ୍ରାକୃଷ୍ଟ, ନିଦ୍ରାକ୍ରାନ୍ତ } ଅନ୍ୟରୂପ Distressed with sleep; feeling sleepy.
(ନିଦ୍ରାକୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଦ୍ରାଗମ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ଆଗମ)—
Nidrāgama ୧ । ନିଦ ମାଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା—
1. The approach of sleep.
୨ । ଶୋଇବା ବେଳ—2. The time of sleep.

ନିଦ୍ରାଗତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୨ୟା ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ଗତ)—ଯେ ନିଦରେ
Nidrāgata ଶୋଇଅଛି;ନିଦ୍ରିତ;ନିଦ୍ରାକ୍ରାନ୍ତ—Asleep; sleepy;
(ନିଦ୍ରାଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) drowsy.

ନିଦ୍ରାଗାର—ସଂ. ବିଣ. (୨. ପ. ଲୋ; ନିଦ୍ରା+ଆଗାର)—
Nidrāgāra ଶୟନ କକ୍ଷ; ଯେଉଁ ଘରେ ଲୋକେ ଶୁଅନ୍ତି; ଶୋଇଲା ଘର—Bedroom; dormitory.

ନିଦ୍ରାଗ୍ରସ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—(୩ୟା ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ଗ୍ରସ୍ତ)—
Nidrāgrasta ୧ । ନିଦ୍ରାକୁଳ (ଦେଖ)—
(ନିଦ୍ରାଗ୍ରସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Nidrākula (See).
୨ । ନିଦ୍ରାଗତ (ଦେଖ)—2. Nidrāgata (See).

ନିଦ୍ରାଜନକ—ସଂ. ବି.—ନିଦ୍ରାକର (ଦେଖ)—
Nidrājanaka Nidrākara (See).

ନିଦ୍ରାଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନି+ଦ୍ରା ଧାତୁ=ଶୋଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଣ)—
Nidrāṇa ୧ । ନିଦ୍ରିତ—1. Asleep.
(ନିଦ୍ରାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅଳସ—2. Lazy; idle.
୩ । ନିମୀଳିତ—3. Closed; shut.
୪ । ଘୁମାଉଥିବା—4. Dozing.
୫ । ଯାହାକୁ ନିଦ ମାଡ଼ୁଅଛି—5. Drowsy.

ନିଦ୍ରାତୁର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୩ୟା ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ଆତୁର)—
Nidrātura ନିଦ୍ରାକୁଳ (ଦେଖ)—
(ନିଦ୍ରାତୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Nidrākula (See).
(ନିଦ୍ରାତୁରତା—ବି)

ନିଦ୍ରାଦରିଦ୍ର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ଦରିଦ୍ର)—
Nidrādaridra ଯେ ଶୋଇ ନ ପାରିବାରୁ କ୍ଲିଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ—
(ନିଦ୍ରାଦରିଦ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Suffering from want of sleep. (M. W.).

ନିଦ୍ରାନ୍ୱିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୩ୟା ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ଅନ୍ୱିତ)—
Nidrānwita ନିଦ୍ରାଗତ (ଦେଖ)—
(ନିଦ୍ରାନ୍ୱିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Nidrāgata (See).

ନିଦ୍ରା ପଦ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ପଦ)—ନିଦ୍ରାବସ୍ଥା—
Nidrā pada The state of sleep.

ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରିକାଳେ ଚଣ୍ଡାଳ ନିଃଶବଦ,
ଚୋରଲଗ୍ନ ସଜନ ନ ଭଜ ନିଦ୍ରାପଦ । କୃଷ୍ଣଜିତ ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତି ।

ନିଦ୍ରା ପ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଦ୍ରା+ପ୍ରିୟ)—
Nidrā priya ଯେ ଶୋଇବାକୁ ଭଲ ପାଏ—Loving sleep.
(ନିଦ୍ରାପ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ; ନିଦ୍ରାପ୍ରିୟତା—ବି)

ନିଦ୍ରାବତୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ନିଦର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ—
Nidrābatī The Goddess of sleep.

ନିଦ୍ରାବତୀ ପେଟି ଥାଉଥାର, ବଜେ କରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନେତ୍ରର ।
ବଳରାମ. ବଳରାମମାସ୍ତ୍ରଣ ।

ନିଦ୍ରାବସ୍ଥା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ଅବସ୍ଥା)—
Nidrābasthā ଶୋଇବା ଅବସ୍ଥା—The state of sleep

ନିଦ୍ରା ବିମୁଖ—ସଂ. ବିଣ. (୭ମୀ ବା ୫ମୀ ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ବିମୁଖ)—
Nidrā bimukha ଭୁନିଦ୍ର; ଅନିଦ୍ରା—
(ନିଦ୍ରାବିମୁଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) Keeping awake.

ନିଦ୍ରା ବିରହିତ—ସଂ. ବିଣ. (୩ୟାତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ବିରହିତ)—
Nidrābirahita ନିଦ୍ରାଶୂନ୍ୟ—Sleepless.
(ନିଦ୍ରାବିହୀନ, ନିଦ୍ରାରହିତ)—ଅନ୍ୟରୂପ

ନିଦ୍ରାବିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୩ୟା ତତ୍ପୁ, ନିଦ୍ରା+ଆବିଷ୍ଟ)—
Nidrābishṭa ନିଦ୍ରାଗତ (ଦେଖ)—
(ନିଦ୍ରାବିଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Nidrāgata (See).

ନିଦ୍ରା ବୃକ୍ଷ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ;ନିଦ୍ରା+ବୃକ୍ଷ; ଶୋଇବା ଯାହାର ଫଳ)-
Nidrā bṛuksha ଅନ୍ଧକାର—Darkness. (Apte)

ନିଦ୍ରାବେଶ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ଆବେଶ)—
Nidrābesa ୧ । ନିଦ୍ରାର ଉପକ୍ରମ; ନିଦ ମାଡ଼ିବା—
1. Tendency to sleep; drowsiness.
୨ । ଶୋଇପଡ଼ିବା—2. Falling asleep.

ନିଦ୍ରା ଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ଭଙ୍ଗ)—
Nidrā bhaṅga ୧ । ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଯିବା; ଜାଗରଣ—
1. Waking up.
୨ । ନିଦ୍ରାରେ ବାଧା—
2. Interruption in sleep.
ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଜାଗରିତ; ଅସୁପ୍ତ—1. Awake.
୨ । ପ୍ରବୋଧିତ—2. Aroused; awakened.

ନିଦ୍ରା ଭଞ୍ଜନ—ସଂ. ବି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିଦରୁ ଉଠାଇବା—
Nidrā bhañjana Awakening.

ନିଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି. ଓ ବି—ନିଦ ଭାଙ୍ଗିବା (ଦେଖ)
Nidrā bhāṅgibā Nida bhāṅgibā (See)

ନିଦ୍ରାଭାବ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ଅଭାବ)—ଅନିଦ୍ରା; ଜାଗରଣ—
Nidrābhāba Wakefulness.
ଦେ. ବି (ସଂ. ନିଦ୍ରା+ଭାବ)—ନିଦ୍ରାବେଶ—
Sleepiness; drowsiness.

ନିଦ୍ରାଭିଭୂତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୩ୟା ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ଅଭିଭୂତ)—
Nidrābhibhūta ନିଦ୍ରାଗତ (ଦେଖ)
(ନିଦ୍ରାଭିଭୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Nidrāgata (See)

ନିଦ୍ରାମଗ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନିଦ୍ରା+ମଗ୍ନ) ନିଦ୍ରାରେ ଅଭିଭୂତ—
Nidrāmagna Immersed in sleep.
(ନିଦ୍ରାମଗ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଦ୍ରାୟମାନ(ଣ) —ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ [ନିଦ୍ରା+ଯ=ନିଦ୍ରାୟ ନାମଧାତୁ+
Nidrāyamāna(ṇa) କର୍ତ୍ତୃ. ମାନ (ଶାନଚ୍]—
[ନିଦ୍ରାୟମାନା(ଣା) —ସ୍ତ୍ରୀ] ୧ । ନିଦ୍ରାଣ; ନିଦ୍ରିତ; ଯେ ଶୋଇଅଛି—
1. A sleep; sleeping.

ନିଦ୍ରା ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୋଇବା—
Nidrā jibā To sleep; to lay asleep.
ନିଦ ଯାଓଆ ।ଯ଼ ଗଲାଣି ଏ ଶୁଭ ରଜନୀ
नींद जाना କେତେ ନିଦ୍ରାଯାଇଛ ବେହ୍ନ ଗାଣି—ପ୍ରଭାତଅବକାଶ ଭଜନ ।

ନିଦ୍ରାଳସ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ନିଦ ମାଡ଼ିବା ଯୋଗୁଁ ଅଳସ—
Nidrālasa 1. Slothful from drowsiness (M. W.)
(ନିଦ୍ରାଳସା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଘୋରନିଦ୍ରାଭିଭୂତ; ଖୁବ୍ ନିଦ୍ରିତ—
(ନିଦ୍ରାଳସ୍ୟ, ନିଦ୍ରାଳସତା—ବି) 2. Fast asleep (M. W.)

ନିଦ୍ରାଳୁ—ସଂ. ବିଣ (ନିଦ୍ରା+ଶୀଳାର୍ଥେ. ଆଳୁ, ଭୁକ. ଦୟାଳୁ,
Nidrālu ଭୟାଳୁ)—୧ । ନିଦ୍ରାସକ୍ତ—1. Sleepy.
୨ । ଘୁମା—2. Drowsy.
୩ । ଅଳସୁଆ—3 Lethargic.
୪ । ନିଦ୍ରାଶୀଳ; ଯେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଶୋଇବାକୁ ସୁଖପାଏ—
4. Fond of sleep; given to sleep.
୫ । ନିଦ୍ରାବିଷ୍ଟ; ଯେ ଶୋଇଅଛି—5. Asleep.
ବି—୧ । ବାଇଗଣ; ବାଇଁଗୀ—
1. Brinjal; eggplant; Solanum Melongena (M. W.)
୨ । ବନ ବଙ୍କଇକା; ଏକପ୍ରକାର ବଣ ତୁଳସୀ ଗୁଳ୍ମ—
2. A kind of wild Basil plant.

ନିଦ୍ରାଶୀଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି, ନିଦ୍ରା ଅଟେ ଶୀଳ=ସ୍ୱଭାବ
Nidrāśīla ଯାହାର) ୧ । ଯେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଶୁଏ—
(ନିଦ୍ରାଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Sleepy; habituated to passing
(ନିଦ୍ରାଶୀଳତା—ବି) most of one's time in sleeping.
୨ । ଘୁମା—2. Drowsy.

ନିଦ୍ରାସଂଯଜନ—ସଂ. ବି (ନିଦ୍ରା+ସମ୍+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nidrāsamjana କଫର ବୃଦ୍ଧି ନିଦ୍ରାକାରକ ଥିବାରୁ)—
କଫ; ଶ୍ଳେଷ୍ମା—Phlegm

ନିଦ୍ରିତ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନି+ଦ୍ରା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ, ବା ନିଦ୍ରା+
Nidrita ସଜାତାର୍ଥେ ଇତ)— ୧ । ସୁପ୍ତ; ଶୋଇ ପଡ଼ିଥିବା;
(ନିଦ୍ରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶୋଇଥିବା—1. Asleep.
୨ । ଘୁମାଉଥିବା—2. Drowsy
୩ । ଅଳସ—3. Idle.

ନିଧଡ଼କ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ବେଧଡ଼କ; ନିର୍ଭୟ; ନିଃଶଙ୍କ—
Nidhardaka 1. Fearless.
ବେଧଡ଼କ ୨ । ଚିନ୍ତାହୀନ; ବେପରୁଆ—
निधड़क 2. Free from anxiety or care.
୩ । ନିଃସନ୍ଦେହ—3. Doubtless.
୪ । ଆଶଙ୍କାଶୂନ୍ୟ—4. Free from apprehension.
୫ । ଅପ୍ରତିବନ୍ଧ—5. Free from any impediment.
ବି—ଭୟଶୂନ୍ୟତା—Want of fear; fearlessness.
କ୍ରି. ବିଣ—ନିର୍ଭୟଭାବରେ—Fearlessly.

ନିଧନ—ସଂ. ବି. (ନି+ଧନ୍ ଧାତୁ=ନଷ୍ଟ ହେବା+ଭାବ ଅ)—
Nidhana ୧ । ମୃତ୍ୟୁ—1. Death.
୨ । ବିନାଶ —2. Destruction; annihilation.
୩ । ଲୋପ—3. Disappearance.
୪ । ଶେଷ; ସମାପ୍ତି —4. End; finish; conclusion.
୫ । କୁଳ—5. Race; family.
୬ । କୁଳର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି; କୁଳର ଅଧିପତି —
6. The head of a family.
୭ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଲଗ୍ନର ୮ମ ସ୍ଥାନ—
7. (astrology) The eighth mansion counted from one's Lagna.
୮ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଜନ୍ମ ନକ୍ଷତ୍ରର ୨ମ, ଷୋଡ଼ଶ ଓ ତ୍ରୟୋବିଂଶ ନକ୍ଷତ୍ର—8. (astrology) The 7th, 16th and 23rd asterisms counted from one's natal asterism.
୯ । ବିଷ୍ଣୁ (ହ. ଶ)—9. Bishṇu.
୧୦ । ପାଞ୍ଚ ବା ସାତ ଅବୟବ ଯୁକ୍ତ ସାମର ଅନ୍ତିମ ଅବୟବ (ହ. ଶ)—10. The concluding passage at the end of a Sāma sung in chorus (Apte).
ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଧନ=ଅର୍ଥ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଧନହୀନ; ଦରିଦ୍ର—
Poor; indigent.

ନିଧନତା } ବି ନିଧନ ସଙ୍ଗାଳ ମୋର ଦରିଦ୍ର ପସରା । ଅଭିମନ୍ୟୁ. ଦରିଦ୍ର୍ୟକ୍ରୋମଣି ।
ନିଧନତ୍ୱ }
ବି. (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଧନ) — ଧନାଭାବ; ଧନହୀନତା—
Want; poverty; no property.
ବଂଶାଧନ ଅବଧ ଧନ, ଗୋଭୁଧନ ନିଧନ । ଭଗ ।
ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବିଣ—ଯାହା ଫମ୍ପା ନୁହେଁ; ନିଦା—
Solid; which is not hollow inside.
ସାରରେ ଶୁଅ । ବାହ ହାତରେ ଅଛି ନିଧନ ଶୁଅ । ପ୍ରହେଳିକା ।

ନିଧନ ତାର—ସଂ. ବି. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଜନ୍ମ ଲଗ୍ନଠାରୁ ୭ମ
Nidhana tāra ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ତାରା; ବଧତାରା—(astrology)
(ନିଧନତାରା—ଅନ୍ୟରୂପ) The 7th stellar mansion reckoned from one's star of nativity.

ନିଧନତା—ସଂ. ବି—ନିର୍ଧନତ୍ୱ, ଦରିଦ୍ରତା—
Nidhanatā Poverty.
(ନିଧନତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଧନାଧିପତି—ସଂ. ବି. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମଲଗ୍ନଠାରୁ
Nidhanādhipati ଅଷ୍ଟମ ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ଗ୍ରହ —
(astrology) The planet situated in the 8th mansion from one's 'lagna'.

[ଦ୍ର—ନିଧନାଧ୍ୟାୟ ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ଗ୍ରହଙ୍କ ଅବସ୍ଥାନ ଅନୁସାରେ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀନାୟୁଃ ବା ପୀଡ଼ାୟୁଃ ହୁଏ ।]

ନିଧନୀ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ଧନ)—ଗରିବ; ନିର୍ଧନ—
Nidhanī Poor; penniless.

ନିଦ୍ଧନୀ **निधनी**

ନିଧାନ—ସଂ. ବି. (ନି=ଉପରେ+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ମ. Nidhāna ଅନ)—୧ । ନିଧି—1. A gem.

୨ । ଭୂଗର୍ଭସ୍ଥ ଅସ୍ୱାମିକ ଧନରତ୍ନାଦି—
2. Treasure trove; hidden treasure.

୩ । କୁବେରଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତିବିଶେଷ—
3. One of Kubera's treasure.

୪ । (+ଅଧିକରଣ. ଅନ) ପାତ୍ର; ଆଧାର; ଭଣ୍ଡାର—
4. Receptacle.

୫ । ଧନ; ସମ୍ପତ୍ତି—5. Wealth; riches.

୬ । ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥାନ—6. Resting place.

୭ । (+ଭାବ. ଅନ) ଅର୍ପଣ; ନ୍ୟାସ—7. Depositing.

୮ । ତିରୋଧାନ—8. Disappearance.

୯ । ରକ୍ଷଣ—9. Preserving.

ନିଧାନୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନିଧାନ)—ବହନ ବା ଧାରଣ କରୁଥିବା
Nidhānī (ସ୍ତ୍ରୀ)—Containing or carrying anything.

ବଧାତା ବଧାନ୍ତ ଜଗତ ନିଧାନ୍ତ ନୋହେ ସାବଧାନ୍ତ ହୋଇଲେ ।
ରାମ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ସଂ. ବିଣ. (ନିଧାନ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯହିଁ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଥାଏ—Containing anything in itself (M. W.).

ନିଧାନୁଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିରୁ ଓ ଧାନ୍ୟ)—ଯେଉଁ ଚାଉଳ ସଙ୍ଗେ Nidhānuā ଧାନ ରହି ଯାଇ ନ ଥାଏ; ଯେଉଁ ଚାଉଳରୁ ସବୁଧାନ ଯାକ ବଛା ହୋଇଥାଏ—Husked (rice); free from any admixture of grains of paddy.

ନିଧାନ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଧା ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ରଖାଯିବାର ଯୋଗ୍ୟ-
Nidhānya Fit for being laid or put down.

ନିଧାର୍ଯ୍ୟ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ଧାର୍ଯ୍ୟ)—ନିର୍ଧାର୍ଯ୍ୟ (ଦେଖ)
Nidhārjya Nirdhārjya (See)

ନିଧାର୍ଯ୍ୟ } ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା—ମତେ ସିନା ଗୋଟାଏ ନିଧାର୍ଯ୍ୟ
ନିଧାରଜ } ଜବାବ ମିଳିଲେ ମୁଁ ସ୍ଥିର ହୋଇ ବସନ୍ତି ।)

ନିଧାସ୍—ଦେ. ବିଣ—ନିର୍ଧାର୍ଯ୍ୟ (ଦେଖ)
Nidhās Nirdhārjya (See)

ନିଧି—ସଂ. ବି. (ନି+ଧା ଧାତୁ+କର୍ମ. ଇ)—୧ । ରତ୍ନ—
Nidhi 1. Gem.

୨ । ଧନ; ସମ୍ପତ୍ତି—2. Wealth; riches; treasure.

୩ । (+ଅଧି.ଅ)—ଆଧାର, ଭଣ୍ଡାର—3. Receptacle.

୪ । ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନ—4. Asylum.

୫ । ନାଳିକା ନାମକ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—
5. Name of a perfume.

୬ । ଶାବକ ନାମକ ଔଷଧ—
6. Name of a rare medicinal herb.

୭ । ବହୁମୂଲ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ—7. Valuable thing.

୮ । ସମୁଦ୍ର—8. Ocean.

୯ । ଧାନାଗାର; ଅମାର—9 Granary; treasury.

୧୦ । ନୀଡ଼; ପକ୍ଷୀର ବସା—10. Bird's nest.

୧୧ । ଭୂଗର୍ଭସ୍ଥ ଅସ୍ୱାମିକ ଧନ—
11. Treasure trove.

୧୨ । ଗଚ୍ଛିତ ବସ୍ତୁ—12 A deposit; a trust.

୧୩ । ବନ୍ଧକ—13. A pledge.

୧୪ । କୁବେରଙ୍କ ନିକଟରେ ଥିବା ୯ ପ୍ରକାର ରତ୍ନ—
14. The nine gems said to be in possession of 'Kubera', the God of wealth.

[ଦ୍ର— ପଦ୍ମ, ମହାପଦ୍ମ, ଶଙ୍ଖ, ମକର, କଚ୍ଛପ, ମୁକୁନ୍ଦ, କୁନ୍ଦ, ନୀଳ ଓ ଖର୍ବ ଏମାନଙ୍କୁ ନବନିଧି ବୋଲାଯାଏ ।]

୧୫ । ନିକ୍ଷେପ; ନ୍ୟାସ; ଗଚ୍ଛିତ ରଖିବା—
15. Depositing; entrusting.

ଦେ. ବି.—୧ । (ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ବାତ୍ସଲ୍ୟାର୍ଥେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ) ନିଧି ପରି ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି (ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—
1. (a term addressed to one's dearest person My treasure).

୨ । (ପୁଂ) ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
2. A name given to males.

୩ । (ପୁଂ) ଦୟାନିଧି, ଗୁଣନିଧି, ବାଞ୍ଛାନିଧି ଆଦିଙ୍କ ଭାଳ ନାମ—
3. A name used for calling persons whose names end with nidhi.

ନିଧିଗୋପ—ସଂ. ବି. (ନିଧି+ଗୁପ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଧନରକ୍ଷକ-
Nidhigopa 1. A guardian or protector of riches.

୨ । ନିଧୀଶ (ଦେଖ)—2. Nidhīsa (See)

ନିଧି ନାଥ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଧି+ନାଥ)—ନିଧୀଶ (ଦେଖ)
Nidhi nātha Nidhīsa (See)
(ନିଧିପ, ନିଧିପତି, ନିଧିପାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଧି ନିଖାତ—ଦେ. ବି. (କଚରଅ; କବଳା ଆଦିରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Nidhi nikhāta ୧ । କୌଣସି ଜମିର ପୃଷ୍ଠ ଦେଶରେ ବା ଗର୍ଭରେ ଥିବା ଧନ—1. (a term used in conveyances) Riches on the surface of or inside any land.

୨ । ଗୁପ୍ତ ଧନ; ପ୍ରୋଥିତ ଧନରତ୍ନାଦି—2 Hidden treasure to be found in any land; treasure trove.

(ଯଥା—ଏ ଜମି ମଏ ତହିଁରେ ଥିବା ପୋତା ନୋତା, ନିଧିନିଖାତ, କାଷ୍ଠ ପାଷାଣ, ତରୁ ଲତା, ଶସ୍ୟ ଉପଶସ୍ୟ କୁଲ୍ ହରୁବାଡ଼ିକୁ ଶହେ ଟଙ୍କା ଜରିମାନରେ ଆପଣ ମୁ ପୁରଙ୍କ ହସ୍ତେ ବିକି କଲୁ ।)

ନିଧି ରଥ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଜଣେକ ଉତ୍କଳୀୟ ପ୍ରାଚୀନ କବି—
Nidhi ratha Name of a classic poet of Orissa.

[ଦ୍ର—ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ଏହାଙ୍କର ଘର । କବି କାଳିଦାସଙ୍କ 'ଋତୁ ସଂହାର' କାବ୍ୟ ଏହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ଅନୁବାଦିତ ହୋଇ-ଅଛି । ତାରଣୀ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ. ଇତିହାସ । ଏ ୩୦୦ ବର୍ଷ ତଳର କବି । ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ନିଧୀୟମାନ—ସଂ. ବି. [ନି+ଧା ଧାତୁ+କର୍ମମାନ; (ଶାନଚ)]—
Nidhīyamāna ସ୍ଥାପ୍ୟମାନ; ଯାହା ରଖା ଯାଇଅଛି ବା ଗଚ୍ଛିତ ରଖାଯାଇଅଛି—Which has been placed or deposited.

ନିଧୀଶ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ନିଧି+ଈଶ)—କୁବେର—
Nidhīśa The Hindu God of wealth; the Lord of treasures.
(ନିଧୀଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଧୁବନ—ସଂ. ବି. (ନି=ନିଶ୍ଚିତ+ଧୁବନ=କମ୍ପନ)—୧ । କମ୍ପନ—
Nidhubana 1. Trembling; shaking.
୨ । ମୈଥୁନ; ରମଣ; ରତିକ୍ରୀଡ଼ା—
2. Coition; copulation.
୩ । ଉପଭୋଗ—3. Enjoyment.
୪ । କ୍ରୀଡ଼ା; ବିଳାସ—
4. Sport; pastime; dalliance.
୫ । ଆଲୋଡ଼ନ; ଘାଣ୍ଟିବା; ମନ୍ଥନ—
5. Agitation; churning.
୬ । ହର୍ଷ କୌତୁକ—6. Merriment.
ଦେ. ବି—ବୃନ୍ଦାବନସ୍ଥ ଉଦ୍ୟାନବିଶେଷ—Name of a garden in Bṛundābana.

[ଦ୍ର—ଏ ଉଦ୍ୟାନ ତମାଳ, କଦମ୍ବ ଓ ଏକଜାତୀୟ ଫୁଦ୍ର କଣ୍ଟକ-ଯୁକ୍ତ ନତଶାଖ ବୃକ୍ଷରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏ ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପକ୍ଷୀ (କୁଟୀର) ଅଛି । ଏହା ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କର ନିତ୍ୟ ମିଳନ ସ୍ଥଳ (ସେବାକୁଞ୍ଜ) ବୋଲି ଲୋକବିଶ୍ୱାସ । ଏଠାରେ ରାତିରେ କେହି ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମନ୍ତ କି, ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ଏ ଉଦ୍ୟାନରୁ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଖିପ୍ର ଦୃଷ୍ଟି, ତଣା ଆଦି ଖାଇବା ଲୋଭରେ ଦନଯାକ ଅସି ବୁଲୁଥିବା ଶତ ଶତ ମାଙ୍କଡ଼ ଏ ଉଦ୍ୟାନ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ନିଧୂମ—ଦେ. ବିଣ—ନିର୍ଧୂମ (ଦେଖ)
Nidhūma Nirdhūma (See)

ନିଧେୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଧା ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Nidheya ୧ । ସ୍ଥାପନଯୋଗ୍ୟ; ସ୍ଥାପନୀୟ—1. Capable of being placed; fit to be laid in a receptacle.
୨ । ଗଚ୍ଛିତ ରଖିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2. Fit to be deposited.

ନିଧୋଇଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର+ଧୌତ)—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ, ଜମି ବା ଅଞ୍ଚଳ ଧୋଇ ବା ନଈବଢ଼ି ବା ଅତିବୃଷ୍ଟି ଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟ ବା (ନିଧୋୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ—(a place (ଧୋଇଆ—ବିପରୀତ) Which is not ravaged or visited by floods; uninundated; not subject to the ravages of flood and rain.
(ଯଥା—କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱରପୁର ନିଧୋଇଆ ମହଲା ଅଟେ ।)

ନିଧ୍ୱାନ—ସଂ. ବି. (ନି+ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Nidhwāna ଧ୍ୱନି; ଶବ୍ଦ—Sound.

ନିଧ୍ୟାତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nidhyāta ୧ । ଅବଲୋକିତ—1. Observed.
୨ । ଧ୍ୟାତ—2. Meditated; thought of.

ନିଧ୍ୟାନ—ସଂ. ବି. (ନି+ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nidhyāna ୧ । ଦର୍ଶନ; ଅବଲୋକନ—1. Seeing; observing.
୨ । ଗଭୀର ଧ୍ୟାନ—2 Meditation.

ନିନ୍‌ବ (ଧାତୁ)—ସଂ—ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା—
Nin-ba (root) To sprinkle water.

ନିନଂକ୍ଷୁ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ନଶ୍ ଧାତୁ+ସନ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—ନାଶ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—Desirous of killing; intending to destroy.
Ninamkshu

ନିନଦ—ସଂ. ବି. (ନି+ନଦ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Ninada ୧ । ଶବ୍ଦ—1. Sound; cry.
୨ । ଗର୍ଜନ—2. Roar.
୩ । ଗୋଳମାଳ—3. Noise.
୪ । ଗୁଣ୍ଡୁ ଗୁଣ୍ଡୁ ଶବ୍ଦ—
4. Buzzingi; humming.

ନିନଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ନହ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା+କର୍ମ. ତ)—
Ninaddha ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା—Fastened on; tied to.

ନିନୟ—ସଂ. ବି. (ନି+ନୀ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ନମ୍ରତା (ହି.ଶ.)—
Ninaya Humility.

ନିନୟନ—ସଂ. ବି. (ନି+ନୀ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Ninayana ୧ । ନିଷ୍ପାଦନ; ସମ୍ପାଦନ—
1. Performance; accomplishing.
୨ । ଅଜାଡ଼ିବା—2. Pouring out.
୩ । ପ୍ରଣୀତାର ଜଳକୁ କୁଶ ଦ୍ୱାରା ଯଜ୍ଞବେଦି ଉପରେ ଛିଞ୍ଚିବା କର୍ମ (ହି. ଶ.)—3. The act of sprinkling water on the sacrificial altar.

ନିନା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ରାଜପରିବାର) ବି—୧ । ନନା; ବଡ଼ ଭାଇ—1. Elder brother (used by some Raj families in the Orissa States).
Ninā
୨ । ଆପଣାଠାରୁ ବୟସରେ ବା ମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ବଡ଼ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଓ ଗୌରବସୂଚକ ସମ୍ବୋଧନ—
2. An address of respect addressed to one's elder or superior.

ନିନାଦ—ସଂ. ବି. (ନି=ନଦ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Ninādа ନିନଦ (ଦେଖ)—Ninada (See)

ନିନାଦିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ନଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ନାଦ ଧାତୁ+କର୍ମ.ତ)—
Ninādita ୧ । ଶବ୍ଦିତ—1. Sounded; noised.
୨ । ଶବ୍ଦପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Noisy.
୩ । ମୁଖରିତ—3. Resounding; resonant.
୪ । ଯେଉଁ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବଜା ଯାଇଅଛି; ବାଦିତ—
4. (a musical instrument) Set to music; played upon.

ନିନାଦୀ—ସଂ. ବି. (ନି+ନଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Ninādī ୧ । ଶବ୍ଦାୟମାନ—1. Sounding; resounding.
(ନିନାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କାନ୍ଦୁଥିବା—2. Crying.
୩ । ବାଦ୍ୟାଦିକୁ ବଜାଉଥିବା—3. Tuning; playing upon (a musical instrument). (M.W.)

ନିନୀ ବାବୁ—ପ୍ରାଦେ. (ଜୟପୁର) ବି—ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ସମ୍ବୋଧନ-
Ninī bābu A term of endearment for small boys.
(ନିନିମା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିନି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ, ଜୟପୁର ଓ ଫିଦଭୁମ) ବି. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—
Nini ଶିଶୁ ବା ସାନ ପିଲାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ସମ୍ବୋଧନ—
A term of endearment applied to children.

ନିଷିଷା—ସଂ. ବି. (ନୀ ଧାତୁ=ନେବା+ସନ୍+ଭାବ. ଅ+ଆ)—
Ninishā ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ନେବାର ଇଚ୍ଛା; ସ୍ପୃହଣେଚ୍ଛା—
Desire to take a thing from one place to another; desire to take.

ନିଷିଷୁ—ସଂ. ବିଣ. (ନୀ ଧାତୁ+ସନ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—ସ୍ପୃହଣେଚ୍ଛୁ—
Ninishu Desirous of taking.

ନିନ୍ଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଭୁସ୍ତା କରିବା; ଦୁର୍ନାମ କରିବା—
Nind (root) To blame; to revile.

ନିନ୍ଦ୍ରା—ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତର) ବିଣ—ଅକୃତଜ୍ଞ; କୃତଘ୍ନ—
Nind-hā Ungrateful.

ନିନ୍ଦ—ପ୍ରାଦେ. (କଟକ) ବି (କଟକ ସହରଅଞ୍ଚଳ ବ୍ୟବହାର; ସଂ. ନିଦ୍ରା ଭୁଲ. ହିନ୍ଦି ନିନ୍ଦ)—ନିଦ (ଦେଖ)
Ninda (See)

ନିନ୍ଦକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nindaka ୧ । ନିନ୍ଦାକାରୀ; ଅପବାଦକ—1. One who blames; blasphemous; reviling.
(ନିନ୍ଦିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଭର୍ତ୍ସନାକାରୀ—2 Abusive; censorious.
[ଦ୍ର—କେତେକ ଲେଖକ 'ନିନ୍ଦୁକ' ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ତାହା ଭ୍ରାନ୍ତ ଅଟେ ।]

ନିନ୍ଦନ—ସଂ. ବି. (ନିନ୍ଦ୍. ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nindana ୧ । ନିନ୍ଦା; ଅପବାଦ—1 Defamation.
୨ । ଭୁସ୍ତା କରିବା—2. Reviling;
୩ । ଭର୍ତ୍ସନା—Censure; rebuke.

ନିନ୍ଦନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିନ୍ଦ୍. ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ) —
Nindaniya ୧ । ନିନ୍ଦିତ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ; ନିନ୍ଦା ଯୋଗ୍ୟ—
(ନିନ୍ଦନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Blameworthy; blameable
୨ । ଦୂଷଣୀୟ—2. Reproachable.
୩ । ଘୃଣ୍ୟ—3. Contemptible.

ନିନ୍ଦା—ସଂ. ବି (ନିନ୍ଦ୍. ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ଆ)—
Nindā ୧ । ଦୁର୍ନାମ; ଅପବାଦ—1. Libel; slander;
ପ୍ରଶଂସା } ବିପରୀତ defamation.
ସ୍ତୁତି } ୨ । ଭୁସ୍ତା—2. Accusation; reviling.
୩ । ଗାଳି; ଭର୍ତ୍ସନା—3. Reproach; censure; abuse.
୪ । ଦୋଷ ଦେବା—4. Blaming; condemnation; vilification.
[ଦ୍ର—ଅବିଦ୍ୟମାନ ଦୋଷର ପ୍ରକାଶକୁ ନିନ୍ଦା ଓ ବିଦ୍ୟମାନ ଦୋଷର ପ୍ରକାଶକୁ ପରିବାଦ ବୋଲାଯାଏ—ମନୁ, କୁଲ୍ଲୁକ ଭଟ୍ଟ]
ଦେ. ବିଣ.—ନିନ୍ଦ୍ୟ; ନିନ୍ଦିତ—Blameworthy.
ବସ୍ତ ଶ୍ରୁତିସ୍ମ ବେନ ବର୍ଣ୍ଣ,
ବର୍ଜିବ ନିନ୍ଦା ବୁଦ୍ଧମାନ । ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।
ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହିନ୍ଦି. ନିନ୍ଦାଇ)
ଧାନ ବିଲରୁ ଘାସ ବଛା—The weeding out of grass etc. from paddy fields.

ନିନ୍ଦାଉଳି—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିନ୍ଦାର୍ହ)—ନିନ୍ଦନୀୟ—
Nindāuli Blameable.

ନିନ୍ଦାକର—ସଂ. ବି. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ନିନ୍ଦା+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
Nindākara —ନିନ୍ଦାଜନକ—Blameworthy.

ନିନ୍ଦା କରିବା—ଦେ.କ୍ରି (ସଂ. ନିନ୍ଦ. ଧାତୁ) —୧ । ଦୋଷ ଦେବା—
Nindā karibā 1. To blame.
ନିନ୍ଦାକରା ୨ । ଅପବାଦ କରିବା— 2. To defame.
निन्दा करना ୩ । ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଗୁଣରେ ପରାଜିତ କରିବା ବା ଜିତିବା—3. To excel another in good quality or grace.
ତାହା ଶୁଣି ବିଦ୍ୟ ଗ୍ରହିଲ ତାହାଙ୍କ,
ବେଶିଲ ମୁଖ ନିନ୍ଦା କରୁଛ ଚନ୍ଦ୍ରକ । କୃଷ୍ଣକିଙ୍କ. ମହାଭାରତ ବନ ।
୪ । ବଳ ପଛାଡ଼ିବା; ବଳଯିବା—4. To surpass.

ନିନ୍ଦା ତୁସ୍ତି—ପ୍ରା. ବି. (ସହରର ବିପରୀତାର୍ଥକ ଶବ୍ଦ ସଂ. ନିନ୍ଦାସ୍ତୁତି)—
Nindā tusti ନିନ୍ଦା ଓ ସାଧୁବାଦ—Blame and praise.

ନିନ୍ଦା ଦେବା—ଦେ. ବି.—ଅନ୍ୟଠାରେ କଳଙ୍କ ବା ଅପବାଦ ଆରୋପ
Nindā debā କରିବା—To lay the blame on another.
निन्दा देओया **निन्दा करना**

ନିନ୍ଦାନ୍ୱିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିନ୍ଦା+ଅନ୍ୱିତ)—
Nindānwita ନିନ୍ଦିତ—Reviled; blamed.

ନିନ୍ଦାବାଦ—ସଂ ବି. (ନିନ୍ଦା+ବଦ୍ ଧାତୁ=କହିବା+ଭାବ. ଅ)—
Nindābāda ନିନ୍ଦନ; ଭୁସ୍ତା; ନିନ୍ଦା କରିବା—
Reviling; raillery.

ନିନ୍ଦା ବିହୁର୍ଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—(ଭୁଲନା କର. ହି. Nindā bihurdā ନିଂଦ'ଇ=ବଲବଣ୍ଣ)—ଧାନବିଲର ବଣ୍ଣ ଓ ବେଉଷଣ ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟ—The agricultural operations of weeding and puddling of paddy fields.

ନିନ୍ଦାର୍ହ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. ନିନ୍ଦା+ଅର୍ହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Nindārha ନିନ୍ଦା ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ—Blamable. (ନିନ୍ଦାର୍ହା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିନ୍ଦାର୍ହତା—ବି)

ନିନ୍ଦାସୂଚକ—ସଂ. ବିଣ—ଯାହା ଦ୍ୱାରା ନିନ୍ଦା ହୁଏ—Nindā sūchaka Causing blame; which brings blame on a person.

ନିନ୍ଦା ସ୍ତୁତି—ସଂ. ବି—୧ । (ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ) ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ନିନ୍ଦା-ଛଳରେ ପ୍ରଶଂସା ଓ ପ୍ରଶଂସା ଛଳରେ ନିନ୍ଦା କରାଯାଏ Nindāstuti 1. A figure of speech in which a person is praised under the guise of raillry and vice versa;

୨ । ନିନ୍ଦା ଓ ପ୍ରଶଂସା—2. Blame and praise.

୩ । ବ୍ୟାଜସ୍ତୁତି; ନିନ୍ଦା କରିବା ବାହାନାରେ ପ୍ରଶଂସା—Praising a person while feigning to revile him.

ନିନ୍ଦିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଗର୍ହିତ—Nindita 1. Blameworthy; reproachable.

ନିନ୍ଦିତ କର୍ମେ ସେ ଜରଉ,
ଭବିବ ତାକୁ ଲଜ୍ଜା କହୁ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ତିରସ୍କୃତ—2. Reproached; censured.

୩ । ଯାହାକୁ ନିନ୍ଦା କରାଯାଏ—3. Blamed; vilified.

୪ । ଅନୁଚିତ—4. Improper.

୫ । ନୀଚ; ମନ୍ଦ; ଅଧମ—5. Low; mean; bad; vile.

୬ । ଘୃଣିତ 6. Despicable.

୭ । ନିଷିଦ୍ଧ—7. Forbidden: prohibited.

ନିନ୍ଦିତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ତବ୍ୟ)—ନିନ୍ଦନୀୟ—Ninditabya (ନିନ୍ଦିତବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Reproachable.

ନିନ୍ଦିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ନିନ୍ଦ୍ ଧାତୁ)—୧ । ନିନ୍ଦା କରିବା—Nindibā 1. To blame.

ନିନ୍ଦା ନିନ୍ଦକ ନିନ୍ଦଲେ ତୁ ଭାହା—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଶୋଷ୍ଟକଥ୍. ସ୍ତ-ଗୀତ ।

ନିନ୍ଦିଲା ୨ । ବଳପଡ଼ିବା—2. To exceed.

ବୃନ୍ଦବନଶକୁ ନିନ୍ଦିବା ହାସକୁ ଖେଳାଇ ଦେଉଛି ଗେଲେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟତର ହେବା—3 To excel.

ତତ୍ପରେ ଶାପ ନିନ୍ଦେ ତପସ୍ୱିଜ—ରଘୁନାଥ, ନିଜକେଶ୍ୱର ।

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଧାନବିଲ ବାଛିବା—To weed out grass etc from paddy fields.

ନିନ୍ଦୁ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଉ; ଏପରି ସ୍ତ୍ରୀ ସଂସାରରେ ଲୋକମୁଖରେ ନିନ୍ଦା ଶୁଣିବାରୁ)—ମୃତବତ୍ସା ସ୍ତ୍ରୀ—Nindu A woman who brings forth still-born children.

ନିନ୍ଦୁକ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ନିନ୍ଦକ;—ନିନ୍ଦକ (ଦେଶ) Ninduka. Nindaka (See) (ନିନ୍ଦୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ 'ନିନ୍ଦୁକ' ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ନାହିଁ, ବଙ୍ଗଳାରେ ଏ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଦେଖି କେହି କେହି ଓଡ଼ିଆରେ 'ନିନ୍ଦକ' ଅର୍ଥରେ ଏ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏହା ଭ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଗ ।]

ନିନ୍ଦେଇବା—ପ୍ରାଦେ. (କଟକ ସହର) କ୍ରି. (ସଂ. ନିଦ୍ରା; ତୁଳ. ବଂ. Nindeibā ନିନ୍ଦାନ)—୧ । ନିଦେଇବା; ଘୁମାଇବା; ନିଦ୍ରାସକ୍ତ ହେବା—1. To feel sleepy or drowsy.

୨ । ଶୋଇ ପଡ଼ିବା—2. To fall asleep.

ନିନ୍ଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ) —୧ । ନିନ୍ଦନୀୟ—Nindya 1. Blameable. (ନିନ୍ଦ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁଷିତ; ଗର୍ହିତ; ଅନୁଚିତ—2. Bad; improper

ନିପ—ସଂ. ବି. (ନି=ନିଯୁକ୍ତ+ପା ଧାତୁ=ପିଇବା+କରଣେ. ଅ)—Nipa ୧ । କଳସ; ଘଟ; ମାଠିଆ—1. Water jug.

୨ । କଦମ୍ବଗଛ—2. A tree; Nauclea Cadumba.

ନିପଟ—ଦେ ଅ.(ସଂ. ନିତାନ୍ତ)—୧ । ନିତାନ୍ତ; ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅତିଶୟ—Nipaṭa 1. Very; quite.

ନିପଟ ନିସ୍ତେଜ ବିଶୁଛ ତ ଆଜ ନିରଲସ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଃ—
ନିପଟ କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ଉଶୋଷ୍ଟକଥ୍. ଡ-ଗୀତ ।

୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ; ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ—2. Wholly; utterly; completely.

କେଉଁ ସଙ୍ଗ ସେ ପୁଣ ଭେଦନେ ଅଛ ନଟ କର ସ୍ନେହ ନିପଟ ହୋଇ ନିରଖ
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ନିଶ୍ଚୟ; ନିଃସନ୍ଦେହରେ; ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ—3. Clearly; undoubtedly; certainly.

ଝଟପୀନସ୍ତନା ସେ ଗୁଣକୁ ମନା କର ଦେଲୁ କି ନିପଟ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । କେବଳମାତ୍ର; ଭୁଲା—4 Only.

ବତନ ସ୍ୱଧାସାର ପ୍ରତିଭଟ, ପେଟୁଟ୍ଟସାକ ନିପଟ ଦ୍ରପଟ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, କବିତା ।

୫ । କେବେହେଁ; ଆଦୌ—5. Ever; at all; at any time.

ତ.ହୁଁ ବୋଲିବା ବାଣୀ, ନିପଟ ନାହିଁ ଶୁଣି
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉଶୋଷ୍ଟକଥ. ନ-ଗୀତ ।

୬ । ପ୍ରକୃତରେ; ସତେ—6. Truly; indeed.

ନିପଟ ଗାଲୁ—ଦେ. ବି—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୁରୁଡ଼ି ବା ମିଥ୍ୟା ବାଲଙ୍ଗି—Nipaṭa gālu Empty or vain bragging.

ନିପଟ ଗାଲୁଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିପଟ ମିଛୁଆ; କଥା ମିଛୁଆ—Nipaṭa gālua 1. One who is an inveterate liar. (ନିପଟ ଗାଲେ[ଲୋ]ଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଭୁରୁଡ଼ି—2. Vainglorious; braggart.

ନିପଟ ମିଛ—ଦେ. ବିଣ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଥ୍ୟା; ଭାହା ମିଥ୍ୟା; ନିଷ୍ଠାମିଛ—
Nipaṭa michha Totally false.
ଭାହାମିଥ୍ୟା ବି—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଥ୍ୟା କଥା—A black lie.

ନିପଟ ମିଛୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ନିଆଁଗିଲା; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ
Nipaṭa michhuā (ବ୍ୟକ୍ତି)—Inveterate liar.
ଭାହା ମିଥ୍ୟାବଦୀ **ଲାଲଭୁଜମ୍ଭକ୍ଷକ** (ନିପଟ ମିଛେ[ଛେ]ଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିପଟି—ଦେ. ଅ—ନିପଟ (ଦେଖ)
Nipaṭi (ନିପଟ୍ଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) Nipaṭa (See)

ନିପଟୁ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ନିଷ୍ଠୁ)—୧। ଅକର୍ମଣ୍ୟ—
Nipaṭu 1. Worthless.
୨। ଅଯୋଗ୍ୟ—2. Unfit.
୩। ଅଳସୁଆ; ନିଖଟୁ—3. Idle; indolent; lazy.

ନିପଠ—ସ. ବି. (ନି=ସମ୍ୟକ+ପଠ୍ ଧାତୁ=ପଢ଼ିବା+ଭାବ. ଅ)—
Nipaṭha ୧। ଅଧ୍ୟୟନ; ପାଠ—1. Reading; studying.
(ନିପାଠ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ଆବୃତ୍ତି—2. Reciting.

ନିପଠିତ—ସ. ବିଣ. (ନି=ସମ୍ୟକ୍+ପଠିତ)—
Nipaṭhita ୧। ପଠିତ—1. Read.
୨। ଅଧୀତ—2. Learnt; studied.
୩। ଆବୃତ୍ତ—3. Recited.
ବି—(+ଭାବ. ତ)—ଅଧ୍ୟୟନ; ପଢ଼ିବା—Reading

ନିପଣ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ନିବ୍ୟାଣ)—୧। ନିସ୍ତେଜ—
Nipaṇa 1. Lustreless.
୨। ହତବୁଦ୍ଧି—2. Dumbfounded; at a loss.

ନିପତ—ସ. ବି. (ନି=ସାକଲ୍ୟାର୍ଥକ+ପତ୍ ଧାତୁ=ପଡ଼ିବା+ଭାବ ଅ)—୧। ମୃତ୍ୟୁ—1. Death.
୨। ବିନାଶ—2. Destruction.
୩। ଧ୍ୱଂସ; ଅଧଃପତନ—3. Ruin; down fall.

ନିପତନ—ସ. ବି. (ନି=ସାକଲ୍ୟାର୍ଥକ+ପତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nipatana ୧। ତଳକୁ ପଡ଼ିବା—1. Falling down.
୨। ଅଧଃପତନ; ଧ୍ୱଂସ—2. Down-fall; ruin.
୩। କ୍ଷୟ ପାଇବା—3. Decay.

ନି ପତିଆର—ଦେ. ବି (ସ. ନିର୍+ପ୍ରତ୍ୟୟ)—ଅବିଶ୍ୱାସ; ବିଶ୍ୱାସର ଅଭାବ; ଅପତିଆର—Want of confidence, credit or trust.
Ni patiārā
(ନିପତ୍ୟାର—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନିପତିୟାରା ବିଣ—୧। ଅଣବିଶ୍ୱାସୀ—1. Faithless.
ବେପତିୟାରା ୨। ବିଶ୍ୱାସର ଅଯୋଗ୍ୟ—2. Not deserving to be trusted.
୩। ନିରାଶ୍ରୟ—3. Helpless.
୪। ଯାହାଠାରୁ ପତିଆର ବା ଆସ୍ଥା ଉଠି ଯାଇଅଛି—4 Having no credit.

ନିପତିତ—ସ. ବିଣ. (ନି=ସାକଲ୍ୟାର୍ଥକ+ପତିତ)—
Nipatita ୧। ବିଧ୍ୱସ୍ତ—1. Ruined; overthrown.
(ନିପତିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ତଳକୁ ଖସିଥିବା—2 Descended.
୩। ଅଧଃ ପତିତ—3. Fallen down.
୪। ସ୍ଥାନ ଚ୍ୟୁତ; ଭ୍ରଷ୍ଟ—4. Fallen; displaced.

ନିପତୁରିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ନିପ୍ତତ୍ର)—ନିପତ୍ରିଆ (ଦେଖ)
Nipaturiā Nipatriā (See)
(ନିପତ୍ରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିପତ୍ୟ—ସ. ବି. (ନି+ପତ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣେ ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nipatyā ୧। ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମି—1. Battle field.
୨। କର୍ଦ୍ଦମ—2. Mud.
୩। ପିଚ୍ଛିଳ ବା ଖସଡ଼ା ଭୂମି—3. Slippery ground.

ନିପତ୍ରିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧। ପତ୍ରହୀନ—
Nipatriā 1. Leafless.
ନିପତ୍ର, ନିପତ୍ରର } ଅନ୍ୟରୂପ ୨। ଧୂଆଁ ପତ୍ର ବା ଗୁଣ୍ଡି ଦିଆଯାଇ ନଥିବା (ପାନ ଖିଲି)—
ନିପାତୀ, ନିପତ୍ର 2. (betel packet) Having no tobacco or tobacco mixture in it.

ନିପଦ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ନିଷ୍ପଦ)—ପଦହୀନ; ନିଷ୍ପଦ—
Nipada Footless.
ନିପଦ ବିଭୂଷିତ ଯେତେ
ନିପଦେ ତାହାଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିପରବା—ବୈଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ଫା. ନାପରବାହ୍)—
Niparabā ୧। ବେପରୁଆ; ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—
ବେପରୋୟା 1. Free from anxiety.
ଲାପରବା ୨। ଅସାବଧାନ—2 Careless.
ନିପରୁଆ, ନିପରେଇ } ଅନ୍ୟରୂପ ୩। ନିର୍ଭୀକ—3. Fearless; undaunted.

ନିପରବାଇ(ୟ)—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନାପରବାହ୍ଯ)—
Niparabāi(ya) ୧। ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେବାର ଅବସ୍ଥା—
ବେପରୋୟାଇ 1. Freedom from anxiety.
ଲାପରବାହୀ ୨। ଅସାବଧାନତା—2. Carelessness.
ନିପରେଇ, ନିପରୋଇ } ଅନ୍ୟରୂପ ୩। ନିର୍ଭୀକତା—3. Fearlessness.

ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନାପରବାହ୍)—ନିପରବା (ଦେଖ)
Niparabā (See)

ନିପା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଭ୍ରା. କ୍ରି ଓ ବିଣ—ଲିପା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nipā (etc) Lipā etc. (See)
ନେପା **ଲିପାଇ**

ନିପା(ପେ)ଇବା—ଭ୍ରା. କ୍ରି. (ସ. ଲିପ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ)—
Nipā(pe)ibā ଲିପାଇବା (ଦେଖ)—Lipāibā (See)
ନେପାନ **ଲିପବାନା**

ନିପାକ—ସ. ବି. (ନି=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ+ପଚ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Nipāka ୧। ଅନ୍ନାଦି ପାକ କରିବା—1. Cooking food.
୨। ପରିପକ୍ୱତା—2. Ripeness; development.

ନିପାଠି(ଠୁ)ଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସ. ନିର୍ ଓ ପାଠ)—
Nipāṭhi(ṭhu)ā ଅପାଠୁଆ; ମୂର୍ଖ—Illiterate.
ଅପଢ଼ **ଅନପଢ଼** [ନିପାଠେ(ଠୋ)ଇ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ନିପାଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିରସ; ନିସ୍ତେଜ—
Nipāṇiā(āṁ) 1. Lustreless; pale.

ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ବଦନ ନିପାଣିଆ ।
କୃଷ୍ଣସଂହିତା. ମହାଭାରତ ଭଜୋଗ ।

୨ । ନିର୍ଜଳ; ଜଳଶୂନ—2. Waterless.

୩ । ନୀରସ; ରସଶୂନ—3 Devoid of juice.

୪ । ଶୁଖିଲା—4. Dry.

୫ । ଯହିଁରୁ ଜଳୋଦ୍ଗମ ନ ହୁଏ—
5. Not emitting water.

୬ । ଯେଉଁ ବଳଦ ଗୋରୁଭୁଣ୍ଡରେ ଭୁଣ୍ଡା ପାଣି ପିଏ ନାହିଁ—
6. (a bullock) Which does not take food and water from a trough.

ନିପାତ—ସଂ. ବି. (ନି=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ+ପତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Nipāta ୧ । ମୃତ୍ୟୁ—1. Death.

୨ । ବିନାଶ—2. Destruction.

୩ । ଅଧଃପତନ—3. Downfall; overthrow.

୪ । ଅବତରଣ—4. Alighting.

୫ । (ବ୍ୟାକରଣ) ନିପାତନ; ସାଧାରଣ ନିୟମର ବ୍ୟତିକ୍ରମ—
5. (grammar) Anomaly; grammatical exception or irregularity.

୬ । ସମୂଳେ ବିନାଶ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋପ; ଯେଉଁ ବିନାଶରେ ଚିହ୍ନ ମାତ୍ର ବାକି ନ ଥାଏ—6. Eradication; extinction.

୭ । ଆକ୍ରମଣ—7. Attack; onslaught.

୮ । ପତନ—8. Fall.

ବ୍ରହ୍ମ ହତ୍ୟା କଲେ ବରଷ ଦଶ ଶତ
ଘୋର ନରକରେ ସେ ହୁଅଇ ନିପାତ । କୃଷ୍ଣସଂହିତା. ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତି ।

୯ । ନିପାତନ (ଦେଖ)—9. Nipātana (See)

ନିପାତ ଦେ ବିଣ—୧ । ନିପତିତ (ଦେଖ)
निपात 1. Nipatita (See)

୨ । ମୃତ—2. Dead.

୩ । ସମୂଳେ ବିଧ୍ୱସ୍ତ—3. Eradicated; extinct.

ନିପାତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନାଶ କରିବା; ବିନାଶ କରିବା;
Nipāta karibā ବିଧ୍ୱଂସ କରିବା—1. To annihilate; to destroy; to ruin.
निपात करना ୨ । ବଧ କରିବା—2. To kill.

ନିପାତ କରା

୩ । ମୂଳରୁ ମାରିବା; ମୂଳୋତ୍ପାଟନ କରିବା—
3. To uproot; to eradicate.

ନିପାତନ—ସଂ. ବି. (ନି+ପତ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ପାତ ଧାତୁ=ପକାଇବା+
Nipātana ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଉନ୍ମୂଳନ; ମୂଳୋଚ୍ଛେଦନ—
1. Uprooting; eradication.

୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ତଳେ ପକାଇବା—2. Causing a thing to fall down; knocking down.

୩ । ବିନାଶ ବା ଧ୍ୱଂସ କରଣ—3. Over-throw; causing ruin.

୪ । ମାରି ପକାଇବା; ବଧ; ହନନ—
4. Killing; slaughter.

୫ । ପ୍ରହାର; ଆଘାତ—5. Stroke; blow.

୬ । (ବ୍ୟାକରଣ) ସାଧାରଣ ନିୟମର ବ୍ୟତିକ୍ରମ—
6. (grammar) Anomaly; an exception; irregularity in grammatical form.

ନିପାତନ ସିଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ଣିଚ୍ଯୁକ୍ତ; ନିପାତନ+ସିଦ୍ଧ)—ବ୍ୟାକରଣର
Nipātana siddha ସାଧାରଣ ନିୟମଦ୍ୱାରା ଯାହା ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ନାହିଁ—grammatically anomalous; exceptional; irregular in formation.

ନିପାତନୀୟ—ସଂ.ବିଣ.—(ନି=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ+ପତ୍, ଣିଚ ପାତ ଧାତୁ+କର୍ମ.
Nipātanīya ଅନୀୟ)—ଧ୍ୱଂସନୀୟ—Capable of being overthrown, cast down, killed or destroyed.

ନିପାତିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ+ପତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍. ପାତ ଧାତୁ
Nipātita କର୍ମ+ତ.)—୧ । ଅଧୋଗତ—
1. Brought down

୨ । ପାତିତ—2. Thrown down.

୩ । ହତ—3. Killed.

୪ । ବିନାଶିତ—4. Destroyed; ruined.

୫ । ବ୍ୟତିରିକ୍ତ—5. Excepted.

ନିପାତିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ନିପାତନ)—ନିପାତ କରିବା; ବିନାଶ
Nipātibā କରିବା—To destroy; to eradicate.
निपाती ଗଦା ପ୍ରହାରଣ ଭୀମ ମାରଇ ନିପାତି ।
निपातना ମଧ୍ୟସୂଦନ—ବଧକ ।

ନିପାତି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିନଷ୍ଟ ହେବା—
Nipāti hebā To be destroyed or eradicated.
निपात हुआ ଯେ ସର୍ବ ରୂପପତ ତାଙ୍କୁ ଭଜି ବସନ୍ତି ନିପାତ ନୋହିବ ବିପାତ ।
निपात होना (ନିପାତ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚକ୍ର: ଦୋଷଦ୍ରୁହାଣସ୍ତୁଳସ୍ତ ।

ନିପାତୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନି+ପତ୍ ଧାତୁ; ଣିଚ ପାତ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍,
Nipātī ୧ମା. ୧ବ) —୧ । ଯେ ପକାଇ ଦିଏ—
(ନିପାତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Overthrowing.

୨ । ବିନାଶକାରୀ—2. Ruining; destroying.

୩ । ମୂଳ ଉତ୍ପାଟନକାରୀ—3. Eradicating.

ସଂ. ବି.—ଶିବ (ହ. ଶ.)—Śiba.

ନିପାଦ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଷ୍ପଦ)—ପାଦ ନ ଥିବା—
Nipāda Footless; having no legs.

ତର ଅଚର ଅବ ଯେତେ, ପାଦ ନିପାଦକ ସହିତେ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।

ନିପାନ—ସଂ. ବି. (ନି+ପା ଧାତୁ=ପିଇବା+ଅଧିକରଣ. ଅନ)—
Nipāna ୧ । କୂପ ସମୀପରେ ପଶୁମାନଙ୍କ ଜଳପାନାର୍ଥ ନିର୍ମିତ କୁଣ୍ଡ—1. A water trough made near a well for cattle drinking water therefrom.

୨ । ପଢ଼ଣୀ— 2 Trench.
୩ । କୂପ—3. Well.
୪ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଧାର—4. Small cistern or tank.
୫ । ଚୌବଚ୍ଚା; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଡ଼ୁଆ—
5. Water reservoir; tank.
୬ । (+ ଅପାଦାନ.ଅନ)ଦୁଧ ଠେକ; ଗୋଦୋହନ ପାତ୍ର—
6. Milking pail
୭ । ଦୁଗ୍ଧ ଭାଣ୍ଡ—7. Milk pail.
୮ । (+ଭାବ. ଅନ) ପାନ— 8. Drinking.

ନିପାନିପି—କ୍ରା. ବି. (ସହଜର ଶବ୍ଦ)—ଲିପା ପୋଛ (ଦେଖ)
Nipānipi (ଲିପାପୋଛ—ଅନ୍ୟରୂପ) Lipāpochha (See)

ନିପାରିଲା—ଦେ. ବିଣ.— ୧ । କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅଶକ୍ତ; ଅକ୍ଷମ;
Nipārilā ଅଯୋଗ୍ୟ— 1 Unfit or unable to do any work
ନାଲାୟେକ
ନାଲାୟକ ୨ । ଦୁର୍ବଳ; ଦୁର୍ବଳ—2. Weak.
(ନିପାରିବାର, ନିପାରିଲାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଅସମର୍ଥ—
3. Incapable.

ନିପୀଡ଼କ – ସଂ. ବିଣ. (ନି+ପୀଡ଼୍ ଧାତୁ—କ୍ଲେଶ ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)-
Nipīrdaka ୧ । ପୀଡ଼ାଦାୟକ; ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟଦାୟକ—
(ନିପୀଡ଼କା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Hurtful; vexatious; troublesome; painful; afflicting.
୨ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନକାରୀ—2. Persecuting; oppressive.
୩ । ଯେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଚିପି ଜଳ ବା ରସ ବାହାର କରି ଦିଏ—3. Squeezing; wringing out juice.

ନିପୀଡ଼ନ—ସଂ. ବି.—(ନି+ପୀଡ଼୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଦଳନ;
Nipīrdana ମର୍ଦ୍ଦନ; ଚପିବା; ମଳିବା; ପେଡ଼ିବା—
1. Squeezing; pressing.
୨ । ନିଷ୍ପୀଡ଼ନ; ଚିପୁଡ଼ିବା— 2 Wringing out.
୩ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନ; ଅତ୍ୟାଚାର—
3 Oppression; persecution
୪ । ଅଭିବାଦନ—4. Bowing; saluting.
୫ । କଷ୍ଟ ଦେବା; ପୀଡ଼ା ଦେବା—
5. Hurting; giving pain
୬ । ଆଲିଙ୍ଗନ – 6 Embracing.

ନିପୀଡ଼ିତ—ସଂ. ବିଣ—(ନି+ପୀଡ଼୍. ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nipīrdita ୧ । ଦଳିତ; ମର୍ଦ୍ଦିତ—1. Squeezed; pressed.
୨ । ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ – 2. Oppressed.
୩ । ପୀଡ଼ା ପ୍ରାପ୍ତ; ଆହତ—3. Hurt.
୪ । ଆଲିଙ୍ଗିତ—4 Embraced.

ନିପୀତ—ସଂ. ବିଣ – (ନି+ପା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nipīta ୧ । ନିଃଶେଷ ରୂପେ ପାନ କରାଇଥିବା—
1. Imbibed; drunk or quaffed to the last drop.
୨ । ଉପଲବ୍ଧ; ଗ୍ରସ୍ତ—2. Absorbed.

ନିପୁଣ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନି+ପୁଣ୍ ଧାତୁ=ସତ୍କର୍ମ କରିବା+
Nipuṇa କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— ୧ । କୁଶଳ; ପଟୁ; ଦକ୍ଷ—
(ନିପୁଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Dexterous; skilful; expert;
(ନୈପୁଣ୍ୟ—ବି) adroit.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ; ସମର୍ଥ—2. Able.
୩ । ବିଚକ୍ଷଣ; ଚତୁର—3. Clever.
୪ । ପ୍ରଧାନ—4. Eminent.
ବସ୍ତୁ ଶିବସେବା କାହା ଭିତରେ ନିପୁଣ—ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ନିପୁଣତା—ସଂ. ବି—(ନିପୁଣ+ଭାବ. ତା)—
Nipuṇatā ନୈପୁଣ୍ୟ; ବିଚକ୍ଷଣତା; ପଟୁତା—
(ନିପୁଣତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) Expertness; cleverness; skilfulness.

ନିପୁଣଦୃକ୍—ସଂ. ବିଣ—(ନିପୁଣ+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Nipuṇadṛuk କୃତଜ୍ଞ—Grateful.

ନିପୁତ୍ରୀ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବିଣ ସ୍ତ୍ରୀ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ନିଷ୍ପୁତ୍ର)—ପୁତ୍ରହୀନ
Niputrī ନିଃସନ୍ତାନ—Issueless; having no son.
ଅପୁତ୍ରିକ
ନିପୁତ, ନିପୁତ୍ରୀ ନିପୁତ୍ରୀ ହୋଇ ଏ ସଂସାରେ,
କେ ଅବା ଦେହ ଧରିପାରେ । ପ୍ରାଚୀ, ନିର୍ଗ୍ରନ୍ଥମାହାତ୍ ।
(ନିପୁତ, ନିପୁତ୍ର, ନିପୁତା-ସ୍ତ୍ରୀ, ନିପୁତ୍ରୀ-ସ୍ତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିପୁର—ସଂ. ବି. (ନି+ପୁର)—୧ । (ଦର୍ଶନ) ଲିଙ୍ଗ ଶରୀର—
Nipura (philosophy The subtle frame in which the soul is settled.
୨ । (ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର) ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶରୀର—2. The etherial body; the subtle vehicle of the sentien soul.

ନି : ପ୍ରା—ଦେ. ବିଣ—(ସାଙ୍କେତିକ) ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ(ସ୍କୁଲ)ର ସାଙ୍କେତିକ
Ni : prā ରୂପ—Lower primary; (school) L. P.

ନିପ୍ରୋଧ - ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ନିଉପରୋଧ (ଦେଖ)—
Niprodha Niuparodha (See)

ନିପ୍ରୋଧିଆ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ନିଉପରୋଧିଆ (ଦେଖ)—
Niprodhiā Niuparodhiā (See)
(ନିପ୍ରୋଧ, ନିପ୍ରୋହ୍) —ଅନ୍ୟରୂପ

ନିପ୍ରୋଧିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ନିର୍ ଓ ଉପରୋଧ)—
Niprodhibā ୧ । ଅନ୍ୟର ଅନୁରୋଧ ନ ରଖିବା—
(ନିପ୍ରୋହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1 Not to respond to the requests of others.
୨ । ଚିତ୍ତଲବ୍ଧା ବା ମୁଲାହିଜା ନ କରିବା—
2. Not to respect other peoples' feelings; to have no scruples.
୩ । ମମତା ନ ରଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
3. To act without respect or sympathy for others.

ନିଫଡ଼ିବା — ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିଷ୍ପିଷ୍ଟ; ପ୍ରା. ନିପ୍ପୁଡ଼) —
Niphardibā ଲେଫଡ଼ିବା (ଦେଖ) —
ନିଫୁରନା Lephardibā (See)
ନିଫିଡ଼ିବା } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ଦାନ୍ତ ପରେ ଏ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ
ନିଫେଡ଼ିବା } ହୁଏ]

ନିଫଳ(ଲା) — ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିଷ୍ଫଳ) — ନିଷ୍ଫଳ (ଦେଖ) —
Niphala(lā) Nishphala (See).
ଅଫଳ **ନଫଳ**

ନିଫଳା — ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ — (ବହୁବ୍ରୀହି; ନି = ନିର୍ଗତ + ଫଳ + ଆ) —
Niphalā ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ ଲତା; ଫୁଟଫୁଟିକା —
A creeper; the heartpea; Helicacabum.
ଦେ. ବିଣ — ନିଫଲ (ଦେଖ) — Niphala (See).

ନିଫାଳନ — ସଂ. ବି. (ନି + ଫଳ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ) —
Niphālana ୧ । ଦେଖିବା — 1. Seeing.
୨ । ଦୃଷ୍ଟି — 2. Sight; vision.
୩ । ଦେଖାଇବା — 3 Showing; exhibiting.

ନିଫେନ — ସଂ. ବି — (ବହୁବ୍ରୀହି; ନି = ନିର୍ଗତ + ଫେନ) —
Niphena ଅଫେନ; ଅହିଫେନ; ଅଫିମ — Opium.

ନିବ୍ — ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ) — ବେଣ୍ଟବାଲା କଲମରେ ଲଗାଯିବା ଥଣ୍ଟ
Nib ପର ପତଳା ମୁନିଆ ଧାତୁ ଫଳକ; ଧାତୁମୟ ଲେଖନୀମୁଖ —
ନୀବ **ନିବ** Nib.
[ଦ୍ର—କାଠ, ଧାତୁ ଓ କାଚ ଆଦିର ସରୁବେଣ୍ଟର ମୁହଁ ପାଖେ ଗୋଟିଏ ଚଉଡ଼ା ବଳୟ (ହାଣ୍ଡଲ୍) ଥାଏ; ସେହି ହାଣ୍ଡଲ୍‌ରେ ଘଷି ହୋଇଥାଏ; ସେହି ଘଷି ମଧ୍ୟରେ ଥଣ୍ଟ ପର ଦୁଇ ଫାଳିଆ ଓ ମୁନିଆ ଲମ୍ବା ଯେଉଁ ଲେଖନୀକୁ ଭରତି କରି ଯାଇପାରେ ଓ କଢ଼ା ଯାଇପାରେ ତାକୁ ନିବ୍ କହନ୍ତି । ଲେଖକର ସରୁ ବା ମୋଟା ଅକ୍ଷର ଲେଖିବା ଅଭ୍ୟାସକୁ ଗୃହି ନିବ୍‌ର ମୁନ ସରୁ ବା ମୋଟା କରି ଗଢ଼ାଯାଏ ।]

ନିବକ୍ଷଃ — ସଂ. ବି — ଯଜ୍ଞ ନିମନ୍ତେ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ପଶୁ (ହ. ଶ.) —
Nibakshaḥ Victim; a beast offered or consecrated for sacrifice (M. W.).

ନିବଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା — ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନି + ବୃତ୍ ଧାତୁ — ନିବର୍ତ୍ତନ; ପ୍ରା.
Nibardā(rde)ibā ନିବଟ୍ଟନ) — ୧ । (କାର୍ଯ୍ୟ) ନିଷ୍ପାଦନ କରିବା;
ସମାଧା କରିବା — 1. To accomplish.
ନିବଡ଼ାନ ୨ । ସାରିବା; ଭୁଲାଇବା; ସମାପ୍ତ କରିବା —
ନିବଟାନା 2. To bring to a successful termination; to complete a work.

ନିବଡ଼ିବା — ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିବାହ; ନିବର୍ତ୍ତନ; ପ୍ରା. ନିବଟ୍ଟନ) —
Nibardibā ୧ । (କାର୍ଯ୍ୟ) ସମାପ୍ତ ହେବା —
ନିବଡ଼ା 1. To terminate.
ନିବଟନା, ନିବଡ଼ନା ୨ । ଶେଷ ହେବା; ସରିବା — 2. To be
(ନିବଡ଼ିବା — ଅନ୍ୟରୂପ) finished; to end; to be brought to a close.
୩ । ସମ୍ପାଦିତ ହେବା — 3. To be accomplished.

ନିବଦ୍ଧ — ସଂ. ବିଣ. (ନି + ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ = ବାନ୍ଧିବା + କର୍ମ. ତ) —
Nibaddha ୧ । ଆବଦ୍ଧ; ନିରୁଦ୍ଧ — 1. Confined; shut up.
୨ । ରଚିତ — 2. Composed.
୩ । ଖୁଣ୍ଟ ଅଦିରେ ଛନା ଯାଇଥିବା —
3. Fastened to.
୪ । ଆନଦ୍ଧ — 4- Bound; tied.
୫ । ପିନ୍ଧା ଯାଇଥିବା (ପୋଷାକ; ସାଜ); ପରିହିତ —
5. Worn; put on.
୬ । ଆଲୋଚିତ — 6. Discussed.
୭ । ମୀମାଂସିତ — 7. Decided.
୮ । ଆବୃତ —
8. Coverd with; vieled in; enveloped.
୯ । ସଂଯତ — 9. Restrained; controlled.
୧୦ । ଆଶ୍ରିତ — 10. Dependent; relying on.
୧୧ । ଗ୍ରଥିତ — 11. Arranged orderly.
୧୨ । ନିବେଶିତ — 12. Inserted; placed.
୧୩ । ସ୍ଥିରୀକୃତ —
13. Resolved; ascertained; settled.
୧୪ । ନିବେଶିତ; ଜଡ଼ା ହୋଇଥିବା —
14. Set in; inlaid with.
୧୫ । ଶୃଙ୍ଖଳିତ — 15. Chained; fettered (M. W.)
୧୬ । ଅମୁକ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିବା —
16. Dependent on (M. W.)
୧୭ । ଅମୁକ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ —
17. Contained in (M. W).
୧୮ । ଅମୁକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ —
18. Relating to (M. W).
୧୯ । ଅଳଙ୍କୃତ — 19. Adorned with (M. W.)
୨୦ । ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ — 20. Obstructed.
୨୧ । ମୁଦା ଯାଇଥିବା — 21. Closed (M. W.).
୨୨ । ନିର୍ମିତ — 22. Constructed, built (M. W).
୨୩ । ବ୍ୟବହୃତ (ଯଥା — ବାକ୍ୟ) —
23. Used; employed (as a word.) (M. W.)
୨୪ । ସାକ୍ଷୀ ମନା ଯାଇଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି) —
24. Called as a witness (M. W.)
୨୫ । ସଫା ହୋଇ ଝାଡ଼ା ହେଉ ନଥିବା; କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧ —
25. Costive (M. W.)
୨୬ । ଜମା କରି ଯାଇଥିବା; ନ୍ୟସ୍ତ —
26. Committed; entrusted (M. W.)

ନିବନ୍ଧ — ସଂ. ବି. (ନି + ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ) — ୧ । ପ୍ରବନ୍ଧ —
Nibandha 1. Essay.
(ନିବନ୍ଧିତ — ବିଣ) ୨ । ସାହିତ୍ୟିକ ରଚନା —
2. Literary composition.
୩ । ଗ୍ରନ୍ଥ — 3. Treatise; monograph.

୪ । ଗ୍ରନ୍ଥବୃତ୍ତ; ଟୀକା—4. Commentary.
୫ । ପ୍ରସ୍ତାବ—5. Proposal.
୬ । ସଂଗ୍ରହ—
6. Compilation; compendium.
୭ । ନିୟମିତକାଳରେ ଦେୟ ଅର୍ଥାଦି—
7. Money or due payable periodically.
୮ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବୃତ୍ତି; ଖଞ୍ଜା; ପେନ୍‌ସନ୍—
8. Stipend; a grant of money, pension; allowance
୯ । ଦାନ—9. Gift; grant of property.
୧୦ । କୌଶଳ—10. Stratagem.
୧୧ । ଉପାୟ—11. Means.
୧୨ । ବାଧ୍ୟତା—12. Obligation.
୧୩ । ନିୟମ—13. Rule.
୧୪ । ବ୍ୟବସ୍ଥା—14. Law; statute; regulation.
୧୫ । (+ ଭାବ. ଅ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ; ସ୍ଥିରୀକରଣ—
15. Ascertainment; resolution.
୧୬ । ଏକାଗ୍ରତା—
16. Close or concentrated attention.
୧୭ । ବାନ୍ଧିବା କର୍ମ—
17. Binding; tying; fastening.
୧୮ । ଗୀତ; ଗାନ—18. Song; singing.
୧୯ । ପଦ୍ୟ—19. Verse; poetry.
୨୦ । ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର ରୋଗ; ଅନାହ ରୋଗ—
20. Strangury; constipation or suppression of urine.
୨୧ । ନିମ୍ବଗଛ—
21. The Neem tree; Melia Azadirechta.
୨୨ । ବ୍ରତ; ସଂକଳ୍ପ—
22. A voluntary obligation; a vow.
୨୩ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ—23. Duty.
୨୪ । ବୀଣା ଆଦି ତାର ଗୁଡ଼ାଯିବା ଖୁଣ୍ଟି; ଉପନାହ—
24. The peg to which the string of a lute is tied.
୨୫ । ଶୃଙ୍ଖଳ; ବନ୍ଧନ—
25. Chain; fetter; bondage. (M. W.)
୨୬ । ଅନୁରକ୍ତି; ଆସକ୍ତି—
26. Attachment to; intentness (M. W).
୨୭ । ମୂଳ—
27. Basis; root; origin; foundation. (M.W).
୨୮ । ଧନ ବା ଗବାଦିର ବନ୍ଧକ—
28. Assignment of cattle or money (M. W).
୨୯ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମ୍ପତ୍ତି—29. Fixed property (M. W).
୩୦ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକ; ଅଟକ—
30. Restraint; obstruction (M. W.).
୩୧ । କାରଣ; ହେତୁ—
31. Cause; reason (Apte).
୩୨ । ଶବ୍ଦସଂଗ୍ରହ—32. Compilation of words.

ନିବନ୍ଧକାର—ସଂ. ବିଣ. (ନିବନ୍ଧ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nibandhakāra
୧ । ଗ୍ରନ୍ଥକାର—1. Author.
୨ । ରଚୟିତା—2. Essayist; composer.
୩ । ଟୀକାକାର—3. Commentator.
୪ । ସଂଗ୍ରାହକ—4. Compiler.
୫ । ଶବ୍ଦସଂଗ୍ରାହକ—5 Lexicographer.

ନିବନ୍ଧନ—ସଂ. ବି. (ନି + ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Nibandhana
୧ । ବନ୍ଧନ—1. Binding; fastening; fettering.
୨ । ଶୃଙ୍ଖଳ—2. Band; bond; fetter.
୩ । ରୁଦ୍ଧ କରିବା; ଅଟକାଇବା—
3. Confining; restraining.
୪ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) କାରଣ; ହେତୁ—
4. Cause; origin.
୫ । ଉପଲକ୍ଷ—5. Occasion.
୬ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—6. Motive.
୭ । ଅବସ୍ଥା—7. Condition.
୮ । (ବ୍ୟାକରଣ) ବାକ୍ୟରେ ଶବ୍ଦର ସ୍ଥାନାଦି ନିର୍ଣ୍ଣୟ—
8. (grammar) Syntax.
୯ । (+ କର୍ମ. ଅ) ଗ୍ରନ୍ଥ—
9. Literary work; treatise.
୧୦ । ନିୟମ; ବ୍ୟବସ୍ଥା—10. Rule; regulation.
୧୧ । ରଚନା; ଗ୍ରଥନ—
11. Composition; arrangement.
୧୨ । ବୀଣାର ତାର ଗୁଡ଼ାଯିବା ଖୁଣ୍ଟି—
12. The peg of a lute (Apte).
୧୩ । ପାରିତୋଷିକ ଦାନ—
13. Giving of a prize; awarding.
୧୪ । ନିୟମିତ କାଳରେ ଦେୟ ବସ୍ତୁ ବା ଧନ—
14. Money or thing payable at a fixed time.
୧୫ । ନିର୍ମାଣ—
15. Construction; building. (M.W.)
୧୬ । ଅବଲମ୍ବନ; ଭରସା—16. Support; stay (M.W.)
୧୭ । ମୂଳ—17. Basis; foundation (M. W.).
୧୮ । ଆଧାନ—18. Receptacle; seat (M. W.).
୧୯ । ବୃତ୍ତି; ଖଞ୍ଜା—
19. Grant; assignment of royal gift,
୨୦ । ଟୀକା—20. Commentary.
୨୧ । ସମ୍ପର୍କ—
21. Dependence; connection (Apte).

ସଂ. ବିଣ—୧ । ବନ୍ଧନକାରୀ; ଯାହା ବାନ୍ଧି ରଖେ—
1. Binding; fastening (M W.)

୨ । ଅମୁକ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିବା—
2. Dependent on (M. W.)
୩ । ଅମୁକ ସଙ୍ଗେ ସଂଯୁକ୍ତ—
3. Connected with; relating to (M.W.)
୪ । ଅମୁକ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା—
4. Fastened to.

ନିବନ୍ଧନ ଦେ. ଅ—ହେତୁରୁ; କାରଣରୁ—
का वास्ते On account of.
(ଯଥା—ମୁଁ ସେଠାକୁ କାର୍ଯ୍ୟ ନିବନ୍ଧନ ଯାଇଥିଲି ।)

ନିବନ୍ଧନୀ—ସଂ. ବି. (ନିବନ୍ଧନ+ଈ)—ଶୃଙ୍ଖଳ; ବେଡ଼ୀ—
Nibandhanī Bond; fetter.

ନିବନ୍ଧା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନି+ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଟ=ନିବନ୍ଧୃ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ)—ନିବନ୍ଧକାର (ଦେଖ)
Nibandhā Nibandhakāra (See)
(ନିବନ୍ଧ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିବନ୍ଧିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nibandhita ୧ । ବନ୍ଧ—1. Tied; bound; fastened.
୨ । ଆବଦ୍ଧ—2. Confined.

ନିବନ୍ଧୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନି+ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ମା.୧ବ)—
Nibandhī ୧ । ଯେ ବାନ୍ଧେ; ବନ୍ଧନକାରୀ—
(ନିବନ୍ଧନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Binding; fastening.
୨ । ଯେ ଆବଦ୍ଧ ରଖେ—2. Confining.
୩ । ସଂଯୁକ୍ତ; ସମ୍ବନ୍ଧ—3. Connected with.
୪ । ସଂଯୁକ୍ତ—4. Joined by.
୫ । ଯାହା ଘଟାଏ—
5. Causing; producing. (M. W.)

ନିବପନ—ସଂ. ବି. (ନି+ବପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନ)—
Nibapana ୧ । ପିତୃଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦାନ—
1. Gifts in honour of one's deceased ancestors.
୨ । ଶ୍ରାଦ୍ଧ—2 Offering of cakes to the manes.
୩ । ଚାରି ଆଡ଼େ ବୁଣିବା—
3. Scattering down (Apte).
୪ । ମଞ୍ଜି ବୁଣିବା—4. Sowing (Apte).
୫ । ଅଳାଢ଼ିବା; ଢାଳିବା—5. Pouring out (Apte).

ନିବର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ବାଧା ଦିଏ—
Nibara Preventing; warding off.
(ନିବରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି—୧ । ରକ୍ଷଣ—1. Protection.
୨ । ଆବରଣ—2. Covering (Apte).

ନିବରତ(ତୁ)ଆ—ପ୍ରା. ବିଣ—ଅବରତ୍ତଆ (ଦେଖ)
Nibarati(tu)ā Abaratiā (See)
[ନିବର୍ତ୍ତି(ତୁ)ଆ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନିବରତିବା—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ସଂ. ନି+ବୃତ୍ ଧାତୁ)—
Nibaratibā ନିବର୍ତ୍ତିବା (ଦେଖ)—Nibarttibā (See)

ନିବରତା ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ବୋଲନ୍ତେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିବରତ
ନିବଟନା ମୋତର କାର୍ଯ୍ୟ ଅସି ପଡ଼ିଛି ମତ୍ତ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ଉଦ୍ୟୋଗ ।

ନିବରା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନି+ବର+ଆ)—
Nibarā କୁମାରୀ; ଅବିବାହିତା ବାଳିକା—A virgin; an unmarried girl (Apte).

ନିବର୍ତ୍ତ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିବୃତ୍) –
Nibartta ୧ । ନିବୃତ୍ତ; କ୍ଷାନ୍ତ; ବିରତ—1. Ceased; stopped.
ଏ ବାଣୀ ଯଦି ନିବର୍ତ୍ତ ବୋଇଲା । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ଅଶ୍ୱ ।
୨ । ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ—2. Returned.
୩ । ଶାନ୍ତ; ଶାନ୍ତ ପ୍ରକୃତିକ—3. Mild; serene.
୪ । ଫଳକାମନାରହିତ—4. Having no hankering for the result of one's action.
ଦୟା ବିନୟ ଦାନ କ୍ଷମା, ନିବର୍ତ୍ତ ଧର୍ମ ପ୍ରେମ ସୀମା ।
ରୂପକ. ପ୍ରେମସଞ୍ଜୀବନ ।
ଦେ. ବି—ନିବୃତ୍ତି—Cessation; restraint.

ନିବର୍ତ୍ତକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନି+ବୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅକ)—
Nibarttaka ୧ । ନିବୃତ୍ତକାରୀ—1. Preventing.
(ନିବର୍ତ୍ତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ପଛକୁ ବୁଲି ପଡ଼େ—
2. Turning back.
୩ । ପଳାତକ—3. Fleeing (M. W.)

ନିବର୍ତ୍ତନ—ସଂ. ବି. (ନି+ବୃତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nibarttana ୧ । କ୍ଷାନ୍ତ; ନିବୃତ୍ତି—
1. Cessation; abstention.
୨ । କ୍ଷାନ୍ତ କରାଇବା; ନିବାରଣ—
2. Causing to cease; prevention.
୩ । ଅକ୍ରିୟତା—3. Inactivity.
୪ । ରଦ କରିବା—4. Undoing; rescinding.
୫ । ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ—5. Return; coming back.
୬ । ଫେରାଇ ଆଣିବା—6. Bringing back.
୭ । ନିବାରଣ—7. Preventing; restraining.
୮ । ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ—9. Giving back.
୯ । (+ଅଧି. ଅନ) କୋଡ଼ିଏ ପଦକା ଲମ୍ବ ଓ ଚଉଡ଼ା ଜମି; ଯେଉଁ ଜମିର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ୨୦୦ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ ୨୦୦ ହାତ—
10. A land 20 poles long and 20 poles broad or 200 cubits square.
୧୦ । (+ଭାବ. ଅନ) ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବା; ପଛଆଡ଼କୁ ଲେଉଟିବା—10. Turning back; retreating
୧୧ । ପଳାୟନ—11. Flying away (M. W.)
୧୨ । ଅନୁତାପ କରିବା—12. Repenting (M. W.).
୧୩ । ପଛକୁ ହଟାଇବା—13. Pushing back.

ନିବର୍ତ୍ତ(ର୍ତ୍ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନି+ବୃତ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ) –
Nibarttā (rtte)ibā ୧ । ନିବୃତ୍ତ କରାଇବା—
1. To dissuade.
ନିବର୍ତ୍ତାନ ନିବଟାନା
(ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା—ବିପରୀତ) ୨ । ବାରଣ କରିବା—
2. To prevent.

୩ । ଶାନ୍ତ କରାଇବା—3. To cause to stop.

ତେବେ ନ ପାରନ୍ତେ ସେ ସ୍ନେହ ନିବର୍ତ୍ତାଇ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । ଶାନ୍ତ କରାଇବା—
4. To assuage; to calm.
କହିଲେ ନଳଠାରୁ କ୍ରୋଧ ନିବର୍ତ୍ତାଇ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୫ । ଫେରାଇବା—5. To cause to come back.
ପ୍ରତିଗ୍ରହରୁ ଯେହୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇ ମନ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ. ବନ ।

ନିବର୍ତ୍ତିତ—ସଂ. ବିଣ. —(ନି+ବର୍ତ୍ତିତ)—୧ । ଶାନ୍ତ; ବିରତ; ଅନ୍ୟ-
Nibarttita ଦ୍ୱାରା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ରହିତ—1. Stopped.
୨ । ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ—2. Returned.
୩ । ଅଟକା ଯାଇଥିବା—3. Restrained.
୪ । ନିବାରିତ—4. Prevented; dissuaded.

ନିବର୍ତ୍ତିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ନି+ବୃତ୍ତ୍ ଧାତୁ)—୧ । ନିବୃତ୍ତ ହେବା;
Nibarttibā ଶାନ୍ତ ହେବା—1. To cease; to stop.
ନିବର୍ତ୍ତୀ **ନିବଟନା** ନିବର୍ତ୍ତି ରହିହେ ବେନ ମୋ କହିବାର ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବା—2.To fall back; to shrink.
ତାହାଙ୍କେ ରଣେ ବି ଜୁଇପଣେ ନିବର୍ତ୍ତେ ନାହିଁ ଶକ୍ତିସ୍ୱ ।
ଉଷ୍ଣ, ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।
୩ । ଶାନ୍ତ ହେବା—3. To become calm.
ଶରର ଦେହ ତୃଣବନ ଭସ୍ମ କଲେ,
ବ୍ୟାଧ ନାଶେ ସେଷଣି ନିବର୍ତ୍ତି ସେ ଗଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ନିବର୍ହଣ—ସଂ. ବି.—(ନି+ବର୍ହ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nibarhaṇa ୨ । ମାରଣ; ବଧ—
2. Slaughter; killing.
୨ । ବିନାଶସାଧନ; ଉଚ୍ଛେଦ ସାଧନ—
2. Crushing; destruction; overthrow.
ବିଣ.—(+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ଉଚ୍ଛେଦକ—
1. Ruinous; crushing.
୨ । ବିନାଶକ—2. Destroying.

ନିବର୍ହିତ—ସଂ. ବିଣ.—(ନି+ବର୍ହ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଅପହୃତ—
Nibarhita 1. Stolen; plundered.
୨ । ନିହତ—2. Killed; murdered.
୩ । ବିନଷ୍ଟ; ଉଚ୍ଛନ୍ନ—
3. Ruined; crushed; destroyed.

ନିବଳ—ଦେ. ବିଣ. ସଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ନିର୍ବଳ)—ବଳହୀନ—
Nibala Powerless; impotent.
ନିର୍ବଳ **ନିବର, ନିବଳ**
(ନିବଳୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ନିବଳେ(ଲୋ)ଇ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ନିବସତି—ସଂ. ବି. (ନି+ବସ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣେ. ଅତି)—ଗୃହ;
Nibasati ବାସସ୍ଥାନ; ଆବାସ—Residence; dwelling; habitation.

ନିବସଥ—ସଂ. ବି. (ନି+ବସ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣେ. ଅଥ)—
Nibasatha ୧ । ଜନପଦ; ଗ୍ରାମ; ବସ୍ତି—1. Village.
୨ । ସୀମା; ସରହଦ (ହି. ଶ)—2. Boundary.

ନିବସନ—ସଂ. ବି.—(ନି+ବସ୍ ଧାତୁ=ବାସ କରିବା+ଅଧିକରଣେ.
Nibasana ଅନ)—୧ । ନିବାସ; ଗୃହ—1. Dwelling.
୨ । (+ଭାବ. ଅନ)ବିଦେଶବାସ; ପ୍ରବାସ—2. Sojourn.
୩ । (+ବସ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କରଣ. ଅନ)
ପରିଚ୍ଛଦ; ବସ୍ତ୍ର; ପୋଷାକ—
3. Clothes; dress; garment.
୪ । (+ଭାବ. ଅନ) ବସ୍ତ୍ରାଦି ପରିଧାନ—
4. Putting on clothes; wearing.

ନିବସିବା—ଦେ. ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ନି+ବସ୍ ଧାତୁ)—୧ । ବାସକରିବା—
Nibasibā 1. To dwell.
ନିବସା ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ବିଜୟୁତ ନିବସୁଣ ସ୍ଥଳେ ସହିଁ ।
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ, ସାବିତ୍ରୀଚରିତ ।
ନିବସନା

ନିବହ—ସଂ. ବି. (ନି+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ସମୂହ; ରାଶି—
Nibaha 1. Collection; crowd; heap; multitude of.
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ବାୟୁବିଶେଷ; ନାତି ପ୍ରଖର ବାୟୁ—
2. Name of a moderately high wind, moderate tempest.

[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ୭ ବାୟୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଏକତମ । ଏହା ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ବହେ ନାହିଁ; ବିମ୍ବା ଖୁବ୍ ଧୀର ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ବର୍ଷ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନାମତେ ଏ ବାୟୁ ପୃଥିବୀରେ ବହେ, ସେ ବର୍ଷ ସଂସାରରେ କେହି ସୁଖୀ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ—ହି. ଶ.]

ନିବହନ—ଦେ. ବି. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ନିବହ)—ନିଧନ; ମାରଣ—
Nibahana Killing; murdering; slaughter.
ଜସ୍ମ ମ୍ଲେଚ୍ଛ ନିବହନେ ପରବିନ,
ମୋକ୍ଷ ଦେବା ପାଇଁ କରେ କରବାଳ । ପ୍ରାଚୀ. ରସବାରିଧି

ନିବାଡ଼—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିବିଡ଼)—୧ । ମଜ୍‌ବୁତ୍; ଦୃଢ଼—
Nibārḍa 1. Strong; firm.
ନିରେଟ ଅପେ ଅପେ ଗଢ଼ିଣ ହୋଇଛି ନିବାଡ଼—ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣଗୀତା ।
ଅଚ୍ଛା, ନିରା, ନିପଟ ୨ । ଘନ—2. Thick set.
୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅତ୍ୟଧିକ—3. Excessive; great.
ଅବଲମ୍ବନ କରି ଗରୁଡ଼ ମାଡ଼,
ଭଣ୍ଡୁଭରୁ ହେଲେ ଭସ୍ମ ନିବାଡ଼ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିତା ।
୪ । ନିଶ୍ଚିତ—4. Ascertained.
୫ । ସୁସଜ୍ଜିତ; ରଚିତ— 5. Arranged; arrayed; set in order.
ନିବାଡ଼ ହୋଇଛି ମହା ନିଚ୍ୟର ମଣ୍ଡଳ—ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣ ଗୀତା
୬ । (ସଂ.ନିବାହିତ)ସୁସମ୍ପନ୍ନ—6. Complete; thorough (Howells).
୭ । ସୁନ୍ଦର—7. Beautiful; graceful.

ନିବଡ଼ାଇ ବି—୧ । ସମାପନ—1. Completion.
ନିବଟାରା ୨ । ସମାପ୍ତି—2. Conclusion (Howells).
୩ । ରଚନା—3. Composition.
୪ । ସୁସମ୍ପନ୍ନତା—4. Thoroughness (Howells).

ନିବାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିବର୍ତ୍ତନ; ପ୍ରା. ନିବଟ୍ଟନ)—
Nibārdibā ୧ । ଉଡ଼ିବା—1. To tighten.
ନିବଡ଼ାନ ୨ । ଦୃଢ଼ କରିବା—2. To make firm.
ନିବଟାନା ୩ । ଟାଣ କରିବା—3. To strengthen.
୪ । ସୁନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା; ସିଦ୍ଧ କରିବା—
4. To bring about; to complete; to do a work thoroughly; to accomplish.
୫ । ନିର୍ମାଣ କରିବା—5. To make; to construct.
ରଜ ଭମ ସନ୍ତ ତିନ୍ତ୍ରଣ ଉଦ,
ବାସ୍ତ୍ରା ନିବାଡ଼ିଲ ଓଁକାର ଧର । ପ୍ରାଚୀ ପରମେଶ୍ୱରୀ ।
୬ । ନିର୍ବାହ କରିବା; ଭୁଲାଇବା—6. To conduct.
ବତ ଅଡ଼ଣୀ ଅଡ଼ ଅଡ଼ମ୍ବରେ,
ନିବାଡ଼ ଘାତ ଭକ୍ଷସ ଗଳେ ଗଳେ । ଭକ୍ତ ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ ।

ନିବାତ—ସଂ. ବି.(ନି=ନିବୃତ୍ତ ହୋଇଅଛି+ବାତ=ବାୟୁ, ଯହିଁରୁ;ବହୁ-ସ୍ତ୍ରୀ ହ)—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ପବନର ଅଡ଼ୁ ଅଲରେ ଥାଏ—
Nibāta 1. A place sheltered from the wind.
୨ । ବାୟୁଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନ—2. Airless place.
୩ । ବାୟୁ ନିଶ୍ଚଳ ଥିବା ଅବସ୍ଥା—
3. A calm (Howells); calmness (Apte).
୪ । ଦୃଢ଼ ବା ଅଭେଦ୍ୟ କବଚ—4. A strong or impenetrable armour.
୫ । ନିରାପଦ ସ୍ଥାନ—5. A place of security.
୬ । ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନ—6. A place of refuge; asylum.
୭ । ବାସସ୍ଥାନ—7. Residence; abode; dwelling.
ବିଣ.—୧ । ବାୟୁଶୂନ୍ୟ—1. Airless; vacuous.
୨ । ପବନର ଅଡ଼ୁ ଅଲ—2. Sheltered from the wind (Howells).
୩ । ଦୃଢ଼; ଘନ—3. Dense; firm.
୪ । ଅଭେଦ୍ୟ—4. Impenetrable.
୫ । ଅନାହତ—5. Unhurt; uninjured (Apte).
୬ । ଅପ୍ରତିବନ୍ଧ—6. Unobstructed (Apte).
୭ । ନିରାପଦ—7. Safe; secure (Apte).
୮ । କବଚ ଦ୍ୱାରା ସୁରକ୍ଷିତ—8. Well armed; accoutred in strong mail (Apte).

ନିବାତ କବଚ—ସଂ. ବି. (ବହୁସ୍ତ୍ରୀ; ନିବାତ+କବଚ; ଯାହାର କବଚ ବା ସାଞ୍ଜୁ ଅଭେଦ୍ୟ)—
Nibāta kabacha ୧ । ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; ହିରଣ୍ୟକଶିପୁର ପୌତ୍ର; ପ୍ରହ୍ଲାଦର ପୁତ୍ର—1. Name of a demon; a grandson of Hiraṇyakaśipu.
୨ । ସମୁଦ୍ର ତୀରବାସୀ ମହାପରାକ୍ରମୀ ୩ କୋଟି ଅସୁର—
2. A collective name of 30 millions of mythological demons said to live in the seacoast.
ନିବାତ କବଚେ ଅଂଶ୍ରୁ ଚେଲେକୋଟି,
କେତେକ ମଲେ କେତେ ନ ଛାଡ଼ି ଯୁଦ୍ଧଟ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ନିବାନ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ଗାଈର ବାଛୁରି ମରିଅଛି ଓ ଯାହାଠାରୁ
Nibānyā ଅନ୍ୟ ବାଛୁରି ସାହାଯ୍ୟରେ ଦୁଧ ଦୁହାଁ ଯାଉଅଛି—
A cow whose calf is dead and which is milked by means of another calf (Apte.)

ନିବାପ—ସଂ. ବି. (ନି+ବପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
Nibāpa ୧ । ପିତୃଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦାନ—
1. A gift in honour of one's departed ancestors.
୨ । ପିତୃତର୍ପଣ—2. An oblation to the manes.
୩ । ଦାନ—3. Gift.

ନିବାର—ସଂ. ବି. (ନି+ବୃ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Nibāra ୧ । ନିଷେଧ; ବାରଣ; ମନା କରିବା—
1. Prohibitation; restriction.
୨ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକ—
2. Obstruction; obstacle; hindrance.
୩ । ପ୍ରତିରୋଧ; ଅଟକାଇବା—
3. Restraint; hindering; checking.
୪ । ବାଧା ଦେବା—4. Resistance.
୫ । ନିରାକରଣ; ପ୍ରତିଷେଧ; ଆଡ଼ିବା—
5. Opposing; warding off.
୬ । ବନ୍ଦ କରିବା—6. Stopping; prevention.
୭ । ଦମନ—7. Controlling; check.
କ୍ରୋଧ ହେଲେ ବୁଦ୍ଧିରେ ନିବାର ଯେ କରେ ।
ତେଜସ୍ୱୀ ଯେ ତାକୁ ବୋଲନ୍ତି ବୁଧ ନରେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ନିବାରକ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ନି+ବୃ ଧାତୁ ଣିଚ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nibāraka ୧ । ଯେ ନିବାରଣ କରେ—
(ନିବାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Prohibiting; preventing.
୨ । ବିରୋଧୀ—2. Opposing; resisting.
୩ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକ—3. Obstructing.
୪ । ଯେ ଅଟକାଏ—4. Restraining.
୫ । ଯାହା ଦୂର କରେ—5. Removing.

ନିବାରଣ—ସଂ. ବି. (ନି+ବୃ ଧାତୁ ଣିଚ+ଭାବ. ଅନ)—
Nibāraṇa ନିବାର (ଦେଖ)—Nibāra (See)

ନିବାରଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ବୃ ଧାତୁ ଣିଚ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Nibāraṇīya ଯାହା ନିବାରଣ କରାଯାଇ ପାରେ; ନିବାରଣ
(ନିବାର୍ଯ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—Preventible; resistible; deserving to be checked.

ନିବାରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ବୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍ କାରି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nibārita ୧ । ପ୍ରତିଷିଦ୍ଧ; ନିଷିଦ୍ଧ—1. Prevented.
୨ । ବିରୁଦ୍ଧ—2. Resisted; opposed; obstructed.

ନିବାରିବା—ଦେ. (ଯଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ନିବାରଣ)—
Nibāribā ୧ । ନିବାରଣ କରିବା; ଦମନ କରିବା—
ନିବାରା 1. To control; to check.
ନିବାରନା ଏ ଦୁଃଖ ସୁଖ ସମ କର, ଲଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନିବାର ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ନିଷେଧ କରିବା—2. To prohibit.

ଏଥିଅନ୍ତେ ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମନ ମହାବୀର
ନିବାରିଲେକ ବାଦ୍ୟମାନ ସେ ସତ୍ତର । କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ ଅଦ ।

୩ । ଅଟକାଇବା; ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା; ବାଧାଦେବା—
2. To restrain; to obstruct; to oppose.

ତେବେ ସବୁ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ନିବାରିଲେ
କେହି ତାଙ୍କୁ କିଛି କରି ନ ପାରିଲେ । କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ ଅଦ ।

୪ । ବିନାଶ କରିବା—4. To kill; to destory.

ବୋଲେ ଏହା ଦେବଲ ଦେବ ସ୍ତବନ ପର ପରମ ଶ୍ରଦ୍ଧିସ୍ ନିବାରି !
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ନିବାରୀ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ବୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ)—
Nibārī ଯେ ନିବାରଣ କରେ; ନିବାରଣକାରୀ—
(ନିବାରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Preventing; checking; obstructing.

ଜସ୍ୱ ବିଚପୁତ୍ର ଦାନବ ନିବାରୀ । କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ ବିରାଟ ।

ନିବାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ବୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ନିବାରଣୀୟ (ଦେଖ)
Nibārjya Nibāraṇīya (See)

ନିବାର୍ଯ୍ୟମାଣ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. [ନି+ବୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ଶାନଚ୍
Nibārjyamāna (ମାନ)]—ଯାହାକୁ ବାରଣ କରାଯାଏ—
(ନିବାର୍ଯ୍ୟମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) Being prevented or checked.

ନିବାସ—ସଂ ବି.—(ନି+ବସ୍ ଧାତୁ=ବାସକରିବା+ଅଧିକରଣ. ଅ)
Nibāsa ୧ । ଗୃହ; ବାସସ୍ଥାନ—1. House; dwelling place; residence; abode.

୨ । ଆଧାର—2. Receptacle.

୩ । (+ଭାବ. ଅ)—ବିଦେଶ ବାସ; ପ୍ରବାସ—
3. Sojourn.

୪ । କୌଣସିସ୍ଥାନରେ ରାତି ଯାପନ—
4. Passing the night (Apte).

୫ । ଆଶ୍ରୟ—
5. Refuge; asylum; support.

୬ । କୌଣସିସ୍ଥାନରେ ବାସ କରିବା—
6. Residing; living.

୭ । (ବସ ଧାତୁ=ପିନ୍ଧିବା+କର୍ମ ଅ) ପୋଷାକ; ପରିଚ୍ଛଦ—
7. Dress; cloth; garment (Apte).

୮ । ରାତିରେ ରହିବା ସ୍ଥାନ—
8 Night quarters (Apte).

ନିବାସୀ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ନି+ବସ୍ ଧାତୁ+ଇନ୍; ନିବାସିନ୍; ୧ମା.
Nibāsī ୧ବ)—୧ । ଯେ ବାସ କରେ—
(ନିବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Dwelling; residing.

୨ । ପରିଧାନକାରୀ—2 Wearing; dressed or clothed in.

ବି—ବାସିନା ବ୍ୟକ୍ତି—A resident; an inhabitant.

ନିବିଡ଼—ସଂ ବିଣ.(ନି=ନାହିଁ+ବିଳ=ଛିଦ୍ର, ଫାଙ୍କ ଯହିଁରେ; ଳ ସ୍ଥାନରେ
Nibirḍa ଡ଼ ଆଗମ)—୧ । ସାନ୍ଦ୍ର; ଘନ; ଗାଢ଼ବଦ୍ଧ; ନିବାଡ଼—
ନିବିଡ଼ତା } ବିଶେଷ୍ୟ 1. Impervious; thick set; close-
ନିବିଡ଼ତ୍ୱ } set; compact.

୨ । ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ; ଗହନ—2. Impenetrable; dense.

୩ । ଦୃଢ଼—3. Strong; tight; firm; fast.

ଭଗ୍ନୀସ୍ୱ ଦେମକ୍ଷ ସୁଦୃଶାରେ,
ଉଖିଲୁ କେଡ଼େ ନିବିଡ଼େ ମସାରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଳଶୋଷବଧ୍ ର. ଗୀତ ।

୪ । ସ୍ଥୂଳ; ମୋଟା—4. Thick; coarse; gross.

୫ । ବକ୍ର ନାସିକ; ବଙ୍କା ନାକୁଆ—
5. Having a crooked nose.

୬ । ବୃହତ୍—6. Bulky; large.

୭ । ଚେପଟା ନାକା; ନତ ନାସିକ (ହି. ଶ.)—
7. Flat-nosed; snub-nosed.

ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାର—ସଂ. ବି.—ଘନ ଘଟିଆ ଅନ୍ଧାର; ଘନ ଅନ୍ଧକାର—
Nibirḍa andhakāra Deep darkness.
(ନିବିଡ଼ାନ୍ଧକାର—ସନ୍ଧିନିଷ୍ପନ୍ନ ରୂପ)

ନିବିଡ଼ କାନନ—ସଂ. ବି.—ଗହନ ବନ—Dense forest.
Nibirḍa kānana (ନିବିଡ଼ାରଣ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିବିଷ୍ଟ—ସଂ. ବି. (ନି+ବିଶ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରବେଶ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nibishṭa ୧ । ପ୍ରବିଷ୍ଟ; ଯାହା ଭିତରକୁ ପଶି ଅଛି—
(ନିବିଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Entered; thrust; gone into
(ନିବିଷ୍ଟତା—ବି) ୨ । (କାର୍ଯ୍ୟରେ) ଲାଗିଥିବା; ଆବିଷ୍ଟ—
2. Engaged in; devoted to.

୩ । ସଂଲଗ୍ନ—3. Joined; attached; fixed.

୪ । ବସିଥିବା; ଉପବିଷ୍ଟ; ଅଧିରୂଢ଼—
4. Seated; sitting upon; installed on.

୫ । ପ୍ରାପ୍ତ; ଲବ୍ଧ—
5. Gained; obtained; acquired; got.

୬ । ମନୋଯୋଗୀ; ଏକାଗ୍ର—
5. Concentrated; intent; attentive.

୭ । ନିମଜ୍ଜିତ—7. Plunged into.

୮ । ଅସ୍ଥାୟୀଭାବରେ ରହୁ ଥିବା—
8. Encamped (Apte).

୯ । ବଶୀଭୂତ—9. Subdued; controlled (Apte).

୧୦ । ବ୍ୟବସ୍ଥିତ—10. Arranged.

ନିବିଷ୍ଟ ଚିତ୍ତ—ସଂ. ବି. ସୁଂ (କର୍ମଧା. ନିବିଷ୍ଟ+ଚିତ୍ତ)—ଏକାଗ୍ର ଚିତ୍ତ—
Nibishṭa chitta Concentrated attention.
(ନିବିଷ୍ଟଚିତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ. ସୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି) ଦତ୍ତମନାଃ—
Having the heart set on any matter; with concentrated mind.

ନିବିଷ୍ଟତା—ସଂ. ବି.—ଏକାଗ୍ରତା; ମନୋଯୋଗ—
Nibishṭatā Concentration; close attention.

ନିବୀତ—ସଂ. ବି.—(ନି=ଅଧଃ+ବି ଉପସର୍ଗ+ଇ ଧାତୁ=ଗମନ
Nibīta କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ତ)—୧ । କଣ୍ଠ ଲମ୍ବିତ ଯଜ୍ଞସୂତ୍ର; କଣ୍ଠରେ ମାଳ ପରି ଲମ୍ବି ଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣର ପଇତା—
1. A Brāhmaṇa's sacred thread suspended from the neck like a garland.

୨ । (ନି+ବ୍ୟେ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କରଣେ. ତ) ଉତ୍ତରୀୟ; ଚାଦର—2. A sheet.

୩ । ଓଢ଼ଣୀ—3. A veil.

୪ । ଆଚ୍ଛାଦନ ବସ୍ତ୍ର—4. A cover; a wrapper.

୫ । ଘୋଡ଼ା—5. A mantle.

୬ । (+ଭାବ. ତ) ପଇତାକୁ ବେକରେ ମାଳା ପରି ଲମ୍ବାଇବା—6. Wearing the sacred thread round the neck, making it hang down like a garland (Apte).

ବିଣ.—୧ । (+କର୍ମ. ତ) ଆଚ୍ଛାଦିତ—1. Covered.

୨ । ମାଳାକାରରେ କଣ୍ଠରୁ ଲମ୍ବିତ—2. Suspended from the neck like a garland.

ନିବୀତୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିବୀତ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Nibīti ଯେଉଁ ଲୋକ ପଇତାକୁ ମାଳା ପରି ବେକରୁ ଲମ୍ବାଇ ଥାଏ—Wearing the sacred thread like a garland.

[ଦ୍ର—ତର୍ପଣ ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦିରେ ଋଷିମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତର୍ପଣ କରିବା ସମୟରେ ପଇତାକୁ 'ନିବୀତ' କରିବାକୁ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ମାଳ ପରି ବେକରେ ଲମ୍ବାଇବାକୁ ହୁଏ ।]

ନିବୁଜ୍—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିବିଡ଼)—୧ । ନିବିଡ଼; ଯହିଁରେ ଫାଙ୍କ ନ
Nibuj ଥାଏ—1 Dense; close; without vent or opening.

୨ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନର ଚାରିଆଡ଼େ ଘନ ବା ସାନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ବାଡ଼ ବୁଜା ଯାଇ ଥାଏ—2. (a place) Enclosed with thick-set fencing.

ନିବୃତ—ସଂ. ବିଣ (ନି+ବୃ ଧାତୁ=ଆବରଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nibṛuta ୧ । ଆବୃତ; ଆଚ୍ଛାଦିତ—1. Covered.

୨ । ପରିବେଷ୍ଟିତ—2. Surrounded; enclosed.

ବି—୧ । (+କରଣ ତ) ଓଢ଼ଣୀ—1. Veil.

୨ । ଘୋଡ଼ା—2. Mantle.

୩ । ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର—3. A sheet; scarf.

ନିବୃତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ନି+ବୃତ ଧାତୁ=ଶାନ୍ତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nibṛutta ୧ । ବିରତ; ଶାନ୍ତ—1. Ceased; desisted; discontinued.
(ନିବୃତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ପ୍ରବୃତ୍ତ—ବିପରୀତ) ୨ । ଶମିତ—2. Appeased; assuaged; moderated.

୩ । ସଂଶୋଧିତ—3. Corrected; reformed.

୪ । ବନ୍ଦ କରି ଯାଇଥିବା—4. Stopped.

୫ । ଦମିତ—5. Checked; controlled; subdued.

୬ । ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ—6. Obstructed; hindered.

୭ । ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ—7. Returned; turned back.

୮ । ସମାପ୍ତ—8. Finished; completed.

୯ । ଗତ; ଚଳିତ—9. Gone; departed.

୧୦ । ସଂସାର ବିଷୟରେ ବିରକ୍ତ; ଉଦାସୀନ—
10. Abstaining from worldly concerns; abstracted from worldly affairs (Apte).

୧୧ । ଅନୁଚିତ କର୍ମ ପାଇଁ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ; ଅନୁତପ୍ତ—
11. Repenting of improper conduct (Apte).

୧୨ । ଅନ୍ତର୍ହିତ—12. Disappearing; vanished (Apte)

ବି—(+ଭାବ. ତ)—୧ । ନିବୃତ୍ତି—1. Cessation; stoppage.

୨ । ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ—2. Return (Apte).

୩ । ରିପୁଗଣର ପ୍ରଭାବରୁ ମୁକ୍ତ ମନ—
3. A mind free from the influence of passions (Apte).

ନିବୃତ୍ତ କରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶାନ୍ତ କରାଇବା;
Nibṛutta karā(re)ibā ନିବର୍ତ୍ତାଇବା; ବନ୍ଦକରାଇବା; ଫେରାଇ ନିବୃତ୍ତ କରାନ ଇବା—1. To stop; to check; to bring back.
ନିବଟାନା

୨ । ଶାନ୍ତ କରାଇବା—
2. To appease; to moderate.

ନିବୃତ୍ତ କାରଣ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିବୃତ୍ତ+କାରଣ)—
Nibṛutta kāraṇa ୧ । ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ—1. Needless.

୨ । କାଚ ପ୍ରବୃତ୍ତ ବିହୀନ—
2. Without any mean motive,

(ନିବୃତ୍ତ କାରଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ଧର୍ମପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତି—
1 A virtuous man (Apte)

୨ । ସଂସାର କାମନା ବିରହିତ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A man uninfluenced by worldly desires (Apte)

ନିବୃତ୍ତ କୋପ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିବୃତ୍ତ+କୋପ)—
Nibṛutta kopa ୧ । ସଦୟ—1. Kind.
(ନିବୃତ୍ତକୋପା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରସନ୍ନ—2. Gratified; pleased; gracious.

୩ । ଯାହାର ରାଗ ଥଣ୍ଡା ପଡ଼ିଅଛି—
3. With one's anger abated; appeased.

୪ । ଅନୁକୂଳ—4. Favourable.

ନିବୃତ୍ତ ପାପ—ସଂ. ବିଣ. (ପୁଂ) (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିବୃତ୍ତ+ପାପ)—
Nibṛutta pāpa ଗତପାପ; ଶୁଦ୍ଧୀକୃତ—Purged of sin;
(ନିବୃତ୍ତ ପାପା—ସ୍ତ୍ରୀ) purified.

ନିବୃତ୍ତ ବୃତ୍ତି—ସଂ. ବିଣ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିବୃତ୍ତ+ବୃତ୍ତି)—
Nibṛutta bṛutti ଯେ ଆପଣାର ବୃତ୍ତି ବା ବ୍ୟବସାୟ ଛାଡ଼ିଅଛି; ବେକାର—Having given up one's trade or profession; quitting any practice or occupation.

ନିବୃତ୍ତ ମାଂସ—ସଂ. ବିଣ. (ପୁଂ.) (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିବୃତ୍ତ+ମାଂସ)—ଯେ
Nibṛutta māṁsa ମାଂସାହାର ତ୍ୟାଗ କରି ଅଛି; ନିରାମିଷାଶୀ—One who has abstained from eating meat.
(ନିବୃତ୍ତ ମାଂସା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିବୃତ୍ତ ରାଗ—ସଂ. ବିଣ. ଷଷ୍ଠୀ. (ବିପୂର୍ବକ ବୃତ୍ତ ଧାତୁ; ନିବୃତ୍ତ + ରାଗ)—
Nibṛutta rāga (ନିବୃତ୍ତରାଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ୱାଭରାଗ—Having one's passions subdued.

ନିବୃତ୍ତ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶାନ୍ତ ହେବା—
Nibṛutta hebā To desist; to cease.

ନିବୃତ୍ତାତ୍ମା—ସଂ. ବିଣ. (ବିପୂର୍ବକ ବୃତ୍ତ ଧାତୁ; ନିବୃତ୍ତ + ଆତ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nibṛuttātmā ୧ । ପରାଙ୍ମୁଖ—1. Reluctant.
୨ । ବିଷୟ ବିରକ୍ତ; ବୈରାଗୀ—
2. Retired from worldly concerns.
ବି.—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—A name of Bishṇu.

ନିବୃତ୍ତି—ସଂ. ବି. (ନି + ବୃତ୍ତ ଧାତୁ + ଭାବ. କ)—
Nibṛutti ୧ । ବିରତି; ଶାନ୍ତି—1. Cessation; stoppage.
(ପ୍ରବୃତ୍ତି—ବିପରୀତ) ୨ । ବିଶ୍ରାମ—2. Repose; rest.
୩ । ଉପଶମ; ଶାନ୍ତଭାବ ଧାରଣ—3. Relaxation; appeasement.
୪ । ବନ୍ଦ ହେବା—4. Suspension; abstaining from; abolition; discontinuance.
୫ । କର୍ମରୁ ବିରତି—5. Inaction; inactivity.
୬ । ସମାପନ; ନିଷ୍ପତ୍ତି—6. Finish; completion; termination; final disposal.
୭ । ଅସ୍ୱୀକାର—7. Denial; refusal.
୮ । ଅମତ—8. Dissent.
୯ । ସାଂସାରିକ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବିରତି; ବିଷୟ ବୈରାଗ୍ୟ—
9. Retirement from worldly concerns; cessation of worldly ties.
୧୦ । ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ; ଫେରି ଆସିବା—
10. Return; coming back.
୧୧ । ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ—11. Disappearance; vanishing (Apte).
୧୨ । କୌଣସି କର୍ମର ତ୍ୟାଗ—12. Leaving off; desisting from; resignation.
୧୩ । ମୋକ୍ଷ; ମୁକ୍ତି—13. Beatitude (Apte).
୧୪ । ନିବାରଣ—14. Prevention; (Apte).
୧୫ । (ନ୍ୟାୟ ମତରେ) ଯତ୍ନ ବିଶେଷ—
15. (Logic) A kind of effort.
୧୬ । ମଗ୍ଧୀ ଦେଶ (ପ୍ରବୃତ୍ତିବାଦ)—
16. The name of an ancient kingdom of India.

ନିବେଦ—ସଂ ବି. (ନି + ବିଦ୍ ଧାତୁ. ଣିଚ୍ ବେଦ. ଧାତୁ = ଜଣାଇବା + ଭାବ. ଅ)—ନିବେଦନ (ଦେଖ)—
Nibeda Nibedana (See);

ମନ ବଚନ ତା ଚରଣେ,
ନିବେଦ କଲି ଅନୁକ୍ଷଣେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିବେଦକ—ସଂ. ବିଣ. ଷଷ୍ଠୀ. (ନି + ବିଦ. ଧାତୁ. ଣିଚ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nibedaka (ନିବେଦିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଦେବତାଙ୍କୁ ଭୋଗ ଅର୍ପଣକାରୀ—
1. One who offers 'Bhoga' or offering to a Deity.
୨ । ନିବେଦନକାରୀ; ଦରଖାସ୍ତକାରୀ—
2. Soliciting; applying; petitioning.
୩ । ଜ୍ଞାପକ—3. Informing; communicating.
[ଦ୍ର—ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ । ନି । ପ୍ରବାଦରେ ଲେଖାଯାଏ ଯଥା—। ନି । ଅମୁକ ପତ୍ରଲେଖକ ।]

ନିବେଦନ—ସଂ. ବି. (ନି + ବିଦ୍. ଧାତୁ. ଣିଚ ବେଦ ଧାତୁ = ଜଣାଇବା + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଜଣାଇବା; ଜ୍ଞାପନ; ବିଜ୍ଞାପନ—
Nibedana 1. Giving of information; reporting.
୨ । ଭୋଗ ବା ପୂଜା କରିବା—2. Offering; oblation.
୩ । ସମର୍ପଣ—3. Entrusting; delivering.
୪ । କଥନ; ବର୍ଣ୍ଣନ—4. Describing.
୫ । ପ୍ରାର୍ଥନା; ସବିନୟ ଅନୁରୋଧ—
5. Humble request,
୬ । ଜଣାଣ—6. Prayer; soliciting,
୭ । ଆବେଦନ; ଦରଖାସ୍ତ—
7 Application; petition; representation.
୮ । ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା—8. Dedication.
[ଦ୍ର—ପତ୍ରାଦିରେ ନିବେଦନର ସାଙ୍କେତିକ । ନି । ଲେଖାଯାଏ । ଯଥା, । ନି । ର କାରଣ ଏହିକି ।]

ନିବେଦନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଭୋଗାଦି ଦେବତାଙ୍କୁ) ସମର୍ପଣ କରିବା—1. To offer.
Nibedana karibā
ନିବେଦନ କରା ୨ । ଦରଖାସ୍ତ କରିବା—2. To petition.
ନିବେଦନକରନା ୩ । ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—3. To pray.
୪ । (କୌଣସି ବିଷୟ) ଜଣାଇବା; ଜ୍ଞାପନ କରିବା—
4. To inform; to report; to represent.

ନିବେଦନ ପତ୍ର—ସଂ ବି—ଯେଉଁ ପତ୍ର ବା କାଗଜ ପ୍ରଭୃତିରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ଲେଖା ହୋଇ ଥାଏ—
Nibedana patra Written application; petition.

ନିବେଦନା—ଦେ. ବି. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ନିବେଦନ (ଦେଖ)
Nibedanā Nibedana (See)

ବେଦନା ନିବେଦନା କଲେ ଯେତେକ
ବେଦ ପରସ୍ପରେ ଦେବ କର୍ତ୍ତୃ ପୁସ୍ତକ ଯେ । ଉକ୍ତ, ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ନିବେଦନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି + ବିଦ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ବେଦ ଧାତୁ + କର୍ମ ଅନୀୟ)—୧ । ଜ୍ଞାପନୀୟ—1. Reportable.
Nibedanīya
୨ । ନିବେଦନ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ; ସମର୍ପଣୀୟ (ବିଷୟ)—
2. Fit to be offered.
୩ । ଯାହା ଜଣାଇବାକୁ ହେବ—
3. What is to be reported.

ନିବେଦିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି + ବିଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ + କର୍ମ. କ)—
Nibedita ୧ । ବିଜ୍ଞାପିତ—1. Reported; represented; made known.

୨ । ସମର୍ପିତ—2. Offered; delivered.
୩ । ପ୍ରକାଶିତ; କଥିତ—3. Announced; stated.
୪ । ପ୍ରାର୍ଥିତ—4. Solicited.
୫ । ଅନୁରୁଦ୍ଧ— 5. Requested; entreated.

ନିବେଦିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ)—ନିବେଦନ କରିବା (ଦେଖ)
Nibedibā Nibedana karibā (See)
କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅନୁରୋଧେ ନିବେଦିଲି ସବୁ । ନନ୍ଦକିଶୋର, ସୀତାବନବାସ ।

ନିବେଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ନି+ବଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ ବେଦ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Nibedya ନିବେଦନୀୟ (ଦେଖ)—Nibedanīya (See)
ସଂ. ବି—ଦେବତାଙ୍କୁ ଭୋଗ ଅର୍ପଣ; ନୈବେଦ୍ୟ—
Offering of food to a Deity (Apte).

ନିବେଶ—ସଂ. ବି. (ନି+ବିଶ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରବେଶ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Nibeśa ୧ । ପ୍ରବେଶ—1. The entering into a thing; entry.
୨ । ସଜ୍ଜୀକରଣ; ବିନ୍ୟାସ—
2. Arrangement; array; equipment.
୩ । ଉପବେଶନ—3. Sitting.
୪ । ଲିଖନ; ଲେଖିବା—
4. Insertion; entering in a book.
୫ । ଅଭିନିବେଶ; ମନୋଯୋଗ—
5. Attention; concentration of mind.
୬ । ଏକାଗ୍ରତା—6. Devotion; devotedness to a pursuit.
୭ । ସୈନ୍ୟବିନ୍ୟାସ—7. Battle array; military array.
୮ । ଔତ୍ସୁକ୍ୟ; ବ୍ୟଗ୍ରତା— 8. Earnestness.
୯ । ସମର୍ପଣ— 9. Offering.
୧୦ । (+ଅଧିକରଣେ. ଅ) ଡମ୍ବୁ; ଶିବିର; ଡେରା—
10. Camp; halting place; encampment.
୧୧ । ସ୍ଥାନ—11. Place; position.
୧୨ । ବିବାହ—12. Marriage.
୧୩ । ଯୁଦ୍ଧ—13. Fight.
୧୪ । (+କରଣ. ଅ)—ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାର
14. Entrance.
୧୫ । ନକଲ; ପ୍ରତିଲିପି—
15. Impression; copy (Apte).
୧୬ । ଗୃହ; ଆବାସ—16. House; abode (Apte).
୧୭ । ଅଳଙ୍କାର—
17. Ornament; decoration (Apte).
୧୮ । ନଗରାଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା—
18. Founding of a town (Apte).
୧୯ । ପୟସର—
19. Expanse; contour (of the breast)(Apte)

ଦେ. ବିଣ. (ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରୟୋଗ)—ବ୍ୟଗ୍ର—
ପୁଣି ଭୁଞ୍ଜେ ଭାପ ପାଇ ପୁଣି ଶଯ୍ୟା ଅଚରଇ
ପୁଣି ହୁଁ ପର୍ଯ୍ୟା ଅବ୍ଜଳେ ଅତ ନିବେଶେ—ପ୍ରାଚୀ. ଉପକାରଥ ।

ନିବେଶନ—ସଂ. ବି. (ନି+ବିଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ ବେଶି ଧାତୁ+ଅଧିକରଣେ.
Nibeśana ଅନ)—
୧ । ଗୃହ; ନିବାସ—1. House; residence; abode.
୨ । ବସିବା ସ୍ଥାନ—2. Seat.
୩ । ନଗର—3. Town; city.
୪ । (+କରଣେ. ଅନ) ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାର—4. Entrance.
୫ । (+ଭାବ. ଅନ) ବିନ୍ୟାସକରଣ—
5. Arrangement; array.
୬ । ହିସାବ ଚଢ଼ାଇବା; ଲେଖି ରଖିବା—
6. Entering into account; inscribing.
୭ । ଉପବେଶନ—7. Sitting.
୮ । (ନି+ବିଶ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)
ସ୍ଥାପନ—8. Placing; fixing.
ମଧ୍ୟ କର ନିବେଶନ ଖଣ୍ଡ ଗୋଟିଏ ବସନ
ଦରଙ୍ଗ କେଶ ବସନ କେଡ଼େ ପ୍ରସନ୍ନ—ଭଞ୍ଜ, ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।
୯ । ସଂକ୍ରମଣ—9. Passing by.
୧୦ । କିଛିକାଳ ପାଇଁ ବାସ କରିବା—
10. Halting; encamping (Apte).
୧୧ । ବସା; ଡେରା—11. Lodgings; camp.
୧୨ । ନୀଡ଼—12. Nest.

ନିବେଶନାର୍ହ—ସଂ. ବିଣ. (ନିବେଶନ+ଅର୍ହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nibeśanārha ୧ । ନିବେଶ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to be
(ନିବେଶନୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) entered, engaged in, inserted, placed or fixed.
୨ । ମନୋଯୋଗ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ—
2. Deserving attention.

ନିବେଶନୀ—ସଂ. ବି. (ନି+ବିଶ୍ ଧାତୁ. ଣିଚ୍+ଅଧିକରଣ ଅନ+
Nibeśanī ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପୃଥିବୀ—The earth (Apte).

ନିବେଶୟ—ସଂ. କ୍ରି. (ନି+ବିଶ୍ ଧାତୁ; ଅନୁଜ୍ଞା; ୨ୟ ପୁ. ୧ବ; ସଂସ୍କୃତରୁ
Nibeśaya ଅନୁକୃତ)—ସ୍ଥାପିତ କର—Do place.
ମମ ଗୃହେ ନିବେଶୟ ବୁତ ବ୍ୟୟ ବେନ—ପ୍ରାଚୀ, ଉପକାରଥ ।

ନିବେଶିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ବିଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ. ବେଶି ଧାତୁ=ପ୍ରବେଶ
Nibeśita କରାଇବା+କର୍ମ. ତ)—
୧ । ସଂସ୍ଥାପିତ—1. Placed; fixed.
୨ । ବିନ୍ୟସ୍ତ—2. Arranged; arrayed.
୩ । ପ୍ରବେଶିତ—3. Thrust into; thrown into.
୪ । ପ୍ରେରିତ—4. Sent.
୫ । ଲେଖା ଯାଇଥିବା—5. Inscribed; wirtten.
୬ । ସଂକ୍ରାମିତ—
6. Passed; made to come in contact.
୭ । ଏକାଗ୍ରଭାବରେ ଲାଗିଯାଇଥିବା—
7. Devoted to; bent upon.

୮ । ବିଜ୍ଞାପିତ—3. Communicated.

ନିବେଶିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ନି + ବିଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ) —
Nibeśibā ୧ । ପୂରାଇବା—1. To thrust.
ନିବେଶା ସ୍ନେହ ଅଣ୍ଟକୁ ଧନୁ ମଧ୍ୟରେ ନିବେଶି – କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ବନ ।
୨ । ସ୍ଥାପନ କରିବା; ରଖିବା—
2 To place; to set
ତହୁଁରେ ମନ ନେତ୍ର ଏବା ନିବେଶିଲେ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ବନ ।
୩ । ନିୟୋଜିତ କରିବା—3. To apply.
ପୁଣି ବସଇ ପଦ୍ମ ପରେ, ତତ୍ତ୍ୱ ନିବେଶଇ ଶୂନ୍ୟରେ—
ଭୂପତି, ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୪ । ଅର୍ପଣ କରିବା—4. To entrust.
ବୁଝିଲା ପ୍ରଭୁଲୋ ଧରଣୀ, ପୁତ୍ରେ ନିବେଶି ନୃପମଣି—
ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନିବେଶ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି + ବିଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ + କର୍ମ. ଯ)—
Nibeśya ନିବେଶନାର୍ହ (ଦେଖ) —Nibeśanārha (See)

ନିବେଷ୍ଟ—ସଂ. ବି—ଘେରି ଲୁଗାରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଘୋଡ଼ାଯାଏ (ହି. ଶ.)—Covering cloth.
Nibeshṭa

ନିବେଷ୍ୟ—ସଂ. ବି —୧ । ବ୍ୟାପ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
Nibeshya 1. Expanse.
୨ । ବରଫରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଜଳ (ହି. ଶ.)—
2. Water got from ice.
୩ । ଜଳସ୍ତମ୍ଭ (ହି. ଶ.)—3. Waterspout.

ନିବ୍ୟୁର୍ଦ୍ଧ—ସଂ. ବି. (ନି + ବି + ବର୍ଦ୍ଧ୍ ଧାତୁ = ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ କରିବା + ଭାବ. ଘ)—୧ । ଅଭିନିବେଶ—
Nibyurdha 1. Close attention
୨ । ଅଧ୍ୟବସାୟ—2. Observance.

ନିଭ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନି + ଭା ଧାତୁ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nibha ତୁଲ୍ୟ; ସଦୃଶ; ସମାନ; ପରି—
(ନିଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) Resembling; like; similar.
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ଦୁଗ୍ଧଫେନନିଭ, ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରନିଭାନନା ।]
ବି—୧ । (+ କରଣେ. ଅ) ପ୍ରକାଶ—
1. Display; manifestation.
୨ । ଚେହେରା—2. Appearance (Howells).
୩ । ଆଲୋକ; ତେଜଃ—
3. Light; illumination; lustre.
୪ । କପଟ—4. Disguise; mask; deceit.
୫ । ବ୍ୟାଜ—5. Fraud; guise.
୬ । ଦୀପ୍ତି; ପ୍ରଭା—6, Brightness; lustre.

ନିଭୟ—ପ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ—ନିର୍ଭୟ (ଦେଖ)
Nibhaya (ନିଭୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) Nirbhaya (See)

ନିଭର—ପ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ—ନିର୍ଭର (ଦେଖ)
Nibhara Nirbhara (See)

ନିଭରସା—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ନିର୍ଭରସା (ଦେଖ)
Nibharasā Nirbharasā (See)
ନିଭରସା **ନିମରୋସା**

ନିଭା—ସଂ. ବିଣ. (ସମାସରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Nibhā (ସଂ. ନିଭ ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗାତ୍ମକ) ତୁଲ୍ୟ—
Like: similar.
ଧୂର୍ଜ୍ଜଟୀ-ଘର-ବଞ୍ଚିତା ନିଭା । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, କବିତା ।
ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିର୍ବାହ)—ନିର୍ବାହ (ଦେଖ)
ନିବଡ଼ାନ **ନିମାବ** Nirbāha (See)

ନିଭା(ଭେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍ବାପଣ)—
Nibhā(bhe)ibā ୧ । ନିଭିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
ନିବାନ, ନିଭାନ 1. The causative from of
ବୁଝାନା 'Nibhibā'
୨ । (ପ୍ରଦୀପ ଅଗ୍ନି ଆଦି) ଲିଭେଇବା; ନିର୍ବାଣ କରିବା—
2. To extinguish; to put out; to blow out (a light or fire).
ନିଭାଇ ଦାବାନଳ ବସନ୍ତ ବାୟୁ । ଭୁଧାକାଶ, ମେଘଦୂତ ।
୩ । ପୋଛି ଅଦୃଶ୍ୟ କରି ଦେବା—3. To cause to disappear; to rub out; to suppress.
୪ । ଲେଖାକୁ ପୋଛି ଦେବା—
4. To wipe out; to blot out.
ନିଭାନା ୫ । (ସଂ. ନିର୍ବାହ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିର୍ବାହ କରିବା; ପରିଚାଳନ କରିବା—5. To conduct.
୬ । ଅନୁଭବ କରିବା—6. To experience.
ଦୁଃଖ କହୁବ ବି ସୁଖ କହୁବ
ଯାହା ଅଙ୍ଗେ ନିରେଇଛି ତାହା କହୁବ—ଭଗ ।
୭ । ପୋଷିବା; ପାଳନ କରିବା—
7. To maintain; to cherish.
୮ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ସୁନାମ) ଲୋପ କରିବା—
8. (figurative) To blot out (one's good name).

ନିଭାନିଭି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିର୍ବାପିତ କରିବା—
Nibhānibhi karibā 1. To extinguish; to put out.
ବୁଝା ବୁଝି କରନା ୨ । ପୋଛି ଦେବା—2. To wipe out.

ନିଭାଳନ—ସଂ. ବି. (ନି + ଭାଳ ଧାତୁ = ଦେଖିବା + ଭାବ. ଅନ) —
Nibhālana ଦର୍ଶନ; ଅବଲୋକନ—Seeing; sight.

ନିଭିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନିର୍ବାଣ) —
Nibhibā ୧ । ଲିଭିବା; ନିର୍ବାପିତ ହେବା—
(ନିଭିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To go out; to be extinguished (as a light or fire).
ନିବା, ନିଭା
ଏକ ଏକ ହୋଇ ପ୍ରଦୀପ ଆଲୋକ ନିଭିଗଲା ଘରେ ଘରେ ।
ଭୁଧାକାଶ ପାଦ୍ଦ ।
ବୁଝିନା ୨ । ପୋଛି ହେବା—2. To be wiped off.
୩ । ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେବା; ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା—
3. To vanish; to disappear.
୪ । ଲୁଚିଯିବା—4. To be hidden.

୫ । ଲୁପ୍ତ ହେବା—5. To be extinct.

୬ । (ସ. ନିବାହ) ନିର୍ବାହ ହେବା; ନିର୍ଗତ ହେବା; ଚଳିବା—

ନିଭିଲା 6. To get on.

ନ ବୃତ୍ତ ଓ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ନ ହେଲେ ନିର୍ବାହ କଠିନ ।
ବ୍ରଥାନାଥ, ବିବେକୀ ।

ନିଭଲ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିର୍ବାପିତ—1. Extinguished.

Nibhila (ଯଥା—ନିଭଲ ନିଆଁ ।)

ନିଭାଉ ୨ । ଅନ୍ତର୍ହିତ—2. Disappeared; vanished.

ନିଭାଇଆ ଦେ. କ୍ରି (ନିଭିବା କ୍ରିୟାର ଅତୀତକାଳ, ୩ୟ ପୁରୁଷ ଅନାଦରାର୍ଥ; ୧ ବଚନରେ ବ୍ୟବହୃତ ରୂପ)—

ନିର୍ବାପିତ ହେଲା—Was extinguished.

ନିଭୁଲ—ସ. ବିଣ. (ସ. ନିର୍+ଭୁଲ)—ଭ୍ରମଶୂନ୍ୟ—

Nibhula Correct; free from mistake.

ନିର୍ଭୁଲ **ନିର୍ଭୁଲ**

ନିଭୃତ—ସ. ବିଣ. (ନି+ଭୃ ଧାତୁ ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—

Nibhūta ୧ । ଅତୀତ; ଗତ—1. Past; gone.

୨ । ପରୋକ୍ଷ; ଅନୁପସ୍ଥିତ—2. Absent.

୩ । ବିନୀତ—3. Humble; modest.

୪ । ନିର୍ଜନ—4. Solitary.

୫ । ଗୁପ୍ତ; ଲୁକାୟିତ—

5. Hidden; concealed; secret; private.

୬ । ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ—6. Disguised; latent.

୭ । ଅସ୍ତମିତ—7. Set.

୮ । ନିଶ୍ଚଳ—8. Fixed; stationary.

ନିଭୃତ—ସ. ବିଣ. (ନି+ଭୃ ଧାତୁ=ପୋଷିବା+କର୍ମ. ତ)—

Nibhṛuta ୧ । ଲୁକାୟିତ; ଗୁପ୍ତ—

1. Secret; hidden; secluded; private.

୨ । ବିରଳ; ନିର୍ଜନ—2. Solitary; lonely.

୩ । ବିନୀତ; ନମ୍ର—0. Humble; modest.

୪ । ଅପ୍ରକାଶିତ—4. Latent; not apparent.

୫ । ନିଶ୍ଚଳ—5 Fixed.

୬ । ଧୃତ; ସ୍ଥାପିତ; ରକ୍ଷିତ (ହି. ଶ.)—7. Placed.

୭ । ବନ୍ଦ କରା ଯାଇଥିବା (ହି. ଶ.)—8 Closed.

୯ । ନିଶ୍ଚିତ (ହି. ଶ.)—9. Ascertained.

୧୦ । ଅସ୍ତୋନ୍ମୁଖ (ହି)—10. About to set.

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ନିର୍ଜନରେ—

1. In a lonely manner.

୨ । ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ—2. Secretly.

୩ । ଗୋପନରେ—3. In private; aside.

ନିଭେଲା—ଦେ. ବିଣ—ନିରାଶ୍ରୟ; ଅଶରଣ—

Nibhela Helpless.

ଭାସିଲ କାମ ଜଳେ ନିଭେଲା ହୋଇ । ଉଷ୍ଣ. କୋଷ୍ଟ ବହ୍ନାଣ୍ଡ ସ୍ତବସ୍ତ ।

ନିମ୍କି—ବୈଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ନିମକି (ଦେଖ)

Nim-ki Nimaki (See)

ନିମ୍-ଆସ୍ତିନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନିମ୍=ଅର୍ଦ୍ଧ+ଆସ୍ତିନ୍=ହାତ)—

Nim-astin ୧ । କୁର୍ତ୍ତାର ଅଧ ହାତ—

ନିମାସ୍ତିନ 1. Half sleeves of a coat.

ନିମାସ୍ତୀନ ୨ । ଯେଉଁ କୁର୍ତ୍ତାର ହାତ ଅଧେ ଥାଏ; ଫତୋଇ; ଜାକେଟ୍—2. Half-sleeved jacket.

ନିମ୍ରାଜି—ବୈଦେ.ବିଣ.(କଚରିଆ) (ଫା)—ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ୱୀକୃତ; ପ୍ରାୟ ସ୍ୱୀକୃତ—

Nim-rāji Nearly agreed; half agreed.

ନିମରାଜି **ନିମରାଜା**

ନିମ—ସ. ବି.—ଶଳାକା; ଶଙ୍କୁ (ହି. ଶ.)—

Nima Stake; pin (M. W.)

ଦେ. ବି.—(ସ. ନିମ୍)—ନିମ୍ବ; ଉତ୍କଳପତ୍ର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରାମ୍ୟ ତରୁ-

ନିମ ବିଶେଷ—The margosa; Neem tree;

ନିମ; ନିମ୍ବ, କଡୁନିମ୍ବ Melia Azadirachta.

ସ—ନିମ୍ବ, ଅରିଷ୍ଟ, ସର୍ବତୋ ଭଦ୍ର, ହ୍ରଙ୍ଗୁନିର୍ଯ୍ୟାସ, ମାଲକ, ପିଚୁମର୍ଦ୍ଦ, ପକ୍ୱକୃତ୍, ପୂଯାର, ଛର୍ଦ୍ଦନ, ଗୀଟକ, ଅର୍କପାଦପ, ପୂକମାଳକ, ଦିବନ୍ଧ, ନିମ୍ବକ, କୈଟର୍ଯ୍ୟ, ବରଭ୍ରକ୍, ଛର୍ଦ୍ଦିଘ୍ନ, ପ୍ରଭଦ୍, ନେତା ଧାରଭଦ୍ରକ, କାକଫଳ, କରେଷ୍ଟ, ସୁମନା, ବିଶାଣ୍ଡପତ୍ର ଯବନେଷ୍ଟ; ପୀତସାରକ, ଶୀତ, ଗ୍ରାଜଭଦ୍ରକ, ପିଚୁମନ୍ଦକ, ଉତ୍ତକ ।

ମ. ନିମ୍ବ, କଡୁନିମ୍ବ

ତେ. ସେପତେଟ୍ଟୁ, ବେପ୍ପୁ, ବେପ୍ପମ୍

ତା. ବେପ୍ପମ ଗରମ

ଫା. ନେମବ୍, ନିମ୍

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଓ ଛାଲ ତିକ୍ତ; ଫୁଲ ଧଳା ଓ ଛୋଟ ଏବଂ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ, ମଞ୍ଜି କାଠ ନାଲିଆ । ଫଳ କୋଳ ପରି । ପାଚିଲା ନିମ ଫଳକୁ କୁଆ ଗିଳି ଦେଇ ବିଷ୍ଠା ସଙ୍ଗରେ ଯେଉଁ ନିମ ମଞ୍ଜି ତ୍ୟାଗ କରେ ସେହି ମଞ୍ଜିରୁ ଗଛ ଉଠିବାର ଦେଖା ଯାଏ । ନିମର ପତ୍ର, ମଞ୍ଜି ଓ ତେଲ ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଲଘୁ, ଧାରକ, କଟୁବିପାକ, ଅଗ୍ନି, ଓ ବାୟୁନାଶକ, ଅତ୍ୟନ୍ତ । ଏହା ଶ୍ରାନ୍ତି, ତୃଷ୍ଣା, କାସ, ଜ୍ୱର, ଅରୁଚି, କୃମି, ବ୍ରଣ, ପିତ୍ତ, କଫ, ବମୀ, କୁଷ୍ଠ, ହୃଦ୍ରୋଗ ଓ ପ୍ରମେହନାଶକ । ନିମ ପତ୍ରର ରସ ଚକ୍ଷୁର ହିତକର । ନିମଫଳ ଉତ୍କଟ ରସ, ଭେଦକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ । ଏହା ଗୁଳ୍ମ, ଅର୍ଶ, କୃମି ଓ ପ୍ରମେହନାଶକ । ଗୃହ ନିକଟରେ ଥିବା ନିମଗଛର ପବନ ଦେହରେ ବାଜିଲେ ଶରୀର ରୋଗଶୂନ୍ୟ ହୁଏ; ଏପରି କି, ବହୁଦିନ ନିମଗଛ ନିକଟରେ ବାସ କଲେ କୁଷ୍ଠରୋଗ ଭଲ ହୁଏ । ନିମକାଠକୁ କେହି କେହି ଚନ୍ଦନ କାଠ ଅଭାବରେ ଘୋରି ଚନ୍ଦନ ପରି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ନିମକାଠକୁ ଘୋରିଲେ ଚନ୍ଦନପରି ଏଷତ୍ ସୁବାସଯୁକ୍ତ ଲେପ ବାହାରେ । ନିମ ଫୁଲ ଓ ପତ୍ରକୁ ଭାଜି ଓ ତରକାରିରେ ମିଶାଇ ଖାଇଲେ ଚର୍ମରୋଗ ଭଲ ହୁଏ । ନିମ ପତ୍ରକୁ ହଳଦି ସଙ୍ଗେ ବାଟି ଲଗାଇଲେ ଚର୍ମରୋଗ ଭଲ ହୁଏ । ବସନ୍ତ ରୋଗୀର ଦେହରେ ରୋଗର ୨ୟ ଦିନ ହଳଦି ସଙ୍ଗେ ନିମ୍ବକୁ ବାଟି ଲଗାନ୍ତି । ନିମପତ୍ର ବା ଛାଲକୁ ପାଣିରେ ସିଝାଇ ସେଥିରେ ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ରଣ, କାଛୁ ଓ କ୍ଷତ ଧୋଇଲେ ତାହା ଦୁଷ୍ଟ-କୀଟାଣୁଶୂନ୍ୟ ହୁଏ । ବସନ୍ତ ରୋଗୀକୁ ନିମ ଡାଳରେ ବିଞ୍ଚା ଯାଏ । ନିମକାଠରୁ କମାରମାନେ ଅଙ୍ଗାର ତିଆରି କରନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟଗୀ-ମାନେ ନିମ ଡାଳ ଦାନ୍ତକାଠି ଘସନ୍ତି ଓ ତଦ୍ୱାରା ଦାନ୍ତ ଦୋଷାଦି

ରସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୁଅନ୍ତି । ଜଗନ୍ନାଥ ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କର ଦାରୁମୂର୍ତ୍ତି ନିମ କାଠରେ ତିଆରି ହୁଏ । ମହାଳ (ମହାନିମ୍ବ) ଏକପ୍ରକାର ନିମ ଗଛ ।]

ନିମକ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନମକ୍)—୧ । ଲବଣ; ଲୁଣ—
Nimaka 1. Salt
निमक ୨ । (ଲୁଣ ଅନ୍ନର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ ଥିବାରୁ ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)
नमक निमक ଦାନା ପାଣି—2. (figurative) Fooding; maintenance.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜୀବିକା—
3. (figurative) Livelihood.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଚାକିରି—
4. (figurative) Service.

ବିଣ.—ନିମକି (ଦେଖ)—Nimaki (See)

ନିମକ ଉଠିବା—ଦେ. କ.—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଚାକିରି ଯିବା—
Nimaka uṭhibā 1. Loss of service.
निमक उठा ୨ । ଚାକିରି ଯିବାର ଆସନ୍ନ ଅବସ୍ଥା ଘଟିବା—
निमक उठना 2. Imminent loss of service.

ନିମକ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଚାକିରି
Nimaka khāibā କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବା—
निमक खाओ 1. To eat the salt of another; to get
नमक खाना a living under a person.

୨ । ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଅଧୀନରେ ଚାକିରି କରିବା—
2. To serve a master.

ନିମକ(କି) ଗୋଲା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ଲୁଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଯେଉଁ-
Nimaka(ki) golā ଠାରେ ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ଜମା ହୋଇ
निमकीगोला ରହେ—Salt golah; salt warehouse; a
निमक गोला salt mart.

ନିମକଣ୍ଟା—ଦେ. ବି. (ଫା ନିମ୍=ଶ୍ରେଷ୍ଠ + ସଂ. କଣ୍ଟକ)—
Nima kanṭā କବାଟର ପଟାମାନ ଯୋଡ଼ିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ
निमकांटा ନିମକାଣ୍ଟା, ଗର୍ଭକୀଳା ଦୁଇ ଆଡ଼ ମୁନଆଁ ଲୁହାକଣ୍ଟା; ଗୋଡ଼ଶାଲ—
नीमकांटा Nails pointed on both ends and used in joining the planks of a door.

ନିମକଦାନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା ନମକ୍ ଦାନ୍)—
Nimakadān ୧ । ଯେଉଁ ପାତ୍ରରେ ଲୁଣ ରଖାଯାଏ—
निमकदान 1. A pot for keeping salt.
नमकदान ୨ । ଲୁଣ ରହିବାସ୍ଥାନ—2. Salt cellar.
(ନିମକଦାନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିମକ(କି) ଦାରୁ(ରୋ)ଗା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନମକ୍ + ଦାରୋଗା)—
Nimaka(ki) dāru(ro)gā ନିମକ ବିଭାଗୀୟ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ
निमकी दारोगा କର୍ମଚାରୀ—Salt Inspector.
नमकदारोगा

ନିମକ ପୋକ୍ତାନ(ନି)—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନିମକ୍ ପୋଖ୍‌ତାନୀ)—
Nimaka poktāna(ni) ସମୁଦ୍ର ପାଣିରୁ ଲୁଣ ତିଆରି ହେବା—
निमक पोक्तानी Manufacture or preparation of salt
नमकपोखतानी from sea water.

କାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦରର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ମୂଳ କାରଣ ନିମକ ପୋକ୍ତାନ ବନ୍ଦ ।
ଫକୀରମୋହନ ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ନିମକ(କି) ବିଭାଗ—ଦେ. ବି.—ସଲ୍‌ଟ୍ ବିଭାଗ; ଯେଉଁ ସରକାରୀ
Nimaka(ki) bibhāga ବିଭାଗରେ ଲବଣର ପୋକ୍ତାନି,
निमकीविभाग ଆମଦାନି ଓ ରପ୍ତାନି ସମ୍ବନ୍ଧେ କଟକଣା କରାଯାଏ—
नमकी विभाग The Salt Department of Government.
[ନିମକ(କି) ମହଲୁମା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନିମକ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୃତ୍ରିମ ଉପାୟରେ ସମୁଦ୍ର ପାଣିରୁ
Nimaka māribā ଜଳ ରେ ବା ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣରେ ଶୁଖାଇ ଲୁଣ
निमक मारा ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—
निमक तयार करना 1. To manufacture salt.

[ଦ୍ର—ସମୁଦ୍ର ପାଣିରୁ ଜଳ ଉପରେ ବସାଇ ତହିଁରୁ ପାଣି ମାରି ଯେଉଁ ଲୁଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ ତାକୁ 'ପଙ୍ଗାଲୁଣ' ଓ ତିଆରି କରି ତିଆରିକୁ ସମୁଦ୍ର ପାଣି ମଡ଼ାଇ ଉକ୍ତ ତିଆରିରୁ ପାଣି ଶୁଖି ଗଲା ପରେ ଯେଉଁ ଲୁଣ ଦାନା ବାନ୍ଧି ଜମିଯାଏ ତାକୁ 'ଗୋଡ଼ାଲୁଣ' କହନ୍ତି ।]

୨ । ଦାନା ମାରିବା; ଚାକିରି ଛଡ଼ାଇବା—
2 To cause loss of service to a person,

ନିମକ(କି)ମାହାଲ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନମକ୍ ମହଲ୍)—
Nimaka(ki)māhāla ୧ । ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ସରକାରଙ୍କ
निमकमहाल ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଲୁଣ ମରାଯାଏ ଓ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କର
नमकमहल ଶୁଳ୍କ ଆମଦାନି ହୁଏ—
1. An estate from which Government derives salt revenue for manufacture of salt.

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମହଲୁମାରେ ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀଠାରୁ ନିମକ ମାହାଲରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅମଲ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ । ଫକୀର ମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୨ । ନିମକ ବିଭାଗ—2. Salt Department.

ନିମକର ଚାକର—ଦେ. ବି.—ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅନ୍ନରେ ପ୍ରତିପାଳିତ ଆଜ୍ଞାକାରୀ
Nimakara chākara ଭୃତ୍ୟ—A servant true to
निमकेर चाकर his salt; a servant dependent on the
निमककानौकर master's salt.

ନିମକ ଶୁଝିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଭୁବତ୍ସଳ ହେବା—
Nimaka sujhibā To be faithful to one's master.
नमक अदाकरना ଏବେ ମୋର ନିମକ ଶୁଝିବାର ପାଇଁ,
ଦିଅ ହେ ସୁଗ୍ରୀବକୁ ସୁଖରେ ବଢ଼ାଇ ।
କୃଷ୍ଣଦାସ ମହାଭାରତ ବନ ।

ନିମକ ସଚ୍(ଚା)—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା; ନମକ୍ ସଚ୍ଚା)—
Nimaka sachā chhā) କୃତଜ୍ଞ ବା ବିଶ୍ୱାସୀ (ଭୃତ୍ୟ)—
निमक साचा Faithful or grateful; loyal (servant)
नमकसना, नमकहलाल true to one's salt.

ନିମକ ଛଚ୍(ଚା), ନିମକ ଛଚ୍ଚା, ନିମକ ସଚ୍ଚା,
ନିମକ ସଚ୍ଚିଆ, ନିମକ ସଚ୍ୟା, ନିମକ ସଚ୍ଚକ } ଅନ୍ୟରୂପ
କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷର ଚାକର ଚୂଡ଼ୁ ବିଶ୍ୱାସୀ, ଚୂଡ଼ୁ ନିମକ ସଚ୍ଚା ।
[ନିମକ ସଚ୍(ଚେ)ଇ, ନିମକ ସଚ୍ଚାପଣ—ବି] ଫକୀର ମୋହନ ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ନିମକ ହରାମ୍—ବୈଦେ. ବିଣ—(ଫା. ନମକ୍ ହରାମ୍)—
Nimaka harām ଯେ ପ୍ରଭୁର ଦାନା ଖାଇ କୃତଘ୍ନତା କରେ;
ନିମକ ହରାମ କୃତଘ୍ନ (ଭୃତ୍ୟ)—Ungrateful; disloyal;
नमक हराम treacherous (servant).
ନିମକ ହାରାମ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ ଆମ୍ଭେମାନେ କେମାନ୍ ନିମକହରାମ୍ ।
ନିମକା ହାରାମ୍ } ଉକାର ସଂଯୋଗ ବିନା ।

ନିମକହରାମ୍ ଜାଗିରଦାର୍—ବୈଦେ. ବି ଫା.—ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅପକାର କରିବା
Nimakaharām jāgiridār ଯୋଗୁଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବିପକ୍ଷଙ୍କ ଠାରୁ
ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ଜାଗିର ପାଇଥିବା ନିମକହରାମ ଭୃତ୍ୟ—
A service-tenureholder who has got his tenure as a reward from his master's enemy for his perfidious action.

[ଦ୍ର—ମରହଟ୍ଟାଙ୍କର ଜ୍ୱଳନ୍ତାଗ୍ନିବୃତ ରାଜ୍ୟର ଚଲକା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସୀମାନ୍ତରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଚଲକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ମାଲୁଦ ଦ୍ୱୀପରୁ ପ୍ରଥମେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଜାଗିରସ୍ୱରୂପ ପାଇଥିଲେ । ୧୮୦୩ ସାଲରେ ସେହି ମରହଟ୍ଟା ଜାଗିରଦାର୍ ଇଂରେଜ ସୈନିକ-ମାନଙ୍କୁ ରାସ୍ତା ଶିଡ଼ି ଦେଇ ସକଳ ରହସ୍ୟ ଖୋଲି ଦେଇଥିବାରୁ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କଠାରୁ ଏହି ନାମ ପାଇଥିଲେ ।]

ନିମକ ହ(ହା)ରାମୀ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନମକ୍ ହରାମୀ)—
Nimaka ha(hā)rāmī ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟରେ ଭୃତ୍ୟର କୃତଘ୍ନତା—
ନିମକହରାମୀ Ingratitude of a servant to a master;
नमकहरामी disloyalty; perfidy; treachery of a servant.

ନିମକ ହରାମୀ ଜାଗିର୍(ରି)—ବୈଦେ.ବି. (ଫା. ନମକ୍ ହରାମୀ ଜାଗୀର୍)
Nimaka harāmī jāgir(ri) —ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅପକାର କରିବା
(ନିମକହରାମ ଜାଗିର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯୋଗୁଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶତ୍ରୁଠାରୁ
ନିମକହରାମ୍ ଭୃତ୍ୟ ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ଯେଉଁ
ଜାଗିର ପାଇ ଥାଏ—Service-tenure got by a servant as a reward from the enemy of his master for betraying the latter.

ନିମକ ହଲାଲ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ନିମକ୍+ଆ.ହଲାଲ)—
Nimaka halāl ନିମକ ସଚ୍ଚା (ଦେଖ)
(ନିମକହାଲାଲ—ବି) Nimaka sachchā (See)

ନିମ କାଠି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିମ୍+କାଷ୍ଠ)—୧ । ନିମଡାଳର କ୍ଷୁଦ୍ର
Nima kāṭhi ଡାଙ୍ଗ—1. Twig from a small branch
ନିମକାଠି of a Nimba tree.
୨ । ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ଫୋଡ଼ା ଯାଇଥିବା କାନ ଓ ନାକର ଛିଦ୍ରରେ ଅଳଙ୍କାର ଅଭାବରେ ଦିଆଯାଇ ଥିବା ନିମ୍ବକାଠି—2. A small bit of nimba twig thrust into the bore of the nose or ear so that it remains open.
ଅଳଙ୍କାର ମଧ୍ୟେ ନାକରେ ନିମ୍ବକାଠି ଥାନେ । ଚଗ ।

[ଦ୍ର—କାନ ଓ ନାକରେ ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରାଯାଇ ଥିବା ଫୋଡ଼ା ବା ବିନ୍ଧରେ ଯଦି ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧା ନ ହୁଏ ତେବେ କେତେଦିନ ପରେ ତାହା ବୁଜି ବା ବୋର ହୋଇଯାଏ । ଏଥିପାଇଁ ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ରନ୍ଧ୍ରରେ ଖଣ୍ଡିଏ ନିମକାଠି ବା ସୋଲା ପୂରାଇ ଦିଆଯାଇ ଥାଏ ।]

ନିମକି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନମକୀନ୍; ନମକୀ) —
Nimaki ୧ । ସରକାରୀ ସଲ୍ଟ ବିଭାଗ—
ନିମକୀ 1. The Salt Department of Government.
नमकीन, निमका ୨ । ମଇଦା, ଘିଅ, ଲୁଣ, କଳାଜୀରାଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକପ୍ରକାର ଲୁଣିଆ ଗଜା—2. A kind of biscuit flavoured with salt.
ବିଣ—୧ । ନିମକ ବିଭାଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Appertaining to the Salt Department.
୨ । ଲବଣ ସଂଯୁକ୍ତ; ଲବଣ ଘଟିତ—
2. Seasoned with salt.
୩ । ଲୁଣିଆ; ଖାରିଆ—
3. Saline; having a saline taste.

ନିମଗନ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ନିମଗ୍ନ (ଦେଖ)
Nimagana Nimagna (See)
ଖର ସୌରକରେ ଭାରକା ଯେସନ
ଅମୃତା ବସ୍ତ୍ରେ ହେଉ ନିମଗନ । ରାଧାନାଥ. ଚଲକା ।

ନିମଗ୍ନ—ସଂ. ବି. (ନି+ମସ୍‌ଜ୍ ଧାତୁ=ଡୁବିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nimagna ୧ । ବୁଡ଼ିଯାଇ ଥିବା—
(ନିମଗ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Drowned; sunk; immersed.
(ନିମଗ୍ନନ—ବି) ୨ । ଅନ୍ତଃ ପ୍ରବିଷ୍ଟ—2. Absorbed in.
୩ । ଏକାଗ୍ରଭାବରେ ନିବିଷ୍ଟ; ତନ୍ମୟ (ଚିତ୍ତ; ମନ)—
3. Devoted to a particular thing,

ନିମଗ୍ନ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିମଗ୍ନ)—୧ । ଡୁବିଯିବା—
Nimagna hebā 1. To sink down.
ନିମଗ୍ନହୋଇଥା ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋକ ବା ଚିନ୍ତାରେ ଅଭିଭୂତ ବା ଆକୁଳ
निमग्न होना ହେବା—2. To be overwhelmed with grief or anxiety.
୩ । ଏକାଗ୍ରଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରିବା—
3. To be absorbed in thought.

ନିମଗ୍ନେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତରେ; ମନୋଯୋଗ ସହକାରେ—
Nimagne Intently; very attentively.
ବିଷ୍ଣୁ ଦେବ ସଖାଗଣ ସେନ ସଙ୍ଗେଣ
ନିମଗ୍ନେ ଶୁଣନ୍ତି ହରଷ ମନେଣ । ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଗୀତା ।

ନିମଜ୍ଜକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ନି+ମସ୍‌ଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nimajjaka ଡୁବନ୍ତା; ଯେ ସମୁଦ୍ର, କୂପଆଦି ଗଭୀର ଜଳରେ ବୁଡ଼
(ନିମଜ୍ଜିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଖୋଜେ ବା ଆଣେ—Diver.

ନିମଜ୍ଜଥୁ—ସଂ. ବି. (ନି+ମସ୍‌ଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅଥୁ)—୧ । ଶୟନ—
Nimajjathu 1. Sleeping.
୨ । ଅବଗାହନ; ସ୍ନାନ. ପାଣିରେ ମୁଣ୍ଡ ବୁଡ଼ାଇ ଗାଧୋଇବା—
2. Bathing; bathing by immersion in water.
୩ । ଅନ୍ତର୍ନିବେଶ; ନିମଜ୍ଜନ; ଡୁବିଯିବା—
3. Immersion; sinking.

ନିମଜ୍ଜନ—ସଂ. ବି. (ନି+ମସ୍‌ଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nimajjana ୧ । ନିମଗ୍ନ ହେବା—1. Immersion.
୨ । ବୁଡ଼ିଯିବା—2. Sinking; drowning.
୩ । ସ୍ନାନ; ଅବଗାହନ—3. Bathing.
୪ । (ନି+ମସ୍‌ଜ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ମଜ୍ଜି ଧାତୁ+ଅନ)—
ବଳପୂର୍ବକ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇବା—
4. The act of drowning or immersing a person.

ନିମଜ୍ଜିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ମସ୍‌ଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ, ଓ ନି+ମସ୍‌ଜ୍
Nimajjita ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ମଜ୍ଜି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
୧ । ନିମଗ୍ନ—1. Drowned.
୨ । ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ଦିଆଯାଇ ଥିବା—
2. Made to sink; immersed.
୩ । ସ୍ନାତ—4. Bathed.

ନିମଜ୍ଜିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ନି+ମସ୍‌ଜ୍ ଧାତୁ; ନିମଜ୍ଜନ)—
Nimajjibā ୧ । ନିମଗ୍ନ ହେବା—1. To sink.
ନିମଜା ୨ । ଏକାନ୍ତଚିତ୍ତରେ ମଗ୍ନ ହେବା—
निमजना 2. To be intent on.

ନିମଞ୍ଜା(ଞ୍ଜେ)ଈ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗ୍ରାମଦେବୀବିଶେଷ—
Nimañjā(ñje)ī Name of a popular village-Goddess.

ନିମତା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିମନ୍ତ୍ରଣ)—ନିଉଁତା (ଦେଖ)
Nimatā Niuñtā
ତୁମ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ଘରେ ନିମତା ଦେଇ ଆସିବ ନାଁ ?
ଫକୀରମୋହନ, ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ନିମତେ—ଗ୍ରା. ଅ (ସଂ. ନିମିତ୍ତଂ)—ନିମନ୍ତେ (ଦେଖ)
Nimate Nimante (See)

ନିମତ୍ରଣ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ନିମନ୍ତ୍ରଣ)—ନିମନ୍ତ୍ରଣ—
Nimatraṇa (ନିମିନ୍ତ୍ରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) Invitation.

ନିମନ୍ତରେ—ଦେ. (ସଂ. ନିମିତ୍ତ)—ନିମନ୍ତେ (ଦେଖ)
Nimantare Nimante (See)
ନିମିତ୍ତ ଭକ୍ତ ଇଚ୍ଛାସା ନିମନ୍ତରେ
के निमित्त ରାଜା ଯେ ଥାଏ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

ନିମନ୍ତେ—ଦେ. ଅ (ସଂ. ନିମିତ୍ତଂ)—୧ । (ଅମୁକ) ଯୋଗୁଁ—
Nimante 1. Owing to; on account of; for the sake of.
ନିମିତ୍ତ
के निमित्त ୨ । (ଅମୁକ) ପାଇଁ; ଲାଗି—2. For.
୩ । (ଅମୁକର) ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ—3. For the purpose of; with a view to.

ନିମନ୍ତେଣ—ଦେ. ଅ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ନିମିତ୍ତଂ)—ନିମିତ୍ତ (ଦେଖ)
Nimanteṇa Nimitta (See)

ନିମନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି (ନି+ମନ୍ତ୍ର୍ ଧାତୁ=ଡାକିବା+ଭାବ. ଅ)—
Nimantra ନିମନ୍ତ୍ରଣ (ଦେଖ)—Nimantraṇa (See)

ନିମନ୍ତ୍ରକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନି+ମନ୍ତ୍ର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ
Nimantraka କରେ—Inviting; one who invites
(ନିମନ୍ତ୍ରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) guests to a feast.

ନିମନ୍ତ୍ରଣ—ସଂ. ବି (ନି+ମନ୍ତ୍ର୍ ଧାତୁ=ଡାକିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nimantraṇa ୧ । ଭୋଜନ ବା ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇ ସବିଧି ଆହ୍ୱାନ—1. Ceremonial or formal invitation to a dinner or social function.
(ଯଥା—ମଉଳା ନିମନ୍ତ୍ରଣ; ଜୋଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଇତ୍ୟାଦି ।)
୨ । ଆବାହନ; ଆହ୍ୱାନ; ଡାକ; ଡାକରା—
2. A call; summons.
[ଦ୍ର—ସଚରାଚର ଭୋଜନ ନିମିତ୍ତ ଆହ୍ୱାନ ଅର୍ଥରେ 'ନିମନ୍ତ୍ରଣ' ଶବ୍ଦ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ପ୍ରତ୍ୟୁତ ଯାହାର ଅକଉଣରେ ପ୍ରତ୍ୟବାୟ ହୁଏ ତାହାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କୁହାଯାଏ ଓ ଯାହା ନ କଲେ ପ୍ରତ୍ୟବାୟ ନ ହୁଏ ତାହା ଆମନ୍ତ୍ରଣ ।]

ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ନିମନ୍ତ୍ରଣ) ସାଦର ଆହ୍ୱାନ କରିବା—
Nimantraṇa karibā To invite.
ନିମନ୍ତ୍ରନକରା **निमंत्रनकरना**

ନିମନ୍ତ୍ରଣ କାର୍ଡ଼—ଦେ. ବି (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ; ସଂ. ନିମନ୍ତ୍ରଣ
Nimantraṇa kārīḍa ଓ ଇଂ. କାର୍ଡ଼)—ଉତ୍ସବାଦି
(ନିମନ୍ତ୍ରଣ କାର୍ଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉପଲକ୍ଷରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ
ନିମନ୍ତ୍ରନ କାର୍ଡ଼ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଯିବା ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ
निमंत्रन कारड ପଟା କାଗଜ ବା କାର୍ଡ଼—
Invitation card.
[ଦ୍ର—ଆଜିକାଲି ନବ୍ୟ ସଭ୍ୟତାଦୀକ୍ଷିତ ଓ କେତେକ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରୀତି ଅନୁସାରେ କାର୍ଡ଼ ବା ପତ୍ରଦ୍ୱାରା ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ପ୍ରଥା ଚଳାଉଅଛନ୍ତି ।]

ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ର—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିମନ୍ତ୍ରଣ+ପତ୍ର)—
Nimantraṇa patra ୧ । ଉତ୍ସବାଦିରେ ଯୋଗ ଦେବା ନିମନ୍ତ୍ରେ ବନ୍ଧୁ ଆଦିଙ୍କ ଠାକୁ ପ୍ରେରିତ ଅନୁରୋଧ ପତ୍ର—
1. Invitation letter; a letter of invitation.
୨ । (ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି; ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ)—କଚେରୀଆଦିରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାପାଇଁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟକୁ ପଠାଯିବା ଆଦେଶପତ୍ର; ସମନ—
2. (Hindu law) Summons (Apte).

ନିମନ୍ତ୍ରିତ—ସଂ. ବିଣ (ନି+ମନ୍ତ୍ର୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଆହୂତ—
Nimantrita Summoned.
(ନିମନ୍ତ୍ରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରା ଯାଇଅଛି—
2. Invited.

ନିମନ୍ତ୍ରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ)—(ସଂ. ନି+ମନ୍ତ୍ର୍ ଧାତୁ)—
Nimantribā ୧ । ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା—
ନିମନ୍ତ୍ରା **निमंत्रना** 1. To invite.
୨ । ଔଷଧ ବା ତାନ୍ତ୍ରିକ ପ୍ରୟୋଗାର୍ଥ ବୃକ୍ଷାଦି ନିକଟକୁ ଯାଇ ତାକୁ ସଜୀବ ଜ୍ଞାନକରି ଆବାହନ କରିବା—
2. To invite a tree or inanimate being formally by means of incantations.

ନିମନ୍ତ୍ର୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ (ନି+ମନ୍ତ୍ର୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Nimantrya ଯାହାଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯିବ—
(ନିମନ୍ତ୍ର୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) To be invited or called.

ନିମ ପିତା—ଦେ. ବିଣ—ନିମ ପତ୍ର ପରି ତିକ୍ତସ୍ୱାଦବିଶିଷ୍ଟ—
Nima pitā Of a bitter taste (like the Nimba leaves).
(ନିମ୍ପିତା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ତିକ୍ତନୀ **तीतशाग** ବି—ନିମପତ୍ରକୁ ଭାଜି ମିଶାଇ ତିକ୍ତ କରାଯିବା ତିକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ—
Curry made bitter by adding fried Nimba leaves to it.

ନିମ ଭାଜି—ଦେ. ବି (ସଂ. ନିମ୍ବ+ଭର୍ଜିତ)—ନିମ ପତ୍ରର ଭଜା—
Nima bhāji Roasted or fried Nimba leaves.
ନିମଭାଜା **नीमभाजी**

ନିମୟ—ସଂ. ବି (ନି+ମି ଧାତୁ=ମାପିବା+ଭାବ. ଅ)—
Nimaya ୧ । ବିନିମୟ; ବଦଳ—
1. Exchange; barter.
୨ । ପରିବର୍ତ୍ତନ—2. Change; alteration.

ନିମସାର—ଦେ. ବି (ସଂ. ନୈମିଷାରଣ୍ୟ)—
Nimasāra ନୈମିଷାରଣ୍ୟ (ନଦେ) (ଦେଖ)
Naimishāraṇya (See).

ନିମ ହଳଦୀ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନିମ୍ବ ଓ ହରିଦ୍ରା)—
Nima haladī ନିମ ପତ୍ର ମିଶାଇ ବଟା ଯାଇଥିବା ହଳଦୀ—
(ନିମ୍ବହଳଦୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Turmeric paste mixed with
ନିମହଳଦ **नीमहलदी** margosa leaves.
[ଦ୍ର—କାଛୁ କୁଣ୍ଡିଆ ବା ବସନ୍ତ ହେଲେ ରୋଗୀର ଦେହରେ ନିମ ହଳଦୀ ଲଗାନ୍ତି । ବସନ୍ତ ରୋଗାକ୍ରମଣର ନବମ ବା ଦ୍ୱାଦଶ ଦିବସରେ ରୋଗୀ ନିମ ହଳଦୀ ଲଗାଇ ସ୍ନାନ କରେ ।]

ନିମା—ଦେ. ବି. ସୁଂ—୧ । ନିମାଇ (ଦେଖ)
Nimā Nimāi (See).
୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ)—ନିମାଇ (ଦେଖ)
2. Nimāī (See).

ନିମା **नीमा** ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ଲୁଙ୍ଗି ତଳେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଲୁଙ୍ଗି—
A kind of long under-garment.

ପିନ୍ଧିଥିବା ଜାମା ନିମାପ୍ରଭ
ଗୁପତ ଅଙ୍ଗ ଢାଙ୍କିଲେ ଝଲକ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ । କବିତା

[ଦ୍ର—ନିମାକୁ ଜାମାର ତଳେ ମୁସଲମାନ୍‌ମାନେ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଏହାର ବେକ ପାଖେ ବୋତାମ ନ ଥାଏ ଓ ଏହା ଅଣ୍ଟା ଉପରକୁ ଲମ୍ବି ଥାଏ । ଏହାର ହାତ (ଆସ୍ତୀନ୍) ଅଧା । ଏହାର ଦୁଇପାଖରେ କଲି ଥାଏ—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର
ଭାଷାକୋଷର ୩ୟ ଖଣ୍ଡରେ 'ଜାମାନିମା' ଶବ୍ଦର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ରୂପେ 'ନିମା' ଶବ୍ଦକୁ ଜାମାର ଅନର୍ଥକ ସହଚର ଶବ୍ଦ ବୋଲି ଯାହା ଲେଖା ଯାଇଅଛି ତାହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ।]

ନିମାଇ—ଦେ. ବି—୧ । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ମାତୃଦତ୍ତ ନାମ—
Nimāi 1. A name by which Śrī Chaitanya was called.
(ନିମେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ନିମାଇ ୨ । ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
2. A name given to males.
[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଅପତ୍ୟଅଣ୍ଟା ପିଲାଙ୍କୁ 'ନିମାଇ' (=ନିମ ପତ୍ର ତିକ୍ତ) ନାମ ଦିଆଯାଏ । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ମାଆ ତାଙ୍କୁ ନିମାଇ ନାମ ଦେଇଥିଲେ ।]

ନିମାଇ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—ଦେ. ବି—ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ଶବ୍ଦା ନାମ—
Nimāi sannyāsī A name by which Chaitanya was fondly called.
ନିମାଇ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ

ନିମାଈ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ନିମୀୟା)—ଗ୍ରାମଦେବୀବିଶେଷ—
Nimāī Name of a popular Goddess

ନିମାଉତ(ତି)—ଦେ. ବି—ନିମ୍ବାଦିତ୍ୟ ବା ନିମାର୍କଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବୈଷ୍ଣବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ—A sect of Baishṇabas.
ନିମାଇଂ **निमावत** [ଦ୍ର—ନିମ୍ବାଦିତ୍ୟ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]
(ନିମଉତ[ତି], ନିମାଇତ[ତି], ନିମାଏତ[ତି]—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିମାଜ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ନିମାଜ୍ ହୁ. ଶ.)—
Nimāja (etc) ନମାଜ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
ନମାଜ **निमाज** Namāja etc (See)

ନିମାଜୀ—ବୈଦେ. ବିଣ ଓ ବି. (ଆ.)—ନମାଜୀ (ଦେଖ)
Nimājī Namājī (See)
ନମାଜୀ **निमाजी** (ନିମାଜଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିମାନ—ସଂ. ବି. (ନି+ମା ଧାତୁ=ମାପିବା+କରଣ. ଅନ)—
Nimāna ୧ । ମୂଲ୍ୟ; ଦାମ—1. Price; value.
୨ । ପରିମାଣ; ମାପ—
2. Measure (M. W.).
ଦେ. ବିଣ—ସମାନ—Equal.

ନିମାନୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସଂସ୍କୃତ) ଅ—ମୋଟେ; ଆଦୌ; ଜମାରୁ—
Nimānu At all.

ନିମାୟା—ପ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ନିମାୟ)—୧ । ଅମାୟିକ—
Nimāyā 1. Simple.
ନିମାୟା ୨ । ସରଳ—2. Guileless; frank.
निमाया, निर्मोह (ଯଥା—ନିମାୟା ପୁରୁଷ ।)

ନିମାୟା ପୁରୁଷ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିମାୟ ଓ ପୁରୁଷ)—ଅମାୟିକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Nimāyā purusha Guileless person.

ନିମାସ୍ତିନ୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା.)—ନିମ୍ ଅସ୍ତିନ୍ (ଦେଖ)
Nimāstin Nim āstin (See)

ନିମି—ସଂ. ବି. (ନାମ)—୧ । ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ ବଂଶଜାତ; ଦଶରଥଙ୍କର ପୂର୍ବ-
Nimi ପୁରୁଷ—Name of a king; ancestor of king Daśaratha and son of Ikshwāku.
[ଦ୍ର—ନିମି ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ନିଜର ଦେହକୁ ହରାଇ-ବାରେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ବରରେ ସେ ସବୁ ଜୀବଙ୍କର ଆଖିର ପଲକରେ ରହିଲେ; ଏଥିପାଇଁ ଆଖିର ପଲକର ନାମ ନିମିଷ । ହୁ.ଶ]

୨ । ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ ଋଷିଙ୍କ ପୁତ୍ର (ମହାଭାରତ)—
2. Name of a son of sage Dattātreya. (M.W)
୩ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସର୍ପିଣୀର ଏକବିଂଶ ଜୈନ ଅର୍ହତ୍—
3. Name of the 21st. Jaina Arhat of the present Abasarpiṇī. (M. W)
୪ । ଭଜମାନ ଋଷିଙ୍କ ପୁତ୍ର—
4. Name of a son of sage Bhajamāna.(M.W)
୫ । ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ପୁତ୍ର—
5. Name of a son of Daṇḍapāṇi. (M.W)
୬ । ଦ୍ୱାଦଶ ଲକ୍ଷିତ ଦାନବବିଶେଷ—
6 Name of a Dānaba.
୭ । ଆଖି ପିଇଡ଼ା—7. The shutting and opening of the eyes; twinkling (M. W.)

ନିମିକ—ବୈଦେ. ବି. ଓ ବିଣ.—ନିମକ (ଦେଖ)
Nimiki Nimaki (See)

ନିମିଟି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ଛୋଟ ଡାଉଁଶ—
Nimiti A kind of small gadfly.

ନିମିଟି ବାଘ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ଛୋଟ ବାଘ;
Nimiti bāgha ନେପାଳୀ ବାଘ—A kind of small leopard.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ରାତିରେ ଘରେ ପଶି ଛେଳି, ମେଣ୍ଢା, ବାଛୁରୀ, ଶିଶୁ ଆଦିଙ୍କ ଉଣ୍ଡି ଚିପି ମାରି ପକାନ୍ତି ଓ ଉଣ୍ଡିର କଣାରେ ମୁହଁ ଲଗାଇ ରକ୍ତ ପିଇସାରି ଶବକୁ ବୋହି ନେଇ ଜଙ୍ଗଲକୁ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି (ଗଡ଼ଜାତବାସିନୀ. ୬୮.୬. ୧୯୩୦)]

ନିମିତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି.—ନିମନ୍ତ୍ରଣ—
Nimitā Invitation.
(ଯଥା—ଆପେ ନିମ୍ବୀରକୁ ଆପଣା ଘର ଉତରକୁ ନିମିତା କରି ଡାକି ଆଣିଛି । ସହକାର ପତ୍ରିକା ।)

ନିମିତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି.—ନିମିତ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nimita (etc) Nimitya etc (See)

ନିମିତା ନିମିତ—ଦେ. ବି. (ସହଜର ଶବ୍ଦ)—୧ । ପାଣିଗ୍ରହଣ
Nimitā nimita ଶୁଭାନୁଷ୍ଠାନ ବା ଉତ୍ସବ; ବିବାହ ବ୍ରତ ଆଦି ଶୁଭକର୍ମମାନ—1. Social ceremonies.
୨ । ଉତ୍ସବ ଓ ବ୍ରତାଦି—
2. Festivals and religious ceremonies.
न्योतान्योती; परस्त्योहार
(ନିମିତାନିମିତ୍ୟ; ନିମିତ୍ୟାନିମିତ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିମିତ୍ତ—ସଂ. ବି. (ନି+ମିଦ୍ ଧାତୁ=ସ୍ନିଗ୍ଧ ହେବା+କରଣ. ତ)—
Nimitta ୧ । ହେତୁ; କାରଣ—1. Cause; reason; ground.

ଏ ନିମିତ୍ତ ମାତ୍ରକୁ ପାର୍ଥ ହାତେ ବଧ,
ହେବେ କଣ୍ଠ,ବୋଲ ସହିତ ହେଲ ବୋଧ । ଭୂଷସଂହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

୨ । ଉପଲକ୍ଷ—2 Occasion.
୩ । ଅଭିପ୍ରାୟ; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—3. Motive; intention.
୪ । ପ୍ରୟୋଜନ—4. Need; necessity.
୫ । ଲକ୍ଷଣ; ଚିହ୍ନ—
5. Sign; mark; indication; token.
୬ । ଉତ୍ପତ୍ତି—6. Source; rise.
୭ । ଶକୁନ; ଶୁଭାଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ; ଯେଉଁ ଲକ୍ଷଣଦ୍ୱାରା ଘଟନା ଘଟିବା ପୂର୍ବରୁ ଶୁଭାଶୁଭ ସୂଚିତ ହୁଏ—
7. Omen; premonitory sign.
୮ । ଦାଗ—8. Spot; speck.
୯ । ଶରବ୍ୟ; ଲକ୍ଷ୍ୟ—9. Aim; target; butt.
୧୦ । (ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର) କୌଣସି ଘଟନାର ମୁଖ୍ୟ ବା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କାରଣ—10. (Hindu philosophy) Instrumental or efficient cause (opposed to ଉପାଦାନ the operative or material cause). (M. W.)
୧୧ । ପ୍ରକାଶ୍ୟ କାରଣ—
11. Any apparent cause (Apte).

ଦେ. ଅ—୧ । ନିମନ୍ତେ—1. For; on account of.
୨ । ଲାଗି; ପାଇଁ—2. For the sake of.
୩ । ହେତୁରୁ; କାରଣରୁ—3. Owing to.

ଦେ. ବି—ନିମିତ୍ୟ (ଦେଖ)—Nimitya (See)

ନିମିତ୍ତକ—ସଂ. ବି. (ନିମିତ୍ତ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Nimittaka ୧ । ନିମିତ୍ତ; କାରଣ—1. Cause.
୨ । ଚୁମ୍ବନ—2. Kissing.
ବିଣ—ଜନିତ; ଉତ୍ପନ୍ନ—
Caused; occasioned; produced.

ନିମିତ୍ତ କାରଣ—ସଂ. ବି—୧ । ଉପକରଣ; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉପାଦାନ
Nimitta kāraṇa କାରଣ; କର୍ତ୍ତା ଯାହା ସାହାଯ୍ୟରେ କର୍ମ ସାଧନ କରେ; ସମବାୟୀ ଓ ଅସମବାୟୀ କାରଣ ଭିନ୍ନ ଉପାଦାନ କାରଣ—
Instrumental cause; immediate agent.

(ଯଥା—ବଢ଼େଇ (କର୍ତ୍ତା) ହଳିଆର ଦ୍ୱାରା (ନିମିତ୍ତ କାରଣ ଦ୍ୱାରା) ଚକ୍ର (କର୍ମ) ତିଆରି କଲା । ଏ ସ୍ଥଳରେ ଯେଉଁ କାଠ ଦ୍ୱାରା ଚକ୍ର ତିଆରି ହେଲା ତାହା ସମବାୟୀ କାରଣ ଓ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କାଠମାନଙ୍କର ସଂଯୋଗ ଅସମବାୟୀ କାରଣ ଓ ହଳିଆର ନିମିତ୍ତ କାରଣ ।)

ନିମିତ୍ତ କାଳ—ସଂ. ବି—ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ—
Nimitta kāla Fixed time.

ନିମିତ୍ତକୃତ୍—ସଂ. ବି. (ନିମିତ୍ତ=କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ଏହାର ଶବ୍ଦ
Nimittakṛut ଶୁଭ ଅଶୁଭ ଶକୁନ ଜ୍ଞାପକ ଥିବାରୁ)—
କାକ; କୁଆ—A crow; a raven.

ନିମିତ୍ତଜ୍ଞ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ନିମିତ୍ତ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nimittajña ଦୈବଜ୍ଞ; ଗଣକ—
(ନିମିତ୍ତଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) A seer; astrologer, an auger.
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ଶକୁନ ବିଷୟ ଜାଣେ—1. Versed in the interpretation of omens.

୨ । ଯେ କାରଣ ଜାଣେ—
2. Having knowledge of the causes.

ନିମିତ୍ତତା—ସଂ. ବ (ନିମିତ୍ତ+ତା)—କାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧ—
Nimittatā Casualty
(ନିମିତ୍ତତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିମିତ୍ତ ଧର୍ମ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିମିତ୍ତ+ଧର୍ମ)—
Nimitta dharma ୧ । ପାପ ମାର୍ଜନା—1. Absolution.
୨ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—2 Expiation.

ନିମିତ୍ତବିତ୍—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ନିମିତ୍ତ+ବିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Nimittabit ନିମିତ୍ତଜ୍ଞ (ଦେଖ)—Nimittajñā (See)

ନିମିତ୍ତ ମାତ୍ର—ସଂ. ବ—କାରଣ ମାତ୍ର; କାରଣ ରୂପେ ପ୍ରତୀୟମାନ—
Nimitta mātra Immediate cause; patent cause; apparent cause.

[ଦ୍ର—'କ' ସଙ୍ଗେ 'ଖ' ର କଳହକାଳରୁ ବିବାଦ ଅଛି, ତେ 'କ'କୁ ଯବତ କରିବା ପାଇଁ 'ଖ' ନିମିତ୍ତ ଖୋଜୁଛି । ଦିନେ ହଠାତ୍ ବାଟରେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଅଜାଣତରେ 'କ'ର ଦେହ 'ଖ'ର ଦେହରେ ବାଜି ଗଲା । ଏଥିରେ 'ଖ' କୋପାନ୍ୱିତ ହୋଇ 'କ'କୁ ପ୍ରହାର କଲା । ଏଠାରେ 'କ'ର ଦେହ 'ଖ'ର ଦେହରେ ବାଜିବା ଏ ମାତ୍ରର ନିମିତ୍ତ ମାତ୍ର ହେଲା ।]

ନିମିତ୍ତେ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନିମିତ୍ତଂ)—ନିମନ୍ତେ (ଦେଖ)
Nimitte Nimante (See)

ନିମିତ୍ୟ—ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. ନିମନ୍ତ୍ରଣ)—୧ । ପାରିବାରିକ ଶୁଭାନୁଷ୍ଠାନ—
Nimitya 1. Family ceremonies and festivals.
ନିମନ୍ତ୍ରଣ, ଭୋଜ ୨ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସ୍ଥାନରେ
ତମୋହାର ଭୋଜନାର୍ଥ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ—
(ନିମିତ୍ୟଘର—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Invitation to a dinner.
୩ । ଭୋଜି—3. Feast.
୪ । ଆଶୀର୍ବାଦଘର; ଦୁର୍ବାକ୍ଷତ ଅନୁଷ୍ଠାନ—
4. Consummation of marriage.
ପ୍ରା. ଅ. (ସଂ. ନିମିତ୍ତଂ)—ନିମନ୍ତେ; ପାଇଁ—For.

ନିମିତ୍ୟ ଗ୍ରାହୀ—ଦେ. ବଣ—ମାଙ୍ଗଳିକ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଗୃହକର୍ତ୍ତା—
Nimitya grāhī The host in a festival.
ନିମିତ୍ତର ଭାଗୀ, କର୍ତ୍ତା ମୋଜୀ

ନିମିତ୍ୟ ଚଳା(ଲେ)ଇବା—ପ୍ରା.କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ଉତ୍ସବରେ ଗୃହସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ
Nimitya chalā(le)ibā ସାହାଯ୍ୟଦେଇ ତାହା ସମାଧା କରାଇବା—
ଭୋଜ ସଂଭାଳନା 1. To help the host in bringing a festival to a successful termination.
ନିମିତ୍ୟ ଚଳିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ନିମିତ୍ୟ ଚଳା(ଲେ)ଇବା }
୨ । ଉତ୍ସବରେ ଗୃହସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା—
2. To render help to the host of a festival.

ନିମିତ୍ୟ ପର୍ବ—ପ୍ରା. ବ. (ସହଜର ଶବ୍ଦ)—ନିମିତ୍ତା ନିମିତ୍ୟ (ଦେଖ)
Nimitya parba Nimitā nimitya (See)

ନିମିତ୍ୟରେ—ପ୍ରା. ଅ—ନିମନ୍ତେ (ଦେଖ)
Nimityare Nimante (See)

ନିମିନ୍ତ୍ରଣ—ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. ନିମନ୍ତ୍ରଣ)—ନିମନ୍ତ୍ରଣ—
Nimitraṇa Invitation.

ନିମିଷ—ସଂ. ବ. (ନି+ମିଷ୍ ଧାତୁ—ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା କରିବା; ଆଖି ପିଟିବା +ଭାବ. ଅ)—
Nimisha
(ନିମେଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଆଖି ପିଟିବା; ଚକ୍ଷୁପଲକ; ଆଖିବୁଜିବା—
1. Twinkling of the eye; shutting of the eye; wink.
୨ । ନିହିମାତ୍ର ସମୟ; ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ସମୟ; ଆଖି ପିଟିବାକୁ ଯେତିକି ସମୟ ଲାଗେ ସେତିକି ସମୟ—
2 A moment; twinkling; twinkle; an instant.
୩ । ବିଷ୍ଣୁ—3. Bishṇu.

ନିମିଷ କ୍ଷେତ୍ର—ସଂ. ବ—ନୈମିଷାରଣ୍ୟ (ଦେଖ)
Nimishakshetra Naimishāraṇya (See)

ନିମିଷିତ—ସଂ. ବ. (ନି+ମିଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ)—ଆଖି ପିଟିବା—
Nimishita Momentary shutting of the eye; blink.
ସଂ. ବଣ—ନିମୀଳିତ (ଚକ୍ଷୁଃ)—Closed (eyelid).

ନିମିଷେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ଆଖି ପିଟିବା ମାତ୍ରକେ—
Nimishe 1. At the twinkling of an eye.
ଏକନିମିଷ ଯେବେ ବଦ୍ୟଦିଗେ ବଗେ ନିଯନ୍ତ ନିମିଷେ ମିଗେ
ଏକନିମିଷ ବେଗେ ଉସ୍ କଲ ଅଗେ ଅଗେ—ଭାଗ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି
୨ । ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମାତ୍ର—2. Only a moment

ନିମୀଳ—ସଂ. ବ. (ନି+ମୀଲ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ନିମୀଳନ (ଦେଖ)
Nimīla Nimīlana (See)

ନିମୀଳକ—ସଂ. ବଣ. (ନି+ମୀଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯାହା ମୁଦ୍ରିତ
Nimīlaka କରେ—Which shuts; shutting.
(ନିମୀଳିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ. (ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ସଙ୍କୋଚକ ପେଶୀ; ଯେଉଁ ପେଶୀ ଉଦ୍ଭିଦସ୍ଥ ଶରୀରର ଛିଦ୍ରକୁ ମୁଦ୍ରିତ କରେ—
A sphincter; contracting muscle.

ନିମୀଳନ—ସଂ. ବ. (ନି+ମୀଲ୍ ଧାତୁ=ଆଖି ବୁଜିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nimīlana ୧ । (ଆଖି) ବୁଜିବା; ମୁଦିବା—1. Closing or
(ଉନ୍ମୀଳନ—ବିପରୀତ) shutting (as of the eyes); winking.
୨ । ନିମେଷ, ନିମିଷମାତ୍ର ସମୟ; କ୍ଷଣ—
2. Twinkling of the eye; an instant.
୩ । ଫୁଟିଲା ଫୁଲର ମୁଦି ହେବା—
3. Closing of a flower.
୪ । ସଙ୍କୋଚନ—4. Contracting.
୫ । ମୋହ—5. Stupefaction; fainting.
୬ । ସମ୍ମୋହନ—6. Fascination; enchantment.
୭ । ମରଣ—7. Death.
୮ । (ଣିଜନ୍ତ+ଭାବ ଅନ) ବନ୍ଦ କରିବା; ମୁଦ୍ରିତ କରିବା—
8. Closing; shutting.

ନିମୀଳିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିମୀଳକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nimīlikā ୧ । ବ୍ୟାଜ; ଛଳ—1. Pretence.
୨ । ନିମୀଳନ; ଅଖିମିଟିକା—
2 Winking; twinkling.
ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନିମୀଳକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
The feminine of Nimīlaka.

ନିମୀଳିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ମୀଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ମୁଦ୍ରିତ—
Nimīlita 1. Closed; shut.
୨ । ସଙ୍କୁଚିତ—2. Contracted.
୩ । ଆଚ୍ଛାଦିତ—3. Covered.
୪ । ମୃତ—4. Dead.
୫ । ନିଶ୍ଚଳ—5. Still; motionless.
୬ । ବିମୋହିତ—6. Fascinated; stupefied.
୭ । ମୂର୍ଚ୍ଛିତ—7. Fainted.
୮ । ଅବନତ—8. Bent.
୯ । (ଣିଜନ୍ତ+କର୍ମ ତ) ଯାହା ମୁଦ୍ରିତ କରାଯାଇଅଛି—
9. Which has been shut up.
ସଂ. ବି. (+ଭାବ. ତ) ନିମୀଳନ—
Closing; winking; twinkling.

ନିମୁଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଅନାଥ—1. Protectorless.
Nimuṇḍiā ୨ । ବନ୍ଧୁହୀନ—2. Friendless.
(ନିମୁଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ନିରାଶ୍ରୟ—3. Helpless.
ନିମୁଡ଼ିଆ, ନିମୁଡ଼େ, ନିମୁଡ଼ୀ ୪ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ—4. Forlorn.
अनाथ ନିମୁଣ୍ଡୀ ଲୋ ତୋର କେହି ନାହିଁ! ମୋର କେହିନାହିଁ ମେଢ଼ ମାଡ଼ି ହୋଇ ଶୋ—ଭଗ ।
୫ । ଅଭିଭାବକହୀନ—5. Guardianless.

ନିମୂଳ—ସଂ ବିଣ—ମୂଳରହିତ; ମୂଳହୀନ (ହି. ଶ.)—
Nimūla Rootless.
ସଂ. ବି—ପ୍ରକାଶନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Exhibition; manifestation.

ନିମେଷ—ସଂ. ବି—ନିମିଷ (ଦେଖ)
Nimesha Nimisha (See)

ନିନକ ବୋଇଲେ କେ ଶୋଇଲେ ନିମେଷ
ନ ପଶାଏ ଏହା ଜାଣ କ ଋଷି ଇଶ । କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ନିମେଷକ—ସଂ. ବି. (ନିମେଷ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—୧ । ନିମିଷ (ଦେଖ)
Nimeshaka 1. Nimisha (See)
୨ । (ନି+ମିଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) ଖଦ୍ୟୋତ—
2. Firefly.

ନିମେଷକୃତ୍—ସଂ. ବି. (ନିମେଷ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ଯାହା ଅଖିକୁ ବୁଜାଇ ଦିଏ)—ବିଦ୍ୟୁତ୍; ବିଜୁଳୀ—
Nimeshakṛut Lightning.

ନିମେଷଣ—ସଂ. ବି. (ନି=ନାହିଁ+ମିଷ୍ ଧାତୁ=ବୁଜିବା+ଭାବ. ଅନ)-
Nimeshaṇa ୧ । ଚକ୍ଷୁରୁନ୍ମୀଳନ; ଅଖି ଫିଟେଇବା—
1. Opening of the eyelids.
୨ । (ନି+ମିଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ) ଅଖି ବୁଜିବା—
2. Shutting of the eyelids.

ନିମେଷ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅଖି ପିଚ୍ଛଡ଼ିବା—
Nimesha pakā(ke)ibā To twinkle the eyelids.
ଚୋଖ ମଟକାନ अख मिचना

ନିମେଷ ରୁକ୍—ସଂ. ବି. (ନିମେଷ=ଚକ୍ଷୁରୁନ୍ମୀଳନ+ରୁଚ୍ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Nimesha ruk ଜୁଳୁଜୁଳିଆ ପୋକ; ଖଦ୍ୟୋତ—Firefly.

ନିମେଷ ଶୂନ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ତୃତୀୟା ତତ୍; ନିମେଷ+ଶୂନ୍ୟ)—
Nimesha śūnya ପଲକ ରହିତ; ଅନିମେଷ; ନିର୍ନିମେଷ—
ନିମେଷହୀନ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନିମେଷରହିତ } Winkless; with a fixed or steadfast gaze; staring.

ନିମ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ମ୍ନା ଧାତୁ=ଅଭ୍ୟାସ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nimna ୧ । ତଳ; ଅନୁଚ୍ଚ; ନୀଚ—1. Low.
୨ । ଅଗାଧ; ଗଭୀର—2. Deep.
୩ । ନତ; ଖାଲୁଆ—3. Depressed; sunk.
୪ । ହୀନ—4. Base; mean.
୫ । ନିକୃଷ୍ଟ—5. Inferior.
୬ । ତଳେ ଅବସ୍ଥିତ; ଅଧସ୍ତନ—
6. Low lying; placed below; lowly.
ବି—୧ । ଉରୁସନ୍ଧି; କୋଳ—1. Lap; the part of the legs between the thighs and hips.
୨ । ପ୍ରବଣ ଭୂମି; ଅଡ଼ୁଆ—2. Precipice.
ଦେ. ବି—୧ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ବା ତଳଲିଖିତ ସ୍ଥାନ—
1. The following place.
୨ । ଭୂତଳ; ତଳ ଦେଶ—2. Ground; earth.
ନିମ୍ନ ଦେ. ବିଣ—ତଳଲିଖିତ—Written below;
नीचा specified below.

ନିମ୍ନ ଅଦାଲତ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିମ୍ନ+ଫା. ଅଦାଲତ୍)—
Nimna adālata ଅପୀଲ ଅଦାଲତଙ୍କ ନିମ୍ନସ୍ଥାନୀୟ ବା ତଳ
ନିମ୍ନ ଆଦାଲତ ଅଦାଲତ—Subordinate court;
निम्न अदालत lower court.

ନିମ୍ନଗ—ସଂ. ବିଣ. (ନିମ୍ନ+ଗମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nimnaga ୧ । ନିମ୍ନଗାମୀ; ଯାହା ତଳ ଅଡ଼କୁ ବୋହି
(ନିମ୍ନଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯାଉଅଛି; ଅଧୋଗାମୀ—
1. Flowing downwards; descending.
୨ । ଗଭୀର—2. Deep.

ନିମ୍ନଗା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିମ୍ନଗ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nimnagā ନଦୀ—A river
ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯାହା ତଳ ଅଡ଼କୁ ଗତି କରେ ବା ବୋହିଯାଏ—
Flowing downwards.

ନିମ୍ନ ଜାତି—ଦେ. ବି—୧ । ନୀଚ ଜାତି—1. Low caste.
Nimna jāti ୨ । ନୀଚ ଶ୍ରେଣୀ—2. Low class.
नीच जाति नीच जात (ନିମ୍ନ ଜାତୀୟ— ବିଣ)

ନିମ୍ନତା – ସଂ. ବି. (ନିମ୍ନ + ଭାବ. ତା) –
Nimnatā ୧ । ନୀଚତା—2. Lowness.
(ନିମ୍ନତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗଭୀରତା—2. Depth.
୩ । ଖାଲ—3. Depression; cavity.

ନିମ୍ନ ପ୍ରବଣ – ସଂ. ବିଣ—ନିମ୍ନଗ; ନିମ୍ନାଭିମୁଖ; ତଳ ଆଡ଼କୁ ଗତି କରୁ-
Nimna prabaṇa ଥିବା—Going downwards.
(ନିମ୍ନ ପ୍ରବଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିମ୍ନ ପ୍ରବଣତା—ବି)

ନିମ୍ନ ପ୍ରାଇମେରୀ – ଦେ. ବିଣ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର; ସଂ. ନିମ୍ନ ଓ ଇଂ.
Nimna prāimerī ପ୍ରାଇମେରୀ)—
ନିମ୍ନ ପ୍ରାଇମେରୀ ଲୋଅର୍ ପ୍ରାଇମେରୀ (ବିଦ୍ୟାଳୟ); ଯେଉଁଠାରେ
ନିମ୍ନ ପ୍ରାଇମେରୀ ଛୋଟ ଛାତ୍ରୀମାନେ ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ କରନ୍ତି—
(ନିମ୍ନପ୍ରାଥମିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Lower primary (school).

ନିମ୍ନରେ – ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ନିମ୍ନ)—
Nimnare ୧ । ତଳେ—1. Below.
ନୀଚେ ୨ । ଏଥି ପରେ—Further on; afterwards.
ନୀଚେ

ନିମ୍ନ ଲି(ଲେ)ଖିତ – ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିମ୍ନ + ଲିଖିତ)—
Nimna li(le)khita ପରେ ଲେଖା ଯାଉଥିବା—
ନିମ୍ନ ଲିଖିତ Mentioned below; under-
ନୀଚେ ଲିଖାହୁଆ mentioned.

ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ – ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିମ୍ନ + ଶ୍ରେଣୀ)—୧ । ନିମ୍ନ ଜାତି (ଦେଖ)
Nimna śreṇī 1. Nimna jāti (See)
ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀ ୨ । ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରାଥମିକ ଶ୍ରେଣୀ—
ନିଚ ଶ୍ରେଣୀ 2. Primary class of a school.
୩ । ବିଦ୍ୟାଳୟର ନୀଚତର ଶ୍ରେଣୀ—
3. Lower class of a school.

ନିମ୍ନାଙ୍କିତ – ସଂ. ବି.—ନିମ୍ନଲିଖିତ (ଦେଖ)
Nimnāṅkita Nimna likhita (See)

ନିମ୍ନାଭିମୁଖ – ସଂ. ବିଣ.—ନିମ୍ନ ପ୍ରବଣ (ଦେଖ)
Nimnābhimukha Nimna prabaṇa (See)
(ନିମ୍ନାଭିମୁଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିମ୍ନାଭିମୁଖୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିମ୍ନେ – ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ନିମ୍ନ)—ନିମ୍ନରେ (ଦେଖ)
Nimne Nimnare (See)
ନିମ୍ନେ **ନିଚେ**

ନିମ୍ନୋଦ୍ଧୃତ – ସଂ. ବିଣ. (ନିମ୍ନ + ଉଦ୍ଧୃତ)—ଏଥି ପରେ ଉଦ୍ଧୃତ କରାଯିବା
Nimnoddhṛuta ବିଷୟ—Quoted below.

ନିମ୍ନୋନ୍ନତ – ସଂ. ବିଣ. (ଉପରୋକ୍ତ ସହତର ଶବ୍ଦ)—୧ । ଉଚ୍ଚ ନୀଚ;
Nimnonnata ଉନ୍ନତାବନତ; ଉଚ୍ଚାବଚ—1. High and low; up and down.
୨ । ବନ୍ଧୁର—2. Uneven; undulating.

ନିମ୍ବ – ସଂ. ବି.—(ନିନ୍‌ବ୍ ଧାତୁ=ପାଣି ଛୁଞ୍ଚିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nimba ନିମ୍ବ (ଦେଖ)—Nima (See)

ନିମ୍ବକ – ସଂ. ବି. (ନିମ୍ବ + ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—୧ । ନିମ୍ବ (ଦେଖ)
Nimbaka 1. Nima (See)
୨ । ମହାନିମ୍ବ (ଦେଖ)—2. Mahānimba (See)

ନିମ୍ବ ତରୁ – ସଂ. ବି.—୧ । ନିମ୍ବ (ଦେଖ)
Nimba taru 1. Nima (See)
୨ । ପାରିଭଦ୍ର; ପାଳଧୁଆ—
2. The Indian coral tree.

ନିମ୍ବ ତୈଳ – ସଂ. ବି.—ନିମ୍ବ ମଞ୍ଜିରୁ ନିଷ୍କାଷିତ ତୈଳ—
Nimba taila Oil extracted from Nimba seeds.

ନିମ୍ବାଦିତ୍ୟ – ସଂ. ବି. (ନାମ) ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ (ନିମାଉତ)
Nimbāditya ର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—Name of a Baishṇaba reformer.

[ଦ୍ର—ନିମ୍ବାଦିତ୍ୟ ବୃନ୍ଦାବନପାଖରେ ଧ୍ରୁବ ନାମକ ପାହାଡ଼ରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଏଠାରେ ଏହାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନେ ଗୋଟିଏ ମଠ ସ୍ଥାପନ କରି ଅଛନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ଜଗନ୍ନାଥ । ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଏହାଙ୍କ ନାମ ଭାସ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଅରୁଣି ଥିଲା । ଏହାଙ୍କୁ କେହି କେହି ରାଧିକାଙ୍କ କଙ୍କଣର ଅବତାର ଓ କେହି କେହି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଅଂଶରୁ ଜାତ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏ ବିଶେଷ କୃଷ୍ଣ ଭକ୍ତ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ହିନ୍ଦୀ ଭକ୍ତମାଳା ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ଥରେ ଜଣେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବା ଜୈନ ସାଧୁ ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦିନଯାକ ଶାସ୍ତ୍ରବିଚାର କରୁ କରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ନିମ୍ବାଦିତ୍ୟ ଉକ୍ତ ସାଧୁଙ୍କୁ ଭୋଜନ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିବାରୁ ସାଧୁ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପରେ ଭୋଜନ କରନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଏହା ଶୁଣି ନିମ୍ବାଦିତ୍ୟ ସ୍ୱୀୟ ସୁଚକ ବଳରେ ଅସ୍ତୋନ୍ମୁଖ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଅଟକାଇ ରଖିଲେ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ଭୋଜନ ଶେଷ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବତା ଗୋଟିଏ ନିମ୍ବ ଗଛ ଉପରେ ଅଟକି ରହିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଏହାଙ୍କ ନାମ ନିମ୍ବାଦିତ୍ୟ ବା ନିମ୍ବାର୍କ ହୋଇ ଥିଲା । ଏ ନିମାଉତ୍ ନାମକ ଗୋଟିଏ ବୈଷ୍ଣବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଆଦି ଗୁରୁ । (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)

ଏହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବୈଷ୍ଣବମାନେ ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଯୁଗଳ ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ଉପାସନା କରନ୍ତି । ଏମାନେ କପାଳରେ କେଶ ମୂଳଠାରୁ ଭ୍ରୂ ମୂଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁଇଟି ସମାନ୍ତର ଗୋପୀଚନ୍ଦନ ରେଖା ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଚିହ୍ନ ସ୍ୱରୂପ ଧାରଣ କରନ୍ତି । ଗୀତଗୋବିନ୍ଦରଚୟିତା ଜୟଦେବ ଗୋସ୍ୱାମୀ ଏହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟଭୁକ୍ତ ଥିଲେ । ମାଧବାଚାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟଭୁକ୍ତ ଥିଲେ । କେହି କେହି ନିମାଉତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ ମାଧବାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ନାମରେ ଡାକନ୍ତି ।]

ନିମ୍ବାର୍କ – ସଂ. ବି. (ନାମ)—ନିମ୍ବାଦିତ୍ୟ (ଦେଖ)
Nimbārka Nimbāditya (See)

ନିମ୍ବୁ(ମ୍ବୁ)—ସଂ. ବି. (ନନ୍‌ବ ଧାତୁ + ଉ; ଉ)—୧ । ନେମ୍ବୁ; ଲେମ୍ବୁ—
Nimbu (mbū) 1. Lemon; citron; Citrus Medica.
ସଂ. ଅମ୍ଳଜମ୍ବୀର, ବହ୍ନି, ୨ । କାଗଜୀ—2. Lime (fruit and tree.)
ଦୀପ୍ତ, ବହ୍ନିଜାତ, ଅମ୍ଳସାର
ଦନ୍ତାଘାତ, ଶୋଧନ, ୩ । ନାରଙ୍ଗ; କମଳା—
ଜନ୍ମମାତ୍ର, ରେଚନ । 3. Orange.

ନିମ୍ବୁ(ମ୍ବୁ)କ – ସଂ. ବି. (ନିମ୍ବୁ; ନିମ୍ବୁ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ନିମ୍ବୁ (ଦେଖ)
Nimbu (mbū)ka Nimbu (See)

ନିମ୍ବୁ ପାନକ—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ) (ନିମ୍ବୁ+ପାନକ)—ଛଅ ଭାଗ ଚିନି
Nimbu pānaka ସଙ୍ଗେ ଏକ ଭାଗ ଲେମ୍ବୁ ରସ ମିଶା ଯାଇ ମରିଚ ଓ ଲବଙ୍ଗ ଗୁଣ୍ଡା ପଡ଼ି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ପଣା ବା ସରବତ୍—Lemonade; lemon syrup.

ନିମ୍ଲୋଚ—ସଂ. ବି.—(ନି+ମ୍ଲୁଚ୍ ଧାତୁ+ଭାବ.ଅ)—ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଅସ୍ତହେବା
Nimlocha (ହୁ. ଶ.)—The setting of the sun.

ନିମ୍ଲୋଚନୀ—ସଂ. ବି.—(ନାମ)—ବରୁଣଙ୍କ ନଗରୀ ବା ରାଜଧାନୀ—
Nimlochanī The name of the capital of Baruṇa.
[ଦ୍ର—ଏହା ମାନସୋତ୍ତର ପର୍ବତର ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନିୟତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ=ନିବୃତ୍ତ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Niyata
୧ । ବନ୍ଧ—1. Restrained.
୨ । ଅଟକା ଯାଇଥିବା—2. Checked.
୩ । ଦମିତ; ସଂଯତ—
3. Curbed; suppressed.
୪ । ଶାସିତ—4. Controlled
୫ । ବଶୀଭୂତ—5. Subdued.
୬ । ସ୍ଥିରୀକୃତ; ସ୍ଥିର—6. Settled; fixed.
୭ । ନିଶ୍ଚିତ—7. Sure; certain.
୮ । ମନୋଯୋଗୀ—8 Attentive; intent.
୯ । ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ—9. Continent; temperate; abstemious; having self control.
୧୦ । ଅବଶ୍ୟଂଭାବୀ—10. Inevitable; unavoidable; doomed.
୧୧ । ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ; ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ—11. Incessant; continuous.
୧୨ । ନିୟମିତ; ନିୟମ ଦ୍ୱାରା ପରିମିତ—
12. Regulated; regular.
୧୩ । ସସୀମ; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—13. Limited.
୧୪ । ନିତ୍ୟ; ସର୍ବଦା ଘଟୁଥିବା—14. Perpetual; constant; eternal.
୧୫ । ନିଯୋଜିତ; ଭୈନାତ୍ (ହୁ. ଶ.)—
15. Employed; engaged; deputed.
୧୬ । ପାଳିତ (ବ୍ରତାଦି)—16. Observed; maintained (as a vow) (Apte.)
୧୭ । ସ୍ଥାପିତ; ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ (ହୁ. ଶ.)—
17. Established; set; placed.
ସଂ. ବି—୧ । ନିତ୍ୟକର୍ମ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—1. One's daily rituals; one's daily round of duties.
୨ । ଶିବ; ମହାଦେବ (ହୁ. ଶ.)—2. Śiba.
ଦେ. ବିଣ.—ଶେଷ; ଅନ୍ତିମ—Final.

ଏମନ୍ତେ ମରଣ ନିୟତ—କାଳ ହୋଇଲା ଉପଗତ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଦେ. ବି.—୧ । ମୃତ୍ୟୁ—1. Death.

ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ସ୍ଥିତ,
କରିବାକୁ ଜାଣୁଛ ହେବ ତା ନିୟତ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିଜ. ମହାଭାରତ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

୨ । ଶେଷ—2. End.
୩ । (ସଂ. ନିୟତି) ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ୍ୟ—
3 Providence; luck.
ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ନିୟତଂ) ୧ । ସତତ; ସର୍ବଦା—
1. Constantly.
୨ । ଚିରକାଳ ପାଇଁ—2. Perpetually; eternally.
୩ । ନିତ୍ୟ—3. Daily; every day.
୪ । ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ—4. Continually; uninterruptedly.
୫ । ଅବଶ୍ୟ; ଅନିବାର୍ଯ୍ୟରୂପେ—5. Inevitably.
୬ । ବଳପୂର୍ବକ—6. Forcibly (Apte).
ବୈଦେ. ବି. (ଅ. ନୀୟତ୍=ସଙ୍କଳ୍ପ; ଲକ୍ଷ୍ୟ)—

ନିୟତ **ନିୟତ**
୧ । ସଙ୍କଳ୍ପ ପାଳନ—1. Acting up to one's resolution.
୨ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ—2. Discharge of one's duties.
୩ । ବ୍ରତ ପାଳନ; ସତ୍ୟ ପାଳନ—3. Fidelity; strictly following one's vow.
୪ । ଧର୍ମାନୁମୋଦିତ ଭାବରେ ବା ବିଶ୍ୱାସର ସହକାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—4. Righteousness.
୫ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ଲକ୍ଷ୍ୟ—5. Aim; intention; motive.
୬ । ସଙ୍କଳ୍ପ; ବ୍ରତ—6. Resolution; vow.
ବିଣ.—୧ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣ—1. Dutiful.
୨ । ଧର୍ମପରାୟଣ—2 Righteous.

ନିୟତ(ତି) କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧର୍ମ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
Niyata(ti) karibā 1. To act according to righteousness.
ନିୟତ କରିବା ନିୟତ ରଖିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ଏକମାତ୍ର ଧର୍ମାନୁମୋଦିତ ପନ୍ଥାକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା—2. To stick to the righteous path.
୩ । ମନରେ ସତ୍‌ସଙ୍କଳ୍ପ କରିବା—3. To form righteous resolution in the mind.
୪ । ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମାନସିକ କରିବା—
4. To make a religious vow.

ନିୟତ(ତି)କୁ ବରକତ—ଦେ. ପ୍ରବଚନ (ଫା. ନିୟତ୍+ଫା. ବରକତ୍
Niyata(ti)ku barakata =ଲାଭ, ବଢ଼ିବା)—
ନିୟତକୁ ବରକତ ଯେ ଧର୍ମ ପ୍ରମାଣେ ବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ତାକୁ ଧର୍ମ ସହେ, ଅର୍ଥାତ୍ ତାର ବଢ଼ିବା ହୁଏ—(Proverb) God favours one who faithfully discharges his duties; 'Righteousness exalteth a person'.

ନିୟତ(ତି)ଖରାପ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫା. ନିୟତ୍+ଫା. ଖରାବ୍) Niyata(ti) kharāpa karibā ବଦନିୟତ କାମ କରିବା; ନିୟତ ଖାରାପ କରା ଆପଣାର ଦୃଢ଼ ବ୍ରତ ବା ସଙ୍କଳ୍ପ ଭଙ୍ଗ କରିବା— **नीयत बिगाड़ना** To infringe strict principles of morality or righteousness.
[ନିୟତ(ତି)ବିଗାଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନିୟତ(ତି)ଖରାପ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବଦନିୟତ ହେବା; ନିଜର ସ୍ୱସଙ୍କଳ୍ପ ଅଟଳ ନ ରହିବା— **नीयतड़ीगना, नीयतबिगड़ना** 1 Infringement of one's strict principles of morality, righteousness or fidelity.
ନିୟତ(ତି) ବିଗିଡ଼ିବା
ନିୟତ(ତି) ବଦ୍ ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ମନରେ ମନ୍ଦ ସଙ୍କଳ୍ପ ଜନ୍ମିବା—2. The arising of bad resolutions in the mind.

ନିୟତ(ତି)ପୂରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିୟତି)—ମୃତ୍ୟୁ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବା; ଆୟୁଷ ପୂରିବା— Niyata(ti) pūribā Being on the point of death.

ନିୟତ ମାନସ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିୟତ+ମାନସ)— Niyata mānasa ଜିତାତ୍ମା; ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ—Continent; of subdued passions; having one's passions under control.
ନିୟତମାନସା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିୟତାତ୍ମା—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିୟତ+ଆତ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)— Niyatātmā ନିୟତ ମାନସ (ଦେଖ) Niyata mānasa (See)

ନିୟତାଶନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିୟତ+ଅଶନ=ଭୋଜନ)— Niyatāśana ନିୟତାହାରୀ (ଦେଖ)
(ନିୟତାଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Niyatāhārī (See)

ନିୟତାହାର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିୟତ+ଆହାର)— Niyatāhāra ନିୟତାହାରୀ (ଦେଖ)
(ନିୟତାହାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Niyatāhārī (See)
ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା)—ପରିମିତ ଆହାର— Regulated diet.

ନିୟତାହାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିୟତ+ଆହାର+ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)— Niyatāhārī ପରିମିତାହାରୀ—Abstemious; regular in matters of diet.
(ନିୟତାହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିୟତି—ସଂ. ବି. (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ତି)— Niyati
୧ । ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ୍ୟ—1 Luck.
୨ । ବିଧାତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ବିଷୟ; ଐଶ୍ୱରିକ ନିୟମ—
2. Pre-ordained matter.
୩ । ଦୈବ; ବିଧିନିବନ୍ଧ—
3. Destiny; Fate; Providence.
୪ । ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଶୁଭାଶୁଭ କର୍ମାନୁସାରେ ଭଗ୍ୱାନଙ୍କ କର୍ମର ଈଶ୍ୱର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଫଳଭୋଗାବସ୍ଥା—
4. Preordination; the enjoyment of the result of one's actions in a previous existence, as ordained by God.
୫ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଶୃଙ୍ଖଳା—5. Fixed order of things.
୬ । ନିୟମ—6. Regulation; law.
୭ । ମୃତ୍ୟୁ—7. Death.
୮ । ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଘଟଣା—
8. Inevitable circumstance.
୯ । ଆକସ୍ମିକ ଘଟଣା; ଅତର୍କିତ ବା ଅନପେକ୍ଷିତ ଘଟଣା—
9. Accident.
୧୦ । (+ଭାବ. ତା) ସଂଯମ; ଦମନ—
10. Restraint; restriction (Apte).
୧୧ । ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟତା—
11. Self-restraint; self-control (Apte).
୧୨ । ଧର୍ମଦୃଷ୍ଟିରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ—
12. Religious duty or obligation (Apte).
୧୩ । ସ୍ଥିରତା—13. Fixity.

ନିୟତିକୁ ବଳ କାହାର—ଦେ. ପ୍ରବଚନ (ସଂ. ନିୟତିଃ କେନ Niyatiku bala kāhāra ? ବାଧ୍ୟତେ)—ଦୈବ ଉପରେ ନିୟତିର ଉପର ବଳ କାର ? ମନୁଷ୍ୟର ହାତ ନାହିଁ— (proverb) Who can stay the course of Fate ?

ନିୟତୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିୟତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଦୁର୍ଗା— Niyatī Goddess Durgā,

ନିୟତେନ୍ଦ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିୟତ+ଇନ୍ଦ୍ରିୟ)— Niyatendriya ନିୟତ ମାନସ (ଦେଖ)
(ନିୟତେନ୍ଦ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Niyata mānasa (See)

ନିୟନ୍ତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)— Niyantabya ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ— Fit to be regulated or restrained.

ନିୟନ୍ତା—ସଂ. ବି. (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ=ବିରତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; Niyantā ନିୟନ୍ତୃ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ନିୟାମକ—
(ନିୟନ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Controller; regulator; controller.
୨ । ଶାସ୍ତା; ଶାସକ—2. Governor; ruler.
୩ । ପରିଚାଳକ; ନେତା—3. Leader.
୪ । ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ—4. Legislator; lawmaker.
୫ । ଦଣ୍ଡଦାତା—5. Punisher; chastiser (Apte).
୬ । ସାରଥି; ରଥଚାଳକ—6. Driver; charioteer.
୭ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ (ସହସ୍ର ନାମ)—
7. A name of Bishnu.
୮ । ପରମାତ୍ମା—8. The Supreme Being (Apte).

ନିୟନ୍ତ୍ରଣ—ସଂ. ବି. (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ=ବିରତ ହେବା; ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା Niyantraṇa +ଭାବ. ଅନ)—୧ । ସଂଯମନ—
1. Checking; controlling; restraint.
୨ । ଶାସନ—2. Governing.
୩ । ନିୟମନ—3. Regulating; restricting.
୪ । ପ୍ରତିବନ୍ଧ ଦୂରୀକରଣ—
4. Removal of obstruction.

୫ । ସଜ୍ଞା ନିରୂପଣ—5. Defining.
୬ । ନିବାରଣ—6. Preventing.
୭ । ଅନେକାର୍ଥ ଶବ୍ଦର ଏକ ଅର୍ଥ ନିରୂପଣ—
7. Confining of a word to a particular sense (Apte).
୮ । ପରିଚାଳନ—8, Conducting.

ନିୟନ୍ତ୍ରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଯନ୍ତ୍ର ଧାତୁ=ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା+କର୍ମ.ତ)—
Niyantrita ୧ । ନିୟମିତ—1. Rugulated.
୨ । ଦମିତ; ସଂଯତ—
2. Controlled; checked; curbed; restrained.
୩ । ଶୃଙ୍ଖଳିତ; ବଦ୍ଧ—3. Tied; bound.
୪ । ନିବାରିତ—4. Prevented.
୫ । ପରିଚାଳିତ—5. Guided.
୬ । ଶାସିତ—6. Governed.
୭ । ସଂକୋଚିତ—7. Caused to contract.
୮ । ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା (ଶବ୍ଦ)—
8. (a word) Confined to a particular sense.

ନିୟମ—ସଂ. ବି.—(ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ=ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବା+ଘଞ୍ ଅ)—
Niyama ୧ । ବିଧି—1. Rule; maxim.
୨ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଧି—2 Fixed rule; discipline.
୩ । ଆଇନ୍—3. Regulation; law.
୪ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ଅଙ୍ଗୀକାର—4. Promise; resolution; agreement; vow.
୫ । ବ୍ରତ; ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ—5. Penance; devotion; religious austerities.
[ଦ୍ର—ଶୌଚ, ସନ୍ତୋଷ, ତପସ୍ୟା, ବେଦାଧ୍ୟୟନ, ଈଶ୍ୱରପ୍ରଣିଧାନ ଏହି ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି କର୍ମ ନିୟମର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।]
୬ । ଉପବାସାଦି ବ୍ରତ—
6. Religious vow; penance.
୭ । ପ୍ରକୃତି; ସ୍ୱଭାବ—7. Nature.
୮ । ଅଭ୍ୟାସ—8. Habit.
୯ । ରୀତି; ପ୍ରଥା—9. Custom; usage.
୧୦ । ଆଜ୍ଞା; ଆଦେଶ; ଅନୁଶାସନ—
10. Precept; edict; order.
୧୧ । ଦମନ—11. Restraint; restraining; checking
୧୨ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିରୋଧ; ସଂଯମ—12. Self-control; self-denial; forbearance.
୧୩ । ନିରୋଧ—13. Obstruction; restriction.
୧୪ । ଶୃଙ୍ଖଳା; ଧାରା; ରୀତି; ପଦ୍ଧତି; ପ୍ରଣାଳୀ—
14. Mode; system; method.
୧୫ । ସୂତ୍ର—14. Thread; clue.
୧୫ । ଲକ୍ଷଣ—15. Sign.
୧୭ । ବଶୀଭୂତ କରିବା; ଆୟତ୍ତ କରିବା—
17. Taming; subduing (Apte).
୧୮ । ଆବଦ୍ଧ କରିବା—18. Confining (Apte).
୧୯ । ବାଧା ଦେବା—19. Preventing (Apte).
୨୦ । ନିୟନ୍ତ୍ରଣ; ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ—
20. Restriction; limitation (Apte).
୨୧ । ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତିତା—21. Regularity (Apte).
୨୨ । ସ୍ଥିରତା—22. Certainty.
୨୩ । ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—23. Ascertainment.
୨୪ । ଆବଶ୍ୟକତା—24. Necessity.
୨୫ । ବାଧ୍ୟତା—25. Obligation.
୨୬ । ଓଷା; ଯେଉଁ ବ୍ରତ ଯମ ପରି ଅବଶ୍ୟକରଣୀୟ ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ ଯାହା ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ ଶାସ୍ତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅଛି—
26. Any minor observance or lesser vow; a duty prescribed to be done but which is not so obligatory as Jama (Apte).
୨୭ । (ପୁରାଣ) ଧର୍ମରାଜଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଧର୍ମଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଧର୍ମଙ୍କ ଔରସରେ ଜାତ ପୁତ୍ର—27. Name of the son of Dharmarāja; necessity or law personified; The God of Justice as a son of Dharma and Dhruti.
୨୮ । କବିପ୍ରସିଦ୍ଧି—28. Poetic usage; a poetical common place or convention.
[ଦ୍ର—କବିମାନେ କଳ୍ପନାରେ ଯାହା ଯାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥାନ୍ତି ତାହାକୁ ନିୟମ ବୋଲାଯାଏ । ଯଥା—ଚକୋର ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣ ପାନ କରେ; ଚାତକ ବର୍ଷା ଜଳ ମାତ୍ର ପାନ କରେ; ଯଶଃ, କୀର୍ତ୍ତି ଓ ହାସ୍ୟ ଧବଳବର୍ଣ୍ଣ; ରାଗ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ; ରମଣୀମାନେ ଗୋଇଠା ମାରିଲେ ଅଶୋକ ଫୁଲ ଫୁଟେ ଓ କୁଳୁକୁଳିଆ ପାଣି ପକାଇଲେ ବକୁଳ ଫୁଲ ଫୁଟେ; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ କଟାକ୍ଷରେ ଯୁବକର ହୃଦୟ ଶତଧା ବିଦାରିତ ହୁଏ; କନ୍ଦର୍ପର ଧନୁ କୁସୁମନିର୍ମିତ; କୋକିଳମାନେ ଆମ୍ବ କଢ଼ିଲର ରସ ପାନ କରି କୁହୁ ନାଦ କରନ୍ତି; ଚନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗେ କୁମୁଦିନୀର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପଦ୍ମିନୀର ପ୍ରୀତି; ଚକ୍ରବାକ ମିଥୁନ ରାତ୍ରି ହେଲାରୁ ବିରହ ଭୋଗ କରନ୍ତି; ବିରହତାପରେ ଦେହ ଜଳିଯାଏ; ଇତ୍ୟାଦି । ଏଗୁଡ଼ିକ କବିପ୍ରସିଦ୍ଧିର ଉଦାହରଣ ।]
୨୮ । (ଯୋଗ ଦର୍ଶନ)—ମନୋନିରୋଧ—
28. Restraint of the mind; the second of the eight principal steps of meditation in Joga (Apte).
୨୯ । (ମୀମାଂସାଦର୍ଶନ) ଯେଉଁ ଅନ୍ୟଥା ଇଚ୍ଛାଧୀନ ନିୟମ ପାଳନ କରିବାପାଇଁ ଶାସ୍ତ୍ରନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅଛି—
29. A rule or precept which 'lays down something which, but for the rule, would be optional (Apte).

୩୦ । ସଜ୍ଞା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ —
30. Defining; definition (Apte).
୩୧ । ସ୍ୱରକୁ କମାଇବା—
31. Keeping down or lowering (as of the voice (Apte).
୩୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମ (ସହସ୍ରନାମୋକ୍ତ) —
32. One of the names of Bishṇu.

ଦେ. ବି—ଶପଥ; ଋଣ; ହଲଫ—Oath.

ପୂର୍ବ ସାହସେ ନିୟମକୁ ହଟ—କବିତାର୍ଣ୍ଣ. କବିତା ।

ନିୟମ କରିବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବିଧି ପ୍ରଣୟନ କରିବା—
Niyama karibā 1. To make a rule.
ନିୟମକରନା ୨ । ବିଧି ପ୍ରକଟନ କରିବା—
नियमकरना 2. To publish a rule.
୩ । ହଲଫ କରିବା—
3. To swear; to take oath.

ଅନାସୃଷ୍ଟ ବନା ପିବାକୁ ନିୟମ କରିବ ଦଂସଗମନା—ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସ ଧାନଧି ।

ନିୟମ ଜାରି —ଦେ. ବି (ସ. ନିୟମ+ଫା. ଜାରି)—ବିଧି ପ୍ରକଟନ—
Niyama jāri Publication or promulgation
ନିୟମଜାରୀ **नियमजारी** of rules.

ନିୟମ ତନ୍ତ୍ର—ସ. ବିଣ—୧ । କଡ଼ା—1. Strict.
Niyama tantra ୨ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିୟମର ବଶୀଭୂତ—
2. Constitutional; following certain fixed rules.
୩ । ଆଇନର ବଶୀଭୂତ—
3. Subject to law.

ବି—ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପରିଚାଳିତ ରାଜ୍ୟଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ—
Constitutional form of government; limited form of monarchy.

ନିୟମ ଧର୍ମ—ସ. ବି (ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି)—ପ୍ରତିଷେଧାତ୍ମକ ବିଧାନ ବା ନିୟମ—
Niyama dharma (Hindu law)—A law prescribing restraint (M.W.).

ନିୟମନ—ସ ବି (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Niyamana ୧ । ନିୟମ ବନ୍ଧନ—
1. Laying down rules.
୨ । ବିଧି; ବିଧାନ—2. Regulation.
୩ । ଦମନ—3. Checking; restraining.
୪ । ବାରଣ—4. Prevention; restriction.
୫ । ବନ୍ଧନ—5. Binding; tying down.
୬ । ନିୟମ—6 Fixed rule.
୭ । ବଶୀଭୂତକରଣ—7. Subduing.
୮ । ଅବମାନନ—8. Humiliation (Apte).
୯ । ଉପଦେଶ—9. Precept.

ନିୟମନିଷ୍ଠ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିୟମ+ନିଷ୍ଠା)—
Niyamanishṭha ୧ । ନିୟମତତ୍ପର—
(ନିୟମନିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Strict in following fixed
(ନିୟମନିଷ୍ଠତା—ବି) rules.
୨ । ବ୍ରତପାଳନକାରୀ—
2. Strict in the observance of religious rites.

ନିୟମ ନିଷ୍ଠା—ସ. ବି—୧ । ନିୟମ ପାଳନରେ ଦୃଢ଼ତା—
Niyama nishṭhā 1. Strictness in following rules; rigid observance of prescribed rites.

ଦେ. ବି—୧ । ବ୍ରତାଚରଣ—
1. Observance of religious vows.
୨ । ବ୍ରତ ଓ ଉପବାସାଦି—
2. Religious vows and austerities.

ନିୟମ ପତ୍ର —ସ. ବି (ମ. ପ. ଲୋ; ନିୟମନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ପତ୍ର) —
Niyama patra (ହିନ୍ଦୁସ୍ମୃତି) ଚୁକ୍ତିପତ୍ର; ସ୍ୱୀକାରପତ୍ର—
(Hindu law) Covenant; deed of agreement.

ନିୟମ ପର —ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିୟମ+ପର)—
Niyama para ନିୟମନିଷ୍ଠ (ଦେଖ)
(ନିୟମପରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Niyamanishṭha (See)
(ନିୟମପରତା—ବି) (ନିୟମପରତନ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିୟମ ପରାୟଣ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିୟମ+ପର+ଅୟନ)—
Niyamaparāyaṇa ନିୟମନିଷ୍ଠ (ଦେଖ)
(ନିୟମପରାୟଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) Niyamanishṭha (See)
(ନିୟମପରାୟଣତା—ବି)

ନିୟମପାଳ—ସ. ବି. ପୁଂ (ନିୟମ+ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Niyamapāla ୧ । ବ୍ରତପାଳନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Observer of vows.
୨ । ଏକ ଋଷିଙ୍କ ନାମ—
2. Name of a sage (M. W.).

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ନେପାଳ ଦେଶର ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି—M. W. ।]

ନିୟମ ପାଳନ – ସ. ବି —ନିୟମ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟକରଣ—
Niyama pālana Observance of a rule.

ନିୟମପୂର୍ବକ —ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ନିୟମାନୁସାରେ (ଦେଖ)
Niyamapūrbaka Niyamānusāre (See)

ନିୟମ ପ୍ରମାଣ—ଦେ. ବି—ଶପଥ କରି ପ୍ରମାଣ କରିବା; ହଲଫାନ୍ ଜବାନବନ୍ଦୀ—Evidence on oath.
Niyama pramāṇa

ନିୟମ ପ୍ରମାଣେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ନିୟମାନୁସାରେ (ଦେଖ)
Niyama pramāṇe Niyamānusāre (See)

ନିୟମବତୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିୟମ+ବତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର
Niyamabatī ମାସିକ ଋତୁସ୍ରାବ ଘଟିଅଛି—A woman having
(ନିୟମବାନ୍—ପୁଂ) the monthly courses (Apte).

ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନିୟମ ବା ବ୍ରତ ପାଳନକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
(woman) Practising religious observances.

ନିୟମ(ମା)ବଦ୍ଧ—ସ. ବିଣ (ତୃତୀୟା ତତ୍; ନିୟମ+ଅବଦ୍ଧ)—
Niyama(mā)baddha ୧ । ବିଧିବଦ୍ଧ—1. Regulated.
୨ । ନିୟମିତ—2. Regular.

୩ । ବିଧିଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ —
3. Guided or controlled by rules.

ନିୟମ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଧି ପ୍ରଣୟନ କରିବା—
Niyama bāndhibā To lay down certain rules.
ନିୟମ ବାଁଧା **नियम बाँधना** (ନିୟମ ବନ୍ଧାହେ[ଯି]ବା—ବ)

ନିୟମ ବିଧାନ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିୟମ+ବିଧାନ)—୧ । ବିଧି ବାନ୍ଧିବା—1. Act of framing rules.
Niyama bidhāna

୨ । ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଣୟନ—
2 Legislation; act of framing laws.

ନିୟମ ବିଧି—ସ. ବ—ଦୈନିକ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ—Daily ritual;
Niyama bidhi Religious rites (M. W).

ନିୟମ ବିରୁଦ୍ଧ—ସ. ବିଣ. (୫ମୀ ତତ୍; ନିୟମ+ବିରୁଦ୍ଧ)—
Niyama biruddha ୧ । ଅବୈଧ—1. Illegal; ultra vires.
୨ । ଅନିୟମିତ—2. Irregular.

ନିୟମ ଭଙ୍ଗ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିୟମ+ଭଙ୍ଗ)—
Niyama bhaṅga ୧ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିୟମର ବ୍ୟତିକ୍ରମ—
(ନିୟମ ଭଞ୍ଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Deviation from fixed rules.
୨ । ବିଧାନକୁ ଲଙ୍ଘିବା—2. Violating a rule.
୩ । ବ୍ରତ ପାଳନରେ ବ୍ୟାଘାତ—
3. Interruption of a religious observance.
୪ । ଚୁକ୍ତିଭଙ୍ଗ—
4. Breach of a contract or stipulation.

ନିୟମ ଭଞ୍ଜନ—ଦେ ବ (ସ. ନିୟମଭଙ୍ଗ) — ନିୟମଭଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Niyama bhaṅgana Niyamabhaṅga (See)

ନିୟମ ଲଙ୍ଘନ—ସ. ବ—୧ । ବିଧିକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବା; ବିଧିଅତିକ୍ରମଣ—
Niyama laṅghana 1. Infringement of rules; transgression of a fixed rule or obligation.
୨ । ଅନିୟମ—
2 Irregularity; doing ultra vires acts.
୩ । ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ଅନ୍ୟଥା କରଣ; ଚୁକ୍ତିଭଙ୍ଗ—3 Violation of a covenant; breach of a contract.

ନିୟମ ଲଙ୍ଘିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବିଧିକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବା—
Niyama laṅghibā To infringe a rule.
ନିୟମ ଲଂଘା **नियम लंघना**

ନିୟମ ସେବା—ସ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଶାସ୍ତ୍ରବିଧି ପାଳନପୂର୍ବକ ବିଷ୍ଣୁ ବା ଦାମୋଦରଙ୍କ ଉପାସନା—Worship of Bishṇu during the month of Kārttika according to sastric rules.
Niyama sebā

ନିୟମ ସ୍ଥିତି—ସ. ତ. (୭ମୀ ତତ୍; ନିୟମ+ସ୍ଥିତି)—
Niyama sthiti ତପଶ୍ଚରଣ; ତପସ୍ୟା (ହି. ଶ.)—
Steady observance of religious obligations; asceticism (M.W.).

ନିୟମ ହେତୁ—ସ. ବ.—(ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର) ନିୟାମକ କାରଣ—
Niyamahetu (logic) A regulating cause (M.W.).

ନିୟମାତିକ୍ରମ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ନିୟମ+ଅତିକ୍ରମ)—
Niyamātikrama ନିୟମ ଲଙ୍ଘନ—Infraction of rules.
(ନିୟମାତିକ୍ରମଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିୟମାନନ୍ଦ—ସ. ତ. (ନାମ)—ନିମ୍ବାଦିତ୍ୟଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ—
Niyamānanda Another name of Nimbāditya (M.W.).

ନିୟମାନୁଯାୟୀ—ସ. ବିଣ. (ନିୟମ+ଅନୁ+ଯା+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍)—
Niyamānujāyi ୧ । ନିୟମାନୁସାରେ କୃତ, ଅନୁଷ୍ଠିତ ବା ସମାଚରିତ—1. Done according to fixed rules.
ନିୟମାନୁଯାୟୀ } ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନିୟମାନୁଯାୟିନୀ } ନିୟମାନୁସାରିଣୀ } ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତିନୀ } ସ୍ତ୍ରୀ
୨ । ଯେ ନିୟମାନୁସାରେ ଚଳେ—
2. Following fixed rules.

ନିୟମାନୁସାରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ବିଧିପୂର୍ବକ—
Niyamānusāre 1. Methodically; according to rules.
୨ । ଶପଥପୂର୍ବକ—2. On oath; solemnly.

ନିୟମିତ—ସ. ବିଣ. (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Niyamita ୧ । ବ୍ୟବସ୍ଥାପିତ—1. Prescribed.
୨ । ଧରି ବନ୍ଧା; ନିୟମ ବଦ୍ଧ; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—
2. Regulated; regular.
୩ । ବଦ୍ଧ—3. Bound.
୪ । ସଂଯତ—4. Controlled; checked.
୫ । ନିବାରିତ—5. Restrained.
୬ । ଦମିତ; ଶାସିତ—6. Governed.
୭ । ନିରୂପିତ; ଅବଧାରିତ—7. Settled; fixed on; appointed.
୮ । ଚୁକ୍ତି କରାଯାଇଥିବା—8. Stipulated; agreed upon.
୯ । ଅଙ୍ଗୀକାର ଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ—9. Covenanted.
୧୦ । ପରିଚାଳିତ—10. Guided; conducted.
୧୧ । ଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ—11. Destined to be (M. W,)
୧୨ । ଆକୃଷ୍ଟ—12. Attracted.
୧୩ । ବନ୍ଦ କରା ଯାଇଥିବା—13. Stopped; suppressed. (M.W.)
୧୪ । ପାଳିତ (ବ୍ରତ)—14. Observed as a vow or penance. (Apte)
୧୫ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାଦ୍ୱାରା ଆବଦ୍ଧ—
15. Moderated; tempered. (Apte)
୧୬ । କମାଇ ଦିଆ ଯାଇଥିବା; ହ୍ରସ୍ୱୀକୃତ—
16. Lessened. (Apte).
୧୭ । ଅପସାରିତ—17. Removed (Apte).

ନିୟମିତ ସମୟ—ସ. ବ—ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ—
Niyamita samaya Appointed or fixed time.

ନିୟମିତ ରୂପେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ.—ନିର୍ଦ୍ଧାରିତମତେ—
Niyamita rupe Regularly; as a rule; without variation.
নিয়মিত রূপে **नियमितरूपसे**

ନିୟମିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିୟମ)—ଦୃଢ଼ ସଙ୍କଳ୍ପ କରିବା—
Niyamibā To make a firm resolve.
ଆଗେ ନିଜ ମନକୁ ନିୟମି କରନ୍ତୁ ତ ତ—ପ୍ରାଚୀ ଶିବସ୍ମରେଦସ୍ମ ।

ନିୟମୀ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ନିୟମ+ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ.)—୧ ସଂଯମୀ—
Niyamī 1. Practising self control or self denial.
୨ । ନିୟମ ପାଳକ—2. Obeying rules.
୩ । ନିୟମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—3. Diciplinariam.
୪ । କଡ଼ା—4. Strict.
ଦେ. ବିଶ.—ଶପଥକାରୀ; ହଲଫିଆ—Habituated to taking oath.

ନିୟମୋପମା—ସଂ. ବି—ଉପମାଲଙ୍କାରବିଶେଷ; ଯେଉଁ ଉପମାଲଙ୍କାରରେ
Niyamopamā ଶଂସିତ ବସ୍ତୁକୁ କେବଳ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରାଯାଏ—A simile which expressly states that some thing can be compared only with some thing else. (M. W.).

ନିୟମ୍ୟ—ସଂ. ବିଶ. (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Niyamya ୧ । ଶିକ୍ଷଣୀୟ—1. Teachable.
୨ । ଶାସନୀୟ—2. Corrigible; governable; controllable.
୩ । ନିୟମ ଯୋଗ୍ୟ—
3. To be defined or limited.
୪ । ନିଗ୍ରାହ୍ୟ—4 To be restrained or restricted.

ନିଯାତନ—ସଂ. ବି. (ନି+ଯତ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ଯତ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା +ଭାବ. ଅନ)—
Nijātana ବିନାଶକରଣ; ନିଯାତନ—Destruction.
ସଂ. ବିଶ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଭୟଯୁକ୍ତ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—Fearful.

ନିଯାନ—ସଂ. ବି. (ନି+ଯା ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ. ଅନ)—
Nijāna ୧ । ଗୋଚାରଣ ସ୍ଥାନ—1 Cow-pasture.
୨ । ଗୋଷ୍ଠ—2. An enclosure for cows.

ନିୟା (ଇତ୍ୟାଦି)—ନିଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Niyā (etc) Niā etc (See)

ନିୟାମ—ସଂ. ବି. (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା+ଭାବେ. ଅ)—
Niyāma ୧ । ନିୟମ (ଦେଖ)—1. Niyama (See)
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ନାବିକ—
2. A sailor; boatman (M. W).
ପ୍ରା. ବି—
୧ । ବନ୍ଧା ନିୟମ; କଡ଼ା ନିୟମ—
1. Strict or rigid rule.
୨ । ଶପଥ—2. Oath.
୩ । ଆଚାରନିଷ୍ଠା—
3. Observance of religious purity.
୪ । ଧର୍ମ ଶପଥ; ମାନସିକ—4. Religious vow.

ନିୟାମକ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ନି+ଯମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ଯେ
Niyāmaka ନିୟମ କରେ; ନିୟମର ସମସ୍ତ ଅର୍ଥ ଦେଖ) —
(ନିୟାମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ପରିଚାଳନକାରୀ—
1. Controlling; regulating.
୨ । ଦମନକାରୀ—2. Restraing; checking.
ବି—୧ । ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ; ଚାଳକ—1. Guide; leader.
୨ । ନୌକାର କର୍ଣ୍ଣଧାର—
2. Helmsman; steersman.
୩ । ଜଳପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକ; କଡ଼ୁଆଳ—3. A pilot.
୪ । ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ—4. Legislator.
୫ । ସାରଥି—5. Charioteer.
୬ । ନାବିକ—6. Sailor; boatman. (M. W).
୭ । ଶାସକ—7. A ruler. (M.W).
୮ । ନିଶ୍ଚୟକ; ନିରୂପକ—8. Ascertainer.

ନିୟାମକ ଗଣ—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—ରସାୟନରେ ପାରଦକୁ ଶୋଧନ
Niyāmaka gaṇa କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ—
(Hindu medicine) A generic name of the herbs used in purifying mercury.

ନିୟାମ କରିବା—ପ୍ରା. କ୍ରି—ହଲଫ କରିବା—
Niyāma karibā To swear; to take oath.
হলপ করা ମୁଁ ଖାଇ ନାହିଁ, ପାଣି ଖାଇବ ନିୟାମ କରିବା ଅସ—ଭଗ ।
सौगतखाना (ନିୟାମ ଖାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିୟାମ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟକୁ ହଲଫ ଦେବା—
Niyāma debā To administer oath.
হলপ দেওয়া **शपथ देना**

ନିୟାମ ଲଙ୍ଘିବା—ଦେ. କ୍ରି—ହଲଫ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରିବା; ଶପଥ
Niyāma laṅghibā କରି ମିଥ୍ୟା କହିବା—To forswear; not to actaccording to one's vow.

ନିୟାମୀ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନିୟମୀ)—୧ । ଆଚାରନିଷ୍ଠ—
Niyāmī 1. Orthodox; rigidly adhering to religious observanees.
୨ । ଅତି ଧାର୍ମିକ—2. Very religious.
୩ । ହଲଫିଆ—3. Habituated to take oath and speak falsehood.

ନିୟାମୀ ନାନୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଅତିରିକ୍ତ-
Niyāmī nānī ଭାବରେ ଆଚାର ନିଷ୍ଠା ପାଳନ କରେ—
(ironical expression) A woman who is given to excessive observance of purity; a rigidly orthodox woman.
ନିୟାମୀ ନାନୀ, ବଡ଼ରେ ମାରୁଛି ଗୋବର ପାଣି—ଭଗ ।

ନିୟାରା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଶ. ଓ କ୍ରି. ବିଶ. (ସଂ. ନିର୍ନିକଟ; ପ୍ରା.
Niyārā (etc) ନିଲିଥଡ଼) —ନିଆରା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
ଆଲାଦା **नियारा** Niārā etc (See)

ନିୟାରିଆ—ଦେ. ବି. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବଣିଆ ଦୋକାନର ଝଡ଼ା
Niyāriā ଧୂଳି, ଅଙ୍ଗାର, ପାଉଁଶରୁ ସୁନା, ରୂପା ଗୁଣ୍ଡ ବାଛେ—
ନିୟାରିଆ 1. One who searches for tiny grains of
(ନିୟାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) gold and silver out of the dust and sweepings of a goldsmith's shop.

୨ । ଯେ ବହୁ ମିଶ୍ରିତ ପଦାର୍ଥ ବା ଅଳଆରୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବସ୍ତୁ ମାନ ପୃଥକ କରେ—

2. A person who picks out different articles from a miscellaneous heap.

ନିୟୁକତ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସଂ. ନିୟୁକ୍ତ)—ନିୟୁକ୍ତ (ଦେଖ)
Nijukata Nijukta (See)

ମଲ୍ଲସିଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଡାକିଲେ
ସେ ଘର ଗୃହପଟେ ନିୟୁକତ କଲେ—କୃଷ୍ଣସିନ୍ଧୁ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

ନିୟୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ=ଆଜ୍ଞା କରିବା, ଯୋଗ କରିବା
Nijukta +କର୍ମ. ତ)—୧ । ପ୍ରବୃତ୍ତ; ବ୍ୟାପୃତ—
(ନିୟୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Devoted to; engaged in.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁକରର ହୋଇଥିବା; ନିଯୋଜିତ—

2. Appointed to an office; employed.

୩ । ବିଶିଷ୍ଟ କର୍ମ ପାଇଁ ଅଧିକାର ବା କ୍ଷମତାପ୍ରାପ୍ତ—

3. Authorised; deputed.

୪ । ଆଦେଶପ୍ରାପ୍ତ; ଆଦିଷ୍ଟ; ଆଜ୍ଞପ୍ତ—4. Directed; ordered; commanded; commissioned.

୫ । ଅଧିକୃତ—5. Possessed; enjoyed.

୬ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ – 6. Constituted.

୭ । ସଂଯୁକ୍ତ—7. Joined to.

୮ । ଅନୁମତି ପ୍ରାପ୍ତ—8 Permitted; allowed.

୯ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ; ଅବଧାରିତ—

9. Fixed; settled; prescribed.

୧୦ । ଉତ୍ତେଜିତ—10. Prompted; incited (Apte).

୧୧ । ଆବଦ୍ଧ; ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା—

11. Bound; chained; fettered (M. W).

୧୨ । ସଂଲଗ୍ନ—

12. Fastened; attached (M. W).

୧୩ । ସ୍ଥାପିତ—13 Put; placed (M W).

୧୪ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ—

14. Used or employed for; utilised (M.W).

୧୫ । (ହିନ୍ଦୁସ୍ମୃତି) ନିଯୋଗ ବିଧି ଅନୁସାରେ ଅନ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭରେ ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ପ୍ରାପ୍ତ—

15. (Hindu law) Permitted to raise issue on a childless widow (Apte).

ନିୟୁକ୍ତି—ସଂ. ବି. (ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. କ)—
Nijukti ୧ । କୌଣସି ଚାକିରି ପାଇବା; କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁକରର ହେବା—

1. Appointment; employment.

୨ । ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତି—

2. Commission; authority.

୩ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ; ଗଠନ—3. Constitution.

୪ । କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ କର୍ମ ପାଇଁ ପ୍ରେରିତ ହେବା—

4. Deputation.

୫ । ବିଶିଷ୍ଟ ଆଦେଶ—5. Injunction; order; command; charge (M. W.)

ନିୟୁକ୍ତି ପତ୍ର—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—
Nijukti patra କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୁକ୍ତ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କଠାରୁ ମିଳିବା ଲେଖା; ପରୁଆନା—

Appointment letter; a writ of appointment; a writ of commission.

ନିୟୁଜ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Nijujya ନିୟୁକ୍ତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—

Fit for being appointed or attached.

ନିୟୁଞ୍ଜାନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଶାନଚ୍)—
Nijuñjāna ୧ । ନିୟୋଜକ—1. Engaging;
(ନିୟୁଞ୍ଜାନା—ଅନ୍ୟରୂପ) appointing.

୨ । ଆଦେଶକ—2. Commanding.

ନିୟୁତ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ—ନିୟୁତ (ଦେଖ)
Nijuta Niyuta (See)

ପ୍ରା. ବିଣ—ନିୟୁକ୍ତ (ଦେଖ)—Nijukta (See)

ନିୟୁତ—ସଂ. ବି. (ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ=ମିଶ୍ରିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Niyuta ଦଶ ଲକ୍ଷ—One million; ten lakhs.

ବିଣ— ଦଶ ଲକ୍ଷ ସଂଖ୍ୟକ—

Numbering a million.

ନିୟୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବି. (ନି+ଯୁଧ ଧାତୁ=ଯୁଦ୍ଧ କରିବା+ଭାବ. ଘ)—
Nijuddha ୧ । ମଲ୍ଲ ଯୁଦ୍ଧ; ବାହୁ ଯୁଦ୍ଧ; ନିରସ୍ତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ—

1. Hand to hand fight; a fight without weapon; boxing; wrestling.

୨ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଯୁଦ୍ଧ—2. Duel.

ନିୟୁଦ୍ଧଭୂ—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍; ନିୟୁଦ୍ଧ+ଭୂ)—ମଲ୍ଲ ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମି—
Nijuddhabhū A place for pugilistic combat.

ନିଯୋ(ୟୋ)କ୍ତବ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନି+ଯୁଜ ଧାତୁ=ଯୋଗ କରିବା
Nijo(yo)ktabya +କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—

୧ । ନିଯୋଗ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to be appointed, placed or joined.

୨ । ଯାହାକୁ ଦଣ୍ଡିତ ବା ଅତ୍ୟାଚାରିତ କରାଯିବ—

2. To be harassed or persecuted (M. W.)

ନିଯୋ(ୟୋ)କ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ
Nijo(yo)ktā ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ସଂଯୋଗକାରୀ
(ନିଯୋକ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Joining; fastening; attaching.

୨ । ନିଯୋଗକର୍ତ୍ତା—2. Appointing; employing; a person who appoints another to any office.

୩ । ଆଦେଷ୍ଟା; ଆଦେଶକ—3. Commanding.

୪ । ଯେ ଉପଭୋଗ କରେ—4. Enjoying.
୫ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—5. Stimulating; inciting.
୬ । କୌଣସି ବିଷୟର ଭାର ଅର୍ପଣକାରୀ—
6. Commissioning; authorising; charging.

ବି—୧ । ଚାକରିରେ ମୁକରର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Employer.
୨ । ଆଦେଶ ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Commander; director.
୩ । ପ୍ରଭୁ; ମୁନିବ; ସ୍ୱାମିନ—3. Lord; master.
୪ । ଶାସନକର୍ତ୍ତା—4. Ruler.

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଗ—ସଂ. ବି (ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Nijo(yo)ga
୧ । ହୁକୁମ; ଆଜ୍ଞା; ଆଦେଶ—
1. Order; command; injunction.
୨ । ଉପଦେଶ—2. Advice; precept.
୩ । ଅନୁମତି—3. Permission; authority.
୪ । କୌଣସି ଭାରାର୍ପଣ—4. Charge; Commission.
୫ । ପ୍ରେଷଣ; ପ୍ରେରଣ—5. Sending.
୬ । ନିବେଶ; ମନୋଯୋଗ—6. Attention.
୭ । ପ୍ରବୃତ୍ତି—7. Propensity.
୮ । ଅଧିକାର—8. Authority; possession.
୯ । ବିଧାନ; ବ୍ୟବସ୍ଥା—9. Rule; regulation.
୧୦ । ବ୍ୟବହାର—10. Use.
୧୧ । ଅଧିପତ୍ୟ—11. Supremacy.
୧୨ । ଚେଷ୍ଟା—12. Effort; exertion (Apte)
୧୩ । ନିଶ୍ଚୟ—13. Certainty.
୧୪ । ଅବଧାରଣ; ସ୍ଥିରୀକରଣ—14. Settlement; resolution; ascertainment; determination.
୧୫ । କୌଣସି କାମରେ ନିଯୁକ୍ତି; ଚାକରି—
15. Employment; appointment.
୧୬ । ସ୍ୱଭାବ—16. Constitution; nature.
୧୭ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଅନୁଜ୍ଞା—
17. (grammar) Imperative mood.
୧୮ । (ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି) ନିଯୋଗ ଧର୍ମ (ଦେଖ)
18. Nijoga dharma (See)
୧୯ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରେରଣ—19. Deputation.
୨୦ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ନିଯୁକ୍ତି; ବ୍ୟବହାର—
20. Application; use (M. W.)
୨୧ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ—
21. Appointed task or duty (M. W.)
୨୨ । ଆବଶ୍ୟକତା—22. Necessity (M. W.)
୨୩ । ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ୍ୟ—23. Fate; destiny (M. W.)
୨୪ । ପ୍ରେରଣା (ହି. ଶ.)—24. Urging; impulse.
୨୫ । ଅନ୍ୟ ଉପରେ କୌଣସି କ୍ଷମତା ଅର୍ପଣ—
25. Authorisation.

ଦେ. ବି—କୌଣସି ଦେବତା ବା ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ସେବା କରୁଥିବା ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ସେବକମାନଙ୍କର ଦଳ—
The society of one class of servants serving a particular Deity or a king.
(ଯଥା—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସୁଆର ନିଯୋଗ; ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ବଡ଼ୁ ନିଯୋଗ ।)

ଗୁଲିଲେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସହ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପ୍ରଜା
ପାତ୍ର, ମନ୍ତ୍ରୀ, ସଭାସଦ ନବର ନିଯୋଗ । ରାଧାନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।

ବିଣ.—ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ଅମୁକଙ୍କ ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ ବା ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ—
Meant for; dedicated.

ରେ ଈଶ୍ୱରର ନିଯୋଗ ପାନ ଧର ନମ୍ବାରୁ ସନାଳ ଶୀରସ ।
ଭକ୍ତ. କୋଷ୍ଟବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦରୀ ।

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଗ ଧର୍ମ—ସଂ. ବି.—(ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି)—ଅସ୍ୱାମିକା ସ୍ତ୍ରୀ ବା
Nijo(yo)ga dharma ଅସ୍ୱାମୀ (ଭ୍ରାତୃ ଜାୟା ଆଦି)ର ଗର୍ଭରେ
ନିଯୋଗ ପ୍ରଥା } ଅନ୍ୟରୂପ ନିଯୋଗ ବିଧି } ଅନ୍ୟପୁରୁଷ (ଦେବର ଆଦି) ଦ୍ୱାରା ପୁତ୍ର ଉତ୍ପାଦନ ପୂର୍ବକ ବଂଶରକ୍ଷା କରିବାର ପ୍ରଥା—(Hindu jurisprudence)
The custom of begetting an heir or a child on a childless widow through the husband's brother (formerly prevalent amongst the Hindus).

[ଦ୍ର—ମୃତ ଅପୁତ୍ରକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିଧବାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ବିଧବାଙ୍କ ଦେବର ବା ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସପିଣ୍ଡ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଔରସରେ ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ କରି ବଂଶ ରକ୍ଷା କରିବା ପ୍ରଥା ପ୍ରାଚୀନ ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜରେ ଚଳି ଥିଲା ଓ ଏହି ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ବ୍ୟାସଙ୍କ ଔରସରେ ଅପୁତ୍ରକ ମୃତ ରାଜା ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦୁଇ ସ୍ତ୍ରୀ ଅମ୍ବା ଓ ଅମ୍ବାଳିକାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ପାଣ୍ଡୁ ଉତ୍ପାଦିତ ହୋଇ ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ବଂଶ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତିମାନଙ୍କରେ (ଯଥା ମନୁ ୯।୫୯ ଇତ୍ୟାଦି) ଏହି ପ୍ରଥାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି, କିନ୍ତୁ କଳିଯୁଗରେ ଏ ପ୍ରଥା ନିଷିଦ୍ଧ ଥିବାର ପରାଶର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି ।]

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଗପତ୍ର—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—୧ । ଆଦେଶ
Nijo(yo)ga patra ପତ୍ର—1. An order slip.
(ନିଯୋଗ ଲିପି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିଯୁକ୍ତି ପତ୍ର; ପରୁଆନା—
2. Appointment letter.
୩ । ସନନ୍ଦ—3. Sanad; firman.

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଗିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି.—(ସଂ. ନିଯୋଗ)—ନିଯୁକ୍ତ
Nijo(yo)gibā କରିବା—To appoint; to engage.
ନିଯୋଗା ଭାବ ବୋହିବାକୁ ନିଯୋଗିଛନ୍ତି ପିତା ।
नियोगकरना ବୃଷସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

ନିଯୋଗୀ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ (ନି+ଯୁଜ ଧାତୁ+କର୍ମ, ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)
Nijogī ୧ । ନିଯୁକ୍ତ; ନିଯୋଜିତ—1. Appointed; authorised; commissioned.
(ନିଯୋଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜିତା—ସ୍ତ୍ରୀ] ୨ । ଆଦିଷ୍ଟ—
2. Directed; deputed; ordered.
ସଂ. ବି.—୧ । କର୍ମସଚିବ—1. Minister; officer.
୨ । ଦଲାଲ୍—2. Commission agent.
୩ । ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀ—3. A functionary.
୪ । (ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି) ନିଯୋଗ ବିଧି ଦ୍ୱାରା ଅବାରା ବିଧବା ଗର୍ଭରେ ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନାର୍ଥ ନିଯୋଜିତ ବ୍ୟକ୍ତି(ହି.ଶ.)
4. (Hindu law) A person authorised to raise issue on a childless widow.
ଦେ. ବି.—ଭୃତ୍ୟ—Servant.

କଂସର ଅଟଇ ନିଯୋଗୀ
କରଇ ଦେହେ ଗଳ ଲାଗି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଗ୍ୟ—ସଂ. ବି.—(ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—ନିଯୋଗ କର୍ତ୍ତା; ପ୍ରଭୁ—Lord; master; employer.
Nijo(yo) gya
(ନିଯୋଗ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ବିଣ.—(ନି+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ନିଯୋଗାର୍ହ—Worthy or fit to be appointed.

ନିଯ୍ୟୋ(ଯୋ)ଜକ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଯୁଜ୍. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ନିଯୋକ୍ତା—Appointing; commanding; enjoining.
Niyo(jo jaka
[ନିଯ୍ୟୋ(ଯୋ)ଜକା—ସ୍ତ୍ରୀ] ବି—୧ । ପ୍ରଭୁ; ଶାସନ; ଯେ ଭୃତ୍ୟ ନିଯୁକ୍ତ କରେ—1. Employer; master.
୨ । ଆଦେଶକର୍ତ୍ତା—2. Commander.

ନି(ଯୋ)ଯ୍ୟୋଜନ—ସଂ. ବି. (ନି+ଯୁଜ୍. ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Ni(jo)yojana ୧ । ମୁକରଣ; ନିଯୋଗକରଣ—
1. Appointment; employing.
୨ । କର୍ମରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବା—
2. Establishing some one in a work.
୩ । ପ୍ରେରଣ—3. Sending; entrusting; commissioning.
୪ । ଆଜ୍ଞା ଦେବା—4. Commanding; enjoining; ordering.
୫ । ବାନ୍ଧିବା; ବନ୍ଧନ କର୍ମ—5. Act of tying or fastening.
୬ । ପ୍ରେରଣା—6. Urging; impelling.
୭ । (+କରଣ. ଅନ) ଯାହାଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧା ଯାଏ—
7. That with which any thing is tied or fastened.

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜନୀ—ସଂ. ବି. (ନି+ଯୁଜ୍. ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ+ଈ)—ପଘା—Halter (M.W.).
Ni(jo yojani

ନିଯୋ ଯ୍ୟୋ ଜନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଯୁଜ୍. ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ନିଯୋଜ୍ୟ (ଦେଖ)—
Nijo(yo)janiya
[ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ] Nijojya (See).
[ନିଯ୍ୟୋ(ଯୋ)ଜୟିତବ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜୟିତା—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ନି+ଯୁଜ୍. ଧାତୁ. ଣିଚ ଯୋଜକ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ନିଯୋକ୍ତା—
Nijo(yo)jayitā
(ନିଯ୍ୟୋଜୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Employing; engaging; appointing.
୨ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—2. Prevailing upon.

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଯୁଜ୍. ଧାତୁ. ଣିଚ+କର୍ମ ତ)—
Nijo(yo)jita ୧ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ କରା ଯାଇଥିବା—
(ନିଯ୍ୟୋଜିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Appointed to an office.
୨ । ନିଯୁକ୍ତ—2. Engaged.
୩ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ—3. Stimulated.
୪ । ପ୍ରେରିତ—4. Sent.
୫ । ଭାର ପ୍ରାପ୍ତ; କ୍ଷମତା ପ୍ରାପ୍ତ—5. Entrusted; authorised.
୬ । ଆଦିଷ୍ଟ—6. Commanded; enjoined; commissioned.
୭ । ସଂଯୁକ୍ତ; ପ୍ରଯୁକ୍ତ—7. Connected with; joined to; attached to; tied on.
୮ । ବ୍ୟବହୃତ—8. Used; utilised.
୯ । ଆଦେଶ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ—9. Commandeered.
୧୦ । ସ୍ଥାପିତ—10. Placed; laid.
୧୧ । କୌଣସି କର୍ମ କରିବାକୁ ଉତ୍ତେଜିତ—
11. Urged; impelled; incited; instigated.

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଦ୍ୟ) ୧ । ନିଯୁକ୍ତ କରିବା—
Nijo(yo)jibā 1. To employ.
ବଣ ଶତ ଧନ୍ୱୀ ପରାତ ସବୁରେ ନିଯ୍ୟୋଜିଲେ ନରସାଇଁ—
ଭୁଧାନାଥ. ପାଦ୍ଦ ।

ନିୟୋଜା ୨ । ଯୋଗାଇବା—2 To supply
ନିୟୋଜନା ତାଙ୍କ ଭାମ୍ବୁଳ ନିଯୋଜନ୍ତି,
ମଧ୍ୟରେ ସେବକ ବୋଲନ୍ତି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୩ । ଯୁକ୍ତ କରିବା—3 To attached
ସେ ମାର୍ଗ ମୋତେ ଦେଖାଇଲେ,
ବସ୍ତୁ ଶବ୍ଦରେ ନିଯ୍ୟୋଜିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଯୁଜ୍. ଧାତୁ+କର୍ମ ଯ)—
Nijo(yo)jya ୧ । ଯାହାକୁ ନିଯୁକ୍ତ କରାଯିବ—
(ନିଯ୍ୟୋଜ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. To be employed.
୨ । ନିଯୁକ୍ତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—2. Fit to be employed.
୩ । ଉପଦେଶାର୍ହ—3. Requiring to be advised.
୪ । ଦଣ୍ଡ୍ୟ—4. To be punished; punishable.
୫ । ସଂଲଗ୍ନ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—5. To be fastened or attacted to; fit to be joined with.
ବି.—୧ । ଭୃତ୍ୟ—1. Servant; employee.
୨ । କାରବାରଦାର; ଏଜେଣ୍ଟ—2. Agent.
୩ । ଦାସ—3. A slave.
୪ । କର୍ମଚାରୀ—4. Functionary; official.

ନିଯୋଦ୍ଧା—ସଂ. ବି. (ନି=ସମ୍ମୁଖରେ+ଯୁଧ୍ ଧାତୁ=ଯୁଦ୍ଧ କରିବା
Nijoddhā + କର୍ତ୍ତୃ ଣ, ନିଯୋଦ୍ଧୃ. ଶବ୍ଦ ୧ମା ୧ବ)—
(ନିଯୋଧକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । କୁକୁଟ—1. A cock.
୨ । ମଲ୍ଲ ଯୋଦ୍ଧା; ପହଲ୍‌ବାନ୍—2. A wrestler; a pugilist.
୩ । ଯୋଦ୍ଧା—3. Combatant; warrior.

ନିର୍—ସଂ. (ଉପସର୍ଗ) ଅ—(ନୃ ଧାତୁ=ନେଇଯିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)
Nir ଏହି ଉପସର୍ଗ ଧାତୁ ପୂର୍ବେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅର୍ଥମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—A prefix denoting the following senses and corresponding to the English prefix un as in uncertain, in as in incessant and to the particle less as in formless.
୧ । ନିଶ୍ଚୟ—(ଯଥା—ନିରତ)—1. Certainty.
୨ । ନିଷେଧ— (ଯଥା—ନିରାଶ, ନିରସନ)—
2. Prohibition.
୩ । ନିକୃଷ୍ଟ—(ଯଥା—ନିରସ୍ତ)—3. Inferior.
୪ । ଅଭାବ—(ଯଥା—ନିରଂଶ)—
4. Want; negation; absence; privation.
୫ । ନିଃଶେଷ—(ଯଥା—ନିର୍ବ୍ବନ)—
5. Without remainder
୬ । ଅତ୍ୟନ୍ତ; ନିତାନ୍ତ (ଯଥା—ନିର୍ଜୀବନ)—
6. Too much; excessive.
୭ । ବହିଷ୍କରଣ (ଯଥା—ନିରବସିତ)—
7. Expulsion.
୮ । ପଦାଙ୍କ ବାହାରିବା; (ଯଥା—ନିର୍ଗମନ)—
8. Going out.
୯ । ବହିଃ; ବାହାର (ଯଥା—ନିରବଦ୍ୟାଳିକା)—
9. External.
୧୦ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା (ଯଥା—ନିରବଶେଷ)—10. Totality; entirety; completeness.

[ଦ୍ର—ନିଃ ବା ନିସ୍ ଉପସର୍ଗ ପରେ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ, ଗ, ଘ, ଜ, ଝ, ଦ, ଧ, ନ, ବ, ଭ, ମ, ଯ, ର, ଲ, ଶ ଓ ହ ଥିଲେ ନିଃ ବା ନିସ୍ ସ୍ଥାନରେ ନିର୍ ହୁଏ ।]

ନିର୍‌ଖିବା—ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି.—ନିରେଖିବା (ଦେଖ)
Nir-khibā Nirekhibā (See)

ନିରଂକୁଶ—ସଂ. ବିଣ.—ନିରଙ୍କୁଶ (ଦେଖ)
Niraṁkuśa Niraṅkuśa (See)

ନିରଂଶ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅଂଶ; ଯାହାର)—
Niraṁśa ୧ । ଅଂଶରହିତ; ଭାଗହୀନ—1. Destitute of a share; not entitled to a share.
୨ । ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଯେଉଁ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ହିସ୍ସା ପାଏ ନାହିଁ—2. Not entitled to a share in the ancestral property.

[ଦ୍ର—ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟଙ୍କ ମତରେ—ପତିତ, ପତିତର ପୁତ୍ର, କ୍ଲୀବ, ପଙ୍ଗୁ, ଉନ୍ମତ୍ତ, ଜଡ଼, ଅଚିକିତ୍ସ୍ୟ ରୋଗରେ ପୀଡ଼ିତ—ଏମାନେ ନିରଂଶ ଅର୍ଥାତ୍ ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ଭାଗ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।]
୩ । ସମୁଦାୟ—3. Whole; entire; (Apte).
ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷ) ରାଶିର ଭୋଗ କାଳର ପ୍ରଥମ ଓ ଶେଷ ଦିନ; ସଂକ୍ରାନ୍ତି; ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଏକ ରାଶିରୁ ଅନ୍ୟ ରାଶିକୁ ଗମନ—
3. (Astronomy) The sun's entering into a new sign; the passage of the sun from one sign to the next.
ଦେ. ବିଣ.—ନିରଂଶିଆ (ଦେଖ)—Niraṁśiā (See)
ବି.—ନିର୍ବଂଶ ଅବସ୍ଥା—Issueless condition.

ନିରଂଶ ଡିହ—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ ଡିହ ବା ଘରତଳ ଜମିର ମାଲିକ
Niraṁśa ḍiha ନିଃସନ୍ତାନ ହୋଇ ମରିଯିବା ପରେ ତହିଁର କେହି ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନ ଥାଏ—
A homestead, the owner of which died leaving no heirs.

ନିରଂଶିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ନିର୍ବଂଶ)—
Niraṁśiā ୧ । ନିର୍ବଂଶ; ଯାହାର ବଂଶ ଲୋପ ପାଇଥାଏ—
ନିର୍ବଂଶ 1. One who leaves no family member.
(ନିରଂଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବେଓାରସ—
2. Heirless; leaving no successor.
୩ । ନାଓାରସ; ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିର କେହି ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନାହିଁ—3. Having no body to succeed to it (property).
୪ । (ଗାଳି ବା ଅଭିଶାପ) ଆଣ୍ଠୁକୁଡ଼ା; ଅପୁତ୍ରକ—
5. (a term of cursing) Childless.
୬ । (ଗାଳି) ଅଳ୍ପାୟୁଷ—
6. (a term of cursing) Short lived.
କେ ବାଉଶ ବର୍ଷିଅ କେ ପଦର ବର୍ଷିଅ
କେ ସାତ ସତର କେ ଅଠେଇ ନିରଂଶିଆ—ପୀତାମ୍ବର· କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିପ୍ରଚରଣ ।

ନିରଂଶିଘର ଝିଅ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାଳି)—ଯେଉଁ କନ୍ୟାର ପିତୃ-
Niraṁśighara jhia ବଂଶରେ ଆଉ କେହି ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନାହିଁ—(a term of abuse) A woman whose father's family is or will become extinct.

ନିରଂଶୀ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ନିରଂଶ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Niraṁśī ୧ । ଅଂଶ ବା ଭାଗଶୂନ୍ୟ—
(ନିରଂଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Destitute of a share.
୨ । ଏକାକୀ—2. Single; unattended (M, W),

ନିରଂଶୁ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅଂଶୁ)—
Niraṁśu ୧ । ନିଷ୍ପ୍ରଭ; ଜ୍ୟୋତିର୍ହୀନ—1. Pale; lustreless.
୨ । କିରଣହୀନ—2. Rayless.

ନିରକତ—ସ୍ତ୍ରୀ (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ନିରକ୍ତ (ଦେଖ)
Nirakata Nirakta (See)

ନିରକତ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନିରକତିଆ }
ନିରକତ ଲୋକ ସହିତ ବିନା ଏକା
ରକତ ଥିଲେ କହା ନ ଯାଏନ୍ତ ବାହା
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିପ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ନିରକ୍ତ—ଦେ. ବିଣ ପୁଂ (ସଂ. ନୀରକ୍ତ)—୧ । ରକ୍ତହୀନ—
Nirakta 1. Bloodless; sallow.
ନିରକ୍ତ } ଅନ୍ୟରୂପ— ୨ । ଦୁର୍ବଳ; ନିର୍ବଳ—
ନିରକ୍ତଆ } 2. Having no strength; weak.
(ନିରକ୍ତୀ; ନିରକ୍ତେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ସାହସହୀନ; ଭୀରୁ—
3. Timid; having no courage.

ନିରକ୍ଷ—ସଂ. ବିଣ (ନିର୍+ଅକ୍ଷ)—୧ । ଅକ୍ଷଶନ୍ୟ—
Niraksha 1. Without dice.
୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଯେଉଁ ସ୍ଥାନର ଅକ୍ଷାଂଶ ନାହିଁ—
2. (astronomy) (a place) Of no latitude.
ବି—(ଭୂଗୋଳ ପରିଭାଷା) ନିରକ୍ଷବୃତ୍ତ (ଦେଖ)
Nirakshabrutta(See)
ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିର୍+ରକ୍ଷକ)—୧ । ରକ୍ଷକବିହୀନ—
1. Having no protector.
୨ । ଅସହାୟ—2 Helpless.

ନିରକ୍ଷ ଦେଶ—ଦେ. ବି (ଭୂଗୋଳ ପରିଭାଷା)—୧ । ବିଷୁବ ରେଖାର ସନ୍ନିହିତ ସ୍ଥାନ; ଯେଉଁଠାରେ ଦିବା ଓ ରାତ୍ରି ସମାନ—1. The equatorial regions.
୨ । ଯେଉଁଠାରୁ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ୧ମ ଦ୍ରାଘିମା ଗଣନା କରାଯାଏ—2. The first meridian (as Lanka in Hindu astronomy (Apte)

ନିରକ୍ଷ ବୃତ୍ତ—ସଂ. ବି (ଭୂଗୋଳପରିଭାଷା)—୧ । ଭୂମଧ୍ୟରେଖା; ବିଷୁବ ରେଖା; ନାଡ଼ୀମଣ୍ଡଳ—
Niraksa brutta 1. The terrestrial equator.
(ନିରକ୍ଷରେଖା—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ରେଖାଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀକୁ ଉତ୍ତରାର୍ଦ୍ଧ ଓ ଦକ୍ଷିଣାର୍ଦ୍ଧ ଏହି ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ, ସେ ରେଖାକୁ ନିରକ୍ଷ ବୃତ୍ତ ବା ନିରକ୍ଷ ରେଖା କହନ୍ତି । ଏହି ରେଖାର ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ସ୍ଥାନକୁ ନିରକ୍ଷଦେଶ ବୋଲାଯାଏ ।]
୨ । ଅକ୍ଷାଂଶ—2. Latitude (Apte).

ନିରକ୍ଷ ମଣ୍ଡଳ—ଦେ. ବି (ଭୂଗୋଳପରିଭାଷା)—୧ । ନିରକ୍ଷବୃତ୍ତ—
Niraksha mandala 1. The equator.
୨ । ନିରକ୍ଷ ଦେଶ—2, The equatorial region.

ନିରକ୍ଷମଣ୍ଡଳ-ଅଗ୍ରେଯ ଉତ୍ତରେ – ରାଧାନାଥ. ବିଦ୍ୟାବଳୀ ।

ନିରକ୍ଷର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅକ୍ଷର)—ମୂର୍ଖ; ଅକ୍ଷର ଜାଣି ନ ଥିବା; ଆଦୌ ବିଦ୍ୟାଭ୍ୟାସ କରି ନ ଥିବା
(ନିରକ୍ଷରା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ବ୍ୟକ୍ତି)—Unlettered. (ନିରକ୍ଷରତା—ବି)

ନିରକ୍ଷାନ୍ତର—ସଂ. ବି (ଭୂଗୋଳପରିଭାଷା, ନିରକ୍ଷ+ଅନ୍ତର)—
Nirakshāntara ବିଷୁବରେଖାଠାରୁ ପୃଥିବୀର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନର ଦୂରତ୍ୱ—The latitude of a place.
[ଦ୍ର—ଏହି ସ୍ଥାନ ବିଷୁବରେଖାର ଉତ୍ତରରେ ହେଲେ ଉତ୍ତର ନିରକ୍ଷାନ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ ହେଲେ ଦକ୍ଷିଣ ନିରକ୍ଷାନ୍ତର ପରିଗଣିତ ହୁଏ ।]

ନିରଖ—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ନିର୍ଖ୍; ଭୁଲ. ସଂ. ନିରୀକ୍ଷଣ)—
Nirakha ୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ସ୍ଥିରୀକୃତ ଦର—
ନିରିଖ, ଦର 1. Tariff; fixed price of a thing;
ନିଖର୍ଖ authorised market-rate.
୨ । ବଜାର ଦର; ଚଳିତ—
2. Market rate; current price.
୩ । ନିଶ୍ଚୟତା—3. Certainty.
୪ । ସ୍ଥିରୀକରଣ—4. Ascertainment.
ବିଣ—୧ । ଅରକ୍ଷକ—1. Protectorless.
୨ । ଅସହାୟ—2. Helpless.

ନିରଖନାମା—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ନିର୍ଖ୍ ନାମାହ୍)—ଘନ ଘନ
Nirakhanāmā ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ବଜାରଚଳିତ ତାଲିକା—
ନିରିଖନାମା ନିଖର୍ଖନାମା A list of the market-rates of commodities.

ନିରଖ ବନ୍ଦି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନିର୍ଖ୍ ବନ୍ଦୀ)—
Nirakha bandi ବଜାର ପ୍ରଚଳିତ ଦରର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—
ନିରିଖ ବନ୍ଦୀ Fixing of the market price of
ନିର୍ଖ୍ ବନ୍ଦୀ commodities.

ନିରଗ୍ନି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର=ନାହିଁ+ଅଗ୍ନି)—
Niragni ୧ । ଅଗ୍ନି ଶୂନ୍ୟ; ଅନଗ୍ନି—1. Fireless.
୨ । ନିସ୍ତେଜ—2. Devoid of vigour or brightness.
ବି—ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଗୃହରେ ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ସଂରକ୍ଷିତ ହୋଇ ରଖାଯାଇ ନ ଥାଏ—A Brāhmaṇa who does not maintain the consecrated sacrificial fire in his home.

ନିରଙ୍କୁଶ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର=ନାହିଁ+ଅଙ୍କୁଶ=ହସ୍ତି ଶାସନ ଦଣ୍ଡ)—
Nirankusa ୧ । ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ—1. Unavoidable;
(ନିରଙ୍କୁଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) irresistible.
(ନିରଙ୍କୁଶତା—ବି)
୨ । ବାଧା ଶୂନ୍ୟ; ପ୍ରତିବନ୍ଧକଶୂନ୍ୟ—
2. Unrestricted; unchecked; uncontrolled; unrestrained; unfettered.
୩ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ—3. Wilful.
୪ । ସ୍ୱାଧୀନ—4. Independent; free.
୫ । ଅଶାସ୍ୟ—5. Unruly (M. W.)
୬ । ଅପବ୍ୟୟୀ—6. Extravagant.

ନିରଙ୍କୁଶତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବି. (ନିରଙ୍କୁଶ+ଭାବ. ତା; ତ୍ୱ)—୧ । ସ୍ୱାଧୀନତା—
Nirankusatā(twa) 1. Freedom; liberty.
(ନିରଙ୍କୁଶତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବାଧା ଶୂନ୍ୟତା—
2. Want of restraint.
୩ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରିତା—3. Wilfulness.

ନିରଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର+ଅଙ୍ଗ)—
Niranga ୧ । ଅଙ୍ଗହୀନ—1. Limbless.

୨ । ନିରାକାର—
2. Shapeless; without form.
୩ । ଅଶରୀରୀ; ନିରବୟବ—3. Incorporeal,
୪ । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—4. Incomplete (M, W,)
୫ । ନିରୁପାୟ; ଉପାୟାନ୍ତର ହୀନ—5. Having no resources or expedients. (M.W.)

ସଂ. ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ରୂପକ ଅଳଙ୍କାର (ହି. ଶ.)—
A kind of simile.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ରୂପକ ଅଳଙ୍କାରରେ ଉପମେୟର ସବୁ ଅଙ୍ଗ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରାଯାଏ ନାହିଁ ତାକୁ ନିରଙ୍ଗ ରୂପକ ବୋଲାଯାଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ମହର୍ଗ କାଳ; କାନ୍ତାର; ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ—
Famine; a time of rise in prices of food grains,

ନିରଙ୍ଗୁଳ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଅଙ୍ଗୁଳ)—
Niraṅgula ୧। ଯାହା ଅଙ୍ଗୁଳିରୁ ନିର୍ଗତ ହୋଇଅଛି (ପ୍ରକୃତିବାଦ)-
(ନିରଙ୍ଗୁଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Growing out of the fingers.
୨ । ଅଙ୍ଗୁଳିହୀନ—2. Fingerless.

ନିରଙ୍ଗ ରୂପକ—ସଂ. ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ରୂପକ ଅଳଙ୍କାର—
Niraṅga rūpaka A kind of simile.
(ଯଥା—ରୂପକ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।)

ନିରଜନ— ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. ଓ ବି.—ନିର୍ଜନ (ଦେଖ)
Nirajana Nirjana (See)
(ନିରଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉଷ୍ଣତମ ଜେମାମଣି ବଣାବଗ,
ନିରଜନେ ଯେଣ ଯାପିବ ଯାମିନୀ । ଅଜସ୍ତବନ . ଶେଷବଳୀ ।

ନିରଜିନ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅଜିନ)—ଯାହାର ଚମଡ଼ା ନାହିଁ—Without a skin or hide.
Nirajina

ନିରଞ୍ଜନ—ସଂ. ବିଣ. ସଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅଞ୍ଜନ=କଜ୍ଜଳ ବା ମଳ)—୧ । ବିଶୁଦ୍ଧ—1. Pure.
Nirañjana
(ନିରଞ୍ଜନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିଷ୍କଳଙ୍କ—2. Stainless; spotless; unstained.
୩ । କଜ୍ଜଳହୀନ—3. Free from or having no collyrium.
୪ । ପବିତ୍ର—4. Holy; sacred.
୫ । ଅନ୍ଧକାରହୀନ —5. Free from darkness.
୬ । ନିଷ୍ପାପ; ପାପହୀନ—6. Sinless.
୭ । ରାଗାଦି ଦୋଷ ରହିତ—
7. Free from passions or emotion.
୮ । ତେଜୋମୟ—8. Bright; luminous.
ବି.—୧ । ଭଗବାନ୍—
1. God.
[ଦ୍ର—'କୁମ୍ଭୀପାଟୁଆ' ବା ଅଲେଖ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀମାନେ ନିରାକାର ନିରଞ୍ଜନ ଠାକୁରଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ।]
୨ । ମହାଦେବ—2. God Śiba.
୩ । ପରଂବ୍ରହ୍ମ—3. The Suprime Brahma.

ନିରଞ୍ଜନା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନିରଞ୍ଜନ+ଆ)—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ତିଥି—
Nirañjanā 1. Fullmoon day.
୨ । ଦୁର୍ଗା—2. Durgā.

ନିରଞ୍ଜନୀ—ଦେ. ବି. (ନିରଞ୍ଜନଙ୍କ) ଉପାସକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ—
Niranjanī Name of a sect of devotees.
[ଦ୍ର—ନିରାନନ୍ଦ ସ୍ୱାମୀ ଏହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ; ସେ ନିରଞ୍ଜନ ନିରାକାର ପରବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ଉପାସନା କରୁଥିଲେ, ତେଣୁ ତତ୍ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଶାଖା ନିରଞ୍ଜନୀ ନାମରେ ଅଭିହିତ; ତନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ନିରଞ୍ଜନୀ ସାଧୁମାନେ ରାମାନନ୍ଦଙ୍କ ମତାନୁସାରେ ସାକାର ଉପାସନା ଗ୍ରହଣ କରି ଉଦାସୀ ବୈଷ୍ଣବ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ଓ କୌପୀନ, ତିଳକ ଓ କଣ୍ଠି ଧାରଣ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ମାରବାଡ଼ ଦେଶରେ ଏମାନଙ୍କର ଅନେକ ଆଖଡ଼ା ଅଛି । ହି. ଶ.]

ନିରତ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ନି+ରମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ବିଷୟଗତ; ବିଯୁକ୍ତ—1. Engaged; engrossed.
Nirata
(ନିରତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରବୃତ୍ତ—2. Commenced; engaged in; occupied with.
୩ । ଆସକ୍ତ—3. Attached.
୪ । ଅନୁରକ୍ତ—4. Devoted to; very fond of.
୫ । ଅତି ଆନନ୍ଦିତ—
5. Extermely delighted with.
୬ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—6. Pleased; satisfied.
୭ । ବିରତ—7. Rested; ceased (Apte).
(ନିରତେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ନିରନ୍ତର)—
୧ ସର୍ବଦା—1. Incessantly.
ନିରତେ ଅଛି ଦେବୀ, ଅସନ୍ତ ଅସନେ,
ନିରତେ କରନ୍ତି ସ୍ତୁତି, ସ୍ୱଭାବେ ତପଳା—ରଘୁନାଥ ମହାପାତ୍ର ।
୨ । ଦିବା ନିଶି—2. Day and night.

ନିରତି—ସଂ. ବି.—(ନି+ରମ୍ ଧାତୁ+କ୍ତି. ତି)—ଅତିଶୟ; ଅନୁରକ୍ତି
Nirati Excessive fondness or attachment.

ନିରତିଚାର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ନିର୍+ଅତିଚାର)—
Niratichāra ଯାହାକୁ ଅପବିତ୍ର କରି ଯାଇ ନ ପାରେ—
Inviolable.

ନିରତିଶୟ—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ. ଓ ବିଣ (ନିର୍=ନିତାନ୍ତ+ଅତିଶୟ=ଆଧିକ୍ୟ)—୧ । ଅତ୍ୟଧିକ—
Niratiśaya
1. Excessive; greatest; extreme; too much.
୨ । ଅନତିକ୍ରମଣୀୟ—2. Unsurpassable; insurmountable.
୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅତିରିକ୍ତ ରୂପେ—3. Exceedingly.
ବି.—ପରମେଶ୍ୱର—God.

ନିରତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ନିରତ (ଦେଖ)—
Nirate Nirata (See)
ମୋହନ ଦୋଳଗି ନିରତେ ଝୁଲିରେ—ସଙ୍ଗୀତ ।

ନିରତ୍ୟୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅତ୍ୟୟ=ଦୋଷ, ବିନାଶ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—
Niratyaya
1. Faultless; flawless.

୨ । ନିଷ୍ପାପ; ଅନଘ—2. Sinless.
୩ । ଅବିନଶ୍ୱର—3. Immortal; industructible.
୪ । ବାଧାଶୂନ୍ୟ—4. Unrestrained; unchecked;
୫ । ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ—5. Irresistible.
୬ । ବିପଦଶୂନ୍ୟ; ନିରାପଦ—6. Free from danger; secure (M. W.)
୭ । ଯାହା କୌଣସି କଷ୍ଟ ଦିଏ ନାହିଁ—
7. Causing no pain (M.W.)

ନିରଦୟ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ନିର୍ଦ୍ଦୟ (ଦେଖ)—
Niradaya Nirddaya (See)
ନିରଦୟ ନିର୍ଦ୍ଦୟ (ନିରଦୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିରଦୟା—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ—
Niradayā 1. Not merciful.
ବ—ନିର୍ଦ୍ଦୟତା—Unkindness; cruelty.

ନିର ଦୋଷ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ (ଦେଖ)—
Nira dosa Nirddosha (See)

ନିରଧିକାର—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅଧିକାର—
Niradhikāra ୧ । ଅଧିକାର ବିହୀନ—
1. Having no authority.
୨ । ବେଦଖଲ—2. Dispossessed.
୩ । ସମ୍ବନ୍ଧହୀନ—3. Having no connection.

ନିରଧ୍ୱ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ନିର+ଅଧ୍ୱନ୍)—
Niradhwa ଯେ ବାଟ ଭୁଲିଛି; ଯେ ଭ୍ରମ ଭୁଲୁଛି—
One who has lost one's way.

ନିରନୁକ୍ରୋଶ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅନୁକ୍ରୋଶ)
Niranukrōśa ୧ । ନିଷ୍କରୁଣ—
(ନିରନୁକ୍ରୋଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Unkind; hardhearted.
(ନିରନୁକ୍ରୋଶତା—ବ) ୨ । ନିଷ୍ଠୁର; ନିର୍ଦ୍ଦୟ; କଠୋର—
2. Cruel; pitiless.
୩ । ନିଃସ୍ନେହ; ସ୍ନେହହୀନ—3. Unfeeling.
ସଂ. ବ.—ନିଷ୍ଠୁରତା—Cruelty; hardheartedness.

ନିରନୁଗ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅନୁଗ)—
Niranuga ଯାହାର କେହି ଅନୁଚର ବା ସଙ୍ଗୀ ଭୃତ୍ୟ ନାହିଁ—
(ନିରନୁଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) Having no followers;
(ନିରନୁଚର—ଅନ୍ୟରୂପ) unattended.

ନିରନୁଗ୍ରହ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅନୁଗ୍ରହ)—
Niranugraha ୧ । ଅନୁଗ୍ରହଶୂନ୍ୟ—1. Ungracious.
(ନିରନୁଗ୍ରହା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରତିକୂଳ—2. Unfavourable.
(ନିରନୁଗ୍ରହତା—ବ) ୩ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ—3. Unkind.

ନିରନୁନାସିକ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍=ନୁହେଁ+ଅନୁନାସିକ)—
Niranunāsika ଅନନୁନାସିକ; ଯାହା ନାସିକାର ସଞ୍ଚାରରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ ନାହିଁ—Not nasal.

ନିରନୁବନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅନୁବନ୍ଧ)—
Niranubandha ଅନନୁବନ୍ଧ; ବେମୋହବତ୍ତଥ—
(ନିରନୁବନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) Having no symptomatic
(ନିରନୁବନ୍ଧତା—ବ) affection.

ନିରନୁଯୋଜ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଅନୁଯୋଜ୍ୟ)—
Niranujojya ୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ 1. Faultless.
(ନିରନୁଯୋଜ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅନିନ୍ଦ୍ୟ—2. Unblamable.
(ନିରନୁଯୋଜ୍ୟତା—ବ)

ନିରନୁଯୋଜ୍ୟାନୁଯୋଗ—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ନିରନୁଯୋଜ୍ୟ+
Niranujojyānujoga ଅନୁଯୋଗ)—
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବସ୍ତୁର ନିନ୍ଦା—The blaming of any thing faultless (M. W.)

ନିରନୁରୋଧ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅନୁରୋଧ)—
Niranurodha ୧ । ଯେ ଅନୁରୋଧର ଅପେକ୍ଷା ନ ରଖେ;
[ନିରନୁରୋଧତ୍ୱ(ତା)-ବ] ବେମୋହବତ୍ତଥ; ଯେ ମୁଲାହଜାକୁ
(ନିରନୁରୋଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗ୍ରହେଁ ନାହିଁ; ନିରପେକ୍ଷ—
1. One who does not accede to request; having no regard for the request or feeling of others.
୨ । ଅପ୍ରିୟ—2. Disagreeable; unamiable.
୩ । ନିଷ୍ଠୁର; ନିର୍ଦ୍ଦୟ—3. Unkind.
୪ । ପ୍ରତିକୂଳ—4. Unfavourable.

ନିରନ୍ତର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅନ୍ତର=ଅବକାଶ)—
Nirantara ୧ । ସାନ୍ଦ୍ର; ନିବିଡ଼; ଘନ—1. Thick; dense; compact; close.
୨ । ନିରବକାଶ; ଅନବଶର—
2. Without leisure; having no interval in space or time (M. W.)
୩ । ଅସୀମ—3. Unlimited.
୪ । ଅପରିଧାନ; ନଗ୍ନ—4. Naked.
୫ । ଅଚ୍ଛିଦ୍ର—5. Impervious.
୬ । ଅନାତ୍ମୀୟ—
6. Not pertaining to one's self.
୭ । ଅମଧ୍ୟ; ବ୍ୟବଧାନରହିତ—7. Having no space between.
୮ । ପ୍ରକାଶିତ—
8. Manifest; not hidden from view.
୯ । ଆଭ୍ୟନ୍ତରିକ—
9. Inner; internal.
୧୦ । ଅବିରତ—
10. Incessant; continuous; uninterrupted.

୧୧ । ବିଶ୍ୱାସୀ—11. Faithful; true. (M.W.)

୧୨ । (ଅମୁକରେ) ପୂର୍ଣ୍ଣ—

12. Abounding in; full of. (M.W.)

୧୩ । ସେହି; ଅପୃଥକ୍—

13. Not different; same; identical. (M.W.)

୧୪ । ମୋଟା—14. Coarse; gross. (Apte).

୧୫ । ସରଳ; ନିଷ୍କପଟ—15 Sincere. (Apte)

କ୍ରି. ବିଶ—୧ । ଅବିରତ—

1. Incessantly; continually.

୨ । ସତତ; ନିରତ; ସର୍ବଦା—2. Always.

୩ । ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ରୂପେ—

3. Continuously; uninterruptedly.

୪ । ଦୃଢ଼ରୂପେ—

4. Closely; tightly; firmly. (M.W.)

୫ । ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍—

5. Immediately; at once (M. W.)

ନିରନ୍ତର ଗୃହବାସୀ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—ପ୍ରତିବେଶୀ; ସନ୍ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଘରେ
Nirantara gṛuhabāsī ରହୁଥିବା—Living in the
(ନିରନ୍ତର ଗୃହବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) next house (M. W.)

ନିରନ୍ତରାଳ—ସଂ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅନ୍ତରାଳ=
Nirantarāla ବ୍ୟବଧାନ)—୧ । ଗାଢ଼; ଘନ; ନିବିଡ଼; ସାନ୍ଦ୍ର-

1. Thick; close set; solid impervious.

୨ । ଅଭେଦ୍ୟ—2. Inpenetrable.

୩ । ବ୍ୟବଧାନରହିତ—

3. Having no intervening space.

୪ । ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ—4. Narrow.

ନିରନ୍ନ—ସଂ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅନ୍ନ=ଖାଦ୍ୟ)—
Niranna ୧ । ଖାଦ୍ୟାଭାବଗ୍ରସ୍ତ—

1. Foodless; destitute of food.

୨ । ଅତି ଦୀନ—2. Very poor; needy.

୩ । ଅନ୍ନ ସଂସ୍ଥାନ ହୀନ—3. Having no provi-
(ନିରନ୍ନତା—ବି) sion for one's meals.

୪ । ନିରାହାର; ଉପବାସୀ—

4. Wanting food; starving.

ନିରନ୍ୱୟ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅନ୍ୱୟ)—
Niranwaya ୧ । ଅସଂଲଗ୍ନ; ସମ୍ବନ୍ଧହୀନ—1. Unrelated;
(ନିରନ୍ୱୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) unmethodical; unconnected.

୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଅନ୍ୱୟରହିତ—2. (grammar)
Not agreeing with the context of a
(ନିରନ୍ୱୟତା—ବି) sentence.

୩ । ନିରପତ୍ୟ; ନିଃସନ୍ତାନ—3. Childless; issueless;
having no descendants.

୪ । ବଂଶହୀନ; ନିର୍ବଂଶ—4. Without posterity.

୫ । ଅଯୌକ୍ତିକ—5. Illogical; without logical
sequence.

୬ । ଅନୁଚରହୀନ—

6. Without retinue; unattended (M,W.)

୭ । ଅଦୃଶ୍ୟ—

7. Without being seen; out of sight(Apte)

୮ । ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ—8. Sudden; unexpected.

ନିରପ—ସଂ. ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅପ=ଜଳ)—ନିର୍ଜଳ—
Nirapa Waterless (M. W.)

ନିରପତ୍ୟ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି: ନିର୍=ନାହିଁ+ଅପତ୍ୟ)—
Nirapatya Childless; issueless.
(ନିରପତ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିରପତ୍ୟତା—ବି)

ନିରପତ୍ରପ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅପତ୍ରପା=
Nirapatrapa ଲଜ୍ଜା)—୧ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ; ବେହୁଯା—
(ନିରପତ୍ରପା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Shameless; immodest.
(ନିରପତ୍ରପତା—ବି) ୨ । ଧୃଷ୍ଟ—2. Insolent.

ନିରପବର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବିଶ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅପବର୍ତ୍ତ)—
Nirapabartta ୧ । ଅପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ—
(ନିରପବର୍ତ୍ତନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Not turning back. (Apte)

୨ । (ଗଣିତ) ଯେଉଁ ସଂଖ୍ୟାର ଲଘିଷ୍ଠ ସାଧାରଣ ବିଭାଜକ
ନାହିଁ—1. (arithmetic) Leaving no
common deviser; reduced to the
lowest terms (Apte).

ନିରପରାଧ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅପରାଧ)—
Niraparādha ୧ । ଅକୃତାପରାଧ; ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ; ବେକସୁର—
(ନିରପରାଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Faultless; innocent; guiltless.
(ନିରପରାଧତା—ବି) ୨ । ନିରୀହ—2. Harmless.

ସଂ. ବି.—ଅପରାଧହୀନତା—Faultlessness.

କ୍ରି. ବିଶ.—ବିନାପରାଧରେ; ବିନା ଦୋଷରେ—
Without any fault.

ନିରପରାଧୀ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ (ଅଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାର)—ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—
Niraparādhī Innocent; guiltless.
(ନିରପରାଧିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ନିରପରାଧୀ ଓ ନିରପରାଧିନୀ ପଦ ସଂସ୍କୃତ
ନିରପରାଧୀ ଭାଷାରେ ଚଳେ ନାହିଁ, 'ନିର୍' ଉପସର୍ଗ ସଙ୍ଗେ
ନିରପରାଧୀ ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସ ହେଲେ 'ନିରପରାଧ' ପଦ ବିଶେଷ୍ୟ
ରୂପେ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ, ଅତଏବ 'ନିରପରାଧ' ଏହି ବିଶେଷ୍ୟରେ ଇନ୍
ପ୍ରତ୍ୟୟ କରି ବିଶେଷଣ ପଦ ସିଦ୍ଧ କରିବା ବ୍ୟାକରଣବିରୁଦ୍ଧ;
ସେହିପରି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ ଓ ନିରୋଗୀ ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ ଅଶୁଦ୍ଧ ।]

ନିରପାୟ—ସଂ. ବିଶ. (ନିର୍+ଅପାୟ; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଅନିଷ୍ଟହୀନ;
Nirapāya ନିରାପଦ—1. Free from harm or evil.
(ନିରପାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (Apte).

୨ । ଅକ୍ଷୟ; ଅବିନାଶୀ; ଅବିନଶ୍ୱର—

2. Imperishable; infallible; free from
decay.

ନିରପାୟୀ—ବେ. ବିଣ.ପୁଂ (ଅଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାର; ସଂ. ନିରପାୟୁ)—ଅକ୍ଷୟ; ଅବିନାଶୀ; ଅବିନଶ୍ୱର—Imperishable; unfailing.
Nirapāyī

ନିରପେକ୍ଷ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅପେକ୍ଷା)—
Nirapeksha
(ନିରପେକ୍ଷା—ସ୍ତ୍ରୀ)
[ନିରପେକ୍ଷତା(ତ୍ୱ)—ବି]

୧ । ଅନପେକ୍ଷ; ଅପେକ୍ଷାରହିତ—1. Not expecting anything from any one, regardless.
୨ । ତଟସ୍ଥ; ଉଦାସୀନ—2. Indifferent.
୩ । ଅନବହିତ—3. Inattentive.
୪ । ସ୍ୱାଧୀନ; ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର—4. Independent of; unconnected with; unencumbered by.
୫ ଅପକ୍ଷପାତ—5. Impartial; upright.
୬ । ସଂସାର ବନ୍ଧନ ପ୍ରତି ବିରକ୍ତସ୍ୱଭାବ—6. Indifferent to worldly attachments or pursuits. (Apte).
୭ । ଅସ୍ୱାର୍ଥପର—7. Disinterested (Apte)
୮ । ଯେ ଅନ୍ୟ କାହା ଠାରୁ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରେ ନାହିଁ—8. Not expecting any reward from another. (Apte)
୯ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ—9. Without purpose (Apte).

ନିରପେକ୍ଷ ଗତି—ସଂ. ବି.—ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଗତି ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁ ଗତିର
Nirapeksha gati ଦୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନ ଥାଏ; ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗତି—Free motion.
ବିଣ.—ସ୍ୱାଧୀନ ଗତିବିଶିଷ୍ଟ—Having free motion.

ନିରପେକ୍ଷତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବି.—୧ । ସ୍ୱାଧୀନତା—
Nirapekshatā(twa) 1. Independence.
୨ । ଉଦାସୀନତା—2. Indifference.
୩ । ଅପକ୍ଷପାତିତା—3. Impartiality.

ନିରପେକ୍ଷ ବିଚାର—ସଂ. ବି.—ଅପକ୍ଷପାତ ବିଚାର—
Nirapeksha bichāra Impartial consideration.

ନିରପେକ୍ଷା—ସଂ. ବି.—ନିରପେକ୍ଷତା (ଦେଖ)
Nirapekshā Nirapekshatā (See)

ନିରପେକ୍ଷିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଅପେକ୍ଷିତ)—୧ । ଉପେକ୍ଷିତ—
Nirapekshita 1. Disregarded.
୨ । ଉପେକ୍ଷାକାରୀ—2. Regardless.

ନିରପେକ୍ଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିରପେକ୍ଷ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Nirapekshī ୧ । ଉପେକ୍ଷାକାରୀ—
(ନିରପେକ୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Disregarding (Apte).
୨ । ଉଦାସୀନ—2. Indifferent (Apte).

ନିରବ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନି=ନାହିଁ+ରବ=ଶବ୍ଦ)—
Niraba ୧ । ନିଃଶବ୍ଦ; ନୀରବ; ମୌନୀ—
(ନୀରବ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Silent; quiet.
(ନିରବତା—ବି) ୨ । ଗୋଳମାଳଶୂନ୍ୟ—2. Noiseless.

ନିରବକାଶ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅବକାଶ)—
Nirabakāsa ୧ । ଅବସରହୀନ—
(ନିରବକାଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Having no leisure.
୨ । ସୁବିଧାହୀନ—2. Without any opportunity.
୩ । ସାନ୍ଦ୍ର; ନିରନ୍ତର—3. Dense; close set.
୪ । ଗହଳିଆ—4. Crowded (M.W.).
୫ । ଅସୁବିଧାଜନକ—5. Inconvenient. (M. W.)
୬ । ଅସମୟ ବା ଅସ୍ଥାନରେ ଘଟିବା—6. Unseasonable; out of place or time (M. W.).
ବି.—ଅବସରର ଅଭାବ—Want of leisurs.

ନିରବଗ୍ରହ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅବଗ୍ରହ=ଅବ-
Nirabagraha ରୋଧ)—୧ । ଅପ୍ରତିହତ; ବାଧାହୀନ; ପ୍ରତିବନ୍ଧକ-ବିହୀନ—1. Unchecked; unrestrained; unobstructed.
୨ । ବିଘ୍ନରହିତ—2. Without any obstacle.
୩ । ଅବ୍ୟାହତ—3. Uncontrolled; irresistible.
୪ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର; ସ୍ୱାଧୀନ—4. Independent.
୫ । ଏକଗୁଆଁ; ଏକଜିଦିଆ—
5. Self-willed; headstrong (M.W.).
ବି—ଅବିରତ ବୃଷ୍ଟି—Incessant raining.

ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ନୁହେଁ=ଅବଚ୍ଛିନ୍ନ)—
Nirabachchhinna ୧ । ନିରନ୍ତର—1. Uninterrupted.
(ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନତା—ବିଶେଷ୍ୟ) ୨ । ଧାରାବାହିକ—
2. Incessant; constant; continuous,
୩ । ଚଳାଣି; କେବଳ—3. Pure and simple.
୪ । ବିଶୁଦ୍ଧ—4. Pure; unalloyed.
୫ । ଅବ୍ୟବହିତ—5. Immediate.
କ୍ରି. ବିଣ—ନିରନ୍ତରେ; ନିରନ୍ତର—Incessantly.

ନିରବଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର+ଅବଦ୍ୟ=ଅକଥ୍ୟ)—
Nirabadya ୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—1. Faultless.
(ନିରବଦ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିଶୁଦ୍ଧ—2. Pure.
(ନିରବଦ୍ୟତା—ବିଶେଷ୍ୟ) ୩ । ଅନିନ୍ଦ୍ୟ—3. Blameless.
୪ । ଅତୁଚ୍ଛ—4. Not mean or low.
୫ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—5. Complete.
୬ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—6. Excellent.
ସଂ. ବି.—ପରମେଶ୍ୱର; ପରମାତ୍ମା—The Supreme Being (Apte).

ନିରବଧି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର=ନାହିଁ+ଅବଧି=ସୀମା)—
Nirabadhi ୧ । ଅନନ୍ତ; ଅସୀମ—1. Uulimited; without bounds; unbounded; endless.
୨ । ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ—2. Uninterrupted; continuous.
କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ନିରନ୍ତର; ସର୍ବଦା—1. Incessantly.

ଋଷିସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଅଷ୍ଟେତ ବ୍ରତ ବଧ୍ୟ
ବୋଲି ବର ବୃଥେ କହନ୍ତି ନିରବଧି । କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ, ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

୨ । ସର୍ବଦା; ସର୍ବକ୍ଷଣ—2. Continually; always.

ସର୍ବେ ଧର୍ମରେତ ରହିଲେ ନିରବଧି—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ନିରବନ୍ଧ—ପ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବି—ନିର୍ବନ୍ଧ (ଦେଖ)—
Nirabandha Nirbandha (See)

ବଳାଇ ମାନସମାନ ଅଳା ପ୍ରାଣବନ୍ଧ ;
ବନ୍ଧୁକ ଭଞ୍ଜନ ଅତ ଭଙ୍ଗ ନିରବନ୍ଧ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ ।

ନିରବୟବ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ + ଅବୟବ)—
Nirabayaba ୧ । ନିରାକାର—1. Shapeless.
(ନିରବୟବା –ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ବିହୀନ—
(ନିରବୟବା—ବି) 2. Destitute of limbs.
୩ । ଅବୟବବିହୀନ—3. Destitute of component parts.
୪ । ସରଳ; ସହଜ—4. Simple.
୫ । ଅସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ—5. Not narrow.
୬ । ଅବିଭାଜ୍ୟ—6. Indivisible (Apte).
ବି—୧ । ପରମାଣୁ—2. Molecule; atom.
୨ । ପରବ୍ରହ୍ମ—2. The Supreme Being.

ନିରବରୋଧ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ + ଅବରୋଧ=
Nirabarodha ବାଧା)—୧ । ଅବିରୁଦ୍ଧ—
1. Not opposed to a thing; unopposed.
୨ । ଅପ୍ରତିହତ—2. Unrestrained.

ନିରବଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବିଣ—(ଭୁଲ. ହି. ନିରବଲ୍)—
Nirabal ନିର୍ବଳ; ଦୁର୍ବଳ—Weak.

ନିରବଲମ୍ବ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅବଲମ୍ବ=ଆଶ୍ରୟ—
Nirabalamba ୧ । ଅବଲମ୍ବନବିହୀନ—
1. Having nothing to depend upon.
(ନିରବଲମ୍ବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆଶ୍ରୟ ବିହୀନ—2. Shelterless.
(ନିରବଲମ୍ବା—ବି) ୩ । ନିରୁପାୟ—3. Resourceless.
୪ । ନିଃସହାୟ—4. Helpless.
୫ । ଯାହା ଅନ୍ୟକୁ ଆଶ୍ରୟ ଦିଏ ନାହିଁ—
5. Not affording support (Apte).
୬ । ସ୍ୱାଧୀନ; ଯେ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ନାହିଁ—
6. Not depending or relying on another; independent; free. (Apte).

ନିରବଲମ୍ବନ—ସଂ. ବିଣ.—୧ । ନିରବଲମ୍ବ (ଦେଖ)—
Nirabalambana Nirabalamba (See)
(ନିରବଲମ୍ବନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅସ୍ୱାମିକ—
2. Belonging to nobody (M. W).
ବି—(ନିର୍+ଅବଲମ୍ବନ)—୧ । ଅବଲମ୍ବନ ବା ଆଶ୍ରୟର ଅଭାବ—1. Lack of support or protection.
୨ । ଆସ୍ଥାର ଅଭାବ—2. Want of reliance (M. W.).
ଦେ. ବିଣ—ବେକାର; ଯାହାର କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ ବା ବୃତ୍ତି ନାହିଁ; ଜୀବିକାହୀନ—Unemployed; having no means of living.

ନିରବଲମ୍ବୀ—ଦେ. ବିଣ. ସଂ. (ସଂ. ନିରବଲମ୍ବନ)—୧ । ସ୍ୱାଧୀନ—
Nirabalambī 1. Independent.
୨ । ବେକାର—2. Unemployed.

ନିରବଶେଷ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅବଶେଷ)—
Nirabaśesha ୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ; ସମସ୍ତ—
1. Whole; entire; complete.
୨ । ନିଃଶେଷ—2. Without a remainder.
୩ । ଯହିଁରୁ କିଛି ବଳି ନାହିଁ—
3. Leaving no remnant.
ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ନିରବଶେଷେଣ)—
୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—1. Completely.
୨ । ନିଃଶେଷରୂପେ—2. Without leaving any remainder.

ନିରବଶେଷିତ—ସଂ. ବିଣ (ନିରବଶେଷ+ସମ୍ବନ୍ଧେ ଇତ)—
Nirabaśeshita ଯାହାର ଶେଷ ରଖା ଯାଇନାହିଁ; ନିଃଶେଷିତ—
Emptied to the dregs; exhausted to last remains.

ନିରବସନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ (ନିର+ଅବ+ସଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nirabasanna ୧ । ଅବସାଦରହିତ; ଅନବସନ୍ନ—1. Not
ନିରବସନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) dejected; not cast down.
୨ । ଅକ୍ଲାନ୍ତ; କ୍ଲାନ୍ତିହୀନ—
2. Not fatigued; not wearied.
୩ । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ—3. Cheerful.
୪ । ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ—4. Anxious; eager (M. W.)

ନିରବସର—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର+ଅବସର)—୧ । ଅନବକାଶ;
Nirabasara ଅବସରହୀନ—1. Leisureless.
(ନିରବସରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବ୍ୟସ୍ତ; ବ୍ୟାପୃତ—2. Busy.

ନିରବସାଦ—ସଂ. ବିଣ (ନିର+ଅବସାଦ; ବହୁବ୍ରୀହି)-ନିରବସନ୍ନ (ଦେଖ)
Nirabasāda Nirabasanna (See)

ନିରବସିତ—ସଂ. ବିଣ. ସଂ(ନିର+ଅବ+ସୋ ଧାତୁ=ନାଶ କରିବା+
Nirabasita କର୍ମ. ତ)—୧ । ବହିଷ୍କୃତ—1. Expelled;
(ନିରବସିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) exiled; driven out.

ନିରବସ୍ତାର—ସଂ. ବିଣ (ନିର+ଅବସ୍ତାର)—୧ । ଅନାବୃତ—
Nirabastāra 1. Uncovered; bare.
୨ । ଯାହା ବୁଣା ଯାଇ ନାହିଁ—
2. Not strewn. (M. W.)
୩ । ଜାତିଭ୍ରଷ୍ଟ—2. Excommunicated.
୪ । ଅତି ନୀଚଜାତୀୟ—3. Of very low caste.

[ଦ୍ର—ଯେ ଭୋଜନ କଲେ କୌଣସି ପାତ୍ରରେ ଉକ୍ତ ପାଞ୍ଚ ସଂସ୍କାର ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ, ତାହାକୁ ନିରବସିତ ଶୂଦ୍ର ବୋଲାଯାଏ—ପ୍ରକୃତିବାଦ ।]

ନିରବହାଳିକା—ସଂ. ବି (ନିର=ବାହାରେ+ଅବହାଳିକା=ବାଡ଼)
Nirabahālikā ୧ । ଘେରବନ୍ଦୀ—1. Enclosure.

୨ । ପ୍ରାକାର; ବହିଃପ୍ରାଚୀର—2. Outer wall.
୩ । ବାଡ଼—3. Fence; hedge.

ନିରବା—ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବିଣ(ଭୁଲ. ହି. ନିର)—ଅକୃତ୍ରିମ—
Nirabā Natural.

ନିରବାଁ—ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବିଣ—ଅଭଗ୍ନ—
Nirabāñ Unbroken; uncut.

ନିରବ୍ୟୟ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅବ୍ୟୟ)—୧ । ଅଜାତ କ୍ଷୟ; ଅକ୍ଷୀଣ—1. Undecayed
(ନିରବ୍ୟୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅକ୍ଷୟ; ଅବିନାଶୀ—
(ନିରବ୍ୟୟତା—ବି) 2. Undecaying.
୩ । ଚିରସ୍ଥାୟୀ—3. Eternal (M. W.)
Nirabyaya

ନିରଭିପ୍ରାୟ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି, ନିର୍+ଅଭିପ୍ରାୟ)—ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ; ଅଭିପ୍ରାୟହୀନ—Purposeless.
Nirabhipraya
(ନିରଭିପ୍ରାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
[ନିରଭିପ୍ରାୟତା(ତ୍ୱ)—ବି]

ନିରଭିମାନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅଭିମାନ)—ନିରହଂକାର (ଦେଖ)
Nirabhimāna
(ନିରଭିମାନା-ସ୍ତ୍ରୀ; ନିରଭିମାନତା—ବି) Nirahamkāra (See)

ନିରଭିମାନୀ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ନିରଭିମାନ; ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ)—ନିରହଂକାର (ଦେଖ)
Nirabhimānī
(ନିରଭିମାନିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nirahamkāra (See)

ନିରଭିଲପ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ନିର୍+ଅଭିଲପ୍ୟ)—ଅବକ୍ତବ୍ୟ—
Nirabhilapya Inexpressible; unutterable.

ନିରଭିସନ୍ଧାନ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅଭିସନ୍ଧାନ)—ଅଭିସନ୍ଧି ବା ସ୍ୱାର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ଅଭାବ—
Nirabhisandhāna Absence of design (M. W.)
(ନିରଭିସନ୍ଧି—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଅଭିସନ୍ଧି ରହିତ;
(ନିରଭିସନ୍ଧିନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ୱାର୍ଥପର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବିହୀନ—Free from egoistic designs.

ନିରଭ୍ର—ସଂ. ବିଣ—୧ । ଅଭ୍ରରହିତ—
Nirabhra 1. Micaless.
୨ । ମେଘରହିତ—2. Cloudless.

ନିରମାଖୀ—ଦେ (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ନିର୍ମାଖୀ (ଦେଖ)
Niramākhī Nirmākhī (See)
ନିରମାଖୀ ନିରଗ୍ରସ୍ତ ଫଳମୂଳାହାର—ରାଧାନାଥ. ସାବିତ୍ରୀଚରିତ ।

ନିରମ୍ବର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅମ୍ବର)—ନଗ୍ନ; ଲଙ୍ଗଳା—
Nirambara Naked; undressed; nude.
(ନିରମ୍ବରା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିରମ୍ବରତା—ବି)

ନିରମ୍ବୁ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅମ୍ବୁ)—୧ । ନିର୍ଜଳ; ଶୁଷ୍କ—
Nirambu 1. Waterless; dry.
୨ । ଜଳବର୍ଜିତ; ଜଳବିହୀନ—
2. Without water; destitute of water.
୩ । ଯେ ଜଳ ପାନ କରେ ନାହିଁ—
3. Abstaining from water. (M. W.)
(ନିରମ୍ବୁ ଉପବାସ=ଯେଉଁ ଉପବାସରେ ଉପବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଳ ସ୍ପର୍ଶ ପାନ କରେ ନାହିଁ ।)

ନିରୟ—ସଂ. ବି. (ନିର୍=ନିଷ୍ପ୍ରଭ+ଅୟ=ଗତି, ସ୍ଥାନ; କିମ୍ବା ନିର୍=ନିର୍ଗତ ହୋଇଅଛି+ଅୟ=ସୁଖ, ସୌଭାଗ୍ୟ ଯେଉଁଠାରୁ; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ନରକ; ପରଲୋକରେ ପାପର ଦଣ୍ଡଭୋଗ ସ୍ଥାନ—1. Hell.
Niraya
୨ । ଦୁର୍ଗତି—2. Misery; distress.
ଜାଣୁଛ ଏ ନିରୟେ ସିନ୍ଧୁ ବୁଡ଼ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ସ୍ୱର୍ଗ ।

ନିରୟଗାମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିରୟ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ପାପୀ—1. Sinful.
Nirayagāmī
(ନିରୟଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନରକଗାମୀ; ନିଜକୃତ ପାପ ଯେ ନରକକୁ ଯାଏ—2. Going to be punished in hell for one's sins.

ନିରର୍ଗଳ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅର୍ଗଳ=ପ୍ରତିବନ୍ଧକ)—
Nirargala ୧ । ଅର୍ଗଳହୀନ; ଅନର୍ଗଳ—1. Unbarred.
୨ । ଅପ୍ରତିବନ୍ଧ; ନିର୍ବିଘ୍ନ—
2. Without indepedement; without obstacles.
୩ । ଅବାଧ; ମୁକ୍ତ; ଉଦାମ—
3. Unrestrained; wild; free.
୪ । ଅବାଧ—4. Uncontrollable; irresistible. (M. W.).
କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଅବାଧରେ; ଅନର୍ଗଳ ରୂପେ—1. In an unrestrained manner; irresistibly.
ଜ୍ୱାଳାବଳ-ଜ୍ୱାଳା ଗୁଳି ଗୁଳେ ଗରବେଗେ
ବାବାନଳ ନିରର୍ଗଳ ସେଭେ ମହାବନେ । ରାଧାନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।
୨ । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ—2. Freely.

ନିରର୍ଥକ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଅର୍ଥ=ପ୍ରୟୋଜନ+କ)—୧ । ଯାହାର ଅର୍ଥ ବା ମାନେ ନାହିଁ—
Nirarthaka
(ନିରର୍ଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Meaningless; nonsensical.
ନିରର୍ଥକା, ନିରର୍ଥା } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଅନର୍ଥକ; ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ—
2. Useless; vain; unnecessary.
୩ । ନିଷ୍ଫଳ; ପଣ୍ଡ—4. Futile; unsuccessful.
୪ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟବିହୀନ—4. Aimless.
୫ । ପାଦପୂରଣାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଅର୍ଥବିହୀନ (ବାକ୍ୟ)—
5. Expletive (word) (M. W.).
କ୍ରି. ବିଣ—ବୃଥା; ଅକାରଣେ—
In vain; unnecessarily.

ନିରର୍ଥକତା—ସଂ. ବି—ରଚନାର ଦୋଷବିଶେଷ—A defect in composition where an unnecessary and unsuitable word is used.
Nirarthakatā
[ଦ୍ର—ରଚନାରେ ପ୍ରକୃତ ବିଷୟର ଅନୁପଯୋଗୀ ଓ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ଶବ୍ଦ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଲେ ନିରର୍ଥକତା ଦୋଷ ହୁଏ ।]

ଅସ୍ତ ହେଲେ ବେ ଗ୍ରହରାଜ ବନମଣି
ତାରାମସ୍ତାର ପିଛ ଅସିଲ ଉଜ୍ଜ । ଦଧାନାଥ. ବଚନାବଳୀ ।

ଏଠାରେ 'ଗ୍ରହରାଜ' ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ନିରର୍ଥକ ।]

ନିରଲଙ୍କାର—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅଳଙ୍କାର)—
Niralaṅkāra ୧ । ଅଳଙ୍କାରବିହୀନ—Without ornaments; plain; unadorned.
(ନିରଲଙ୍କାରା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ନିରଲଙ୍କୃତ—ବି) ୨ । ଶବ୍ଦାଳଂକାର ବା ଅର୍ଥାଳଂକାର ଯେଉଁ ରଚନାରେ ନ ଥାଏ—2. (composition) In which there is no rhetorical figure.

ନିରଲସ(ସି)—ଦେ. ବିଣ. ସୁଂ. (ସ. ନିରାଲସ୍ୟ)—୧ । ଅଳସ୍ୟଶୂନ୍ୟ—1. Not idle.
Niralasa(si)
(ନିରଲସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ତା ସଙ୍ଗେ ବୁଝି ହୋଇ ନିରଳସି ।
ନିରାଳସ୍ୟ ଭୂଷଣ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
ନିରାଳସ, ନିରାଳସୀ ୨ । ଶ୍ରମଶୀଳ; ଅଧ୍ୟବସାୟୀ—2. Diligent; persevering.

ନିରଲୋଭା—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବିଣ—ନିର୍ଲୋଭ (ଦେଖ)
Niralobhā Nirlobha (See)

ନିରଶନ—ସ. ବି. (ନିର୍=ନାହିଁ+ଅଶନ=ଭୋଜନ)—
Niraśana ଅନଶନାବସ୍ଥା—Fasting; starvation; abstinence.
ବିଣ. ସୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଯେ ଭୋଜନ କରି ନାହିଁ;
(ନିରଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ନିରାହାର—1. Going without food; fasting.
୨ । ସଯତାହାର—2. Abstaining from food.

ନିରଶନୀ—ସ. ବିଣ. (ନିରଶନ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଅନାହାରୀ—
Niraśanī 1. Fasting, starving.
୨ । ଉପବାସୀ—2. Abstaining from food.

ନିରସ—ସ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନି=ନାହିଁ+ରସ)—
Nirasa ୧ । ରସଶୂନ୍ୟ; ନୀରସ—1. Juiceless, sapless, insipid.
(ନିରସା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ସରସା—ବିପରୀତ) ୨ । ଶୁଷ୍କ—2. Dry.
(ନୀରସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଅରସିକ—3. Unwitty.
୪ । ଅପ୍ରୀତିକର—4. Unplesant.
୫ । କଠୋର—5. Hard.
୬ । ବିସ୍ୱାଦ—6. Insipid.
ଦେ. ବିଣ—ନିରସା (ଦେଖ) Nirasā (See)

ନିରସନ—ସ. ବି (ନିର୍=ବାହାରକୁ+ଅସ୍ ଧାତୁ=କ୍ଷେପଣ କରିବା+
Nirasana ଭାବ. ଅନ)—୧ । ନିରାକରଣ; ଦୂରୀକରଣ; ବହିଷ୍କରଣ—1. Driving away; expulsion.
୨ । ନିକ୍ଷେପ—2. Throwing.
୩ । ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ; ମନା କରିବା 3. Denial.
୪ । ଖଣ୍ଡନ; ପ୍ରତିବାଦ—
4. Contradiction; refutation.
୫ । ସ୍ଥାନାନ୍ତରକରଣ, ନିର୍ବାସନ—
5. Removal; banishment (M. W.).
୬ । ହନନ—6. Killing.
୭ । ନାମଞ୍ଜୁର କରିବା—7. Rejection; refusal.
୮ । ନିବାରଣ—8, Remonstrance.
୯ । ପ୍ରତ୍ୟାଦେଶ—9. Oracular saying; revelation.
୧୦ । ନିଷ୍ଠୀବନ; ଛେପ ପକାଇବା—10. Spitting out.
୧୧ । ବମନ—11. Vomiting.
୧୨ । ବୁଣି ଦେବା; ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷେପକରଣ—
12. Scattering; dispersing (M. W.).
୧୩ । ବିନାଶନ—13. Destruction; extermination (M. W.).
ସ. ବିଣ. ସୁଂ—ଯେ ବହିଷ୍କରଣ କରେ—
(ନିରସନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Expelling; driving out (M. W.).

ନିରସନୀୟ—ସ. ବିଣ (ନିର୍+ଅସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Nirasanīya ୧ । ନିରସନ ଯୋଗ୍ୟ; ବହିଷ୍କରଣୀୟ—
(ନିରସନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Deserving expulsion; fit to to be driven away.
୨ । ନିବାରଣୀୟ; ନିବର୍ତ୍ତନୀୟ—2 Preventible.
୩ । ଖଣ୍ଡନ କରାଯିବା ଯୋଗ୍ୟ—
3. Fit to be refuted.

ନିରସା—ଦେ. ବିଣ (ସ. ନିରସ)—୧ । ରସହୀନ—
Nirasā 1. Sapless.
(ସରସା—ବିପରୀତ) ୨ । ମନ୍ଦ; ଅନୁତ୍ତମ—
(ନିରସିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Not good; bad.
ନିରସା ୩ । ଦୁଃଖିତ; ବିରସ—3. Sorry; morose.
ନିରସ ୪ । ନିକୃଷ୍ଟ; ଅନୁତ୍କୃଷ୍ଟ—4. Inferior.
୫ । ଊଣା—5. Less than; defective.
୬ । ସାମାନ୍ୟ—6. Petty.
୭ । ଅପ୍ରଫୁଲ୍ଲ—7. Not cheerful.

ନିରସ୍ତ—ସ. ବିଣ (ନିର୍=ବାହାରେ+ଅସ୍ ଧାତୁ=କ୍ଷେପଣ+କର୍ମ. ତ)
Nirasta ୧ । ଖଣ୍ଡିତ; ମୀମାଂସିତ—1. Refuted; decided.
(ନିରସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶାନ୍ତ; ବିରତ; ନିବୃତ୍ତ—
2. Desisting; desisted; ceasing.
୩ । ନିକ୍ଷିପ୍ତ—3. Thrown.
୪ । ବର୍ଜିତ; ପରିତ୍ୟକ୍ତ—4 Abandoned.
୫ । ଉତ୍କ୍ଷୋଦିତ; ଶୀଘ୍ର ଉଚ୍ଚାରିତ (ବାକ୍ୟ)—
5. Ejaculated; uttered rapidly.
୬ । ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତ—6. Disowned.
୭ । ପରାସ୍ତ; ପ୍ରତିହତ—7. Defeated.
୮ । ବହିଷ୍କୃତ; ଦୂରୀକୃତ—
8. Expelled; driven away.
୯ । ନିଷ୍ଠୀବିତ; ବମିତ—9. Spit out; vomited.
୧୦ । ଦମିତ; ନିବାରିତ—
10. Prevented; restrained.

୧୧ । ଶମିତ—11. Calmed; appeased.
୧୨ । ନିଷ୍କାସିତ—12. Thrown out.
୧୩ । ହତ; ବିଧ୍ୱଂସିତ—
13. Killed; exterminated.
୧୪ । ନାମଞ୍ଜୁର କରା ଯାଇଥିବା—14. Rejected.
୧୫ । ଉର୍ତ୍ସିତ—15, Censured; reviled.
୧୬ । ପ୍ରେରିତ—16. Sentforth.
(ନିରସ୍ତି—ବି) ୧୭ । ଅତୀତ; ଗତ—17. Past.
୧୮ । ନଷ୍ଟ—28. Destroyed; devoid.

ନିରସ୍ତକ—ସଂ ବିଣ. (ନିରସ୍ତ+କ)—
Nirastaka ୧ । ବିଜୟୀ—1. Victorious.
୨ । ଶାନ୍ତକାରୀ—2. Calming; appeasing; allaying.
୩ । ନିବର୍ତ୍ତକ—3. Preventing.

ନିରସ୍ତ କୁହକ—ସଂ· ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିରସ୍ତ=ଦୂରୀଭୂତ+କୁହକ =ମାୟା)—
Nirasta kuhaka ମାୟା ସମ୍ବନ୍ଧରୁ ବହୁଦୂରେ—
Removed from the connection of delusion
ଆତ୍ମ-ପ୍ରକାଶେ ସଦା ଥାଉ
ନିରସ୍ତ କୁହକ ବୋଲଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିରସ୍ତ ପାଦପ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିରସ୍ତ=ହତ ହୋଇଅଛି+ ପାଦପ=ବୃକ୍ଷ; ଯହିଁରେ)—ବୃକ୍ଷହୀନ—
Nirasta pādapa Treeless; devoid of trees.

ନିରସ୍ତ ବିଷୟ—ସଂ· ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିରସ୍ତ=ବିରତ ହୋଇଅଛି ବିଷୟରୁ ଯେ)—
(ନିରସ୍ତ ବିଷୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପାର୍ଥିବ ବସ୍ତୁ ବିଷୟରେ ସ୍ପୃହାହୀନ; ବିଷୟ ବୈରାଗୀ—Indifferent to mundane matters.

ନିରସ୍ତ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଥକିଯିବା—To be overpowered;
Nirasta hebā to be at one's wits end.
ନିରସ୍ତ ହଓଆ ନିରସ୍ତ ହେବାକୁ ତତ୍ତ୍ୱେ ହେଲ ପୁଣି ଦାରୁଣ କୋପଉଦୟ ।
निरस्त होना ରଘାନାଥ, ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ।

ନିରସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍=ନାହିଁ+ଅସ୍ତ୍ର ଯାହାର)—
Nirastra ୧ । ଅସ୍ତ୍ରହୀନ—1. Weaponless; unarmed.
(ନିରସ୍ତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହାଠାରୁ ଅସ୍ତ୍ର କାଢ଼ି ନିଆ ଯାଇଅଛି—
2. Disarmed.

ନିରସ୍ତ୍ର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅସ୍ତ୍ର କାଢ଼ି ନେବା—
Nirastra karibā To disarm.

ନିରସ୍ତ୍ରୀ କରଣ—ସଂ. ବି. (ନିରସ୍ତ୍ର+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ବି+କରଣ)—
Nirastrī karaṇa କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର କାଢ଼ିନେବା-
(ନିରସ୍ତ୍ରୀକୃତ—ବିଣ) Disarming (any person).

ନିରସ୍ଥି—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍=ନାହିଁ+ଅସ୍ଥି ଯାହାର ବା ଯହିଁରୁ)—
Nirasthi ୧ । ଅସ୍ଥିହୀନ; ଯହିଁରୁ ହାଡ଼ ବାହାର କରି ଯାଇଅଛି-
1. Boneless; from which bone has been taken away.
୨ । ଯାହାର ଦେହରେ ହାଡ଼ ନାହିଁ—
2. Having no bone in the body.

ନିରସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଅସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—
Nirasya ୧ । ଯେ ପିଙ୍କି ଦେଇଅଛି—1. Having cast
(ନିରସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) or thrown out (M. W.)
୨ । (+କର୍ମ. ଯ) ନିରସ୍ତ କରାଯିବା ଯୋଗ୍ୟ (ହ୍ର. ଶ.)—
2. Fit to be expelled or thrown out.

ନିରସ୍ୟମାନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ଅସ୍ ଧାତୁ=କ୍ଷେପଣ କରିବା +କର୍ମ. ଶାନଚ୍)—ଖଣ୍ଡ୍ୟମାନ—
(ନିରସ୍ୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Which is being refuted.
୨ । ତ୍ୟଜିଯିବାମାଣ—2. Abandoned.
୩ । ନିବାର୍ଯ୍ୟମାଣ—3. Prohibited.

ନିରହଂ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅହଂ)—
Niraham ଅହଂକାରଶୂନ୍ୟ; ଅହଂଭାବଶୂନ୍ୟ (ହ୍ର. ଶ.)—
Free from self-conceit or selfishness (M. W.).

ନିରହଂକାର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଅହଂକାର)—
Nirahaṁkāra ୧ । ଅହଂକାରଶୂନ୍ୟ; ଗର୍ବଶୂନ୍ୟ—
(ନିରହଂକାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Free from egotism or
(ନିରହଂସ୍ତ୍ରୀ, ନିରହଂଭାବ—ଅନ୍ୟରୂପ) arrogance.
୨ । ନିରଭିମାନ—2. Humble; modest.
ବି—ଗର୍ବଶୂନ୍ୟତା—Freedom from egotism or pride.

ନିରହଂକାରୀ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ନିରହଂକାର)—ଗର୍ବଶୂନ୍ୟ—
Nirahaṁkārī Modest.
(ନିରହଂକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରହଂକୃତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍+ଅହଂକୃତ) ଅହଂକାରଶୂନ୍ୟ—
Nirahaṁkṛuta Humble; modest.
(ନିରହଂକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ନିରହଂକୃତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିରା—ପ୍ରା. (ଇତର) ବି (ଇତରଜନଙ୍କର ଲ ସ୍ଥାନରେ ର ଉଚ୍ଚାରଣଜନିତ ବ୍ୟବହାର)— ୧ । ନୀଳା (ଦେଖ)—
Nirā 1. Nīlā (See)
୨ । ଲୀଳା (ଦେଖ)—2. Līlā (See)
୩ । (ପୁଂ) ନୀଳମଣି ନାମକ ପୁରୁଷର ଡାକ ନାମ—
3. Name for calling a male named Nīlamaṇi.
୪ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ନୀଳମଣି, ଲୀଳାବତୀ ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକନାମ—
4. Name for calling a woman named Nīlamaṇi or Līlābatī.

ନିରା ଆହାର(ରି)—ପ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ନିରାହାର)—ନିରାହାର (ଦେଖ)
Nirā āhāra(rī) Nirāhāra (See)
ଯଜ୍ଞ ଦାନ ତପ କର୍ମ ଅତର
ନାନା ତୀର୍ଥ ବତ ନିରା ଅହାରୀ—ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ନିରାଇଁଷ—ପ୍ରା. ବିଣ ଓ ବି (ସଂ. ନିରାମିଷ)—ନିରାମିଷ (ଦେଖ)
Nirāiñsha Nirāmisha (See)
(ନିରେଇଁଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) ତୁ. ଅର୍ଦ୍ଧ ବେଣ୍ଣ ନିରାର୍ଦ୍ଧ – ତତ

ନିରାଇନିରା—ପ୍ରା (ଇତର) ବି (ଇତରଜନସୁଲଭ ଉଚ୍ଚାରଣଦୋଷ ଲ
Nirāinirā ସ୍ଥାନରେ ର ଉଚ୍ଚାରଣ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟଭାଷାରେ ଲ ସ୍ଥାନରେ
(ନିରେଇନିରା—ଅନ୍ୟରୂପ) ନ ଉଚ୍ଚାରଣ ସ ଲୀଳାହିଁ ଲୀଳା)—
ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ମଜ୍ଜଳ ମଜଲିସ—A round of merriment or festivities.
(ଯଥା—ଗମ୍ଭୀରସାଥିଙ୍କ ଜନମଦିନଠାରୁ ଏକୋଇସିଆ ଯାଏ ଗ୍ରାଇଜଯାକ ନିରାଇନିରା ନାଚିଛି।)

ନିରାକରଣ—ସଂ. ବି (ନିର+ଆ+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nirākaraṇa ୧। ନିରସନ (ଦେଖ)
(ନିରାକୃତ; ନିରାକରଣୀୟ—ବିଣ) 1. Nirasana (See)
୨। ବହିଷ୍କରଣ—2, Expulsion; driving out.
୩। ବିନାଶନ—3. Exterminating.
୪। ଦୂରୀକରଣ—4. Driving away.
୫। ନିବାରଣ—5. Prevention; restraining.
୬। ପ୍ରତିବନ୍ଧ—6. Obstruction.
୭। ଖଣ୍ଡନ—7 Refutation.
୮। ସିଦ୍ଧାନ୍ତ; ମୀମାଂସା—
8. Arriving at a conclusion.
୯। ପୃଥକ୍କରଣ—9. Separating.
୧୦। ରଦ୍ କରିବା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
10. Setting aside; nullifying.

ନିରାକରିଷ୍ଣୁ—ସଂ. ବିଣ (ନିର+ଆ+କୃ ଧାତୁ+ଶୀଳାର୍ଥେ ଇଷ୍ଣୁ)—
Nirākarishṇu ୧। ନିରାକରଣଶୀଳ—
1. Exterminative; destructive; refuting; removing
୨। ବ୍ୟାଘାତଜନକ—
2. Obstructive; preventive.

ନିରାକାଙ୍କ୍ଷ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆକାଙ୍କ୍ଷା)—୧। ଇଚ୍ଛା
Nirākāṅksha ରହିତ; ବୀତସ୍ପୃହ—1. Indifferent; desireless.
(ନିରାକାଙ୍କ୍ଷା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ନିରାକାଙ୍କ୍ଷତା } ବି— ୨। ନିଷ୍କାମ—2. Expecting
ନିରାକାଙ୍କ୍ଷତ୍ୱ } nothing; having no desire.
୩। ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—3. Contented.
୪। ନିର୍ଲୋଭ—4 Free from lust or desire.
୫। ଆଶାରହିତ—5. Expecting or wishing nothing (M. W.)
୬। (ବ୍ୟାକରଣ) ଯେଉଁ ବାକ୍ୟର ପୂରଣାର୍ଥ ଆଉ କିଛି ଲୋଡ଼ା ନ ଥାଏ—6 (grammar) Wanting nothing to fill up; complete.

ନିରାକାଙ୍କ୍ଷା—ସଂ. ବି. (ନିର+ଆକାଙ୍କ୍ଷା)—୧। ଆକାଙ୍କ୍ଷାରହିତ ଅବସ୍ଥା
Nirākāṅkshā 1. Indifference.
୨। ସନ୍ତୋଷ—2. Contentment.
ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ନିରାକାଙ୍କ୍ଷ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ନିରାକାଙ୍କ୍ଷର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ-Feminine of Nirākāṅksha.

ନିରାକାଙ୍କ୍ଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିରାକାଙ୍କ୍ଷା+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Nirākāṅkshi ୧। ଆକାଙ୍କ୍ଷାରହିତ—1. Indifferent.
(ନିରାକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—2. Contented

ନିରାକାର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆକାର)—୧। ଆକାର
Nirākāra ବିହୀନ—1. Shapeless; formless.
(ନିରାକାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ମୂର୍ତ୍ତିହୀନ—
(ନିରାକାରତା(ତ୍ୱ)—ବି) 2. Incorporeal.
ସଂ. ବି.—୧। ଆକାଶ—1. The sky.
୨। ବିଷ୍ଣୁ—2 A name of Bishṇu.
୩। ଶିବ—3. Siba.
୪। ପରମାତ୍ମା—4. The Supreme Soul.
୫। (ନିର+ଆକାର=ଆହ୍ୱାନ) ନିର୍ଗତାହ୍ୱାନ; ଯାହାକୁ ଆହ୍ୱାନ କରାଯାଏ ନାହିଁ (ପ୍ରଭୁପାଦ)—
5. Uninvited.
୬। ତିରସ୍କାର—6. Rebuke; reprimand.
୭। ହେୟ—7. Insignificant; unimportant. (M. W.)
୮। ସ୍ୱର୍ଗ—8. Heaven (M. W.)

ନିରାକାରତା—ସଂ. ବି. (ନିରାକାର+ଭାବ. ତା)—ମୂର୍ତ୍ତିହୀନତା—
Nirākāratā Shapelessness.
(ନିରାକାରତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିରାକାର ଦାସ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିବିଶେଷ—
Nirākāra dāsa Name of an ancient Oria poet.
[ଦ୍ର—ଏ 'କୁମର ସଂହିତା' ନାମକ ପୁସ୍ତକ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି—ପ୍ରାଚୀନ. ଉତ୍କଳ।]

ନିରାକାର ବାଦ—ସଂ. ବି.—ଈଶ୍ୱର ନିରାକାର ଅଟନ୍ତି ବୋଲି ଯେଉଁ
Nirākāra bāda ଧର୍ମମତ ସଂସାରରେ ଚଳେ—The belief in the incorporeal nature of God.

ନିରାକାର ବାଦୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଈଶ୍ୱର ନିରାକାର ଥିବାର ମତ ଯେଉଁ
Nirākāra bādi ମାନେ ପ୍ରହଣ ବା ପ୍ରଚାର କରନ୍ତି—
(ନିରାକାରବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Preaching the incorporeal nature of God; believing in the incorporeality of the Godhead.

ନିରାକୁଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର=ନୁର୍ଦ୍ଦେ+ଆକୁଳ)—୧। ଅବ୍ୟାକୁଳ
Nirākula 1. Unperplexed,
(ନିରାକୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ଧୀର; ଅବ୍ୟସ୍ତ—2. Temperate; deliberate.
୩। ନମ୍ର—3. Docile.

୪ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ବହୁଲୋକ ଗମନାଗମନ କରନ୍ତିନାହିଁ—
4, Not frequented (M W)
୫ । ପ୍ରଶାନ୍ତ—5. Calm.
୬ । ନିର୍ମଳ—6. Clear.
୭ । ସ୍ଥିର—7. Steady (M. W.)
ସଂ. ବି.—୧ । ସ୍ଥିରତା—1. Steadiness.
୨ । ପ୍ରଶାନ୍ତତା—2. Calmness (M. W.).

ନିରାକୁଳଦ୍ୱାର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିରାକୁଳ + ଦ୍ୱାର)—
Nirākula dwāra ଯେଉଁ ଗୃହ ବା ନଗରର ଦ୍ୱାର ବା ଫାଟକରେ ବେଶି ଲୋକ ଗହଳ ନାହିଁ—
(a house or city) Whose gates are not too much crowded (M. W.).
୨ । (ନିର୍=ଅତିଶୟ+ଆକୁଳ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ)—
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକୁଳ ବା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of.
(ଯଥା—କୁସୁମ ସମୂହ ନିରାକୁଳ ବକୁଳ କଳାପେ—
ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ)

ନିରାକୃତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଆ+କୃ. ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nirā kṛuta ୧ । ନିବାରିତ; ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତ; ନିରସ୍ତ—
1. Prevented; disowned.
୨ । ବହିଷ୍କୃତ—2. Expelled.
୩ । ଖଣ୍ଡିତ—3. Refuted.
ନିର୍ଣ୍ଣିତ; ଅବଧାରିତ—4. Ascertained.
୫ । ମୀମାଂସିତ; ସିଦ୍ଧାନ୍ତିତ—5. Settled.

ନିରାକୃତି—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଆ+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. କ)—
Nirākṛuti ନିରାକରଣ (ଦେଖ)—
Nirākaraṇa (See).

ବିଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଆକୃତି)—
୧ । ନିରାକାର; ଅକାୟବିଶିଷ୍ଟ—
1. Shapeless; incroporeal.
୨ । ଉତ୍ପାଟିତ—2. Eradicated; uprooted.
୩ । ଧ୍ୱସ୍ତ—3. Ruined.
୪ । ବହିଷ୍କୃତ—4. Expelled.
୫ । ବେଦାଧ୍ୟୟନବିଶିଷ୍ଟ; ସ୍ୱାଧ୍ୟାୟବିଶିଷ୍ଟ—
5. Not given to meditating on or studying the vedas.
୬ । ପଞ୍ଚଯଜ୍ଞ ତ୍ୟାଗୀ—6. Forsaking the five daily duties of a Hindu householder.

ନିରାକ୍ରୋଶ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଆକ୍ରୋଶ)—
Nirākrośa ୧ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—1. Contented.
୨ । ଆନନ୍ଦିତ—2. Pleased.
୩ । ଆକ୍ରୋଶବିହୀନ—3. Free from malice or grudge.
୪ । ଅନିନ୍ଦିତ; ଅନିନ୍ଦିତ—
4. Unaccused; unreviled (M. W.).

ନିରାଚାର—ସଂ. ବିଣ. ସଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆଚାର)—
Nirāchāra ୧ । ଅନାଚାର—1. Impure; unclean.
(ନିରାଚାର—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆଚାରଭ୍ରଷ୍ଟ—
2. Depraved; corrupt.
୩ । ନିରାଚାର, ସଦାଚାରହୀନ—3. Barbarian.
୪ । ବ୍ୟବସ୍ଥାହୀନ—4. Lawless.

ନିରାଚ୍ଛନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆଚ୍ଛନ୍ନ)—
Nirāchchhanna ୧ । ଅନାଚ୍ଛାଦିତ—
1. Bare; uncovered.
୨ । ନଗ୍ନ—2. Naked.

ନିରାଟ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦଟ=ଦୃଢ଼)—୧ । ଅଛିଦ୍ର—
Nirāta 1. Having no holes.
ନରାଟ, ନିରେଟ ୨ । ଟାଣ; ଦୃଢ଼—2. Solid; firm; hard.
ନିରାଟ ୩ । ନିବିଡ଼; ଯାହା ଫମ୍ପା ନୁହେ—
3. Not hollow; substantial.
୪ । ଯାହା ଦଦରା ନୁହେଁ—4. Sound.
୫ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ—5. Cruel; merciless.
୬ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ—6. Sharp.
ତୁମ୍ଭ ବୁଦ୍ଧିବଳ ସବ ନିରାଟ, ଗାଇ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ ଚୋର ଶିରାଟ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, କବିତାକଲ୍ଲୋଳ ।
୭ । ପ୍ରଖର—7. Acute; keen.
ଅଦୃଶ୍ୟ ଭାବରେ କେଣେ ଲୁଚିଲା ସେ ନିରାଗ ନିରାଟ ଖଡ୍ଗ ।
ନନ୍ଦକିଶୋର. ନିର୍ଝରିଣୀ ।
୮ । ଶୁଷ୍କ; ନୀରସ; ନିର୍ଜଳ—8. Dry; waterless
ନିରାଟ ସେ ଦେଶ ନ ମିଳେ ଜଳ
ହସ ମୃଗ ତୃଷ୍ଣା ଦେଖାଏ ଛଳ । ନନ୍ଦକିଶୋର ନିର୍ଝରିଣୀ ।

ନିରାର ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିକଟ—
1. Very much.
୨ । କେବଳ ମାତ୍ର; ଭୁଲା—2. Solely; merely.
୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ—3. Wholy; completely.

ନିରାଟଙ୍ଗ—ଦେ. ବିଣ. (ନିରାତଙ୍କ)—ନିରାତଙ୍କ (ଦେଖ)
Nirāṭaṅga Nirāṭaṅka (See)

ନିରାଣ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିରାଶ୍ରୟ—
Nirāṇa 1. Helpless; shelterless.
୨ । ଅଶ୍ରୟହୀନ—2. Without protection.

ନିରାତଙ୍କ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆତଙ୍କ)—
Nirāṭaṅka ୧ । ନିଃଶଙ୍କ; ନିର୍ଭୟ—
(ନିରାତଙ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Undaunted; fearless.
୨ । ଯାହା ଠାରୁ କୌଣସି ଶଙ୍କା ନାହିଁ—
2. Safe; sensure.
୩ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—
3. Free from anxiety or care.
୪ । ନୀରୋଗ—
4. Free from ailment; hale.

୫ । ଯେ କଷ୍ଟପ୍ରଦ ନୁହେଁ—
5. Not causing pain (M. W.)
୬ । ଯେ କଷ୍ଟ ବୋଧ ନ କରେ—
6. Not feeling pain (M. W).
ସଂ. ବି—ଶିବ—Śiba (M. W.)

ନିରାତପ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆତପ)—
Nirātapa ୧ । ଆତପଶୂନ୍ୟ—1. Heatless.
୨ । ରୌଦ୍ରହୀନ; ଖରା ନଥିବା—2. Sunless; not penetrated by sun's rays.
୩ । ଛାୟାଯୁକ୍ତ—3. Shady.

ନିରାତ ପତ୍ର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆତପତ୍ର)—
Nirāta patra ଛତାହୀନ—
(ନିରାତପତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Without umbrella (M. W.).

ନିରାତପା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିର୍ = ନାହିଁ + ଆତପ = ସୂର୍ଯ୍ୟ)—
Nirātapā ରାତି—Night.

ନିରାଦର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଦର)—
Nirādara ଆଦରଶୂନ୍ୟ—Disrespectful; showing no respect.
(ନିରାଦରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରାଦେଶ—ସଂ. ବି—୧ । ଋଣ ପରିଶୋଧ—
Nirādesa 1. Payment of debt; liquidation.
୨ । ପ୍ରତିଦାନ—2. Repayment.
୩ । ପ୍ରତିସମର୍ପଣ—3. Discharge.

ନିରାଧାର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଧାର)—
Nirādhāra ୧ । ନିରାଶ୍ରୟ—1. Helpless.
(ନିରାଧାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆଧାର ବା ପାତ୍ର ଶୂନ୍ୟ—
2. Destitute of a reception.
୩ । ନିରାଲମ୍ବ; ଅବଲମ୍ବନଶୂନ୍ୟ—3. Having no prop or support; self supporting; having no fulcrum; not relying on others.

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ; ନିଶ୍ଚିତ—
1. Certain; sure; categorical; determined; undoubted.
ଅଣ୍ଟର ସେ କଥା ଅଟେ ନିରାଧାର । ବୃଷସଂହି. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।
୨ । (ଯାହାର ରହିବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ) ଯେ ସର୍ବତ୍ରରେ ଅଛି—2. Omnipresent.
ହେ ନିରଞ୍ଜନ ନିରାକାର
ନିରବଲମ୍ବ ନିରାଧାର । ଭୂପତି. ପ୍ରେମଗଙ୍ଗାମୃତ ।
୩ । (ସଂ. ନିରାହାର) ଯେ ଆଧାର ଅର୍ଥାତ୍ ଆହାର ଗ୍ରହଣ କରି ନାହିଁ; ଅଭୁକ୍ତ; ଉପବାସୀ; ନିରାହାର—
3. Fasting; having had no food.
ଯଥା—ଏ ବାରଣୀ ନିରାଧାର, ଭାବରେ ଭାବରେ ବୁଡ଼ା ମର—ଭୁବନ ।

ନିରାଧାର ବାଣୀ—ଦେ. ବି—୧ । ନିଶ୍ଚିତ ଭାବପ୍ରକାଶକ ବାକ୍ୟ—
Nirādhāra bāṇī 1. Certain expression; categorical words.
୨ । ନିରପେକ୍ଷ କଥା; ଯାହା କୌଣସି ଉତ୍ତରକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ—2. A saying which does not wait for any reply.
୩ । ସଙ୍କଳ୍ପପ୍ରକାଶକ ବାକ୍ୟ—3. Words giving vent to a determination,
ସୀତାର ଏହିପରି ନିରାଧାର ବାଣୀ ଶୁଣି
କରେ ଦର ଦେଇ ଅଶ୍ରୁବାରି ଉଠୁଥିଲେ । ବଳରାମ-ଦାସ. ରାମାୟଣ ।

ନିରାଧାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ)—ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା; ନିଶ୍ଚୟ କରିବା—To ascertain; to fix; to settle to decide.
Nirādhāribā
निर्धार्य करा निरधारना
ଯେହେତୁ ସେ ଅଛି ମୁହଁ ଦେଲେ ନିରାଧାର
ଯାଙ୍କେହେଁ ପ୍ରଦାନ କୁଶ ଦ୍ରୁପଦ କୁମାରୀ । ସ ଉଦ୍ୟ, ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

ନିରାଧି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଧି)—
Nirādhi ୧ । ରୋଗଶୂନ୍ୟ—1. Free from disease.
୨ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—2. Free from anxiety; secure (M. W.).

ନିରାନନ୍ଦ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆନନ୍ଦ)—
Nirānanda ୧ । ଆନନ୍ଦହୀନ—1. Joyless; cheerless.
(ନିରାନନ୍ଦା ବା ୨ । ଦୁଃଖିତ—2. Sad; sorrowful.
ନିରାନନ୍ଦୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଯାହା ଆନନ୍ଦଦାୟକ ନୁହେଁ—
3. Causing no pleasure (M. W.).
ଦେ. ବି.—୧ । ବିଷାଦ—1. Sadness; gloom; sorrow.
୨ । ଅସନ୍ତୋଷ—2. Displeasure.
୩ । ଶୋକ—3. Sorrow.

ନିରାନନ୍ଦିତ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—ନିରାନନ୍ଦୀ (ଦେଖ)—
Nirānandita Nirānandī (See).
(ନିରାନନ୍ଦୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)—

ନିରାପକ୍ଷ—ଗ୍ରା. ବିଣ—(ସଂ. ନିରପେକ୍ଷ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ; ନିଷ୍ଠୁର—
Nirāpaksha 1. Unkind; cruel; hardhearted.
ସ୍ୱ ନିରାପକ୍ଷ ପ୍ରବେଶିବ ନିରପକ୍ଷ ଗତ—ଆଦିପ. ମହାଭାରତ. ସ ୨ ।
(ସାହାପକ୍ଷ—ବିପକ୍ଷୀତ) ୨ । କଠିନ—2. Hard.
୩ । ଅପକ୍ଷପାତୀ—3. Impartial; righteous.
୪ । ବିପକ୍ଷ; ପ୍ରତିକୂଳ—
1. Opposing; unfavourable.

ନିରାପଦ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆପଦ)—
Nirāpada ୧ । ଆପଦରହିତ—
1. Free from danger or mishap.
୨ । ବିପଦ୍‌ମୁକ୍ତ— Free from calamity.
୩ । ନିର୍ବିଘ୍ନ—3. Safe; secure.
୪ । ନିରୁପଦ୍ରବ—4. Free from trouble.
୫ । ଯାହାଠାରୁ କୌଣସି ଆପଦ ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ—
5. (A person) From whom no danger is apprehended.

୨ । ଯେଉଁଠାରେ ବିପତ୍ତିର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ—
6. (a place) Where there is no fear of danger or mishap.

ନିରାପଦରେ—କ୍ରି. ବି. ବିଣ—ନିର୍ବିଘ୍ନରେ—
Nirāpadare Safely; freely; in safety; without
ନିରାପଦେ any mishap.

ନିରାବରଣ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆବରଣ)—
Nirābaraṇa ୧ । ଯାହାର ଘୋଡ଼ଣୀ ବା ଓଢ଼ଣା ନାହିଁ—
1. Unveiled; uncovered.
୨ । ପ୍ରକାଶିତ—2. Manifest; evident. (M. W.).

ନିରାବର୍ଷ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆବର୍ଷ)—ଯାହା ଯୋଗୁଁ
Nirābarsha ତଳେ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁରେ ବର୍ଷା ପାଣି ପଡ଼େ
ନାହିଁ (ଯଥା—ଗଛ, ଛତା)—(a tree or umbrella)
Sheltering from rain (M. W)

ନିରାବାଧ—ସଂ. ବିଣ—୧ । ବାଧାହୀନ—
Nirābādha 1. Unobstructed; unopposed.
୨ । ବ୍ୟାଧିଶୂନ୍ୟ—2. Free from disease.
୩ । ଯାହାକୁ କେହି ବାଧା ଦେଉନାହିଁ—
3. Undisturbed; unmolested (M.W).
୪ । ଛଳଶୂନ୍ୟ—4. Guileless (M.W).
୫ । ଯାହା ଅନିଷ୍ଟକର ନୁହେଁ—5. Harmless (M.W.)

ନିରାବୃତ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅନାବୃତ—
Nirābruta 1. Uncovered; bare.
୨ । ଅନାଚ୍ଛାଦିତ—2 Exposed.
୩ । ବିବସ୍ତ୍ର—3. Naked; nude.

ନିରାଭରଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆଭରଣ) – ଅଳଙ୍କାର
Nirābharaṇa ଶୂନ୍ୟ—Without any ornaments.
(ନିରାଭରଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରାମୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆମୟ = ରୋଗ)—
Nirāmaya ୧ । ନୀରୋଗ; ରୋଗରହିତ—
1. Free from sickness.
୨ । ସୁସ୍ଥ—2. Healthy; well.
୩ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର— Salubrious; wholesome.
୪ । ଅକଳୁଷିତ; ପବିତ୍ର—4. Untainted; pure
(M. W.).
ବି—୧ । ବନ୍ୟଛାଗ—1 Wild goat.
୨ । ଶୂକର—2. A hog; boar.
୩ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—3. Health.
୪ । ମଙ୍ଗଳ—4. Welfare.

ନିରାମିଷ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆମିଷ)—
Nirāmisha ୧ । ଆମିଷଶୂନ୍ୟ;-ମାଛମାଂସହୀନ—
(ନିରାମିଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Meatless; fishless.
୨ । ଆମିଷବିବର୍ଜିତ—2. Destitute of flesh;
fleshless
୩ । ଯହିଁରେ ମାଛ ମାଂସ ଆଦି ପଡ଼ି ନାହିଁ (ତରକାରୀ)—
3. (curry) Not composed of fish or meat;
without animal food.
୪ । ଯେ ବେତନ ନିଏ ନାହିଁ; ମାଗଣା—
4. Receiving no booty or wages (M.W.).
୫ । ନିର୍ଲୋଭ—5. Free from covetuousness
(M. W.).
୬ । ନିଷ୍କାମ—6. Free from sensual desires
(M.W)
୭ । ପୁରସ୍କାର ନିମନ୍ତେ ଯେ ଲାଳାୟିତ ନୁହେଁ—
7. Not striving after any reward (M. W.).
ବି—ଆମିଷପରିତ୍ୟକ୍ତ ଖାଦ୍ୟ—
Vegetable diet; meatless food.

ନିରାମିଷ ମଧୁର—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ମଧୁର ତରକାରିରେ ଆମିଷ ମିଶି ନ
Nirāmisha mahura ଥାଏ—Meatless curry.

ନିରାମିଷାଶୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିରାମିଷ + ଅଶ୍ ଧାତୁ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା
Nirāmishāshī + କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—
(ନିରାମିଷାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ନିରାମିଷ ଭୋଜୀ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆମିଷ
(ନିରାମିଷ ଭୋଜୀ ଅନ୍ୟରୂପ) ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଆହାର କରେ—
1. Vegetarian; living on a meatless diet
୨ । ନିୟୁତାହାରୀ—2 Temperate in diet.

ନିରାମୋଦ—ସଂ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆମୋଦ)—ଆମୋଦଶୂନ୍ୟ;
Nirāmoda ଆନନ୍ଦରହିତ—Joyless; gloomy.

ନିରାୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆୟ)—୧ । ଆୟରହିତ—
Nirāya Yielding no income; profitless
୨ । ଯହିଁରୁ ସୁଧ ମିଳେ ନାହିଁ—
2. Yielding no interest.

ନିରାୟତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍ + ଆୟତ)—୧ । ଅବିସ୍ତୃତ—
Nirāyata 1. Not expanded; unextended.
୨ । ସଙ୍କୁଚିତ—2. Contracted.

ନିରାୟତି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆୟତି)—ଯାହାର ବିନାଶ
Nirāyati ବା ଅନ୍ତ ଅତି ନିକଟ—One whose end or
destruction is at hand.

ନିରାୟାସ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆୟାସ)—
Nirāyāsa ୧ । ଅନାୟାସ; ସୁସାଧ୍ୟ—1. Easy; not causing trouble or fatigue (M. W.).
୨ । ସୁପ୍ରସ୍ତୁତ—2. Ready.
୩ । ସଦୟ—3. Kind (M. W.).

ନିରାୟୁଧ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଆୟୁଧ)—
Nirāyudha ୧ । ଆୟୁଧହୀନ—1. Weaponless; destitute
(ନିରାୟୁଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) of weapons.
୨ । ଅଶସ୍ତ୍ର—2. Unarmed.
୩ । ନିରସ୍ତ୍ର—3. Disarmed.

ନିରାୟୁଧ ହୋଇବା ସେବେ ତତ୍ତ୍ୱ ଅଛି
ଧର ନାଶୁ ଅରତ୍ନ ଶଙ୍କର ଗାନ—କୃଷ୍ଣସଂହିତା. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

ନିରାରମ୍ଭ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆରମ୍ଭ)—ଅଖଟୁ; କର୍ମ୍ମ—
Nirārambha କୋଡ଼ିଆ—Abstaining from all work.
(ନିରାରମ୍ଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) M. W).

ନିରାଲମ୍ବ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ = ନାହିଁ + ଆଲମ୍ବ = ଅବଲମ୍ବନ)—୧ । ଅବଲମ୍ବନରହିତ—
Nirālamba
(ନିରାଲମ୍ବା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Having no support
(ନିରାଲମ୍ବତା(ତ୍ୱ)—ବି) ୨ । ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ; ଏକାକୀ—
2. Isolated; alone.
ନିରାଲମ୍ବନ, ନିରାବଲମ୍ବ, ନିରାବଲମ୍ବନ } ଅନ୍ୟରୂପ
୩ । ନିରାଶ୍ରୟ—3. Helpless
୪ । ଶୂନ୍ୟରେ ଝୁଲୁଥିବା—
4 Suspended in the air.
୫ । ଆତ୍ମାବଲମ୍ବ; ସ୍ୱାଧୀନ—
5. Self-relying; not depending on another; self-supported; independent
୬ । ବାସଶୂନ୍ୟ—
6. Having no habitation or domicile.
୭ । ବନ୍ଧୁହୀନ—7. Friendless.
ଦେ. ବିଣ—ନିର୍ଜନ—Solitary; lonely.

ନିରାଲମ୍ବା—ସଂ. ବି—କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଟାମାଂସୀ—
Nirālambā Spikenard.

ନିରାଲୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଲୟ)—
Nirālaya ୧ । ବାସଶୂନ୍ୟ—1. Homeless.
(ନିରାଲୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗୃହଶୂନ୍ୟ; ମରୁମୟ—2. Desert.
୩ । ଉଦାସୀନ—3. Wandering.

ନିରାଲସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଲସ୍ୟ)—ଅନଳସ; ଅଳସଶୂନ୍ୟ—
Nirālasya Diligent; not idle; not slothful.
(ନିରାଲସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ସଂ. ବି—ଆଲସ୍ୟର ଅଭାବ (ହି. ଶ.)—
Absence of idleness.

ନିରାଳାପ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଳାପ)—ଯେ କଥା କହୁ ନାହିଁ—Not talking (M. W).
Nirālāpa
(ନିରାଳାପା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରାଲୋକ—ସଂ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଲୋକ)—୧ । ଆଲୋକ-ହୀନ—1. Devoid of light; lightless.
Nirāloka
୨ । ଅନ୍ଧାରୁଆ—2. Dark; gloomy.
୩ । ଅନ୍ଧ—3 Blind (M. W.).

ନିରାଶ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଶା)—୧ । ଆଶାଶୂନ୍ୟ—
Nirāśa 1. Hopeless
(ନିରାଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ହତାଶ—2. Despairing; despondent; disappointed;
(ନୈରାଶ୍ୟ; ନିରାଶତ୍ୱ—ବି)
୩ । ନିସ୍ପୃହ—3 Free from desire; indifferent

ନିଷ୍କାମ ନିର୍ମୋହ ନିରାଶ
ଚହିଁ ଶୁଣିଲେ ସ୍ୱାଭାବିକ । ଉପଦ. ପ୍ରେମ ପଞ୍ଚାମୃତ ।

୪ । ବଞ୍ଚିତ—4. Deprived of; denied.

ଦେଇଁ ସଗ ସେ ପୁତ୍ର, ଭେଦନେ ଶତ୍ରୁ ନଟ ବର ସେହୁ ନିରାଶ ହୋଇ ନିରାଶ ।
ବିଦସ୍ତ୍ରୁର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୫ । ନିର୍ମ୍ମମ—5. Pitiless.

ଦାସୀ ପ୍ରାଣେ ମ ହୁଁ ମୋରେ କାହିଁକି ନିରାଶ । ଉଷ୍ଣ. ପ୍ରେମସୁଧାଳହ ।

୬ । ନିଷ୍କାମ; କାମନାବିରହିତ—6. Without any wish or desire (M. W.).

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—୧ । ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ; ନିର୍ଦ୍ଦୟ ରୂପରେ—
1. Cruelly.

ମୁରଲୀ ବଜାଇ ଭାବେ ଛଡ଼ି ମାଇ,
ଅନ୍ତରେ ବଡ଼ ନିରାଶ ଗୋ । ବିଦସ୍ତ୍ରୁର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦେ. ବି.—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ଅବସ୍ଥା—
1. Deprivation.
୨ । ଜଙ୍ଗଲୀ ତରୁବିଶେଷ—
2. Memocylon Eonla (Haines).

ନିରାଶ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଆଶ୍ରାନ୍ତିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଶାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ କରିବା—1. Not to fulfil another person's hopes or expectations.
Nirāśa karibā
निराश करा
निराश करना ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ହତାଶ କରିବା—
2. To disappoint another.
୩ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହେବା—
3. To be unkind; to another.

କଲେ ନିରାଶ ହୋଇ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଜାଳ,
ଚାହ ଜାଳ ଚେଷ୍ଟ ବରଷାଜଳ । ଉଷ୍ଣ. ଲବଣାବତୀ ।

୪ । ତ୍ୟାଗ କରିବା—4. To forsake.

ନିରାଶ କଲ ମୋର ସବ,
ମୁ ଏବେ ଶରଣ ତୁମ୍ଭର । ଭାଗବତ ।

୫ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଯତ୍ନ ନ ନେବା—
5. Not to take care of.

[ଦ୍ର—ଛିଅମାନେ ଶାଶୁ ଘରକୁ ଗଲାବେଳେ ଅର୍ଥାତ୍ ବାପ ମାଆ ଆଦିଙ୍କ ଠାରୁ ବିଦାୟ ହେଲା ବେଳେ ବାହୁନି କରି କାନ୍ଦି କହନ୍ତି, ବାପା ହେ ! ମତେ ନିରାଶ କରିବ ନାହିଁ ।]

ନିରାଶ କୋଳି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ୟ କୋଳି-
Nirāśa koli A kind of wild plum
[ଦ୍ର—ଏହି କୋଳି ନେଳିଆ ଦିଶେ ଓ ପାଚିଲେ ମଧୁର ଲାଗେ ।]

ନିରାଶଙ୍କ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଶଙ୍କା)—ନିଃଶଙ୍କ—
Nirāśaṅka Fearless.
(ନିରାଶଙ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରାଶୟ—ସଂ.ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଶୟ)—୧ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ—
Nirāśaya 1. Aimless; having no objector view.
୨ । ଅଗଭୀର (କ୍ଷତ)—
2. Superficial; not deep (wound) (M.W).
ବି.—ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନତା—Aimlessness.

ନିରାଶ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ହତାଶ ହେବା—
Nirāśa hebā To despair of a thing; to be disappointed.
निराश हुआ **निराश होना**

ନିରାଶା—ସଂ. ବି. (ନିର୍ + ଆଶା; ଆଶାର ଅଭାବ; ପ୍ରାଦିସମାସ)—
Nirāśā ୧ । ନୈରାଶ୍ୟ—1. Despair; disappointment.
(ଯଥା—ନିରେଖି ନିରାଶା-ବେଶେ ନ ହୁଅ ଜର୍ଜର—ମଧୁସୂଦନ. ଜୀବନଚିନ୍ତା ।)
୨ । ବିଷାଦ—2. ejection.
୩ । ଚିତ୍ତବୈକ୍ଲବ୍ୟ—3 Despondency.
ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ନିରାଶର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
The feminine of Nirāśa.
ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ନିରାଶ)—ହତାଶ; ଆଶାଶୂନ୍ୟ; ନିରାଶ—
Desperate; hopeless.
ସିନ୍ଧୁଭାଜ ଜୀବନେ ମୋଇଣ ନିରାଶା,
ଛଡ଼ ବେଳେଣ୍ଟ ବରଷିଲେ ସେ ଭରସା । ବୃଷସିଂହ ମହାଭାରତ, ଦ୍ରୋଣ

ନିରାଶିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିରାଶ)—୧ । ଆଶାହୀନ—
Nirāśiā 1 Hopeless; desperate.
୨ । ନିର୍ମମ; ନିର୍ଦ୍ଦୟ—
2 Unkind; cruel; unsympathetic.
(ଯଥା—ନିରାଶିଆ ପ୍ରହାର ।)
୩ । ନୈରାଶ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ—3 Causing despondency.
(ଯଥା—ନିରାଶିଆ କଥା ।)

ନିରାଶିତ୍ୱ—ସଂ. ବି.—ନିରାଶ ହେବାର ଅବସ୍ଥା—
Nirāśitwa Hopelessness; despair.

ନିରାଶୀଃ—ସଂ. ବିଣ.—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଶିସ୍ —ଆଶୀର୍ବାଦ-
Nirāśih ରହିତ)—1 Without a blessing.
(ନିରାଶୀସ୍ ।—ବି. M.W.) ୨ । (ନିର୍ + ଆଶା) ଆଶାହୀନ; ନିରାଶ; ହତାଶ—2. Hopeless; Despairing (M. W.)
୩ । ନିଷ୍କାମ—3 Free from desire (M. W.).
୪ । ନିର୍ମମଭାବହୀନ—4. Indifferent (M. W.).

ନିରାଶେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୟଭାବରେ; ନିର୍ମମଭାବରେ—
Nirāśe 1. Cruelly.
ପୁଣି ଶ୍ରମ ସ୍ୱେଦାଧିକ୍ୟ ଭରିବେଳେ
ବୁଲେ ଗଳାର ଫିଙ୍ଗିଲେ ନିରାଶେ । ବୃଷସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ

ନିରାଶ୍ୱାସ—ସଂ. ବି. (ନିର୍ + ଆଶ୍ୱାସ)—୧ । ଅଶାଭଙ୍ଗ—
Nirāśwāsa 1. Discouragement.
୨ । ନୈରାଶ୍ୟ—2. Hopelessness.

ନିରାଶ୍ୱାସୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍ + ଆଶ୍ୱାସିନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—
Nirāswāsi ୧ । ହତାଶ—1. Despairing.
(ନିରାଶ୍ୱାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିଷଣ୍ଣ; ଖିନ୍ନ—2. Dejected.
୩ । ନୈରାଶ୍ୟ ଜର୍ଜରିତ—3. Disconsolate.

ନିରାଶ୍ରୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆଶ୍ରୟ)—
Nirāśraya ୧ । ଆଶ୍ରୟବିହୀନ; ନିଃସହାୟ; ଆଶ୍ରୟରହିତ—
(ନିରାଶ୍ରୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Destitute; helpless; shelterless.
୨ । ଅଶରଣ—2. Without a refuge.
୩ । ଏକାକୀ—3. Alone.
୪ । ଅଗଭୀର (କ୍ଷତ)—4. Not deep (sore) (M.W.).

ନିରାଶ୍ରିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍ + ଆଶ୍ରିତ)—ଯେ ଅନ୍ୟର ଆଶ୍ରିତ
Nirāśrita ନୁହେଁ—Unprotected; unsupported.
(ନିରାଶ୍ରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରାସ—ସଂ. ବି. (ନିର୍ = ବାହାରକୁ + ଅସ୍ ଧାତୁ = କ୍ଷେପଣ କରିବା +
Nirāsa ୧ । ନିରସନ; ନିରାକରଣ; ବିନାଶନ—
1, Destruction; rejection; extermination.
୨ । ଦୂରୀକରଣ—2. Expulsion.
୩ । ନିଃକ୍ଷେପ—4. Throwing away.
୪ । ତ୍ୟାଗ—4. Abandonment; desertion.
୫ । ଖଣ୍ଡନ—5. Refutation; contradiction; dashing to pieces.
୬ । ବିଫଳୀକରଣ—6. Thwarting.
ସଂ. ବିଣ—୧ । ନିରାଶ୍ରୟ—1. Shelterless (M. W.).
୨ । ଆସନହୀନ—2. Seatless (M. W.).

ନିରାସକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍ + ଅସ୍ ଧାତୁ = କ୍ଷେପଣ + କର୍ତ୍ତୃ.
Nirāsaka ଅକ)—ବହିଷ୍କାରୀ—Repulsive; repelling.
(ନିରାସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରାସଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆସଙ୍ଗ)—
Nirāsanga ନିଜ ଶକ୍ତିର ବ୍ୟବହାର କରିବା ବିଷୟରେ ବାଧା
(ନିରାସଙ୍ଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପାଇ ନ ଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—Unhindered in the use of one's forces (M. W.).

ନିରାସନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍ + ଆସନ)—ଆସନଶୂନ୍ୟ; ଉପବେଶନ
Nirāsana ସ୍ଥାନ ଶୂନ୍ୟ—Without a seat; seatless.
ସଂ. ବି—ନିରାସ (ଦେଖ)—Nirāsa (See)

ନିରାସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆସ୍ଥା)—
Nirāstha ୧ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଯାହାର ଆସ୍ଥା ନାହିଁ—
(ନିରାସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Not interested in any thing (M W.).
୨ । ଯେ ଦତ୍ତଚିତ୍ତ ନୁହେଁ—2. Not intent upon (M W.).

ନିରାସ୍ପଦ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆସ୍ପଦ)—
Nirāspada ୧ । ସତତ ଗତିବିଶିଷ୍ଟ; ଚଞ୍ଚଳ—
(ନିରାସ୍ପଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Restless; constantly moving.
୨ । ଅଶାନ୍ତ—2. Unstable.
୩ । ନିରାଳୟ; ବାସହୀନ—3 Homeless.
୪ । ଭାଗହୀନ; ନିରଂଶ—4 Portionless.
୫ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟବିହୀନ—5. Objectless (M W.).

ନିରାସ୍ୱାଦ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆସ୍ୱାଦ)—୧ । ସ୍ୱାଦହୀନ—
Nirāswād 1. Tasteless; insipid.
୨ । ଅରୁଚିକର—2. Unsavoury (M. W.).

ନିରାହାର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆହାର)—
Nirāhar ଅନାହାରୀ ଉପବାସୀ—
(ନିରାହାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Fasting; abstaining from food.

(ନିରାହାରତା—ବି) ବି—୧ । ଭୋଜନାଭାବ; ଉପବାସ—
1. Starvation; fasting; want of food.
୨ । ଲଙ୍ଘନ—2. Abstaning from food.

ନିରାହାରୀ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ନିରାହାର)—୧ । ଅନାହାରୀ—
Nirāhārī 1. Fasting; starving.
୨ । ଜଳମାତ୍ରାହାରୀ—
2. Subsisting on water only.

ନିରାହ୍ଲାଦ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଆହ୍ଲାଦ)—ନିରାନନ୍ଦ—
Nirāhlāda Cheerless.

ନିରଖ—ବୈଦେ. ବି—ନିରଖ୍ (ଦେଖ)
Nirikh Nirakh (See)

ନିରଖା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିରୀକ୍ଷଣ)—୧ । ନିରୀକ୍ଷଣ; ଅଭିନିବେଶ ସହକାରେ—1. Observation.
ନିରଖା ୨ । ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ କରି ଦେଖିବା—
ନିରଖନା 2. Minute inspection; insight.

ନିରଖା ନିରଖି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିରୀକ୍ଷଣ)—ବାରମ୍ବାର ନିରୀକ୍ଷଣ—
Nirikhā nirikhi Repeated observation.

ନିରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ନିରୀକ୍ଷଣ)—୧ । ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବା; ଦେଖିବା—
Nirikhibā 1. To look at.
ନିରଖା ୨ । ମନୋଯୋଗ ସହକାରେ ଦେଖିବା—
ନିରଖନା 2. To observe.
୩ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କରି ଦେଖିବା—
3. To inspect minutely.
୪ । ଏକଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁବା—4. To stare at.

ନିରଗୁଣ - ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ନିର୍ଗୁଣ (ଦେଖ)
Niriguṇa Nirguṇa (See)
ନିରିଗୁନ ନିର୍ଗୁଣ ନୁହଇ ବ୍ରହ୍ମ ମହା ନିରଗୁଣ—ଗ୍ରାତା. ବ୍ରହ୍ମନିରୂପଣଗୀତା ।
ନିରଗୁଣ

ନିରଘାତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି - ନିର୍ଘାତ (ଦେଖ)
Nirighāta Nirghāta (See)
(ନିରଘାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ବଜ୍ର—1. Thunder.
ଗୋବିନ୍ଦ ଶିରେ ଗଦାଘାତ
ପଡ଼ିଲା ଯେହ୍ନେ ନିରଘାତ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
୨ । ବଜ୍ରଧ୍ୱନି—2. The sound of thunder.
୩ । ବଜ୍ର ପରି ବିକଟ ଶବ୍ଦ—
3. A thundering sound.
ବୋଲେ ଦେବା ହାରିଲ ମୁଁ ନିରଘାତ ଶୁଣି—ସାରଳା, ମହାଭାରତ, ବ
ବିଣ—ନିରଘାତିଆ (ଦେଖ)—Nirighātiā (See)
କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ନିଷ୍ଠୁରଭାବରେ—1. Cruelly.
୨ । ଭୟଙ୍କରରୂପେ—2 Seriously.
ବେନ ବ୍ରହ୍ମ ହସ୍ତେ ଧରି ଦିଏ ନିରଘାତ—ସାରଳା ମହାଭାରତ ଅଶ୍ୱ ।

ନିରଘାତିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ନିର୍ଘାତ)—୧ । ନିଷ୍ଠୁର—
Nirighātiā 1. Cruel.
୨ । ଭୟଙ୍କର—2. Frightful; terrific.
୩ । ନିଦାରୁଣ—3. Severe; violent.

ନିରଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଣ—୧ । ଅଚଳ—
Niriṅga 1. Immovable (M. W.)
୨ । ନିଷ୍କମ୍ପ—2. Not fleckering (M W.).

ନିରଙ୍ଗିଣୀ—ସଂ. ବି—ପରଦା; ଚକ; ଝିଲମିଲି (ଇ. ଶ.)—
Niriṅgiṇī Screen.

ନିରିଚ୍ଛା—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନ + ଇଚ୍ଛା)—୧ । ନିଷ୍କାମ—
Nirichchhā 2. Without wish or desire (M.W.)
୨ । ଉଦାସୀନ—2. Indifferent (M, W.)

ନିରଜଳ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ନିର୍ଜଳ)—ନିର୍ଜଳ (ଦେଖ)
Nirijala Nirjala (See)
ନିରଜଳ **ନିରଜଳ**

ନିରଜୋର—ଗ୍ରା. ବିଣ—ନିଜୋର୍ (ଦେଖ)
Nirijor Nijor (See)
ନିଜୋର **ନିଜୋର**
(ନିରଜୋରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିରଦୟ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—(ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦୟ) - ନିର୍ଦ୍ଦୟ—
Niridaya Cruel.
ନିରଦୟ **ନିରଦ୍ୟ**

ନିରଦୟା - ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦୟତା)—ଦୟାହୀନତା; ନିର୍ଦ୍ଦୟତା; ନିଷ୍ଠୁରତା—Cruelty; unkindness.
ବିଣ (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦୟ)—Unkind; cruel.

ନିରିନ୍ଦ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଚକ୍ଷୁକର୍ଣ୍ଣାଦି ଇନ୍ଦ୍ରିୟରହିତ—
Nirindriya 1. Devoid of the organs of sense.
(ନିରିନ୍ଦ୍ରିୟା - ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିର୍ବଳ; ଦୁର୍ବଳ—
(ନିରିନ୍ଦ୍ରିୟତା—ବି) 2. Weak; frail.
୩ । ବିକଳାଙ୍ଗ—3. Maimed; multilated.
୪ । ନପୁଂସକ—4. Eunoch; neuter impotent; destitute of manly vigour or strength.
୫ । ବନ୍ଧ୍ୟ—5. Barren (M.W.)
୬ । ପ୍ରମାଣରହିତ—
6. Without evidence (M. W.)
୭ । ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱହୀନ—
7. Without status or individuality.
[ଦ୍ର—ଜନ୍ମାନ୍ଧ, ପଙ୍ଗୁ, କ୍ଲୀବ, ଜନ୍ମବଧିର, ଉନ୍ମତ୍ତ, ଜଡ଼, ମୂକ ଓ ନିରିନ୍ଦ୍ରିୟ (ବିକଳାଙ୍ଗ ବ୍ୟକ୍ତି) ଏମାନେ ପିତୃଧନରେ ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ—ମନୁସଂହିତା ୯।୨୦୧ ।]

ନିରବଂଶ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ନିର୍ବଂଶ)—ନିର୍ବଂଶ (ଦେଖ)
Niribaṁśa Nirbaṁśa (See)
(ନିରବଂଶି, ନିରବଂଶିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦାଇଲେ ହୁଅଇ ନିରବଂଶ—ସାରଳା ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ

ନିରବାଣ - ଗ୍ରା. ବି—ଦେବୀବିଶେଷ—
Nirbāṇa Name of a Goddess.
ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ଉପରେଣ ନିଗମ ଭୂବନ
ଶମ୍ଭୁ ଅଗ୍ରେ କରଣ ସେ ଦେବୀ ନିରବାଣ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ଗ୍ରା — ୧ । ନିର୍ମାଣ (ଦେଖ)—**Nirmāṇa** (See)
୨ । ନିର୍ବାଣ (ଦେଖ)—**Nirbāṇa** (See)

ନିରଭା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. କ୍ରି (ସଂ. ନିର୍ବାହ)—ନିର୍ଭା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Niribhā (etc) **Nirbhā** etc (See)

ନିରଭା(ଭେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍ବାହ) —ନିର୍ଭାଇବା; ସମ୍ପାଦନ
Niribhā(bhe)ibā କରିବା; ନିର୍ବାହ କରିବା; ସମ୍ପାଦନ କରିବା—
To make; to accomplish.

ମାସ ଚନ ଉଭରେ ବେଉଳ ନିରଭଇ । ପ୍ରତାପ. ଚଣ୍ଡିସେଣା ।

ନିରଭା ପଡ଼ିବା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି— ସମ୍ଭାଳ ହୋଇ ଯିବା —
Niribhā pardibā To subsist; to exist.

କର୍ମିକ ନ ଚଲେ ଶସ୍ତର ଉହ୍ନାର
ନିରଭ ନ ପଡ଼ିବ କେବେଟ୍ଟ ଭୂମ୍ବର । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ନିରମଲ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ମଳ)—ନିର୍ମଳ (ଦେଖ)
Nirmala **Nirmala** (See)

ନିରମଲ ବସନ୍ତ ବାସନ୍ତୀ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାନିରମଳ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ଆଦି ।
ନିରମଲ

ନିରମଲା—ଦେ. ବି—କତକ ଫଳ; ଜଳ ପରିଷ୍କାରକ ଫଳବିଶେଷ—
Nirmalā Strychnos Potatorun; the clearing
ସଂ. ନିର୍ମଳା, କତ, କତକ nut.
ପୟଃପ୍ରସାଦ, ଅମ୍ବୁପ୍ରସାଦ [ଦ୍ର—ଏହି ଫଳ କୋଚଲା ପରି ବିହାର,
ଇକ୍ଷୁଫଳ, ଗୁଳ୍ଫଫଳ ଓଡ଼ିଶା, ମଧ୍ୟ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଭାରତର
ନିର୍ମଳା, ନିର୍ମଳୀ ଅରଣ୍ୟରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ଫଳ ବୃକ୍ଷବର୍ତ୍ତି,
ନିର୍ମଳୀ, ପୟପସାରୀ ମଞ୍ଜି ଗୋଲ ଓ ଚେପ୍ଟା ଓ କୋଚଲା
ମ. ନିବଲ୍ଲୀଚ୍ୟା, ମଞ୍ଜିଠାରୁ ସାନ । ଏହି ମଞ୍ଜିକୁ ଘୋର
ବିଯ୍ୟାଗଜର୍ ଗୋଳିଆ ପାଣିରେ ପକାଇଲେ, ପାଣିରେ
ଗୁ. ନିର୍ମଳୀ ଥିବା କାଦୁଅ ପାତ୍ରର ତଳକୁ ବସିଯାଏ;
ତେଣୁ ପାଣି ସ୍ୱଚ୍ଛ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟକମତରେ ଏହା ଚକ୍ଷୁର ହିତକର,
ବାତଘ୍ନ, କଫନାଶକ, ମଧୁରକଷାୟରସ ଓ ଗୁରୁ ।]

ନିରମାଇଲ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ନିର୍ମାଲ୍ୟ)—୧ । ନିର୍ମାଲ୍ୟ (ଦେଖ)
Nirmāila **1. Nirmālya** (See)
(ନିରମାଲ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଙ୍ଗାଏ ମହାର୍ବ ଚୁଇଁଲେ ଯେ,
ନିରମାଯଲ ବଣିଜାଏ ନିରମାଇଲ ଚୁଇଁଲେ ଯେ । ଚଉ ।

୨ । ଦୁଇଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ପରସ୍ପରଙ୍କୁ ନିର୍ମାଲ୍ୟ ଶୁଖା ଯାଇଥିବା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଅନ୍ନ ମହାପ୍ରସାଦ ବଣିଜା ଆଦାନ ପ୍ରଦାନଦ୍ୱାରା କରିଥିବା ବନ୍ଧୁତା—2 The friendship set up between two persons by exchange of dried boiled rice which hasbeen offered to the Deity Jagannath of Puri or Lingaraj of Bhubaneswar

ନିରମାଇଲ ! ବାହୁଁ କଥା କେଉ ବାହୁଁ ଗୋଇଲ । ଚଉ ।

ନିରମାଖୀ—ଦେ. ବିଣ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଂ. ନିର୍+ରକ୍ଷକ)—୧ । ନିରାଶ୍ରୟ
Nirmākhi **1. Helpless.**
(ନିରମାଖି—ଅନ୍ୟରୂପ) ବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିରମାଖୀ, ସ୍ତ୍ରୀବାଳକ ଗୋଟ୍ ଦୁଖୀ ।
କବିରାଜ, ଭାଗବତ ।

୨ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ—2. Abandoned.

ନିରମାଣ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ)—ନିର୍ମାଣ (ଦେଖ)
Nirimāṇa **Nirmāṇa** (See)

ସବ ଦ୍ରବ୍ୟେ ସଭାକୁ ନିରମାଣ କଲା ।
ଭୀମଙ୍କୁ ଗଦା ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ଶଙ୍ଖ ଦେଲା । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ସଭା ।

ନିରୀକ୍ଷକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍=ବିଶେଷଭାବରେ+ଈକ୍ଷ ଧାତୁ=
Nirīkshaka ଦେଖିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ନିରୀକ୍ଷଣକାରୀ; ପରି
ଦର୍ଶନକାରୀ; ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣକାରୀ—Observing;
visiting; viewing; seeing.

ବି.—୧ । ଦର୍ଶକ; ଦେଖଣାହାରୀ—
1. Visitor; spectator.
୨ । ପରିଦର୍ଶକ—2. Inspector.
୩ । ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ— 3. Supervisor.

ନିରୀକ୍ଷଣ—ସଂ. ବି. (ନିର୍=ବିଶେଷ ଭାବରେ+ଈକ୍ଷ ଧାତୁ=ଦେଖିବା
Nirīksnaṇa +ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଅବଲୋକନ; ସମ୍ୟକ୍
(ନିରୀକ୍ଷା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦର୍ଶନ; ବିଶେଷଭାବରେ ପରିଦର୍ଶନ—
1. Inspection; observation; the looking
at a thing steadily.
୨ । ଦୃଷ୍ଟି—2. Sight; view.
୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ପରିଦୃଶ୍ୟମାନ ଅବସ୍ଥା—
3 (astronomy) The aspect of the planets.
୪ । ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବା ମନୋଯୋଗ ସହକାରେ ଦେଖିବା—
4. Gazing at.

ନିରୀକ୍ଷମାଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍+ଈକ୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଶାନଚ)—ଯେ
Nirīkshamāṇa ଦେଖୁଅଛି—Gazing; inspecting
(ନିରୀକ୍ଷମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) carefully; observing; observant.

ନିରୀକ୍ଷା—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଈକ୍ଷ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ଆ)—୧ । ପରିଦର୍ଶନ;
Nirīkshā ଚାହିଁବା—Looking at; regarding.
୨ । ଆଶା—2. Hope; expectation (M, W)

ନିରୀକ୍ଷିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଈକ୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଅବଲୋକିତ;
Nirīkshita ଦୃଷ୍ଟ—Observed; seen; looked at.

ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ—ସଂ ବିଣ. (ନିର୍+ଈକ୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଯାହାକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ
Nirīkshya କରାଯିବ—To be looked at.
(ନିରୀକ୍ଷ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରୀକ୍ଷ୍ୟମାଣ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଈକ୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ମ ବାଚ୍ୟରେ ଶାନଚ)
Nirīkshyamāṇa ଦୃଶ୍ୟମାନ; ଯାହାକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରାଯାଉ
(ନିରୀକ୍ଷ୍ୟମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଛି—Seen; being looked at;
which is being gazed at.

ନିରୀଖା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିରୀକ୍ଷଣ)—ନିରୀକ୍ଷଣ—
Nirīkhā Observation.
(ନିରେଖା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିରୀଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିରେଖିବା (ଦେଖ)
Nirīkhibā **Nirekhibā** (See)
(ନିରୀଖେଇବା; ନିରୀଖିବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିରୀତି—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଇତି=କୃଷିପ୍ରତିବନ୍ଧ)—
Niriti ଇତିଶୂନ୍ୟ; କୃଷିପ୍ରତିବନ୍ଧକ ବୃଷ୍ଟ୍ୟାଦିରହିତ—
Free from agricultural calamities or afflictions.

ନିରୀତିକ—ସଂ. ବିଣ (ନିର୍+ଇତି+କ)—ଶୁଭସୂଚକ; ଶୁଭଶକୁନବିଶିଷ୍ଟ—
Niritika Auspicious (M. W.)
(ନିରୀତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରୀଶ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନିର୍ଗତ ହୋଇଅଛି+ଈଶା=
Nirīsa ଲଙ୍ଗଳଦଣ୍ଡ ଯହିଁରୁ)—ଲଙ୍ଗଳମୁଣ୍ଡା—
The body of a plough without the pole or shaft (M. W)

ବି. ଓ ବିଣ (ନିର୍+ଈଶ)—ନିରୀଶ୍ୱର (ଦେଖ)
Nirīswara (See)

ନିରୀଶ୍ୱର—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଈଶ୍ୱର)—୧ । ଈଶ୍ୱରଶୂନ୍ୟ—
Nirīswara 1. Godless; destitute of God.
୨ । ନାସ୍ତିକ—2. Denying the existence of God; atheistic.

ବି—ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଅସ୍ୱୀକାର; ନିରୀଶ୍ୱରବାଦ; ନାସ୍ତିକତା—
Denial of the existence of God, atheism.

ନିରୀଶ୍ୱରବାଦ—ସଂ. ବି—୧ । ଈଶ୍ୱର ନାହାନ୍ତି ଏହି ମତ ବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—
Nirīswarabāda 1. Denial of the existence of God; atheism; materialism; atheistic doctrine.

ନିରୀଶ୍ୱରବାଦୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିରୀଶ୍ୱରବାଦ+ଇନ୍)—
Nirīswarabādi ଈଶ୍ୱର ନାହାନ୍ତି ଏହି ମତ ଯେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରେ;
(ନିରୀଶ୍ୱରବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ନାସ୍ତିକ—Atheist; ascerting the nonexistence of God; holding atheistic doctrine.

ନିରୀଷ—ସଂ. ବି—ନିରୀଶ (ଦେଖ)।
Nirīsha Nirīsa (See)

ନିରୀହ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଈହା=ଚେଷ୍ଟା
Niriha ଯାହାର)—୧ । ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ; ନିଷ୍ପ୍ରଯତ୍ନ—
(ନିରୀହା—ସ୍ତ୍ରୀ)) 1. Destitute of exertion; inactive.
ନିରୀହତା } ବି ୨ । ଗତିଶୂନ୍ୟ—2. Motionless.
ନିରୀହତ୍ୱ } ୩ । ଯେ ଅନ୍ୟ ବିଷୟରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରେ ନାହିଁ; ଯେ ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା କରେ ନାହିଁ—
3. One who does not pry into others affairs.

୪ । ନିର୍ବିରୋଧ; ଯେ ଅନ୍ୟର ହିଂସା କରେ ନାହିଁ—
4. Harmless.
୫ । ଧୀର; ଶିଷ୍ଟ; ଶାନ୍ତ; ସ୍ଥିର—
5. Quiet; still; peaceful.
୬ । ନିସ୍ପୃହ; ଉଦାସୀନ—
6. Disinterested; indifferent.
୭ । ନିର୍ମଳ—7. Fine; clear.
୮ । ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ (ହି. ଶ.)—8. Loving peace.
୯ । ଉଦାସୀନ (ହି. ଶ.)—7. Neutral.

ବି—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishnu.
୨ । ପରମାତ୍ମା—2. The supreme soul.

ନିରୁଆଁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. (ଭୁଲ. ହି. ନିର୍=ବିଶୁଦ୍ଧ)—
Niruāñ ନିରୋଳା; ଅମିଶ୍ରିତ; ଖାଣ୍ଟି; ନିରେଭା—
Unadulterated.

ନିରୁକତ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ନିରୁକ୍ତ)—ନିରୁକ୍ତ (ଦେଖ)
Nirukata Nirukta (See)

ଶିକ୍ଷା କଳ୍ପ ବ୍ୟାକରଣ ଯେ ନିରୁକତ
ଜ୍ୟୋତିଷ ଛନ୍ଦ ଷଡ଼ ଅଙ୍ଗରେ ଅଧିତ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱୈପାୟନ, ମହାଭାରତ, ସ୍ୱର୍ଗ ।

ନିରୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନିଶ୍ଚୟ+ଉକ୍ତ=କଥିତ)—
Nirukta ୧ । ସମ୍ୟକ୍ କଥିତ; ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ—
1. Explained; interpreted.
୨ । ବର୍ଣ୍ଣିତ—2. Defined; described.
୩ । ଚତୁର—3. Crafty.
୪ । କୁଟିଳ—4. Wicked.
୫ । ଅବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ—5. Obsolete; uncommon.
୬ । ପୁରାତନ—6. Old.
୭ । ଉଚ୍ଚାରିତ—7. Uttered; pronounced.
୮ । ପ୍ରକାଶିତ—8. Expressed; declared.
୯ । (ନିର୍+ଉକ୍ତ) ଅକଥିତ—
9. Unspoken; unmentioned.
୧୦ । ଅପ୍ରକାଶିତ—10. Unpublished.
୧୧ । ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ—11. Abstruse; obstinate.
୧୨ । ମୀମାଂସିତ—12. Adjudged; decided; settled.

ବି—୧ । ବୈଦିକ ଅଭିଧାନ; ବେଦୋକ୍ତ ନିଘଣ୍ଟୁ ବା ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର
ଯାସ୍କକୃତ ବ୍ୟାଖ୍ୟାଗ୍ରନ୍ଥ—1. A treatise by Jāska explaining the meaning of abstruse or obsolete words used in the Vedas; a glossary of the Vedas.
୨ । ଶବ୍ଦର ପ୍ରକୃତିଗତ ଅର୍ଥବାଦ—2. Etymological interpretation of a word.
୩ । ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏକ ଶବ୍ଦର ଏକାଧିକ ଅର୍ଥ ବା ପର୍ଯ୍ୟାୟ
ଲେଖାଯାଇଥାଏ (ସାୟନାଚାର୍ଯ୍ୟ)—
3. A compilation giving the words which have more than one meaning and synonyms of words.

ନିରୁକ୍ତକାର—ସଂ. ବି. (ନିରୁକ୍ତ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Niruktakāra ନିରୁକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା ମୁନି—
The author of the Vedic Dictionary.

[ଦ୍ର—ବୈଦିକ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ନିଘଣ୍ଟୁର ଯେଉଁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଯାସ୍କ ମୁନି ସଂକଳନ କରିଥିଲେ, ତାହା ନିରୁକ୍ତ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । ଯାସ୍କ ମୁନି ତାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଶାକପୂର୍ଣ୍ଣି, ଔର୍ଣ୍ଣନାଭ ଓ ସ୍ଥୌଲଷ୍ଠିବା ବା ସ୍ଥାଲାଷ୍ଠିବା ନାମକ ତିନି ଜଣ ପ୍ରାଚୀନ ନିରୁକ୍ତକାରଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥ ଆଜିକାଲି ମିଳୁ ନାହିଁ । ସାୟନାଚାର୍ଯ୍ୟ କହିଅଛନ୍ତି ଯେ, ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏକ ଶବ୍ଦର ଏକାଧିକ ଅର୍ଥ ଓ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଲେଖାଯାଏ, ତାହା ନିରୁକ୍ତ । କାଶିକା ବୃତ୍ତି ଅନୁସାରେ ନିରୁକ୍ତ ୫ ପ୍ରକାର । ଯଥା—ବର୍ଣ୍ଣାଗମ (ଅକ୍ଷର ବଢ଼ାଇବା) ବର୍ଣ୍ଣବିପର୍ଯ୍ୟୟ (ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କୁ ଆଗ ପଛ କରିବା); ବର୍ଣ୍ଣବିକାର (ଅକ୍ଷର ପରିବର୍ତ୍ତନ); ବର୍ଣ୍ଣ ନାଶ (ଅକ୍ଷରର ଲୋପ ଓ ଧାତୁର ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥ ସିଦ୍ଧ କରିବା) । ଯାସ୍କଙ୍କ ନିରୁକ୍ତରେ ୧୨ଟି ଅଧ୍ୟାୟ ଅଛି । ୧ମରେ ବ୍ୟାକରଣ ଓ ଶବ୍ଦଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବିଚାର ଅଛି । ୨ୟ ଓ ୩ୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଯାସ୍କଙ୍କ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ୩ ଜଣ ନିରୁକ୍ତକାରଙ୍କ ନିଘଣ୍ଟୁରେ ଥିବା ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ସହିତ ଅର୍ଥ ଅଛି । ୪।୫ ଓ ୬ ଅଧ୍ୟାୟରେ ସାଙ୍କଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ନବ୍ୟ ନିଘଣ୍ଟୁର ଶବ୍ଦ ବିଷୟ ଅଛି । ୭ଠାରୁ ଦ୍ୱାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବୈଦିକ ଦେବତାମାନଙ୍କର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଅଛି । ହି· ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନିରୁକ୍ତି—ସଂ. ବି. (ନିର୍ + ଉକ୍ତି) —
Nirukti ୧ । ନିରୁକ୍ତ; ବେଦାଙ୍ଗବିଶେଷ—
1. A glossary of the Vedas.
୨ । ନିଃଶେଷରେ କଥନ—
2. Exposition; description.
୩ । ପଦଭଞ୍ଜନ; ପଦର ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତ୍ୟୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ—
3. Derivation of a word.
୪ । ନିର୍ବାଚନ— 4. Election.
୫ । ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ମୀମାଂସା—
5. Decision; determination of a question.

ନିରୁଚ୍ଛାହ(ହା)—ପ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ନିରୁତ୍ସାହ)—ନିରୁତ୍ସାହ (ଦେଖ)
Niruchchhāha(hā) Nirutsāha (See)

ନିରୁଚ୍ଛ୍ୱାସ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଃ+ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ)—
Niruchchhwāsa ୧ । ଲହରୀ ରହିତ—
1. Waveless; without upheaval.
୨ । ନିଶ୍ୱାସରହିତ; ବିଚେତନ—2. Breathless.
୩ । ଅପ୍ରଶସ୍ତ; ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ—3. Narrow; scanty.
୪ । ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ—4. Crowded.

ନିରୁଜ— ଦେ. ବିଣ—ରୋଗରହିତ; ସୁସ୍ଥ—
Niruja Hale; free from disease; healthy (M. W.)
ମାତା ଭୂମ୍ବ ବଧୂ ଅଳ ମହା ନିରୁଜ । ଅଥର୍ବ୍ୟ ବଦଦ୍ଭିଚନ୍ଦ୍ରାନ୍ଦ ।

ନିରୁତା – ଦେ. ବିଣ.—୧ । ନିରୋଳା; ଅମିଶ୍ରିତ; ଖାଣ୍ଟି—
Nirutā 1. Unalloyed; unadulterated.
(ନିରୋଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବଣ ସେର ନିରୁତା ଦୁଧ ଅବଶ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଘଟିଗେର ରହିବ।
ଖାଁଟି ନିଦ ସଙ୍ଗୀତମୋହନ, ରତ୍ନଶ୍ରେଷ୍ଠ ।
୨ । ବିଶୁଦ୍ଧ—2. Pure.
୩ । ଅସଲ; ଅକୃତ୍ରିମ—3. Genuine.

ନିରୁତ୍ତର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଉତ୍ତର ଯାହାର)—
Niruttara ୧ । ଯେ ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରେ ନାହିଁ—
(ନିରୁତ୍ତରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Unable to give an answer.
୨ । ନିର୍ବାକ୍; ଯାହାକୁ ଚୁପ କରି ଦିଆଯାଏ—
2. Answerless; silenced; nonplussed.
୩ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରରହିତ—3. Unable to answer.
୪ । ମୂକ—4. Speechless; mute.
୫ । ମୌନୀ—5 Silent.
୬ । ଯାହା ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ କେହି ନାହିଁ—
6 Having no superior (M. W.)

ନିରୁତ୍ତାପ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉତ୍ତାପ)—୧ । ଉତ୍ତାପଶୂନ୍ୟ —
Niruttāpa 1. Free from heat.
୨ । ଶୀତଳ—2. Cool; cold.
୩ । ରାଗଦ୍ୱେଷାଦିଶୂନ୍ୟ—
3. Free from passion.

ନିରୁତ୍ପାତ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି;=ନିର୍+ଉତ୍ପାତ)—୧ । ଉପଦ୍ରବ-
Nirutpāta ଶୂନ୍ୟ—1. Free from oppression or complications.
୨ । ଦୁଃଖ ଶୂନ୍ୟ—2 Free from distress.

ନିରୁତ୍ସାହ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉତ୍ସାହ)—
Nirutsāha ୧ । ଉତ୍ସାହଶୂନ୍ୟ—
(ନିରୁତ୍ସାହା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Devoid of zeal.
୨ । ଉଦ୍ୟମଶୂନ୍ୟ—2. Having no exertion.
୩ । ଅଳସ—3. Indolent.
ବି —ଉତ୍ସାହର ଅଭାବ—Want of zeal.

ନିରୁତ୍ସାହା—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ.—ନିରୁତ୍ସାହ (ଦେଖ)
Nirutsāhā Nirutsāha (See)

ତୁମ୍ଭେ ସବାଇକୁ ସହିଲୁ ଅମ୍ଭେ ଯାହା,
ସୁଯୋଧନ ଜାଣ ହେଲେ ନିରୁତ୍ସାହା—କୃଷ୍ଣଚରିତ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ ।

ନିରୁତ୍ସୁକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍=ଅତିଶୟ+ଉତ୍ସୁକ)+
Nirutsuka ୧ । ନିରତିଶୟ ବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଗ୍ରହଯୁକ୍ତ—
(ନିରୁତ୍ସୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Very ardent; over zealous.
୨ । (ନିର୍=ନୁହେ+ଉତ୍ସୁକ)—ଆଗ୍ରହହୀନ—
2. Without eagerness.
ସଂ. ବି.—୧ । (ନାମ)—ରୈବତକ ମନୁଙ୍କର ପୁତ୍ରବିଶେଷ—
1. Name of a son of Raibataka manu.
୨ । ତ୍ରୟୋଦଶ ମନ୍ୱନ୍ତରରେ ସପ୍ତର୍ଷି ମଧ୍ୟରେ ଭାର୍ଗବ ଋଷି—
2. Name of a Sage.

ନିରୁଦ୍ଦେଶ—ସଂ. ବିଣ.—(ନିର୍+ଉଦ୍ଦେଶ=ସନ୍ଧାନ; ବାର୍ତ୍ତା; ସମ୍ବାଦ;
Niruddesa ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଅଜ୍ଞାତ—1. Unknown.
୨ । ଯାହାର କୌଣସି ସନ୍ଧାନ ମିଳୁ ନାହିଁ—
2. Untraceable

ନିରୁଦ୍ଦେଶ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅଜ୍ଞାତବାସ କରିବା; ପଳାତକ ହେବା—
Niruddeśa hebā To go away and live at a place which cannot be traced; to abscond.

ନିରୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନି=ସମ୍ୟକ୍+ରୁଧ୍ ଧାତୁ=ରୋଧ କରିବା+
Niruddha କର୍ମବାଚ୍ୟରେ. କ) —୧ । ଆବଦ୍ଧ; ଅବରୁଦ୍ଧ—
(ନିରୁଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Confined.
୨ । ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ—
2. Restrained; obstructed; impeded.
୩ । ନିବାରିତ—3. Prevented; hindered.
୪ । ବେଷ୍ଟିତ—4. Encompassed; blockaded; beseiged; surrounded on all sides.
୫ । ପ୍ରତିବନ୍ଧ—5. Blocked up.
୬ । ସ୍ଥଗିତ—6. Stopped.

ନିରୁଦ୍ବିଗ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍=ନୁହେଁ+ଉଦ୍ବିଗ୍ନ)—୧ । ନିରାକୁଳ—
Nirudbigna 1. Not perplexed.
(ନିରୁଦ୍ବିଗ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ; ସ୍ଥିର; ଶାନ୍ତ—2. Sedate; free from alarm or anxiety.
୩ । ଅଭୀତ—3. Unalarmed.

ନିରୁଦ୍ବେଗ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉଦ୍ବେଗ)—୧ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ
Nirudbega 1. Free from anxiety.
(ନିରୁଦ୍ବେଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସ୍ଥିର—2. Calm; tranquil.
୩ । ଅକାତର; ଅଚଞ୍ଚଳ—3. Unperturbed; undisturbed; unagitated.
ବି.—ନିରୁଦ୍ବିଗ୍ନତା—Freedom from perplexity or anxiety or sorrow.
ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—୧ । ଉଦ୍ବେଗରହିତ ହୋଇ—
1. Being free from anxiety.
ଯବନର ବେଗ ଲାଗି ଭଣ୍ଡ ନିରୁଦ୍ବେଗ,
ଯବନର ଛଳ ଭରେ ଫେରିବ ଅବଗ— ରାଧାନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।
୨ । ସ୍ଥିରଭାବରେ—2. Calmly.

ନିରୁଦ୍ୟତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ଉଦ୍ୟତ)—୧ । ଅନୁଦ୍ୟତ; ଅପ୍ରସ୍ତୁତ-
Nirudyata 1. Unready; not ready for; not prepared for.
(ନିରୁଦ୍ୟତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅପ୍ରବୃତ୍ତ—2. Not engaged in.

ନିରୁଦ୍ୟତି—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଉଦ୍ୟତି=ଉଦ୍ଯୋଗ)—
Nirudyati ୧ । ନିରୁଦ୍ୟୋଗ—1. Without zeal; having no eagerness or effort.
୨ । ନିରୁଦ୍ୟତ—2. Unready.
୩ । ଅପ୍ରସ୍ତୁତ—3. Unprepared.
ବି—ନିରୁଦ୍ୟମ—Want of zeal or exertion.

ନିରୁଦ୍ୟମ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉଦ୍ୟମ)—
Nirudyama ୧ । ଉଦ୍ୟମହୀନ; ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ—
(ନିରୁଦ୍ୟମା ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Zealless; effortless.
(ନିରୁଦ୍ୟମତା—ବି) ୨ । ଅଳସ—2. Lazy; idle.
ବି—୧ । ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟତା—1. Want of effort or exertion.
୨ । ଆଳସ୍ୟ—2. Laziness.

ନିରୁଦ୍ୟମି—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ଉଦ୍ୟମିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)
Nirudyami ନିରୁଦ୍ୟମ (ଦେଖ)
Nirudyama (See)

ନିରୁଦ୍ୟୋଗ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉଦ୍ଯୋଗ)—
Nirudyoga ୧ । ଉଦ୍ୟମଶୂନ୍ୟ; ନିରୁଦ୍ୟମ—
(ନିରୁଦ୍ୟୋଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Making no effort or exertion.
୨ । ଅଳସ—2. Lazy.
ବି—୧ । ଉଦ୍ୟମର ଅଭାବ—
1. Want of zeal or effort.
୨ । ଆଳସ୍ୟ—2. Laziness.

ନିରୁପକାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ଉପକାରିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nirupakārī ଅନୁପକାରୀ—Not benefiting; not helping.
(ନିରୁପକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିରୁପଚାର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଚିକିତ୍ସାହୀନ; ସେବାଶୂନ୍ୟ—
Nirupachāra 1. Without medical attendance or treatment.
(ନିରୁପଚାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସଜ୍ଜାହୀନ—2. Unequipped.
୩ । ଅପ୍ରଚଳିତ—3. Not in vogue.
୪ । ଉପାୟହୀନ—4. Helpless; remediless.
ବି—୧ । ଅନଭ୍ୟାସ—1. Want of practice.
୨ । ସେବାଶୂନ୍ୟତା—
2. Want of service or attendance.

ନିରୁପଦ୍ରବ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଉପଦ୍ରବ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nirupadraba ୧ । ଉତ୍ପାତରହିତ; ଆପଦ୍ହୀନ; ଦୌରାତ୍ମ୍ୟହୀନ—
1. Free from outrage or oppression or distress.
୨ । ଶାନ୍ତ—2. Tranquil; peaceful.
(ନିରୁପଦ୍ରବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । (ପୁଂ.) ଯେ ଉତ୍ପାତ କରେ ନାହିଁ—
3. Not committing any oppression.
ବି ୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. A name of Bishṇu.
୨ । ଶାନ୍ତି—2. Security.
୩ । ଉପଦ୍ରବର ଅଭାବ—3 Absence of oppression or outrage.

ନିରୁପଦ୍ରବୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ଉପଦ୍ରବିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nirupadrabī ଯେ ଉପଦ୍ରବ କରେ ନାହିଁ (ହ. ଶ)—
Not oppressive.

ନିରୁପଦ୍ରୁତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଉପ+ଦ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ)—
Nirupadruta ଉପଦ୍ରବଶୂନ୍ୟ—
(ନିରୁପଦ୍ରବ—ଅନ୍ୟରୂପ) Free from outrage or distress.

ବ—୧ । ଉପଦ୍ରବର ଅଭାବ—1. Absence of outrage.
୨ । ଶାନ୍ତି—2. Security; peace.

ନିରୁପମ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଉପମା ଯାହାର)—
Nirupama ଅନୁପମ; ଅତୁଳନୀୟ; ଅପ୍ରତିମ—
(ନିରୁପମା—ସ୍ତ୍ରୀ) Incomparable; matchless; peerless; paragon; unparalleled; unequalled.

ନିରୁପରୋଧ—ସଂ. ବ—ଉପରୋଧଶୂନ୍ୟତା—
Niruparodha Impartiality.
(ନିରୁପରୋଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ—୧ । ଅପକ୍ଷପାତୀ—1. Impartial.
୨ । ମଧ୍ୟସ୍ଥ—2. Situated between.

ନିରୁପାଖ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉପ+ଆଖ୍ୟା)—
Nirupākhya ୧ । ଅନିର୍ବଚନୀୟ—1. Indescribable;
(ନିରୁପାଖ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) unutterable; unspeakable.
୨ । ଅବାସ୍ତବ—2. Unreal.
ବ—୧ । ପରବ୍ରହ୍ମ—1. Supreme Soul.
୨ । ଅବାସ୍ତବ ପଦାର୍ଥ—2. Any unreal thing.

ନିରୁପାଧି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉପାଧି)—
Nirupādhi ୧ । ଉପାଧିବର୍ଜିତ—1. Destitute of
(ନିରୁପାଧିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) selfishness.
୨ । ନିର୍ଗୁଣ—2. Selfless; unselfish.
୩ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ—3. Disinterested.
୪ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—4. Blameless.
୫ । ଅକାରଣ; ଅହେତୁକ—5. Causeless.
୬ । ସତ୍‌ପ୍ରବୃତ୍ତିକ—6. Honest.
୭ । ଅକପଟ; ଅମାୟିକ—7. Sincere; guileless.
୮ । ପରିଶୁଦ୍ଧ—8. Pure.
ବ—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. A name of Bishṇu.
୨ । ପରବ୍ରହ୍ମ—2. The Supreme Sou.

ନିରୁପାମ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସଂ. ନିରୁପମ)—ନିରୁପମ (ଦେଖ)
Nirupāma Nirupama (See)

ଶବଦ ବ୍ରହ୍ମ ଭୋର ନାମ
ସେ ନିରାକାର ସତ୍ୟ ନିରୁପାମ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ନିରୁପାୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉପାୟ)—
Nirupāya ୧ । ଉପାୟରହିତ—
(ନିରୁପାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Left without resources.
୨ । ଉପାୟହୀନ—2. Remediless.
୩ । ନିରାଶ୍ରୟ—3. Helpless.
୪ । ଆୟହୀନ—
4. Without resource or expedients.
୫ । ନିରବଲମ୍ବନ—
5. Having no means of support.
ବ.—ଉପାୟର ଅଭାବ—Resourcelessness.

ନିରୁପେକ୍ଷ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଉପେକ୍ଷା)—
Nirupeksha ୧ । ଉପେକ୍ଷାଶୂନ୍ୟ—
(ନିରୁପେକ୍ଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Free from indifference.
୨ । ସାଧୁ—2. Honest; righteous.

ନିରୁପେକ୍ଷା—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଉପେକ୍ଷା)—୧ । ଆଦର; ସମ୍ଭ୍ରମ—
Nirupekshā 1 Regard; respect.
୨ । ମନୋଯୋଗ—2. Attention.

ନିରୂଢ଼—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନି+ରୁହ୍ ଧାତୁ+ତ; କିମ୍ବା ନିର୍+ଉଢ଼=
Nirūrdha ବିବାହିତ)—୧ । ଅବିବାହିତ—
(ନିରୂଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Unmarried.
୨ । ଉତ୍ପନ୍ନ—2. Produced; grown.
୩ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ—3. Famous.
୪ । ଲୋକପ୍ରଚଳିତ; ସର୍ବସାଧାରଣ—
4. Current; common; conventional; usual; in popular usage.
୫ । ସମବେତ—5. Assembled.
୬ । ମିଶ୍ରିତ—6. Mixed.
୭ । ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ—7. Inherent.
୮ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପ୍ରକୃତିପ୍ରତ୍ୟୟଗତ ଅର୍ଥ ସଙ୍ଗେ ମିଳେ ନାହିଁ—8. (grammar) Unetymological; not etymologically explainable.
ବି.—୧ । ରୂଢ଼ି ଲକ୍ଷଣଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥ ପ୍ରତିପାଦକ ଶବ୍ଦ—
1. A word with metaphorical meaning.
୨ । ଶବ୍ଦର ଲୋକପ୍ରଚଳିତ ଅର୍ଥ—2. A word having a conventional meaning; the common acceptance of words.
୩ । ପଶୁଯାଗବିଶେଷ—3. Name of a kind of animal sacrifice.

ନିରୂଢ଼ ମୂଳ—ସଂ. ବିଣ.—ଯାହାର ମୂଳ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଥାଏ—
Nirūrdha mūla Firmly rooted.

ନିରୂଢ଼ ଲକ୍ଷଣା—ସଂ. ବି.—(ବ୍ୟାକରଣ)—୧ । ଶକ୍ତି ତୁଲ୍ୟ ଲକ୍ଷଣା—
Nirūrdha lakshaṇā 1. A metaphor.
୨ । ଯେଉଁ ଲକ୍ଷଣା ପ୍ରକୃତିପ୍ରତ୍ୟୟ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କରହିତ—
2. Conventional nature; the secondary use of a word which is based not on the particular intention of the speaker but on its accepted and popular usage. (M. W.)

ନିରୂଢ଼ା—ସଂ. ବି. (ବ୍ୟାକରଣ)—୧ । ରୂଢ଼ି ହେତୁକ ଲକ୍ଷଣା—
Nirūrdhā 1. A sort of metaphor or ellipsis in composition.
୨ । ନିରୂଢ଼ ଲକ୍ଷଣା (ଦେଖ)
2. Nirūrdha lakshaṇā (See)

ନିରୂଢ଼ି—ସଂ. ବି. (ନି+ରୁହ୍+ଭାବ. ଇ)—୧ । ଲୋକପ୍ରସିଦ୍ଧି—
Nirūrdhi Celebrity; convention; popular usage.
୨ । ଯୋଗ୍ୟତା; ପାରଗତା —
2. Proficiency (Apte).

ନିରୂପ—ସଂ. ବି.—୧ । ବାୟୁ (ହ. ଶ.)—
Nirūpa 1. Air.
୨ । ଦେବତା (ହ. ଶ.)—2. Deity.
୩ । ଆକାଶ (ହ. ଶ.) – 3. Sky.

ନିରୂପକ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ରୂପ୍ ଧାତୁ=ରୂପ ଯୁକ୍ତ କରିବା, ଣିଚ୍ ରୂପି
Nirūpaka ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ନିରୂପଣକାରୀ; ନିର୍ଣ୍ଣୀୟକ—1. As certaining; determining.
୨ । ନିୟାମକ —
2. Regulation; directing; agreeing.
ବି—ନିୟାମକ ବ୍ୟକ୍ତି—
A director; a regulator.

ନିରୂପଣ—ସଂ. ବି. (ନି+ରୂପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ ରୂପି ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nirūpaṇa ୧ । ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ; ସ୍ଥିରୀକରଣ; ଅବଧାରଣ —
(ନିରୂପଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Ascertaining; determination; fixing.
୨ । ନିୟୋଗ—2. Prescription; appointing.
୩ । ବିବରଣ—3. Description; discussion.
୪ । ଅବଲୋକନ; ଦର୍ଶନ—
5. Sight; looking at.
୬ । ବିତର୍କ—6. Inference; reasoning.
୭ । ଅନୁସନ୍ଧାନ; ଅନ୍ୱେଷଣ—
7. Search; inquiry; investigation.
୮ । ରୂପ; ଆକାର —
8. Form; shape (Apte).

ନିରୂପଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ରୂପି ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Nirūpaṇīya ୧ । ନିରୂପଣ ଯୋଗ୍ୟ; ଅବଧାରଣ ଯୋଗ୍ୟ—
(ନିରୂପ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Fit to be determined;
(ନିରୂପଣୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ascertainable.
୨ । ଅବଲୋକନୀୟ—2. Fit to be looked at.
୩ । ଚିନ୍ତନୀୟ; ବିଚାର୍ଯ୍ୟ—
3. Worthy of consideration.
୪ । ନିଦର୍ଶନୀୟ—4. Assignable.
୫ । ବିତର୍କନୀୟ—5. Inferable.
୬ । ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ—6. Describable.
୭ । ନିୟୋଗ୍ୟ —
7. Fit to be regulated or appointed.

ନିରୂପିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ରୂପି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nirūpita ୧ । ନିର୍ଣ୍ଣୀତ; ନିଶ୍ଚିତ; ସ୍ଥିରୀକୃତ—
(ନିରୂପିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Ascertained; determined.
(ନିରୂପିତ—ବି) ୨ । ଅବଧାରିତ —
2. Confirmed; fixed; settled; prescribed.
୩ । ଦୃଷ୍ଟ—3. Observed; seen; beheld.
୪ । ବିଚାରିତ; ବିବେଚିତ —
4. Judged; considered.
୫ । ଆଲୋଚିତ—5. Discussed.
୬ । ନିଯୁକ୍ତ—
6. Appointed; regulated; deputed.
୭ । ଆରୋପିତ—7. Assigned.
୮ । ସ୍ଥାପିତ—8. Established.

ନିରେଇଁଶ – ଦେ. ବି ଓ ବିଣ – ନିରାଇଁଶ (ଦେଖ)
Nireiñsa Nirāiñsa (See)
(ନିରେଇଁଶି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିରେଖ—ବୈଦେ. ବି –ନିରଖ (ଦେଖ)
Nirekha Nirakha (See)
ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିରକ୍ଷ)—ନିରାଶ୍ରୟ; ଅରକ୍ଷକ—
Helpless.

ନିରେଖା – ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିରୀକ୍ଷଣ) – ନିରୀକ୍ଷଣ (ଦେଖ)
Nirekhā Nirīkshaṇa (See)

ନିରେଖିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିରୀକ୍ଷଣ)—
Nirekhibā ୧ । ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବା; ଚାହିଁବା—
ନିରୀକ୍ଷଣ କରା 1. To look at.
ନିରଖନା, ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ଚାହିଁବା—
ନିରଚ୍ଛନା 2. To observe.

ନିରେଖି ଉଜାଡ଼ି ଥରେ ଥହା । ବିବସୂର୍ଯ୍ୟ. ବିଶୋଷଚନ୍ଦ୍ର ୫ ଗୀତ ।

ନିରୋ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ରୋମର ଜନୈକ ନିଷ୍ଠୁର ରାଜା—
Niro Name of a very cruel Emperor of Rome.
ନିରୋ ନିରୋ [ଦ୍ର—ରୋମ ନଗର ନିଆଁ ଲାଗି ଭସ୍ମୀଭୂତ ହେଲାବେଳେ ଏ ତାହା ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ କେହେଲା ବଜାଉ ଥିଲେ]—

ନିରୋଗ(ଗା)—ଦେ. ବି.—ନୀରୋଗ (ଦେଖ)—
Niroga(ga) Nīroga (See).
ନିରୋଗ ବିଣ—ନୀରୋଗୀ (ଦେଖ) —
Nīrogī (See).

ନିରୋଗା(ଗୀ) —ଦେ. ବିଣ.—ନୀରୋଗୀ (ଦେଖ)—
Nirogā(gī) Nīrogī (See).
ନିରୋଗା ନିରୋଗୀ ହୋଇଣ ବରଷ ଶତ ଜୀବ ।
ନିରୋଗ, ନିରୋଗୀ ବୃଷସଂହ. ମହାଭାରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।

ନିରୋଧ—ସଂ. ବି. (ନି=ବିଶେଷ ଭାବରେ+ରୁଧ୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଦ
Nirodha କରିବା—+ଭାବ. ଅ)—
୧ । ବାଧା; ବିଘ୍ନ; ଅଟକ —
1. Obstruction; restraint; hindrance.
୨ । ଅବରୋଧ; ଚାରିଆଡ଼େ ଘେରିବା; ଘେର —
2. Beseiging; blocking up.
୩ । କ୍ଷତି; ବିନାଶ; ଧ୍ୱଂସ—
3. Injury; destruction; loss.

୪ । ବାରଣ—4. Prohibition; prevention.

୫ । ନିଗ୍ରହ—5. Persecution.

୬ । ପ୍ରତିରୋଧ; ପ୍ରତିକୂଳତା—6. Opposition.

୭ । ବାଧ୍ୟକରଣ—7. Coercion.

୮ । ଘୃଣା—8. Antipathy; abhorrence.

୯ । କାରାବନ୍ଧନ—9. Confinement; imprisonment.

୧୦ । ପ୍ରଳୟ—10. Dissolution.

ସହର ଅସ୍ଥାର ଶବତ, ଜଳେ ଶମ୍ବର ଯୋଗପଟ,
ନିରୋଧ ଦୋଲ ଭାର ଜାମ, ନିଜ ସ୍ୱଭାବେ ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୧୧ । ଯୋଗସାଧନର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ; ସମସ୍ତ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତିମାନଙ୍କୁ ବିଷୟମାନଙ୍କରୁ ଫେରାଇ ଆଣିବା—

11. Restraining one's mind from following any object; suspension of mental operations.

ନିରୋଧକ—ସଂ. ବିଣ. (ନି + ରୁଧ୍. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nirodhaka ପ୍ରତିରୋଧକ; ବାଧା ଦେଉଥିବା—
(ନିରୋଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Obstructing; restraining; preventing; persecuting; blocking up.

ନିରୋଧନ—ସଂ. ବି. (ନି + ରୁଧ୍. ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Nirodhana ନିରୋଧକରଣ—Obstruction.
ରୋକିବା—Restraining.

ନିରୋଧିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନି + ରୁଧ୍. ଧାତୁ)—
Nirodhibā ୧ । ଅଟକାଇବା; ବାଧା ଦେବା—
1. To restrain; to obstruct.

ନିରୋଧନ୍ତେ ପାଣ୍ଡୁ ସୈନ୍ୟାଙ୍କ ଜସ୍ତ୍ରପ୍ରତ,
ମହାଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଲା ନିରନାଥ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ

ନିରୋଧା ୨ । ବନ୍ଦୀ କରିବା—2. Confine.

ନିରୋଧନା ୩ । ଅବରୋଧ କରିବା—
3. To beseige; to block up.

୪ । ବାରଣ କରିବା—4. To prohibit.

୫ । ବାଧ୍ୟ କରିବା—5. To coerce.

ନିରୋଧୀ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ନି + ରୁଧ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)
Nirodhī ନିରୋଧକ (ଦେଖ)—
(ନିରୋଧିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nirodhaka (See).

ନିରୋପିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ନିରୂପଣ)—
Niropibā ୧ । ନିରୂପଣ କରିବା; ନିଶ୍ଚୟ କରିବା—
(ନିରୂପିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To ascertain; to settle.
ନିରୋପା ସକଳ ଧର୍ମ ସଭା ଅଗେ, ନିରୋପି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅନୁରାଗେ—
ନିରୂପନା ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ଯୁକ୍ତ କରିବା—
2. To fix; to join to; to attach.

ଏରୂପେ ସାଧନ ସେ କଲେ
ବହୁରେ ଅସ୍ଥା ନିରୋପିଲେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୩ । ନିଶ୍ଚଳରୂପେ ସ୍ଥାପିବା—
3. To place any thing fixedly.

ପକ୍ଷୀଶ୍ୱରୁପ ମୁନିଗଣେ
ମନ ନିରୋପି ତୋ ଚରଣେ—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

୪ । ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବା—4. To observe.

ଅଙ୍ଗଶ୍ରୀ ନୂତନ ଅଛ ଅଙ୍ଗଶ୍ରୀ ଅକାର
ନିରୋପି ଗ୍ରହିଲେ ଭଗେ ଶୂନ୍ୟର ଅକାର—ପ୍ରାଚୀ, ବ୍ରହ୍ମନିରୂପଣଗୀତା ।

ନିରୋଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ନିରୋଲା; ଅମିଶ୍ରିତ; ଖାଣ୍ଟି—
Nirol Genuine; unadulterated.

ନିରୋଳ(ଲା)—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନୀରୋଳ ବା ନିରାଲୟ) —
Nirola(lā) ୧ । ବିଜନ; ନିର୍ଜନ—1. Solitary; lonely.
ନିରାଳା ୨ । ସୁସ୍ପଷ୍ଟ—2. Conspicuous.
ନିରା; ନିରାଳା ୩ । ଅବିମିଶ୍ରିତ; ନିଭୁଲା—
3. Unadulterated; pure.

ନିରୋଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉନ୍ମୀଳନ କରିବା—
Nirolibā 1. To open.
ତାକାନ ୨ । ପ୍ରକାଶ କରିବା—2. To exhibit.
ଘୂରନା, ତାକନା ୩ । ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିବା; ନିରେଖିବା—
3. To gaze at; to stare; to look at with a fixed look.

ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ସେ ବେନିକର ଡୋଳ
ଚାହିଁଲ ଗେଳେ ନିରୋଳି—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନିରୋଳେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ନୀରବ ହୋଇ; ନିଃଶବ୍ଦରେ—
Nirole 1. Silently; without making any noise.

ଜଡ଼ ଜୋଡ଼େ ବସି ସାରସ-ଚକ୍ରବାକ ଯହିଁ ନିରୋଳେ
ପାଂଶୁ-ଚୂଣକଳେ ଦୋଳୁଥାନ୍ତି ସିନ୍ଧୁ-ବାୟୁ-ହିଲୋଳେ—
ରଘୁନାଥ, ଲଙ୍କା ।

୨ । ଏକାଗ୍ର ଚିତ୍ତରେ—
2. Attentively; with close attention.

ନାଗ୍‌ଦେବୀତରଙ୍ଗେ ମୂଢ଼ିତ ନିରୋଳେ—ରଘୁନାଥ, ଲଙ୍କା ।

୩ । ଏକାନ୍ତଥା ହୋଇ; ନିର୍ଜନରେ—
3. Alone; in a solitary place.

ଯୁବତୀ ଦେଖିଲେ ନିରୋଳେ ଭକ୍ଷଣେ ଚୁମ୍ବନ ଚଳୁଣ—
ରୂପଚନ୍ଦ, ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୪ । ଉଦାସୀନଭାବରେ—4. Unconcernedly.

ଚିତ୍ତ ନିଜ ଗୃହମେଳେ
ଅସ୍ଥାରୁ ରଖଇ ନିରୋଳେ—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନିରୋଷ୍ଠକ—ଦେ. ବି—୧ । ଶବ୍ଦାଲଙ୍କାରବିଶେଷ; ଯେଉଁ ପଦ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କରେ ଓଷ୍ଠ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣର ଅକ୍ଷର (ଅର୍ଥାତ୍ ଉ, ଊ, ପ, ଫ, ବ, ଭ, ମ—ଏ ସବୁ) ନ ଥାଏ—1. A kind of composition in which no labial letter is used.

୨ । ଓଷ୍ଠ୍ୟବର୍ଣ୍ଣରହିତ ବାକ୍ୟ—
2. A word having no labial letter.

ନିର୍ଋତି—ସଂ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନିର୍ = ବିପରୀତ + ଋତ = ଶୁଭ)—
Nir-ṛuti ୧ । ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ; ଉଦ୍ଦାଳକ ଋଷିପତ୍ନୀ; ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ବଡ଼ ଭଉଣୀ—
1. The elder sister of Lakshmī and the wife of sage Uddālaka.

୨ । ଅସୌଭାଗ୍ୟ—
2. Misfortune; adversity; calamity.
୩ । ଦୁଃଖ—
3. Affliction; distress; calamity.
୪ । ଉପଦ୍ରବ—4. Oppression. harassment.
୫ । ଦକ୍ଷିଣପଶ୍ଚିମ କୋଣର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ—
5. The goddess presiding over the south western corner of the earth.
ପୁଂ—ନୈର୍ଋତ ଦିକ୍‌ପାଳ—
The God guarding the S. W. quarter of the earth.
ବି—ଉପଦ୍ରବପୂର୍ଣ୍ଣ—
Full of harassment or oppression.

ନିର୍ଋଥ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଋ ଧାତୁ=ଗତି କରିବା+ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଥ)—
Nirṛutha — ସାମବେଦ—The Sāma beda.

ନିର୍ଗ—ସଂ. ବି—ଦେଶ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
Nirga — Country.

ନିର୍ଗତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ବହିର୍ଗତ—
Nirgata — 1. Gone forth; issued.
(ନିର୍ଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅପଗତ; ନିସୃତ
1. Gone out; extracted.
୩ । ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ—3. Expelled.
୪ । ଏକଆଡ଼େ ଭିତରେ ପଶି ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ବାହାରିଯିବା—
5. Entexed at one side and come out at the other.

ନିର୍ଗତି—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଗତି)—ନିର୍ଗମ; ବହିର୍ଗମନ ସ୍ଥାନ—
Nirgati — An outlet; an exit.

ନିର୍ଗନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଗନ୍ଧ)—ଗନ୍ଧହୀନ; ଗନ୍ଧଶୂନ୍ୟ—
Nirgandha (ନିର୍ଗନ୍ଧତା—ବି) — Scentless; odourless.

ନିର୍ଗମ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଗମ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ)—
Nirgama ୧ । ବହିର୍ଗମନଦ୍ୱାର—1. An exit; an outlet.
(ନିର୍ଗମନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (+ଭାବ. ଅ) ବାହାରକୁ ଯିବା—
2. Going out; out-flow.
୩ । ନିଷ୍କ୍ରମଣ—3. Departure; issue
୪ । ନାଶ—4. Loss.

ନିର୍ଗମିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ବାହାରିବା—
Nirgamibā — To go out.
ନିର୍ଗମା — କଟକରେ ବଦ୍ଧ ଅବସ୍ଥାରେ
ନିର୍ଗମନା — ନିର୍ଗମିଲ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରରାମଣ୍ଡଳ । ନନ୍ଦକିଶୋର. ସୀତାବନବାସ ।

ନିର୍ଗର୍ବ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଗର୍ବ)—ଗର୍ବହୀନ—
Nirgarba — Free from pride.

ନିର୍ଗଳନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଗଳନ)—
Nirgalana ୧ । ଦ୍ରବକରଣ; ତରଳାଇବା; ବିଗଳନ—
1. Act of melting or dissolving.
୨ । ନିଗାଡ଼ିବା—2. Pouring out.

ନିର୍ଗୁଣ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଃ+ଗୁଣ) —
Nirguṇa. (ନିର୍ଗୁଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଗୁଣରହିତ; ଗୁଣହୀନ—
1. Without qualities or attributes.
ନିର୍ଗୁଣତା } ବି
ନିର୍ଗୁଣତ୍ୱ }
୨ । ଅଯୋଗ୍ୟ—2. Worthless; useless
୩ । ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜ, ତମ ଏହି ତ୍ରିଗୁଣରହିତ—
3. Destitute of attributes.
୪ । ଯହିଁରେ ଗୁଣ ବା ରଜ୍ଜୁ ନାହିଁ—
4. Stringless.
୫ । ଧନୁର୍ଗୁଣରହିତ—
5. Destitute of the bow string.
୬ । ସୁଗୁଣହୀନ—
6. Destitute of good qualities.
ବି—ତ୍ରିଗୁଣାତୀତ ପରମେଶ୍ୱର—God who is above worldly attributes; the Supreme Being.

ନିର୍ଗୁଣତା—ସଂ. ବି—ଗୁଣହୀନ; ବୈଗୁଣ୍ୟ—
Nirguṇatā (ନିର୍ଗୁଣତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) — Freedom from all mortal passions or attributes; worthlessness.

ନିର୍ଗୁଣ୍ଠୀ—ସଂ. ବି—ନିର୍ଗୁଣ୍ଡୀ (ଦେଖ)
Nirguṇṭhī — Nirguṇḍī (See)

ନିର୍ଗୁଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବି. (ନିର୍=ବାହାରେ+ଗୁଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Nirguṇḍī
ସଂ. ନୀଲପୁଷ୍ପୀ, ଶେଫାଳୀ
ସୁବହା
ଓ. ବେଗୁନିଆଁ
ନିଲନିସିନ୍ଦା
ନିର୍ଗୁଣ୍ଡୀ; ମେଉଡ଼ୀ; ସମ୍ବାଲ
ଫା. ମିସ୍‌ବାନ
ତେ. ନାଲ୍ଲନଲ୍‌ଲେଚ୍ଚୁ; ତେଲ୍ଲବ
ସଂ. ସିନ୍ଧୁବାର, ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପ,
ଅର୍ଥସିନ୍ଧକ, ସିନ୍ଧକ,
ସିନ୍ଦୁକ, ସିନ୍ଧୁବାରକ,
ଇନ୍ଦ୍ରସୁରସ, ସ୍ଥିରସାଧକ,
ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀକା, ସିନ୍ଧୁକ,
ଅନନ୍ତ, ସିନ୍ଦୁବାର; ସିନ୍ଦୁବାରକ,
ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ, ପୌଲମୀ,
ଶକାରୀ, କାଶନାଶିନୀ
ଓ. ବେଗୁନିଆଁ
ଶ୍ୱେତ ନିସିନ୍ଦା
ସମ୍ବାଲ୍ଲ, ସିହରୁ
ପା. ଫଞ୍ଜନ୍‌କୁସ୍
ଆ. ଅସଲୁକ୍

୧ । ନୀଳ ବେଗୁନିଆଁ; ଭୃଣ୍ଡୀରାଦି ବର୍ଗର କ୍ଷୁପବିଶେଷ—
1. Vitex Negundo.
[ଦ୍ର—ଏ ଗଛର ଫୁଲ ନୀଳଆ ବା ବାଇଗଣୀ ରଙ୍ଗର ଓ ପତ୍ର ସୁଗନ୍ଧ-ଯୁକ୍ତ ଅଟେ ।]
୨ । ଧଳା ବେଗୁନିଆଁ; ଭୃଣ୍ଡୀରାଦି ବର୍ଗର ବଡ଼ କ୍ଷୁପବିଶେଷ—
2. Vitex Trifolia; a wild plant; five leaved chaste tree.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଡାଳ ଲୋମଶ, ପତ୍ର ସୁଗନ୍ଧ ଓ ୩ ରୁ ୫ ଆଙ୍ଗୁଳି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ହୁଏ । ଫୁଲ ଛୋଟ ଛୋଟ ଧଳା ରଙ୍ଗର ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଫୁଟେ । ଏହି ଦୁଇ ଗଛର ପତ୍ର ଓ ଫଳ ବାତ ରୋଗର ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଏହାର ପତ୍ର ସଙ୍ଗେ ପାଉଁଶ ମିଶାଇ ମୁଗରେ ପକାଇଲେ ସେଥିରେ ପୋକ ଲାଗନ୍ତି ନାହିଁ ।

ତେ. ଲାବାବଲ୍ ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ଆଉ ଦୁଇ ପ୍ରକାର
ତା. ନିର୍ମୋଚ ସିନ୍ଧୁବାରର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । କର୍ତ୍ତରୀ
ମ. ଲଙ୍ଗୁର ସିନ୍ଧୁବାର ଓ ଆରଣ୍ୟ ସିନ୍ଧୁବାର ।
ଏମାନଙ୍କର ପତ୍ର ଓ ପୁଷ୍ପ ଔଷଧରେ ଲାଗେ ।

ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା କଟୁତିକ୍ତ, ଲଘୁ, କଫ, ବାତ, କ୍ଷୟ, କୁଷ୍ଠ, କଣ୍ଡୂ ଓ ଶୂଳନାଶକ, କାୟସିଦ୍ଧକ, ସ୍ତମ୍ଭଦ, କେଶବର୍ଦ୍ଧକ, ନେତ୍ରହିତକର, ବାତଶ୍ଳେଷ୍ମହର ଓ କଫଘ୍ନ ଅଟେ ।

ନିର୍ଗୂଢ଼—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍=ଉତ୍ତରେ+ଗୁହ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସଂବୃତ; ସମାଚ୍ଛାଦିତ—
Nirgūrdha
1 Covered; enveloped.
୨ । ଅତିଶୟ ଗୂଢ଼—
2. Very secret; confidential.
ସଂ. ବି—ବୃକ୍ଷକୋଟର – The hollow of a tree.

ନିର୍ଗ୍ରନ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍=ନାହିଁ+ଗ୍ରନ୍ଥ=ଗଣ୍ଠି ଯହିଁରେ)—
Nirgrantha
୧ । ଗ୍ରନ୍ଥିଶୂନ୍ୟ—1. Without knots; knotless.
୨ । ଯାହାର ପରିଧେୟ ବାସ ଗ୍ରନ୍ଥିହୀନ —
2 Wearing cloth with no knots.
୩ । ସଂସାରବନ୍ଧନହୀନ; ଅନାସକ୍ତ; ଉଦାସୀନ —
3. Free from worldly ties or hindrances.
୪ । ଦିଗମ୍ବର --4. Naked; nude.
୫ । ନିଃସହାୟ – 5. Helpless.
୬ । ନିର୍ବେଦଗ୍ରସ୍ତ; ଉଦାସୀନ—6 Indifferent.
୭ । ଦରିଦ୍ର; ନିଃସମ୍ବଳ—7. Poor.
୮ । ମୂର୍ଖ – 8. Illiterate.
ବି - ୧ । କ୍ଷପଣକ; ନଗ୍ନ ମୁନି—
1. A mendicant; a nude sage.
୨ । ପରିଚ୍ଛଦବିହୀନତା—2. Want of cloth or covering for one's body.
୩ । ଦ୍ୟୂତକର; ଜୁଆରି—3. A gamester.
୪ । ନିର୍ବୋଧ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A fool; an idiot.
୫ । ନରହତ୍ୟା —
5 Murder; man-slaughter (M. W.)

ନିର୍ଗ୍ରନ୍ଥ(ନ୍ଥି)କ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଗ୍ରନ୍ଥ+କ)—କ୍ଷପଣକ; ନଗ୍ନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
Nirgrantha(nthi)ka A nude ascetic.
ସଂ. ବିଣ—୧ । ନିପୁଣ; ଦକ୍ଷ —
1 Skilful; clever; expert.
୨ । ହୀନ; ନୀଚ—2. Mean; low.
୩ । ଏକାକୀ—3. Alone; unattended.
୪ । ନିଷ୍ଫଳ—4. Fruitless.

ନିର୍ଗ୍ରନ୍ଥନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଗ୍ରନ୍ଥ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nirgranthana ମାରଣ; ବଧ—Killing; slaughter.

ନିର୍ଗ୍ରନ୍ଥି—ସଂ ବିଣ. (ନିର୍+ଗ୍ରନ୍ଥି)—୧ । ଗ୍ରନ୍ଥିହୀନ—
Nirgranthi
1. Free from knots.
୨ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—2. Without blemish; perfect.

ନିର୍ଗ୍ରାହ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ମ. ଯ)+
Nirgrāhya ଯାହାକୁ ନିଶ୍ଚୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ—
Which is accepted definitely.

ନିର୍ଘଟ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଘଟ୍ ଧାତୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା+ଅ)+
Nirghaṭa ୧ । ରାଜକରଶୂନ୍ୟ ହଟ୍ଟ—A market where no toll is taken.
୨ । ହାଟ; ବଜାର ପ୍ରଭୃତି—2. Market; bazar.
୩ । ଯେଉଁଠାରେ ଘାଟ ବା ଯାହାଙ୍କ ନାହିଁ—3. A place having no quay or steps (M. W.)

ନିର୍ଘଣ୍ଟ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଘଣ୍ଟ୍ ଧାତୁ=ଚେଷ୍ଟା କରିବା+କରଣ. ଅ)—
Nirghaṇṭa ୧ । ସୂଚିପତ୍ର—1. Index; table of contents.
ନିର୍ଘଣ୍ଟନ } ଅନ୍ୟରୂପ
ନିର୍ଘଣ୍ଟୁ }
୨ । ତାଲିକା—
2. List; catalogue.
୩ । ନିଷ୍ପତ୍ତି; ମୀମାଂସା; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—
3. Thorough investigation.
୪ । ଶବ୍ଦସଂଗ୍ରହ—4. Vocabulary; a collection of words (M. W.)

ନିର୍ଘାତ—ସଂ. ବି. (ନିର୍=ସମ୍ୟକ୍; ଅତିଶୟ+ହନ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Nirghāta ୧ । ବାୟୁର ପରସ୍ପର ସଂଘାତଜନିତ ଭୟାନକ ଶବ୍ଦ)—
1. The roaring sound caused by the conflict of opposite winds; noise of contending winds in the sky.
୨ । ଦୃଢ଼ ଆଘାତ—
2. Violent stroke; severe blow.
୩ । ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦ—3. Rumbling sound.
୪ । (+କରଣ+ଅ) ବଜ୍ର—4. Thunderbolt.
ଜଳାଭୂଲେ ନିର୍ଘାତ ଅବାଣ୍ଡ ପଡ଼ନ୍ତି—ବୃକ୍ଷସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ୟୋଗ
୫ । ବଜ୍ରାଘାତ – 5. Thunder stroke.
୬ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାୟୁ; ପ୍ରଭଞ୍ଜନ—6. Tempest; gust of wind; hurricane.
୭ । ଶୂନ୍ୟ ଗର୍ଜନ—
7. A roar heard from the wind.
ଶତ ଶତ ଘୋରଣ ଶୁଭଇ ନିର୍ଘାତ—ବୃକ୍ଷସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୮ । ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ—8. Whirl wind.
୯ । ଘଡ଼ଘଡ଼ି—9. Thunder.
ନିର୍ଘାତ ଭୁଲେ ଶବି ପଡ଼ିଲେ ଭଳୁବା ।
ବୃକ୍ଷସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୧୦ । ବିନାଶ—10. Destruction; ruin.
୧୧ । ଭୂମିକମ୍ପ—11. Earthquake (M. W.).
ବିଣ.—୧ । ବିଷମ; ପ୍ରବଳ; ପ୍ରଚଣ୍ଡ—1. Violent.
୨ । ଭୟାନକ; ଭୀଷଣ—
2. Fierce; terrible; ferocious.
୩ । ନିଷ୍ଠୁର—3. Cruel.
୪ । ବିନାଶକ—4. Destructive.

ନିର୍ଘାତନ— ସଂ. ବି.—(ନିର୍+ଘାତନ)—ଜୋରରେ ବାହାର କରିବା—
Nirghātana Forcing out; bringing out (M.W.)

ନିର୍ଘାତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—୧ । ଭୀଷଣଭାବରେ; ଭୟଙ୍କରରୂପେ—
Nirghāte 1. Terribly.

ଏହେନେ କହେ ରାମ ଗର୍ଜି ନିର୍ଘାତେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ବେଣୀସଂହାର ।

୨ । ଜୋରରେ—2. With force.

ନ କହୁ ଯଦୁବଂଶ ନାଶ
ନିର୍ଘାତେ ଛାଡ଼ିବ ନିଶ୍ୱାସ— ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିର୍ଘୃଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଘୃଣା)—୧ । ଘୃଣାଶୂନ୍ୟ—
Nirghṛuṇa 1. Having no repulsion.
(ନିର୍ଘୃଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—2. Shameless; immodest.
(ନିର୍ଘୃଣତା—ବି) ୩ । ନିଷ୍ଠୁର; ନିର୍ଦ୍ଦୟ—
3. Cruel; pitiless; unmerciful.

ନିର୍ଘୋଷ—ସଂ. ବି. (ନିର୍=ବିଶେଷ+ଘୁଷ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଭାବ.
Nirghosha ଅ)—୧ । ନିନାଦ; ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦ—1. Rumbling sound; rattling sound.

(ଯଥା— ବଜ୍ର ନିର୍ଘୋଷ ।)

୨ । ଭୀଷଣ ଶବ୍ଦ—2. Terrible sound.

ସଂ. ବିଣ.—(ନିର୍+ଘୋଷ; ବହୁବ୍ରୀହି) — ଶବ୍ଦଶୂନ୍ୟ—
Soundless: noiseless.

ନିର୍ଘୋଷଣା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିର୍ଘୋଷ)—ଗମ୍ଭୀରଧ୍ୱନି ବା ଶବ୍ଦ—
Nirghoshaṇā Loud sound.

ମୃଦଙ୍ଗ ଶଙ୍ଖ ଭେରୀ ବାଜା,
ଦଶ ଦିଗ ଭରି ନିର୍ଘୋଷଣା । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିର୍ଜଞ୍ଜାଳୀ—ଦେ. ବିଣ—ନିଜଂଜାଳ (ଦେଖ)—
Nirjañjālī Nijañjāla (See).

ବରଷା ଶୀତ ଗଲା ଭତୁରେ ଜାଳକ,
ରହିଥିଲି ପଦାରେ ହୋଇ ନିର୍ଜଞ୍ଜାଳୀ । କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ନିର୍ଜ(ର୍ଜ)ନ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଜନ)—
Nirja(rjja)na ୧ । ଜନଶୂନ୍ୟ; ନିଭୃତ—
1. Lonely; deserted; desolate.

୨ । ଏକାକୀ—2. Solitary.

୩ । ବିଜନ—3. Uninhabited.

ବି—ବିଜନସ୍ଥାନ—Lonely place; solitude; wilderness.

ଦେ. ବିଣ—ନିସ୍ତବ୍ଧ—Silent.

ନିର୍ଜନ **निर्जन** (ଯଥା—ନିର୍ଜନ ଗୃହ)

ନିର୍ଜନ କାରାବାସ—ଦେ. ବି—ଗୁରୁତର ଅପରାଧୀ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଅନ୍ୟ
Nirjana kārābāsa ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ୍ ବାସରୂପ
କାରାବାସ—Solitary confinement.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ବନ୍ଦୀ କାହାର ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହେବାର ସୁବିଧା ପାଏ ନାହିଁ ।]

ନିର୍ଜ(ର୍ଜ)ୟ—ସଂ. ବି—୧ । ଅଜେୟତ୍ୱ—
Nirja(rjja)ya 1. Unconquerableness;
(ନିର୍ଜି(ର୍ଜ୍ଜି),ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) invincibility.

୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୟ—Complete victory or subjugation (Apte).

ନିର୍ଜ(ର୍ଜ)ର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଜରା=ବୃଦ୍ଧତ୍ୱ)—
Nirja(rjja)ra ୧ । ଜରାରହିତ—1. Undecaying.
(ନିର୍ଜ(ର୍ଜ)ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିନାଶ ବା କ୍ଷୟରହିତ—
2 Free from decrepitude; imperishable.

୩ । ଯୁବକ —3. Young

୪ । ମରଣରହିତ; ଅମର—4. Immortal.

ବି—୧ । ଦେବତା —1 Deity.

୨ । ସୁଧା; ଅମୃତ—2. Nectar; ambrosia.

ଦେ. ବି—ଯୁବକ —Grown-up man.

ବାଲ୍ୟ ଅବସ୍ଥା ସୁରଂ । ନିର୍ଜରେ ସାରଂ ପିଙ୍ଗଳ ପର ରେ—
ଉକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ନିର୍ଜ(ର୍ଜ)ରା—ସଂ. ବି. (ନିର୍ଜର+ଆ)—୧ । ଗୁଳୁଚ ଲତା—
Nirja(rjja)rā 1. A medicinal plant; Cocculus Cordifolius; Menispermum Glabrum.

୨ । ତାଳପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)—2. Tālaparṇṇī (See).

ନିର୍ଜ(ର୍ଜ)ଳ—ସଂ. ବିଣ—(ନିର୍+ଜଳ) —
Nirja(rjja)la ୧ । ଜଳହୀନ
(ନିର୍ଜଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Waterless.

ଏ ବାହାରେ ସୁଖ ଖୁଣି ନ ଉଡ଼େ ସରେ,
ଯେ ପରକାରେ ମତ୍ସ ନିର୍ଜଳ ପଙ୍କରେ ।। କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

୨ । ଶୁଷ୍କ—2 Dry; arid.

୩ । ଜଳଦ୍ୱାରା ଅବମିଶ୍ରିତ—3. Unadulterated with water; not mixed with water.

୪ । ନିରମ୍ବୁ; ଜଳପାନରହିତ; ଯେଉଁ ବ୍ରତ ଆଦି ଉପଲକ୍ଷରେ ବ୍ରତଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଳସୁଦ୍ଧା ପାନ କରେ ନାହିଁ—
4. Subsisting without even taking water.

ଜଳହୀନ ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ, ନିର୍ଜଳ ସାମିଷ ଜାଗ୍ରତ—ରୂପଚ. ପ୍ରେମ. ଶାମ୍ବ ।

ବି—ଜଳଶୂନ୍ୟ ମରୁଭୂମି—Waterless desert.

ଦେ. ବି—ନିର୍ଜଳା (ଦେଖ)—Nirjalā (See).

ନିର୍ଜ(ର୍ଜ)ଳା— ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିର୍ଜଳ) —ନିରମ୍ବୁବ୍ରତ ବା ଉପବାସାଦି—
Nirja(rjja)lā Religious fasting in which not a drop of water should be taken.

ନିର୍ଜ(ର୍ଜ)ଳୈକାଦଶୀ—ସଂ. ବି—(ନିର୍ଜଳ+ଏକାଦଶୀ)—
Nirja(rjja)laikādasī ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ—
The eleventh day of the bright fortnight of Jyieshṭha.

ନିର୍ଜି(ର୍ଜ୍ଜି)ତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍=ନିଶ୍ଚୟ+ଜି. ଧାତୁ=ଜୟ କରିବା+
Nirji(rjji)ta କର୍ମ. ତ)—୧ । ପରାଭୂତ; ପରାଜିତ—
(ନିର୍ଜିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Defeated; vanquished; overcome; crushed.

୨ । ବଶୀଭୂତ—2. Entirely subdued

କୋଟି ମଦନରୁ ରୂପ ଅଗୋଚର ରମଣୀ ରସରେ ନିର୍ଜିତ—
ଭାରତୀ. ରସବାରିଧି ।

୩ । ଅର୍ଜିତ—3. Acquired; gained.
୪ । ଯାହା ଜଣି କରି ଅର୍ଜନ କରାଯାଇ ଥାଏ—
4. Won.
୫ । ଦାବୀ କରାଯିବା—5. Claimed (Apte).
ଦେଖ ସଂସାର ତୋ କ୍ରୀଡ଼ାରେ ନର୍ଜିତ ନୃତ୍ୟିତ ମୋର ଶବ୍ଦ—
ପ୍ରାଚୀ. ରସବାଣ୍ଡ ।

ନିର୍ଜିହ୍ୱ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଜିହ୍ୱା)—
Nirjihwa ୧ । ଯାହାର ଜିଭ ନାହିଁ—1. Tongueless.
(ନିର୍ଜିହ୍ୱା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହାର ଜିହ୍ୱା ନିର୍ଗତ ହୋଇଅଛି—
2. Having a protruding tongue.
ସଂ. ବି. (ନିର୍=ନାହିଁ+ଜିହ୍ୱା)—
ଭେକ; ବେଙ୍ଗ—Frog.

ନିର୍ଜୀ(ର୍ଜ୍ଜୀ)ବ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଜୀବ)—
Nirjī(rjjī)ba ୧ । ଜୀବନଶୂନ୍ୟ—
(ନିର୍ଜୀବା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Lifeless; inanimate.
୨ । ନିସ୍ତେଜ—2. Vigourless; lanquid.
୩ ଅତି ଦୁର୍ବଳ—3. Very weak.
୪ । ମୃତ—4 Dead.

ନିର୍ଜୀବା—ଦେ. ବି. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଂ. ନିର୍ଜୀବ)—
Nirjībā ୧ । ନିସ୍ତେଜ—1. Lanquid.
ନିର୍ଜୀବ ୨ । ଅତି ଦୁର୍ବଳ—2. Very weak.
ନିଜୀବ ୩ । ଅତି କ୍ଷୀଣ—3. Very emaciated.
(ଯଥା—ନିର୍ଜୀବା ପିଲା)

ନିର୍ଜୋର—ବୈଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିଃ. ଉପସର୍ଗ+ଆ. ଜୋର)—
Nirjora ନିଜୋର (ଦେଖ)—
ନିଜୋର ନିଜୋର Nijora (See).
(ନିଜୋରଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)—

ନିର୍ଝର—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଝ୍ଚ ଧାତୁ=ଜଣ୍ଡି ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nirjhara ୧ । ଝରଣା; ଉତ୍ସ—1. A spring; fountain; a cascade.
୨ । ଜଳପ୍ରପାତ—2. Waterfall.
୩ । ତୁଷାନଳ—3. Fire of chaff.
୪ । ବାରିପ୍ରବାହ—4. A current of water.
୫ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଘୋଟକ—
5. A horse of the Sun-god.
୬ । ହସ୍ତୀ—6. An elephant (Apte).

ନିର୍ଝରିଣୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନିର୍ଝର+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଗିରି ନଦୀ—
Nirjharinī 1. A mountain torrent.
୨ । ପ୍ରବାହବତୀ ନଦୀ—2. River; stream.
୩ । ଝରଣା—3. A spring.

ନିର୍ଝରୀ—ସଂ. ବି. (ନିର୍ଝର+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ନିର୍ଝର—
Nirjharī 1. A fountain.
୨ । ନଦୀ—2. A river.
୩ । ପର୍ବତ—3. Mountain.

ନିର୍ଣ୍ଣୟ—ସଂ. ବି (ନିର୍=ନିଶ୍ଚୟ+ଣୀ ଧାତୁ=ଚାଳିତକରିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ନିଯୋଗ—
Nirṇṇaya 1. Engagement.
(ନିର୍ଣ୍ଣୟନ, ନିର୍ଣ୍ଣିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଅବଧାରଣ—2. Ascertaining; settlement.
୩ । ନିୟମପତ୍ର—3. Agreement.
୪ । ସ୍ଥିରତା—4. Certainty.
୫ । ପ୍ରମାଣ—5. Demonstration.
୬ । ତର୍କ; ନିଶ୍ଚିତ; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—
6. Determination; resolution; conclusion; deduction; inference.
୭ । ତର୍କ—7. Argument; discussion.
୮ । ରାୟ; ଫଏସଲା—8. Decree; judgment.
୯ । ବିଚାରପତିଙ୍କ ଶେଷ ହୁକୁମ—
9. The verdict or sentence of a judge.
୧୦ । ଅପସାରଣ—10. Removal (Apte).
୧୧ । ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି—11. Decision.
୧୨ । ଅନୁସନ୍ଧାନ—12 Investigation (Apte).
୧୩ । ବିବେଚନା—13. Consideration.
୧୪ । (ଅଳଙ୍କାରଶାସ୍ତ୍ର)—ଘଟଣାର ବର୍ଣ୍ଣନ—
14. (rhetoric) Narration of events (Apte).

ନିର୍ଣ୍ଣୟପାଦ—ସଂ. ବି (ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର)—୧ । ସମବେତ ସଭାସଦମାନଙ୍କର ନିଷ୍ପତ୍ତି—1. A verdict of assembled persons.
Nirṇṇayapāda
୨ । (ହିନ୍ଦୁ ଆଇନ) ବିଚାରପତିଙ୍କ ଶେଷ ଆଦେଶ—
2. A sentence; decree; verdict (Apte).

ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍=ନିଶ୍ଚିତରୂପେ+ଣୀ ଧାତୁ=ନେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nirṇṇāyaka
(ନିର୍ଣ୍ଣାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ନିରୂପକ—1. Determining; ascertaining.
୨ । ନିର୍ଦ୍ଧାରକ—2. Certifying.
୩ । ନିଷ୍ପାଦକ—3. Ascertaining; leading to a decision.
୪ । ମୀମାଂସକ—4. Deciding; decisive.
୫ । ଯହିଁରୁ କୌଣସି ବିଷୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଏ—
5. Leading to a decision; conclusive.

ନିର୍ଣ୍ଣିକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ନିର୍=ନିଃଶେଷରୂପେ+ନିଜ୍ ଧାତୁ ପରିଷ୍କାର କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nirṇṇikta
(ନିର୍ଣ୍ଣିକ୍ତ—ବିଶେଷ୍ୟ) ୧ । ଅପନୀତ ମଳ; ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ—
1. Washed.
୨ । ପରିଷ୍କୃତ—2. Cleansed.
୩ । ଶୋଧିତ—3. Rectified.
୪ । ପବିତ୍ରୀକୃତ—4. Purified.
୫ । ବିଗତପାପ—5. Purged of sin.

ନିର୍ଣ୍ଣିମେଷ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍+ନିମେଷ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nirṇṇimesha ୧ । ନିମେଷଶୂନ୍ୟ—1. Winkless.
(ନିର୍ଣ୍ଣିମେଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହା ଆଖିରେ ପଲକ ପଡ଼େ ନାହିଁ —
(ନିର୍ନିମେଷ – ଅନ୍ୟରୂପ) 2. One whose eyes do not wink.
ସଂ. ବି – ବିଷ୍ଣୁ —A name of Bishṇu.

ନିର୍ଣ୍ଣୀତ—ସଂ. ବିଣ (ନିର୍+ନୀ ଧାତୁ=ନେବା+କର୍ମ. ତ) —
Nirṇṇita ୧ । ଅବଧାରିତ; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ; ସ୍ଥିରୀକୃତ—
1. Ascertained; settled; fixed upon; confirmed; decided.
୨ । ନିରୂପିତ—2. Determined.
୩ । ସଂସ୍ଥାପିତ—3. Established.
୪ । ପ୍ରମାଣିତ—4. Demonstrated; proved.
୫ । ଅନୁସନ୍ଧାନଦ୍ୱାରା ଯାହାର ପତା ମିଳିଅଛି—
5 Traced out.

ନିର୍ଣ୍ଣେ—ଗ୍ରା. ବି. (ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ୟବହାର)—ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ଅବଧାରଣ—
Nirṇṇe Ascertainment.
ଏରୂପେ କେବେ ବ୍ରହ୍ମପୁର
କେବେ ନ ଜାଣେ ନର୍ଣ୍ଣେ କରି । ଭୂଗ. ଚେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
କ୍ରି. ବିଣ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ; ବିଶଦ ଭାବରେ—
Clearly; fully.
ଥୋକାଏ ଥୋକାଏ ଜାଣନ୍ତି
ନର୍ଣ୍ଣେ ବିଚାରି ନ ପାରନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀ. ନର୍ଭୁମେଦାସ୍ୟ ।

ନିର୍ଣ୍ଣେଜକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନିର୍+ନିଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nirṇṇejaka ଧୋବା; ରଜକ—Washerman.
ସଂ. ବିଣ—ପରିଷ୍କାରକ—Clearing; cleansing.

ନିର୍ଣ୍ଣେଜନ—ସଂ.ବି. (ନିର୍+ନିଜ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ପ୍ରକ୍ଷାଳନ—
Nirṇṇejana 1. Washing.
୨ । ପରିଷ୍କାର କରିବା—2. Cleansing.
୩ । (+କରଣ. ଅନ) ଶୁଦ୍ଧି—
3. Purification; expiation.

ନିର୍ଣ୍ଣେତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ନୀ ଧାତୁ+କର୍ମ ତବ୍ୟ)—
Nirṇṇetabya ନିର୍ଦ୍ଧାରଣୀୟ—Ascertainable; assignable; determinable.

ନିର୍ଣ୍ଣେତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ନୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ ୧ମା. ୧ବ)—
Nirṇṇetā ନିର୍ଣ୍ଣୟକାରୀ—Demonstrating; ascertaining.
(ନିର୍ଣ୍ଣେତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବି – ୧ । ନାୟକ—1 Hero.
୨ । ଗୁରୁକ—2. A guide.
୩ । ବିଚାରକ—3. Judge; umpire; arbitrator.
୪ । (+କରଣ.ତୃ) ରସିଦ—4. A receipt; voucher.
୫ । ଦଲିଲ—5. A document.
୬ । ପ୍ରମାଣକ—6. A demonstrator.

ନିର୍ଣ୍ଣେୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ନୀ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Nirṇṇeya ନିର୍ଦ୍ଧାରଣଯୋଗ୍ୟ—Ascertainable; capable of being ascertained.

ନିର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଦଣ୍ଡ)—ସବୁଆ ଦଣ୍ଡାର୍ହ (ବ୍ୟକ୍ତି)
Nirdaṇḍa Punishable in all ways.
(ନିର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ – ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବି – ଶୂଦ୍ର । ଯାହା ଉପରେ ସବୁ ପ୍ରକାର ଦଣ୍ଡ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ)—A Śūdra.

ନିର୍ଦ୍ଦୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଦୟା)—
Nirddaya ୧ । ନିଷ୍କରୁଣ—1. Merciless; unkind; unfeeling.
(ନିର୍ଦ୍ଦୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନିର୍ଦ୍ଦୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିଷ୍ଠୁର; କ୍ରୂର; ହିଂସ୍ର—
(ନିର୍ଦ୍ଦୟତା—ବି) 2. Cruel; hard-hearted.
୩ । କଠୋର—3. Severe; harsh.
ବି—(ପ୍ରାଚୀନପଦ୍ୟ) ନିର୍ଦ୍ଦୟତା; ନିଷ୍ଠୁରତା—
Cruelty; hard heartedness.
ସେହି ହୃଦୟ ଏବେ ହୃଦୟ ତହିଁ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ବାର ।
ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

ନିର୍ଦ୍ଦୟା(ୟୀ)—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦୟ)—ନିଷ୍ଠୁର; ଦୟାହୀନ—
Nirddayā(yī) Cruel; merciless.
[ନିର୍ଦ୍ଦୟା(ୟୀ)—ଅନ୍ୟରୂପ] ହା ହା ଦଇବ ତୁ ନିର୍ଦ୍ଦୟା
ନିର୍ଦ୍ଦୟ ନିର୍ଦ୍ଦୟୀ ମୋର ବିଷୟେ କଲୁ ମାୟା । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନିର୍ଦ୍ଦୟାବନ୍ତ—ଗ୍ରା. ବିଣ—ନିର୍ଦ୍ଦୟ (ଦେଖ)
Nirddayābanta Nirddaya (See)
(ନିର୍ଦ୍ଦୟାବନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମହାପାପୀ ନିର୍ଦ୍ଦୟାବନ୍ତ ଯେ ହୋଇବ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

ନିର୍ଦ୍ଦର—ସଂ.ବିଣ. (ନିର୍=ନାହିଁ+ଦୃ ଧାତୁ=ଆଦର କରିବା+କର୍ମ.ଅ)—
Nirddara ୧ । ନିର୍ଭୟ—1. Fearless.
(ନିର୍ଦ୍ଦର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କଠୋର—2. Harsh.
୩ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—3. Shameless; immodest.
ସଂ. ବି—ନିର୍ଝର; ଝରଣା—Fountain; spring.

ନିର୍ଦ୍ଦଳ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଦଳ=ପତ୍ର)—
Nirddala ଦଳ ବା ପତ୍ରରହିତ—
(ନିର୍ଦ୍ଦଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) Leafless; petalless.

ନିର୍ଦ୍ଦଶନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଦଶନ)—
Nirddaśana ଯାହାର ଦାନ୍ତ ବାହାର ନାହିଁ ବା ପଡ଼ିଯାଇ ଅଛି;
(ନିର୍ଦ୍ଦଶନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦନ୍ତହୀନ—Toothless.
(ନିର୍ଦ୍ଦଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିର୍ଦ୍ଦହନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଦହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Nirddahana ଭାଲୁଆ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
(ନିର୍ଦ୍ଦହନ—ଅନ୍ୟରୂପ) The marking nut tree.

ନିର୍ଦ୍ଦିଗ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଦିହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nirddigdha ୧ । ଲେପିତ—1. Anointed.
(ନିର୍ଦ୍ଦିଗ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବଳବାନ୍—2. Powerful; strong.

ନିର୍ଦ୍ଦିଶ୍ୟମାନ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଦିଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଶାନଚ୍)—
Nirddiśyamāna ୧ । ଯାହା ଉଲ୍ଲେଖ କରା ଯାଉଅଛି—
(ନିର୍ଦ୍ଦିଶ୍ୟମାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Which is being mentioned.

୨ । ଆଦିଶ୍ୟମାନ—
2. Under orders; being ordered.

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଦିଶ୍ ଧାତୁ=ଦେଖାଇବା+କର୍ମ. ତ)—
Nirddishṭa ୧ । ନିଶ୍ଚିତ—1. Certain.
(ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅବଧାରିତ—2. Determined;
(ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟତା—ବିଶେଷ୍ୟ) settled; ascertained; fixed upon.
୩ । କଥିତ; ଉଲ୍ଲିଖିତ—3. Aforesaid; mentioned.
୪ । ବର୍ଣ୍ଣିତ—4. Described.
୫ । ପ୍ରଦର୍ଶିତ—5. Pointed out.
୬ । ଉପଦିଷ୍ଟ; ଆଦିଷ୍ଟ—6. Commanded; ordered.

ନିର୍ଦ୍ଦେଶ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଦିଶ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Nirddeśa ୧ । ଆଦେଶ; ଆଜ୍ଞା—1. Command;
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) order; mandate.
ନାଥ ବୋଲ ନୃପଙ୍କ ବେଳେ ସେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ । ଭୀଷ୍ମପର୍ବ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୨ । ଅବଧାରଣ; ନିରୂପଣ—2. Determination.
୩ । କଥନ—3. Mention; statement.
୪ । ପ୍ରଦର୍ଶନ—4. Exhibition.
୫ । ଉପଦେଶ—5. Advice.
୬ । ଉଲ୍ଲେଖ—6 Reference.
୭ । ବର୍ଣ୍ଣନ—7. Description; narration.
୮ । ସାକ୍ଷ୍ୟ—8. Testimony.
୯ । ନିଯୋଜନ—9 Appointment.
୧୦ । ବେତନ—10. Salary.
୧୧ । ସଂଜ୍ଞା—11. Definition; designation.
୧୨ । (+କରଣ. ଅ) ନାମ—12. Name.
ବି—ନିର୍ବାସିତ—Exiled; banished.

ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ଦିଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nirddeśaka ୧ । ଆଜ୍ଞାପକ—1. Commanding;
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ordering.
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବର୍ଣ୍ଣନକାରୀ—2. Describing.
୩ । ପରିଚାଳକ—3. Guiding; conducting.
୪ । ପ୍ରଦର୍ଶକ—4. Showing.
୫ । ଉପଦେଶକ—5. Instructing.
୬ । ଅବଧାରକ; ନିର୍ଣ୍ଣୟକ—
6. Ascertaining; settling; determining.
୭ । ଯାହା ବା ଯେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ସଂଜ୍ଞା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରେ-
7. Designating; defining.

ନିର୍ଦ୍ଦେଶକାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—ଆଜ୍ଞାକାରୀ—
Nirddesakārī Obedient.
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିର୍ଦ୍ଦେଶକାରିତା—ବି)

ନିର୍ଦ୍ଦେଶନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଦିଶ୍. ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nirddeśana ୧ । ନିର୍ଣ୍ଣୟକରଣ—1. Ascertainment.
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିଯୋଗକରଣ—
2. Appointing.
୩ । ବର୍ଣ୍ଣନ—3 Description.
୪ । ଆଦେଶ—4. Command; order.
୫ । କୌଣସି ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ବିଷୟ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନିଯୋଜିତ କରିବା—5. Appropriation of property to a particular purpose.

ନିର୍ଦ୍ଦେଶନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଦିଶ୍. ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Nirddesanīya ୧ । ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ—1. Describable.
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶନୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପ୍ରମାଣସାଧ୍ୟ—
2. Capable of proof.
୩ । ବ୍ୟାଖ୍ୟେୟ—3. Explicable; explainable.

ନିର୍ଦ୍ଦେଶିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦେଶ)—
Nirdeśibā ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବା; ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା—
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To point out.
ନିଦେଶା ଦେବ ବୈଷ୍ଣବର ଚହୁଁ
ନିଦ୍ଦେଶନା ଚୋଇଲେ ବାରୁଣୀଦଗେ ଅଙ୍ଗ ତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶି ।
ରଘୁନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା

ନିର୍ଦ୍ଦେଶୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍ଦ୍ଦେଶ+ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ)—
Nirddeśī ପ୍ରଦର୍ଶକ—One who shows.
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ; ନିର୍ଦ୍ଦେଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)—

ନିର୍ଦ୍ଦେଶ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଦିଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Nirddeśya ୧ । ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ—1 Describable.
(ନିର୍ଦ୍ଦେଶ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିର୍ଣ୍ଣେୟ—2. Ascertainable.

ନିର୍ଦ୍ଦେଷ୍ଟା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ଦିଶ୍. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ. ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ (ଦେଖ)—
(ନିର୍ଦ୍ଦେଷ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Explaining; showing.
(ନିର୍ଦ୍ଦେଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଉପଦେଶକ—2. Advising.

ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଦୋଷ)—
Nirddosha ୧ । ଦୋଷହୀନ—1. Faultless; free from
(ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) blemish or complications.
(ନିର୍ଦ୍ଦୋଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିରପରାଧ—2 Innocent; guiltless.
(ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା—ବି) ୩ । ବିଶୁଦ୍ଧ—3. Pure.
୪ । ଅନିନ୍ଦ୍ୟ—4 Blameless.
୫ । ଠିକ୍—5. Accurate.
୬ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—6. Complete; radical.
ନିଷ୍ପାପ—7. Sinless.
୮ । ରୋଗଶୂନ୍ୟ—8. Free from illness.

ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ)—୧ । ଦୋଷହୀନ—
Nirddoshi Faultless.
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ ୨ । ନିରପରାଧ—2. Innocent; faultless.
ନିଦ୍ଦୋଷୀ [ଦ୍ର—ଏ ପ୍ରୟୋଗ ଶିଷ୍ଟସମ୍ମତ ନୁହେଁ ।]

ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ (ଦେଖ)—
Nirddwanda 1. Nirddwandwa (See)
(ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—
2. Free from care or anxiety.
୩ । ବିବାଦରହିତ—2. Free from dispute.
୪ । ନିଃସନ୍ଦେହ—4. Doubtless.

ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର+ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—
Nirdwandwa ୧ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ବା ବିବାଦଶୂନ୍ୟ; ନିର୍ବିବାଦ—
(ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Free from troubles; undisputed.
୨ । ଦ୍ୱିତ୍ୱରହିତ—2. Unequable.
୩ । ସୁଖ ଦୁଃଖ ବା ଶୀତୋଷ୍ଣାଦି ପ୍ରତି ସମଭାବରହିତ—
3 Indifferent in regard to opposite pairs of feelings and sensations.
୪ । ଉଦାସୀନ; ସମଭାବଶୂନ୍ୟ—4. Indifferent.
୫ । ଈର୍ଷାରହିତ—5. Free from jealousy.
୭ । ବାଧାରହିତ—7. Free from obstacles.

ନିର୍ଧନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଧନ)—୧ । ଧନଶୂନ୍ୟ—
Nirdhana 1. Penniless; without riches.
(ନିର୍ଦ୍ଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦରିଦ୍ର—2 Indigent; poor; needy.
[ନିର୍ଧନତା(ତ୍ୱ)—ବି] (ନିର୍ଦ୍ଧନା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ବି.—ଜରଦ୍ଗବ; ବୃଦ୍ଧ ବୃଷ—An old bull.

ନିର୍ଧାର—ସଂ. ବି. (ନି+ଧୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ନିର୍ଧାରଣ (ଦେଖ)
Nirdhāra Nirdhāraṇa (See)
(ନିର୍ଦ୍ଧାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିର୍ଧାରକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ-
Nirdhāraka କାରୀ; ମୀମାଂସକ—Ascertaining; determining; resolving; settling; deciding.
(ନିର୍ଦ୍ଧାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ନିର୍ଦ୍ଧାରକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିର୍ଧାରଣ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଧୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ନିରୂପଣ; ନିଶ୍ଚୟ—1. Ascertainment.
Nirdhāraṇa
(ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ଥିରୀକରଣ—2. Determination.
୩ । ସଭା ଆଦିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—
3. Resolution of a meeting; decision.
୪ । ଅନେକ ବିଷୟରୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥିର କରିବା—
4 Specification or choice of one out of many.
୫ । ବଇନା ନେବା—
5. Advancing of earnest money.
୬ । ଚୁକ୍ତି—
6. Agreement; contract; covenant.

ନିର୍ଧା (ର୍ଦ୍ଧା)ରଣ ପୁସ୍ତକ—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରେ ସଭାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ
Nirdhā (rddhā)raṇa pustaka ମାନ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୁଏ—
Proceeding-books of a meeting.

ନିର୍ଧା (ର୍ଦ୍ଧା)ରଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ.—(ନିର୍+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Nirdhā(rddhā)raṇiya ୧ । ନିରୂପଣୀୟ—
1. Ascertainable.
୨ । ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ—2. Unavoidable; irresistible.

ନିର୍ଧା(ର୍ଦ୍ଧା)ରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସ୍ଥିରୀକୃତ—
Nirdhā (rddhā)rita 1. Ascertained; confirmed-ratified; fixed.
୨ । ମୀମାଂସିତ—2. Determined; settled; resolved; decided.
୩ । ନିଶ୍ଚିତ—3. Sure; certain.

ନିର୍ଧା(ର୍ଦ୍ଧା)ରିତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ.—ନିର୍ଦ୍ଧାରଣୀୟ—
Nirdhā (rddhā)ritabya Ascertainable.

ନିର୍ଧାରିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍ଧାରଣ)—ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା—
Nirdhāribā To ascertain.
ନିର୍ଦ୍ଧାରା ୨ । ସ୍ଥିର କରିବା—To determine to fix.

ନିର୍ଧା(ର୍ଦ୍ଧା)ର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ.—(ନିର୍+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ନିଶ୍ଚୟ—
Nirdhā(rddhā)rjya 1. Ascertainable.
୨ । ନିଶ୍ଚିତ—2. Certain; settled.
୩ । ନିଶ୍ଚୟ ଯୋଗ୍ୟ—
3. Capable of being decided.
୪ । ନିର୍ଭୟ କର୍ମକର୍ତ୍ତା—4. Acting fearlessly.
୫ । ଅନଳସ; ପରିଶ୍ରମୀ—5. Industrious.
୬ । ଉଦ୍ୟୋଗୀ—6. Active; energetic.
୭ । ଅଟଳ; ଅଭଙ୍ଗନୀୟ—7. Invoilable.
୮ । ନିଶ୍ଚିତ—8. Sure; certain.
୯ । ସାହସୀ—9. Bold (M. W.)
୧୦ । ନିର୍ଭୟ—10. Fearless (M. W.)

ନିର୍ଧୂ(ର୍ଦ୍ଧୂ)ତ—ସଂ. ବିଣ (ନିର୍+ଧୂ ଧାତୁ=କମ୍ପିତହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.ତ)—
Nirdhū(rddhū)ta ୧ । ବିଧୂନିତ; ବିକମ୍ପିତ—
1. Shaken; agitated.
୨ । ପରିବର୍ଜିତ; ତ୍ୟକ୍ତ—
2. Abandoned; deserted.
୩ । ଦୂରୀକୃତ; ବିଦୂରିତ—3. Removed; cast off.
୪ । ନିରାକୃତ; ବିନଷ୍ଟ—
4 Exterminated; eradicated.
୫ । ବହିଷ୍କୃତ—5. Expelled; removed.
୬ । ଖଣ୍ଡିତ—6. Refuted.
୭ । ବିନଷ୍ଟ—7. Destroyed.
୮ । ବଞ୍ଚିତ—8. Deprived; bereft of (M. W.).
୯ । ଅନୁଭୂତ—9. Sufferd; undergone (M. W.).
ସଂ. ବି. ପୁଂ—ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିତ୍ୟକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—A man. abandoned by his relatives and friends (M. W.).

ନିର୍ଧୂ(ର୍ଦ୍ଧୂ)ତ ପାପ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ଧୂତ+ପାପ)—ଯାହାର
Nirdhū(rddhū)ta pāpa ପାପ ଖଣ୍ଡିତ ହୋଇଅଛି—
(ନିର୍ଧୂ[ର୍ଦ୍ଧୂ]ତ କଳୁଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) Having one's sins
(ନିର୍ଧୂତପାପା—ସ୍ତ୍ରୀ) wholly removed.

ନିର୍ଧୂ(ର୍ଦ୍ଧୂ)ମ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଧୂମ)—୧ । ଧୂମରହିତ—
Nirdhū(rddhū)ma 1. Smokeless.

ମନେ ହେଲେ ଶଲ୍ୟଙ୍କ ଦେହରୁ ଖୋସ
ଭାଙ୍ଗି ପକାଇବ ନିର୍ଧୂମାନଳ ପ୍ରଭା—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ ।

୨ । ନିର୍ମଳ—2. Clear.

୩ । ନିଃଶେଷ—3. Emptied.

୪ । ଶାନ୍ତ—4. Calm.

ଖୁବ ଖୁବ ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—1. Excessive

ଖୋଇ ବିରି ହିତ ଅବାଟିଆ ଦୋଇ ମତ
ନିର୍ଧୂମ ଖପ୍ପରେ ପିଇ ବିକାଇବ କୋଇ—ଫକୀରମୋହନ. ଲହଲଭ୍ରମଣ ।

୨ । ବେଦମ୍—2. Breathless.

ବିଣର ବିଣ. ଓ କ୍ରି. ବିଣ—ଅତ୍ୟନ୍ତରୂପେ—Excessively.
(ଯଥା—ନିର୍ଧୂମ ମାଡ଼ିଆ ।)

ନିର୍ଧୌ(ର୍ଦ୍ଧୌ)ତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍=ନିଷ୍ପୂ+ଧୌତ=ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ)—
Nirdhau(rddhau)ta ୧ । ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ—1. Washed off.

୨ । ପାଲିସ କରାଯାଇଥିବା—2. Polished.

୩ । ପରିମାର୍ଜିତ—3. Refined; rectified.

୪ । ପରିଷ୍କୃତ—4. Cleansed.

୫ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—5. Bright (M. W.).

ନିର୍ଧ୍ୱଂସ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଧ୍ୱନ୍‌ସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Nirdhwamsa ନିଃଶେଷରେ ନାଶ; —Sure ruin.

ଦେ. ବିଣ—ନିଶ୍ଚିତ—Certain.

ଦେବତା ଅସୁର ହେଉ କିମ୍ବା ମନୁଷ୍ୟ
ଜିଣ୍ଟେ ନାଶ ହୋଇଯିବ ଏକଥା ନିର୍ଧ୍ୱଂସ—ଗ୍ରାଣ୍ଡ. ଶିବସ୍ତୋତ୍ର ।

ନିର୍ନମସ୍କାର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ନମସ୍କାର)—
Nirnamaskāra ୧ । ଯେ ଦେବତା ଓ ଗୁରୁ ଆଦିଙ୍କୁ ନମସ୍କାର
(ନିର୍ନମସ୍କାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) କରେ ନାହିଁ—1. Offering no homage (to the Gods or elders).

୨ । ଅଭଦ୍ର—
2. Disrespectful; uncourteous (M. W.).

୩ । ଅସମ୍ମାନିତ—3. Unrespected (M. W.)

୪ । ସମସ୍ତଙ୍କଦ୍ୱାରା ଘୃଣିତ—
Despised by all (M. W.).

ନିର୍ନର—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ନର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା
Nirnara ପରିତ୍ୟକ୍ତ—Abandoned by man; deserted by man.

ନିର୍ନାଥ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ନାଥ)—ଅନାଥ—
Nirnātha Without protector or guard; without master.
(ନିର୍ନାଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିର୍ନାଥତା—ବି)

ନିର୍ନାଥତା—ସଂ. ବି—୧ । ବୈଧବ୍ୟ ଦଶା—
Nirnāthatā 1. Widowhood.

୨ । ଅସ୍ୱାମିକ ଅବସ୍ଥା—
2. The state of being masterless.

୩ । ପିତୃମାତୃହୀନତା; ଛେଉଣ୍ଡପଣ—
3. Orphanage (Apte).

ନିର୍ନାଭି—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ନାଭି; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ପିନ୍ଧା ଲୁଗା
Nirnābhi ନାଭି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିନ୍ଧା ଯାଇ ନାହିଁ—(a cloth) Not reaching to the navel (M. W.).

ନିର୍ନାମ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ନାମନ୍)—
Nirnāma ୧ । ନାମହୀନ—1. Nameless.

୨ । ସମ୍ମାନହୀନ—2. Without honour.

୩ । ଅପ୍ରସିଦ୍ଧ—3. Unreputed.

୪ । ସାମାନ୍ୟ; କ୍ଷୁଦ୍ର—4. Insignificant

ନିର୍ନାୟକ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ନାୟକ)—୧ । ନେତାହୀନ—
Nirnāyaka 1. Having no leader.
(ନିର୍ନାୟକା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ନିର୍ନାୟକତା(ତ୍ୱ)—ବି] ୨ । ଅରାଜକ—
2. Anarchic (M. W.)

ନିର୍ନିଦ୍ର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ନିଦ୍ରା)—ଉନ୍ନିଦ୍ର—
Nirnidra Sleepless; wakeful.
(ନିର୍ନିଦ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ନିର୍ନିଦ୍ରତା(ତ୍ୱ)—ବି]

ନିର୍ନିମିତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ନିମିତ୍ତ)—
Nirnimitta ୧ । ଅକାରଣ; ହେତୁଶୂନ୍ୟ—1. Causeless

୨ । ନିରର୍ଥକ—2. Useless.

୩ । ଆକସ୍ମିକ; ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ—3. Unexpected; produced without a visible cause.

୪ । ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ—4. Having no egoistic motive; disinterested (M. W.)

ନିର୍ନିମେଷ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ନିମେଷ)—
Nirnimesha ୧ । ନିମେଷଶୂନ୍ୟ; ପଲକହୀନ (ଦୃଷ୍ଟି)—
(ନିର୍ନିମେଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Winkless; staring; with a fixed gaze.
[ନିର୍ନିମେଷତା(ତ୍ୱ)—ବି]

୨ । ଯେ ଚକ୍ଷୁ ବୁଜେ ନାହିଁ—
2. Not closing the eyes.

ନିର୍ନିମେଷ ଲୋଚନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ନିମେଷ+ଲୋଚନ
Nirnimesha lochana ଯାହାର)—ଯାହାର ପଲକ ପଡ଼େନାହିଁ;
(ନିର୍ନିମେଷଲୋଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଆଖିପଲକ ନ ପକାଇ ଚାହିଁବା ବ୍ୟକ୍ତି—
With a fixed gaze; one who does not wink.

ବି—୧ । (କର୍ମଧା) ଅନିମେଷ ଦୃଷ୍ଟି—1. Fixed gaze.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଦେବତା—2 The Gods.

ନିର୍ବଂଶ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବଂଶ)—
Nirbamsa ୧ । ବଂଶହୀନ—1 Leaving no progeny;
(ନିର୍ବଂଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) without posterity.
[ନିର୍ବଂଶତା(ତ୍ୱ)—ବି] ୨ । ନିଃସନ୍ତାନ; ଯାହାର କେହି ବଂଶଧର ନ ଥାଏ—2. Issueless; childless.

ନିର୍ବଂଶ ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Nirbamsa jibā ବଂଶହୀନ ହେବା—To leave no issue.

ନିର୍ବଂଶ ଯାଓୟା to become extinct in progeney.
ନିର୍ବଂଶ ହୋଇ (ନିର୍ବଂଶ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିର୍ବଂଶିଆ— ଦେ. ବିଣ. ସୁଂ. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ; ସଂ. ନିର୍ବଂଶ)—
Nirbamsia ନିର୍ବଂଶ (ଦେଖ)—Nirbamsa (See)
ନିର୍ବଂଶେ (ନିର୍ବଂଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିର୍ବକ୍ତବ୍ୟ— ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବକ୍ତବ୍ୟ) — ଯାହା ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ ହେବ—
Nirbaktabya To be interpereted or explained (M. W).

ନିର୍ବ(ର୍ବ)ଚନ ସଂ. ବି. (ନିର୍=ନିଶ୍ଚୟ+ବଚନ=ବାକ୍ୟ) —
Nirba(rbba)chana ୧ । କଥନ—
1. Speaking out; utterance; pronouncement.
୨ । ନିଶ୍ଚୟ ବାକ୍ୟ—2. Sure promise.
୩ । ମୀମାଂସା —3. Settlement; decision.
୪ । ନିରୂପଣ—4. Ascertainment.
୫ । ବ୍ୟାଖ୍ୟା—5 Explanation; interpretation.
୬ । ପ୍ରବଚନ; ଆପ୍ତବାକ୍ୟ —
6. Proverb; a saying; adage.
୭ । ଶବ୍ଦ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ବିଦ୍ୟା—
7. Etymology (M. W).
(ନିର୍ବଚନା - ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ—୧ । ନିର୍ବାକ୍; ମୌନ—
1. Speechless; silent.
୨ । ଅନିନ୍ଦ୍ୟ—2. Blameless; unobjectionable.

ନିର୍ବଚନୀୟ — ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Nirbachaniya ୧ । ଯାହା ବାକ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇ ନ (ନିର୍ବାଚ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାରେ—1. Not capable of being expressed or described; inexpressible; indescribable.
[ଦ୍ର—ନିର୍ବଚନୀୟ ଓ ଅନିର୍ବଚନୀୟର ଏକ ଅର୍ଥ ।]
୨ । ଯାହା ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ ହେବ—
2. To be explained (M. W).

ନିର୍ବ(ର୍ବ)ନ୍ଧ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବନ୍ଧ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା+ଭାବ. ଅ)
Nirba(rbba)ndha ୧ । ଆଗ୍ରହ; ଔତ୍ସୁକ୍ୟ; ବ୍ୟଗ୍ରତା—
1. Eagerness; zeal.

ବ୍ରାହ୍ମଣ ତୁଲରେ ସ ଉତ ବନ୍ଧରେ
ମାତ ବହରଲେ ବୃହତ୍ତ ନିର୍ବନ୍ଧରେ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ଶାନ୍ତ ।

୨ । ଅଭିଶୟ ଅନୁରୋଧ; ଅଭିଶୟ ପ୍ରାର୍ଥନା—2. Importunity; pressing request; pertinacity.
୩ । ବ୍ୟବସ୍ଥା; ବିଧାନ—
3. Arrangement; settlement.
୪ । ଅତିନିବେଶ—4. Close attention; devotion; tenacity of purpose; pertinacity in the pursuit of an object.
୫ । ଜିଦ୍; ଜିଗର -5 Zid.
୬ । ଚିତ୍ତୋଦ୍ଭବ ଅକସ୍ମାତ୍ ବାସନା; ଖାମଖିଆଲ—
6. Whim; caprice.
୭ । ବାଧ୍ୟତା—7. Obligation
୮ । ଦାସତ୍ୱ—3. Slavery; bondage.
୯ । କାରାବନ୍ଧନ—
6. Imprisonment; confinement.
୧୦ । ନିଶ୍ଚୟ—10. Certainty.
୧୧ । ସଂଯୋଗ; ଘଟନା—
11. Conjunction; occurrence.
୧୨ । ଅଟକ—12. Restraint.
ଦେ. ବି—୧ । ବରକନ୍ୟା ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷର କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଗ୍ଦାନ—
1. Marriage engagement; betrothal (between the guardians of the bride and the bridegroom elect); engagement for marriage.

ଭରତ ଫଲସ୍ତ୍ରୀ ନକ୍ଷତ୍ର ଯେହିଁ ଦିନ
ସେ ଦିନକୁ ନିର୍ବନ୍ଧ କଲେ ଉପୋଧନ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ଆଦି ।

୨ । ବନ୍ଧନ—2. Bond; binding.

ଭୂଧର ମାଂସ ମଜ୍ଜା ଅଛି
ଶିର ନିର୍ବନ୍ଧ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିତ – ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ବିଣ—(ସଂ. ନିର୍ବନ୍ଧ) ବନ୍ଦୀ— Confined.

ଗୋଟ୍ଟ ଗର୍ଦ୍ଦଭ ଅଶ୍ୱରୂପେ
ନିର୍ବନ୍ଧ ଗୃହ ଅନ୍ଧରୂପେ – ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନିର୍ବ(ର୍ବ)ନ୍ଧନ— ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nirba(rbba)ndhana ୧ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧକରଣ; ଅଟକାଇବା—1. Restraining; obstructing.
୨ । ଅଭିପ୍ରାୟ—2. Intention.
୩ । ନିୟମ—3. Rule; maxim.
୪ । ଦାସ୍ୟ—4. Servitude.
୫ । ଦାସତ୍ୱ—5. Slavery.

ନିର୍ବ(ର୍ବ)ନ୍ଧାତିଶୟ — ସଂ. ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ ଭଦ୍; ନିର୍ବନ୍ଧ+ଅତିଶୟ)—
Nirba(rbba)ndhātisajya ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜିଗର; ଗ୍ରାର୍ଥନାତିଶୟ—Pressure; importunity; pressing request.

ନିର୍ବ(ର୍ବ)ନ୍ଧିତ — ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍ବନ୍ଧ+ସଂଜାତାର୍ଥେ. ଇତ)—
Nirba(rbba)ndhita ୧ । ସନିର୍ବନ୍ଧ—
1 Importune; pertinacious.
୨ । ନିଶ୍ଚିତ—2. Certain.
୩ । ନିୟମିତ—3. Regular.

ନିର୍ବ(ର୍ବ)ପଣ(ନ)—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବପ ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଦାନ—
Nirba(rbba)pana(na)
1. Giving; donation.
୨ । ଅନ୍ନାଦି ପରିବେଷଣ—2. Serving of food.
୩ । ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ପିଣ୍ଡାଦି ଦାନ—3. Offering of cooked rice balls to the manes of the deceased ancestors.

ନିର୍ବର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ବର)—୧ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ (ହି. ଶ.)—
Nirbara 1. Shameless.
(ନିର୍ବରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିର୍ଭୟ (ହି. ଶ.)—2 Fearless.

ନିର୍ବ(ର୍ବ)ର୍ଣ୍ଣନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବର୍ଣ୍ଣନ)—ଦର୍ଶନ—
Nirba(rbba rṇṇana Act of seeing.

ନିର୍ବ(ର୍ବ)ର୍ତ୍ତକ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nirba(rbba)rttaka ନିର୍ବାହକ; ସମ୍ପାଦନକର୍ତ୍ତା—
Accomplishing.

ନିର୍ବର୍ତ୍ତନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବୃତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nirbarttana ସମ୍ପାଦନ; ନିଷ୍ପାଦନ—Accomplishment.

ନିର୍ବର୍ତ୍ତିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବୃତ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ବର୍ତ୍ତି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nirbarttita ସମ୍ପାଦିତ; ନିଷ୍ପାଦିତ—Accomplished.

ନିର୍ବର୍ଷ - ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବର୍ଷ=ବୃଷ୍ଟି)—
Nirbarsha ବୃଷ୍ଟିହୀନ—Rainless.

ନିର୍ବର୍ହଣ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବର୍ହ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nirbarhaṇa ୧ । ମାରଣ—1 Killing; slaughter.
୨ । ସମାପ୍ତି—2. Completion.

ନିର୍ବ(ର୍ବ)ଳ ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବଳ)—୧ । ବଳହୀନ—
Nirba rbba)la 1 Powerlees; impctent.
(ନିର୍ବଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ନିର୍ବଳତା(ତ୍ୱ)—ବି]
୨ । ଦୁର୍ବଳ—2 Weak; feeble.
୩ । କ୍ଷୀଣ—3. Emaciated.
୪ । ନିସ୍ତେଜ—4. Vigourless.
୫ । ଅସହାୟ—5. Helpless.

ନିର୍ବଳୁଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ବଳ)—ଦୁର୍ବଳ—
Nirbaluā Powerless; weak; impotent.
ନିର୍ବଳ ନିବଳ
(ନିର୍ବଳଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ନିର୍ବଳେ(ଲୋ)ତ୍ୱ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ନିର୍ବ(ର୍ବ)ହଣ(ନ)—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବହ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nirba(rbba)haṇa(na) ୧ । ହିଂସା; ମାରଣ (ଗାଈଗୁଳି)—
1. Killing; slaughter.
୨ । ନିର୍ବାହ (ହି. ଶ.)—2. Carrying on.
୩ । ସମାପ୍ତି (ହି. ଶ.)—3. Completion; accomplishment.
୪ । ନାଟକାଦିର ସମାପ୍ତି (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
4. The end of a drama.

ନିର୍ବା(ର୍ବା)କ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂଓସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବାକ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Nirbā(rbbā k ବାକ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ; ଭୁଗା—Silent; speechless.
ବସ୍ତୁତ୍ୱେ ସମ ନିର୍ବାକ । ଉକ୍ତ, ବୈଦେହୀଚରିତ ।

ନିର୍ବା(ର୍ବା)କ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବାକ୍ୟ)—
Nirbā(rbbā)kya ବାକ୍‌ଶକ୍ତିରହିତ; ଘୁଙ୍ଗା (ହି. ଶ.)—
(ନିର୍ବାକ୍ୟା - ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିର୍ବାକ୍ୟତା—ବି) Dumb.

ନିର୍ବା(ର୍ବା)ଚନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବଚ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ବାଚ ଧାତୁ= ବୋଲାଇବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nirbā(rbbā)chana
୧ । ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ; ସ୍ଥିରୀକରଣ—1. Determination.
୨ । ଅନେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବାଛି ବାହାର କରିବା—
2. Selection from amongst many; picking out; choice; election.

ନିର୍ବା(ର୍ବା)ଚିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବାଚ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nirbā(rbbā)chita ସ୍ଥିରୀକୃତ; ବଛା ଯାଇଥିବା—
(ନିର୍ବାଚିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Selected; elected; appointed.

ନିର୍ବା(ର୍ବା)ଚ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବାଚ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Nirbā(rbbā)chya ୧ । ନିରୂପଣୀୟ—1. Ascertainable.
(ନିର୍ବାଚ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବ୍ୟାଖ୍ୟେୟ—2. Explainable.
୩ । ଅନିନ୍ଦନୀୟ—3, Unblamable.
୪ । ଅକଥ୍ୟ—4. Improper to be said.
୫ । ଅନିର୍ବଚନୀୟ—5 Unspeakable.
୬ । ନିର୍ବାଚିତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—
6 Fit to be selected.
୭ । ନିର୍ବଚନୀୟ (ଦେଖ)—Nirbachanīya (See)

ନିର୍ବା(ର୍ବା)ଣ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବା ଧାତୁ=ନାଶ କରିବା+ଭାବ. ତ)-
Nirbā(rbbā)ṇa ୧ । ବିଲୋପ; ବିନାଶ—
1. Extinction; annihilation.
୨ । ଭବ ସମ୍ବନ୍ଧରୁ ନିଷ୍କୃତି ଲାଭ—2. Emancipation from the material existence.
୩ । ମୁକ୍ତି; ମୋକ୍ଷ—3. Salvation; liberation; final beatitude.
୪ । ଶାନ୍ତି—4. Quetitude; peace.
୫ । ବିଶ୍ରାମ—5. Rest; repose,
୬ । ସମାପ୍ତି—
6. Completion; finish; the end.
୭ । ହସ୍ତୀର ସ୍ନାନ—
7. The bathing of an elephant.
୮ । ମୃତ୍ୟୁ—8. Death; dissolution.
୯ । ମିଳନ—9. Union,
୧୦ । ଜୀବାତ୍ମାର ପରମାତ୍ମାରେ ମିଳନ—
10 Absorption of the individual soul with the Universal Soul (God).
୧୧ । ସଙ୍ଗମ—11. Association; confluence.
୧୨ । ମିଶ୍ରଣ—12. Blending; absorption.
୧୩ । ପ୍ରସ୍ଥାନ—13. Departure.
୧୪ । ନିଭିଯିବା—14. Extinction (of a light).
୧୫ । (ଜ୍ୟୋତିଷ୍କଙ୍କର) ଅସ୍ତଗମନ—
15. Setting down (of luminaries).
୧୬ । ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା—16. Disappearance.
୧୭ । ବିଦ୍ୟୋପଦେଶନ—17. Instruction.
୧୮ । ନିରସ୍ତ ହେବା—18. Desisting; cessation.
୧୯ । ଶୂନ୍ୟତା—11. Vacuity; space; vacum.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିର୍ମାଣ)—ନିର୍ମାଣ—
Formation; making.
ପାତେର ବାଙ୍ଗ୍ମୟ ନିର୍ବାଣ । ଯଶୋଦନ୍ତ. ଭ୍ରେମଭକ୍ତି ଗୀତା ।
ସଂ. ବିଣ (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ମୁକ୍ତ; ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତ—
1. Liberated; emancipated.
୨ । ନିଶ୍ଚଳ—2. Fixed; still; stationary.
୩ । ନିର୍ବାପିତ; ନିଭି ଯାଇଥିବା—
3. Extinguished; blown out.
ବରୁଣର ସରସ ଯେ ଅଗାଧ ଜଳ ।
ଅଗ୍ନି ନିର୍ବାଣ ହୋଇଲା ନାହିଁ ତାର ବଳ ହେ । ବଳରାମ, ବିଚିତ୍ରରାମାୟଣ ।
୪ । ବିଶ୍ରାନ୍ତ—4. Appeased; reposed.
୫ । ନିର୍ବୃତ୍ତ; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—5. Contented; satisfied.
୬ । (ନିର୍+ବାଣ) ଯାହାର ବାଣ ସରିଯାଇଅଛି—
6. With the arrows exhausted.
୭ । ପ୍ରସ୍ଥିତ—7. Gone; departed.
୮ । ମୃତ—8. Defunct; dead.
୯ । ବିଲୁପ୍ତ—9. Extinct; annihilated.
୧୦ । ଅବସନ୍ନ—10. Worn out.
୧୧ । ନିବୃତ୍ତ—11. Stopped; ceased.
୧୨ । ଅସ୍ତଗତ—12. Set down.
୧୩ । ନଷ୍ଟ—13. Spoiled.
୧୪ । ନିମଗ୍ନ—14. Immersed.

ନିର୍ବାଣ ଭୂୟିଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ.—ନିର୍ବାଣୋନ୍ମୁଖ (ଦେଖ) ।
Nirbāṇa bhūyishṭha Nirbāṇonmukha (See).

ନିର୍ବାଣ ମଣ୍ଡପ—ସଂ. ବି.—କାଶୀସ୍ଥିତ ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପ ନାମକ ତୀର୍ଥ—
Nirbāṇa maṇḍapa Name of a holy platform or shrine at Benares.

ନିର୍ବାଣୀ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ବଣୀ=ବାକ୍ୟ)—
Nirbāṇī ବାକ୍ୟହୀନ; ମୌନ—Silent; speechless.
ସଂ. ବି.—ଜୈନମାନଙ୍କର ଦେବତାବିଶେଷ—
Name of a Jaina Deity.
ଦେ. ବି.—ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବା ବୈରାଗୀମାନଙ୍କ ଶାଖାବିଶେଷ—
A sect of anchorites.

ନିର୍ବାଣୋନ୍ମୁଖ—ସଂ. ବିଣ.—ନିର୍ବାଣପ୍ରାପ୍ତ; ଯାହା ନିଭି ଗଲା ପରି ହୋଇଅଛି—About to be extinguished.
Nirbāṇonmukha

ନିର୍ବା(ର୍ବା)ତ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବାତ)—୧ । ବାୟୁଶୂନ୍ୟ—
Nirbā rbbā)ta 1. Windless.
୨ । ପବନ ଆଡ଼ୁ ଆଲରେ ଥିବା—
2. Sheltered from wind.
୩ । ଅଚଞ୍ଚଳ; ସ୍ଥିର—3. Calm; still.
୪ । ନିଭି ଯାଇଥିବା—4. Blown out.

ନିର୍ବା(ର୍ବା)ଦ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବାଦ=କଥା)—୧ । ଅପବାଦ; ନିନ୍ଦା—
Nirbā(rbbā)da 1. Accusation; slander; blame.
୨ । ତିରସ୍କାର—2. Reproach.
୩ । ଅବଜ୍ଞା; ଅନାଦର—
3 Contempt; slight; disregard
୪ । ଜନରବ—4. Rumour.
୫ । ପରମ୍ପରାଗତ ଜନଶ୍ରୁତି—5 Tradition.
୬ । ନିଶ୍ଚିତ ବାଦ—6. Affirmation.
୭ । ବିବାଦ; କଳହ—7. Dispute; quarrel.
୮ । ନିର୍ବିବାଦ; ଅବିରୋଧ—
8. Absence of dispute or opposition.
୯ । (ଅବ୍ୟୟୀଭାବ)—ବାଦାଭାବ—Want of dispute.
ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି) ବିବାଦଶୂନ୍ୟ—Undisputed.

ନିର୍ବା(ର୍ବା)ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବାଧା)—୧ । ଅବାଧ;
Nirbā(rbbā)dha ବାଧାହୀନ—1. Undisturbed; without obstacles; unobstructed; unfettered; without hindrance.
(ନିର୍ବାଧତା—ବି)
୨ । ସ୍ୱାଧୀନ—2. Free; independent.

ନିର୍ବା(ର୍ବା)ପ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବପ୍ ଧାତୁ=ବୁଣିବା; ଦାନ କରିବା+ ଭାବ. ଅ)—୧ । ନିର୍ବାପ; ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦାନ—1. Offerings to one's dead ancestors; funeral gifts; oblation.
Nirbā(rbbā)pa
୨ । ଦାନ—2. Gift.
୩ । ନିଭାଇ ଦେବା—
3. Extinguishing (of a light).
୪ । ବିନାଶ; ବଧ—
4 Killing; murder; slaughter.
୫ । ଶାନ୍ତ କରାଇବା—5. Satiating; allaying.
୬ । ବିନାଶନ—6. Destruction.
୭ । ସୁଖୀ କରିବା—
7. Satisfying; making happy.

ନିର୍ବା(ର୍ବା)ପକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍+ବପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nirbā(rbbā)paka ୧ । ବିନାଶକ—1. Destroying.
(ନିର୍ବାପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ହନ୍ତା—2. Killing; murdering.
୩ । ଯେ ନିଭାଇ ଦିଏ—3. Extinguishing

ନିର୍ବାପକ ଘଣ୍ଟା—ଦେ. ବି. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର) – ଘରୁ ଅଗ୍ନି ନିଭାଇବା
Nirbāpakaghaṇṭā ପାଇଁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ବାଜୁଥିବା ଘଣ୍ଟା—The curfew bell of old England.

ବିଦ୍ୟା ଅଂଶାନେ ଅଗତ ଉଚ୍ଚକ,
ନିର୍ବାପକ ଘଣ୍ଟା ବାଜିବ ଏଣଣି । ଅଜସ୍ତବଜ, ଶେଷଦେବୀ ।

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ବହୁତ ଘରପୋଡ଼ି ହେଉଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା ପ୍ରଥମ ଉଇଲିୟମ୍ ଏହି ଗୃହଦାହ ନିବାରଣାର୍ଥ ଆଜ୍ଞା ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ ଯେ ସନ୍ଧ୍ୟା ୮ ଘଣ୍ଟା ବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହରେ ନିଆଁ ଓ ଆଲୁଅ ନିଭାଇବାକୁ ହେବ । ଏଥିପାଇଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ସହରରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ୮ଟା ବାଜିଲାକ୍ଷଣି ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନେ ଘୋଷିତ ଘଣ୍ଟା ବଜାଉଥିଲେ । ଏହି ଘଣ୍ଟା ଶୁଣି ଗୃହସ୍ଥମାନେ

ଆପଣା ଆପଣା ଘରର ନିଆଁ ନିଭାଇ ଦେଉଥିଲେ । ଯେ ଏହି ନିୟମ ଭଙ୍ଗ କରୁଥିଲେ ତାକୁ ରାଜଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବାକୁ ହେଉଥିଲା ।]

ନିର୍ବା(ର୍ବା)ପଣ—ସଂ. ବି.—(ନିର୍+ବାପି ଧାତୁ ଗମନ କରିବା+ଭାବ. Nirbā (rbbā)paṇa ଅନ)—ନିର୍ବାପ (ଦେଖ)—Nirbāpa (See)

ନିର୍ବା(ର୍ବା)ପିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍. ବାପି ଧାତୁ+କର୍ମ.ତ) Nirbā (rbbā)pita

୧ । ନାଶିତ—1. Destroyed.

୨ । ନିହତ—2. Killed; slaughtered.

୩ । ଦତ୍ତ—3. Given up; offered.

୪ । ଲିଭାଇ ଦିଆ ଯାଇଥିବା—

4. Extinguished; put out.

୫ । ପ୍ରଶମିତ—5. Cooled; allayed; alleviated.

ନିର୍ବା(ର୍ବା)ର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ରୁ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ନିଃଶଙ୍କ— Nirbā (rbbā rjya 1. Fearless.

୨ । ଦୁଃସାହସୀ—2. Fool hardy.

ନିର୍ବାଲ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବାଲ)—ବାଳ ବା ରୋମଶୂନ୍ୟ— Nirbāla Hairless; woolless.

ମେଣ୍ଢା ଖୋଳ ଖୋଳ ନିର୍ବାଳ—ଭଗ ।

ନିର୍(ର୍ବା)ବାସ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବସ୍ ଧାତୁ=ବାସ କରିବା+ଅ)— Nirbā(rbbā)sa

୧ । ଦୂରୀକରଣ—1. Expulsion; exile.

୨ । ନିର୍ବାସନ; ଦେଶାନ୍ତରୀକରଣ—2. Exile.

୩ । ପ୍ରବାସ; ବିଦେଶବାସ—3. Sojourn.

ନିର୍ବା(ର୍ବା)ସକ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ; (ନିର୍+ବସ୍. ଧାତୁ ଣିଚ୍. ବାସି. ଧାତୁ Nirbā(rbbā)saka =ବାସ କରାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)— (ନିର୍ବାସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ନିର୍ବାସନକାରୀ—Exiling; banishing.

ନିର୍ବା(ର୍ବା)ସନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବାସି. ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)— Nirbā(rbbā)sana

୧ । ଦେଶାନ୍ତରୀକରଣ—1. Banishment; expulsion from one's country.

୨ । ଅପରାଧୀର ଦଣ୍ଡସ୍ୱରୂପ ସ୍ୱଦେଶରୁ ବିତାଡ଼ନ—

2. Expatriation; exile; transportation of an offender.

୩ । ବଧ—3. Slaughter.

୪ । ତାଡ଼ି ଦେବା—4. Driving away; expulsion.

୫ । ବିସର୍ଜନ—5. Abandonment.

ନିର୍ବା(ର୍ବା)ସିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବାସି. ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)— Nirbā(rbbā)sita

(ନିର୍ବାସିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଦେଶାନ୍ତର ଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ; ଦେଶରୁ ବିତାଡ଼ିତ; ରାଜ୍ୟବାହାର—

1. Transported; exiled; banished.

୨ । ବହିଷ୍କୃତ—2. Expelled; driven away.

୩ । ବିନାଶିତ—3. Exterminated.

ନିର୍ବାସିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ବାହାର କରିଦେବା— Nirbāsibā To exile.

ନିର୍ବାସା ଅବଶେଷେ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ବିଜନ କାନନେ,

ଦେଶନିକାଳା କରନା ନିର୍ବାସିବେ ଚୋଲ ରାଜା ସ୍ଥିର କଲେ ମନେ ।

ନିଜଦେଶୋର. ସୀତାବନବାସ ।

ନିର୍ବାସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବାସି. ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)— Nirbāsya

୧ । ନିର୍ବାସିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—

1. Deserving to be exiled.

୨ । ଯାହାକୁ ନିର୍ବାସିତ କରାଯିବ—

2. To be exiled or transported.

ନିର୍ବା(ର୍ବା)ହ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବହ୍. ଧାତୁ=ବହନ କରିବା+ଭାବ. Nirbā(rbbā)ha ଅ)—୧ । ନିଷ୍ପାଦନ; ସମ୍ପାଦନ; ସମାପନ—

1. Accomplishing.

୨ । ସମାପ୍ତି—2. Completion.

୩ । ଜୀବିକା—3. Livelihood.

୪ । ନିଷ୍ପତ୍ତି—4. Decision.

୫ । ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ—5. Sufficiency; abundance.

୬ । କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଳନ—6. Carrying on of a work.

୭ । କାର୍ଯ୍ୟସାଧନର ଉପକରଣ—

7. Provision for supply for a work.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିର୍ବାହିତ; ସମ୍ପାଦିତ—Accomplished.

ଏ କଥା କେହି ମୋରେ ନିର୍ବାହ ହୋଇବ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଅଶ୍ୱ ।

୨ । ନିର୍ମାଣ—2. Construction; build.

ଘର ମଧ୍ୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ତରେ ନିର୍ବାହ,

କରିଦେଲ ଦ୍ୱିଜଙ୍କୁ ଉତ୍ତମ ବହୁ ସ୍ନେହ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ନିର୍ବାହକ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବହ୍. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)— Nirbāhaka ସମ୍ପାଦୟିତା; ଯେ ନିର୍ବାହ କରେ—

(ନିର୍ବାହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Accomplishing; finishing; performing.

ବି—ସମ୍ପାଦକ; ମେନେଜର୍-Manager; secretary.

ନିର୍ବାହ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସମ୍ପାଦନ କରିବା— Nirbāhakaribā 1. To accomplish.

ନିର୍ବ୍ବାହକରା ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସାମାଧନ କରିବା; ନିର୍ବା କରିବା—

ନିର୍ବାହିବା 2. To bring about a work to an end; to accomplish; to manage; to carry on.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ପ୍ରାୟଶଃ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା — ବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହ କରିବା; ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବା; କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ।

ନିର୍ବାହିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବହ୍. ଧାତୁ ଣିଚ୍ ବାହି. ଧାତୁ= Nirbāhita ସମ୍ପାଦନ କରାଇବା+କର୍ମ. ତ)—

୧ । ସମ୍ପାଦିତ—1 Finished.

୨ । ନିଷ୍ପାଦିତ—2. Accomplished; brought to a close.

ନିର୍ବି(ର୍ବି)କଳ୍ପ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ବିକଳ୍ପ=ନାଶ, Nirbi(rbbi)kalpa ଶେଷ)—୧ । ପରିବର୍ତ୍ତନରହିତ— (ସବିକଳ୍ପ—ବିପରୀତ) 1. Not admitting of an alteration.

୨ । ନିତ୍ୟ; ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ 2. Unchangeable; constant; changeless.

୩ । ଅଭ୍ରାନ୍ତ; ସନ୍ଦେହରହିତ—0. Unconditional; free from doubt.

୪ । ଜ୍ଞାତୃ ଜ୍ଞେୟୃତ୍ୱ ଭେଦରହିତ; ବିଶେଷ୍ୟ ବିଶେଷଣତା ସମ୍ବନ୍ଧରହିତ—4. Having no difference between the subject and object; indifferentiated.

୫ । ସ୍ଥିର; ନିଶ୍ଚିତ—5. Settled; certain.

ସଂ. ବି—ଅଖଣ୍ଡ ଜ୍ଞାନ—Fixed knowledge,

ନିର୍ବିକଳ୍ପକ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବିକଳ୍ପ+କ)—ନିର୍ବିକଳ୍ପ (ଦେଖ)—
Nirbikalpaka Nirbikalpa (See).

ସଂ. ବି—୧ । ବେଦାନ୍ତ ଅନୁସାରେ ଯୋଗସାଧକର ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଜ୍ଞାତା ଓ ଜ୍ଞେୟର ଭେଦ ରହେନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯହିଁରେ ଜ୍ଞାତା ଜ୍ଞେୟରେ ତଦ୍ଗତ ହୋଇଥାଏ—

1. A state of contemplation in which the devotee becomes one with God.

୨ । ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟଜ୍ଞାନ; ଅଲୌକିକ ଆଲୋଚନାତ୍ମକ ଜ୍ଞାନ—

2. Knowledge which transcends the senses.

ନିର୍ବିକଳ୍ପ ସମାଧି—ସଂ. ବି—ଯୋଗସାଧନାର ଅବସ୍ଥାବିଶେଷ; ଜୀବାତ୍ମା
Nirbikalpa samādhi ପରମାତ୍ମାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ଲୀନ ହେବାର ଅବସ୍ଥା—Total absorption of the soul into the Divine Spirit; absolute identification of the human soul with God (i.e. when man in God is one with God in man,-Tennyson).

[ଦ୍ର—ଯୋଗସାଧକର ଏହି ଅବସ୍ଥା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ସେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ବ୍ରହ୍ମର ଅତିରିକ୍ତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସତ୍ତା ଅନୁଭବ କରେ ନାହିଁ ଓ ନିର୍ବାଣ ଲାଭକରେ ।]

ନିର୍ବିକାର—ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିକାର)—୧ । ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ-
Nirbikāra 1. Unchangeable.
(ନିର୍ବିକାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିକାରହୀନ—2. Immutable; unaffected.
(ନିର୍ବିକାରତା—ବି)

୩ । ଅବିକୃତ—3. Uniform; undeteriorated.

୪ । ଘୃଣାହୀନ—4. Free from hatred.

ବି— ପରବ୍ରହ୍ମ—The Universal Soul; God.

ନିର୍ବିକାଳୀ(ଳି)—ଦେ. ବିଣ(ସଂ. ନିର୍ବିକାର)—ବିକାରରହିତ—
Nirbikāli(ri) Unaffected.

ସେ ଗୁରୁପାଶେ ଅର୍ଜ୍ଜିକାଳ
ମଧ୍ୟେ ବସିଲେ ନିର୍ବିକାଳୀ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

ନିର୍ବିଘ୍ନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବିଘ୍ନ)—ବିଘ୍ନର ଅଭାବ—
Nirbighna Absence of impediment (Apte).

ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ବାଧାରହିତ—

1. Without hinderance; unobstructed.

୨ । ନିରାପଦ; ନିରୁପଦ୍ରବ—

2. Safe; free from calamity.

ନିର୍ବିଘ୍ନରେ—ବେ. କ୍ରି ବିଣ—୧ । ନିରାପଦରେ—
Nirbighnare 1. Without danger; safely.
ନିର୍ବିଘ୍ନେ ୨ । ଅବାଧରେ—2. Without obstacle.
ନିର୍ବିଘ୍ନ ୩ । ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ—3. Voluntarily; spontaneously.

୪ । ସହଜରେ—4. Easily.

ନିର୍ବିଚାର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିଚାର)—ବିବେଚନା ଶୂନ୍ୟ—
Nirbichāra Thoughtless; indiscreet.

ନିର୍ବି(ର୍ବି)ଣ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବିଦ୍ ଧାତୁ=ଜାଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nirbi(rbbi)ṇṇa ୧ । ଚେତନାଶୂନ୍ୟ—1. Senseless.

ନିର୍ବିଦ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଭୟଶୋକାଦିଦ୍ୱାରା ଅତି କାତର—
ନିର୍ବିଣ୍ଣ } 2. Overcome with grief or fear.

୩ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ; କ୍ଲିଷ୍ଟ—3. Afflicted; distressed.

୪ । ଅନୁତପ୍ତ; ଖିନ୍ନ—4. Sorrowing; penitent; despondent; depressed.

ନିର୍ବିଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିଦ୍ୟା)—
Nirbidya ଅକୃତବିଦ୍ୟ; ବିଦ୍ୟାହୀନ—Illiterate.
(ନିର୍ବିଦ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିର୍ବିଦ୍ୟତା—ବି)

ନିର୍ବିବର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିବର)—
Nirbibara ୧ । ସମୀପ; ସନ୍ନିକଟ—

1. Approximate; contiguous.

୨ । ମାରନ୍ଧ୍ର; ନିଶ୍ଛିଦ୍ର—2. Not porous; impervious.

ନିର୍ବିବାଦ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିବାଦ)—
Nirbibāda ୧ । ବିବାଦରହିତ—1. Free from strife; undisputed.

୨ । ନିଃସନ୍ଦେହ—2. Undoubted.

୩ । ଆପତ୍ତିହୀନ—3. Without objection.

ବି ବିବାଦର ଅଭାବ—Absence of contention or dispute.

ନିର୍ବିବାଦୀ—ଦେ ବିଣ (ସଂ. ନିର୍ବିବାଦ)—୧ । ନିଃସନ୍ଦେହ—
Nirbibādi 1. Undoubted.

ସ୍ୱଗଣ୍ଡା ଶତକ୍ରତୁ ଚେଷସା ନମ୍ବ
ଯେ ଦେଖିଛ ତା ପୁଣ୍ୟ ହୁଏ ନିର୍ବିବାଦୀ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।

୨ । ଶତ୍ରୁ ଶୂନ୍ୟ—2. Free from enemies.

ଶତେକ ଅଶ୍ୱମେଧ ବାଜପେୟ ଅତ
ଯାଗ ସ୍ନାନ କଲେ ହୋଇଣ ନିର୍ବିବାଦୀ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ନିର୍ବିବେକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିବେକ)—
Nirbibeka ୧ । ବିବେକ ବା ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ; ଅବିବେକ—
(ନିର୍ବିବେକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Unconscientious; indiscriminating.
[ନିର୍ବିବେକତା(ତ୍ୱ)—ବି]

୨ । ନିର୍ବୋଧ; ଅବିବେଚକ—2. Foolish.

୩ । ଅବିଜ୍ଞ; ଅଜ୍ଞ—3. Ignorant; stupid.

ନିର୍ବିଭେଦ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର+ବିଭେଦ)—ଅଭେଦ—
Nirbibheda Without distinction or difference.

ନିର୍ବିରୋଧ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିରୋଧ)—
Nirbirodha ୧ । ବିରୋଧରହିତ—1. Unopposed; undisputed; free from strife or opposition.
୨ । ଶାନ୍ତ—2. Calm; peaceful; peacable.

ନିର୍ବିଶଙ୍କ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିଶଙ୍କା)—ନିଃଶଙ୍କ—
Nirbisaṅka Fearless; undaunted.
(ନିର୍ବିଶଙ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ନିର୍ବିଶଙ୍କତା(ତ୍ୱ)—ବି]

ନିର୍ବିଶେଷ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିଶେଷ)—
Nirbisesha ୧ । ଅଭିନ୍ନ; ପ୍ରଭେଦରହିତ—1. Without any distinction being made; same.
୨ । ଅବିଶେଷ—2. Indiscriminate.
୩ । ସଦୃଶ—3. Similar.

ନିର୍ବିଷ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିଷ)—ବିଷହୀନ—
Nirbisha Free from venom; innocuous; non-poisonous.
(ନିର୍ବିଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ନିର୍ବିଷତା(ତ୍ୱ) – ବି]

ନିର୍ବିଷୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବିଷୟ)—
Nirbishaya ୧ । ଚକ୍ଷୁକର୍ଣ୍ଣାଦି ବହିରିନ୍ଦ୍ରିୟର ଅଗୋଚର—
(ନିର୍ବିଷୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Imperceptible to the senses.
୨ । ବିଷୟବିମୁଖ; ବିଗତଇଚ୍ଛ—
2. Indifferent to worldly affairs.

ନିର୍ବିଷା(ଷୀ)—ସଂ. ବି—ତୃଣବିଶେଷ—
Nirbishā(shi) A kind of grass.
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ନିର୍ବିଷା(ଷୀ), ଅବିବିଷା ବିବିଷା, ବିଷହା, ବିଷହନ୍ତ୍ରୀ, ବିଷାଭାବା, ଅବିଷା, ବିଷବୈରିଣୀ—**ଜଦ୍‌ବାର**
[ଦ୍ର—ଏହା ପଶ୍ଚିମୋତ୍ତର ହିମାଳୟ, କାଶ୍ମୀର ଓ ମଳୟଗିରିରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ମୂଳ ସର୍ପାଦିଙ୍କର ଓ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ବିଷର ଦୋଷ ନାଶ କରେ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହାର ଚେର କଟୁ, ଶୀତଳ, ବ୍ରଣାରୋଗ୍ୟକାରୀ, ବିଷହର, କଫ, ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ ରକ୍ତର ବିକାରନାଶକ—ହି. ସାଗର ।]

ନିର୍ବିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ.(ନିର୍+ବିଷ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରବେଶ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Nirbishṭa ୧ । ଲବ୍ଧ—1. Gained; attained.
୨ । ଅନୁଭୂତ—2. Felt; experienced.
୩ । ଉପଭୁକ୍ତ—3. Enjoyed.
୪ । ପ୍ରାପ୍ତ—4. Got.
୫ । ସ୍ଥିତ—5. Situated.
୬ । ନିଯୁକ୍ତ—6. Engaged; employed.
୭ । ଉପାର୍ଜିତ—7. Earned.
୮ । ବିବାହିତ—8. Married.
୯ । ପୁଷ୍ଟ—9. Nourished; brought up.
୧୦ । ଯେ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର କରିଅଛନ୍ତି—
10. One who has performed the Agnihotra sacrifice.
୧୧ । ଯେ ଭୋଗ କରି ସାରିଅଛି—
11. One who has enjoyed already.

ନିର୍ବୀଜ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବୀଜ)—୧ । ବୀଜଶୂନ୍ୟ—
Nirbīja 1. Seedless.
୨ । ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନ—2. Impotent.
୩ । କାରଣରହିତ—3. Causeless.
ସଂ. ବି—ଯୋଗର ସମାଧିବିଶେଷ—
A kind of mental concentration in Jōga.
[ଦ୍ର—ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ମନୁଷ୍ୟର ସୁଖ ଦୁଃଖର ଅନୁଭୂତି ରହେ ନାହିଁ ଓ ମୋକ୍ଷଲାଭ ହୁଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନିର୍ବୀଜା—ସଂ. ବି. (ନିର୍ବୀଜ+ଆ)—କାକଲୀ ଦ୍ରାକ୍ଷା; କିସମିସ୍—
Nirbījā Seedless grape; raisin.

ନିର୍ବୀର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବୀର)—୧ । ବୀରଶୂନ୍ୟ—
Nirbīra 1. Destitute of heroes.
(ନିର୍ବୀରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଭୀରୁ—2. Timid.

ନିର୍ବୀରା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ପତିପୁତ୍ରହୀନା ସ୍ତ୍ରୀ; ଅବୀରା—
Nirbīrā A childless widow.

ନିର୍ବୀର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବୀର୍ଯ୍ୟ)—୧ । ଦୁର୍ବଳ; ବଳହୀନ—
Nirbīrjya 1. Powerless.
(ନିର୍ବୀର୍ଯ୍ୟା – ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନ—2. Impotent.
୩ । କ୍ଷୀଣ—3. Feeble; weak.
୪ । ନିସ୍ତେଜ—4. Vigourless.

ନିର୍ବୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବୁଦ୍ଧି)—୧ । ବୁଦ୍ଧିହୀନ—
Nirbuddhi 8. Witless; foolish.
୨ । ବୋକା; ଓଲ—2. Silly; stupid.

ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ବୁଦ୍ଧି)—ନିର୍ବୁଦ୍ଧି (ଦେଖ)
Nirbuddhiā Nirbuddhi (See)
(ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ ଲୋକମାନେ ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତ ହେବେ ।
ପ୍ରାଚୀ- ନିର୍ବୁଣ ମାହାତ୍ମ୍ୟ

ନିର୍ବୁଦ୍ଧିତା—ସଂ. ବି. (ନିର୍ବୁଦ୍ଧି+ଭାବ. ତା)—ବୁଦ୍ଧିହୀନତା—
Nirbuddhitā Folly; dulness; want of intellect; silliness.
(ନିର୍ବୁଦ୍ଧିତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିର୍ବୃତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବୃ ଧାତୁ=ବରଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nirbṛuta ୧ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—1. Contented; satisfied.
୨ । ସୁଖୀ—2. Happy.
୩ । କୁଶଳ—3. Good; proficient.
୪ । ଅବସନ୍ନ—4. Decayed; worn; out.
ସଂ. ବି. – ଗୃହ—House.

ନିର୍ବୃତି—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧ । ସନ୍ତୋଷ—
Nirbṛuti 1. Contentment; satisfaction.
୨ । ଶାନ୍ତି—2. Peace; tranquility.
୩ । ସୁଖ—3. Happiness; bliss.

୪ । ନିର୍ବାଣ; ମୁକ୍ତି—4. Emancipation; liberation; deliverance.

୫ । (ଆଲୋକାଦି) ନିଭି ଯିବା; ନିର୍ବାଣ—
5. Extinction (of a light).

୬ । ମୃତ୍ୟୁ—6. Death.

୭ । ମୋକ୍ଷ—7. Beatitude; final emancipation.

୮ । ବିରାମ – 8. Cessation.

୯ । ବିଶ୍ରାମ—9. Repose; rest.

୧୦ । ଅଭୟ; ନିରାପଦ—10 Safety.

୧୧ । ସିଦ୍ଧି—11. Accomplishment.

୧୨ । ଅସ୍ତଗମନ—12. Setting down.

୧୩ । ଅକ୍ଷୟତା—13 Imperishableness.

୧୪ । ବେଶ୍ୟା—14. Harlot.

ନିର୍ବୃତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସମ୍ପନ୍ନ; ସୁସିଦ୍ଧ—1. Accomplished; completed.
Nirbṛutta

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଜାତ; ଉତ୍ପନ୍ନ—
2. Born; engendered.

୩ । ସମାପ୍ତ; ବିରତ—3 Ceased; come to an end.

୪ । ଯାହାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ଅଛି—
4. Disposed of; decided.

ନିର୍ବୃତ୍ତି—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବୃତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧ । ସମାପ୍ତି; ନିଷ୍ପତ୍ତି—1. Completion; final accompishment; disposal.
Nirbṛutti

୨ । ସିଦ୍ଧି—2. Success.

୩ । ଶେଷ – 3. Cessation.

୪ । ଆଗମନ—4 Approach.

୫ । ସନ୍ତୋଷ—
5. Satisfaction; contentment.

୬ । ତୃପ୍ତି—6. Gratification.

୭ । ମୋକ୍ଷ; ମୁକ୍ତି—7. Emancipation; beatitude.

ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବୃତ୍)—ବୃତ୍ତ ବା ଜୀବିକା ରହିତ; ଜୀବିକା ଶୂନ୍ୟ—Destitute of livelihood or employment; resourceless.

ନିର୍ବୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବୃଷ୍ଟି)—ଅନାବୃଷ୍ଟି—Drought.
Nirbṛushṭi

ନିର୍ବେଦ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବିଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Nirbeda

୧ । ଆତ୍ମଗ୍ଲାନି; ବିରକ୍ତି; ସ୍ୱାବମାନନା; ଆପଣାକୁ ଧିକ୍କାର ଦେବା—1. Mortification; regret; disgust; self reproof.

ଏଣ ନିର୍ବେଦକୁ ଗାଇ ସେ ନିରସାଇଁ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ସଭା ।

୨ । ଔଦାସୀନ୍ୟ—
2. Indifference; faintheartedness.

କର୍ମଧ୍ୟ ପଥରେ ସ୍ୱଂଦ ଅବସାଦ ହେଲେ
ଅଲେଖ ପୁରୁଷ ସ୍ୱାମୀ ନିର୍ବେଦେ ରହିଲେ । ପ୍ରାଚୀ, ବ୍ରହ୍ମନିରୂପଣ ଗୀତା ।

୩ । ବୈରାଗ୍ୟ—3. Apathy; indifference to mundane affairs.

ବନ ନ ଥିବାର ଯୋଗୁଁ ନିର୍ବେଦକୁ
ସହାୟକୁ କରିଣ ହରିଛି ଦିନକୁ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ବନ ।

୪ । ଅନୁତାପ—4. Repentance; remorse.

୫ । ନିରହଙ୍କାର—5. Humility.

୬ । ଖେଦ; ଦୁଃଖ—6. Sorrow; grief.

ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ବେଦ)—୧ । ବେଦ ବହିର୍ଭୂତ—
1. Not according to the Bedas.

୨ । ବେଦର ସୀମା ବହିର୍ଭୂତ—
2. Beyond the jurisdiction of the Bedas.

ନିର୍ବେଦ ଭୁବନ ଯେ ଯେ ନ ଏସନ୍ତି ବେଦ । ପ୍ରାଚୀ, ବ୍ରହ୍ମନିରୂପଣ ଗୀତ ।

ଦେ. ବି—କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ତା—
Being at a loss; bewilderment.

ଏ ସକାଶୁଁ ନିର୍ବେଦ ହେଲା ଯୋଗିବର
ମନେ କଲେ କାହିଁକି ଛାଡ଼ିଲାଁ ଘର । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ବନ ।

ବିଣ—୧ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼—1. Dumbfounded; at a loss; taken aback; bewildered.

୨ । ଅତି ଦୁଃଖିତ—2. Afflicted; distressed.

ନିର୍ବେଦ ହୋଇ ପୁଣି ବନରୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ
ଏହି କଥାମାନ ସେ ବତରେ ବୋଇଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ଅଶ୍ୱ ।

୩ । କ୍ଲାନ୍ତ; ଶ୍ରାନ୍ତ—3. Tired; overpowered.

୪ । ସ୍ଥିର—4. Motionless; calm; quiet.

ନିର୍ବେଦନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବେଦନା)—
Nirbedana

୧ । ବେଦନା ରହିତ—1. Painless.

୨ । ଅଚେତନ—2. Insensible.

(ନିର୍ବେଦନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ନିଷ୍ପ୍ରାଣ୍ଡ୍ରିୟ—
3. Destitute of sensibility or organ.

ବି – ୧ । ବିବାହ—1. Marriage.

୨ । ଭୋଗ—2. Enjoyment.

୩ । ମୂର୍ଚ୍ଛା—3. Fit; insensibility.

୪ । ଲାଭ—4. Profit.

ନିର୍ବେଧିମ—ସଂ. ବି—ସୁଶ୍ରୁତରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ କାନ ଫୋଡ଼ିବାର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Nirbedhima
A kind of ear-boring needle.

ନିର୍ବେଶ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବିଶ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରବେଶ କରିବା+ଭାବ.ଅ)—
Nirbesa

୧ । ଭୋଗ—1. Enjoyment.

୨ । ବେତନ—2. Salary; wages.

୩ । ବିବାହ—3. Marriage.

୪ । ଭୋଜନ—4. Eating.

୫ । ସୁଖ—5. Felicity.

୬ । ପାଳନ—6. Supporting; bringing up.

୭ । ମୂର୍ଚ୍ଛା—7. Fainting.

୮ । ଲାଭ—8. Gain.

ନିର୍ବେଷ୍ଟନ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବେଷ୍ଟନ)—
Nirbeshṭana ବେଷ୍ଟନ ରହିତ—Girdless; beltless.
ବି—ତନ୍ତୁମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଯନ୍ତ୍ର—
A small reed used by weavers as a shuttle.

ନିର୍ବୈର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବୈର)—
Nirbaira ଦ୍ୱେଷରହିତ—Free from malice.
(ନିର୍ବୈରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ; ନିର୍ବୈରତା—ବି)

ନିର୍ବୋଧ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବୋଧ=ବୁଦ୍ଧି; ଜ୍ଞାନ)—
Nirbodha ୧ । ବୁଦ୍ଧିହୀନ—
1. Void of intellect; dull; silly; foolish.
୨ । ମୂଢ଼; ଅଜ୍ଞ—2. Ignorant.
୩ । ମେଧାହୀନ—3. Idiotic; stupid.

ନିର୍ବୈର—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍+ବୈରୀ)—
Nirbbaira ଶତ୍ରୁଶୂନ୍ୟ—Free from enemies.
(ନିର୍ବୈର, ନିର୍ବୈରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଜଗତ ନିର୍ବୈର ଦେଖେ
ନିରନ୍ତେ ରହେ ଅସ୍ଥାଣ୍ଟେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନିର୍ବ୍ୟଥ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବ୍ୟଥା)—
Nirbyatha ବ୍ୟଥା ବା ଦୁଃଖଶୂନ୍ୟ—Free from pain.
ବି.—ନିର୍ବ୍ୟଥା (ଦେଖ)—Nirbyathā (See).

ନିର୍ବ୍ୟଥନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବ୍ୟଥ୍ ଧାତୁ=ପୀଡ଼ା ଦେବା; ଭୟ ପାଇବା+ଅଧିକରଣ. ଅନ)—୧ । ଛିଦ୍ର—
1. Hole.
୨ । ଖୋଲ; ଗହ୍ୱର—2. Chasm; cavity; cave.
୩ । ଗାତ; ଗର୍ତ୍ତ—3. Excavation; pit.
୪ । (ଭାବ. ଅନ)—ପୀଡ଼ନ; ନିଗ୍ରହ—4. Persecution; pain.
୫ । ବ୍ୟଥାର ଅଭାବ—5. Want of pain.

ନିର୍ବ୍ୟଥା—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ବ୍ୟଥା)—୧ । ସୁଖ; ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ—
Nirbyathā 1. Ease; comfort.
୨ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—2. Health.
୩ । ବେଦନାଶୂନ୍ୟତା—3. Freedom from pain.

ନିର୍ବ୍ୟଳୀକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ବ୍ୟଳୀକ=ଛଳ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Nirbyalīka ୧ । ଛଳହୀନ—1. Free from guile.
(ନିର୍ବ୍ୟଳୀକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିଷ୍କପଟ—
(ନିର୍ବ୍ୟଳୀକତା—ବି) 2. Frank.

ନିର୍ବ୍ୟାଜ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବ୍ୟାଜ)—୧ । ଅକପଟ—
Nirbyāja 1. Sincere; upright; guileless.
୨ । ନିର୍ବିବାଦ—2 Undisputed.
୩ । ବାଧାରହିତ—3. Free from obstacles.

ନିର୍ବ୍ୟାଧି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବ୍ୟାଧି)—୧ । ସୁସ୍ଥ—
Nirbyādhi 1. Healthy.
୨ । ନୀରୋଗ—2. Free from disease.

ନିର୍ବ୍ୟୂଢ଼—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ବି+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nirbyūrdha ୧ । ନିର୍ଣ୍ଣୀତ—1. Ascertained.
୨ । ପ୍ରମାଣିତ—2. Demonstrated; proved.
୩ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ—3. Abandoned; deserted.
୪ । ସମାପ୍ତ—4. Ended; finished.
୫ । ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ—5. Sufficient.
୬ । ସମ୍ୟକ୍; ପୂର୍ଣ୍ଣ—6. All; whole; entire; absolute.

ନିର୍ବ୍ରଣ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ବ୍ରଣ)—୧ । ବ୍ରଣରହିତ—
Nirbraṇa 1. Free from abscess.
୨ । ଅକ୍ଷତ; ଅନାହତ—2. Unhurt; not smitten.

ନିର୍ଭୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଭୟ)—
Nirbhaya ୧ । ନିର୍ଭୀକ; ନିଃଶଙ୍କ—1. Fearless; undaunted.
(ନିର୍ଭୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ନିର୍ଭୟତା—ବି) ୨ । ସାହସୀ—2. Bold.
୩ । ଅଭୟ; ଭୟଶୂନ୍ୟ—3. Free from fear.
ବି. ପୁଂ—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଶ୍ୱ—1. An excellent horse.
୨ । ଭୟଶୂନ୍ୟତା—2. Security; fearlessness.

ନିର୍ଭୟରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଭୟଶୂନ୍ୟ ଭାବରେ—
Nirbhayare Fearlessly; without fear.
ନିର୍ଭୟେ **ବେଧଡ଼କ**

ନିର୍ଭୟା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନିର୍ଭୟ)—ନିର୍ଭୀକ—
Nirbhayā Fearless.
ନିଡର **ନିଡର**

ନିର୍ଭର—ସଂ. ବିଣ (ନିର୍+ଭୃ ଧାତୁ=ଭରଣ, ପୂରଣ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Full; filled up.
୨ । ପ୍ରତ୍ୟୟୀ—2. Confident; relying on.
୩ । ଅତିରିକ୍ତ—3. Excessive.
୪ । ସ୍ଥାୟୀ—4. Permanent.
୫ । ଅବଲମ୍ବିତ (ହ. ଶ.)—6. Resorted to.
୬ । ଯୁକ୍ତ; ମିଳିତ (ହ. ଶ.)—7. Joined to.
ବି—୧ । ସାରଭାଗ—1. Essence.
୨ । ଅତିରେକ—2. Surplus.
୩ । ଗୋଟିଏ ଭାର ଯେଉଁ ବିନ୍ଦୁ ଉପରେ ସମାନଭାବରେ ରହେ; ଭାରକେନ୍ଦ୍ର—
3. Fulcrum; centre of gravity.
୪ । ଅବଲମ୍ବନ—4. Prop; hinge.
୫ । ବିଶ୍ୱାସ; ଆସ୍ଥା—5. Confidence; trust; reliance.
୬ । ଦାୟିତ୍ୱ; ଭାର—6. Responsibility.
୭ । ବେଠିଆ; ବେଗାରୀ—7. An impressed labourer.

ନିଭର **ନିଭର** ଦେ. ବିଣ -୧ । ସ୍ଥିର; ଅଟଳ —
Unchanging; fixed.
(ଯଥା—ନିର୍ଭର ଯବାବ ।)
୨ । ନିର୍ଭୟ—2. Fearless.
ଭରୋସା ବି (ସଂ. ଭରସା) - ୧ । ଆଶା; ଭରସା —1. Hope.
ଭରୋସା ୨ । ଆଶ୍ରୟ—2. Shelter.
୩ । ଅବଲମ୍ବନ—3. Dependence.

ନିର୍ଭର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ
Nirbhara karibā ଆସ୍ଥା ରଖିବା —1. To solely
ନିଭର କରା rely or depend on a person.
ଭରୋସାକରନା ୨ । ଅନ୍ୟଠାରେ ଭାର ରଖିବା—
2. To rest on; to hinge on.

ନିର୍ଭରସା—ସଂ ବି.— ନିର୍+ଭରସା)—ନୈରାଶ୍ୟ—
Nirbharasā Despair; hopelessness.
ବିଣ.—ନିରାଶ—
Hopeless; desperate.

ନିର୍ଭର ସାକ୍ଷୀ—ଦେ. ବି—ଏକପକ୍ଷର ଯେଉଁ ସାକ୍ଷୀ ଯାହା କହିବ ସେଥିରେ
Nirbhara sākshi ଅପର ପକ୍ଷ ବାଧ୍ୟ ହେବା ପାଇଁ ରାଜି ହେବାରୁ
ଯେଉଁ ସାକ୍ଷୀ ଜବାନବନ୍ଦି ହୁଏ—A witness of
one party whose evidence is, by agree-
ment, binding on the opposite party.

ନିର୍ଭରିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ନିର୍ଭର କରିବା—
Nirbharibā To rely; to depend.
ନିର୍ଭରେ ଜୀବନେ ଯାର ଜଗତ ଜୀବନ
ଜୀବ୍ୟଜୀବ୍ୟ ସିନା ତର ଜୀବନ ତାହାର—ଚିନ୍ତାମଣି, ବଳରାମଦାସ ।

ନିର୍ଭରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ନିଶ୍ଚୟ—
Nirbhare 1. Surely.
ଜଗତେ ପଡ଼ିବ ନିର୍ଭରେ
ଅଜାତ ହୋଇବ ଜାତରେ—ଭୂଗତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତିମୃତ ।
୨ । ଭୟଙ୍କରଭାବରେ; ଅତ୍ୟନ୍ତ—
2. Very much; excessively.
ଉଯାଡ ଦେଖି ବୃକ୍ଷରେ
ପ୍ରଳୟ ଜଳିଲେ ନିର୍ଭରେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ନିର୍ଭର୍ତ୍ସନ(ନା)—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଭର୍ତ୍ସନ)—୧ । ତିରସ୍କାର —
Nirbhartsana(nā) 1. Rebuke; reproach; repri-
mand; abuse.
୨ । ନିନ୍ଦା—2. Blame.
୩ । ଅଲକ୍ତକ; ଅଳତା—3. Lac-dye.

ନିର୍ଭା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିର୍ବାହ)—୧ । ନିଷ୍ପତ୍ତି; ମୀମାଂସା —
Nirbhā 1. Decision.
ନିର୍ବାନ ୨ । ସମ୍ପାଦନ; ନିର୍ବାହ—2. Completion;
ନିଭାଆ accomplishment.
ମୁଁ ଲେ ଯାଗ ନିର୍ଭା କେବେହେଁ ନୋହିବ—
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିଷ୍ପନ୍ନ; ସମ୍ପାଦିତ —1. Accomplished
୨ । ପରିଚାଳିତ—2. Managed.
୩ । ନିର୍ମିତ—3. Made.

ନିର୍ଭା(ର୍ଭେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିର୍ଭା କରିବା (ଦେଖ)
Nirbhā(rbhe)ibā . Nirbhā karibā (See)

ନିର୍ଭା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍ବାହ)—୧ । ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା —;
Nirbhā karibā 1. To accomplish.
ନିର୍ବାହ କରା ଯେଉଁ ପ୍ରକାରେ ତୋତେ ହୋଇବ ବିଭା
ନିଭାନା ; ନିଷ୍ଟେ ବିଚାରିଛ ମୁଁ କରିବ ନିର୍ଭା—ପ୍ରାଚୀ. ନିଳଚରିତ ।
୨ । ଚଳାଇବା; ପରିଚାଳନ କରିବା —
2. To manage; to carry on.
ତାହାକୁଣ୍ଡ ଦେବତା ହୋଇଣ ପ୍ରଚଣ୍ଡ
ଉଗ୍ରତ୍ତ ନିର୍ଭା କରି ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟମାନ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନପର୍ବ
୩ । ନିର୍ମାଣ କରିବା—3. To build.
ଚିତ୍ରିଏ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଘର ସବ
ଦେଲେ ଯାଗଶାଳା ନିର୍ଭା କରି—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ସଭା ।

ନିର୍ଭାଗତ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ବାହିତ)—୧ । ନିଷ୍ପାଦିତ; ନିଷ୍ପନ୍ନ—
Nirbhāgata 1. Accomplished.
୨ । ପ୍ରଚଳିତ—2. Current.
୩ । ସଂସାରରେ ବା ସମାଜରେ ଚଳି ଯାଉଥିବା—
3. Getting on in the world or society.

ନିର୍ଭାଗ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଭାଗ୍ୟ)—ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ —
Nirbhāgya Unfortunate; unlucky.
(ନିର୍ଭାଗ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିର୍ଭାଜନ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଭାଜନ)—୧ । ପାତ୍ରହୀନ—
Nirbhājana 1. Destitute of vessel.
୨ । ପଦଚ୍ୟୁତ—2. Dismissed; discharged;
degraded from an office.

ନିର୍ଭାବନା—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଭାବନା)—ନିଶ୍ଚିନ୍ତତା—
Nirbhābanā Freedom from anxiety.

ନିର୍ଭା ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚଳାଚଳ ହେବା—
Nirbhā hebā 1. To get on in the world.
୨ । ସମ୍ପନ୍ନ ହେବା—2. To be accomplished.
ଏ ମଣ୍ଡିଂରେ ଅନ ହାରରେ ଏହି କଥା
ନିର୍ଭା ହେବା ଅସମ୍ଭବ ହେବ ବଳଭଦ୍ର—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ, ବନ ।
୩ । ଜୀବନ ଯାପନ କରିବା—
3. To pass one's time.
୪ । ସମାପ୍ତ ହେବା—4. To be completed.
ଏବେ ନିର୍ଭା ହେବେ ଭାରତ ମୋ ମୁଖରେ—
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୫ । ନିର୍ମିତ ହେବା—5. To be built.

ନିର୍ଭିନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଭିନ୍ନ)—୧ । ଅଭିନ୍ନ—1. Unseparated;
Nirbhinna alike; selfsame; identical.
୨ । ଯୁକ୍ତ 2. Joined.
୩ । ବିଭକ୍ତ; ଖଣ୍ଡିତ—3. Cleft; divided.
୪ । ବିଦଳିତ—4 Trodden.
୫ । ବିଦ୍ଧ —5 Pierced.

୨ । ବିକସିତ—
6. Expanded; unfolded; blown.

ନିର୍ଭୀକ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଭୀ=ଭୟ+କ)—
Nirbhika ୧ । ନିଃଶଙ୍କ—1. Fearless; undaunted.
(ନିର୍ଭୀକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସାହସୀ—2. Bold.
(ନିର୍ଭୀକତା—ବି) (ନିର୍ଭୀତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିର୍ଭୁଲ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅଭ୍ରାନ୍ତ—
Nirbhula 1. Free from error or mistake.
ନିର୍ଭୁଲ ଠୀକ ୨ । ଶୁଦ୍ଧ—2. Correct; right.

ନିର୍ଭୃତି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ଭୃତି=ବେତନ)—
Nirbhruti ବିନା ମୂଲ୍ୟରେ କାମ କରିବାବାଲା; ବେଠିଆ—
Working without remuneration.
ବି – ବେଠି—Impressed labour.

ନିର୍ଭେଇବା - ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) କ୍ରି—ନିର୍ଭେଇବା; ଅନୁଭବ କରିବା—
Nirbheibā To experience.
(ଯଥା— ମୁଁ ଅଙ୍ଗରେ ନିର୍ଭେଇଚି ।)

ନିର୍ଭେଦ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଭେଦ)—୧ । ବିଦାରଣ—
Nirbheda 1. Tearing; piercing
୨ । ଫାଟିଯିବା—2. Cracking; bursting.

ନିର୍ଭ୍ରମ—ସଂ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଭ୍ରମ)—୧ । ଭ୍ରମରହିତ—
Nirbhrama 1. Free from error.
(ନିର୍ଭ୍ରାନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିଃସନ୍ଦେହ—
2. Doubtless; unmistaken.
ପୁଂ—୩ । ଯେ ଭ୍ରମ କରେ ନାହିଁ—
(ନିର୍ଭ୍ରମା—ସ୍ତ୍ରୀ) 3. Not committing mistakes.

ନିର୍ମକ୍ଷିକ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ମକ୍ଷିକା)—୧ । ମକ୍ଷିକା ଶୂନ୍ୟ—
Nirmakshika 1. Free from fleas.
୨ । ନିଭୃତ; ନିର୍ଜନ—2. Lonely; private.
ସଂ. ବି.—୧ । ମକ୍ଷିକାର ଅଭାବ—1. Want of flies.
୨ । ମକ୍ଷିକାଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନ—
2. A place free from fleas.
୩ । ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ—3. Lonely place.

ନିର୍ମଞ୍ଛନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ମଞ୍ଛ୍ ଧାତୁ=ଆରାଧନା କରିବା; ପୋଛିବା+
Nirmañchhana ଭାବ. ଅନ)—୧ । ନୀରାଜନ; ଆଲତିକରିବା—
1. Waving of lamps before an image during worship.
୨ । ପୋଛିବା—2. Wiping.
୩ । ସେବା; ପୂଜନ—3. Worship.

ନିର୍ମତ୍ସର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ମତ୍ସର)—୧ । ନିରହଙ୍କାର;
Nirmatsara ଗର୍ବଶୂନ୍ୟ—1. Free from arrogance
(ନିର୍ମତ୍ସରା ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିର୍ମତ୍ସରତା—ବି) or pride.
୨ । ଦ୍ୱେଷଶୂନ୍ୟ—
2. Free from envy or malice.

ନିର୍ମଥ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ମଥ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ. ଅ)—ଅରଣୀ; ଯେଉଁ
Nirmatha କାଠ ଦୁଇଖଣ୍ଡକୁ ରଗଡ଼ି କରି ଯଜ୍ଞ ପାଇଁ ଅଗ୍ନି ବାହାର କରା ଯାଏ—A contrivance consisting of a stick and plank which produce fire by friction.

ନିର୍ମଦ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ମଦ)—୧ । ମତ୍ତତାଶୂନ୍ୟ—
Nirmada 1. Sober; unintoxicated.
(ନିର୍ମଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗର୍ବଶୂନ୍ୟ—2. Free from pride.
୩ । ମଦ ଜଳ ରହିତ (ହସ୍ତୀ)—3. (elephant) Destitute of the juice which flows from its temples when in rut.
ସଂ. ବି. ପୁଂ—ମଦକ୍ଷରଣରହିତ ହସ୍ତୀ—
A male elephant which emits no juice from its temples when in rut.

ନିର୍ମନୁଷ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ମନୁଷ୍ୟ)—୧ । ଜନଶୂନ୍ୟ—
Nirmanushya 1. Depopulated.
୨ । ନିର୍ଜନ—2. Solitary; lonely.
୩ । ଜନବସତିଶୂନ୍ୟ—3. Desolate; uninhabited.

ନିର୍ମନ୍ଥ—ସଂ. ବି.—(ନିର୍+ମନ୍ଥ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ମନ୍ଥିବା;
Nirmantha ଆଲୋଡ଼ନ; ମୋହିଁବା—1. Churning.
୨ । ମର୍ଦ୍ଦନ—2. Act of rubbing.
୩ । ନିଗାଡ଼ିବା; ଚପୁଡ଼ିବା—
3. Act of wringing out or squeezing.

ନିର୍ମନ୍ଥନ—ସଂ. ବି.—(ନିର୍+ମନ୍ଥ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Nirmanthana ନିର୍ମନ୍ଥ (ଦେଖ)—Nirmantha (See)

ନିର୍ମନ୍ଥ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ମନ୍ଥ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି
Nirmanthya ଉତ୍ପାଦନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଘଷ୍ୟମାଣ ମନ୍ଥନକାଷ୍ଠ—
A piece of drywood used to procure fire for vedic sacrifice by friction.

ନିର୍ମମ—ସଂ. ବିଣ.ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ମମ=ମମତା ଯାହାର)-
Nirmama ୧ । ମମତାଶୂନ୍ୟ; ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ—1. Unselfish.
(ନିର୍ମମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବାସନାରହିତ—
2. Disinterested; having no desire.
୩ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ—3. Cruel; unkind.
୪ । କୃପାହୀନ—4. Pitiless; relentless; severe.

ନିର୍ମମତା—ସଂ. ବି. (ନିର୍ମମ+ଭାବ.ତା)—୧ । ମମତାହୀନତା; ନିଃସ୍ୱାର୍ଥତା-
Nirmamatā 1. Unselfishness; disinterestedness.
(ନିର୍ମମତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ନେହହୀନତା—
2. Want of attachment or affection

ନିର୍ମର୍ଯ୍ୟାଦ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ମର୍ଯ୍ୟାଦା)—ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବା
Nirmarjyāda ସମ୍ଭ୍ରମଶୂନ୍ୟ—Destitute of honor;
(ନିର୍ମର୍ଯ୍ୟାଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) dishonourable.

ନିର୍ମର୍ଯ୍ୟାଦା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା)—ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ଅଭାବ;
Nirmarjyādā ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା—Want of due respec

ଯଦି ନିର୍ମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଲେ ଯୁଦ୍ଧ
ହେଲେ ଯେ ବୁଇବୁଲ ବୀରମାନେ ବଧ । କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ

ଦେ. ବିଣ—ନିର୍ମର୍ଯ୍ୟାଦ (ଦେଖ)—Nimarjyāda (See)

ଏହିରୁ ଯେବେ ଥାଇ ହୁଅଇ ବେଭାର,
ତେବେ ହିଁ ନିର୍ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହୁଅଇ ସଂସାର । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ନିର୍ମଳ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ମଳ)—୧ । ମଳଶୂନ୍ୟ; ନିର୍ମଳ—
Nirmala 1. Clear; pellucid.
(ନିର୍ମଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯହିଁରେ ଦାଗ ନ ଥାଏ—2. Spotless;
(ନିର୍ମ୍ମଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) stainless.
୩ । ସ୍ୱଚ୍ଛ—3. Transparent; lucid.
୪ । ଶୁଚି—4. Purified.
୫ । ପରିଷ୍କୃତ—5. Clean.
୬ । ବିଶୁଦ୍ଧ; ପବିତ୍ର—6. Pure.
୭ । ଦୋଷଶୂନ୍ୟ—7. Faultless;
୮ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—8. Bright; limpid.
୯ । ସୁନ୍ଦର—9. Fair.
୧୦ । ନିଷ୍ପାପ; ପାପଶୂନ୍ୟ—10. Sinless.

ତ୍ରେତାଦ୍ୱାପର ଯୁଗ ଦେଖି
ନିର୍ମ୍ମଳ ଜଳ କର୍ମ ଅଖି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ବି.—୧ । ନିର୍ମାଲ୍ୟ; ଠାକୁରଙ୍କ ଛଡ଼ାଫୁଲ—1. Flowers taken out from the body of an image.
୨ । ଅଭ୍ର—2. Mica; talc.
୩ । ନିରିମଲା (ଦେଖ)—3. Nirimalā (See)

ନିର୍ମଳ ଝର—ଦେ. ବି—ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜଧାନୀର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପାଙ୍ଗଡ଼ିଆ
Nirmala jhara ଝରଣାବିଶେଷ—Name of a mountain-
(ନିର୍ମଳା ନିର୍ଝର—ଅନ୍ୟରୂପ) spring near Khallikota in Ganjam.

ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଯହିଁ ଦେଖ ମଲ୍ଲିମାନେ, ନିର୍ମଳା ନିର୍ଝର ନୀରାମୃତ ପାନେ ।
ରଘୁନାଥ. ନିଦ୍ରକେଶ୍ୱରୀ ।

[ଦ୍ର— ଏହା ପର୍ବତରୁ ବାହାରି କିଛି ଦୂର ବହି ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ନିମ୍ନ ଦେଶକୁ ଗତି କରୁଅଛି । ଖଲ୍ଲିକୋଟର ଭୂତପୂର୍ବ ରାଜା ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ନହର ଖୋଳାଇଥିଲେ । ଝର ପାଣି ନହରର ସବୁ ଘର ବାଟେ କୁଣ୍ଡ ମ ନାଳଦ୍ୱାରା ଯାଇ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ପାଣି ଯୋଗାଉଥିଲା ।]

ନିର୍ମଳତା—ସଂ. ବି. (ନିର୍ମଳ+ଭାବ. ତା)—
Nirmalatā ୧ । ବୈମଳ୍ୟ; ନିର୍ମଳତା—1. Clearness.
(ନିର୍ମଳତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଶୁଦ୍ଧତା—2. Purity.

ନିର୍ମଳା—ଦେ. ବି. (ନିର୍ମଳ+ଆ)—୧ । ନିରିମଲା (ଦେଖ)
Nirmalā 1. Nirimalā (See)
୨ । ନିର୍ମଳ ଝର (ଦେଖ)
2. Nirmala jhara (See)

ନିର୍ମଳା-ନିର୍ଝର-ନୀରାମୃତ-ପାନେ । ରଘୁନାଥ, ନିଦ୍ରକେଶ୍ୱରୀ ।

ନିର୍ମଳୀ—ସଂ. ବି—ନିରିମଲା (ଦେଖ)
Nirmalī Nirimalā (See)

ନିର୍ମଳୋପଳ—ସଂ ବି—ସ୍ଫଟିକ—
Nirmalopala Crystal.
(ନିର୍ମଳୋପମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିର୍ମାଇବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ନିର୍ମାଣ)—
Nirmāibā ନିର୍ମାଣ କରିବା; ସୃଷ୍ଟି କରିବା—
ନିର୍ମାଣକରା To build; to raise; to construct;
ନିର୍ମାନା to create.

ବିଶାଳ ପୁର ସେ ନିର୍ମାଇ
ଚାରି ଭିତ୍ତି ହେମ ଚକ୍ର ହୋଇ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ନିର୍ମାଇଲ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ନିର୍ମାଲ୍ୟ)—ନିରିମାଇଲ (ଦେଖ)
Nirmāila Nirimāila (See)

ନିର୍ମାଂସ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ମାଂସ)—୧ । ମାଂସଶୂନ୍ୟ—
Nirmāmsa 1. Fleshless; meatless.
୨ । ଖାଦ୍ୟାଭାବରୁ ଅତି କ୍ଷୀଣଶରୀର—
2. Emaciated for want of food.

ନିର୍ମାକ୍ଷୀ—ଦେ. ବିଣ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଂ. ନୀରକ୍ଷକ)—
Nirmākshi ୧ । ନିରାଶ୍ରୟ—1. Helpless;
(ନିର୍ମାକ୍ଷୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) shelterless.
ବେଚାରା(ରୀ) ୨ । ଅରକ୍ଷିତ—2. Unprotected.
ବେଚାରା

ସେ ସେ ଦେବତା ଯେବେ ନିର୍ମାକ୍ଷୀ ।
ପ୍ରାଚୀ ପ୍ରତାପ ଶଶିସେନା ।

ନିର୍ମାଣ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ମା ଧାତୁ=ମାପିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nirmāṇa ୧ । ଗଠନ—1. Formation; creation.
୨ । ପ୍ରସ୍ତୁତକରଣ—2. Making.
୩ । ରଚନା—3. Construction; make
୪ । ଗ୍ରନ୍ଥନ—4. Raising; fabrication.
୫ । ଘର ତିଆରି—5. Building of a house
୬ । ସାର—6. Essence; similarity.
୭ । ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ—7. Fitness.
୮ । ପରିଚ୍ଛେଦ—8. Chapter.
ଦେ. ବିଣ—ନିର୍ମିତ—Made; constructed.

ବିଧିକ ? ତୁଣ ଉପମା ପୁଣ ନିର୍ମାଣ ପଶୁ ତମ୍ଭେ ।
ଭକ୍ତ, ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ନିର୍ମାଣ ବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବି—ବାସ୍ତୁ ବିଦ୍ୟା—
Nirmāṇa bidyā Engineering; the art of building construction.

ନିର୍ମାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିର୍ମାଇବା (ଦେଖ)
Nirmāṇibā Nirmāibā (See)

ଅନେକ ବାସ ଗୃହ ଥିଲେ ଯେ ନିର୍ମାଣି ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ସଭା ।

ନିର୍ମାତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ନିର୍+ମା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Nirmātā ୧ । ନିର୍ମାଣକାରୀ—1. Building.
(ନିର୍ମାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ରଚୟିତା—2. Composing.
ବି—୧ । ସ୍ରଷ୍ଟା; ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା—
1 Builder; creator; maker.
୨ । କାରିଗର—2. Architect; artisan.

୩ । ଗ୍ରନ୍ଥକାର; ରଚକ ବ୍ୟକ୍ତି—
3 Composer; author.

ନିର୍ମାତ୍ରିକ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ମାତ୍ରା+ଇକ)—ଯହିଁରେ ମାତ୍ରା ନ ଥାଏ—
Nirmātrika Having no mātrā.

ନିର୍ମାୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍=ନାହିଁ+ମାୟା)—
Nirmāyā ୧ । ଅମାୟିକ; ମାୟା ବିରହିତ; ଛଳହୀନ—
(ନିର୍ମାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Not deceitful.
୨ । ସରଳ—2. Frank.

ନିର୍ମାୟା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ମାୟ)—୧ । ନିର୍ମାୟ (ଦେଖ)
Nirmāyā 1. Nirmāya (See)

ନିମାୟା ଅହେ ଧୃଷ୍ଟେଶ ଏହିରୂପେ ନିର୍ମାୟା
ନିମାୟା ବଚନ କହିଣ ଗଲେ ସେ ମହାମାୟା ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।

୨ । ଯାହାଙ୍କୁ ସଂସାରର ମାୟା ଛୁଇଁ ନାହିଁ—
2. Free from worldly illusion; not concerned with the worldly concerns.

ନିର୍ମାଲ(ଲି)—ଦେ. ବି—ନାନକ ପନ୍ଥୀ ଶିଖ ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ;
Nirmāli(li) (ଏମାନେ ଏକାନ୍ତ ଈଶ୍ୱରନିଷ୍ଠ ଓ ଜୀବହିଂସାଦି
ନିର୍ମାଳୀ ନ କରି ଅତି ପବିତ୍ର ଭାବରେ ଜୀବନ ଅତି-
ନିର୍ମଳୀ ବାହିତ କରନ୍ତି; କେହି କେହି ଏମାନଙ୍କୁ ବୈଷ୍ଣବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଭୁକ୍ତ ବୋଲି କହନ୍ତି; ଏଥିର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ରାମ ଦାସ ନାମକ ଜଣେ ସାଧୁ ଥିଲେ; ଏମାନେ ଗେରୁଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧନ୍ତି ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ପରି ଚଳନ୍ତି)—
A sect of Sikhs.

ନିର୍ମାଲ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ମାଲ୍ୟ)—
Nirmālya ୧ । ଦେବତାଙ୍କର ପ୍ରସାଦୀ ମାଳା ଓ ଫୁଲ ଆଦି—
1. Garlands and flowers taken out from the immage of a Deity.
[ଦ୍ର—ଦେବତାଙ୍କୁ ଅର୍ପିତ ବସ୍ତୁ ବିସର୍ଜନ ପୂର୍ବରୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଓ ବିସର୍ଜନ ପରେ ନିର୍ମାଲ୍ୟ ହୁଏ । ହି ଶ.]
୨ । ଦେବତାଙ୍କ ଛଡ଼ାଫୁଲ—
2 Flowers put off from a Deity.
୩ । ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରସାଦ—
3. Offerings to a Deity.

ଦେବତାର ନିର୍ମାଲ୍ୟ ଦେଇ ପିତା ପାଶେ,
ଠିଆ ହୋଇଲେ ହସ୍ତ ଯୋଡ଼ି ଭକ୍ତିବଶେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । (ନିର୍ମଳ+ଭାବ. ଯ)—ନିର୍ମଳତା—
4 Purity; stainlessness.

ଦେ. ବି—ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ବା ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ମହାପ୍ରସାଦ ଅନ୍ନକୁ ଶୁଖାଇ କରି ରଖାଯିବା ପ୍ରସାଦ—Boiled rice-offering of the Deity Jagannātha (of Puri) and of Limgarāja of Bhubaneswar) which is dried in the sun and kept for being partaken of in lieu of Mahāprasāda when it is not available.

[ଦ୍ର—ଦୂର ଦେଶରେ ଓ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବା ସମୟରେ ଅନ୍ନ ମହାପ୍ରସାଦ ମିଳିବ ନାହିଁ ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ମହାପ୍ରସାଦ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଲାଗି ଲୋକେ ଅନ୍ନ ମହାପ୍ରସାଦକୁ ଶୁଖାଇକରି ରଖି ଥାଆନ୍ତି । କେହି କେହି ପ୍ରତିଦିନ ପୂଜା ବନ୍ଦନାଦି କରି ସାରି କଣିକାଏ ନିର୍ମାଲ୍ୟ ସେବନ କରନ୍ତି । ଏହି ନିର୍ମାଲ୍ୟ ପରମ୍ପରାଙ୍କ ମୁଖକୁ ଦିଆଦେଇ ହୋଇ ଲୋକେ 'ନିର୍ମାଲ୍ୟ' ବନ୍ଧୁଭା ବସନ୍ତି ।]

ବିଣ—୧ । (ନିର୍+ମଳ+ଯ) ନିର୍ମଳ; ପରିଷ୍କୃତ—
1. Clean; limpid.
୨ । (ନିର୍+ମାଲ୍ୟ) ମାଲ୍ୟରହିତ—
2. Destitute of garland.

ନିର୍ମାଲ୍ୟା ସଂ. ବି - ନିର୍ମଳା ଫଳ—
Nirmālyā The clearing nut.

ନିର୍ମିତ୍ସା—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ମା. ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ. ସନ୍+ଭାବ. ଅ
Nirmitsā +ଆ)—ନିର୍ମାଣେଚ୍ଛା—Intention to build.

ନିର୍ମିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ମା. ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Nirmita ୧ । ଗଠିତ; ରଚିତ—1. Made; consrutcted.
୨ । କୃତ; ତିଆରି—2. Manufactured.

ନିର୍ମିତ୍ସୁ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ମା ଧାତୁ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ) —
Nirmitsu ନିର୍ମାଣେଚ୍ଛୁକ—Intending to build.

ନିର୍ମିତି—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ମା. ଧାତୁ+ଭାବ. କ୍ତି)—୧ । ନିର୍ମାଣ—
Nirmiti 1. Construction.
୨ । ରଚନା—2. Make.
୩ । ଔଚିତ୍ୟ—3. Fitness; propriety.

ନିର୍ମିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ନିର୍ମାଇବା (ଦେଖ)—
Nirmibā Nirmāibā (See).

ଉଶିଅରେ ଛଣ୍ଡିଲି ନିର୍ମି ସାଗ ପାଇଁ
ଏଣ ଜାଣ ଅଛ ମୁଁ କର୍ମ ବଡ଼ ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଶ'ନ୍ତ ।

ନିର୍ମୁକ୍ତ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ମୁଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ବିମୁକ୍ତ—
Nirmukta 1. Freed.
୨ । ପୃଥକ୍‌ଭୂତ—2. Separated; disjoined.
୩ । ସଙ୍ଗବର୍ଜିତ—3. Isolated from company.
୪ । ନିର୍ମୋକଶୂନ୍ୟ; ଖୋଳ ବା କାଞ୍ଚି ଛଡ଼ିଥିବା (ସାପ)—
4. Having cast the slough or skin (a serpent).
୫ । ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ—5. Released; set free.
୬ । ମୁକ୍ତିପ୍ରାପ୍ତ—6. Liberated.
୭ । ବହିର୍ଗତ—7. Departed; come out.

ନିର୍ମୁଟ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ମୁଟ୍ ଧାତୁ=ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Nirmuṭa ୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun.
୨ । ଅପୁଷ୍ପ ବୃକ୍ଷ; ବନସ୍ପତି—2. A tree bearing fruits without flowers.
୩ । ନିଷ୍କର ହାଟ—3. Rentfree fair or market.
୪ । ଖର୍ପର—4. Skull.
୫ । ଶଠବ୍ୟକ୍ତି; ଠକ—5. A knave; a cheat.

୬ । ଚୋର—6. A thie .

ନିର୍ମୂଳ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ମୂଳ)—୧ । ମୂଳହୀନ—
Nirmūla 1. Destitute of root, origin or foundation.
୨ । ସମୂଳେ ବିନଷ୍ଟ—2. Extinct; eradicated, extirpated.
୩ । ମୂଳୋତ୍ପାଟିତ; ଉତ୍ଖାତ—3. Uprooted; pulled up by the root.
କଳିଦେବ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କି ନିର୍ମୂଳ—ବ୍ରହ୍ମସଂହି. ମହାଭାରତେ. ସଭା ।
ଦେ. ବିଣ—ନିର୍ବଂଶ—Issueless.

ନିର୍ମୂଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉତ୍ପାଟନ କରିବା—
Nirmūla karibā To extirpate; to eradicate; to uproot.
निर्मूल करा जडसे उखाड़ना

ନିର୍ମୂଳନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍ + ମୂଳନ)—୧ । ସମୂଳ ଉତ୍ପାଟନ—
Nirmūlana 1. Eradication; uprooting.
୨ । ବିନାଶନ—2. Extirpation.

ନିର୍ମୂଳ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସମୂଳେ ବିନଷ୍ଟ ହେବା—
Nirmūla hebā 1. To become extinct, root and all.
निर्मूल हओया ୨ । ନିର୍ବଂଶ ହେବା—
जडसे उखड़ना 2. To be extinct in progeny.

ନିର୍ମୂଳିଆ—ଦେ ବିଣ. ପୁଂ. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) —୧ । ନିର୍ବଂଶିଆ—
Nirmūliā 1 Issueless; progenyless.
(ନିର୍ମୂଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହାର ମୂଳ ନାହିଁ—
2. Having no root.
ବି—ନିର୍ମୂଳୀ ଲତା (ଦେଖ)—Nirmūlī latā (See).

ନିର୍ମୂଳୀ—ସଂ. ବି—ନିର୍ମୂଳୀ ଲତା (ଦେଖ)—
Nirmūlī Nirmūlī latā (See).

ନିର୍ମୂଳୀ ଲତା—ସଂ. ବି—ପତ୍ରାଙ୍ଗପୁଷ୍ପ ଲତାବିଶେଷ; ଗଛ ଉପରେ ମାଡ଼ି
Nirmūlī latā ଥିବା ମୂଳହୀନ ଲତାବିଶେଷ; ଆକାଶ ବଲ୍ଲୀ—
ସଂ. ଆକାଶବଲ୍ଲୀ, A sort of parasite creeper;
ଅମରବଲ୍ଲୀ Cuscuta Reflexa.
आलगालता, अमरबेल [୫—ଏହା ସରୁ ଦଳଦଅ ଡେମ୍ଫ-
गगनबेल, अमरबेल ବିଶିଷ୍ଟ ଏକପ୍ରକାର ଲତା । ଏହାର ପତ୍ର
ଗଣ୍ଡାମ—ଗଗନସିନ୍ଧୁ ନାହିଁ । ଏହା ବିନାଚେରରେ ଗଛ ଉପରେ
ମାଡ଼େ । ଏହା ଧାରକ, ତିକ୍ତ କଷାୟ ରସ, ପିଚ୍ଛିଳ, ନେତ୍ରରୋଗଘ୍ନ,
ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ପିତ୍ତକଫ ଓ ଆମନାଶକ ।]

ନିର୍ମୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍ + ମୃଜ୍ ଧାତୁ = ମାଜିବା + କର୍ମ. ତ)—
Nirmṛushṭa ୧ । ମାଜିତ—1. Rubbed out.
୨ । ପାଲିସ୍ କରାଯାଇଥିବା—2. Polished.
୩ । ପୋଛି ହୋଇଥିବା—3. Wiped out.

ନିର୍ମେଦ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ମେଦ)—୧ । ଚର୍ବିହୀନ—
Nirmeda 1. Without fat.
୨ । କୃଶ—2. Weak; emaciated.

ନିର୍ମେଧା—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍ + ମେଧସ୍, ୧ମା.୧ବ)—୧ । ମେଧାହୀନ—
Nirmedhā 1. Dull; blunt.
୨ । ମୂଢ଼—2. Stupid.

ନିର୍ମୋକ—ସଂ. ବି. (ନିର୍ + ମୁଚ୍ ଧାତୁ = ତ୍ୟାଗ କରିବା + କର୍ମ. ଅ)—
Nirmoka ୧ । ସାପର କାଞ୍ଚି—1. Slough of a serpent.
୨ । ସାଞ୍ଜୁ—2. Coat of arms; armour; mail.
୩ । ଆକାଶ—3. The sky.
୪ । (+ଭାବ.ଅ)—ମୁକ୍ତି; ମୋକ୍ଷ—
1. Final beatitude.
୫ । (ନାମ) ସାବର୍ଣ୍ଣି ମନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
5. Name of a son of Sābarṇṇi Manu.

ନିର୍ମୋକ୍ଷ—ସଂ. ବି. (ନିର୍ + ମୋକ୍ଷ)—୧ । ତ୍ୟାଗ—
Nirmoksha 1. Abandonment; renunciation.
୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୋକ୍ଷ—2. Complete emancipation.

ନିର୍ମୋଚ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍ + ମୁଚ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—
Nirmochya ମୁକ୍ତିପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ—
Deserving to be liberated.

ନିର୍ମୋହ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍ + ମୋହ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ମୋହହୀନ—
Nirmoha Free from illusion.
(ନିର୍ମୋହା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ନିର୍ମୋହତା—ବି)

ନିର୍ଯନ୍ତ୍ରଣ—ସଂ.ବି. (ନିର୍ + ଯନ୍ତ୍ର ଧାତୁ = ସଙ୍କୁଚିତ କରିବା + ଭାବ. ଅନ)—
Nirjantraṇa ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ—Independence.
ବିଣ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍ + ଯନ୍ତ୍ରଣା)—ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ—
1. Unrestrained; perverse.
୨ । ଅବାଧ; ଅନର୍ଗଳ—
2. Without hindrance; unimpeded.
୩ । ଅନିବାରିତ—3. Unobstructed;uncontrolled.
୪ । ଯନ୍ତ୍ରଣାରହିତ—4. Painless.

ନିର୍ଯନ୍ତ୍ରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍ + ଯନ୍ତ୍ରିତ) —୧ । ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ—
Nirjantrita 1. Loose; irregular.
୨ । ବାଧାରହିତ—2. Unobstructed.
୩ । ଅନିବାରିତ—3. Unrestricted.

ନିର୍ଯ୍ୟା(ର୍ଯ୍ୟ)ଣ—ସଂ. ବି. (ନିର୍ + ଯା ଧାତୁ = ଯିବା + ଭାବ. ଅନ)—
Nirjā(rjyē)ṇa ୧ । ନିର୍ଗମନ; ବହିର୍ଗମନ—
1. Setting out; going forth.
୨ । ନିଷ୍କ୍ରମଣ; ନିଃସରଣ; ପ୍ରସ୍ଥାନ—2. Departure.
୩ । ଲୋପ ହେବା—3. Vanishing.
୪ । ନିବାଶ; ମୁକ୍ତି—4. Emancipation, beatitude.
୫ । ପ୍ରାଣବାୟୁର ଦେହ ପରିତ୍ୟାଗ; ମୃତ୍ୟୁ—5. Death.
୬ । (+ଅଧିକରଣ. ଅନ)—ପଶୁର ପୃଷ୍ଠାସନ; ଜିନ୍—
6. Saddle.
୭ । ଗଜାପାଙ୍ଗ; ହସ୍ତୀର ଚକ୍ଷୁ କୋଣର ପ୍ରାନ୍ତ—
7. The outer corner of an elephant's eye.
୮ । (+କରଣ. ଅନ) ପଶୁର ପାଦ ବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ—
8. Rope for tying the feet of animals.
୯ । ଗଦି—9. Pad; cushion.

ନିର୍ଯା(ର୍ଯ୍ୟା)ତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଯା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ନିର୍ଗତ;
Nirjā(rjyā)ta ବହିର୍ଗତ—1. Gone forth; gone out; started; departed.
୨ । ନିଃସାରିତ—2. Extracted.
୩ । ଅପସାରିତ—3 Expelled.
୪ । ଲୁପ୍ତ—4 Vanished.
୫ । ମୃତ—5. Deceased.

ନିର୍ଯା(ର୍ଯ୍ୟା)ତନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଯତ୍ ଧାତୁ=ଣିଜନ୍ତ; ଯାତ ଧାତୁ+
Nirjā(rjyā)tana ଭାବ. ଅନ,—୧ । ପ୍ରତିଶୋଧ; ପ୍ରତିହିଂସା; ବୈର ଶୁଦ୍ଧି—1. Revenge; requital.
୨ । ନିଗ୍ରହ—2. Persecution.
୩ । ମାରଣ; ବଧ—3. Slaughter.
୪ । ପ୍ରହାର—4. Beating.
୫ । ଦାନ—5. Gift; donation.
୬ । ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ—6. Redelivery.
୭ । ପୁନଃ ସ୍ଥାପନ—7. Replacing.
୮ । ଋଣ ପରିଶୋଧ—
8. Repayment of a loan; liquidation.
୯ । ଅର୍ଥଦାନ—9. Payment.
୧୦ । ବହିଷ୍କରଣ—10. Removal.
୧୧ । ତ୍ୟାଗ—
11. Abandonment; renunciation.

ନିର୍ଯା(ର୍ଯ୍ୟା)ମ—ସଂ. ବି.—(ନିର୍+ଯମ୍ ଧାତୁ=ନିବୃତ୍ତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Nirjā(rjyā)ma ଅ)—ପୋତବାହ; ନାବିକ—Sailor.

ନିର୍ଯା(ର୍ଯ୍ୟା)ସ—ସଂ ବି. (ନିର୍+ଯସ୍ ଧାତୁ=ଚେଷ୍ଟା କରିବା+କର୍ମ.ଅ)—
Nirjā(rjyā)sa ୧ । କ୍ଷରଣ; ନିସ୍ୟନ୍ଦ—1. Exudation; infusion; oozing of juice.
୨ । ପାଚନ; କ୍ୱାଥ—2. Decoction; solution.
୩ । ଅଠା—3. Gum; resin.
୪ । ଗଛର ରସ—4. Juice; sap.
୫ । ଗୂଢ଼ାର୍ଥ—5. Implied or secret meaning.
୬ । ସାର ମର୍ମ—6. Purport.
୭ । ନିଶ୍ଚୟ; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—7. Final decision.

ନିଯାଶ ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଠିକ୍; ସତ୍ୟ—
ନିଜାସ 1. True; correct.
୨ । ସୁଦୃଢ଼—2. Firm.
୩ । କଠିନ—3. Hard; harsh.
୪ । ସ୍ପଷ୍ଟ—4. Plain; clear; positive.
୬ । ନିଶ୍ଚିତ—6. Certain; conclusive.

ନିର୍ଯ (ର୍ଯ୍ୟ)ହ—ସଂ. ବି.—୧ । ଗବାକ୍ଷ—
Nirju(jyu)ha 1. Latticed window.
୨ । ଦ୍ୱାର—2. Door.
୩ । ମୁକୁଟ; ପାଗ—3. Crown; turban.

ନିର୍ଲକ୍ଷ—ଦେ. ବିଣ.—ଅନିଶ୍ଚିତ—
Nirlaksha Indefinite.
ଦେ. ବି. ବେଖାତିର; ଅନାସ୍ଥା—Disregard.

ନିର୍ଲକ୍ଷଣ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଲକ୍ଷଣ)—
Nirlashaṇa ୧ । ସୁଲକ୍ଷଣଶୂନ୍ୟ; ଅଲକ୍ଷଣ—1 Without any auspicious sign.
(ନିର୍ଲକ୍ଷଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଅଲକ୍ଷିତ—2. Unmarked.

ନିର୍ଲଜ୍ଜ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଲଜ୍ଜା)—୧ । ଲଜ୍ଜାଶୂନ୍ୟ—
Nirlajja 1. Shameless; impudent; brazenfaced.
(ନିର୍ଲଜ୍ଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମାନନାଶୂନ୍ୟ; ଅମାନିଆ—2. Immodest.
୩ । ଅଶ୍ଳୀଳ—3. Indecent.

ନିର୍ଲଜ୍ଜତା—ସଂ. ବି. (ନିର୍ଲଜ୍ଜ+ଭାବ. ତା)—୧ । ଲଜ୍ଜାଶୂନ୍ୟତା—
Nirlajjatā 1. Impudence; shamelessness.
(ନିର୍ଲଜ୍ଜତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଶ୍ଳୀଳତା—2. Indecency.

ନିର୍ଲିପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଲିପ୍. ଧାତୁ=ଲେପନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nirlipta ୧ । ନିଃସମ୍ପର୍କ; ସମ୍ବନ୍ଧଶୂନ୍ୟ—8. Unconnected; unrelated; unconcerned.
୨ । ଅନାସକ୍ତ—2. Indifferent; unattached.
୩ । ପ୍ରଲେପଶୂନ୍ୟ—3. Unanointed; unsmeared.
୪ । ସ୍ୱାଧୀନ; ମୁକ୍ତ—4. Freed; liberated.
୫ । ନିର୍ମଳ—5. Undefiled; stainless.
୬ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର—6. Separate.
୭ । ରାଗ ଦ୍ୱେଷ ଆଦିରୁ ମୁକ୍ତ—7. Free from passions.

ନିର୍ଲିପ୍ସା—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଲିପ୍ସା)—ଶ୍ରୁଦ୍ଧାଶୂନ୍ୟ; ନିସ୍ପୃହ—
Nirlipsa Free from desire; indifferent.
(ନିର୍ଲିପ୍ସା—ସ୍ତ୍ରୀ; ନିର୍ଲିପ୍ସତା—ବି)

ନିର୍ଲିପ୍ସୁ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଲିପ୍ସୁ)—୧ । ଲୋଭଶୂନ୍ୟ—
Nirlipsu 1. Not covetuous.
୨ । ଅନିଚ୍ଛୁକ—2. Unwilling.
୩ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—3. Contented.

ନିର୍ଲୁବ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ନିର୍+ଲୁବ୍ଧ)—ନିର୍ଲୋଭ—
Nirlubdha Not covetuous.
(ନିର୍ଲୁବ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ; ନିର୍ଲୁବ୍ଧତା—ବି)—

ନିର୍ଲେଖନ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ଲେଖନ)—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଉପରୁ
Nirlekhana ମଳ ଘଷିବା—1 Scraping off of dirt from a thing.
୨ । ଘଷାଲୁ ଯନ୍ତ୍ର—2. Scraping instrument.

ନିର୍ଲେପ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଲେପ)—
Nirlepa ୧ । ନିର୍ମଳ; କଳଙ୍କଶୂନ୍ୟ—1. Spotless; stainless
୨ । ନିର୍ଲିପ୍ତ—2. Unconcerned.
୩ । ତୈଳ ବା ଚର୍ବିରୁ ମୁକ୍ତ—3. Free from greasy or oily matter.

୪ । ଲିପ୍ତ—4. Anointed.
୫ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର—5. Separate.
୬ । ପାପଶୂନ୍ୟ—6. Sinless.
୭ । ଲେପନଶୂନ୍ୟ—7. Unsmeared.
ବ—୧ । ସମ୍ବନ୍ଧଶୂନ୍ୟତା—1. Unconcern; want of connection; indifference.
୨ । ମୁନି; ସାଧୁ—2. A sage; a saint.

ନିର୍ଲୋଡ଼ିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ଲୋଡ଼ିତ)—୧ । ସମାଲୋଚିତ—
Nirlordita 1. Criticised.
୨ । ସମ୍ୟକ୍ ବିବେଚିତ—2. Well considered.
୩ । ତଦନ୍ତ କରା ଯାଇଥିବା—3. Investigated.

ନିର୍ଲୋଭ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଲୋଭ)—
Nirlobha ୧ । ଲୋଭଶୂନ୍ୟ—1. Uncovetuous; free
(ନିର୍ଲୋଭା - ସ୍ତ୍ରୀ) from covetuousness or avarice.
୨ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—2. Contented.
ବ—ସନ୍ତୋଷ; ତୁଷ୍ଟି—Contentment.

ନିର୍ଲୋଭୀ—ଦେ ବିଣ. (ସଂ. ନିର୍ଲୋଭ)—ଲୋଭଶୂନ୍ୟ—
Nirlobhī Free from avarice.
ନିର୍ଲୋଭୀ ନିଲୋଭୀ

ନିର୍ଲୋମ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ଲୋମନ୍)—
Nirloma ୧ । ଲୋମଶୂନ୍ୟ—1. Furless; devoid of
(ନିର୍ଲୋମା—ସ୍ତ୍ରୀ) furs or downs.
୨ । ମାଖୁନା; ଟାଙ୍ଗରା; କ୍ଲେଶଶୂନ୍ୟ—
2. Hairless; bald.

ନିର୍ସା—ପ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ନୀରସ)—ନିରସା (ଦେଖ)
Nirsā ନିରସା; **ନିରସା** Nirasā (See)

ନିର୍ହରଣ—ସଂ. ବି. (ନିର୍=ନିଃଶେଷ ରୂପେ+ହରଣ)—
Nirharaṇa ୧ । ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟ ଶବକୁ ଘରୁ ବାହାର କରି ନେବା—
1. Carrying a dead body out of the house for cremation.
୨ । ନିଷ୍କାସନ—2. Bringing out.
୩ । ଶବ ଦାହ—3. Cremation.

ନିର୍ହାର—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ହୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Nirhāra ୧ । ବହିଷ୍କରଣ—1. Bringing out.
୨ । ଉତ୍ପାଟନ—2. Taking out by the root.
୩ । ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟ ଶବ ବହିଷ୍କରଣ—
3. Bringing out a dead body of the house for cremation.
୪ । ମୂଳୋତ୍ପାଟନ—4. Eradication.
୫ । ଶବଦାହ—5. Cremation.
୬ । ଅଗ୍ନିଦାହ—6. Combustion; burning.
୭ । ବିବ ଶଲ୍ୟାଦି ଶରୀରରୁ ବାହାର କରିବା—
7. Extraction of arrow etc. pierced into the body.
୮ । ଯଥେଷ୍ଟ ବିନିଯୋଗ—
8 Sufficient application.
୯ । ମଳ ମୂତ୍ରାଦି ତ୍ୟାଗ—9. Answering the calls of nature; discharge of refuse matters from the body.
୧୦ । ବହୁ ଦୂର ପ୍ରସାରିତ ସୁଗନ୍ଧ—
10. A far diffused fragrance.
୧୧ । ସମ୍ପତ୍ତି—11. Wealth.

ନିର୍ହାରକ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Nirhāraka ୧ । ବହୁ ଦୂରବ୍ୟାପକ ଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ—
(ନିର୍ହାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. With fragrance diffused far.
୨ । ନିର୍ହରଣକର୍ତ୍ତା; ଯେ ବାହାର କରେ—
2. Extracting; bringing out; drawing out.
୩ । ମଡ଼ାସାଙ୍ଗିଆ; ଶବବାହକ—
3 Carrying the dead body.
୪ । ଶବଦାହକ—4. Cremating.
୫ । ଧନୀ—5 Wealthy.
୬ । ଅପହାରକ—6. Stealing.

ନିର୍ହାରୀ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧କ)—
Nirhārī ନିର୍ହାରକ (ଦେଖ)
(ନିର୍ହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Nirhāraka (See)

ନିର୍ହୃତ—ସଂ. ବିଣ. (ନିର୍+ହୃତ)—
Nirhṛuta ୧ । ଅପହୃତ—1 Stolen.
୨ । ଉଦ୍ଧୃତ—2. Extracted.

ନିର୍ହେତୁକ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିର୍+ହେତୁ+କ)—
Nirhetuka ଅହେତୁକ; ଅକାରଣ; ବୃଥା—
(ନିର୍ହେତୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Without cause or reason.

ନିର୍ହ୍ରାଦ—ସଂ. ବି. (ନିର୍+ହ୍ରଦ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—
Nirhrāda ନିନାଦ; ଧ୍ୱନି—Sound.
ଉଠେ - ନିର୍ହ୍ରାଦ କର୍ଣ୍ଣ ବଧିର ବିବାସ । ରଥାଳାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।

ନିଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ବହୁ କଷ୍ଟରେ ବୁଝି ପାରିବା—
Nil (root) To understand with difficulty.

ନିଲ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ବିଭୀଷଣର ମନ୍ତ୍ରୀ, ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—
Nila Name of a demon.
[ଦ୍ର—ଏ ମାଲୀ ରାକ୍ଷସ ଓ ବସୁଦା ରାକ୍ଷସୀର ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ନିଲକ୍ଷଣ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ନିର୍ଲକ୍ଷଣ)—୧ । ସୁଲକ୍ଷଣହୀନ—
Nilakshaṇa 1. Having no auspicious sign.
(ନିଲକ୍ଷଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) ନିଲକ୍ଷଣୀ ପାଇଁ ବିଷ୍ଣୁ ଏତେ ବୃଷ୍ଟ ସହ୍ୟ—
(ନିଲକ୍ଷଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଦରୀଚରିତ୍ରାମଣି ।
୨ । ଅଲକ୍ଷଣା; ମନ୍ଦ ଆଚରଣବିଶିଷ୍ଟ—
2. Having bad or cursed habits.
ମୁଁ ସ୍ତ୍ରୀକ ନିଲକ୍ଷଣୀ ମଲ,
ତୋତେ ଏକାକୀ ଛାଡ଼ି ଗଲି—ବନବାସ. ଦାର୍ଦ୍ଧକାଭକ୍ତ ।

୩ । କୁତ୍ସିତ—3 Bad; evil.

୪ । ହୀନ; ତୁଚ୍ଛ—4. Mean; low.

ନିଲଜ(ଜ୍ଜ)—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିର୍ଲଜ୍ଜ)—ନିର୍ଲଜ୍ଜ (ଦେଖ)
Nilaj(jja) Nirlajja (See)

ନିଲାଜ ନିଲଜ ଜସ୍ୱନ୍ତ ଜସ୍ୱତ ଗର ନିଲଜ ଭାଙ୍କୁଣି—ପ୍ରାଚୀ, ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

(ନିଲଜା, ନିଲଜଆ, ନିଲଜ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ନିଲଜୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଲଜପଣ—ଦେ. ବି—ଲଜ୍ଜାହୀନତା—
Nilajapaṇa Shameless-ness.

ନିଲାଜପନା ତଥାପି ନିଲଜପଣେ ପୂଛଇ ମୁହଁ—ପ୍ରାଚୀ, ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ନିଲଜଇ (ନିଲଜପଣିଆ[ଆଁ]—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଲଠା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ନିର୍ଲଜ୍ଜ) (ଗାଳିବିଶେଷ)—
Nilaṭhā ଅଲଜ୍ଜୁକ; ଲଜ୍ଜାହୀନ—Shameless.
(ନିଲଠିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ନିଲଠୀ, ନିଲଠେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଲଠାପଣିଆ(ଆଁ) ଦେ. ବି—ଲଜ୍ଜାହୀନତା—
Nilaṭhāpaṇiā(āñ) Shameless-ness.
(ନିଲଠାପଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) କରଣ ଘର ବୋଲି ଝଥକୁ ଏହୁଡ଼ି ବିଦ
ଘରେ ଉଣିବା ସେଇଟା ନିହାତି ନିଲଠାପଣିଆ—
ଫକୀରମୋହନ, ଗଳ୍ପ ।

ନିଲ(ଲ)ୟ—ସଂ. ବି. (ନି=ମଧ୍ୟରେ+ଲୀ ଧାତୁ=ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା; ଲୀନ ହେବା+ଅଧିକରଣେ. ଅ)—
Nil(la)ya

୧ । ନିକେତନ; ଗୃହ—1. House; habitation; habitat; dwelling; abode.

କାଣ୍ଡ ଏ ନିଲୟ ନିରୟେ ଯିବ ବୁଡ଼—ଭୀଷ୍ମସଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୨ । (ନି+ଲୟ) ନିଃଶେଷ ଲୟ; ଅଦର୍ଶନ—
2. Disappearance; the state of being out of sight.

୩ । ଆଧାର—3. Receptacle.

୪ । ବିଶ୍ରାମ ନେବାର ସ୍ଥାନ—
4. A resting place (M. W.).

୫ । ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ବସା—5. Lair; nest; den

୬ । ଲୁଚିବାର ସ୍ଥାନ—6. A hiding place.

ନିଲ(ଲ)ୟନ—ସଂ. ବି. (ନି=ମଧ୍ୟରେ+ଲୀ ଧାତୁ=ଲୀନ ହେବା+ଅଧି. ଅନ)—୧ । ନିବାସ—
Nil(la)yana 1. Habitation; abode.

୨ । (+ଭାବ ଅନ) ନାଶ; ବିଲୟ—
2. Annihilation; perdition; ruin.

୩ । ଶୋଷଣ—3. Imbibing; sucking.

୪ । ମୋକ୍ଷ—4. Final beatitude.

୫ । ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରୁ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇବା; (ପକ୍ଷୀ) ତଳେ ବସିବା—
5. Settling down; alighting in or on (said of a bird). (M.W.)

୬ । ଲୁଚିବାର ସ୍ଥାନ—6. Hiding place. (M W.)

ନିଲା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି.—୧ । (ସଂ. ଲୀଲା)—ଲୀଳା (ଦେଖ)
Nilā 1. Līlā (See)

୨ । (ସଂ. ନୀଲ)—ନୀଳା (ଦେଖ)—2. Nīlā (See)

୩ । ନୀଳମଣି ନାମକ ପୁରୁଷ ବା ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକନାମ—
3. A name for calling a male or female named Nīlamaṇi.

ନିଲାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି—ନିଲେଇ (ଦେଖ)
Nilāi Nilei (See)

ନିଲାଜ୍—ପ୍ରାଦେ (ସିଂହଭୂମ) ବିଣ (ତୁଳ. ହି. ନିର୍ଲଜ)—ନିର୍ଲଜ୍ଜ—
Nilāj Shameless.

ନିଲାମ—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ନିଲାମ୍; ତୁଳ. ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. ନିଲାମ୍, ଲିଲାମ୍)—
Nilāma ପୂର୍ବରୁ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କୁ ଜଣାଇବା ପରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ

ନିଲାମ ନିଲାମ ଦିବସରେ ଓ ସ୍ଥାନରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ସମ୍ପତ୍ତିକୁ କିଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟରେ କିଣିବାକୁ ଡାକ ଦିଅନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ବିକ୍ରୟ କରିବାର ରୀତି-
Auction sale; public sale.

ବିଣ—ନିଲାମି (ଦେଖ)—Nilāmi (See).

ନିଲାମ ଅସିଦ୍ଧ—ଦେ. ବିଣ (କଚରିଆ)—ନିଲାମ ରଦ୍ (ଦେଖ)
Nilāma asiddha Nilāma rad (See).

ନିଲାମ(ମି) ଇସ୍ତି(ସ୍ତା)ହାର—ବୈଦେ.ବିଣ (ଆ) (କଚରିଆ) (ଆ. ନିଲାମ୍ +ଇସ୍ତାହାର୍)—କୌଣସି

ନିଲାମଇସ୍ତିହାର ନିଲାମଇସ୍ତାହାର ସମ୍ପତ୍ତି ନିଲାମ ହେବା ସମ୍ବନ୍ଧେ ପୂର୍ବରୁ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କୁ ନିଲାମର ତାରିଖ ଓ ସର୍ତ୍ତ ଓ ସ୍ଥାନ ଆଦି ଜଣାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରକାଶିତ ବିଜ୍ଞାପନ—Proclamation for sale by auction of a certain property.

ନିଲାମ ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (କଚରିଆ)—ଆପଣାର ପ୍ରାପ୍ୟ ଆଦାୟ

ନିଲାମେ ଉଠାନ ନିଲାମପରଚଢ଼ାନା ସମ୍ପତ୍ତି ନିଲାମ ହେବାର ଉପାୟ କରିବା—To bring another's property to auction.

ନିଲାମରେ ଉଠା(ଠେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ନିଲାମରେ ଆଣିବା }

ନିଲାମ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରିଆ)—(କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି) ନିଲାମରେ ବିକ୍ରି କରାଯିବା ନିମନ୍ତେ ବିଜ୍ଞାପିତ ହେବା—

ନିଲାମ ଉଠା (any property) To be advertised

ନିଲାମପର ଚଢ଼ନା for being sold by auction.

(ନିଲାମରେ ଉଠିବା; ନିଲାମରେ ଆସିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଲାମ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରିଆ)—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନିଲାମ

ନିଲାମ କରା ନିଲାମ କରନା ରୀତିରେ ବିକ୍ରୟ କରିବା—To sell a property by auction.

(ନିଲାମ କରାଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ)

ନିଲାମ କାଏମ—ବୈଦେ. ବି. (କଚରିଆ) (ଆ. ନିଲାମ୍+ଫା. କାଏମ୍)—

ନିଲାମ କାୟେମ ନିଲାମ ହୋଇଥିବା ସମ୍ପତ୍ତିର ନିଲାମ ଡାକ ହେବା ପରେ ନିଲାମ ଖରିଦଦାର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ

ନିଲାମ କାୟେମ ଜରିମନ ଦାଖଲ କଲେ ଓ ଦେଣଦାର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଟଙ୍କା ଦାଖଲ ନ କଲେ ବା ନିଲାମ

ବିରୁଦ୍ଧରେ କୌଣସି ଆପତ୍ତି ଦାଏର ହୋଇ ତାହା ବିଚାର ହେବା ପରେ ଆପତ୍ତି ନାମଞ୍ଜୁର ହେଲେ ନିଲାମ ଖରିଦଦାର ଉକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିର ନ୍ୟାୟ୍ୟ ମାଲିକ ହେବା ବିଷୟ ଅଦାଲତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେବା—

Confirmation of an auction sale.

ନିଲାମ କୋରଖ(ଖି)— ବୈଦେ. ବି. (କଚରିଆ) (ଆ. ନିଲାମ୍ ଓ
Nilāma korakha(khi) ତୁର୍କୀ. କୁର୍ଖ୍)—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି
ନିଲାମକ୍ରୋକ ନିଲାମଦ୍ୱାରା ବିକ୍ରି ହେବ ଓ ନିଲାମ ପୂର୍ବରୁ ତାହା ଅନ୍ୟ
ନିଲାମ କୁର୍ଖ କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଖରିଦ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ସର୍ବ-
ସାଧାରଣଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେବା—

Attachment of a property pending its auction sale.

ନିଲାମ ଖତମ—ବୈଦେ. ବି. (କଚରିଆ) (ଆ. ନିଲାମ୍ ଓ ଫା. ଖତମ୍)—
Nilāma khatama ପ୍ରକାଶ୍ୟ ନିଲାମରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଜରିମାନାରେ
ନିଲାମ ଖତମ ଖରିଦ କରିବା ପାଇଁ ଗ୍ରହଣେଚ୍ଛୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ଗୃହୀତ
ନିଲାମ ଖତ୍ମ ହେବା—The acceptance of the highest bid by the auctioning authority.

ନିଲାମ ଖରିଦ(ଦି)—ବୈଦେ. ବି. (କଚରିଆ) (ଆ. ନିଲାମ ଓ ଫା.
Nilāma kharida(di) ଖରିଦ୍)—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନିଲାମ
ନିଲାମ ଖରିଦ ଖରିଦରେ କିଣିବା—
ନିଲାମ ଖରୀଦ Auction-purchase.
(ନିଲାମ ଖରିଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଣ—ନିଲାମ ଖରିଦରେ କିଣା
ଯାଇଥିବା (ସମ୍ପତ୍ତି)—Purchased at auction.

ନିଲାମ ଖରିଦଦାର—ବୈଦେ. ବିଣ. (କଚରିଆ) (ଆ. ନିଲାମ୍ ଓ ଫା.
Nilāma kharidadāra ଖରିଦ୍ଦାର୍)—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ
ନିଲାମ ଖରିଦଦାର ନିଲାମ ଖରିଦରେ କିଣିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
ନିଲାମ ଖରିଦ୍ଦାର Auction purchaser.
(ନିଲାମ ଖରିଦାର —ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଲାମ(ମି) ଜରିମାନା—ବୈଦେ. ବି. (କଚରିଆ) (ଆ. ନିଲାମ ଓ ଆ.
Nilāma(mi) jarasamana ଜରିମାନ୍)—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିର
ନିଲାମ ଜରିମାନ ନିଲାମ ଖରିଦରେ ସ୍ୱୀକୃତ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟ—
ନିଲାମ ଜରିମାନ The highest price of a thing sold by auction.

ନିଲାମ ଡାକ—ଦେ. ବି. (କଚରିଆ)—୧ । ନିଲାମ ସମୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ
Nilāma ḍāka ଗ୍ରହଣେଚ୍ଛୁ ଯେତେ ଟଙ୍କାରେ ଉକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ
ନିଲାମ ଡାକ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ତାହା ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ
ନିଲାମକୀ ବୋଲୀ ପ୍ରକାଶ କରିବା—1. A purchaser's
(ନିଲାମ ଡାକରା—ଅନ୍ୟରୂପ) bidding at an auction sale.

୨ । କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି ପ୍ରକାଶ୍ୟ ନିଲାମ ହେଉଥିବା ବିଷୟ ନିଲାମ ସ୍ଥଳରେ ପିଆଦା ଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ପ୍ରକଟନ—

2. The peon's announcement at the place of auction that a particular property is going to be auctioned.

ନିଲାମ ଡାକିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରିଆ)—ନିଲାମ ସମୟରେ ଉପସ୍ଥିତ
Nilāma ḍākibā ହୋଇ (ଗ୍ରହଣେଚ୍ଛୁ) ଇପ୍ସିତ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରକାଶ
ନିଲାମ ଡାକା କରିବା—(a bidder). To bid at an auction.
ନିଲାମକୀ ବୋଲୀ ବୋଲନା [ଦ୍ର—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି ପ୍ରକାଶ୍ୟ ନିଲାମ ହେଉଥିବା ସ୍ଥଳରେ ହାକିମଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଜଣେ ପିଆଦା ଉଚ୍ଚୈଃ-ସ୍ୱରରେ ନିଲାମ ହେଉଥିବା ସମ୍ପତ୍ତିର ନାମ ଓ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣ ଏବଂ ସରକାରୀ ଡାକ (ଅର୍ଥାତ୍ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଉକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି କେତେ ମୂଲ୍ୟରେ ଗୃହୀତ ହେବ ତହିଁର ପରିମାଣର ଉଲ୍ଲେଖ) କହେ । ଏହା ଶୁଣି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଗ୍ରହଣେଚ୍ଛୁମାନେ କିଏ କେତେ ମୂଲ୍ୟରେ ନେବେ ତାହା, ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଗ୍ରହଣେଚ୍ଛୁମାନଙ୍କ ନିଲାମ ଡାକରେ ଯେଉଁ ଲୋକର ଡାକ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବେଶି ମୂଲ୍ୟରେ କିଣିବାକୁ ଡାକ ଦିଏ ତାହା ନାମରେ ନିଲାମ ଖତମ ହୁଏ; ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ନିଲାମ ଖରିଦଦାର ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ହୁଏ ଓ ତାହାଠାରୁ ନିଲାମ ଜରିମାନା ନିଆ ଯାଇ ତାକୁ ନିଲାମ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଦଖଲ ଦିଆଯାଏ ।]

ନିଲାମଦାର—ବୈଦେ ବିଣ. (କଚରିଆ) (ଆ. ନିଲାମ ଓ ଫା. ଦାର୍)—
Nilāmadār ୧ । ନିଲାମ ଖରିଦଦାର (ଦେଖ)
ନିଲାମଦାର 1. Nilāma kharidadāra (See)
ନିଲାମଦ୍ଦାର ୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନିଲାମ ରୀତିରେ ବିକ୍ରୟ କରେ—2. Auctioneer.

୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣାର ପ୍ରାପ୍ୟ ପାଇବା ପାଇଁ ଦେଣଦାରର ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନିଲାମ ଉଠାଏ—

3. One who brings the property of his debtor to auction sale to satisfy his dues.

ନିଲାମ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରିଆ)—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନିଲାମ
Nilāma dharibā ସମୟରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଦରରେ କ୍ରୟ କରିବା—
ନିଲାମେ ଧରା To purchase a property at
ନିଲାମ ଧରନା an auction sale.
(ନିଲାମରେ ଧରିବା; ନିଲାମରେ ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଲାମ ନା(ଲା)ଟବନ୍ଦୀ—ବୈଦେ. ବି. (କଚରିଆ) (ଆ. ନିଲାମ; ଇଂ.
Nilāma nā(lā)ṭabandi ଲଟ୍+ଫା. ବନ୍ଦୀ)—ଏକାଧିକଲଟ
ନିଲାମ ଲାଟବନ୍ଦୀ ବା ଦଫାରେ ବିକ୍ରୟ କରି ଥରକେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ
ନିଲାମ ନାଟବନ୍ଦୀ ଲଟ୍ ବାବଦ୍ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନିଲାମ କରାଇବାର ରୀତି—
Auction sale of properties by serial lots.

ନିଲାମ ବନ୍ଦ—ଦେ. ବି. (କଚରିଆ)—ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟରେ କୌଣସି
Nilāma banda ସମ୍ପତ୍ତି ନିଲାମ ହେବା ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ବୈଧ
ନିଲାମ ବନ୍ଦ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ବା ଉଚ୍ଚତର ଅଦାଲତଙ୍କ ଆଦେଶରେ
ନିଲାମ ବନ୍ଦ ନିଲାମ ସ୍ଥଗିତ ହେବା—The stay of an auction sale.

(ନିଲାମ ସ୍ଥଗିତ, ନିଲାମ ରହିତ, ନିଲାମ ଥକିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଲାମ ରଦ୍ ଦ—ବୈଦେ.ବିଣ.(କଚରିଆ)—(ଆ. ନିଲାମ୍+ରଦ୍
Nilāma rada(dda) ନିଲାମ ରୀତି ଦ୍ୱାରା ବିକ୍ରି ହୋଇଥିବା ସମ୍ପତ୍ତିର
ନିଲାମ ରଦ୍ଦ ବିକ୍ରୟ ମକଦ୍ଦମା ଦ୍ୱାରା ବା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଦେୟ

ନିଲାମ ରଦ୍ଦ ଟଙ୍କା ଦାଖଲ କରିବା ଦ୍ୱାରା ବା ଅନ୍ୟ ଆଇନସଙ୍ଗତ ଆପତ୍ତି ଯୋଗୁ ଅସିଦ୍ଧ ବା ଅବୈଧ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ (ନିଲାମ ଅସିଦ୍ଧ – ଅନ୍ୟରୂପ) ହେବା—The setting aside of an auction sale.

ନିଲାମ ସିଦ୍ଧ—ଦେ. ବି.—(କଟରିଆ) (ଆ. ନିଲାମ + ସଂ. ସିଦ୍ଧ)—ନିଲାମ
Nilāmasiddha ହେବା ପରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ
ନିଲାମ ସିଦ୍ଧ ନିଲାମ ରଦ କରି ନ ଗଲେ ଉକ୍ତ ନିଲାମ ସିଦ୍ଧ ବା
ନିଲାମ ସିଦ୍ଧ ସ୍ଥିରୀକୃତ ହେବାର ଆଦେଶ—Confirmation of an auction sale.

ନିଲାମ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—(କଟରିଆ) (କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି) ନିଲାମଦ୍ୱାରା
Nilāma hebā ବିକ୍ରି ହେବା—To be sold by auction.
ନିଲାମ ହଓୟା **ନିଲାମ ହୋନା**

ନିଲାମି—ବୈଦେ. ବିଶ. (ଆ.)—(କଟରିଆ)—୧ । ନିଲାମ ହେବାର
Nilāmi ଯୋଗ୍ୟ—1. Auctionable.
ନିଲାମୀ ୨ । ଯାହା ନିଲାମ ହେବ—
ନିଲାମୀ 2. Going to be sold by auction.
୩ । ନିଲାମରେ କ୍ରୀତ ବା ବିକ୍ରୀତ—
3. Purchased or sold at auction.
୪ । ନିଲାମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—4. Relating to auction sale.
ବି.—ନିଲାମ (ଦେଖ)—Nilāma (See)

ନିଲା(ଲା)ୟ—ସଂ. ବି. (ନି + ଲୀ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନ—
Nilā(lā)ya A place of refuge (M.W.).

ନିଲା(ଲା)ୟନ—ସଂ. ବି. (ନି + ଲୀ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ନିଜେ
Nilā(lā)yana ଲୁଚିବା—1. Hiding one's self. (M.W.)
୨ । ଲୁଚୁକାଳି ଖେଳ—
2. Playing at hide and seek.

ନିଲିଚ୍ଛ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ଖାସୀ; ପୁଂସ୍ତ୍ୱ ନଷ୍ଟ କରି ଯାଇ ଥିବା
Nilichha ଛେଳି ବା ମେଣ୍ଢା (ନନେ)—
Castrated goat or sheep.

ନିଲିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ନିନାଦିତ)—୧ । ନିନାଦିତ ହେବା; ଅମୁକ
Nilibā (ରବ) ପରି ଶୁଣା ଯିବା—To be heard (as a sound); to seem like (some sound).

ସେ କାଳରେ ଏକା ଶୁଭ୍ର କାଣ୍ଡ ରଡ଼,
ନିଲିଲ ଭଜନ ଦ୍ରୁତ୍ୟ ଘଡ଼ଘଡ଼ । କୃଷ୍ଣକିଙ୍କର. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ନିଲିମ୍ପ—ସଂ. ବି. (ନି = ଉପରେ ବା ଉପରେ + ଲିମ୍ପ୍ ଧାତୁ = ଲେପନ
Nilimpa କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଦେବତା—1. Deity.
୨ । ମରୁତ ଦେବତାଗଣ—
2 A troop of Marut Deitie so (M. W.)

ନିଲିମ୍ପ ନିର୍ଝରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନିଲିମ୍ପ + ନିର୍ଝର + ଈ)—ଗଙ୍ଗା; ଭାଗୀରଥୀ;
Nilimpa nirjharī ଦେବ ନଦୀ—The Ganges.

ନିଲିମ୍ପା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିଲିମ୍ପ + ଆ)—୧ । ଗାଈ; ଗାଈ—
Nilimpā 1. Cow.
(ନିଲିମ୍ପିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୁଗ୍ଧ ଭାଣ୍ଡ—
2. A milk pail. (M. W.)

ନିଲୀନ—ସଂ. ବିଶ. (ନି + ଲୀ ଧାତୁ = ଲୟ ପ୍ରାପ୍ତହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)
Nilīna ୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଶି ଯିବା ବା ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇ
(ନିଲୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଥିବା; ବିଲୀନ—1. Dissolved; fused into; absorbed.
୨ । ସଂଲଗ୍ନ; ଲଗ୍ନ—
2. Stuck together; clinging to.
୩ । ବେଷ୍ଟିତ—3. Encompassed; wrapped up.
୪ । ଜଡ଼ିତ—4. Embraced; entwined.
୫ । ନିମଗ୍ନ—5. Immersed; plunged; drowned.
୬ । ବିନଷ୍ଟ—6. Destroyed; annihilated.
୭ । ଲୁପ୍ତ—7. Disappeared.
୮ । ଅବସ୍ଥିତ—8. Situated.
୯ । ପରିବର୍ତ୍ତିତ—9 Changed; transformed.
୧୦ । ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତ—10. Having attained salvation or final beatitude.
୧୧ । ଲୁକ୍କାୟିତ—11. Hidden in.
୧୨ । ନିରତ—12. Quite intent upon; devoted to (M. W.).
୧୩ । ଆଶ୍ରିତ—Resorted to.

ନିଲୀୟମାନ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ନି + ଲୀ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଶାନଚ)—ଲୁଚି
Nilīyamāna ରହିଥିବା——Hiding; lying concealed
(ନିଲୀୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) in. (M.W.)

ନିଲେଇ—ଗ୍ରା. ବି. ପୁଂ.—(ଆଦରାର୍ଥକ) ନୀଲମଣି ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ
Nilei ନାମ—A nama for calling a male named
(ନିଲ, ନିଲୀ, ନିଲୁ, ନିଲାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) Nilamani.
(ନିଲା – ଅନାଦରାର୍ଥକ ରୂପ)

ନିଶ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ. —ଚିନ୍ତା କରିବା—
Niś (root) To think over.

ନିଶ୍—ସଂ. ବି.—(ନିଶ୍ ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ. କ୍ୱିପ୍)—୧ । ରାତ୍ରି; ନିଶା—
Niś 1. The night.
୨ । ହଳଦୀ—2. Turmeric.
୩ । ମେଷାଦି ରାଶି—3. Zodiacal sign.

ନିଶ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଶ୍ମଶ୍ରୁ)—
Nisa ୧ । ମୁଣ୍ଡ; ଉପରଓଠର ଉପର ଭାଗରେ ବଢ଼ିବା
ଗୋଁପ, ଗୋଁଫ୍ ବିରଳ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଲୋମ—1. Mustache.
ମୁଁଛ ଦୁଇ କରେ ଅଙ୍ଗୁଳି ଦେଲେ ଥରେ ନଶ ।
କୃଷ୍ଣକିଙ୍କର, ମହାଭାରତ, ବନ ।

[ଦ୍ର– ନାକ ତଳେ ଉପରଓଠର ଦୁଇ ପାଖର ନିଶକୁ 'ଦୁଇ ପଟା' ନିଶ ବୋଲାଯାଏ । ଆମ ଦେଶରେ ନିଶ ରଖିବା ଓ ନିଶ ମୋଡ଼ିବା ବୀରତ୍ୱର ପରିଚାୟକ ଅଟେ ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ଷତ୍ରିୟ—2. (figurative) The caste of the Kshatriyas.

ନିଶ ଆଉଁସିବା— ଦେ. କ୍ରି—ନିଶରେ ହାତ ପକାଇବା; ନିଶକୁ ହାତରେ
Nisa āuñsibā ସାଉଁଳିବା—To stroke or trim
ଗୋଁପେ ତା ଦେଓୟା one's mustaches.
मूँछोंपर तावदेना ଏଣ୍ଟ କର୍ଣ୍ଣ ନିଶ ଥରଁସି ଗାହାଉଲେ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ, ବନ ।

[ଦ୍ର—ଲୋକେ ବୀରତ୍ୱର ଆସ୍ଫାଳନ କରିବା ସମୟରେ ନିଶକୁ ଆଉଁସନ୍ତି ।]

ନିଶଙ୍କ— ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. ନିଃଶଙ୍କ) - ୧ । ନିର୍ଭୀକ—
Nisaṅka 1. Fearless; dauntless.
ନିଶଙ୍କ ୨ । ଆଶଙ୍କାହୀନ—2. Having no appre-
निशङ्क hension.
୩ । ଅସମସାହସିକ—3. Foolhardy.

ନିଶଙ୍କ ପଲୀ(ଲ୍ଲୀ) - ଦେ. ବିଶ—ନିଶଙ୍କ ୩ (ଦେଖ)
Nisaṅka palī(llī) Nisaṅka 3 (See)

ନିଶଙ୍କ ପହରାଜ—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି—ଯାଜପୁରର କୁଳୀନ
Nisaṅka paharāja ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଂଶବିଶେଷ—
Name of a family of respectable Brāhmaṇas in Jajpur.

ନିଶଙ୍କ ରାୟ ରାଣୀ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—
Nisaṅka rāya rāṇī ପୁରାତନ ଓଡ଼ିଆ ନାରୀ କବିବିଶେଷ—
Name of a female classical Oria poet.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଞ୍ଜାମ ବୁଢ଼ାରଶିଙ୍ଗି ରାଜା ନିଶଙ୍କରାୟଙ୍କର ରାଣୀ ଥିଲେ ଓ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ବା ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଜୀବିତା ଥିଲେ । ଏ 'ପଦ୍ମାବତୀ ଅଚଳାଷ' ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ—ଭାରଣୀ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ନିଶଙ୍କା - ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିର୍+ଶଙ୍କା)—
Nisaṅkā ୧ । ଶଙ୍କା ବା ଭୟ ଶୂନ୍ୟତା—
निशङ्का 1. Fearlessness.
असंक, निशङ्का ୨ । ଆଶଙ୍କାର କାରଣର ଅନୁପସ୍ଥିତି—
2. Absence of cause for apprehension.

ନିଶ ଛାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଶ ରଖିବା (ଦେଖ)
Nisa chhārḍibā Nisa rakhibā (See)
[ନିଶ ବଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଶଠ— ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ନି+ଶଠ)—ଅକପଟ—
Nisaṭha Guileless; sincere.
(ନିଶଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. (ନାମ)—ରେବତୀଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ବଳରାମଙ୍କ ପୁତ୍ର—
Name of the son of Balarāma by his wife Rebatī.

ନିଶ ଦାଢ଼ି—ଦେ. ବି—ମୁଛ ଓ ଦାଢ଼ି—
Nisa dārḍhi Mustache and beard.
ଗୋଁପଦାଢ଼ୀ **मूँछ डाढी**

ନିଶ ପଟ(ଟା)—ଦେ. ବି—ନିଶର ଏକ ପାଖ—
Nisa paṭa(ṭā) One side of the mustaches.
ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଏ କଥା ଶୁଣି ଦୁଃଖିଲେ
ହାତରେ ନେଇ ନିଶ ପଟରେ ଘଷିଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ. ବନ ।

ନିଶ ଫୁଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗର୍ବାନ୍ୱିତ ହେବା—
Nisa phulā(le)ibā 1. (figurative) To be puffed up with pride.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେବା—
2. (figurative) To be angry.

ନିଶ ବଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଶ ରଖିବା (ଦେଖ)
Nisa bardhā(rdhe)ibā Nisa rakhibā (See)

ନିଶବଦ (ଇତ୍ୟାଦି)— ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଶ. (ସଂ. ନିଃଶବ୍ଦ)—
Nisabada (etc) ନିଶବ୍ଦ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Nisabda etc. (See)
ନିଶବଦ ହୋଇ ବସିଲେ ତହିଁ ବର୍ଷେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ନିଶବଦେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. ବିଶ—ନୀରବରେ—
Nisabade Silently; noiselessly.
ନିଶବଦେ ଫେଡ଼ି ସ୍ତୁତିଙ୍କ ଦୁଆର । ରାଧାନାଥ. ନିଦ୍ରାକେଶରୀ ।

ନିଶବ୍ଦ— ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. ନିଃଶବ୍ଦ)—
Nisabda ୧ । ନୀରବ; ଶବ୍ଦଶୂନ୍ୟ—1. Soundless; silent;
निशब्द noiseless.
सुनसान ୨ । ନିସ୍ତବ୍ଧ—2. Motionless.

ନିଶବ୍ଦ ରାତି—ଦେ. ବି (ସଂ. ନିଃଶବ୍ଦ+ରାତ୍ରି)—
Nisabda rāti ୧ । ନିସ୍ତବ୍ଧ ରାତ୍ରି; ଶବ୍ଦଶୂନ୍ୟ ରଜନୀ—
निशब्द रात 1. Dead of night; silence of night.
सुनसात रात ୨ । ଅଧରାତ୍ରି—2. Midnight.

ନିଶମନ—ସଂ. ବି. (ନି+ଶମ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=ଶମି ଧାତୁ=ଶାନ୍ତ ହେବା, ଦେଖିବା; ଶୁଣିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nisamana ନିଶାମନ (ଦେଖ)—Nisāmana (See)

ନିଶ ମୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଜର ବୀରତ୍ୱ ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ମୁଛକୁ
Nisa mordibā ଆଉଁସିବା—To trim the moustaches.
ଗୋଁଫେ ତା ଦେଓୟା ଯୁଝିବାକୁ ମନେ କଲେ ସେ ନିଶ ମୋଡ଼ି ।
मूँछो मे ताव देना କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ନିଶ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାସିକା ନିମ୍ନରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଲୋମକୁ ବଢ଼ାଇବା-
Nisa rakhibā To grow the mustaches.,
ଗୋଁପ ରାଖା **मूँछो रखना**

ନିଶରମ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଶ (ସଂ. ନିଃ+ଆ. ଶର୍ମ)—ନିର୍ଲଜ୍ଜ—
Nisarama Shameless.
बेशरम ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଯାକରେ ଯାର ଯେଉଁ କର୍ମ
बेशरम ଭାବାଦ୍ଧ ଶୁଂ ଅ ହ ବର୍ଣ୍ଣ ନିରଶମ ।
(ନିଶରମା, ନିଶର୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ) କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବସ୍ତ୍ର ।

ନିଶରେ ହାତ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଶ ମୋଡ଼ିବା (ଦେଖ)—
Nisare hāta pakā(ke)ibā Nisa mordibā (See).

ନିଶସ୍ତ୍ର(ସ୍ତ୍ର) - ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. ନିଃଶସ୍ତ୍ର)—୧ । ଶସ୍ତ୍ରହୀନ—
Nisastra(sra) 1. Unarmed; disarimed.
निशस्त्र ନିଶସ୍ତ୍ର ହୋଇ ଶସ୍ତ୍ରବାଦେ,
निशस्तर ସଂଗ୍ରାମେ ଭାଳିଲେ ସମସ୍ତେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ନିରୁପାୟ; ଉପାୟାନ୍ତର ରହିତ—
2. Having no other alternative or means.
(ଯଥା— ସେ ଲୋକକୁ ମୁଁ ଖୋଜି ଖୋଜି ନିଶସ୍ତ ହେଲିଣି ।)
୩ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼—3. Dumbfounded.
ନିଶସ୍ତ ହୋଇ ଅନାସ୍ତେ,
ଧାଇଁଲେ ଶସ୍ତ ସେନ ହସ୍ତେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।
୪ । (ସଂ. ନିରାଶ୍ରୟ) ନିରାଶ୍ରୟ—4. Helpless.

ନିଶା—ସଂ. ବି. (ନି + ଶୋ ଧାତୁ=ଅଳ୍ପ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Nisā ୧ । ରାତ୍ରି—1. Night.
୨ । ହରିଦ୍ରା; ହଳଦୀ—2. Turmeric.
୩ । ଅବସାନ; ଶେଷ—3. End.
୪ । (ଜ୍ୟୋତିଷ)— ମେଷ, ବୃଷ, ମିଥୁନ, କର୍କଟ, ଧନୁ ଓ ମକର ଲଗ୍ନ—4. (Astronomy) A particular time which is connected with the six zodiacal signs of Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Sagittarius and Capricorn.
୫ । ସ୍ୱପ୍ନ—5. A vision; dream (M.W.).

ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ନଶା)— ୧ । ଉନ୍ମାଦକାରକ ଗଞ୍ଜାଇ, ମଦ, ଅଫିମ ଆଦିର ସେବନଜନିତ ଉନ୍ମାଦନା; ମାଦକ—
ନେଶା **ନଶା** 1. Intoxication.
୨ । ନିଶା ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ଦ୍ରବ୍ୟର ଅଭ୍ୟାସ; ଅମଲ—
2. Intoxicating drug habit.
୩ । ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ—3. Intoxicating drug.

ଦେ. ବି—୧ । ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରି—1. Dead of night; midnight
୨ । ବଡ଼ ଦେଉଳର ସଦର ଦୁଆର ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ତିନି ପାଖେ ଦେଉଳର ଗାତ୍ରକୁ ଲଗାଇ ନିର୍ମାଣ କରାଯିବା ଛୋଟ ଦେଉଳ—2. Small temples attached to the three sides of a big temple, except the front door side.
୩ । ଖଣ୍ଡା ପ୍ରଭୃତିକୁ ତୀକ୍ଷ୍ଣଧାର କରିବା; ପଜାଇବା; ଶାଣ ଦେବା—3. Sharpening or whetting of swords and other weapons.
୪ । (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) ନିଶାମଣିର ଡାକ ନାମ—
4. Name for calling Nisāmaṇī.

ପ୍ରାଦେ (ଘୁମୁସର) ବି— ରେଜାଇ—Quilt.

ନିଶାକର—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଶା + କର=କିରଣ, ନିଶାରେ
Nisākara କିରଣ ଯାହାର; କିମ୍ବା ଉପପଦ; ନିଶା=ରାତ୍ରି+କୃ. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ; ନିଶାକୁ କରେ ଯେ)— ୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—
1. The moon lit. (the night maker).
୨ । କୁକୁଟ—2. The cock.
୩ । ଋଷିବିଶେଷ—3. Name of a sage.
୪ । ମହାଦେବ (ହି. ଶ.)—4. Śiba.
୫ । କର୍ପୂର—5. Camphor.

ନିଶା କାନ୍ତ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଶା + କାନ୍ତ)— ଚନ୍ଦ୍ର—
Nisā kānta The moon.

ନିଶା କେତୁ—ସଂ. ବି. (ନିଶା + କିତ୍. ଧାତୁ= ବାସ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ;
Nisā ketu କିମ୍ବା ନିଶା+ଚିତ୍ ଧାତୁ=ପୂଜା କରିବା + କର୍ମ. ଉ)
ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.

ନିଶା କ୍ଷୟ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଶା + କ୍ଷୟ)—ରାତ୍ରିର ଶେଷ—
Nisā kshaya The close of the night.

ନିଶାଖା—ଦେ. ବିଶ(ସଂ. ନିଃଶାଖ)—୧ । ଶାଖାହୀନ—
Nisākhā ୨ । ଆଶ୍ରୟହୀନ—2. Supportless; helpless.
ନିଶାଖା ୩ । ଉପାୟହୀନ—3. Resourceless.
ମଦନ ପଞ୍ଚବାଣ ବଳିଲ ଭେଣ୍ଟ ହୋଇଲ ଅତି ନିଶାଖା—ପ୍ରୀତି, ରସକାଇଥି ।
୪ । (ସଂ. ନିଃସଖ) ବନ୍ଧୁହୀନ—4. Friendless.

ନିଶାଖୋର୍—ବୈଦେ. ବିଶ. (ଆ. ନଶାଖୋର୍)—
Nisākhor ୧ । ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନରତ; ମଉଆଲ—
ନେଶାଖୋର 1. Addicted to intoxicating drugs.
ନଶାଖୋର ୨ । ନିଶାଖୋର (ଦେଖ)—
(ନିଶାଖୋରଆ; ନିଶାଖିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Nisākhori (See).
(ନିଶାଖୋରଣୀ— ସ୍ତ୍ରୀ)

ନିଶାଖୋରୀ – ଦେ. ବିଶ. (ଆ. ନଶାଖୋରୀ)—
Nisākhori ନିଶାଖୋରର ଉପଯୁକ୍ତ—
ନେଶାଖୋରୀ Befitting a person addicted to drug
ନଶାଖୋରୀ habit.
ବି—ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ ଅଭ୍ୟାସ—
Habit of taking intoxicating drugs.

ନିଶାଗମ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଶା+ଆଗମ)—
Nisāgama ସନ୍ଧ୍ୟା; ରାତ୍ରିର ପ୍ରାକ୍‌କାଳ— Nightfall.

ନିଶା ଗରଜନ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିଶା ଓ ଗର୍ଜନ)—
Nisā garajana ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରିରେ ଅନୁମିତ ହେବା ଗମ୍ଭୀର ଅବ୍ୟକ୍ତ
ନିଶା ଗରଜିବା } ସାଇଁ ସାଇଁ ଶବ୍ଦ – A muffled sound
ନିଶା ଗର୍ଜିବା } ଅନ୍ୟରୂପ heard at dead of night.
ନିଶା ଡାକିବା } [ଦ୍ର—ସମ୍ଭବତଃ ଏହା ଝିଙ୍କାରମାନଙ୍କ ଶବ୍ଦ ।]

ନିଶା ଗୃହ—ସଂ. ବି.—ଶୟନାଗାର—
Nisā gṛuha Sleeping room (M. W.).

ନିଶାଚର— ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନିଶା+ଚର୍. ଧାତୁ=ବିଚରଣ କରିବା+
Nisāchara କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ରାକ୍ଷସ—1. Demon.
(ନିଶାଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶୃଗାଳ—2. Jackal.
୩ । ପେଚକ – 3. Owl.
୪ । ସର୍ପ —4. Serpent; snake.
୫ । ଚକ୍ରବାକ—5. The ruddy goose; Anas Carrasca.
୬ । ପିଶାଚ; ଭୂତ—6. A goblin; ghost.
୭ । ଚୋର —7. A thief.
୮ । ପ୍ରହରୀ – 8. A watchman.
୯ । ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—9. A lewd person.
୧୦ । ଗୁଳ୍ମପର୍ଣ୍ଣିବିଶେଷ—10 A kind of herb.

୧୧ । ଶିବ—11. Śiba (M. W.).

ବିଣ. ସ—ରାତିରେ; ରାତିରେ ବିଚରଣକାରୀ—

(ନିଶାଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Prowling or roaming about in the night.

ନିଶାଚର ପତି—ସଂ. ବି(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ନିଶାଚର + ପତି)—ଭୂତାଧିପତି; ଶିବ—

Niśāchara pati Śiba.

ନିଶାଚର୍ମ୍ମ—ସଂ. ବି. (ନିଶା + ଚର୍ମ୍ମନ୍ = ଚର୍ମ)—ଅନ୍ଧକାର—

Niśācharma Darkness.

ନିଶାଚରୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରାତିଚାରଣୀ—

Nisachari Roving in the night.

ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ରାକ୍ଷସୀ—1. Demoness.

୨ । ପିଶାଚୀ—2. A ghostess; a she goblin.

୩ । ଛଳନା ସ୍ତ୍ରୀ—3. An adulteress.

୪ । ବେଶ୍ୟା—4 A prostitute.

୫ । ଅଭିସାରିକା—5. A young woman who goes to tryst to meet her sweetheart in the night.

୬ । କେଶୀ ନାମକ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—

6. Name of medicinal scent.

ନିଶାଚାରୀ—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ. ପୁଂ. (ନିଶା + ଚର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—

Niśāchārī ନିଶାଚର (ଦେଖ)

(ନିଶାଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Niśāchara (See)

ନିଶାଜଳ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ନିଶାକାଳରେ ଉଦ୍ଭବ ଜଳ)—

Niśājala ଶିଶିର; କାକର—Dew; hoarfrost.

ନିଶା ଝୁଙ୍କ—ଦେ. ବି—୧ । ନିଶାରେ ଘାରି ହେବା—

Niśā jhuṅka 1. Reeling due to being intoxicated.

ନେଶାରଝୋଁକ ୨ । ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟଜନିତ ଉନ୍ମାଦନା—

नशाकाचक्कर 2. Intoxication due to taking drugs.

ନିଶାଟ—ସଂ.ବି. ପୁଂ. (ନିଶା + ଅଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ନିଶାଚର (ଦେଖ)

Niśāṭa Niśāchara (See)

ନିଶାଟନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନିଶା + ଅଟ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—ରାତିରେ ଭ୍ରମଣ—Roving in the night.

ସଂ. ବିଣ—ରାତିରେ ଯେ ଭ୍ରମଣ କରେ—

One who roves in the night.

ନିଶାଣ(ଣି)—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନିଶାନ୍ = ଚିହ୍ନ ଭୁଲ ସଂ. ନିଦର୍ଶନ)—

Niśāṇa(ṇi) ୧ । ଧ୍ୱଜ; ପତାକା—1. Ensign; flag; standard.

ନେଶାନ

निशाना ୨ । (ଫା. ନିଶାନା) ବନ୍ଧୁକ ଓ ତୀରଆଦିର ଲକ୍ଷ୍ୟ ବସ୍ତୁ ବା ଚିହ୍ନ—2. Target.

୩ । ନିଦର୍ଶନ; ଶଙ୍କୁ ; ଚିହ୍ନ—3. Mark; sign.

୪ । ଦସ୍ତଖତ କରି ନ ଜାଣିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ସଙ୍କେତ—

4. A mark made by an illiterate person on a document.

୫ । ଆନକ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଗୋଟିଏ ଲୁହାର ବଡ଼ ହାଣ୍ଡି ଉପରେ ଚମଡ଼ା ଛାଉଣି କରାଯାଇଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଢୋଲ—5. A kind of drum.

ଚକ୍ରପାଣି ଘୋଷ ନିଶାଣ ରବେ
ବିଷାଦ ବଳ ଜାତ ସ୍ତବ୍ଧବେ । ଭଟ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

୬ । (କଚରିଆ) ହାକିମଙ୍କ ନିକଟରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଚିହ୍ନଟ ଦେବା—6. Identifying a person before a public servant.

୭ । ସଙ୍କେତ; ସୂଚନା—7. A hint; indication.

୮ । ବାଦ୍ୟ; ବାଜା—1. Musical instrument.

ନିଶାଣ(ଣି)ଦାର—ବୈଦେ. ବି. (କଚରିଆ) (ଆ. ନିଶାନାଦାର୍) —

Niśāṇa(ṇi)dāra ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସିପକ୍ଷ ବା ବସ୍ତୁକୁ

ନେଶାନଦାର ହାକିମଆଦିଙ୍କ ନିକଟରେ ଚିହ୍ନାଇ ଦିଏ—

निशानादार Identifier; person pointing out or identifying a thing or a party before a public servant.

ନିଶାଣ(ଣି) ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରିଆ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବା ବସ୍ତୁକୁ

Niśāṇa(ṇi)debā ହାକିମଙ୍କନିକଟରେ ଚିହ୍ନଟ ଦେବା—

ନେଶାନଦେଓଆ To identify a person or thing before

निशानादेना a public servant.

ନିଶାଣ(ଣି) ପରେଟ୍—ବୈଦେ. ବି (କଚରିଆ; ଆ. ନିଶାନ୍+ଇଂ.

Niśāṇa(ṇi) paret ପାରେଡ୍) ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅପରାଧୀକୁ

ନେଶାନପରେଟ ସାକ୍ଷୀ ଚିହ୍ନିବାର ପ୍ରମାଣାର୍ଥ କରାଯିବା ସମ୍ମିଳନ—

नेशानापरेट Identification parade.

ନିଶାତ—ସଂ. ବି. (ନି = ବିଶେଷ ରୂପେ + ଶୋ ଧାତୁ = ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା +

Niśāta କର୍ମ. ତ) - ୧ । ଶାଣିତ; ଦାଉଆ—

1. Sharp; keen edged.

୨ । ଶାଣ ଦିଆଯାଇ ଥିବା; ପଜା ହୋଇଥିବା—

2. Sharpened; whetted.

୩ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—3. Bright.

ନିଶାତଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ) ବି—ପୁରୀ ବଡ଼ ଦେଉଳର ପଶ୍ଚିମକୁ ଲାଗି-

Niśātala ଥିବା ନିଶା ଦେଉଳର ତଳ; ପୁରୀ ବଡ଼ଦେଉଳର ପଶ୍ଚିମ ପଟରେ ଥିବା ଗଣେଶ ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ସମୁଖସ୍ଥ ଖୋଲା ଯାଗା—The open space in front of the idol Gaṇeśa on the back of the Jagannath temple at Puri.

ନିଶାତିକ୍ରମ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଶା + ଅତିକ୍ରମ)—

Niśātikrama ରାତିର ଅବସାନ—The passing away of the night.

ନିଶାତ୍ୟୟ—ସଂ ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଶା + ଅତ୍ୟୟ = ଅବସାନ)—

Niśātyaya ୧ । ଶେଷ ରାତି—1. The small hours of the night.

୨ । କାଳଅନ୍ଧାରୀ; ବଡ଼ଭୋର୍—2. Daybreak.

୩ । ଉଷା—3. Morning; twilight.

ନିଷାଦ – ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନି + ଷଦ୍ ଧାତୁ = ପଡ଼ିତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; କର୍ମ୍ମ ନିଷା = ରାତ୍ରି + ଅଦ୍ ଧାତୁ = ଖାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)
Nisāda (ନିଷାଦା - ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ନିଷାଦ; ବ୍ୟାଧ; ଜୀବହିଂସକ ଜାତି—
1. A low caste hunter.
୨ । ଚଣ୍ଡାଳ; ଶୂଦ୍ର ଔରସଜାତ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ସନ୍ତାନ—
2. A low caste hybrid; the offspring of a Śūdra by a Brāhmaṇa woman.
ବିଣ. ପୁଂ – ରାତ୍ରିଭୁକ୍; ଯେ ରାତିରେ ଆହାର କରେ—
(ନିଷାଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) Taking food in the night only.

ନିଷାଦଳ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନୌସାଦର୍; ଭୁଲ ସଂ. ନରସାର)—
Nisādala ମୃତ୍ତିକାଜ ଲବଣଜାତୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—
ସଂ ନରସାର Ammonia; smelling salt; sal ammoniac; ammonium chloride.
ନିଶାଦଳ [ଦ୍ର—ଏହାର ଦାନା ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ଓ ଧଳା
ନୌସାଦ୍ର ଏବଂ ମୋଟ ସୂତାପରି ଦେଖାଯାଏ । ଏହାକୁ
ଚୂନ ସଙ୍ଗେମିଶାଇ ଶିଶିରେ ରଖନ୍ତି । ସେ ଶିଶିର ଠିପି
ଫିଟାଇଲେ ସେଥିରୁ ଏକପ୍ରକାର ଉଗ୍ର ଗନ୍ଧ ବାହାରେ, ସେହି ଗନ୍ଧକୁ
ଶୁଙ୍ଘିଲେ ଶର୍ଦ୍ଦି କମିଯାଏ ଓ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ଲୋକର ଚେତନା ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।]

ନିଷାଦି—ସଂ. ବି. (ଏଷ୍ଟୀ ତତ୍; ନିଷା + ଆଦି) — ମୁହଁସନ୍ଧ୍ୟା—
Nisādi Twilight; nightfall.

ନିଷା ଧରିବା—ଦେ. ବି - ମାଦକତାଦ୍ୱାରା (ସେବନକାରୀ) ଅଭିଭୂତ ହେବା-
Nisa dharibā The taking effect of any intoxicat-
ନେଶାଧରା **ନଶାପକଡ଼ନା** ing drug on a person

ନିଷାନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ବାଜା; ବାଦ୍ୟ; ଢୋଲ—
Nisān Drum.

ନିଷା ନାଥ—ସଂ ବି. (ଏଷ୍ଟୀ ତତ୍; ନିଷା + ନାଥ) - ନିଶାପତି; ଚନ୍ଦ୍ର—
Nisā nātha The moon.

ନିଷାନୀ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ନିଃଶ୍ରେଣୀ) – ନିଶୁଣୀ—
Nisānī Ladder.
ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନିଶାନା) —ନିଶାଣ (ଦେଖ)
Nisāṇa (See)

ନିଷାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି + ଶାନ୍ତ)—ଅତିଶାନ୍ତ—
Nisānta Very tranquil.
ବି. (ନିଷା + ଅମ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + ଅଧି. ତ)—
୧ । ଗୃହ—1. House.
୨ । (ଏଷ୍ଟୀ ତତ୍; ନିଷା + ଅନ୍ତ)—ନିଶାତ୍ୟୟ (ଦେଖ)
2. Nisātyaya (See)

ନିଷାନ୍ତ ନାରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ନିଷାନ୍ତ = ଗୃହ + ନାରୀ;
Nisānta nārī ଗୃହର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ରୂପା ନାରୀ) – ଗୃହମେଧିନୀ;
ଗୃହିଣୀ—A housewife.

ନିଷାନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଏମ୍ବୀ ତତ୍; ନିଷା = ରାତ୍ରିରେ + ଅନ୍ଧ)—
Nisāndha ଅନ୍ଧାରକଣା; ନକ୍ତାନ୍ଧ—Not able to see
(ନିଷାନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) things distinctly after nightfall;
night blind; nyctalops.

ନିଷାନ୍ଧତା - ସଂ. ବି. (ନିଷାନ୍ଧ + ତା)—ରାତିରେ ଦେଖା ନ ଯିବା;
Nisāndhatā ଅନ୍ଧାରକଣା ରୋଗ—Night blindness;
(ନିଷାନ୍ଧ୍ୟ — ଅନ୍ୟରୂପ) nyctalopia.

ନିଷାପ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଇନ୍‌ସାଫ୍)— ୧ । ପଞ୍ଚାୟତ ବିଚାର—
Nisāpa 1. Arbitration; judgment by arbitration.
ପଞ୍ଚାୟତ, ସାଲିସ୍ ୨ । ନ୍ୟାୟ—2. Justice
ଇନ୍‌ସାଫ [ଦ୍ର—ନ୍ୟାୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ସହଚର ରୂପେ ମଧ୍ୟ ଏ
ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ନିଷାପ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. – ପଞ୍ଚାୟତରେ କୌଣସି ବିଷୟ ବିଚାର
Nisāpa karibā କରିବା; ଅଦାଲତଙ୍କ ବିନା ସାହାଯ୍ୟରେ
ସାଲିସି କରା ଆପୋସିରେ ବିଚାର କରିବା—To arbitrate;
ଇନ୍‌ସାଫ କରନା to make an award; to consider a matter amicably.

ନିଷାପତି—ସଂ. ବି. (ଏଷ୍ଟୀ ତତ୍; ନିଷା + ପତି)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—
Nisāpati 1. The moon.
୨ । କର୍ପୂର—2. Camphor

ନିଷା ପାଣି—ଦେ. ବି.—୧ । ପାନୀୟ ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ; ମଦ—
Nisāpāṇi 1. Intoxicating drink; wine.
ନେଶାପାନି ୨ । (ସହଚର) ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ—
ନଶାପାନୀ 2. Any intoxicating drug.
ଶୁଣା ଯାଏ ପୃଥମାନେ ନିଷା ପାଣିରେ ବହୁ ଉଡ଼ାଇ ଦେଇ ରୁ ବାପ
ପୃଥଙ୍କର ଥପଡ଼ । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠରଣ୍ଡ ।

ନିଷାପାଳ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ନିଷା + ପାଳ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଚୌକିଆ;
Nisāpāla କଟୁଆଳ—Night watchman.

ନିଷାପିଆ—ଦେ. ବିଣ. – ୧ । (ଆ. ନିଷା + ସଂ. ପାୟୀ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି
Nisāpiā ନିଷାପାଣି ବା ମଦ, ଭାଙ୍ଗ ଆଦି ଖାଇବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—
1. Addicted to intoxicating liquors.
୨ । (ଆ. ଇନ୍‌ସାଫ୍) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପଞ୍ଚାୟତରେ ବସି କୌଣସି
ବିଷୟ ନିଷାପ କରେ—2. Forming a panchayet; being a member of an arbitration board
ଦେ. ବି.— ୧ । ପଞ୍ଚାୟତ ଦଳର ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି—
1 Member of an arbitration board.
୨ । ପଞ୍ଚାୟତ—2. Board of arbitration

ନିଷାପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବି.—(ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ନିଷାରେ ଫୁଟିବା ପୁଷ୍ପ)—୧ । କୁମୁଦ;
Nisā pushpa କଇଁ—1 Waterlily.
୨ । କାକର; ନୀହାର—2. Dew; hoarforst.
୩ । ରଜନୀଗନ୍ଧା ଫୁଲ—3. The tube rose.

ନିଷାବସାନ – ସଂ. ବି. (ଏଷ୍ଟୀ ତତ୍; ନିଷା + ଅବସାନ) - ସକାଳ; ଭୋର;
Nisābasāna ନିଶାନ୍ତ—Early morning.

ନିଷାବାଘ୍—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି.—ଅଧରାତି; ମଧ୍ୟ ରାତ୍ରି—
Nisābāgh Midnight.

ନିଷାବାଜ୍—ସଂ. ବିଣ — (ଫା. ନିଷା + ବାଜ) ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ-
Nisābāj ରତ; ମାଦକ ସେବୀ; ନିଷା ଖାଇବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—
ନେଶାବାଜ Addicted to intoxicating
ନଶାବାଜ drugs.

ନିଶାବାଜୀ—ବେଦେ. ବି.(ଫା.)— ମାଦକ ସେବନ ଅଭ୍ୟାସ—
Nisābājī Habitual drug taking;
ନେଶାବାଜୀ **নশাবাজী** drug-habit.

ନିଶା ବିହାର—ସଂ. ବି. (୨ମୀ ତତ୍; ନିଶାରେ ବିହାର)—
Nisā bihāra ରାତ୍ରି ଭ୍ରମଣ; ରାତ୍ରିରେ ବିଚରଣ—
Prowling or walking in the night.

ନିଶାବେଦୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନିଶା + ରାତ୍ରି+ବିଦ୍. ଧାତୁ=ଜାଣିବା +
Nisābedī କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ)—କୁକୁଟ—Cock.

ନିଶାଭାଗ - ସଂ. ବି. (ନିଶା + ଭାଗ=ସମୟ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)ରାତ୍ରି ସମୟ—
Nisābhāga Night time.

ନିଶାମଣି – ସଂ. ବି. (ରୂପକ; ନିଶାର ମଣି ସ୍ୱରୂପ) ଚନ୍ଦ୍ର—
Nisāmaṇi The moon (lit.the jewel of the night).
ଦେ. ବି – ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to males and females.

ନିଶାମନ - ସଂ. ବି. (ନି + ଶମ୍. ଧାତୁ ଣିଚ୍ ଣାମ୍ରି. ଧାତୁ=ଶାନ୍ତ
Nisāmana କରାଇବା + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ପୁନଃ ପୁନଃ
ଦର୍ଶନ—1. Beholding; observing.
୨ । ଶ୍ରବଣ—2. Hearing.
୩ । ଆଲୋଚନା—3. Discussion.
୪ । ଛାୟା—4. A shadow.
୫ । ଅତୀତ ବିଷୟର ସ୍ମରଣ—5 Retrospect;
recollection; reminiscence.

ନିଶା ମୃଗ—ସଂ. ବି (ମ.ପ. ଲୋ; ନିଶାବିହାରୀ ମୃଗ) – ଶୃଗାଳ; ବିଲୁଆ—
Nisā mṛuga Jackal.

ନିଶା ମୋଦକ—ଦେ. ବି (ଆ. ନିଶା+ସଂ. ମୋଦକ)—ଯେଉଁ
Nisā modaka ମୋଦକରେ ନିଶା ପଦାର୍ଥ (ଗଞ୍ଜାଇ ଆଦି)
নেশামোদক ପଡ଼ିଥାଏ ଓ ଯାହା ଖାଇଲେ ନିଶା ଧରେ—
নশাকীগোলী Any medicinal ball containing
intoxicating ingredients.

ନିଶା ଯୋଗେ --ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—ରାତ୍ରି କାଳରେ; ରାତ୍ରିରେ—
Nisā joge Uuder cover of night; in the night.
নিশাযোগে ସେଥିଲାଗି ନିଶା—ଯୋଗେ ଅର୍ଥାତ୍ ଲୁକ ନିଜ ମଣ୍ଡିଲୋକେ—
ଯଥାନାଥ. ପାଣ୍ଡେ ।

ନିଶାରଣ—ସଂ. ବି —୧ । (ନି + ଶୃ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=ଶାର ଧାତୁ=ବଧ
Nisāraṇa କରିବା + ଭାବ ଅନ) ମାରଣ; ବଧ—
1. Killing; murder; slaughter.
୨ । (ନିଶା + ରଣ = ଯୁଦ୍ଧ)—ରାତ୍ରି ଯୁଦ୍ଧ; ରାତ୍ରିରେ କରାଯିବା
ଯୁଦ୍ଧ—2. Night-battle; night-attack..

ନିଶାରତ୍ନ ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ନିଶା + ରତ୍ନ=ମଣି; ନିଶାର ରତ୍ନ ସ୍ୱରୂପ)
Nisāratna ୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.
୨ । କର୍ପୂର—2. Camphor.
[ଦ୍ର— ଚନ୍ଦ୍ର ଶବ୍ଦର ପ୍ରତିଶବ୍ଦମାନ ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ କର୍ପୂର ପାଇଁ
ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ନିଶାରାତି – ଦେ. ବି – ସଂ. ନିଶା+ରାତ୍ରି ;— ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରି—
Nisārāti Dead of night; midnight.
নিশারাত **আধীরাত**

ନିଶାହସ—ସଂ. ବି. (ନିଶା + ହସ୍ ଧାତୁ=ହସିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ
Nisāhasa ରାତ୍ରିରେ ହସେ ବା ଫୁଟେ) – ଶ୍ୱେତ କୁମୁଦ; ଧଳା
କଇଁ—White waterlily.

ନିଶାହ୍ୱା - ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଶା + ଆହ୍ୱା=ନାମ; ନିଶାହ୍ୱ + ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)
Nisāhwā ୧ । ହଳଦି - 1. Turmeric.
[ଦ୍ର— ନିଶା ଶବ୍ଦର ପ୍ରତିଶବ୍ଦମାନ ବୈଦ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ହଳଦି ପାଇଁ
ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
୨ । ଜଭୁକା ଲତା—2. A creeper.

ନିଶି—ସଂ. ଅ. (ସଂ. ନିଶ୍ ଶବ୍ଦର ୨ମୀ ବିଭକ୍ତି ୧ ବଚନ; ଅବ୍ୟୟରୂପେ
Nisi ବ୍ୟବହୃତ) –୧ । ରାତ୍ରିରେ --1 In the night.
୨ । ରାତ୍ରିକାଳପାଇଁ; ରାତ୍ରି ବେଳ ନିମନ୍ତେ—
For the night.
ସଂ. ବି—(ନିଶ୍+ଇ) ରାତ୍ରି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Night.
ରମା ଶଶିରେ ଘୋର ନିଶିରେ ଦୁଃଖ ରାଶିରେ ଭାସି ।
ଭକ୍ତ, ଲାବଣ୍ୟବତୀ ।

ନିଶିକର—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ନିଶି + କର)—ଚନ୍ଦ୍ର (ହି. ଶ.)—
Nisikara The moon.
(ନିଶିନାଥ, ନିଶିନାୟକ, ନିଶିପତି, ନିଶିପାଳ, ନିଶିପାଳକା —
ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଶି ଜଳ-- ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ଲୋ; ନିଶି=ନିଶାରେ ରଖା ଯାଇଥିବା
Nisi jala ଜଳ)—ବାସି ପାଣି; ପୂର୍ବ ରାତ୍ରିରୁ ପାତ୍ରରେ ରଖିତ
ଯେଉଁ ଜଳକୁ ଲୋକେ ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ ପରେ
ମଳ ମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ କରି ସାରି ନାସିକା ରନ୍ଧ୍ର ଦ୍ୱାରା (ବା
ମୁଖ ଦ୍ୱାରା) ପାନ କରନ୍ତି—Water kept in a
vessel overnight which is drunk or
drawn in through the nostrils early
in the morning after one rises from the
bed and answers the calls of nature.
[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ନିଶି ଜଳ ପାନ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ
ନୀରୋଗ, ବୁଦ୍ଧିମାନ୍, ତୀକ୍ଷ୍ଣଦୃଷ୍ଟି ଓ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ହୀନ ହୁଏ ।]
୨ । ହଳଦି (ହି. ଶ.)—2. Turmeric.

ନିଶିଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ; ଯେ ଦାନ୍ତ
Nisirdā ନିଶିଡ଼େ)—ଦରହସା; ଯେ ସବୁ ବେଳେ ସାମାନ୍ୟ
(ନିଶଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) କଥାରେ ଦାନ୍ତକୁ ଦେଖାଇ କରି ହସେ—
[ନିଶି(ଶ)ଡ଼ୀ – ସ୍ତ୍ରୀ] Given to inordinate laughing.
দেখনহাসী

ନିଶିଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଦାନ୍ତ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ)—ନିଶିଡ଼ିବା
Nisirdā(rdeiba (ଦେଖ) Nisirdiba (See)
[ନିଶଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା —ଅନ୍ୟରୂପ]

ନିଶିଡ଼ିବା – ଦେ.କ୍ରି. (ସଂ. ନିଷ୍ପୁଟ; ନିଷ୍କାସନ)—(ଦାନ୍ତ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ)
Nisirdiba (ଦାନ୍ତ) ନେଫେଡ଼ିବା; ଦାନ୍ତପାଟି ଦେଖାଯିବା

(ନିଶଡ଼ିଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭଲ ଦୁଇ ଓଠ ମେଲା କରିବା—
ଦାଁତଦେଖାନ **ନିପୋଡ଼ନା, ନିକୋଷନା** To grin.

ଘୋଡ଼ାଗୁଣ୍ଡର ମଧ୍ୟ ଦାନ୍ତ ନିଶିଡ଼ି ଦେହର ଶ୍ରାନ ଅଶ୍ରାନର ଜାବୁଗୁଡ଼ାକ
କ୍ରେଶେ ପକାଇଲେ । ଫକୀରମୋହନ, ଛ ମାଣ ଅଠ ଗୁଣ୍ଠ ।

ନିଶିଡ଼ି ହେବା—ଦେ. ବି—ଦାନ୍ତ ପାଟି ଦେଖାଯିବା ଭଳି ଦୁଇ ଓଠ
Nisirdi heba ମେଲା ହୋଇଯିବା—Grinning.
(ନିଶଡ଼ି ହେବା, ନିଶିଡ଼ି ହୋଇଯିବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ନିଶିଣି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ନିଃଶ୍ରେଣୀ; ନିଃଶ୍ରୟଣୀ)—ନିଶୁଣି—
Nisini Ladder.
ସିଁଡ଼ି **ନିସେନୀ**

ନିଶିତ—ସଂ. ବିଣ. (ନି+ଶୋ ଧାତୁ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Nisita ୧ । ଶାଣିତ; ତୀକ୍ଷ୍ଣୀକୃତ; ପଜା ହୋଇଥିବା—
1. Sharpened; whetted.
୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ—2. Sharp.

ଗୃଧ୍ର ପକ୍ଷ ଲଗା ନିଶିତ ପାଟ ବାଣ
ବଜ୍ରଲେ ସୁଯୁଧାନ ଜାଳ କୋଧେ ପିଣ୍ଡ । କୃଷ୍ଣସଂହ, ମହାଭାରତ ବନ ।

ସଂ. ବି. କ୍ଲୀ—ଲୌହ; ଲୁହା—Iron.

ନିଶି ଦିନ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ନିଶି+ଦିନ)—
Nisi dina ୧ । ଦିନରେ ଓ ରାତିରେ; ରାତି ଦିନ—
ନିଶିଦିନ 1. During the day and the night.
ରାତଦିନ

ନିଶି ଦିନ ଯେନ ନ ଜାଣ
ନିଦାନ ନିଶିକା ଭଳ ଶେଷ ଯାଏ ଜନ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, କଣୋଦ୍ଭଳକ୍ଷ୍ମ ନ ଗୀତ ।

୨ । ସର୍ବଦା; ଅହର୍ନିଶ—2. Incessantly; always.
(ନିଶିବାସର, ନିଶିଦିବା, ନିଶି ଦିବସ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ହି. ଶବ୍ଦସାଗରରେ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରୂପେ ଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି ।]

ନିଶିପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବି. କ୍ଲୀ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ନିଶି=ରାତିରେ ଫୁଟିବା+ପୁଷ୍ପ)—
Nisipushpa ୧ । ଶେଫାଳିକା; ଗଙ୍ଗ ଶିଉଳୀ ଫୁଲ—
ନିଶିପୁଷ୍ପା, ନିଶିପୁଷ୍ପିକା, ନିଶିପୁଷ୍ପୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
1. Name of a flower; Nyctanthes Tristes.
୨ । ନିର୍ଗୁଣ୍ଡୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
2. Nirgundi (See)

ନିଶି ଯାପନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ରାତି କଟେଇବା; ରାତି ଅତିବାହିତ
Nisi jāpana karibā କରିବା—To pass or spend a
ନିଶି ଯାପନ କରା night.

ନିଶୀଥ— ସଂ. ବି—(ନି=ସର୍ବଦା+ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା+ଅଥ. ଥ=
Nisitha ଯେଉଁ ସମୟରେ ସମସ୍ତେ ଶୋଇ ଥାଆନ୍ତି)—
୧ । ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରି— 1. Midnight; dead of night.
୨ । ରାତି—2. Night.

ନିଶୀଥିନୀ—ସଂ. ବି.—(ନିଶୀଥ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ.)—ରାତି—
Nisithini The night.

ନିଶୀଥ୍ୟା—ସଂ. ବି—(ନିଶୀଥ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ରାତି—
Nisithyā The night.

ନିଶୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ଯୁଂ—ଯାହାର ମୁଛ ଥାଏ—Wearing or
Nisuā having moustaches
ଗୁଁଫୋ ମୋଛୁଆଳା; ସେତ ଶିଓ, ଅଥ ବାଉଁପଡ଼ା ନିଶୁଆ କଏ । ଉଗ—

ନିଶୁଆସ(ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବି—(ସଂ. ନିଶ୍ୱାସ)— ୧ । ନିଶ୍ୱାସ ଇତ୍ୟାଦି
Nisuāsa (etc) (ଦେଖ)—1. Niswāsa etc (See)
ନିଶାସ୍; ନିଶୋୟାସ୍ ୨ । ବେଦନା ଜନିତ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ—
ନିସାସ 2. Sigh due to pain.

ନିଶୁଣୀ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନିଃଶ୍ରେଣୀ)—ନୀଚ ସ୍ଥାନରୁ କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନର
Nisuni ଉପରକୁ ଉଠିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଠ ବା ବାଉଁଶରେ
ମଇଁସୀଁଡ଼ୀ; ନିସେନ ନିର୍ମିତ ସିଡ଼ି—A ladder made of
wood or bamboo.

ବ ଶୁଣି ବାଷ୍ପଦେବ ସେ ସୁଖ ସ୍ୱର୍ଗ ନିଶୁଣୀଟି, ଏକ ଦଣ୍ଡ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ନିଶୁନ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ନିଃଶୂନ୍ୟ; ନିଃସ୍ୱନ)—୧ । ନିଃଶବ୍ଦ—
Nisun 1. Soundless; noiseless.
ନିଶୁତି **ସୁନ୍‌ସାନ** ୨ । ନିର୍ଜନ —2. Solitary.

ନିଶୁମ୍ଭ— ସଂ ବି (ନି+ଶୁମ୍ଭ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଭାବ.ଅ)—୧ । ବଧ—
Nisumbha 1. Slaughter; slaying.
୨ । ମର୍ଦ୍ଦନ — 2. Crushing.
୩ । ହିଂସା — 3 Harming.
୪ । (ନି+ଶୁମ୍ଭ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
ଦାନବବିଶେଷ; ଶୁମ୍ଭ ଦୈତ୍ୟର କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା —
4. Name of demon killed by Durgā.
[ଦ୍ର—ଏ କଶ୍ୟପଙ୍କ ଔରସରେ ଦନ୍ତଗର୍ଭଜାତ ରାକ୍ଷସ । ଏହାର ବଧ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଦେବୀ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ବା ଚଣ୍ଡୀର ୫ମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।]

ନିଶୁମ୍ଭନ—ସଂ. ବି (ନି+ଶୁମ୍ଭ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nisumbhana ମାରଣ; ବଧ; ହନନ—
Slaying; slaughter.

ନିଶୁମ୍ଭମଥନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନିଶୁମ୍ଭ= ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ + ମଥନୀ=
Nisumbhamathani ବିନାଶକର୍ତ୍ତ୍ରୀ)—ଦୁର୍ଗା—
ନିଶୁମ୍ଭନାଶିନୀ, ନିଶୁମ୍ଭମର୍ଦ୍ଦିନୀ, ନିଶୁମ୍ଭଶୁମ୍ଭମଥନୀ, ନିଶୁମ୍ଭଶୁମ୍ଭମର୍ଦ୍ଦିନୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
Goddess Durgā.

ନିଶେଷ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ନିଃଶେଷ)—ନିଃଶେଷ (ଦେଖ)
Nisesha Nihsesha (See).
ନିଶେଷ **ନିଶେଷ**

ନିଶୈତ—ସଂ. ବି—ବକ (ହି. ଶ)—
Nisaita The Ardea bird.

ନିଶୋତ୍ସର୍ଗ—ସଂ. ବି (ନିଶା+ଉତ୍ସର୍ଗ)—ପ୍ରଭାତ (ହି. ଶ.)—
Nisotsarga Dawn; daybreak.

ନିଶୋଧନ—ସଂ. ବି (ନି+ଶୁଧ୍ ଧାତୁ=ଶୁଦ୍ଧକରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Nisodhana ସମୂଳେ ବିନାଶ—
Utter destruction; eradication.

ମାୟା ଉଗ୍ରଣ ଭବୋଦ
ଯୀବନ ବଳେ ନିଶୋଧନ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।